

קובץ שבו
לעיון וחקירה
גליון כו
בראשית תש"פ

דרישה וחקירה

להערות והארות, ולהצטרפות לרשימת התפוצה, ניתן לפנות לעורך: **יהושע לינטופ** בכתובת: lintop200@gmail.com
פרטים אודות המדורים, זכויות יוצרים והנצחות - בסוף הקובץ.

מחשבה אחת של מוסר

בעריכת הגר"א שליט שליט"א

'נותלמידי יותר מכולם'

רבי אלעזר בן שמוע אומר, יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, וכבוד חבירך כמורא רבך, ומורא רבך כמורא שמים (אבות פ"ד מי"ב).

דלפעמים התלמיד הוא כמוצא מרגליות עם קליפתה העבה, וכשילטשנה הרב אז תבהיק אורה. ולכן תדקדק יפה בדבריו, ואם יש בהם ממש תקיימם. וכמשחז"ל (תענית ז, א) 'ומתלמידי יותר מכולם' (תפא"י אבות שם, יכין אות סז).

כשם שהתלמידים חייבין בכבוד הרב כך הרב צריך לכבד את תלמידיו ולקרבן, כך אמרו חכמים (שם) 'יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך', וצריך אדם להזהר בתלמידיו ולאזהבם, שהם הבנים המהנים לעולם הזה ולעולם הבא (רמב"ם פ"ה מהל' ת"ת הי"ב).

תוכן הענינים [ניתן ללחוץ על שם המדור ולהגיע ליעד]

מדור 'מתיקות התורה' (עמ' ב): שנים הבאים לדין, ואחד מהם כהן, האם יש להקדימו? האם יש ענין להקדים בתור, את מי שיש לו רק מוצר אחד? אוטובוס שהגיע לתחנה, האם יעלה ראשון מי שהגיע ראשון? מרפאה הנפתחת בבוקר, ואנשים ממתנים שעות בחוץ, האם יש להקדימם? האם רופא יכול להקדים את הבא אחרון, כיון שהוא משלם יותר? כיצד מותר לרופא לקבל שכר עבור הטיפול?

מדור 'נפלאים מעשיך' (עמ' יא): "בראשית ברא..." מענין חשב לעצמו, יש מי שברא את הארץ, השמים, הצמחים, החיות והאדם, ויש סדר ותיכנון לכל מהלך הבריאה, והוא גם ברא אותי... אז מה הוא רוצה ממני? מה פתאום הוא שלח אותי להתנגש עם ג'רפה? # הייתי מגיע למצב, שהייתי נופל על הרצפה יושב על ברכי ונחנק, ומחכה רק לרגע שהבורא ייקח את נשמת, והרגשתי שאני בעצמי כבר לא יכול להושיע בדבר, מלבד לחכות # תיאור מחז"ל - כיצד נראה הגן עדן?

מדור 'שבעים פנים לתורה' (עמ' ב): מדוע נברא העולם בעשרה מאמרות? מדוע יש בכך יותר עונש לרשעים?

מדור 'שמחת התורה' (עמ' יא): האם האדמה חטאה או לא? וכיצד שייך אצלה חטא?

מדור 'שלום לאוהבי תורתך' (עמ' יד): מדוע היה מקום לומר שה' חפץ יותר במעשי הרשעים?

מדור 'אוצר היסודות והחקירות' (עמ' ה): גירות - בפני בית דין # גירי דיליה # גירושין - נתינת הבעל # גירושין - קבלה בעל כרחה #

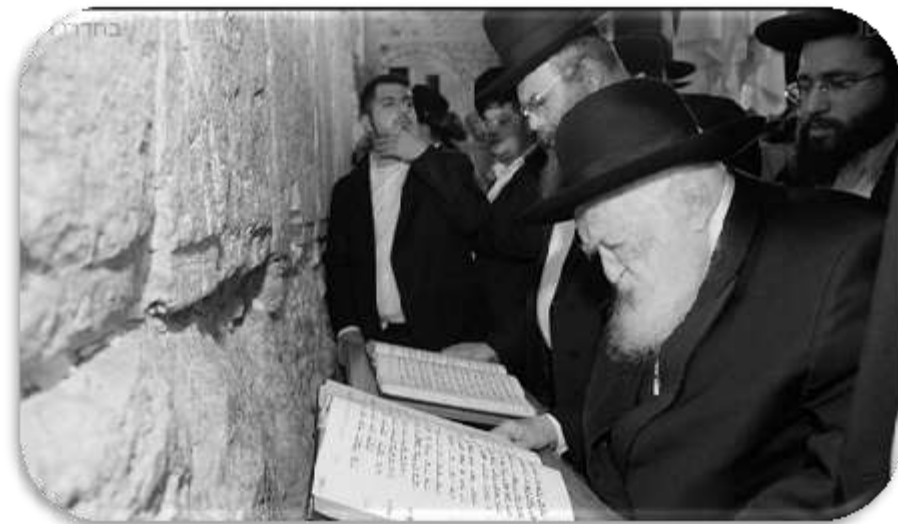
מדור 'לשון חכמים ברכה' (עמ' ו): זכיה - לעובר # זכין לאדם שלא בפניו # זרות - קודם זריקה #

מדור 'מרגליות שאול' (עמ' יח): כיצד קידש אדם את חוה ללא עדים? האם היתה מצוה לאכול מכל עץ הגן?

מדור 'המעיר לארץ' (עמ' ח): הערות בפרשת בראשית # בענין 'מזמור שיר ליום השבת' שאמר אדם הראשון #

שבעים פנים לתורה

שאלה עם תשובות רבות
בעניני הפרשיות והמועדות
עם תשובת מרן שר התורה שליט"א

בעשרה נאמרות נברא העולם

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ (א, א)

תנן (אבות פ"ה מ"א): בעשרה מאמרות נברא העולם. ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד יכול להבראות, אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות, וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות, ע"כ. ופירש"י: אלא לכך טרח, כדי ליתן פרעון גדול לרשעים שמאבדין את העולם שטרח הקב"ה כל כך לברוא בעשרה מאמרות, ע"כ [וכן פירשו עוד ראשונים. וראה ר"ה (לב, א) ש'בראשית' הוא אחד מעשרה מאמרות אלו].

ודברי חז"ל אלו צריכים תלמוד, מה בכך שלבסוף ברא הקב"ה את עולמו בעשרה מאמרות, סוף סוף כיון שהיה יכול לברוא במאמר אחד, ממילא נחשב כנברא במאמר אחד. משל למה הדבר דומה, לקונה חפץ בשוק בדמים מרובים, אף שמחירו האמיתי של חפץ זה הוא בדמים מועטים. וכי בכך שהוציא דמים מרובים, נחשב חפץ זה לבעל שוויות גבוהה יותר. הלא ודאי שהמזיק חפץ זה ישלם כפי שוויו האמיתי, ולא כפי שנקנה בפועל. והוא הדין בבריאת העולם, כיון שיכול היה הבורא יתברך לברוא את עולמו במאמר אחד ובטרח מועט [כדברי חז"ל, אף שיש להבין מה שייד 'טרח' אצל קוב"ה, בכך שבורא בעשרה מאמרות ולא במאמר אחד], מה טעם יצטרך המקלקל להיפרע עליו, כפי מה שכביכול טרח עליו הבורא בפועל, אף שיכל לטרוח פחות מכך.

עוד צ"ב, הרי 'עולם חסד יבנה' (תהלים פט, ג), והיינו שתכלית הבריאה להיטיב עם בראיו, שמדרך הטוב להיטיב, וא"כ מדוע עיקר בריאת העולם בעשרה מאמרות, היה כדי להיפרע מן הרשעים [שהרי התנא הקדים זה למה שכתב 'ליתן שכר טוב לצדיקים'].

(גליון קלח פרשת בראשית אות א)

תשובת מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א

ע"ה י"ז אב תשנ"א

חשיבות התורה

תשובת הגאון הגדול רבי משה שטרנבוך שליט"א

אצל הבורא עולם, כל אמירה ואמירה פועלת יותר.

תשובת הגאון הגדול רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א

"והלא במאמר אחד יכול להבראות", אין הכוונה ב"מאמר אחד" מתוך ה"עשרה", שהרי כל אחד מהם "נאמר" על דבר מסוים מתוך כל הבריאה [וגם "בראשית", כדמפורש בפסוקים ובפירוש הראשונים עיי"ש ברמב"ן ועוד].

וע"כ דהכוונה היא, שהיה אפשר להכליל את כל הציוויים ב"מאמר" אחד [היינו, ב"אמירה" אחת, של פעם אחרת], ומדוע חילק הקב"ה את ה"אמירות", כל אחת ביום אחר, לבריאה של אותו יום.

וע"ז אמרו, דמשו"ה נאמרו מאמרות נפרדים לכל ציווי של בריאה נפרדת ומסויימת, כדי לתת שכר על קיומו של כל "מאמר", וכדי להפרע מן העוברים

מתיקות התורה

חידודי הלכה ועובדות הלכתיות
משולחנו של הגאון הגדול
רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

שנים הבאים לדין, ואחד מהם כהן, האם יש

להקדימו ?

שאלה. נאמר במסכת סנהדרין דף ח ע"א שיש להקדים הבא לפניו קודם, וכתב השו"ע (חו"מ סימן טו סעיף ב) היו לפניו דינים הרבה, מקדימין דין היתום לדין האלמנה, ודין האלמנה קודם לדין תלמיד חכם, ודין תלמיד חכם קודם לדין עם הארץ, ודין האשה קודם לדין האיש. אך לא כתוב שיש להקדים דין הכהן לדין הישראל, האם יש ענין להקדים גם כהן לישראל?

תשובה. בשו"ת חקרי לב (חו"מ סימן ח) דן בשאלה זו, והקשה שהרי המשנה בהוריות (דף יג ע"א) כתבה שיש להקדים כהן לישראל לענין לפדותו ולהחיותו, ולמה לגבי קדימה לדין לא הזכיר שום פוסק זאת, וסיים ועם שנראה לי יותר דגם לגבי דין תורה שייד קדימות אלו, אבל לבי מהסס איך לא אישתמיט שום פוסק לכתוב זאת.

מאידך הריטב"א במועד קטן (דף כח ע"ב) כתב וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון פירוש בס"ת, ולברך ראשון בסעודה, וליטול מנה יפה ראשון, וכן למישרי ליה תגריה ברישא.

והנה נאמר בנדרים (דף סב ע"א) אמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למימר צורבא מרבנן אנא, שרו לי תיגראי ברישא, דכתיב 'ובני דוד כהנים היו', מה כהן נוטל בראש, אף תלמיד חכם נוטל בראש, וכהן מנא לן דכתיב 'וקדשתו כי את לחם אלקיך הוא מקריב', ותנא דבי רבי ישמעאל 'וקדשתו' לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון, ולברך ראשון, וליטול מנה יפה ראשון.

והקשה התומים (סימן טו סק"ג) מדוע השמיטה הגמרא את הרישא שצריך להקדים את הכהן לדין, אלא ודאי דהעטרה לכהן הוא בדבר שבקדושה, ומה דבר שבקדושה יש בהקדמת דברי ריבות, ולכך השמיטו הגמרא.

מאידך החכמת שלמה (הגהות על השו"ע) כתב שמהגמרא בנדרים מוכח שכהן קודם לישראל, ואדרבה מה שתלמיד חכם קודם לכל אדם, לא למדנו אלא מזה שכהן קודם לישראל, ויתכן שזה מה שכתוב בגמרא לפתוח ראשון, אך נשאר בצ"ע אמאי לא הביאו זאת הפוסקים, ואולי משום שכהנים הכהנים הם רק כהני יחוס, יעו"ש.

ובספר מאזנים למשפט (שם סק"ו) כתב שלכן לא כתבו הפוסקים מצוה להקדים כהן, שלכהן ראוי לכבדו רק בגוף, אבל אין לצריך להפסיד ממון כדי לכבדו, וכיון שיש לפעמים הפסד ממון למתאחר, לכן לא הביאו זאת הפוסקים, אבל אם שניהם שווים ואין בקדימה הפסד ממון, צריך להקדים הכהן.

האם יש ענין להקדים בתור, את מי שיש לו רק

מוצר אחד ?

שאלה. לפעמים עומדים אנשים בתור, בצרכניה או בבית מרקחת ויש להם רשימה של מוצרים שהם צריכים לעשות עליהם חשבון, ובא אחד ומבקש יש לי רק מוצר אחד, ואני אגמור את החשבון שלי במהירות, ואתם יש לכם לכל אחד הרבה מוצרים, וזה יקח הרבה זמן, מצד שני, גם הדקה הזאת לוקחת זמן, ואם יבואו הרבה אנשים

על כל אחד מן המאמרות [היינו, שקיום העולם הוא גם קיום של עשרה מאמרות, ואיבוד העולם הוא גם עבירה על עשרה מאמרות].

אשר לכן תמוהה ההשוואה לנמשל, שכן בתוך הדמים המרובים ששילם עבור החפץ, הלא קיימין בפועל גם הדמים מועטים, ומדוע לא תחול המכירה מכח אותם "דמים מועטים", שאין יתרת הדמים אלא מתנה.

משא"כ גבי ה"מאמרות", שבהם נבראה הבריאה כולה, הלא גופא דעובדא הכי היא, שכל "מאמר" ברא את מה שציוו עליו. לכן, אעפ"י שהיה אפשר לברוא את כל הבריאה ע"י מאמר אחד, אבל סוכ"ס, לא היה בתוך ה"מאמרות", "מאמר" שנאמר על הבריאה כולה. וודאי שכמשנ"ת, קלקול העולם, הוא "עבירה" על כל המאמרות, כמש"נ.

תירוץ א. מחמת החביבות ברא בעצמו הכל

מהר"י אברבנאל (נחלת אבות, שם) הקשה קושיות אלו [וכן הקשו קדמונים נוספים המובאים להלן].

וביאר ששאלת התנא היא, מדוע היה צריך לייחד מאמרו יתברך על כל דבר ודבר, עד שהוצרך לברוא העולם בעשרה מאמרות. כלומר, מדוע הוצרך השי"ת לברוא בעצמו ובכבודו בלי אמצעי את כל הנמצאים, הלא היה יכול לברוא כללות העולם והמלאכים יש מאין, ואחר כך שאר הנמצאים יבראו באמצעות המלאכים.

והשיב התנא, שאמנם הקב"ה יכל לברוא את העולם בדרך זו, על ידי המלאכים, אבל כדי להודיע חיבתו עם הנבראים, ועם העולם כולו, ברא בעצמו את הכל. ועל ידי כך ידע הרשע, שכאשר הוא מאבד את העולם, הוא מאבד דבר גדול, וראוי להפרע ממנו. והצדיק שמקיים את העולם, מקיים דבר גדול, ולכן ראוי שינתן לו שכר טוב.

[והמשיל זאת לאדון שציוה לבנות לו פלטרין, שאפשר שיעשה זאת בשני אופנים: א. שיאמר לבונים שיבנו לו בית נאה לדירתו, והם יעשו בציורם את כל פרטי המעון ההוא, חדרים וחדרי חדרים. ב. שיצוה בעצמו את הבונים, על כל פרטי הבנין. והנה באופן השני, יורה הדבר על אהבת האדון לבית הנזכר, והיותו חשוב בעיניו, שמחמת כן צוה על כל פרטיו. ואף כאן, רצה הקב"ה לייחד מאמרו על כל דבר ודבר, כדי להודיע את יקר תפארת גדולת ותהלת העולם בעיניו יתברך.

והוסיף משל נוסף, המבהיר מה שחטא אחד מפסיד את כל העולם. שהרי זה כבגד המצוירות בו צורות רבות ויקרות, שכאשר תפסד אחת מהצורות הללו, מרקב או מעכברים, הפגם יגיע לכל הבגד, ולא רק לצורה ההיא בלבד. וכמו כן הרשעים, במה שמאבדים את עצמם, הם מאבדים את העולם].

ולפי זה מיושבות הקושיות: א. מה שמעניש יותר על ידי כך, הוא משום שבכך שברא בעצמו את כל הפרטים, הראה את חביבותו לדברים, ונמצא שהמחריבם, מחריב דבר שהוא חשוב בעיניו יתברך. ב. אין המטרה להעניש את הרשעים, אלא להראות את חביבותו של העולם, וממילא הרשעים נענשים על שמאבדים דבר חביב כל כך [ועוד משמע מדבריו, שהדבר נעשה כדי להרתיע את הרשעים, ולטובתם. והאריך הרבה בביאור הדברים, ובیشוב קושיות נוספות. והבאנו דבריו בקצרה, כפי שהובאו במדרש שמואל (שם)].

תירוץ ב. שלא יחריב העולם מחמת הרשעים

מדרש שמואל (שם) ביאר כמה ביאורים המיישבים קושיות אלו [כמבואר בהמשך דבריו וד"ה ובאלה הפירושים]]. ובתחילה ביאר, שאם הקב"ה היה בורא העולם במאמר אחד, מיד כשהיו הרשעים מכעיסים לפניו, היה מחזיר את העולם לתוהו ובוהו. על כן ברא העולם בעשרה מאמרות, שמתוך כך לא יחריב את עולמו שבראו בעשרה מאמרות מפני השוטים, אלא יפרע מהם בלבד. שהרי אפילו מאמר היוצא מפיו של בשר ודם נעשה ממנו מלאך, וכל שכן מאמרו יתברך, שהוא ענין קדוש ומשובח. וזה מה שאמר 'אלא כדי להפרע מן הרשעים' בלבד, ולא להחריב את העולם.

ולפי זה מיושבות הקושיות: א. כוונת הדברים היא, שכל מאמר הוא דבר קדוש ומשובח, ומחמת כן ה' אינו רוצה להחריב העולם [ואין הכוונה שמחמת כן נענשים יותר. ובפשטות אין זה מתיישב עם דברי רש"י (שם) המובאים בשאלה, והדבר נוגע לתירוץ נוספים]. ב. כוונת התנא להקטין העונש מהרשעים, ולא להגדילו.

תירוץ ג. שישפוך חמתו על העצים והאבנים

מהר"ש קלוגר ומנן אבות, אבות שם) ביאר בדומה לזה [בیشוב הקושיה השניה], לפי מה שאמרו חז"ל (איכה רבה ד, יד), שבחורבן הבית נתחייבו ישראל כליה ח"ו, אלא שהקב"ה שפך חמתו על עצים ואבנים, ובזה שככה חמתו, ונשארה פליטה בישראל. וזה שייך בזמן שבית המקדש קיים, והוא דבר יקר מאוד אצל הקב"ה, אבל בזמן שאין בית המקדש קיים, וישראל או האומות חוטאים הרבה, אם היה הקב"ה מביא פורענות על הרשעים לבדם, לא היה נשאר מהם שום פליטה בארץ, והיו נכרתים בגוף ובנפש מעולם הזה ומעולם הבא. וכיון שהקב"ה חפץ להיטיב לבריותיו, ורוצה שיהיה להם חלק לעולם הבא, שופך הוא חמתו על העולם בכללו, ובזה משכך חמתו, שאינו מכרית הרשעים לגמרי, אלא יהיה להם חלק לעולם הבא.

עם מוצר אחד, הם יצטרכו להמתין עוד כמה דקות יקרות, מה הצדק והיושר, האם להרשות לו לעקוף את התור או לא?

תשובה. כתב הרדב"ז (פ"כ מהלכות סנהדרין ה"י) על הא דאמרינן שיש להקדים דין שבא לפניו ראשון, מסתברא לי שאם הדין של פרוטה צריך עיון ומתון, ואותו של מאה מנה פשוט הוא מאד, פסיק ושרי ליה, שאין ראוי לענות אותו מפני מתון של זה.

וא"כ מסתבר שגם בענייננו אם יש תור של אנשים שצריכים הרבה דברים, ומגיע אדם שצריך רק דבר אחד, שיש ענין להקדימו, ואין ראוי לענות אותו, להמתין עד שכולם יגמרו לקנות ולשלם את מצרכיהם. אך יש לדון כל מקרה לגופו, שלפעמים גם מוצר אחד, לוקח הרבה יותר זמן, מאשר הרבה מוצרים כגון שצריך לתת לו עודף, או שהרוקח צריך להכין את התרופה.

אוטובוס שהגיע לתחנה, האם יעלה ראשון נוי

שהגיע ראשון ?

שאלה. כאשר אנשים רבים מחכים לאוטובוס בתחנה, האם יש ענין כשיגיע האוטובוס שמי שהגיע ראשון יעלה ראשון, או שמא אין בזה ענין, וכל הקודם זוכה?

תשובה. איתא בסנהדרין דף ח ע"א 'כקטן כגדול תשמעון' אמר ריש לקיש, שיהא חביב עליך דין של פרוטה, כדין של מאה מנה. למאי הלכתא, אילימא לעיוני ביה ולמפסקיה, פשיטא, אלא לאקדומיה, וכך נפסק בשו"ע (חו"מ סימן טו ס"א) צריך הדיין שיקדים לדון הדין שבא לפניו תחילה. וכתב הסמ"ע (סק"א) ונראה דלא בביאה לבית הדין תחילה תליא מילתא, אלא משעה שהעמיד עצמו לפני הדיין, והדיין הכין את עצמו לשמוע טענתו, זהו נקרא בא לפניו תחילה, והוא קודם להבא מאוחר ממנו לפני הדיין. והוסיף הסמ"ע (סק"ה) שמשמעות הפסוק 'כקטן כגדול תשמעון', דוקא לאחר שפתחו בדין של הקטן, והתחילו לשמוע טענותיהן, תו אין לדחותן בשביל דין הגדול. ומ"מ חז"ל אסמכוה אהאי קרא דכקטן כגדול תשמעון, אפילו עדיין לא פתחו ליה בדינא דהמוקדם, אלא בא לפני הדיין תחילה, אסור לדחותו ולדון המאוחר לו, ומשום הכא נקטו הגמרא והפוסקים לשון בא לפניו תחילה.

נמצא שלדברי הסמ"ע, אם נעמדו בעלי הדין בתור לפני פתח בית הדין, זה ראשון וזה שני, ואחר כך בא הדיין, וראה לפניו את כולם בבת אחת, אין הוא חייב לדון תחילה, את זה שנעמד ראשון לפני פתח בית הדין. ומה שאמרה התורה 'כקטן כגדול תשמעון', הלכה זו נאמרה רק כאשר הדיין הכין עצמו לשמוע טענתו של זה, שאסור לו להקדים דינו של הגדול הבא אחריו. ומדברי סופרים אסור גם להקדים את הבא אחרון לפני הדיין, לפני זה שבא ראשון לפני הדיין, אף על פי שלא שמע עדיין טענותיו. אך העמידה בתור לפני פתח בית הדין, טרם בוא הדיין, אינה מקנה לעומד ראשון בתור, שום זכות להתקבל ראשון.

והדבר צריך ביאור, מדוע לא יזכה העומד ראשון בזכות עדיפות לדיון ראשון, מכח מה שהצדק והיושר מחייבים כך, שהבא ראשון יהיה ראשון. כמו שמבואר לעיל בשם המאירי, והאור ישראל.

ונראה שיש כאן שני דינים, מה שכתוב בפסוק דין מיוחד כקטן כגדול תשמעון, להקדים דין הקודם שכבר התחיל בו, היינו דין תורה ולא מצד היושר והצדק, ודין זה מוטל על הדיינים, אך יש גם עוד דין בין הבעלי דינים, מכח הצדק והיושר, וגם הדיין חייב לנהוג על פי זה, שמי שבא ראשון יכנס ראשון, והנפקא מינה בין שני הדינים, שאם הולכים רק אחר הצדק והיושר, צריך לדון כל מקרה לגופו, שלפעמים הצדק והיושר מחייב לקבל את הבא שני, כגון שהוא אינו חש בטוב כל כך, או שלטובת הדיין שהוא יתקבל ראשון, כגון שיש לו לשלם שכר בטלה, ולשני אין, כמבואר בערך שי (סימן י), או שלבאים אח"כ יש עיוני הדין גדול, שכל רכושם תלויה על כף מאזנים והם לחוצים בצורה בלתי רגילה, ועל זה באה התורה ואמרה, 'כקטן כגדול תשמעון', שיש כאן ציווי מיוחד, שלאחר שהדיין התחיל לדון, או שכבר עמדו לפניו, לקבלו ראשון, ולא משום הצדק והיושר, ולכן אף במקום שהצדק והיושר לקבל את השני, אסור לקבלם, מכח ציווי התורה.

ולפי זה נראה שמדין הצדק והיושר, כל מי שהגיע ראשון לתחנה, צריך להרשות לו להעלות ראשון לאוטובוס, אך כיון שכל הדין הוא מדין צדק ויושר, אם יש אדם שממהר מאד, ויש לו סיבה מוצדקת שלא יוכל להמתין לאוטובוס השני, או שהוא זקן וחולה שאינו יכול להמתין, יש להקדימו, אך אם כולם שווים, יש להקדים את מי שבא ראשון.

נורפאה הנפתחת בבוקר, ואנשים נונותינים שעות

בחוץ, האם יש להקדימום ?

שאלה. מעשה ברופא גדול שהגיע מחו"ל ומקבל אנשים, והודיעו שהמרפאה תפתח בשעה שמונה, ואז הוא יתחיל לקבל אנשים, ואנשים הגיעו מארבע לפנות בוקר, והמתינו שעות בחוץ, כדי להתקבל אצלו, האם מי שהגיע ראשון יתקבל ראשון, או שמא התור

מתחיל מעת פתיחת המרפאה, וכל מי שעמדו שם בעת פתיחת המרפאה, כולם שווים בתור?

תשובה. לכאורה יתכן שבסיפור זה, יש מקום שלא לקבל את הבאים ראשונים, כיון שהמרפאה נפתחת בשעה שמונה, ומי שבא קודם הזמן, אולי אין בזה צדק ויושר להקדימם, וכי מי שיבא מאתמול, ויקח שק שינה וישן שם, ואחר אין לו אפשרות לעשות כן, האם יש מקום להקדימו.

ומ"מ יתכן שמי שמוסר עצמו על הדבר, ורואים שהוא מוכן להמתין שעות על גבי שעות, זה סימן שזה דחוף לו יותר מלאחרים, ויש מקום להקדימו, ומ"מ נראה שהכל לפי ראות האנשים, שאם הגיע כמה שעות, שאנשים אומרים שלהתחיל לעמוד אז בתור, הוא דבר סביר, מהצדק והיושר להקדימו.

האם רופא יכול להקדים את הבא אחרון, כיון

שהוא נושם יותר ?

שאלה. רופא שבא אליו מטופל עני, שהוא חולה שאין בו סכנה, והרופא יודע שהוא לא יוכל לקבל ממנו שכר הרבה, מאידך לאחר מכן בא חולה עשיר, שהרופא מקבל תשלום מכובד, מעבר למה שמקובל לתת, האם הרופא יכול לדחות את הטיפול בעני שהגיע ראשון, למרות שכבר התחיל לטפל בו, לטובת החולה העשיר שהגיע לאחר מכן?

תשובה. לכאורה דומה הדבר למחלוקת אשר בין המהרש"א לערך שי, בדין הרוצה לדון בסכום הגדול תחילה, כדי להבטיח שכרו, אשר לדעת המהרש"א אסור, ולערך שי מותר. ולכאורה גם ברופא לדעת המהרש"א יהיה אסור לטפל תחילה במי שבא לאחר מכן, למרות הרווח של הדיין, ולדעת הערך שי מותר. ואולי גם לשיטת המהרש"א דין זה של כקטן כגדול תשמעון, שאסור לעזוב הטיפול בעני, לטובת העשיר, נאמר רק בדיין, אבל לרופא אולי מותר.

כיצד מותר לרופא לקבל שכר עבור הטיפול ?

ונראה שאם העני נותן שכר סביר, והעשיר נותן הרבה יותר, יתכן שאסור לדחוק רגלי העני, שהנה נאמר בשו"ע (יו"ד סימן שלו ס"ב) אסור לרופא ליטול שכר החכמה והלימוד, אבל שכר הטורח והבטלה מותר. וכתב הפרישה ששכר ה"לימוד והחכמה", הוא מה שהרופא מלמד את החולה או את המתעסק עמו, שיעשה לרפואתו כך וכך, וכן פירשו הש"ך והט"ז.

והסביר יותר הערוך השלחן וז"ל: מותר ליטול שכר בטלה וטירחא, אבל שכר הלימוד אסור, דאבידת גופו היא, והתורה אמרה והשבתו לו, לרבות אבידת גופו, ואמרינן בענין עשיית המצוות "מה אני בחנם אף אתם בחנם", הלכך שכר החכמה והלימוד אסור, אבל שכר הטורח ושכר הבטלה מותר. כלומר שכר החכמה והלימוד הוא כשאומר לו קח סם פלוני, אבל כשהולך אצל החולה הוי שכר טירחא, וכן כשכותב לו לבית הרוקח ליתן כך וכך, הרי הוא שכר טירחא ומותר.

ולכאורה לאור זאת, כיון שמותר לרופא ליטול רק שכר בטלה, וא"כ אם העני נותן לרופא שכר בטלתו, הרי שילם לו כל מה שצריך, ואסור לדחוק רגליו לטובת העשיר, שנותן יותר, והערך שי לא אמר דברו, רק כאשר הדיין לא יקבל כלום מהדין של העני, ובדין של העשיר יקבל שכר בטלתו.

בשהולך ללמוד רפואה על מנת להתפרנס, אולי מותר לו

ליטול שכר

אך יתכן שכהיום מותר לרופא ליטול שכר, ולא רק שכר בטלה, וזאת על סמך הדברי חמודות (מסכת בכורות פ"ד אות יד) שכתב, שדיין שמינו אותו מיוחד לדון, מותר לו לקבל שכר, ואין זה בכלל מה אני בחנם, וזאת לפי מה שכתב הרשב"א (הובא ברמ"א חו"מ סימן לד סעיף יח) שמותר ליטול שכר לילך ולראות הענין שיהיה עד, שלא אמרו שאסור לעדים ליטול שכר על עדותם, אלא בעדים שנעשו עדים כבר, שהם מצווים להעיד, אבל מי שאינו מחוייב להעיד, ונוטל שכר ללכת למקום המאורע ולראותו ולהיות עד, מותר לקבל שכר עבור ההליכה. עכ"ד הרשב"א, וכן הדין בדיין שאם ממנים אותו וקובעים אותו להיות יושב ודן לכל הבאים לפניו, אין זה בכלל מה אני בחנם, לפי שאם לא היו קובעים אותו לא היו הכל באים לפניו, אלא לפעמים יבוא אחד ויבררהו, ולפעמים יבוא אחר ויברר לאחר, אבל מפני שהוקבע להיות דיין באים הכל לפניו, והוא דומה לעד שרשאי ליטול שכר לילך ולראות העדות דשרי.

ונראה שהוא הדין ברופא שהלך ללמוד רפואה, במטרה להיות קבוע ופנוי לכולם, ולרפא את כל הבאים לפניו. שמאחר ולא חייב ללמוד רפואה ולהתפנות לכולם, מותר לו ליטול שכר. [ובדומה לאדם המתפנה מעיסוקיו כדי לחפש מציאות להשיבו לבעליהם שמותר לו ליטול שכר], ודווקא בימים הקדמונים שהרופאים לא התפרנסו מהרפואה ועיסוקם היה מדברים אחרים, אסור היה לרופא ליטול כי אם שכר טירחא ושכר בטלה, אבל בימינו כאשר מתפנה מכל עיסוק אחר ולומד רפואה על מנת שיוכל גם להתפרנס מכך, דומה הוא לאדם

אמנם זה שייך דווקא משום שהעולם הוא יקר מאוד בעיני הקב"ה, שבראו בעשרה מאמרות, ועל כן די באבדנו לשכך חמתו. אבל אם היה נברא במאמר אחד, לא היה העולם יקר בעיני הקב"ה, ולא היה די באבדנו לשכך חמתו [וראה מה שהוסיף בכוונת התנא 'וליתן שכר טוב לצדיקים'. ותירוץ זה הפך מעט מהתירוץ הקודם, שלתירוץ הקודם מחמת מעלת העולם לא יפגעו בו, ולתירוץ זה מחמת מעלתו יפגעו בו, אלא שלא יפגעו בבני אדם].

ולפי זה מיושבת גם הקושיה הראשונה, שמחמת אותם עשרה מאמרות העולם חביב יותר בעיניו, כמבואר לעיל (תירוץ א).

תירוץ ד. שיפגמו רק במדרגה התחתונה

עוד ביאר מדרש שמואל (שם), שכיון שהקב"ה חפץ חסד, ואינו חפץ במיתתם של רשעים, רצה להאריך אפו ולגבות העונש בדרך פרעון, ולא בדרך נקמה וכליון. ואם היה העולם נברא במאמר אחד, היו הרשעים פוגמים את אותו המאמר שבו נברא העולם, ולא היה נשאר דבר בלתי פגום, ולא היה מקום להאריך אפו עליהם. ולכן נברא העולם בעשרה מאמרות, שעל ידי כך אפילו אם כל הדור יהיה רשעים, אין להם כח לפגום אלא מאמר אחד, והיינו המדרגה היותר תחתונה [וראה מה שהוסיף לבאר לפי זה].

ולפי זה מיושבות הקושיות: **א.** הכוונה היא שיפרעו מהם רק על אותו חלק שפגמו [ואין הכוונה שיענשו יותר מחמת כן]. **ב.** הדבר הוא לטובת הרשעים, שיהיה זה בדרך פרעון, ולא בדרך כילוי.

תירוץ ה. שלא יהיה פתחון פה לרשעים

עוד ביאר מדרש שמואל (שם), לפי מה שאמרו חז"ל (בראשית רבה א, י), שהעולם נברא באות ב"ת [בראשית] ולא באל"ף, כדי שלא יהיה פתחון פה לאפיקורסים לומר, כיצד יכול העולם לעמוד, הרי הוא נברא בלשון ארירה. ולכן אמר הקב"ה, אני בורא אותו בלשון ברכה, והלואי שיעמוד.

ואף כאן, אם העולם היה נברא במאמר אחד, היה פתחון פה לאפיקורסים לאבד את העולם במעשיהם הרעים, ולומר, וכי אנו מאבדים אותו, הרי אינו יכול לעמוד, כיון שנברא רק במאמר אחד, והרי זה כבית הבנוי על עמוד אחד. ולכן נברא העולם בעשרה מאמרות, כדי שיכירו וידעו כל הרשעים, שאם העולם נאבד, הם המאבדים אותו במעשיהם הרעים, וידעו שאין להם פה להשיב. ועל ידי כך ימנעו עצמם מלהרשיע, כיון שעתה יש מקום להפרע מהם [וראה להלן (תירוץ יב) שמבואר להיפך, שעשה כן כדי שיהיה להם פתחון פה].

ולפי זה יש ליישב הקושיות: **א.** יתכן שבאמת אין חילוק בדבר, אלא שלפי דעת האפיקורסים יש חילוק, וכדי שלא יהיה להם פתחון פה, בראו בעשרה מאמרות. **ב.** הדבר אינו לרעה, אלא לטובה, כדי שימנעו עצמם מלהרשיע.

תירוץ ו. הגשים הדברים לצורך הבחירה

עוד ביאר מדרש שמואל (שם), שבמאמר הראשון נברא כל העולם בדקות וברוחניות, ואחר כך בכל יום ויום היו כל הדברים מתגלים ומתגשמים יותר ויותר. ועל כך הקשה התנא, הרי במאמר אחד היה יכול להברא, והיה נשאר בדקות וברוחניות, ומדוע היה צריך להגשים את העולם.

והשיב התנא, שעשה כן כדי להפרע מן הרשעים, ולתת שכר טוב לצדיקים. כלומר, רצה הקב"ה להביא האדם לזה העולם הגשמי, שיש בו ריבוי התאוות הגשמיות, ויכבוש יצרו הרע, ואז ראוי הוא לשכר טוב, שבכוחו זכה בו. ואם נהנה מהתאוות וחוטא, ראוי הוא לעונש. אבל אם היה נברא ברוחניות, ולא היו הדברים מתגשמים, היה האדם כמו המלאכים, ואינו ראוי לא לעונש ולא לשכר [וראה כעין זה בפירוש רבי מתתיהו היצהרי (שם)].

ולפי זה מיושבות הקושיות: **א.** אם העולם היה נברא במאמר אחד, הוא היה רוחני, ולא היתה בחירה כלל, וממילא הרשעים לא היו נענשים. **ב.** עיקר הדבר הוא לטובה, כדי שיהיה שכר לצדיקים [ואפשר שהקדים התנא הרשעים, משום ש'סור מרע' קודם ל'עשה טוב' (תהלים לד, טו), ולא משום שזו עיקר המטרה. וראה עוד בתירוץ הבא].

תירוץ ז. ברא בעשרה ולא יותר או פחות

נשבע לאבותיך (אבות שם) תירץ כעין זה, שהתנא הקשה שתי קושיות: **א.** מדוע העולם נברא בעשרה מאמרות, ולא במאמר אחד. **ב.** אם נאמר שעשה כן כדי שהעולם יתפשט ויתגשם יותר, מדוע לא בראו במאה או באלף מאמרות, ואז היה מתפשט עוד יותר.

והשיב התנא, שמה שלא ברא ביותר מעשרה מאמרות, הוא כדי להפרע מן הרשעים. שאם היה מתפשט יותר, העולם היה מתגשם יותר, ולא היתה אפשרות לבחור בטוב, וממילא לא היה אפשר להעניש הרשעים [ולפי זה יש בכך גם ענין לטובה, שלא יהיו חייבים לחטוא, ומיושבת הקושיה השניה]. ומה שלא נברא במאמר אחד, הוא כדי לתת שכר טוב לצדיקים, שאם היה נברא במאמר אחד יהיו חייבים לבחור בטוב, ולא יהיה להם שכר.

שהולך לראות מאורע מסויים כדי שיוכל להעיד.

לרופא אף שמותר לו ליטול שכר, אסור להקדים העשיר

ונראה שאף לפי הסברה שמותר לרופא ההולך ללמוד רפואה לצורך פרנסתו ליטול שכר, מ"מ לא יקדים את העשיר הנותן שכר הרבה, ואינו דומה לדיין שכתב הערך שי שמותר להקדים העשיר שנותן שכר בטלה, כי מצוותו של הדיין היא הצלת ממונו של הזכאי, וכאשר הנדון הוא הצלת ממון, גם בממונו של הדיין יש להתחשב, וחיי קודמים, ולכן פסק הערך שי שמותר לדיין להפסיק את הדיון, במשפטו של הסכום הקטן, ולדון בסכום הגדול. מה שאין כן אצל הרופא, שמצוותו היא "השבת הגוף" או "וחי בהם" או "ורפא ירפא" או "לא תעמוד על דם רעך", בכל אלה אין להתחשב בשכר של הרופא, שיכריע בקדימה של הצלת הגוף, ומשום כך אין לו להקדים את החולה האחרון, כדי להבטיח את שכרו, כי ממון הרופא אינו יכול להכריע בין יסורי ותחלואי החולים.

אוצר היסודות והחקירות

מרבתינו מעתיקי השמועה

בכל חלקי התורה

גירות - בפני בית דין

גר שמל ולא טבל או טבל ולא מל אינו גר עד שימול ויטבול, וצריך לטבול בפני שלשה. והואיל והדבר צריך ב"ד, אין מטבילין אותו בשבת ולא ב"ט ולא בלילה, ואם הטבילוהו ה"ז גר (רמב"ם פ"ג מהל' איסורי ביאה ה"ו).

מה שגר צריך להתגייר בפני בית דין, האם הכוונה שהבית דין הם המגיירים, או שזהו דין שצריך להיות בפני בית דין, כמו שמצאנו בחליצה.

משאלת משה (צמח"ס סס).

גירי דיליה

רבי יוסי אומר: אף על פי שהבור קודמת לאילן - לא יקוץ, שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו. אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי. אמר רב אשי, כי הואן בי רב כהנא הוה אמרין: מודי ר' יוסי בגירי דידיה. פאפי יונאה עני והעשיר הוה, בנה אפדנא, הוו הנך עצורי בשיבבותיה, דכי הוו דייקי שומשמי הוה נייאדא אפדניה; אתא לקמיה דרב אשי, א"ל, כי הואן בי רב כהנא הוה אמרין: מודי רבי יוסי בגירי דיליה (ב"ב כה, ב).

הלכה כר' יוסי - שעל הניזק להרחיק את עצמו. בגירי דיליה - היכא דמטי ליה הזיקא מתוך ידיו של מזיק כההיא דאמרי' בהבית והעלייה (ב"מ דף ק"ז, א) הנהו בי תרי חד דייר עילאי וחד דייר תתאי איפחית מעזיבה וכל אימת דמשי ידיה נפלי עליה דתתאי דכשנפולין מידו ממש על התחתון קרי ליה גירי דיליה וכי פסקי והדר נפלי לא קרי ליה גירי דיליה. פאפי יונאה - כך שמו על שם מקומו. עצורי - עוצרי שומשמן לעשות שמן. בגירי דיליה - והכא נמי מידיהם הוא בא לו שמכח מכותיהם הוא מרעיד (רש"י שם).

האם באופן של 'גירי דיליה' נחשב כמזיק בסמיכתו, או שהוא רק מחייב של הרחקה.

צרכת מרדכי (צ"צ סי' יז אות ה).

גירושין - נתינת הבעל

אין האשה מתגרשת אלא בכתב שיגיע לה וכתב זה הוא הנקרא גט,

תירוץ ח. להודיע שהאדם הוא תכלית הנבראים

החסידי יעב"ץ (אבות שם) הקשה הקושיה הראשונה, וקושיות נוספות.

וביאר שכוונת התנא היא, שבעשרה מאמרות [ויאמר] נברא העולם, ולכאורה היה די במאמר אחד, והיינו 'ויאמר אלוקים יהי אור, יהי רקיע, יהי מאורות' וכו'. והשיב התנא, שהעולם נברא בעשרה מאמרות להודיענו מעלת האדם, שהוא תכלית כל הנבראים, ולא נברא הכל אלא כדי שהאדם יעשה רצון בוראו. ואם לא היה מפריד בין ענין לענין ב'ויאמר', היה אפשר לחשוב שאין הפרש ביניהם.

והוסיף לבאר, שהרי זה כאדם המזכיר עשרה חכמים בשמותיהם, ומזכירם בזה אחר זה, שאין להוכיח ממאמרו מי הנכבד מכולם, משום שחייב הוא להזכירם בזה אחר זה, שאי אפשר להזכירם כולם בדיבור אחד. אמנם אם עשה איזה הפרש ביניהם כשהזכיר את שמותם, יהיה מובן שיש לאחד מעלה על חברו.

וכן הענין במעשה בראשית, שאם היה הכל נברא במאמר אחד, לא היינו מכירים מדרגת הנבראים, אבל כשנבראו במאמרים נפרדים, הדבר מוכיח שהם במדרגה זה אחר זה. ובהכרח שיש לאדם מעלה על בעלי החיים, והוא משום הבחירה שיש לו. ונמצא איפוא, שזוהי התראה לרשעים שנמשכים אחר יצרים, שמורים במעשיהם הרעים שאין דין ואין דיין, והם מאבדים את העולם, ולא רק את עצמם.

ולפי זה יש ליישב גם הקושיה השניה, שאין זה לרעת הרשעים, אלא לעוררם שיחזרו בתשובה.

תירוץ ט. על ידי כך מתעוררים יותר

הרמב"ם (אבות שם) כתב בדומה לזה: והיה יכול לבטא הבריאה כולה במאמר אחד, ולומר 'ויאמר אלהים יהיו שמים וארץ, ויקוו המים, ותוצא הארץ' וכו'. ואמנם ייחד מאמר לכל סיפור, להודיעך גדולת זאת המציאות ושכלולה, ושמפסידה מפסיד דבר גדול, ומתקנה מתקן דבר גדול. רצוני לומר ב'מפסידה', אשר יפסיד נפשו ולא יהיה שלם במינו. וכן 'מתקנה', מתקן נפשו, כי היא אשר בידו תיקונה והפסדה. וכאילו היא התכלית האחרונה של כלל המציאות אשר באו בה עשרה מאמרות, כמו שבארנו בפתיחת חיבורנו זה [ויש שתירצו לפי דבריו כנ"ל, שהדבר בא לומר שהאדם הוא נזר הבריאה. אך מדברי הרמב"ם משמע, שמה שהאדם הוא נזר הבריאה אינו נלמד מכאן, ואם כן חוזרת הקושיה].

ובאור יחזקאל (וראה ומוסר עמ' יד) כתב, שמבואר בדברי הרמב"ם (שם), שכדאי היה לקב"ה לברוא את כל העולם בעשרה מאמרות, רק כדי שעל ידי כך יוכל האדם להתעורר יותר, ולדעת חובתו בעולמו. ואף אם נאמר שהעולם במאמר אחד הוא אותו עולם ממש כמו זה שנברא בעשרה מאמרות, מכל מקום האדם מתעורר יותר בהבנת גודל זו המציאות, בראותו שנבראה בעשרה מאמרות. וזאת משום שאנו מורכבים מחלק החומר, חלק גשמי וגס, וחלק זה מתעורר יותר כשרואה שנברא בעשרה מאמרות.

ולפי זה יש ליישב הקושיות, שבאמת אין יותר עונש על ידי כך, אלא שעל ידי כך האדם יכול להתעורר יותר, ולכן נברא באופן זה [והקדים התנא את פרעון הרשעים, כדי לעורר את האדם תחילה ל'סור מרע'].

תירוץ י. רצה להתנות על כל פרט

פרקי משה (למהר"ם אלמושנינו, אבות שם) הקשה הקושיה הראשונה. והוסיף שממה נפשך, אם יש תוספת עילוי בכך שברא בעשרה מאמרות, אפשר לומר שזוהי הסיבה שעשה זאת. ואם אין תוספת עילוי בכך, מדוע יענשו יותר מחמת כן.

וביאר, שהנה לדעת הרמב"ן (בראשית א, א) הקב"ה ברא ברגע הראשון שני חומרים ראשונים 'היוליים', חומר אחד שממנו יצר את השמים וכל צבאם, וחומר שני שיצר ממנו הארץ וכל תולדותיה. ונמצא שבתחילת הבריאה ברא יש מאין, ואחר כך ברא יש מיש. ועל כך שאל התנא, מדוע במאמר הראשון, והיינו ברגע הראשון שברא יש מאין, לא ברא את כל הדברים בשלימותם, או שהיה עושה שיהיו משתלמים מעצמם, ומדוע היה צריך לצוות על כל דבר ודבר בפרט. והשיב התנא, שרצה הקב"ה לצוות על כל פרט בנפרד, כדי שיוכל להתנות עמו תנאים, שלפעמים יפעל שלא כדרך הטבע, כדי להעניש הרשעים, או כדי לתת שכר לצדיקים. אבל אם הכל היה נברא במאמר אחד, כשה' היה רוצה לקרוע את הים לישראל למשל, היה זה מתנגד למאמרו הראשון [והביא מקורות לדברים, וראה מה שביאר עוד בזה].

ולפי זה תירץ, שאין הכוונה שמחמת כן ירבה העונש, אלא שמחמת כן יכול לשנות הטבע, וכפי שהתבאר.

עוד משמע מדבריו ליישב הקושיה השניה, שה'להפרע מן הרשעים' הכוונה כגון פרעה שטבע בים, שהיתה בכך טובה גדולה לישראל [ועוד, שאין הכוונה שמחמת כן ירבה העונש, אלא כפי שנתבאר].

ועשרה דברים הן עיקר הגירושין מן התורה ואלו הן: שלא יגרש האיש אלא ברצונו, ושיגרש בכתב ולא בדבר אחר, ושיהיה ענין הכתב שגרשה והסירה מקניינו, ושיהיה עניינו דבר הכותר בינו לבינה, ושיהיה נכתב לשמה, ושלא יהיה מחוסר מעשה אחר כתיבתו אלא נתינתו לה, ו**שיתננו לה**, ושיתננו לה בפני עדים, ושיתננו לה בתורת גירושין, ושיהיה הבעל או שלוחו הוא שנותנו לה, ושאר הדברים שבגט כגון הזמן וחתימת העדים וכיוצא בהן הכל מדברי סופרים (רמב"ם פ"א מהל' גירושין ה"א).

האם נתינת הבעל היא חלק מהגירושין, שכשם שהיא מתגרשת במה שמקבלת גט, כך במה שהבעל נותן זהו חלק מהגירושין, והיינו שמתגרשת בנתינה וקבלה. או שמא עיקר הגירושין הוא מה שהאשה מקבלת את הגט, והנתינה היא רק לקיים מה שאמרה תורה (דברים כד, א) 'ונתן', כלומר, איזו קבלה מועילה לגירושין, קבלה שיש בה נתינה, שאם לא כן אין זו קבלה המועלת לגירושין.

מנחת יהודה (ענינים שונים סי' כט ד"ה רמז"ס; סי' ל ד"ה ולפ"ד).

גירושין – קבלה בעל כרחה

ומנין שעשרה דברים אלו מן התורה, שנאמר (דברים כד, א) 'והיה אם לא תמצא חן בעיניו וגו' וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ושלחה מביתו'. 'אם לא תמצא חן בעיניו', מלמד שאינו מגרש אלא ברצונו, ואם נתגרשה שלא ברצונו אינה מגורשת, אבל האשה מתגרשת ברצונה ושלא ברצונה (רמב"ם פ"א מהל' גירושין ה"ב).

באופן שמתגרשת שלא ברצונה, האם האשה קונה את הגט, או שהעיקר הוא שהבעל יתן, ואין צורך שתקנה. ונראה שאין זה מועיל כשאינה קונה את הגט, משום שאין זה 'כריתות' (דברים שם). ולכך קונה את הגט בעל כרחה, משום שכיון שהוא מחויב לתת לה את הגט שגירש בה לראיה על הגירושין, נמצא שהגט הוא כמו דבר המיוחד לה, ופשוט שבאופן זה קונה אף בעל כרחה. וכמו לגבי פריעת בעל חוב, שהמלוה קונה בעל כרחה, אם היה השיעבוד על חפץ מיוחד.

הגר"ש שקופ [הוצא צאהל ילחק (גיטין כ, ז ד"ה כתב, עמ' רכו)]. וראה לעיל גסס קלות החושן.

לשון חכמים ברכה

חקירות ויסודות מרבתינו

בלשונם הטהור

זכיה – לעובר

והנה במה שהקשה הראב"ד בפ"ח דתרומוות מהא דאמרינן דעתו של אדם קרובה אצל בנו וכ"ש בירושה הבאה מאליה, וכבר כתבנו דהרמב"ן כתב דהא דאמרינן דעתו של אדם קרובה אצל בנו אינו אלא בשכ"מ ולא בבריא, אבל הרמב"ם כתב דין זה בפכ"ב מה' מכירה לענין בריא, וא"כ צריך ליישב לדעתו קושיית הראב"ד.

ונראה דהם שני דינים מיוחדים בעובר, דין אחד הוא אם יש לעובר דין זכיה עכשיו, דין ב' אם מקנה לעובר לכשיוולד ולא קנה משום דהוי מקנה לדבר שלא בא לעולם. ובדין ראשון אם יש לעובר זכיה ודאי מסתבר כדברי הראב"ד דאי הוי מהני הא דדעתו של אדם קרובה אצל בנו שיזכה העובר, א"כ כ"ש שיזכה העובר בירושה הבאה מאליה, אבל בדין ב' אם מקנה לעובר לכשיוולד דהחסרון בזה הוא משום מקנה דבר שלא בא לעולם שפיר יש לומר דמהני בזה סברא דדעתו של אדם קרובה אצל בנו, דהא אשכחן לענין הקנאת דבר שלא בא לעולם דמהני סברת סמכה דעתו בב"מ דף ט"ז, וה"ל י"ל במקנה לדבר שלבל"ע [וכו'].

אכן האזל (פ"ז מהל' זכיה ומתנה הי"ח).

זכין לאדם שלא בפניו

והנראה בזה, דיש שני דיני זכיה: א, מש"כ הרמב"ם פכ"ט מהל'

תירוץ יא. זהו רק גילוי דעת

מדרש שמואל (שם) הקשה על התירוץ הקודם, שהקב"ה היה יכול להתנות תנאי זה, גם אם הדברים היו נבראים במאמר אחד.

ומהר"ש קלוגר (מגן אבות, שם) תירץ, שלא התנה הקב"ה התנאי בפירוש, אלא דקיימא לן (ח"מ רז, ג) שבמקום שיש גילוי דעת, נחשב הדבר כמו אומדנא דמוכח, והרי זה כתנאי. ואף כאן, הקב"ה רצה לברוא העולם שיהיה משועבד לתורה, ולכן בראו בעשרה מאמרות, כנגד עשרת הדברות. ונמצא שהרי זה כגילוי דעת, שלא נברא אלא עבור התורה, וגילוי דעת זה הרי הוא כתנאי. ולכן באופן שקיום העולם מתנגד לקיום התורה, כגון ביציאת מצרים וקריאת ים סוף, שאם לא היו נעשים הניסים הללו, לא היו ישראל יוצאים, ולא היה אפשר לקבל את התורה, היו מוכרחים לבטל טבעם.

תירוץ יב. כדי שיהיה פתחון פה לרשעים

מהר"י אייבשיץ (קשת יהונתן דף ט, א) הקשה כשתי הקושיות. והקשה עוד: א. מדוע נקט התנא 'ומה תלמוד לומר', ולא הקשה בפשטות, מדוע נברא בעשרה מאמרות [ואם יש טעם מדוע נברא העולם בעשרה מאמרות, אף הקושיה 'מה תלמוד לומר' אינה קשה, משום שהתורה כתבה דברים כהויתם].

ב. במדרש (בראשית רבה ח, ח) נאמר: רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן אמר, בשעה שהיה משה כותב את התורה, היה כותב מעשה כל יום ויום. כיון שהגיע לפסוק הזה שנאמר (להלן פסוק כו) 'ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו', אמר לפניו, רבון העולם, מה אתה נותן פתחון פה למינים, אתמהא. אמר לו, כתוב, והרוצה לטעות יטעה [ע"כ]. ויש לתמוה, הרי ישרים דרכי ה' (הושע יד, י), וכיצד יתן מכשול לפני הטועים.

ותירץ, שמשא רבינו לא ראה לבבות בני האדם, ולכן ביקש להסיר המכשול. אבל הקב"ה ידע הכל, וראה תכונתם הרעה, שגם אם יהיה כתוב 'אעשה אדם' יפקרו, ויאמרו שתי רשויות הן. ואם כן לא יהיה להם פתחון פה, ויהיה עונשם גדול. והקב"ה שהוא חפץ חסד, רצה להקטין עונשם, ולכן כתב 'נעשה', שיהיה להם אמתלא ליום הדין.

ולפי זה ביאר המשנה, שהתנא לא שאל מדוע ברא העולם בעשרה מאמרות, שודאי שיש בזה טעמים, כגון כנגד עשר ספירות, אלא שאל 'מה תלמוד לומר' כן. כלומר, מדוע הדבר נכתב בפסוק, שבאופן זה יכולים לטעות ולומר שכל מאמר הוא אלוקות בפני עצמו ח"ו. ועל כך השיב התנא, שעשה כן כדי להפרע מן הרשעים, שתהיה להם אמתלא על חטאם, ואם לא היה כותב כן, לא היתה להם אמתלא [ויש לבאר דבריו לפי המבואר לעיל (תירוץ ב), שהקב"ה רצה 'להפרע' מהרשעים, ולא להחריב העולם. וראה עוד להלן (תירוץ לה) ש'להפרע' משמעו מעט מעט].

ולפי זה מיושבות הקושיות, שהכוונה היא שמחמת כן מענישים פחות, משום שהיה להם מקום לטעות [וכעין זה תירץ עיני שמואל (ותוספת עיני שמואל אות עח, אבות שם)].

תירוץ יג. הזהירם כדי שלא יענשו

היעב"ץ (לחם שמים, אבות שם) ביאר, שהתנא שאל מדוע נכתבו בתורה אותן עשרה מאמרות [כמבואר בתירוץ הקודם, ועוד]. והשיב, שהוא כדי להודיע שהעולם נברא בעשרה מאמרות, כדי להפרע מן הרשעים, על כל מאמר ומאמר שקלקלו וסתרו [ומיושבת הקושיה הראשונה, שנענשים על כל מאמר שקלקלו].

והוסיף, שכל עשרת המאמרות הן כמו אזהרות לאדם, שלא יעבור ויקלקל בנינו של עולם, ונמצא שזוהי מידת טובו יתברך, שמזהיר ומתרה בחוטאים פעמים רבות, שישמרו בנפשם, ולא יבואם עונש קשה [ומיושבת הקושיה השניה, שהדבר הוא לטובת החוטאים].

תירוץ יד. על ידי העונש יתרבו הצדיקים

נשבע לאבותיך (אבות שם) תירץ כעין זה, והמשיל זאת למלך שמזהיר בעונש חמור, כדי שלא יעברו על הדברים, ואם היה מזהיר בעונש קל, היו עוברים על כך.

והוסיף לבאר, שכוונת התנא היא, שהיה די לכל בני האדם בעולם קטן מזה, וכפי שאמר דוד המלך (תהלים ח, ד-ה) 'כי אראה שמך מעשה אצבעותיך וגו' מה אנוש כי תזכרנו', והיינו שלא צריך לאדם אשר יסודו מעפר, עולם גדול ונחמד כזה. ואמר התנא שהוא כדי להפרע מן הרשעים, שמאבדים עולם גדול כזה [ומיושבת הקושיה הראשונה, שעל ידי עשרת המאמרות יש עולם גדול יותר]. ועל ידי עונש גדול זה, יתרבו הצדיקים, לקיים התורה והמצוות, וינתן להם הרבה שכר [ומיושבת הקושיה השניה, שהדבר הוא לטובה].

תירוץ טו. מוכח מכך שהאריך אפו

בתי אבות (סלוניקי תקפ"ה, אבות שם) הקשה כעין הקושיה הראשונה, מה אשמתו של החוטא בכך שהעולם נברא בעשרה מאמרות.

ותירץ לפי מה שכתב רש"י (אבות פ"ה מ"ג; מחזור ויטרי סי' תכח) בשם מדרש (וראה

מכירה הי"א יראה לי שקטן שקנה קרקע ונתן דמים והחזיק בקרקע, תעמוד בידו אעפ"י שאין ממכרו בקרקע כלום, שהקטן כמי שאינו בפניו הוא, וזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו. ודבריו צ"ב דהא הכא הקטן עושה בעצמו את מעשה הקנין ואין המוכר עושה בשבילו שום מעשה קנין, ומה שייך זה לדין דזכין לאדם שלא בפניו שעושה מעשה קנין בשביל חבירו.

וצ"ל דהנה ביבמות דף נב ע"ב איתא העודר בנכסי הגר וכסבור שהן שלו לא קנה כיון דלא נתכוין לקנות, וחזינן מזה דקנין דזכיה צריכין דעת הזוכה ובלא"ה לא קנה, והנה בקטן אמרי' בגיטין דף נט ע"ב דמציאת חרש שוטה וקטן יש בהן משום גזל מפני דרכי שלום אבל מדאורייתא אינו גזל גמור משום דלית להו זכיה מן התורה, והיינו משום דלקנין בעינן מעשה קנין ודעת קונה והכא אף דאיכא מעשה קנין מ"מ בעינן גם דעת, וקטן לאו בן דעת הוא, ונמצא דהוי קנין בלא דעת דלא קנה, אבל היכא דאיכא דעת אחרת מקנה דמזכה לקטן אמדינן דעתיה דקטן דניחא ליה, כמ"ש התוס' בכתובות יא ע"א דזכין לאדם שלא בפניו דאמדינן דעתיה דניחא ליה, ועל ידי דעת המזכה מהלכות זכיה הוה כאילו יש כאן דעת הקטן הזוכה, ושפיר הוה קנין בדעת וזוכה מן התורה, דהא קנין הוא עשה בעצמו.

וזהו שכתב הרמב"ם דקטן קנה משום דזכין לאדם שלא בפניו, והוה קנין בדעת, ולדין זה אין צריכין כלל לשליחות דכיון שהוא בעצמו עושה מעשה הקנין אלא דחסר דעת קונה ע"ז מהני הדין זכיה של הדעת אחרת שיחשב שיש כאן דעת הזוכה בעצמו, [וזהו שכתב הרמב"ם בהל' לולב פ"ח ה"י דהיכא דמקנה לקטן זוכה מה"ת, ומשום דהוה כקנין בדעת].

אולם יש עוד דין זכיה והוא במגביה מציאה לחבירו דקנה חבירו מדין זכין לאדם שלא בפניו, והתם ע"כ צריכין לטעם שליחות, משום דהתם עושה מעשה הקנין בשביל חבירו, וזה הרי הוא בעצמו צריך לעשות, ולא מיקרי שנעשה בשבילו אלא מדין שליחות כדאיתא בקידושין מב ע"א, ולא סגי במה דאמדינן דעתיה דניחא ליה משום דזכין לאדם שלא בפניו, דמ"מ צריך לעשות הוא בעצמו את עצם המעשה, וע"כ מהני רק ע"י דין שליחות, דעי"ז חשיב כאילו עשה בעצמו את מעשה הקנין, וגם בזכיה מטעם שליחות מהני, ולכן בעכו"ם דלית ליה שליחות לית ליה נמי זכיה, דא"א לזכות עבורו משום שבזה צריך לדין שליחות.

חידושי הגר"ח (צ"מ עא, 3 ד"ה צענין זכיה מטעם שליחות).

זרות – קודם זריקה

ונראה דיש לחקור הא דליכא איסור זרות קודם זריקה משום דצריך ניתר לכהנים אי הוי פטור בעצם האיסור דכ"ז שלא ניתר לכהנים ליכא איסור זרות, או דאיכא איסור זרות גם קודם זריקה אלא דהוי פטור בחיוב זרות דהוא תנאי בחיוב זרות דצריך שתהא ניתר לכהנים, והוי רק תנאי במעשה האיסור.

ונראה דהר"מ כתב (שם בהל"ח) דאיסור זרות איכא רק בעזרה משום דצריך לאכול במקום שמותר לכהנים, וגם בעת שמותר לכהנים והיינו לאחר זריקה, והנה תנאי דעזרה הא בודאי לא חסר באיסור זרות, אלא דהוי רק תנאי בהחייב דצריך שיהא אכילה במקום דמותר לכהנים, ובלא"ה אינו מתחייב משום זרות, ומוכח מהרמב"ם שהביא את שני הדינים ביחד, דגם דין דלאחר זריקה הוא רק תנאי בהחייב, וע"ש בכ"מ דמקור הרמב"ם הוא מהאי דינא דאוכל קודם זריקה פטור, משמע דהוי חד דינא.

ונראה דכמו"כ יש לחקור בכל מקום דצריך לתנאי זיהיה הדין במקום אחד, היכא דאין זה ילפוטא אלא דזהו גופא הפוטר אפשר דאין זה פוטר בעצם האיסור דליכא כלל להאיסור, אלא דהוי רק פוטר בהחייב והוי תנאי בהחייב דרק בכה"ג חייב. ולפי"ז אפשר לומר דגם קודם זריקה איכא לאיסור זרות, ומשו"ה חלו שניהם דהוי בב"א, ול"ד לפיגול וטמא דגם עצם האיסור ליכא קודם זריקה, משום דהתם הוי רק ילפוטא דקודם שקרבו מתיריו ליכא כלל האיסור פיגול, אבל אין זה דבר הפוטר, אולם חקירתנו היא במקום דזהו גופא הוא הפוטר ואין זה רק ילפוטא בלבד, דאז אפשר דאי"ז פוטר בעצם האיסור אלא דהוי רק תנאי בהחייב.

חידושי הגרי"ז (מנחות ו, א ד"ה למר).

במדבר רבה יד, יב), שעשרה דורות שתלה הקב"ה מאדם ועד נח שמא יעשו תשובה, הם כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, והאריך להם אפו, ואחר כך הביא עליהם המבול. ומשמע שאם היה נברא העולם במאמר אחד, לא היה מאריך אפו אלא דור אחד. ואם כן מובן מה שמעניש יותר מחמת כן, שכיון שסבל אותם זמן רב כל כך, ולא עשו תשובה, גדל הקצף עליהם. ומאידך לצדיקים יש שכר גדול מחמת כן, משום שמניחים לקב"ה מרוגזו, שסבל עשרה דורות.

ולפי זה יש ליישב קצת גם הקושיה השניה, שבכך שמעניש הרשעים על עשרה מאמרות, מוכח שהאריך אפו עשרה דורות, ואם כן זהו שבח ולא פורענות [ומכל מקום קשה, מדוע הדגיש התנא את צד השלילה].

תירוץ טז. יש קידוש ה' בעונש הרשעים

ברוך שאמר (לבעל תורה תמימה, אבות שם) הקשה כעין הקושיה השניה, כיצד יתכן שהקב"ה עשה פעולה יתירה כדי להרבות העונש.

ותירץ, שתכלית בריאת העולם היא, למען קידוש שמו יתברך, וקידוש שמו יכול להתגלות בשני אופנים: **א.** בשכר לצדיקים. **ב.** בעונש לרשעים. ולכן נברא העולם בעשרה מאמרות, משום שכל מה שיותר יזכר שמו, בכל אמירה ואמירה, יתקדש שמו יותר [ולכאורה אין זה מיישב מה שהתנא הקדים העונש, אלא רק את עצם הזכרת הענין].

ולפי זה יש ליישב הקושיה הראשונה, שאין הכוונה שיענשו יותר מחמת כן, אלא שמחמת ריבוי האמירות יהיה יותר קידוש ה' בדבר.

תירוץ יז. בעשרה יש השראת השכינה¹

מהר"ל (ורדך חיים, אבות שם) הקשה הקושיה הראשונה, שהרי זה כאדם שאומר 'בית זה אוכל לבנותו במאה דינרים, ועם כל זה אפזר עליו אלף דינרים, כדי שאם תשרוף הבית תשלם לי אלף'. וכי מחמת כן חייב לשלם אלף, הרי במאה יכול לבנותו [וראה בשו"ת מהריט"ץ (החדשות, סי' קנב) שלמד מכך לענין הלכה]. והוא הדין כאן, אף שהקב"ה ברא העולם בעשרה מאמרות, כיון שיכול לבראו במאמר אחד, מדוע יהיה העונש והשכר יותר.

ועוד הקשה [כקושיה שהוזכרה בשאלתנו בסוגריים], שלא שייך עמל לפני הקב"ה, ולא ברא עולמו בעמל ויגיעה, ואם כן מה החילוק בזה.

ותירץ, שאם העולם היה נברא במאמר אחד, לא היה חשוב כל כך, מה שאין כן עתה שנברא בעשרה מאמרות, הוא חשוב יותר. וזאת משום שהמספר עשר יש בו קדושה, ומורה על השראת השכינה, שהיא שורה תמיד רק על עשרה, כגון בעשרה שיושבים ועוסקים בתורה (אבות פ"ג מ"ו). ונמצא איפוא, שאם העולם היה נברא במאמר אחד, לא היתה לו מדרגה עליונה זו. אבל כשנברא בעשרה מאמרות, הרי שיש לו את המדרגה העליונה של הקדושה [והאריך בביאור עומק הענין].

תירוץ יח. כנגד עשרה מאמרות

תפארת ישראל (ויכין שם אות ג) ביאר כעין זה, שהתורה הודיעה זאת, כדי שנדע כמה חביב לפני הקב"ה העולם וכל חלקיו, שנבראו בעשרה מאמרות, דוגמת העולם העליון שנברא בעשר ספירות, ודוגמת עשרת הדברות שבסיני [וראה מה שהוסיף, שכל הנמצאים שבעולם כלולים בעשרה ענינים. וראה עוד ברוח חיים (אבות שם)]. וכיון שכל כך חביב לפני העולם, כל המקלקל בו שום דבר שנענש בו על ידי חטאיו, קלקל דבר שחביב לפניו יתברך מאוד, וחפץ בקיומו, ונענש גם על עונשו. וכמו כן הגורם על ידי צדקתו שיתקיים הכל, ויתברך הכל בשפע ברכה, הוא עושה בזה רצון קונו, ומקבל שכר על שכרו.

תירוץ יט. הרי זה כהתנה מראש

החיד"א (חסדי אבות שם) ביאר, שהתנא עצמו הקשה הקושיה הראשונה, וזה מה שאמר 'ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד יכול להבראות', ואם כן אין להעניש הרשעים על עשרה מאמרות. שהרי זה כמי ששכר פועל לעשות מלאכה שנעשית ביום אחד, והפועל עשאה בעשרה ימים, שאין בעל הבית חייב אלא שכר פעולה, כפי שעושים אותה רוב הפועלים.

ותירץ התנא 'אלא ליפרע מן הרשעים, שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות', כלומר, כאן הרי זה כהתנה מתחילה, שאם יאבדו את העולם, יתחייבו כאילו אבדו דבר שנברא בעשרה מאמרות. שלכן נברא העולם בעשרה מאמרות, להודיע לבני אדם שיתחייבו בשמירת העולם, שנברא בעשרה מאמרות. והרי זה כאומר לשומר, שישמור דינר כסף, והתחייב השומר שאם יאבד ישלם דינר של זהב, שחייב [כמבואר בשולחן ערוך (חו"מ רצא, כז), שאם התנה שומר חנם שיתחייב באונסין חייב. וראה עוד בראשי אבות ובעמק אבות (אבות שם)].

¹ התירוצים הבאים (יז-כה) מיישבים הקושיה הראשונה, שלכאורה אין להעניש יותר מחמת תוספת המאמרות.

המעיר לארץ

הערות והארות מרבנן ותלמידיהן

הערות בפרשת בראשית

הרה"ג רבי יחזקאל שניידר שליט"א

✧ **בבראשית (א' יא) ברד"ה** עץ עושה פרי... והיא לא עשתה כן. וצ"ע הכיצד יכול מין צומח להמרות פי הקב"ה, והא אין לה בחירה כל עיקר? וצע"ג. ושו"מ ב"ה שכך הקשה הרע"ב על התורה, עיין מה שתיירץ. ועיין נמי בט"ז עה"ת. וכן הקשה מו"ר בעל האילת השחר ותיירץ ע"פ דברי הגמ' בחולין ס. כל מעשה בראשית לדעתו וצביונו נבראו, והיינו שהיה להם בעת בריאתם כביכול דעת להסכים לטבעו וכו', וא"כ היה בדעתו של האילן לעשות טעם העץ כמותה או טעם העץ שונה, עיי"ש. וכע"ז נמי יש להוסיף ע"פ מה שאיתא בסנהדרין קי: שאין השמש רוצה לצאת עד שלא יעשו דין בבן עמרם. וכן"ל. ואכתני צ"ע.

✧ **שם (ב' י"ז). "ומעץ"** הדעת טוב ורע. יש לעיין מה היה העץ הדעת, ומצאתי שיש בזה הרבה שיטות בדבר. ורציתי לצרפם גם יחד. בגמ' ברכות מ. איתא "דתניא אילן שאכל ממנו אדם הראשון רבי מאיר אומר **גפן** היה שאין לך דבר שמביא יללה על האדם אלא יין שנאמר וישת מן היין וישכר, רבי נחמיה אומר **תאנה** היתה שבדבר שנתקלקלו בו נתקנו שנאמר ויתפרו עלה תאנה רבי יהודה אומר **חטה** היתה שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן". והנה במטה אפרים סי' תרס' איתא שיש מ"ד שעץ הדעת של אדם הראשון **אתרוג** היה. ואיתא בדעת זקנים ובעלי התוס' (בראשית ג' י"א) דעה נוספת שעץ הדעת עץ **קוצים** הייתה, והיא הייתה העץ שעליה נתלה המן. וז"ל "איתא במדרש אני אומר לתלותך על עץ ועתה יגנז וישמר להמן שיתלה עליו. קרי ביה המן העץ". ומשמעות דבריהם מהמדרש אסתר רבה פרשה ט' פסקה ב'. עיי"ש. אך צ"ע שהמדרש הנ"ל סותר את השיטות הכתובים בגמ' לעיל. ושמה קודם החטא היה עץ המגדלת פירות, ולאחר החטא נהפכה לעץ קוצים, וצ"ע.

✧ **שם (ג' ט') "ויקרא..."** ויאמר לו איכה". ועיין ברש"י במה שפירש. אבל ראיתי מובא פירוש אחר שאיכה הוא "בציירי", והיינו שאילת הקב"ה לאדם הראשון, "איך הגעת מכזה דרגה גבוהה של מלאכי השרת לדרגה של בזעת אפיך תאכל לחם"? וזהו לא כפירוש רש"י ודו"ק. ושמעתי ממנו"ר הגר"מ ברוורמן שליט"א, ששבת בראשית הוא השבת הראשונה של החורף הארוך שמגיע עלינו לטובה כל שנה אחרי הימים הקדושים, וזה הפרשה יש בה הרבה מוסר השכל מהדוגמאות של התורה לכל אדם לכל החיים.

✧ **וחושבני בס"ד,** שיש לכל אחד לדעת ולהתבונן שבסוף הזמן החורף, ולאחר 120 שנותיו ישאלו אותו "איכה הגעת לאן שהגעת"? אם אכן הוא התמיד בתורה ובירא"ש, השאלה תהיה איך הצלחת להעפיל ולשגשג כאלו דרגות גבוהות ונשגבות. וחלילה אם הוא התבטל מלימודו ועסק בדברים בטלים, חלילה השאלה תהיה דומה לשאלה ששאלו את אדם הראשון לאחר שחטא. וכעין זאת בסוכה נב. היצה"ר נדמה לעת"ל לצדיקים כהר, ולרשעים כחוט השערה.

✧ **שם: (ג' י"ד, עד כ') "ויאמר ד"** אל הנחש כי עשית זאת ארור אתה.... ואל האשה אמר ארבה ארבה עצבונך והרונך ואל אישך תשוקתך והוא ימשול בך.. ואל האדם אמר ארורה האדמה בעבורך... בזעת אפיך תאכל לחם... כי עפר אתה ואל עפר תשוב". כשנתבונן בסוגי העונשים שהבורא נתן לאדם וחיה ולנחש, לכאורה יש לתמוה בזה היטיב. הא תינח העונש של הנחש הוא האיום מכל העונשים, מאיגרא רמה שהיה החכם שבחיות, משפילים אותו ללכת על בטנו ועפר תאכל כל ימי חייו, וכולם יברחו ממנו או שיהרגו אותו. אבל התמוה הוא, שלכאורה מהמבט ראשון חוה היתה יותר רשעית מאדם הראשון, שהרי היא שכנעה אותו לאכול. הרי האדם בכלל לא דיבר עם הנחש, ורק בגלל שחוה לא רצתה שהיא תמות ואדם ישא אחרת [כמבואר ברש"י], הלכה ופיתתה אותו באכילת עץ הדעת. ותמוה הוא שהעונש שהיא קיבלה היא עונש זמני יהיה לה הריון ולידה קשים עם הרבה צער ושהבעל ימשול בה. ואילו אדם הראשון ראשית ע"י נקנסה מיתה לעולם ולעצמו. ו**ביותר** בזעת אפיך תאכל לחם, היא קללה תמידית שאין גרוע ממנה. ו**עוד** יש להקשות שהרי הקב"ה אמר לו באזהרה "כי ביום אכלך ממנו מות תמות". ואילו למעשה אחרי האכילה הוא התקלל בעוד תשע קללות נוספות אתמהא, הרי זה מרפסן איגרי. ו**עוד** שאלה קטנה מיד אח"כ בפסוק כ' כתוב

תירוץ כ. לחלק בין האדם לשאר הנבראים

מהר"א אזולאי (אבות שם) ביאר בכוונת התנא, שאם העולם היה נברא במאמר אחד, היה מחויב שכל הנבראים היו שוים, וכשם ששאר הנבראים אין בהם בחירה, והם מוכרחים במעשיהם, כך האדם לא היה לו בחירה, ולא היה לו שום שכר ועונש. ולכן ברא ה' את האדם במאמר בפני עצמו, כדי שתהיה לו בחירה בידו, ועל ידי כך יהיה ראוי להיענש ולקבל שכר.

ולפי זה מיושבת הקושיה הראשונה, שאין הכוונה שנענש יותר מחמת כן, אלא שמחמת כן יש לו בחירה, ויכול להיענש ולקבל שכר [וראה כעין זה לעיל (תירוץ ו - ח)].

תירוץ כא. שהעולם לא יאבד בנקל

עוד ביאר מהר"א אזולאי (שם), שהעולם נברא בעשרה מאמרות, כדי שיתקיים ולא יאבד בנקל, אלא בקושי גדול, ואם היה נברא במאמר אחד, היה נקל שיאבד [וראה כעין זה לעיל (תירוץ ב)]. וממילא הרשעים נענשים יותר, משום שמאבדים דבר שנברא להתקיים, ולא להיאבד. והצדיקים מקבלים שכר גדול, משום שמקיימים דבר שנברא בטורח גדול כביכול, כדי שיתקיים לעולם.

תירוץ כב. סדר העולם כסדר התורה

בן אריה (לגרי"ג אדלשטיין אב"ד שומיאץ, הקדמה ד"ה ובזה) ביאר, שסדר בריאת העולם שנברא בעשרה מאמרות, הוא על פי סדר התורה, שניתנה גם כן בעשרה מאמרות, והם עשרת הדברות (ראה **רש"י** אבות פ"ה מ"ג, ולעיל תירוץ יח). וכיון שהבריאה נבראה בסדר התורה, לכן ה' נותן שכר טוב לצדיקים, וכן העונש לרשעים, שבמעשה האדם הוא מחריב עולמות ומתקן עולמות, שכל העולמות משולבים עם התורה והמצוות.

וזה מה שאמר התנא, שהקב"ה יכל לברוא העולם במאמר אחד, ואז לא היה סדר העולם קשור לסדר התורה, וממילא לא היה תיקון העולם תלוי בקיומה. אלא שעשה כן כדי לתת שכר לצדיקים ועונש לרשעים. ולפי זה מיושבת הקושיה הראשונה.

תירוץ כג. החורבן הוא בכך שעוברים על המאמר

בחידושי הגרי"ז (החדשים סימן צ) הובאו דברי **הגר"ח**, שכתב לכאורה להיפך. שרגילים לומר [כנ"ל] שהחסרון בעבירה הוא, שהיא מחריבה עולמות, והמקובלים האריכו בכך. ובאמת יש להבין, מה החסרון בכך שמחריבים עולמות. וביאר התנא, שהעולם הוא מאמר ה', ואם מקיימים את העולם, מקיימים מאמר ה', ואם עוברים עבירה חלילה, מחריבים את העולם, ומבטלים מאמר ה'. ונמצא איפוא, שבכך שעושים עבירה מחריבים עולמות [ולא מחריבים בפועל, אלא מקלקלים], והחסרון בכך הוא שמבטלים **בגרמא** מאמר ה'. ואם כן כל שכן שיש לחשוש מעצם העבירה, שמבטלים בה **להדיא** רצון ה'.

ולפי זה יש ליישב הקושיה הראשונה, שכיון שעיקר החורבן הוא מחמת שעושים נגד מאמר ה', בודאי שיש חילוק אם עוברים על מאמר אחד של ה', או שעוברים על כמה מאמרות.

[**ובנתי אבות** (אבות שם) ביאר שכוונת התנא היא, שמלבד מה שנענשים על עצם הדבר שעוברים על רצון ה', נענשים עוד על מה שמאבדים את העולם].

תירוץ כד. ברא יותר מההכרח

דרכי מוסר (לגר"י ניימן, בראשית א, א) תירץ, שאם הקב"ה היה בורא את העולם במאמר אחד, היה בעולם רק מה שהכרחי לחיי האדם, כגון לחם ומים, ואז הבריאה היתה יותר קטנה משהיא עכשיו. ובכל מאמר נתוספו דברים בבריאה, שאינם נחוצים כל כך. וזה מה שהקשה התנא, מדוע היה צריך את כל הדברים הללו [וראה כעין זה לעיל (תירוץ ד)].

והשיב התנא, שהוא כדי להפרע מן הרשעים. כי הקב"ה הכין לאדם את כל הדברים הללו, כדי שילמד האדם אמונה על כל צעד ושעל. ולכן הרבה בברואים, וברא בריאה גדולה של עשרה מאמרות, כדי שלא יהיה מקום פנוי ממנו, ובכל מקום שאדם מסתכל, יראה את הקב"ה ואת נפלאותיו. והרשעים שאינם מסתכלים בבריאה, ולא לומדים ממנה כלום, מגיע להם עונש גדול, משום שלפי דעתם שאינם לומדים כלום מהעולם, הרי כל הבריאה הגדולה היא מיותרת. אמנם הצדיקים שלומדים מהבריאה, ועל ידי הבריאה הגדולה הם עולים מעלה מעלה, ומתקרבים על הקב"ה, הם ראויים לקבל שכר גדול, שהם מקיימים את העולם, על ידי שמשתמשים עם הבריאה להוסיף דעת וחכמה.

תירוץ כה. האדם נברא ממדות שונות

שמן המור (לתלמיד המגיד מדובנא, שמם החדשים פ"ד) תירץ הקושיה הראשונה, שכוונת התנא לעובדה שהעולם נברא במדות שונות, כגון חסד ודין, צדק ורחמים, כעס ואכזריות, רהב וענוה, גאווה והכנעה, שמחה ועצב, וכל המדות

"ויקרא האדם שם אשתו חוה כי היא הייתה אם כל חי", ולכאן יש כאן שייכות בווי החיבור בין העונש שאדם קיבל לבין קריאת השם לאשתו חוה, וצ"ב.

☒ **ובס"ד נראה** לבאר ע"פ דברי רש"י בפסוק י"ב "האשה אשר נתת עמדי, כאן כפר בטובה", ידוע בחז"ל (בר"ר י"ט, י"א) "ויאמר האדם וגו' ד' הן שהקיש הקב"ה על קנקן ומצאן קנקנין של מימי רגלים ואלו הן אדם וקין ובלעם וחזקיהו אדם שנאמר ויאמר האדם האשה קין (שם ד) ויאמר ה' לקין אי הבל וגו' ויאמר לא ידעתי בלעם הרשע שנאמר (במדבר כב) מי האנשים האלה עמד ויאמר בלעם אל האלהים וגו' חזקיהו (ישעיה לט) מה אמרו האנשים האלה וגו' אבל יחזקאל מצאו בקי מכולם שנאמר (יחזקאל לו) בן אדם התחינה העצמות האלה ויאמר ה' אלהים אתה ידעת א"ר חנינא בר פפא לצפור שהיתה נתונה ביד צייד פגע בא' א"ל זו שבידי מה היא חיה או מתה א"ל אי בעית חיה אי בעית מתה כך בן אדם התחינה העצמות האלה ויאמר ה' אלהים אתה ידעת". משמע [מתוך סדר הפסוקים שהד' לא הענישו תיכף לאחר שנגלה אליו, אלא התחיל לשאול שאלות לכולם מדוע הם אכלו מהעץ הדעת], (ושמא הוא ע"פ הגמ' בברכות יב: עיי"ש ובהדיא נמצא במד"ר יג ג' דברים מוזעזעים מה שאמר האדם להקב"ה, עיי"ש), שאילו היה אדם הראשון במקום מתחרט ואומר להקב"ה "חטאתי!!" הוא לא היה מת וכו'. והיינו שעצם הכפירה בטובה הוא כ"כ חמור, שנקנס עליו כל העונשים הכתובים בעשר קללות, וכן בזיעת אפין תאכל לחם מחייב את הבן אדם להיות יותר שפל ולא להתגאות, מאשר שאם היה מגיע לו אוכל מן השמים בשפע כאוות נפשו, ולכן הקב"ה קילל את האדם יותר מאשר הקללה של חוה, כי היא רק אמרה "הנחש השיאני ואוכל", כי אכן היה קל לפתותה, כאמרם חז"ל (קידושין פ.) נשים דעתן קלות להתפתות, אבל היא לא כפרה בטובה, ולכן עונשה היה קל יותר. ואף מבואר בזה הטעם שמיד לאחמ"כ קרא אדם לאשתו חוה "כי היא הייתה אם כל חי". דהיינו לתקן במידה האפשרי את הכפיות טובה, הוא אמר, צריך להודות לבורא שנתן לי אשה שע"י התחילו להיות ברואים בעולם.

☒ **עוד** בביאור המכ"מ של הקללות של אדם וחוה, נראה **בס"ד** לבאר אצל **חוה** הייתה העבירה **בדיבורה** בין בחלק שהיא הוסיפה על ציוי הקב"ה, ובין בחלק של דיבור לבעלה לשכנעו לאכול מעץ הדעת ולגרסו עי"כ למיתה בעולם. ולכן עונשה הוא סוגי מצבים במשך חייה שהיא לא יכולה לדבר כלל, ביסורי ההריון וכ"ש יסורי הלידה היא יכולה רק לצעוק בקולי קולות, ואפי' אינה יכולה לבטאות במילים את כאבה הרב. וכן "אל אישך תשוקתך", עיין ברש"י "..."**ואין** לך מצח לתובעו **בפה**". ואצל **אדם הראשון** החטא היה **בשמיעה** "כי שמעת לקול אשתך". ולכן קיבל עונש שכל ימי חייו יעבוד קשה כ"כ, עד שיהיה לו קשה לשמוע בזמן העבודה, כמו שמצינו לקמן בפר' וארא "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה". ועיין באו"ח הקדוש ובשאר הראשונים שביארו פירושים נוספים.

☒ **שם (ג' ט"ז) "ואל האשה אמר" וכו'.** ידועים דברי המדרש הביאם רש"י הכא ועוד שלנחש היה טענה ניצחת לחוה על מה שהסיתה "דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין". ולמעשה כשנתבונן כל החטאים של האדם נובע בשורשם שהוא שוכח או בכוונה אינו זוכר שהוא כתלמיד לפני רבו, או רבו הקב"ה א"נ רבו המנהיג וכד', ועי"ז שאינו מקיים דברי התנא "עשה לך רב ועי"כ הסתלק מן הספק", הרי הוא עושה חטאים בזה אחר זה, ולפעמים עדיין חושב אפי' שמקיים מצוות בזה החטא. וזהו החטא שהאדם והכא חוה הרגישו שיש להם דעה עצמית. וכל ה' עונשים שקבלה חוה מהקב"ה שורש אחד להם. "דעי לך את תלותית בבעלך בכל צעד ושעל בחיידך!!" שהרי א"א לא לעבור הריון ולא לידה בלי בעל, ודו"ק, ובודאי בנוגע לתשמיש וכד'. וזהו התיקון לחטא חוה.

☒ **שם: (ד', ה' ו' ז')** "ויחר לקין מאוד ויפלו פניו... ויאמר ד' לקין למה חרה לך ולמה נפלו פניך. הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ". ושמא יש כאן לימוד גדול מאוד בכל ההולך ילך של השטן לגלגל את האדם לידי עבירה, ראשית הוא מכשיל את האדם בעבירה קלה יחסית, אבל תיכף לאחמ"כ הוא מכניס את האדם ליאוש מוחלט כולל עצב בלשון הפסוק "נפלו פניו". ועי"ז אומר לו הקב"ה "למה נפלו פניך?? אכן עברת על עבירה, אבל אי"ז מחייב להיכנס ליאוש בגלל כן, אלא אדרבה אם תיטיב שאת ותוכל לעשות תשובה אמיתית ולכפר על העבירה, וזאת ע"י "שאת" בלשון "יתר שאת ויתר עוז" שתתגבר ותקח את הנפילה מחד גיסא כטעות, ושאת הוא נמי לשון

נכללות בעשרה מדות עיקריות, ובעשר ספירות. ועל כך שאל התנא, מה בא הכתוב ללמדנו בזה [ואין השאלה על עצם הבריאה בעשרה מאמרות, כי זוהי חקירה לבטלה, כפי שהתינוק אינו יכול להבין תחבולות העושה מלאכה].

והשיב התנא 'להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות' וכו'. והיינו שלצדיק יגיע שכר טוב, עבור קושי העבודה בחילופי המידות, והשתמשות בכל מידה במקומה הראוי. וכן להפרע מן הרשע, אשר בכל המדות הללו לא יברור אחת להשתמש בה תדיר [כגון לכעוס תמיד, וכתוצאה מכך לכעוס גם על הרשע], אלא ישתמש בכל מידה במקום שאינו ראוי לה [כגון שיתאכזר על יתום ואלמנה, ויקרב כל רשע ובוגד].

תירוץ כו. יותר קל לשמור דבר פשוט²

עוד הקשה **שמן המור** (שם) כקושיה השניה, שאין זה ממידת טובו לעשות פעולה יתירה, והוצאה מרובה, כדי להגדיל העונש.

וביאר, שיש בעולם עצמים פשוטים, כגון מקל וכף, ויש עצמים מורכבים, כגון בית ושעון. והנה שמירת הדבר המורכב קשה יותר, שמחמת ריבוי חלקיו נקל לו להתקלקל. ועל כן ודאי שהמקיים עצם מורכב, שכרו עדיף על המקיים עצם פשוט. והמפסיד עצם פשוט, ענשו רב יותר מהמפסיד עצם מורכב.

ולפי זה תירץ, שאם יצירת האדם היתה כעצם פשוט, והרשע היה מקלקלו, לא היה אפשר להשתלם מהרשע כדי רשעתו, משום שקלקל דבר שקל לשמרו, ועונשו גדול. וגם לצדיק לא היה מגיע ריבוי שכר כל כך על שמירתו, משום שאין זה קשה לשמור על דבר פשוט. ולכן הרכיב ה' את האדם מחלקים רבים, מכוחות שונים ומידות מתחלפות, שמחמת רוב היסודות והתחלפותם יש להקטין עונש הרשע. וזה מה שאמר התנא 'אלא להפרע מן הרשעים', כלומר, שיהיה אפשר להפרע מן הרשעים, שמאבדים את העולם שנברא בעשרה מאמרות, שמחמת רוב החלקים יש למעט בעונש המפסיד. ולתת שכר טוב לצדיקים, שמקיימים את העולם שנברא בעשרה מאמרות [ומיושבות שתי הקושיות, שאין הכוונה שיענשו יותר מחמת כן, אלא שיענשו פחות].

תירוץ כז. נענשים רק על חורבן העולם

החיד"א (חסדי אבות שם) הקשה הקושיה השניה. והביא מה שכתב בעל **העיקרים** (ראה מאמר ד פרק לח), שמצד רחמיו יתברך, אינו מעניש את החוטא כאילו חטא למלך מלכי המלכים, שאם היה נידון כך, אפילו אם חטא כחוט השערה, היה עונשו כליון חרוץ. ולכן גבר חסדו יתברך, להעניש החוטא כאילו חטא לחבירו.

ולפי זה תירץ, שלכן הקדים התנא העונש לרשעים, כדי לרמוז שגם בזה יש רחמים גדולים, שנענשים כאילו החריבו את העולם שנברא בעשרה מאמרות, אך אינם נענשים כחוטאים במלך הכבוד, שאם כן לא היתה להם תקנה [ומה שנברא העולם בעשרה מאמרות, ולא במאמר אחד, הוא כדי לתת שכר טוב לצדיקים, שמקיימים העולם שנברא בעשרה מאמרות].

תירוץ כח. ללמד שההיזק ברור

עוד הביא **החיד"א** (שם) שאמרו בבבא קמא (נח, א), שהמברח ארי מנכסי חבירו, פטור חבירו מלשלם לו. וכתבו **התוספות** (שם ד"ה א"נ) בשם **ר"י**, שזהו דווקא כשאין ההיזק ברור, כגון שהארי רחוק, אבל אם ההיזק ברור, כגון שמציל מפי הארי ממש, חייב חבירו לשלם.

ולפי זה ביאר, שלכן הקדים התנא 'ליפרע מן הרשעים', כדי שלא נאמר שהצדיק אינו צריך לקבל שכר, שהרי אף על פי שהועילה זכותו, והציל את כל העיר, אינו אלא כמברח ארי, ואין צריך לשלם לו. ולכן אמר התנא שיש ליפרע מן הרשעים, משום שהרשעים מחריבים את העולם, ונמצא שההיזק ברור, ומכל מקום הצדיק בתורתו ומצוותיו מציל מפי הארי ממש, ובדין הוא שיטול שכרו [וראה מה שהוסיף, שכאן יש שבח בעין].

תירוץ כט. מבאר הטעם שהתורה הודיעה זאת

מהר"ל (תפארת ישראל פ"מ ד"ה והיינו) ביאר, שהקב"ה היה יכול לברוא במאמר אחד, ורק מצד המקבלים נברא העולם בעשרה מאמרות. ועל כך שאל התנא, שאם כן מדוע נאמרו בתורה עשרה מאמרות, שנראה מכך כאילו ח"ו היה יכול לברוא רק בעשרה מאמרות. הלא כיון שהפסוק עוסק במעשי השי"ת, ומצדו היה יכול לברוא במאמר אחד, לא היה צריך לכתוב עשרה מאמרות [וכעין זה מבואר בתפארת ישראל (ויכן שם אות ב)].

והשיב התנא, שלכן נכתבו אותם עשרה מאמרות, להודיע שהעולם מצד המקבלים נברא בעשרה מאמרות. ובזה למדנו, שהרשעים שמאבדים את העולם, יש להם עונש גדול, שמאבדים עולם שנברא בעשרה מאמרות. ולצדיקים יש שכר טוב, שמקיימים העולם שנברא בעשרה מאמרות. כי לפי מדרגת ומעלת הדבר שמאבד או מקיים, כך הוא עונשו ושכרו.

² התירוצים הבאים (כו-לד) מיישבים בעיקר הקושיה השניה, כיצד יתכן שעשה זאת כדי להגדיל העונש.

ולפי זה יש ליישב הקושיה השניה [וכן מבואר **בתוספות יום טוב** (שם)], שאין הכוונה שהעולם נברא בשביל כך, אלא שלשם כך הודיעו לנו זאת [ויש שהוסיפו, שהקדים את הרשעים, משום שמתחילה צריך לסור מרע].

תירוץ ל. כשרואה הרשעים נסתם פי המקטרג

נועם אלימלך (ליקוטי שושנה ד"ה שמעתי) הקשה קושיה זו, שעיקר הבריאה היתה להיטיב לברואים, ולא להיפך, ואם כן היה לתנא לומר להיפך 'ליתן שכר טוב לצדיקים וכו', ולהפרע מן הרשעים' וכו'.

והביא שמבואר בגמרא (פסחים פז, א, עיין שם) שהקב"ה אמר להושע שישראל חטאו, והשיב לו שיחליפם באומה אחרת. וחלילה לומר שהדברים כפשוטם, שאותו צדיק קיטרג על ישראל. אלא כוונתו היתה לומר, שיחליפם באומה אחרת, ותראה בכל האומות אם יש כיוצא בהם. ובאמת השפל והגרוע שב ישראל, הוא יותר טוב מהטובים שבאומות. ונמצא שכאשר מסתכלים על האומות, אין כח למקטרג על ישראל.

ולפי זה תירץ, שלכן הקדים התנא את פורענות הרשעים, משום שעל ידי כך ינתן שכר טוב לצדיקים. שהרי באמת אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז, כ), ויש כח לקטרג על הצדיקים ח"ו, אך כאשר רואה הקב"ה מעשי הרשעים, נסתם פי המקטרג. ונמצא שעיקר שילום השכר לצדיקים, בא על ידי ראיית ההפרש שבין הצדיקים לרשעים.

תירוץ לא. הצדיקים מתקנים קלקול הרשעים

חסדי אבות (לבעל **בן איש חי**, אבות שם) תירץ כעין זה, שבכך שהקב"ה נתן אפשרות לרשעים לקלקל, הרבה את שכר הצדיקים, משום שמלבד מה שהם עושים את תפקידם, הם מתקנים את מה שמקלקלים הרשעים. ולכן הקדים התנא ענין זה [והביא משל על כך].

תירוץ לב. הצדיקים נוטלים חלק הרשעים

אור יחזקאל (יראה ומוסר עמ' רעח) ביאר כעין זה, שהנה במשנה שלאחר מכן שנינו 'עשרה דורות מנח ועד אברהם וגו', עד שבא אברהם וקבל עליו שכר כולם'. והיינו כמבואר בחגיגה (טו, א), שכל אדם נולד ויש לו חלק בעולם הבא וחלק בגיהנם, ובשעה שאדם זוכה, נוטל את חלקו וגם את חלק חבירו שלא זכה. ונמצא שמה שאין הקב"ה מוותר לרשעים, הוא לטובת הצדיקים, כדי שיטלו חלקם של הרשעים. ולכן הזכיר התנא גם את פרעון הרשעים יחד עם השכר לצדיקים, משום שעל ידו יש יותר שכר לצדיקים, ונמצא שזוהי חלק ממידת ההטבה.

תירוץ לג. מדובר ברשעים שאינם עושים תשובה

בתי אבות (אבות שם) תירץ לפי מה שאמרו בנדה (ו, ב): כתוב אחד אומר (ויחזקאל יח, לב) 'כי לא אחפוץ במות המת', וכתוב אחד אומר (שמואל א ב, כה) 'כי חפץ ה' להמיתם', כאן בעושין תשובה, כאן באין עושין תשובה [ע"כ]. ומבואר שה' חפץ להרע לרשעים שאין עושים תשובה. ואם כן גם כאן מדובר, ברשעים שאינם רוצים לעשות תשובה.

וזה מה שאמר התנא 'שמאבדין את העולם', והיינו שעומדים במרדם, ומאבדים והולכים את העולם [ומה שברא את העולם בעשרה מאמרות, הוא כדי להזהיר על כך, שאין עונשין אלא אם כן מזהירין (יומא פא, א). ויש להעיר, שעדיין קשה לומר שמתחילה ברא את העולם כדי להעניש הרשעים, ומה שאמרו בנדה (שם) הוא ענין אחר, שבדיעבד לאחר שחטאו רוצה להענישם].

תירוץ לד. מדובר באפיקורסים וכדומה

בתי אבות (שם) הקשה על תירוצו, שמכל מקום מדוע ברא העולם בעשרה מאמרות, כדי להענישם יותר, שיענישם כדי רשעתם ולא יותר.

ותירץ, שמדובר ברשעים גדולים, שמלבד שאין עושים תשובה, גורמים רעה גדולה יותר משאר רשעים. והיינו אותם שאמרו עליהם (ראש השנה יז, א), שהמינים והאפיקורסים יורדים לגיהנם, ונידונים לדורי דורות, גיהנם כלה ואם אינם כלים. וזאת משום שגרמו בעוונם שיחרב בית המקדש. וזה מה שאמר התנא 'שמאבדין את העולם', והיינו שגורמים לחורבן בית המקדש, שהוא אבוד העולם (ראה תענית כז, ב).

תירוצים נוספים

לה. התירוצים הבאים דומים לתירוצים שהובאו לעיל, ומכל מקום יש בהם חידושים ותוספת נופך, ועל כן הצגנום כאן:

בדרושי הצל"ח (דרוש יז אות ו-ז, במהדורה הישנה דרוש כג) הביא הקושיה השניה, שהקב"ה חפץ חסד הוא, ודרכו להיטיב, ומדוע שיתכוון בפעולתו להגדיל עוון.

ותירץ [כעין המבואר לעיל (תירוץ ד)], שאדרבה, מידה טובה היא. שאם היה העולם

עליה ולקוחה כגון "שאהו בחיקך" או "שא נא לפשע אחיך" וכד'. ומאידך קח את הנפילה כדגל להתנוסס ולהתעלות שלא תפול חלילה שנית ותקיים את דברי החכם מכל האדם "שבע יפול צדיק וקם". ואם לאו כל העבירות שוין יהיו בעיניך, ולכן אכן תיכף בהיותם בשדה "ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו". שזהו אחד מג' העבירות החמורות שיהרג ואל יעבור עליהם אפי' בצינעא. וכבר ידוע פתגם החכם "כשהקרקע נשמטת מתחת רגליך אם אתה עוף אתה נוסק גבוה ואם אתה בהמה אתה נופל". וזה נמי דרך טובה הכיצד לשמור את הקבלות והענינים של הימים הנוראים שעברו עלינו ולהתחזק במשך כל השנה. ודי למבין.

☒ **הערה שם (ד' כ"ה) "וידע אדם"**. וברש"י שם.... "והלא פרשת מאשתך זה מאה ושלושים שנה". ונראה לי דאין מוקדם ומאוחר בתורה, ופרשת הולדת שת היה הרבה לפני פרשת הריגת קין, דאל"כ נמצא ששבע דורות של קין נגמרו במאה שלושים שנה, כל דור פחות מכ' שנה, ועוד נמצא שנעמה אשתו של נח הייתה בת אלף + שנים בשעה שהיא התחתנה עם נח, ופלא והפלא הדבר שהייתה בת אלף ושש מאות בשנת המבול, ולא מוזכר כן בכל התלמוד. ושוב מצאתי ב"ה בספר באר בשדה (אחד ממפרשי רש"י) שהביא בשם ספר הישר שעדה וצלה היו בנות קינן שהיה נינו של אדה"ר שנולד רק שכ"ה שנה לאחר בריאת העולם, ולשיטתו בודאי היה פרשת שת קודם ללידת נעמה הכתובה קודם בפרשה, ודו"ק היטיב. אך עדיין צ"ע לי לפי דברי רש"י הנ"ל מדברי רש"י לעיל (וד' י"ט) ד"ה שתי נשים "כך היה דרכן של דור המבול". ולכאוו' פרשה של למד ונשיו היה כאלף וחמש שנה קודם דור המבול, ומה רש"י הביא כאן את ענינה של דור המבול שהיה הרבה אח"כ, וצע"ג.

בענין 'מוזמור שיר ליום השבת' שאמור אדם

הראשון

הגאון רבי אברהם שמואל פפנהיים שליט"א

מזמור שיר ליום השבת, איתא בילקוט שמעוני, מזמור זה אדם הראשון אמרו. ובתי' מרן רי"ז הלוי על התורה כאן מבאר שיש במזמור זה ב' חלקים, א' שבח והודאה על הבריאה, וב' שבח על הנהגת העולם, ועל החלק השני אמר מאד עמקו מחשבותיך, והכוונה למ"ש חז"ל שהראהו הקב"ה דור דור ודורשיו, והיינו שהראהו הקב"ה את כל ההגהגה העתידה להיות מתחילת הבריאה עד סופה, וב' החלקים נכללים במזמור זה עיי"ש. והנה מובא בס' עמק ברכה בשם הגר"ח, ששירה על נס אומרים רק אחרי שכבר נעשה הנס, דכתיב "ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי", שאע"פ שיגל לבי כבר מתחילה ע"י מדת הבטחון, מ"מ אשירה לה' רק אחרי שנעשה בפועל⁶. ולכאורה לאו דוקא על נס שייד זאת, אלא גם בדרך הטבע שירה היא אחר שכבר נעשה, וצ"ב מדוע אמר שירה מיד כשהראהו את העתיד, אם לא דנימא שבמראה בנבואה אומר שירה כבר קודם שנעשה. ובאמת בלא"ה צ"ב עיקר הדבר, מה הכוונה שאמר שירה על העתיד להיות, על איזה חלק אמר כבר מראש שירה.

וי"ל, שמה שהראהו הקב"ה את העתיד, הכוונה היא שהראה לו איך שכל פעולה וכל תנועה של האדם משפיעה ומולידה לא רק את מה שנעשה כעת ואת התוצאות הנוגעות לו, אלא מונח בה כל העתיד של עצמו ושל תולדותיו, ואמר שירה על **ההוה**, שראה דור דור ודורשיו והבין היאך כל פעולה שעושה כעת משפיעה ומכריעה את העתיד, כמו שבפרי העץ נכלל בגרעין כל העץ בכח עוד לפני הבפועל וכל תכונות העץ נכללות כבר בגרעין, כך במעשה האדם מונח ההשפעה על כל העתיד שלו ושל צאצאיו לדורי דורות, ועל זה אמר שירה. והדברים מתבארים יותר לפ"מ דאיתא בזוה"ק פ' לך לך שכשהראהו דור דור ודורשיו אין הכוונה שהראהו ברוה"ק את העתיד להיות, אלא הראהו שקיימים כבר עתה בפועל בצורתם לפני הקב"ה. וז"ל, תא חזי, דאמר רבי שמעון כתיב זה ספר תולדות אדם, וכי ספר הוה ליה? אלא אוקמוה, דקב"ה אחמי ליה לאדם הראשון דור דור ודורשיו וכו', היאך אחמי ליה? אי תימא דחמא ברוח קודשא דאינון זמינין למיתי לעלמא כמאן דחמא בחכמתא מה דייתי לעלמא - לאו הכי, אלא חמא בעינא כולהו, וההוא דיוקנא דזמינין למיקם ביה בעלמא - כולהו חמא בעינא, מ"ט, בגין דמיומא דאתברי עלמא, כלהו נפשאן דזמינין למיקם בבני נשא כולהו קיימין קמי קב"ה בההוא דיוקנא ממש דזמינין למיקם ביה בעלמא וכו'. כגוונא דא, כתיב (דברים כט) כי את אשר ישנו פה וגו', הא אוקמוה דכולהו בני נשא דזמינין למהוי בעלמא כולהו אשתכחו תמן וכו', כולהו קיימי קמי קב"ה באינון דיוקנין ממש דזמינין לקיימא ביה, הדא הוא דכתיב (תהלים קלט) גלמי ראו עיניך ועל ספרך כולם יכתבו ע"כ, [וברש"י בתהילים שם, שהראה לאדה"ר ספר תולדותיו ומעשיהם ותכליתיהם], וכבר כעת מושפע ע"י אבותיהם והם בצורתם וע"ז אמר שירה.

⁶ אכן בשל"ה פ' בשלח כתב דמדת הצדיקים לומר שירה מיד בהבטחה.

נפלאים מעשיו

עובדות נפלאות ומחזקות

בתורה ויראה והנהגות נכונות

"בראשית ברא..." מוענין חשב לעצמו, יש מי

שברא את הארץ, השמים, הצמחים, החיות

והאדם, ויש סדר ותיכנון לכל נוהל הבריאה,

והוא גם ברא אותי... אז מה הוא רוצה ממוני? מה

פתאום הוא שלח אותי להתנגש עם ג'ירפה?"

אבי גולן היה מושבניק חילוני טיפוסי. הוא גדל כילד טוב, כפרי וירוק במרחבי המושב האמיד, ששדות תבואה ופרדסי הדסים השתרעו סביבו, והפינוק והשפע היו לחם חוקו הדק היטב, היטב הדק. כפית השמנת העשויה זהב האכילה אותו רק מתוק וטעים. אבי ומושיקו היו שני בני תפנוקים שנולדו שנה אחר שנה להורים משכילים, שעשו עסקים גם מעבר למשק המשגשג, שבמרכזו ניצבה בריכת דגי נוי יחודית ששווקו, לכל דורש, במחיר לא שווה לכל נפש.

"דגי גולן" היתה פירמה עולמית שנהנתה מביקושים עצומים בעיקר בחגאות של תושבי ארה"ב ואירופה. הללו משום מה, נהנו לקנות דגים צבעוניים כמתנת חגא. "דגי גולן" היו משייטים להם במליוני אקווריומים ברחבי העולם, מה שגרם לשייט בלתי מוגבל של דולרים ויורו ומארכים בחשבון הבנק הבלתי מוגבל של המשפחה.

אבי, הבכור, היה כבר בן 23, שנתיים אחרי שרות צבאי, משועמם עד שורשי שערותיו. לא היה אתר בארץ שהוא לא פקד. הוא היה חולה טיולים או בססיבי, צמוד למפות ולמצפנים ומנווט את עצמו בין ואדיות וערוצים עמוקים, לבין מסלולי הרים בצפון ולמכתשים בדרום. לא היתה פינה שהוא לא הכיר, והרבה חברות תיירות ביקשו ממנו את שרותיו. אבי גולן דחה באדיבות בקשות אלה, למרות שציוני המעבר שלו בקורס מדריכי הטיולים היו מעולים ביותר, ואת הקורס הוא סיים תוך שלושה חודשים בלבד.

בער בו החיידק הכל כך מוכר אצל צעירים ישראלים - חו"ל. טיול מקצועי, יסודי באתרים שעין לא שזפתם באסיה, או אפריקה, או אולי דרום אמריקה. ההורים קצת הביעו דאגה מן הרעיון, אבל אבי גולן ידע לסכל את הדאגות בחביבות ונעימות אופייניים.

לבסוף החליטו האחים גולן על מסע לתוככי הג'ונגל האפריקני. ההחלטה נבעה לאחר הרבה שיחות עם מטיילים מקצועיים ויועצי טיולים מכל העולם. הם היו בטוחים שזה המסע של חייהם.

אל תשאלו איך ולמה, אבל יומיים לפני הטיסה לאפריקה, נפגש אבי לערב חביב עם כמה חבריו מתקופת הצבא כדי להעביר חוויות. גם יוסי פלח מדרום ת"א הטבח של האוגדה נכח בפגישה. אבל זה כבר לא היה אותו יוסי, זקן קצוץ עיטר את לחייו, וכיפה סרוגה לבנה וענקית והמלים "נ, נח, נחמ, נחמן", רקומות בכחול בשני צדדיה.

בשלב מסוים גלשה השיחה לעסוק בפרושה המאגי המיסטי של הכתובת על כיפתו של יוסי, ומיד אחר כך כמנהג בעלי בתים לא חשובים, התחילו לדבר על "שטיפת המוח שעושים החרדים והרבנים לתמימים הללו, שחוזרים בתשובה".

יוסי פלח היה לבד במערכה הזו, מול ששה חברים חילוניים. ביניהם יגאל מכפר שמריהו, ברוך מרמת-גן, איציק הקיבוצניק, ומשה הדייג מעכו. האמת היא שהרבה תחמושת להשיב להם לא היתה לו. בסך הכל הוא חוזר בתשובה חצי שנה, כן הוא אומנם הספיק לחגוג את ראש השנה באומן סביב ציון הצדיק, ולקרוא את "תיקון הכללי" אותם 10 קפיטל תהילים שמחוללים נפלאות, אבל ידיעותיו בתורה ובמצוות היו קלושות למדי.

בשלב מסוים של השיחה שמעו את אבי גולן אומר מילים קשות, בוטות, כלפי שמיא וכלפי הצדיקים והרבנים, מילים שהנייר לא סובלן. יוסי פלח הרגיש שהוא מאבד עשתונותו ועלול להגיב בצורה לא הולמת, הוא הרים את מכשיר הפלאפון שלו מעל השולחן, ונפרד מחבריו.

"שהקב"ה יסלח לך, אדון גולן", אמר יוסי פלח "והלואי, הלואי שתזכה לחזור בתשובה".

"אני נוסע לאפריקה יוסי, מחרתיים" הגיב אבי גולן "ושם באפריקה רק... יכולה להחזיר אותי בתשובה..." וכולם פרצו בצחוק רועם. יוסי פלח לא הספיק לשמוע מה או מי בדיוק יכולים להחזיר את גולן המושבניק בתשובה אי שם באפריקה,

נברא במאמר אחד, נמצא שהיה הרשע פוגם תיכף בכל הבריאה בכללה, והיה העונש שצריך לקבל למרק עונו צריך לבוא בבת אחת, ולא היה אפשר לעולם לעמוד. ולכן נתחכם הקב"ה לברוא בעשרה מאמרות, והפגם מתחלק בכל פעם מעט, וגם התיקון והעונש באים בזה אחר זה. ומה שקשה לסבול פעם אחת, נוח לסבול בכמה פעמים. וזה מה שאמר התנא 'כדי להפרע', שיהיה הדבר בגדר פרעון שפורעים מעט מעט, ולא בגדר כליון, וזהו חסד גדול [וראה מה שהוסיף, שאצל אומות העולם אינו כן, ומה שביאר לפי זה, ובספרו **אהבת ציון** (דרוש ב). וראה עוד ב**רוח חיים** (אבות שם) וב**מעדני שמואל** (עקב עמ' שכ)].

ולפי זה מיושבת גם הקושיה הראשונה, שאין הכוונה שמחמת כן מעניש יותר, אלא אדרבה, מחמת כן מעניש בהדרגה.

לו. הין צדק (חודש אייר, אבות שם) תירץ [כעין זה], שכוונת התנא היא, שאם היה העולם נברא במאמר אחד, הרי שהיה זה בבחינת 'אין סוף', והיה העונש לרשעים ללא סוף. ולכן הקב"ה צמצם שכנית עוזה, וברא העולם בעשרה מאמרות, שיש להם גבול וסוף, כדי שיהיה העונש עם מידה וסוף.

ולפי זה מיושבת גם הקושיה הראשונה, שאין הכוונה שיענשו יותר מחמת כן, אלא שיענשו פחות.

לו. מאור ושמש (ראה ד"ה עוד יש לרמוז) ביאר כעין זה [וכעין המבואר לעיל (ותירץ ו)] וזהו מאמר חכמינו ז"ל (אבות פ"ה מ"א) בעשרה מאמרות נברא העולם וכו', אין הפירוש כפי המובן לכאורה, שהוא ח"ו להגדיל חימה ונקמה על הרשעים שמאבדן דבר גדול כזה, רק הפירוש הוא להיפוך. שהעולם נברא ביו"ד מאמרות, וכל מאמר הוא 'צימצום' כידוע. ואמרו שהלא במאמר אחד, שהוא צימצום אחד היה יכול להבראות, ולמה נתרבו הצמצומים כל כך. אלא כדי להפרע מן הרשעים וכו' פירוש, שיהיה די לנקות מהם על ידי 'פרעון', שבאם לא היו הצימצומים מרובים, לא היתה השגת יתברך נעלמת הרבה, ולא היה שום תירוץ לרשעים, ולא היתה תקומה להם כלל. על כן נברא בצימצומים רבים, שיהיה להם תקומה אחר העונש. וגם ליתן שכר טוב לצדיקים שעל ידי זה שזכו מרובה מאד, שהסירו מסכים רבים וזיככו עצמן כל כך. ובאם לא היה הצימצומים רבים. לא היה העבדות גדול כל כך. וכעין זה ביאר **המוסר והדעת** (לגר"א יפהן, בראשית עמ' יד) והדברים הובאו גם ב**דברי מוסר** (ח"ג מאמר יב עמ' צא).

לח. עבודת ישראל (אבות שם) הקשה כשתי הקושיות. ותירץ [כעין זה]: אך האמת יורה דרכו, ורמז התנא בזה הקושיא הגדולה, האיד יתואר זאת שהבורא יתברך יברא עולמו ובריות בו יוצרו מדעתו הפשוט ומרצונו הטוב, ואחר כך המצא ימצא בעולם רשעים וכופרים בו יתברך, ולמה ברא כל אלה הסיטרא אחרא והתאוות נוכראין. וזהו אומרו 'והלא במאמר אחד יכול להבראות', ורצה לומר כי כח הפועל בנפעל, וכפי כח הפועל שהוא אחדות פשוט, יחויב בזה שגם הנבראים ממנו יסתכלו וישתוקקו תמיד לשורשם, ויבינו לאחריתם אשר משם נחצבו, ולעבוד אל האחדות הפשוט ולא לעבוד אל זולתו.

אך התירוץ הוא, דאם כן לא היה שכר ועונש, כי זה העולם היה יהיה דוגמת עולם המלאכים שאין בהם שכר ועונש כלל, מחמת שאין להם יצר הרע, ומסתכלים תמיד באחדותו ורוממותו. ולא יחשו כל ימיהם מעבודתו, כי מחויבים המה בזה. [בגלל כן עשה וברא ה' יתברך זה העולם התחתון, והיצר הרע והסיטרא אחרא וכוחות הטומאה, כדי להבחין ביתרון האור מן החושך. דהיינו הרשעים אשר במחשך מעשיהם, והצדיקים הם הצנע לכת עם ה' יתברך. וזה היה מחסד ה' יתברך על עושי רצונו, כדי להרבות שכרן. ושנה החכם תיבות 'להפרע' לשון גילוי, כמו 'מל ולא פרע' (שבת קל"ז, ב) שממעשה הרשעים מתגלה ליתן שכר טוב לצדיקים. וראה מה שהוסיף בביאור הדברים.

שמחת התורה

שו"ת בעניני הפרשה והמועד

מתוך כתבי הגרי"ש סטורץ שליט"א

האם האדמו"ר חטא או לא? וכיצד שייך אצלה

חטא?

רש"י (בראשית א יא) פירש, וז"ל: 'עץ פרי. שיהא טעם העץ כטעם הפרי. והיא לא עשתה כן, אלא (פסוק יב) ותוצא הארץ עץ עושה פרי, ולא העץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא על עונה ונתקללה'. עכ"ל. ומבואר שהארץ לא הוציא מה שהיתה ראויה להוציא, ושינתה מידתה ממה שראוי לה, ויש בזה חטא ולכן נתקללה. ותממה המפרשים מה שייך בחירה וחטא באדמה.

והנה רש"י (דברים ל יט) פירש, וז"ל: 'דבר אחר העידתי בכם היום את השמים וגו'. אמר להם הקב"ה לישראל, הסתכלו בשמים שבראתי לשמש אתכם, שמה שנו את מדתם, שמה לא עלה גלגל חמה מן המזרח והאיר לכל העולם, כענין שנאמר (קהלת א, ה) וזרח השמש ובא השמש. הסתכלו בארץ שבראתי לשמש אתכם, שמה שנתה מדתה, שמה זרעתם אותה ולא צמחה, או שמה זרעתם חטים והעלתה שעורים, ומה אלו שנעשו לא לשכר ולא להפסד אם זוכין אין מקבלין שכר ואם חוטאין אין מקבלין פורענות, לא שנו את מדתם,

אבל היה לו ברור שתגובת חברו הטוב, מצחיקה נורא, עד דמעות. אבל הוא כבר לא היה שם. הוא לא יכול לסבול את האקלים הזה...

אבי ומושיקו גולן נחתו באפריקה עם הרבה מפות, מצפנים, כסף וכרטיס אשראי, ומצויידים במוטיבציה מגביהת שחקים לכבוש את הג'ונגל, ובעיקר אתרים שכוחם שהציוויליזציה עדיין לא השיקה אותה.

שלושה חודשים מסיביים ורוויי הרפתקאות מסמרות שיער חלפו עליהם ביערות-העד והם תעדו הכל במצלמותיהם. החל מעדרי פילים דוהרים, קרבות קיום בין אריות לצבאים, וכלה בציפורים נדירות בעמקים מרהיבי עין. הם התחככו יפה מאד עם שבטים פראיים שלפעמים חשדו בהם, אבל מהר מאד הם נשאו חן בעיני ראשיהם שבמקום לבשל אותם בסיר ענק, העניקו להם קשת וחיצים במתנה ושלחום לחופשי.

עד היום המר והנמהר ההוא. האחים גולן החליטו לחזור לארץ, אך בטרם זאת, הם תיכננו טיול ממונע על אופנועים לאתר פראי באחד הג'ונגלים היותר מוכרים. האופנועים צוידו היטב בדלק, במזון ומיד בהנף החמה הם הניעו את האופנועים ופתחו בדהרה לכיוון היער. הסקרנות גברה עליהם והם החליטו לסטות לשביל כורכר צדדי, אבי לחץ על הדוושה, לכיוון עיקול הדרך, ואי מפה אי משם, יצאה מן המעבה ג'ירפה ענקית ודהרה למולו, הוא נכנס להלם וחרדה. הוא פנה ימינה, היא סטתה שמאלה. הוא משך שמאלה, היא חתכה ימינה, שועטת למולו בדווקא כמו מתעקשת להתנגש בו. הוא לחץ בעוצמה על הבלמים, אך מאוחר מדי. האופנוע נכנס בגוף הג'ירפה וראשו נטרק בראשה. איזה בום!

מושיקו שדהר לפניו היפנה ראשו לאחור וראה את האסון, אחיו היה שרוע על הארץ מפרכס בתוך שלולית דם והג'ירפה אף היא שכובה מיוסרת ונאנקת. איך מזעיקים לכאן עזרה? חרד מושיקו. הוא ניסה להנשים את אחיו, שמצחו כמעט הגיע לעורפו, אך טבע בדמו. הוא הצליח בעזרת תחבושות לחסום פצעים מדממים, עלה לאופנוע וחזר לכביש המרכזי, שם הבחין באוטובוס תיירים מקרטע. הוא עצר אותו, וביקש מן הנהג הכושי לאסוף את אחיו לביה"ח. הכושי היה אדיש. "האוטובוס מלא תיירים" ענה באנגלית עילגת "אני לא יכול להפסיק את הטיול". מושיקו זעק "אבל אחי עלול למות, כמה כסף לשלם לך בשביל זה?"

הנהג הכושי דווקא גילה עניין ו-1,500 דולר מרשרשים שיכנעו אותו לבקש את סליחת התיירים, תוך הבטחה שיפצה אותם. הוא נכנס עם האוטובוס לשביל הצדדי, ויחד עם מושיקו העלו את אבי לאוטובוס.

בבית החולים הקטן בעיירה האפריקנית הצליחו לייצב את מצבו של אבי, אך הוא היה בחוסר הכרה מוחלט. ראשו היה מעוך וכתות בצורה מחרידה. הקונסול הישראלי הצליח להעביר בעזרת אמבולנס את אבי גולן לעיר הבירה ומשם בטיסה עם ליווי רפואי למרכז רפואי גדול בארץ.

במשך שלושה חודשים היה אבי גולן בחוסר הכרה. גולגלתו היתה מרוסקת מצידה הימני ואובחנה פגיעה חריפה באזור חשוב במוח. "רק נס יחזיר אותו להכרה" אמר פרופ' גולדשטיין להוריו הבוכים.

רופאים וניסים לא הולכים יד ביד. אחרי שלושה חודשים אבי פקח עיניים מבינות, אבל פיו היה חתום. הוא לא יכול היה להוציא הגה מפיו. רק אחרי חצי שנה נפלטו ההברות הראשונות "אבא, אמא". כמו תינוק בן יומו.

באותן שעות ארוכות של שתיקה בעל כורחו, הוא חשב על עצמו, על חייו, על תכלית חייו, על מי ברא את העולם, ואיך ברא, ולמה ברא, ומדוע התאונה הזו נכפתה עליו, ולמה הוא שותק ולא יכול לפלוט מילה מפיו. מי משתיק אותי??

הדממה הפנימית חוללה בו זעזוע וטלטלה. והשאלות ביקשו והתחננו לתשובות. במחלקת השיקום הוא הבחין בספר תנ"ך והתחיל לדפדף. דף אחרי דף. בוהה, מנסה להבין, מנסה למלא בורות נשברים.

"בראשית ברא..." מענין חשב לעצמו, יש מי שברא את הארץ, השמים, הצמחים, החיות והאדם, ויש סדר ותיכנון לכל מהלך הבריאה, והוא גם ברא אותי... אז מה הוא רוצה ממני? מה פתאום הוא שלח אותי להתנגש עם ג'ירפה?!

כשנה אחרי התאונה חל שיפור מסוים ביכולת הדיבור של אבי גולן, וגם מצבו הפיסי השתפר לאין ערוך, אך הוא עדיין נשאר צמוד למחלקה השיקומית. בצהרי אחד הימים הגיעו לביקור שניים מחבריו, ללא כל תאום מראש.

יגאל מכפר שמריהו, ויוסי פלח החוזר בתשובה עם הכיפה הלבנה. הם ישבו על הספסל והקשיבו לסיפורי הג'ונגל של ידידם. עד התאונה, את התאונה עצמה כבר לא ידע אבי גולן לספר, הארוע הזה נעלם מזכרונו. רק מאחיו מושיקו, הוא שמע על פרטי התאונה המוזרה עם ה...

יגאל מכפר שמריהו שלף מכיסו מכשיר הקלטה קטן ואמר, "לא תאמינו, את כל המפגש שעשינו לפני הטיסה שלך לאפריקה, הקלטתי. בואו נאזין. ההקלטה היתה חדשה וברורה, החל מחוויות הצבא, עבור לסיסמת הכיפה "נ. נח. נחמ". של יוסי, וכלה במונולוג המתריס והמכוער של אבי גולן כלפי שמיא...

השלושה היו קשובים ומרותקים להקלטה, עד שלפתע שמעו את גולן אומר

אתם שאם זכיתם תקבלו שכר ואם חטאתם תקבלו פורענות על אחת כמה וכמה'. עכ"ל. ומבואר שהאדמה לא שינתה מידתה, ואילו כאן מבואר ששינתה מידתה.

ולבאר הדברים נקדים את דברי הירושלמי (כלאים פ"א ה"ז): 'ואם כן למה נתקללה הארץ. רבי יודן בר שלום אמר, על ידי שעברה על גזרותיו של הקדוש ברוך הוא, 'תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע' (בראשית א יא), והיא לא עשת אלא 'ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו'. רבי פינחס אמר, שמחה בציוויה והוסיפה אילני סרק. על דעתיה דרבי יודן בר שלום יפה נתקללה הארץ. על דעתיה דרבי פינחס למה נתקללה הארץ. כאינש דאמר ליט ביזא דכן איינק. ואתיא כ"י רבי נתן שלשה נכנסו לדין וארבעה יצאו מקוללין, ארורה האדמה בעבורך'. והדברים צ"ב, ויתבארו יפה בחלק מהתירוצים.

א. החזקוני (א יא) פירש, וז"ל: 'עץ פרי והיא לא עשתה כן. ובדשאים הוציאה למיניהם יותר משנצטוותה. מכאן יש ללמוד שלטובה נתכוונה, לפי שכמה אילנות יחסרו אם העץ עצמו כפרי. ואע"פ כן כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא ונתקללה. דבהדי כבשי דרחמנא למה לה. יד ה' לא תקצר'. עכ"ל.

והדברים תמוהים שהרי על הדשאים מצינו (חולין ס.) שנאמר 'ישמח ה' במעשיו', והיינו שמח הקב"ה שעשו יותר ממה שנצטוו, ולא אמר להם בהדי כבשי דרחמנא למה ליה.

ובזה נראה שמבואר שאף שאין למלאכים בחירה לחטוא, יש בהם תשוקה עצומה לעבוד את הבורא, ועליהם נאמר רצוא ושוב, ויש בהם בחירה אם יעשו יותר ממה שנצטוו באופן שלא ניתן להם רשות. ועל זה נאמר שלא יזכו בעיניך בדין.

וכן מצינו טענה על השמש שאמרה אם אין אתה עושה דין לבן עמרם, וכן קטרוג הלבנה, ושורש כל הדברים הוא התשובה והרצון שניתן להם לעבוד את בוראם. והם צריכים לשים גבול לתשוקתם כפי הרשות שניתן להם.

ובזה נראה שהדשאים הוציאו למינם בנפרד, ולא צויה להם הקב"ה להוציא בעירבוביא, ובין אם הוציאו בעירבוביא, ובין אם הוציאו יחד, קיימו את דבריו. משא"כ האילנות שרצו לתת את כל כוחם לפרי, ולא להוציא לשוא חלק מכוחם לאילן, משום שכך רצון הבורא, הרי הוא בכלל בהדי כבשי דרחמנא למה ליה.

ועוד נראה שהדשאים נשאו ק"ו, והאדמה לא דרשה כן ב"ג מידות, אלא עשתה כן מסברא דנפשיה.

ב. והנה רבינו עובדיה מברטנורא (עמר נקא בראשית א יא) פירש, וז"ל: 'שאל השואל איך יאמרו שהארץ לא עשתה רצונו של מקום, הלא לא שייך לומר בארץ רצון ובחירה. ואם הושם בטבעה לעשות טעם העץ כטעם הפרי איך נשתנה הטבע. יש לומר שהאמירה לומר שיהיה טעם העץ כטעם הפרי, רצה לומר שהושם בטבעה שיהיה כח ביד האדם לעבוד את האדמה בדרך שיהיה טעם העץ כטעם הפרי, והיא לא עשתה כן מעצמה. וכשנתקלל האדם על עונו הוסר ממנו אותו הכח. ולכך אמר ארורה האדמה בעבורך, כלומר שלא יהיה לו כח לעבוד אותה כתקנה, כמו שאמר אחר כך 'וקוץ ודרדר תצמיח לך'. ומה שאומר נפקדה על עונה ונתקללה, הוא על דרך משל, כמו אז תרצה הארץ את שבתותיה את אשר לא שבתה'. עכ"ל.

ואפשר לבאר בדבריו שכוונתו שאכן זה היה רצון הבורא, שלא היא לא תעשה כן מעצמה, ונפקדה על עונה היינו רק דרך משל, דבאמת אין כאן שום חטא ועבירה. אמנם לפי זה לשון רש"י דחוק קצת. ובפרט שביירושלמי (כלאים פ"א ה"ז) מבואר להדיא שהוא חטא ועונש מממש.

ג. אמנם אפשר לבאר באופן אחר, שבאמת הציווי היה רק שיהיה לה כח, ואילו היה אמירה של הקב"ה, אין עצה ואין תבונה כנגד ה'. אמנם כיון והקב"ה רק אמר שיהיה בה כח, היה ראוי שתשא ק"ו בעצמה כפי שנשאה לגבי הוצאת הדשאים למינם (חולין ס.), ע"ז כתב הרע"ב שיש תביעה על 'והיא לא עשתה כן מעצמה'. ואף שאין דבר המצריך עונש, ואינה בת בחירה, מכל מקום היה מקום שיחול עליה קללה, כפי שאם בני ישראל לא שמרו בארץ ישראל שביעית, יש מקום בארץ שתרכה עוונה.

ד. והנה המהר"ל (גור אריה בראשית א יא) הרחיב בזה, וז"ל: 'אין הפירוש שהאדמה עברה במזיד על ציווי הקדוש ברוך הוא, שאין יצר הרע בה שתהא עוברת על ציווי הקדוש ברוך הוא. אבל כי הארץ הזאת שנוי יש לה, שהיא בלבד נחשבת מן התחתונים, כי 'השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם' (תהלים קטו, טז), יורה בזה כי שינוי יש בין הארץ ובין השמים, כי השמים הם מן העליונים, והארץ מן התחתונים. ובעבור חסרונה היא מחסרת מן השלימות תמיד. וזהו שאמר (קהלת ז כ) 'אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא', פירוש כי אי אפשר להיות האדם צדיק 'בארץ', אשר יעשה תמיד הטוב והשלימות 'בארץ' שהיא מוכנת תמיד אל החסרון, בעבור חסרון שלה. לכך כאשר גזר מאמר הקדוש 'עץ פרי - עושה פרי', בעבור חסרונה לא היתה ממלאת רצון

בוראה והיתה מחסרת מן השלימות.

וכאשר חטא האדם (להלן ג' ו), בא לו פחיתת חטאו אשר חטא גם כן מזה, לפי שהוא נברא מן האדמה (להלן ב' ז) אשר יש בה מן חסרון, ולפיכך נמצא חסר גם כן, שלא היה מקיים מצוות בוראו על השלימות. עכ"ל.

וביאור דבריו נלע"ד ע"פ מה שנתבאר בהרחבה בשאלה א בענין עשרה מאמרות, שהקב"ה ברא את העולם שיש חלק בעולם ההולך וכלה ההולך ונפסד, וכנגדו יש חלקים המקיימים את העולם. ושורש בריאת החלק ההולך וכלה ונפסד מצד טבעו הוא האדמה שהיא שורש החומר, ושורש התחתונים. וכנגדו נברא שורש העליונים המקיימים את העולם. ואף שמצינו גם בדשאים מציאות של 'יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו', כמבואר בגמרא (חולין ס.). שהדשאים עשו רצון ה' יותר ממה שנצטוו להדיא ונשאו ק"ו, באדמה לא בראה הקב"ה בה כח זה עד אשר יתקיים יהי כבוד ה' לעולם בכל מעשיו בתיקון השלם בימות המשיח. וממילא מה שהאדמה לא השכילה להוציא כרצון בוראה, היינו גופא מפני שכך טבע הקב"ה אתן טבע האדמה והחומר שהוא הולך ונחסר. ובפרט לפי המבואר ברע"ב שהיה צריך לימוד לדעת שכך רצונו יתברך.

וממילא אילו היה אדם הראשון עומד בנסיון והעולם היה מגיע לתיקונו מיד, ממילא לא היה האדמה מתקללת. אך כשחטא אדם הראשון ממילא נתקללה האדמה ונוסף בה עוד חסרון על חסרונה, דכך טבעה שהיא הולכת ונפסדת.

ה. והנה רבינו עובדיה מברטנורא (עמר נקא בראשית א יא) הקשה, וז"ל: 'ועץ פרי שיהיה טעם העץ כטעם הפרי, והיא לא עשתה כן אלא ותוצא הארץ עץ עושה פרי, ולא עץ פרי. קשה שהרי כתוב 'ויהי כן' תכף אחר תדשא הארץ, ואם כן לא נפל דבר אחד. ויש לומר משום דפירש רש"י גבי 'וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ', ובשלישי שכתוב בו 'ותוצא הארץ, על פתח הקרקע עמדו עד יום הששי' וכו'. הנה כל זמן שעמדו על פתח הקרקע, דהיינו מיום שלישי עד יום ששי היה טעם העץ כטעם הפרי, ועל זה נאמר 'ויהי כן'. אבל כשיצאו, דהיינו ביום הששי נשתנה הטעם, ועל זה נאמר 'ותוצא הארץ' וכו'. עכ"ל.

ולפי זה צריך לומר שהאדמה קלקלה את העץ שכבר היה מוכן ועומד לצאת, ואף שהיה זה קודם החטא, שהרי עדיין לא יצא עץ הדעת שיאכל ממנו האדם, אפשר שכבר נגרם איזה פגם בתפילתו על הגשמים שיוציאו הכל, או איזה פגם אחר, ולכן כח האדמה נשתנה לפי מעשיו של האדם, ולא הוציאה כראוי מה שהוצרכה להוציא.

ו. האלשיך (א יא) הרחיב בזה, וז"ל בתורף דבריו: 'אך אין ספק כי רוחניות בגדר מה היה בה [באדמה], ומה גם עודנה בבריאה הדקה שמיום ראשון שהיתה עדיין ברוחניות, ולא קנתה העכירות הלז עד חטא אדם ואררה ה'. באופן כי לא יפלא המצא בארץ בחירה ופעולה.

ולא שכיוונה לחלוק עם קונה חלילה למאן דאמר שעברה, אך חשבה כי לא יקפיד הוא יתברך, כי גם שרצון מלך להוציא הדבר שלם בלי פסולת, הלא יש בחינה אחרת, כי הלא לא יבצר מי שיאכל גוף האילנות, ומה גם לזולת בעליהם, ויצדה העולם מכל עץ, כי על כן הסכים עמה אחר כך הוא יתברך.

ולמאן דאמר הוסיפה, כיוונה לשבחו יתברך, אלא שעל ידי חטא אדם נמנע פרי מאילני סרק עד לעתיד לבא שיתוקן העולם, וכמאמר רבותינו ז"ל (וילקוט בחוקותי תרעב), כי על זה נאמר ביעודי פרשת בחוקותי שהם לעתיד, ועץ השדה יתן פרי אפילו אילני סרק. עכ"ל.

ז. הפנים יפות (א יא) תירץ, וז"ל: 'שהאדם מזכה את הדורות שלפניו, כמו כן הרשע גורם להחטיא את דורותיו שלפניו, כמו שמצינו (סנהדרין צו:). באברהם וירדוף עד דן, שתשש כחו מפני עבודה זרה שיהיה בן אחר זמן. וכו'. בזה מובן מה שתמה מהר"ם אלשיך למה שינתה האדמה צווי ה' יתברך יותר מכל הנבראים. ולפי מה שכתבנו הוא מחמת חטא אדם בעץ הדעת, הוא גרם לאדמה שנברא ממנה שגם היא תשנה, לכך לא נענשה עד שנענש אדם. עכ"ל.

ח. האור החיים (א יב) פירש, וז"ל: 'ואל זה אביט איך תמרוד הארץ ברוקע הארץ, ומה גם כי אין לה יצר הרע, וכו'. עוד יש לחקור זאת כי לא מצינו מוזכר בבריאה שאמר ה' שתוצא הארץ אילני סרק לתשמיש עצים. ואנו רואים שגדלה בחינת העצים שהם בעולם אין קץ רבו מאילני פירות. ולזה אפשר לומר כי קודם קללת הארץ אשר אררה ה' היו כל האילנות עושים פירות, אלא אחר שקלל האדמה נתמעט כחה ולא היו כל האילנות עושים פירות, אלא קוצים ודרדרים.

אכן פירושן של דברים הוא, כי הארץ דקדקה בחכמת ה' אשר יסד בה דכתיב (משלי ג) בחכמה יסד ארץ, דקדקה מאמר ה' לה שתוצא עץ פרי עושה פרי, שסובל ב' דרכים: האחד שיהיה העץ טעמו כטעם פרי, שאז תהיה הכוונה שיהיה העץ פרי, וגם עושה פרי. ומאומרו 'עושה פרי', פירשה דרך אחר שהכוונה הוא על זה הדרך עץ פרי לבד, ועושה פרי לבד. פירוש עץ שיעשה פרי לבד מהראשון, והם ב' מינים. וטעם שלא אמר 'ועושה פרי' בוא"ו, שלא להבין שיהיה העץ עצמו פרי, ועוד לו שיעשה פרי.

בבדיחות דעת לעברו של יוסי "אני נוסע לאפריקה, יוסי, מחרתיים, ושם באפריקה רק ג'רפה יכולה להחזיר אותי בתשובה". אחר נשמעו פרצי צחוק. השלושה היו בהלם. הם האזינו שוב ושוב למשפט הזה, "רק ג'רפה יכולה להחזיר אותי בתשובה...". רק ג'רפה... לא יאומן.

"ברית כרותה לשפתיים" הסביר יוסי לאבי. "לפעמים אתה מנבא את עתידך. אתה בת-קול של עצמך. אתה לא זקוק לסמינר ליהדות, אצלך את כל העבודה עשתה ג'רפה מטופשת אחת במעבה הג'ונגל".

אבי יצא מבית החולים עם כיפה על ראשו, ציצית על גופו ועם המון תודה לג'רפה, שהכניעה אותו בנגיחה אחת ופתחה בשבילו את פרשת בראשית של יהדותו המעשית.

בראש השנה האחרון הוא נסע לאומן להגיד תודה לרב נחמן. הוא ויוסי פלח קראו מחובקים ודומעים את ה"תיקון הכללי". אבי גולן הבחין על המצבה בתאריך פטירת רבי נחמן: חי' בתשרי. לא תאמינו, אבל היה זה יום הולדתו של אבי גולן... היה זה גם תאריך הנגיחה. לפעמים חברים, לפעמים נגיחה של ג'רפה היא נשיקת חמלה של הקדוש ברוך הוא (קובי לוי, העיתונאי 1).

הייתי מוגיע למוצב, שהייתי נופל על הרצפה יושב

על ברכי ונחנק, ומוחכה רק לרגע שהבורא ייקח

את נשנותי, והרגשתי שאני בעצמי כבר לא יכול

להושיע בדבר, מלבד לחכות.

ראיתי לנכון לפתוח ספר זה דווקא בסיפור אשר הוא בעצם הגורם העיקרי שגרם לי לרצות לכתוב ספר של סיפורי השגחות, זה סיפור היכול ללמד הרבה מאוד את ערכם של החיים, ואף את ערכה של כל נשימה ונשימה, וממילא את הצורך לומר לפניו הללויה.

בשנת תשע"ה בהיותי מכהן ר"מ בישיבת חובת הלבבות בעיר אשדוד, היה זה באחד מימי החורף אחר שעשיתי פעילות גופנית הליכה מהירה ברחוב על אף היותי משתעל, אך מצב יציב, ובדיוק באותו יום היו רוחות חזקות עזות חודרות לעצמות, יום היוצא מגדר הרגיל.

ואם תשאלו מדוע ביום כזה יצאתי לפעילות, איני יודע להשיב, וכנראה לא שיערתי נכון את חוזק הרוחות, וגם חשבתי לפי התכנון שאני אגיע לביתי בדיוק בסוף הפעילות ואז עדיין הגוף חם ולא יכול להתקרר, וכמובן שהיה זה מגזרת הבורא אשר העלים מעיני את חומרת הדבר, וכן את התכנון הנכון, והיכן שנגמר השכל שם מתחילה האמונה.

ומה שקרה הוא שהתעייפתי עוד לפני כן, וחזרתי בהליכה איטית לבית, ולאט לאט גופי התקרר, והרגשתי איך הרוחות חודרות לתוך ריאותיי, ומאת ה' היתה זאת, כי בדרך כלל הייתי מצליח לחזור.

ועכשיו שמעו היטב!! רמת החולי שלקיתי בה היתה ברמות עיליות, שהדף בודאי לא יוכל לסבול, כי הוא יקרע או יתפורר, גם מי שראה אותי חולה עדיין לא הבין זאת, רק אנסה להסביר מעט.

סיבת הליכתי הראשונה לרופא היתה משום שלילה קודם לכן, לפתע קמתי בזמן היותי נחנק, סוג חנק כזה שהוא מתחיל בשיעול עם גירוי מחניק, כמו דקירות בגרון, אני משתעל ומשתעל, ואז לפתע נעצרה נשימתי, והתחלתי להשמיע קולות חנק איומים, שהפחידו אותי, חנק פירוש: רק הכנסת אויר לריאות בלי יכולת הוצאה, בקצב מהיר כזה, כדוגמת חולי האסתמה לא עלינו.

באותם רגעים, לראשונה הרגשתי שעוד כמה רגעים אם לא אנשום, תפרח נשמותי, קמתי מהר מהמיטה חצי ישן, לא יודע מה קורה איתי, הלכתי לחלון, ויותר נכון רצתי, לנסות לנשום אויר, נראה לי שהערתי את כל השכונה בצעקות שלי, אבל אתה לא חושב ברגעים כעין אלו, אתה רק רוצה לנשום תמורת כל מחיר שבעולם, פעולה כזאת שאפילו הבן אדם לא מרגיש שהוא עושה אותה בחיי היום יום, לפחות עשרים וחמש נשימות בדקה.

והנה לאחר שתי דקות, פחות או יותר, לפתע הפסיק המחנק, כי הוחלט משמים לשחרר לי אויר, ולכן למחרת בבוקר הלכתי לרופא, אם היה לי רק שיעול רגיל, לא הייתי הולך, אני כל שנה חולה בשיעול, אך אני מחכה שיעבור וממשיך, וכשהלכתי לרופא הוא אמר שיש לי שיעול רגיל, ונתן לי תרופות רגילות נגד שיעול, בלי אנטיביוטיקה, כי הצילום ריאות הראה שאין לי דלקת.

התחלתי לקחת את התרופות, אך השפעה לא הייתה כלל, אלא רק החמרה של רמת השיעול, במשך כל היום הייתי משתעל בצעקות כאלו שאי אפשר לתאר, בלוי לחות רבות, שמעולם לא ראיתי, ואיני רוצה לצער את הקוראים, אבל אני עצמי, מעולם לא ראיתי ולא הכרתי סוג של ליחה כזאת משהו מזעזע.

ואז הגעתי למצב, שללכת לישון הייתי חושש, כי רק שהייתי מניח ראשי על מיטתי, הייתי נחנק ונחנק, ברמות שתכף אוסיף לתאר, ולכן הייתי הולך לישון בצורת ישיבה, וכך היה לי בדיוק בבוקר מיד בקימתי, ויותר נכון כדקה שתיים לאחר שהייתי קם, ולכן הגעתי למצב שלא הייתי רוצה לקום, לא רציתי לישון

גם במשמעות עץ פרי יש בה ב' דרכים: הא' עץ שהוא עצמו פרי. והב' שהוא ראוי לעשות פרי, והוא אינו עושה פרי.

ונתחכמה האדמה והוציאה ג' מינים הנשמעים בדברי ה' לרוב זריזותה: הא' הם אילנות שעושים פירות, ואין טעם עצם כטעם פרים. והב' שעושים פירות וטעם עצם כטעם פרים, והוא עץ הדעת טוב ורע, שאמרו ז"ל (ב"ר פט"ו) שהיה טעם עצם כטעם פרים. והג' הוא עץ שהוא דומה לעץ פרי, והם אילני סרק. והרי היא נזרזה לעשות כל הנשמע, והוא שאמר הכתוב 'ותוצא הארץ דשא וגו' ועץ עושה פרי'. דקדק לומר 'ועץ' בתוספת וא"ו ללא צורך. כמו שכן דבר הכתוב בסמוך בדברי ה' שלא הוצרך לומר ועץ בתוספת ו', נתכוון הכתוב לומר מלבד שאר עצים שהוציאה, הוציאה עוד עץ עושה פרי. וכאן ריבה עץ פרי שאמרו ז"ל, שעץ הדעת היה טעם עצם כטעם פרים. ואפשר דכלל גם כן עצים שאינם עושים פרי שישנם בעולם, לכשנאמר שהיו קודם קללת האדמה. וטעם שקלל ה' האדמה למאן דאמר על אשר שינתה, אפרש במקומו בסיעתא דשמיא'. עכ"ל.

ט. השפתי צדיקים (א יא) פירש בשם האוהב ישראל מאפטא, וז"ל: 'יש לתמוה הרבה ממה נפשך, אם ד' יחשוב לה עון במה ששינתה את דבריו, היה לו לקללה תיכף כשחטאה. ואם ד' לא יחשוב לה זאת לעון, למה קיללה אחר כך.

ב' הלא ידוע שהמלאכים נקראים עומדים לפי שעומדים תמיד בקדושתם, ואינם חוטאים בשום פעם, לפי שאין היצר הרע שולט בהם להשיאם לעבירה. ואלו לא ברא השי"ת גם לנו את היצה"ר מטעם המבואר בזה"ק (ח"א כג.) אזי גם אנחנו לא היינו חוטאים בשום פעם. ולא רץ שהוא גוש דומם בודאי לא נברא יצה"ר, ואם כן למה חטאה ומי הסיתה לכך. וכו'.

כי באמת הארץ השכילה בזה חכמה נפלאה במה ששינתה מאמרו של הקב"ה, ואף שהיא גוש וחומר בלא דעת ותבונה, עם כל זה כבר אמרו חז"ל (ב"ר י, ו) אין לך שום עשב בשדה שאין לו שר למעלה הממונה עליו כו', כל שכן הארץ כולה בכללה בודאי יש לה שר גדול ושרה גדול הוא למעלה הממונה עליה, ואומר שירה בכל יום לפני הקב"ה, כמבואר בפרק שירה. והנה כשברא הקב"ה את הארץ ראה השר שלה למעלה שעתיד הקב"ה לברוא את האדם אשר הנשמה שלו יכלול את כל העולמות העליונים, והגוף כל העולמות התחתונים, ועיקר יצירתו יהיה מן הארץ, כמו שכתוב 'ויצר ד' את האדם עפר מן האדמה' (בראשית ב, ז). ובודאי ידע גם כן בבירור שעל ידו יתקיימו כל העולמות מראש ועד סוף וכל הברואים שבהם, אם יעשה רצון קונו תמיד יוסיף להם חיות ממקור החיים העליון. אך ראה אותו השר שזה האדם עתיד לחטוא תיכף, והיה מתיירא שלא יגרום חס ושלום חורבן גדול בכל העולמות הכלולים בו. מה עשה, החטיא בעצמו את הארץ תחילה שממנה יברא האדם, כדי שאם יחטא האדם, אחר כך יתלה השי"ת את הסרחון על הגוף של אדם הנברא מן הארץ החוטאת, וינצלו העולמות העליונים שהם מצד הנשמה. ואולי ריוח והצללה יעמוד גם לעולמות התחתונים, כי גלוי וידוע לפניו יתברך שלא במרד ובמעל אני מחטיא את הארץ רק בשביל קיום העולמות שברא. וגדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה (נזיר כג ב). עכ"ל.

י. ועוד אפשר לומר שהרי הכל נברא בקומתו ובצביונו כפי שראוי להיות בתכלית גדולתו, כדאיתא בחולין (ס.). וממילא כיון שהאדמה ראתה שסוף האדם לחטוא, העמידה מעיקרא שכך הוא צביון העצים. ואפשר שאין בכח האדמה והחומר לראות את ימות המשיח שעתידים אילנות סרק ליתן פירות וכן יתקון הענין שהעץ עצמו יעשה פרי. ולכן הבינה האדמה שזהו הצביון הראוי לעצים. אמנם בהא גופא ריחוק ממנו יתברך, וריחוק גורר ריחוק, ודבר ההולך ונפסד מטבעו כחומר, מוליד תוספת הפסד וכליון, כענין שאמרו עבירה גוררת עבירה. ולכן נוסף באדמה קללה שמוליד יתושים ורמשים.

והמצב הגיע לכך, שכשהלכתי לרופא הראשון עוד הפעם, הוא אמר לי בקול כזה של מבינים, "לפי מה שאתה מסביר לי, נראה לי שאני יודע מה לתת לך", והוא נתן לי תרופה הנקראת אומפרדקס, והוא הבטיח ואמר, "זה יעזור לך", ולא ידעתי מה הוא נתן לי, עד שיצאתי, וכשראיתי את השם של התרופה, אני הייתי המום, כי זו תרופה נוגדת חומציות בקיבה למי שלוקח תרופות חריפות, שהקיבה לא תהיה ניזוקה, ואינו עניין כלל וכלל לשיעול המלווה בחנק, הוא ממש השתבש לחלוטין, ותבינו שבני אדם נתונים לחסדים של אנשים מעין אלו, או לכאלו שיותר גרועים מהם, וכמובן שלא נגעתי בתרופה הזאת, ואחר כך אמרתי אולי הרופא הזה ראה את כל התרופות שנתנו לי והוא חשש שהם הרסו לי את הקיבה ולכן הוא נתן לי תרופה שתתקן את כל ההרס.

וכל מה שאני מספר לכם, זה בזמן שעדיין הייתי קבוע נחנק בלילה ובבוקר, לילה ויום לא ישבותו, ואומר לכם את האמת, שום דבר לא עזר לי מלבד היאוש שלי, אני מתכוון, שהחלטתי שאיני הולך יותר לרופאים, עד אשר תצא נשמתי ח"ו, הבנתי ששום רופא לא יכול לעזור לי מלבד רופא כל בשר, רק הוא יושיעני. הייתי מסביר לרופאים, "תשמעו אני נחנק ממש עד לפני מוות", והם היו ממשיכים להיות אובדי עצות ובלי מענה, ילדי היו דופקים לי על הגב, וכן אשתי, כולם היו צועקים באמצע הלילה, ורואים איך אני נחנק, ממש כולם נכנסו לפאניקה, הייתי שוכב שרוע על הרצפה, ומעיר קבוע את כל השכונה, אני כל כך השתעלתי עד שכבר לא היו לי כוחות להשתעל, כל הגרון שלי נשרט ונפגם, ועד היום הוא לא שב לאיתנו לגמרי, אני מדבר אתכם אחרי שנתנים, מה שכן בחסדי ה' יתברך יסור יסרני יה ולמוות לא נתנני, ו98% מהחולי עבר לי, ונשאר לי רק זכר למעשה בראשית.

ואם תשאלו אם כן איך עבר לי השיעול המלווה בחנק, אומר לכם את כל האמת, בלי כלום, סליחה, אני מתכוון עם הרבה תפילות, אבל בלי שום תרופה, רק עם המערכת החיסונית שברא לי הבורא יתברך, ברגע שהחלטתי שאני לא לוקח תרופות, ואני מפנה את כל תפילתי רק לבורא עולם בלבד, רק אז התרפאתי.

ולא שאני בא לומר למישהו שקורא זאת שלא ילך לרופא, חס ושלום, אלא אצלי כך היו הדברים, שאחרי הכל, ה' יתברך רצה ללמד אותי לפי מה שאני הייתי צריך לעבור בחיים, שאין עוד מלבדו, ואפס זולתו, מלבד מה שכל אדם צריך תמיד לדעת, להקדים תפילה לפני שהולכים לרופא, שה' יתברך יזמן לך רופא טוב, כזה שיתן לך תרופה מתאימה, וזו תפילה מאוד חשובה שאסור לפספס, ואחרי כן להוסיף תפילה שאכן התרופות יועילו, כי אפשר לקחת הרבה

גם במשמעות עץ פרי יש בה ב' דרכים: הא' עץ שהוא עצמו פרי. והב' שהוא ראוי לעשות פרי, והוא אינו עושה פרי.

ונתחכמה האדמה והוציאה ג' מינים הנשמעים בדברי ה' לרוב זריזותה: הא' הם אילנות שעושים פירות, ואין טעם עצם כטעם פרים. והב' שעושים פירות וטעם עצם כטעם פרים, והוא עץ הדעת טוב ורע, שאמרו ז"ל (ב"ר פט"ו) שהיה טעם עצם כטעם פרים. והג' הוא עץ שהוא דומה לעץ פרי, והם אילני סרק. והרי היא נזרזה לעשות כל הנשמע, והוא שאמר הכתוב 'ותוצא הארץ דשא וגו' ועץ עושה פרי'. דקדק לומר 'ועץ' בתוספת וא"ו ללא צורך. כמו שכן דבר הכתוב בסמוך בדברי ה' שלא הוצרך לומר ועץ בתוספת ו', נתכוון הכתוב לומר מלבד שאר עצים שהוציאה, הוציאה עוד עץ עושה פרי. וכאן ריבה עץ פרי שאמרו ז"ל, שעץ הדעת היה טעם עצם כטעם פרים. ואפשר דכלל גם כן עצים שאינם עושים פרי שישנם בעולם, לכשנאמר שהיו קודם קללת האדמה. וטעם שקלל ה' האדמה למאן דאמר על אשר שינתה, אפרש במקומו בסיעתא דשמיא'. עכ"ל.

ט. השפתי צדיקים (א יא) פירש בשם האוהב ישראל מאפטא, וז"ל: 'יש לתמוה הרבה ממה נפשך, אם ד' יחשוב לה עון במה ששינתה את דבריו, היה לו לקללה תיכף כשחטאה. ואם ד' לא יחשוב לה זאת לעון, למה קיללה אחר כך.

ב' הלא ידוע שהמלאכים נקראים עומדים לפי שעומדים תמיד בקדושתם, ואינם חוטאים בשום פעם, לפי שאין היצר הרע שולט בהם להשיאם לעבירה. ואלו לא ברא השי"ת גם לנו את היצה"ר מטעם המבואר בזה"ק (ח"א כג.) אזי גם אנחנו לא היינו חוטאים בשום פעם. ולא רץ שהוא גוש דומם בודאי לא נברא יצה"ר, ואם כן למה חטאה ומי הסיתה לכך. וכו'.

כי באמת הארץ השכילה בזה חכמה נפלאה במה ששינתה מאמרו של הקב"ה, ואף שהיא גוש וחומר בלא דעת ותבונה, עם כל זה כבר אמרו חז"ל (ב"ר י, ו) אין לך שום עשב בשדה שאין לו שר למעלה הממונה עליו כו', כל שכן הארץ כולה בכללה בודאי יש לה שר גדול ושרה גדול הוא למעלה הממונה עליה, ואומר שירה בכל יום לפני הקב"ה, כמבואר בפרק שירה. והנה כשברא הקב"ה את הארץ ראה השר שלה למעלה שעתיד הקב"ה לברוא את האדם אשר הנשמה שלו יכלול את כל העולמות העליונים, והגוף כל העולמות התחתונים, ועיקר יצירתו יהיה מן הארץ, כמו שכתוב 'ויצר ד' את האדם עפר מן האדמה' (בראשית ב, ז). ובודאי ידע גם כן בבירור שעל ידו יתקיימו כל העולמות מראש ועד סוף וכל הברואים שבהם, אם יעשה רצון קונו תמיד יוסיף להם חיות ממקור החיים העליון. אך ראה אותו השר שזה האדם עתיד לחטוא תיכף, והיה מתיירא שלא יגרום חס ושלום חורבן גדול בכל העולמות הכלולים בו. מה עשה, החטיא בעצמו את הארץ תחילה שממנה יברא האדם, כדי שאם יחטא האדם, אחר כך יתלה השי"ת את הסרחון על הגוף של אדם הנברא מן הארץ החוטאת, וינצלו העולמות העליונים שהם מצד הנשמה. ואולי ריוח והצללה יעמוד גם לעולמות התחתונים, כי גלוי וידוע לפניו יתברך שלא במרד ובמעל אני מחטיא את הארץ רק בשביל קיום העולמות שברא. וגדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה (נזיר כג ב). עכ"ל.

י. ועוד אפשר לומר שהרי הכל נברא בקומתו ובצביונו כפי שראוי להיות בתכלית גדולתו, כדאיתא בחולין (ס.). וממילא כיון שהאדמה ראתה שסוף האדם לחטוא, העמידה מעיקרא שכך הוא צביון העצים. ואפשר שאין בכח האדמה והחומר לראות את ימות המשיח שעתידים אילנות סרק ליתן פירות וכן יתקון הענין שהעץ עצמו יעשה פרי. ולכן הבינה האדמה שזהו הצביון הראוי לעצים. אמנם בהא גופא ריחוק ממנו יתברך, וריחוק גורר ריחוק, ודבר ההולך ונפסד מטבעו כחומר, מוליד תוספת הפסד וכליון, כענין שאמרו עבירה גוררת עבירה. ולכן נוסף באדמה קללה שמוליד יתושים ורמשים.

שלום לאוהבי תורתך

שו"ת בעניני הפרשה והמועד

מתוך כתבי הגר"ש חזקיה שליט"א

נודוע היה נוקום לומר שה' חפץ יותר במועשי

הרשעים ?

"וירא אלקים את האור כי טוב" (א, ד)

במדרש רבה (ב, ז) איתא: 'והארץ היתה תוהו ובוהו', אלו מעשיהן של רשעים. 'ויאמר אלקים יהי אור', אלו מעשיהם של צדיקים, אבל איני יודע באיזה מהם חפץ, אם במעשה אלו ואם במעשה אלו, כיון

תרופות בלי תועלת.

ואחר כל הימים האלו שעברתי, הרגשתי שקבלתי את חיי במתנה, את האמת היה מאוד מוזר, להרגיש הרגשה שעוד רגע ואני בעולם, באותם רגעים, היא הרגשה מאוד נוראה, באותו זמן האדם לא חושב על כלום, רק רוצה לנשום, אייר אויר, ואפילו על בורא עולמים קשה לחשוב באותם רגעים, זה הדבר הכי מפחיד שיש בעולם, לשכוח את יוצרך, בזמן שהכי הרבה צריך אותו, האדם מרגיש מושפל ולא שווה כלום, זה מאוד קשה לעכל את זה שאתה נמצא במצב לא כאחד האדם, האדם יושב עם עצמו ונראה לו שהוא בתוך חלום, להשלים עם מציאות קשה צריך הרבה אמונה ובטחון, שזה אומר לקבל את גזרת הבורא יתברך, ולדעת שאנו לא בעלים על הגוף שלנו, אנחנו יכולים לנסות לעשות לנו רפואה, כמו שאני עשיתי פעילות, אך הדבר יביא להפך, לפני כל פעולה רפואית צריך לבקש מה' שיהיה עסק זה לי לרפואה. אך זה מה שקרה בזמן המקרה עצמו הרגשה קשה מנשוא, אבל לאחר מכן האדם מקבל הרגשה שנותנת לו רצון עצום לחיות, לנצל את החיים בכל הכוחות האפשריים, והאדם מבין אז את מעלת החיים, לא מהשפה ולחוץ, אלא את האמת שיש בדבר, להעריך את החיים ולשמוח בהם, ואת זה באתי למסור לאחיי, שיבינו איזה מתנות משפיע עליהם בורא עולמים.

וכנראה שה' יתברך רצה ממני עוד כוחות אשר היו טמונים בי, שאני אוציא אותם מהכח אל הפועל, ולהעריך יותר את מה שיש לי, וזה דומה לאדם שאומרים לו לרוץ, והוא מנסה בכל כוחותיו עד עלפון, והוא משיג מרחק וזמן מסויים ולא יותר, אבל בפעם אחרת שילדיו היו בסכנה או חיי, כי רדף אחריהם אריה טורף, אז הוא מוכרח לרוץ כדי להצילם במהירות מעל הטבע, ואז הוא ניצח בריצה אף את מלך החיות, והוא קיבל כוחות שאי אפשר לתאר, והכל נמצא בתוכנו.

ולפעמים ה' יתברך מוציא מאתנו את כוחות אלו, על ידי צרות וייסורים, ומביא את האדם לרגעים, של רגע לפני לקיחתו מהעולם, כדי שנעריך את חיינו יותר ונפיק את מרב כוחותינו, ומי שיכול, ינסה לממש כוחותיו אלו הטמונים בו עוד לפני כן, למעלה מיכולתו, כי יכולתו נמצאת במסירות נפש, להוציא את הכוח אל הפועל.

אני מספר זאת, להודיע ולהשמיע לכלל ישראל, שאין שום יאוש בעולם כלל, ויש בכוח הבורא יתברך לרפא את האדם מכל חולי, וכל התרופות גם הם נתונים בחסד ה', אם להשפיע או לא, רק צריך הרבה אמונה תמימה שיש לבורא את הכוח והאפשרות לרפא, וכן תפילה לה' יתברך עם כוונת המילים, רפאני ה' ונרפא, והיום מנהג העולם החמיר, שהפכו בני האדם את הרופאים בכל התחומים לאיליים, וזו הגזמה חמורה שעברה כל גבול, ולא לכך התכוונו חז"ל במה שאמרו שנהגו ללכת לרופא, אלא הכוונה היא שנכון בודאי חייב ללכת, אך שילך אחר הקדמות תפילה מעומק הלב, וכן שילך באמונה שהרופא שליח ולא מחליט, אם הוא יהיה בריא או לא, ובלי עזרה משמים הוא רק יכול לגרוע ולא להועיל, וכן יזכור שהתרופות לא מביאות רפואה, ואם בורא עולם לא יתן את החלטתו ואת אישורו לתרופות שיועילו, לא יעזור לאדם אפילו אם הוא יבלע את כל התרופות שקיימות בעולם, ורק כשיחשוב כך האדם, רק אז מותר ללכת לרופא, ויהי רצון שנתחזק כולנו בדבר זה, ונחנך את ילדינו לכך.

פתחתי דוקא בסיפור זה, מפני שהוא מן הגורמים העיקריים שכתבתי את ספר זה, כי רציתי להודות לבורא, ואמרתי לעצמי היאך אודה לו במאוד, דבר שיעשה לו נחת רוח, ועלה ברעיוני בהשגחה פרטית, לכתוב את כל הניסים והנפלאות שעברו עלי ועל משפחתי, ניסים שראיתי אותם בעיני בלבד, או חוויתי אותם על גופי, ואני מקווה שהם יהיו לרצון לפניו יתברך לקבלם כמנחה וכקורבן עולה כולו כליל אליו, ושנזכה כולם להפיק מסיפורים אלו את מרב התועלת, אמן ואמן (ה' ניסי, פתיחה).

כיצד נראה הגן עדן ?

וַיִּטַּע ה' אֱלֹהִים גֶּן בְּעֶדֶן מִקְדָּם וַיִּשָּׂם נֶשֶׁם אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר (ב, ח).

להלן תיאור הגן עדן מתוך מדרש שהובא בספרי הראשונים - שבלי הלקט (ונציה ש"ו, דף נה, א) וכלבו (ס' קכ).

מעשה דרבי יהושע בן לוי. אמרו ז"ל שרבי יהושע בן לוי צדיק גמור היה וכשהגיע זמנו ליפטר מן העולם אמר הקדוש ברוך הוא למלאך המות עשה לו כל מה שיבקש ממך הלך אצלו ואמר לו הגיע זמנך ליפטר מן העולם אלא כל דבר שאתה מבקש ממני אעשה לך כששמע רבי יהושע כך אמר לו מבקש אני ממך שתראני מקומי בגן עדן אמר לו לך עמי ואראהו לך אמר לו רבי יהושע תן לי החרב שלך שלא תבהילני בו מיד נתן לו החרב והלכו שניהם עד שבאו אצל חומות גן עדן וכשבאו אצל חומות גן עדן חוץ לחומה לקח מלאך המות את רבי יהושע והגביהו והניחו על חומת גן עדן אמר לו ראה מקומך בג"ע קפץ רבי יהושע בן לוי מן החומה ונפל בגן עדן ואחז מלאך המות בכנף מעילו אמר לו צא משם נשבע רבי יהושע בשם שאינו יוצא מכאן ולא היה רשות למלאך ליכנס שם.

דכתיב: 'וירא אלקים את האור כי טוב' הוי במעשיהן של צדיקים חפץ, ואינו חפץ במעשיהן של רשעים [וכע"ז איתא עוד במד"ר (להלן ג, ח), עיי"ש]. ודברי חז"ל צריכים תלמוד טובא, מה סלקא דעתך שהקב"ה יחפץ במעשה הרשעים ולא במעשה הצדיקים, עד שהוצרכנו לילפותות מן הכתוב שהקב"ה חפץ במעשה הצדיקים [וכן, מה טעם אין מבדילים בין מעשיהם, שאלו טובים ואלו רעים].

תירוץ א. רשעים שעשו תשובה

הנה בפירוש יפה תואר על המדרש כתב וז"ל תמוה היאך יעלה על הדעת לאמור כי חפץ ה' במעשיהן של רשעים, וי"מ כי שאלתו הוא אם ה' חפץ ברשעים שעשו תשובה או בצדיקים גמורים, ולמאי דמסיק סובר המדרש שצדיק גמור עדיף מבעל תשובה.

וכן באגרא דכלה כתב לפרש ע"פ מה שאמרו ביומא (פו:): העושה תשובה מיראה נעשים זדונות כשגגות, ומאהבה נעשים כזכויות, וטעם הדבר למה נעשים כזכויות דרשהו בספר התניא (פ"ז), כמו בזכרו גודל טובת הבורא יתעלה העודפות עליו וגודל תשוקת בוראנו ית' שנתקרב אליו כדי שנהיה כלים מוכנים לקבל שפעו וטובו, ויתבונן האיד מניח השי"ת עליונים ותחתונים ומשרה שכינתו עליו כמאמר הכתוב אני השם השוכן אתם בתוך טומאותם (ויקרא טז, טז), וכשיעמיק כל זה במחשבתו וזכור יזכור היאך ריחק את עצמו בתכלית הריחוק מהשי"ת, אזי ימצא נפשו להשי"ת ביתר שאת ויתר עוז מכמו קודם החטא, והדמיון בזה מבין יחיד כשהיה באמנה אצל אביו אינו מתגעגע כ"כ על אביו, אבל כשהרחיק נדוד מאביו אזי מתגעגע יותר מכמו מקודם שריחק את עצמו, נמצא הזדונות הם הם שגרמו לו זאת האהבה והתשוקה הנכבדת, על כן נעשים כזכויות, והבן.

והנה לפי זה יש מקום לומר שמעשיהן של רשעים חפץ יותר כשיחזרו בתשובה, משהיו צדיקים מתחילתן ועד סופן, אבל באמת זה אינו, כי אין הקדוש ברוך הוא חפץ בזה, ויותר חפץ השי"ת שיהיה צדיק מעיקרו, כי סוף כל סוף בעת שהיה רשע החיה את האילן הטמא והשלים האדם הבליעל בסוד הכתוב [משלי כ כב] אל תאמר אשלמה רע, כידוע מזה"ק [ח"א ר"א ע"א] דלא אישתלים האי מנוולא אלא בחטאין דבני נשא, וזהו אפשר לכון בהמאמר כשהוא אומר וירא אלקים את האור כי טוב, דאשלים והתעורר אילן הטוב כל ימיו, ולא השלים האדם הבליעל דאקרי רע, בזה חפץ השי"ת, אבל מכל מקום כששב ורפא לו והשי"ת יסלח לכל ישראל.

אלא דיש להקשות על זה מהא דאיתא בברכות (לד:): אמר רבי אבהו מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב. ואילו במדרש הכא משמע דצדיקים גמורים עדיפים על בעלי תשובה. וצריך לומר דהמדרש סובר כמו רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן בברכות שם, שאמר כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה אלהים זולתך, וע"ז מביאה הגמ' את רבי אבהו ואומרת שהם חולקים.

תירוץ ב. מעשיהם הטובים של רשעים

בשם משמואל (שנת תרע"ב) הביא לפרש בשם אביו דמעשיהן של רשעים היינו המעשים הטובים שלהם, והי' ס"ד לומר שבהם עוד חפץ יותר באשר צריכים כפיית היצה"ר יותר, קמ"ל דאינו כן רק במעשיהם של צדיקים חפץ יותר.

תירוץ ג. מעשה רשע לשמה

בליקוטי מהרי"ל כתב לפרש לפי שיש דרך פשוט בעבודת הבורא לעשות כל המצות לאמיתן, ולהתפלל בצבור ובזמנה ולהתרחק מכל מיני שחוק ומכל טיול לבטלה, וזה נקרא דרך צדיקים. ויש עוד דרך אחרת, דהיינו שלא להתפלל פעמים עם הצבור, ופעמים לאחר זמן תפלה בכדי להתפלל בכונה יתירה, ושאר ענינים בדומה לזה, וזה נקרא מעשיהן של רשעים לשמה כנ"ל (ועה"פ ויאמר אלקים). והשתא אתי שפיר שאמר המדרש איני יודע באיזה מהן חפץ, כי אפשר להיות שטוב לעשות מעט רשע לשמה כנ"ל. כשהוא אומר וירא אלקים את האור כי טוב, הוי אומר שהקב"ה חפץ רק במעשה הצדיקים.

ד. דור שכולו חייב יכול להביא גאולה

הנודע ביהודה (אהבת ציון דרוש שלישי) ע"פ מה דאיתא בסנהדרין (צח.) אמר רבי יוחנן אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב, מבואר שגם דור שכולו חייב יכול לקרב את הגאולה, ולכן יש להסתפק אולי הקב"ה חפץ במעשה רשעים כדי לפדות את שכינתו מהגלות, ולכן מחדש המדרש שהקב"ה לא חפץ ברשעים אפילו כדי לקרב את הגאולה.

ה. להצדיק את הצדיקים שאינם גמורים

באוצר י"ד החיים כתב לבאר דלפעמים חפץ הקב"ה ברשעים כדי שגם הצדיקים שאינם גמורים יחשבו לצדיקים ביחס לאותם רשעים, וכמו שמצינו אצל לוט

אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע ראה מה עשה בן לוי בזרוע נטל חלקו בגן עדן אמר להם הקדוש ברוך הוא לכו ובדקו אם נשבע קודם לכן והיה מיפר שבועתו אף הוא יפר ויצאו ובדקו ואמרו מימיו לא עבר שבועתו אמר להם הקדוש ברוך הוא אם כן לא יצא משם, כיון שראה מלאך המות שלא יכול להוציאו אמר לו תן לי החרב ולא היה רוצה רבי יהושע ליתן לו עד שיצאה ב"ק ואמרה תן לו הסכין שצריכה לבריות אמר לו רבי יהושע השבע לי שלא תראה אותה לבריות בשעה שאתה נוטל נשמתו של אדם שבתחלה בכל מקום שהיה מוצאו שחטו בפני הכל ואפילו בחיק אמו ובאותה שעה נשבע לו ונתנה לו.

והתחיל אליהו מכריז לפני רבי יהושע ואומר לצדיקים פנו מקום לבר לואי הלך ומצאו רבי שמעון בן יוחאי שהיה יושב על י"ג קינובין של צדיקים א"ל את בר לואי א"ל הן אמר לו ראית הקשת מימך אמר לו הן אמר לו אם כן אין אתה בר לואי ולא היה הדבר כך כי לא נראתה הקשת מימיו ולמה אמר לו שנראתה כדי שלא יחזיק טובה לעצמו⁷. ולמה שאלו בקשת מפני שהוא אות ברית בין הקדוש ברוך הוא ובין הארץ וכל זמן שנראתה הקשת הקדוש ברוך הוא מרחם על עולמו וכל זמן שיש צדיק בעולם אין העולם צריך קשת שבשביל צדיק אחד העולם עומד שנאמר (משלי י, כה) וצדיק יסוד עולם לפיכך שאלו על הקשת.

הלך מלאך המות לרבן גמליאל ואמר לו כך וכך עשה לי ריב"ל אמר לו רבן גמליאל יפה עשה לך אלא בא ואשלחך אליו ואמור לו בבקשה ממך שתחפש בגן עדן כלו וגיהנם ואוצרותיהם וכתוב אותם ותשלח אותם אלי אם יש עכו"ם בגן עדן ומבני ישראל בגיהנם הלך מלאך המות ואמר לו רבי יהושע כך אעשה הלך רבי יהושע וחפש בגן עדן כלו ומצא בה ז' בתים בגן עדן וכל בית ובית שנים עשר רבוא מילין באורך וברוחב שנים עשר רבוא מילין שיעור מדת ארכן כרחבן הבית הראשון כנגד הפתח הראשון בגן עדן שוכנים בו גרים שבישראל שנתגיירו מאליהם לא בחוזק והקירות שלו בנויות מזכוכית וקורותיה ארזים וכשבאתי למדדה עמדו כל הגרים ובקשו לעבור ענה עובדיה הצדיק שהוא ממונה עליהם ואמר להם מנין זכותכם שישב זה עמכם מיד הניחוני למדדה.

הבית השני כנגד פתח השני בגן עדן והיא בנויה מכסף וקורותיה ארזים ויושבין בה בעלי תשובה ומנשה בן חזקיהו ממונה עליהן, הבית השלישי כנגד פתח השלישי בגן עדן והיא בנויה מכסף וזהב ושוכנים בס אברהם ויצחק ויעקב וכל ישראל שיצאו מארץ מצרים ודור המדבר וכל בני המלך דוד חוץ מאבשלום ושם דוד ושלמה וכלאב בן דוד חי הוא שם ושם כל מלכי בית יהודה חוץ ממנשה בן חזקיהו שהוא ממונה על כל בעלי תשובה ומשה ואהרן הם ממונים עליהם ושם כל כלי זהב וכלי כסף הנחמדים וכל טובות ושמינים ואבנים וחופות במטות וכסאות ומנורות של זהב ושל אבנים טובות ומרגליות ואמרתני למי אלה מזומנות ענה דוד ואמר לי כלו לבנים השוכנים בעולם שבאת ממנו ואמרתני לו שמא יש שם מאוה"ע אפילו מבני עשו אחי אמר לי לא שכל טובה שהם עושים בעולם הקדוש ברוך הוא משלם להם שכרם בחייהם באותו העולם ובסוף יורשין גיהנם אבל בישראל כל רשע שבהם לוקה בעולמו בחייו וזוכה לעולם הבא שנאמר (דברים ז, י) ומשלם לשונאיו וגומר, הבית הרביעי כנגד הפתח הרביעי בגן עדן והוא בנוי ויפה כאדם הראשון וקורותיו מעצי זית ובו צדיקים גמורים ונאמנים ולמה מעצי זית על שהיו ימיהם מרורים כזית.

הבית החמישי היא בנוי מכסף וזהב ומפז ומכתם וזכוכית ומבדולח ונהר גיחון מושך אל תוכו וקורותיו זהב וכסף והפרש מעלה מכל ריח הלבנון הפרשת מטות כסף וזהב ובשמים תכלת וארגמן מאריגת חוה ותולעת שני ושם ועזים מאריגת המלאכים ושוכנים בו משיח בן דוד ואליהו זכור לטוב ואפריון מעצי הלבנון עמודיו עשה כסף רפידתו ארגמן ובתוך האפריון משיח שוכן שהוא אהבת בנות ירושלים של תוכו רצוף אהבה ואליהו זכור לטוב נוטל ראשו של משיח ומניחו בחיקו ואומר לו החרש כי הקץ קרוב ואבות העולם והשבטים כלם ומשה ואהרן ודוד ושלמה וכל מלך ומלך מישראל ומבית דוד כל שני וחמישי וכל שבת ויום טוב באים אליו ובוכים עמו ומחזיקים אותו ואומרים לו דום והשען בבוראך כי הקץ קרוב ואף קרח ועדתו ודתן ואבירים ואבשלום באין אליו כל יום רביעי ושואלים אותו עד מתי קץ הפלאות ומתי תשוב תחינו ומתהומות הארץ תשוב תעלינו והוא אומר להם לכו אצל אבותיכם ושאלו להם וכששומעין כך מתביישין ואינם שואלים אל האבות, וכשבאתי אצל משיח שאל אותי ואמר לי מה עושין ישראל בעולם שבאת משם אמרתני לו הם מחכים אותך בכל יום מיד הרים קולו בבכיה.

הבית הששי יושבין בו מתים בדרך מצוה, הבית השביעי יושבין בו מתי חלאים בשביל עונותיהם של ישראל.

ועוד אמר רבי יהושע בן לוי בקשתי למדוד בגיהנם ולראות אותו ולא נתנו לי

שכתב רש"י בפרשת וירא (יט, יט) אקרא "פן תדבקני הרעה" וכותב רש"י כשהייתי אצל אנשי סדום היה הקדוש ברוך הוא רואה מעשי ומעשי בני העיר, והייתי נראה צדיק וכדאי להנצל, וכשאבא אצל צדיק אני כרשע. וכן אמרה הצרפית לאליהו (מ"א יז יח) כי באת אלי להזכיר את עוני, עד שלא באת אצלי היה הקדוש ברוך הוא רואה מעשי ומעשי עמי ואני צדקת ביניהם, ומשבאת אצלי לפי מעשיך אני רשעה. ולכן אולי יש צד שהקב"ה חפץ במעשה רשעים כדי להצדיק את הצדיקים שאינם גמורים.

1. משתבח בשונאיו

עוד יש שביארו (בגדי ישע) ע"פ מה דאיתא במדרש (דברים רבה ג, ו) א"ר חייא בר אבא אין שבחה של מטרונא בשעה שמתקלסת מקרובותיה אלא בשעה שמתקלסת מצרותיה, והיינו שגם שמו של השי"ת היה הו"א שמשתבח ע"י שיש רשעים בעולם שפעמים עושים מעשים טובים, ולכן אומר המדרש איני יודע באיזה מהם חפץ.

2. מתגדל שמו כשעושה משפט ברשעים

עוד יש שביארו בדרך דומה (דבר חיים מנדבורנא) ע"פ המדרש (ויקרא רבה כד, א) א"ר שמעון בן יוחאי אימתי שמו של הקדוש ברוך הוא מתגדל בעולמו בשעה שעושה מדת הדין ברשעים ואית ליה קריין סגין (יחזקאל לח) והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה' וכתוב (תהלים ט) נודע ה' משפט עשה בפעם הזאת אודיעם את ידי ואת גבורתי למען דעת צדקות ה' והדין יוגבה ה' צבאות במשפט.

וממילא היה הו"א ששמו של ה' מתגדל ע"י שעושה משפט ברשעים, וא" חפץ הוא במעשיהם הרעים, כדי לעשות בהם משפט ולגדל שמו, שהרי זו תכלית הבריאה, ולזה היה צריך את הפסוק וירא אלוקים את האור כי טוב שזהו מעשיהם של צדיקים.

3. ללמוד ממעשיהם מה לא לעשות

הברך משה (פרשת בהעלותך) מבאר את המדרש ע"פ מה דאמרו בסנהדרין (סח.) לא תלמד לעשות לעשות אי אתה למד אבל אתה למד להבין ולהורות. מבואר שאפשר ללמוד מוסר השכל לדרך ה' וללמוד איך הרשעים נפלו כשלא הלכו בדרכי ה', אך גם זה לא טוב כי עצם ההסתכלות במעשה רשעים אינה טובה לנפש, וזה אומר המדרש איני יודע באיזה מהם חפץ, ומהפסוק וירא אלוקים את האור כי טוב, ילפינן דמעשה צדיקים עדיפי מרשעים. וכעין זה ביאר ר' אלחנן וסרמן זצ"ל בשם המגיד מדובנא.

4. מי שתכונתו היא של רשע

המנחת יצחק (ח"ג קונט' דברי חפץ פרשת בראשית) כתב לפרש על פי דברי הרמב"ם (בשמינה פרקים פרק ו'), בההפרש שבין החסיד המעולה, והכובש את יצרו ומושל בנפשו, דהמושל בנפשו, אעפ"י שעושה מעשים הטובים והחשובים, הוא עושה אותם, והוא מתאוה אל פעולות הרעות ונכסף אליהם, ויכבוש את יצרו, ויחזק בפעולותיו, על מה שיערוהו אליו כחותיו ותאוותו ותכונת נפשו, ויעש הטובות והוא מצטער בעשייתם ונזוק, אבל החסיד, הוא נמשך בפעולתו אחר מה שתעירנה תאוותו ותכונתו, ויעשה הטובות, והוא מתאוה ונכסף אליהם, ובהסכמה מן הפילוסוף, שהחסיד יותר חשוב ויותר שלם מן המושל בנפשו וכו', מפני שתשוקתו לרע, הוא תכונה רעה בנפשו, "וכבר אמר שהע"ה כיוצא בזה, נפש רשע אותה רע" (ופי' בחסד לאברהם שם, דשהע"ה קרא, למי שמתאוה המעשים הרעים רשע, אעפ"י שלא עשאם, מדקאמר "אותה" ולא אמר "עושה"), וכאשר חקרנו דברי חכמים בזה הענין, נמצא להם, שהמתאוה לעבירות ונכסף אליהם, הוא יותר חשוב, ויותר שלם, מאשר לא יתאוה אליהם, ולא יצטער בהנחתם, עד שאמרו שכל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו, ולפום צערא אגרא וכו', אבל שניהם אמת וכו', מצות השכליות, אין ספק, שהנפש המשתוקק אליו שהיא חסרה וכו', והחכמים מיירו, בתורות השמעיות וכו' עכת"ד.

והרי נמצאנו למדים מדברי הרמב"ם, דהמתאוה למעשים הרעים, במצות השכליות, נקרא רשע, אעפ"י שאינו עושה אותם, וכמו שהביא מדברי שהע"ה, ומי שגם תכונת נפשו הוא טוב, נקרא צדיק, ועי' בשלה"ק (מס' שבועות דקפ"ב ע"ב) שכתב לדרכו בקודש, בפי' הש"ס (וימא ל"ה) דרשע שהלל מחייבו, אינו רשע בפועל, רק ר"ל מי שנולד במזג תכונה רעה להיותו בעל תאוות, והוא

⁷ עד כאן הובא בקצרה בגמרא (כתובות עז, ב): ריב"ל מיכרך בהו ועסיק בתורה, אמר: אילת אהבים ויעלת חן - אם חן מעלה על לומדיה, אגוני לא מגנא? כי הוה שכיב, אמרו ליה למלאך המות: זיל עביד ליה רעותיה. אזל איתחזי ליה, א"ל: אחוי לי דוכתאי, אמר ליה: לחיי. א"ל: הב לי סכינך, דלמא מבעתת לי באורחא, יהבה ניהליה. כי מטא להתם, דלייה קא מחוי ליה, שוור נפל לההוא גיסא, נקטיה בקרנא דגלימיה, א"ל: בשבועתא דלא אתינא. אמר קודשא בריך הוא: אי איתשיל אשבועתא ניהדר, אי לא - לא ניהדר. אמר ליה: הב לי סכינאי, לא הוה קא יהיב ליה, נפקא בת קלא ואמרה ליה: הב ניהליה, דמיתבעא לברייא. מכריז אליהו קמיה: פנו מקום לבר ליואי, פנו מקום לבר ליואי. אזל אשכחיה לר' שמעון בן יוחאי דהוה יתיב על תלת עשר תכטי פיזא, אמר ליה: את הוא בר ליואי? אמר ליה: הן. נראתה קשת בימין? אמר ליה: הן, אם כן אי אתה בר ליואי. ולא היא, דלא הואי מיד, אלא סבר: לא אחזיק טיבותא לנפשי.

רשות משום צדיקים לא יראו גיהנם שלחתי לאותו מלאך ששמו קומם שיפתח לי גיהנם כלו ולא היה יכול שבאותה שעה המיתו רבי ישמעאל כהן גדול ור' שמעון בן גמליאל ועשרה צדיקים ובאה שמועה ולא יכולתי ללכת עם אותו המלאך לגיהנם, יום אחד עמדתי וקבלתי עם קנור המלאך והלך עמי האור עד שבאתי לשערי גיהנם והם פתוחים והרשעים שהיו שם ראו את האור ושמחו ואמרו זה לזה האור הזה שיוציאנו מכאן, וראיתי בתים אורכן עשרה מילין על חמשה מילין פתוחות גבים גבים של אש ועומדין ואוכלין את הרשעים ואחר שאוכלין אותן עומדין מעל האש על רגליהם ונופלין באש ונשרפין.

ובאותו הבית יש בה עשר אומות מאומות העולם ואבשלים בן דוד ממונה עליהן ואומרים אומה לאומה אם אנחנו חטאנו מפני שלא קבלנו את התורה אתם מה חטאתם, משיבין להם אף אנו כמוכם אומרים לאבשלים אתה ואבותיך שקבלתם התורה למה, אומר להם על אשר לא שמעתי למצות אבי ומלאכים עומדין מכאן ומכאן במקלות שלהן ומפילין אותן על אש והן נשרפין כלם ואחר כך רצים לאבשלים ורוצין להכותו ולשרפו באש ובת קול אומרת להם אל תכו ואל תשרפו אותו שהוא מזרע ישראל שאמרו לפני נעשה ונשמע והוא בן דוד עבדי ומניחין אותו על כסאו ומושיבין אותו בכבוד כמלך ולאחר כן מוציאים את הרשעים מן האש כאלו לא נשרפו ולא נגע בהן האש וחוזרין ושורפין אותן וכן עושין להן ז' פעמים ארבע ביום וג' בלילה ואבשלים נצול מכל אלה מפני שהוא בן דוד אמר רבי יהושע כשראיתי כל אלה חזרתי לגן עדן וכתבתי הדברים ושלחתי אותן לרבן גמליאל ולזקני ישראל והודעתים כל מה שראיתי בגן עדן ובגיהנם המקום ברחמי יצילנו מדינה של גיהנם ויתן לנו חלק לעולם הבא עם הצדיקים והחסידים אמן.

אודות הקובץ

קובץ זה יוצא לאור בס"ד מדי שבוע, ומופץ באמצעות דוא"ל בלבד, ובו עשרה מדורים:

מדורי הפרשה והאגדה:

א. **מדור 'שבעים פנים לתורה'**, ובו שאלה בעיני פרשת השבוע [או המועד], שנשאלה בקובץ 'עיון הפרשה' בשנים קודמות, עם תשובות מגדולי הדורות, שהובאו במסגרת 'קונטרס התשובות בעיון הפרשה', שהקב"ה זיכני בעריכתו. **תודתי לראשי מפעל 'עיון הפרשה' שליט"א, על הסכמתם האדיבה לשימוש בקונטרס זה.**

ב. **מדור 'שמחת התורה'**, ובו שו"ת נוסף בעיני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי יהודה שמחה סטורץ שליט"א.

ג. **מדור 'שלום לאוהבי תורתך'**, ובו שו"ת נוסף בעיני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי שלום חזקיה שליט"א.

ד. **מדור 'מרגליות שאול'**, ובו חידושים והתכתבויות מגדולי הדור, מכתבי הרה"ג רבי שאול מרגליות זצ"ל.

ה. **מדור 'מחשבה אחת של מוסר'**, בעריכת הרה"ג רבי אלעד שליט שליט"א.

ו. **מדור 'נפלאים מעשיך'**, ובו עובדות נפלאות ומחזקות, בתורה ויראת שמים. **מדורי ההלכה והעיון:**

ז. **מדור 'מתיקות התורה'**, ובו חידודי הלכה ועובדות הלכתיות, משולחנו של הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א [מלוקטים מתוך סדרת הספרים 'חשוקי חמד' בהסכמתו].

ח. **מדור 'אוצר היסודות והחקירות'**, ובו חקירות ויסודות מרבתינו ראשי הישיבות, ושאר מעתיקי השמועה, מסודרים לפי סדר הא-ב. מתוך הספר 'דרישה וחקירה', שנמצא בשלבי עריכה והגהה.

ט. **מדור 'לשון חכמים ברכה'**, ובו חקירות ויסודות בלשון רבותינו, מתוך הספר הנ"ל.

י. **מדור 'המעיר לארץ'**, ובו הערות והארות מרבן ותלמידיהן [נא לכתוב בשפה ברורה ונעימה. המעונין בעילום שם לא יחתום שמו בסוף ההערה].

 כל הזכויות שמורות לעורך, ולשאר המחברים לפי הענין. במדור 'שבעים פנים לתורה' הזכויות שמורות למפעל 'עיון הפרשה'. אסור להעתיק חלקים מקובץ זה ללא רשות מפורשת בכתב [ניתן להעתיק הקובץ בשלימותו].

מתוך תגובות הציבור לקובץ

יישר כח גדול, על החומר הרב, והתכנים הנפלאים, תמשיכו לזכות את הרבים, חג שמח!!

התחלתי לקרוא את הקובץ, ולא הייתי מסוגל להתנתק. ממש תורה מפוארת בכלי מפואר!

שלום וברכה. אשמח להירשם לקבלת הקובץ המפעים. יישר כח!

קבלתי בתודה ובשמחה רבה את הגליונות ששיגר אלי, ישר כחך ששיגרת, ואכן

אדרבה כובש תאוותו וכו' עיין שם, ובזה יש לומר כן הכוונה בדברי המדרש הנ"ל, דמעשיהן של רשעים, ומעשיהן של צדיקים, שוים המה בפעולתם, ששניהם עושים מעשה הטוב, ורק חלוקים המה בתכונת נפשם, ומיירי במצות השכליות, ובאלו אמר שאין יודע באיזה מהם חפץ יותר, ומסיים דחפץ יותר במעשיהן של צדיקים, וכדברי הרמב"ם הנ"ל.

י. עבודת ה' ע"י כעס

בקדושת לוי (בראשית) כתב לדקדק שלא אמרו אור אלו 'צדיקים' וחושך אלו 'רשעים', אלא שאמרו אלו 'מעשיהם'. ומבאר ע"פ מה שכתב רבינו יונה על משנה דבפרק ט' דברכות (נד, א), 'בכל לבבך' (דברים ו, ה) בשני יצריך, ביצר טוב וביצר הרע, דהאיך אדם עובד ביצר הרע, הוא כך, דמדת יצר טוב הוא לאהוב שלום ולרדוף שלום, לקרב את ישראל בטוב ובנעימות לעבודתו יתברך, ומדת היצר הרע הוא כעס ושנאה. והרשע פועל בשנאה זו וכעסו לעשות נגד רצון קונו, לשנוא ולכעוס על עובדי ה', אמנם הצדיק במדת היצר הרע גופא עובד את ה', לשנוא ולכעוס על עוברי רצונו יתברך, וזהו 'בשני יצריך'. עד כאן דבריו ז"ל.

ולפי זה יבואר 'ויקרא אלהים לאור יום' - אלו מעשיהם של צדיקים, שמדתם רק טוב, לקרב את ישראל בתוכחת מוסר אמרי נועם המתקבלין על הלב שיעזוב רשע דרכו. 'ולחושך קרא לילה' - אלו 'מעשיהם' של רשעים, פירוש לא הרשעים גופא, שבהם אין להם חפץ, רק מעשיהם שלהם ראה, שמעשיהם כעס ושנאה, והם פועלים רעה בזה. והשם יתברך ראה אותם, כי במעשיהם אלו יכולים לעבוד השם יתברך, לשבר מלתעות עמל, ובעל כרחו מוכרח הרשע לשוב, בעשותו בהם נקמה שישפילם עד עפר, ואז מתחרטים ואומרים 'אלכה ואשובה' (הושע ב, ט).

וכיון שבשני המדות של צדיקים ושל רשעים יכולים לעבוד את השם יתברך, לזה שפיר קאמר 'באיזה מהן חפץ יותר'. ואמרו אף על פי כן חפץ יותר במעשיהם של צדיקים, שיקרבו כל העולם כולו לעבוד את הבורא על ידי דברי נועם, וישוב לבם לעבודתו, ולא על ידי כעס. לזה אמר 'וירא אלהים את האור כי טוב - אלו מעשיהם של צדיקים', להתנהג בטוב. ואמר הכתוב הטעם, 'כי טוב', כי דרכו ומדתו של השם יתברך הוא טוב, וחפץ שהכל יקרבו אליו על ידי טוב, כמאמר הכתוב (משלי ג, יז) 'דרכיה דרכי נועם'.

יא. החזרת ישראל למוטב ע"י רשעים

עוד יש שביארו (אלופי יהודה) ע"פ מה דאיתא במגילה (יד.). גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל שכולן לא החזירו למוטב ואילו הסרת הטבעת החזירן למוטב. דמבואר שיש ב' דרכים להחזיר את ישראל למוטב או ע"י נביאים שמעוררים אותם לתשובה, או ע"י מלך רשע שגוזר עליהם גזירות, ולכן שואל המדרש באיזה מהן חפץ, ומתרץ שודאי רוצה את במעשיהן של צדיקים היינו שיחזרו למוטב בלי גזירות רעות.

יב. בזמן שמעשה רשעים מצליחים

עוד יש שביארו (בחגוי הסלע) דלפעמים יש זמן של הסתר פנים, וכמו שאומר הנביא (מלאכי ב, יז) "הוגעתם ה' בדבריכם ואמרתם במה הוגענו באמרכם כל עשה רע טוב בעיני ה' ובהם הוא חפץ או איה אלהי המשפט", וכותב שם רש"י לפי שאתם רואים דרך רשעים צלחה וצדיקים מעונים ונכשלים אומרים אתם בלבבכם אחת מב' דרכים הללו כל עושה רע טוב בעיניו או אין דין ואין דיין ליפרע וכן פתרון לשון המקרא כל עושה רע טוב בעיניו לכך הוא מצליח אותם או אם אין זאת איה אלהי המשפט שאינו נפרע מהם. א"כ מבואר שיבוא זמן שיראו שמעשה רשעים מצליחים, וח"ו נבוא לחשוב שמעשיהם רצויים.

יג. להכניס את עצמו לניסיון

עוד יש שביארו הגמ' בע"ז (יז.). ר' חנינא ור' יונתן הוו קאזלי באורחא מטו להנהו תרי שבילי חד פצי אפיתחא דעבודת כוכבים וחד פצי אפיתחא דבי זונות אמר ליה חד לחבריה ניזיל אפיתחא דעבודת כוכבים דנכיס יצריה א"ל אידך ניזיל אפיתחא דבי זונות ונכפייה ליצרין ונקבל אגרא. והיינו שהסתפקו אם כדאי ללכת בדרך הרשע ולהתגבר ולקבל שכר, או ללכת בדרך הטוב בלי ניסיונות.

וע"ז אומר המדרש איני יודע באיזה מהם חפץ אם ללכת בדרך שיש בה מכשולות [וכמו שאמרו דאי איכא דרכא אחרינא רשע הוא, ולכן הוי דרך רשעים], או שילך בדרך הטובה בלבד ולא יפיל את עצמו לנסיונות, וע"ז אומר המדרש וירא אלוקים את האור כי טוב.

מרגליות שאול

חידושים ומכתבים מגדולי הדור

מתוך כתבי הגר"ש מרגליות זצ"ל

כיצד קידש אדם את חוה ללא עדים ?

הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג שליט"א

בפ"ב כ"ב כתוב ויבן ד' אלוקים את הצלע וגו' לאשה וגו'. יש קושיא איך קידש אדם לחוה בלא עדים הא קי"ל בקידושין סה ב' דצריך בקידושין עדות לקיומי ומתרצים דאיתא שם הטעם דבקידושין לא מועיל הודאת בעל דין כיון שהוי חב לאחרני פרש"י שהוא נאסר בקרובתה, והיא נאסרת בקרוביו ולכך צריך עדים. מיהו כאן שלא הי' בעולם עוד אנשים חוץ מהם א"כ לא הוי חב לאחרני וא"צ עדים³, ויש ליישב בזה עוד דבחי' הגר"ח על הר"מ בפ"ד מהלכות יבום וחליצה פירש דהא דבעינן עדים לקיומי היינו היכא שזה תלוי ברצון כמו בקידושין שזה מרצון המקדש, אבל בחליצה שאין זה תלוי ברצון של אח המת אף בכונה שלו על המעשה חליצה א"צ עדות לקיומי. ולפ"ז א"ש דכאן עדיפא טפי מחליצה שאין צריך אפי' כונה אלא יש כאן מציאות של בעילת בעל בבן נח שאין בה קנין, [ולכן פוסק הר"מ שאין פרשת נערה המאורסה שייך בה]. ראייה לד' התוס' בע"ז ל"ו ב' ד"ה משום הביאו ירושלמי י' באו על הזונה ראשון קנאה ואחרים חייבים עלה משום אשת איש, ובזה פשוט שא"צ עדים לקיומי. ודוגמא פשוטה לזה הוי באדם שמת דאשתו מותרת לינשא אף שאין עדי קיום כיון דמיתה הוי מציאות כשאין בעל נפקע האישות וא"צ אפי' כונת הבעל לזה.

האם היתה מצוה לאכול מכל עץ הגן ?

הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א

בפ"ב ט"ז כתוב ויצו ד' אלקים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל. בפשוטו מש"כ מכל עץ הגן אכל היינו שזה רשות. מיהו במשך חכמה פי' שזה היה מ"ע לאכול מכל עץ הגן ואזה"ר לא אמר לחוה את החלק שזה מצוה, ואילו היתה יודעת שיש בזה מצוה, א"כ היתה מקיימת מצוה וזה היה מגין עלה שלא תכשל בעץ הדעת כמש"כ בסוטה כ"א ב' דמצוה בעידנא דעסיק ביה מגני ומצלי⁴. אך כיון שלא ידעה שיש מצוה זה לא שמר עלה.

א. אך מקשה שהרי אכלה את פירות עצי הגן וא"כ קימה מצוה ומ"ט זה לא הגין עלה⁵. ומתרץ דבשו"ע או"ח סימן תע"ה ס"ד מביא רמב"ם שהאוכל מצה בלא כונה כגון שאנסוהו נכרים יצא יד"ח. והקשו עליו הא קי"ל שמצוות צריכות כונה ומ"ט יצא. והר"ן בר"ה כ"ח פירש דעתו דכמו דקי"ל באיסורין שהיכא שנהנה חייב אע"פ שהוי מתעסק, כמו"כ כאן באכילת מצה שנהנה יוצא המצוה אפי' במתעסק. מיהו הב"י שם מביא ראיה שכל זה בידע שזה מצה וזה פסח אבל אם לא ידע שזה מצה או שזה פסח לא יצא כיון שהוי מתעסק גמור. ולפ"ז א"ש דג"כ חוה אכלה ולא ידעה שזה מצוה לא יצאה ידי המצוה.

ב. מורם מהמש"ח ב' חידושים. א. דמצוות צריכות כונה נאמר גם בב"נ לפי שיש מקום לומר שזה רק נאמר בישראל לפמש"כ בספר אמרי בינה או"ח סימן י"ד לפרש האי מ"ד דמצ"כ יליף ליה מולעבדו בכל לבבכם שלא קאי רק על תפילה, ופסוק זה נאמר לישראל. ב. שהסגולה של המצוה דאגוני ומצלי נאמרה אף בב"נ.

ג. והנה המהרא"ל צינץ בספרו מגן האלף על הלכות פסח סי' תע"ה כותב שמי שאכל מצה בכפיה ולא ידע שזה מצה או יו"ט של פסח, שצריך לאכול עוד כזית מצה. מיהו לא יברך על זה דאין דברי הרא"ה מוכרחים. וי"ל שאפ"ה יצא. ולפ"ז קשה מ"ט זה לא הגין על חוה. וצ"ל דס"ל שלא מועיל הסגולה של המצוה לב"נ.

מלאים מזון אל זן, ועמוסים בד"ת מתוקים וערבים. וניכר עמל גדול בסידור ועריכת הדברים. תפוחי זהב במשכיות כסף, דבר דבור על אופניו. ישר כוחו וחילו לאורייתא. אמן. בהוקרה ובהערכה רבה...

נראה יפה וכתוב נאה ובוודאי יהיו רבים שיהנו ממנו.

ישר כח. הגליון חביב ביותר. נראה מאוד איכותי ונעים לעיניים.

נפלא מאוד! תחזקנה ידיכם! תזכו להמשיך בזיכוי הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה מתוך רוב נחת והרחבת הדעת!

עיינתי בקובץ על פרשת שופטים ומאוד מאוד נהנית. השאלות מאוד רלוונטיות והתשובות ברורות ומובנות והכל בהיר ונעים. ישר כח ותמשיך להגדיל תורה ולהאדירה וכמובן אשמח לקבל את הקובץ הזה מידי שבוע (אם אפשר בתחילת השבוע).

ישר כח וחילך לאורייתא! ממתין בס"ד לגליון הבעל"ט!

עלון נפלא ביותר! שפה ברורה ונעימה!!!

ייש"כ על ההצטרפות לקובץ הנפלא, תזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

ייש"כ על העלון הנפלא, המלא וגדוש ביסודות איתנים וחקירות נפלאות, המבטאים את מתיקות התורה.

נהנתי מאוד מהגליון אשמח להמשיך לקבל אותו במייל הזה. בברכת יגדיל תורה ויאדיר.

פלא פלאות! מעיין המתגבר !

באתי בזאת בברכת ישר כח גדולה על הגליון הנפלא המקבץ בתוכו מאגר נפלא של יסודות וחקירות מדברי רבותינו, וכן קובץ תשובות בענייני הפרשה דבר בעיתו מה טוב. ואסיים בברכת כהן והדיוט שתזכו להפיץ תורה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא מתוך הרחבת הדעת.

מזל טוב על העלון הוא נראה מאד מרשים ויפה, חילך לאורייתא.

תודה רבה על משלוח הגליונות והתוספות. כן ירבה וכן יפרוץ. ויזכה ללמוד וללמד דעת את העם, שנה טובה ומבורכת שנת גאולה וישועה ורווחה לתופסי התורה. ואתם שלו'.

ישר כח על הדברים הנפלאים מדי שבוע בכזה הגשה מפוארת, וגם על כל התוכניות השימושיות.

ישר כח כפול על מה שמזכה אותנו בקבצים החשובים וכעת מוסיף גם במידת גמ"ח במשלוח התוכנות לתועלת הלומדים [ויהר"צ שיזכה שיזכה ב"ב לראות בעמוד השלישי ג"כ 'עמוד העבודה'].

ואצרך ברכת הדיוט, לשנה טובה תכתבו ותחתמו וירבה השפע במעונכם והמשיכו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים. ושלו' רב לאוהבי תורתך.

ישר כח על הבאת הדברים בטוב טעם.

ישר כח עצום ונורא !!!

לעילוי נשמות

מרן רשכבה"ג רבי אהרן יהודה ליב שטינמן זצ"ל ב"ר נח צבי זצ"ל

הגאון רבי יואל סטניצקי ב"ר פרץ זצ"ל

הרה"ג ר' חיים ישראל רוטמן ב"ר יואל יעקב זצ"ל

הרה"ג ר' שאול חיים דב מרגליות ב"ר ישראל שלמה פייבל זצ"ל

הרה"ג ר' משה רייך ב"ר לייב זצ"ל

סבי הרה"ג ר' דב יצחק הכהן לינטופ ב"ר שמואל פרץ זצ"ל

וזוגתו מרת יוכבד ע"ה ב"ר אריה זצ"ל

סבי הרה"ג ר' אהרן דוד הכהן מלאכי ב"ר חיים יצחק זצ"ל

וזוגתו מרת רבקה ע"ה ב"ר אברהם יששכר זצ"ל

הרה"ג ר' יעקב אריה הלוי הורן ב"ר שלום זצ"ל

וזוגתו מרת מרים ע"ה ב"ר משה זצ"ל

מרת מלכה פילץ ע"ה ב"ר אברהם זצ"ל

הרבנית רחל גנס ע"ה בת הר"ר יוסף זצ"ל

הרה"ג רבי משה מונק ב"ר אליקים ישראל זצ"ל

³ יעוין בשו"ת דבר יציב יו"ד ח"ג סימן נב.

⁴ [ויש להעיר שהרי לאחר שגמרה לאכול הפרי משאר הגן, אין כאן מצוה, וצ"ל דס"ל שכיון שעסוקה באכילת פירות הגן למיניו ובאמצע אכלה זה חשיב בעידנא].

⁵ (היה אפשר ליישב שאכלה פחות מכשיעור שאין קיום מצוה, מיהו א"ל כן לפי שבר"מ כתוב שבב"נ אין שיעורים).

קובץ שבו
לעיון וחקירה
גליון כז
נח תש"פ

דרישה וחקירה

להערות והארות, ולהצטרפות לרשימת התפוצה, ניתן לפנות לעורך: **יהושע לינטופ** בכתובת: lintop200@gmail.com
פרטים אודות המדורים, זכויות יוצרים והנצחות - בסוף הקובץ.

תוכן הענינים [ניתן ללחוץ על שם המדור ולהגיע ליעד]

מדור 'מתיקות התורה' עם פסקי מרן פוסק הדור הגר"נ קרליץ זצ"ל (עמ' ב): האם תברך עגונה 'שהחיינו' על קבלת הגט המיוחל? האם ימכור כסותו בשביל נר חנוכה, וישאר בבגד עם רבב? מה לעשות כשלהקת עורבים מאיימת, ואי אפשר לצאת מהבית בשבת? שאלו הדיינים לבעל 'איך קוראים לך לתורה?', אמרה האשה 'גם לי יש שם שקוראים לי לתורה'! מיד לאחר הנישואין נודע, שכבר קיננה בכלה מחלה קשה ממאירה, וחייה קצרים, האם הקידושין 'מקח טעות'?

מדור 'שבעים פנים לתורה' (עמ' ב): כיצד שמר אברהם אבינו שבת, הרי אסור לבן נח לשבות? והאם קודם מתן תורה הלילה הולך אחר היום?

מדור 'שמחת התורה' (עמ' ט): מדוע היו שדרשו את נח לגנאי, הרי הפסוק בא לדבר בשבחו?

מדור 'שלום לאוהבי תורתך' (עמ' י): מדוע סירב העורב לשליחות נח? איזו חכמה היתה בכך שנח נטע כרם?

מדור 'אוצר היסודות והחקירות' (עמ' ה): עניני גניבה - טביחה ומכירה; לעומת גזילה; עבור אחר; על מנת למיקט.

מדור 'לשון חכמים ברכה' (עמ' יא): זריקה שניה - שלא במקומה # חדש - אסור להקריב מנחה לפני העומר # חביתין - דין 'מחבת' #

מדור 'מרגליות שאול' (עמ' ו): בענין מצות פריה ורביה # מה הרויחו דור המבול בכך שנטלו פחות משה פרוטה, הרי בן נח נהרג על פחות משה פרוטה? **מדור 'המעיר לארץ' (עמ' ח):** בענין עקיפה בכביש.

מדור 'ליקוטים וסיפורים נפלאים' (עמ' יב): באחת הפעמים נסע רב מסוים ברכבת וקנה כרטיס פשוט למחלקה השלישית. הצטנע הרב בפינה ולמד. עבר לידו משכיל אחד שתהה כדי לקנטרו: "רבי, תמהני על צדיק כמוך שנוסע במחלקה שלישית". מה השיב לו הרב?

מדור 'נפלאים מעשיך' (עמ' יב): גרשון שרעבי היה בטוח שהמבול של פרשת נח, הוא קטן לעומת מה שמתחולל אצלו בבית... בעודו חוכך בדעתו כיצד להילחם עם התופעה המחרדה הזו, התיישבה לצידו אשתו גאולה והודיעה לו בקול רך: "גרשון, הבנות הפכו לדתיות, הן יקרות לי מאוד, החלטתי לשמור שבת בשבילן..."

מדור 'סיפור ושאלה בצידו' (עמ' יג): כשהגעתי לשם, חשך עלי עולמי, שר התורה בבית האסורים, עקב הלשנה שהלשינו האויבים, ותפסוהו המלך 'רודלף', עם שריו 'מרקרט', 'אולריך', 'יורג', וחבשוהו בבית האסורים, במבצר אונזהיים שבמדינת עלזאס.

מתיקות המוסר

**מחשבה אחת של מוסר
בעריכת הגר"א שליט שליט"א**

מהות התפילה

ענין התפילה הוא, כי הנה מן הסדרים שסידרה החכמה העליונה, שלהיות הנבראים מקבלים שפע ממנו יתברך, צריך שיתעוררו הם אליו, ויתקרבו לו ויבקשו פניו, וכפי התעוררותם לו כן ימשך אליהם שפע, ואם לא יתעוררו לא ימשך להם (דרך ה' ד, ה).

שבעים פנים לתורה

**שו"ת בעניני הפרשיות והמועדות
עם תשובת מרן שר התורה שליט"א
ומרן רה"י הגרב"מ אזרחי שליט"א ועוד**

**כיצד שמור אברהם אבינו שבת, הרי אסור לבן נח
לשבות? והאם קודם מותן תורה הלילה הולך אחר
היום?**

ויום ולילה לא ישבתו (ח, כב)

הגמרא (סנהדרין נח, ב) לומדת מכאן, שעכו"ם ששבת חייב מיתה, שהרי מצווה הוא ביום ולילה לא ישבתו.

והקשו המפרשים על מה שאמרו חז"ל (יומא כח, ב): 'קיים אברהם אבינו כל התורה כולה', כיצד שמר שבת שלא נצטווה עליה, ודחה את הלאו של 'יום ולילה לא ישבותו' שהיה חייב בה כבן נח [וראה להלן (תירוצים יד-ל) בענין קושיה זו].

ותירץ פנים יפות (כאן), שקודם מתן תורה היה הלילה נמשך אחר היום, עד שאמר הקב"ה (ויקרא כג, לב): 'מערב עד ערב תשבתו שבתכם'. וכן מה שאמר כאן 'יום ולילה לא ישבותו', היינו שלא ישבותו יום ואח"כ לילה. אבל שמירת שבת של אברהם אבינו היתה כמו אחר מתן תורה, שהיום הולך אחר הלילה, נמצא שאברהם קיים שניהם, שעשה מלאכה בשישי ביום ובמוצאי שבת, הרי שלא שבת יום ואח"כ לילה, עיי"ש [וראה בספר המקנה (קידושין לו, א)].

ויל"ע, מהא דבחולין (פג, א) ילפינן דיום הולך אחר הלילה, מברייתו של עולם, דכתיב (לעיל א, ה): 'יהי ערב ויהי בקר'. ומהיכי תיתי דלבן נח יהיה שיעור אחר בחשבון היום.

ואי משום דכתיב 'יום ולילה לא ישבותו', ולא כתיב 'לילה ויום לא ישבותו', אכתי צ"ע, שהרי דרך הכתוב הוא להקדים יום משום שהוא עיקר טפי, כדכתיב (ויקרא ח, לה): 'תשבו יומם ולילה', וכן (יהושע א, ח): 'זהגית בו יומם ולילה'. וכמעט לא מצאנו בכל המקראות שהקדים לילה ליום [חוץ מכמה מקומות, כגון: 'זפחת לילה ויומם' (דברים כח, טו); 'להיות עיניך פתוחות אל הבית הזה לילה ויום' (מלכים א' ח, כט); 'לילה ויום אצרה' (ישעיהו כו, ג); 'לילה ויומם לא תכבה לעולם יעלה עשנה' (שם לד, י); 'תרדנה עיני דמעה לילה ויומם' (ירמיהו יד, יז); 'שלישת ימים לילה ויום' (אסתר ד, טז). ובכל אלה יש ליתן טעם - שהלילה הוא עיקר זמן הפחד, וכן עיקר שמירה צריך בלילה יותר מביום, וגם לילה היא עת בכיה כדכתיב (איכה א, ב) 'בכו תבכה בלילה'. ולילה ויום באסתר נדרש במדרש (ילקוט שמעוני אסתר רמז תתרנו ד"ה ויהי ביום) להורות שהפסיקו מבעוד יום. אבל בשאר כל המקרא הקדים יום ללילה], וא"כ מה הראיה דבב"נ הלילה הולך אחר היום.

עוד צ"ב, במש"כ הפנים יפות שקודם מתן תורה היה הלילה נמשך אחר היום, עד שאמר הקב"ה 'מערב עד ערב תשבתו שבתכם', נמצא שבמרה כשנצטוו על השבת ועד מעמד הר סיני, שבתו ביום ואח"כ בלילה, וזה תמוה.

וכן צ"ע, מהא דאמר ריש לקיש (ר"ה כ, ב), שהיום הולך אחר הלילה לגבי קידוש החודש, שנאמר (שמות יב, יח) 'עד יום האחד ועשרים לחדש בערב'. ופירש"י: למדנו יציאת המועד בערב, הרי שהלך היום אחר הלילה, ע"כ. ופסוק זה נאמר בפרשת בא, קודם מתן תורה, ולדעת הפנים יפות, באותה עת הלילה הלך אחר היום. ועל כרחק

מתיקות התורה

**חידודי הלכה ועובדות הלכתיות
משולחן מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א
עם פסקי מרן פוה"ד הגר"נ קרליץ זצ"ל**

**האם תברך עגונה 'שהחיינו' על קבלת הגט
המיוחל?**

שאלה. מעשה באשה שקיבלה גט מבעלה לאחר שנים של מאבקים, ולאחר שקיבלה את הגט המיוחל ברכה שהחיינו בשם ובמלכות ובשמחה גדולה. האם עונים אמן על שהחיינו זה?

תשובה. הגאון ר' נסים קרליץ שליט"א [זצ"ל] השיב לי על טובה חיובית מברכים כגון על ירושה ומציאת מציאה אבל לא על הצלה מנזק, ודפח"ח. אבל יש עדיין לשאול אולי תברך שהחיינו על הקלף של הגט עצמו כשהוא שווה ממון וכיום משלמים עליו בבתי דין סכום גדול של ממון, אמנם על הקלף לא שמחה כל כך כי אם הכריתות בכל זאת יש מקום לברך עליו, הגע עצמך אדם שקיבל דרכון אשר בו יוכל לצאת מארץ אויב, האם פשוט שלא יברך עליו כי הפספורט עצמו שווה כסף כמו כן מלווה שהלווה ממון רב והלווה נאות לתת לו שטר על ההלוואה ויש קצת מקום לדון בזה ויתכן שצריך לענות אמן, וצ"ע (ברכות נט, ב).

**האם ימוכר כסותו בשביל נר חנוכה, וישאר בבגד
עם רבב?**

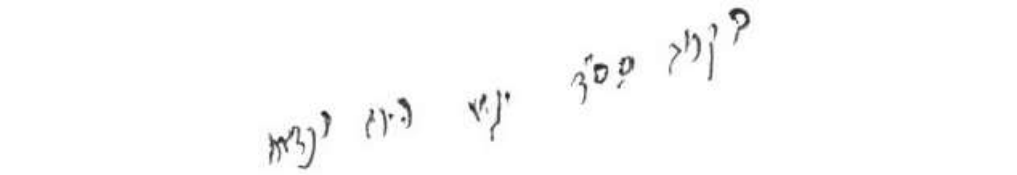
שאלה. אדם שיש לו שני בגדים בלבד אחד נקי ומהודר והשני עם כתמים של זפת, ואין לו שמן לנר חנוכה, והרי נאמר בשו"ע (סימן תרעא ס"א): "צריך ליזהר מאד בהדלקת נר חנוכה, ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו, ולוקח שמן להדליק", והוא יכול למכור את בגדו הנאה עבור שמן, ואז ישאר עם בגדו המוכתם בזפת, האם יעשה כך, או שמא מאחר ונאמר במסכת שבת דף קיד ע"א ואמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן כל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה, שנאמר כל משנאי אהבו מות, אם כן אסור לו למכור את בגדו הנקי, כי לא יכול ללכת בלי בגד בחנוכה בימות הגשמים, והו"ל אנוס ופטור ממצות הדלקת נר חנוכה?

תשובה. נראה שפטור מנר חנוכה, מאחר וכתוב במסכת שבת דף קיד ע"א 'כל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה' ובלי בגד לא יכול להתקיים, אם כן הרי הוא אנוס כי אין לו מה למכור, ולמכור את היפה ולהשאיר עם המוכתם אסור לו וכמו שכתב רש"י: רבב שומן וחלב, חייב מיתה, שצריך להיות חשוב והגון לכבוד תורתו, משניאי, שממאסין עצמן בעיני הבריות, והבריות אומרים, אוי להם ללומדי התורה, שהם מאוסין ומגונים, נמצא זה משניא את התורה. והני מילי כשהאנשים לא ידעו שהיה לו לתלמיד חכם בגד נאה ומכרו בשביל שמן למצוה, אבל אם ידעו, אין זה חילול ה' אלא קידוש ה' שהבריות יאמרו לו אשרי לזה שמכר כסותו בשביל התורה.

ומעשה שהיה בירושלים בתלמיד חכם מופלג ושמו ר' בצלאל והיה חלבן המוכר חלב וטינף את כובעו והכניסו לחבית דג מלוח כדי שינדוף ריחו למרחקים... הוא עשה זאת כי היה עסקו עם נשים כי

שגם קודם מ"ת היום הולך אחר הלילה, ודברי הפנים יפות צ"ע. [עוד בענין זה, ראה מש"כ בגליון שנה יא (גליון קכו פרשת נח אות ד)].

תשובת מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א

בקרוב בס"ד יגיע היום ונדע

תשובת מרן ראש הישיבה רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א

ב"בראשית", עם ברא ה' שמים וארץ אור וחושך יום ולילה, נבראה גם יחידת הזמן המורכבת הראשונה.

יחידה זאת, התהוותה עם גמר "יימתה", "לילה ויום". קרא אותה הבורא "יום אחד", וכך פירשה הכתוב "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד", כלומר, זאת היא התרכובת, וזהו שמה, "יום אחד".

זה אינו יום ב"לוח שנה". ודאי לא שייך ל"תאריך" בשחר ימי ה"בראשית", עדיין לא נבראו.

זאת היא יחידת ה"ייממה", אשר החלה זה עתה את מהלכה עד עולם. "ויהי ערב ויהי בקר", זהו הזמן וסדרו, והרי הוא בפי חז"ל "היום הולך אחר הלילה".

אך חידש הפנים יפות, דסדר זה, נכון הוא רק לבני ישראל לאחר מתן תורה, כמש"נ בויקרא כג – לב "מערב עד ערב תשבתו", היינו שבמתן תורה התחדש לישראל, שהיום הולך אחר הלילה.

ואילו לשאינם ישראל, סדר היום נשאר כפי שנברא בששת ימי בראשית, שהוא "הלילה הולך אחר היום", כמש"נ "יום ולילה לא ישבותו".

והקשו עליו, מהגמרא בחולין, דילפינן מ"ויהי ערב ויהי בקר יום אחד" דלילה הולך אחר היום, והלא פסוק זה בבריאת העולם נאמר, ומהיכי תיתי, יהיה לבי"נ, סדר אחר בזמני חלקי היום.

ולפמש"נ, שני דינים נפרדים הם, האחד, שיום ולילה, יחידה אחת היא, ועוד, שיש ליחידה זאת סדר. הנידון ב"פנים יפות", הוא ה"סדר" ["היום אחר הלילה", או "הלילה אחר היום"].

סדר זה, לא ניתן ללמדו מ"ויהי ערב ויהי בקר", שהרי בשם "יום" איירינן, וודאי שהיום הראשון, כך היא עובדת הווייתו, שקודם נברא ה"לילה" ואחר כך ה"יום". [ורק כשהתורה מספרת על הימים שנבראו בעקבות היום הראשון, הגדירו שאמנם, מה שנוסף להברא, הוא "יום אחד" של אותו סדר לילה ויום]. ומה שייך ללמוד מימי בראשית, את הסדר לשאר ימות עולם.

ומן המשנה בחולין פג ע"א, ודאי שאין להוכיח, שכן המשנה לא למדה מן הגופא דעובדא שבמעשה בראשית, אלא מ"גזירה שוה" [נאמר כאן יום אחד ונאמר שם יום אחד"], וגזירה שוה שפיר הוה, אבל ללמוד מן הגופא דעובדא, אין ללמוד כמש"נ.

ולכן, את עצם הסדר, למד הפנ"י ממש"נ "מערב עד ערב", ששם איירינן לענין תשבתו שבתכם, מכאן שלענין שבת מורכבת היצירה של סדר ה"יום אחד", מ"יום אחר הלילה". וא"ש בעה"י.

תירוץ א. שלשה שלבים בדבר ¹

בנין ציון ולבעל **ערוך לנר**, שו"ת סי' ככו) הקשה כקושייתנו הראשונה [על תירוץ **הפנים יפות** (כאן), שבבן נח הלילה הולך אחר היום], שהמקור לכך שהלילה קודם ליום הוא מבריייתו של עולם, ומהיכי תיתי לומר שבבן נח יהיה סדר הדברים שונה.

והנה נאמר בתורה (ולעיל ז, יב): 'ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה'. ופירש **רש"י** (ושם), שאין יום ראשון מן המנין, משום שאין לילו [הלילה שלפניו] עמו, שהרי נאמר (שם, יא) 'ביום הזה נבקעו'. ובספר **וידבר משה** (נח ד"ה בפסוק ויהי) הקשה מכך על דברי **הפנים יפות** (כאן), שקודם מתן תורה הלילה הולך אחר היום, ואם כן היה לנו להחשיב היום הראשון, שהרי הלילה שאחריו עמו.

ותירץ בשם בנו, שדברי הפנים יפות נאמרו דווקא לאחר לאחר המבול, שאז נאמר (כאן) 'יום ולילה לא ישבותו', והוזכר יום תחילה ואחר כך לילה. אבל עד שנצטוו על איסור שביתה, הלך היום אחר הלילה. וכפי שדרשו בברכות (ב, א) מבריייתו של עולם, שלילה תחילה, שנאמר (ולעיל א, ה) 'ויהי ערב ויהי בקר'.

ולפי זה תירץ **פנים מסבירות** (על פנים יפות, כאן), שבאמת לומדים מבריאת העולם שלילה קודם ליום, אבל משעה שנאמר לבני נח 'יום ולילה לא ישבותו' התחדש אחרת. ונמצא שיש שלשה שלבים בדבר: **א**. מבריאת העולם עד הפסוק

מכר להם חלב וכדי ליצור מחיצה, ביזה את בגדיו. אדם כזה אשרי לו כי כל בר דעת יבין שזה קידוש ה', אבל אם לא מוכר לציבור ולא ידוע שמכר בגדו לצורך שמן אסור לו ללכת בבגד מוכתם שהוא חילול ה'. ושמעתי מהגאון ר' נסים קרליץ שליט"א [זצ"ל] שאמר בשם החזון איש זצ"ל: להיות עני זה לא בושה, ולכן ללכת עם כובע מיושן אין בו כל פגם, אולם עצלות היא מדה מגונה, ויש להבריש את הכובע מאבק כי בקלות ניתן לנקותו והמזניח את עצמו הרי זו עצלות ובושה (שבת קיד, א).

נוה לעשות כשלהקת עורבים כואיינות, ואי אפשר לצאת כוהבית בשבת?

שאלה. מעשה בגוזל עורבים תשוש שהתקשה לעוף, ונחת בחצר מגורים, ועשרות עורבים באו בעקבותיו, ובני הבית הותקפו על ידם בצרחות אימים ובנסיון לנקרם במקוריהם. ונשאלו כמה שאלות: א. מה לעשות בשבת כשגוזל מושלך בפתח הבית, ולכן אי אפשר לצאת לביהכנ"ס לתפילה ולקריה"ת. האם מותר ליטול בשבת את הגוזל ולהשליכו משם והלאה, כדי להסיר את המפגע, או שהוא מוקצה? ב. מה יעשו כשלצורך האכלת תינוק בשבת יש צורך לקחת משכנים אוכל ועקב העורבים אינו יכול לצאת? ג. מה רצו עשרות העורבים? תשובה. א. יש אומרים שמותר להעלות בהמה שנפלה לאמת המים, משום צער בעלי חיים דאורייתא, כמבואר במשנ"ב (סימן שה ס"ק ע), ואפשר לסמוך עליהם בשעת הדחק. ויעוין בחזו"א (או"ח סימן נב ס"ק טז) דיש להקל באיסור מוקצה בשביל צער בעלי חיים והפסד. גם לאוסרים, מותר לטלטל את העורב ברגליו וכמבואר בביאור הלכה (ורסו סעיף יג ד"ה פן).

ב. כשאין לתינוק מה לאכול, מותר לעבור על איסור טלטול מוקצה כדי להאכילו. וכמבואר במשנ"ב (סימן שכח ס"ק נח) וז"ל: ואם אין התינוק רוצה כי אם ע"י אמו, מותר לאם להאכילו אף על גב דמטלטלת מוקצה. ועיין בפמ"ג דמצדד קצת דבעי שינוי.

ג. יעוין פסחים דף קיג ע"ב ג' אוהבים זה את זה, גרים ועבדים ועורבים". לכן כשאחד מהעורבים נחלש ותשוש, כל העורבים נחלצו לעזרתו. ויש ללמוד מכאן אהבת רעים, שאפילו העורב האכזרי על בניו בכל זאת ברית אחים כרותה ביניהם. וכל שכן אנו צלם אלוקים בני אברהם יצחק ויעקב שיש לנו לאהוב זה את זה.

וכתב העיון יעקב דאלו שהם שפלים ונבזים בעיני עצמם, לכך אוהבים זה את זה, ולהיפך בגדולים וחשובים שמקנאים זה בזה, ומהאי טעמא אמרינן אין קנאה כקנאת מלכים.

וסיפר לי הגר"נ קרליץ שליט"א שהוכיח פעם לאיש שבא להתגרש למה לא מטה אוזן לדברי אשתו המדברת בשכל ובהגיון, והשיב לו, הגאווה לא מרשה זאת... (פסחים קיג, ב).

שאלו הדיינים לבעל 'איך קוראים לך לתורה?', אכורה האשה 'גם לי יש שם שקוראים לי לתורה'

שאלה. כתב בבית יוסף (אבהע"ז סימן ככט) בשם קונדריסין (סימן י סעיף ד) אשה ששמה רבקה ונשתנה שמה מחמת חולי ונקראת חנה וכל העולם קורין אותה רבקה שהוא שמה הראשון שאין לכתוב שם חנה בגט כלל, וכתב דדין זה בנשים לבד, אבל באנשים אינו כן ששמם מובהק על פי קריאת הס"ת, או על פי חותמו בכתבו ובשטרותיו.

והנה מעשה בזוג שבאו להתגרש בבית הדין, ושאלו הדיינים את הבעל אין קוראים לך לתורה, וכשהבעל השיב את שמו שעולה לתורה, הפתיעה האשה, ושאלה את הדיינים, ולמה אין אתם שואלים אותי לשמי שאני עולה לתורה, בית הדין הוכה בהלם, והבינו שהיא רפורמית ועולה לתורה, נתעוררה השאלה האם יכתבו בגט, את השם שהרפורמית קוראים לה לתורה?

תשובה. היה מקום לומר שיכתבו את השם שהיא עולה לתורה, כיון שמעיקר הדין אשה עולה לתורה, כדאמרינן במסכת מגילה (דף כג ע"א) הכל עולין למנין שבעה, אפילו קטן ואפילו אשה. אולם נראה שלא יכתבו את שמה שהיא עולה לתורה, כיון שהעליה לתורה שלה היא נגד השי"ת. וכן אמר לי הגאון רבי נסים קרליץ שליט"א [זצ"ל] שהשם שהאדם עולה לתורה, הוא המובחר שבשמות, כיון שהוא נקרא כן לפני השי"ת ותורתו, ולכן יש לשם הזה חשיבות שנקרא לתורה באימה וביראה ובכל הדרת הכבוד, משא"כ אלו שלועגים לתורה ולחוקיה ולמצוותיה, אין לשם זה כל חשיבות וכל העליה היא לשם טקס בלבד, ולכן אין לזה משמעות, ואין להתחשב בו ולא לכותבו בגט. אלא כותבים לרפורמית את השם שהיא מוכרת לעולם כולו, ולא בשם עריסה שנשתכח אלא שהיא מזכירה אותה בעליה לתורה.

וגיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א הוסיף ואמר, הרי נאמר בתוס' בגיטין דף לד ע"ב (ד"ה והוא) שאלו לר"ת על מומר לעבודת כוכבים, שגירש את אשתו ולא

^[1] התירוצים הבאים (א-ד) מיישבים הקושיה הראשונה [על תירוץ הפנים יפות, שקודם מתן תורה היום קודם ללילה], שהמקור שהלילה קודם ליום הוא מבריייתו של עולם

נכתב בגט אלא שם של יהדות ולא שם של עכו"ם, והשיב ר"ת חלילה להזכיר שם של עכו"ם בגט. כך גם אין להזכיר בו שם שהוא נגד התורה. וא"כ אף שנאמר במגילה (שם) שאשה עולה למנין שבעה, מ"מ אמרינן התם אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד הציבור, וכך גם נפסק בשו"ע (סימן רפב ס"ג) אם כן אין לכתוב שם בגט שהוא נגד התורה והציבור (גיטין לד, ב).

נויד לאחר הנישואין נודע, שכבר קיננה בכלה

מוחלה קשה מנאירה, וחייה קצרים, האם

הקידושין 'מוקח טעות'?

שאלה. כלה שמיד לאחר הנישואין חלתה במחלה ממארת קשה חשוכת מרפא, ונודע שבשעת הנישואין כבר קיננה בה המחלה והיא חשוכת מרפא וחייה קצרים, אך היא לא ידעה מכך ולא חטאה בהונאה. האם קידושיה ונשואיה מוגדרים כמקח טעות ובטלים למפרע? ומה הדין כשלחתן ברור שלא היה נושא אותה וחושש שקידושיה מקח טעות, האם מותר לו לחיות עמה, או שמא רצוי שתקבל ממנו פעם נוספת פרוטה לשם קידושין?

תשובה [ראה בהערה בסוף הקובץ]. והצעתי את השאלה לפני הגאון ר' ניסים קרליץ שליט"א [זצ"ל], ושאל אותי אם ברור לו שלא היה מקדש אותה אם היה יודע מצבה. אם כן למה רוצה כעת לקדשה? והשבתי לו כדי לא לביישה ובפרט שתוחלת חייה קצרים, השיב לי הגאון ר' ניסים קרליץ שליט"א [זצ"ל] אם כן אילו היה נודע לו מצבה זה תחת החופה גם אז לא היה רוצה לגרשה ולביישה, כי היה חס עליה והרי היא לא רימתה אותו, כי היא גם לא ידעה, אם כן היה מסכים לקידושין, והרי הם קיימים (גיטין סח, ב).

אוצר היסודות והחקירות

מרבתינו מעתיקי השמועה

בכל חלקי התורה

גניבה - טביחה ומכירה

ואלו דברים שאין נשבעין עליהן: העבדים, והשטרות, והקרקעות, וההקדשות, אין בהן תשלומי כפל ולא תשלומי ארבעה וחמשה (משנה שבועות מב, ב).

ולא ארבעה וחמשה. מ"ט, תשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא, ולא תשלומי שלשה וארבעה (גמרא שם).

יש לבאר דין זה בשני אופנים: א. זוהי גזירת הכתוב, שד' וה' אמר רחמנא ולא ג' וד', ולכן בהקדש [וכדומה] שנתמעט מלשלם כפל, ממילא פטור גם על הטביחה, משום שבציר חד מינייהו.

ב. באמת אף שפטור מהכפל, מהיכי תיתי שנפטור אותו מד' וה'. אלא שנתחדש בזה, שכל דין ד' וה' הוא על הגניבה, ובאופן שגנב וטבח צריך לשלם ד' וה' על הגניבה. ונמצא שהקדש שנתמעט מגניבה, אין בו חיוב ד' וה', משום שחיוב ד' וה' אינו עבור הטביחה, אלא עבור הגניבה.

סיעורי הגר"פ מקוצרין (כתובות סי' טו).

כאן, היום הלך אחר הלילה. ב. מכאן ועד מתן תורה, הלילה הלך אחר היום [ולכן שייד התירוץ לענין אברהם, שהוא שמר השבת כמו לאחר מתן תורה]. ג. ממתן תורה ואילך, שוב היום הולך אחר הלילה [לישראל].

תירוץ ב. דווקא לישראל נאמר כן

דברי יציב (שו"ת ח"א או"ח סי' קט אות ג) כתב [בדרך פטפוטי דאורייתא], שעד שלא נאמר (ולעיל א, ה) 'ויהי ערב ויהי בוקר' במתן תורה [כמבואר ברש"י (שמות כד, ז) שמשוה קרא באזני העם מ'בראשית' ועד מתן תורה], עד אז גדר יום ולילה לא היה תלוי באור וחושך [ונפקא מינה לשלשת ימי אפלה, עיי' שם]. וכתב שזהו סמך לדברי הפנים **יפות** (וכאן), שקודם מתן תורה היה סדר שונה.

ולפי דבריו יש ליישב, שאמנם המקור הוא מ'ויהי ערב ויהי בוקר', אך הדבר נאמר דווקא **לישראל במתן תורה** [ולא לאומות, ולא קודם מתן תורה].

תירוץ ג. אסתכל באורייתא וברא עלמא

פרדס יוסף (וכאן) הביא להקשות כעין קושייתנו, שכיון שהדבר נלמד מ'ויהי ערב ויהי בוקר' (ולעיל א, ה), מוכח שיום הולך אחר הלילה אף קודם מתן תורה. **והביא דברי** התרגום ירושלמי על הפסוק (בראשית א, א) 'בראשית ברא', שתרגם 'בכוכמא ברא'. והיינו בחכמת התורה. וכן אמרו בזוהר הקדוש (שמות דף קסא, ב) 'אסתכל באורייתא וברא עלמא'. ולפי זה תירץ, שכיון שנברא העולם בחכמת התורה, לכן נאמר 'ויהי ערב ויהי בוקר', כפי שיהיה לאחר מתן תורה.

תירוץ ד. התורה לא היתה נותנת מקום לטעות

פנים מסבירות (וכאן) תירץ כעין זה, שודאי שהחשבון שלנו מיוסד על ברייתו של עולם, וכן סדר השבתות ומועדי ישראל, הנתונים בתורה מסיני, שבשבילה נברא העולם. אבל כשנצטוו בני נח (וכאן) שלא ישבתו יום ולילה, כתבה התורה כפי הסדר והחשבון הנהוג בבני נח לדורות. שאם לא כן לא היתה התורה נותנת מקום לטעות, ולכתוב יום קודם ללילה [וראה עוד בתירוץ הבא].

תירוץ ה. לימוד תורה עיקרו ביום²

בנין ציון (שם) הקשה כקושייתנו השניה [על תירוץ הפנים **יפות** (וכאן)], שאין להוכיח מסדר הפסוק כאן שהקדים יום ללילה, שבבן נח היום קודם ללילה; משום שדרך הכתוב להקדים יום ללילה, כיון שהיום עיקרי יותר. והוכיח זאת ממה שנאמר (ויקרא ח, לה) 'ופתח אוהל מועד תשבו יומם ולילה', וכן נאמר (ויהושע א, ח) 'והגית בו יומם ולילה' [וראה מה שהוסיף בזה, כפי שהובא בשאלתנו]. **ובפנים מסבירות** (וכאן) כתב, שמשני פסוקים אלו אין ראיה, משום שלימוד תורה עיקרו ביום, כמבואר בעירובין (סה, א; עיי' שם). ולכן נאמר 'והגית בו יומם ולילה' ו'תשבו יומם ולילה', כי עיקר הלימוד והעבודה הוא ביום.

תירוץ ו. מ'החדש הזה לכם' מחשבים מהלילה³

בקובץ זרע יעקב (גליון כ עמ' תתנט) הביאו הקושיה השלישית, שכיון שנצטוו במרה על השבת, בודאי שקיימו השבת באופן הרגיל, שהיום הולך אחר הלילה. ולפי דברי **הפנים יפות** (וכאן) עולה לכאורה, שאז עדיין הלילה הלך אחר היום. **ותירצו**, שמשעה שנאמר לישראל (שמות יב, ב) 'החודש הזה לכם', והתחדש שישראל מחשבים על פי ימות הלבנה, מאותה שעה התחדש שישראל הולכים אחר הלילה, והוא קודם ליום, שהרי הלבנה עיקרה בלילה.

ולפי זה מיושבת גם הקושיה הרביעית, שהפסוק (שמות יב, יח) 'עד יום האחד ועשרים לחדש בערב' נאמר לאחר הפסוק (שם, ב) 'החודש הזה לכם', ואז כבר היום הלך לאחר הלילה [אך לכאורה אין זה מתיישב בדברי הפנים **יפות** (וכאן), שתלה זאת בפסוק (ויקרא כג, לב) 'מערב עד ערב', ובמתן תורה].

תירוץ ז. 'כאשר צוך' במרה

זכרון משה (סנהדרין נו, ב ד"ה עשר) כתב, שבמרה ניתנה להם השבת על מנת שישבתו בה בלילה ואחר כך ביום, וזה מה שרמזו חז"ל (שם) במה שאמרו 'כאשר צוך (ודברים ה, יב) - במרה', והיינו שכבר במרה נצטוו לשמור באופן זה.

תירוץ ח. במרה יצאו מכלל בני נח

החתם סופר (שבת פז, ב ד"ה מר) כתב כיוצא בזה בדעת **הפנים יפות** (וכאן), שאם נצטוו במרה על שבת, בהכרח שיצאו מכלל בני נח, שהרי גוי ששבת חייב מיתה (סנהדרין נח, ב), ואצלם היום הולך לאחר הלילה.

תירוץ ט. ישראל תמיד מתחילים מהלילה

בקובץ זרע יעקב (שם) חידדו יותר, שהחתם **סופר** (שם, ובד"ה ואותו) הביא תירוץ של **הפנים יפות** (וכאן) בנוסח אחר, שלומדים מהפסוק (וכאן) 'יום ולילה

² תירוץ זה עוסק בקושייתנו השניה, שדרך הכתוב להקדים יום ללילה.

³ התירוצים הבאים (ו-ט) מיישבים בעיקר הקושיה השלישית [על תירוץ הפנים **יפות**], שלכאורה כבר במרה כשקיבלו את השבת, הלילה קדם ליום.

לא יִשְׁבוּתוֹ, שלאומות העולם הלילה הולך אחר היום, ואפילו אחר מתן תורה, אבל לישראל גם מתחילת הבריאה היום הולך אחר הלילה. אלא שבמתן תורה נשתנה דינם מבני נח לדיני ישראל.

ולפי זה תירצו גם הקושיה הראשונה, שלכן נאמר 'ויהי ערב ויהי בוקר', משום שביחס לישראל הלילה קודם ליום כבר מתחילת הבריאה.

תירוצים נוספים והוספות

ג. יד שאל (לבעל שואל **ומשיב**, יו"ד סי' רצג סק"ז) הקשה הקושיה הרביעית על דברי **הפנים יפות** (כאן), שמהפסוק (שמות יב, יח) 'עד יום האחד ועשרים לחודש בערב', שקדם למתן תורה, לומדים שהלילה קודם ליום. וכתב שזוהי טענה שאין עליה תשובה [וראה מה שהאריך בעיקר הענין].

יא. פנים מסבירות (כאן) תירץ, שאף שפרשה זו נאמרה קודם מתן תורה, מכל מקום המצוה ופרטיה נאמרו על אחר קבלת התורה. שהרי נאמר שם (פסוק יז) 'ושמרתם את היום הזה לדורותיכם חקת עולם' וגו', ופירש **רש"י** (שם), שחזר ושנה הדבר כאן, שלא תאמר שאזהרה זו לא נאמרה לדורות, אלא לאותו הדור בלבד. הרי שכל הפסוק נאמר לדורות, ואז היום הולך אחר הלילה.

יב. פנים מסבירות (כאן) הוסיף ראייה נוספת, שהרי הפסוק (שם) שנאמר בו איסור חמץ שבעת ימים, בודאי לא נאמר על קודם מתן תורה, שכן בפסח מצרים איסור החמץ נהג רק יום אחד (פסחים כח, ב).

יג. יש שתירצו כעין דברי **הפנים יפות** (כאן), שבאמת הלילה קודם ליום גם קודם מתן תורה, ורק כלפי דין 'יום ולילה לא ישובותו' (כאן), הלילה הולך אחר היום [ולפי זה מיושבות כל הקושיות, אך אין זה מתיישב בדברי הפנים יפות].

תירוץ יד. עשו מלאכה בחצי שיעור⁴

האחרונים [המובאים להלן] הקשו הקושיה שהבאנו בתחילה, כיצד אברהם אבינו קיים את כל התורה (וימא כח, ב) [ובפשטות הוא הדין **לשאר האבות**], הרי גוי ששבת חייב מיתנה (וסנהדרין נח, ב).

והנה הרמב"ם (פ"ט מהל' מלכים ה"י) כתב, שבן נח חייב על אבר מן החי וכדומה בכל שהוא, משום שהשיעורים לא נאמרו לבני נח. **ובבנין ציון** ולבעל **ערוך לנה**, שו"ת סי' ככו) כתב, שלפי זה גם אם בן נח עשה מלאכה בחצי שיעור, כגון שקצר בשיעור חצי גרוגרת, כבר נחשב הדבר אצלו למלאכה, ולא יעבור על 'לא ישובותו' (כאן).

ולפי זה תירץ, שאפשר שהאבות עשו מלאכה בשבת בחצי שיעור, שלענין 'לא ישובותו' נחשב הדבר כמלאכה, ואילו לענין שביתת שבת לא עשו מלאכה [וכתב שכל זה לדעת ריש לקיש (וימא עג, ב) שחצי שיעור מותר מן התורה; אבל לדעת רבי יוחנן (שם) שחצי שיעור אסור מן התורה, יש ליישב כדברי **הפנים יפות** (כאן), עיין שם].

תירוץ טו. עשו מלאכת טורח

עוד תירץ בנין ציון (שם), בהקדים שתי הקדמות: **א.** ידוע שענין מלאכת שבת אינו כפשטות המילה 'מלאכה', שהרי האומן שהוציא מחט בבגדו לרשות הרבים נקרא עושה מלאכה בשבת, ואילו מי שנושא משא כבד ברשות היחיד, אפילו כל היום כולו, נקרא שובת בשבת. שכן נמסר למשה בסיני, שצריך לשבות דווקא מאותן ל"ט מלאכות שהיו במשכן. **ב.** מבואר בחולין (ק, ב) שקודם מתן תורה נהגו במצוות על פי פשטות הדברים, בלי הקבלה שקיבלנו מסיני [ומטעם זה אין שיעורים לבני נח (רמב"ם שם)].

ולפי זה תירץ, שכיון של"ט המלאכות לא נמסרו אלא בסיני, נמצא שקודם מתן תורה היה גדר המלאכה כפשוטו, לשבות מכל דבר שיש בו טורח ויגיעה. ואם כן יש לומר, שהאבות שמרו את השבת, ומצד שני עשו מלאכת יגיעה שאינה מל"ט מלאכות, ובאופן זה יצאו ידי החיוב של 'לא ישובותו'.

תירוץ טז. יצאו מכלל בני נח

פרשת דרכים (לבעל **משנה למלך**, דרך האתרים דרוש א ד"ה ויש) הקשה קושיה דומה. והוכיח מכך, שהאבות יצאו מכלל בני נח גם לקולא, ולכן לא היה בכך איסור של 'גוי ששבת' [וראה עוד **במנחת אהרן** (כאן)].

תירוץ יז. עשו מלאכה שאינה צריכה לגופה

פרשת דרכים זוטא (לבעל **מלא הרועים**, דרך האתרים אות א) תירץ, שהאבות עשו מלאכה בשבת רק כדי שלא להתחייב מיתה; ונמצא שמדין בני נח אינם חייבים מיתה, כיון שלא שבתו, ולמרות זאת אינם חייבים מדין ישראל, כיון שזוהי מלאכה שאינה צריכה לגופה, שהרי לא עשו מלאכה לשום צורך מסוים, אלא כדי להפטור מחיוב מיתה [וראה מה שהוסיף בזה].

תירוץ יח. בשמירת התורה היה להם דין ישראל

בנין עולם (למהרי"א חבר, שו"ת יו"ד סי' ו אות ג בהגהה) תירץ, שכיון שהאבות קיבלו על עצמם לקיים כל התורה כולה, נשתנו פרטי דיניהם כאמור בתורה, וכל מה שמותר בתורה, הותר גם להם.

וביקר מפז (ושבת קודש, עמ' רעד) ביאר דבריו, שגם אם ישראל קודם מתן תורה

גניבה – לעונות גזילה

איזה הוא גנב, זה הלוקח ממון אדם בסתר ואין הבעלים יודעין, כגון הפושט ידו לתוך כיס חבירו ולקח מעותיו ואין הבעלים רואין וכן כל כיוצא בזה, אבל אם לקח בגלוי ובפרהסיא בחוזק יד אין זה גנב אלא גזלן, לפיכך ליסטים מזויין שגנב אינו גזלן אלא גנב אף על פי שהבעלים יודעין בשעה שגנב (רמב"ם פ"א מהל' גניבה ה"ג).

יש חילוק ביסוד החיוב בין גניבה לגזילה, בגניבה יסוד החיוב הוא המעשה גניבה, אולם בגזילה יסוד החיוב הוא מה שמעכב ממון חבירו בידו [ולפי זה כל גנב הוא גם גזלן, ולא כל גזלן הוא גנב].

דעת חכמה (צ"ק עמ' רסז) צָסם הגר"ח [ר'אה חידושי הגר"ח הַסְלֵם (צ"ק סי' עג)].

גניבה – עבור אחר

מי שגונב בשביל אחר, האם נחשב גנב או לא. האם נאמר שגניבה היא דווקא כשהחפץ יהיה ברשותו של הגנב, או שדי בכך שהדבר יהיה ברשות אחר.

חידושי העילוי ממיילייט (סי' ע ד"ה והנה חס; עמ' קעצ).

גניבה – על מנת למיקט

'לא תגנבו' (ויקרא יט, יא) דכתב רחמנא למה לי. לכתניא: 'לא תגנב' (שמות כ, יג) - **על מנת למיקט**, לא תגנב על מנת לשלם תשלומי כפל (ב"מ סא, ב).

אסור לגנוב כל שהוא דין תורה, ואסור לגנוב דרך שחוק, או לגנוב על מנת להחזיר, או לגנוב על מנת לשלם, הכל אסור שלא ירגיל עצמו בכך (רמב"ם פ"א מהל' גניבה ה"ב, וכעין זה בשולחן ערוך חו"מ שמח, א).

האם הגונב על מנת למיקט מתחייב באונסין כמו גנב גמור, או שנתרבה רק לאיסור 'לא תגנוב'.

קלות החוץן (סָם סק"ח). ור'אה עוד בזכרון שְמוּאֵל (מכתב יז, עמ' תקיח).

מרגליות שאול

חידושים ומכתבים מגדולי הדור

מתוך כתבי הגר"ש מרגליות זצ"ל

בענין מוצות פריה ורביה

הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג שליט"א בפ"ט ז' כתוב ואתם פרו ורבו ופרש"י פי פשוטו הראשונה לברכה וכאן לציווי. באהע"ז סימן קנ"ד ס. איתא נשא אשה ושהתה עימו י' שנים ולא ילדה יוציא ויתן כתובה. וברמ"א שם מובא שכל זה הוי רק באין לו כלום אבל ביש לו בן או בת א"צ לגרשה. ובשו"ת אבנ"ז אהע"ז סימן א' שואל מ"ט ביש לו בן או בת א"צ לגרש הא לא קיים מצות פרו ורבו. ותירץ דקי"ל דעל מצוה א"צ להוציא כל ממונו רק עד חומש מנכסיו ולהוציא את אשתו בגט הוי כמוציא טפי מחומש שאין מחויב בזה כדי לקיים מצוה. מיהו לפ"ז קשה דגם אם אין לו כלום לא יצטרך להוציא מטעם זה ותירץ דהענין של לא ימחה שמו מישראל יותר חזק מכל מצוה ולכן מבאר האבני נזר שכשיש לו רק בן א' לא קיים מצות פרו ורבו. מיהו יש רש"י בפרשת ברשית פ"א כ"ב פירש פרו לשון פרי כלומר עשו פירות ורבו אם לא אמר אלא פרו היה אחר מוליד אחד ולא יותר ובא ורבו שאחד מוליד הרבה. וחזינן מכאן דפרו ורבו הוי ב' מצוות נפרדות, וביש לו רק בן א' קיים מצות פרו. מיהו מצות ורבו לא קיים.

מה הרויחו דור המבול בכך שנטלו פחות מושה

פרוטה, הרי בן נח נהרג על פחות מושה פרוטה?

הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א

בפ"י י"ג כתוב ויאמר אלקים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם ופירש"י לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל.

באוה"ח הק' מביא מדרש שאחד היה מביא קופה של תורמוסין וכל אחד לוקח תורמוס אחד וכיון שלא שוה פרוטה אינו יכול להוציאנו בדינים. והראשונים הקשו הא קי"ל בב"נ שנהרג על הגזל אפי' פחות מש"פ וא"כ מה הרויחו שלא לקחו ש"פ ומתרץ דרק כשגזל אמרינן דיש חיוב מיתה אפי' בפחות מש"פ

^[1] היתירוצים הבאים (יד-ל) מיישבים קושיית המפרשים, כיצד קיימו האבות את כל התורה, הרי בן נח ששבת חייב מיתה

משא"כ כאן שזה דרך מקח וממכר שמכר לו בהקפה ומסכים שישלם אח"כ אפי' שאח"כ לא משלם לו אין חיוב בפחות מש"פ. ומקשה מהרמב"ם בפ"ט מהל' מלכים הי"ג שב"נ שעשק שכר שכיר נהרג מיהו כאן שהמוכר מסכים שיקח הוי כהלואה. עוד מתרץ שבהלכות הלואה לא דנים על פחות מש"פ לפי שיכול הלוקח לטעון פרעתי או שאתה חייב לי.

א. בעיקר מש"כ האוה"ח שהיכא שזה בהקפה לא מתחייב בפחות מש"פ שלא הוי כגזל, יש לעיין דבנתיבות סימן ק"צ ס"ק ז' כותב גבי מוכר שדה לשני בהקפה והמוכר עיל ונפיק אזוזי והלוקח אומר שאין לו כסף לשלם או שלא רוצה לשלם, אמרינן דהוברר למפרע שהמקח בטל וא"כ הו"ל גזל, ומביא ראיה לזה דבאהע"ז סימן ק"כ כותב הב"ש בס"ק ג' שאם נתן הסופר גט לאחד שישלם לו אח"כ ובסוף לא פרע לו, הגט בטל לפי שהוברר למפרע שבטל המקח. ולפ"ז ה"נ שמוכר בהקפה ולא שילם הו"ל גזל, וצ"ע.

[ובעיקר מש"כ הנתיבות שהמוכר בהקפה ובסוף הלוקח אומר שאין לו כסף אמרי' שהוברר למפרע שבטל המקח והוי גזל, יש להעיר דהוא עצמו בסימן צ"א ס"ק ט' כותב שרק בא"ל המוכר שישלם במזומן ולא משלם הו"ל גזל אבל המוכר בהקפה ואח"כ הלוקח לא שילם לא אמרינן שבטל המקח למפרע, וזה לא כמש"כ בסימן ק"צ. ויש בזה תירוץ המהרש"ם בספרו משפט שלום דבסימן צ"א איירי במטלטלין שזה בידו של הלוקח שכיון שהסכים שיהיה בידו הוי מקח אלא שזקפן למלוה. ובסימן ק"צ איירי בקרקע שזה לא בידו ואמרינן שזה מתבטל בכל גונא. ותירוצו אינו מובן דגם בקרקע שייך שנכנס לשם וא"כ הוי בידו.]

ב. במש"כ אוה"ח שבהלכות הלואה לא דנים על פחות מש"פ לפי שיכול לומר פרעתי או שאתה חייב לי כנגד. יש לעיין שלפ"ז נימא דבהלואות אף בש"פ לא נדון מהאי טעמא. וצ"ע.

המעיר לארץ

הערות והארות מרבנן ותלמידיהון

בענין עקיפה בכביש

לכבוד הרב יהושע לינטופ שליט"א ראשית אודה לך מאוד על הקובץ הנפלא מאחר ובקובץ יצא לעסוק כמה פעמים בעניני קדימה בתור וכדו' אשמח אם תהיה התיחסות לשאלות שמעסיקות אותי זמן רב. כמי שנצרך לסוע מידי יום למקום לימודו מתעוררות לי הרבה שאלות בעניני קדימה וכדו' בעת נהיגה בכביש. ולדוגמא, מתי מותר לעקוף בעת שעומדים בפקק וכדומה. וכן האם מותר לוותר על זכות קדימה לנהג כאשר בזה אני מפסיד לנהגים שאחרי. השאלות הם הן מצד גדרי הלכה (אם קימים בזה) והן מצד גדרי המוסר וההנהגה הראויה לבן תורה. אשמח אם תהיה התיחסות בעתיד לנושאים אלו. ושוב ישר כח על הקובץ הנפלא ד.ש.

תשובת העורך: מצאתי כמה תשובות בענין זה, וכדלהלן.

במשפטי השלום (עמ' פא) כתב:

המדלג וכן כל המדלג על תור חבירו שלא כדין ונגרם תור לו צער עי"ז תציין שלפעמים מדינא מותר כגון ת"ח דשרינן ליה תגריה ברישא (עי' פכ"ב סל"ט), או כהן מדין וקידשתו (ע' פכ"ג) או אשה על הגורן משום בזיונא ועוד, ומאיך לפעמים יגרום הפסד ממש לחבירו כגון בתור של הבנק [או לאוטובוס] ויתכן שאף אסור לבקש מאדם העומד בתחילת התור לבצע פעולת מה עכורו. וכן כנהיגה בכביש צר או רמזור אין לעקוף את השני וע' משפטי התורה ח"א סי' פ"ד, וע"ה בציץ אליעזר חיי"ח סי' ס"ט שאין זה אלא ממנהג מדינה בעלמא וע"ש, וע"ע במעשה איש ח"ה עמ' קמ"ו שזה מדין עני המהפך ועוד, ואכמ"ל.

יש להם דין 'בני נח', ביחס לשמירת התורה נכנסו בשם 'ישראל', עם כל פרטי דיני התורה, ולכן הותרה להם שמירת השבת.

תירוץ יט. הלכו מחוץ לאלפיים אמה

חתם סופר (מסעי ד"ה מקיר) הביא מחלוקת, האם שיעור תחומין מן התורה הוא אלפיים אמה כמחנה לוויה (ובלי סוטה כז, ב), או י"ב מיל כמחנה ישראל (ירושלמי עירובין פ"ה ה"ד).

וביאר שאלו ואלו דברי אלוקים חיים, שבאמת הכל מודים שלגבי בן נח השיעור הוא אלפיים אמה, ולכן אם ילך חוץ לאלפיים אמה יקיים דין 'לא ישבותו'. אבל בישראל גזירת הכתוב היא, שהתחום הוא י"ב מיל כמחנה ישראל, ומותר להם ללכת בשבת י"ב מיל, שהוא יותר מאלפיים אמה. אמנם חז"ל אסרו גם לישראל ללכת יותר מאלפיים אמה, והתירו על ידי עירוב ללכת עוד אלפיים. והעירוב מועיל רק בישראל, שמן התורה היה מותר להם ללכת י"ב מיל, אבל בעכו"ם אפילו אם יעשה עירוב, אם ילך יותר מאלפיים אמה יקיים ה'לא ישבותו', כיון שאין מועיל להם העירוב.

ולפי זה ביאר, שאברהם אבינו רצה לקיים חומרת ישראל וחומרת בני נח, ולכן הניח עירובי תחומין בכל ערב שבת בסוף אלפיים, ואז הותר לו איסור תחומין דרבנן ללכת יותר מאלפיים. ומכל מקום לא שבת כדין בן נח, שהרי אצל בן נח אין העירוב מועיל [והנה אמרו (יומא כה, ב) שקיים אברהם אפילו עירובי תבשילין, והרשב"א (שו"ת ח"א סי' צד) גרס 'עירובי תחומין', וביאר החתם סופר (שם), ששמר דווקא על עירובי תחומין מהטעם הנזכר. וכן יש ליישב לענין שאר האבות].

תירוץ כ. במהותם היו ישראל

הגרי"ז [חובא בכתבי הגר"ח (אות תלו)] הקדים שתי הקדמות:

א. ברמב"ם (פ"י מהל' מלכים ה"ט) מבואר, שהאיסור על גוי לשבות, הוא משום שאסור לו לחדש דת, ולעשות מצוה לעצמו [וכך כתב הרמב"ם: עכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה, לא יעסוק אלא בשבע מצות שלהן בלבד. וכן עכו"ם ששבת אפילו ביום מימות החול, אם עשאהו לעצמו כמו שבת חייב מיתה, ואין צריך לומר אם עשה מועד לעצמו. **כללו של דבר אין מניחין אותן לחדש דת, ולעשות מצות לעצמן מדעתן**, אלא או יהיה גר צדק ויקבל כל המצות, או יעמוד בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע. ואם עסק בתורה, או שבת, או חדש דבר, מכין אותו ועונשין אותו, ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה על זה אבל אינו נהרג].

ב. לאבות היה **שם** 'ישראל', שהרי אפילו על עשיו אמרו (קידושין יח, א) שהיה ישראל מומר [והביא ראיות נוספות], אבל מבחינת הדין, היה להם דין 'בני נח'.

ולפי זה תירץ, שלא שייך לומר שהיה על האבות דין 'גוי ששבת', כיון שבמהותם היו כבר 'ישראל', והם שייכים לשבת, אלא שלא נצטוו על כך. ונמצא שאין זה 'חידוש דת' אצלם, אלא בגדר קיום עד שלא נצטוו. מה שאין כן בעכו"ם שאינם שייכים לשבת, שנמצא שהם מחדשים דת לעצמם בשמרם שבת, ועל כן חייבים מיתה.

תירוץ כא. עשו מלאכה עם אחר

פרדס יוסף (כאן) הביא ליישב, שהאבות עשו מלאכה ביחד עם אחר, ושנים שעשו מלאכה פטורים (שבת צג, א), ואין זו מלאכה לגבי ישראל. אמנם ביחס לדין בן נח, אין זה נחשב ששבתו [אך דחה תירוץ זה, משום ששנים שעשו מלאכה פטורים דווקא מחטאת וסקילה, אבל לא קיימו העשה של 'שבתון' (שמות לא, טו). וב**מנחת אשר** (כאן, סי' יא) הקשה מדברי **המקור חיים** (על **מגן אברהם** סי' רסו סק"ז), שבשנים שעשו מלאכה יש איסור דאורייתא, אלא שאין בו חיוב חטאת].

תירוץ כב. הלכו עם ציצית ברשות הרבים

עוד הביא **פרדס יוסף** (כאן) ליישב בשם האחרונים, שהאבות יצאו לרשות הרבים כשהם לבושים בטלית מצויצת. ואם היה להם דין בני נח נמצא שלא שבתו, שהרי בן נח פטור מציצית, ונמצא שהציצית אצלם 'משאוי' ואינה 'מלבוש'. ואם היה דינם כישראל, נחשב הדבר כ'מלבוש', ולא חיללו שבת.

[ו**הגרי"ז** (שם אות תלה) הקשה על תירוץ זה, שאין זה ספק אם דינם כבני נח, אלא ודאי דינם כבני נח, ואם כן נמצא שלא שבתו. ויש שתירצו, שעד כמה שהיה דינם כבני נח לא שבתו, ועד כמה שהיה דינם כישראל שבתו, וצ"ע. וב**מנחת אשר** (כאן) הקשה על תירוץ זה, שכיון שהאבות נהגו לקיים מצוות ציצית, נמצא שאצלם הציצית היא כ'נוי הבגד ותכסיסיו', ואינו משא].

תירוץ כג. אצל אברהם היה דין 'הואיל'

הגמרא בפסחים (מו, ב) אומרת: איתמר, האופה מיום טוב לחול, רב חסדא אמר לוקה, רבה אמר אינו לוקה. רב חסדא אמר לוקה, לא אמרינן 'הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה'. רבה אמר אינו לוקה, אמרינן 'הואיל'. והתוספות (שם ד"ה רבה) הקשו, שאם אומרים 'הואיל', נמצא שבטל כל איסור מלאכת שבת, שהרי יש להתיר כל מלאכה, 'הואיל' ואותה מלאכה ראויה לחולה שיש בו סכנה. ותירצו, שכיון שחולה שיש בו סכנה אינו מצוי כלל, באופן זה אין אומרים 'הואיל'.

ולפי זה תירץ **פרדס יוסף** (כאן), שכיון שמבואר בבבא בתרא (טז, ב) שאבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו, וכל הרואה אותה מתרפא, נמצא

בשׁו"ת כאיל תערוג (חו"מ סי' כז) כתב כך [ועיין שם מקורותיו ונימוקיו]:

תורי זהב עם נקודות הכסף

הרב אברהם ממלוביץ' הלך לרשת "מגה בול" לקנות סנדביץ' לארוחת בוקר ולאחר שקנה לו לחמניה עם דבר מה למריחה, ניגש לתור אלא שראה שהתור ארוך וביקש לדלג על התור מאחר ובידיו רק שני מוצרים, אלא שהלקוחות ידועים כלחוצים מרוב דוחק, אך זכור לאברהם שיש לו להודרו לכולל ועל כן ניסה להידחק והנה קול זעקה בחור רוסי שאג בקולי קולות "זה הדתיים..." "אני קודם לך היאך אינך מתבייש לגנוב לי את התור". רבי אברהם איך רץ לו לכולל אך בדרך יסורי מצפון האם נהג כהוגן.

שאלה דומה הובאה לפנינו באברך ת"ח אשר נוסע במכוניתו לכולל מידי יום אך בדרך תמיד ישנו פקק ברמזור קצר והנה יש באפשרותו לעקוף את התור בערמה והיינו על ידי שיעלה על הנתיב הפונה ימינה שהוא ריק בדרך כלל, וסמוך לרמזור להשתלב חזרה לנתיב הפקוק ושאל האם הדבר מותר לו או שיש בזה איסור.

תשובה: מותר היה לרבי אברהם ממלוביץ' לדלג על ה"תור" מחמת שהוא בגדר ת"ח שצריך לתת לו את ה"תור". ומה גם שהוא היה עם שני מוצרים ובוה יש לתת לכל אדם לעבור לראשית ה"תור". אלא שיש לעשות זאת בהסכמה בכדי למנוע חילול ה'.

וכן בכביש מותר לו לת"ח לעקוף "תור" באופן שאין הוא מסכן אחרים ואינו עובר על החוק.

בשׁו"ת משנת יוסף (ח"י סי' קעט) דן בזה בהרחבה:

סימן קעט

זכות קדימה למכוניות בדרכים

בס"ד יי אלול תש"ע

שוכט"ס לכבוד הרה"ג החור"ב משנתו קב ונקי מו"ה אשר זעליג מורסקי שליט"א מח"ס בקור חולים בהלכה ובאגדה, מחכמי התורה בק"ק קרית ספר אחדשה"ט וש"ת.

במכתבו מסתפק בענין קדימה בדרכים, במעבר חצייה שאדם רוצה לעבור את הכביש, ובאה מכונית וג"כ רוצה להמשיך ולנסוע, מי נדחה מפני מי, ע"פ דין תורה, ובסוף דבריו כותב שלפי תקנות התנועה זכות קדימה להולך רגל בכביש בכל מקרה. — ומביא הגמ' (סנהדרין לב:) שאם המקום צר לשתי ספינות לעבור, או לשני גמלים בשביל צר בהר, תידחה מי שטרחתה מועטת יותר, כמו שביארו ביד רמה ובמאירי, שנאמר צדק צדק תרדוף עכ"ד.

א) הנה זה צרור שמקנות התנועה הן המחייבות את כולם, וכמו שכתבתי צס"ד צמכתי הקודם למעכ"ת צענין החיוצ לשמור חוקי המחטורה, שנתקנו לטובת הצור והיחידים, וכמו שקוממים על הרופאים בחולה ציוהכ"פ, כן צריך לסמוך על המומחים צעניני הכנישים. ואם הם קצנו שיש זכות קדימה להולכי רגל, כן צריך להיות. והנהגים יודעים וצריך כלל מקיימים זאת. — והמציא אותם לשמור החוקים הוא

שאצל אברהם אבינו היו מצויים חולים, ואם כן היה שייך בו 'הואיל', וכל המלאכות היו מותרות לו [ונמצא שעשה מלאכה בשבת, וקיים את הדין של 'לא ישבותו', וגם לא עבר על דיני ישראל].

ויש לתמוה טובא על תירוץ זה: א. לפי זה נמצא, שבבית חולים [וכדומה] שמצויים בו חולים רבים שיש בהם סכנה, אין איסור שבת כלל, וזה לא יתכן [ובהכרח שכוונת התוספות (שם) היא, שכיון שבאופן כללי אין זה מצוי, לא אומרים בזה 'הואיל' כלל, ואין מסתכלים על כל מקרה לגופו, וצ"ע]. ב. אצל אברהם אבינו מי שראה את האבן **מיד** התרפא (ב"ב שם), ואם כן למעשה לא היו מצויים אצלו חולים שיש בהם סכנה, שהיה מותר לעשות מלאכות עבורם, שהרי כולם מיד התרפאו [ואפשר שהדברים נאמרו בדרך דרוש].

תירוץ כד. הוציאו דבר איסור

עוד תירץ **פרדס יוסף** (כאן) בשם בנו, שהנה אמרו בשבת (ועה, ב), שאדם שהוציא עצי אשירה לרשות הרבים פטור, והוא הדין לכל איסור הנאה שהוציאו בשבת לרשות הרבים. ואם כן יש לומר, שהאבות הוציאו איסור הנאה בשבת לרשות הרבים, ונמצא שממה נפשך: אם יש להם דין ישראל, נמצא שלא חיללו שבת, שהרי זה איסור הנאה אצלם, ואין זו הוצאה. ואם יש להם דין בני נח, אין זה איסור הנאה אצלם, והרי זו הוצאה ומלאכה [אמנם ראה לעיל ותירוץ (כב) מה שהעיר הגר"ז, שאין זה ספק אם הוא בן נח].

תירוץ כה. עשו מלאכה על ידי שליח נכרי

מנחת אשר (כאן) תירץ, שהאבות עשו מלאכה על ידי שליח נכרי, שבדין ישראל אין שליחות לנכרי, אבל בדין בני נח יש שליחות לנכרי, והיינו שנכרי יכול לשלוח נכרי [כפי שחידש **המשאת בנימין** (שו"ת סי' צז)]. ונמצא שבדין בני נח הם לא שבתו, אבל בדין ישראל שמרו את השבת.

תירוץ כו. לא עברו על אמירה לנכרי

עוד כתב **מנחת אשר** (כאן), שאף על פי שאמירה לעכו"ם שבות (שבת קנ, א), והאבות שמרו גם על איסורים שהם מדרבנן (וימא שם), מכל מקום כדי שלא להיות בכלל 'גוי ששבת', היה מותר להם לעשות כן. שהרי התירו שבות דשבות במקום מצוה (שו"ע או"ח שז, ה), ובמקום מצוה רבה התירו אף אמירה לנכרי במלאכה דאורייתא (מ"ב שם ס"ק כא). [אך כתב שיש לדחות את עצם התירוץ, משום שלא שייך גדר שליחות כלל בגוי העושה מלאכה על ידי שליח, שכן זהו מעשה בעלמא, שאין בו לא מצוה ולא עבירה ולא קנין, ובאופן זה לא שייך גדר שליחות כלל].

תירוץ כז. קנו בערב שבת בכסף ובשבת במשיכה

עוד תירץ **מנחת אשר** (כאן) בהקדים שתי הקדמות: א. מבואר ברמב"ן (ויקרא כג, כד), שהמצות עשה של 'שבתון' (שם) נאמרה לא רק על ל"ט מלאכות שבת, אלא אף על הטורח והעמל, שלא תהיה שבת כחול, ואף המקח והממכר נאסר משום 'שבתון'. ב. מבואר בבכורות (יג, ב; עיין שם), שישראל קונה בכסף, ונכרי קונה במשיכה.

ולפי זה מיושב, שהאבות קנו בערב שבת בכסף שהוא קנין ישראל, ובשבת עשו קנין משיכה. ונמצא שלפי דין בן נח לא שבתו, שהרי עשו קנין ועסקו במקח וממכר. ואילו לפי דין ישראל שקיבלו על עצמם שבתו, שהרי קנו כבר בערב שבת, והמשיכה בשבת היא טלטול בעלמא, ואינה קנין [אך כתב שאף זה דרך פלפול, ולא להלכה, שהרי נראה מדברי הרמב"ן (שם) שכל האיסור הוא בעמל וטורח, ואין זה נוגע לעצם הקנין].

תירוץ כח. עשו זאת משום פיקוח נפש

עוד תירץ **מנחת אשר** (כאן), שאפשר שהאבות עשו מלאכה בשבת, אך לא נתחייבו על כך, משום שעשו זאת משום פיקוח נפש, שאם לא היו עושים כן היו מתחייבים מיתה מדין 'גוי ששבת', ופיקוח נפש דוחה כל התורה [אך דחה תירוץ זה].

תירוץ כט. עשו זאת מחמת ספק

עוד תירץ **מנחת אשר** (כאן), שכאשר אדם שובת מחמת ספק, שמא הוא ישראל, אין הוא בכלל 'גוי ששבת'. והדבר פשוט לדעת הרמב"ם (ופ"י מהל' מלכים ה"ט, הובא לעיל תירוץ כ), שכל האיסור משום חידוש דת, שהרי בזה אין חידוש דת, שכל מה שהוא שובת הוא משום דת ישראל. ואפילו לשיטת רש"י (סנהדרין נח, ב ד"ה אמר) שאסור לשבות גם לשם מנוחה בעלמא, מכל מקום כיון שאין שביתתו אלא משום מצות ישראל, אין בזה איסור כלל. ונמצא שלגבי האבות שכל שביתתם היא מחשש דין ישראל, אין הם בכלל דין 'גוי ששבת'.

תירוץ ל. האיסור הוא משום גזל

חבצלת השרון (כאן, עמ' עח) הביא ליישב, לפי שיטת הרמ"ה (סנהדרין שם ד"ה ואמר), שיסוד האיסור של 'גוי ששבת' הוא משום גזל, שמנוחת השבת ניתנה לנו

ולא לנכרים. וזה שייך לאחר שניתנה תורה לישראל, אך קודם מתן תורה, לא שייך איסור זה.

[והנה על הקושיה הנ"ל נאמרו תירוצים רבים נוספים, אמנם עקב צמצום הזמן והמקום הבאנו כאן רק מקצתם. וראה עוד בטל נתן (לגר"צ גשטטר, קונטרס שביתת האבות, עמ' שפב ואילך) שכתב תירוצים רבים, לפי סדר המלאכות; וכן בקובץ זרע יעקב (גליון כ עמ' תתנח) הובאו תירוצים רבים].

שמחת התורה

שו"ת בעיני הפרשה והמועד

מתוך כתבי הגרי"ש סטורץ שליט"א

מדוע היו שדרשו את נח לגנאי, הרי הפסוק בא

לדבר בשבחו?

'נח איש צדיק תמים היה בדרתיו, את האלהים התהלך נח' (ו, ט). ופירש רש"י, וז"ל: 'בדורותיו. יש מרבותינו דורשים אותו לשבח, כל שכן שאלו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר. ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואלו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום'. עכ"ל.

וקשה כיון שהפסוק בא לספר שבחו של צדיק כפי שפירש רש"י זכר צדיק לברכה כיון שהזכיר דרש בשבחו, מדוע דרשו חכמינו לגנאי. ובפרט קשה מדוע הדורשים לשבח נקטו לשון 'אילו היה בדור של צדיקים היה צדיק יותר', ואילו הדורשים לגנאי לא נקטו לשון 'דור של צדיקים' אלא פרטו 'דורו של אברהם אבינו', וכן לא נקטו לשון של 'היה פחות צדיק', אלא 'לא היה נחשב כלום', וקשה לומר שצדיק תמים לא יחשב לכלום.

וביותר קשה שהרי הרמב"ם (דעות פ"ו ה"א) פסק, וז"ל: 'דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו, ונוהג כמנהג אנשי מדינתו. לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כדי שלא ילמוד ממעשיהם'. עכ"ל. ואם נח עמד בנסיון קשה כל כך שלא ללמוד מבני דורו הרשעים, על אחת כמה וכמה שבדור של צדיקים היה נמשך אחרי הצדיקים שבדור. וכיצד יתכן שהיה פחות ממה שהוא עכשיו.

א. המזרחי (ו ט) ביאר שדברי שניהם אמת, וז"ל: 'ואע"פ ששניהם מודים שלא היה צדיק גמור אלא לפי דורו, דאם לא כן מאי 'כל שכן' דקאמר. מכל מקום בפירוש 'בדורותיו' קא מפלגי, מר סבר 'בדורותיו' לשבוחיה הוא דאתא, לומר אף בדורותיו שהיו רשעים והיה לו ללמוד ממעשיהם, היה צדיק, וכל שכן כו'. ומר סבר לגנותו הוא דאתא, לומר דוקא בדורותיו היה צדיק, אבל אלו היה בדור צדיקים כו'. אבל כולי עלמא מודו שאלו היה בדור צדיקים והיתה צדקתו כמו שהיתה בדורותיו, לא היה נחשב לכלום, וכולי עלמא מודו שאלו היה בדור צדיקים היה יותר צדיק, שאינו דומה מי שגדל בתוך צדיקים למי שגדל בתוך רשעים, כמו שדרשו גבי (כה כ וברש"י שם) 'רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי, להודיעך שבחה שהיתה בת רשע ואחות רשע וממקום רשע ולא למדה ממעשיהם'. ולפי זה, דרשא ד'את האלהים' ש'היה צריך סעד לתמכו', דמשמע שלא היה חזק באמונתו, ודרשא ד'מפני מי המבול' (ז ז וברש"י שם) שהיה מקטני אמנה, אתו אליבא דכולי עלמא. עכ"ל. וכן נקט המהר"ל מפראג (גור אריה ו ט).

ולפי זה נראה בודאי הפסוק בירר דרגתו של נח שלפי דורו היה צדיק תמים, והמחלוקת רק מה התורה לחדש, האם לשבח את נח שאף שנמצא בתורה דברים שהיה בהם קטני אמונה, אינו חסרון בנח הצדיק, אלא בדורו, ולפי הנסיון והדור שניתן לו, היה צדיק תמים. או שאף זכר צדיק לברכה והיה צדיק תמים ומילא את הנסיון שניסוהו ה' בשלמות ובאמונה כפי הכח שניתן לו, וכלפיו אין תביעה, אמנם הדין המוטל עלינו מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי הם מאברהם ולא מנח, ולכן אמרה תורה שאף שהיה צדיק תמים ועשה הכל כפיי הכוחות ומכשולות ונסיונות דורו, בדורו של אברהם אינו נחשב לכלום, והאמונה הנדרשת מאתנו אינה לשאוף להיות מקטני אמונה כנח, אלא לשאוף מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, שתהיה אמונתנו בה' כאמונה השלמה והתמימה שהחדיר וחדש אברהם אבינו בעולם.

ב. ועוד ביאר המזרחי באופן אחר, וז"ל: 'אי נמי, מאן דאמר 'לשבח' סובר שצדקתו היתה חשובה גם כן בדורות של צדיקים, אלא שאם היה בדורות הצדיקים היתה יותר גדולה, דיש צדיק יותר גדול מצדיק. ומאן דאמר 'לגנאי' סובר שצדקתו זאת אלו היתה בדורו של אברהם לא היתה נחשבת לכלום. ולפי זה דרשא ד'מפני מי המבול' ודרשא ד'את

משאחו"ל (נאזות ג, ז) שאלמלא מוראה של מלכות (ר"ל מקנס שעלולים לקבל) איש את רעהו חיים בלעו.

ב) ובזמנינו אם נדון עפד"ם אז משאית מלאה סחורה, דומה לספינה טעונה, ויש לה זכות קדימה, לעזור לפני מכונית אחרת, אבל לא לפני הולך רגל, שטרחתו מרובה וסכנתו גדולה מהכל. וכולם חייבים לעזור מפני הולכי רגל, וכמוכן באופן שמסחר, וגם הולך הרגל צריך להתחשב עם המשאיות והמכוניות. — וצוהר חייבים להזהר בחייהם של ילדים, שהם חלושי המוג ועלולים ח"ו צקל להסתכן.

ג) והני מילי שיש זכות קדימה למשאית טעונה, צמעזר נר, שקודמת לעזור לפי שעה. אבל מה שקורה צכצ"ש צין עירוני שמשאית טעונה נוסעת לאט, ואי אפשר לעקוף אותה, ומאחוריה הרבה כלי רכב שכולם נאלצים לנסוע לאט בגלל המשאית שלפניהם, ועי"ז נוזר לפעמים פקק ענוס באורך מאות מטרים, אז חייבת המשאית לעזור צנדי דרכים ולתת לכולם לעזור צמהירות למחוז חפצם, וכמו שעושה שוטר חנועה כשמוזמן למקום, ורואה את אשר נעשה.

והאריך עוד בזה, והסיק כך:

העולה מהנ"ל: א) שהעיקר הם חוקי החטירה. — ב) שגם עפד"ם הולכי רגל קודמים, צפרט ילדים. — ג) כשמשאית מלאה הנוסעת לאט עוצרת החנועה, יש לה להמתין ולתת מעצר לאחרים. — ד) יש לסבול הפסד זמן ונער כשנותן קדימה למי שמגיע. — ה) ת"ח קודם לע"ה, ולא נהגו כן מפני האיזה והעדר כבוד החורה. — ו) צין ת"ח אין להכריע מי קודם, אלא"כ לגדול בדורו לפני ת"ח אחר.

דושה"ט בברכת כוח"ט,

ובספר נכון להיום (עמ' 323) התיחס לענין חילול ה' וכתב כך:

הנה פעמים לא מועטות נפגשים אנו באנשים, המרשים לעצמם לעקוף את התור בבנק, או את הפקק בכביש, בדרך לא נאותה, וגם בזה כמובן שגורמים הם "לחילול השם". שהרי האנשים הנמצאים שם מיד אומרים: תראה את הדתי הזה החוצפן שלא יודע לקיים את מה שהוא לומד, ומה הועילה לו התורה שהוא למד, אם הוא לא יודע לבצע את הוראותיה... (ואהבת לרעך כמוך, גזל, ועוד.

האלהים' אינן אלא אליביה'. עכ"ל.

ולפי ביאור צריך לומר שבאמת נחלקו בזה גופא, הדורש לשבח סבר שהתורה לימדנו שאף בדור של נסיון כדור המבול מוטל עלינו להיות כנת. והדורש לגנאי סבר שהתורה אמרה שאף שניצל מהמבול לפי שה' משוה את האדם לדורו, הדרישה ממקבלי התורה הוא להדמות לאברהם אבינו בדורו. ועיקר החילוק הוא שהעובד את ה' לעצמו בהכרח ניזוק מבני דורו, אך המשפיע על בני דורו, ומקרבם, וקורא בשם ה', הרי הוא מעמיד עצמו מעברו השני של הנהר, ואינו מושפע מבני דורו ⁵.

ג. הגור אריה (ו ט) ביאר, וז"ל: 'ואילו היה בדורו של אברהם וכו'. מה שאמר 'בדורו של אברהם' ואילו למעלה אמר 'בדורו של צדיקים', דודאי לענין שיהיה צדיק יותר, אפילו בכל דור של צדיקים, היה צדיק יותר, שהרי לא היה בין רשעים ללמוד ממעשיהם. אבל שלא יהיה צדקתו 'נחשב לכולם', דווקא בדורו של אברהם, שהיה צדיק גדול, אז לא היה נחשב. אבל בצדיקים דעלמא היה נחשב, שהרי על כל פנים גם כן צדיק דעלמא היה. ומה שכתוב 'דורו של אברהם' מפני שמשמעות הכתוב 'בדורותיו' לאפוקי בצדיק הבא אחר דורותיו, ולא היה זה כי אם אברהם שהיה אחר נח'. עכ"ל.

והביאור מדוע הדגישה זאת התורה בנח ולא בשאר צדיקים שנזכרו בתורה שמסתמא חלקם לעומת אברהם אבינו לא היו נחשבים לכולם, לפי שבא לומר שמתי יגיעו מעשי למעשי אבותי לא נאמר על נח, אלא על האבות הקדושים.

שלום לאוהבי תורתך

שו"ת בעיני הפרשה והמועד

מתוך כתבי הגר"ש חזקיה שליט"א

מודע סירב העורב לשליחות נח?

"וישלח את הערב ויצא ושוב עד יבשת המים מעל הארץ" (ח, ז) מדרש אגדה, מוכן היה העורב לשליחות אחרת בעצירת גשמים בימי אליהו, שנאמר (מלכים א יז, ו) והעורבים מביאים לו לחם ובשר (רש"י)

הנה ברש"י לא נתבאר שלכן לא רצה העורב ללכת בשליחות נח, אמנם בזוהר (החדש פרשת נח) מבואר, שלא רצה העורב ללכת בשליחותו מפני שמתוקן הוא לשליחות אחרת, לפרנס את אליהו, ולא רצה לעשות שליחותו עד 'יבושת המים מעל הארץ', שהיה על ידי שבועת אליהו, עיי"ש. ויש להבין דברי חז"ל, הלא אינו מלאך שאינו עושה שתי שליחויות, ומה טעם מחמת שהיה מוכן לשליחות מאכל לאליהו לא יכל למלא שליחות נח לראות הקלו המים.

תירוץ א. לא רצה לסכן את עצמו

נראה לומר דכיון שהעורב היה מוכן לשליחות זו כדי להביא לאליהו הנביא אוכל, לא היה מוכן לסכן את עצמו ולצאת מהתיבה, שמא לא יוכל לחזור ולהשאר בחיים, ולכן אמר שהוא מוכן לשליחות אחרת ואינו רוצה לסכן את עצמו. אך אין זה משום מלאך אחד עושה ב' שליחויות, אלא משום שלא רצה לסכן את עצמו.

אלא דיש להקשות לתירוצינו, דודאי אין הכונה שאותו עורב שהיה בתיבה, הוא שהלך אל אליהו להביא לו מאכלו, שהרי לגבי אילו של יצחק ואתונו של בלעם איתא באבות (פ"ה מ"ו) שנבראו בערב שבת בין השמשות, וכתבו המפרשים שם וכי ס"ד שהאיל של אאע"ה והאתון של בלעם שחיו לפ"ז כמה אלפים שנה ותה"ק תעלים ממנו הנס הגדול הזה. אלא ר"ל שניתן כח בהברואים שיוציאו הפלא בשעתן (ועי' תפארת ישראל שם ותויו"ט). וממילא גם הכא אין לומר שהעורב עצמו הוא שהלך לאליהו, וא"כ מפני מה חשש.

וצריך לומר דכיון שהוא היה העורב היחיד בעולם [עם בן זוגו] ואם היה הולך לא היה נשאר לו מי שימשיך דרכו שילך להביא לאליהו הנביא מאכלו. ואף דאיתא בסנהדרין (קח:): שלשה שמשו בתיבה וכולם לקו כלב ועורב וחס, [ועי' בבאר שבע וכן בדרך שיחה מהגרח"ק שליט"א שביארו דלכן חשד בו נח שרוצה להרביע את בן זוגו] ממילא מבואר שהעורב כן שימש בתיבה. מ"מ צריך לומר דכיון שלא היה לו צאצאים חשש שלא יהיה לו המשך, ולכן חשש לצאת. [ומה שהיונה לא חששה אולי יש לומר מכיון שהיתה עוף טהור והיה ממינה שבעה שבעה].

ובאמת כדי להוכיח אמיתות דבר זה. הנה דיבר איתי פעם מישהו

ששומר תורה ומצוות, אודות ענין זה. והתודה בפני,

שהואיל והוא עוקף פעמים רבות שלא כחוק, לכן הוא שם כובע

משונה על הראש, כדי שלא ידעו שהוא דתי... הרי לנו שהיה ברור

לו לאותו אדם, שאם היו יודעים מזה שהוא שומר תורה ומצוות,

היה זה בגדר חילול השם. והדברים ברורים!).

בגליון עומק הפשט (כט ניסן תשע"ז) האריכו בזה, ונביא חלק מהדברים:

שאלה: ביציאה מבית שמש דרך כביש 10 (3855) בפניה ימינה לכיוון כביש 38, מצוי מאוד בזמני עומס תנועה שמשתרך פקק ארוך באורך מספר ק"מ על הנתיב הימני עקב ריבוי הנוסעים לכיוון ירושלים. ויש לדון האם מצד ההלכה מותר לעקוף את התור (על שולי הכביש, בין הנתיבים, על הנתיב השמאלי - ולפני הרמזור 'לחתוך' לנתיב הימיני). שיש מקום לומר (ש.ש.) שהרי זה כנוזל זמן, שהעומד בתור יש לו זכות ובעלות לעבור בכביש בזמן הנוכחי, והעוקף ומעכב אותו זמן בפרט כאשר הרבה עוקפים ו'פרוטה לפרוטה מצטרפת', הרי העוקף גוזל את זכותו של הנעקף.

אותו שאלה יש בכניסה לבני ברק בצומת קוקה קולה, כאשר יש אפשרות לעקוף שממשיך על כביש 4 וממש לפי הכניסה 'חותך' ימינה.

זה ברור שאם יש בזה חשש סכנה ודאי שאסור, והנדון הוא כאשר אין סכנה. כך גם ברור שמותר לרוכב אופנוע להשתחל בין הרכבים ולעמוד בראש, כי אין בכך כל הפרעה ועיכוב לאחרים, וכך דרך העולם משום שאינו מזיק כלום לעומדים בפקק.

חוקי התנועה: הרבה מפוסקי זמננו סבורים, שחוקי התנועה אשר בכל מדינה ומדינה מחייבים גם על פי הלכה, אם אכן החוק הוא 'טובת הציבור'. ובכן, לפי חוקי התנועה מותר לעקוף כאשר על הכביש מסומן קיום קטועים, ואם יש קו ישר רציף אסור לעקוף. מה שהמשטרה מחלקת דוחו"ת לנהגים העוקפים לפני הרמזור, זה בתואנה שהרכב העוקף מעכב את התנועה בנתיב השמאלי בזמן שהוא מנסה להשתחל בין הרכבים. ואם באמת אינו מעכב את התנועה כגון כאשר יש מרווח מספיק, אין עילה לקנסו.

ניתן גם להגדיר עקיפה זו כעבירת תנועה, תחת הסעיף 'בריונות בכביש', 'נהיגה מסוכנת' מאחר שזה משבש את ההליכים הנורמליים.

תשובה: בקונטרס **תורת התור** (פרק ו' סעיף א' הערה 77) הביא בזה מחלוקת. לדעת הג"ד **ישעיה פנחס רוטנברג** שליט"א אין ראוי לעשות כן, כמו בכל עקיפת תור. אך לדעת הגר"מ **ובר** שליט"א מותר לעקוף בצורה זו, כמו שמותר לאדם לנסוע ברכבו מהר יותר, ואין אומרים שכל מי שנכנס לכביש ראשון הוא קודם, ואף אם ידוע שבסוף הכביש יש פקק תנועה, נמצא שדרך הנסיעה בכביש הוא שהממהר קודם וזוכה ואינו כמו תור רגיל. וכך גם המתקדם בשולי הכביש מותר לו שאין כאן כלל קביעות תור. חשוב לציין שלפי כל הדעות אין זה הנהגה ראויה, ולפעמים יש בזה גם חילול ד'.❖

בספר עוברי דרכים (לגר"י שוורץ, עמ' 54) התיחס רק לענין הבטיחותי, וזה לשונו:

והוריד נוסעים, עד שיוודא שאין הולכי רגל שעלולים להפגע בעת העקיפה. בזמן פני' ימינה יש להאט עוד יותר.

2) **העקיפה המותרת היא בתנאים אלו: לא יגביר את המהירות בעת העקיפה יותר מהמהירות המותרת בכביש זה, ואין לעקוף אלא רק כאשר תנאי הראייה הם טובים, ולכן אסור לעקוף במעלה הר ולא לפני צומת, לא לפני מסילת ברזל, לא לפני מעבר חצי', ולא בדרך מפותלת. ואף אם לא צויין בכביש פס הפרדה.**

3) **בעת עקיפת אופנים או אופנוע, כיון שאז העקיפה מסוכנת יותר, משום שרוכב האופנים או האופנוע עלולים להתהפך או לסטות ימינה ושמאלה כתוצאה מכביש חלק, או כשיש שמן או רטיבות על הכביש, ואיבוד שליטה פתאומי. לכן יש לשמור על מרחק של מטר אחד לפחות מצדם של הנעקפים הללו.**

^[5] וכפי שפירש המזרחי (ו ט), וז"ל: 'נח היה צריך לתמכו בבראשית רבה (בראשית רבה פ"ל רמז י). פירוש, שהיה מתיירא להתחבר עם אנשי דורו שלא ילמד ממעשיהם, מפני שלא היה חזק באמונתו והיה מתבודד במקומות ההתבודדות הנקראים מקומות ה', כאלו היה עם ה'. אבל אברהם אבינו עליו השלום שהיה חזק באמונתו, לא היה מתיירא שמא ילמד ממעשה אנשי דורו והיה מתחבר עמהן ומוכיחן להכניסן באמונתו'. עכ"ל.

לשון חכמים ברכה

חקירות ויסודות מרבתינו

בלשונם הטהור

זריקה שניה – שלא במקומה

לא שריא. ופרש"י בשר שכבר הותר. ויש לחקור היכא דלא התירתו בשר באכילה הזריקה הראשונה, אם יהיה מותר במתנה השניה, כגון אם היה בשר הקק"ל חוץ לעזרה בעת הזריקה הראשונה ואח"כ הכניסה, או שהזריקה הראשונה היתה שלא במקומו ולא התירה את הבשר, אם יותר בזריקה השניה וצ"ע.

אלא שהגר"ח אמר דבזריקה שלא במקומו ליכא כלל דין דחילוק מתנות והוא כמו לאחר כל הזריקות, ולא יותר עוד בזריקה שניה, כיון דאין כאן עוד זריקה שניה. [א"ה, וע"ע להלן דף מב ע"ב בסופו מש"כ בזה].

חידושי הגרי"ז (זכחים לה, ז' ד"ה לא קריא).

חביתין – דין 'מחבת'

והנה בהסוגיא לקמן (דף נ"א ע"א) יליף לה רבא דאפיית חביתין דוחה שבת דכתיב על מחבת מלמד שטעונה כלי ואי אפי לה מאתמול איפסיל ליה בלינה ע"כ. והנה יש לחקור אי דין מחבת דאיתא בחביתין הוא דין מחבת דוקא ומלבד דין כ"ש דאיכא בחביתין איכא ג"כ דין כלי מחבת דצריך לעשותה במחבת, או דאפשר דמחבת הוא דין כלי שרת ובהאי קרא כתיב דין כ"ש דבעי בחביתין אבל לא בעי דוקא מחבת.

ובראב"ד בפי' על הספרא גבי מנחת מחבת כתיב מלמד שטעונה כלי ופי' הראב"ד דכיון דטעונה כלי ממילא דבעי ג"כ כלי שרת דמחבת ומרחת היו כלי שרת, אכן בתוס' לקמן (דף ס"ג ע"א ד"ה וכשרות אבית פאגו) חולקין דכתבו התם בסוף הדיבור דגבי מנחות לא אמר רחמנא עשה במחבת עשה בתנור עשה במרחשת אבל בחביתין אמר רחמנא על מחבת בשמן תעשה עכ"ל, ומבואר מדבריהם דגבי מנחות ליכא כלל דין כ"ש אלא דעיקר דינם הוא רק דבעי כלי מחבת או מרחשת אבל לא צייתה התורה שיעשנה בכ"ש דוקא, ולפי"ז צריך עיון בחביתין דעיקר דינם בכ"ש דוקא אי בעי ג"כ כלי מחבת או דעיקר החידוש הוא רק דבעי כ"ש.

חידושי הגרי"ז (מנחות נ, ז' ד"ה והנה).

חדש – אסור להקריב מנחה לפני העומר

האיר המזרח מתיר וכו' דתנן אין מביאין מנחת ביכורים ומנחת בהמה קודם לעומר ואם הביא פסול קודם לשתי הלחם לא יביא ואם הביא כשר ואמר ר"י אמר ר"ל לא שנו אלא בי"ד וט"ו אבל בט"ז אם הביא כשר אלמא קסבר האיר המזרח מתיר, ובשיטתמ"ק (אות א') הקשו דמהיכן מוכח דהטעם הוא משום דהאיר המזרח מתיר דלמא הטעם הוא משום דאין מחוסר זמן לבו ביום וכמו דקאמר בגמ' לעיל (בע"א) דאין מחו"ז לבו ביום ומשו"ה כשר מנחת העומר שלא לשמה ולא מיפסל משום משקה ישראל.

ונראה דיש לחקור הא דאסור להקריב מנחה קודם לעומר אי הטעם הוא משום משקה ישראל דחדש אסור להדיט וממילא אסור לגבוה משום דלא מקרי ממשקה ישראל וכמו דמשמע מפשטות דמתני' לקמן (דף ס"ח ע"ב), העומר היה מתיר במדינה ושתי הלחם במקדש, או דלמא דאיכא איסור מיוחד להקריב חדש לגבוה קודם לעומר, והעומר כשם שמתיר חדש במדינה כמו"כ מתיר חדש לגבוה.

ונראה דיש להוכיח זה מגמ' לקמן (שם) יתיב ר"ט וקא קשיא ליה מה בין קודם לעומר דקתני ואם הביא פסול לקודם לשתי הלחם דקתני ואם הביא כשר אמר לפניו יהודה בר נחמיה לא אם אמרת קודם לעומר שכן לא הותר מכללו אצל הדיוט תאמר קודם לשתי הלחם שהותר מכללו אצל הדיוט, ושם בעי רמי בר חמא שתי הלחם מהו שיתירו שלא כסדרן היכא דמי כגון דזרעינהו בין העומר לשתי הלחם וחליף עלייהו שתי הלחם ועומר מאי כסדרן שריין שלא כסדרן לא שריין או דלמא שלא כסדרן נמי שריין, ואי נימא דלגבוה ליכא כלל איסור חדש ולא בעי שיתירו עומר לגבוה, א"כ מאי שייך ע"ז האיבעי אי מתיר שלא כסדרן, דאיזה שייכות יש לעומר לשתי הלחם דזהו מתיר במדינה וזהו מתיר במקדש, ועוד דכיון דהתירוהו העומר וחשיב משקה ישראל מדוע לא יתירוהו השתי הלחם למקדש.

ומוכח דאיכא איסור חדש לגבוה מלבד האיסור דמשקה ישראל, וצריך שיתירוהו עומר גם לגבוה, וע"כ בעי אי מתיר שלא כסדרן דתירויהו בעי לה להתיר, ומקושית ר"ט ג"כ מוכח דאיכא איסור חדש לגבוה דאל"ה מאי קשה ליה מה בין זו לזו אי נימא דכל הטעם דאסור הוא משום משקה ישראל, וכמו"כ

תירוץ ב. הוכיח לו שיכול לראות בעצמו

האדמו"ר מצאנז קלויזנבורג (יציב פתגם בפרשתינו) כותב ליישב ע"פ מה דאיתא בחולין (ד:): אמר רב ענן אמר שמואל ישראל מומר לעבודת כוכבים מותר לאכול משחיטתו, לימא מסייע ליה והעורבים מביאים לו לחם ובשר בבקר ולחם ובשר בערב ואמר רב יהודה אמר רב מבי טבחי דאחאב, ומתרתא הגמ' על פי הדבור שאני. והקשו תוס' (ד"ה על פי הדבור שאני) וא"ת ולמאי דס"ד דלא הוי ע"פ הדבור תקשי דהא אמר רב בשר שנתעלם מן העין אסור. ומתרץ האדמו"ר צ"ל דיש לומר דאליהו הנביא היה יכול לצפות מרוח קדשו מסוף העולם ועד סופו, וכמו שמצינו אצל גדולי ישראל שהיו רואים באספקלריה המאירה, ולכן לא היה אצל אליהו הנביא בשר שנתעלם מן העין ושפיר יכל לאכול אף דלא הוי ע"פ הדיבור.

ולפי זה מבאר את טענת העורב לנח, דהוא צריך לראות בעצמו כדרך הצדיקים שיכולים לצפות למרחוק ברוח קדשם, וזה מה שמביא ראיה ממה שהוא צריך ללכת לשליחות אחרת של אליהו הנביא ושם מוכח שצדיקים יכולים לראות דאל"כ הוי בשר שנתעלם מן העין, ולכן גם על נח לראות בעצמו הקלו המים מעל הארץ.

תירוץ ג. ב' שליחויות סותרות

עוד יש שכתבו לבאר ע"פ הסוד (מרגליות הזוהר) דהכא הוי ב' שליחויות הסותרות זה את זה, דהשליחות של נח להודיע על הפסקת הגשם ואילו השליחות אצל אליהו היא דוקא משום יבשות המים. [והביאור דהעורב שהיה אדום ונתייבש ולכן נהיה שחור מרמז על דין יבש, ולכן היה שמור לזמן של יבושת המים בזמן אליהו, משא"כ מבול הוא ההיפך מזה].

איזו חכמה היתה בכך שנח נטע כרם?

"ויחל נח איש האדמה ויטע כרם. וישת מן היין וישכר" (ט, כ-כא) במדרש תהלים (בובר, פרק ט, אות טז) על הכתוב (שם פסוק כא): 'ידעו גוים אנוש המה סלה', אמרו: 'כל מקום שתמצא 'אדם' במקרא – אדם ממש. 'אדם ובהמה' - אדם שדעתו כבהמה. 'איש', 'גבר' - חכמים. 'אנוש', 'אדם' - שוטה'. למדנו א"כ שכל מקום שנאמר במקרא 'איש', בא להורות שחכם הוא. ויש לבאר, איזו חכמה היתה כאן בנטיעת הכרם שנטע נח, עד שקראו הכתוב 'איש' מחמת כן.

תירוץ א. ששמר לו זמורות

לכאורה יש דחכמתו היא במה ששמר את הנטיעות של הגפנים שקודם המבול והכניסם לתיבה, וכדאיתא במדרש (בראשית רבה לא, יד) ואתה קח לך מכל מאכל אשר יאכל ר' לוי אמר הכניס עמו זמורות לנטיעות, יחורים לתאנים, גרופית לזיתים. וכן הביא רש"י כאן ויטע כרם - כשנכנס לתיבה הכניס עמו זמורות ויחורי תאנים. וממילא מה שנטע עתה, הוא בזכות חכמתו ששמר לו זמורות שיהיו לו לאחר צאתו מן התיבה.

תירוץ ב. שלא נטע מכלאי הכרם

עוד יש לומר ע"פ מה שכתב הפנים יפות (לעיל ו, כא) לבאר מה שהכניס נח דוקא זמורות, על דרך שאמרו חז"ל (פסחים כא:): כ"מ שנאמר יאכל אפילו איסור הנאה במשמע, והיה אפשר לומר שמטעם זה הכניס עמו זמורות של גפן, מפני שלא יקח מכלאי הכרם שאסורין בהנאה, ולפי דגרעיני כלאי הכרם נמי אסורין, לא היה יכול ליקח גרעינים כמו משאר מינים, ולכך לקח זמורות שלא נאסרו כדאיתא בכתובות (פ.), [ומוסיף דאפילו לפמ"ש התוס' שם (ד"ה אכלה) דאף הזמורות אסורים, מ"מ הא כתבו התוס' שם דאין דרך הזמורות להוסיף א' במאתים, ומכ"ש דמן התורה ברובא בטל, א"כ אין איסור בזמורות].

וממילא מבואר שפיר מה חכמה שייך כאן, דיכול היה ליטוע כרמים מנטיעות שלא שייך בהם כלאי הכרם, ושפיר נקרא "איש" וכמו שכתב המדרש שהוא לשון חכמה.

תירוץ ג. עבודת האדמה חכמה גדולה

עוד יש ליישב ע"פ מה שכתב האבן עזרא (וכאן) איש האדמה יודע עבודת האדמה, והיא חכמה גדולה. ומבואר מה שנקרא איש, כיון שאה"ל עבודת האדמה היא חכמה גדולה.

תירוץ ד. חכמה לאמוד את הקרקע

עוד יש ליישב דהנה איתא במדרש (בראשית רבה פל"ז ה"ד) וישת מן היין א"ר חייא בר אבא בו ביום נטע, בו ביום שתה, בו ביום נתבזה. והקשו האחרונים כיצד אכל לאחר יציאתו מן התורה את ענבי הכרם שנטע הא בחזקת ערלה היו. וכתבו ליישב (דרכי שלום) ע"פ המשנה במס' ערלה (פ"א מ"ג) אילן שנעקר והסלע עמו שטפו נהר והסלע עמו אם יכול לחיות פטור ואם לאו חייב. ופירש

מדמתרץ דזה הותר מכללו וחדש לא הותר ואי נימא דהאיסור הוי משום ממשקה ישראל מה זה דקאמר דזה הותר מכללו, דאיזה דמיון הוא זל"ז, ובע"כ דגם בחדש איכא איסור מיוחד לגבוה, ומשו"ה בעי ליה דמ"ש איסור חדש קודם העומר מהאיסור דקודם לשתי הלחם, ומשני דזה הותר מכללו וזה לא הותר, ומהתם ג"כ מוכח דאיסור זה הוא אפילו בדיעבד, דהרי קאמר הטעם על הדין דאם הביא פסול משום דלא הותר מכללו אצל הדיוט, ומוכח דאיסור חדש לגבוה הוי אפילו בדיעבד.

חידושי הגרי"ז (מנחת ה, ז ד"ה האיר המזרח).

נפלאים מעשיו

עובדות נפלאות ומחזקות

בתורה ויראה והנהגות נכונות

גרשון שרעבי היה בטוח שהמובול של פרשת נח,

הוא קטן לעונות מזה שמותחולל אצלו בבית...

בעודו חוכך בדעתו כיצד להילחם עם התופעה

המחרידה הזו, התיישבה לצידו אשתו גאולה

והודיעה לו בקול רד: "גרשון, הבנות הפכו

לדתיות, הן יקרות לי נאוד, החלטתי לשמור

שבת בשבילן..."

איש העסקים גרשון שרעבי היה ידוע בקרב ידידיו, כביזנסמן נאמן, אמין, ישר דרך, שכל מילה שלו בסלע, שתיקה בתרי. מי ששיתף עמו פעולה ידע, שמעבר למיומנותו המקצועית בענייני יבוא, יצוא, יש לו גם ברכה מיוחדת בידיים. למה? ככה.

בקיזור, היה כדאי לשתף עם שרעבי פעולה, כמעט בכל תחום עסקי, כי השורה התחתונה, היתה רווח נקי. ומי בימים טרופים אלה, איננו רוצה להרוויח?

גם במישור המשפחתי רשם לעצמו שרעבי הישג לא מבוטל. היתה לצידו נוות - בית בעלת חסד, מאירת פנים, וארבע בנות צעירות מחונכות להפליא, שהישגיהן בלימודים היו לעילא ולעילא, והנהגותיהן מכובדות למדי ביחס לדור.

יתירה על כל זאת, מר גרשון שרעבי היה איש משפחה למופת, אשר ידע לשמור על המינון המדויק שבין העצבנות העסקית לרגישות המשפחתית. מי כמוהו מומחה שידע כיצד לא לחצות גבולות ולא לערבב בין המתח העסקי, לבית ולנפשות הפועלות בו.

היה לו זמן לכל.

בין פלאפון לטלפון, הוא ידע למצוא את 10 הדקות לשבת עם בנותיו על שיעורי בית, על סיפור מרתק, ואפילו על פיוט תימני עסיסי, כמו "דרור יקרא לבן עם בת" או "אם ננעלו דלתי נדיבים" וכו'. ובאמת בלי הרבה הקדמות מיותרות, שרעבי היה סיפור הצלחה, שפשוט תענוג לקנא לו. הקנאים, מבחינתו, יכלו לעבוד שעות נוספות.

אם כל כך טוב, תשאלו אותו, אז מה בעצם כל כך רע? מה הניע פתאום את מר שרעבי הסימפטי לרוץ לכוון כל חרדי מצוי, או אברך שיגרתי שיבוא לבדוק את מזוזות ביתו? מה הדחיפות, מה הבהלה, על מה ולמה אי-השקט?

הלוא ברוך השם, כולן בריאות, האישה, גם הבנות.

גם העסקים פנטסטיים פורחים מיום ליום.

וגם הוא מרגיש - ברוך השם - מצויין למרות 50 שנותיו הקדחתניות.

מה מריץ את גרשון לעבור מסופר סת"ם למשנהו, כדי לשמוע: "תשמע מיסטר, המזוזות שלך מהודרות, תקינות, הכל יוצא מן הכלל. הסופר שכתב לך אותם מגיע לו צל"ש..."

אלא מה, מר שרעבי היה בטוח, שמומחי הסת"ם מסתירים ממני את הקלקול, ואת האותיות והתגים הפסולים. היה ברור לו מעל לכל ספק שהמזוזות פסולות. "ריבוננו של עולם, איך יתכן שפתאום כל הבית שלו מתחיל... לחזור... בתשובה.

בטוח שהמזוזות אשמות!!!!"

זה התחיל עם בתו הבכורה רויטל החיילת. לפני כחצי שנה נקלעה רויטל להרצאה בנושא יהדות. מכאן היתה קצרה לשמור שבת, ללבוש מלבושים צנועים, ולבקש מאמא להגיש לה בשבת אוכל קר רק בצלחות פלסטיק.

גרשון קיבל את המהפך של בכורתו, בחיוך ציני. "גם אמא שלי מתימן עליה השלום, הקפידה על כשרות... וחץ מזה אין לי התנגדות לאכול בצלחות

הרא"ש שם ועקרו הרוח או שטפו נהר והוליקו למקום אחר ומן העפר שסביב השרשין עמו והוסיף עליו עפר שם ונשרש בארץ אומדים אותו עובדי אדמה אם היה יכול לחיות מן העפר שבא עמו בלא תוספת עפר אחר הרי הוא כנטוע במקומו ופטור מן הערלה ואם לאו הרי הוא כאילן העולה מאליו וחייב.

וא"כ יש ליישב דברי המדרש, שהכניס את הזמורה ביחד עם העפר והסלע שסביבו ובאמת היה חי בזמן זה, ולכן לא היה צריך להמתין ג' שני ערלה.

אמנם הפתחי תשובה (ויו"ד סי' רצ"ד ס"ק י"ג) הביא בשם פרח מטה אהרן (ח"ב סי' ע"ה) דבעינן שיכול לחיות שלש שנים כשני ערלה, וא"כ הכא יש לעיין הרי נח היה בתיבה רק שנה אחת, ולשיטות אלו הרי בעינן שיהיה האילן יכול לחיות ג' שנים עם העפר שסביבו, וכבר כתב הרא"ש דבעינן עובדי אדמה והיינו מומחים לדעת אם היה יכול לחיות זמן זה.

וא"כ יש לומר דזה מה שאומר המדרש "איש האדמה", שנח היה חכם ומומחה בטבע האדמה, ויכול היה לדעת שאילן זה היה יכול לחיות גם עוד שנתיים בלי שישתלוהו בקרקע, ולכן לא היה צריך להמתין ג' שני ערלה, ושפיר כתב המדרש "בו ביום נטע ובו ביום שתה".

ליקוטים וסיפורים נפלאים

על פרשת השבוע

בעריכת הגר"ב רובין שליט"א

חלק הסיפורים

"קץ כל בשר בא לפני" (ו, יג)

הגה"צ רבי ראובן קרלינשטיין זצ"ל באחת משיחותיו סיפר: הרבנית קנייבסקי ע"ה אשת חבר לגאון רבי חיים שליט"א הייתה נוסעת מפעם לפעם אל אביה הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל.

פעם אחת כשנפגשה שם עם אחיה רבי אברהם זצ"ל, אמר לה: "הנה כאן על הבלטה הזאת, היית עומדת כל יום מארבע לפנות בוקר וקראת תהלים".

אחת הנשים שהתלוותה אליה שאלה אותה בדרך חזור "למה הוא התכוון?" ניסתה הרבנית לבטל את הדברים באומרה: "שום דבר, זה סיפור ישן..." אך ההיא הפצירה בה, עד שלבסוף פתחה וסיפרה: "אבי הגרי"ש אלישיב לא ענין אותו שום דבר בעולם חוץ מתורה, ואמי לא ענין אותה שום דבר בעולם חוץ מהדאגה שאבא ילמד תורה. בבית לא היה לחם לאכול, כפשוטו. אני, הבת הבכורה, למדתי הנהלת חשבונות, ומאחר שלא היה לי היכן ללמוד, רק אצל אנשים שחלשים בהשקפה בענייני אידישקייט, פחדתי מאוד מהשפעתם השלילית. על כן בכל בוקר לפני שהלכתי ללימודים, אמרתי במשך שעה ארוכה את כל ספר התהלים, והתפללתי מעומק לבי להשי"ת שלא אנזק מהם..."

"כי מלאה הארץ חמס" (ו, יג)

בעיר חיפה דרו שני יהודים שעמלו לפרנסתם והיו רואי חשבון. האחד התפרנס ברווח, והיה "ברומו של עולם" והשני התפרנס בקושי ובדוחק. הגיע הראשון שהתפרנס בכבוד, אל החזון איש ושאל: בחסדי ה' טוב לי בפרנסה, אך מתירא אני על חינוך הילדים בעיר זו שמא תשפיע הסביבה עליהם. השיב החזון איש: "אם כן קמים ועוזבים את המקום!" ואכן כך עשה, הוא עזב את חיפה, ויתר על הפרנסה ברווח והלך לדור בירושלים. והנה גם השני שהתפרנס בקושי, בא לשאול את החזון איש בנוסח הבא: "פרנסתי בקושי, וברצוני לעזוב את חיפה, מה עלי לעשות?" מיד שאלו החזון איש: מה עם חינוך הילדים? השיב הלה: "מצד זה אני נמצא במקום טוב ליד בית ספר חרדי, אבל בגלל דוחק הפרנסה ברצוני לעבור לתל אביב." השיב לו החזו"א: "בשביל פרנסה לא עוזבים את המקום!" (איש לרעהו)

"כי מלאה הארץ חמס" (ו, יג)

לא נחתם דינם אלא על הגזל. (רש"י)

רבה הראשון של העדה החרדית בירושלים, הגאון הרב יוסף חיים זוננפלד זצ"ל היה ממונה על קופה מיוחדת אשר ממנה - היו מסייעים לבני ירושלים להשיא את ילדיהם. באותם הימים העניות הייתה נחלת הכלל, והדלות ניכרה מכל פינה. כל אדם אשר היה זקוק לסכום כסף בכדי להשיא את ילדיו, קיבל מן הקופה, סך של ארבע זהובים! מדובר בסכום גדול מאוד באותם הימים, אשר סייע להורים להשיא את ילדיהם בכבוד.

פעם אחת, עמד רבי יוסף חיים עצמו להשיא את בתו, אולם לא רצה לקחת בעצמו מקופת העזרה. המתין רבי יוסף חיים, אולי שאר הגבאים הממונים יזכרו לתת לו את ארבעת הזהובים, אולם הדבר נשכח מליבם. משראה רבי יוסף חיים, שאינו מקבל עזרה, הלך וביקש הלוואה מאחד מעשירי ירושלים.

העשיר שמח על שהזדמן לו לעזור לרב הנערץ, והלווה מיד את הסכום המבוקש. לאחר זמן נערכה החתונה ברוב עם.

מפלסטיק..."

חודשים אחר -כך ללא הודעה מוקדמת, הודיעה לו בתו השניה טליה, הלומדת בתיכון חילוני, כי גמלה בליבה החלטה לעבור לסמינר חרדי... שומו שמים, גרשון הרגיש זעזוע... בהחלט מובן.

בתו השניה, שהיתה ידית נפש של אחותה הבכירה רויטל, הלכה בעצתה למספר הרצאות בסניף "לב לאחים" המקומי, ונתפשה. האמת בערה בלבה, היא חשה שאין היא מסוגלת להמשיך וללמוד במוסד חינוכי פרוץ, שמזלזל בקדושת התורה...

כאן גרשון התחיל לנהל מאבק עיקש וחסר פשרות.

"אני מוכן שתהיי דתיה, אבל את מבחני הברורות תסיימי כאן בתיכון הנוכחי. לא עוברים לשום מקום..." צעק על טליה.

גרשון דיבר עם הקירות.

טליה, שכבר משבצות זהב לבושה, פשוט לא גילתה שום נכונות לעלות לאוטובוס המוביל לתיכון... גרשון רתח.

שבועיים אחר -כך הגיע המפץ הגדול. בתו השלישית אורלי הודיעה אף היא, שבבית הספר היסודי בו היא לומדת, לא לומדים תורה ומצוות, והיא החליטה להיות דתיה כמו אחיותיה הגדולות, ועכשיו ומיד, ללא ויכוח יש להעביר אותה למוסד חרדי...

גרשון שרעבי היה בטוח שהמבול של פרשת נח, הוא קטן לעומת מה שמתחולל אצלו בבית... בעודו חוכך בדעתו כיצד להילחם עם התופעה המחרידה הזו, התיישבה לצידו אשתו גאולה והודיעה לו בקול רך: "גרשון, הבנות הפכו לדתיות, הן יקרות לי מאוד, החלטתי לשמור שבת בשבילן..."

לאיש העסקים החביב שלנו זה היה כבר יותר מדי. הוא התרומם מן הכורסא, נטל סכין מטבח, והחל לשלוף אחת אחרי השניה את המזוזות המהודרות שנקבעו בוילה שלו, לפני פחות מעשור, ואחוז אמוק הוא רץ לרב השכונה, שהודיעו - חד משמעית - כי המזוזות מהודרות, ומשם הוא רץ לעוד סופר סת"ם, ומשם ללשכת רב העיר... המזוזות, לא יאומן, תקינות.

ולמה להאריך, גרשון שרעבי היה בטוח כי הבית שלו חזר בתשובה, כי המזוזות פסולות... לא מחלות, לא בעיות של שלום בית, לא קשיים עסקיים...

נכון להיום, גרשון שרעבי רגוע. הוא הבין טוב מאוד שהמזוזות המהודרות, דווקא משפיעות לטובה על המשפחה. בנותיו שהיו טובות ממילא, הפכו לטובות ומתחשבות עוד יותר. "כבוד אב" שהוא זוכה לו, הוא לא דמיין אפילו בחלומותיו הכי וורודים.

נו, מה לעשות כאשר כבר כל הבנות שומרות שבת, וגם האשה מתחזקת מרגע לרגע, החליט גרשון שרעבי, שכדי להשאיר אווירה נעימה בתא המשפחתי, גם הוא לא ממחר לאף מקום ביום השבת.

לימודו אותו לעשות קידוש, לא לבלוע מילים, הוא למד לנטול ידיים, לברך "המוציא", ותתפלאו הוא אפילו נהנה לברך "ברכת המזון", ובין נטילה לברכה, הוא מציץ לעברן של המזוזות הקבועות בתוך בתי זכוכית יפהפיים, וחושב בלבו "רבונו של עולם, איך סידרו אותי המזוזות האלה".

לכה דודי לקראת כלה, פני שבת נקבלה (קובי לוי, העיתונאי 1).

סיפור ושאלה בצידו

לעורר את בני המשפחה

ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י

כשהגעתי לשם, חשך עלי עולמו, שר התורה

בבית האסורים, עקב הלשנה שהלשינו האויבים,

ותפסוהו המלך דודלף, עם שריו נורקרט,

אולריך, יורג, וחבשוהו בבית האסורים, במבצר

אונזהיים שבמדינת עלזאס.

כל לומדי התורה בכל אתר ואתר, מכירים את ר' נח דרוקנייבך, שמלבד גדלותו ובקיאותו הרחבה בכל חדרי התורה, משקיע הרבה מכוחו ומרצו לדובב שפתי ישנים, להוציא לאור כתבי יד של רבותינו הראשונים כמלאכים, המפוזרים במוזיאונים ברחבי תבל, ושוכבים שם כאבן שאין לה הופכין.

בעשרות השנים האחרונות, זכה ר' נח להאדיר ולהוציא לאור עולם, עשרות מספרי הראשונים, חלקם שלא באו לדפוס מעולם, וחלקם שהיו מודפסים בהדפסות ישנות, שבורות וחסרות, ובעמל רב של שנים רבות, בפענוח כתבי היד

למחרת החתונה, נזכר אחד הגבאים בבהלה, כי שכחו לתת לרב את ארבעת הזהובים. רץ מיד הגבאי לבית הרב ביקש את מחילתו, והגיש לו את הכסף. "איני יכול לקחת סכום זה", אמר רבי יוסף חיים, "מטרת הקופה היא כדי לעזור לחתן ילדים, ולא כדי להחזיר הלוואות..." (פניני עין חמד)

"תחתיים שניים ושלישים תעשה" (ו, טז)

בראשית ימי הנסיעה ברכבת התחלקו הנסיעות לג' מחלקות. מחלקה ראשונה הייתה מחלקה מפוארת עם כיסאות מרופדים, מרחב נאה ושירות אישי לנוסעים. מטבע הדברים היה מחיר הנסיעה במחלקה ראשונה מופקע כטיסה במטוסי זמננו. במחלקה השנייה היו מושבים סבירים ללא שירות אישי וללא מרחב, כעין האוטובוסים של ימינו. ובמחלקה השלישית - בה היו כרטיסים זולים מאוד - היו ספסלי עץ נוקשים בצדדים ושטח אמצעי שבו היו בערבוביה חיות ותרנגולות, בני אדם וסלי קניות, תיקי נסיעות ומה לא...

באחת הפעמים נסע רב מסוים ברכבת וקנה כרטיס פשוט למחלקה השלישית. הצטנע הרב בפינה ולמד. עבר לידו משכיל אחד שתהה כדי לקנטרו: "רבי, תמהני על צדיק כמודן שנוסע במחלקה שלישית". השיב הרב: "עלי אין זו תמיהה. שכן ישנן דרגות של צדיקים. צדיקים דרגה א', צדיקים דרגה ב' וצדיקים כמוני - דרגה ג'. לפיכך נוסע אני במחלקה השלישית. אולם תמהני עליך, כיצד חצוף ממדרגה ראשונה כמודן נוסע בקרון המחלקה השלישית..." (במחשבה תחילה)

"כי יצר לב האדם רע מנעוריו" (ח, כא)

הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן מפוניבז' זי"ע אמר: כי את המשמעות האמיתית של הפסוק "כי יצר לב האדם רע מנעוריו", הבנתי היטב באחת מביקוריי אצל - הגה"ק בעל החפץ חיים זי"ע, וכך היה מעשה: פעם אחת נכנסתי ובאתי למעונו של החפץ חיים שבראדין, ומצאתני שעומד ומאכיל את בנו הפעוט 'אהרן', ילד זקוניו (מזיווג שני), שישב באותה שעה על כסא גבוה המיוחד לתינוקות. ה'חפץ חיים' ריצה את הילד פעם אחרי פעם בקול מתחנן: 'אהר'לה, אכול. אהר'לה, אכול', ואהר'לה מתעקש וממאן לאכול. לפתע הסב ה'חפץ חיים' את פניו אלי, אחרי שהבחין בהיכנסי, ויאמר: "היודע מר, מדוע הילד איננו אוכל? זה היצר הרע שמפתה אותו לבל יאכל! והוסיף מיניה וביה, הלא מקרא מלא הוא בספר בראשית "כי יצר לב האדם רע מנעוריו", ובפירוש רש"י, 'מנעוריו' משננער לצאת ממעי אמו ניתן בו יצר הרע, וכי מה מסוגל יצר הרע לומר לילד כה פעוט, אלא, 'אל תאכל', 'תהיה חלש', 'לא יהיה לך כח', 'תהיה ילד חולני ולא תלך ללמוד בחידר'... וכי משהו אחר יכול יצר הרע להסית ילד רך בשנים, שעוד לא מחוייב בשום מצוה, ופטור מעונשין"?... למשמע הדברים המשיך הרב מפוניבז' וסיפר נתחייכתי ועל פני ריחפה בת שחוק קלילה של קורת רוח. ראה אותי ה"חפץ חיים" בחיוכי, ופנה אלי שוב בנימה של אדם המביא לדבריו ראיה ניצחת: "רוצה מר להיווכח באמיתות הדבר, ילך נא לראות איך שהגוי השכן זולל וסובא (ויוי אזוי ער פרעסט און זויפט)", כי אותו יצר הרע המניא את אהר'לה שלנו מאכילה, הוא גופו אומר אל הגוי, "אכול! זלול! יהיה לך הרבה כח, תוכל להרביץ ולהרוג יהודים!" (פנינים)

"ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית השדה" (ט, ב)

פעם אחת נסע הרה"ק רבי אורי מסטרעליק זי"ע עם אחדים מתלמידיו דרך יער, ובאמצע הדרך עמדו הסוסים ולא חפצו ללכת הלאה. הלך בעל העגלה לראות מה קרה, וראה דוב עומד וחפץ לדלג על הסוסים.

התחיל בעל העגלה לצעוק, אמר לו הרבי אל תתיירא, והלך מהעגלה עד סמוך לדוב, הגביה מעט כובעו מעל מצחו, ומיד ברח הדוב.

אמר רבינו הקדוש לתלמידים שהתפעלו, אל תחשבו שזהו מופת, כתוב 'ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית השדה' אם האדם אינו מקלקל צלם אלוקים שעליו, אין לו לירא משום חיה.

זהו שאמרו במשנה (אבות ג, י) 'כל שרוח הבריות נוחה הימנו' בריות - רומז לכל בעלי חיים, אם הם נוחים הימנו ואינם אויבים לו, סימן היא שגם רוח המקום נוחה הימנו.

"שופך דם האדם דמו ישפך" (ט, ו)

פעמים רבות מדבר רבינו בגנות שפיכות דמים והלבנת פני חבירו ובשבח המעביר על עלבוננו.

בישיבתו של רבינו החת"ס היה נהוג, שכאשר נסע בחור אל בית אבותיו, היה בא ליטול רשות מרבינו, ואז ביקש רבינו להגיד לו דבר-תורה אשר יאמר משמו לפני לומדי תורה בעיר מולדתו.

פעם אחת, ביקש בחור אחד ממדינת מעהרן לחזור לעירו. לרב של אותה עיר היה קרוב שהתגורר בפרעשבורג, והיה למדן גדול, אבל מינות נזרקה בו. הבחור לא ידע על כך, והלך להפרד מהאיש הזה כדי לקחת פרישת שלום ממנו לרב בקהילתו. שאל הלה את הבחור איזה דבר תורה אמר לו רבינו, השמיע לו את הדבר והלך לדרכו.

אחרי כמה שבועות, בא האיש ההוא לבית רבינו כדי לבקרו ונכנס עמו בדברי תורה. אמר לרבינו דבר-תורה יקר מפז. ענה לו רבינו: "דבר זה מאתי יצא ושמעת אותו בלי ספק מבחור פלוני לפני כמה שבועות, בטרם נסע מכאן",

והוסיף: "מסתמא היה הבחור אצלך, מחמת שאתה קרובו של הרב"... הלמדן נשתתק, בידעו שהאמת עם רבינו.

באותו קיץ נסע רבינו למרחץ "וויענער -באדער" [מרחצאות ווינה]. הגיע לשם גם הגה"ק רבי מרדכי באנעט, ושניהם התאכסנו באכסניה אחת כדרכם במשך כמה שנים. התאספו שמה העדרים, תלמידי חכמים, ובתוך הבאים היה גם כן הלמדן ההוא מפרעשבורג. תוך כדי שיחה, התגלגלו הדברים באותו ענין אשר עליו אמר רבינו את דברי התורה הנ"ל. כאשר סיים רבינו לדבר על כך, אמר אותו האיש: "רבי, זה משלי הוא, ויזכור נא שביום פלוני הגדתי הדבר לפניו בפרעשבורג". כל השומעים חרה להם מאוד על העזות הזאת, והלה קם ויצא, ורבינו שתק ולא דיבר מאומה.

כאשר הלכו להם האנשים ונשארו שני הגאונים יחידים, סיפר רבינו להגה"ק המהר"ם, גופא דעובדא היכי הוה. עמד הגה"ק רבי מרדכי ברוגז מכסאו ואמר: "זאגט מיר נאר פרעשבורגער רב, ווי האט מאן איין זאלכען כח המעצור? ווי קאן מאן דאס נאר אויסהאלטן?!" [יאמר נא רבה של פרעשבורג, איך יש לכם כח מעצור כזה? איך אפשר לסבול זאת?!]"

צא וראה גודל מידותיו הנעלות של רבינו הגדול, היאך קיים בעצמו להיות מן הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים. (ו"ספרא דמלכא" מאת מהרש"ץ גנץ)

"וישת מן היין" (ט, כא)

מסופר על הגאון רבי אברהם אבלי זיע"א שכיהן כרב בעיר וילנא לאחר פטירת הגר"א ויע"א, שפעם בא אליו עובר אורח ותינה לפניו את צרותיו, הוא עני ואביון ואין לו במה לפרנס את משפחתו, מלבד זה יש לו שתי בנות שהגיעו לפרקן ואין לו במה להשיאן, הוא ביקש אפוא מאת רבי אברהם אבלי, שיעשה עמו חסד, ויתן לו מכתב המלצה לעשירי היהודים בוילנא, שיעזרו לו במצוה זו של הכנסת כלה. נענה לו הרב ונתן לו את המלצתו. לאחר שבועות אחרים מצאו את אותו אדם מוטל שיכור ברחוב ומכתב ההמלצה של רבי אברהם אבלי מתגולל על ידו.

לקחו את המכתב והביאו אותו אל הרב ואמרו לו יראה רבנו על מי הוא ממליץ לטובה, ולמי הוא נותן מכתבים.

ענה רבי אברהם ואמר, וכי מפני שוטה זה שקלקל, אשנה אני את מעשי ואת דרכי ולא ארחם על הבריות?

לאחר שנתפכח אותו אדם משכרותו, בא שוב לרבי אברהם וסח לפניו את צערו כי אבד ממנו מכתב ההמלצה, והוא מבקש שיתן לו מכתב אחר.

נענה רבי אברהם ואמר לו מתוך חיוך, אני חייב לך תודה, כי על ידך אני מבין את הפתגם השגור בפי ההמון, 'פלוני שיכור הוא כלוט', ומעודי הייתי תמה מפני מה מדמים את השיכור דווקא ללוט, והלא אף נח שתה ונשתכר, כמו שנאמר בראשית 'וישת מן היין וישכר', ולמה לא יאמרו שיכור כמו נח שהיה עוד קודם ללוט? אבל אתה הנחת את דעתי ותירצת את תמיהתי, נח שתה לאחר שכבר השיא את בניו ואת בנותיו, ועל כן אינו נקרא בשם שיכור, אבל אתה לוט שעדיין יש לך שתי בנות להשיאן, איך אתה מרשה לעצמך להשתכר? ולכן נקרא כל שיכור על שם לוט.

חלק הפירושים

"אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו את האלוקים התהלך נח" (i, ט)

רבינו האור החיים הקדוש מביא את דברי המדרש שהצדיק נח לא התעסק בפריה ורביה במשך 500 שנה, כי הוא ראה שבני הדור מכעיסים את הקדוש ברוך הוא, ולא רצה שהבנים שלו ימשכו אחריהם, ורק בסמיכות לגזירת המבול הוליד את בניו, היות שבזמנם לא היו נענשים רק אחרי גיל 100, ולכך חישב שהבכור מבניו לא יגיע לגיל מאה שנה בזמן המבול.

ובזה מפרש את הפסוק 'את האלוקים התהלך נח' - שחשש נח שהבנים שלו יכעיסו את הקדוש ברוך הוא וישפוט אותם במידת הדין המכונה 'אלוקים', ולכן 'יוולד נח שלושה בנים' בחשבון שיהיו פחות מגיל 100 בזמן גזירת המבול.

כמו כן, בפרשת לך לך מביא רבינו הקדוש את דברי המדרש שאברהם אבינו חשש שיהיו לו בנים שאינם מהוגנים, וביקש שאם כך, שלא יהיו לו ילדים בכלל. וזה לשון המדרש: 'שני בני אדם אמרו דבר אחד, אברהם ודוד, אברהם כתיב ביה ה' אלוקים מה תתן לי', אמר לפניו רבונו של עולם אם עתיד אני להעמיד בנים ולהכעיסך מוטב לי ואני הולך עירירי. דוד אמר 'וראה אם דרך עצב בי ונחני בדרך עולם', אמר לפניו רבונו של עולם אם עתיד אני להעמיד בנים להעציבך מוטב לי, ונחני בדרך עולם'.

ובפרשת ויגש כותב רבינו הקדוש וזה לשון קודשו: 'דבר ידוע הוא, כי הצדיקים יותר יחפצו בהיעדר הבן, בהיותו בן מביש...'

"נח איש צדיק תמים היה בדורותיו" (i, ט)

יש מרבותינו דורשים אותו לשבח כל שכן שאילו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר. ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום (רש"י). ולכאורה הרי התורה מעידה על נח שהוא

והשוואתם, והוספת רבבות הציונים ומראי המקומות, סודרו והודפסו מחדש, בכתב נאה וברור, ובהוספות רבות כיאה לספרים קדושים אלו.

לפני כשנתיים פנה לר' נח אחד מידידיו, וסיפר לו ששמע שמועה טובה המדשנת עצם, שבספריה הממשלתית שבפטרבורג, לאחרונה פתחו לציבור אוסף כתבי יד נוסף, ובו כתב יד מאחד מגדולי הראשונים, שהביא מאות רבות של פסקים, ששמעם מפי המהר"מ מרוטנבורג זצוק"ל בשנתו האחרונה כשהיה חבוש בבית האסורים.

ר' נח לא השתהה, ועלה על הטיסה הראשונה שיצאה למקום, כאשר פניו מועדות לספריה, ושם לאחר נתינת שלמונים מרובים, זכה לראות את כתב היד, המכיל שש מאות חמשים ושנים פסקים, שנכתבו ע"י תלמידו רבינו כתריאל בן רבי ניסים המצרי.

מעיון קל הבחין ר' נח, שמדובר בתשובות ופסקים חדשים, שאינם מופיעים בשו"ת המהר"ם, שלוקטו בהם כל מה שידוע בשם המהר"ם, ואף לא בספר תשב"ץ קטן, שגם הוא כתב את מה ששמע מהמהר"ם, בשנים שהיה בבית האסורים.

את ההתרגשות המיוחדת ששרתה עליו, שזכה לראות פסקים חדשים שלא נודע כלל עליהם, ולא ראתם עין מזמן מועט לאחר כתיבתם, ידע ר' נח היטב להסתיר מעיני הערלים, שהמתינו בדריכות לראות האם אכן יש בידם אוצר שלא יסולה מפז, או שאינו שווה רק כמה עשרות אלפי דולרים.

לאחר השתדלות מיוחדת, שהיתה כרוכה בהעברת מעטפות מלאות וגדושות לידי הנהלת הספריה וחברי הדירקטוריון, קיבל ר' נח אישור מיוחד לצילום הכתב יד כולו, מתחילתו ועד סופו.

שעות ספורות לאחר שר' נח סיים לצלם את כל גליונות הכתב יד, כבר היה בדרכו חזרה לארץ הקודש, ותוך כדי הטיסה, החל בפיענוח ולימוד הכת"י.

כשהגיע לארץ ישראל, החל ר' נח לקרוא את "התנצלות הכותב" המופיע בראש כתבי היד, שבו מספר הכותב על היותו תלמיד לרבינו אברהם בן הרמב"ם במצרים, ואף זכה לצקת מים ע"י ר' דוד הנגיד, נכדו של הר"מ במז"ל.

לאחר מכן מגולל רבינו כתריאל את סיפור השתלשלותו ממצרים ועד לאשכנז שאירופה למקום מגורי המהר"ם, ושמיעת פסקיו שהעלם עלי גליון.

וכך מספר בהקדמתו, שבהגיעו לגיל הבינה, נפטר על פניו חמיו, והוא נאלץ ליסוע למסעותיו, לגבות את החובות המרובים, מכל אלו שנשארו חייבים לחמיו, וכך נטרד מתלמודו זמן רב.

באחד המסעות הללו, התנפלו עליו שודדים ששדדו ממנו את כל כספו, ולאחר מכן תפסוהו ומכרוהו לעבד, לערבי נבזה שבנג'ורו, במחוז נידח שבמצרים.

תקופה זו של כחמש שנים, היתה קשה ביותר, כותב רבינו כתריאל, נאלצתי לעבוד בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה, בכל יום ויום נזכרתי מחדש בכל מדרשי חז"ל על קושי השעבוד, "הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה", עד שבחסד ה' עלי נמכרתי לסוחר עבדים, שמכרני לבבלי עשיר גדול, שהביאני יחד עם כמה עשרות עבדים, ועסקנו בעבודה קלה יחסית, בבניית ארמונו הגדול והענק.

תקופת הבניה שארכה כשנתיים, היתה טובה יותר עבורי, אמנם העבודה היתה קשה, אך היתה בה קצבה, ממעט לאחר עלות השחר ועד דמדומי לילה, ומשעת החשכה התרפקתי ברגשי אהבה על התורה הקדושה ועמלתי בה בכל לילה, ותורה זו שלמדתי באף, היא שעמדה לי.

לאחר שסיימנו לבנות את ארמונו הגדול והמפואר, השכיר אותי יחד עם שאר עשרות העבדים, למחצבת אבנים, שהיתה במקום הריסות ושממות בבל העתיקה, עבדנו שם לחצוב אבנים מאדמת הסלע, כאשר ידינו החשופות נעזרו אך ורק בכלי הכאה ואיזמל, וכך עבדנו מלפני עלות השחר, ועד לשקיעת החמה בחציבה, ומהשקיעה ועד ועד בכלל, בהובלת הסלעים והאבנים וסידורם.

הרבה מהעבדים נפחו את נשמתם מרוב עבודה, וזאת מלבד מה שרובם סבלו מקשיי נשימה מחמת האבק הרב שהיה במחצבה וסביבותיה. באותה תקופה התקיים בנו מה שנאמר על דור ההפלגה, אם היה נשבר כלי הקשה או איזמל, היו מצטערים על כך, אך כשאחד העבדים נפל ומת, המשיכו במלאכה.

בחסד ה' עלי, החזקתי מעמד אף בעבודה קשה זו, למרות שהעבדים האחרים שהיו גיבורים ממני בהרבה, נפלו בהמוניהם, ואילו אני, למרות תשות כחי וחולשתי, החזקתי מעמד למעלה מחמש שנים.

אחד מסוחרי העבדים, שהיה מגיע מידי פעם בפעם לספק עבדים חדשים, שם את עיניו עלי, וביקש מבעל המחצבה, שיחלפני עמו בעבד אחר, ובחסד ה' שהמשיך עלי בכל העתים והזמנים, בעל המחצבה הסכים לעסקה, והפכתי להיות עבד לאותו גוי מגושם ורע מעללים, הסוחר באנשים כבבהמות, ושותף לחטיפתם מבני ביתם ומכירתם לעבדים.

סוחר העבדים חפץ בי, שאהיה עבדו הצמוד אליו, בכל נסיעה ומקום שיהיה, אדאג לכל צרכיו, ואסדר את כל חפציו ודבריו, ואכן השתדלתי למלאות את בקשותיו ורצונותיו על הצד היותר טוב, כך שהעבודה במחיצתו, גשמית היתה קלה יותר, ואף רוחנית, מלבד הסלידה העמוקה ממעשיו, היה לי די זמן פנוי

לתורה ולתפילה, ומלבד כל זאת, בהפלגותיו בספינות השבויים, יכלתי אף לעזור במעט ליהודים שנפלו לידי, לעודדם בפסוקי נחמה וגאולה, ולאחל להם מקרב לב, שלא ירחק היום שישבו לביתם ולמשפחתם בשלום.

לאחר כמה שנים, כשהצטברו אצלו עבדים רבים, ולא היה לו מספיק רוכשים, החליט יחד עם חבריו, להפליג עד לאירופה ושם לנסות להציע את מרכולתם למכירה, וכך עשו, בהפלגה זו נאלצתי לשרת את כל חבר מרעיו, בריות שקשה לכנותם בתואר "אדם", שכל עסקם ושיגם הוא ברציחה ושאר חטאים.

כשעגנה הספינה באיטליה, יצאתי עם האדון שלי לסייר במקום, וכשעברנו ליד אחד מבתי הכנסיות הגדולות שהיו שם, ביקשתי ממנו שיכנס עמי לתוכו, ולאחר שנכנסנו, כשהוא היה עסוק בראיית ובדיקת המקום, האם יש מה לגזול בו, פניתי לאחד החכמים שהיה במקום, וסיפרתי לו שאני יהודי השבוי קרוב לעשרים שנה, והראתי לו מעט מכחי בתורה.

ליותר מכך לא נזקקו יהודי איטליה, כשאך נודע להם שיש יהודי שבוי, ושהוא גם תלמיד חכם, למרות עוניים ודחקם, מכרו ומשכנו מרכושם הדל, ופדוני בממון רב ועצום.

היה זה יום שישי ערב שבת קודש פרשת עקב, כשהודיעני האדון שלי שפדו אותי בני הקהילה, שמחה גדולה ועצומה עלתה בליבי, שזכיתי להיות בן חורין, לעבוד רק את ה' מלכינו, ולעבדו יותר ממה שעבדתי את אותו גוי, שלא נתן לי מאומה מלבד לחם צר ומים לחץ, ואילו אבינו האב הרחמן, שנותן לנו חיים בריאות וכח והכל, בודאי שנעבדו בכל כוחינו ובשמחה רבה.

לאחר כמה שבועות, שבהם נחתי והתחזקתי מכל מה שעבר עלי בעשרים שנה האחרונות, חשבתי בליבי שבגיל כשלי לא יעמדו לי כוחותי לשוב מצריימה, למקום מגורי כל משפחתי, מקום קברות אבותי, ולכך אמצא מקום בחבל זה, לעסוק בתורה וקיום מצוותיה, עד מאה ועשרים שנה.

בתקופה זו, למרות שהיתה משופעת בגדולי וענקי תורה, בלט בהנהגתו ראש גולת אריאל, רבי מאיר בן רבי ברוך, שכונה בשם "המהר"ם מרוטנבורק", שכבר היה זקן מופלג, ויצא שמעו בכל העולם, וחשבתי בליבי שהיות ואין עלי טרדת משפחה, אוכל להעתיק את משכני למקומו, ארץ אשכנז, וליצוק ממנו מים זכים ומתוקים, דבר ה' זו הלכה, להבין ולהשכיל.

למרות גילי המבוגר, לא נתעצלתי, ויצאתי שוב לדרך רחוקה, מהלך כמה שבועות, עד שהגעתי לבית היין, להרוות עצמי ביינה של תורה, להדבק בתלמידי חכמים.

כשהגעתי לשם, חשך עלי עולמי, שר התורה בבית האסורים, עקב הלשנה שהלשינו האויבים, ותפסוהו המלך 'רודלף', עם שריו 'מרקרט', 'אולריך', 'יורג', וחבשוהו בבית האסורים, במבצר אונזהיים שבמדינת עלזאס.

כשנודע לרבינו שקבצו יחדיו סך עצום כדי להתירו, גזר עלינו בגזירת מלך שלא נפדהו, שא"כ יתפסו בכל יום אחד מרבני ישראל, וישראל צדיקים בני צדיקים יפדוהו בכל מחיר, וח"ו חוזר חלילה.

פסקו התקבל בצער אצל כל שלומי עמך ישראל, שנצטערו בכל לב ונפש, על צער שר התורה, שמתקנת העולם מצער עצמו בכל מיני צער הללו, שהרי שבי כולוהו איתנהו ביה.

חשבתי בליבי, שאני מוכרח לראות את פני המלך ולזכות לינוק ממנו מעט מים חיים, והלכתי ושיחדתי את הממונים על בית הסוהר, שימנוני שומר בבית האסורים, ובשעה זו עמדה לי זכותי, שלמעלה מעשרים שנה הייתי עבד, שפני נראו כאחד העבדים, ולכך לא חשדו בי שאני מבני ישראל.

כשנתקבלתי לעבוד בבית האסורים, חיפשתי כל דרך לעזור לרבינו ולנסות להקל מעליו את סבלו, ושם זכיתי לראותו ולשמוע ממנו דבר הלכה, וזה מה שכתבתי בקונטרסי זה.

במשך תקופה זו, זכיתי גם להכיר את תלמידו הגדול, רבינו אשר, שכונה 'הרא"ש', ודנתי עמו הרבה בפני רבינו הגדול, וחלק מהפסקים שכתבתי, הם גם מפסקיו.

כשסיים ר' נח לקרוא את מה שעבר על רבינו כתריאל, התרגש מאוד מהדברים, שבזכות מסירותו של רבנו כתריאל, זכה ובידינו יהיו מאות פסקים חדשים מהמהר"ם.

במהלך חודשים רבים, עבד ר' נח על הכת"י שעות ע"ג שעות, עד שכבר היה בידו תכריך גדול ומכובד שבו הכתב יד מועתק ומפוענך בצורה ברורה, שעמם יוכל להחל בשלב העבודה השני, להשוות לספרים אחרים, ולהוסיף הערות ומראי מקומות.

בשלב זה נתקל ר' נח בקשיים מרובים, כמה מהפסקים שהובאו שם, סתרו פסקים אחרים שהובאו בתשב"ץ, ואפילו סתרו מה שהרא"ש מביא בשמו, וזאת מלבד חששות רבות שנתעוררו לו בעבודת הקודש.

כבכל פעם שמתעוררת לו שאלה, גם בפעם זו פנה ר' נח למרן שליט"א, והציע בפניו את ספיקותיו, בכדי שיפשטם ויכריע בדרך אשר ילכו ובמעשה אשר יעשו.

מרן שליט"א אמר לר' נח, שמקובלנו מרבותינו ובראשם החזו"א זצוק"ל, שאין

"צדיק תמים", ומי יכול לדרוש עליו גנאי? ובכלל, אם אפשר לדרוש לשבח למה לדרוש לגנאי? אלא תירץ הרה"ק רבי יצחק מרדווייל זי"ע: נח עצמו הוא שדרש לגנאי, שדימה למצוא בנפשו פגם של גיאות בעצם הידיעה שהוא צדיק, איך זה יודע על עצמו שהוא צדיק? וכה דיבר נח אל לבו: "אילו נולדתי בדורו של אברהם הייתי רואה גודל צדקתו ולומד קצת ענוה של "עפר ואפר" ולא הייתי נחשב בעיני כללם" (פנינים)

הסבא משפולי זי"ע היה אומר: אלה שדרשו לגנאי עשו בזה טובה גדולה לישראל. כי ראו ברוח קדשם אשר כמעט כל הצדיקים שעמדו לישראל תקום עליהם התנגדות, ומי לנו גדול ממשה רבנו שחשדוהו במה שאין בו. והנה, הצדיק הראשון שנזכר בתורה היה "נח", ולו היו הכל דורשים אותו לשבח, היו למדים ממנו כל הצדיקים העתידיים לבוא, שאם תהיה עליהם התנגדות ממאן דהוא, סימן שאינו צדיק... לכן יש שדרשו בכוונה את הצדיק הראשון לגנאי, להורות כי התנגדות אינה סימן מובהק לפגם, כי בכל זאת הרי נאמר "ונח מצא חן בעיני ה'..."

"איש צדיק תמים היה בדורותיו" (ו, ט)

באחד מביקוריו בארץ ישראל של הגאון רבי אהרן קוטלר זי"ע נכנס אצלו אחד מנכדי הגה"ק בעל החפץ חיים זי"ע ושאל אותו: "למדנו רבינו, מדוע התפרסמה צדקותו של זקיני בעולם, ולעומת זה, גאונותו לא היתה מפורסמת?" ענה לו רבי אהרן: "הנה, הולך אני לבקר במעונו של הגרי"ז מבריסק זי"ע הבה נשאל אותו". כששמע הרב מבריסק את השאלה, הפטיר מיד: "רצון יראיו יעשה!" פירש רבי אהרן את דבריו: ה"חפץ חיים" בגודל ענוותנותו, עמד והתחנן לפני ה', שלא תתפרסם גדולת תורתו. ותפילתו נתקבלה... ומה עם צדקותו הוסיף לשאול אותו נכד? ענה לו רבי אהרן תשובה קולעת: - "תורה" ידע ה"חפץ חיים" שיש לו, לכן התפלל על זה. אבל "צדקות" לא עלתה - על דעתו שהוא צדיק, על מה יתפלל?! (פנינים)

"ותשחת הארץ לפני האלוקים" (ו, יא)

שואל רבינו האור החיים הקדוש, שהיה צריך לומר שנשחתו 'אנשי הארץ' ומה הכוונה 'ותשחת הארץ', שמשמע שהאדמה בעצמה נשחתה?

ומתרץ וזה לשון קודשו: 'דקדק לומר 'הארץ', הכוונה שגם גוף הארץ לצד הפלגת החטאים תקולל חלקתם בארץ כי ישכינו בה התיעוב הנוצר ממעשיהם.

עומק נוסף יש בדבריו, לפי מה שכתב בפרשת אחרי, כי כל מקום שנעשה בו פעם עבירה, נעשה מתועב ומושחת, ויש בכוחו של המקום עצמו בעתיד, להכשיל גם צדיק שיגיע לאותו מקום, שיכשל בעבירה או בהרהור עבירה, מחמת שהמקום נעשה גורם לעבירה.

ובזה מפרש הפסוק 'כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו' - שעצם העובדה שישבתם והתעכבתם בארץ מצרים שהוא מקום עבירה, זה עלול לעורר בכם מחשבות ומעשים רעים.

לפי זה, יתכן שכוונתו כאן, שהם הכניסו השחתה וזוהמא 'רוחנית' לארץ, עד שהפך להיות גורם לעבירה.

"צהר תעשה לתבה" (ו, טז)

וברש"י: יש אומרים חלון ויש אומרים אבן טובה.

יש לפרש פלוגתתם דתלויה במחלוקת שהביא רש"י לעיל 'נח איש צדיק תמים היה בדורותיו' יש מרבותינו דורשים אותו לשבח ויש שדורשים לגנאי. דלפי דעת הדורשים אותו לשבח, הרי ניצל נח בזכות עצמו, משא"כ לפי הדורשים לגנאי - ניצל נח בזכות הדורות שעתידים לצאת ממנו.

והנה בהפיכת סדום מצינו שהמלאך ציוה את לוט "אל תביט אחרריך", דהיות שלוט לא ניצל בזכות עצמו (אלא בזכותו של אברהם אבינו ע"ה) אינו רשאי לראות במפלת אחרים ולפ"ז לאלו שדורשים לגנאי, נאסר עליו לראות במפלתן של אנשי דורו, שהרי אינו ניצל בזכות עצמו, וא"כ לא היה רשאי לעשות חלון בתיבה שלא לראות דרכו במפלתו, ולשיטתם הוצרכו לפרש שהיה אבן טובה שהאירה לו בפנים, משא"כ, אלו שדורשים לשבח וניצל בזכות עצמו, שפיר מפרשים שעשה חלון שהרי רשאי היה לראות במפלתו (פרדס יוסף)

"ואתה קח לך ... ואספת אליך..." (ו, כא)

נראה דהתורה הקדושה מלמדת את האדם דרך ארץ בשעת אכילה, דהנה יש שני אופנים בשעת אכילה, או שיתכופף האדם לאוכל או להביא את המאכל אליו, ומובא בשם הרבי ר' מיכל מזלאטשוב זי"ע שדרך הרעבתנים לכופף ראשם ורובם על הצלחת שבו נמצא האוכל, אבל אין זה דרכי החסידים עדיני הנפש, אלא צריך להביא המאכל אל פיו ולא פיו אל המאכל, וזה "ואתה קח לך מכל מאכל ואספת אליך" ולאכול בדרך ארץ כמדובר.

(מעדני מלך)

"ויעש נח ככל אשר צוה אותו אלקים כן עשה" (ו, כב)

"כן עשה" - זה עשיית התיבה. (מדרש)

כתבו הספרים, יש מצוות שהאדם נהנה ממנו בגופו ולא רק משום קיום המצוה, וכשעושה מצוה זו אין אנו יודעים אם עשה לשם שמים או לשם הנאת גופו, אבל אם אדם מקיים גם מצוות שאין לו מזה שום הנאה אזי רואים במוכח שכוונתו בכל המצוות, אף במה שנהנה כוונתו לשם שמים - וזוהי ג"כ הסיבה

שלסעודה שלישית בשבת קודש קוראים "שלוש סעודות" הואיל ושתי הסעודות הראשונות בשבת אוכל כשהוא רעב ויתכן שהוא מתכוין להנאת עצמו, אבל הסעודה השלישית אוכל הוא בהיותו שבע, ומוכיח בזה שאוכלו לשם שמים, וכוונתו בכל שלש הסעודות לשם שמים ולכבוד שבת ולכן נקרא שלש סעודות שכולל את כל הסעודות – וזה הפי' במדרש כאן "כן עשה" זה עשיית התיבה כלומר: שנח עשה את התיבה באותה כוונה אשר עשה "כל אשר צוה ה'" – כמו שעשה את כל הדברים אשר צוהו ה' שאין בהם הנאה גופנית וכל כוונתו היתה אז לש"ש כך גם עשה נח את התיבה לא כדי להנצל מן המבול אלא בשביל לקיים את מצוות ה' יתברך.

"ויזכור אלקים את נח ואת כל החיה ואת כל הבהמה אשר אתו" (ח, א)

כאשר זוכר השי"ת את הצדיק להושיעו הריהו מביא עי"ז ישועה גם לאנשים פשוטי דרגה העומדים במדרגה אחת עם חיות ובהמות, "אשר אתו" שהם מחוברים אל הצדיק ונכנעים לפניו.

(הרה"ק מלובלין זצ"ל)

"על כן יאמר כנמרוד גיבור ציד לפני ה'" (י, ט)

רשעותו של נמרוד הייתה שכל מעשיו התכוון כביכול לשם שמים.

אודות הקובץ

קובץ זה יוצא לאור בס"ד מדי שבוע, ומופץ באמצעות דוא"ל בלבד, ובו שנים עשר מדורים:

מדורי הפרשה והסיפורים:

א. מדור 'שבעים פנים לתורה', ובו שאלה בעניני פרשת השבוע [או המועד], שנשאלה בקובץ 'עיון הפרשה' בשנים קודמות, עם תשובות מגדולי הדורות, שהובאו במסגרת 'קונטרס התשובות בעיון הפרשה', שהקב"ה זיכני בעריכתו. **ישר כח גדול לראשי מפעל 'עיון הפרשה' שליט"א, על הסכמתם האדיבה לשימוש בקונטרס זה [וכל הזכויות שמורות להם], והוא הדין לכל הרבנים המוזכרים להלן.**

ב. מדור 'שמחת התורה', ובו שו"ת נוסף בעניני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי יהודה שמחה סטורץ שליט"א.

ג. מדור 'שלום לאוהבי תורתך', ובו שו"ת נוסף בעניני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי שלום חזקיה שליט"א.

ד. מדור 'ליקוטים וסיפורים נפלאים', בעריכת הרה"ג **רבי ברוך רובין** שליט"א. **ה. מדור 'סיפור ושאלה בצידו',** לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י, מתוך העלון 'האיחוד בחידוד' [וכל הזכויות שמורות להם]. פתרון החידה יובא בשבוע שלאחר מכן [ניתן לשלוח פתרונות למערכת, ואם יהיו פתרונות שיש בהם חידוש נפרסמם בע"ה].

ו. מדור 'מרגליות שאול', ובו חידושים והתכתבויות מגדולי הדור, מכתבי הרה"ג **רבי שאול מרגליות** זצ"ל.

ז. מדור 'מתיקות המוסר', בעריכת הרה"ג **רבי אלעד שליט** שליט"א.

ח. מדור 'נפלאים מעשיך', ובו עובדות נפלאות ומחזקות, בתורה ויראת שמים.

מדורי ההלכה והעיון:

ט. מדור 'מתיקות התורה', ובו חידודי הלכה ועובדות הלכתיות, משולחנו של הגאון הגדול **רבי יצחק זילברשטיין** שליט"א [מלוקטים מתוך סדרת הספרים 'חשוקי חמד' בהסכמתו].

י. מדור 'אוצר היסודות והחקירות', ובו חקירות ויסודות מרבותינו ראשי הישיבות, ושאר מעתיקי השמועה, מסודרים לפי סדר הא-ב. מתוך הספר 'דרישה וחקירה', שנמצא בשלבי עריכה והגהה.

יא. מדור 'לשון חכמים ברכה', ובו חקירות ויסודות בלשון רבותינו, מתוך הספר הנ"ל.

יב. מדור 'המעיר לארץ', ובו הערות והארות מרבנן ותלמידיהון [נא לכתוב בשפה ברורה ונעימה. המעונין בעילום שם לא יחתום שמו בסוף ההערה].

כל הזכויות שמורות לעורך, ולשאר המחברים לפי הענין. אסור להעתיק חלקים מקובץ זה ללא רשות מפורשת בכתב [ניתן להעתיק הקובץ בשלימותו].

לעילוי נשמות

מרן רשכבה"ג רבי **אהרן יהודה ליב שטינמן** זצ"ל ב"ר נח צבי זצ"ל

מרן פוסק הדור רבי **שמריהו יוסף ניסים קרליץ** זצ"ל ב"ר נחום מאיר זצ"ל הגאון רבי **יואל סטניצקי** ב"ר פרץ זצ"ל

הרה"ג ר' **חיים ישראל רוטמן** ב"ר יואל יעקב זצ"ל

הרה"ג ר' **שאול חיים דב מרגליות** ב"ר ישראל שלמה פייבל זצ"ל

לסמוך הלכה למעשה על כת"י של רבותינו הראשונים, וזאת מחמת שלא עברו את מבחנם של גדולי האחרונים במרוצת הדורות, אך בכל זאת, כת"י שידוע לנו שיסודו בהררי קודש, ודאי שמצוה גדולה להדפיסו, לדובב שפתותי רבותינו שבקבריהם, ולכך אנסה לבדוק לעומקו את ענין כת"י זה במשך יום יומים, שבהם אקוה שה' יעיר את עיני, למצוא את הדרך הנכונה בעבודת הקודש.

לאחר יומים, כשחזר ר' נח למרן שליט"א, אמר לו מרן, שאם הוא חפץ לשמוע את דעתו, אזי הכרעתו היא, שלמרות כל העמל הרב ודמים מרובים תרתי משמע, שהשקיע בתכריך הכתבים, יחזירם חזרה לגניזה, וכשם שקיבל שכר על הדרישה, כך יקבל שכר על הפרישה, והקב"ה יברכו בכל הברכות.

כששמע ר' נח את הכרעת מרן שליט"א, אמר לו מיד, שודאי שיעשה כפי שאמר לו, רק נפשו בשאלה, ילמדינו רבינו, בשל מה יצא הקצף הגדול הזה, שאין לספר זכות הדפסה וקיום, ודינו, שאחת דתו להיגנז.

אמר לו מרן שליט"א, ר' נח יקירי, תכריך כתבים אלו, איני יודע ע"י מי הם נכתבו, אך דבר ברור הוא, שאינם פסקיו לא של המהר"ם, לא של הרא"ש ואף לא של אחד מגדולי ישראל, שהם נסתרים מגמ' מפורשות, ומי שכתבם עסק באומנותו של לבן, לרמות את הציבור, ודבריו מלאים בהזיות ושקרים.

יתרה מכך הוסיף מרן שליט"א, אף בסיפור הדברים שעברו עליו כביכול, הוא כתב ככל שעלה על ליבו, ואין קשר בין הדברים למציאות.

ודאי שהכותב שנטל לעצמו איצטלה גדולה, של תלמיד חכם וגדול בתורה, אינו לא בקי לא בתלמוד ואף לא בפרש"י על המקרא, שכבר בימיו פשט בישראל.

כל בר בי רב יכול להוכיח את חוסר האמת שבדבריו, וזאת אף מרש"י בפרשתינו.

השאלה היא: מנין בפרשתינו ע"פ פרש"י, ניתן להוכיח שסיפור הדברים אינו אמת ?

[התשובה תתפרסם בגליון הבא בס"ד. ניתן לשלוח תשובות למערכת, ואם יהיה בהן חידוש נפרסמן].

מתוך תגובות הציבור לקובץ

התחלתי לקרוא את הקובץ, ולא הייתי מסוגל להתנתק. ממש תורה מפוארת בכלי מפואר!

שלום וברכה. אשמח להירשם לקבלת הקובץ המפעים. יישר כח!

יישר כח גדול, על החומר הרב, והתכנים הנפלאים, תמשיכו לזכות את הרבים, חג שמח!!

קבלתי בתודה ובשמחה רבה את הגליונות ששיגר אלי, ישר כחך ששיגרת, ואכן מלאים מזן אל זן, ועמוסים בד"ת מתוקים וערבים. וניכר עמל גדול בסידור ועריכת הדברים. תפוחי זהב במשכיות כסף, דבר דבור על אופניו. ישר כוחו וחילו לאורייתא. אמן. בהוקרה ובהערכה רבה...

נראה יפה וכתוב נאה ובוודאי יהיו רבים שיהנו ממנו.

ישר כח. הגליון חביב ביותר. נראה מאוד איכותי ונעים לעיניים.

נפלא מאוד! תחזקנה ידיכם! תזכו להמשיך בזיכוי הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה מתוך רוב נחת והרחבת הדעת!

עיינתי בקובץ על פרשת שופטים ומאוד מאוד נהניתי. השאלות מאוד רלוונטיות והתשובות ברורות ומובנות והכל בהיר ונעים. ישר כח ותמשיך להגדיל תורה ולהאדירה וכמובן אשמח לקבל את הקובץ הזה מידי שבוע (אם אפשר בתחילת השבוע).

יישר כח וחיילך לאורייתא! ממתין בס"ד לגיליון הבעל"ט!

עלון נפלא ביותר! שפה ברורה ונעימה!!!

ייש"כ על ההצטרפות לקובץ הנפלא, תיזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

ייש"כ על העלון הנפלא, המלא וגדוש ביסודות איתנים וחקירות נפלאות, המבטאים את מתיקות התורה.

נהנתי מאוד מהגיליון אשמח להמשיך לקבל אותו במייל הזה. בברכת יגדיל תורה ויאדיר.

פלא פלאות! מעיין המתגבר !

באתי בזאת בברכת יישר כח גדולה על הגיליון הנפלא המקבץ בתוכו מאגר נפלא של יסודות וחקירות מדברי רבותינו, וכן קובץ תשובות בענייני הפרשה דבר בעיתו מה טוב. ואסיים בברכת כהן והדיט שתזכו להפיץ תורה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא מתוך הרחבת הדעת.

מזל טוב על העלון הוא נראה מאד מרשים ויפה, חילך לאורייתא.

תודה רבה על משלוח הגיליונות והתוספות. כן ירבה וכן יפרוץ. ויזכה ללמוד וללמד דעת את העם, שנה טובה ומבורכת שנת גאולה וישועה ורווחה לתופסי התורה. ואתם שלו'.

יישר כח על הדברים הנפלאים מדי שבוע בכזה הגשה מפוארת, וגם על כל התוכניות השימושיות.

ישר כח כפול על מה שמזכה אותנו בקבצים החשובים וכעת מוסיף גם במידת גמ"ח במשלוח התוכנות לתועלת הלומדים [ויהר"צ שיזכה שיזכה ב"ב לראות בעמוד השלישי ג"כ 'עמוד העבודה'].

ואצרף ברכת הדיוט, לשנה טובה תכתבו ותחתמו וירבה השפע במעונכם והמשיכו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים. ושלו' רב לאוהבי תורתך.

ישר כח על הבאת הדברים בטוב טעם.

ישר כח עצום ונורא !!!

הרה"ג ר' משה רייך ב"ר לייב זצ"ל
סבי הרה"ג ר' דב יצחק הכהן לינטופ ב"ר שמואל פרץ זצ"ל
וזוגתו מרת יוכבד ע"ה ב"ר אריה זצ"ל
סבי הרה"ג ר' אהרן דוד הכהן מלאכי ב"ר חיים יצחק זצ"ל
וזוגתו מרת רבקה ע"ה ב"ר אברהם יששכר זצ"ל
הרה"ג ר' יעקב אריה הלוי הורן ב"ר שלום זצ"ל
וזוגתו מרת מרים ע"ה ב"ר משה זצ"ל
מרת מלכה פילץ ע"ה ב"ר אברהם זצ"ל
הרבנית רחל גנס ע"ה בת הר"ר יוסף זצ"ל
הרה"ג רבי משה מונק ב"ר אליקים ישראל זצ"ל

ניתן לכוסור שנוות להנצחה לזנון רב בתשלום

סכולי כנוש, פרטים במוערכת.

נאמר בכתובות דף מז ע"ב שרבי אלעזר בן עזריה אומר שאם הבעל מת באירוסין, אין האשה מקבלת את התוספת כתובה שלא כתב לה אלא על מנת לכונסה, והקשו התוס' (ד"ה שלא כתב לה) וא"ת אם כן כל אדם הלוקח פרה מחבירו ונטרפה או מתה, אכן סהדי שלא על מנת כן לקחה, וי"ל דהתם אכן סהדי שבאותו ספק היה רוצה ליכנס, וכו'. ולכאורה הוא הדין בעניננו אין זה מקח טעות כיון שכל חתן שמתחתן עם אשתו, נכנס באותו ספק שמא תמות.

והנה יש לעיין בפירוש התוס' מתי כבר היתה הפרה טריפה, קודם המכירה או לאחר מכן, ולכאורה מוכח שהפרה לא היתה טריפה בשעת המקח, שאם היתה טריפה בשעת המקח, הוה מקח טעות, כמבואר בשו"ע (חו"מ סימן רלב סי"א) המוכר בהמה לחבירו לטבחה, ושחטה ונמצאת טרפה, אם נודע בודאי שהיתה טריפה כשלקחה, הוי מקח טעות וצריך להחזיר הדמים. וכתב הנתיבות (סק"ג) דאפילו מכרה סתם הוי מקח טעות, דטריפה אינה חיה וגם אינה בחזקת בריאה כשהיא טריפה, וא"כ אפילו לחרישה הוי מום במקח. וא"כ קושית התוס' מיירי כשמתה או נטרפה לאחר הקנין, וכן מוכח מקושית התוס' שכתב ונטרפה או מתה, משמע נטרפה דומיא דמתה לאחר הקנין, ויעוין במשנה למלך (פ"ו מהלכות זכיה ה"א) ובשו"ת שואל ומשיב (מהדורה א ח"ג סימן סה) ובשו"ת חתם סופר (חו"מ סימן ע) ובנתיבות (סימן רל סק"א). וא"כ בעניננו שהמום כבר היה בשעת הקידושין, יתכן שהקידושין בטלים.

והנה לכאורה יש לומר דהרי היא מקודשת שהרי המקדש את האשה סתם ונמצאו עליה מומין הרי הוא מקודשת, כמבואר בשו"ע (אבהע"ז סימן לט סעיף ה) המקדש אשה סתם, ונמצא עליה אחד מן המומין הפוסלים בנשים, הרי זו מקודשת מספק. מ"מ נראה שהכא אינה מקודשת, והטעם משום שכתב השו"ע (סימן מד ס"ד) אילונית שנתקדשה הוי קדושין, ויש אומרים שאילונית ודאית אינה מקודשת. והדעה השניה הוא דעת התוס' והרא"ש וטעמם, משום שאין אדם מוחל על מום גדול כזה, שאין אשה אלא לפריה ורביה. וא"כ בעניננו שאין האשה יכולה לחיות, ואין יכולה להוליד, מסתמא אין אדם נתפייס, ואינה מקודשת. ואפילו לדעה הראשונה שהיא דעת הרמב"ם שאילונית מקודשת, נראה שהכא אינה מקודשת והטעם, שכתב המקנה (על השו"ע) שטעם הרמב"ם דאיירי שהיה בה מקצת סימני איילונית, והוא ידע מזה, ומשום הכי היא מקודשת, כיון דכבר הוי ליה ידיעה קצת, דהרמב"ם לשיטתו דלא מקרי איילונית רק כשיש בה כל הסימנים, ומקצת הסימנים ידועים לכל כגון שקולה עבה, יעו"ש. והכא כיון שלא היה סימן קודם, אף לדעת הרמב"ם אינה מקודשת. ויעוין בשו"ת דברי חיים (אבן העזר ח"א סימן מח) שכתב טעם אחר בדעת הרמב"ם.

והנה נאמר במסכת יבמות (דף קיח ע"ב) בעא מיניה רבא מרב נחמן המזכה גט לאשתו על ידי אחר כדי שלא תצטרך ליבום, כיון דסניא ליבם זכות הוא לה וזכין לאדם שלא בפניו, או דילמא כיון דזימנין שהוא אוהבת את היבם חוב הוא לה, ואין חבין לאדם שלא בפניו. וכתב המרדכי (ביבמות פרק האשה שלום ע"ט) מעשה באחד שחלה ותקיף ליה עלמא, והיתה אשתו במקום רחוק, והיה לה יבם קטן, והיה רוצה להקנות גיטה לאחר, ויזכה בשבילה כדי שלא תזדקק ליבם, ושאלו את פי אבא מרי אם בכי האי גוונא זכות הוא לה שלא תיזקק וכו', וזכין לה שלא בפניה או לא, ואמר דלא שנא כיון דהתלמוד לא חילק, ומורי רבינו משה בר שלמה אמר ליה דנראה לו דזכות הוא לה, וזוכין לה ואמר שכמדומה לו שמפי ר"ת שמע הדבר, מדאמרינן בגיטין דף סח ע"ב ששאל בניהו את אשמדאי, מאי טעמא כי חזיתיה לההוא חדוותא [הכנסת כלה שהיו מרבין בשמחה מאד] בכית? אמר ליה דמית גברא ובעיא למינטר יבם קטן תליסר שנין. [הרי שמצב כזה הוא אסון ומעורר בכי, וממילא הנישואין בטלים דהוי מקח טעות], ויש לדחות דדילמא תליסר שנין שאני, ועוד דתרתני איכא דמית בעלה, ורפיא בידי, עכ"ל.

והנה בשו"ת מאמר מרדכי (לגאון ר' מרדכי איטינגא סימן פ) רצה להוכיח מסוגיא זו דלא אזלינן בנישואין בתר אומדנא [שלא אומרים לו היתה יודעת שתצטרך להמתין הרבה שנים, לא היתה מתקדשת לו, וממילא הקידושין בטלים למפרע], וכתב שאפילו להפוסקים שאזלינן בקידושין בתר אומדנא, הכא אין זה אומדנא כלל, והטעם נראה כי באמת החתן לא היה חולה, אלא שאשמדאי ידע שהוא הולך למות, אולם סיבת המיתה נתחדשה רק אחר הנישואין, רק הגזירה כבר נכתבה קודם. משא"כ בנידוננו שהמום בכלה כבר היה בגופה מקמיה האירוסין אפשר דהוי מקח טעות, ולפי זה גם בשאלתנו כך ואין קידושיו בטלים למפרע [ויש להוסיף שאם החתן ת"ח כדאי להתחתן עימו כדי לחיות עימו ואפילו שנה וכמדומני שכך מספרים בשם החפץ חיים שהשיב לאשת רבינו איסר זלמן מלצר זצ"ל].

קובץ שבו
לעיון וחקירה
גליון כח
לך לך תש"פ

דרישה וחקירה

להערות והארות, ולהצטרפות לרשימת התפוצה, ניתן לפנות לעורך: **יהושע לינטופ** בכתובת: lintop200@gmail.com
פרטים אודות המדורים, זכויות יוצרים והנצחות - **בסוף הקובץ**.

תוכן הענינים [ניתן ללחוץ על שם המדור ולהגיע ליעד]

מדור 'מתיקות התורה' (עמ' ב): שכן חדר במלון, ובליילה לא היה חשמל, אבל היה אור מהרחוב # הבטיח לסדר ספרים תמורת תשלום, וביקש מהציבור לסדר את הספרים לשם שמים # אדם שנחשד שמטמין פצצה בבגדיו, ובא אחר וקרע את בגדיו #

מדור 'ליקוטים וסיפורים נפלאים' (עמ' יא): עמד רבנו בחיי במקומו, קיבל עצמו את האתגר שהוטל עליו, ושאל: "אדוני המלך, האם יש בבית המלך ענבים?" "ודאי" – השיב לו המלך – "דבר לא חסר בבית המלך!"... # נרעשה האם: "רוצח! הבנק חשוב לך יותר מבנק?!" אתה רץ מיד לדואר ומשגר מברק שאתה מסכים לשלושת התנאים."

מדור 'נפלאים מעשיך' (עמ' יא): זה התרחש בפרשת "לך לך", בבוקר יום השבת, בזמן קריאת התורה בבית הכנסת השכונתי הניצב לגאון ולתפארת במרכז בין הבניינים הגבוהים. לפתע נשמעו צעקות רמות "הצילו! הצילו!" הזעקה הזו הדדה מן המרפסת שבקומה השניה עד לחלונות הזכוכית הפתוחים בבית הכנסת.

מדור 'סיפור ושאלה בצידו' (עמ' יג): כששמע ר' שמחה את תשובתו, החל לומר בסערת נפש, "אוי, אוי, כבר שלוש ועשרים", והחל להתרוצץ הלך ושוב כשזועק כך פעמים רבות, עד שלבסוף נשען על אחד הקירות הסמוכות, כמי שעולמו חשך בעדו, וזועק "אוי אוי אוי..."

מדור 'שבעים פנים לתורה' (עמ' ב): מי הראשון שקרא לקב"ה 'אדון'?

מדור 'שמחת התורה' (עמ' ז): מדוע לא ביקש אברהם שתתכער שרה באופן זמני?

מדור 'שלום לאוהבי תורתך' (עמ' ט): מדוע לא גירש אברהם את שרה כדי שלא יכשלו בה?

מדור 'אוצר היסודות והחקירות' (עמ' ד): דברים שבלב אינם דברים # דברים שבלבו ובלב כל אדם # דיינים - כשרותם.

מדור 'לשון חכמים ברכה' (עמ' טז): חוב - על פעולה # חזקה - בירור או הנהגה #

מדור 'מרגליות שאול' (עמ' ה): מדוע אנשי סדום נענשו בעיקר על מניעת הצדקה, ולא על הגזל? במצות האב למול את בנו #

מדור 'המעיר לארץ' (עמ' ט): היכן היה המזון בתיבת נח? מהו הקשר בין זלזול בגזל לכפירה בעיקר? בענין 'מילה כקרבן' #

מתיקות המוסר

**מחשבה אחת של מוסר
בעריכת הגר"א שליט שליט"א**

מידת הנדיבות

"ומה מאוד צריך להזהיר גדולים על הקטנים, כי הרבה ילדות עושה וחברים הרעים עושים, על כן צריך לפקוח עין עליהם. וטוב לגבר שלא יצמצם כל כך עם ילדיו, ויתיר להם מעט פס ידו, ליתן להם איזה פרוטות כפעם בפעם, כדי שלא יהיו תאבים על כל דבר ויבואו לגנוב. ולא יפזר כל כך ולא יצמצם כל כך, אלא הכל לפי ברכת ה' אשר נתן לו" (פלא יועץ, גניבה).

שבעים פנים לתורה

**שו"ת בעניני הפרשיות והמועדות
עם תשובת מרן שר התורה שליט"א
ומרן רה"י הגרב"מ אזרחי שליט"א ועוד**

נוי הראשון שקרא לקב"ה 'אדון'?

ויאמר אדניי אלקים במה אדע כי אירשנה (טו, ח)

במסכת ברכות (ז, ב) אמרו: אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, מיום שברא הקב"ה את העולם לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון, עד שבא אברהם וקראו 'אדון', שנאמר (כאן) 'ויאמר אדניי אלקים במה אדע כי אירשנה'.

ויש לעיין, שלכאורה הדבר סותר למה שאמרו במדרש רבה (בראשית יז, ד), שאדם הראשון אמר לקב"ה: 'לך נאה להקראות אדניי שאתה אדון לכל בריותיך' וכו' [וראה תוס' חולין (סו, ב ד"ה כל)], הרי שאדם הראשון כבר קראו להקב"ה בשם אדנות.

תשובת מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א

להקראות ולא קרא

תשובת מרן ראש הישיבה רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א

"קראו אדון", היינו כאחד מן ה"שמות הקדושים", כמש"נ "'אדניי' אלקים", כלומר, הפניה של אברהם, היתה לשני שמותיו של הקב"ה יתברך, "'אדניי' ו'אלקים'".

אדם הראשון, אמנם אמר "לך נאה להקראות", אבל לא היתה זאת פניה ל"שמו" יתברך.

תירוץ א. אדם לא השתמש בשם זה

הקדמונים והאחרונים [המובאים להלן] הקשו קושיה זו. **וביפה תואר** ועל ב"ר שם, אות ה לפי חלוקתו) תירץ, שמה שאמר אדם הראשון (שם) אינו נחשב 'קריאה' בשם אדון, משום שלא בא לשבח את ה' או להתפלל לפניו, כדרך הקורא בשם שהוא עשוי לקראו כשקורא לו או מדבר עמו; אלא שכאשר נשאל על השם הראוי לו אמר, שלו נאה להקרא ה', והוא עצמו לא נשתמש בקריאה זו. אבל אברהם אבינו קראו 'אדון' כשהיה מדבר עמו ומתפלל לפניו, וכוונתו היתה לשבחו תמיד שהוא אדונו.

מתיקות התורה

**חידודי הלכה ועובדות הלכתיות
משולחן מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א
עם שמועות ממרן הגר"נ קרליץ זצ"ל**

שכר חדר במלון, ובלילה לא היה חשכול, אבל

היה אור מהרחוב

שאלה. ראובן שכר חדר במלון, כשהגיע הערב ורצה להדליק את האור, ראה שהאור לא נדלק, בבוקר כשעזב את המלון, שילם לבעל המלון רק חצי מחיר, כי אמר שחדר שהאור לא נדלק בו לא שוה מחיר מלא, אמר לו בעל הבית, הרי היה לך אור חזק מהפנס של הרחוב, ואם היית רוצה לכבותו, היית סוגר את התריס, ומה איכפת לך, שאני לא משלם על כך אלא העיריה. וראובן טוען, הרגילות בכל חדר בבית מלון שיש אור, ובחדר שלי לא היה אור, ולכן לא אשלם את המחיר המלא, האם ראובן חייב לשלם עבור חדרו מחיר מלא?

תשובה. כעין שאלה זו התעוררה לפני כמה שנה שהשעונים לא היו מצוים, ראובן שכר חדר במלון, ומפני שהיה צריך לקום מוקדם ללכת לשלטונות בזמן, ביקש חדר שיש בו שעון, ובעל המלון דרש מחיר גדול יותר בעד חדר כזה ראובן לא מצא בחדר שעון, בבוקר כשהיה צריך לשלם לו, שילם רק את המחיר של חדר בלא שעון, כי אמר הרי בחדר לא היה שעון, אמר לו בעל הבית, ממול החלון יש מגדל עם שעון ענק, והשתמשת עמו, וזו היתה כוונתי חדר עם שעון, חדר שרואים משם את השעון, כמו שיש חדרים שרואים משם נוף יפה, החדרים האלו שוים יותר, גם חדר שרואים משם את השעון שוה יותר, וראובן משיב, הרי אתה אמרת חדר עם שעון, הכוונה היא חדר שיש בו שעון, ובחדר לא היה שעון. האם ראובן חייב לשלם את המחיר של חדר עם שעון או לא?

אמרין בירושלמי ברכות (פ"ז ה"ב) שלש מאות נזירין עלו בימי שמעון בן שטח, מאה וחמישים מצא להן פתח, ומאה וחמישים לא מצא להן פתח, אתא גבי ינאי מלכא אמר ליה אית הכא תלת מאה נזירין, בעיין תשע מאה קרבנין, אלא יהב את פלגא מן דידך, ואנא פלגא מן דידי, שלח ליה ארבע מאה וחמשין. אזל לישנא בישא ואמר ליה לא יהב מן דידיה כלום, שמע ינאי מלכא וכעס, דחל שמעון בן שטח וערק, בתר יומין סלקון בני נש רברבין מן מלכותא דפרס גבי ינאי מלכא, מן דיתבין אכלין, אמרין ליה נהירין אנן דהוה אית הכא חד גבר סב, והוה אמר קומין מילין דחכמה..., אתא ויתיב ליה בין מלכא למלכתא, אמר ליה למה אפליית בי, אמר ליה לא אפליית בך, את ממונדך ואנא מן אורייתך, דכתיב 'כי בצל החכמה בצל הכסף'.

ולכאורה אפשר להביא ראיה משם, שהשוכר חייב לשלם עבור השעון, שהרי שמעון בן שטח לא הביא קרבנות, אלא הביא חכמתו, ועם כל זה היה ינאי צריך לעמוד בתנאו, אולם יש להביא ראיה להיפך, והוא שאם הבעל הבית לא הביא שעון או אור, אף שהיה שם, אינו יכול לבקש על זה תשלום, שהרי ינאי כעס על שמעון בן שטח, וטען שהיא רמאות, אלא ששמעון בן שטח, השיבו שהוא השקיע בזה שלמד כל חייו, ועל ידי זה היה יכול להתיר הנדרים, והוה כעין חכמתו מכר לו, אבל הכא בעל הבית לא השקיע כלום באור או בשעון. ונראה להסביר את כעסו של ינאי על שמעון בן שטח, דהנה בירושלמי בבא

תירוץ ב. 'אדון' עוקר דיורין ומכניס דיורין

השל"ה (ווי העמודים - עמוד השלום, פכ"ז אות יב) תירץ לפי המבואר במדרש [פסיקתא דרב כהנא (טו, י), הובא בילקוט שמעוני (יהושע רמז יד)], שבכל מקום שנאמר 'אדון' הכוונה שהוא עוקר דיורין ומכניס דיורין, כגון שעוקר כנענים ומכניס ישראל. וענין מיוחד זה רמז אברהם במה שקרא לה' 'אדון' דווקא כאן, כשאמר 'במה אדע כי אירשנה' [וראה מה שהוסיף לבאר לפי זה].

תירוץ ג. אדם התכוון לאדנות בכתיבת הוי"ה

המבי"ט (בית אלקים שער התפילה פ"ב, ד"ה ויש לספק) תירץ, שמה שקרא אדם הראשון לקב"ה 'אדון', הכוונה לשם הוי"ה שבקריאתו הוא אדנות [וראה באור אברהם וחבצלת השון (כאן) שהוכיחו כן מדברי המדרש (שם)], ואילו אברהם קראו בלשון אדנות ממש [בקריאתו ובכתיבתו], כמבואר בפסוק כאן.
ויסוד הדברים מבואר כבר **בתוספות** (ברכות שם ד"ה לא) וב**מושב זקנים** (כאן), שהקשו על דברי הגמרא (שם), שכבר לפני אברהם אמר נח (לעיל ט, כו) 'ברוך ה' אלקי שם'. ותירצו, ששם לא נכתב השם בלשון אדנות, אלא בלשון הוי"ה [וראה ביפה תואר (שם) שדן בתירוץ זה].

תירוץ ד. מצד הבריאה ומצד ההנהגה

המבי"ט (שם) הוסיף לבאר, ששם הוי"ה מורה שהקב"ה ברא העולם, ומהוה את כל ההיות. אך אופן בריאת העולם והוית ההיות נעלם מעיני כל חי, שאין מי שישגי כיצד ברא זאת, ועל כן שם זה אינו נקרא ככתבו, אלא בכינוי אדנות. וכוונת הדברים היא, שבסיבת בריאתו את העולם, ראוי הוא שיהיה אדון עליו, כיון שהכל ברואיו.

אמנם אברהם אבינו היה הראשון שקראו בשם אדנות ממש, כי בזמנו כבר נשכח מפי העולם שהוא יתברך ברא את העולם, ולא היו מכירים שהוא אדון על הארץ מצד הבריאה, ולכן קראו אברהם 'אדון' בפירוש בענין ירושת הארץ. וכוונתו היתה לומר, שכאשר ה' יעשה ניסים ונפלאות לבניו ביציאת מצרים, ובכניסתם לארץ, יכירו כל העולם כי הוא יתברך אדון על כל העולם. וכיון שיכירו שהוא אדון על כל העולם, יודו למפרע שהוא ברא את העולם, והוא מהוה ההויות [וכעין זה ביאר **משך חכמה** (ויקרא כו, ד). וראה עוד להלן (תירוצים כה -כח), ובדברות **צבי** (לגר"צ וייספיש, ח"ו מאמר יז) ו**פרפת אליעזר** (לעיל א, כו)].

תירוץ ה. אברהם נתעלה מעל המזל

הרשב"א (פירוש האגדות, ברכות ז, ב ד"ה אמר) ביאר כוונת המאמר [כעין הנ"ל], שקודם אברהם אבינו היו סבורים, שהכל הולך לפי המזלות, עד שבא אברהם אבינו, והוכיח שמכח מזלו אינו ראוי להוליד, ואף על פי כן הוליד, ובהכרח שנתגבר ויצא מתחת מערכת הכוכבים, ונתעלה במעשיו ונדבק לסיבה העליונה, ועל כן לא היה כח ביד הכוכבים לבטל ממנו התולדה. ולכן קרא אברהם לקב"ה 'אדון', משום שמתוך מה שאירע עמו נודע לאנשי דורו, הבקיאם בחכמת המזלות, שיש אדון עליהם לבטל כוחם, והוא האדון המשגיח והיכול.

וכתב שאף על פי שהקדימוהו **אדם** ושת ומתושלח וחנוך ונח ושם, שכל אלו היו צדיקים גמורים [וחלילה שיהיה נמשכים אחר הדעות הללו, אלא הכירו אדנותו יתברך], מכל מקום לא קרה לאחד מהם ענין כזה, שיוודע ממנו לבעלי החכמה היפך דעתם, כפי שקרה לאברהם שהוליד נגד מזלו.

ויש שתירצו לפי דבריו קושייתנו, שרק על ידי אברהם הוכח ענין זה, ועל כן נחשב הדבר שרק הוא קראו 'אדון' [וביפה תואר (שם) עמד על תירוץ זה ודחאו, משום שהרשב"א בא לבאר **מדוע** אברהם קראו 'אדון', אך אינו מכחיש שפשט המאמר הוא, שאברהם קראו אדון, ואחרים לא קראוהו אדון. וראה בתירוצים הקודמים מה שיש ליישב בזה, שיש חילוק בעצם הקריאה].

תירוץ ו. אברהם פירסם אדנותו

עוד כתב הרשב"א (שם), שאברהם אבינו היה מכריז ומפרסם אדנותו יתברך בעולם, ומביא להם ראיות לדברים [כגון ממה שהוליד, וכפי שנתבאר], והוא הקריא שמו יתברך בפי כל הבריות שהוא אדון, ומענינו למדו שאין השלטון והאדנות למערכת השמים, אלא רק לו יתברך לבדו.

ולפי זה תירץ באר משה (כאן), שאף על פי שאדם הראשון קרא לה' 'אדון' לכל הבריות, קריאה זו היתה רק בינו לבין קונו, ואיש לא ידע עליה. אבל אברהם פרסם את האמונה בעולם, והכל ראו וידעו, שהשי"ת הוא אדון העולם [וביפה תואר (שם) עמד על תירוץ זה ודחאו, משום שהגמרא (ברכות שם) אינה לומדת זאת מהפסוק (לעיל יג, ד) 'ויקרא שם אברם בשם ה'', אלא מהפסוק (כאן) 'במה אדע כי אירשנה', שנאמר בינו לבית הקב"ה].

תירוץ ז. 'אדנות' היא שידוד הטבע

הנצי"ב (ו**רחב דבר**, כאן) ביאר, ששם אדנות בדרך כלל נאמר על שידוד הטבע, ובא שם זה לומר שהשי"ת משנה לפעמים הליכות הטבע, כאדון על שלו, שהוא

מציעא (פ"ד ה"ג) מקשה מדוע אם האונאה היא יותר משתות המקח בטל, ולמה לא יחזיר לו את ההפרש והמקח יהיה קיים, והשיב רבי זירא שהלוקח אומר לו, אין זה מכבודי שיהיו הבריות אומרות עליי שהצליחו להונות אותי שמכרו לי ביוקר. [ועל פי זה הסביר גיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א למה פרעה רדף אחרי בני ישראל לאחר שאמר להם לצאת, והרי היה צריך להבין, לאחר עשרה מכות כאלו, שרדיפה כזאת היא כמו התאבדות, אלא שבשביל כסף לבד שבני ישראל לקחו ממצרים, עדיין לא היה רודף אחרי בני ישראל, אלא שפרעה לא היה יכול לסבול את הבזיון שבני ישראל רימו את מצרים שכאילו השאילו את ממונם, ועכשיו אינם מתכוונים להחזירו, ועל הרמיה הזאת לא היה מוכן לסלוח, ולכן רדף אחרי בני ישראל]. וכעין זה גם בעניננו אין השוכר רוצה שיאמרו עליו שהונו אותו, ונתנו לו חדר בל שעון, או בלי חשמל.

שאלתי שאלה זו את מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] ואמר לי אם חדר שרואים משם את השעון שוה יותר על פי האמת, חייב לשלם לו יותר, אך אם חדר כזה אינו שוה יותר על פי האמת, אלא שצריך לשלם לו עבור הפסיקה שכך התנה, הוא פטור כי במובן הפשוט חדר שיש בו שעון פרושו שיש בתוך החדר שעון, והרי לא הכניס שעון. והוא הדין לגבי האור, כיון שחדר שאין בו אור שוה פחות, אף שיש בו אור מבחוץ צריך לפחות לו מהמחיר, כי דעת בני אדם היא על חדר שיש בתוכו אור, ולא חדר מבוזה כי אין דרך בני אדם להתבזות ולראות עצמם מרומים בחדר כזה.

הבטיח לסדר ספרים תנוורת תשלום, וביקש

נוהציבור לסדר את הספרים לשם שנוים

מעשה בבית כנסת שהיה עמוס במתפללים ולומדים בחול המועד סוכות, ולקראת הושענא רבה הצטברו מאות סידורים וחומשים, ועוד ספרי קודש על השולחנות. הגבאי לא ידע לשית עצות בנפשו, כיצד יסדר כל כך הרבה ספרים. אחד מהמתפללים ניגש אליו ואמר לו שתמורת חמש מאות שקלים הוא מוכן לסדר את כל הספרים במוצאי שמחת תורה, והגבאי הסכים לכך. במוצאי שמחת תורה ניגש המתפלל הנ"ל לבימה, והפליג בשבח כבוד הספרים, ומדת החסד והמעלה של מי שמחזיר ספרים למקומם, וביקש מכל אחד להכניס רק חמש ספרים לארון, ותוך דקות אחדות, נהיה כל בית הכנסת מסודר. וכעת בא לבקש את כספו מהגבאי, וטוען הגבאי שלא התחייב על דעת כן שכל הציבור יחזירו את הספרים. הדין עם מי?

תשובה. לכאורה היה מקום לחייב את הגבאי, למרות שהמתפלל לא עבד בפועל, דסוף סוף מכר את חכמתו, וכעין המעשה הנ"ל בירושלמי ברכות (פ"ז ה"ב) לגבי שלש מאות נזירין שעלו בימי שמעון בן שטח. אך נראה שאפילו אם הגבאי חייב לשלם, מכל מקום יש כאן חשש של גניבת דעת מהציבור, כי הוא ביקש מהציבור לעזור לו מצד מידת החסד וכבוד הספרים, ולמעשה התברר שהוא 'דורש דמים' ולטובת עצמו דרש. ויתכן שאילו היו יודעים חלק מהאנשים שהוא מקבל על כך כסף, הם לא היו עוזרים, הי היו אומרים אנו נעבוד והוא ישתכר מעבודתנו?!

וכשהצעתי את הדברים לפני הגר"נ קרליץ שליט"א [זצ"ל] הוסיף ואמר שאם יש כאן גניבת דעת של הציבור, שוב לא מגיע לו כסף מהגבאי, כי לא הבטיח לו תשלום על של גניבת דעת (ב"ק כא, א).

אדם שנחשד שנוטעוין פצצה בבגדיו, ובא אחר

וקרע את בגדיו

שאלה. אדם חשוד נכנס למכולת הומה אנשים, ומתחת לחולצתו היה דבר בולט, הנוכחים נבהלו וביקשוהו להרים את החולצה כדי שיראו מה מונח מתחתיו, הוא סירב והתחיל להתווכח עם האנשים, ניגש אליו ראובן וקרע את חולצתו, ונמצא שהיו שם בסך הכל ארנקו ומסמכיו האישיים. שואל ראובן, האם הוא חייב לשלם לו את דמי החולצה?

תשובה. כתב השו"ע (חו"מ סימן שפ ס"ג) שהמציל את חבירו ובדרך הצלתו שבר כלים פטור, כדי שלא יבואו מלימנע מלהציל. ואף שהכא נתברר למפרע שההצלה היתה בטעות, נראה שאם לרוב האנשים היה נראה שיש כאן מקום לחשוד, הרי ראובן נחשב למציל ופטור, והוה כמו אדם שלא הרגיש טוב, ובאו אנשים להצילו, ובדרך הצלתם הזיקו, ונתברר שהיה לו חולשה קטנה, שלא היה צריך לבא ולעזרו, והם פטורים מלשלם.

וכן שנינו בשו"ע (סימן תריח ס"ו) אם נחלש הרבה, עד שנראה לרוב בני אדם שאצלו שהוא מסוכן אם לא יאכל, מאכילין אותו, [אף בלא רופאים, דספק נפשות הוא, משנ"ב (ס"ק טז)], כך גם בענייננו, אם היה נראה לרוב בני האדם שהוא חשוד, היה מותר לקרוע את בגדיו, כדי להנצל מספק הסכנה, ואין צריך לשלם לו, ואף לא לבקש ממנו מחילה. ואדרבה, החשוד צריך לבקש מחילה מהרבים על שהפחידם.

עוד נראה שבימינו כאשר הפחד התגבר במאוד, ולפעמים מתקיים בנו 'ורדף

אותם קול עלה נדף ונסו מנוסת חרב' (דברים כו לו), הרי הציל את האנשים מהפחד, שגם זה נחשב להצלה, ועוד שהאדם שהיה מקום לחשוד בו, היה לו להיענות לבקשת הציבור, ולהראות לכולם שאין על גופו כל דבר מסוכן, וכשסירב לשתף פעולה, איהו דאזיק אנפשיה, וראובן עשה מה שהיה עליו לעשות, וכדין עשה.

אמנם על הפסוק בתחילת ספר מלכים (א א) 'ויכסוהו בבגדים ולא יחס לו'. כתב רש"י אמרו רבותינו (ברכות דף סב) כל המבזה בגדים אינו נהנה מהם לסוף, שדוד קרע את כנף המעיל לשאול, ולכן הבגדים לא חממוהו. הכא אין לו לחשוש מזה שקרע את החולצה דיעוין בעיון יעקב (שם בברכות) שכתב אף שדוד עשה כן כדי להראות לשאול שלא ירדוף אותו, מ"מ היה לו לחתוך קצת ממנו, ולא כל הכסף. לפי זה אם ראובן קרע רק את מה שצריך כדי לחשוף את הדבר שהסתיר, לא ינזק בעת זקנתו.

והבן יהוידע כתב שהתלונה היתה על ביטול מצוות ציצית. [אם כי יש לעיין מלשון הגמרא שם, האומרת שביזה את הבגדים, ולא משום שביטל המצווה של ציצית]. והגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א [זצ"ל] אמר לי, שזו תביעה רק על דוד המלך ולא על אדם רגיל.

ונראה דרב אדא בר אהבה שקרע את בגד האשה הצבוע באדום, כפי שמובא בברכות (דף כ ע"א) מצווה רבה עשה, ויחממוהו הבגדים. כמו כן הקורע בגד שעטנז מעל חברו, גם הוא לא יעבור על איסור ביזוי בגדים. וגם בענייננו עשה מצוה שהתכוון להציל אנשים מהפחד, והבגדים יחממוהו עד לעת זקנתו (ב"מ ק, א).

אוצר היסודות והחקירות

מרבתינו מעתיקי השמועה

בכל חלקי התורה

דברים שבלב אינם דברים

ההוא גברא דזבין לנכסיה אדעתא למיסק לארץ ישראל, ובעידנא דזבין לא אמר ולא מידי; אמר רבא: הוי דברים שבלב, ודברים שבלב אינם דברים (קידושין מט, א).

אבל המוכר סתם אף על פי שהיה בלבו שמפני כך וכך הוא מוכר, ואף על פי שמראין הדברים שאינו מוכר אלא לעשות כך וכך ולא נעשה אינו חוזר, שהרי לא פירש ודברים שבלב אינן דברים (רמב"ם פ"א מהל' מכירה ה"ט).

האם הכוונה שיש לו חסרון בנאמנות, שלא נוכל להאמינו שכך חשב בלבו [ואם כן צ"ע הלשון 'דברים שבלב אינם דברים']. או שאפילו אם באמת חשב כן בלבו, אין זה כלום.

חידושי הגר"ש שקופ (קידושין סי' לד אות א). וראה להלן בסמוך מה שיש להסתפק לפי הלל השני.

האם החסרון הוא שלב אינו יכול לפעול חלויות, או שבאופן זה חסר בגמירות דעת להחיל.

יסודות השמועה (לגריי"ג אלכשטיין, עמ' תלה).

יש בענין זה שני דינים: א. אין כח לדברים שבלב לפעול חלות, כגון חלות של הפקר. ב. דברים שבלב אינם נחשבים דברים כלל, גם לענין לפרש כוונתו, כגון מוכר אדעתא למיסק לארץ ישראל, שהמכירה נעשית על ידי קנין, והדברים שבלב אינן אלא לפרש כוונתו, שעל דעת כן מכר.

שיעורי הגר"ש רוזנבסקי (סנהדרין ו, א אות עה).

משנה לצורך שעה הנהגה הרגילה שמסר לעבדיו. אמנם חז"ל התבוננו שכאן אין כוונת אברהם אבינו לשידוד הטבע, שהרי ביקש לדעת סגולת הארץ בטבע יצירתה, ובהכרח שכוונתו לומר בשם זה 'אתה אדון שלי, ומשגיח עלי בפרטיות, ואני נושא אליך עיני'. ואברהם חידש בזה, שגם בהליכות עולם הטבע אינו מכיר שום שר, כי אם אותו יתברך [וראה עוד לעיל (תירוץ ב; ה)].

ולפי זה יש ליישב קושייתנו, שאדם הראשון אמר זאת על 'יצירת הטבע', שאינה גרועה מ'שידוד הטבע', ולכן לא היה בכך חידוש. אבל אצל אברהם היה חידוש, שגם על הטבע הרגיל אמר כן.

תירוץ ח. אברהם כלול באדם הראשון

אמרי אמת (חוקת תרפ"ט ד"ה איתא) תירץ, שהנה ה' אמר לאיוב (איוב לח, ד) 'איפה היית ביסדי ארץ', וביארו במדרש (שמו"ר מ, ג), שכל הצדיקים תלויים באדם הראשון, יש בשערו, יש במצחו ויש בעיניו. והנה אברהם אבינו היה שייך ללב של אדם הראשון, ונמצא שאברהם אבינו הרגיש כמו אדם הראשון [ונמצא שאין סתירה בין הדברים, משום שאברהם ואדם הם אותה בחינה. והוסיף, שאדם הראשון היה האדם השלם שכלל את כולם, ואחר כך נתברר כל אחד בחלקו].

תירוץ ט. בעולם הפשט אברהם קרא ראשון

פחד יצחק (פסח, עמ' קמח אות ה) הביא קושיה דומה, שהנה אמרו חז"ל (שמות רבה כג, ד) שעד שלא אמרו ישראל שירה על הים, לא היה אדם שאמר שירה לפני הקב"ה [ולא עוד אלא שמודגש שם, שהקב"ה ברא את אדם הראשון ולא אמר שירה], ולכאורה הדבר סותר למה שאמרו (בראשית רבה כב, יג) שאדם הראשון אמר 'מזמור שיר ליום השבת' וגו' (תהלים צב, א).

וכתב שאין בכך סתירה כלל, שכן התורה לא גילתה לנו את שירו של אדם הראשון בפשט שלה, ונמצא איפוא, כי מאורע זה של אמירת השירה לא **אירע בעולם הפשט** של אדם הראשון. ואף על פי שבודאי אמר שירה בעולמות אחרים, מלבד עולם הפשט, השירה שאמרו ישראל על הים היא השירה הראשונה בעולם הפשט.

ולפי זה מיושבת קושייתנו, שבעולם הפשט אברהם אבינו הוא הראשון שקרא לקב"ה 'אדון'.

תירוץ י. כאן התגלה הענין בשלימותו

חקרי לב (שמות עמ' צ) תירץ כעין זה בשם הגר"א **קוטלר**, שכאשר מופיע ענין כלשהו בתורה לראשונה, הרי שרק מאז והלאה התגלה ענין זה בשלימותו, ונמצא שכאן התגלה הענין בשלימותו רק אצל אברהם אבינו.

תירוץ יא. אברהם קיבל עליו עבודת גמורה

עוד ביאר **חקרי לב** (בראשית עמ' קמא), שאין כוונת הגמרא (ברכות שם) שאברהם אבינו היה רק הראשון שהשתמש בביטוי 'אדון' כלפי ה', אלא הכוונה לענין מהותי יותר, שאברהם אבינו היה הראשון שקיבל עליו את אדנותו יתברך **בתכלית השלימות** [והיינו שהיה הראשון שהיה עבד מושלם לאדון בקבלת עול מוחלטת, ובהכרח חודרת וברורה שהקב"ה הוא אדון כל]. והראיה לכך, שלא היה מי שקדם לאברהם שנקרא 'עבדי', ורק על אברהם נאמר 'אברהם עבדי' (להלן כו, כד), כי אברהם שיעבד את כל חייו ומהותו לבוראו [ומלבד זאת גם קירב אחרים לשיעבוד מוחלט זה, כמבואר לעיל (תירוץ ו)]. ולפי זה יש ליישב קושייתנו.

תירוץ יב. אדם לא שמע לציווי

אמרי דוד (כאן אות סט) הביא דברי המדרש (בראשית רבה יט, ז), שעיקר השכינה היתה בתחתונים, וכיון שחטא אדם הראשון, נסתלקה השכינה לרקיע הראשון, חטא קין נסתלקה לרקיע השני וכו'.

ולפי זה תירץ [כעין הנ"ל], שנמצא שאף על פי שאדם הראשון קרא לקב"ה 'אדון', לא היה בכך כלום, שהרי אף לציווי הראשון שנצטווה, שלא לאכול מעץ הדעת, לא שמע. וכשאין העבד שומע בקול אדונו, אין זו אדנות [ובפרט אצל אדם הראשון שהיה יחיד בעולם, כשלא שמע בקול ה' ביטל בזה את כל האדנות כביכול, ולכן באמת נסתלקה השכינה מחמתו לרקיע הראשון].

תירוץ יג. אברהם קיים הדבר לעד

עוד כתב **אמרי דוד** (שם), שכאשר אברהם אבינו קרא לקב"ה 'אדון', נתקיימה אדנותו לדורות עד. ולכן אמרו (ברכות שם), שעד שבא אברהם אבינו לא היה אדם שקרא לקב"ה 'אדון', והיינו באופן זה המתקיים לעד [וכתב זאת כהמשך לתירוץ הקודם, ולכאורה זהו תירוץ בפני עצמו, שעל ידי אברהם נתקיים הדבר לעד].

תירוץ יד. כאן בעולם הזה וכאן לעתיד לבוא

אמרי דוד (שם) העיר על תירוץ, שאמרו במדרש [המובא בשאלתנו]: 'אני ה' הוא שמי' (ישעיהו מב, ח), הוא שמי שקרא לי אדם הראשון. ומשמע מכך, שדווקא אדם הראשון הוא שקרא את שמו של הקב"ה, ולא אברהם.

וביאר שדברי המדרש מוסבים על העתיד לבוא, שאז תתגלה לעין כל מלכותו יתברך, ויכירו כל באי עולם, שכל המרידות שמרדו בני האדם כנגדו יתברך, היו כדי שכל באי עולם יכירו שאין זולתו, ולכן הניח להם למרוד בו. ועל כך אמרו, שלעתיד לבוא יהיה זה שמו שקרא לו אדם הראשון, שהוא מרד בו יתברך, אף על פי שקראו אדון. אבל האדנות שמתקיימת בעולם הזה לדורי דורות, היא רק מחמת אברהם אבינו.

תירוץ טו. אברהם ביקש גם על מותרות

עוד ביאר **אמרי דוד** (כאן אות ע) בעיקר כוונת הגמרא (ברכות שם), שעד אברהם אבינו ביקשו רק על דברים הכרחיים, שחיי הנפש תלויים בהם, וכגון על המטר (רש"י לעיל ב, ה), אבל על מותרות לא ביקשו. אמנם כשבא אברהם אבינו ביקש גם על מותרות [ולכאורה כוונתו למה שביקש כאן על ארץ ישראל, ויש לדון בזה]. וכמו אדון שנותן לעבדו העברי כל מה שנצרך לו, ואפילו מותרות, אם קונה אותם גם עבור עצמו.

ולפי זה יש ליישב קושייתנו, שאין הכוונה דווקא ללשון 'אדון', אלא כפי שנתבאר.

תירוץ טז. 'אדון' הוא ביחס לבעל בחירה

עוד ביאר **אמרי דוד** (שם), שהשם 'אדון' מורה על כך שהוא אדון על בעל בחירה, וכן הלשון 'עבד' שייך רק על מי שהוא בעל בחירה, אבל אצל בהמה ודומם שאינם בעלי בחירה, לא שייכים לשונות אלו. ואדם הראשון בשעה שקרא לקב"ה 'אדון', לא היה בעל בחירה, שנעשה בעל בחירה רק לאחר מכן [ונראה שכוונתו לסוג הבחירה של אחר החטא, ואכמ"ל], ואם כן שם האדנות אצלו לא היה בשלימות, אלא רק כלשון מושאל. אבל אברהם אבינו היה בעל בחירה שקרא לקב"ה אדון, והוא הראשון שאצלו שם האדנות היה בשלימות.

תירוץ יז. אדם אמר זאת קודם החטא

פרפרת משה (ולעיל א, כו) תירץ כעין זה, שאדם הראשון קרא לקב"ה 'אדון' קודם שניתנה לו הבחירה, ו**קודם החטא**. אבל אברהם אבינו היה הראשון שקרא לקב"ה 'אדון' בכוחות עצמו, לאחר שהיתה בחירה בין יצר טוב ליצר הרע, ולכן השם 'אדון' מתייחס דווקא לאברהם אבינו [ולפי זה הטענה היא אחרת, שכיון שלא היה לו יצר הרע, אין זה חידוש בכך שקרא לקב"ה 'אדון'].

תירוץ יח. אברהם המשיך האדנות על בניו

עוד ביאר **אמרי דוד** (כאן אות עב), שעד אברהם אבינו אף הבנים שאינם טובים נקראו על שם אדם ונח, אבל אברהם אבינו היה הראשון שביקש רק אדנות של הקב"ה על בני אחריו, ובניו שלא קיבלו עליהם את אדנותו יתברך, אינם נקראים על שמו. ואף את ארץ ישראל לא רצה בלי אדנות של הקב"ה על בניו [עייין שם מקורותיו. ולפי זה יש ליישב קושייתנו].

תירוץ יט. בחינת 'שר' ובחינת 'עבד'

עוד ביאר **אמרי דוד** (וירא אות פח), שאף על פי שאדם הראשון ונח קראו לקב"ה אדון לפני אדם הראשון, מכל מקום הם הרגישו עצמם כ'שר לפני המלך' (וראה ברכות לד, ב), אבל אברהם אבינו הרגיש עצמו בבחינת 'עבד' לפני קונו, ועל כן נחשב שהוא הראשון שקראו 'אדון' [וראה כעין זה לעיל (תירוץ יא)].

תירוץ כ. הכוונה 'מיום שברא' ואילך

עין ישראל (ברכות ז, ב ד"ה מיום) תירץ, שמה שאמרו (ברכות שם) 'מיום שברא הקב"ה את העולם' וכו', הכוונה מאותו יום ואילך עד אברהם, אבל באותו יום בעצמו שנברא, נקרא 'אדון' על ידי אדם הראשון. ולכן אמרו 'מיום' ולא 'מאז', לומר שהכוונה מאחרי אותו יום [אמנם יפה **תואר** (שם) כבר עמד על תירוץ זה, ודחאו].

תירוץ כא. בששת ימי בראשית היה גדר אחר

אור אברהם (כאן) תירץ כן בתוספת נופך, שכוונת הגמרא (שם) היא, שמיום שנגמרה בריאת העולם, והיינו לאחר תשלום כל ששת ימי בראשית, לא היה אדם שקראו להקב"ה 'אדון', עד שבא אברהם. ומה שאדם הראשון קראו בשם זה, היה זה לפני שנשלמה הבריאה כולה, ולפני חטאו של אדם הראשון, שאז היה בדרגה גדולה ושונה מזו של אחר החטא [כמבואר בסנהדרין (לח, ב) שאדם הראשון קודם החטא היה מסוף העולם ועד סופו, כיון שסרח הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו. הרי שנשתנתה דרגתו ומהותו לגמרי, ומכח צורה ודרגה זו נמשכו כל הדורות שלאחריו]. ונמצא שמיום שנסתיימה בריאת העולם וצורת האדם, לא היה אדם שקראו 'אדון', עד שבא אברהם אבינו וקראו 'אדון'.

תירוץ כב. אברהם שיבח מעצמו

באר משה (שם) תירץ, שאברהם אבינו שיבח את השי"ת מעצמו, בלי שהקב"ה

ציאורים והערות (קידושין עמ' תרלז) על פי הגרעק"א (מהדו"ק שו"ת סי' כג ד"ה מ"פ).

דברים שבלבו ובלב כל אדם

כתבתינהו לנכסי לברתא. פרש"י ז"ל והודיעה לעדים שאין מתנה זו אלא כדי להבריא ולא כדי שתזכה בהם, והקשו בתוספות דהא אמרינן בפרק מי שמת (ב"ב קנ"א א') אפילו למאן דאמר מברחת קני הני מילי היכא דלא גליא דעתה אבל היכא דגליא אדעתא לא קני, ואילו הכא איפליגו בדגליא דעתה ופירשה כן לעדים, ויש שתירצו דההיא בדגליא דעתה בשעת הקנין ובכאן לא אמרה לעדים אלא קודם לכן, ולא נהירא דהא ודאי כיון שאמרה להם כן בתחלה אין לך גילוי דעת גדול מזה וכשעשתה אחרי כן סתם על אותם דברים עשתה מן הסתם, והנכון דפלוגתא דהכא בשלא אמרה לעדים כלום ואפ"ה קיימא לן דלא קני, ואף על גב ד**דברים שבלב אינם דברים אומדנא דמוכח שאני, ודברים שבלבו ובלב כל אדם דברים הם** וכדפרישית במסכת קדושין (מ"ט ב') בס"ד (ריטב"א כתובות עח, ב ד"ה כתבתינהו).

מיהו אי איכא אומדנא דמוכח, נתבטל המקח (רמ"א חו"מ רז, ד). מה הכוונה 'בלבו ובלב כל אדם', האם הכוונה היא שהדברים הם בליבו, וליבו גלוי לכל בני אדם, והיינו שאנן סהדי שכן הוא בליבו. או שהכוונה היא שכך טבע כל אדם, שכך צריך להיות בליבם, ואין צריך אנן סהדי שכן הוא בליבו.

פיעורי הגר"ג אללשטיין (נדרים עמ' קל; קמז).

דיינים – כשרותם

גר דן את חבירו דבר תורה, שנאמר (דברים יז, טו): 'שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך', עליך הוא דבעינן מקרב אחיך, אבל גר דן את חבירו גר. ואם היתה אמו מישראל - דן אפי' ישראל (יבמות קב, א).

בעיקר דיני הכשר ופסול דיינים נאמרו שני דינים: **א**. פסול הגוף לעצם מעשה הדין, על כך שנינו (נדה מט, ב) 'כל הכשר לדון כשר להעיד, ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון'. **ב**. עצם החפצא של דין, שדן את חבירו ודינו מועיל עליו, הרי זו שררה. וממילא צריך שיהיה ראוי לחול עליו תורת שררה, וכל שנפסל לשררה שוב אינו יכול לדון.

וגר התמעט מהדין השני, ולא התמעט מהדין הראשון, ולכן יכול לדון את חבירו, משום שבאופן זה אין שום חסרון.

פיעורי הגר"ז פוזרסקי (סנהדרין ג, א לות נט).

מרגליות שאול

חידושים ומכתבים מגדולי הדור

מתוך כתבי הגר"ש מרגליות זצ"ל

נודוע אנשי סדום נענשו בעיקר על מניעת

הצדקה, ולא על הגזל?

הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג שליט"א

בפי"ג י"ג כתוב ואנשי סדום רעים וחטאים לד' מאד. ופרש"י רעים בגופם וחטאים בממונם. בסנהדרין ק"ט א' מבואר שסדום נמי חטאו בגזל ממון של השני וביחזקאל פט"ז מ"ט כתוב הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם וגו', ויד עני ואביון לא החזיקה. יש לעיין הא לגזול הוי דבר חמור יותר מלא ליתן צדקה ומ"ט לא מציין הפסוק ביחזקאל עוון גזל. וי"ל דגזל לא כולם יכולו לעשות, דלזה צריך להיות תקיף, משא"כ לא ליתן צדקה יכולים כולם לעשות זאת והפסוק מציין עון של כל העיר.

הערת העורך:

רבינו יונה בשערי תשובה (ש"ג אות יד -טו) עומד על קושיה זו, וזה לשונו:

ויש אנשים רבים בהמון העם חושבים, כי אין עיקר האבדון והפסד הנפש זולתי בעבירות שיש בהן מעשה, וכי אין אבדן נפש אל האיש אשר הוא טהור מחטוא במעשה, ובדרך העבירות לא הלך, וחדל

מעשות מצות ומעשים טובים. על כן אנו חייבים להודיע תועי רוח בינה, כי אמרו זכרונם לברכה (ירושלמי חגיגה פרק א הלכה ז): ויתר הקדוש ברוך הוא על עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים ולא ויתר על עון בטול תורה. ואמרו (ספרי דברים עקב): כשם ששכר תלמוד תורה גדול מכל המצוות, כך עונש המבטל גדול מכל העבירות, ואמרו (סנהדרין צט א): (במדבר טו, לא): "כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר" – נאמר על מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק. וכבר זכרנו לך כל אלה בשער התורה.

ומצאנו בענין אנשי סדום שהיו רעים לה' מאד בכמה עלילות נשחתות, כמו הגזל והחמס ועיוות הדין וגלוי עריות, ואם כל זה הזכיר הכתוב כי אבדו ונשמדו בעון בטול הצדקות, שנאמר (יחזקאל טז, מט): "הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם – ויד עני ואביון לא החזיקה". ונאמר על האנשים שאינם עורכים מחשבות להתבונן תמיד ביראת ה' (ישעיה כט, יג – יד): "ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה לכן הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא", ונאמר (ירמיה יב, א – ב): "מדוע דרך רשעים צלחה – קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם", ונאמר (תהלים עג, כז): "כי הנה רחקיך יאבדו".

ושמעת לבאר, שמי שאינו עושה מה שצריך, הרי שאין טעם כלל להחזיקו בעולם, וזה חמור יותר [מבחינה מסוימת] ממי שעושה עבירות. ועוד שמעתי לבאר, שאם היו עושים צדקה, הרי שהצדקה היתה מגינה עליהם, מה שאין כן עתה שלא עשו צדקה, נענשו על פשעיהם.

במוצות האב למוול את בנו

הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א

בפי"ז י"ב כתוב ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר בקידושין כ"ט א' איתא דיש מצוה על האב למוול בנו וילפינן מדכתיב וימל אברהם את יצחק בנו.

א. המנח"ח במ"ע ב' ס"ק ד' מסתפק האם מה שיש מצוה על האב למוול הוי רק בשהבן קטן אבל בהיותו גדול אין לו מצוה או שיש לו מצוה אף כשהבן גדול ולא נימול בקטנותו ועכשיו רוצים למוולו, והאב יכול למוול, דהש"ך בחו"מ סימן שפ"ב כותב דכשהאב יודע למוול אסור לו לכבד אחר למוול, דא"נ שאין לו מצוה יכול לכבד אחר, ואי יש לו מצוה אינו יכול לכבד אחר, א"נ כהשגדיל והאב והבן יכולים למוול דאי אין לו מצוה, צריך הבן למוול עצמו ואסור לו לכבד אפי' לאביו, ואי יש לו מצוה צריך האב למוול לפי שחיובו קודם.

ומביא דמהרמב"ם בפ"ה מהלכות ק"פ ה"ה משמע שאין המצוה מוטל על האב אלא בקטנותו, לפי שכותב שמילת בניו הקטנים, ומילת כל עבדיו בין גדולים בין קטנים מעכבתו מלעשות פסח. וצ"ע מה החילוק בניו שרק בקטנותם מעכבים אותו אלא שרק אז יש לו מצוה למוול, ולכן זה מעכב.

אך מביא שמהתוס' בקידושין כ"ט א' משמע דיש לו מצוה אף בגדלותו, דבגמ' שם איתא דנשים פטורות מלמוול בניהם וילפינן ליה מקרא. והקשו תוס' מ"ט צריך פסוק לפוטרה, תיפו"ל שזה מ"ע שהזמ"ג שרק ביום ח' מלים. ותי' שכיון שמיום הח' והלאה אין הפסק, הו"ל מ"ע שאין הזמן גרמא. ואפי' בלילה לראב"ש דמילה שלא בזמנה הוי אף בלילה, והו"א דנשים חייבות קמ"ל קרא לפטור. וא"נ שיש לו מצוה לאב רק בקטנותו. נמצא שהחלק של האב במצוה הוי הזמן גרמא אע"פ שעצם מצות מילה הוי שלא הזמן גרמא ואילו היו נשים חייבות למוול היה זה כמו האב וכיון שזה זמן גרמא צריכים להיות פטורות ומ"ט צריך פסוק לפוטרה אלא ש"מ שיש מצוה למוול אפי' בגדלותו וא"כ חלקו במצוה הוי שלא הזמן גרמן.

ויש לדחות ראייתו שלא מסתכלים על חלקה במצוה אלא על עצם המצוה של המילה לדאוג שיהא מהול כל הזמן.

ב. המנח"ח במ"ע שצ"ב מסתפק גם בפדיון הבן האם המצוה על האב הוי רק בקטנותו או שיש לו מצוה אף בגדלותו. ומביא שבלשון החינוך מבואר שמסתפק בזה.

ג. והנה הרמב"ם בהלכות ברכות פי"א כות' דאב שמל בנו מברך וציונו למוול את הבן, דאם יברך על המילה, אין משמע חיובא כ"כ. ובשו"ת הריב"ש סימן קל"א נשאל מ"ש פדיון הבן שהרמב"ם כות' שהאב יברך על הפדיון. ומתוך הריב"ש דפה"ב הוי מצוה שמוטלת על הבן אלא כיון שאינו יכול לקיים הטילו זאת על האב. ולכן מברך על מאחר שהרמב"ם כותב שמצוות שעושים לאחרים מברך על, משא"כ מילה הוי מצוה על האב ולכן מברך למוול. ומביא ראיה לזה דכשיגדיל הבן אין חייב האב לפדיונו ומחויב לפדותו עצמו, והיינו שהמצוה הוי על הבן אלא שהטילוה על האב ומשו"ה בגדלותו נפקע החיוב.

ונראה להוכיח מהריב"ש דס"ל שהמצוה על האב למוול הוי אף בגדלותו, דאי הוי רק בקטנותו הוי כמו פדיון הבן ומ"ט חילק הרמב"ם בברכה, אלא ש"מ שהמצוה הוי אפי' בהיותו גדול.

מיהו יש לדחות זאת דבברכת שמואל קידושין סימן י"ח מביא מהגר"ח ז"ל דפירש בריב"ש שס"ל שבין במילה בין בפה"ב המצוה הוי רק בקטנותו, והראיה של הריב"ש שפה"ב לא הוי מצוה על האב אלא הוי מצוה על הבן, מבאר הגר"ח ז"ל דאפי' נימא שבגדלותו ליכא מצוה על האב, מ"מ הא נשאר חובתו

עוררו לכך, אבל אדם הראשון השיב זאת רק לאחר שנשאל 'ואני מה שמי'. וכוונת הגמרא (ברכות שם) היא, שלא היה אדם שקראו להקב"ה 'אדון' **מעצמו**, עד שבא אברהם [וראה עוד לעיל (תירוץ א)].

תירוץ כג. אברהם מל עצמו

המהר"ל (תפארת ישראל פי"ט ד"ה ודבר) ביאר כוונת הגמרא (ברכות שם), שעד שבא אברהם לא היה לקב"ה צירוף וחיבור אל העולם, כי הטבע החמרי היה מפסיק וחוצץ בינו לעולם. אמנם על ידי הסרת הערלה שנצטוו בה אברהם, שהיא ההבדל והכיסוי בין הקב"ה לאדם, היה צירוף בינו לקב"ה. ולכן קרא אברהם לקב"ה 'אדון', כי האדון מצטרף ומתחבר אל מי שהוא אדון לו, ואינו נבדל ממנו.

ויש שתירצו לפי זה, שדווקא אברהם אבינו שנצטוו על המילה, נחשב שקרא לה' 'אדון', ואין הכוונה לקריאה בפועל [אך יש להעיר קצת, שמעשה דידן היה לפני שנצטוו על המילה, כמבואר בפסוקים].

תירוצים נוספים

כד. יש שתירצו לפי דבריו באופן אחר, שאדם הראשון קודם החטא היה מקושר לקב"ה, ואין חידוש בדבר. ובפרט לפי מה שאמרו במדרש (תנחומא נח סי' ה), שאדם הראשון נברא מהול, הרי שלא היתה מחיצה בינו לקב"ה, וכפי שנתבאר [אמנם ראה במדרש (שם), שגם שת ונח נולדו מהולים, ואף הם היו קודם אברהם, ואם כן מדוע נאמר שאברהם הראשון שקראו 'אדון'. ויש ליישב, שמי שנולד מהול אין זה נחשב ש'קראו אדון', שהרי לא עשה מעשה לקרותו כן].

כה. החתם סופר (שו"ת ח"ה, השמטות סי' קצב) תירץ [כעין המבואר לעיל (תירוצים ג-ה)], שמאדם הראשון ואילך היה שם אדנות כינוי של שם הוי"ה, ובו היה נהגה, אבל לא היה אדם שקראו בשם אדנות בלי כוונת הוי"ה. ויש הפרש רב ביניהם, משום שיש שני מיני אדנות: **א.** במה שהוא היות את כל ההיות, שיצר וברא הכל, וממילא הוא אדון לכל. ואפילו אם היה עוזב את הארץ, ומוסר עולמו לשומרים אמצעים, ולא היה משגיח כלל עליהם, מכל מקום היה אלוקי האלוקים. **ב.** לפי האמת, הרי שאחר ששבת וינפש מבריאת העולם, עודנו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, ומשגיח בעין פרטית על כל דבר, ובפרט על יראיו. ומבחינה זו הוא אדון הכל, אפילו אם לא היה בורא הכל, אלא עושה מעשה שר ומלאך. וזה מה שחידש אברהם אבינו, שהודיע השגחתו הפרטית בעולם, ולכן קראו 'אדון' בלי צירוף הוי"ה.

כו. [המהרש"א (ח"א ברכות ז, ב ד"ה עד) ביאר כעין זה בדברי **התוספות** (שם ד"ה לא), שקודם אברהם אבינו לא קראו אותו אלא בשם הוי"ה, המורה על **מציאותו**, אבל אברהם הוסיף וקראו גם בשם אדנות, שהוא מורה על אדנותו ויכלתו לשנות את הגזירות, ומערכת השמים, וכמבואר באותה פרשה בענין אברהם. וראה עוד בצל"ח (שם ד"ה עד)].

כז. המלבי"ם (ארצות החיים – ארץ יהודה, או"ח סי' ה סק"ה) הביא בשם **רבי שמואל בן חפני גאון**, שיש הפרש בין השם שנכתב ב'הוי"ה' לשם שנכתב ב'אדנות', שכאשר הכוונה לאדון הנבראים באופן כללי, נכתב שם 'הוי"ה', ואילו כאשר הכוונה ביחס לאומר, נכתב שם אדנות, כאומר 'אדוני גבירי וריבוני'.

ולפי זה ביאר, שודאי שאף קודם אברהם היו יחידי סגולה שידעו, **שיש ממציא כל הנמצאות ומשגיח כללי, אבל לא השיגו דבר מההשגחה פרטית**, שלפעמים הקב"ה הורס את ההנהגה הכללית בשביל איש אחד אשר מצא חן בעיניו. וגם אברהם אבינו עצמו טעה בתחילה לומר, שאין הקב"ה משדד המערכה בשבילו (שבת קנו, א), עד שחידש אברהם אבינו שהקב"ה משגיח השגחה פרטית [ולפי דבריו גם קודם אברהם אבינו ידעו שיש השגחה, אלא שהיו סבורים שיש רק השגחה כללית, ואברהם חידש שיש השגחה פרטית].

כח. יש שהוסיפו, שלפי זה מיושבת קושייתנו כמין חומר, שהרי במדרש [המובא בשאלתנו] מבואר שאדם הראשון אמר, שלך ראוי להקרא אדני, **שאתה אדון לכל בריותיך**. הרי שמדובר על השגחה כללית על 'כל בריותיך', ואילו אברהם חידש שיש השגחה פרטית.

כט. במושב זקנים (כאן) הקשו כקושיית **התוספות** [שהובאה לעיל (תירוץ ג)], שעוד לפני אברהם אמר נח (לעיל ט, כו) 'ברוך ה' אלקי שם'. ותירצו 'דלגבי שבח איירי'.

ובאמרי **נועם ותוספות השלם** (כאן) הגירסא 'דלגבי שבח לא איירי'.

ויש לבאר שתי הגירסאות, שאצל נח נאמר הדבר בתורת שבח, שאמר 'ברוך ה'', ודבר זה פשוט הוא שבתורת שבח נקרא 'אדון', אבל אצל אברהם הדבר נאמר שלא בתורת שבח, אלא כשמו של הקב"ה [והחילוק בין הגירסאות הוא, שלפי הגירסא 'דלגבי שבח איירי', הכוונה שאצל נח נאמר הדבר בתורת שבח, ולפי הגירסא 'דלגבי שבח לא איירי', הכוונה שדברי הגמרא בברכות (שם) לא נאמרו על מה שבתורת שבח].

ויש שתירצו לפי זה, שאף אצל אדם הראשון נאמר הדבר בתורת שבח [ואף שנאמר שזהו שמו, מכל מקום נאמר מתוך שבח, יותר מאצל אברהם שבא לומר (כאן) 'במה אדע כי אירשנה'].

ל. יש שתירצו להיפך, שאצל אברהם נאמר הדבר בתורת שבח, מה שאין כן באדם הראשון שרק אמר שזהו שמו. וכן השיב הגר"ח **קניבסקי (שמעה תפילתי עמ' לב):** 'הכוונה בדרך תפילה' [וראה כעין זה לעיל (תירוץ א)].

לא. יש שתירצו כעין זה, לפי מה שכתבו **התוספות** (חולין סו, ב ד"ה כל), שאדם הראשון ידע את שמו של הקב"ה'. ומשמע שאדם הראשון רק ידע את שמו של הקב"ה, ואילו אברהם קרא לו כך בפועל.

לב. יש שדקדקו זאת מלשון המדרש [המובא בשאלתנו], שאדם הראשון אמר על כולם את שמם, ואילו על הקב"ה אמר 'לך נאה להקראות', ומשמע שלא ממש קרא לו כך, אלא רק הציע שכך נאה להקראות [וכן מבואר בתירוץ הגר"ח **קניבסקי** לשאלתנו. והנה במדרש (שם) מבואר שאמר גם על עצמו 'אני נאה להקראות אדם', ורק בשאר הדברים אמר 'זה שור, זה חמור, זה סוס וזה גמל', ויש לבאר טעם הדבר].

לג. יש שתירצו, שאדם הראשון נתן רק את השם הכללי, אבל לא קרא לו אחר כך באותו שם, אלא בשם אחר. כפי שלאשה קרא 'אשה', ולחיה קרא 'חיה' [ויש לחלק, ששם יש את שם המין, ויש שם לכל אדם פרטי, אבל אצל הקב"ה שהוא אחד ושמו אחד, לא שייך ענין זה].

לד. השל"ה (שם) העלה צד לומר, שזוהי מחלוקת בין הגמרא (ברכות שם) למדרש (ב"ר שם), מי הראשון שקרא לקב"ה אדון. אך כתב שזהו דוחק.

שמחת התורה

שו"ת בעיני הפרשה והמועד

מתוך כתבי הגרי"ש סטורץ שליט"א

נדוע לא ביקש אברהם שתתכער שרה באופן

זכוני?

'ויאמר אל שרי אשתו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את'. (יב יא).
ופירש רש"י, וז"ל: 'ופשוטו של מקרא הנה נא הגיע השעה שיש לדאוג על יפוך, ידעתי זה ימים רבים כי יפת מראה את, ועכשיו אנו באים בין אנשים שחורים ומכוערים, אחיהם של כושים, ולא הורגלו באשה יפה'. עכ"ל.

והקשה הגאון רבי יוסף ענתבי רבה של דמשק (ויצבור יוסף יב יא) דאיתא בתענית (כג:): 'רבי מני הוה שכיח קמיה דרבי יצחק בן אלישיב, וכו', אמר, לא מיקבלי עלי אינשי ביתי. אמר ליה, מה שמה, חנה. תתייפי חנה, ונתייפת. אמר ליה, קא מגנדרא עלי. אמר ליה, אי הכי, תחזור חנה לשחרוריתה. וחזרה חנה לשחרוריתה'. ואם כן מדוע לא התפלל אברהם אבינו על שרה שתהיה כעורה. ולאחר שיצאו ממצרים יחזור ויתפלל שתחזור ליופיה.

א. הגר"י ענתבי תירץ, שעד שבאו למצרים לא ידע אברהם אבינו שהיא יפה, וכמבואר ברש"י (יב יא): 'מדרש אגדה עד עכשיו לא הכיר בה מתוך צניעות שבשניהם, ועכשיו על ידי מעשה [שעברו בנהר וראה

^[1] ב, ב.

^[2] חושן משפט שפב, ד, וראה לעיל ד"ה תנינא.

^[3] באופן שאביו יכול למולו והוא יכול למול עצמו, לשיטת הש"ך הנ"ל שבאופן זה אין לעשות שליחות.

^[4] וראה לעיל והיכא.

^[5] **ודייק מלשון החינוך** 'מילת הקטנים' שאין חיוב על האב למול בנו הגדול. **וכן כתב בפירוש המשניות לרמב"ם** (שבת יט, ו), שכאשר הגיע הבן לגדלות נפטר כל אדם ממילתו. **ומדברי התוספות** (כאן ד"ה אותו) **הוכיח להיפך**, שכתבו שמיום השמיני והלאה אין למצוה זו הפסק, ומשמע שאין חיוב האב פוקע אז. **ובמשאת המלך כתב** שראיה זו תלויה בנידון אם המצוה שעל האב היא מצוה בפני עצמה, או שהיא נובעת ממצות הבן, שאם המצוה על האב נובעת מחיוב הבן אין ראייה מהתוספות, משום שכאשר הגדיל הבן יצא מרשותו של האב, ואין זה נחשב שמצותו של האב היא זמנית אלא שהבן יצא מרשותו, וזה כמו אדון ששיחרר את עבדו, אך אם המצוה על האב היא מצוה בפני עצמה יש להוכיח מהתוספות שהחיוב נשאר גם כשגדל.

^[6] ראה להלן ד"ה במשאת המלך.

^[7] **ביאר הריטב"א**, שעל ידי ביאורו של רבי יהודה במשנה נמצא שמה ששיניו בברייתא יש לו מקור במשנה, ובלי מקור במשנה הברייתא איננה עיקרית ואין לסמוך עליה, וזה ביאור לשון זו בכל מקום.

^[8] **בקרית ספר** (מילה א) **כתב**, שחיוב האב הוא רק כשהבן בן שמונת ימים. **אך במנחת חינוך** (ב, ב) **הוכיח** מהגמרא ('במות עא, א), שהאב חייב למול את בנו גם לאחר שמונת ימים.

^[9] ב, מילה, קז.

^[10] וגם אין לאחר למול במקומו ללא רשותו.

^[11] **וכן הוכיח הש"ך** (חושן משפט שפב, ד) **מדברי הרא"ש** (חולין ו, ח), שכתב שמי שמל בן ללא רשותו של אביו חייב לשלם לו עשרה זהובים, כדין החוטף מצוה מחבירו. **ובתבואות שור** (יורה דעה כח, יד) **תמה** עליו, שהרא"ש רק כתב שהמצוה מוטלת יותר על האב, אך האב יכול לעשות שליח משום ששלוחו של אדם כמותו. **ובקצות החושן** (שפב, ב) **ביאר**, שהראיה היא מכך שכתב הרא"ש שאם האב ציוה למוהל למול, וחטף אחר ממנו המצוה, פטור החוטף מלשלם לו, ואם מועילה שליחות למצוה זו, מדוע פטור החוטף, הרי האב עשאו שליח. **ובפלתי** (כח, ג) **דחה** הראיה מהרא"ש, שהרא"ש דיבר כשהאב כיבד אחר למול ולא עשאו שליח. **וכן כתב בשו"ת בית הלוי** (א, י), **וכתב** שלפי זה יש להזהר כשהאב מכבד מוהל למול, שיעשנו שליח לכך.

^[12] יורה דעה רסד, א.

^[13] לקמן מא, ב.

^[14] שפב, ב.

^[15] לקמן מב, ב ד"ה שאני.

^[16] שהובא להלן ד"ה ועל קושית התוספות, וכן מפורש בתוספות רי"ד, וראה בהערה שם ביאורים נוספים בדעת הרמב"ן.

^[17] **וכן כתב בשו"ת מהר"ח אור זרוע** (יא), שאין האב צריך למול בנו בידו או על ידי שלוחו, אלא לדאוג לכך שיהיה מהול. וכן מבואר בתוספות רי"ד כאן, וכן הוכיח המקנה מדברי התוספות (עבודה זרה כז, א ד"ה אשה). **וכתב בשמועות קידושין**, שיתכן שהמהר"ח אור זרוע לשיטתו שם, שכתב שאין מצוה לחתוך הערלה, אלא שהערל יהיה מהול, אך לדעת הבית הלוי ב, מז שסובר שיש במצות מילה שני מצוות, מעשה המילה, ושיהיה מהול, יתכן שכלפי מצות מעשה המילה צריך האב למול בעצמו או על ידי שלוחו. **ובשו"ת הרשב"א** (א, רמה) **כתב**, שאבי הבן אינו מברך 'שהחיינו' על המילה, משום שמצות מילה מוטלת על בית דין ולא רק על האב. **וביאר בשמועות קידושין כוונתו**, שחיוב האב הוא כחיוב כל ישראל, שחיובם הוא לדאוג למצוות הבן. **ובזכר יצחק** (א, א) **כתב**, שחיוב האב למול את בנו הוא מצוה עצמית עליו. וראה להלן ד"ה במשאת המלך.

בבואה שלה, או שהיתה צריכה להגביה בגדיה] הכיר בה'. ובעת שנכנס כבר למצרים לא היה יכול להתפלל, כי מצרים מלאה גילולים, וכפי שאמר משה רבינו 'בצאתי את העיר'.

ב. המשגיה הגרא"ח זיזי'צ'ק (מעייני החיים וירא מאמר יופי הבריאה) הקשה כן, וביאר בהרחבה ענין היופי שהוא סוד מסודות היצירה, ויש בה ענינים עמוקים. והביא את דברי המהר"ל (גור אריה כג א), וז"ל: 'בת כ' כבת ז' ליופי וכו'. ואם תאמר למה משבח אותה הכתוב ביופי, והלא כתיב (משלי לא ל) 'שקר החן וגו'', ונראה לומר דקרא לא איירי ביופי, רק מפני שהאדם הוא מחובר מב' חלקים - מגוף ונפש, והגיד לך הכתוב ששרה היתה שלימה בכל אלו הב' חלקים, ולא היה בה חסרון - אם שלימות הגוף, ואם שלימות הנפש, היתה שלימה בכל אלו השני חלקים, ולא היה בה חסרון. אם שלימות הגוף - דהא בת ד' היתה כבת ז' ליופי, והיופי הזה שהוא אינו לפי הטבע ולפי המנהג יורה על שהגוף הוא נקי והוא בהיר מבלי סיג, וכמו שתמצא אצל משה רבינו 'לא כהתה עינו ולא נס ליחה' (דברים לד ז), שגם זה מורה בהירות הגוף. ומה שהיתה בת ק' כבת ד', יורה על מעלת הנפש, והנה היתה שלימה בכל'. עכ"ל.

וסיים וז"ל: 'לא היה נוח לאברהם לשנות הטבע ויצירה שבה נוצרה שרה ביופיה. ולא רצה לילך נגד כוונת הבורא ונגד סדר וסוד היצירה'. עכ"ל.

ג. איתא במגילה (יג.): 'רבי יהושע בן קרחה אמר, אסתר ירקרוקת היתה, וחוט של חסד משוך עליה'. ואפשר שאף אם מצינו שהתפילה יכולה להסיר את היופי, חוט של חסד לא מצינו שיכולה להסיר, ולכן לא היה מועיל.

ד. ונבאר הדבר ביתר ביאור, ונקדים קודם מהו החילוק בין יפת מראה ליפת תואר. והנה פרעה ראה בחלומו פרות יפות מראה, וסיפר שראה פרות יפות תואר, ויוסף השיבו הפרות הטובות. וצריך לבאר מהו השינוי. ועוד תמחו המפרשים, מדוע יעץ יוסף לפרעה מה לעשות, והרי היה עבד שיצא מבית הסוהר לצורך הפתרון, אך כיצד העיז פניו ליעץ למלך עצות למנות איש חכם ונבון וכו'.

והנה רש"י (מא ד) פירש, וז"ל: 'יפות מראה. סימן הוא לימי שובע, שהבריות נראות יפות זו לזו, שאין עין בריה צרה בחברתה. ואין פותר אותם לפרעה. פותרים היו אותם, אבל לא לפרעה, שלא היה קולן נכנס באזניו, ולא היה לו קורת רוח בפתרונם, שהיו אומרים שבע בנות אתה מוליד, שבע בנות אתה

^[18] יורה דעה כח, יד.

^[19] וכתב בדבר יעקב, שמוכח מדבריו שגם קודם מתן תורה היה חיוב על בית דין, והחזון איש (אבן העזר קמח) הסתפק בזה.

^[20] יומא כח, ב.

^[21] ובדברות משה הקשה, מה הראיה מאברהם אבינו, הרי הוא עשה גם דברים שלא היה חייב בהם, והיה לגמרא להביא הפסוקים בפרשת לך לך (בראשית יז, ט - יד) שבהם הצטוו על המילה. וראה תירוצו בהמשך.

^[22] **ויש להעיר**, שברמב"ן ובריטב"א מבואר להיפך, שכל הצד לחייב נשים הוא מצד שאין גרועות מבית דין. **ובחזון איש** (אבן העזר קמח) **ביאר**, שאם החיוב הוא מדין בית דין אין צורך למעט נשים, ואם נשים כלולות בחיוב בית דין לא מסתבר שהפסוק ממעטן. ועיין בדברות משה.

^[23] שהקשה מ

^[24] בראשית יז ט - יד.

^[25] בפרשת וירא, בראשית כא, ד.

^[26] **כתב בילקוט המאירי**, שמשמע שאפילו אם יש לו אב ואינו רוצה למולו, בית דין חייבים למולו, וכן פסקו הרמב"ם (מילה א, ב), והשולחן ערוך (יורה דעה רס, א). **והעיר שבתרגום יונתן** (בראשית יז, י) משמע שהחיוב על בית דין הוא רק כשאין אב.

^[27] וכן כתב הריטב"א, שמי שמכניסו לברית מברך 'להכניסו בבריתו', בין אם זה אביו ובין אם זה בית דין ובין אם זה הוא עצמו.

^[28] מילה ג, א, וכן כתב הרא"ש בשם רב האי גאון.

^[29] ותמה עליו המאירי, שהרי הם חייבים למולו ומדוע שלא יברכו.

^[30] שפסק כגאונים שבית דין או החשוב שבקהל מברכים.

^[31] יורה דעה רסה, א.

^[32] א, מב.

^[33] יורה דעה רסה, א ד"ה ומ"ש ונוהגים.

^[34] **וכתב** שאין לומר שכוונתו שהוא שליח בית דין לברך, שהרי לא מצינו שליחות על ברכה. **והוסיף** שאם היינו אומרים כן היה רשאי רב העיר לכבד כל מי שחפץ בברכה זו, אלא שבדרך כלל כיבדו את הסנדק.

^[35] וכתב שלפי זה אם רב העיר נמצא במעמד, יכול הוא לומר לאבי האב להוציאו בברכה מדין 'שומע כעונה' ולא מדין שליחות, אך אם אינו במעמד לא שייך לעשות כן, וראה בהמשך.

^[36] שלכאורה שליחותו יותר עיקרית, שהרי מעשה הסנדק אינו מעכב, אך המוהל עושה את כל מעשה המילה.

^[37] ראה בית יוסף יורה דעה רסה, א.

^[38] יורה דעה רסה, א, ומקורו מאבודרהם (מילה וברכותיה ד"ה ומברך), והובא בבית יוסף שם.

^[39] ל, א.

^[40] **והוסיף בשם העוללות אפרים** (שצב), שעל ידי המילה נפתח לבו להבין בתורה, ונמצא שיש קשר בין מצות מילה למצות תלמוד תורה, וכיון שאבי האב חייב ללמדו תורה שייך הוא יותר מאחרים בברכת 'להכניסו'. **וכתב עוד** שאבי אביו שייך יותר מאחרים במצות הכנסתו בברית, משום שבני בנים הרי הם כבנים (לעיל ד, א).

^[41] חולין ו, ח.

^[42] **כתב בברכת אברהם**, שמזה שצריך פסוק מיוחד לכך מוכח, שאין זה מצד הדין שכל ישראל ערבים זה לזה (סנהדרין כז, ב), אלא מצוה מיוחדת המוטלת על כל ישראל. **והוסיף** שלפי זה נראה, שאם יש לפני הציבור מצוות אחרות לקיים, או שאר דברים שצריך להפריש מאיסור, מצות מילה קודמת להם, משום שהיא חיוב עצמי על כל ישראל. וכן באופן שאביו של התינוק מת, שלא שייך בזה דין ערבות, למרות זאת חייבים למול את התינוק מחמת החיוב העצמי.

^[43] ובתוספות ר"י הזקן משמע שכוונת הפסוק לבית דין, שהם רבים.

^[44] יורה דעה רסא, א, על פי שו"ת הרשב"א א, תעב.

באופן שעושה שליח משום שאינו רוצה לטרוח בעצמו במצוה, ונראה כמבזה את המצוה, אך אם עושה כן במטרה לכבד את המוהל, אין בכך איסור.

למולו מנלן, דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו. הקשה הפני יהושע, אולי אברהם אבינו מל את יצחק מדין 'בית דין'¹⁹, שהרי אברהם היה 'זקן ויושב בישיבה'²⁰, ומנין שכל אב צריך למול את בנו²¹. **ותירץ**, שהגמרא למדה כן מהתיבה 'בנו' המיותרת. **ותירץ עוד**, שהגמרא סמכה על המיעוט המוזכר בהמשך 'אותו ולא אותה', שמשמע שמדובר כאן על חיוב מצד דין האב, שאם החיוב היה מדין בית דין, לא היה צד לחייב אשה²². **ובדברות משה**²³ **תירץ**, שאת החיוב מדין בית דין לומדים מהפסוקים בפרשת לך לך²⁴, ששם הצטוו אברהם על המילה, והפסוקים כאן²⁵ מיותרים ולומדים מהם חיוב מדין אב.

והיכא דלא מהליה אבوه²⁶ **מיחייבי בי דינא למימהליה. כתב המאירי בשם הגאונים**, שהבית דין מברכים 'להכניסו בבריתו של אברהם אבינו'²⁷, ואם אין שם בית דין ראשי הקהל חייבים למולו, ואחד החשובים שבהם מברך 'להכניסו'. **והביא שיש שנהגו** שהמוהל מברך ברכה זו. **והרמב"ם**²⁸ **כתב:** 'מצוה על האב למול את בנו יתר על מצוה שמצווין ישראל שימולו כל ערל שביניהן, לפיכך אם אין שם אביו אין מברכין אחריה ברכה זו, ויש מי שהורה שיברכו אותה בית דין או אחד מן העם, ואין ראוי לעשות כן'²⁹. **והראב"ד**³⁰

והרמ"א³¹ **כתבו**, שנהגו שהסנדק מברך ברכה זו. **ובשו"ת רבי עקיבא איגר**³² **חידש**, שאם אבי האב הוא המוהל, הוא יברך 'להכניסו' ולא הסנדק. **וביאר הטעם על פי הבית יוסף**³³, שנהגו שהסנדק יברך משום שהוא שליח בית דין, ובהכרח שכוונתו שהוא שליח בית דין למעשה המילה³⁴, וממילא הוא מברך³⁵, ומטעם זה גם המוהל יכול לברך, אך לא תקנו שהמוהל יברך³⁶, משום שלא רצו שאדם אחד יברך שתי ברכות על אותה מצוה³⁷, וזהו דוקא בסתם מוהל, אך אבי האב יש לו שייכות מיוחדת לברכת 'להכניסו', שהרי כתב הלבוש³⁸ שברכת 'להכניסו' היא על המצוות שנגררות מהמילה, שחייב האב לפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה, ומבואר לקמן³⁹ שעל אבי האב יש חיוב מיוחד ללמד בן בנו תורה, ונמצא שברכת 'להכניסו' שייכת בו ביותר, ולכן בזה מסתבר שלמרות שהוא מוהל ומברך 'על המילה', יברך גם 'להכניסו'⁴⁰.

דכתיב המול לכם כל זכר. כתב הרא"ש⁴¹, שאם האב לא מל את בנו חייבים כל ישראל למולו⁴². **וביאר המקנה**, שמה שכתוב שבית דין מחויבים למולו אינו בדוקא, אלא כל ישראל מצווים על כך, שהרי בפסוק כאן לא מוזכר בית דין⁴³, אלא 'המול לכם כל זכר', והגמרא נקטה בית דין משום שהם ממונים להזהיר את העם על כך. **וכן מבואר ברמ"א**⁴⁴ שאם האב אינו יודע למול, ויש

מוהל שאינו מוכן למול בחינם אלא בשכר, ואין ביד האב לשלם לו שכר, כופים בית דין את המוהל למולו בחינם, משום שנחשב הדבר שאין לו אב ובית דין חייבים למולו. **וביאר הגר"א**⁴⁵, שכוונתו שהמצוה מוטלת על כל ישראל וגם על המוהל הזה, ולכן כופים אותו למולו כדין כפיה על המצוה⁴⁶. **ובדברות משה הוסיף**, שהחיוב על כל ישראל מוטל גם על נשים, והן התמעטו רק מהחיוב מדין אב⁴⁷. **אך מדברי הפני יהושע**⁴⁸ **משמע**, שהחיוב הוא דוקא על בית דין⁴⁹. **ובערוך השולחן**⁵⁰ **כתב**, שאם אין בית דין כל ישראל מוזהרים, ואם יש בית דין הם מוזהרים יותר.

המעיר לארץ

הערות והארות מרבנן ותלמידיהן

היכן היה המזון בתיבת נח?

שאלה [לפרשת נח הקודמת]: היכן היה מונח המזון בתיבת נח, שרגילים לספר שהיה בקומה התחתונה, ולאחרונה שמעתי שהיה בקומה העליונה.

תשובת העורך: במקורות שמצאתי שמצאתי מבואר שהיה בקומה העליונה [ראה בהערה⁵¹], ויש ממחברי זמננו שכתבו שהוא בקומה התחתונה, או שהיה לכך מדור מיוחד, או שמזון האדם היה למעלה ומזון החיות למטה.

נוהו הקשר בין זלזול בגזל לכפירה בעיקר?

הרה"ג רבי יחזקאל שניידר שליט"א

בפר' לך לך (י"ג, ז', י"א) "ויהי ריב בין רועי מקנה אברהם למקנה לוט... ויסע לוט מקדם". עיין ברש"י "ומדרש אגדה הסיע עצמו מקדמונו של עולם אמר אי אפשר לא באברם ולא באלוקיו". אנו רואים בחז"ל שיש מעלית בירידה אוטומטית מזלזול בגזל או בהשחתת ממון חבירו לבין **נופר בעיקר**, שזהו **מידת האפיקורסות הגדולה ביותר**. והקשר ביניהם הוא פשוט עד מאוד. אדם שיודע באמונה שלימה שכל ממון שהוא ואפ"י הסכום הקטן ביותר שיש לו או שיקבל בעתיד הוא אך ורק מאיתו יתברך. וכן יודע הוא שאין אדם נוגע במה שמוכן לחבירו ואפ"י מלא נימא, א"כ לא יהיה לו אפ"י מחשבה חלילה לקחת ממון חבירו. אבל אדם שמרגיש חלילה "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", שזהו כפר בעיקר!! א"כ בנקל יגיע לידי מזיק ממון חבירו. ופשוט.

ומאידיך פוק חזי על ההכרת הטוב של אברהם אבינו, הואיל שלוט התאפק ולא גילה במסעם למצרים ששרה נמצאת בתוך המזודה, לכן א"א מסר נפשו כדי להציל את לוט בן אחיו, אפ"י שהוא יודע מראש שהאדם הזה הוא רע לשמים ורע לבריות, והראיה שכל זמן שלוט היה לידו לא התגלה אליו הקב"ה. הרי לנו עד כמה זה לעומת זה עשה האלוקים.

הערה שם (ט"ז, י"ג) "הגם הלם ראיתי אחרי רואי", עיין ברש"י ד"ה "הגם", "...שהרי מנחם ראה את המלאך פעם אחת ואמר מות נמות", משמע

קובר'. עכ"ל.

ונראה שהמהות של יפות מראה שהוא שאדם המראה פנים לחבירו מוצא חן לפניו, וכשהבריות שבעות מראים פנים לחבריהם. והנה פרעה רק פנים יפות, אך לא ידע להגדיר מדוע היו יפות, ובמושגיו יופי בא רק מחמת יפה תואר. פרעה לא העלה על דעתו שישנו יופי שנועד לתת לשני הרגשה טובה. פרעה ראה משהו בחלום, משהו לא מגודר, משהו שהוא לא הצליח לבטא אותה, בשפתו הוא קרא לדבר הזה 'יפות תואר', משום שהוא הבין שמשמעות החלום הוא פרות משובחות. ובה ניחא שחרטומים רבים ניסו לפתור לפרעה את החלום, אך הדברים לא התיישבו על ליבו, הוא הרגיש שזה לא זה. כי הם פתרו במדויק חלום של יפה תואר ולא של יפה מראה.

ולכן יוסף בלי לפגוע בכבודו של פרעה, בלי לומר לו לא הבנת את מה שראית, נזהר לומר 'הפרות הטובות', והגדיר לפרעה את מה שהוא ראה. יוסף הבין שהיופי של הפרות לא נועד לשדר עוצמה, תכלית היופי אינה כדי שפרה זו או בעליה יתגאו מעל לשאר הפרות, יש כאן יופי אמיתי, יופי שנועד למען מטרה שיהיה נעים ויפה לזולת במחיצתה, יופי שנועד להעניק לשני, ולא להעצים את עצמי. שבע שנים של נדיבות לב, הענקה לזולת, ומחשבה על השני. מה שאמר יוסף שפרעה ימנה איש חכם ונבון אינו עצה, הוא פתרון החלום.

יוסף ביאר לפרעה שהחלום הוא הוראה שלא להשתמש בשנות השובע לצורך עצמו וכבודו, לא להנות מן השפע לבד, אלא שהחלום מורה שהבריות ידאגו לזולתן, והחלום פוקד על פרעה לדאוג לבריות בימי הרעב.

יוסף אינו מסיק שום מסקנה הוא מבאר לפרעה בדיוק את החלום, ופרעה נפעם ונזעק אלו הן הדברים שחלמתי, הטבת להגדיר לי את ההרגשה שלא הצלחתי לבטא אותה במילים, 'אין חכם ונבון כמוך'.

את יפה התואר תפילה יכולה לקחת משרה אימנו, אך את יפה המראה אי אפשר לקחת משרה אמנו.

שלום לאוהבי תורתך

שו"ת בעניני הפרשה והמועד

מתוך כתבי הגר"ש חזקיה שליט"א

מדוע לא גירש אברהם את שרה כדי שלא יכשלו

בה?

"ויהי כי יראו אתך המצרים ואמרו אשתו זאת והרגו אתי ואתך יחיו. אמרי נא אחתי אתי" (יב, יב-יג)

יש לבאר, מאחר שחשש אברהם אבינו מפני המצרים כי חשודים הם על הזנות ויבואו לקחת את שרה, עד שהטמינה בתיבה מפניהם, מדוע לא מסר בידה ספר כריתות טרם בואו למצרים, וכן קודם שבא אצל אבימלך, כדי שתהא פנויה ולא יהיה בה איסור.

⁴⁵ שם, ז.

⁴⁶ כתובות פו, א. **ויש להעיר שמדברי הרשב"א** (שו"ת א, תעב, שהוא מקור הרמ"א) **משמע** שהמצוה היא על בית דין, אלא שהם כופים יותר את מי שיכול למולו. אלא שמסוף דבריו משמע כדברי הגר"א, שכתב שזה שיודע למולו מצווה על כך יותר מאחרים.

⁴⁷ וראה בדבריו לעיל ד"ה למולו.

⁴⁸ שהובא לעיל ד"ה למולו, וכן משמע בשו"ת רבי עקיבא איגר קמא מב.

⁴⁹ **והחזון איש** (אבן העזר קמח) **הסתפק** אם החיוב על בית דין הוא גם קודם מתן תורה. **וכתב בדבר יעקב**, שלכאורה זה תלוי בבית דין, שאם החיוב הוא על כל ישראל זה שייך גם קודם מתן תורה, אך אם החיוב הוא רק על בית דין זה שייך רק לאחר מתן תורה, שהזהירו על מינוי בית דין. **אך בפני יהושע** (שהובא לעיל ד"ה למולו) **מבואר**, שגם קודם מתן תורה שייך דין בית דין..

⁵⁰ יורה דעה רסא, ב.

⁵¹ בתוספות השלם (ו, טז) הובא:

(כ) תחתים שנים ושלשים, פרש"י עליונים לאדם ואם תאמר נח ובניו שמונה היו ולמה היה צריך להם מדורים כל כך? ונראה כדי להנחת שם כל מיני מאכל שנאמר "ואתה קח לך מכל מאכל אשר יאכל ואספת אליך".

וסברא היא כי היה לו להצניעם שלא יהיו הפקר לבהמות ולחיות.

וכן כתבו באגרות ורשימות קהלות יעקב (ח"ד, בחלק אמרי משה בראשית ו, טז) ובכרם חמד (שם).

וכן כתב אגרא דכלה (ו, כא): ואספת אליך. הוא מיותר לכאורה, אך אשמועין מה שאמרו רז"ל (פסחים ק"ג א) אזלית לאיגרא שירותך בהדר, על כן אמר ואספת אליך דייקא, היינו במדור העליון אצלך שם יהיו המאכלים.

תירוץ א. באמת אברהם גרשה

הנה נמצא כתוב בספר תורת יוסף על המסורה בשם רבינו חננאל דאברהם אבינו גירש את שרה בגט בשעה שנלקחה לבית אבימלך ורק יען שהקב"ה ידע מזה שהיה מחמת אונס ע"כ אמר השב אשת האיש.

וכן כתב בפירוש רבינו בחיי (להלן כ, ב) וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את שרה. אחר שנלקחה שרה במצרים אצל פרעה ונעשה לו נס גדול שהוצרך לו להחזירה לו בעל כרחו ע"י נגעים גדולים, מה היה חוזר עתה בגרר ואומר לכל "אחותי היא", וכי היה סומך על הנס בכל פעם ופעם, ושמא אין עושין לו נס.

וכתב רבינו חננאל ז"ל כי עכשיו כשבא בגרר גרשה, לפי שהיה ירא שמא יהרגוהו אם היה אומר שהיא אשתו, ואעפ"כ לא הניחו ה' ית' שיפרד ממנה ולא הניח את הצדקת אצל הרשע, (תהלים קכה, ג) כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים, וגרושין הללו היה מפני הפחד, וזה שאמר הש"י: "והיא בעולת בעל", שלא גרשה רק מפני הפחד כי אונס הוא, ונמצא שאין הגרושין גרושין גמורין, וזהו שאמר אבימלך: "הגוי גם צדיק תהרוג", כלומר הגוי שאין לו זה הדין אלא אפי' אונס גרושיו גרושין, ועוד שהוא צדיק שלא קרב אליה תהרוג, ולא עוד אלא שהוא "אמר לי אחותי היא והיא גם היא אמרה" פעם אחר פעם "אחי הוא בתם לבבי" לקחתיה "ובנקיון כפי" שעדיין לא קרבתה אליה.

הגה"ק מאוסטראווצא זצ"ל (בהסכמתו לספר חי יצחק) ג"כ ליישב קושיית העולם האידך רצה אאע"ה להכשילם באיסור א"א, ותי' שנתן לה גט בינו לבניה ואעפ"כ נענשו עליה כיון שלא היה הגט מרצון רק מחמת פחד מצרים. והוסיף דלפי מה דקיי"ל (ב"ב מז:): תליוהו ויהיב לא הוה מתנה תליוהו וזבין זביניה זביני ומבואר שם דכן הדין בגט ע"כ אמר עצה נפלאה שיתנו לו מתנות וממילא גם בשביל זה הוה תליוהו וזבין ושפיר הוה גט אף דהוה באונס, ובזה מיישב דברי רש"י עה"ת פ' לך עה"פ למען ייטב לי בעבורך ופרש"י יתנו לי מתנות, אלא עשה כן כדי לאפרושי מאיסורא וכן"ל.

והיינו דלפי זה מבואר דגם במצרים נתן לה אברהם גט, ולא רק אצל אבימלך ובזה אתי שפיר מה שביקש מתנות והיינו כדי שלא יהיה גט מעושה [ועי' בזה עוד לקמן], וא"כ באמת אברהם גירש את שרה בב' הפעמים, ואתי שפיר.

תירוץ ב. במצרים היה דינו כבני נח

אלא שפשטות דברי רבינו חננאל שרק אצל אבימלך נתן לה אברהם גט, אבל הכא לא, ובאמת יש להבין למה במצרים לא נתן לה אברהם גט, ורק אמר לה אמרי נא אחותי את. ומה החילוק בין פרשת לך לך לפרשת וירא.

ויש לבאר דהחילוק בין מה שהיה עם פרעה לאבימלך, הוא שאברהם כבר היה מהול, ושיטת המהרש"א ביבמות (ק:): כותב דמה דאיתא שאברהם קיים את כל התורה כולה ואפילו עירובי תבשילין היינו לאחר שנימול אבל לפני שנימול עדיין לא קיים את כל התורה ומוכיח זאת מהא שנשא אברהם את הגר אף שהיתה מצרית ראשונה שאסורה לבוא בקהל וא"כ איך נשא אותה אברהם שקיים את כל התורה כולה אלא ודאי שלפני שמל עצמו לא קיים את התורה אלא רק לאחר שמל וכמו גר שע"י המילה מקבל עליו את המצוות כך אברהם אחרי שמל קיים את כל התורה כולה וכיון שנשא את הגר בהיתר היה מותר לו להשאירה. וא"כ חילוק גדול יש בין מה שהיה עם המצריים ובין אבימלך דבאבימלך היה לאברהם דיני ישראל ואילו הכא אכתי לא מל והיה לו דיני בן נח.

והנה לגבי בן נח, כתב הרמב"ם (פ"ט מהל' מלכים ה"ח) ומאימתי תהיה אשת חבירו כגרושה שלנו משיוציאנה מביתו וישלחנה לעצמה, או משתצא היא מתחת רשותו ותלך לה, שאין להם גירושין בכתב, ואין הדבר תלוי בו לבד, אלא כל זמן שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין. וא"כ מבואר שפיר דבמצרים לא היה צריך אברהם לתת לה גט, כיון שהיה דינם כבני נח וכמו שכתב המהרש"א, ובזה שאמר לה אמרי אחותי את, אפשר שהיה בזה כמין פרישה, והיינו שאומר לה תהיי לי כאחות האסורה לאחיה, ולכן לא היה בזה הכשלה, אבל אצל אבימלך שכבר היה להם דיני ישראל היה חייב לגרשה, ולכן כתב דוקא שם הר"ח שאברהם גירש את שרה. וכעין זה כתב גם הגר"מ שטרנבוך שליט"א בספרו חכמה ודעת.

אלא דכל זה טוב רק לשיטת המהרש"א שהיה לאברהם דיני בן נח עד שמל עצמו, אבל לשיטת הפרשת דרכים (דרוש א') שמיום שהכיר אברהם את בוראו היה לו דין ישראל ומה שלא מל עצמו לפני כן מכיון שרצה להיות מצווה ועושה. וכן היא שיטת הרא"ם שהביא המהרש"א שם, א"כ תמיד היה לאברהם דיני ישראל, וא"כ קשה למה לא גירשה בגט.

תירוץ ג. אברהם כהן היה

והנה יש מן האחרונים (אור תורה הולצשטוק, פרשת וירא אות נ"א) שנקטו הפוך מדברי רבינו חננאל, דהכא במצרים גירש אברהם את שרה, ואילו אצל אבימלך לא גירשה, ומבאר זאת ע"פ מה דאיתא בנדרים (לב). אמר רבי זכריה

מדברי רש"י שלא כל אחד בפרט לא כל בר נש רואה מלאכים, וכן נמי התם ברש"י שהגר ראתה מלאכים תדיר בביתו של אברהם בזכות אברהם, וצ"ע דהא לקמן בפרק י"ט מוצאים אנו שאנשי סדום ראו את המלאכים שבאו להחריב את עירם, וצ"ע חדא מדוע הם זכו לראות מלאכים, ועוד אם אכן אף אנשי סדום רואים מלאכים, א"כ מאן יימר לרש"י (למדור"ר) שהגר ראתה את המלאכים רק בזכות אברהם, שמא אין צריכים זכויות בשביל לראות מלאכים שמגיעים מחופשים לבנ"א? וצ"ע.

הערה שם (י"ז, כ"ו): איתא "בעצם היום הזה נמול אברהם וישמעאל בנו", וצ"ע דרש"י בפר' האזינו (ל"ב, מ"ח) ד"ה "וידבר בעצם היום הזה", כתב וז"ל: "בג' מקומות נאמר בעצם היום הזה... בנח... במצרים... ובמיתת משה", וצ"ע מדוע רש"י השמיט אף לענין מילת אברהם, וד' יאיר עיני. [ולאחמ"כ מצאתי שכך הקשה נמי השפת"ח אלא לא זכיתי להבין תירוצו]. והנה הני תיבות כתיבי טובא בקרא כגון: (שמות י"ב מ"א, ויקרא כ"ג, כ"א, כ"ח, דברים ל"ב), וצ"ע.

צ"ע לי עד למאוד: הכיצד זכו בתואל ולבן ותרם שמהם יצאו האמהות הקד' וכל בית ישראל. וביותר יש להבין הרי אברהם ורביקה ציוו את אליעזר / יצחק שלא יקחו נשים כי אם אל משפחתם, וזאת משום שאין מידות טובות לכנען וכד', ולי יפלא הדבר שלכא' מידות יותר מושחתות מלבן וחביריו לא היה לאדם אחר, ומ"מ מהם יצאו רחל ולאה ועדיין מברכים את הבנות "שימך אלוקים כשרה רבקה רחל ולאה". וד' יאיר עיני.

בענין 'מילה קרבן'

הגאון רבי אברהם שמואל פפנהיים שליט"א

'ובן שמונת ימים המול לכם כל זכר'.

ברבנו בחיי פ' לך לך כתב שמצות מילה היא כענין קרבן, ולכן מצותה ביום השמיני, כי הקרבן לא יכשר עד יום ח', שנאמר ומיום השמיני והלאה ירצה, וכשם שדם הקרבן לכפרה כך דם המילה מכפר, וגדול כחה יותר מן הקרבן, שהקרבן בממונו והמילה בגופו ועל כן חשוב לו לעקידה וזבח כאלו עקד את עצמו כדכתיב (תהלים נ) כורתי בריתי עלי זבח, וכשם שבקרבן ואכלו אותם אשר כפר בהם, כך ישראל עושין סעודה ביום המילה. עכ"ד.

גם בשל"ה בחולין פרק נר מצוה (מא) המוהל במקום כהן העובד עבודה, כי דם מילה במקום דם קרבן ויותר במעלה, [והשל"ה מוסיף שזה בסוד אדם כי יקריב "מכס"]. והדברים מפורשים בזה"ק הובא בסידור תפלה ספרדי סדר ברית מילה, כְּאֵלֹהֵי הַקָּרִיב כָּל קִרְבָּנָיו דְּעֵלְמָא לְקָמִי דְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, וְכֵאלֹהֵי בְּנֵה מִדְּבָחָא שְׁלִימָתָא קָמִיָּה וכו' דְּכִתִּיב, וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלְתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ וְגו' בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי, מִהוּ אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי? דָּא אוֹת מִילָה, דְּכִתִּיב בָּהּ (תהלים כה, יד) סוֹד ה' לִירְאָיו, וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעֵם.

וכן איתא במדרש רבה ויקרא פכ"ז, אדם ובהמה תושיע ה', א"ר יצחק משפט אדם ומשפט בהמה שוין, משפט אדם וביום השמיני ימול בשר ערלתו משפט בהמה ומיום השמיני והלאה ירצה וגו'. מבואר שמדמה המדרש ענין מילה לקרבן לענין יום השמיני וכמ"ש אדם ובהמה תושיע ה'.

ולכאורה יש לשאול, שהנה בראשית חכמה שער התשובה פ"ג מביא מהזוה"ק פ' משפטים, שבזמן שמדת הדין שולטת שהיא מידת אלוקים, לא מהני קרבנות.

וז"ל, כתיב כי לא תחפוץ זבח ואתנה עולה לא תרצה, זבחי אלקים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה, ומקשה הזוהר, כי לא תחפוץ זבח, וכי לא בעי קודשא בריך הוא דיקרבון קמיה קרבנא, והא איהו אתקין לגבי חייביא קרבנא דיקרבון ויתכפר להו חובייהו, [וכי הקב"ה לא חפץ בקרבנו והרי הקב"ה תיקן קרבן לחייבים שע"כ יתכפרו], ומתרץ הזוהר, אלא דוד לקמי שמא דאלקים אמר, [דוד המלך ע"ה אמר רק על זמן שמידת אלוקים שולטת], וקרבנא לא קרבין לשמא דאלקים [כי קרבן לא מועיל בזמן שמדה אלוקים שולטת שהיא מדת הדין] אלא לשמא דיו"ד ה"א וא"ו ה"א [אלא רק בשעה שמדת הרחמים שולטת שהיא שם ה']], דהא לגבי דינא קשיא מדת הדין לא מקרבין קרבנא, [והראי' שבזמן שמדת הדין שולטת לא מועיל קרבן] דכתיב [ויקרא א ב] אדם כי יקריב מכס קרבן לה', לה' ולא לשמא דאלקים, וכי תקריב קרבן מנחה לה', זבח תודה לה', זבח שלמים לה'. [בכל הפסוקים של קרבנות מוזכר שם ה' ולא מוזכר שם אלוקים], ובגין כך כיון דדוד מלכא לגבי אלקים אמר, [וזהו היא כוונת דוד המלך ע"ה, לענין הזמן שבו מדת הדין שולטת] אצטריך למכתב כי לא תחפוץ זבח ואתנה עולה לא תרצה, דהא לשמא דא לא מקרבין אלא רוח נשברה, [אז באמת לא מועיל קרבן, אבל אז מועיל רוח נשברה, שזה מועיל תמיד] דכתיב זבחי אלקים רוח נשברה, קרבנא דאלק'ים עציבו ותבירו דלבא. [קרבן זבח הלב מועיל בכל עת, שלבו עצוב ושובר זהו קרבן לאלוקים שמועיל תמיד]. ע"כ דברי הזוה"ק.

ומעתה קשה, שבפרשת לך לך במילה מוזכר כל הזמן שם אלוקים, ולכא' כיון שענין מילה הוא כקרבן כמפורש בחז"ל וככל הנ"ל, קשה האידך מועיל קרבן זה בשעת מדת הדין.

אכן הדברים פשוטים, שדוקא במביא קרבנות בהמה ועוף וכו' ל"מ בשעת הדין,

אבל במקריב עצמו, וכמ"ש כורתי בריתי עלי זבח, וכתוב אדם כי יקריב מכם, בזה מועיל תמיד. ויש להוסיף ולבאר שיש בזה עוד דבר נפלא. שהנה השל"ה שם תחילה כתב שהוא כקרבן, ומיד הוסיף וכתב "שהסנדק הוא מזבח ורגלי הסנדק דומה למזבח כאילו מקטיר קטורת לשמים" וכ"כ רבינו פרץ והובא ברמ"א יו"ד רס"ה שזה כקטורת, ולכן אין כופלין לתת בניו לבעל ברית אחד פעמים ושלש, מפני שהקטורת היה מעשיר, דכתוב ישימו קטורה באפך, וסמך ליה ברכ' ה' חילו, לפיכך בכל פעם היו מעשרין כהן אחר. וצ"ב האם הוא כקרבן הוא כקטורת.

ונראה פשוט, שהם הוא כקרבן אבל הערלה הוא כקטורת, כי מצאתי בס"ד מפורש שכקטורת הוא על הערלה ולא על הדם. שהנה במדרש רבה במדבר פרשה יד פסקה יא מלאה קטרת כנגד המילה הכתוב מדבר, שבשעה שכלו ישראל במצרים שנא' ואראך מתבוססת בדמך ואומר לך בדמך חיי ואומר לך בדמך חיי, היה ריח הדם והערלה ערב לפני הקב"ה כבשמים, וכן כשמלך יהושע כמו כן היה ערב לפני הקב"ה, ועל זה נאמר (שיר ד) אלך לי אל הר המור זה מילה של מצרים שעשו מן הערלות הר מפני שהיו כולן צריכין לימול והיה ערב לפני הקב"ה כריח מור דרור שהיה ראש הבשמים ואל גבעת הלבונה זה מילה של ביאת ארץ כנען שעשו מן הערלות גבעה כמה דתימא (יהושע ה) אל גבעת הערלות והיה ריחם ערב לפני הקב"ה כריח לבונה היו מלאה קטרת, המור, הוא ראש לסמני הקטרת, ולבונה שהיא אחרונה לסמני הקטורת הזכיר שניהם בפסוק, ע"כ. הרי מפורש שהסרת הערלה היא כקטורת.

והנה קטורת מהני אף בעת הדין, כדכתוב במדבר יז יא ויאמר משה אל אהרן קח את המחתה ותן עליה אש מעל המזבח ושים קטרת והולך מהרה אל העדה וכפר עליהם כי יצא הקצף מלפני ה' החל הנגף, וכתב רבנו בחיי כי יצא הקצף מלפני ה' החל הנגף מלאך יש ששמו קצף, ענף וכח נמשך ממדת הדין, ולכך החל הנגף, ובתרגום יונתן דברים לג י, ישוון אחוהון כהניא קטורת בוסמין על מחתא וייכלון מיתנא ביום רוגז - וקרבן גמיר לרעוא על גבי מדבחד. וא"כ פשוט שחלק זה הוא גם בעת מדת הדין, מלבד מה שנתבאר שהוא קרבן מכם.

נפלאים מעשיך

עובדות נפלאות ומחזקות

בתורה ויראה והנהגות נכונות

זה התרחש בפרשת "לך לך", בבוקר יום השבת,

בזמן קריאת התורה בבית הכנסת השכונתי

הניצב לגאון ולתפארת במרכז בין הבניינים

הגבוהים. לפתע נשמעו צעקות רמות "הצילו!"

הצילו! הזעקה הזו הדהדה מן המורפסת שבקומה

השניה עד לחלונות הזכוכית הפתוחים בבית

הכנסת.

(מבוסס על מעשה שהיה)

האלמנה המכובדת שושנה חיה ברקוביץ היא כבר לא אשה צעירה, אם כי כאשר שואלים אותה בת כמה היא, אזי קשה לה להיזכר בדיוק אם הקריירה שלה התחילה לפני המלחמה העולמית הראשונה, או אולי השניה, ואיפה בדיוק היא לחמה בגאון בהקמת המדינה ועוד כל מיני ארועים שונים ומשונים שמתערבבים אצלה למן דייסה סמיכה ומאד ססגונית, שכל הטועם אותה פשוט מתענג.

היא חיתנה את כולם, והם התפזרו לה בכל הארץ. זו צפונה, ההוא דרומה, אחד מתנחל, האחרת פרופסור באיזו פקולטה. ויש נכדים ויש נינים ומי סופר אותם, והכל יפה וטוב, באמת בלי עין הרע, אם כי קצת קשה עליה הבדידות, שהרי למעלה מ- 30 שנה שבעלה היקר ר' צבי אריה ברקוביץ הלך לעולמו, לא בדיוק זקן, לא בדיוק שבע ימים, אבל היא קיבלה עליה את הגזירה בהשלמה, "אם כך רוצה הריבונו של עולם, אז מה כבר שושנה יכולה להגיד..."

האמת חייבת להיאמר כי כדי לייצר סיפור טוב ואולי אפילו קצת מרגש, צריך לשים דברים על השולחן. ובכן לא נעים לספר, אבל האלמנה ברקוביץ היא לא בדיוק דתייה גדולה. נו, איך אומרים בני העם שבשדות "אנחנו מסורתיים" ואיך משיבים להם הרבנים מרביצי האידישקייט בסמינר של "ערכים", "כן, המסורתיים לוקחים משור ומנסרים. מה שנוח להם משאירים, מה שלא נוח

משום רבי ישמעאל ביקש הקדוש ברוך הוא להוציא כהונה משם שנאמר והוא כהן לאל עליון כיון שהקדים ברכת אברהם לברכת המקום הוציאה מאברהם שנאמר ויברכהו ויאמר ברוך אברהם לאל עליון קונה שמים וארץ וברוך אל עליון אמר לו אברהם וכי מקדימין ברכת עבד לברכת קונו מיד נתנה לאברהם שנאמר נאם ה' לאדני שב לימיני עד אשית אויבך הדום לרגליך ובתריה כתיב נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק על דיבורו של מלכי צדק והיינו דכתיב והוא כהן לאל עליון הוא כהן ואין זרעו כהן.

וא"כ זה היה אחר מלחמת המלכים, ואזי נהיה אברהם כהן, וממילא הכא עם המצריים היה זה קודם שהיה כהן ולכן גירש את שרה, ואילו במקרה עם אבימלך היה אברהם כהן ולא יכל לגרש את שרה, דא"כ לא היה יכול להחזירה. אלא דבשו"ת חמדת אפרים (אבה"ע סי' סז אות ג') דחה טענה זו, דאף אם לא אברהם מגרשה היתה אסורה לו, אם נאנסה.

אך מקשה [האור תורה] על דברי רבינו חננאל שכותב שאברהם גירש את שרה אצל אבימלך, ומבאר דר"ח ס"ל דהיה זה רק במקדש עיי"ש. ועי' במעגלי צדק שכתב דאברהם גירש את שרה גירושין על תנאי אם תבעלי לפלוני יהא גט מעכשיו אבל אם לא לא יהיה גט, ולכן כשאמרו לו ועתה הנה אשתך שבאמת לא נבעלה וכשרה היא.

תירוץ ד. גט מעושה שלא כדין

עוד יש לבאר דבאמת גם אם היה נותן לה גט לא היה זה גט בלב שלם אלא באונס, והנה איתא בגיטין (פח:): גט מעושה בישראל כשר ובעובדי כוכבים פסול ובעו"כ חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך וכשר זה דוקא באלו שחייבין מדינא להוציא וליתן כתובה המפורשין בכתובות (עזא). וכדומה להן אבל במי שאינו מחוייב מצד הדין לגרש ואונסין אותו לגרש בע"כ אינו גט לד"ה בין שכופין אותו ישראל וכ"ש שכופין אותו עכו"ם דלא הוי גט.

וא"כ הכא דגירושין הללו מקרי אונס עכו"ם ולא הוה גט ודאי דגם מדאורייתא לא הוי גט כיון דהכפיה הוי כאן שלא כדין דמאי חיוב איכא לגבי אברהם לגרש את אמנו שרה הצדקת בשביל הרשעים הללו שלא יעברו איסור חמור וכיון דהוי אונס עכו"ם שלא כדין ודאי דלא הוי גירושין כלל. (וע"פ משנה הלכות ח"ו סי' רס"ג).

תירוץ ה. היו הורגים אותו כדי שלא יחזירה

יש שכתבו ליישב (מצות השם, להגר"י שטייף) דאף אם היה מגרשה לא היה מהני להם שלא לעבור על אשתו, דכיון שאם היה מחזירה היה מתברר למפרע דהגירושין לא היו גירושין, ומי שבא עליה בינתיים הרי בא על אשת איש, ובשביל זה היו הורגים אותו כדי שלא יחזירה, וממילא לא היה מרויח כלום בגירושיה.

ליקוטים וסיפורים נפלאים

על פרשת השבוע

בעריכת הגר"ב רובין שליט"א

"אל הארץ אשר אראך" (יב, א)

יהודי עשיר מרוז'ין נסע לבקר בארץ ישראל. בשובו, נכנס אל רבי ישראל מרוז'ין והביע את אכזבתו שלא חש את ייחודה של הארץ.

אמר לו הצדיק: "יהודי עשיר חיפש חתן מעולה בעבור בתו, ולבסוף לא מצא חתן כלבבו ושידך אותה עם חייט פשוט. לפני החתונה אמר לבתו להתקשט, כדי שתמצא חן בעיני בעלה. אמרה לו בתו: בשביל החייט שלי אני יפה כמות שאני..."

"אף ארץ ישראל כך", סיים הצדיק. "היא מתקשטת ומתגלה במלוא הדרה לפני מי שיודע להעריך את רום ערכה, אבל לפני אנשים חומריים - היא נראית ארץ ככל הארצות".

והיה ברכה (יב, ב)

מעשה באדם אחד שהחזיק פעם בידי רבינו החתם סופר ועזר לו לעבור לצד השני של הרחוב שהיה מלא טיט ורפש. רבינו בירך אותו שיחיה מאה ועשרים שנה. וכן היה, הוא האריך ימים ושנים רבות, והגיע לזקנה מופלגת. כשהיה בערך בן מאה ושבע עשרה שנה, היה כבר כמעט גוסס, ואנשי החברא קדישא ישבו אצלו, אך הוא בכח אמונתו הטהורה התחזק בכל כוחו וגירש אותם מהבית, באמרו להם: "אין אני מוותר מהברכה של אותו צדיק אפילו יום אחד". וכן היה, שהשלים מאה ועשרים שנים בשלימות! ("ספרא דמלכא" - בהוצאת 'עוז והדר')

חותכים".

כיסוי ראש? זה בהחלט לא היה הצד החזק שלה... חבל.

קשה להאשים את האלמנה ברקוביץ שנולדה אומנם בבית חסידי אי-אז בפולין הרחוקה שלעתיד תדמם ותזלוג מפלים של דם יהודי. כמו רבים וטובים היא ובעלה נתפשו לזרם הציוני, שהפך את התיישבות בארץ ישראל למצווה היחידה בתרי"ג.

לא, שלא נטעה, שושנה חיה שתבדל"א ובעלה צבי ז"ל לא היו אפיקורסים חלילה. הם פקדו את בתי הכנסת בעיקר בחגים, לעיתים אף בשבתות, הילדים שמעו קידוש בבית, ונשמו את ניחוחם הקליל של המועדים כמו בכל בית ציוני, שלא פרק לגמרי עולו.

האלמנה ברקוביץ בשלושים השנים האחרונות כבר פקדה יותר ויותר את עזרת-הנשים בשכונתה החשובה, והיתה בקשר מצויין עם רב השכונה אברהם שרגא פיצבורג. הרב פיצבורג ורעייתו היו מארחים מפעם לפעם את הקשישה המכובדת והאזינו בקשב רב לסיפורי זכרונותיה מהעיירה החסידית, עד כדי שהם ובניהם יכלו לתאר לכם את הפיתוחים המרהיבים שהיו על כוס הכסף של הקידוש של שבת שאחז אביה זצ"ל. מדובר היה בשילוב מרהיב של אשכולות ענבים זעוריים על רקע הר סיני ולוחות הברית, על הרקע דמות דיוקנו המרטיטה לבבות של משה רבנו. בני משפחת פיצבורג גם הכירו מקרוב את מבנה הבית הקטן באותה עיירה פולנית שם גדלה גיבורת סיפורנו, ואת מיקומו המדויק של כל עץ, החל מעץ התות רחב הצמרת עבור לשדירת הדובדבנים הקצוצה למשעי, ועד לצמרתו הכפופה משהו של עץ הצאלון ענק המימדים. הם בדרך כלל שתקו, והיא דיברה המון. פה ושם הצליח הרב פיצבורג להשחיל דבר תורה קטן, אבל כשהיא היתה שם, שולחן השבת היה בידיים שלה.

הפיצבורגים מאד אהבו וקרבו את שושנה חיה, והיא אהבה אותם, אבל להגיד לכם שהיא הפכה לחרדית? נו, נו, היא נשארה בשלה והם בשלהם. "מסורתית זה יפה מאד" היתה נוהגת להטיף להם, "וגם כיסוי ראש, לא בדיוק מתאים לי". נו, נו.

* * *

זה התרחש בפרשת "לך לך", בבוקר יום השבת, בזמן קריאת התורה בבית הכנסת השכונתי הניצב לגאון ולתפארת במרכז בין הבניינים הגבוהים. לפתע נשמעו צעקות רמות "הצילו! הצילו!" הזעקה הזו הדדה מן המרפסת שבקומה השניה עד לחלונות הזכוכית הפתוחים בבית הכנסת.

הרב פיצבורג ביקש מהבעל-קורא להפסיק, כדי לקלוט מי הזועק ומה בדיוק הבעיה.

"הצילו הצילו, אני פוחדת!!! שמישהו יגיע אלי, אני מפחדת להתעלף!!!"

הרב פיצבורג זיהה את קולה של האלמנה החשובה שושנה חיה ברקוביץ. הוא הורה לבעל-קורא להמשיך לקרוא, ופנה בזריזות לעבר היציאה מבית התפילה. הגבאי היקר אדון אייזיק גולדבלום הצטרף אליו. "האלמנה במצוקה, אני מקווה שהכל תקין".

השנים טיפסו בזריזות בגרם המדרגות לקומה השניה וניסו לפתוח את הדלת. "הצילו" זעקה האלמנה.

"מה קרה לך גב' ברקוביץ?" שאל הרב נסער כולו, "את מרגישה טוב?..."

"אוי אוי אני מתעלפת, מסוחררת כבוד הרב, הדלת ננעלה עלי, המפתח נשבר בפנים החור... הייתי בדרכי לשמיעת קריאת התורה ועכשיו אני מרגישה נורא, כלואה כמו בבית סוהר... הצילו... קשה לי לנשום... אני מבוהלת".

הרב פיצבורג היה תלמיד חכם, וערך עם עצמו חשבון הלכתי זריז. מדובר באשה בת למעלה מ-90 אשר כלואה בביתה. היא למעשה חסרת אונים כמו ילד קטן. הבהלה שלה, החרדה שהיא עוטה על עצמה, היא בבחינת סכנה ממשית. בשביל פיקוח נפש דוחים את השבת, כלומר אין ברירה צריך להזמין פורץ וזה דורש חיוב בטלפון, נסיעה בשבת וגם פעולת הפריצה מחייבת כמה מלאכות מן התורה.

"אוי הצילו!!!" זעקה הברקוביץ.

לפתע צץ רעיון במוחו של הרב פיצבורג.

"גב' ברקוביץ הקשיבי לי בבקשה. אני מבין שאת במצוקה גדולה, בהחלט לא נעים לשהות בבית סגור בעיקר ביום שבת קודש כאשר מאד רוצים להגיע לבית כנסת, ובאמת על פי ההלכה אפשר וצריך להזמין פורץ כדי שיפתח את הדלת ויתן לך לנשום לרווחה, שהרי להרגיש כמו אסיר בשבת, זה פשוט לא נעים. אבל יש לי הצעה נחמדה בשבילך שלדעתי תשמח אותך, ובמקביל לא תצריך אותנו לקרוא לפורץ דלתות בשבת..."

גב' ברקוביץ הקשיבה לכל מילה.

"קחי כסא גב' ברקוביץ והתיישבי ליד הדלת. בעוד שבע וחצי שעות תצא השבת, ואז נוכל להגיד "ברוך המבדיל בין קודש לחול", נטלפן לפורץ שיזדרז להגיע לכאן, אבל בינתיים אני מקבל על עצמי לספר לך סיפורים יפהפיים ומרתקים, שירגיעו אותך, שיחזקו אותך, שישמחו אותך, הזמן יחלוף ומיד אחרי שבת תצאי לחופשי... מסכימה?"

"אל תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד" (טו, א)

בעיר אחת בגרמניה היה יהודי מתבולל, בעל בנק פרטי, ולו בן יחיד. חלה הבן, ואביו הבהיל למיטתו רופאים מומחים, אך קצרה ידם והמחלה הלכה והחמירה, הילד דעך. נזכר האב שאביו היה פונה בעת מצוקה לשמש בית הכנסת, שיערוך תפילת "מי שברך" הלך לבית הכנסת ופנה אל השמש, שאל בכמה תעלה לו ברכה כזו לרפואת בנו.

היה שם אורה, יהודי מגליציה שבא לרגל עסקיו. שמע, והתעניין. שאל: "בצאנז כבר היית?"

צאנז? מה יש בצאנז, בית חולים? פרופסור נודע?!

"הרבה יותר" השיב. "יש שם 'וואנדער רבינער' רבי עושה נפלאות. פועל ישועות, מחולל ניסים, מכל העולם נוהרים ובאים!"

שב לביתו וסיפר לאשתו. דחקה בו לנסוע. היטלטל בדרכם, חצה ארצות, עבר מחוזות והגיע לצאנז. בא לרבי ושטח את מבוקשו, בנו חולה... ושהרבי ירפאו.

חקרו הרבי. מאין הוא, מגרמניה. מה עיסוקו, מנהל בנק. האם הבנק סגור בשבת, ודאי שלא. כל הבנקים פתוחים בשבת וסגורים ביום ראשון ושלו בכלל. יבין הרבי, התחרות קשה, ורוב לקוחותיו גויים. ובכלל, גם בביתו אין השבת נשמרת.

וכשרות? גם לא. בבית הוריו שמרו. כיום, אין בעירו אטלזי כשר. וטהרה? אינו יודע מה זה. הרבי הסביר. אה, אז לא.

"טוב" נאנח הרבי. "ובכן, שמע. משהו הטעה אותך, איני עושה נפלאות: אין בידי לרפא את בנך".

לא? אם כן, לחינם בא. מבקש הוא סליחה על ההטרדה. אבל מדוע התור ארוך כ"כ? "אסביר לך" המשיך הרבי, "אנשים יודעים שהצרות באות ממרום, ומאמינים שתפילתי מקובלת לפני ה' וביכולתי לפעול לביטול הגזירות. גם על בנך נגזרה גזירה, ואני מוכן לפנות אל הבורא ולבקש שימלא משאלתך וירפא את בנך. אבל אז ישאל השי"ת: האם הוא עושה רצוני, שמבקש שאעשה רצוני? ומה אוכל לענות?!"

על כן, מציע אני עסקה: אתה תקבל על עצמך לשמור שבת כשרות וטהרה, ואני מתחייב שהשי"ת יעשה רצונך ובנך ירפא!"

שמע הבנקאי, ושקל את העסקה. ענה: בענין הכשרות, מבין אני שאין בעיה. נעבור לצמחונות. בענין הטהרה, אשאל בבית. אבל בענין השבת, אין על מה לדבר. אם אסגור את הבנק בשבת יעזבוני לקוחות והעסק יסגר.

"כרצונך", השיב הרבי. "לא עשינו עסק".

לחצו ידים, נפרדו כידידים. חזר לביתו, ובנו גוסס "נו, מה היה שם" שאלה האם. "יהודי קשיח" ענה הבנקאי, "אי אפשר לעשות איתו עסק, אינו מוכן להתפשר!" וסיפר על הפגישה. נרעשה האם: "רוצח! הבנק חשוב לך יותר מבנך?!" אתה רץ מיד לדואר ומשגר מברק שאתה מסכים לשלושת התנאים."

מיהר, ושלח את המברק, כשחזר, כבר הוטב לילד. כעבור זמן קצר, נרפא והעיר געשה ורעשה: הבנק נסגר בשבתות, אנשים שמעו את הסיפור השתאו והעריכו והעסקים רק שגשו.

שלחה אותו אשתו לשלם לרבי שכרו 300 מארקים כדמי ביקור אצל הפרופסור, ולא הסכים לקחת, כאלישע שמאן לקחת כסף מנעמן, כדי להרבות כבוד שמים. אחרי שהתעקש אמר הרבי: "אם כן, היה שלוחי, בבית המדרש יושבים אברכים ולומדים, חלק ביניהם את הכסף ויברכו את בנך".

הלך וחלק. שמע אחד הלומדים, ומיהר אל הרבי. לפני זמן רב חלתה אשתו ומחלתה הלכה והחמירה, והרבי הסתפק בברכה. שאל בכאב: "האם הרבי מושיע רק מחללי שבת?!"

נתן בו הרבי עיניו: "אתה חסיד שלי?" "ודאי!" ואוהב אותי?" "אהבת נפשי!"

"אם כן, מדוע לא תבין! הקב"ה גזר גזירה, מי אני שאבטלנה. ואם אני מחולל מופת, ומכריח לבטל גזירת שמים, אני מעורר עלי רוגז והקפדה, ועלול לשלם על כך ביוקר רב. אבל הכל כדאי, כדי להרבות כבוד שמים. כדי שבאשכנז יראו בנק סגור בשבת, וידעו שיש אלוקים בישראל! אבל שאתה תדרוש זאת ממני..."! (והגדת)

"ויאמר לו כה יהיה זרעך" (טו, ה)

מדוע מדמה הקב"ה את זרעו של אברהם אבינו דווקא לכוכבי השמים? מה רצה לרמוז בכך?

האברבנאל כותב על כך פרוש נפלא: 'הכוכבים נמצאים ברקיע תמיד, אבל ביום אי אפשר לראותם, רק בלילה ניכר אורם'.

כל אחד ואחד מישראל, אפילו פשוט שבפשוטים, הוא כוכב. ככוכב שמאיר בלילה, כך כשיש צרות המשולות ללילה, ניכרים האור והקדושה שבהם. זוהי תופעה מוכרת וידועה – בשעת צרה רואים את האהבה והאחווה שיש בעם ישראל ואת העזרה ההדדית.

או אז, אנשים שוכחים את חילוקי הדעות ואת המריבות האישיות, וכולם מתגייסים לעזרה כאיש אחד בלב אחד. שעת המבחן של עם ישראל היא, אפוא,

בשעה שהם בצרה.

רבנו יוסף חיים כותב על כך דבר שהוא פלא פלאים.

לרבנו בחיי היה ויכוח עם מלך ספרד. מלך ספרד טען: אתם היהודים מדברים תמיד על הגזע היהודי ומשתבחים בכך שאתם שונים מכל העמים, אבל באמת אין הבדל מהותי בין יהודי לגוי. שניהם בני אדם. כל השוני מקורו רק בתורה שאתם מלמדים. באופי של האדם, בתורשה ובנטיית – כמוני כמוך. אולם רבנו בחיי השיב לו שהוא טועה. היהודי שונה לגמרי באופיו ובאישיותו מן הגוי, ואין ביניהם שום דמיון.

מלך ספרד עמד על דעתו והבטיח שביום מן הימים הוא יוכיח לרבנו בחיי את צדקת דבריו.

מה עשה? – הלך ללא ידיעת רבנו בחיי למקום שבו היו נשים יולדות, ולקח בכח תינוק יהודי מיד לאחר לידתו. היולדת האומללה ניסתה להתנגד, אולם איש לא שמע לה. המלך שילם לה פיצויים והודיע לה שאין לה שום ברירה אחרת. לאחר מכן הלך לקצה אחר של ממלכתו ולקח משם תינוק גוי בן יומו. לשתי האמהות הוא הודיע שהבנים יגדלו בבית המלך עד הגיעם לגיל עשרים, ובגיל עשרים יורשו לשוב להוריהם. במשך כל התקופה אין להורים שום רשות לראות את הילדים, לטפל בהם או להתקרב אליהם.

הילדים גדלו בבית המלך כתאומים. שניהם אכלו יחד, למדו יחד, למדו לדבר ביחד, ולא היה ניכר ביניהם שום הבדל. איש לא ידע מי מהם הוא יהודי ומיהו הגוי מלבד המלך עצמו, שהכין ברצינות את ההוכחה שהבטיח לרבנו בחיי.

בהגיע הבחורים לגיל שמונה עשרה קרא המלך לרבנו בחיי ואמר לו: "האם אתה זוכר את הויכוח שהיה ביננו לפני שמונה עשרה שנה בענין יהודי וגוי? כעת הגיע יום פקודה. מחר אערוך אסיפה של כל שרי ויועצי, וכל המדענים וחכמי המדינה, אביא לך לשם שני בחורים ועליך יהיה להכריע מי מהם יהודי ומי מהם גוי. יכול אתה לבחון אותם בכל צורה שתמצא לנכון ולעשות להם כל תרגיל שתצא."

למחרת סיפר המלך את שני הבחורים בתספורת זהה, הלביש אותם באותה תלבושת, כך שהיו נראים כתאומים, והביא אותם לאסיפה. ישבו השנים כחתנים בלי לדעת דבר, וסביבם עמדו כל השרים שגם הם לא ידעו על מה ולמה הוזמנו לכאן.

פתח המלך וסיפר את כל השתלשלות הדברים ואת הויכוח שהיה בינו לבין החכם היהודי, והזמין אותו בחגיגות לגלות מי הוא הבחור היהודי ומיהו הגוי. עמד רבנו בחיי במקומו, קיבל עצמו את האתגר שהוטל עליו, ושאל: "אדוני המלך, האם יש בבית המלך ענבים?"

"ודאי" – השיב לו המלך – "דבר לא חסר בבית המלך!"

עד מהרה הובא בציווי המלך מגש מלא ענבים למאכל. אחד הבחורים הגיש ידו ולקח את אשכול הענבים, והשני הושיט יד ולקח מן הענבים המופרדים. מיד אמר רבנו בחיי: "היהודי הוא מי שלקח את האשכול, והשני הוא הגוי". השתומם המלך ושאל: "איך ידעת?"

נענה ואמר לו: "אדוני המלך, היהודי בוחר תמיד במה שיש לו חיבור. יהודי נמשך תמיד אל המקור שבו. כולנו מעולם הנשמות באנו מאותו מקור, וכולנו נמשכים תמיד למקור הזה. לעומת זאת לגוי – לגוי אין מקור. הזהר הקדוש כותב (בראשית ט) שנשמות הגויים באות מהסטרא אחרא, מהמקום שממנו באות הנפשות של הדובים והאריות, הברדלסים, הנחשים, העקרבים והיתושים. אנחנו באנו ממקור קדוש, מחלק אלו-ה ממעל, ושם יש אחדות וחיבור".

כאלו – אומר האברבנאל – הם הכוכבים. נראה שכל אחד מהם בודד ברקיע, אבל בשעת לילה – בשעת צרה, הם נעשים מאירים וזוהרים. כך ישראל, בשעת צרה בוקע כח ה'יהודי' שבהם והם מאירים, ואז ניכר החיבור הגדול שביניהם, שהיה קים במקורם, אף אחד מהם אינו בודד והם נעשים חברים זה לזה. (דרשו -דורש ציון)

"כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם" (טו, יג)

בימי הקיסר ניקולאי הראשון, עת גייסו יהודים לצבא, שמחו היהודים ה"משכילים" ברוסיה, הם ראו בכך אות למענק זכויות אזרחיות ליהודים בקרוב.

כאשר הגיעו הדברים אל רבי מענדלי מקוצק, נאנח ואמר, הרי כתוב בתורה "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם", בזמן שיהודים נמצאים בגלות, מוטב שיהיו גרים ואל יהיו אזרחים.

"ויאמר ה' אל אברם לך מארצך וממולדתך ומבית

אביך... וילך אברם כאשר דבר אליו ה' וילך אתו לוט" (יב,

א-ג)

בפרשתנו הקדוש ברוך הוא מצווה לאברהם אבינו 'לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך'. כלומר: שיעזב את ארצו ואת משפחתו כדי ללכת לארץ אחרת.

שתיקה ארוכה ולאחריה. "בסדר, התיישבתי על כסא סמוך לחור המנעול... אני שומעת, אני מחכה לסיפורים טובים..."

במשך למעלה משבע וחצי שעות – עם הפוגות קצרות – ישב הרב פיצבורג ליד דלתה של האלמנה ברקוביץ וסיפר לה סיפורים מופלאים על נשות ישראל הנאדרות בקודש, על דבורה הנביאה, אסתר המלכה, על יעל אשת חבר הקיני. מן השמים נתנו לו שביבים של רוח הקודש עד שהוא בעצמו הרגיש שהמדרשים הללו, מחזקים אותו באמונה ומדביקים אותו לקב"ה. הוא סיפר לה על מסירות נפשה של רחל בתו של כלבא שבוע, שויתרה על הכל. על כבוד, מעמד, ממון רב, כדי לזכות בבעל ענק, תלמיד חכם, שכולם שותים תורה מפייה.

"רחל הצנועה עדינת הנפש, ראתה שהוא מעולה וצנוע, ועדין לגדולות. ואכן זכתה לאחד מגדולי כל הדורות, אשר ממנו, עם הגיעו 24,000 תלמידיו היא זכתה לשמוע את המשפט הכי מרגש אולי בהסטוריה של העם היהודי, מילים שבנות שלום אמיתי ביחסים שבין בני זוג. "שלי ושלכם שלה הוא".

והמילים הללו חלחלו לתוך ליבה ונפשה של האלמנה ברקוביץ, אשר בעיניים עצומות, דומעות, נזכרה באמה ובסבתה עליהן השלום, אשר כיסוי ראש עבה עיטר את ראשן. לבה והגיוני שכלה שטו להם על כנפי הדמיון אל מחוזות פולניים שהרב פיצבורג אפילו לא חלם עליהם.

"ברוך המבדיל בין קודש לחול" אמר הרב פיצבורג והאלמנה ברקוביץ פקחה את עיניה ופנתה לשתות כוס מים. 15 דקות אחר כך הגיע הפורץ המדופלם עוזי שפיץ, ופרץ את הדלת.

הרב פיצבורג נכנס, והבחין בהילה מיוחדת על פניה של האלמנה ברקוביץ.

"תעשה לי טובה כבוד הרב, לפני שאתה הולך מכאן, ספר לי עוד סיפור... ועוד טובה קטנה, תגיד לאשתך שתביא לי עוד הלילה כיסוי ראש מתאים, גם אני לא פחות חשובה וצנועה משרה אמנו ומרחל אשתו של רבי עקיבא".

* * *

נו, מה לעשות, מאד משמח לדעת שאחרי שבע וחצי שעות של סיפורים מאחורי הדלת קיבלה עליה האלמנה ברקוביץ עול מלכות שמים, כפי שלא זכתה לו אחרי 90 שנות חיים.

אפשר לחייך? בהחלט (הרב קובי לוי, העיתונאי 3).

סיפור ושאלה בציור

לעורר את בני המשפחה

ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י

כששמוע ר' שמחה את תשובתו, החל לומר

בסערת נפש, "אוי, אוי, כבר שלוש ועשרים",

והחל להתרוצץ הלוך ושוב כשזועק כד פעמים

רבות, עד שלבסוף נשען על אחד הקירות

הסנווכות, כנוי שעולמו חשך בעדו, וזועק "אוי

אוי אוי אוי"...

בשנותיו הצעירות של שמחה צופרידינר, חשבו כולם שהשמחה היחידה שיש לו, זה רק בשמו, שמחה היה ילד ממורמר, כל דבר הפריע לו, ובכל מה שאירע עמו, תמיד ראה רק את החסרונות.

הוריו ובני משפחתו ניסו לעזור לו, להאיר את עיניו, לתת לו יד לצאת מתוך הצער והמבוכה, מתוך ההרגשה הנוראה שכל הבריאה נגדו, אך ללא הועיל, שמחה התבצר בעמדויותיו, שכל העולם חפץ רק ברעתו, ותמיד רק רע לו מנעוריו ועד היום.

ישנם מחלות שהזמן מרפאם, הגיל עוזר לדלג עליהם, אך ישנם מחלות שהגיל והזמן רק מחריפים את עוצמתם וכאבם, וכך היה עם מחלתו הקשה של שמחה, ככל שהתבגר, מחלתו החמירה והחריפה, למרות שלמד בישיבה של יותר משלוש מאות וחמשים בחורים, בכל זאת בקושי היה לו חבר אחד, שהאמת שגם אותו היה נוטש מחמת חסרונותיו, אך מפני שלא היה לו חבר אחר תמורתו, המשיך בחברותו עמו.

את כל כוחותיו ומרצו השקיע שמחה בלימוד התורה, שבה הוא מצא את שמחתו, וכבש לעצמו את שמו הטוב כמתמיד גדול ובעל הבנה עצומה ובקיאיות רחבה.

באחד ממוצאי השבתות, זמן קצר לפני השנה פנה אליו מאיר אנדרהלפר

מחשובי בחורי הישיבה, ובתמימות ומתוך רצון לעזור שאלו, למה נפלו פניך, האם אירע לך דבר מה, היש מה שאוכל לסייע או לעזור לך, ובבת צחוק על פניו הוסיף ואמר, הלא שמך הוא שמחה, מה אוכל לעשות שיהא זה אמת.

ברגעים הראשונים כעס שמחה, מה מאיר רוצה ממני, כל חייו היה לו אך טוב וחסד, וכי פלא מדוע הוא מחייך לכל אדם, נראה איך יראו פניו אם יארע לו דבר מה, אם יכעיסוהו או יפריעו לו, אם יכאב לו היד או הראש, ומאידך, אני לא ראיתי עוד דבר אחד טוב ומושלם, תמיד חיי היו רעים וקשים, חבל שלא קראו לי מנחם, אולי זה היה מועיל שהייתי מתנחם יחד עם אבלי ציון וירושלים.

כששככה מעט רוחו הסוערה, החל שמחה לחשוב ולחשב, האם אכן חייו של מאיר הינם צפיחית בדבש, האם אינו סובל כאבים ומיחושים, לפתע הוא נזכר שרק לפני שנתיים התייתם מאיר מאביו הגדול ז"ל, וזאת לאחר שבע שנים שהתייסר בייסורים גדולים ועצומים, וכל זה מלבד העניות הגדולה ששוררת בביתם, שבעקבות כך, מאיר ממעט לחזור לביתו, מההוצאות הגדולות של הנסיעות, וכך חשב וחשב והתגלגל על משכבו מצד לצד.

כשראה שמחמת המחשבות הטורדות את מנוחתו, המלאך הממונה על השנה, אינו פורש את כנפיו עליו, החליט לעלות על גג הפנימיה, ששם באויר הנעים, ודאי ינעם לו, ויוכל לשוב למיטתו לישון.

האויר הנעים והשקט של טרם עלות השחר אכן הנעים את רוחו ונשמתו, ובאותם רגעים שעלה השחר, שהעולם נקי וזך, עדיין כמעט ולא הספיקו לחטוא ביום זה, התעוררה בקרבו רוח טהרה, לקחת את דברי ומעשי מאיר כאבוקה שתאיר לו את המסילה, לראות בכל דבר את הטוב ולא את הרע, כאותו תלמיד שראה את השינים הלבנות והיפות שבגבילה, כך גם הוא יחל לילך בדרך זו, ששמו אכן יתאים להנהגתו.

שמחה הלך לישון שעות ספורות עד לתפילת השחר שבישיבה, בהחלטה אמיצה ונכונה, שבמהלך השבוע הקרוב ינסה להתחזק באמונה ובטחון, לראות בכל דבר רק את הטוב, ואם תעלה במחשבתו דבר טענה או מענה, יצטרך מיד לחשוב שלש מחשבות לטוב ולמועיל.

כמו כל קבלה טובה, להחליט זה קל, אך לקיים, יש קושי רב ועצום, ובמיוחד בשעות ובימים הראשונים. מיד בבוקר אירעו כמה דברים שביום מן הימים היו נותנים לו סיבה להיות כעוס כשבועיים, אך היתה לו סייעתא דשמיא מיוחדת, להתגבר על מנהגו הרע שהיה לו עד היום, והצליח לראות את הצד היפה של הבריאה, את הצד הנפלא של חבריו, את הצד המיוחד של כל סובביו.

בתחילה לא הכירו הבחורים והמשפחה את שמחה החדש, חשבו שאולי מקרה הוא, שמשום סיבה מסוימת הוא מאיר פנים, ובודאי לא יחזיק בזה יותר מכמה ימים, אך לאחר שרבו הימים שבהם המשיך בהנהגתו המיוחדת, מהר מאוד שכחו כולם את שמחה הישן, והכירו רק את שמחה החדש, שכשמו כן הוא, תמיד שש ושמה, מאיר פנים לכל אחד, ומנסה לשמח את לבב הכל, לחזקם באמונה וביטחון בה', שיכירו וידעו, שע"י שמחתם הם בעיקר משמחים את עצמם.

בתקופה זו, המשיך שמחה לשאוף את עיקר הנאותיו מלימוד התורה, ולא הפסיק מהתמדתו, ובכל עת ושעה שנאלץ להפסיק מתלמודו, או אפילו בדרכו לארון הספרים ליקח ספר לעיונו וכל כה"ג, האיר את פניו לכל אחד, והדביק בשמחתו וצהלתו הרבה, את כל מי שבא עמו במגע.

שנים עברו ביעף, כבר מזמן שמחה הפך להיות ר' שמחה, שמלבד גדלותו בתורה ויראה, היה אהוב ע"י כולם, מחייך לכל אחד ודורש בשלומו, ומוכר לכולם כר' שמחה בעל השמחה.

תמיד חשב ר' שמחה, שכל הנהגתו זו, המשמחת א' ואדם, שנותנת לו הרגשה טובה ועצומה, היא רק בזכות הבחור מאיר, שכיום הינו ר' מאיר הידוע שחיבר את סדרת הספרים, "דרך מאיר", ולכך קיבל על עצמו ר' שמחה בכל שנה ושנה מחדש, שבכל פעם שיראה יהודי השרוי בצער ובכאב, ינסה להשקיע כח וזמן, להוציאו ממצירו ולהראות לו עד כמה טוב לו והוא מאושר.

מבחנו הגדול של ר' שמחה הגיע, כאשר בליל שבת קודש, כשישב ולמד בבית הכנסת, נכנסו בבהלה שני אנשי הצלה, ולחשו דבר מה באוזנו, ומיד נשק לגמ' וסגרה ויצא בבהלה.

רק באותה שעה הבחינו הלומדים באורות האדומים המרצדים ומהבבים בחוץ, ורגע לאחר מכן נשמע קול היבבה של האמבולנס השועט בדרכו לבית החולים הקרוב.

למרות שכולם קיוו שר' שמחה נסע לשמחות, האמת המרה לא היתה כך, זמן קצר לפני כן, בנו הקטן בן השנה, איתמר, ראה פקק של בקבוק שתיה, וכהרף עין הכניסו לפיו וניסה לבולעו, הפקק נתקע לו בקנה הנשימה, והתינוק החל לחרחר ולהחנק.

אשתו אשת החיל, לא איבדה את עשתנותיה, בידה האחת הרימה את בנה וניסתה לדפוק על גבו שיפלוט את הפקק, ובידה השניה הרימה את מכשיר הטלפון ובין מכה למכה התקשרה למוקד הצלה.

כשאנשי ההצלה הגיעו לביתם, התינוק כבר היה בצבע תכלכל מאפיר מחמת

בנוסף לכך ציוה אותו, שילך לבדו לארץ ישראל ולא יקח אתו אף אחד מבני משפחתו.

דבר זה נלמד ממה שאמר לו 'מארצך וממולדתך', ולכאורה זה מיותר שהרי אם עוזב את 'ארצו' ממילא עוזב גם את 'משפחתו'.

אלא ללמדנו בא, שגם אחרי שכבר יצא מארצו, יעזוב את משפחתו, שלא יקח אף אחד מהם איתו.

והקדוש ברוך הוא כל כך הקפיד על הדבר, שגם ההבטחות שהבטיח לאברהם אבינו היה רק בתנאי שהוא יעזוב את משפחתו ולא ילך איתו אף אחד.

ושואל רבינו האור החיים הקדוש, מה שכתוב בהמשך הפרשה 'וילך אברם כאשר דבר אליו ה' וילך אתו לוט, ויקח אברם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ויצאו ללכת ארצה כנען', האך יתכן שאברהם אבינו לא קיים מצוות ה' שלא לקחת איתו אף אחד מבני משפחתו, ובפרט שעל ידי כך מפסיד את כל ההבטחות.

ומתרץ, אברהם לא לקח מיוזמתו את לוט, אלא, לוט נדבק אליו והלך אתו, וכפי שנאמר 'וילך איתו לוט' שהוא הלך עם אברהם, ולא שאברהם לקח אותו.

וגם מה שנאמר 'ויקח אברהם את לוט' - הכוונה שלא רצה לדחוף ולהרחיק אותו מאיתו, כי לא רצה לבייש אותו.

נמצאנו למדים: למרות שידע אברהם שהוא מפסיד את כל ההבטחות והברכות, כאשר לוט נמצא איתו, בכל זאת, לא היה כדאי לבייש ולהרחיק בן משפחה בשביל זה.

ובסופו של דבר לא הפסיד אברהם אבינו מכך וזכה לכל ההבטחות והברכות, כי מויתור למען האחדות והשלום לא מפסידים אף פעם.

"והיה ברכה" (יב, ב)

יכול יהיו חותמין בכולן ת"ל והיה ברכה בך חותמין ולא בהם. (רש"י)

מדוע באמת חותמים דווקא באברהם, מדוע לא מוסיפים גם את יצחק ואת יעקב?

ביאר ה"פנינים יקרים", שהנה בגמרא (ברכות מ ע"ב) איתא: "כל ברכה שאין בה מלכות - אינה ברכה".

אם אדם יברך "ברוך אתה ה' אלוקיני בורא פרי העץ", כלומר, הזכיר שם ולא הזכיר מלכות - זו איננה ברכה. כך אומרת הגמרא וכך נפסק להלכה.

והקשו שם התוספות, שהרי בתפילת שמונה עשרה הנוסח הוא ללא מלכות: "ברוך אתה ה' אלוקיני ואלוקי אבותינו אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב הק-ל הגדול הגיבור והנורא", ולא אומרים "ברוך אתה ה' אלוקיני מלך העולם, אלוקי אברהם אלוקי יצחק וכו'".

ומתרצים התוספות, ש"אלוקי אברהם הוי כמו מלכות, שאברהם אבינו המליך את הקב"ה על כל העולם, שהודיע מלכותו".

עד אברהם אבינו, הקב"ה היה מלך על העליונים בלבד. עשרה דורות מנח עד אברהם אבינו כולם היו עובדי עבודה זרה. עד שבא אברהם אבינו, קפץ לכבשן האש, והודיע קבל עם ועדה שיש בורא לעולם והוא מוכן למסור נפשו עבורו.

ולא זו בלבד, אברהם אבינו הקים בית מלון, אירח אנשים בחנם, העיקר שיברכו את בורא עולם. אברהם אבינו עשה את הקב"ה מלך בעולם.

כשאומרים, אפוא, "אלוקי אברהם", זה במקום לומר "מלך".

לפי זה נבין: מי עשה את תפילת שמונה עשרה שתהיה ברכה? אברהם אבינו. וזהו - "והיה ברכה".

"ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה והכנעני

אז בארץ" (יב, ו)

קשה מדוע כתוב 'ויעבר אברם בארץ' ולא כתוב 'ויבוא אברהם לארץ'?

מתרץ רבינו האור החיים הקדוש בשני אופנים:

א. שאברהם היה עובר בארץ ממקום למקום בלא שום פחד ולא אמרו לו בני הארץ הכנעניים שום דבר, וזהו שמוסיפה התורה 'והכנעני אז בארץ' שהוא עבר ביניהם ללא כל פחד וחשש.

ב. שאברהם התנהג בעולם בדרגת עובר אורח, ולא היה מחזיק עצמו בחשיבות. ובזה מפרש מדוע הנביא ישעיה מכנה אותו 'אברהם העברי' - ללמדנו שזאת היתה מידתו של אברהם שהתנהג כעובר אורח, ולא כתושב קבוע, כי ידע שעולם הזה הכל הבל.

ובפרשת חיי שרה כשרצה אברהם לקנות מבני חת את מערת המכפלה נאמר 'גר ותושב אנכי עמכם', ומקשה רבינו הקדוש שאם הוא 'גר' אינו 'תושב', ומהו שאמר 'גר ותושב'???

ומתרץ, שמידת הצדיקים הוא שלא לומר על עצמם שהם 'תושבים' בעולם הזה, כי עולם הזה נחשב לארעי אצלם, ולכן הקדים אברהם ואמר על עצמו שבעצם הוא 'גר', ורק לצורך הענין למשא ומתן עם בני חת אומר 'ותושב אני עמכם'.

החנק, ללא נשימה וללא דופק. ובסייעתא דשמיא מיוחדת הצליחו בשיטה מיוחדת, להוציא את הפקק מגרונו, והחלו להנשימו.

מצבו של התינוק היה בכי רע, וניזקק לרחמי שמים מרובים, אנשי הצלה נוספים שהגיעו בשעטה לבית יחד עם ציוד רפואי רב ויקר, המיוחד למצבים דומים, ניסו שעה ארוכה לייצב את מצבו בכדי שיוכלו לפנותו במהרה לבית החולים הקרוב, לנסות להציל את מצבו, ואכן לאחר תפילות מרובות של כל השכנים שהתאספו להתפלל לרפואתו, הצליחו לייצב מעט את מצבו, ודהרו עמו לבית החולים, מיד לאחר שר' שמחה הצטרף עמם.

באותה שעה, שבנו הקטן איתמר נתגלה לר' שמחה, שוכב על מיטה גדולה בתוך האמבולנס, נראה כמעט בר מינון ר"ל, מחובר לכמה וכמה מכשירים, מלבד מספר צינורות המחברים לידיו ורגליו, ורופא ושני אנשי הצלה מטפלים בו במסירות, כעת התעורר הנסיון הגדול, האם ימשיך באותה אמונה ברורה, באותו בטחון מוצק עם הארת פניו, או שהכל היה רק בגדר דיבורים, וכעת הכל יפול.

ר' שמחה עמד בנסיון הקשה, הודה במאור פנים לצוות ההצלה, והחל להתפלל מעומק הלב לבורא עולמים, לקרוע רקיעים בשעת חרב חדה, שיעשה ה' עמם נס ופלא, וישלח רפואה שלימה לאיתמר בן פרידה, בתוך שאר חולי עמו ישראל.

כשהגיע האמבולנס לבית החולים, הובהל איתמר לחדר טראומה, שם עמלו עליו טובי הרופאים, להצילו, להחזירו להכרתו, ולמנוע ממנו נזקים ופגיעות מוחיים.

בשעה קשה זו, שבנו יקירו מוטל בין שמים וארץ, ראה ר' שמחה, היאך כחם של הרופאים מוגבל, שגם הם מכירים בזה, וכל הזמן אומרים, שצריך להתפלל לישועה, וחשב בליבו, מה נואלו האנשים, המחליפים אמונה בבורא עולמים, בתחליף זול ועלוב, שבוטחים בכל ליבם ברופאים, וכאשר מגיעה שעת מבחן, הם עומדים בפני שוקת שבורה, אין להם למי לפנות, בפני מי להפיל תחינה ובקשה, ומאידך, כמה מאושר האדם המאמין בבורא עולמים ורופא חולים, היודע שכל מה שאירע ומה שיצליחו לעשות, תלוי אך בו ית"ש, ולולי שגזרה חכמתו "ורפא ירפא", אף לא היינו פונים לרופאים, וכאשר מתעוררת שעה קשה, זה השעה שמוטל עלינו להתקרב לה', לשפוך לפניו תפלה ושיחה, בצירוף הידיעה שכל מה שנעשה לנו, הוא ע"י אבינו האב הרחמן, שחפץ בטובתינו אף יותר ממה שאנו חפצים.

לאחר כמה שעות ארוכות, בצהרי יום השבת, כשמצבו של איתמר התייצב מעט, העבירוהו למחלקת טיפול נמרץ נשימתי, להמשך הטיפול. במשך כל השבת, העתירו כל בני המשפחה והקהילה, לרפואתו השלימה של איתמר, כאשר נפשו חרדה ממה שאירע, ואינם יודעים מה מצבו.

במוצאי שבת, כשאמו של איתמר באה לביה"ח, הביאה עמה מעט דברי מאכל וחפצים לבעלה, וכשראתה את בנה יקירה במצבו הקשה פרצה בבכי קורע לבבות, כאשר היא מאשימה את עצמה במצבו בכפליים, גם על כך שהיא הוציאה אותו מהלול ונתנה לו להסתובב על הריצפה, וגם על כך שהפקק שניתקע בגרונו, נפל מידה לריצפה.

ר' שמחה שגם לו המראה של בנו היה קשה, נטל את כל כוחותיו בכדי להרגיע את אשתו, והסביר לה שאם נגזר עלינו דבר מה, הלול לא היה מציל, "אני מכיר אישית ילדים שנפטרו בתוך הלול מחנק", והפקק רק היה השליח לדבר. נכון שמצות וחובת ההשתדלות היא, שהילד יהיה בתוך הלול ושנרחיק ממנו כל מרעין בישין, וכפי שכותב הפלא יועץ, שלפעמים הגזירה היא, שהילד ינצל או חלילה יפגע לפי מה שישתדלו, ולכך חובה עלינו להשתדל, אך לאחר שקרה מה שקרה, אין לנו להאשים את עצמינו בהנהגה זו או אחרת, אלא לקבל את גזירתו באהבה, ולהתפלל ולהתחנן שישלח לו רפואה שלימה במהרה בתוך שאר חולי ישראל.

אמו של איתמר סיימה את ביקורה וחזרה לביתה, לטפל בשאר הילדים כ"י, ור' שמחה נשאר במסדרון המחלקה, סמוך ונראה לחדרו של בנו.

בשעת מוצאי שבת מאוחרת, הבחין ר' שמחה שבקצה המסדרון יושב יהודי הנראה כשומר תורה ומצוות, כשמצב רוחו קשה ביותר, הוא שקוע בדיכאון עמוק ממה שקרה לבנו הקטן, שבשעה שרחצו לכבוד שב"ק, דפקו בדלת, והניח את ילדו לרגע באמבטיה לבדו, וכשחזר מהדלת מצאו שוכב על בטנו בתוך מימי האמבטיה, כשהוא כמעט ללא רוח חיים.

משיחתם של הרופאים והאחיות, ששמע שלא בכוונה, הבין שמצבו של הילד אינו פשוט, ומסיבה זו האב לקה בדכאון עמוק, ואינו מוכן לדבר כלל עם כל אדם.

חשב ר' שמחה בליבו, כעת הזמן לקיים את אשר קיבלתי על עצמי לפני שנים רבות, שבכל פעם שאראה יהודי השקוע בצער, אנסה להשקיע כח רב בכדי להוציאו ממסגר נפשו, ומי יודע אם לא לעת שכזו הגעתי לבית החולים.

ניסה ר' שמחה לחשוב על רעיון טוב, שעל ידו יוכל לעורר את היהודי המסכן ההוא ממצבו, אמר כמה פרקי תהילים להצלחה, ועלה בראשו רעיון עצום.

"ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר אל שרי אשתו

הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את" (יב, יא)

מסביר ה"בן איש חי", בספרו "אדרת אליהו", ייתכנו שתי אפשרויות ליופי א. יופי טבעי. ב. יופי הנגרם מתמרוקים ותכשיטים.

דבר זה המבחן שלו יהיה כאשר תלך היא בדרך ארוכה יומיים-שלושה ולא תתקשט, אז נדע האם זה טבעי או שנראית לא כ"כ טוב כיון שלא התקשטה. כמובן שאם יישאר בה הידור ויופי למרות הדרך נוכל לדעת שיופי זה הוא טבעי. והנה אברהם ושרה כאשר יצאו למצרים והלכו בדרך זמן רב וראה אברהם עוצם יופיה כי רב הוא מאוד ולא נשתנה כלל, בזה הכיר שכל יופיה הוא מצד עצמה ולא מכוח הקישוטיין.

ועל זה נאמר "ויהי כאשר הקריב מצרימה" כאשר התקרב כבר למצרים ראה ששרה יפה כלבנה לכן אמר "הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את" מצד עצמך.

ובזה יובן לשון הפסוק "ויראו המצרים את האשה כי יפה היא מאוד" לכאורה תיבת "היא" מיותרת. ניתן היה לומר "יפה מאוד"? נוספה המילה "היא" שמצד עצמה יפה היא ולא מצד קישוטיה.

ועם כל זאת ידע אברהם למרות שמצד עצמה הייתה יפה עד מאוד ידע לשמור על צניעות שבשניהם. היופי הוא לא סתירה לשמירה על צניעות אלא ההיפך "כל כבודה בת מלך פנימה". (אור דניאל)

"ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל

עליון" (יד, יח)

בפרשתנו מסופר שאברהם הציל את מלך סדום במלחמה במסירות נפש, וכשנפגשו אחרי המלחמה, הוציא להם שם בנו של נח לחם ויין, ונתן להם. שואל רבינו האור החיים הקדוש, בשביל מה התורה מספרת לנו זאת, ומה עלינו ללמוד מזה???

רבינו הקדוש לומד מוסר השכל מזה, להבחין בין התנהגות הרשעית והשפלה של גוי, לבין ההתנהגות הנדיבה והמיוחדת של יהודי.

מלך סדום, למרות שאברהם הצילו במסירות נפש, לא נתן לו כלום כשחזר מהמלחמה. ומצד שני, צדקות שם בן נח - שלמרות שלא היה חייב לאברהם כלום, הוציא לו לחם ויין.

וזה לשון קודשו: להגיד שבח הצדיקים מה בינם לבין הרשעים, כי מלך סדום יצא לקראת אברהם לראות פניו ריקם הגם שאליו יחויב להקביל פני אברהם במנחה כיד המלך והוא הרשע יצא בידים ריקניות, ושם הצדיק מבלי חיוב נדיבות יעץ והקביל פניו בלחם ויין'.

"והאמין בה" (טו, ו)

בעת שניתן צו מאת הממשלה לפתוח את שערי הבירה פעסט לכל איש ואיש מאיזו דת שתהיה, חששו היראים מהעיר פרעשבורג שעל ידי זה יעזבו הרבה מהחרדים לדבר ה' את עירם כדי להתיישב בעיר הבירה, ויתמוטטו עמודי הדת בעיר. הביעו את דאגתם בפני רבינו בעל החתם סופר, השיב להם: "אל תראו, כי אדרבה, כל זה יסב לי רוב שמחה, כי בוודאי כל איש אשר לא נגעה בנפשו רוח הזמן, לא יעזוב קהילה קדושה ויעבור לעיר הבירה; ואלו אשר יעשו זאת, ממילא כבר נתרופפה אמונתם, ואך מחמת בושה אינם מראים זאת לחוץ, והמה עושים במחשך מעשיהם, להסית ולהדיח את צעירי הצאן מישראל אשר האמונה עדיין אינה חזקה בקרבם. כך שאם יצאו מהעיר, תהיה יציאתם כנקיון בית מדברים באושים, וזה יטהר את האוויר בפרעשבורג". (ספרא דמלכא - אוצר אמרות החת"ס)

"ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמלו בשר ערלתו" (יז,

כד)

חכמי ישראל תמהים; מדוע לא קיים אברהם אבינו מצות מילה לפני שנצטווה ע"י בורא עולם כפי שנהג לגבי מצוות אחרות? הסביר זאת המגיד רבי ישראל מקוזניץ זצ"ל חכמינו הורונו 'גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה' (קדושין לא.). אי"כ אברהם אבינו התחיל לקיים את כל המצוות קודם שנצטווה עליהן מפי הגבורה, אבל היה בדעתו לחזור ולקיימן שוב גם לאחר הציווי האלוקי, אולם לגבי מצות המילה לא יכול היה אברהם לנהוג כך, משום כך חיכה אברהם בקיום מצוה זו עד שנצטווה לכך מפי ה' כדי שיהיה בבחינת 'גדול המצווה ועושה'.

מי הוא זה מלך הכבוד?

הבורח מן הכבוד, הכבוד רודף אחריו, מדוע? הרי הוא בורח מן הכבוד כי הוא לא אוהב כבוד, ולמה מענישים אותו ונותנים לו עוד כבוד?!

כי הבורח מן הכבוד, אין הכוונה למי שלא מוכן שיכבדו אותו, אלא שהוא יודע

ר' שמחה החל להלך לכל אורך המסדרון, הלך ושוב ושוב הלך ושוב כמראה סימני דאגה על ליבו, ובאחד הפעמים שעבר ליד אותו היהודי, שאלו מה השעה. למרות דכאונו הקשה, הציץ היהודי בשעונו ואמר לר' שמחה שהשעה שלוש ועשרים לפנות בוקר. כששמע ר' שמחה את תשובתו, החל לומר בסערת נפש, "אוי, אוי, כבר שלוש ועשרים", והחל להתרוצץ הלך ושוב כשזועק כך פעמים רבות, עד שלבסוף נשען על אחד הקירות הסמוכות, כמי שעולמו חשך בעדו, וזועק אוי אוי אוי...

הרופאים והאחיות שהיו במחלקה ושמעו את הזעקות, התפלאו והשתוממו על תגובתו של ר' שמחה, בכמה השעות שהיו במחיצתו וחלפו על פניו פעמים רבות, הספיקו להכירו כאדם רגוע ובעל בטחון, והנה נפילה כזו. אותו יהודי שעד לאותה השעה היה שקוע ביגונו ודכאונו, התעורר לפתע מזעקותיו של ר' שמחה, וליבו התעורר לעזור לו, וניגש אליו בכדי לעודד את רוחו, וככל שאותו יהודי אומר לר' שמחה דברי עידוד ונחמה, ר' שמחה ממשיך באוי אוי אוי... , אך עם הדברים, עוצמתם של הקולות ותדירותם הולכת ופוחתת.

כשאותו יהודי החל בדברי ניחומים וביטחון, עשה עצמו ר' שמחה כמתעודד עוד ועוד, ונתן לאותו היהודי לומר את הדברים ולחזור עליהם פעמים רבות, כאשר הוא מתעודד כל הזמן מתגובותיו של ר' שמחה, וע"י דבריו החל היהודי להתעודד ולחזור לעצמו, להתחזק באמונה ובטחון בבורא עולם, ולקוות לשיפור קרוב במצבו של בנו.

כשהשמחה חזרה לפניו של ר' שמחה, היא שבה אף בחלקה לאותו היהודי, והם החלו לשוחח על החיים ועל הקשיים ועל מה שהביאם לידי מצב זה, לישב במסדרון טיפול נמרץ נשימתי, באמצע ליל מוצאי שבת קודש.

הוסיף וסיפר ר' שמחה לאותו יהודי, שהוא מתגורר בבנין של שלושים דיירים, וכלפי חוץ כולם נראים מאושרים, וכעת בבית החולים התבונן בדבר, האם אכן כך פני הדברים, וגילה תגלית מרעישת, מהמעט שידע, לא היתה משפחה אחת בכל הבנין שאין לו או לאשתו או לבני ביתו איזה שהיא צרה או יגון, קושי או דוחק. לאחד בפרנסה, לשני בבריאות, לשלישי בחינוך וכו' וכו', שאר מרעין בישין, כולם, עד לאחרון שבהם.

חשבתו בליבו אמר ר' שמחה, שלפי הנסיונות שיש לאחרים, הנסיון שלי הוא הקל ביותר, וכי לא אשמח בדבר. הוסיף ר' שמחה ואמר, שהוא כל כך מודה לו על כך שהשיב את רוחו ובריאות נפשו, שיוכל להסתכל בעין טובה על כל מה שה' עושה עמו ברחמי המרובים.

אותו היהודי שנתעודד רבות מדבריו שלו עצמו שאמר והשמיע, נתעודד עוד מדברי ר' שמחה, שאפילו הוא במצבו הקשה, הצליח להציל יהודי מרדת שחת, לעולם הדכאון והעצבות.

אחד מרופאי המחלקה, דר' יואל קרנקמכר גם הוא יהודי שומר תורה ומצוות, שהבחין בכל מה שאירע, פנה לר' שמחה בהתרגשות, והודה לו על מעשהו האצילי, שלא חשש על כבודו, וביזה עצמו בכדי להציל את הזולת, שחושב שלהיפך, שהוא מצילו של ר' שמחה.

הוסיף הרופא ואמר, אך תמיהני עליך פה קדוש, היאך הוצאת דבר שקר מפיד, ששאלת את אותו יהודי מה השעה, שהרי יש לך שעון על ידך, רק הוא בס"ד מרוב יגונו, לא שם את ליבו לדבר.

השיבו ר' שמחה, תנוח דעתך, לא אמרתי כלל דבר שקר, לא אמרתי שאין לי שעון, אלא רק שאלתיו מה השעה, מה שנכון, שדבר זה הוא בבחינת גניבת דעת, שגם פעולה זו היא אסורה, ולגבי איסור זה יש לי שתי תשובות בדבר, הראשונה שהיהודי הנ"ל היה במצב של סכנה מחמת דכאונו, ובסכנה אפשר להקל בזה. והשניה, שאף אם תאמר שלמרות מצבו הקשה, היה עלי למצוא רעיון ופתרון אחר, בכל זאת יש לי ראייה מרש"י בפרשתינו, שהנהגה זו שנהגתי, היא אכן הנהגה נכונה.

וודאי שככל שלומי אמוני ישראל, הנך לומד את הפרשה עם פרש"י, ובשבת קודש כשתלמדנה, תבין את מקור דברי.

שהכבוד שנותנים לו אינו מגיע לו בזכות, אלא ה' הוא זה שמעניק לו כבוד! אדם שמכיר בכך שהקב"ה הוא זה שמעניק לו את כל הטוב שיש לו, ממלא את המטרה שלשמה נברא העולם, 'שידע האדם ויודה לאלוקיו שבראו'. ובזכות זה ה' שולח לו שפע של טוב ואוצרות של חסד, ולמה? כי הקב"ה יודע שהאדם הזה לא ייקח את השפע הזה לעצמו, הוא לא יתלה בעצמו את הכבוד שהוא מקבל, אלא ידע שה' הוא זה שנתן לו את השפע הזה, ושוב ימלא את המטרה של הבריה! (נקודות של אור - ספינקא)

לשון חכמים ברכה

חקירות ויסודות מרבתינו

בלשונם הטהור

חוב - על פעולה

והנראה לתרץ בעז"ה, דהנה חיוב פעולה מתחייב השוכר דהא שכרו, ונמצא דשכירותו מחייבתו דמי הפעולה, והנה אפילו לא שכרו הא קיי"ל דאם ירד לתוך שדה חבירו שלא ברשות דנוטל מבעל הבית מה שההנהו, הרי דדמי הפעולה מתחייב, נוכל לומר כן דיכול לתבוע, א' מצד השכירות, ב' מצד הפעולה בעצמה.

והנה הא דתנן במתניתין דחוב פעולה שאני משאר חובות, דכל חובות קיי"ל ישיב לרבות שוה כסף ככסף, משא"כ בחיוב פעולה, דאינה משתלמת אלא בדמי השכירות, נראה לחקור כיון דחיוב פעולה מתחייב מהתחייבותו ובפעולה בעצמה יש לחקור במה דחזינן דחיוב פעולה עדיף ה"נ דשכירות פעולה עדיף, או דחיוב פעולה גופא שאני משאר חובות.

והנה לענ"ד לא מיבעי אם נתבע מצד התחייבותו ודאי לא עדיף זו משאר תביעות חוב, ומה לי אם נתחייב עבור פעולתו או שארי התחייבויות, הא אינו אלא בעל חוב בעלמא, והנה אם תבע דמי פעולה בעצמה בלא שכירות, כמו יורד שלא ברשות, נראה ברור כיון שאינו חייב אלא על מה שההנהו א"כ אינו תובע שכירות פעולתו אלא השיווי של הפעולה בשדהו, ואינו תובע אלא חוב בעלמא, ושתובעו מה שההנהו שוב יכול לסלקו אפילו סובין, ורק כאן שתובע דמי שכירותו נמצא שתובע דמי פעולתו וזה הוי עדיף משאר חובות, שאינה משתלמת אלא בדמי שכירות.

חידושי הגר"ח (צ"מ קית, א ד"ה צענץ טול).

חזקה - בירור או הנהגה

ונראה לי לתרץ ע"פ דרך זה, דהנה צריכנו לחקור מהו ענין החזקה, אם הוא דין בהנהגת בני אדם או אם הוא בירור המציאות.

דהנה ברור דיש בזה החקירה פלוגתת האחרונים. דהנה כתוב בתשו' הגאונים בתראי שאלה מהגאון מוהר"ם בק"ק ווילנא להגאון כו', באחד ששחט שבע בהמות ואח"כ נמצא באחת שניקב בית הכוסות, ונתערבו הטרפות בכשירות, וקודם שנולד הספק נמכר חציה של בהמה אחת בחזקת כשרות, מי נימא דגם חצי השני מותר מאחר דחציו הנמכר מותר מטעם כל דפריש מרובא פריש, [הואיל] ואנו יודעים בודאי שזה חציו השני וא"כ איך נחלק בהמה אחת לומר שחציו מותרת וחציו אסורה. ועי"ש מ"ש בזה הגאונים. והובא דין זה בפר"ח י"ד וכתב עלה וז"ל, ואנכי הרואה ששום אחד מהם לא כיוון להלכה יפה, לפי שכל זה הולך על טעותו שכתב הט"ז שכבש אחד אינו בדין שיהיה מקצתו מותר ומקצתו אסור, ולפיכך אלו אוסרים הכל ואלו מתירים הכל כו', וכן המנהג פשוט אף בכבש אחד להתיר מה שפירש ולאסור מה שנשאר, ע"כ.

וזאת היא סברתם, דהפר"ח סובר דענין הרוב דין הוא בהנהגת בני אדם, ומשו"ה יוכל להיות שהחצי האחת תהיה מותרת והשניה תהיה אסורה. אבל הט"ז והגאונים סוברים דרוב הוא בירור המציאות כעדות, משו"ה סובר דלא מצינו למימר דנחלק בהמה אחת לומר שחציה אחת תהיה מותרת והשניה תהיה אסורה [אם נאמר כשיטתו], עי' בש"ש ש"ד פ"ג.

חידושי הגר"ש שקופ (קידושין סי' לה).

ואם לא בדק. ש"ס חולין (דף ט') לא בדק בסימנים מהו ר"א בר אנטיגנוס

השאלה היא: מניין בפרשתינו ע"פ פרש"י, מצא ר' שמחה

היתר להנהגתו ?

[התשובה תתפרסם בגליון הבא בס"ד. ניתן לשלוח תשובות למערכת, ואם יהיה בהן חידוש נפרסמן].

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" משבוע שעבר:

בתשובה לשאלה מניין בפרשתינו ע"פ פרש"י, ניתן להוכיח, שסיפור הדברים של "רבינו" כתריאל, אינו אמת. ניתן להוכיח זאת מדברי רש"י י"א ג', "לבנים. שאין אבנים בבבל שהיא בקעה". שבסיפור הדברים כתב, שתקופה של כחמש שנים היה בבבל העתיקה, ועבד שם בחציבת אבנים מאדמת הסלע, ובדברי רש"י מבואר, שאין מציאות של חציבת אבנים באיזור של בבל העתיקה, וזאת

משום ר"א בר ינאי אמר טריפה ואסורה באכילה במתניתא תנא נבילה ומטמאה במשא ואמרינן במאי קמיפלגי בדר"ה דאמר בהמה בחיי' בחזקת איסור (אבמה"ח) עומדת עד שיוודע לך במה נשחטה נשחטה הרי היא בחזקת היתר עד שיוודע לך במה נטרפה מ"ס בחזקת איסור קיימא והשתא מתה היא ומ"ס בחזקת איסור אמרינן בחזקת טומאה לא אמרינן, וכתבו התוס' בד"ה ואסורה באכילה משום דרוב פעמים שוחט שפיר ושריא מדאורייתא לא החמירו לעשות נבילה עכ"ד, מבואר דהי' ק"ל להתוס' כיון דמחמת חזקה אנו תולין לומר שלא נשחטה וכיון דחזינן אותה מתה ולא נשחטה א"כ איך שייך לומר שלא תהי' מטמא משום נבילה ועי' בכ"מ שכ' לשיטת רבינו דפסק דנבילה ולחומרא ועוד דמסתברא טעמא דמתני' דבחזקת איסור קיימא והשתא מתה היא.

והנלפענ"ד בזה, דהנה כבר חקרו האחרונים בענין הא דאזלינן בכל דוכתא בתר חזקה אם הוא בתורת בירור שאנו מכריעין בכח החזקה שבוודאי כן הוא כאשר נתחזקה או שהחזקה אינה מבררת ונשאר הדבר בספק רק שאין בידינו לעשות השתנות מכאשר נתחזקה.

ועי' בחי' הגרי"מ תאהע"ז סי' ט"ז שהעלה דהא דאמרינן תרי ותרי ספיקא דרבנן ומדאורייתא מוקמינן אחזקה דהוא משום דמדרבנן אמרינן דחזקה לא מהני רק היכי דשייך תורת בירור ובתרי ותרי ל"ש תורת בירור דבירור של החזקה לא עדיף מעדים והרי תרי כק' ומדאורייתא אמרינן דמועיל חזקה אף במקום דל"ש תורת בירור, וכמו כן י"ל לענין אי מטמא במשא משום נבילה דג"כ בזה תלוי דאם נאמר דחזקה מבררת שפיר י"ל כיון דבכח חזקה אנו אומרים שמבררין שלא נשחטה ומעתה כיון שמתה היא ונאמר שלא נשחטה הרי היא מטמא במשא אבל אם נאמר דחזקה לא מבררת רק דמספק אין עלינו לעשות השתנות מכמו שהיתה מש"ה שפיר י"ל דבחזקת איסור אמרינן ובחזקת טומאה לא אמרינן.

ומעתה כמו דאמרינן דתרי ותרי ספד"ר ומדאורייתא מוקמינן שפיר אחזקה דמדאורייתא מועיל כח חזקה אף במקום שאין בכחה לברר כן אית לן לומר דבעצם מדאורייתא אין חזקה מבררת מש"ה לא מטמא במשא מדאורייתא ומדרבנן שפיר י"ל דכח החזקה מבררת ג"כ מש"ה מטמא במשא מדרבנן שכיון שאנו מבררין בכח החזקה שלא נשחטה והרי מתה היא. וכבר הארכתי בזה במקומות מפוזרים.

לכך המלך (פ"א מהל' שחיטה הי"צ).

אודות הקובץ

קובץ זה יוצא לאור בס"ד מדי שבוע, ומופץ באמצעות דוא"ל בלבד, ובו שנים עשר מדורים: **מדורי הפרשה והסיפורים**:

א. **מדור 'שבעים פנים לתורה'**, ובו שאלה בעיני פרשת השבוע [או המועד], שנשאלה בקובץ 'עיון הפרשה' בשנים קודמות, עם תשובות מגדולי הדורות, שהובאו במסגרת 'קונטרס התשובות בעיון הפרשה', שהקב"ה זיכני בעריכתו. **ישר כח גדול לראשי מפעל 'עיון הפרשה' שליט"א, על הסכמתם האדיבה לשימוש בקונטרס זה [וכל הזכויות שמורות להם]**, והוא הדין לכל הרבנים המוזכרים להלן.

ב. **מדור 'שמחת התורה'**, ובו שו"ת נוסף בעיני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי יהודה שמחה סטורץ שליט"א.

ג. **מדור 'שלום לאוהבי תורתך'**, ובו שו"ת נוסף בעיני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי שלום חזקיה שליט"א.

ד. **מדור 'ליקוטים וסיפורים נפלאים'**, בעריכת הרה"ג רבי ברוך רובין שליט"א.

ה. **מדור 'סיפור ושאלה בצידו'**, לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י, מתוך העלון 'האיחוד בחידוד' [וכל הזכויות שמורות להם]. פתרון החידה יובא בשבוע שלאחר מכן [ניתן לשלוח פתרונות למערכת, ואם יהיו פתרונות שיש בהם חידוש נפרסמם בע"ה].

ו. **מדור 'מרגליות שאול'**, ובו חידושים והתכתבויות מגדולי הדור, מכתבי הרה"ג רבי שאול מרגליות זצ"ל.

ז. **מדור 'מתיקות המוסר'**, בעריכת הרה"ג רבי אלעד שליט שליט"א.

ח. **מדור 'נפלאים מעשיך'**, ובו עובדות נפלאות ומחזקות, בתורה ויראת שמים.

מדורי ההלכה והעיון:

ט. **מדור 'מתיקות התורה'**, ובו חידודי הלכה ועובדות הלכתיות, משולחנו של הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א [מלוקטים מתוך סדרת הספרים 'חשוקי חמד' בהסכמתו].

י. **מדור 'אוצר היסודות והחקירות'**, ובו חקירות ויסודות מרבותינו ראשי הישיבות, ושאר מעתיקי השמועה, מסודרים לפי סדר הא-ב. מתוך הספר 'דרישה וחקירה', שנמצא בשלבי עריכה והגהה.

יא. **מדור 'לשון חכמים ברכה'**, ובו חקירות ויסודות בלשון רבותינו, מתוך הספר הנ"ל.

יב. **מדור 'המעיר לארץ'**, ובו הערות והארות מרבנן ותלמידיהן [נא לכתוב בשפה ברורה ונעימה. המעונין בעילום שם לא יחתום שמו בסוף ההערה].

כל הזכויות שמורות לעורך, ולשאר המחברים לפי הענין. אסור להעתיק חלקים מקובץ זה ללא רשות מפורשת בכתב [ניתן להעתיק הקובץ בשלימותו].

ממה שבבל היא בקעה, ואין בה אבנים.

ומה שרבים כתבו, שמה שאינו אמת בסיפור הדברים, הוא דבריו על דור ההפלגה, שכאשר נפל כלי, היו מפסיקים בעבודתם, ואילו כאשר היה נופל אחד העובדים ומת, היו ממשיכים. והביאו את דברי רש"י י"א ט', שהיה ביניהם אהבה ואחוה. איברא, שדבריו הללו אמת הם, שכך היה בדור ההפלגה, שכן איתא בפרקי דרבי אליעזר פרק כ"ד, **"ואם נפל אדם ומת, לא היו שמים על ליבו עליו, ואם נפלה לבינה אחת, היו יושבין ובוכין, ואומרין, אוי לנו, אימתי תעלה אחרת תחתיה"**. והובא ג"כ בספר הישר נח (עמוד ל"ט), ובילקוט מעם לועז (עמוד רמ"ט). ומה שהוכיחו מרש"י, יתכן והם מדרשים חלוקים, וצ"ע.

נותוך תגובות הציבור לקובץ

מצאתי הגליון "בטעות" והדפסתי כדי לקרוא ביו"ט אבל זה היה הפתעה כי אין זה קריאה אלא לימוד ממש והיו כמים קרים על נפש עייפה!!! חילכם לאורייתא.

התחלתי לקרוא את הקובץ, ולא הייתי מסוגל להתנתק. ממש תורה מפוארת בכלי מפואר!

שלום וברכה. אשמח להירשם לקבלת הקובץ המפעים. יישר כח!

יישר כח גדול, על החומר הרב, והתכנים הנפלאים, תמשיכו לזכות את הרבים!

קבלתי בתודה ובשמחה רבה את הגליונות ששיגר אלי, ישר כחך ששיגרת, ואכן מלאים מזן אל זן, ועמוסים בד"ת מתוקים וערבים. וניכר עמל גדול בסידור ועריכת הדברים. תפוחי זהב במשכיות כסף, דבר דבור על אופניו. ישר כוחו וחילו לאורייתא. אמן. בהוקרה ובהערכה רבה...

נראה יפה וכתוב נאה ובוודאי יהיו רבים שיהנו ממנו.

ישר כח. הגליון חביב ביותר. נראה מאוד איכותי ונעים לעיניים.

נפלא מאוד! תחזקנה ידיכם! תזכו להמשיך בזיכוי הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה מתוך רוב נחת והרחבת הדעת!

עיינתי בקובץ על פרשת שופטים ומאוד מאוד נהיתי. השאלות מאוד רלוונטיות והתשובות ברורות ומובנות והכל בהיר ונעים. ישר כח ותמשיך להגדיל תורה ולהאדירה וכמובן אשמח לקבל את הקובץ הזה מידי שבוע (אם אפשר בתחילת השבוע).

יישר כח וחייךך לאורייתא! ממתין בס"ד לגליון הבעל"ט!

עלון נפלא ביותר! שפה ברורה ונעימה!!!

ייש"כ על ההצטרפות לקובץ הנפלא, תיזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

ייש"כ על העלון הנפלא, המלא וגדוש ביסודות איתנים וחקירות נפלאות, המבטאים את מתיקות התורה.

נהנתי מאוד מהגליון אשמח להמשיך לקבל אותו במייל הזה. בברכת יגדיל תורה ויאדיר.

פלא פלאות! מעיין המתגבר !

באתי בזאת בברכת יישר כח גדולה על הגיליון הנפלא המקבץ בתוכו מאגר נפלא של יסודות וחקירות מדברי רבותינו, וכן קובץ תשובות בעיניי הפרשה דבר בעיתו מה טוב. ואסיים בברכת כהן והדיוט שתזכו להפיץ תורה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא מתוך הרחבת הדעת.

מזל טוב על העלון הוא נראה מאד מרשים ויפה, חילך לאורייתא.

תודה רבה על משלוח הגליונות והתוספות. כן ירבה וכן יפרוץ. ויזכה ללמוד וללמד דעת את העם, שנה טובה ומבורכת שנת גאולה וישועה ורווחה לתופסי התורה. ואתם שלו'.

יישר כח על הדברים הנפלאים מדי שבוע בכזה הגשה מפוארת, וגם על כל התוכניות השימושיות.

ואצרך ברכת הדיוט, לשנה טובה תכתבו ותחתמו וירבה השפע במעונכם והמשיכו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים. ושלו' רב לאוהבי תורתך.

יישר כח עצום ונורא !!!

לעילוי נשנות

מרן רשכבה"ג רבי **אהרן יהודה ליב שטינמן** זצ"ל ב"ר נח צבי זצ"ל

מרן פוסק הדור רבי **שמריהו יוסף ניסים קרליץ** זצ"ל ב"ר נחום מאיר זצ"ל

הגאון רבי **יואל סטניצקי** ב"ר פרץ זצ"ל

הרה"ג ר' **חיים ישראל רוטמן** ב"ר יואל יעקב זצ"ל

הרה"ג ר' **שאול חיים דב מרגליות** ב"ר ישראל שלמה פייבל זצ"ל

הרה"ג ר' **משה רייך** ב"ר לייב זצ"ל

סבי הרה"ג ר' **דב יצחק הכהן לינטوف** ב"ר שמואל פרץ זצ"ל

וזוגתו **מרת יוכבד** ע"ה ב"ר אריה זצ"ל

סבי הרה"ג ר' **אהרן דוד הכהן מלאכי** ב"ר חיים יצחק זצ"ל

וזוגתו **מרת רבקה** ע"ה ב"ר אברהם יששכר זצ"ל

הרה"ג ר' **יעקב אריה הלוי הורן** ב"ר שלום זצ"ל

וזוגתו **מרת מרים** ע"ה ב"ר משה זצ"ל

מרת **מלכה פילץ** ע"ה ב"ר אברהם זצ"ל

הרבנית **רחל גנס** ע"ה בת הר"ר יוסף זצ"ל

הרה"ג רבי **משה מונק** ב"ר אליקים ישראל זצ"ל

קובץ שבו
לעיון וחקירה
גליון כט
וירא תש"פ

דרישה וחקירה

ישר כח גדול למאייר התורני הרב יונתן (יוני) גרשטין שליט"א, על תרומתו הגדולה להמחשת הדברים
להערות והארות ניתן לפנות לעורך: **יהושע לינטופ** בכתובת: lintop200@gmail.com # פרטים אודות המדורים,
זכויות יוצרים והנצחות - **בסוף הקובץ** # הצטרפות לרשימת התפוצה בכתובת: drisha+subscribe@googlegroups.com

תוכן הענינים [ניתן ללחוץ על שם המדור ולהגיע ליעד. לחיצה על מספר הגליון שבראש כל עמוד, מחזירה לעמוד הראשון]

מדור 'מתיקות התורה' (עמ' ב): האם מותר להטיס מנתח קרבי משדה הקרב כדי שיוכל לישון, וכך יוכל להמשיך לרפא חיילים? רופא הצריך לעשות ניתוח בשבת, ואומר שאם יעשן הניתוח יהיה טוב יותר, האם מותר לו לעשן? קנה מחיים קרקע לקבורה ונמצא שם מטמון, למי שייך המטמון? לקח את המזוודה של חברו ונגנבה, וקיבל עבורה אלף דולר, למי הם שייכים?

מדור 'שבעים פנים לתורה' (עמ' ב): מדוע הוצרך אברהם אבינו ל'עצה על המילה'?

מדור 'שמחת התורה' (עמ' ט): מדוע נתחייבו סדום עונש על מניעת צדקה, הרי אינה מז' מצות בני נח?

מדור 'שלום לאוהבי תורתך' (עמ' יא): מדוע עזב אברהם אבינו את השכינה לצורך האורחים, הרי העוסק במצוה פטור מן המצוה?

מדור 'אוצר היסודות והחקירות' (עמ' ה): דין תורה - ביום # דם - פסולו בשקיעת החמה # דם חטאת - כיבוסו דם קדשים - אינו מכשיר #

מדור 'לשון חכמים ברכה' (עמ' יז): חזקה מה שתחת ידו של אדם שלו # חזקת שלש שנים # חטאת - קודמת לעולה #

מדור 'מרגליות שאול' (עמ' ו): מנין שגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה? האם עדיף 'זריזין מקדימין' או 'הידור מצוה'?

מדור 'המעיר לארץ' (עמ' ח): מי קרא הראשון לקב"ה 'אדון'? כיצד אברהם אבינו שהיה נשיא שימש את האורחים? וכיצד כהן יכול לקבל אורחים? הערות בפרשת וירא.

מדור 'ליקוטים וסיפורים נפלאים' (עמ' יג): קרה פעם, כשסובב לקבץ מעות עבור עני הגון ותלמיד חכם, והיה בדרכו לבית נגיד אחד שהיה ידוע כקמצן וכילי, וכשהלה ראה את הגאון מתקרב לביתו מיהר להסתתר מאחורי הבית...

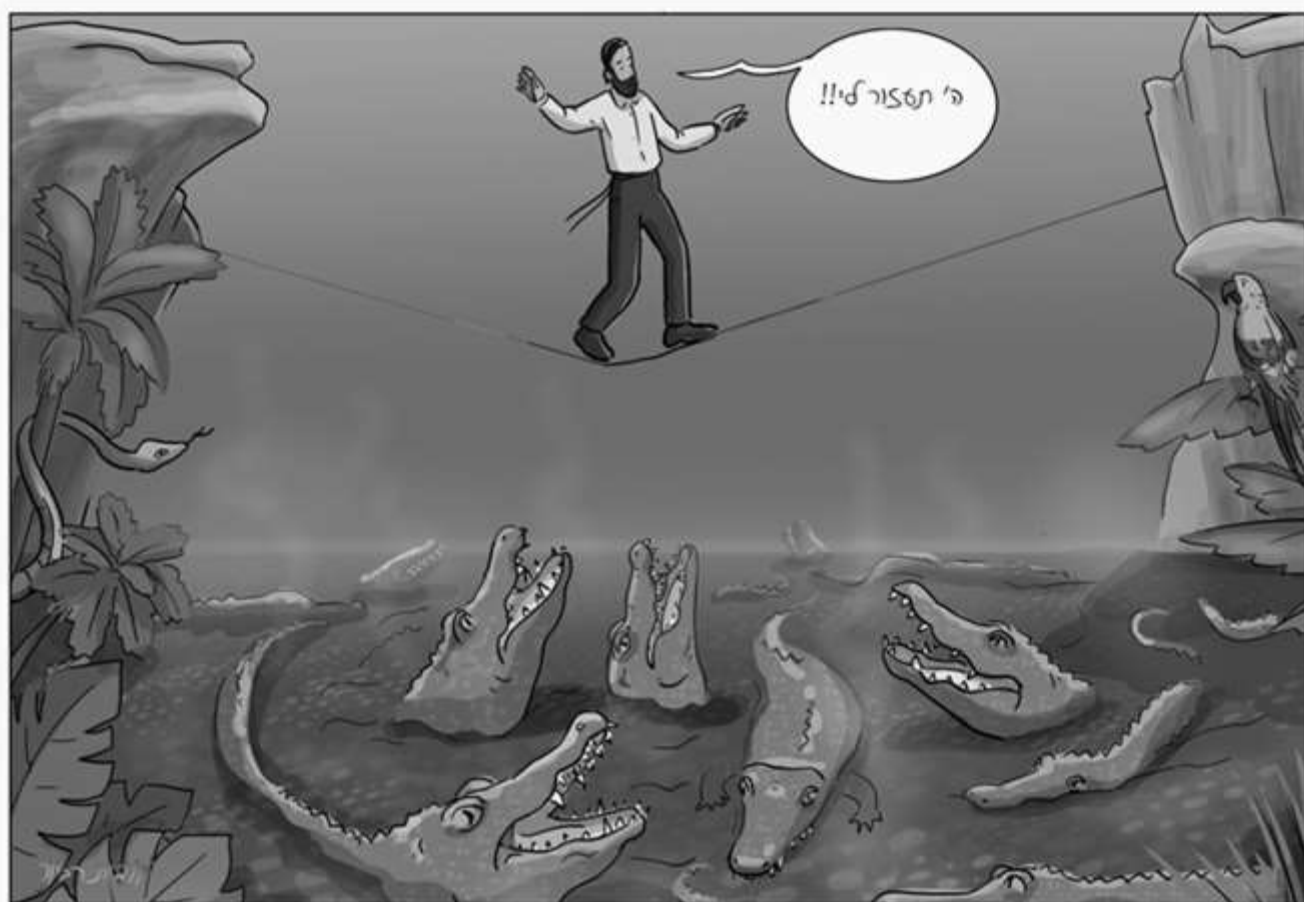
מדור 'נפלאים מעשיך' (עמ' יב): דווקא את "שמע ישראל" הוא אמר יפה. וגם ברח את הברכות בלי להתבלבל במילים. הכל התחיל כשהגענו לקריאת השם. ויקרא שמו בישראל... אני מביט לעבר האבא והוא אומר "נמרוד"... # הלה שמע לעצתי, הלך לכותל ובכה שם מספר שעות בתפילה מכל הלב, וסיים תפילתו בשעה 7 בערב, כשסיים תפילתו מקבל הוא טלפון מהשדכן שיש לו הצעת שידוך עבורו להיום בשעה 8 בערב... # הכומר הוציא שתי אצבעות אל מול היהודי, והיהודי הוציא אצבע אחת ממולו ופני הכומר נשתנו, אמר המלך לכומר: תגיד לי את האמת, מה שאלת ומה הוא ענה לך?

מדור 'סיפור ושאלה בצידו' (עמ' טו): באותם שנים התפרנסו בדוחק משפחת קוגלמכר, מהמטעמים שאשתו, אשת החיל היתה מכינה, בקידושים שהיו נערכים בשכונה, ידעו כולם שהקוגל שהוגש, היה מהם, העוגות והתבשילין המיוחדים שהוגשו באירוסין ובר מצוה, הוכנו גם הם במטבחם הקטן...

מתיקות המוסר

מחשבה אחת של מוסר
בעריכת הגר"א שליט שליט"א
אל תביאנו לידי נסיון

"הנה אנחנו מתפללים לפני ה' בכל יום - שאל יביאנו לידי נסיון, אבל על כל פנים אין לך אדם שאינו מנסה אותו הקב"ה, ובכל רגע עומד בנסיון שיצרו מתגבר עליו שיעשה עבירה או יבטל מצוה. ומאחר שאי אפשר בלתי נסיון, מה טוב לשפוך שיחה לפני אלוקינו, שאם יביאנו לידי נסיון, שיעזרנו על דבר כבוד שמו לעמוד בנסיון" (פלא יועץ, ערך נסיון).

שבעים פנים לתורה

**שו"ת בעניני הפרשיות והמועדות
עם תשובת מרן שר התורה שליט"א
ומרן רה"י הגרב"מ אזרחי שליט"א ועוד**

עצת אברהם כונומורא על המילה

וירא אליו ה' באלני ממרא (יח, א)

הוא שנתן לו ענה על המילה, לפיכך נגלה עליו בחלקו (כ"ז)

בספר פענח רזא (לבעלי התוס', כאן) הקשה: וכי היה לו ליטול עצה על מה שצוהו השי"ת. ותירץ, ששאל אותו אם לעשות ביום או בלילה.

ויש לעיין, מהו הספק אם לעשות ביום או בלילה, הלא אף מילה שאינה בזמנה פסולה בלילה (יבמות עב, א; רמב"ם פ"א מהל' מילה ה"ה; שו"ע יו"ד רסב, ב).

עוד יש לעיין, לעיל (יז, כג) פירש רש"י הפסוק זימל את בשר ערלתם בעצם היום הזה כאשר דבר אתו אלקים: בו ביום שנצטוו, ביום ולא בלילה, ע"כ. ומבואר שעיקר הציווי היה שימול ביום ולא בלילה, וחזרת הקושיה מהו הספק [וכע"ז יש להוכיח, מדמצינו בפרקי דר"א (פרק כט, הובא בתוס' ר"ה יא, א ד"ה אלא) שאברהם אבינו מל עצמו ביום"כ, עיי"ש [ראה מש"כ בזה בספר עיון הפרשה - עניני ברית מילה (אות מז-מט)], ואין להקשות, הא הוה מילה שלא בזמנה, וכיצד דחתה את יוה"כ. זה אינו, שהרי נצטוו למול ביום זה. וממילא ה"ה לענין יום או לילה מאי מספקא ליה, הלא נצטוו למול ביום].

תשובת מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א

ענין אחר בפסוק
עין (למטה)

זה רק אחר הפסוק

בין השמשות

תשובת מרן ראש הישיבה רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א

שאלות אלו ששאלן אברהם אבינו את ממרא, היו אך תוצאה של "נפקא מינה" מחקירה יסודית מאד.

האם ציווי זה שנצטווה עליו אברהם אבינו, כמרומוז בפסוק יז-כג: "זימל את בשר ערלתם בעצם היום הזה כאשר דבר אתו אלקים", האם היה זה "דיבור" על מצוות "מילה", כמובא בספר ויקרא פרשת תזריע (יב, ג) "וביום השמיני ימול בשר ערלתו".

או שמא מצוה חדשה היא, אמנם אף היא פרשת מילה, אבל אינה אותה פרשה שניתנה בתורה, אלא מצוה מחודשת שניתנה באותה שעה. והנפקא מינה היא, כמובן, לאותם דינים, או מיעוטים, שנאמרו [במילה] בתורה שניתנה בסיני, האם הם נאמרו גם במצוות מילה שנאמרה לאברהם אבינו, כגון "לילה" וכדו'. והדבר מוכח מיניה וביה, שהרי ידוע ידע אברהם אבינו את מצוות מילה ופרטיה, וכפי שידע את שאר דיני התורה [שנעשו כליותיו כמעיינות], כמש"נ "קיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה", כמפורש במתניתין

מתיקות התורה

**חידודי הלכה ועובדות הלכתיות
משולחן מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א
עם שמועות ממרן הגר"נ קרליץ זצ"ל**

להטיס מנתח קרבי משדה הקרב כדי שיוכל

לישון וכך יוכל להמשיך לרפא חיילים

שאלה. רופא מנתח קרבי, נמצא בשדה הקרב במשך שבוע שלם, ובס"ד ריפא והציל חיילים רבים, אלא שמחמת ריבוי הקרבות, לא הצליח כמעט לישון, והרופא מרגיש בעצמו, שאם לא ישכב לישון במטתו לשמונה שעות לפחות, לא יוכל להמשיך לתפקד. ובא לשאול האם מותר לו לטוס בשבת במסוק משדה הקרב לביתו, כדי שיוכל לישון, וכך יוכל להמשיך לרפא חיילים לאחר מכן?

תשובה. טרם נבא להשיב על השאלה, יש להסתפק בעוד שאלה:

רופא הצריך לעשות ניתוח בשבת, ואומור שאם

יעשן הניתוח יהיה טוב יותר

שאלה. רופא בבית חולים שחייב לנתח חולה מסוכן בשבת, והוא מרגיש בעצמו שאם יעשן לפני הניתוח ינתח יותר טוב, ובא לשאול האם מותר לו לעשן בשבת?

תשובה. שמענו מהגאון ר' בצלאל ז'ולטי זצ"ל שפקפק בדבר להתיר את העישון, והסביר דבריו כך: כל נשימה ונשימה מסיגריה ביום השבת אסורה. וקשה להעריך את מספר הנשימות הנצרכות לרופא כדי שיוכל לנתח יותר טוב, ויש לחוש שיעשן יותר מהצורך, ומאחר ולא קיים מודד מדויק לשקול את הנצרך, לכן קשה להתיר.

ויש להביא לזה ראיה מדברי החתם סופר (אבה"ע סימן פב) שנשאל על דבר אשה שנזקקה ליבם בן שש שנים, והעידו עליה רופאים מומחים שאם תתעגן עד אשר יגדל הנער ויגיע לגיל מצוות, אפשר שתחלה ותסתכן. נסתפק השואל אם אפשר להתיר לה להנשא לשוק מבלי להמתין לחליצה?

והשיב: אין להאמין לרופא אלא באדם שהוחזק בחולי, אבל אדם המתחזק כבריאה, ולחש לרופא ואמר לו כך וכך כאב יש לי, והרופא שופט על פי דבריו כראוי לו, לא נתיר לו לעבור על איסורי תורה על פי חלומותיו ועל פי דבריו. ואף אם נחליט שיש להאמין לרופאים, הלא הבעל עובר איסור על כל בעילה ובעילה, ולא הותר רק להציל נפש, ואם כן מי ישער איזה בעילה היא להצלת נפשה? ואם די לה פעם אחת בחודש, והוא בא עליה פעמיים, שניהם עוברים על איסור תורה. ואם אולי תתרפא, ויפסק החולי שלה, מי יכפנו לגרשה אז, והוא עמה כל ימיה באיסור וכו', עכ"ל.

מבואר בדבריו שאי אפשר להתיר איסור תורה עבור הצלת נפש, כל עוד לא ניתן למדוד ולשקול במדויק כמה פעמים צריך לעבור את העבירה כדי להציל מהסכנה. וגדולה מזו, אם אין בידנו לפקח ולשמור שכאשר תחלוף הסכנה יפסקו העבירות, אין להתיר כבר כעת לעבור על העבירות.

אמנם דברים אלו צריכים ביאור, שהרי כעת האשה במצב סכנה, ואם כן מה הטעם שאסור לה להבעל כעת מחמת החשש שתיבעל אחר כך בעילות מיותרות, הרי גם חשש זה צריך להדחות מפני הפיקוח נפש. על כל פנים שמענו מדברים אלו שאין לפרוץ באיסורי תורה כאשר אין גבול לפרצות. ולכן סבר הגאון הרב בצלאל ז'ולטי זצ"ל שקשה להתיר את העישון.

ויעויין גם במש"כ בביאור הלכה (סימן תריח ד"ה ואם) שצריך לכון היטב כמה מזון צריכים לתת לחולה ביום הכיפורים, ולהזהר לא לתת לו יותר מהצורך.

ומו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] אמר שאין להתיר לרופא לעשן ביום השבת בגלל פיקוח נפש. ואף על פי שהעישון הוא צורך גדול לרגילים ומכורים לו, ובימי השואה היו אנשים שהחליפו את פת לחמם בסיגריה, בכל זאת בשעת חירום אדם אוגר כוחות נפש, ומוציא מהכח אל הפועל משאבים פנימיים שלא קיימים אצלו בזמנים כתקונם. הגע עצמך רופא הזקוק לנתח את בנו יחידו אהוב נפשו, האם לא ינתח אותו במיטב כשוריו, בלי עשון הסיגריה? וכי לא יוכל להתגבר על הרגלו כדי להתאמץ בכל נימי הנפש שהניתוח יצליח? הוי אומר שרופא היודע את האחריות העומדת לפניו יעשה מלאכתו נאמנה גם בלי עשון, ולכן אין מקום להתיר לו את העישון בשבת.

דברים אלו אמורים ברופא יהודי המלא רחמים העושה עבודתו בדחילו ורחימו. אך רופא קל דעת הניגש לניתוח כדבר שגרתו, ואינו מרגיש את חיי האדם התלויים בו, יתכן שהעישון מותר לו, וההכרעה היא ביד הרופא, לשקול כמה נחוץ לו לעשן כדי שהניתוח יצליח ביותר.

אולם נראה שבענינו, יתכן שמותר להטיס את הרופא, דהטעם של הרב ז'ולטי, לא שייך בנידוננו, דדוקא בסגריות, יש סברא שלא כל נשימה נצרכת לצורך פיקוח נפש, משא"כ כאן, אפילו אם הרופא יישן יותר מהצורך, אין בזה חילול שבת, וכל החילול שבת הוא בשביל שיוכל לישון על מטתו, וזה ודאי צורך גדול, ואם כן יתכן שהדבר מותר.

וכן הסברא של מו"ח שליט"א [זצ"ל] אינה שייכת בנידוננו, דדוקא בעישון, יש סברא לומר שאם יתגבר על הרגשותיו, הוא יוכל לנתח כראוי אף בלי סגריות, אך בשינה שהוא צורך אמיתי לאדם, והנשבע שלא יישן ג' ימים מלקין אותו וישן לאלתר, כי אי אפשר להתקיים בלי שינה, בזה יתכן שמותר להטיס אותו לביתו, שיוכל לישון כראוי.

ושאלתי השאלה את מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] והשיב: שנראה לו שגם אם הרופא לא יישן על מטה טובה, אלא יישן באיזה מקום על ספסל גם יוכל לאחר מכן לרפא היטב, אך אם באמת הרופא אומר שבמקום אחר אינו יכול לישון, או גם אם יישן שם, לא יוכל לנתח היטב, מותר להטיסו בשבת, כדי שיוכל לנוח על מטה.

והנה שמעתי מהגאון ר' נסים קרליץ שליט"א [זצ"ל] שסיפר בשם החזו"א מעשה בגאון ר' ברוך בער שלפני שהתמנה לרב הלך לשאול אורחות חיים, מרבו הגדול ר' חיים, ואמר לו שלפעמים עלול להגיע שאלה שהרב צריך להבין אם יש בזה פיקוח נפש, כגון מקרה שאדם זקן אין לו מקום לדור, מלבד בבית ילדיו שאינם שומרים מצוות וכשרות, ונשאלת השאלה האם מותר לו לדור שם. והתשובה תלוי בדרגת הפיקוח נפש שבדבר. ואת זה הרב צריך להחליט. ויתכן שאף בנידוננו, על הרופא להחליט אם הוא במצב כזה שהוא חייב לישון בביתו כדי להמשיך לטפל כראוי. ואם הוא במצב כזה, יתכן שהדבר מותר (ב"מ קה, ב).

להדיא, ומדוע התייעץ בקשר למקום המילה וכדו', כפי שהובא בשאלה כאן, מאי שנא משאר מצוותיה ופרשיותיה של תורה. וע"כ, דזה גופא היה הספק, אם אותה מצוה היא, אם לאו, אלא מצוה חדשה היא.

ומה שנאמר בעצם היום הזה "כאשר דיבר אותו אלקים", הלא כבר פירשה רש"י בפסוק שם, שהכוונה היא לעשותה בפרהסיה לעיני כל וביום, מבלי לחשוש למלעיזים ומונעים מכל סוג שהוא, ומה איפוא ראיה מכאן לפסול "לילה". [ויעויין בשפתי חכמים על אתר שכבר הביא להבדיל בין שאר מצוות לבין מצוות מילה, שבשאר מצוות, גם אם יאמר ציווי דומה, ניתן לקיים את שני הציוויים כדי לקיים את שתי המצוות, הן זאת שלאחר מתן תורה, הן זאת של המצוה המיוחדת, אילו נאמרה לאבותינו לפני מתן תורה. משא"כ "מילה", הרי לא יתכן לקיימה פעמיים, דוק בזה ואכמ"ל].

תשובת מרן הראב"ד רבי משה שטרנבוך שליט"א

מה שכתב 'ביום או בלילה' כוונתו 'בפרהסיה או בצנעא', ו'בלילה' לאו דווקא, אלא כוונתו בחשיכה.

תירוץ א. אברהם ניסה את בעלי בריתו¹

קושיה זו שהבאנו בשם **פענח רזא** (כאן). מדוע הוצרך אברהם אבינו ליטול עצה על המילה, הקשו ראשונים ואחרונים רבים, כפי שיובא להלן. ובפענח רזא תירץ [מלבד התירוץ שהובאו בשאלתנו]: 'או לנסותו בא'. ובפשטות כוונתו למה שתירצו **החזקוני והרא"ם** (כאן), שאברהם אבינו הלך לנסות את ענר ואשכול וממרא, אם הם יראי ה', כפי מה שהם מראים עצמם, ויבטח בהם שיהיו בעלי בריתו כבתחילה, או שאינם יראים את ה' אלא בפיהם, ושוב לא יבטח בהם [ולפי זה כוונת הפענח רזא 'לנסותו בא', שאברהם בא לנסות את ממרא. ויש שביארו בכוונתו, שאברהם הסתפק שמא הקב"ה בא לנסותו, ובאמת אינו רוצה שימול, וראה להלן (תירוץ ט)].

והביאו המדרש (ב"ר מב, ח), שענר ואשכול יעצו לאברהם לא למול עצמו, ורק ממרא יעץ לו למול. והחזקוני הביא מדרש נוסף [ראה להלן (תירוץ ה)], שגם ענר ואשכול יעצו לו למול, ושלשתם מתו בדבר המילה.

תירוץ ב. הסתפק במקום המילה

עוד תירץ פענח רזא (כאן), שאברהם אבינו הסתפק באיזה אבר למול, ובאיזה אופן [עיין שם ובחידושי רבינו חיים פלטיאל (כאן)].

תירוץ ג. הסתפק אם נצטוו למול את עצמו

רע"ב (עמר נקא, כאן) הביא ליישב באופן מחודש, שאברהם אבינו הסתפק אם המצוה היא שימול גם את עצמו, או שהצטוו דווקא למול את בניו וילדי ביתו. וממרא נתן לו עצה שימול את עצמו ממש.

תירוץ ד. הסתפק את מי ימול תחילה

רבינו חיים פלטיאל (כאן) תירץ [בדומה לזה קצת], שאברהם אבינו הסתפק את מי ימול **תחילה**, את עצמו או את בנו. וממרא נתן לו עצה שימול את עצמו תחילה, ואחר כך את בנו, וכפי שאמר לו הקב"ה (לעי' יז, יג) 'המול ימול' - המל ימול (מנחות מב, א).

תירוץ ה. נתן עצה שלא ימותו האחרים

עוד תירץ רבינו חיים פלטיאל (כאן) בתוספת נוסף, שהקב"ה ציוה לאברהם אבינו (שם) 'המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך', והלך ומל את ענר ומת, ואחר כך מל את אשכול ומת. וחשש אברהם שכולם ימותו, ואף על פי כן לא רצה לעבור על צויו של הקב"ה, ורצה למול גם את ממרא ואת שאר הנערים. ואמר לו ממרא שכוונת הקב"ה היא 'המל ימול', כלומר, מי שכבר מהול יכול למול אחרים, ועדיין אינך מהול. ואז נימול אברהם, ומל את האחרים ולא מתו, ולכן אמרו שנתן לו 'עצה' [ובאילת השחר (כאן) כתב, שאברהם אבינו לא נענש על אלו שמתו, משום שכוונתו היתה לשם מצוה. וראה מה שהוסיף בכל הענין].

תירוץ ו. ממרא היה 'בעל ברית'

עוד כתב רבינו חיים פלטיאל (כאן): ויש מפרשים, דממרא נעשה לאברהם 'סנדיקס',

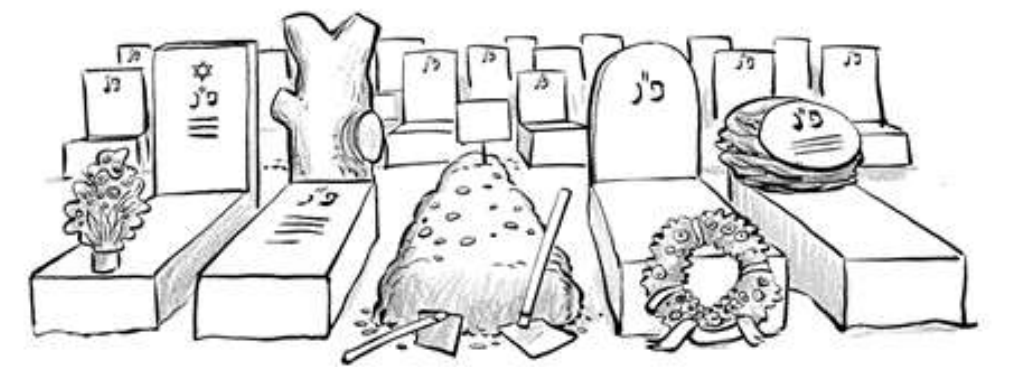
¹ התירוץ הבאים (א-לח) מיישבים הקושיה הראשונה, מדוע אברהם הוצרך ליטול עצה על המילה.

קנה נוחיים קרקע לקבורה ונמצא שם נטמון

שאלה. מעשה באדם שקנה קרקע לקבורה מחיים, וקיבל תעודה רשמית מהנהלת החברא קדישא ויהי היום חפרו שם לעבודת יציקה להכנה לקברים, ומצאו בקבר זה מטמון שכנראה גנבים הטמינו שם שללם, והבעלים כבר התייאשו. נשאלה השאלה למי שייך המטמון האם הוא שייך לבעל החלקה שקנאו, בקנין חצר והרי עתיד היה להתגלות ביום קבורתו ואם קנה את המטמון מדין חצר?

תשובה. שאלתי שאלה זו לגר"צ קרליץ שליט"א [זצ"ל] והשיב לי שחברא קדישא נתכוונו למוכרו רק לצורך קבורה בלבד, אבל כל עוד אפשר להשתמש בקרקע בעוד חיים חיותו של הקונה, הקבר שייך לחברא קדישא, עכ"ד. והנה התוס' בב"ב דף מד ע"ב (ד"ה דלא) כתבו שנהגו לכתוב בהרשאות ונתתי לו ארבע אמות בחצרי, אף על גב דלית ליה קרקע [למקנה כותב ההרשאה], משום דאין לך אדם שאין לו ארבע אמות לקברו. ויש לעיין מה הדין באדם שרכש חלקה מחיים, דמסתבר שלא יקבל ד' אמות אחרות, ואם כן לדעת הגר"צ קרליץ שליט"א [זצ"ל] דגם אותה חלקה שרכש בחייו, גם אינה שלו, אם כן באיזה קרקע יכול לכתוב הרשאה, הרי אין לו ד"א אחרות כי יש לו חלקה המיועדת לקבורתו, ומאידך קרקע זו אינה שלו. ואולי אפשר לתרץ על פי מה שכתב הרע"א (בהגהות שו"ע חו"מ סימן רב ס"א) וז"ל: נמצאת השדה [שאגבה מכר מטלטלין] גזולה, י"ל כיון דאם חצר [הגזלן] ולקחה מבעלים ראשונים קנה זה, נקנה המטלטלין אגב קרקע, יעו"ש. וק"ו בענינו שזכויותיו לא תלויות בדעת אחרים, כנדון רע"א, שאפשר לקנות אגבה מטלטלין.

והנה הקובץ שיעורים (סימן קצב) הקשה על מה שכתבו התוס', דאין לך אדם שאין לו קרקע ד"א לקברו, צ"ב מי נתן לו את הקנין הזה, ומה שיקברוהו אחר מיתתו, משום דאז יתנו לו מכאן ולהבא, אבל בחייו עדיין אין לו כלום. ותירץ דכיון שברור לנו שיתנו לו מקום לקברו, נחשב כאילו כבר יש לו עכשיו וכו' ואולי ביאורו עפי"ד רע"א הנ"ל (ב"ב מד, ב).³

לקח את המזוודה של חבריו ונגנבה, וקיבל

עבודה אלף דולר

שאלה. ראובן טס לחו"ל ונטל עמו שלש מזוודות כשהגיע לדלפק להכניס את המזוודות אמרו לו שאי אפשר להעלות רק שתי מזוודות ואת המזוודה השלישית ישאיר בארץ. שמעון שעמד לידו ראה את מצוקת ראובן והציע הנה אני טס באותה טיסה, ולכן אני ירשום את המזוודה על שמי ואקח אותה, וכשנגיע לחו"ל תקח את המזוודה. כשהגיעו לחו"ל נתברר שהמזוודה נגנבה. ולכן נתנה חברת הביטוח פיצוי כספי עבור המזוודה, והנה כללי הפיצוי הם, שהטס במחלקה רגילה, מקבל פיצוי של שלש מאות דולר עבורה, והטס במחלקת עסקים, מקבל פיצוי של אלף דולר עבור מזוודה שנגנבה, שמעון שקנה כרטיס במחלקת עסקים, קיבל פיצוי עבור המזוודה של ראובן בשווי אלף דולר.

כעת הגיעו שניהם לדין תורה, ראובן טוען המזוודה שלי נעלמה ולכן כל האלף דולר מגיעים לי, ושמעון טוען הרי אם היית לוקח את המזוודה היית מקבל רק שלש מאות דולר עליה, ורק כתוצאה

דכתיב (לעיל יד, יג) 'והם בעלי ברית אברהם' [וראה מה שהוסיף]. ויש שביארו בכוונתו, שהיה ממש כעין 'סנדק' שמסייע לברית, וזו היתה עצתו לאברהם, שימול על ידי סנדק [ויש שביארו ש'סנדק' הוא כעין פרקליט (כמבואר בערוך השלם ערך סנדיקוס), והיינו שהיה פרקליטו של אברהם. וראה בתירוץ הבא הצורך בכך. וראה עוד להלן (תירוץ כז), שדרך בעלי ברית להתייעץ זה עם זה].

תירוץ ז. שלא יהיה פתחון פה עליו

הטור (בפירוש הארוך, כאן) ביאר, שכיון שרבים מעמי הארץ מלו עמו, רצה שיהיה הדבר בעצת השרים, כדי שלא יהיה להם פתחון פה עליו [וכתב שלא מסתבר לומר שנתן לו עצה באיזה אבר ימול, כי בודאי שידע לדרוש זאת מעצמו].

תירוץ ח. הסתפק אם למול בגלוי או בסתר

דעת זקנים (כאן) העמידו הקושיה כך, כיצד יתכן שאדם חשוב וצדיק כאברהם אבינו, שנתנסה בעשרה נסיונות ועמד בכולם, ולא שאל עצה באף אחד מהם, ביקש עצה אם למול את עצמו [וכעין זה הקשה **מקרי דרדקי** (כאן), שבכבשן האש אברהם אבינו מסר נפשו, ולא התייעץ על כך, ואם כן כל שכן שאינו צריך להתייעץ בשביל לחבול באבר אחד. ויש שדחו, שבכבשן האש לא נתנו לו להתייעץ].

ותירצו, שבודאי שלא שאל עצה אם למול או לא, אלא שספיקו היה אם למול בצינעא או בפרהסיא, וממרא נתן לו עצה שימול בפרהסיא, כדי שיראו העולם וימולו אחריו. וזה מה שנאמר (לעיל יז, כו) 'בעצם היום הזה נימול אברהם', בעיצומו של יום [וכן תירצו רבינו חיים פליטאל (כאן) ועוד מפרשים]. ובתירוצים הבאים יתבאר יותר ספיקו של אברהם.

תירוץ ט. התבייש למול בפרהסיא

בעל תרומת הדשן (ביאורי מהרא"י, כאן) תירץ כעין זה, שאברהם אבינו התבייש למול עצמו בפרהסיא, ולכן רצה למול בצינעא. אך ממרא השיאו עצה למול בפרהסיא, להראות שאינו מתבייש מהליצנים, ושלא יאמרו אנשי דורו, אילו ראינוהו לא הנחנוהו [כפי שפירש **רש"י** על הפסוק (לעיל יז, כג) 'בעצם היום הזה'. וכעין זה תירץ הרע"ב (כאן), שהתייעץ אם למול בסתר, או למול לעין כל, **ולא לחשוש לליצני הדור**]. וכיון שנתן לו עצה לגלות ולפרסם קיום מצות המקום, לכן נגלה המקום בחלקו.

תירוץ י. היה בכך חשש סכנה

תפארת יהונתן (למהר"י אייבשיץ, כאן) הביא דברי המדרש (ראה ב"ר מז, ט): 'בעצם היום הזה נימול אברהם' (לעיל יז, כג), אילו היה אברהם נימול בלילה היו אומרים, לא היינו יודעין שנימול. והקשה, מה הנפקא מינה בכך, וכי היו יכולים למחות באדם החובל בעצמו.

וביאר, שאברהם אבינו דרש תמיד ברבים ענין אחדות ה', וחירף וגידף העבודת כוכבים שלהם, ונעשה לו נס גדול שלא קמו עליו להרגו, כאשר עשה נמרוד. אך האומות לא הכירו בנס זה, שכן אברהם אבינו היה גדול בענקים, וגיבור כח, וברוב אונו הרג חמשה מלכים, ואם כן מי יוכל לעמוד כנגדו. אמנם כאשר נימול ונעשה חלוש כח, ואף על פי כן לא קמו עליו להרגו, היה בכך תוקף לנס הנ"ל. ואם אברהם היה נימול בלילה, היו מקטינים הנס, והיו אומרים שלא ידעו שנימול, ועל כן יראו מפניו. אבל כיון שנימול בעצם היום, הרי ידעו שנימול, ומכל מקום היתה חיתת אלוקים עליהם, ונמצא שזהו נס מפורסם.

ולפי זה תירץ, שזה מה ששאל אברהם אבינו עצה על המילה, והיינו ששאל אם למול בעצם היום או בצינעא. וענר ואשכול אמרו שימול בצנעה, מפחד שיבואו העכו"ם להכותו. אבל ממרא אמר לו שאין לו לפחד, משום שה' שעשה לו את כל הניסים, יהיה בעזרו, ועל כן ימול עצמו לעין כל. ושילם לו הקב"ה מידה כנגד מידה, שנגלה בפומבי בחלקו [אמנם במדרש (שם) ובמדרשים נוספים מבואר, שבני דורו היו אומרים שלא היו מניחים אותו למול, ולא שהיו נלחמים בו להרגו].

תירוץ יא. הסתפק בטעם המצוה

משנה שכיר (כאן) ביאר, שאברהם אבינו הסתפק בטעם המצוה, האם הוא כדי להחליש כח התאווה, או להראות שאנו מזרע המלוכה, ולכן חתם אותנו באות ברית קודש [והביא מקורות לדברים]. ואם הטעם הוא כדי להחליש את כח התאווה, נמצא שאין בכך מעלה לאדם, אלא חסרון, שצריך לחבול בעצמו כדי להכחיש כח התאווה, ועל כן אין לעשות זאת בפרהסיא אלא בצינעא. אבל אם טעם המצוה הוא להראות שאנו מזרע המלוכה, הרי זו מעלה, ויש לעשות זאת בפרהסיא [וממרא יעץ לו לעשות בפרהסיא, ולכן נגלה הקב"ה בחלקו בפרהסיא].

תירוץ יב. חשש מגאווה

רמתיים צופים (על תנא דבי אליהו, אליהו זוטא פ"ד אות קיח, הובא גם בפרדס יוסף כאן) ביאר בשם **מהר"ב מפרשיסחא**, שאברהם אבינו הסתפק אם לעשות בצינעא, כיון שהצניעות משובחת מאוד, ואם עושים בפרהסיא יכולים לבוא לידי גאווה. או שמא

³ וכעין זה כתב רבינו במקום אחר: שאלה. ראובן קנה חלקת קבר בעודו בחיים, והנה כשהגיע שעתו להיפטר מהעולם, חפרו החברא קדישא את החלקה לקראת הקבורה, ומצאו שם מטמון של מטילי זהב ותכשיטים, כנראה שגנב הטמין שם את המטמון, ולא שב ליטול אותו, [וכעין המובא במסכת ע"ז דף סב ע"ב אינש גנב ואייתי קברא הכא].

נסתפקו האם המטמון שייך לאותו אדם שקנה את החלקה, וכבר זכה בו בחיים, מדין חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, וממילא זכו בו כעת היוורשים, או לא? תשובה. שאלתי שאלה זו את הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א [זצ"ל] והשיב לי שחלקת אדמה זו, שייכת לקונה רק למטרה אחת, והיא להיקבר בה, ולא למטרה אחרת, ולכן הוא לא יכול לזכות בה מדין חצר, מפני שקרקע זו אינה שייכת לו. ויש להוסיף על כך, שאם אדם קנה חלקה, ולבסוף נקבר במקום אחר, הוא לא מוריש את החלקה שקנה לבניו, הרי שאין בקניית חלקת קבורה, משום בעלות על מקום זה, וממילא לא זוכה בזה בקנין חצר. ויעוין בר"ן בב"מ (דף יא ע"א) שביאר שהטעם שחצרו של אדם קונה לו, הוא משום שכל מה שיש לאדם הוא מניחו בחצרו, והוי כידא אריכתא שלו. ונראה שסברא זו לא שייכת בחלקת קבר, כי שם אין רגילות להניח שום דבר, ואין לו רשות לכך.

ויש לדון בבית קברות פרטי, האם הבעלים של בית הקברות זוכה בזהב מדין קנין חצר. ועל פי דברי הר"ן הנ"ל, יתכן שאף הבעלים של בית הקברות לא יזכו בזהב, מפני שאין רגילות להניח בו דבר, ואולי הדבר אסור, דהנה כתב הרמב"ם (פי"ד מאבל הי"ג): בתי הקברות אסורין בהנאה כיצד אין אוכלין בהן ואין שותין בהן ואין עושין בהן מלאכה... כללו של דבר אין ניאותין בהן ולא נוהגין בהן קלות ראש, עכ"ל. ובכסף משנה הקשה למה השמיט הך דאין מרעין בהן בהמות, ועוד איכא לתמוה דכתב בסתם אסורין בהנאה ואחר כך (בהלכה יז) חילק בין קבר בין לקרקע עולם.

וביאר הב"ח (יו"ד סימן שסח): דמה שכתב הרמב"ם דבתי הקברות אסורין בהנאה, אין פירושו איסור דאורייתא אלא מדרבנן אסורין בכל הנאה דאית ביה קלות ראש, אפילו אינו על הקברים עצמם, אלא בקרקע שלא חפרו כלל אסור מפני כבוד המתים, וזהו שכתב הרמב"ם... אלא ודאי איסור הנאה מדרבנן קאמר מפני כבוד המתים, ולכן פירש כיצד וכו' לאורויי דדוקא בדברים דאית בהו קלות ראש קאמר, יעו"ש. ואם כן יתכן שמכיון שגם לבעלים של בית הקברות היה אסור לחפור בבית הקברות, גם במקומות שאין שם קברים, משום קלות ראש, ואם כן אולי החצר לא זכתה עבורו, וצ"ע (ע"ז סב, ב).

מהכרטיס היקר שקניתי קבלתי עליה עוד שבע מאות דולר, ולכן השבע מאות דולר שייכים לי, הצדק עם מי?

תשובה. לכאורה השלש מאות דולר שייכים לראובן, כי את זה נותנים על אובדן המזוודה, אך בשבע מאות הדולר האחרים שנותנים רק למי שמשלם כרטיס יקר, יחלקו ראובן ושמעון, כי הרווח נוצר מכספי שניהם, ומבואר בשו"ע (חו"מ סימן קפג ס"ו) שהשולח שליח לקנות לו חפץ, ונתנו מתנה לשליח, צריך לחלוק אותו עם המשלח, מכיון שבאה הנאה לשליח ע"י מעותיו של המשלח (סמ"ע ס"ק יח). גם בענייננו באה הנאה לראובן על ידי מעותיו ששילם שמעון, וההנאה לשמעון באה על ידי הפסד המזוודה של ראובן.

אך יש לחלק שיתכן שלכן כתב השו"ע שחולקים, כיון שהמשלח לא הפסיד מרווח השליח, אבל בענייננו שראובן הפסיד את המזוודה אם היתה שיה יותר משלש מאות דולר הרי הוא עושה סחורה בפרתו של חברו, ואולי כל הרווח שייך לראובן.

והנה האור שמח (פ"ה משכירות ה"ו) נשאל על אחד שביטח את בית חברו והבית נשרף למי מגיע דמי הביטוח, האם לזה שביטח כיון ששילם

את דמי הביטוח, או לזה שביתו נשרף כיון שביתו שלו. והביא את המשנה בבבא מציעא (דף לה ע"ב) שהשוכר פרה והשאיילה ומתה, א"ר יוסי כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חברו אלא תחזור פרה לבעלים. והרי אם השוכר לא היה משאילה לא היה המשכיר מקבל כלום, ולמה משלם למשכיר, אלא על כרחך שמשלמים למי שהפסיד.

אלא שיש לחלק, ששם לא השאילו בשביל שאם תמות יקבל דמיה, והאונס אירע בלי כוונה משא"כ בביטוח ששילם רק כדי שישלמו לו אם ישרף הבית, אין זה סברא לומר שזה שילם וזה יקבל את דמי ביתו, וכתב שיתכן שלכן כתב בשו"ת שואל ומשיב (תנינא ח"ג סימן קכ"ח) במעשה כעין זה שבא לפני חכמי בי"ד דבראדי, והורו ששני שלישים יהיה שייך לבעל הבית, ושליש להשוכר.

לאור זאת בענייננו שהקונה את הכרטיס לא התכוון כלל בשביל לזכות באלף דולר של דמי המזוודה, הרי זה עושה סחורה בפרתו של חברו, ולכן נראה שצריך לתת לבעל המזוודה את כל דמי שוויה, ואם יש עודף יתחלקו בזה שיה בשוה.

והגר"נ קרליץ שליט"א [זצ"ל] אמר לי שההפרש שייך לבעל הכרטיס, וזאת מכיון שחלק מהכרטיס כולל ביטוח על המזוודה, וגם שהעיקר מה שהחברה משלמת לו יותר מלבעל כרטיס רגיל, היא כדי לפצותו על הכרטיס היקר שקנה (בכורות יח, ב).

אוצר היסודות והחקירות

מרבותינו מעתיקי השמועה

בכל חלקי התורה

דין תורה – ביום

אין מתחילין את הדינין בלילה, מפי השמועה למדו שהדינין כנגעים שנאמר (דברים כא, ה) 'כל ריב וכל נגע', מה ראיית נגעים ביום בלבד

כדאי לו לעשות הדבר בפרהסיא לעיני כל העמים, ולא יתבייש מהמלעיגים עליו, ובזה תתפרסם אלוקותו יתברך. וממרא יעץ לו למול בפרהסיא [ולכאורה מה שכתב שלא יתבייש מהמלעיגים עליו, סותר למה שכתב שהיה בכך חשש גאווה. ויש ליישב].

תירוץ יג. הסתפק אם עדיף 'זריזין מקדימין' או 'ברוב עם'

אות לישראל (ס' ה אות ד) ביאר, שאברהם אבינו הסתפק אם עדיף להקדים המילה משום דין 'זריזין מקדימין למצוות' (ר"ה לב, ב), או שמא עדיף לאחר אותה ולקיים 'ברוב עם הדרת מלך' (משלי יד, כח; ר"ה שם). וממרא יעץ לו למול בפרהסיא בעיצומו של יום, משום שיש בכך קידוש ה', שימול לעיני הכל ולא יחוש לליציני הדור. **והוסיף**, שאף על פי שבדרך כלל דין 'זריזין מקדימין' עדיף מ'ברוב עם הדרת מלך' [כמבואר בראש השנה (שם)], מכל מקום כאן שונה הדבר, שאין זה רק משום הענין של 'ברוב עם הדרת מלך', אלא זהו דין קידוש ה', שצריך לעשות המילה בפרהסיא, ולא לחשוש לליציני הדור. והרי זה כדין 'הידור מצוה', שעדיף להמתין ולהדר מאשר לקיים המצוה בזריזות [וראה מה שהאריך בכל זה].

תירוץ יד. יעץ שאברהם וישמעאל ימולו תחילה

דעת זקנים (כאן) תירצו עוד, שכאשר ציוה אותו הקב"ה למול את כל אנשי ביתו, הלך אברהם אבינו לענר ואשכול לשאול אותם, מה לעשות עם אותם אנשי ביתו שאינו רוצים למול, ולא ידעו מה להשיב לו. ואז הלך אצל ממרא, וממרא נתן לו עצה, שימול בתחילה את עצמו ואת ישמעאל, וכאשר יראו זאת האחרים, יקבלו על עצמם למול. ואברהם אבינו עשה כעצתו, שנאמר (לעיל יז, כו) 'בעצם היום הזה נמול אברהם וישמעאל בנו', ואחר כך נאמר (שם, כז) 'וכל אנשי ביתו נמולו אתו' [והוסיפו, שגם ממרא עצמו נימול לבסוף. וראה עוד לעיל (תירוץ ד-ה)].

תירוץ טו. יעץ כיצד לפתות ישמעאל עצמו

השל"ה (כאן אות כט) תירץ כעין זה: חס ושלום שהיה שואל עצה אם יקיים מאמר האל, אך שאל עצה איך יאחז צדיק דרכו לראות שיקיים מאמר האל. דהיינו כי נצטווה גם כן למול את ישמעאל בנו וכל מקנת כספו, ואולי לא יניחו את עצמם למול, והא ראה שישמעאל התפאר שלא עיכב (סנהדרין פט, ב), והיה צריך אברהם אבינו להתייעץ איך יפתה אותם, ומה ידבר על לבם [ולפי זה הדבר היה רק ספק, שמא יעכבו. וגם מבואר בדבריו שהיה צריך עצה כיצד לפתות את ישמעאל עצמו, ולא כמשמעות התירוץ הקודם. וראה עוד באור החיים (לעיל יז, כג), שהקב"ה בעצמו ציוהו לפייסם].

תירוץ טז. יעץ שימתין שתהיה מילה בזמנה

עוד תירץ השל"ה (שם): אברהם אבינו קיים כל התורה כולה (יומא כח, ב), ובמצות מילה ידע שיצוה אותו הקדוש ברוך הוא על המילה, וקודם שנצטווה היה אברהם מהרהר מה יעשה, אם ימול את עצמו, או ימתין עד שיצוה אותו השם יתברך. והתייעץ בזה עם ממרא, ונתן לו עצה על המילה הזו, כלומר על מילה בזמנה שצוה לו המקום, כי כן המצוה יותר מהודר [וראה בקונטרס **התשובות** (גליון קלח עמ' רז ואילך) שהארכנו בנידון זה, מדוע לא מל עצמו לפני שנצטווה. וראה עוד בתירוץ הבאים].

תירוץ יז. יעץ שלא יסכן עצמו

טעמי המנהגים (עניני מילה אות תתקכד) ביאר כעין זה, שאברהם אבינו נמלך באשכול [אולי צ"ל 'בממרא'] אם למול עצמו לפני שנצטווה, ואמר לו אשכול, מי התיר לך להסתכן, הרי לא נצטוית על כך. ולכן המתין עד שציוה לו הקב"ה, ואז מסר נפשו על פי גזירת הקב"ה.

תירוץ יח. יעץ להמתין שיהיה מצווה ועושה

משפטי שמואל (שו"ת ס' יג ד"ה דע, הובא גם בשפתי חכמים כאן אות ג) תירץ כעין זה, שאברהם אבינו לאחר שקיים את כל התורה, רצה לקיים גם מצות מילה קודם שיצוהו השי"ת. ואז יעצו ממרא שלא יעשה כן, ואמר לו כך, בשלמא בכל המצוות יפה עשית, שתיטול שכר לכל הפחות כמי שאינו מצווה ועושה, ואם יצוה הקב"ה לעשותם תטול שכר כמצווה ועושה, שהוא שכר יותר גדול. אבל במילה, אם תקיים אותה בעצמך ללא מצות הקב"ה, שוב לא תוכל לקיים אותה, ולא תהיה מצווה ועושה. ויש לך לסמוך על השי"ת שבודאי יצוה אותך על כך, כדי שתהיה תמים. וכך באמת הסכימה דעתו של הקב"ה, וצוהו על כך, ושמח אברהם על אותה העצה.

תירוץ יט. מחמת העצה בירך 'על המילה'

הגרז"פ איגר (הובא בדף על הדף שבת קלז, ב ד"ה המל) תירץ כעין זה, שהנה בשולחן ערוך (יו"ד רסח, ה) נפסק, שהמל את הגרים מברך 'למול' [ולא כגירסא שלפנינו בגמרא (שבת קלז, ב) שמברך 'על המילה'], וטעם הדבר הוא משום שאינו מצווה ועושה. ונמצא שאם אברהם אבינו היה מל עצמו לפני שנצטווה, היה מברך 'למול', אך ממרא יעץ לו שלא ימול עצמו עד שיצטווה, ולכן בירך 'על המילה'. ולפי זה מדויק הלשון, שממרא נתן לו 'עצה על המילה'.

תירוץ כ. הסתפק כיצד מברכים על המילה

תוספת חיים (כאן) תירץ כעין זה, שאברהם אבינו היה מסופק אם יברך 'על המילה' או 'למול', וממרא נתן לו עצה שיברך 'על המילה', כפי שנפסק בשולחן ערוך (יו"ד רסה, א). וזה מה שכתב **רש"י** (כאן) שהוא נתן לו 'עצה [לברך] על המילה' [והדברים הובאו גם בטעמי המנהגים (קונטרס אחרון לס' תתקט) ובפרדס יוסף (כאן), ובילקוט יוסף (תפילה ח"ב נוסחאות התפילה אות קמה, עמ' תרא)].

תירוץ כא. הסתפק אם יש לו דין ישראל

מנחת יצחק (שו"ת ח"ד, קונטרס דברי חפץ לפרשת וירא) הביא ליישב כעין זה, שהנה מבואר ברא"ש (פסחים פ"א ס"ו) בשם **ריב"א**, שמצוה שאפשר לעשותה על ידי שליח מברכים עליה 'על', ומצוה שאי אפשר לעשותה על ידי שליח מברכים עליה 'ל...'. ולכן מברכים 'על המילה' ולא 'למול', משום שאפשר למול על ידי שליח. והנה ידועה החקירה אם אברהם אבינו יצא מכלל בני נח להקל, ואם נאמר שלא יצא להקל, לא היה יכול לעשות שליח למול, שאין שליחות לבן נח (קידושין מא, ב) [והביא דעות שגם בן נח אינו יכול להיעשות שליח לבן נח], ואם כן היה צריך לברך 'למול' ולא 'על המילה'.

ולפי זה ביאר, שאברהם אבינו מגודל ענוותנותו, סבר שלכאורה הוא צריך לברך 'למול', כיון שאין לו דין ישראל לגמרי. אבל ממרא שידע גודל מעלת אברהם אבינו,

אף הדינין ביום בלבד (רמב"ם פ"ג מהל' סנהדרין ה"ג).
האם הוא דין שנאמר בעצם מעשה הדין של לילה, שדין של לילה חלוק בחפצא
מדין של יום. או שזהו רק דין של זמן, שנתנה התורה זמן וכח לדיינים לדון בזמן
מסוים, והוא ביום.

סיעורי הגרצ"ד פוזרסקי (סנהדרין כל, ז אות יד).

דם - פסולו בשקיעת החמה

אמר רב יצחק בר אבודימי: מנין לדם שנפסל בשקיעת החמה, שנאמר
(ויקרא ז, טז): 'ביום הקריבו את זבחו יאכל', ביום שאתה זובח אתה
מקריב, ביום שאי אתה זובח אי אתה מקריב (זבחים נו, א).
מה שדם פסול בשקיעת החמה, הוא פסול בחפצא של הדם, ולא פסול במעשה
העבודה.

חידושי הגרי"ז (זבחים לח, ז ד"ה והנה צעיקר). וראה עוד צרכת מרדכי (צרכות סי' ז
אות יב).

דם חטאת - כיבוסו

דם חטאת שנתז על הבגד - הרי זה טעון כיבוס, אף על פי שאין הכתוב
מדבר אלא בנאכלות וכו'. חטאת פסולה - אין דמה טעון כיבוס, בין
שהיתה לה שעת הכושר, ובין שלא היתה לה שעת הכושר. איזו היא
שהיתה לה שעת הכושר: שלנה, ושנטמאה, ושיצאת; ואיזו היא שלא
היתה לה שעת הכושר: שנשחטה חוץ לזמנה וחוץ למקומה, ושקיבלו
פסולין (וזרקו) את דמה (משנה זבחים צב, א).
ניתז מן הצואר על הבגד - אינו טעון כיבוס, מן הקרן ומן היסוד - אינו
טעון כיבוס (משנה שם צג, א).

יש לחלק בין שני הדינים: **א.** דם חטאת פסולה אינו טעון כיבוס - זהו דין
בקרבו, שכל שהקרבו פסול לא נאמר דין כיבוס על דמו. **ב.** ניתז מן הצואר אינו
טעון כיבוס - זהו דין בדם, שכל שאינו ראוי להזאה אינו טעון כיבוס.
סיעורי הגרצ"ד פוזרסקי (זבחים כל, ז אות עא).

דם קדשים - אינו נוכשיר

דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מנין לדם קדשים שאינו מכשיר
- שנאמר (דברים יב, טז) 'על הארץ תשפכו כמים', דם שנשפך כמים -
מכשיר, דם שאינו נשפך כמים - אינו מכשיר (פסחים טז, א).
האם המיעוט הוא שאינו משקה כלל, או שאף על פי שהוא משקה, גזירת
הכתוב היא שאינו מכשיר, ואינו מקבל טומאה.
סיעורי הגרצ"ד פוזרסקי (פסחים טז, א אות פז; פח).

מרגליות שאול

חידושים ומכתבים מגדולי הדור

מתוך כתבי הגר"ש מרגליות זצ"ל

נונין שגדולה הכנסת אורחים נוהקבלת פני

השכינה?

הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג שליט"א

בפ"ח ג' כתוב ויאמר ד' אם נא מצאתי וגו'. בשבת קכ"ז א' איתא גדולה

פשט שיש לו דין ישראל לגמרי, ונתן לו 'עצה [לברך] על המילה'.

תירוץ כב. יעץ לעשות איספלנית למכה

החזקוני (כאן) הביא ליישב: נתן לו עצה מן האספלנית לרפא המכה. ויש שביארו
כוונתו, שנתן לו עצה לעשות איספלנית [ולפי זה צ"ע הלשון 'מן האספלנית', וראה עוד בתירוץ
הבא].

תירוץ כג. נתן לו עשב ששמו 'עצה'

יש שביארו דבריו [ראה פרדס יוסף וזכר יעקב (כאן), ודף על הדף (שבת עו, א ד"ה המוציא)],
שאין הכוונה לעצה אלא לעצה, והוא מין עשב, כפי ששינו (שבת עו, א) 'עצה כמלא פי
גמל', והכוונה שנתן לו עשב זה שיניח על מקום המילה לרפאותו.

תירוץ כד. רצה להראות שאינו שומע להם

הרא"ם (כאן) תירץ, שדווקא משום שידע שעבר ואשכול לא יתנו לו עצה למול, ביקש
להמלך עמהם, כדי שימנעוהו, ועם כל זה לא ישמע להם, ובזה יתקדש ה' יותר ויותר
על ידו [אמנם ממרא נתן לו עצה למול את עצמו, כמבואר לעיל (תירוץ א)].

תירוץ כה. שלא יאמרו שערבבו

גור אריה (כאן) תירץ, שאברהם אבינו ביקש עצה על המילה, כדי שלא יאמרו
הבריות, שאם אברהם היה מבקש עצה על כך, והיו נותנים לו טעם ועצה שלא ימול,
היה שומע ולא היה מל. ולכן שאל עצה ושמע דבריהם, ואחר כך מל עצמו. והביא
שכעין זה מבואר ברש"י להלן (כב, ד), שהקב"ה הראה לאברהם את מקום העקידה
רק לאחר שלשה ימים, כדי שלא יאמרו שהממו וערבבו, ואם היה לו שהות להמלך
לא היה עושה.

תירוץ כו. שלא יצטער לאחר זמן

עטרת צבי (גרוס, כאן) ביאר כעין זה, שאם היה עושה את המצוה בחפזון מבלי
להמלך עם אוהביו, אפשר שהיה מתחרט על כך אחר כך מחמת רוב צערו. אך כיון
שלא נבהל, והתייעץ עם אוהביו ובעלי בריתו, והכל עשה בחשבון, בודאי שלא
התחרט על כך, והיה שרוי בשמחה על שזכה לקיים מצות השי"ת [ולפי זה הנידון הוא
מצד עצמו, ולא כתירוץ הקודם, שהוא מצד מה שיאמרו אחרים].

ולפי זה ביאר את הפסוק (כאן), שבתחילה נאמר: 'וירא אליו השם', ולכאורה קשה,
הרי אין השכינה שורה מתוך עצבות (פסחים קיז, א). ומיישב הכתוב 'באלוני ממרא',
שהוא נתן לו עצה על המילה, וכיון שהתייעץ בודאי שעשה הדבר בשמחה רבה, ולא
הרגיש שום צער וכאב, ולכן היה ראוי שתשרה עליו השכינה.

תירוץ כז. דרך בעלי ברית שנמלכים זה בזה

גור אריה (כאן) תירץ עוד, שעבר אשכול וממרא היו בעלי ברית של אברהם (לעיל יד,
ג), ודרכם של בעלי ברית, שלא יעשה האחד שום דבר בלי דעת חבירו [והיינו שצריך
להמלך בחבירו, ואחר כך יעשה מה שירצה], ולכן הוצרך אברהם להמלך בהם. ואין זה נגד
כבוד המקום, כיון שעושה כן מחמת הברית.

תירוץ כח. דרך ענוים להתייעץ

זרע ברך (כאן) ביאר כעין זה, שאברהם אבינו שאל עצה מאוהביו מחמת ענוותנותו.
ולמד כן מהקב"ה שבשעת בריאת העולם אמר (לעיל א, כו) 'נעשה אדם', והתייעץ עם
מלאכי השרת, ולא מפני שצריך היה לעצתם, אלא ללמד דרך ארץ [כמבואר ברש"י
(שם). ויש שהעירו, שאין הנידון דומה לראיה, שהרי כאן ענוה זו היתה לכאורה כנגד כבוד שמים,
וכנגד הציווי שנצטווה, וכי כל אדם יתייעץ עם הגויים אם לעשות רצון ה']].

תירוץ כט. חשב להפסיד שכרו כדי להרבות גרים

הגר"א (קול אליהו כאן) ביאר, שכל השתדלותו של אברהם אבינו היתה להכניס גרים
תחת כנפי השכינה, שלא על מנת לקבל פרס. ועשה זאת על ידי שהראה להם את
נעימות עבודת ה', לעומת העבודה זרה, שדורשת מהאדם לשרוף את בניו ובנותיו.
וכאשר ביקש הקב"ה ממנו בגיל תשעים ותשע לחתוך בשר ערלתו, וכן לעשות לכל
זכר בן שמונת ימים, נתיירא אברהם שמא על ידי זה לא ימשכו אחריו הבאים
להתגייר, ולכן חשב שעדיף לו להפסיד לעצמו משכרו הטוב, ועל ידי כך לקבץ
מאמינים בעולם. והתייעץ אברהם על כך עם ענר אשכול וממרא, ושני הראשונים
אמרו לו שלא ימול, אך ממרא יעץ לו שלא להמרות את הציווי שנצטוו ממנו יתברך
[וראה בהמשך דבריו לענין העקידה, שהשטן אמר לו שלא שמע כן מהקב"ה, וכעין זה לבאר כאן].

תירוץ ל. הסתפק אם למול ביום הכיפורים

בפרקי דרבי אליעזר (פכ"ט, הובא בשאלה) מבואר, שביום הכיפורים נימול אברהם, וכל
שנה ושנה הקב"ה רואה את דם הברית של מילת אברהם, ומכפר על כל עוונותיהם
של ישראל.

ולפי זה ביאר **מקרי דרדקי** (כאן), שאברהם אבינו חשב, שאפשר שמתוך שמילה
שאינה בזמנה אינה דוחה לא שבת ולא יום טוב, עליו להמתין עד לאחר יום
הכיפורים. אך ממרא יעץ לו שלא ידחה זאת, משום שידע גודל קדושתו וערכו של
אברהם, והבין שאם ימול ביום הכיפורים תהיה בכך טובה לדורות הבאים, והרי זה
כקרבו שקבוע לו זמן, שדוחה את השבת, ואפילו אם הוא קרבן יחיד [כמבואר ברמב"ם
(פ"ד מהל' ביאת מקדש ה"ט)]. אמנם אברהם מחמת ענוותנותו, לא חשב שתהיה בכך
כפרה לדורות עולם.

תירוץ לא. הסתפק אם זוהי מילה בזמנה

יש שביארו כעין זה, שאברהם אבינו הסתפק אם מילתו נחשבת כמילה שלא
בזמנה, וצריך לדחותה לאחר יום הכיפורים. או שמא היא נחשבת כמילה בזמנה, כיון
שהקב"ה ציווה למול בזמן זה, ואינו צריך לדחותה [כמבואר בקונטרס התשובות (גליין קלח
עמ' ריב)].

תירוץ לב. הסתפק אם למול על ידי עכו"ם

פרדס יוסף (כאן) הביא ליישב, שכיון שנתבאר שאברהם אבינו מל עצמו ביום
הכיפורים, הסתפק אם למול על ידי נכרי, לדעת הרמב"ם (פ"ב מהל' מילה ה"א),
שמילה בנכרי כשרה, ואם כן לא יצטרך לחלל שבת. והנה בדרך כלל אין עושים כן,
משום שהאב לא יקיים המצוה על ידי עכו"ם, שהרי אין לו שליחות, אבל כאן הסתפק

הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה דכתיב ויאמר אם נא מצאתי חן בעיניך אל תעבור. וקשה מנ"ל דהוי יותר אולי שוות הויין⁴. ושמעתי מאבי זצ"ל לבאר דקי"ל באו"ח סימן צ' סי"ב דכשיוצאים מביהכ"נ אסור לרוץ אפילו לצורך מצוה אם היא שוה אא"כ זה מצוה יותר גדולה, וכאן הרי היה באמצע מצות הקבלת פני שכינה, וממנה רץ למצות הכנסת אורחים וש"מ שזה יותר חשוב, ולפ"ז יוצא דהראיה שזה יותר הוי מזה שכתוב וירץ לקראתם.

האם עדיף 'זריזין נוקדימוין' או 'הידור נוצוה'?

הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א

בפי"ח ו' כתיב וימחר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח סולת וגו'.

א. יש נידון באדם שיש לו אפשרות לקיים מצוה עכשיו אבל זה לא יהא בהידור, ואם יחכה אח"כ זה יהא מהודר, מה יעשה, והספק הוי אי מעלת זריזים מקדימים למצוות עדיף על מעלת הידור מצוה או במעלת הידור מצוה עדיף על מעלת זריזים מקדימים למצוות. ודוגמא מעשית בזה במו"ש מי שיש לו בירה ואין לו יין ועוד כ-3 שעות יהא לו יין, מי נימא שיבדיל עכשיו על הבירה דזריזים מקדימים למצוות או ימתין להבדיל על היין משום הידור מצוה.

ב. ונראה שנחלקו בזה התורה"ד והגאון, דבאו"ח סימן תכ"ו ס"א איתא דאין מברכים קידוש לבנה רק במו"ש כשהוא מבושם ובגדיו נאים. והגאון חולק וס"ל דקידוש הלבנה מיד אחר ג' ימים, והיינו דהשו"ע ס"ל דמעלת הידור מצוה עדיף ממעלת זריזים מקדימים והגאון ס"ל שמעלת זריזים מקדימים עדיף על מעלת

אברהם אבינו שמא הוא עצמו יש לו דין עכו"ם, ויש שליחות מעכו"ם לעכו"ם [והביא דעות הסוברות כן]. וממרא פשט לו שדינו כישראל, משום שאם היה דינו כבן נח לא היה הקב"ה מצילו מאור כשדים, שהרי אסור לבן נח למסור את נפשו [וראה מה שהאריך בפלפול ומקורות לדברים, וראה עוד בקונטרס התשובות (גליון קלח עמ' ריח ואילך)].

תירוץ לג. הסתפק אם יש שליחות לעכו"ם

עוד ביאר פרדס יוסף (כאן), שענר ואשכול הלכו בשיטת רב אשי (ב"מ עא, ב), שדווקא בתרומה אין שליחות לעכו"ם, אבל בכל התורה יש שליחות לעכו"ם, ולכן אמרו לו שלא ימול על ידי עצמו, אלא רק על ידי שליח. אמנם ממרא כיון למסקנת הגמרא (שם), שדוחה את דברי רב אשי, ואומרת שגם בכל התורה אין שליחות לעכו"ם [ולפי זה יש לבאר את עצם ספיקו של אברהם].

תירוץ לד. התייעץ אם לפרוע מילתו

אבני חפץ (ברודי, כאן אות ל) הביא מחלוקת אם אברהם נצטווה על הפריעה, ולפי הדעה שלא נצטווה, האם למעשה פרע את מילתו. ולפי זה ביאר, שאברהם אבינו הלך להתייעץ בענין הפריעה, האם לפרוע את מילתו [והעצה שקיבל, תלויה במחלוקת הנזכרת, וראה מה שהאריך בביאורה].

תירוץ לה. התייעץ אם לברך על הפריעה

עוד ביאר אבני חפץ (כאן אות ל), שגם לפי הדעה שפרע מילתו, יש לבאר שאברהם אבינו הסתפק, האם יכול לברך ברכת המצוות על הפריעה, או שאינו יכול לברך על כך, משום שלא נצטווה לפרוע [ויש להעיר, שלכאורה בירך ברכת המצוות על המילה. ויש שתירצו, שפרע לאחר זמן, ולכן הסתפק אם לברך על כך. עוד תירצו, שהכוונה לברכת 'להכניסו', ואכמ"ל].

תירוץ לו. הקב"ה לא גילה לאברהם פרטי המצוה

באר התורה (ח"א עמ' קכה) ביאר, שהקב"ה לא גילה לאברהם אבינו את פרטי המצוה, משום שרצה שיגיע לפרטים בחקירה עצמית, וכפי שכתב החינוך (מצוה ב) בשורש מצות מילה, שרצה הקב"ה שתהיה השלמת האדם על ידי האדם עצמו, כדי לרמוז לו שכשם שמשלים את גופו בעצמו, כך יכול להשלים נפשו בהכשר פעולותיו. ולפי זה יש ליישב, שאברהם אבינו התייעץ עמו בפרטי המצוה [והדבר מתאים להרבה תירוצים שהובאו לעיל].

תירוץ לז. בתיבת 'ממרא' יש רמז למקום המילה

כלי חמדה (הורוויץ, כאן ד"ה וירא) תירץ בדרך רמז, שהנה אמרו חז"ל (שבת קח, א), שלומדים מתיבת 'ערלתו' (ויקרא יט, כג) שנאמרה לגבי נטיעה, לתיבת 'ערלתו' (לעיל יז, יד ועוד) שנאמרה לגבי מילה, שכשם שלענין נטיעה מדובר בדבר שעושה פירות, כך לענין מילה מדובר במקום שעושה פירות.

ולפי זה יש לומר, שה' נגלה אליו באלוני ממרא, כדי לרמוז לו מקום המילה, ש'ממרא' ראשי תיבות: מקום מילה ראה אילנות. וכוונת רש"י היא, שכיון שנגלה אליו ה' בחלקו של ממרא, דבר זה נתן לו עצה על המילה [ואין הכוונה שממרא נתן לו עצה].

תירוץ לח. 'באלוני' רומז למקום המילה

זרע ברך שלישי (נדפס בשנת תע"ד, כאן) ביאר כעין זה, ש'באלוני ממרא' מרמז על כך שנתן לו עצה ללמוד מאילנות [וראה מה שהוסיף, שהקב"ה נגלה לאברהם בדמות ממרא].

תירוץ לט. דין זה נאמר לאחר מתן תורה²

פענח רזא (כאן) תירץ, שאברהם אבינו התייעץ עם ממרא, אם למול ביום או בלילה, כמובא בקושייתנו. ובתורת העולות (ליקוטים עמ' רלד, והדברים הובאו גם בברכת שלמה עמ' תצד) הקשה עליו כקושייתנו, מדוע הסתפק אברהם אבינו אם למול בלילה, הרי לדעת חכמים (יבמות עב, א) אפילו מילה שלא בזמנה פסולה בלילה, וכן פסקו הרמב"ם (פ"א מהל' מילה ה"ח), והשולחן ערוך (יו"ד רסב, א).

² התיירוץ הבאים (לט-מח) מיישבים הקושיה השניה, שאפילו מילה שלא בזמנה פסולה בלילה.

⁴ הערת העורך: לכאורה הראיה היא מכך שהניח את הקב"ה והלך לקבל האורחים, כמבואר ברש"י (שבת שם): אל נא תעבור - והניחו והלך לקבל האורחים.

ואגב אורחא נביא מה שהובא בדף על הדף (שם):

בגמ': גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה וכו'.

בספר היחס מטשערנבול (ע' 52) מביא: פעם אמר הרה"ק המגיד מטריסק זצוק"ל בדרך הלצה, מעולם לא הבנתי הפירוש מה שאיתא גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה, עד שבא מעשה לידי, שפעם אחת הייתי נוסע בדרך בימי החורף והיה קור גדול למאוד עד שממש היה כמעט כלות הנשמה חלילה, ובאתי באמצע הלילה לבית המשתה י"ש (שענק) שהיה מחזיק יהודי, ודפקו אצלו ולא רצה לפתוח, עד שאמרו לו הגבאים מי הוא הנוסע והדופק, ואז פתח לי, ונכנסתי להבית. ואז אמרתי כי הפירוש הוא כך, גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה, כי כביכול להשכינה הק' אין קרירות בשום פעם, אבל אצל בני אדם היא סכנת נפשות מחמת הקרירות ע"כ.

הגאון ר' יעקב קמינצקי ז"ל אמר בשם הגאון ר' יעקב יוסף מווילנא זצ"ל: בגמ' ילפינן ענין זה ממש"כ: ויאמר אדני - אם נא מצאת חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך. ולכאורה הלא כל המעשה שם היה בטעות, שאף שאברהם סבר שהם בני אדם, באמת הם היו מלאכים, ואילו ידע אברהם שהם מלאכים לא היה רשאי לומר "אל נא תעבור מעל עבדך" [שהרי לא שייך הכנסת אורחים אצל מלאכים שלא חסר להם כלום], ואף שעכשיו שלא ידע היה אנוס, מ"מ איך אפשר ללמוד הלכה קבועה מ"טעות".

ותירץ הרב הנ"ל, דעיקר הכנסת אורחים הוא הכבוד שמכבדים את האורח, וכבוד שייך גם אצל מלאכים [אף שלא חסר להם כלום]. והגר"י קמינצקי ז"ל הביא ראיה לזה, ממה שאמרו חז"ל (ב"מ דף פו ע"ב) כל מה שעשה אברהם אבינו בעצמו עשה הקדוש ברוך הוא לבניו בעצמו, וכל מה שעשה על ידי שליח עשה הקדוש ברוך הוא לבניו על ידי שליח וכו'. וקשה הלא טוב ומהיר יותר להכין מאכלים ושאר צרכים על ידי כמה בני אדם, וא"כ אדרבה היה זה לטובת האורחים מה שהכין על ידי שליח ומדוע נחשב זה לטענה עליו. אבל ודאי העיקר הוא הכבוד שמכבדים את האורח, ואם הבעל הבית עושה הכל בעצמו ובכבודו זהו הכבוד היותר גדול אף על פי שלא יהיה האוכל מוכן במהירות כל כך עכ"ד (ספר במחיצת רבינו ע' קצח).

בגמ': גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה וכו'.

כבר הקשו במפרשים אכתי אברהם אבינו ע"ה גופי' מנא ידע שכן הוא, שעזב את קבלת פני השכינה והלך להכניס האורחים. ותירץ הרה"ק ר' יצחק מווארקא זצ"ל (הובא בפרדס יוסף ריש פ' וירא) משום דאמרו חז"ל שביקש אע"ה לעמוד וא"ל הקדוש ברוך הוא שב ואתה סימן לבניך, וקשה מה זו שביקש לעמוד, למה לא עמד תיכף ומיד, אלא שהי' חלש כל כך מהמילה שלא הי' בכוחו אפי' לעמוד, וביקש מהשי"ת שיהי' בכוחו לעמוד, אבל כשראה האורחים מרחוק, נתחדש כוחותיו במרץ נעורים, וירץ לקראתם, ומזה עצמו הבין שהכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה.

בגמ': דכתיב ויאמר ה' אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור וכו'.

ובתוס' (ד"ה דכתיב וכו') כתבו: דכתיב ויאמר ה' אם נא מצאתי חן וגו' - קסבר כמאן דאמר בשבועות (דף לה ב) דהאי השם קדש, דאיכא מאן דאמר התם שהוא חול שלמלאכים היה מדבר שהיה מזמינם: ע"כ. וביאר בזה כ"ק אדמו"ר מהר"א מסטריקוב זצ"ל, ד"ל בדרך רמז, שאף לפי הפירוש שהוא לשון חול נכתב בלשון כזה שמשמעותו קודש, דהנה כאן היא הפעם הראשונה שמצינו בתורה את ענין החסד, וזה היה אצל אברהם אבינו ע"ה שמידתו היתה מידת החסד, וממילא י"ל שכאן רצה אברהם אבינו ע"ה לרמז שבעניני חסד בפרט, וכמו"כ בשאר כל המצוות שמקיימים, צריכים לכוין בעשייתם לעשות אך ורק בגלל ציווי ה' ולא בגלל שכל והבנה עצמית וכעין הדברים שיש בהם משום דרך נימוס וכדו', וזה נרמז כאן שאברהם אבינו ע"ה קרא למלאכים שהיו נראים לו כאנשים בלשון אדונים שיש במשמעותו לשון קודש, לרמז שגם שטורח בשביל האורחים, הוא עושה כאן עבודת ה' וכל כוונתו הייתה רק לעשות ציווי הבורא. עכד"ק ודפח"ח.

ותירץ לפי המבואר ביבמות (עב, ב), שהטעם שחכמים סוברים שגם מילה שלא בזמנה פסולה בלילה, הוא משום שדורשים מ'וביום' (ויקרא יב, ג) לרבות מילה שלא בזמנה, ואם כן כאן שמדובר קודם מתן תורה, ולא נאמר עדיין פסוק זה, אין לנו מקור לפסול מילה שלא בזמנה בלילה, ולכן הסתפק אברהם אבינו אם לעשות מילה זו בלילה [וראה עוד באות לישראל (סי' כו אות ג)].

תירוץ מ. קודם מתן תורה דווקא מילה בן שמונת ימים נתמעט

רנת יצחק (יהושע פ"ה עמ' מו) הוסיף, שגם לפי המבואר בגמרא (שבת קלב, א) וב**תוספות** (שם ד"ה ההיא) שממעטים לילה מהפסוק (לעיל יז, יב) 'בן שמונת ימים', שנאמר לגבי אברהם אבינו, מכל מקום אין זה מיעוט אלא למילה בזמנה [בן שמונת ימים], אבל במילה שלא בזמנה, לכל הדעות אין למעט לילה **קודם מתן תורה** [ומה שמבואר בשאלתנו שגם מילה שלא בזמנה פסולה בלילה, הוא לאחר מתן תורה].

ולפי זה מיושב, שהרי אברהם אבינו לא נימול כשהוא בן שמונת ימים, ולגביו לא נאמר המיעוט [ודבר זה מיישב גם לפי המבואר לעיל (תירוץ לא) שמילת אברהם אבינו היתה 'בזמנה', משום שסוף סוף לא היה אז 'בן שמונת ימים'].

תירוצים נוספים

מא. יש שתירצו בפשטות, שכיון שביבמות (עב, א) נחלקו התנאים אם מילה שלא בזמנה כשרה בלילה, אף אברהם אבינו הסתפק בכך, ולכן הוצרך להתייעץ עם ממרא [והוא אמר לו שיעשה ביום, כפי שנפסק להלכה].

מב. יש שהוסיפו, שגדולה מזו כתב **הפענח רזא** (כאן), שאברהם אבינו הסתפק באיזה אבר למול, ואם כן מוכח שלא ידע מיד את פרטי המצוה, ואפילו פרטים חשובים המוסכמים על כל הדעות. ואם כן מובן גם שלא ידע אם צריך למול ביום, שהדבר תלוי במחלוקת תנאים.

מג. יש שתירצו, שאברהם אבינו סבר כדעה (שם) שמילה שאינה בזמנה כשרה בלילה, אלא שהסתפק כיצד לנהוג למעשה, האם למול בלילה מצד 'זריזין מקדימין', או למול ביום כדי לפרסם הדבר, וכעין שהתבאר לעיל (תירוץ ג).

מד. יש שביארו באופן מחודש יותר, שמה שכתב **הפענח רזא** (כאן) שאברהם אבינו הסתפק אם למול ביום או בלילה, הכוונה שהסתפק אם לעשות את הדבר בעצם היום ובפרהסיא, או לעשות את הדבר לקראת ערב ובצינעא [אבל בכל אופן היה עושה ביום. וראה לעיל בתירוץ הגר"מ **שטרנבוך**].

מה. יש שתירצו, שאברהם אבינו הסתפק אם מילתו נחשבת כמילת גירות, שיש אומרים שכשרה בלילה, כמבואר ב**שולחן ערוך** (יו"ד רסח, ג). אך יש להקשות, שמבואר שם שהכל מודים שלכתחילה צריך למול ביום, וכל המחלוקת היא בדיעבד, ואם כן מה היה ספיקו של אברהם אבינו. ויש ליישב, שמחמת חשש פיקוח נפש [ראה לעיל (תירוץ י)] סבר לסמוך על כך. אבל ממרא פשט לו שאין זו טבילת גרות, ואם כן לא עשה כלום כשמל בלילה, כמבואר בר**מ"א** (יו"ד רסב, א), שהמל בלילה צריך לחזור ולהטיף דם ברית, וב**פתחי תשובה** (שם סק"ד) הביא דעות שאין לו תקנה [וראה עוד ב**ציץ אליעזר** (חי"ח סי' נה)].

מו. יש שתירצו, שמילתו וגירותו לא היו לפני בית דין, אלא לפני הקב"ה, ואצל הקב"ה חשכה כאורה.

מז. יש שתירצו, שאברהם אבינו הסתפק רק על מילת עבדיו, האם גם בהם 'יום' מעכב, או שכיון שהם מלים רק מדין 'קנין כספו', לא קבוע להם זמן [ובפרט לפי הדעה שהובאה לעיל (תירוץ מה), שמילת גרים כשרה בלילה. וראה עוד בדורש **טוב לעמו** (עמ' שמד), שלא מצאנו שעבד אינו נימול בלילה. אך יש להעיר, שבאותו פסוק (לעיל יז, יב) נאמר לאברהם אבינו דין מילת קנין כספו ושאר זכריו].

מח. יש שתירצו באופן מחודש יותר, שאברהם אבינו הסתפק באופן שלא יספיק למול את כל עבדיו ביום, האם יוכל להמשיך בלילה, שאפשר שלמול את 'קנין כספו' הוא ענין אחד.

תירוצים על הקושיה השלישית

מט. תורת העולות (ליקוטים עמ' רלד, הובא גם ב**ברכת שלמה** עמ' תצד) הקשה גם הקושיה השלישית, שמבואר בר**ש"י** (לעיל יז, כג) שאברהם אבינו נצטוה למול ביום ולא בלילה, שהרי כתב 'בו ביום שנצטוה, ביום ולא בלילה', ואם כן כיצד ביאר **פענח רזא** (כאן), שאברהם אבינו הסתפק האם למול ביום או בלילה [וכן הקשה הקושיה שבסוגריים].

אמנם המנחת חינוך (מצוה ב ד"ה הארכתי) כתב להיפך, שמדברי רש"י הנ"ל מבואר להדיא, שהיה מותר לאברהם אבינו למול בלילה [וראה באבני **חפץ** (גולדברגר, ח"ד סי' קכג אות לח) שדן בדבריו. וכן כתב **נתן פריז** (נדרים לא, ב ד"ה והנה כתב), והביא ראיות נוספות, שקודם מתן תורה לא היה דין למול ביום].

נ. יש שביארו בכוונת **המנחת חינוך** (שם), שמכך שכתב רש"י (שם) לשבחו של אברהם, שמל ביום, ולא נתירא מן הליצינים וכו', מוכח שמעיקר הדין היה מותר לו למול בלילה. שאם לא כן מה השבח המיוחד בכך, הרי לא היתה לו אפשרות למול בלילה.

נא. יש שהוסיפו, שאין כוונת רש"י (שם) שנצטוה למול ביום ולא בלילה, אלא שנצטוה למול ביום זה, והוא לא מל עצמו בלילה אלא ביום.

נב. יש שהוסיפו, שבאמת לא מצאנו בציווי, שהצטוה למול דווקא ביום.

נג. יש שהוסיפו, שאין להקשות שאם היה מל בלילה היה זה יום אחר, שכן קודם מתן תורה הלילה הלך אחר היום [כמבואר בפנים יפות (שמות יא, ב), וראה עוד בחתם **סופר** (שבת קלב, א ד"ה אבל)].

הידור מצוה.

ג. ובחידושי החת"ס על חולין בפתיחה כות' שאברהם אבינו ושרה נחלקו בשאלה הנ"ל דכתוב וימהר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח סולת, והינו שאברהם אמר לשרה לעשות מקמח שזה יהא מהר וזה מהרי ושרה אמרה לעשות סולת שזה יותר מנופה ומהודר, ומביא מהרמב"ן שהיא נפתה הקמח של אברהם בג' נפה והיינו דאברהם ס"ל דמעלת זריזים מקדימים עדיף ממעלת הידור מצוה ושרה ס"ל דמעלת הידור מצוה עדיף ממעלת זריזים מקדימים.

ד.וראה עוד נפק"מ בנידון הנ"ל בחנוכה בזמן ההדלקה בשקיעה או בצאה"כ ויש לו אז רק שמן סתם ובעוד ג' שעות יהא לו שמן זית, דלשו"ע הנ"ל עדיף שיקיים ההדלקה אח"כ עם שמן זית שמעלת הידור מצוה עדיף על מעלת זריזים מקדימים, ולגאון עדיף שידליק בשמן סתם, דמעלת זריזים מקדימים עדיף ממעלת הידור מצוה. והנה להנך דס"ל שצריך להדליק בחוץ כיון די"א שלאחר חצי שעה אין להדליק, א"כ פשוט שידליק בזמן בשמן סתם דאל"כ מפסיד המצוה וכל הספק הוי למי שמדליק בפנים שהפרסומי ניסא הוי לבני הבית מה קודם.

ואכן מצינו שנחלקו בשו"ת שבות יעקב ובשו"ת חכם צבי סימן מ"ה במי שבזמן ההדלקה היה לו נרות שעוה ואח"כ יהא לו שמן זית, דבשבו"י כותב שאפילו אם הביאו לו את השמן זית בינתים, ידליק בנרות שעוה דכיון שכבר נתעסק במצוה בנרות שעוה אמרינן דיהיה ביזוי מצוה אם ידליק בזמן זית ואמרינן זריזים מקדימים למצוות, ובח"צ חולק על זה.

ה. ונראה עוד נפק"מ בנידון הנ"ל לגבי קידוש לבנה במי שנמצא ביום הג' למולד ואין לו מנין ובעוד כמה ימים יהיה לו מנין דלכאורה לשו"ע עדיף שיחכה שיהא לו מנין דהוי ברוב עם שזהו הידור מצוה ולגאון עדיף שיקדש מיד לפי דיש מעלת זריזים מקדימים.

מיהו י"ל דבמקרה זה אף השו"ע יודה לקדש מיד לפי שמה שס"ל דמעלת הידור מצוה עדיף על מעלת זריזים מקדימים למצוות הוי כשההידור בגוף קיום המצוה כמו בחנוכה שמן זית הוי בגוף המצוה או יין בהבדלה, משא"כ ברוב עם אין זה הידור בגוף המצוה אלא מעלה חיצונית, ובכה"ג עדיף מעלת זריזים מקדימים. ואף שבקידוש לבנה כתוב בשו"ע שיש הידור מצוה שיהא מבושם ולבוש בבגדים נאים ואינו בגוף המצוה. מיהו י"ל שכיון דקי"ל בק"ל דהמצוה הוי הברכה, ובברכה כתוב שזה לקבל אבינו שבשמים א"כ זהו כבוד הברכה שילבש ב"נ. וא"כ חשיב הידור בגוף המצוה.

והנה בספק זה יש גמ' מפורשת דמעלת זריזים מקדימים עדיפא ממעלת ברוב עם דבר"ה ל"ב ב' איתא העובר לפני התיבה ביו"ט של ר"ה - השני מתקיע ובשעת ההלל הראשון מקריא את ההלל. ומקשינן מ"ש שני מתקיע משום דברוב עם הדרת מלך א"ה הלל נמי נימא בשני משום דברוב עם הדרת מלך אלא מ"ש הלל דבראשון משום דזריזים מקדימים למצוות תקיעה נמי ניעבד בראשון ומשני אר"י בשעת גזירת המלכות שני. ומבואר שבלא"ה מתקיע בראשון לפי שזריזין מקדימין עדיף על ברוב עם. ואמנם כך מובא בשעה"צ סימן תכ"ו ס"ק כ' דא"צ להמתין למנין בקידוש לבנה. מיהו בביאוה"ל שם ס"א ד"ה אלא מביא שעד ליל י' צריך להמתין מלומר קידוש לבנה עד שיהיה לו י'. וצ"ע מגמ' ר"ה הנ"ל.

ו. ויש לדון במי שנהיה בר מצוה יומים לאחר שהציבור מקדשים הלבנה במו"ש מה יעשה. ונראה שימתין לעוד יומים לפי שעד זמן זה הוי מדין חינוך ואח"כ הוי בר חיובא.

המעיר לארץ

הערות והארות מרבנן ותלמידיהון

כוי קרא הראשון לקב"ה 'אדון'?

מכתב מהרה"ג רבי צבי קריזר שליט"א

שלום רב!

בקשר לשאלה על אדם הראשון שקראו להקב"ה אדון [ולכאורה קדם לאברהם], יש בנותן טעם להביא מה שהשבתי על כך לקובץ 'עיון הפרשה':

כינוי שם אדנות לקב"ה: הקשה בברכות (ז:) מיום שנברא העולם עד אאע"ה לא קרא אדון, דבב"ר מבואר דאדה"ר קראו אדון.

בפי' יפ"ת במד"ר ובספר 'צוארי שלל' להחיד"א (הפטרת בראשית אות ב') תירצו, דאף דאדה"ר אמר שהוא אדון כל, מ"מ לא מצינו שהתפלל ושיבח על כך שהוא אדון כל, אבל אאע"ה שאמר זאת להקב"ה, שיבחו על כך.

עוד תירץ החיד"א שם, דאדה"ר נתן השם אבל אין הכרח לביאורו, משא"כ אאע"ה שאמר 'ה' אלוקים', על כרחך דמה שאמר שם אדנות אינו לקריאת השם בעלמא אלא לפירושו ולשבח שהוא אדון כל.

שמחת התורה

שו"ת בעיני הפרשה והמועד

מתוך כתבי הגרי"ש סטורץ שליט"א

מודע נתחייבו סדום עונש על כניעת צדקה והרי

אינה כוז' כוצות בני נח?

'הנה זה היה עון סדם אחותך גאון שבעת לחם ושלוח השקט היה לה ולבנותיה, ויד עני ואביון לא החזיקה'. (יחזקאל טז מט). משמע שכל העוון של סדום הוא שיד עני ואביון לא החזיקה. וכפי שפירש המצודת דוד (שם), וז"ל: 'זה לבד היה עון סדום ולא השחיתו יותר'. עכ"ל. וקשה שהרי צדקה אינו מז' מצות בבני נח, ומדוע נתחייבו בעונש גדול כל כך, על דבר שלא נצטוו בו כלל.

האם בן נח חייב בצדקה

א. והנה עצם הדבר שבבן נח אינו חייב בבצדקה נחלקו בזה הראשונים:

הרמב"ם (מלכים פ"י ה"י) פסק, וז"ל: 'בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעין אותו לעשותה כהלכתה, ואם הביא עולה מקבלין ממנו, נתן צדקה מקבלין ממנו'. עכ"ל. ומבואר שכן נח פטור מצדקה. ובקובץ שיעורים דייק מדברי הגמרא (ב"ב ד.) שאף שנאסור על דניאל ייעץ נבוכדנצר לתת צדקה, הותר לבבא בן בוטא ליעץ להורדוס דשאני עבד דחייב במצוות. ומדויק שנבוכדנצר לא היה חייב במצות צדקה. אלא שהקשה שהר"ן (הו"ד לקמן) לא סובר כן.

ומצינו בזה מחלוקת ביד רמה (סנהדרין נז:), וז"ל: 'אית דאמרי דהאי צדקה פשרה היא כדאמרין (לעיל ו:)' ויהי דוד עושה צדקה ומשפט'. ומסתברא לי לצדקה ממש קאמר, והאי דלא חשיב לה גבי המצות משום דמצות עשה היא'. עכ"ל. והיינו שלפירוש הראשון לא שייך בגוי חיוב על צדקה אלא רק על פשרה. ואילו לפירוש השני אף על צדקה חייב.

ובאמת הר"ן (סנהדרין נז: ד"ה ויצו) הוכיח מכאן שכן נח חייב בצדקה, וז"ל: 'הכי נמי הוי ליה למיחשב צדקה, דהא כתיב 'לעשות צדקה ומשפט', אלא משום דצדקה לא חשיב משום דקום עשה לא קחשיב, כדאיתא לקמן. ואין לומר דבצדקה לא מחייבי, דהא איקשינו לקמן ואשה לא מיפקדא, והא כתיב 'כי ידעתי למען אשר יצוה וכו'', ואמרין בניו לדין ביתו לצדקה, אלמא דבצדקה נמי מחייבי. ואשכחן דמיענש עלה דכתיב 'ויד עני ואביון לא החזיקו'. עכ"ל. הרי שהוכיח מהך קרא דבן נח חייב בצדקה.

וכן מצינו ברוקח (סי' שסו), וז"ל: 'כל דבר שגם בני נח הוזהרו עליו, כגון גזל גניבה וחמס והוענשו יד עני לא החזיקו וצדקה ולויה ולקט ושכחה ופיאה והידור זקן שאם מצווים חייב אין צריך לברך'. עכ"ל. ומבואר שצדקה אינו קדשנו וציונו, שהרי גם בן נח חייב, וכפי שהוכיח שאף נענש על כך דכתיב 'יד עני לא החזיקו'.

מאיסת הצדקה הוא תועבה

ב. הרמב"ן (יט ה) ביאר חטאת סדום, וז"ל: 'כי חשבו שבעבור טובת ארצם שהיא כגן ה' יבאו שם רבים, והם היו מואסי הצדקה. וכו'. והכתוב מעיד שזאת כוונתם, שנאמר (יחזקאל טז מט) 'הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם ושלוח השקט היה לה ולבנותיה ויד עני ואביון לא החזיקה'. ומה שאמר (לעיל יג יג) 'רעים וחטאים לה' מאד', שהיו מכעיסים ומורדים בשלוחם ובענוי האביונים, והוא שאמר (יחזקאל טז

ובספר 'דרוש וחדוש' (פרנקל תאומים פ' בראשית עמ' מ"ג) תירץ, דאמנם אדה"ר קראו אדון, אבל לא היה אז אדם זולתו שידע ושמע זאת, משא"כ אאע"ה הרגיל שם זה בפי הבריות.

הערות בפרשת וירא

הרה"ג רבי יחזקאל שניידר שליט"א

הערה בפר' וירא (י"ח, ד') 'ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ', ופרש"י "כסבור שהם ערביים שמשותחים לאבק רגליהם והקפיד שלא להכניס ע"ז לביתו, אבל לוט שלא הקפיד הקדים לינה לרחיצה שנאמר ולינו ורחצו רגליכם", וכתוב ברש"י בטעם שלוח הקדים הלינה לרחיצה בגלל שלא הקפיד על ע"ז, וצ"ע מדברי רש"י לקמן י"ט ב', בד"ה 'ולינו ורחצו רגליכם', וכי דרכן של בנ"א ללון תחילה ואחר כך לרחוץ, ועוד שהרי אברהם אמר להם תחילה רחצו רגליכם, אלא כך אמר לוט, אם כשיבואו אנשי סדום יראו שכבר רחצו רגליהם יעלילו עלי ויאמרו כבר עברו שני ימים או שלושה" וכו'. ולכאור' צ"ע מדוע רש"י כאן נקט טעם אחר לגמרי ממה שציין לעיל בפי"ח, ד', וצ"ע. ג. וב"ש לקושיית מו"ר בעל האילת השחר זיע"א, ונשאר בצ"ע.

שם 'יוקח' נא מעט מים". ועיין ברש"י שם "כיון שעשה ע"י שליח נפרע הקב"ה ממנו ע"י שליח, שהרי משה הביא מים לכלל ישראל ע"י שליח. ומקורו בב"מ פו: ולכאור' זה תמוה עד למאוד הכיצד יתכן שא"א גדול עד מאוד במידת החסד אף לפני משורת הדין ובשלישי למילתו כשהוא חלש וכאוב, הוא רץ כל עוד נפשו בו להביא אורחים לביתו ומביא במו ידיו כמות ענקית של קילו של מצות וכד', וג' לשונות בחרדל, ורק להביא מים עשה ע"י שליח, הדברים אומרים דרשני, שלכאור' מאת הבורא היתה זאת שלא יביא בעצמו את המים.

ובס"ד נראה בטעמו של דבר ע"פ דברי האוה"ח הקד' בדברים (א' ל"ז) 'והנכון הוא על פי דבריהם ז"ל שאמרו (במד"ד טז כ) בפסוק ויבכו העם בלילה וגו' (במדבר יד א), קבעו בכיה לדורות, כי ליל ט' באב היתה שבו נחרב הבית ואמרו עוד שאם היה נכנס משה לארץ והיה בונה בית המקדש לא היה הבית נחרב, שאין אומה ולשון נוגעת בו (סוטה ט.). ואמרו עוד (שוחר טוב עט) בפסוק מזמור לאסף אלהים באו גוים וגו', וז"ל קינה מבעי ליה, אלא על שהשליך חמתו על עצים ואבנים. מעתה אם היה נכנס משה לארץ והיה בונה בית המקדש, ולהשליך חמתו עליו לא אפשר כנזכר, ויחר אף ה' בשונאי ישראל ויהיה כליונם במקום חורבן הבית, לזה גזר ה' בגזרת המרגלים גם על משה שימות במדבר והוא אומר גם בי התאנף ה' בגללכם, פירוש בגלגול דברים שלכם, כי אם לא היה עון המרגלים והיו נכנסים, אפשר שהיה נכנס משה עמם, והגם שיבנה בית המקדש אין מיחוש כי לא נתגבר בחינת הרע, והיו עומדים בצדקם בארץ, אלא מאמצעות עון מרגלים גברה יד רשעה וידע ה' כי לא יעמדו בצדק, וצא ולמד משירת האזינו". ולפי"ז א"ש הקב"ה עשה בדווקא שא"א לא יביא את המים ויעשה כן ע"י שליח, ויפרע הקב"ה גם לבניו ע"י שליח, ועי"ז ינצלו בניו מכליה ח"ו בזמן חורבן הבית. והדברים מתוקים.

שם. על האי דברי חז"ל הואיל שעשה אברהם אבינו פעולת יוקח נא מעט מים ע"י שליח לכן גם במי מריבה נעשה הדבר ע"י שליח. וצ"ב מה המכ"מ דווקא בהני ב' מקרים הרי היה יכול נמי לעשות שמשה רבנו כשרוצה להביא מים לנטילת ידים יעשה כן ע"י שליח וכד', ומ"ש דווקא התם. והנראה בס"ד הרי המים שאברהם היה צריך לאנשים היה בכדי לשטוף את רגליהם מע"ז, לפחות כך הוא חשב שהיו נדמיי לו כערביים. והנה בעת שהאדם רוצה לעשות דבר שבקדושה בפרט אם זה בא כענין חינוכי, או ענין של להראות תוספת חומרה או הלכה שהשני אינו מקיים, יש בזה סוג של זלזול לעשות זאת ע"י שליח ולא בעצמו. ודו"ק. וה"ל אצל משה רבנו בהבאת המים היה זה כדי לחנך את "שמעו נא המורים" כטענת משה רבנו אל כלל ישראל, וע"ז ברגע שעשה זאת ע"י שליח נכשל לפי דקות גדלות. וכן"ל.

הערה שם (י"ט, ט') 'ויפצרו באיש בלוט מאוד'. לכאור' תיבת באיש מיותר, דאינו מוסיף מאומה בבירור הענין דהלא ידענא שלוח היה איש ולא אשה וכד'. וכן בשאר המקומות כשהמלאכים מדברים אל לוט לא אומרים לו "איש" אלא הכא. וצ"ע.

שם (י"ט, י"א) 'ואת האנשים אשר פתח הבית הכו בסנוורים', בפשטות טעם הדבר שקבלו דוקא "מכת עיוורון", משום שלא יצליחו למצוא את הפתח כמו שכתוב בפסוק הנ"ל, אבל חשבתי שיש כאן גם מכ"מ, היות שעיקר הגורם והמידה הרעה של אנשי הסדום הייתה "צרות עין = עין רעה", ולכן הענישו אותם מכת עיוורון בעינים.

הערה שם (כ' ו') 'וברש"י' "אבל נקיון כפים אין כאן כי היה משמוש ידיים". וצ"ע שהרי המקרא סותר דברים אלו "על כן לא נתתיך לנגוע אליה". וצ"ע.

הערה שם: (כ"א, ח') "משתה גדול". וברש"י שם "שהיו שם גדולי הדור שם ועבר ואבימלך". ולפום ריהטא דברי רש"י הם מרפסן איגרי, הכיצד הכליל את אבימלך לגדול הדור ביחד עם שם ועבר, הלא בפשטות בפרשה מובא שאבימלך לא עשה מעשים טובים בזה שהוא לקח את שרה, ורק שהיה נס שלא נתנו ד' לבוא על שרה כדאיתא בקרא, ואילו שם ועבר לימדו את האבות הקדושים את

כל התורה כולה. וצע"ג. (וב"ש שמצאתי קושיה זו לאחמ"כ באילת השחר ונשאר בצ"ע).

הערה שם (כא, טו) "ותשלך אותו תחת אחד השיחים". וצ"ע מדוע השליכה אותו בחזקה כשהוא חולה הא יכול למות, והיא לא רצתה להורגו, היה צריך להיות כתוב וינח אותו וכו'. וצ"ע.

הארה גדולה שיש ללמוד מפרשה זו. הנה ידועים הדברים מה שמקשים מדוע בר"ה ביום א' שהוא דינא קשיא קוראים בתורה בפר' "גרש את בן האמה הזאת", ואילו ביום ב' של ר"ה שהוא דינא רפא קוראים בפר' "עקידת יצחק". ולכאז' היה צריך להיות הסדר איפכא. **והנראה בס"ד** למתבונן היטב יראה דבר תמוה בדברי הגמ' בסנהדרין פט: "את בנך - שני בנים יש לי. את יחידך - זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, - אשר אהבת - תרוייהו רחימנא להו. את יצחק". והנה בע"כ חייבים לומר שהדברים כפשוטם שאברהם אבינו אהב את ישמעאל בדיוק כמו את יצחק, כי אם לא הרי הוי כדובר שקרים לפני הקב"ה. והגע בעצמך מה שייך לצאת מילד שמלאך ד' מנבא עליו "והוא יהיה פרא אדם", הרי לכאז' אין מנוס מאותו הבן שיכנס לשאול תחתית. אבל המעניין הוא שרש"י בסוף פר' חיי שרה הביא דברי המדרש שישמעאל עשה תשובה שלמה קודם מיתתו.

והדברים נוראים: ממצב של "פרא אדם" עם חותמת של הקב"ה, יכול ישמעאל להגיע למצב שעשה תשובה שלמה ממש, עד שכתוב עליו "ויגוע" כדאיתא ברש"י הקד' ובמדרש על אתר⁵. וזה מה שמלמדים אותנו ביום ר"ה, כשרוצים להזכיר אהבתו של הקב"ה כאב לבנו, מזכירים ראשית "גרש את בן האמה הזאת" אבל זה רק באופן שיש אהבה שאינה תלויה בדבר, כי אז גם אם ישלח אותו למדבר, לבסוף כדאיתא בספר הישר אברהם אבינו יחזור אחריו, והוא עצמו יעשה תשובה. ודו"ק היטב. ודו"ק כנ"ל באור החיים הקדוש פר' תולדות (כז, א') בענין אהבת יצחק את עשו. ודו"ק. [מ"מ צ"ע לי מדוע היה לאברהם אבינו שנה על ישמאל שיצא לתרבות רעה, כדאיתא ברש"י לעיל, יותר ממה ששנא אנשי סדום, שהתפלל עליהם. וצע"ג].

כיצד אברהם אבינו שהיה נשיא שינוש את האורחים? וכיצד כהן יכול לקבל אורחים?

הגאון רבי אברהם שמואל פפנהיים שליט"א

א) בהא דאברהם אבינו ע"ה אע"ג שהי' נשיא שימש האורחים, ומבואר בקידושין דף ל"ב דהיינו משום דנשיא שמחל על כבודו מחול, אבל בל"ז הי' אסור, והקשה כת"ר, א"כ תינח כבוד נשיא, אבל היאך מצינו ידיו ורגליו בכהנים בקיום מצוות הכנסת אורחים, והא מצווה לכבדו, ודעת הרמב"ם

נ) 'ותגבהנה ותעשנה תועבה לפני ואסיר אתהן כאשר ראיתי'. ועל דעת רבותינו (עיין סנהדרין קט.) היו בהם כל מדות רעות, אבל נגמר דינם על אותו העון מפני שלא החזיקו יד עני ואביון, כי היו תדירים באותו עון יותר מכולם, וגם כי כל העמים עושים צדקות עם ריעיהם ועם ענייהם, לא היה בכל הגוים כסדום לאכזריות'. עכ"ל.

ומדברי הרמב"ן נראה שאף שאין חיוב צדקה, שהרי לא פירט שהם חייבים בצדקה, אך מואסי הצדקה הרי זה דבר מתועב.

ג. ובאמת רבינו בחיי (יח כ) עמד בזה, וז"ל: 'והנביא העיד כן באמרו: (יחזקאל טז מט): 'הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה ולבנותיה ויד עני ואביון לא החזיקה', וכתוב (שם נ): 'ותגבהנה ותעשנה תועבה לפני ואסיר אתהן כאשר ראיתי'. ולפי שהיו תדירים בחטא הזה לכך נגמר גזר דינם עליו, שהרי אין לך אומה בעולם שלא יעשו צדקה אלו עם אלו, ואנשי סדום היו מואסים בה והיו אכזרים בתכלית. **ואע"פ שלא נתנה תורה עדיין, הנה הצדקה מן המצוות המושכלות**, ודבר מתועב הוא שיראה אדם את מינו מוטל ברעב והוא עשיר ושבע מכל טוב ואינו מרחם עליו להשיב את נפשו, על אחת כמה וכמה על מי שהוא מאומתו ודר עמו בעיר אחת, ועל כן אבדן השם יתברך לאנשי סדום שהיו מונעים אותה ולקח נקמת העניים'. עכ"ל.

והיינו שהוקשה לרבינו בחיי שלא נתנה תורה, ובהכרח שסבר שקודם מתן תורה עדיין לא נתחדש חיוב צדקה. ומכל מקום כתב שהוא מצוה מושכלת, והוא דבר מתועב שעשיר שבע מכל טוב רואה את מינו מוטל ברעב ואינו מרחם עליו. ועל כך נענש אף שאינו מצוה וחיוב מכלל ז' מצוות בני נח.

ד. המלבי"ם (יחזקאל טז מט) ביאר, וז"ל: 'יד עני ואביון לא החזיקה מפני שהיו להם נימוסים רעים ומשפטים בל יחיו בהם, שהיה הנימוס אצלם שלא להטיב עם דל וחסר לחם'. עכ"ל. והיינו כשאין בן נח מקיים את הנימוס המתחייב, אפשר שאינו נענש אם אינו מז' מצוות בן נח. אך כקובע לעצמו נימוסים רעים בודאי מתחייב. וכלשון המלבי"ם משפטים **בל יחיו בהם**.

היו עבירות אחרות

ה. ועוד נראה בדקדוק הרמב"ן שכוונת הפסוק 'שהיו מכעיסים ומורדים בשלותם ובענוי האביונים', והיינו שעברו על כל מצות בני נח, אך כיון שעשו כן מכח שלוח יתירה, וכן עינו אביונים, הרי עונשם קשה יותר.

ועינוי האביונים היינו כמבואר בגמרא (סנהדרין קט:): 'הויה ההיא רביתא דהות קא מפקא ריפתא לעניא בחצבא. איגלאי מלתא, שפיוה דובשא ואוקמוה על איגר שורא, אתא זיבורי ואכלוה. והיינו דכתיב ויאמר ה' זעקת סדם ועמרה כי רבה. ואמר רב יהודה אמר רב, על עיסקי ריבה'. הרי שנענשו על שפיכות דמים, ועיוות הדין, שהוא ממצות בני נח, אלא ששורש הדבר מפני שלותם מאסו הצדקה, ולכן עינוי את האביונים, ואת מי שנתן להם צדקה.

ו. וראה בסנהדרין (קט) בהרחבה כל עיוות הדין שהיה בדייני סדום וחוקיה, ובן נח חייב על הדין. ובפרט שהראשונים שסוברים שאינו חייב על צדקה פירשו שצדקה היינו פשרה, כמו שכתב היד רמה, ובדייני סדום לא קיימו חיוב זה.

החפצא של הארץ הקיאה ולא עבירה של הגברא חייב עונש

ז. הרמב"ן (שם) הוסיף וז"ל: 'ודע, כי משפט סדום היה למעלת ארץ ישראל, כי היא מכלל נחלת ה' ואינה סובלת אנשי תועבות, וכאשר תקיא את הגוי כלו מפני תועבותם הקדימה וקאתה את העם הזה שהיו רעים מכולם לשמים ולבריות. ושממו עליהם השמים והארץ והושחתה הארץ בלא רפואה לעולם, מפני שבעבור טובה נתגאו, וראה הקדוש ברוך הוא שיהיה לאות לבני מרי לישראל העתידים לירשה כאשר התרה בהן גפרית ומלח שרפה כל ארצה כמהפכת סדום ועמורה אדמה וצבויים אשר הפך ה' באפו ובחמתו (ודברים כט כב). כי יש באומות רעים וחטאים מאד ולא עשה בהם ככה, אבל למעלת הארץ הזאת היה הכל, כי שם היכל ה'. עכ"ל. ולפי זה אינו עונש מצד עצם העבירה, ומצד הגברא, אלא שאין המקום סובל דברים מתועבים כאלה. ולכן המקום מקיא את יושביה ונהפך לגפרית ומלח.

ח. ועוד שנעשה כדי שיהיה לבני ישראל אות וברית, וכיון שהרשיעו לא היה להם זכות קיום שלא יעשה בהם אות וברית לישראל.

⁵ וליכא להקשות הרי איתא בפסחים קיט: "עתידי הקדוש ברוך הוא לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמל חסדו לזרעו של יצחק. לאחר שאוכלין ושותין נותנין לו לאברהם אבינו כוס של ברכה לברך, ואומר להן: **איני מברך, שיצא ממני ישמעאל**. אומר לו ליצחק: טול וברך! אומר להן: איני מברך, שיצא ממני עשו. אומר לו ליעקב: טול וברך! אומר להם: איני מברך, שלא זכיתי ליכנס לארץ ישראל לא בחיי ולא במותי. אומר לו ליהושע, טול וברך! אומר להן: איני מברך, שלא זכיתי לבן, דכתיב: 'יהושע בן נון בן נון יהושע בנו. אומר לו לדוד: טול וברך: אומר להן: אני אברך, ולי נאה לברך, שנאמר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא". וליכא לומר שהטעם שאברהם לא יברך כי יצא ממנו ישמעאל, כי א"כ דוד המלך נמי יצא ממנו אדוניהו ואבשלום. אלא שאני ישמעאל ועשו, שאף אם הם עצמם חזרו בתשובה וכד' מ"מ כל יוצ"ח בכל אלפי שנות הגלות מררו את חיי כלל ישראל וכפרו בעיקר. משא"כ אבשלום או אדוניהו היו רשעים רק לעצמם ולא נמשך הרשע בדורות הבאים. ודו"ק. ופשוט.

העדר הצדקה מנע כפרה

ט. ובעיקר הדבר אפשר שבקרא העוון הוא הגאווה מחמת שהיו שבעת לחם, ומכח הגאווה חטאו לה' ולאדם. אלא שאילו היו מחזיקים יד עני ואביון היה מתכפר להם החטא, וכפי שנבוכדנצר פדה חטאיו בצדקה, אף שהרבה להרשיע.

שלום לאוהבי תורתך

שו"ת בעניני הפרשה והמועד

מתוך כתבי הגר"ש חזקיה שליט"א

מדוע עזב אברהם אבינו את השכינה לצורך

האורחים, הרי העוסק במוצוה פטור מן המוצוה?

"ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר מעל עבדך" (יח, ג)

בשבת (קכז, א) איתא: אמר רב יהודה אמר רב, גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה, דכתיב: 'ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך'. וצ"ע, מה טעם הניח אברהם אבינו את מצות הקבלת פני השכינה, שהיה עסוק בה, לקיום מצות הכנסת אורחים, הרי כלל יש: 'העוסק במוצוה פטור מן המצוה' (ברכות יא, א וש"נ). וביותר צ"ע, לשיטת הריטב"א (סוכה כה, א), שהמפסיק ממצוה כדי לקיים מצוה אחרת, לא נחשבת לו המצוה השניה כמצוה כלל, נמצא א"כ שלא קיים אברהם מצות הכנסת אורחים.

הקדמה

הנה יש לדון אי מה שהיה עומד אברהם אבינו לפני השכינה, אי מקיים בזה מצוה, דלכאורה מה מצוה איכא בזה, אמנם הנצי"ב בהעמק דבר (כאן) כותב שהמצוה היא משום אהבת ה', שהיא מצוה תמידית [ולכן לא שייך פטור מן המצוה, עי' בזה לקמן].

אמנם ראיתי עוד ביאור (בספר מילי דאבות אות ס"ה) דהרי איתא במדרש דפסח היה [או סוכות] וא"כ אברהם אבינו היה מקיים את מצות ראיה. אמנם יש לדחות זה דהרי אלו דברים שאין להם שיעור וכו' והראיון וכו' וא"כ כיון שיצא ידי חובה רגע אחד שוב אינו חייב במצוה זו ולכאורה לא הוי עוסק במצוה פטור מן המצוה.

תירוץ א. מצוה שאינה נגמרת

האדר"ת בספרו עובר אורח (סי' סט) כתב ליישב דהקבלת פני השכינה שאני

בסהמ"צ דאף אם מחל הכהן על כבודו אין כבודו מחול. ומיישב, בהקדם דב' דינים נפרדים הם, דין **כבוד** לכהן כגון לפתוח ראשון וליטול מנה ראשון דיליף לה מוקדשתו כמש"כ הרמב"ם פ"ד מכהמ"ק, אכן האיסור **להשתמש** בכהן הוא דין נפרד ככתוב ברמ"א סו"ס קכ"ח דהוי **כמעילה**. ואף שבקושיית הט"ז וכן **במ"ב** שם בסי' קכ"ח מבואר דהשתמשות בכהן נמי משום וקדשתו, מחדש מכח מקור הדין במרדכי בשם הירושלמי, שהוא משום דהוי **כמעילה** כל' הרמ"א ולא משום וקדשתו, ומיושב היטב, דלענין **השתמשות** ו**מעילה** אם הכהן עושה מעצמו לא הוי מעילה, דהכהן מחל ולהכי שרי לי' לכהן להכניס אורחים וכיו"ב, אכן בדין **וקדשתו** ל"מ מחילה כהרמב"ם בסהמ"צ, **את"ד מעכת"ר שליט"א**.

ולענ"ד. הנה מהפסוק בדה"י שהביא הרמב"ם רפ"ד מכלהמ"ק משמע דשורש הדין דוקדשתו שייך לקדושה **בגופו**, שהרי כתב וז"ל, הכהנים הובדלו מכלל הלויים לעבודת הקרבנות שנאמר וַיִּבְדֵּל אֶהָרֹן לְהַקְדִּישׁוּ **קֹדֶשׁ קִדְשִׁים**, ומ"ע היא להבדיל הכהנים ולקדשם ולהכניסם לקרבן שנ' וקדשתו וכו' עכ"ל. ובודאי **דק"ק** היינו קדושה בגופו. ועוד, דלשון **"וַיִּבְדֵּל"** משמעו לא ע"י אדם אלא מן השמים⁶. וא"כ היא קדושה בגופו. וא"כ דומיא דהכי לדורות אע"ג דזה בידי אדם, מ"מ גדר המצוה **"להבדיל הכהנים ולקדשם ולהכניסם לקרבן"** שנאמר וקדשתו⁷, הגדר ע"כ כמו גבי אהרן⁸. ובאמת הב"ח יו"ד סוף סכ"ח נקט דמש"כ בהלכה ב' דנוטל מנה בראש הוא מדרבנן, ורק דינא דה"א **"להבדילם ולקדשם ולהכניסם לקרבן"** היא מדאורייתא, אבל **"לנהוג בהן כבוד הרבה ולהקדים אותם לכל דבר שבקדושה"** הוא מדרבנן, וא"כ בהלכה א' עניינו קדושה בגופו.

וגם אם ננקוט (לו"ד הב"ח) שהלכה ב' היא ג"כ מדאורייתא, מ"מ ע' בס' החינוך מצוה רס"ט וז"ל, לקדש זרע אהרן, כלומר לקדשם ולהכניסם לקרבן **"וזהו עיקר העשה"**, וכן להקדימם לכל דבר שבקדושה כו' עכ"ל, ומדנקט דעיקר העשה להבדילם ולקדשם ולהכניסם לקרבן [אבל **"לנהוג בהם כבוד ולהקדים אותם"** אינו **עיקר העשה**] משמע להדיא **דעיקר העשה אינו כיבודם אלא לקדשם**. נמצא דברמב"ם משמע שהלכה א' מצד קדושה בגופו. ויסוד זה [דלקדשם היינו בגופם] מובן טפי לפ"ד המרדכי שהביא כת"ר דיליף הירושלמי בברכות פ"ח מדכתיב בעזרא שאמר לכהנים שהרי הם **ככלי הקודש** מדכתיב בעזרא **"אתם קודש לה' והכלים קודש"**, הישוע הכתוב זל"י, הכהנים הם **"חפצא"** של כלי קודש, שחל בגופן קדושה כמו שהכלים קודש ושייך גם הדין השני של וקדשתו בגופו כמש"כ⁹.

בקצרה, לדעת כת"ר המה ב' גדרים, דין כבוד דיליף מוקדשתו שע"ז קאי הר"מ ריש פ"ד מכהמ"ק, ודין איסור להשתמש בכהן המובא ברמ"א, דהוי כמעילה, אבל לדברינו גם הך דריש פ"ד יסוד דינו הוא בגלל קדושה שבגופו כמוכח מקור הדין (דומיא דהרמ"א).

ב) ובעיקר קושיית כת"ר, דכשם שהגמ' בקידושין מק' באברהם אבינו לענין דין כבוד נשיא [ומשני שיכול למחול כבודו], ה"ה דצ"ע היאך מחל א"א על דין **כהן** וכהן גדול שהי' לו (כפי שמביא שם), והרי כהן אין כבודו מחול להרמב"ם בסהמ"צ. - לענ"ד שאני גדר כבוד בנשיא מגדר כבוד בכהן. דגבי מלך ונשיא גדר כבודו **מישך שייך לאימה, כמש"כ הרמב"ם** פ"ב ממלכים ה"א **"כבוד גדול נוהגין במלך ומשימין לו אימה ויראה בלב כל אדם שנ' שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך"**, משמע דתרוויהו, **גם הכבוד, הוא מהאי קרא שתהא אימתו עליך ובחד ביקתא הוא עם אימה**, [ע' מש"כ בזה באשר לשלמה ח"ג סמ"ד], ולכאור' ה"ה כבוד נשיא (ועיין הוריות דף י"א תחילת ע"ב וברמב"ם פט"ו משגגות ה"ו דיוק). ולהכי הוא דמק' הגמ' בקידושין גבי נשיא, דגביו אף דהכנסת אורחים הוי קיום מצוה מ"מ יחסר **באימה, משא"כ בכהן**, שאין כלל דין אימה, ולא שימה **"עליך"**, גדר כבוד אצלו שונה לגמרי, ולא שייך כלל **חסרון כבוד** בקיום מצות הכנסת אורחים ידי', כי אדרבה הכלל הוא **בקיום מצוה זה הוא כבודו**, כמש"כ הרמב"ם בהל' שבת, וז"ל, אע"פ שהי' אדם חשוב ביותר כו' חייב לעשות דברים שהן לצורך השבת בגופו **שזה הוא כבודו** עכ"ל. ואמנם בשו"ע הגר"ז (בסי' ר"צ) פ"י דהיינו כבוד **השבת**, אכן הפמ"ג (הובא בביאורו ל') פירש **"שזה הוא כבודו"** קאי על האדם, שבא ליישב הרי חסר בכבוד הבריות, לזה אמר **דזה הוא כבודו שעוסק בעצמו במצוה** שעושה לכבוד הש"י כדכתיב בדוד המלך ע"ה ונקלותי עוד מזאת. [ומוסיף הפמ"ג דזה דוקא היכא דניכר שהוא למצוה משא"כ בהשבת אבידה פטור בזקן

⁶ מעין מש"כ המלבי"ם והאו"ש במק"א כיוצא בו גבי מצות אכילת מנחה דכתיב "ויאכל" היינו בחפצא ולא על מעשה אכילה וכע"ז כאן לשון ויבדל – נפעל – אין הכוונה ע"י אדם.

⁷ ועי' מלבים סו"פ תצוה שפירש מכח פסוק זה בדברי הימים – דהא דכתיב וכפר אהרן על קרנותיו וגו' קדש קדשים הוא לה', – שרש"י פ"י דהסיפא דהך קרא קאי על המזבח, אבל המלבים הביא דמפסוק זה בדברי הימים (שהביאו הרמב"ם כנ"ל) מוכח דגם הך קרא דקדש קדשים דסו"פ תצוה קאי נמי על אהרן כקרא דדברי הימים – וא"כ לפ"ד המלבי"ם מפורש בתורה שאהרן בגופו הוא קודש קדשים כקרא דדברי הימים, ומלשון הפסוק סו"פ תצוה משמע דבגופו ממש.

⁸ ומה"ט מובן מה שלא הוסיף בה"א כמו שהוסיף בה"ב, שצריך כ"א מישראל לנהוג בהן כבוד הרבה ולהקדים אותם לכל דבר שבקדושה וכו' עכ"ל, משום דבה"א דאיירי לענין **"להבדילם ולקדשם ולהכניסם לקרבן"** – עדיין לא מדבר כלל על **כיבודם** אלא רק על הפרשתם.

⁹ אגב אורחא, כפי הנראה בגלל פסוק זה כלל הרמב"ם וקרא הלכות אלו **"הל' כלי המקדש והעובדים בהן"**, דבני חד ביקתא נינהו בחלות קדושה בגופיהו.

ואינה לפי כבודו שאין הכל יודעין שהוא עוסק במצוה עיי"ש בביאור"ל]. וממילא לק"מ היאך מחל א"א ע"ה על כבוד כהונתו בהכנסת אורחים, דזה הוא כבודו לקיים מצוה, ורק גבי נשיא דמי למלך שדין כבוד דידי' שייך לאימה בזה הוא נידון הגמ' בקידושין, וכמושנ"ת.

נפלאים מעשיך

עובדות נפלאות ומחזקות

בעריכת ר. לינטופ

דווקא את "שנוע ישראל" הוא אנוך יפה. וגם בדרך

את הברכות בלי להתבלבל במילים. הכל התחיל

כשהגענו לקריאת השם. ויקרא שמו בישראל...

אני מביט לעבר האבא והוא אומר "נמרווד"...

המוהל רבי אברהם סילס ידוע ומפורסם במקומותינו. מוהל בן מוהל בשרשרת דורות של מוהלים, נושא חן בעיני כל רואיו, ומצוות המילה אהובה עליו כיון ישן נוסח, שניחוחו אופף כל עלמין. רבי אברהם הופך כל ברית מילה, לשירה ולתהילה לריבון העולם, נוטל את המיקרופון בידו ומסלסל בקולו בבחינת כבד את ה' מגרונך.

הוא כאמור איננו רק מוהל, אלא גם פייטן מהולל, מלחין שירים וכותב פיוטים הנוסכים בהורים הנרגשים ובקהל הקדוש, הילה של שכינה, חן ואור קדושת הימים. היה מי שאמר בבדיחותא, שאילו יכלו התינוקות לדבר, הם היו מבקשים שימשיך לנגן את שיריו המרטיטים וידחה לעוד כמה דקות את הברית. אבל כידוע, תינוקות ביום השמיני בשלים בגופם ובנפשם לקראת מצוות המילה, גם אם הם אינם מסוגלים להביע זאת במילים, אלא בזעקות צווחניות וחנקות, עד לכניסתו של צמר הגפן הספוג ביין, לתוך פיהם הנרעד.

זאת למודעי, כי המוהל אברהם במשך דקות ארוכות מבשל בנגינותיו את קהל המוזמנים טוב טוב מכל הצדדים כדי להכניס לרגע הקדוש, לאותן שניות נצחיות, בהן נכנס התינוק בשער האמונה העליונה לאוהל אברהם ושרה, בעוד אליהו הנביא יושב על כסאו. "לכבוד חמדת לבבי". יהודי קטן אומנם, כואב ושותת דם, קטן במשקלו ובשכלו, אבל יהודי כשר שנכנס לבריתו של אברהם אבינו, עוד חוליה של כיסופים בשרשרת הדורות.

"באחד הימים, לא תאמין", מספר לי רבי אברהם בחייד ביישני, "הוזמנתי למצוות ברית מילה, בחצר ביתם של יהודים צעירים אמידים וחביבים, שעולמם הרוחני רחוק כמזרח ממערב מן היהדות. אבל כהרגלם של יהודים בקדוש, על מצוות המילה לא מוותרים, הזמינו נגנים וכמובן סעודה כיד המלך. למעט הכיפה האורחת והמקומטת שעיסרה את ראשו של הסנדק, והכיפה הקטיפתית על ראשי, היו כולם גלויי ראש, עטורי עגילים, קוקיות, אך ברק של התרגשות ריצד מבין עיניהם."

"ואני, לעולם אינני עושה אפילו. את אותם פיוטים שאני שר ומזמר בבתי הכנסת ובבתי היראים לקראת רגע הברית, שרתי גם להם. חלק הצטרף בזמזום חרישי, אבל הרוב הגדול שתק והביט בי בעיניים בוהות. האבא הצעיר ניצב לידי, גבוה, מגולח, אוזן בידו את בנו הבכור. עד כמה שהבנתי האבא הוא גאון היי-טק, איש מחשבים שהכל מחזרים לפתחו.

"זה הכסא של אליהו הנביא", הסברתי לאבא, והוא חשב שאני צוחק עליו. "איפה אליהו הנביא" הוא שאל. "ברוך הבא אליהו הנביא" אמרתי לו, והוא

משאר מצוות, דהו"ל מצוה שאין לה שיעור וסוף כלל, דכמה שנים רצופים הו"ל מצוה, א"כ בכהאי גוונא יש לומר דמצוות הכנסת אורחים קודמת דהו"ל מצוה עוברת, דלא שייך בזה לתת גבול עד שיפסוק, כיון שגם אחר זמן היא המצוה כבראשונה.

ובזה מפרש טעם הירושלמי בפרק קמא דברכות ושבתי (פרק א' סוף הלכה ב') דבקריאת שמע אין צריך להפסיק, ופריך מאי שנא סוכה ואינו עושה וכו', ומשני זה שינון וזה שינון, דלענין מצות תלמוד תורה ודאי דהא עדיפא מצוה מעשית, דמצוות תלמוד תורה אין לה קצב וגבול כלל, ולא שייך לומר עד שיפסוק, על כן צריך להפסיק תיכף, משא"כ בשאר מצוה כשעוסק בזו פטור מאחרת עד שיגמור הראשונה.

וכע"ז כתב הנצי"ב בהעמק דבר דאברהם אבינו היה שקוע באותה שעה באהבת ה' ובהקבלת פני שכינה ומלבד שהיא תענוג נפלא עוד הוא מצות עשה "ואהבת את ה'", ומ"מ אי מתרמי איזו מצוה בשעה שאדם שקוע באהבת ה' מחויב להפסיק ממצות אהבה שאין לה זמן קבוע.

ובזה מבאר את מה שאמרו גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה שנאמר אל נא תעבור מעל עבדך, ואין הכוונה דמי שמכניס אורח גדול מהמקביל פני שכינה, אלא שהיא גדולה לדחות הקבלת פני שכינה, שכך הוא רצונו יתברך שתהא מצוה מעשית דוחה מצוה זו שאין לה שיעור וזמן.

תירוץ ב. כך רצון ה'

עוד יש שכתבו ליישב (זבח שי וירא סי' ד') ע"פ דברי הנצי"ב הנ"ל [ובדרך אחרת קצת מדלעיל] דהרי כבר כתב הנצי"ב שמצוות קבלת השכינה היא ממצוות אהבת ה', אך כיון שרצון ה' הוא שנקבל את האורחים, לכן מצוות הכנסת אורחים דוחה מצוה זו. ולכן לא שייך לומר עוסק במצוה פטור מן המצוה.

וכן הביאו בשם מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א [הובא במהדורה מורחבת לספרו למכסה עתיק, שבו יש שו"ת ממנו] ותיירץ הגר"ח: הוא רצון ה'.

תירוץ ג. יכול לקיים שניהם

החיד"א בברכי יוסף (יורה דעה סימן רמד) כותב דאף שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, הא אתמר עלה מפי הפוסקים דהיינו דוקא דלית בחיליה לקיים מצוות תרתי משמע שתיים כהלכתן, אבל כאשר מצי עבד שתיים זו - איבעי ליה לקיומי תרוייהו. וכתבו הראשונים כי דין גרמ'א זה שמו אשר יקראו להתנא רבי יוסי בן החוטף אפרתי, דהיה נדחק וחוטף מצוה בעוד שמקיים אחרת. והכא איש ישראל בשופי יכולים לקיים שתיהם רוממות אל בגרונם, וכבוד עשו לקום מפני ת"ח, וברגע אחד מצו לקיים זה וזה ואין מכלים.

תירוץ ד. אברהם ביקש מהקב"ה

במשנה כסף על הרמב"ם (פ"ג מהל' ת"ת ה"ג) כתב ליישב בדרך דרש שאברהם אבינו אגב חסידותו עבד הכי ולהכי הוצרך תחינה אם נא מצאתי חן בעיניך וגו' ומה שלמדנו מאברהם דגדול הכנסת אורחים כו' הגם דשאני הכא דהפיל כמה תחינות שימחול הקדוש ברוך הוא וימתין לו שאפשר המצוה לעשות אח"כ משא"כ האורחים דילמא לא סעדו עדיין ואיכא צערא טפי או ילכו להם ואבידנא מצוה זו. י"ל דאי האמת דגדול הקבלת פני שכינה היאך מפיל תחינה על שתיים האחד שעזב השכינה ועוד שכבר התחיל במצוה זו והעוסק במצוה פטור מן המצוה אלא ודאי דהתחינה היתה על ההמתנה לבד ומה שלמד רב מהא דגדולה הכנסת אורחים היינו היכא דראו אורחים וצריך להקביל פני שכינה ושתיהם הוו מצוה עוברת מי קודם הכנסת אורחים קודם דהכדין כתיב אל נא תעבור מעל עבדיך כלומר אף על גב דאני עסוק במצוה ופטור ממצות אורחים מ"מ אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדיך ואי היה אפשר שהקבלת פני שכינה קודם מאי חסידותו דאברהם שהלך להקביל אורחים אדרבא מזיק בכבוד קבל' פני שכינה אבל אי אמרי' דהקבלת אורחים קודם וגדול כשבאו שתיהן כא' אז ניחא ששאל בקשה אל נא תעבור כיון שמצוה זו קודם ועתה שאדון כל הארץ קודם פטור אני מקבלת אורחים שאילנא מחילה שימתין לי המקום כדי שאקיים שתיהן ולפי שגדולה הכנסת אורחים יכול אברהם ע"י בקשה לעשות שימתין הקב"ה ויקיימו שתיהן אף שמן הדין היכא דהתחיל במצוה ויכול לגומרה אח"כ ונזדמן לו מצוה מ"מ לא יפסיק הראשונה הכא ע"י בקשה עשה לפנים משור' הדין ובוזה ניחא דהוצרך לבקשה דאי הדין הכי דגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה אף שהתחיל בה למה ליה לבקשה הלא גזרת מלך היא כך אלא ודאי כדאמרן. וכדבריו כתב ג"כ בברכת אברהם (מאמרים והדרכות עה"ת).

תירוץ ה. הקבלת פני שכינה אינה חובת גברא

בחידושי ר' שלמה (להר"ש היימן, כתבים ותשובות סי' ל"ז) כתב דכל האיסור להפסיק במצוה אחת ולעבור לשניה, הוא דוקא במצוה שמוטלת על הקרקפתא דגברא לעשות ואם לא יעסוק בה מבטל מ"ע כמו עוסק בהשבת אבידה דאם ניחא האבידה הרי מבטל הוא מצות עשה דהשבת אבידה, אבל במצוה שאם יפסיק אינו מבטל בזה מצות עשה למשל אם עסוק בלבישת טלית שמחוייב בציצית ונזדמן לפניו מצוה אחרת יהא מותר לבטל ולא ללבוש הטלית כיון

שאל, מאיפה הוא נכנס...".
 "דווקא את שמע ישראל הוא אמר יפה. וגם בדרך את הברכות בלי להתבלבל במילים. הכל התחיל כשהגענו לקריאת השם. ויקרא שמו בישראל... אני מביט לעבר האבא והוא אומר 'נמרוד'".
 "הרגשתי שאני כמעט נחנק. 'תקרא לו היטלר' ביקשתי מהאבא".
 "היטלר? הוא צעק, השתגע? אתה עושה צחוק ממני..."

"כן, השבתי לו. תקרא לו אדולף היטלר. אין הבדל בין נמרוד המקראי לצורך הנאצי. שניהם היו רוצחים גדולים ואפיקורסים. שניהם עשו רע לזרע ישראל קודש. אברהם אבינו, הסברתי לו, סבל מנמרוד לא פחות משהיהודים סבלו מהיטלר. נמרוד ביקש לשרוף את אברהם אבינו בכבשן האש, וזה בהחלט מזכיר את הנאצים ומחנות ההשמדה. הנאצי הראשון הוא נמרוד המלך, ואברהם אבינו שקול היה כנגד כל ישראל".

"האבא היה המום".
 "עד כדי כך? הוא שאל".
 "כן, כן, עניתי לו, אפילו יותר גרוע".
 "נו, אז איך נקרא לו? שאל האבא".
 "נקרא לו אברהם. הצעתי".
 "בסדר הוא השיב. שיהיה אברהם".

"זה הקטן אברהם בן נורית וגיא, גדול יהיה... יגדלוהו הקב"ה".
 "עם סיום הברית, לוחש על אוזני הסנדק: כבוד המוהל, גם לי קוראים אברהם".
 "מיד אחזתי את המיקרופון והודעתי כשכולי צמרמורת של התרגשות, קהל קדוש, אתם לא תאמינו, אבל כאן, על כסא הברית, קרוב קרוב לאלהינו הנביא, נפגשו שלושה אברהם. לתינוק קראנו אברהם, הסנדק שמו אברהם, וגם אני המוהל, שמי אברהם. והחוט המשולש של זרע אברהם קודש, במהרה לא ינתק".

"הסבתות מחו דמעה. האבא חיבק ונישק אותי ואת הסנדק, ואחר כך אימץ אל ליבו את אברהם המלך הקטן, שניצל בעור שיניים מלהקרא בשמו של אחד מן המלכים הרשעים בתבל. פשוט לא יאומן. אברהם כפול שלוש, כי החוט המשולש, לעולם לא ינתק".

הלה שמע לעצתי, הלך לכותל ובכה שם נוספר שעות בתפילה נוכל הלב, וסיים תפילתו בשעה 7 בערב, כשסיים תפילתו מקבל הוא טלפון נוהשדכן שיש לו הצעת שידוך עבורו להיום בשעה 8 בערב...

מעשה שהייתי אני כותב שורות אלו מעורב בו, בבחור מארצות הברית שנטש את בית אביו על מנת להתחזק וללמוד תורה כאן באחת הישיבות בארץ, כי הוריו שבחו"ל אינם שומרי מצוות כראוי. חשב הוא שברח הוא מן הפח - ארה"ב, אומנם התברר לו שגם כאן בארץ ישנם "פכים" לא קטנים, והוחלט שהפתרון הוא שינשא לאשה יראת ה', וכך יחזיק מעמד בארץ. נסינו לשדך לו כמה הצעות שונות ולא הסתדרה ההתאמה, אותו בחור נשבר לבו בקרבו, ואמר לי מה אני עושה במצב שכזה? אמרתי לו: לך לכותל תתפלל שם לה', לבך הלא נשבר בקרבך, וישנה הבטחה ללב נשבר שהאלקים לא בוזו לתפילתו, שפוך כמים לבך נוכח פני ה' שם בכותל המערבי.

הלה שמע לעצתי, הלך לכותל ובכה שם מספר שעות בתפילה מכל הלב, וסיים תפילתו בשעה 7 בערב, כשסיים תפילתו מקבל הוא טלפון מהשדכן שיש לו הצעת שידוך עבורו להיום בשעה 8 בערב, מיד הרים לי טלפון אותו הבחור, וסיפר לי את ההשגחה הנפלאה, שהנה מיד לאחר תפילתו העמוקה מכל לבו בבכי ובשברון מקבל הוא טלפון על הצעת שידוך, אמרתי לו: זה באמת נראה כאות שתפילתך התקבלה, אשריך ואשרי חלקך, ובקשתי אותו שלאחר הפגישה

דבזה שאינו לובש הטלית אינו מבטל מ"ע, ובמצוה של קבלת פני שכינה דבזה שהלך אברהם מלקבל פני שכינה לא ביטל בזה מצוה דאטו מוטל עליו כל היום לקבל פני שכינה, וא"כ שפיר היה מותר לו לעסוק בהכנסת אורחים דאי לאו דגדולה יותר מקבלת פני שכינה לא היה מבטל קבלת פני שכינה כי מה מרויח אבל כיון דגדולה הכנסת אורחים שפיר היה מותר לבטלה, אלא שלא היה מחויב בדבר כי היה עוסק במצוה.

תירוץ ו. אין מצוה דבנ"א למקום דוחה מצוה דבנ"א לחברו

עוד כתבו ליישב (דבר אליהו, מילייקובסקי) ע"פ מה שכתבו התוס' בשבועות (מד: ד"ה ור"י) להקשות במודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעת מצוה והמודר הנאה מן המעין מותר לטבול בו טבילה של מצוה ואמאי הא מיתנהי לרב יוסף דחשיב ליה בהכי כשומר שכו. ובשם אריה (ו"ד סי' סד) כתב ליישב דהא דהעוסק במצוה פטור מן המצוה היינו כששניהם מצות שבין אדם למקום, אבל העוסק במצוה שבין אדם למקום ובאה לידו מצוה שבין אדם לחבירו אינו נפטר מהמצוה שבאה לידו. וא"כ מיושב קושית התוס' דאח"כ צריך למיתב ריפתא לעני שהיא מצוה שבין אדם לחבירו, ולא אמרו העוסק במצוה כו' אלא במצוה כיוצא בה.

וא"כ מיושב שפיר מה שהניח אברהם אבינו את מצות קבלת פני שכינה והלך למצות הכנסת אורחים משם שכאן ליכא משום עוסק במצוה פטור מן המצוה, דקבלת פני שכינה היא מצוה שבין אדם למקום ולא מפטר בשבילה ממצות הכנסת אורחים שהיא מצוה שבין אדם למקום.

תירוץ ז. המצוה היא המשך הדביקות בקב"ה

הגר"מ שטרנבוך בחכמה ודעת כותב ליישב ע"פ מה שהקשה במקום אחר (טעם ודעת) מה שנאמר בקרא "וירא אליו ה'" ולא מבואר מה אמר לו הקב"ה, וביאר שאברהם היה חולה בשלישי למילה והקב"ה בא לברר מה חסר לו, ואמר לו שמחפש מצוות להתדבק בקב"ה ולכן זימן לו את הכנסת אורחים, וא"כ מיושב שפיר מה שעזב אברהם את הדביקות בקב"ה ועסק במצוה אחרת, שקיים מצוה זהו עיקר הדביקות וע"י קיום רצון ה' ומצוותיו מרגישים דביקות ולא נקרא שעזב מצוה אלא מרוב דביקותו בקב"ה היה לו השתוקקות לקיום המצות ומבואר שפיר לפי הריטב"א למה לא נקרא איסור כשעובר למצוה אחרת.

ומביא שבמקום אחר הקשה (פשט ועיון ברכות אות של"ז) למה מפסיק באמצע תפילה לקדיש קדושה וברכו והרי עוסק במצוה פטור מן המצוה, אלא הביאור הוא ששניהם מצוה אחת ולכן זה לא נקרא שפוסק באמצע מצוה, וכמו כאן שהכנסת אורחים וקבלת פני שכינה הם כעין מצוה אחת.

תירוץ ח. אברהם קיבל שכר ולא קיים מצוה

עוד כתבו לתרץ (בשם הר"א אביגדור נבנצאל) דקבלת פני שכינה של אברהם לא היתה בגדר מצוה אלא רק קבלת שכר, ולכן לא היה פטור ממצוה אחרת.

תירוץ ט. לא קיימו האבות מצות שהיו צריכים לעבור עליהם

עוד כתבו ליישב (אמרי אליעזר) ע"פ מה שכתב הנפש החיים (שער א' פרק כא) ליישב מה שיעקב נשא ב' אחיות דמה שהאבות קיימו את התורה היינו במקום שלא היה להם סיבה שלא לקיימה, אך אם היה להם סיבה שידעו משורש נשמתם שהם לא צריכים לקיים אזי לא קיימו המצוה, ולכן נשא יעקב ב' אחיות, ולכן גם לא ניתנה התורה לאבות כדי שיוכלו לתקן את מה שהיו צריכים בלי לעבור על המצוות.

וא"כ לפני מתן תורה אם היה לאבות סיבה טובה לא לקיים מצוות לא היו מקיימים, וא"כ גם אברהם אף שהיה פטור מלקיים את ההכנסת אורחים שהרי עוסק במצוה פטור מן המצוה, ובפרט לריטב"א שעובר בזה על איסור, אך כיון שלחשבונו הקב"ה היה רוצה שיקיים מצוה זו לכן ביטל את מצות קבלת פני שכינה והלך לקיים מצות הכנסת אורחים.

ליקוטים וסיפורים נפלאים

על פרשת השבוע

בעריכת הגר"ב רובין שליט"א

"והנה שלושה אנשים ניצבים עליו" (יח, ב)

פירש רש"י "אחד לבשר לשרה, ואחד להפוך את סדום ואחד לרפאות את אברהם".

הקשה רבינו המהר"ל בספרו "גור אריה": מדוע היה צריך המלאך שנשלח להפוך את סדום לעבור דרך ביתו של אברהם, הרי לא היה לשליחותו שום קשר לביתו של אברהם אבינו? ומתוך רבי יחזקאל אברמסקי ז"ל בספרו "חזון יחזקאל" שאותו מלאך התקשה לעשות שליחותו להפיכת העיר, והיה טוען שהתנהגותם של אנשי סדום היא תוצאה טבעית שקיימת אצל האדם שיש בו יצר הרע, וכפי שטענו המלאכים לפני בריאת האדם: "מה אנוש כי תזכרנו וכן

יתקשר ויאמר לי מה נעשה. בשעה 9 - 10 מקבל אני טלפון ממנו, והנה שומע אני אותו מרוגש בטלפון ושאלתיהו: נו, יש בשורות טובות? ענה לי: הרב, יודע אתה מה אני מחפש בבת זוג, שיהא בה פרטים כאלה ואלה כי כך מתאים לי, ובכן זו שנפגשתי איתה עתה, לא היה בה ולו לא אפילו פרט אחד מדרישותי... לא בפנימיות ולא בחיצוניות... ממש הפוך לגמרי... נדהמתי לרגע, ומיד אמרתי לו: ובכן כנראה שזה לא הזיווג שלך!

אמר לי אותו בחור, שזה לא הזיווג שלי זה אני יודע והעובדא שלא יצא כלום מזה. אולם נפשי בשאלתי מדוע הראני הקדוש -ברוך- הוא כזאת לאחר תפילתי לפניו, מילא אם היתה מוצעת לי הצעה זו לאחר איזה חטא שחטאתי ופשעתי הייתי מבין שזהו עונשי להציע לי משהו שלא מתאים לי, אולם למה הגישו לי מן השמים הצעה שכזו מיד לאחר תפילה בהשתפכות הלב ובלב נשבר, שכאילו ובאו מן השמים לקראתי והנה "קוה לשלום ואין טוב..." עניתי לו: שמע ידידי, ה' צדיק יבחן, דע לך כי רצון ה' לבחנך עתה האם מחר גם תלך לכותל להתפלל, או שתיסוג אחור באומרך, מה לי שוב להתפלל אחר שנזרקתי והושלכתי אני עם תפילתי, וכאומר: אין לי חפץ בך...

הנה, לדוגמא, מבחן שבוחן הקדוש -ברוך- הוא את המאמין בו, בזה שמתפלל הוא לפניו בלב נשבר ומתוך עריגה וכיסופין והנה מתאכזב הוא בתפילתו, במה נבחנת כנותו ואמינותו? הלא באם יסוג או ימשיך באמונו בבורא לראותו כאב רחמן החפץ בטובת בנו, ואת הטוב האמיתי הוא בלבד היודע מה הוא. אומר שלמה המלך: רוח איש יכלכל מחלהו ורוח נכאה מי ישאנה (משלי י"ח, י"ד). ומבאר רבנו יונה: רוח איש יכלכל מחלהו - רוח האדם יסבול חולי הגוף, כענין שנאמר (שם י"ז) לב שמח ייטיב גהה. ורוח נכאה מי ישאנה כאשר תדאג הרוח ותאנח מי ינחמנו (נר לרגלי פרק י).

הכומר הוציא שתי אצבעות אל כוול היהודי,

והיהודי הוציא אצבע אחת מכוולו ופני הכומר

נשתנו, אכור המלך לכומר: תגיד לי את האנות,

מה שאלת ומה הוא ענה לך?

מעשה ביהודי אחד, כפרי פשוט שלא למד תורה מעולם, אבל היה בעל אמונה תמימה, ופעם בשבוע היה מביא בעגלה ירקות מהכפר לעיר. פעם אחת בא לעיר כרגיל ומצא את כל החנויות סגורות, ואפילו ילד אחד לא נמצא ברחובות, ולא הבין מה אירע, הלך לבית הכנסת הגדול, וראהו מלא מפה לפה וכולם בוכים. שאל מה קרה, וסיפרו לו שבאותה העיר יש כומר רשע גדול, ובא לפני המלך וביקש ממנו שיוציא כרוז שבעוד שבוע ימים, מתבקשים היהודים להביא אל המלך את אחד מחכמיהם, ליד המלך יעמוד הכומר שרוצה לשאול שלוש שאלות, אבל בלי דיבור אלא רק ברמזים בלבד, והעונה גם כן צריך להשיב לו ברמזים, ואם לא יצליחו היהודים, סכנת גירוש מרחפת עליהם וזו צרה גדולה.

כששמע זאת הכפרי, רץ אל הרב ואמר לו: אדוני הרב למה אתם כל כך מצטערים? הנה אני הולך תיכף ומיד אל המלך, אני אשיב לכומר, ואתם תפסיקו את הבכיות ותלכו הביתה. הכפרי שלא חיכה לתשובה נסע בעגלה שלו ישר אל המלך, באמצע הדרך מצא יהודי אחד מוכר גבינות, ואמר לו: תמכור לי בבקשה חתיכת גבינה, הסוחר היהודי נתן לו ככר גבינה לבנה קשה,

שם בחיקו והלך אל ארמון המלך. ומכיוון שהוא היה לבוש כהדיוט, לא נתנו לו להיכנס.

באותו הרגע נכנס הכומר צורר היהודים, ושאל אותו לרצונו, אמר לו העגלון שהוא בא להתעמת עם הכומר והוא מוכן להשיב ברמזים על כל החכמות, צחק הכומר וציווה להכניסו אל המלך. המלך נתן לו להיכנס עד הפתח ולא יותר, כי לא כבוד למלכות להכניס אותו כמו שהוא, והכומר והמלך עמדו מרחוק עם כל שרי המלכות שהתאספו באותו שעה, לראות מה השאלה ומה התשובה.

שאלה ראשונה: הכומר הוציא שתי אצבעות אל מול היהודי, והיהודי הוציא

אדם כי תפקדנו". אמר לו הקב"ה לאותו מלאך, בוא ואראך את אברהם אוהבי ותראה עד כמה מסוגל אדם להתרומם ולהתגבר על יצרו. זה מה שכתוב לקמן (פסוק טז) "ויקומו משם האנשים וישקיפו על פני סדום", שאחרי שראו את מעלת אברהם שמתגבר על יצרו לא היססו לעשות משפט באנשי סדום.

כתוב ברש"י: והנה שלשה אנשים - אחד לבשר את שרה, ואחד להפך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות. ורפאל שרפא את אברהם הלך משם להציל את לוט, הוא שנאמר "ויהי כהוציאם אתם החוצה ויאמר המלט על נפשך", למדת שהאחד היה מציל.

ידועה השאלה: -אם אין מלאך אחד עושה שתי שליחויות, איך זה שהמלאך רפאל הגיע כדי לרפא את אברהם, ואחר כך הלך להציל את לוט? והתשובה גם היא ידועה, ש'רפואה והצלה חד היא, שתייהן נחשבות שליחות אחת. יש גם מי שמתרץ, שאם לוט לא היה ניצל מתוך ההפיכה, לא היה אברהם מבריא, מרוב עגמת נפשו.

אך יש לברר מדוע היה צורך 'להדחק', ולשלוח מלאך אחד לשתי השליחויות הדומות הללו? האם יש מחסור במלאכים בשמים וקשה היה לשלוח מלאך נוסף, שיתמקד רק בהצלת לוט? ה'חפץ חיים' עונה על שאלה זו. ונקדים לפרשו מעשה שארע במציאות: רבי שלמה קלוגר זצ"ל הוזמן לברית, אך בעלי הברית התעכבו זמן ממושך, ולא החלו לערוך את הברית, למרות שהמוהל כבר היה במקום. כשהתעניין לפשר הדבר, נאמר לו כי בחדר הסמוך שוכב אביו של הילד, גוסס ל"ע. בני המשפחה מחכים שימות, כדי לקרוא לרך הנולד על שמו. אמר רבי שלמה קלוגר - אם זאת הסיבה, יש לערוך את הברית מיד! והוא הסביר: להטריח את המלאך הממונה על הרפואה, שיופיע במיוחד בשביל החולה - כבד ממני, אך כשימולו את הילד, הן יבוא מלאך הברית אל הך הנימול, אבקש אפוא ממנו באותה שעה, שיסור גם לחדר השני לרפא את החולה. כדברי רבי שלמה קלוגר, כן היה - שלשה ימים אחר כך כבר הלך החולה על רגליו. כך, אומר ה'חפץ חיים', גם לענייננו: לוט כשלעצמו, לא היה ראוי שישלח מלאך מיוחד מן השמים להצילו, שהרי זהו אותו לוט שהסיע עצמו מקדמונו של עולם, שאמר "אי אפשי באברהם ובאלוקיו", אותו לוט שירד לסדום להיות לחברה לרשעים... אבל הואיל ומלאך כבר נשלח לרפא את אברהם, הוטל עליו תפקיד נוסף באותו מהלך, להציל אף את לוט, כפי שהתרחש במקרה של אבי-התינוק הגוסס.

"ויאמר... אל נא תעבור מעל עבדך" (יח, ג)

"מכאן שגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה" (שבת קכ"ז).

נשאלת השאלה בפי העולם: מניין ידע אברהם עצמו את ההלכה, שגדולה הכנסת אורחים מקבלת פני שכינה, כי הניח את השכינה ורץ לקראת האורחים? אברהם למד הלכה זו מזה ש'הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה כדי שלא להטריחו באורחים" (רש"י פסוק א') - הרי ראייה מכאן, שבשעה שיבואו אליו אורחים לא יהא עליו להתחשב בנוכחותה של השכינה אצלו, אלא יהא חייב לקבלם... (הרה"ק משפטיביקה ז"ל)

תירוץ נוסף תירץ הג"ר נתן אדלר זצ"ל, שגופו של אברהם אבינו היה כל כך מקודש עד כדי כך שאבריו היו הולכים לעשות רצון הבורא, ולכן כאן כשראה שרגליו הוליכוהו לקבל האורחים, הבין שהכנסת אורחים גדולה יותר מקבלת פני השכינה. כעין זה מצינו אצל דוד המלך שאמר (תהילים קיט) "חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך" מרוב שמחשבתו הייתה טהורה, רגליו נהפכו לקדושה והיו מוליכות אותו למקומות טובים. כיוצא בזה ביאר רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל את הפסוק (ויהושע א, ח) "והגית בו יומם ולילה", אם כן מתי יישן? אלא הכוונה היא שיהגה ביום בתורה עד כדי כך שבליילה יחלום על הלימוד. ואכן הרעיון הזה ראוי לרב זצ"ל שחיבר חיבור בשם "רסיסי לילה" ובו כל החידושים שזכה לחדש בלילה בעת שנתו, וכשהיה מתעורר מיד היה קם ורושם את החידושים. למעשה כך העידו זקני הדורות הקודמים שהיו הולכים לישון עם קושיא ומתעוררים עם תירוץ משום שחיייהם היו חיים של תורה. מאחר שלמדנו את החשיבות הגדולה של הכנסת אורחים, צריך לזכור שיש גם הלכות מיוחדות כיצד להתנהג עם האורח. וכמבואר בשו"ע (או"ח סי' קעד) שלא להסתכל בפניו של האוכל, ולא במה שאוכל כדי שלא יתבייש, וכן לא לדבר בשפה שאינו מבין שמא יחשוב שמדברים עליו (לבוש יוסף).

היה אומר לקב"ה להמתין לו עד שירוצו יכניס את האורחים (רש"י).

ומכאן למד רב יהודה אמר רב, שגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה (שבת קכז). הגה"ק רבי יהודה אסאד זי"ע הסביר את מאמר זה על פי מעשה שאירע עמו. ידועה גדולת מידת חסדו של הגאון הנ"ל, וכשהיה צורך לא היה נמנע מלכתת רגליו ולסובב בעיירות לאסוף מעות לצרכי צדקה. גם גדולי הקמצנים ידעו לפתוח כיסם בעין יפה כשהיה דופק על פתח ביתם. קרה פעם, כשסובב לקבץ מעות עבור עני הגון ותלמיד חכם, והיה בדרכו לבית נגיד אחד שהיה ידוע כקמצן וכליל, וכשהלה ראה את הגאון מתקרב לביתו מיהר להסתתר מאחורי הבית. וכשפתחו בני הבית את הדלת ולא מצא את בעל הבית, נענה הגאון על אתר

ואמר לבני הבית: הביעו נא את תודתי לבעה"ב על שזיכני בביאור דברי חז"ל (שבת קכז). גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה, והוסיף לבאר: הנה מצינו אצל משה רבינו שכשקיבל את פני השכינה לא הסתיר אלא רק את פניו, כדכתיב (שמות ג') ויסתר משה פניו כי ירא מהביט, ואילו בקבלת פני אורחים מצינו לבעל הבית שהסתיר את כולו, הא לכם ראייה, כי גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה...

"ויקח נא מעט מים ורחצו רגליכם וכו' ואקחה פת לחם" (יח, ד-ה) תמוה, אברהם שהצטיין במידת הכנסת אורחים, לקח לאורחים ג' סאים קמח סולת ושחט להם ג' פרים וכו', מדוע קימץ דווקא במים וציווה לקחת רק "מעט מים"? עוד קשה, שאברהם אבינו אמר למלאכים ואקחה פת לחם, ולשרה אמר לוישי ועשי עוגות, ולא נתן לחם, מדוע? תירץ הרה"ק בעל השפע חיים מצאנז זי"ע שאברהם אבינו חזה ברוח קדשו שמלאכי השרת יטענו בשעת מתן תורה כנגד הקב"ה תנה הודך על השמים, דהיינו, שיתן הקב"ה את התורה למלאכים, והקב"ה יענה לעומתם, איך רוצים אתם לקבל את התורה, הרי כבר עברתם עליה, כי אכלתם בשר וחלב אצל אברהם אבינו כדאיתא בפסיקתא רבתי (סוף פסקא עשר תעשר). והנה בשו"ע (יו"ד סימן פט ס"ב) מבואר שעל ידי קינוח פיו בפת והדחה במים מותר לאכול בשר אחר חלב. ואברהם אבינו שנתן להם חמאה וחלב ורק אחר כך בשר לא רצה שיהיה להם פת לעשות קינוח, ולא מים לעשות הדחה, כי הוא רצה שהתורה תינתן לבניו, ולכן לא נתן פת, ונתן רק מעט מים שלא יספיקו לשתיה אלא לרחיצת רגליים בלבד...

"ויקח נא מעט מים ורחצו רגליכם" (יח, ד) כשנתבונן במעשי החדש שאברהם עשה עם האורחים נבחין שעשה במידה מרובה. בעוגות כתוב "וימחר אברהם ויאמר מהרי שלוש סאים קמח סולת", בבשר כתוב "ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב. ואילו במים כתוב "ויקח נא מעט מים". ואם כן צריך להבין מדוע מים נתן מעט, לא כשאר המאכלים? כל מה שעשה אברהם אבינו למלאכי השרת בעצמו, עשה הקדוש ברוך הוא כן לבני ישראל בעצמו, וכל מה שעשה אברהם אבינו על ידי שליח אף הקדוש ברוך הוא עשה כן לבניו על ידי שליח. נמצאנו למדים שמעשי החדש של אברהם חלקם נעשו על ידי עצמו וחלקם על ידי אחרים. לגבי בן בקר כתוב "ויקח", הוא עצמו לקח, ואילו נטילת המים הייתה על ידי שליח שנאמר "ויקח נא". לפי זה אין מקום לשאלה, כי מלאכות שעשה אברהם אבינו בעצמו עשאן כדרכו בחסד מרובה, אבל למלאכות שנעשו על ידי אחרים כגון לשאוב מים לא רצה אברהם אבינו להתעטר במידת החדש על חשבון טרחת אחרים, לכן הסתפק במעט ואמר "ויקח נא מעט מים".

וכמו שמשופר (בספר המאורות הגדולים עמ' ל') על רבי ישראל מסלנט זצ"ל שהלך עם חברו ר' מרדכי מלצר לבית כנסת קטן באחת הסמטאות שבווילנה להתפלל תפלת מנחה. ר' מרדכי נטל את ידיו לתוך הכיור שבבית הכנסת בשפע ובהידור, ואילו ר' ישראל הרטיב מעט את ידו, וכמעט לא השתמש במים. שאלו רבי מרדכי לפשר הדבר, השיב ה"י ישראל: גם אני רגיל להדר בזה, אבל כפי הנראה לי שבבית הכנסת הזה יש מספר מסוים של מתפללים ולא מצויים בו אורחים, והשמש בוודאי מתכוון להכין מים רק לצורך המתפללים הקבועים, ואם אנו נבזבזי הרבה מים, יחסרו מים למתפללים, ויקצפו על הגבאי ויעכבו את משכורתו ונמצאנו חייבים על קיפוח פרנסתו (לבוש יוסף).

"ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעבורו" (יח, ה) רש"י אומר שלא נאמר כאן "לבבכם" (שני יצרים), כי אין יצר הרע שולט במלאכים. שואל המהרא"ל צינץ, הרי אברהם לא ידע שאלו מלאכים וסבר שאלו ישמעאלים אז מדוע אמר "לבבכם" ולא "לבבכם"? משיב הרה"ק: בלב יש שני כוחות, רוחני - של "לב חכם לימינו" ושמאלי - של "ולב כסיל לשמאלו" כל מאכל שאדם אוכל, מכיל בקרבו גם כח גשמי המזין את הגוף וגם כח רוחני המזין את הנשמה, לכן נאמר "ולחם לבב אנוש יסעד" הלחם סועד את שני כוחות הלב גם את הגופני וגם את הרוחני. אברהם חשב שאורחיו הינם ערבים אשר אין בהם כל כח רוחני וניזונים רק בצד הגשמי שבמאכל ולכן אמר להם "לבבכם" והתכוון ל"לב כסיל לשמאלו". ובעצם זה התאים גם למלאכים, שלהם יש רק כח רוחני וגם אצלם מתאים הביטוי "לבבכם".

"והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו" (יח, ח) מסופר, כי חותנו של הגאון רבי יוסף דב מבריסק זי"ע (אביו של הגר"ח זי"ע) היה ממקורבי הרה"ק רבי משה מקוברין זי"ע, בהיות רבי חיים ילד קטן נפל לחולי וכל הרופאים התייאשו ממנו, באותו זמן נזדמן הרה"ק מקוברין לעיר, ויבוא לבקר בבית חותנו של הגאון רבי יוסף דב, מיד עם הכנסו לבית פנה בעל הבית אליו באמרו: רבי, צרה גדולה יש לי בתוך ביתי, נכדי היקר חיימ'קה חולה אנוש. אמר לו הרה"ק מקוברין, בא ונבקר את החולה בחדרו, נכנסו שניהם לחדר, והרה"ק מקוברין פתח ואמר: בפרשת וירא כשהמלאכים באו אל

אצבע אחת ממולו ופני הכומר נשתנו, אמר המלך לכומר: תגיד לי את האמת, מה שאלת ומה הוא ענה לך? אמר לו הכומר: אני אמרתי לו שיש שני אלוה בעולם, והוא ענה לי שיש רק אלוה אחד בעולם, זוהי השאלה הראשונה וזהו פתרונה.

שאלה שניה: הכומר הראה ליהודי חמש אצבעות פרודות אחת מהשנייה, והיהודי הראה לו אגרוף, אמר לו המלך: מה זה אומר? אמר לו הכומר: רמזתי לו אלוהים כבר אינו שומר ומשגיח עליכם, וההוכחה לכך שהרי אתם היהודים מפוזרים בכל העולם, והוא ענה לי שעתידים להיקבץ אל מקום אחד, זהו האגרוף.

שאלה שלישית: לקח הכומר בקבוק יין אדום והראה ליהודי מרחוק, כשראה היהודי את היין האדום, תיכף הוציא מכיסו את ככר הגבינה הלבנה והראה לו, ראה המלך שהכומר הולך להתעלף, אמר לו המלך: תגיד לי, מה הכוונה ביין והגבינה? השיב לו הכומר: אדוני המלך, יין אדום זה דם, אמרתי לו אתם שפכתם את דם זכריה הנביא שלכם בתוך בית המקדש, ואיך תתקבצו כמו שאתה אומר? והוא הראה לי גבינה לבנה, כי כתוב בתורת ישראל 'אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו' (ישעיה א, יח). באותו הרגע שמח המלך ביהודי, נתן לו מתנה הגונה ושלח אותו בכבוד רב.

למחרת התפרסם בעיתונות כל המעשה שהיה עם הכומר והעגלון היהודי, בא אחד אל הרב עם עיתון בידו ואמר לו: אדוני הרב, העגלון הכפרי שהיה פה אתמול, הלך ועמד לפני המלך והכומר, וזה פלא, כי כתוב בעתון שאלה ראשונה כך וכך, והשנייה, והשלישית, והכפרי הפשוט הזה ידע להשיב על הכל כראוי, והוציאו כרוז מהמלך שהיהודים זכו, והתבטלה הגזירה. תיכף הפסיקו את תעניתם ושלח הרב אחרי העגלון הכפרי שיבוא.

סביב הרב התאספו כעשרים רבנים מגדולי התורה, כדי לראות את הכפרי ולשמוע ממנו את הגרסה שלו לכל מה שהתרחש אצל המלך, נתנו לכפרי כסא לשבת על יד הרב והוא אמר לו, תגיד לי בבקשה, מה היתה השאלה הראשונה של הכומר? אמר לו: הוא הראה לי שתי אצבעות, אני הבנתי שרוצה להוציא ממני את שתי העיניים, ואני הראיתי לו אצבע אחת, כלומר, באצבע אחת אני מוציא את שתי עיניו. התחילו כולם לצחוק, כך לא היה כתוב בעיתון. המשיך הרב ושאל, ומה היתה השאלה השנייה? אמר הכפרי: הוא הראה לי חמש אצבעות, וכוונתו שרוצה לתת לי סטירה, ואני הראיתי לו אגרוף, אם רוצה לתת לי סטירה, באגרוף שלי אני אוציא את לו את כל השיניים שלו, ונתמלא כל החדר צחוק. אמר לו הרב: ומה היתה השאלה השלישית? אמר לו הכפרי: כמדומה לי שפחד ממני, הלך והביא בקבוק יין, אני ידעתי שרוצה לפייס אותי, ואני נתתי לו גבינה לעשות שלום בינינו. כולם צחקו והרב קם ונשק לו על מצחו, הבינו כולם שנעשה נס על ידו, ובזכותו הם ניצלו מעונש גלות (אהבת חיים).

רש"י אומר שלא נאמר כאן "לבבכם" (שני יצרים), כי אין יצר הרע שולט במלאכים. שואל המהרא"ל צינץ, הרי אברהם לא ידע שאלו מלאכים וסבר שאלו ישמעאלים אז מדוע אמר "לבבכם" ולא "לבבכם"? משיב הרה"ק: בלב יש שני כוחות, רוחני - של "לב חכם לימינו" ושמאלי - של "ולב כסיל לשמאלו" כל מאכל שאדם אוכל, מכיל בקרבו גם כח גשמי המזין את הגוף וגם כח רוחני המזין את הנשמה, לכן נאמר "ולחם לבב אנוש יסעד" הלחם סועד את שני כוחות הלב גם את הגופני וגם את הרוחני. אברהם חשב שאורחיו הינם ערבים אשר אין בהם כל כח רוחני וניזונים רק בצד הגשמי שבמאכל ולכן אמר להם "לבבכם" והתכוון ל"לב כסיל לשמאלו". ובעצם זה התאים גם למלאכים, שלהם יש רק כח רוחני וגם אצלם מתאים הביטוי "לבבכם".

"והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו" (יח, ח) מסופר, כי חותנו של הגאון רבי יוסף דב מבריסק זי"ע (אביו של הגר"ח זי"ע) היה ממקורבי הרה"ק רבי משה מקוברין זי"ע, בהיות רבי חיים ילד קטן נפל לחולי וכל הרופאים התייאשו ממנו, באותו זמן נזדמן הרה"ק מקוברין לעיר, ויבוא לבקר בבית חותנו של הגאון רבי יוסף דב, מיד עם הכנסו לבית פנה בעל הבית אליו באמרו: רבי, צרה גדולה יש לי בתוך ביתי, נכדי היקר חיימ'קה חולה אנוש. אמר לו הרה"ק מקוברין, בא ונבקר את החולה בחדרו, נכנסו שניהם לחדר, והרה"ק מקוברין פתח ואמר: בפרשת וירא כשהמלאכים באו אל

סיפור ושאלה בצידו

לעורר את בני המשפחה

ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י

באותם שנים התפרנסו בדוחק משפחת קוגלמכר,

והנוטענים שאשתו, אשת החיל היתה נוכינה,

בקידושים שהיו נערכים בשכונה, ידעו כולם

שהקוגל שהוגש, היה נוהם, העוגות והתבשילים

הנויחדים שהוגשו באירוסין ובר נוצוה, הוכנו גם

הם במוטבחם הקטן...

כשנולד בנו בכורו של ר' יואב קוגלמכר, ידע שהגיע עת פרעון החוב, שבזמנו, כשמרן שליט"א נתן את עצתו וברכתו, לעשיית השידוך של ר' יואב וזוגתו תחיל, הוסיף ואמר, שבעזה"י השידוך יעלה יפה, ויזכו לבנים רבים ובל"נ אף יבא לשמש כסנדק.

כשנכנס ר' יואב אל הקודש פנימה, קמיה הוד מעלת כת"ר שליט"א, להזמינו להתכבד בסנדקאות, שאלו מרן שליט"א, "האם אביך כבר קיבל סנדקאות אצל אחד הילדים", וכששמע מרן שליט"א שמדובר בבן הבכור, אמר לו שינצל את ההזדמנות, ליזכות לקיים מצות עשה דאורייתא של כיבוד אב, ויכבד את אביו בסנדקאות, ובירך את התינוק, שיזכו ממנו לרוב נחת מתוך בריאות והרחבת הדעת. והוסיף ואמר, שאת הבטחתו שישמש אצל בנו בסנדקאות, יוכל לקיים בעזה"י באחד מהבנים הבאים שיולדו.

כעבור שנה ומחצה, כשנולד לו בנו השני, נכנס שוב למרן שליט"א, בכדי להזמין להתכבד בסנדקאות, וגם כעת דחה מרן שליט"א ואמר לו, "תנצל את ההזדמנות, לזכות במצוה של הכרת הטוב, וחייב כבוד חמיו, ותכבד את חמיו בסנדקאות". ובידך את התינוק, שיזכו ממנו לרוב נחת מתוך בריאות והרחבת הדעת. והוסיף ואמר, שאת הבטחתו שימש אצל בנו בסנדקאות, יוכל לקיים בבן הבא שיוולד.

באותם שנים התפרנסו בדוחק משפחת קוגלמכר, מהמטעמים שאשתו, אשת החיל היתה מכינה, בקידושים שהיו נערכים בשכונה, ידעו כולם שהקוגל שהוגש, היה מהם, העוגות והתבשילין המיוחדים שהוגשו באירוסין ובר מצוה, הוכנו גם הם במטבחם הקטן.

בני השכונה והמשפחה הקרובה, הציעו בפניהם פעמים רבות, "בבני ברק חסר קייטרינג מיוחד", אם תפתחו מטבח תעשייתי, מהר מאוד הוא יתפוס את מקומו הראוי לו, ותוכלו להתפרנס בכבוד, ור' יואב יוכל לשקוד על תלמודו ללא הפרעה.

לאחר ששאלו את מרן שליט"א בדבר, וקיבלו ממנו את ברכת הדרך, בנו בחצר ביתם תוספת גדולה למטבח, והתפללו שיצליחו בהקמת הקייטרינג. כל ההתחלות קשות, וכך גם היה בהתחלה של "שמחה ונחת", הקייטרינג המשפחתי עם ההשגחה המהודרת, אך לאחר תקופה קצרה, יצא שמעו בכל המקומות, והיה בין הקייטרינגים המיוחדים והמובילים בעיר, בכל יום או יומים היה להם אירוע ולפעמים אף שנים ושלושה אירועים ביום אחד.

באותה התקופה, כשמלאו לבנם השני שנתים ומחצה, נולד לר' יואב בנו השלישי, גם בפעם הזו נכנס למרן שליט"א, בכדי להזמין להתכבד בסנדקאות, ולשמחתו הרבה קיבל מרן שליט"א את ההזמנה, ופרע את הבטחתו הישנה מלפני כשש שנים, והגיע לברית המילה. לאחר שזכה ר' יואב להכניס את בנו השלישי בבריתו של אברהם אבינו ע"ה, בירכו מרן שליט"א, שיזכה שיהיו לו בנים רבים העוסקים בתורה ובמצוות, דורות ישרים מבורכים.

ברכתו של מרן שליט"א התקיימה במלואה, בכל שנה שנתיים זכה ללידת בן נוסף, ר' יואב כבר זכה לבנים כמנין בני רב פפא, ועליהם נאמר, "בניך כשתילי זתים סביב לשולחןך", כל הבנים המשיכו במסורת בית אבא, שתולים בבית ה', וההורים וכל המשפחה רוותה מהם רוב נחת דקדושה.

יודעי דבר הפטירו, שאין זה קונץ שיש לו ילדים כה מיוחדים, שהרי תמיד היו נר לרגליו דברי המ"ב (סימן מ"ז סק"י) הכותב, "שתמיד תהיה תפלת האב והאם שגורה בפייהם להתפלל על בניהם, שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מידות טובות...", בכל תפילה ותפילה, היה ר' יואב שופך את ליבו כמים בתחינה ובבקשה לקב"ה, שיזכהו שכל בניו ילכו בדרכי התורה, ויעמלו בה כל ימי חייהם, רק מלשמוע את לשון התחנונים שהיה מפיל בבוקרו של כל יום מחדש, "ונהיה אנחנו וצאצאינו... כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה...", היו מתעוררים רבים ליראת שמים. וזאת מלבד תפילתו בלב נרגש, בברכת אהבה רבה, וקולו שהיה נשנק מבכי בתפילת ובא לציון, כשהיה מגיע ל"למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה".

גם אשתו אשת החיל, הרבתה תפילות ותחנונים על בניה, בכל ערב שבת לאחר הדלקת נרות, פניה היו נשטפות בים של דמעות, וזאת מלבד ההשתדלות המיוחדת לבנים תלמידי חכמים, שהקפידה בכל כחה ומרצה על צניעותה, בכל האופנים והזמנים.

ר' יואב שזכה במסגרת לימודיו לסיים מסכתות רבות, בכל סיום וסיום, כשהיה אומר את ההדרן, ומזכיר את בני רב פפא בשמותם, היה שופך דמעות כמים,

אברהם אבינו והוא נתן להם לאכול, נאמר והוא "עומד" עליהם, לשון הווה, ולכאורה היה צריך לכתוב והוא "עומד" עליהם, לשון עבר. אלא שמבואר בספרים הק' שבכל פעם שיהודי מכניס אורחים, בא אברהם אבינו ע"ה ועומד אתם אז, על כן נאמר לשון הווה, ובאברהם אבינו מצינו בגמ' (ב"ב טז) שאמרו מרגלית טובה היתה תלויה בצוארו, וכל חולה הרואה אותה מתרפא. ואם כן היות ואתה מקיים עמי כעת הכנסת אורחים, אם כן הרי נמצא כאן אתנו עתה אברהם אבינו, והחולה מביט במרגלית שלו, ובטוח אני שהילד יתרפא בעזה"ל, וכן היה..."

"והוא עומד עליהם תחת העץ" (יח, ח)

אחד מתנאי הכנסת אורחים הוא, שלא יגלה המארח עליונות כלפי אורחיו, כדי שירגישו האורחים את עצמם באווירה ביתית.

כידוע קרוי הצדיק "הולך", מכיון שהוא הולך ומתעלה במדרגות מפעם לפעם. לעומתו המלאך קרוי "עומד", מכיון שעומד הוא תמיד במדרגה אחת. כפי שאמר הכתוב: "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" (זכריה ג-ז). לפיכך, כשבאו המלאכים אל אברהם, לא רצה להיות במדרגה (יותר) עליונה מן האורחים הללו, ולכן התלבש במדרגתם - "והוא עומד עליהם" - הוא הפך ל"עומד", "עליהם" - בשבילם... (קדושת הלוי)

"ותצחק שרה" (יח, יב)

בתו של הרב הקדוש רבי שמואל מקמינקה לא זכתה לבנים, וכשנזדמן לעירה הצדיק רבי רפאל מברשד הלכה אליו וביקשה שיברך אותה בזרע של קיימא. השיב לה רבי רפאל: השמחה - סגולה היא לבנים. כשיספרה הבת את הדבר לאביה הצדיק, אמר לה: דבר זה למד רבי רפאל מן התורה, מן הנביאים ומן הכתובים. בתורה נאמר: "ותצחק שרה" - ולאחר מכן נולד יצחק. בנביאים נאמר: "רני עקרה לא ילדה". ובכתובים נאמר: "אם הבנים שמחה". אם כך - הגיבה הבת: אם שרה צחקה לשם הסגולה שבדבר, מדוע התרעם עליה הקדוש ברוך הוא בשל כך? השיב רבי שמואל: לסגולה צריכים רק כאשר צדיק מבטיח דבר מה. אך כשהקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו מבטיח - כשם שהבטיח לשרה - אז כבר אין צורך בסגולות, ולכן התרעם הקדוש ברוך הוא על שרה...

"אולי יש חמישים צדיקים בתוך העיר" (יח, כד)

הרה"ק רבי שמחה בונים מפרשיסחא זיע"א, שהיה פרק זמן מסוים בברלין ואיש לא הכירו שם. פעם נזדמן לברלין סוחר יהודי מוורשה, ובלכתו ברחוב הופתע לראות ממולו את הרבי מפרשיסחא הולך בגפו כאדם אלמוני. ניגש אל הרבי ותמה, הכיזד רבי שאתם כאן בברלין ואנשי המקום אינם יודעים על כך כלום? אמר לו רבי שמחה בונים, החשבת פעם ר' יהודי, למה אמר אברהם אבינו אולי יש חמישים צדיקים בתוך העיר? וכי אם היו שם צדיקים לא היה הדבר מפורסם? אלא מלמד שבסודם יכולים להיות צדיקים ואין איש יודע עליהם.

"ויאמר לא אשחית בעבור העשרה וילך ה' כאשר כלה לדבר אל

אברהם ואברהם שב למקומו" (יח, לג)

כתב רבינו האוה"ח הק' שאם אברהם היה גר בסודם היה מציל את כל עיר סודם מהשחתה, וכמו שנאמר 'צדיק יסוד עולם'. נמצאנו למדים מוסר גדול, שלמרות שאברהם אבינו התאמץ כל כך להצלת סודם מקודם במלחמה ואחר כך בתפלה, אף על פי כן לא חשב להתיישב בה כדי להצילה, והכל בשביל שלא לדור עם הרשעים. עוד כתב האוה"ח הק' על הפסוק 'לך לך מארצך וממולדתך': על דרך אומרים ז"ל לעולם ידור אדם בשכונת אריה ולא בעיר עם רשעים וכמו שכתב הרמב"ם, ואם היו רעים וחטאים שאין מניחים אותו לישב במדינה, אלא אם כן נתערב עמהן ונוהג במנהגם הרע, יצא למערות ולחוחים ולמדברות, ואל ינהיג עצמו בדרך חטאים, כענין שנאמר מי יתנני במדבר מלון אורחים'. ובפרשת אחרי כתב האוה"ח (ויקרא יח, ג), שכל מקום שדרו שם רשעים ועשו בה תועבות, הרי זה משפיע לדורות, אפילו צדיק שיגיע לאותו מקום, עלול להתעורר בו מחשבות ותאוות... כי המקום המתועב מעורר אותו לחטא.

"ואברהם בן מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו" (כא, ה)

מסופר על בנו של אחד הצדיקים המפורסמים בארה"ב, שלא זכה להיפקד בבנים, הגיע אותו האברך אל הצדיק הרב אברהם ישעיהו קרליץ (ה'חזון איש' זצוק"ל), וביקש שיברכו בבנים, אך הצדיק התחמק. פעם אחת הגיע האברך והודיע, שאינו זז מהמקום עד שהחזו"א יברכו. בתחילה ניסה החזו"א להתחמק, אך האברך לא זז משם, כשראה כך ברכו בבן זכר, ואכן זכו ונולד להם בן למזל טוב. לקראת הברית אמר האברך לאביו, הגם שמן הדין ראוי לתת לאביו את הסנדקאות, אך היות שמרגיש שנושע מברכתו של החזו"א, הוא מרגיש מחוייב לכבד את החזו"א בסנדקאות. האב הגדול לא התרגש, ואמר לבנו: "תן לי לדבר עם החזו"א ואני כבר אסתדר איתו". נכנס אצל החזו"א ואמר לו: "אם אכן תוכל לומר לי, שבני נושע מברכתך, הריני מוחל לך על הסנדקאות, אך אם לא, זה שייך לי". נענה החזו"א ואמר: "וכי

בתחינה ובתפילה, שיזכהו ה', שכל בניו יהיו תלמידי חכמים, כפי שזכה רב פפא.

כשהיה ילדם העשירי, בן הזקונים, כבן שש, זיכס ה' ית"ש במתנה גדולה ועצומה, נולדה להם במזל טוב, בת בריאה ושלומה, בהתרגשות גדולה ועצומה, עמד ר' יואב, האב הטרי לבתו היחידה, ליד עריסתה, עצם את עיניו בשמחה ובדמעות שליש, ובירך את הברכה המיוחדת שמברכים בראית הבת בפעם הראשונה, "ברוך אתה ה' ... שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה".

ההורים התלבטו קשות בשם שינתן לבתם התינוקת, ובעצת מרן שליט"א, נקראה בשם, "דבורה הינדה נעמי", שהוא שילוב שמותם של שני הסבתות החשובות ע"ה, אמו של ר' יואב, ואמו של רעיתו, ששני נשים צדקניות הללו, היו ידידות נאמנות רבות בשנים.

בקידוש הגדול שעשה ר' יואב, הגיעו בהמוניהם מאות רבות ממשפחתו הרחבה, ידידיו ומכריו ובני השכונה, כל אחד בירכו בברכות רבות ומגוונות, כל אחד כפי סגנונו, אך משפט אחד חזר בעשרות פעמים, בתחילת או סוף ברכה ואיחול, "שבס"ד זכה לבת אחת לרפואה".

כשהמשפט חזר על עצמו עוד ועוד, חשב ר' יואב, מה מיוחד בבת אחרונה שהיא לרפואה, והחליט בליבו לשאול את המברכים, מה רפואה יש בבת שנולדה לאחר בנים רבים, אך כששאל הבין, שישנם משפטים השגורים בפה הכל, אך לא יודעים את משמעותם, מכל העשרים ושש ששאל, אחד לא ידע לומר לו פשר דבר.

באותה שעה, הכריז ר' יואב באוזני עשרות היושבים לפניו בקידוש, שמי שיוכל לומר לו, מדוע בתו שנולדה לו כעת בשעה טובה ומוצלחת, היא בת לרפואה, לכשתוולד לו בת לרפואה, יקבל סיר קוגל לקידוש, על חשבון הבית.

דעות רבות נאמרו בביאורם של הדברים, יעקב גזונטמידל פירש, שהביטוי נובע ממה שמצאנו באבילות, שאם רח"ל אירע אבל במשפחה, שהגמ' כותבת שתדאג כל המשפחה, ואם נולד תינוק נתרפאה כל המשפחה, ויש דעות שכל זה הוא רק בלידת תינוק זכר, אך בלידת נקיבה, לא הוסר הקטרוג, המשפחה לא נרפאה, ועל כך אומרים, שאם נולדת בת, אינה מרפאה את המשפחה לגמרי, אלא היא רק לרפואה בעלמא.

אבנר אויגשפיי ביאר, שהיות ובגמ' מובא, שהחושש בעיניו יקרא לאשה חכמה שתרוק לו על עינו ויתרפא, ויש דעה בגמ' שהוא רק מועיל אם אשה זו היא בתו, על כך אומרים לאדם, שזכה לבת לרפואה, שאם ח"ו יחוש בעיניו, בתו תוכל ללחוש לו ולירוק לו, ויתרפא ממנה.

ר' יואב לא קיבל את התשובות, הם לא נתיישבו על ליבו, כך שסיר הקוגל ממתיק עד היום למי שיזכה בו, מי שיוכל לומר לו מקור למימרא זו, מה לבת ולרפואה.

באותם השנים, ככל שהילדים גדלו, עמם יחד ההוצאות הלכו וגדלו, ואיתם יחדיו הסייעתא דשמיא בפרנסה, הקייטרינג הלך וגדל, ר' יואב החל לעזור כאן ושם, במחשבה שבאופן זה יוכל לעסוק מעט בקללת הפרנסה, וישאר לו שעות רבות להמשיך בלימוד התורה הקדושה תמידין כסדרן.

מחשבות לבד ומציאות לבד, בתוך זמן של כמה שנים, נשאב ר' יואב רובו ככולו אל תוך המטבח, הפרנסה היתה בריוח גדול יותר, ר' יואב יכל לתת צדקה ביד נדיבה, מלבד אירועים שלמים שעשה חנם אין כסף למשפחות נזקקות, אלמנות ויתומים, באופן מכובד ויפה ביותר, עם כל התוספות, כך שכולם חשבו שהאירוע נעשה במחיר מלא.

חסרון אחד גדול ועצום היה בכל העסק, שלר' יואב כבר לא היו שעות רבות ללימוד, אך מכל משמר שמר על השיעורים היומיים בבוקר השכם, שבכל מחיר לא ויתר עליהם כלל.

שנים רבות עברו, ר' יואב השיא כבר את כל ילדיו כמנהג בעלי בתים חשובים, עם שידוכים מיוחדים ומוצלחים, וזכה לדורות ישרים מבורכים.

באותה התקופה, נקלעו שנים מבניו, מנשה וטוביה, בקשיים כלכליים גדולים, ולמרות שר' יואב השתדל לעזור להם מעל ומעבר, בכל זאת הקומץ לא השביע את הארי, ועדיין המצב היה דחוק, זמן רב התלבטו האחים מה הדרך שילכו בה, וכמנהגם שירשו מבית אבא, החליטו ללכת יחדיו לרבותיהם לשמוע מה היא דרך התורה, לנהוג במצבם זה.

לאחר שהציעו בפני רבותיהם את כל צדדי שאלתם, פסקו להם, שמאחר והם מוכרחים לצאת להביא להם לפי הטף, עליהם להזהר ולהשמר שלא להתנתק מעץ החיים, ולכך יחפשו מקום להשתדלות, המתאימה לבני תורה, ללא סביבה רעה וללא שאר מרעין בישין, וימשיכו בתלמודם ככל אשר יתאפשר להם, ויקבעו לעצמם עתים ללימוד, שאותם לא יבטלו בעד כל הון שבעולם.

לאחר בדיקה וחקירה החליטו ב' האחים, שאין השתדלות יותר מהודרת מאשר בעסק המשפחתי, שהוא ללא כל החששות שהזכירו רבותיהם, ותחת הנהגתו והנהלתו של אביהם היקר, ולכך נכנסו מנשה וטוביה לעסק המשפחתי, וכדרכם של צעירים נמרצים, המריצו ודרבנו את אביהם, להתרחב ולפתוח מטבח נוסף בירושלים, להעסיק עובדים רבים, ואכן כל עשה ובס"ד עלתה בידם ופרנסתם היתה בריוח גדול.

חושב אתה, שלחינם בירכתי את בנך? קראתי עבורו פעמיים את כל ספר התהילים! כששמע כך אמר האב: "אם אתה מסוגל לקרוא פעמיים את כל התהילים עבור יהודי שכלל אינך מכיר - הסנדקאות שייכת לך!" (פניני עין חמד).

"ויפקח אלוקים את עיניה" (כא, יט)

"אמר רבי בנימין, הכל בחזקת סומין עד שהקב"ה מאיר את עיניהם. שנאמר: ויפקח אלוקים וכו'". המקור הוא מהגר שכבר מתייאשת מבנה ומתרחקת ממנו ואז שומע ה' לקול הנער. לא נאמר שהיה נס ונברא מעין מים, אלא שנפקחו עיניה לראות את המעין שהיה שם מקדמת דנא. לכן הסגולה היא, בכל אבידה שאנו יודעים שהיא מצויה רק נעלמה מעינינו (מפתחות, ארנק וכד'), מצטטים את דברי רבי בנימין בכדי שהקב"ה יפקח את עינינו.

בתו של רבי מיכל פיינשטיין זצ"ל הייתה ל"ע חולת קצרת ובשעת התקף נזקקה למכונת הנשמה. תמיד נמצאה בקרבתה מכונות כאלו על כל צרה שלא תבוא ולשם כך רכשו יום אחד נתקפה בהתקפה שכזו ורצו להביא את המכונה והיא לא נמצאה! בינתיים התגברה ההתקפה והחיפושים נמשכו, אך לשווא. לא מצאו והחולה ל"ע נפטרה. לאחר פטירתה, נמצאו ליד מיטתה, לא מכשיר אחד אלא שלושה ! היה חסר "ויפקח אלוקים את עיניה"...

סיפר הרב גלינסקי זצ"ל שכאשר עלה לנחם את המשפחה שמע כיצד הם חוזרים ודנים במאורע הנורא ובהחמצה. ניחמם הרב ואמר ששמע לפני המלחמה שיחה מהרב רוזנשטיין זצ"ל, המשגיח של ישיבת לומז'ה: מצד אחד "אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו עשה עושה ויעשה לכל המעשים". ומצד שני יש חובת השתדלות וכאילו ההשתדלות היא המניבה את התוצאות. הא כיצד? התשובה: היסוד והעיקר הוא, שאין אדם נוגע במוכן לחברו כמלא הנימה; הגזירה - אמת: החריצות - שקר! אבל ההשתדלות היא מצוה. [צריך שגזירת הבורא תחול על משהו ולכן צריך את ההשתדלות. כמו שנא' בתחיית המתים שהיא תהיה מעצם הלוז. בשביל מה? כדי שתתחיל ותחול תחיית המתים על משהו]. כל זה, אמר המשגיח, כאשר מדובר על השתדלות לקראת העתיד. אבל במה ששייך לעבר, אין לנו אלא את הידיעה שהבורא ית' עשה עושה ויעשה לכל המעשים. ומי שסבור שאילו היה נוהג אחרת התוצאה הייתה משתנה, הרי זה גובל בכפירה! למחרת פגש הרב גלינסקי את הרב שקלאר שאמר לו: באתי לנחם ואמרו לי שאתה הרב גלינסקי ניחמת אותם יותר מכולם! אמר הרב: אני ניחמתי!! המשגיח מלומז'ה ניחם אותם...

"ויעקוד את יצחק בנו וישם אותו על המזבח ממעל לעצים" (כב, ט) למה עקד אותו קודם ואחר כך שם אותו על גבי המזבח, הלא יותר פשוט שיצחק יעלה בעצמו על גבי המזבח ואחר כך יעקדנו. ואפשר לומר דהנה איתא בשבת (צ"ד.): המוציא לרשות הרבים אדם חי בשבת פטור, משום דחי נושא את עצמו. אבל המוציא כפות חייב, שאדם הכפות אינו נושא את עצמו. ולפי זה יש לומר שאברהם דייק במצות ה' שצויה לומר "והעלהו שם לעולה", שהוא בעצמו צריך להעלותו על המזבח, ואם יצחק יגביה את עצמו וישכב על המזבח, הרי חי נושא את עצמו ונמצא שגם יצחק מסייע בדבר והוא אינו מקיים את מצות ה' בעצמו כמו שנצטווה... ועל כן נתחכם אברהם לעקדו עוד קודם שעלה יצחק על גבי המזבח, ועכשיו כשהוא כפות הרי הוא אינו נושא את עצמו ושפיר יכול לקיים את מצות ה' והעלהו בעצמו...

לשון חכמים ברכה

חקירות ויסודות מרבתינו

בלשונם הטהור

חזקה נוה שתחת ידו של אדם שלו

שם בא"ד, ומשני לא צריכא דנפל לרשותא דחד מינייהו, פירוש ושהו ברשותו הרבה, מהו דתימא כיון דשהו ברשותו הרבה ניהמניה שעשאה כולה מיגו דאיבעי אמר ממך לקחתיה והיה נאמן משום דשהו הרבה וכו'. והנה כתב הדרשה (סי' קנ"ז סקי"ג) דהטור שם חולק על תוס' וס"ל דאפי' בשהו זמן הרבה אינו נאמן לומר לקחתיה משום דשותפין לא קפדי אהדדי, (וכ"כ בסמ"ע סי' קע"ט סק"א). אכן הש"ך שם (סי' קנ"ז סק"ח וסי' קע"ט סק"ב) חולק על הסמ"ע וסובר דהטור ס"ל נמי כתוס' ורק דהטור שם מיירי שלא שהה זמן רב כ"כ שרגילין להקפיד ע"ש. וצ"ב לדעת הסמ"ע, במאי פליגי הטור ותוס' דמ"ט להטור אינו נאמן לומר לקחתי כשהיה זמן רב שרגילין להקפיד.

וביאר בחי' הגרנ"ט, דהנה יש לחקור בהא דנאמן אדם לטעון לקוח הוא בידי מחמת החזקה דכל מה שתחת ידי אדם שלו. האם הוא

כשראה ר' יואב שהעסק מנוהל בטוב ובנעימים ע"י בניו היקרים, והוא עצמו כבר גמר לשלם את כל חובותיו, ואף בידו סכום ריוח ניכר, באותה העת חשב ר' יואב, שהגיע הזמן והעת שאצא מהעסק ואתן לבני היקרים שינהלוהו, ואוכל לשוב ללימוד התורה בכל שעות היום.

על פי עצתו של מורו ורבו שליט"א, למניעת מריבות ומחלוקות בין ילדיו, בראשונה חילק ר' יואב, לכל אחד משמונת בניו שנשארו על התורה והעבודה, מענק חד פעמי בסכום מכובד, כנגד חלקם היחסי כאחים במפעל המשפחתי, סכום התחלתי לנישואי ילדיהם בעיתם ובזמנם.

לאחר מכן חילק את הקייטרינג עצמו לשנים, כאשר מנשה בנו האחד, קיבל את המטבח בב"ב, וטוביה בנו השני קיבל את המטבח בירושלים. ובכדי שלא יבואו לידי נסיון, סוכם ביניהם שכל אחד רשאי לעשות אירועים בכל מקום בארץ מלבד במקומו של השני, מנשה יוכל לעשות בכל ערי הארץ מלבד בירושלים, ואילו טוביה מלבד בב"ב.

עוד סוכם, שהאחים העובדים בעסק המשפחתי, יחוייבו להפריש בכל חודש, חומש מהכנסותיהם, שיועברו לשאר האחים, העוסקים בתורה.

שנים רבות עברו, שני האחים עסקו בעבודתם כל אחד במקומו, כאשר הם עומדים בהסכם על שני חלקיו, בכל ראש חודש הקפידו להפריש חומש מההכנסות ולחלקם לאחיהם, ויחד עם זה, הקפידו על החלק הנוסף מההסכם, אפילו במקרים שנראה שמפסידים עי"ז, ולא ניסו להסיג אחד גבול רעהו.

באחד הימים פנו למנשה, בבקשה להזמין אצלו אירוע ענק, רב משתתפים בישוב מעלה אדומים שבפרוזדור ירושלים. ברגע הראשון חשב מנשה שלא לקבל כלל את ההזמנה, שהרי יש לו הסכם עם טוביה, אך כיון שהיה זה אירוע גדול מאוד עם ריוח רב, חשב מנשה לעצמו שמעלה אדומים אינה ירושלים וא"כ היא כשאר ערי הארץ שמותר לו ע"פ ההסכם לערוך שם אירועים, ולכך קיבל את ההזמנה.

בלילה, כשעלה מנשה על יצועו, לאחר יום עבודה קשה ומעייף, היה בטוח שתוך דקה לאחר שיסיים לקרוא קר"ש על המטה, יעצמו שמורות עיניו ותיפול עליו תרדמה חזקה, שהרי בשעתיים שלמד לאחר העבודה, כמנהגו בכל יום ויום, התאמץ בכל כוחו שלא להרדם, אך למרות עייפותו הרבה, כעת בשכבו על מיטתו, לא הצליח להרדם. מצפונו יסרו. ההזמנה שקיבל באותו היום היא נגד ההסכם, אין זה ישר והוגן. ומאידך חשב שמסתבר שאחיו טוביה לעולם לא יידע מאירוע זה, ואולי אין זה נוגד את ההסכם ומותר לי. ולכך החליט שלמחרת בבוקר לאחר התפילה יכנס לרב השכונה ויביא בפניו את השאלה למען יכריע לו את הדרך אשר ילך בה.

בבוקר הזדרז מנשה לילך לרב שהכירו עוד מילדותו, ולאחר שסיפר לו את כל ההסכם, הציע בפניו את השאלה שנתעוררה לו אמש, האם מותר וראוי לו לקבל את האירוע או לאו, והמתין למוצא פיו. תוך כדי שהרב שקל את הדברים, ביקש מנשה את סליחת הרב, והעיר שהוא חושב שמרש"י בפרשתינו יש ראייה שאכן אסור לו לקבל את ההזמנה.

פנה אליו הרב במאור פנים ואמר, שמחה גדולה שמחת אותי כעת, זכורני איך בילדותך היית לומד את הפרשה עם פירש"י וכן את שאלותיך הנחמדות, ושמחתי כעת לשמוע שלמרות כל עיסוקיך הרבים, מלבד השיעורים שאתה משתתף בהם קבוע, והחברותא המיוחדת שעתיים בכל ערב, ממשיך אתה גם בהנהגתך זו, שהיא הלכה מפורשת בשו"ע, שאין כולם יודעים את חשיבותה, ואת הבטחת חז"ל למקיימה, שיזכה לאריכות ימים.

הוסיף הרב ואמר, ובענין שאלתך, אשתדל לעיין בדבר, ובל"נ עד הערב, אקוה שה' יאיר את עיני ואוכל להשיבך דבר, את הדרך אשר תלך בה.

השאלה היא: מניין בפרשתינו ע"פ פרש"י, ניתן להביא ראייה לספקו של מנשה ?

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" משבוע שעבר:

בתשובה לשאלה מנין בפרשתנו ע"פ פרש"י, מצא ר' שמחה היתר להנהגתו, לשאול אדם מה השעה, למרות ששעונו היה תקין, כאשר חפץ בשאלתו זו לעורר את האדם מדכאונו, ואין בזה משום גניבת דעת. ניתן להוכיח מרש"י, שאכן היה מותר לר' שמחה לשאול את אותו יהודי מה השעה, למרות שהיה לו שעון והשעון היה תקין, ואין בזה משום גניבת דעת מחמת התועלת שיתכן ויצא מזה, וזאת מדברי רש"י ט"ז ח', "אי מזה באת. מהיכן באת, יודע היה, אלא ליתן לה פתח ליכנס עמה בדברים..." מבוואר ברש"י, שהמלאך שאל את הגר מהיכן היא באה, למרות שידע זאת קודם, כיון שכל כוונתו היתה, למצוא פתח שדרכו יוכל להיכנס, בכדי שיוכל לאמר לה על הנבואה.

מתוך תגובות הציבור לקובץ

מצאתי הגליון "בטעות" והדפסתי כדי לקרוא ביו"ט אבל זה היה הפתעה כי אין זה קריאה אלא לימוד ממש והיו כמים קרים על נפש עייפה!!! חילכם לאוריינת. התחלתי לקרוא את הקובץ, ולא הייתי מסוגל להתנתק. ממש תורה מפוארת בכלי מפואר!

מחמת ההוכחה לחוד, דכיון דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן, הוי זה הוכחה שהוא שלו, ואף באופן שאינו מוחזק עכשיו. או דלמא כל החזקה מהני דוקא כשהוא תפוס ומוחזק, ומשום דיסוד החזקה הוא דע"י ההוכחה מהני מה שהוא מוחזק, וזוכה בחפץ.

וכתב להוכיח כצד השני, מדברי התוס' לקמן (דף לג ב) שכתבו דהיכא דלקט פירות מחצר חבירו וטען לקוחין הם בידו, ואינו תפוס בהם עכשיו, אינו נאמן מחמת החזקה דכ"מ שתח"י אדם שלו, רק משום טעמא דלא חציף איניש למיכל פירות דלאו דיליה, ע"ש. הרי מוכח דאף דאיכא ההוכחה מכח החזקה דכ"מ שתח"י אדם שלו, ע"י שהיה תפוס בהם קודם, מ"מ כיון דעכשיו אינו מוחזק, לא מהני, ומשום דבהוכחה לחוד בלא מוחזק לא מהני. [וכן מוכח מהא דהאריכו התוס' והרא"ש גבי שנים אוחזין בטלית מ"ט לא אמרינן כל דאלים גבר, ואף דלכאורה הא איכא להוכחה דכ"מ שתח"י שלו, אלא מוכח דכיון דלא הוי מוחזקין ממש לא מהני ההוכחה לחוד].

ולפי"ז מבואר דעת הטור, דהנה בהא דאמרינן שותפין לא קפדי אהדדי, איכא ב' טעמים, כמש"נ, חדא דהשותף בעל החפץ אינו מקפיד שישאר ביד שותפו, דכיון שהכל יודעים שהם שותפים, אינו חושש שיפסיד חפציו ע"י שיטען השני שהם שלו.

ועוד טעם איכא גם מצד השותף בעל המקום דכיון שהם שותפין הרי הוא משאיל לשותפו מקום להניח שם חפציו כמ"ש רש"י בב"מ (דף קטז ב), וממילא לא חשיב כלל מוחזק כיון דהמקום שאול לחבירו. [והיינו דטעם הא' הוי לענין ההוכחה, דכיון דהשותף בעל החפץ אינו מקפיד, ליכא להוכחה, וטעם הב' הוי לענין המוחזק דכיון שבעל המקום אינו מקפיד ומשאיל לשותפו המקום לא הוי מוחזק].

שיעורי הגר"ד פוזנרסקי (כ"ב ז, א אות כא - כב).

חזקת שלש שנים

[אלא דלכאורה אכתי צ"ב בביאור סברת מחלוקת הרמב"ן והרא"ש בטוען שלא היה לו למחות אי המערער צריך להביא ראיה או המחזיק. דבשלמא בטוען שהיה עובר דרך עליו נתבאר דפליגי אי מחאה זו עדיף משאר מחאה, דהרא"ש סובר דהוי מחאה בעצם מעשה החזקה, והוי חסרון בהחזקה ולכן המחזיק צריך להביא ראיה, והרמב"ן סובר דהוי כשאר מחאה דעל המערער להביא ראיה. אבל בטוען שהיה במקום שלא היה נשמע המחאה, ולא היה לו למחות, במאי פליגי הרמב"ן והרא"ש אי על המחזיק להביא ראיה או על המערער להביא ראיה].

ונראה דפליגי ביסוד דין חזקת ג' שנים, דהרא"ש סובר דדין חזקת ג' שנים הוי עצם מה דמחזיק הקרקע ג' שנים, ורק דבעינן ג"כ להראיה דמדלא מיחה, אבל עכ"פ עיקר דין החזקה, הוי עצם מה דמחזיק בהקרקע. אבל הרמב"ן סובר דכל עיקר החזקה הוי רק מדלא מיחה, דעצם זה ידיע המערער ולא מיחה, זה הוי החזקה.

והיינו דהא יש לחקור ביסוד דין חזקת ג' שנים, מהו עצם החזקה, האם החזקה הוי מה דמחזיק ג' שנים, או דהחזקה הוי מה דהמערער לא מיחה. [והיינו דראשית יש לדון האם חזקה הוי דין מוחזק ע"י טענת ג' שנים, או דהוי דין ראיה, דג' שנים הוי כמו שטר דהוי ראיה שהוא שלו. ואף אי הוי דין ראיה נמי יש לחקור מהו עצם דין חזקת ג' שנים דהוי ראיה, אי מה דמחזיק ג' שנים הוי הראיה, והיינו דכמו דאי נימא דהוי מדין מוחזק, הוי המוחזק ע"י עצם מה שהחזיק ג' שנים, כמו כן אי הוי מדין ראיה, נמי הוי הראיה בעצם מה דהחזיק ג' שנים, דזה כשלעצמו הוי כשטר ראיה בידו. או דלמא עצם דין חזקת ג' שנים הוי רק הראיה מדלא מיחה, דע"י שהחזיק ג' שנים באופן שהיה לו למחות ולא מיחה, א"כ עצם זה דלא מיחה, זה הוי דין הראיה של חזקת ג' שנים].

ובזה נחלקו הרא"ש והרמב"ן, דהרא"ש סובר דעיקר דין חזקה הוי בעצם מה דמחזיק ג' שנים, ולא עצם מה דלא מיחה, ולכן המחזיק צריך לברר רק עצם האכילה דג' שנים, אבל היכא דהמערער טוען שלא היה יכול למחות או שלא שמע החזקה, [כיון דמעשה החזקה הוא ודאי, והוי ספק רק אי יש כאן דבר המבטל החזקה], על המערער להביא ראיה לזה לבטל החזקה. ואע"ג דעיקר החזקה במה שמחזיק ג' שנים הוי נמי רק מה דהבעלים יודע שמחזיק, ובלא ידיעת המערער שמחזיק לא הוי חזקה, [וא"כ הא לכאורה כשטוען שלא שמע החזקה אכתי הוי הנידון בעצם מעשה החזקה]. אפ"ה כיון דאחר ידיענין ידיע המערער הוי החזקה בעצם מה דמחזיק ג' שנים, דזה הוי השטר ראיה שלו, לכן על המחזיק להביא ראיה רק על החזקה, דהחזקה הוי הראיה. אבל הרמב"ן סובר דכל עיקר החזקה הוי רק הראיה דלא מיחה, וא"כ נמצא דכל עצם מעשה החזקה הוי במה שמחזיק במצב שיכול למחות ואינו מוחה, דה"א מיחה" הוי החזקה, ולכן סובר דהמחזיק צריך להביא עדים שהיה יכול למחות ולא מיחה, דרק בזה הוי עדות על מעשה חזקה.

שיעורי הגר"ד פוזנרסקי (כ"ב ז, א אות קלט).

חטאת – קודמות לעולה

ואמר הגר"ח דהנה מצינו ב' דינים, דין זדם החטאת קודם לעולה

מפני שמרצה, ודין דחטאת קודם לעולות הבאות עמהן, וכשנחקר משום איזה דין הוא דנעשה מחו"ז ע"כ צ"ל דדין דחטאת קודמת לעולות הבאות עמה הוא דין בהבעלים המביאין את הקרבן, אבל הדין דדם החטאת קודם לדם העולה אינו דין בהבאת הקרבן, אלא דהוא דין בהכהן העובד, כשיש לפניו שני מיני דמים צריך להקריב דם החטאת קודם, משום דין דכל התדיר ומקודש קודם לחבירו.

והנה לקמן (בדף קיב ע"ב) גבי מחו"ז בבעלים אם היה מקריב חטאת בחוץ פטור דאינו ראוי לבוא לפתח אוה"מ, אבל עולה ושלמים חייב דראוי לבוא בפנים דראוי לנדבה. וממילא יבואר החילוק בין הכא גבי יולדת לההיא דהקדים החטאת קודם להאשם, דהכא גבי יולדת אם הביאה עולתה קודם חטאתה הרי לא חל שום חלות פסול של מחו"ז בעצם הקרבת הקרבן כיון דהקרבן כשר הוא לנדבה, ואינו נוגע הדין דהחטאות קודמות אלא לענין לעלות לחובת הבעלים, משו"ה אמרינן כיון דעצם הקרבן כשר הוא עולה נמי לחובתה, אבל גבי דין דהקדים חטאת קודם לאשם כיון דהחטאת הא לא חזי לנדבה הרי חל חלות פסול של מחו"ז בעצם הקרבת הקרבן, ומשו"ה אינו עולה לחובתו כיון דקרבן פסול הוא. [א"ה, עי' חידושי מרן רי"ז הלוי הל' עבודת יוה"כ פ"ה ה"ג שהביא תי' הגר"ח הנ"ל, ועי' גם בחידושי הגרי"ז כאן].

חידוסי הגר"ח (זבחים ה, א ד"ה צדינא דחטאות קודמות).

אודות הקובץ

קובץ זה יוצא לאור בס"ד מדי שבוע, ומופץ באמצעות דוא"ל בלבד, ובו שנים עשר מדורים:

מדורי הפרשה והסיפורים:

א. מדור 'שבעים פנים לתורה', ובו שאלה בעניני פרשת השבוע [או המועד], שנשאלה בקובץ 'עיון הפרשה' בשנים קודמות, עם תשובות מגדולי הדורות, שהובאו במסגרת 'קונטרס התשובות בעיון הפרשה', שהקב"ה זיכני בעריכתו. **ישר כח גדול לראשי מפעל 'עיון הפרשה' שליט"א, על הסכמתם האדיבה לשימוש בקונטרס זה [וכל הזכויות שמורות להם], והוא הדין לכל הרבנים המוזכרים להלן.**

ב. מדור 'שמחת התורה', ובו שו"ת נוסף בעניני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי יהודה שמחה סטורץ שליט"א.

ג. מדור 'שלום לאוהבי תורתך', ובו שו"ת נוסף בעניני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי שלום חזקיה שליט"א.

ד. מדור 'ליקוטים וסיפורים נפלאים', בעריכת הרה"ג רבי ברוך רובין שליט"א. **ה. מדור 'סיפור ושאלה בצידו',** לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י, מתוך העלון 'האיחוד בחידוד' [וכל הזכויות שמורות להם]. פתרון החידה יובא בשבוע שלאחר מכן [ניתן לשלוח פתרונות למערכת, ואם יהיו פתרונות שיש בהם חידוש נפרסמם בע"ה].

ו. מדור 'מרגליות שאול', ובו חידושים והתכתבויות מגדולי הדור, מכתבי הרה"ג רבי שאול מרגליות זצ"ל.

ז. מדור 'מתיקות המוסר', בעריכת הרה"ג רבי אלעזר שליט שליט"א.

ח. מדור 'נפלאים מעשיך', ובו עובדות נפלאות ומחזקות, בתורה ויראת שמים.

מדורי ההלכה והעיון:

ט. מדור 'מתיקות התורה', ובו חידודי הלכה ועובדות הלכתיות, משולחנו של הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א [מלוקטים מתוך סדרת הספרים 'חשוקי חמד' בהסכמתו].

י. מדור 'אוצר היסודות והחקירות', ובו חקירות ויסודות מרבתינו ראשי הישיבות, ושאר מעתיקי השמועה, מסודרים לפי סדר הא-ב. מתוך הספר 'דרישה וחקירה', שנמצא בשלבי עריכה והגהה.

יא. מדור 'לשון חכמים ברכה', ובו חקירות ויסודות בלשון רבותינו, מתוך הספר הנ"ל.

יב. מדור 'המעיר לארץ', ובו הערות והארות מרבנן ותלמידיהון [נא לכתוב בשפה ברורה ונעימה. המעונין בעילום שם לא יחתום שמו בסוף ההערה].

ישר כח לצייר התורני הרב יונתן (יוני) גרשטין שליט"א, על תרומתו הגדולה להמחשת הקובץ.

 כל הזכויות שמורות לעורך, ולשאר המחברים לפי הענין. אסור להעתיק חלקים מקובץ זה ללא רשות מפורשת בכתב [ניתן להעתיק הקובץ בשלימותו].

שלום וברכה. אשמח להירשם לקבלת הקובץ המפעים. יישר כח!

יישר כח גדול, על החומר הרב, והתכנים הנפלאים, תמשיכו לזכות את הרבים!

המיוחד בגליון הזה שהוא הכי מגוון שיש, וכל מי שמעיין בו מוצא את מבוקשו, מגדול הדור ועד בר בי רב!

קבלתי בתודה ובשמחה רבה את הגליונות ששיגר אלי, ישר כחך ששיגרת, ואכן מלאים מזן אל זן, ועמוסים בד"ת מתוקים וערבים. וניכר עמל גדול בסידור ועריכת הדברים. תפוחי זהב במשכיות כסף, דבר דבור על אופניו. ישר כוחו וחילו לאורייתא. אמן. בהוקרה ובהערכה רבה...

נראה יפה וכתוב נאה ובוודאי יהיו רבים שיהנו ממנו.

ישר כח. הגליון חביב ביותר. נראה מאוד איכותי ונעים לעיניים.

נפלא מאוד! תחזקנה ידיכם! תזכו להמשיך בזיכוי הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה מתוך רוב נחת והרחבת הדעת!

עיינתי בקובץ על פרשת שופטים ומאוד מאוד נהיתי. השאלות מאוד רלוונטיות והתשובות ברורות ומובנות והכל בהיר ונעים. ישר כח ותמשיך להגדיל תורה ולהאדירה וכמובן אשמח לקבל את הקובץ הזה מידי שבוע (אם אפשר בתחילת השבוע).

יישר כח וחיילך לאורייתא! ממתין בס"ד לגליון הבעל"ט!

עלון נפלא ביותר! שפה ברורה ונעימה!!!

ייש"כ על ההצטרפות לקובץ הנפלא, תיזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

ייש"כ על העלון הנפלא, המלא וגדוש ביסודות איתנים וחקירות נפלאות, המבטאים את מתיקות התורה.

נהנתי מאוד מהגליון אשמח להמשיך לקבל אותו במייל הזה. בברכת יגדיל תורה ויאדיר.

פלא פלאות! מעיין המתגבר !

באתי בזאת בברכת יישר כח גדולה על הגליון הנפלא המקבץ בתוכו מאגר נפלא של יסודות וחקירות מדברי רבותינו, וכן קובץ תשובות בענייני הפרשה דבר בעיתו מה טוב. ואסיים בברכת כהן והדיט שתזכו להפיץ תורה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא מתוך הרחבת הדעת.

מזל טוב על העלון הוא נראה מאד מרשים ויפה, חילך לאורייתא.

תודה רבה על משלוח הגליונות והתוספות. כן ירבה וכן יפרוץ. ויזכה ללמוד וללמד דעת את העם, שנה טובה ומבורכת שנת גאולה וישועה ורווחה לתופסי התורה. ואתם שלו'.

יישר כח על הדברים הנפלאים מדי שבוע בכזה הגשה מפוארת, וגם על כל התוכניות השימושיות.

ואצרף ברכת הדיוט, לשנה טובה תכתבו ותחתמו וירבה השפע במעונכם והמשיכו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים. ושלו' רב לאוהבי תורתך.

יישר כח עצום ונורא !!!

לעילוי נשמות

מרן רשכבה"ג רבי **אהרן יהודה ליב שטינמן** זצ"ל ב"ר נח צבי זצ"ל

מרן פוסק הדור רבי **שמריהו יוסף ניסים קרליץ** זצ"ל ב"ר נחום מאיר זצ"ל

הגאון רבי **יואל סטניצקי** ב"ר פרץ זצ"ל

הרה"ג ר' **חיים ישראל רוטמן** ב"ר יואל יעקב זצ"ל

הרה"ג ר' **שאול חיים דב מרגליות** ב"ר ישראל שלמה פייבל זצ"ל

הרה"ג ר' **משה רייך** ב"ר לייב זצ"ל

סבי הרה"ג ר' **דב יצחק הכהן לינטופ** ב"ר שמואל פרץ זצ"ל

וזוגתו **מרת יוכבד** ע"ה ב"ר אריה זצ"ל

סבי הרה"ג ר' **אהרן דוד הכהן מלאכי** ב"ר חיים יצחק זצ"ל

וזוגתו **מרת רבקה** ע"ה ב"ר אברהם יששכר זצ"ל

הרה"ג ר' **יעקב אריה הלוי הורן** ב"ר שלום זצ"ל

וזוגתו **מרת מרים** ע"ה ב"ר משה זצ"ל

מרת **מלכה פילץ** ע"ה ב"ר אברהם זצ"ל

הרבנית **רחל גנס** ע"ה בת הר"ר יוסף זצ"ל

הרה"ג רבי **משה מונק** ב"ר אליקים ישראל זצ"ל

ניתן לכוסור שנוות להנצחה בתשלום סכולי כנוש!!!

פרטים במוערכת.

הוראות רישום לקבוצת 'דרישה וחקירה'

א. יש לשלוח מייל כלשהו לכתובת: drisha+subscribe@googlegroups.com

ב. לאחר כחצי דקה מתקבלת במייל הודעה אוטומטית לאישור הרישום, בהודעה יש לחצן בצבע כחול.

ג. יש להגיב להודעה הנ"ל במייל חוזר באמצעות "השב" (אין צורך ללחוץ על הלחצן הכחול).

ד. לאחר מכן מתקבלת הודעת אישור על החיבור למיניו.

דרישה וחקירה

קובץ שבועי
לעיון וחקירה
גליון ל
חיי שרה תש"פ

פטרון חודש חשון: הרב יונתן (יוני) גרשטין שליט"א, בגין תרומת האיורים הגדולה. ימלא ה' משאלות לבו לטובה.
פטרון השבוע: מקום זה שמור לך, בתרומה צנועה לכיסוי הוצאות הקובץ [ניתן לשלם באשראי, פרטים במערכת].

להערות והארות ניתן לפנות לעורך: **יהושע לינטופ** בכתובת: lintop200@gmail.com # פרטים אודות המדורים,
זכויות יוצרים והנצחות - **בסוף הקובץ** # הצטרפות לרשימת התפוצה בכתובת: drisha+subscribe@googlegroups.com

תוכן העניינים

מדור 'מתיקות התורה' (עמ' ב): נתנו לאבא זכות להכניס ילד לישיבה מבלי לשלם, האם הבן יורש זכות זו? האם מותר לראות בשקופיות מלחמת שוורים? מתי יש מצווה ללכת לתיאטרון גם שלא להציל? האם מותר לפתוח חנות ליד בית עבודה זרה?

מדור 'שבעים פנים לתורה' (עמ' ב): כיצד העביר אברהם את הירושה ליצחק, הרי אסור להסב נחלה?

מדור 'שמחת התורה' (עמ' ו): האם אדם וחיה הם בכלל האבות והאמהות?

מדור 'שלום לאוהבי תורתך' (עמ' ח): מדוע הוצרך אליעזר לסימנים, הרי אברהם נתבשר שרביקה היא בת זוגו של יצחק?

מדור 'אוצר היסודות והחקירות' (עמ' ו): דמאי - גדר איסורו # הבעל ארמית קנאים פוגעים בו # הגונב את הקסוה קנאים פוגעים בו #

מדור 'לשון חכמים ברכה' (עמ' ז): חייבי מיתות - הריגתם במיתה אחרת # חלוקה - חייב לשנים מנה ואין לו אלא מנה # חלוקת הארץ #

מדור 'מרגליות שאול' (עמ' ח): מנין שהיו עשרה בברכת האירוסין של רבקה? מדוע גינו את עפרון ולא את עשיו?

מדור 'המעיר לארץ' (עמ' ט): מה דין החוטא כשהוא פחות מבן עשרים? מדוע לאחר המקח נקרא 'עפרון' בכתוב מלא?

מדור 'ליקוטים וסיפורים נפלאים' (עמ' י): פתח השר ואמר: רבי אותה בקשה שאתה מבקשני עליה אמלאנה ברצון רב, אלא שגם אני בקשה גדולה לי אליך. סוחר גדול פלוני בעירנו, חוב גדול של ממון יש לו עלי, יואיל נא מר לסור אליו. מיד הבין רבי אפרים זלמן את הרמז הדק והכל על מקומו בא בשלום...

מדור 'נפלאים מעשיך' (עמ' יד): פתאום נפתחה הדלת ונכנס קצין גרמני לבית, ושני השודדים ברחו. הקצין התיר את השביות, החזיר להן את כספן והוליכן עד לאכסניה בעיר. בלילה בא בעל 'נתיבות המשפט' בחלום אל בתו... # העני, כשומעו זאת, ליבו נפל בקרבו: מי יודע מה קרה - הרהר בחרדה, בודאי התחרט הרב על מטבע הזהב, ומבקש לקחת אותה ממני בחזרה! בלב נפעם ונפחד, צעד העני חזרה לביתו של הרב... # הגאון עמד רועד כולו מפחד, ואמר לר' דוד: מה זה עשה לי כן האלקים? מה עבירה עברתי היום שמהשמים מענישים אותי מיד על המקום? # אמר לו הרב: ואולי העשיר הזה יפשוט את הרגל ויהיה עני, ותפסיד גם את הקרן וגם את הריחוק? אמר לו הנכד: הוא עשיר גדול, ואין לחשוש לזה...

מדור 'סיפור ושאלה בצידו' (עמ' טו): כשאחיניתה יוכבד, זו שנולדה ביום הבת מצוה שלה, התארכה, היה הדבר קשה שבעתיים למרים לאה, שכבר הגיעה לגיל הל"ב, ובאותו היום פנתה שוב לסבה הגדול, לתנות בפניו את צערה הגדול, על שעדיין לא זכתה למצוא את זיווגה...

מתיקות המוסר

**מחשבה אחת של מוסר
בעריכת הגר"א שליט שליט"א**

'אל תוכח לין'

"וצריך זהירות באופן התוכחה שלא ישא עליו חטא, שלא ילבין פני חבריו, ולא ידבר אליו קשות באופן שיביא לידי שנאה, וכשיוכיח - ינשאהו ויכבדהו תחילה כדי שיקבל התוכחה, וזה פירשו המפרשים "אל תוכח לין פן ישנאך, הוכח לחכם ויאהבך", שלא יאמר לו: אתה לין רשע, למה תעשה כך וכך, אלא יאמר לו: אתה חכם, איש טוב, משובח ומפואר, ולא נאה לך מעשים כאלה, חזור בך כדי שתהיה שלם בכל, ויהללו בשערים מעשיך" (פלא יועץ, תוכחה).

מתיקות התורה

חידודי הלכה ועובדות הלכתיות
משולחן מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א
עם שמועות ממרן הגר"נ קרליץ זצ"ל

נתנו לאבא זכות להכניס ילד לישיבה מובלי לשלם, האם הבן יורש זכות זו?

שאלה. מעשה בבחור שהגיע מחו"ל להתקבל לישיבת פונוביז', הרב בחנו והחליט שלא לקבלו. ואז הוציא הבחור פתק מכיסו והגישו לרב, הרב נדהם וקרא לרבנית, ומיד קבלו לישיבה והצמיד לו אברכים ת"ח שילמדו איתו, ואכן הוא נהפך ברבות הימים לת"ח. נתברר כי לפני י"ב שנים, נסע הרב לשווייץ לצורך איסוף תרומות לישיבה, ובאישון לילה הגיע למלון, וכשביקש חדר, השיבו לו שכל החדרים תפוסים. אך לכבוד הרב, התאמץ בעל המלון היהודי, ונזכר שיש משפחה ששכרו שני חדרים, אחד להורים ואחד לילדם, הוא קרא להם למשרד, ושאלם אם יסכימו להצטופף בחדר אחד, וכך יתפנה חדר אחד לכבוד הרב. הם הסכימו, והכניסו את הילד לחדר ההורים, ולמחרת נכנסו לרב להתברך, שאלם הרב מה הם צריכים, והם השיבו שכסף יש, ונחת ב"ה יש, ואמרה האמא שהם רוצים שהרב יקבל את הילד ה'מוותר' לישיבה בבוא העת. הרב הוציא פתק, ורשם התחייבות, וזהו הפתק שהוציא הבחור כעת.

ויש לשאול מה הדין אם הבחור לא היה מנצל את זכותו לבוא ללמוד בישיבה, אלא היה שולח ברבות הימים את בנו ללמוד בישיבה, האם הישיבה היתה מחוייבת לקיים את ההבטחה אף לנכד או לא? כמו כן יש לשאול מה הדין כאשר ראובן תרם כסף רב לישיבה מפורסמת, והאב קיבל בתמורה לכך, זכות להכניס את אליצור בנו לישיבה מבלי להיבחן. ראובן לא ניצל את זכותו, וכעת בא אליצור בנו של ראובן, וטוען שמאחר ואביו לא ניצל את זכותו, ואני היורש שלו, הרי שאני רוצה לנצל זכות זו, ולהכניס את בני לישיבה בלי מבחן. האם הוא צודק בטענתו?

תשובה. נאמר במסכת בכורות דף יא ע"א ישראל שהיו לו עשרה פטרי חמורים ודאין בתוך ביתו שנפלו מבית אבי אמו כהן, ואותו אבי אמו כהן נפלו לו מבית אבי אמו ישראל, מפריש עליהן עשרה שיין ומעשרן והן שלו, ופרש"י וד"ה והן שלו: דמאי דמייחייב כהן המורישו לעשות מהן עושה זה מהן... ונוטל השיין לעצמו שהרי כהן הוא [הסבא] ואין צריך לחזר אחר כהן, הכי נמי עושה ישראל זה היורש דדמי כמי שהורישו כהן השיין, יעו"ש. כלומר היה מקום גדול לומר שהישראל הנכד, יתחייב ליתן את השיין לכהן, מפני שאבי אמו הכהן לא ניצל את הזכות לפדות עבור עצמו, וממילא צריך הנכד להפריש שה וליתנו לכהן, קמ"ל שאין הנכד צריך ליתן את השה לכהן, כיון שירש מאבי אמו את הזכות שהיתה לו לפדות, ולהחזיק את השה לעצמו.

ואולי אף בעניננו כך, הבן של הנדיב ירש את הזכות של אביו להכניס את בנו לישיבה, וכן הבן של הבחור ה'מוותר', ירש את זכותו להתקבל לישיבה.

שבעים פנים לתורה

שו"ת בעניני הפרשיות והמועדות
עם תשובת מרן שר התורה שליט"א
ומרן רה"י הגרב"מ אזרחי שליט"א ועוד

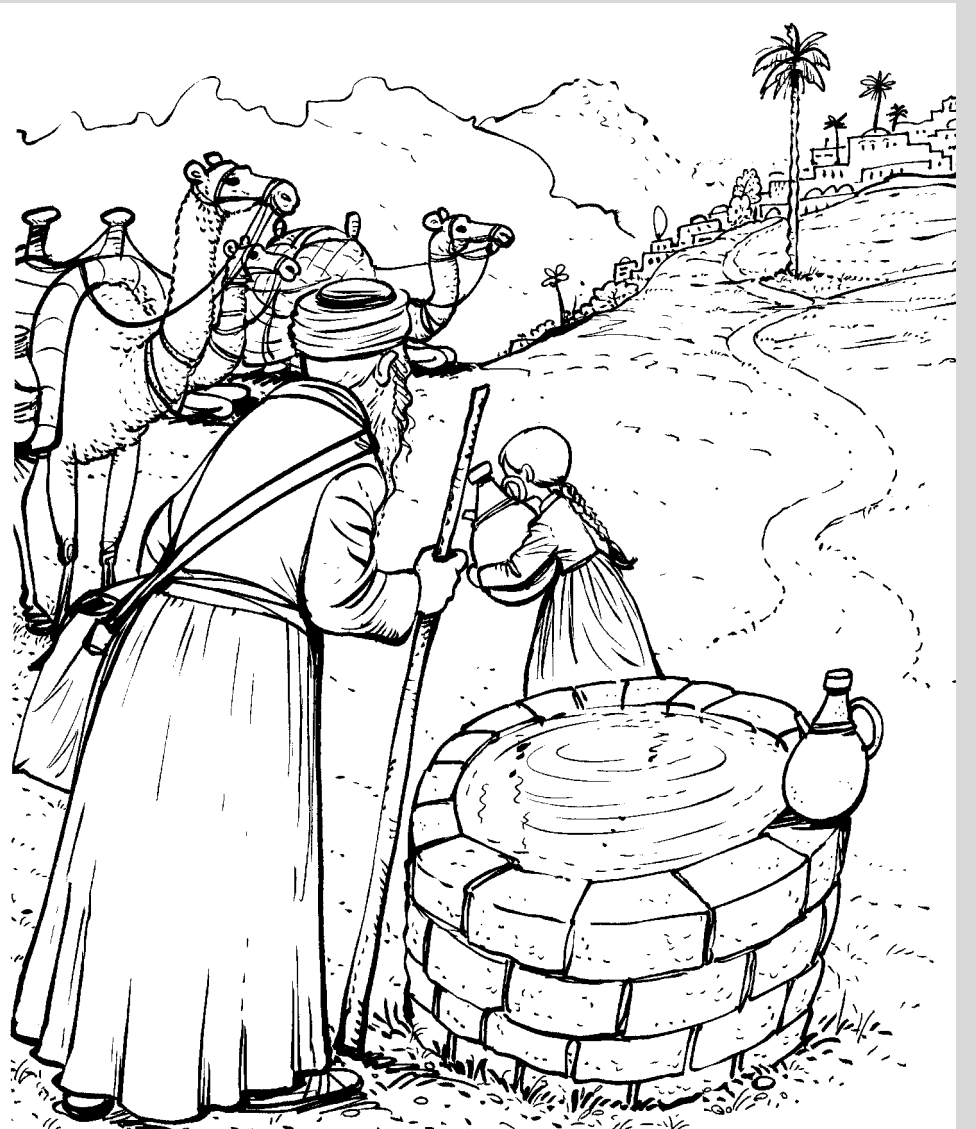

העברת הירושה ליצחק

ויקח העבד עשרה גמלים מזמלי אדניו וילך וכל טוב אדניו בידו (כד, י)
וכל טוב אדניו בידו, שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו כדי שיקפצו לשלוח לו בתם (כ"ט)

יש להבין, כיצד העביר אברהם נחלה מישמעאל ובני קטורה, ונתנה ליצחק, הרי מבואר בגמרא (כתובות נג, א; ב"ב קלג, ב): שאין להעביר נחלה אפילו מבן טוב לבן רע, ואברהם אבינו הרי קיים את כל התורה כולה (יומא כח, ב; קידושין פב, א). [וביחס לישמעאל יש לתרץ, שזה נכלל בציווי שנצטוו אברהם 'כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה' (לעיל כא, יב), והיא אמרה (שם, י): 'כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק'. אבל שאר בני קטורה, מדוע לא ירשו ג"כ עם יצחק. ראה שו"ת מהר"ם שיק (ח"מ סי' מג) ותוס' ע"ז (כו, ב ד"ה אני)].

(גלין קנ פרשת חיי שרה אות ד)

והנה שמעתי מהגר"נ קרליץ שליט"א [זצ"ל] שהדבר תלוי, דאם היה תנאי שהילד מפנה את החדר בתנאי שיתקבל לישיבה, אזי הזכות עוברת בירושה לבנו, כי הוא פירעון חוב, אבל אם היתה רק הבטחה לקבל לישיבה כהכרת הטוב, הבטחה לא עוברת בירושה. וממילא בנידון השני לגבי תורם שקיבל הבטחה בתמורה לתרומה הגדולה שתורם, מסתבר שבכל מקרה זהו תשלום עבור התרומה, והזכות עוברת בירושה.

ונראה שסברתו היא כעין המבואר ברמ"א (חו"מ סימן רעו ס"ו) שכתב שאין היורשין יורשין דברים שאין בהם ממש, או טובת הנאה בעלמא שאינו ממון, יעו"ש. וה"ה בעניננו, אם יש כאן זכות של הכרת הטוב בעלמא, אין זכות זו עוברת בירושה, אמנם אם יש כאן זכות ממונית גמורה, הרי זכות זו עוברת בירושה. ובגמרא בבכורות הנ"ל, שנתבאר שהנכד הישראלי ירש את הזכות לקבל את הפדיון פטר חמור, שם הרי מיירי בזכות ממונית, ולכן ירש את הזכות.

ויש להוסיף שאפילו באופן שאין חיוב מעיקר הדין לקבל את הבחור, משום שאין ירושה בהכרת הטוב, מכל מקום יש מצוה של הכרת הטוב גם בנכדים, וכמו שמבואר בפסוק (בראשית כא כג) 'אם תשקר לי ולניני ולנכדי כחסד אשר עשיתי עמך' (בכורות יא, א).

האם נותר לראות בשקופיות מלחמות שוורים?

שאלה. ילד המאושפז בבי"ח וכדי לבדחו מראים שקופיות עם מלחמת שוורים האם ראוי להראותם לילדים?

תשובה. נאמר במסכת עבודה זרה דף יח ע"ב ההולך לאיצטדינין ולכרכום, וראה שם את הנחשים ואת החברין בוקיון ומוקיון ומוליון ולוליון בלורין סלגורין הרי זה מושב לצים, ופרש"י לאיצטדינין מקום שמנגחין את השור, יעו"ש. הרי שיש בראיית מלחמת שוורים משום מושב לצים. ומסתבר שאין הבדל בזה בין אם נמצא שם ממש, או שרק רואה שקופיות.

ויש להוסיף את הנאמר במדרש רבה (שמיני פרשה יג ג) וז"ל: "אמר ר' יודן ברבי שמעון כל בהמות ולויתן הן קניגין של צדיקין לעתיד לבא, וכל מי שלא ראה קניגין של אומוות העולם בעולם הזה, זוכה לראותה בעולם הבא, כיצד הם נשחטים, בהמות נותץ ללויתן בקרניו וקורעו, וחכמים אומרים זו שחיטה כשירה היא, אמר רבי אבין בר כהנא אמר הקדוש ברוך הוא תורה חדשה מאתי תצא חידוש תורה מאתי תצא, עיין שם. ופירש מהרז"ו "קניגין של צדיקים כינוס כל חי קרוי קניגין", ובמתנות כהונה פירש קניגין צדה דרך שחוק, שרודפים החיות דרך שמחה.

ובפירוש מהרז"ו כתב שחז"ל דרשו על הרואה את השחוק ההוא וכדומה לו את הפסוק "אל תשמח ישראל אל גיל כעמים", ולכן כל מי שלא ראה קניגין של אומוות העולם בעולם הזה, יזכה לראותה לעוה"ב.

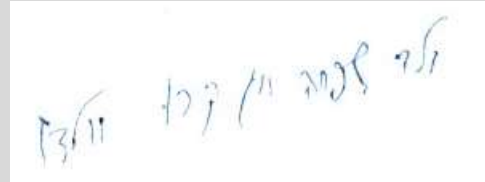
עוד יעוין בידי משה שכתב: חדוש תורה מאתי תצא, פירוש לקב"ה מותר לשחוט גם הסנפירין, אבל לבני אדם אשר להם ניתנה התורה לצרף את לבבם ולקבוע בהם רחמנות אסור בסנפירין כי הוא צער בעלי חיים, עכ"ל. ולכאורה גם לראותם בשקופיות אסור.

ויש להוסיף שמלבד האיסור של מושב ליצים, ישנו איסור נוסף, מצד צער בעלי חיים, ויעוין בנוב"י (מהדו"ת יו"ד סימן י) שנשאל אם מותר לעסוק בציד חיות לשעשוע ולטיול, והעלה לאיסור, הן משום שמביא עצמו לידי סכנה, והן משום שיש בזה אכזריות וצער בעלי חיים.

'בחקותיהם לא תלכו' במלחמת שוורים

הנה נאמר בספרא (אחרי מות פרשה ט, הובא ברש"י ויקרא יח ג) 'מה תלמוד לומר ובחוקותיהם לא תלכו שלא תלכו בנימוסות שלהן בדברים החקוקין להם

תשובת מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א

ולד שפחה אין קרוי וולד

תשובת מרן הראב"ד רבי משה שטרנבוך שליט"א

בני קטורה שאני דהו עובדי עבודה זרה, ומותר להעביר נחלתם דגריעי טובא מ"ברא בישא". ועוד י"ל, שהלא כל מה שאמרו חז"ל לא תיהוי בעבורי אחסנתא זהו דווקא כשמעביר כל נכסיו, אבל הכא אף שאמרו חז"ל שכתב ליצחק את "כל אשר לו", אפשר דהיינו כלפי הנכסים שהיו לפניו, אבל מסתמא השאיר לעצמו ממה להתקיים, ובכה"ג אין איסור להעביר נחלה.

תשובת מרן ראש הישיבה רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א

אולי, "כי ביצחק יקרא לך זרע", ודרשו חז"ל "ביצחק ולא בישמעאל", ופשיטא דהוא הדין "ולא בבני קטורה".

לכן, אין ההעברה מישמעאל ובני קטורה, בכלל האיסור, שהרי אינה "העברה" מן "ברא בישא" בלבד, אלא ממני שאינו מתייחס אחריו, כמבואר במתניתין שהנודר מזרעו של אברהם, מותר בזרעו של ישמעאל, משום האי טעמא ד"ביצחק יקרא לך זרע".

תירוץ א. גר אינו יורש אביו הגר¹

הראשונים [דעת זקנים ופירוש הרא"ש ופירוש הטור הארוך ולהלן כה, ה] הקשו קושיה זו, כיצד העביר אברהם את הנחלה ליצחק. והעמידו הקושיה על מה שנאמר (שם) 'ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק' [אמנם רש"י (שם) פירש, שהכוונה לענין הברכות, שיכול לברך את מי שירצה. ונמצא שלפי דבריו לא קשה על הפסוק שם, אך קשה על מה שכתב כאן, שכתב שטר מתנה ליצחק].

ותירצו, שאברהם וישמעאל היו שניהם גרים, וגר אינו יורש את אביו הגר, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים (קידושין יז, ב).

תירוץ ב. שניהם נתגיירו במילתם

הגר"ש אלישיב (הערות למסכת כתובות, נג, א ד"ה בעבורי, שהביא דברי הדעת זקנים שם) ביאר דבריהם, שכיון ששניהם היו גרים בשעת בואם בברית מילה ולעיל יז, כז), נמצא שכל אחד מהם היה כקטן שנולד (ובמות כב, א), ואין ישמעאל נחשב 'בנו'. אך הקשה, שבתורה (ולעיל שם) ישמעאל נקרא 'בנו' של אברהם, וכיצד יתכן לומר שאינו נחשב 'בנו'.

[ויש להעיר על עיקר דבריו מפירוש הרא"ש (שם), שכתב שכאשר נולד ישמעאל היה אברהם גר, וישמעאל נולד לפני שאברהם נימול. ובאמת עיקר דברי הרא"ש צריכים ביאור, שאם ישמעאל נולד כשאברהם היה כבר גר, לכאורה הוא נחשב 'בנו'. ובכפתור ופרח (פ"ח ד"ה על) מבואר כדברי הגר"ש אלישיב. וראה עוד בתירוץ הבא].

תירוץ ג. גם בני קטורה היו גרים

בפירוש הטור (שם) כתב, שכל זה מיישב הקושיה מישמעאל, אבל מבני קטורה עדיין קשה [ויש לבאר כוונתו, שהם לא היו גרים, משום שנולדו לאחר שאברהם נימול ולהלן כה, א].

אמנם בצידה לדרך (וכאן) תירץ הקושיה גם מבני קטורה באופן זה, שאף הם היו גרים [ולכאורה דבריו מתאימים לדברי הרא"ש (שם) שהובאו בתירוץ הקודם, שאין הדבר תלוי במילה, ואף ישמעאל שנולד לאחר שאברהם היה גר, נחשב 'גר בן גר'].

תירוץ ד. נתן ליצחק קודם שנולדו

בדעת זקנים (שם) תירצו הקושיה מבני קטורה [כן משמע מדבריהם], שקודם שהם נולדו כבר נתן ליצחק את הכל, וכפי שנאמר (פסוק לו) 'ויתן לו את כל אשר לו' [ורק להלן כה, א) נאמר 'ויסוף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה' וגו'].

תירוץ ה. נתן גם להם מנחלתו

החזקוני (להלן כה, ו) כתב בענין בני הפלגשים, והיינו הגר וקטורה [ולא כפירוש רש"י (שם) שהיא אותה אשה], שאברהם אבינו שלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי, כדי שלא יחזיקו בנחלה עם יצחק. ושלחם אל ארץ קדם, היא ארץ ארם [כפי שהוכיח שם], כדי שיחזיקו שם בירושתו שנפלה לו מאת אבותיו.

ולפי זה מיושב בפשטות, שבאמת נתן להם מנחלתו שנפלה לו בארץ קדם, ורק לא רצה שירשו יחד עם יצחק [אך צ"ע מדברי רש"י כאן, שנתן ליצחק שטר מתנה על כל אשר לו, ולפי זה לא נתן לו כל אשר לו. ויש שתירצו, שנתן להם נחלה זו לפני כן, ורק בהמשך

¹ רוב התירוצים מיישבים שני חלקי הקושיה, בין מישמעאל ובין מבני קטורה, אלא אם כן נתבאר שמדובר על אחד מהחלקים.

שלח אותם לשם. וראה בתירוץ הקודם שמבואר להיפך].

תירוץ ו. 'כי ביצחק יקרא לך זרע'

בפירוש הטור (שם) תירץ, שכיון שנאמר (לעיל כא, יב) 'כי ביצחק יקרא לך זרע', הרי שהאחרים אינם נחשבים כזרעו של אברהם, אף לענין ירושה. ולפי זה מיושבת הקושיה בין מבני ישמעאל ובין מבני קטורה [וכן תירץ הרא"ם (כאן). וראה עוד להלן (ותירוץ יח)].

תירוץ ז. הולד הולך אחרי השפחה

ציצה לדרך (כאן) תירץ כעין זה, שמשנה שלימה שנינו (יבמות כב, א; קידושין סו, ב), שבנו מן השפחה והנכרית אינו בנו לשום דבר, לא ליורשו ולא לענין יבום ושאר הדברים. וזה מה שהתכוונה שרה באמרה (לעיל כא, י) 'כי לא יירש בן האמה הזאת', כלומר, מאחר והוא 'בן האמה', אינו ראוי לירש **ובצדה לדרך** האחרון (ובולטימור תרנ"ו, עמ' ל) כתב, שמטעם זה לא מובנים דברי **הדעת זקנים** (שם) שהקשו הקושיה, שהרי פשוט שיש ליישב כנ"ל. ובהכרח שהם סברו שאברהם היה דינו כבן נח, ובאומות הולכים אחר הזכר (יבמות עה, ב), ומובנת קושייתם].

תירוץ ח. בני פילגש אינם יורשים

המהרש"א (ח"א סנהדרין צא, א ד"ה ויתן) תירץ כעין זה, שישמעאל היה בן שפחה, שנולד קודם שנשתחררה הגר, ואין בן השפחה יורש. ובני קטורה אף על פי שנולדו לאברהם לאחר שנשתחררה קטורה [שהרי נולדו לו לאחר שנימול, והיה אסור בשפחה, ובהכרח שנשתחררה], מכל מקום בני פילגש היו, שנאמר (להלן כה, ו) 'ולבני הפלגשים אשר לאברהם' וגו', ומשמע ששאר בניו חוץ מיצחק היו בני פילגשים, ואינם ראויים לירש עם יצחק, שהוא בן אשתו [וראה עוד **בפנים יפות** (שם), ובדברי הגר"ש אלישיב (שם)].

תירוץ ט. ידע שזרעם לא יהיה כשר

ציצה לדרך (כאן) תירץ באופן נוסף [אפילו אם נאמר שאברהם שחרר את הגר קודם שנשאה], דזיל בתר טעמא, שהטעם שאין מעבירים את הנחלה אפילו מבן רשע לבן צדיק, הוא משום שאינך יודע איזה זרע יצא מהבן הרשע (כתובות נג, א), אמנם כאן לא שייך טעם זה, משום שאברהם ידע ברוח הקודש, שזרעם של ישמעאל ובני קטורה לא יהיה טוב [וכל תירוצי הציצה לדרך הובאו גם בספרו **באר שבע** (סנהדרין צא, א ד"ה ולבני), וראה **בדף על הדף** (שם ד"ה אמר) מה שהוסיפו בזה].

תירוץ י. אפיקורס וכדומה שאני

מהר"ם שיק (שו"ת חו"מ סי' מג) כתב [כעין זה], שהאיסור להעביר נחלה הוא דווקא אם הבן שאינו טוב אינו אפיקורס, ואינו מחלל שבת בפרהסיא וכיוצא בזה. אבל אם הוא אפיקורס או מחלל שבת בפרהסיא, לא שייך לומר שאולי יצאו ממנו בנים טובים, משום שמן הסתם אינו מגדל את הבנים על דרך טובה. **ולפי זה תירץ דובב מישרים** (שו"ת ח"א סי' צז), שכאן הם היו מסוג זה, שלא שייך בהם שיצאו בנים טובים [ולפי זה אין זה מחמת הנבואה, אלא בדרך הטבע, ודין זה נוהג גם בזמן הזה. אבל לפי התירוץ הקודם שהוא מחמת הנבואה, לכאורה מועיל רק קודם מתן תורה, שהרי 'לא בשמים היא' (דברים ל, יב)].

תירוץ יא. כאן לא שייך 'בהדי כבשי דרחמנא'

אור יעקב (סנהדרין צא, א מאמר קלט) תירץ כעין זה, שכל הטעם הוא שמא יצא ממנו זרע טוב, והיינו ש'בהדי כבשי דרחמנא למה לך' (ברכות י, א). אמנם כאן שהקב"ה אמר לו בפירוש 'כי ביצחק יקרא לך זרע' (לעיל כא, יב), מהראוי שרק יצחק לבדו יירשנו, ולא יתערבו בזה בני הפילגשים [וכעין זה תירץ הגר"ש אלישיב (שם), וראה עוד לעיל (ותירוץ ו)].

תירוץ יב. לצורך נישואין מותר לתת

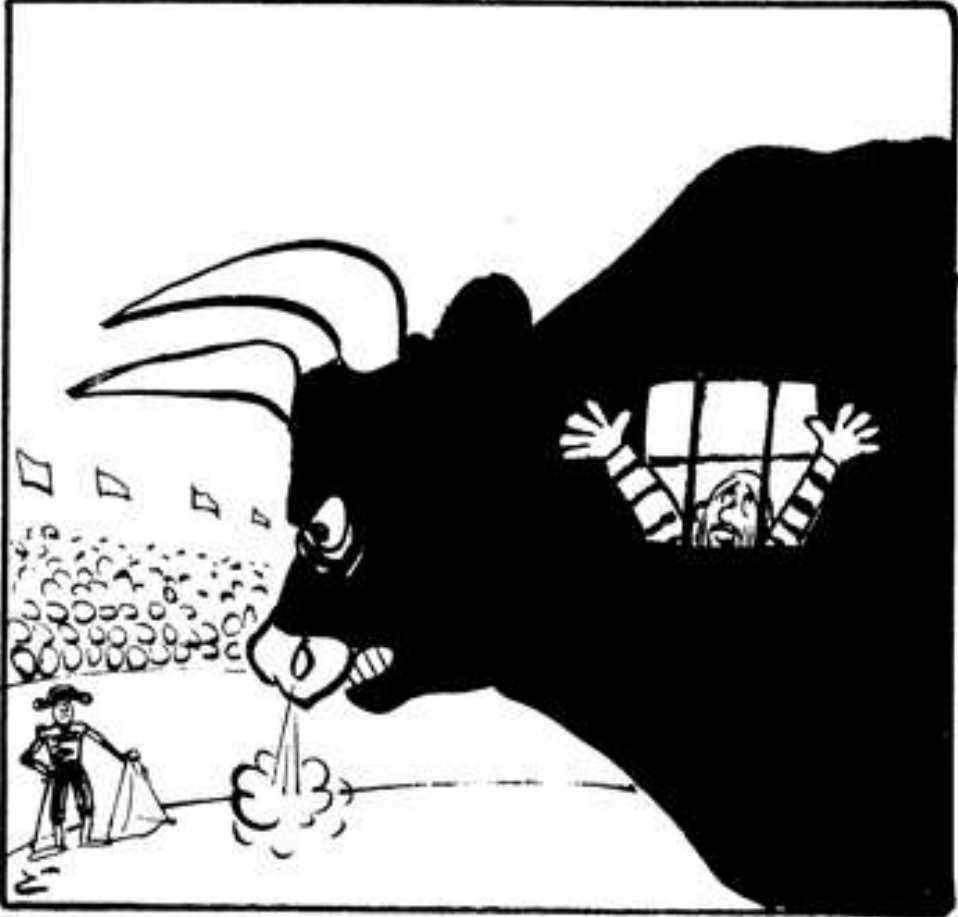
איתא בכתובות (נב, ב): אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, מפני מה התקינו כתובת בנין דכרין [שבני האשה ירשו כתובתה], כדי שיקפוץ אדם ויכתוב לבתו כבנו. ומקשה הגמרא: ומי איכא מידי דרחמנא אמר 'ברא לירות ברתא לא תירות', ואתו רבנן ומתקני דתירות ברתא. ומתרצת: הא נמי דאורייתא הוא, דכתיב (ירמיהו כט, ו) 'קחו נשים והולידו בנים ובנות, וקחו לבנים נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים'. בשלמא בנים בידיה קיימי, אלא בנתיה מי קיימן בידיה. הא קא משמע לן דנלבשה וניכסה, וניתיב לה מידי, כי היכי דקפצי עלה ואתו נסבי לה.

ובחינא וחסדא (כתובות נג, א ד"ה משום, בהגהה) כתב, שמבואר מדברי הגמרא (שם) שמותר להעביר נחלה אפילו מבן לבת, כדי שיקפצו ויתחתנו עמה. ואם כן יש לומר, שאברהם אבינו לא היה בידו להשיא אשה ליצחק, ולכן העביר הנחלה, ונתן שטר מתנה בידו, כדי שיתנו לו אשה, כמבואר **ברש"י** (כאן).

כגון תיטריות וקרקסאות והאסטריות', וכתב השפתי חכמים אצטדיאות שחוק, שמסיתים את השוורים ושאר חיות לנגחם ולהלחם זה עם זה, עכ"ל. וצ"ב היכן יש כאן ובחוקותיהם לא תלכו הרי ההליכה שלו היא לנופש וכדומה, ואיפא יש כאן משום ובחוקותיהם לא תלכו?

ויתכן שההנאה הזאת היא חוקות הנכרים המבלים את זמנם לריק וחושבים שאדם נברא בעולם לשם הנאות אלו, וחוקות ישראל הם לשמור את התורה ולשוש במצוותיה. ולכן ההולך להתאוורר באצטדיון הרי הוא הולך בחוקות העמים. ומהגאון רבי ניסים קרליץ שמעתי שמלחמת השוורים יש בה אכזריות רבה והיא מנימוסי הגויים. והם נגד נימוסי ישראל הרחמנים וביישנים וגומלי חסדים.

והנה נאמר במדרש (בראשית רבה פרשה ב) "וחושך זה גלות יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם, כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל". והאריכו האחרונים בביאור דברי המדרש. וכתב בספר אש דת (רובינשטיין, פרק ו עמ' 145) לבאר ענין זה וז"ל: ולדעתי כיוונו בזה, כי אחד ממשחקי היונים והרומים היה גם שחוק האצטדיון, ולפי ההשערה כה היה דבר המשחק הזה, בית המשחק היה בעל שתי קומות ובקומה העליונה התאסף קהל גדול, והמון אדם רב הבאים לראות בשחוק, ובקומה התחתונה היו שם שוורים כבירי כח מלומדי מלחמת הנגיחה, סגורים במסגרותיהם, והתערבו הצעירים לעמוד בקרב מול שור אצטדיון. הצעיר קודם בא אל בית הצירק ועד מהרה פתחו שור אחד ממסגרותיו, והצעיר החל להכעיס את השור תמרורים, ויתמרמר אליו השור וירץ בחמת כחו, אז היה נטל על הצעיר הגבור לחרוץ ביעף כחץ מקשת לעלות ולרכוב על כתפות השור, וכאשר הצליח הצעיר לעשות כזאת נשמע קול מחיאת כפים מכל אפסים, והצעיר חקק בחרט על קרני השור המנוצח את שמו לאמר "זה שור עלם פלוני", ולכבוד גדול היה זה בעיני הצעיר בראוהו שמו חקוק על שורים רבים. וככל אשר הרבה לרכוש לו שורים רבים בקארקוס, כן גדול היה כבודו, והצעירים התקנאו בו, והנה התאמצו בחורינו לעלות בחריצות על בחורי יון גם במשחק זה, עד כי רוב שורי האצטדיון היו של בחורי יהודה, ובחורי יון אם כי התקנאו בהם, בכל זאת התנחמו בזה, כי ידעו אשר בכל נצחון ונצחון שבחורי ישראל עושים, לוטה בו מות ואבדון רוחני, ובכל חקיקה וחקיקה שהם חוקקים על קרני השורים, כרוכה בעקבה גסיסה ומיתה רוחנית וכפירה, שאין להם חלק באלקי ישראל. וזהו "וחושך זו מלכות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל" רוחניותם ונצחם, ואמרה להם "כתבו לכם על קרן השור" שאין לכם חלק באלקי ישראל והכונה מובנה ובולטת במה שכתבתי. ולולא החסידים והישרים שעמדו אז בפרץ, לבלי תת לנערי ישראל להתהולל ולהשתגע כי אז כבר עלה עם יהודה בתהו, החסידים ומצדיקי הרבים שעמדו לישראל עצרו בעד הרעה בכל עז. וכראות אנטיוכוס כי ערמתו לא הצליחה, החל לבא על עם יהודה בעריצות ובגזירות להעבירו על דת קדשו, וגזר על השבת ועל המילה ועוד, יעו"ש.

אם כן לפי דבריו מובן מדוע יש כאן ענין של ובחוקותיהם לא תלכו, שהוא ממש חוקות הגויים, לבטל הזמן על הבלי העולם, ולהתרחק מכל דבר שבקדושה.

מתי יש מצווה ללכת לתיאטרון גם שלא ע"מ להציל?

כתוב בספר עובדות והנהגות לבית בריסק (ח"ג עמ' קצז): סיפר

תירוץ יג. כשנותן מחמת סיבה אין איסור

הגרי"ש אלישיב (שם) תירץ כעין זה, שבאופן שנותן מתנה מחמת סיבה, לא נחשב שמעביר נחלה. וכאן נתן הכל ליצחק כדי שתאבה האשה ללכת אחריו, ועל כן לא היה איסור בדבר.

תירוץ יד. נתן לו בחייו

כנסת הגדולה (חו"מ סי' רפב הגהות הטור ס"י) כתב, שהאיסור הוא דווקא בלשון ירושה ובשעת מיתה, אבל בלשון מתנה ובהיותו בריא, אין שום קפידא. ולפי זה מיושבת קושייתנו, שאברהם נתן לו בחייו, ובלשון מתנה, כמבואר כאן.

תירוץ טו. קודם מתן תורה היה מותר

בקובץ שיעורים (ב"ב קיט, ב אות שנח) כתב בשם **הרמ"ה** (ב"ב קכו, ב אות צט, עיין שם היטב), שיעקב העביר הבכורה מראובן, משום שקודם מתן תורה לא היה איסור להעביר נחלה [ולפי זה ביאר הקובץ שיעורים (שם), שאברהם רצה להעביר הנחלה מלוט לאליעזר, משום שלא היה הגון, כפי שיעקב העביר הבכורה מראובן, כשחילל יצועי אביו]. ולפי זה מיושבת קושייתנו בפשטות.

תירוץ טז. זוהי מידת חסידות

צור יעקב (שו"ת ח"ב סי' כד) ו**אגודת אזור מדברי** (שו"ת חו"מ סי' טו) כתבו, שאין זה איסור גמור להעביר נחלה, אלא מידת חסידות. ולפי זה יש ליישב קושייתנו, שיתכן שאברהם לא קיים דברים שהם רק מידת חסידות [אמנם **יביע אומר** (חו"מ סי' ט) הקשה על שיטה זו מדברי **בעלי התוספות** שהובאו לעיל (תירוץ א), שמבואר מקושייתם שזהו איסור גמור. והביא ראיות נוספות לדבר].

תירוץ יז. העושר בא בזכות שרה

בדף על הדף (סנהדרין צא, א ד"ה אמר) הובא ליישב, שאיסור העברת נחלה הוא דוקא באופן שעשרו בא בזכותו, ואילו עשרו של אברהם בא בזכות שרה, וכפי שכתב **רש"י** (ולעיל כא, יב) 'למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות', ועל כן ראוי היה להעביר את עשרה רק לבנה [ויש שכתבו שהוא כעין 'כתובת בנין דכרין' המבוארת לעיל (תירוץ יב). אמנם לכאורה יש לחלק בין ענין העושר לענין הנבואה].

תירוצים נוספים והוספות

ית. צידה לדרך (כאן) הביא תירוץ **הרא"ם** (כאן, הובא לעיל תירוץ ו), שהיה מותר לאברהם לעשות כן, משום שנאמר (ולעיל כא, יב) 'כי ביצחק יקרא לך זרע'. והקשה [כעין קושייתנו שבסוגריים], שתירוץ זה מיישב על ישמעאל, אבל על בני קטורה אינו מיישב, שהרי שרה אמרה זאת רק על ישמעאל משום שראתה אותו מצחק, והיינו עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים (ב"ר נג, יא), ועדיין לא נולדו שאר בני קטורה.

אמנם בפירוש הטור (שם) מבואר להדיא, שהדבר מיישב בעיקר הקושיה מבני קטורה. ויש שביארו, שכיון שנאמר באופן כללי 'כי ביצחק יקרא לך זרע', הוא ממעט את כל אלו שאינם יצחק [אמנם את קושייתנו ממש אין זה מיישב, משום שהקושיה היא ממה שנאמר באופן פרטי 'בן האמה הזאת' (שם, י). וכן מבואר ב**לבוש האורה** (כאן), וראה בתירוצים הבאים].

יט. גור אריה (כאן) תירץ הקושיה מישמעאל [כמובא בשאלתנו בסוגריים], ששרה אמרה (ולעיל כא, י) 'כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק', ואמר לו הקב"ה (שם, יב) 'כל אשר תאמר לך שרה שמע בקולה' [כן הוסיף **לבוש האורה** (כאן)]. וכתב שאדרבה, יש לתמוה על מה שנתן מתנות לבני הפילגשים (להלן כה, ו), והעביר נחלה מיצחק. וכתב שאפשר שלכן **רש"י** (שם) כתב ששם טומאה מסר להם, והיינו שלא נתן להם שום דבר ממוני.

כ. לבוש האורה (כאן) תמה על קושייתו, שהרי שרה אמרה כן רק על ישמעאל, ובני קטורה לא הופקעו. ויש שכתבו, שבהכרח שהגור **אריה** (שם) סבר, שמה שתירץ על ישמעאל מיישב גם הקושיה מבני קטורה [שהרי **ברש"י** (שם) מבואר, שבני הפילגשים הם בני קטורה, ואף על פי כן נקט שהם מופקעים מהירושה]. וביארו בטעם הדבר, שבכך שנאמר 'בן האמה הזאת', יש גילוי גם על בני קטורה, שהרי קטורה היא הגר, כמבואר **ברש"י** (שם) [ומיושבת קושייתנו שבסוגריים].

כא. מזכרת משה (נדפס לאחר הספר **אור ליעקב**, כאן) ביאר כעין זה [ושילב כמה תירוצים], שישמעאל ובני קטורה הופקעו מגדר 'זרעו של אברהם', וכפי שאמרה שרה (ולעיל כא, י) 'כי לא ירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק', והסכים הקב"ה על ידה ואמר (שם יב) 'כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה, כי ביצחק יקרא לך זרע'. והיינו שדווקא יצחק נקרא 'זרעו של אברהם' ומתייחס אחריו, וממילא הוא בלבד ראוי ליורשו, מה שאין כן שאר בניו הופקעו משם 'זרעו', ואינם מתייחסים אחריו, ואינם שייכים בירושתו.

כב. עוד כתב **מזכרת משה** (שם), שכן מבואר בתרגום יונתן (שם) שרק יצחק נקרא בנו של אברהם, ואילו ישמעאל שהוא בן האמה, אינו מתייחס אחריו [והוא הדין לשאר בני האמה]. וכן מבואר במדרש (ב"ר נג, יא), שזה היה הריב בין ישמעאל ליצחק, שישמעאל טען שהוא שייך בירושה, ואדרבה, חלקו הוא פי שנים מצד הבכורה, ועל כך אמרה שרה 'כי לא ירש', והיינו שאינו בירושה כלל, מאחר והופקע מגדר 'זרעו של אברהם'.

כג. עוד כתב **מזכרת משה** (שם), שאפשר שזו היתה מחלוקת אברהם ושרה, ששרה אמרה (ולעיל כא, י) 'כי לא יירש' וגו', ואברהם היה רע בעיניו הדבר (שם, יא) מחמת קושייתנו, שאסור להעביר נחלה. ועל כך אמר לו הקב"ה (שם, יב) 'כי ביצחק יקרא לך זרע', והיינו שאין זה נחשב העברת נחלה, משום שישמעאל אינו זרעו, ואינו מתיחס אחריו כלל.

כד. יש שהעירו על תירוצים אלו, שאם כן מדוע הוצרך אברהם לתת שטר מתנה ליצחק, הרי האחרים אינם בני ירושה כלל. ותירצו, שלא רצה שיערערו על כך. ועוד תירצו, שרצה לתת לו **כבר מחיים**, כדי שיקפצו לתת לו אשה.

כה. בענין קושיית הגור אריה (כאן) שהובאה לעיל (תירוץ יט), כיצד העביר אברהם הירושה

הגאון רבי יחיאל מיכל פיינשטיין: בימי בחרותי טיילתי פעם עם מרן הגרי"ז זצ"ל בבריסק, ובעוברנו ליד התיאטרון העירוני שאל אותי מרן הגרי"ז זצ"ל כשבבת צחוק על פניו, האם בקרת כאן פעם? כמובן שעניתי בשלילה, ובתמיהה מוחלטת על עצם העלאת השאלה. אולם מרן הגרי"ז המשיך ואמר לי 'אני הייתי כאן'.

וסיפר לי מרן הגרי"ז כי לאביו מרן הגר"ח זצ"ל היה רופא בשם ד"ר שרשבסקי, אשר היה מוכן להמציא את עצמו למרן הגר"ח זצ"ל בכל עת שהיה צריך לו. פעם נדדקק לו מרן הגר"ח בשעת לילה באופן דחוף, ושלח את מרן הגרי"ז לחפשו בביתו, ולא היה שם. ואמרו לו בני הבית שהוא נמצא בתיאטרון העירוני. הלך מרן הגרי"ז לשם, ובהיכנסו למקום ראה דברים מוזרים מאוד, שלא ראה כמותם מימיו, האנשים יושבים על מושבים אשר הם יורדים מלמעלה למטה, והבמה הינה למטה באולם, חושך מוחלט שורר באולם ואנשים עולים ויורדים על הבמה ומשמיעים קולות.

הגרי"ז אשר לא ידע כיצד ימצא את מבוקשו בחושך, נעמד בפתח האולם, וצעק בקול כמה פעמים "ד"ר שרשבסקי ד"ר שרשבסקי, האבא קורא לך". שקט נשתרר בכל האולם, וכל היושבים הפנו את מבטם לעבר פתח האולם, שם עמד מרן הגרי"ז. אולם עדיין לא מצא את הד"ר, כיון שכך שוב עמד מרן הגרי"ז וצעק בקול רם "ד"ר שרשבסקי ד"ר שרשבסקי, האבא קורא לך". לפתע הרגיש כיצד אוחזו ד"ר שרשבסקי בידיו, ואמר לו אני כבר בא אתך, אך עשה לי טובה והפסק לצעוק ולעשות לי ביזיונות (ע"ז יח, ב).

האם כוותר לפתוח חנות ליד בית עבודה זרה?

שאלה. בהודו יש מקום שיש בו בית ע"ז, ומקום זה מושך מיליוני תיירים בכל שנה, וכמובן שבמקום זה, עקב התיירים הרבים, ישנם הרבה חנויות שמוכרים שם. ויש לשאול האם מותר ליהודי לפתוח חנות במקום זה, או שמא אסור לו לפתוח כאן חנות, שהרי הוא נהנה מהתיירים שבאים בשביל הבית ע"ז, ולולי הבית ע"ז והתיירים לא היה פותח שם חנות כלל. ועוד הרי הוא מוכר לתיירים שבאים וכאילו משרת את הבאים לבית הע"ז. או שמא כיון שאינו נהנה ישירות מהע"ז הדבר יהיה מותר?

כמו כן יש לשאול, מה הדין כאשר יש ליהודי תחנת דלק ביציאה מבית ע"ז, ובגלל ריבוי התיירים בבית הע"ז, יש לו פרנסה גדולה. האם מותר להחזיק שם תחנת דלק או לא?

תשובה. נאמר במסכת עבודה זרה דף סד ע"א ישראל שהיה נושה בעובד כוכבים מנה, ומכר עבודת כוכבים והביא לו, יין נסך והביא לו, מותר אבל אם אמר לו המתן לי עד שאמכור עבודת כוכבים ואביא לך, יין נסך ואביא לך, אסור. מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא, אמר רב ששת סיפא משום דהוה ליה כי רוצה בקיומו. וכן נפסק בשו"ע (יו"ד סימן קלב ס"ז) וברמ"א שם הוסיף שיש אומרים דאין איסור זה של רוצה בקיומו אלא דווקא אם אינו יכול להפרע ממקום אחר, אבל אם יוכל להפרע ממקום אחר, וכל שכן אם יש לו ערב, מותר, יעו"ש.

ולפי זה יש מקום לומר שאף בעניננו, אסור לפתוח חנות ליד הבית ע"ז, מפני שהוא רוצה בקיומו של הע"ז, שהרי אם לא היה כאן בית ע"ז, לא היה משתכר. ולכן אולי יש לאסור. ואפילו אם נאמר שהתיירים באים לראות את הנוי של

ג. רש"י (ברכות טז: ד"ה אלא) פירש, וז"ל: 'אלא לשלשה. אברהם יצחק ויעקב, לאפוקי שבטים'. עכ"ל. וכן בפסקי ריא"ז (ברכות פ"ב ה"ד אות ה) כתב, וז"ל: 'אין קורין אבות אלא לשלשה, לאברהם וליצחק וליעקב, ולא לשבטים'. עכ"ל. וכן בפסקי רי"ד (ברכות טז: ד"ה ת"ר) כתב, וז"ל: 'אין קורין אבות אלא לשלשה. פירוש ולא לשבטים. ואין קורין אימהות אלא לארבעה. פרט לבלהה וזלפה'. עכ"ל. וביאר המאירי (ברכות טז:

לחזון לאורייתא (כלל ו אות א). וראה עוד במאיר נתיב (חיי סרה עמ' פט).

הבועל ארמית קנאים פוגעים בו

והבועל ארמית - קנאין פוגעין בו (משנה סנהדרין פא, ב). כל הבועל כותית בין דרך חתנות בין דרך זנות אם בעלה בפרהסיא והוא שיעול לעיני עשרה מישאל או יתר אם פגעו בו קנאין והרגוהו הרי אלו משובחין וזריזין, ודבר זה הל"מ הוא ראה לדבר זה מעשה פנחס בזמרי (רמב"ם פ"ב מהל' איסורי ביאה ה"ד, וראה בהשגת הראב"ד שם).

י"א שזהו מעשה רציחה ביסודו, כי לא הותר דמו אף כלפי הקנאי, אלא שההיתר הוא במעשה הקנאי. וי"א שכיון שהותר דמו לקנאי, גברא קטילא הוא, וממילא אין כאן מעשה רציחה כלל.

חזללת השרון (במדבר עמ' תחטט), על פי מושב זקנים (במדבר כה, יב).

האם בועל ארמית שקנאים פוגעים בו הוא חיוב מיתה, או שהוא דין מחודש. ונפקא מינה, שאם הוא דין מחודש, מותר גם לכהן או לנזיר לפגוע בו, כשאין אפשרות לפגוע מבלי להטמא, וכן מותר לפגוע בו בשבת [וכן יש להסתפק לענין רוצח שיצא מחוץ לעיר מקלטו, ובעל הבית ההורג בא במחירת].

לפנת פענח (סו"ת סי' ללה). [וראה עוד בחזללת השרון (ס' ובעמ' תתה)].

האם הוא מחייבי המעשה, שמעשה זה מחייבו שתהיה רשות לקנאים לפגוע בו. או שאין זה בכלל חיובי המעשה, אלא שהוא היתר לקנאים לפגוע בו.

חידושי הגר"ש רוזנצקי (סנהדרין סי' טו אות ח).

הגונב את הקסוה קנאים פוגעים בו

הגונב את הקסוה וכו' - קנאין פוגעין בו (משנה סנהדרין פא, ב). **הגונב כלי שרת מן המקדש** וכו' אין בית דין נזקקין להן, אלא הקנאין פוגעין בהן וכל שהורגן זכה (רמב"ם פ"ח מהל' סנהדרין ה"ו).

האם יסוד האיסור הוא משום איסור גניבה, דהיינו פגיעה ממנונית ברכוש הקדש, אלא שהחמירה התורה יותר בגניבת הקדש. או שאין זה ענין גניבה כלל, אלא משום הבזיון והזלזול שבדבר, שלוקח כלי המיוחד לשימוש גבוה לשימוש עצמי.

לגרות ורשימות קהלות יעקב (ח"ד, למרות משה דברים 7, כ).

ד"ה אין, וז"ל: 'אין קורין אבות אלא לשלשה אברהם יצחק ויעקב משם ואילך, אין לו להזכיר את האחרים על שם כלל האומה, כגון שיאמר ראובן אבינו חנוך אבינו, שאין ליחס כל האומה אלא לאלו שנתפרסמו באבות ראשונים, ונתפרסם חשיבותם לאבות אחרים, וכן אין קורין אמהות אלא לד' שרה רבקה רחל ולאה'. עכ"ל. ולפי זה הכוונה שלשבטים כבר אין מעלת האבות, אך אינו שולל שאדם ונח יש להם מעלת האבות.

ד. הרשב"א (ברכות טז: ד"ה אין) בשם הראב"ד כתב, וז"ל: 'פירש הראב"ד ז"ל, שאין אומרים מי שענה ראובן אבינו, או שמעון אבינו, ואם אמר לא הפסיד אלא שאין עלינו חובה לכבוד זה אלא לשלשה האבות'. עכ"ל. ולפי זה אין איסור להוסיף אלא שיש חיוב להזכיר ג' האבות בתפילה.

ה. הרשב"א (ברכות טז: ד"ה אין) בשם רב האי גאון פירש, וז"ל: 'אלא הפירוש הנכון כמו שפירש רב האי גאון ז"ל דלכבוד בעלמא קאמר, ולומר שאין חשובין להקרא אבות **לכל ישראל ואמהות לכל ישראל**, אלא שלשה אבות וארבע אמהות'. עכ"ל. וכן פירש הרא"ה (ברכות פ"ב ד"ה ואין קורין), וז"ל: 'פירוש דרך כבוד קאמר, דאין קורין אבות דרך כלל לכל ישראל אלא לשלשה, אברהם אבינו יצחק אבינו יעקב אבינו'. עכ"ל. ואין נראה שיש איסור לכבוד ולומר אדם אבינו או נח אבינו, אלא שחיוב הכבוד הוא רק לג' אלו.

ו. האור זרוע (ח"א רמז קו) כתב, וז"ל: 'פירש רבינו חננאל, אין אומרים זכור לנו ברית אבות אלא לשלשה אומר זכור לנו זכות אברהם יצחק ויעקב, מיכן ולמטה אין מזכירין. וכך אין מזכירין זכות אמהות אלא לארבע. אלא עד יעקב חשיבי וזכותיהן גדולה. אבל השבטים לא חשיבי כי הני. לפיכך אין מזכירין וניתלין בזכותן.

ז. דבר אחר אין משבחין את המת בהספד שהוא בן ראובן ולא בן שמעון, אלא שהוא בן אברהם יצחק ויעקב, והנשים שהן בנות שרה ורבקה רחל ולאה, וכמה פירושים אחרים כיוצא בהם. ע"כ פר"ח. עכ"ל.

ולפי שני פירושי רבינו חננאל אין איסור להזכיר אחרים בתואר אבות.

ח. הריטב"א (יבמות מו. ד"ה שכן) הקשה על מה דאיתא בגמרא (שם) 'שכן מצינו באמהות'. והיינו יוצאות מצרים, וז"ל: 'יש מקשים דהא קי"ל שאין קורין אמהות אלא לד' כדאיתא במס' ברכות (טז:). ויתרצו דההיא בתפלה לומר מרים אמנו ויוכבד אמנו'. עכ"ל. וממילא כאן שאינו בתפילה שפיר נקראו אבות.²

מהו גדר 'אבות'?

ט. האמונה והבטחון לרמב"ן (פס"ו ד"ה ונחזור לעניננו) כתב, וז"ל: 'זהו ענין האבות הן הן המרכבה, ודבר שלא הזכירו רז"ל אלא האבות שהן אברהם יצחק ויעקב, שאין קורין אבות אלא לג' אלו, ולא הזכיר דוד'. עכ"ל. וראה מה שביאר בזה רבי צדוק הכהן מלובלין (קומץ המנחה ח"ב אות לב ד"ה לב).

ולפי זה רק שלל שאף שדוד הוא רגל במרכבה אינו בכלל האבות, אך אין איסור לקרוא לאחרים בתואר אבות.

י. החיד"א (חומת אנך הושע א; וכע"ז שיר השירים ד יח) ביאר, וז"ל: 'וכתב מורי זקני הרב חסד לאברהם ז"ל, דבדור הפלגה הפריד הקב"ה כל הנשמות הטהורות ונתנן באוצר בפ"ע, ועם זה פירשנו בעניינתנו מה שאמרו אין קורין אבות אלא לשלשה, דמאברהם אע"ה התחילו הנשמות לצאת מאוצר הטוב'. עכ"ל.

יא. השפת אמת (לך לך שנה תרמב ד"ה במד' תנחומא) כתב, וז"ל: 'זע"י אברהם אבינו ע"ה התחיל להתגלות הפנימיות כנ"ל, ובנח כתיב צדיק היה בדורותיו, אבל אברהם אע"ה היה שורש לכל הדורות עד לעתיד, לכן אין קורין אבות אלא לשלשה, ומזכירין אלקי אברהם יצחק ויעקב, פירוש שיש מהאבות ניצוץ לכל איש ישראל, ובכח זה מקבל עליו עול מלכות שמים'. עכ"ל.

ולדברי החיד"א והשפת אמת אין איסור לקרוא לאדם אבות אלא שאין את המעלה שהוא משורש הנשמות מאוצר הטוב, או שיש לו ניצוץ מאברהם אבינו.

כיצד מצינו עוד רבים שנתכנו בתואר אבות?

יב. החיד"א (דבש לפי אות ז) והגר"י ענגיל (בית האוצר ח"א כלל ב) הקשו שמצינו במשניות רבים שנמנו רבים בתואר אבות. כגון שמאי והלל (עדויות פ"א מ"ד) שנקראו אבות העולם. וכנהנה רבות.

ותירץ החיד"א שרק אבות סתם נאסר, אך אבות בצירוף תואר הותר.

יג. ובבית האוצר הרחיב שבאמת היה לשמאי והלל תואר אבות, לפי שכל

² ובזה מיושב גם קושיית הר"א משכיל לאיתן (באר אברהם ברכות נד:) כיצד אומר שעשה ניסים לאבותינו במקום מעבורת הירדן, והרי לא היה ג' אבות.

מרגליות שאול

חידושים ומכתבים מגדולי הדור מתוך כתבי הגר"ש מרגליות זצ"ל

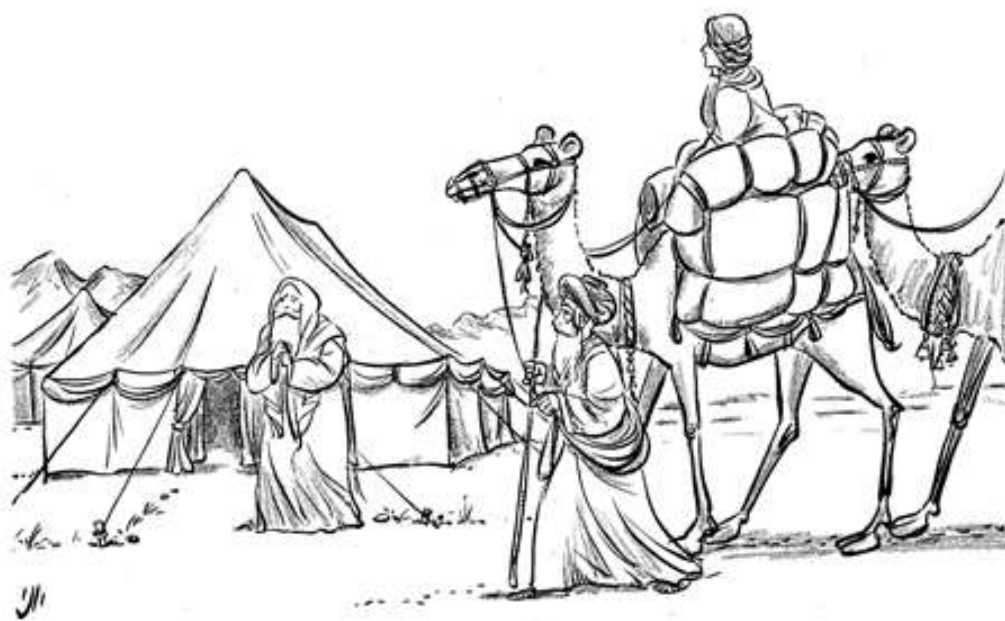
מונין שהיו עשרה בברכת האירוסין של רבקה?

הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א

בפכ"ד ס' כתוב ויברכו את רבקה. התוס' בכתובות ז' ב' ד"ה שנאמר מביאים ממסכת כלה דילפינו מכאן לברכת אירוסין שבעשרה. ומקשים שבגמ' שם כתוב דילפינו זה מבוטא דכתיב ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ותי' שכאן איירי בברכת אירוסין דאסר לנו את הארוסות וכו' ובגמ' בבוטא איירי בברכת נישואין.

א. יש לעיין היכן מצינו ברבקה שהיו עשרה בברכת האירוסין, ובספר אהל אברהם על כתובות מובא מהג"ר דוד אופנהיים זצ"ל לתרץ שכתוב באליעזר ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדוניו. וצ"ב מ"ט כתבה התורה מנין הגמלים אלא שכיון שברכת אירוסין בי' לקח עשרה גמלים שעל כל גמל מופקד איש וא"כ יש כאן י'.

ב. התוס' שם כותבים ויש ללמוד משם שיש לברך ברכת אירוסין לאשה המתקדשת ע"י שליח שהרי אליעזר שליח היה. המהרש"א מקשה על הב"י באהע"ז סימן ל"ד שדן האם שליח לקדש מברך ברכת אירוסין ולא הביא מהתוס' כאן.

ג. מלשון התוס' הנ"ל משמע דנסתפקו אם שליח לקדש יכול לברך ברכת אירוסין. ויש להעיר שהנה נחלקו הראשונים אם ברכת אירוסין היא ברכת המצוות או ברכת השבח דמשבחים לקב"ה שקדשנו במצוותיו והבדילנו מן העמים. דברמב"ם בפ"ג מהל' אישות פי' שזה ברכהמ"צ, וברא"ש כתובות סימן י"ב פי' שזה ברכת השבח. ומתוס' כאן יש להוכיח שס"ל שזה ברכת השבח, דאי ס"ל שהיו ברכהמ"צ מהו הצד שהשליח לא יברך, מ"ש משליח לבדוק חמץ שודאי יכול לברך אלא ש"מ דס"ל שהיו ברכת השבח. וא"כ יש צד לומר שזה מוטל על המקדש שהוא משבח לד', וע"ז הסיקו התוס' שיכול השליח לברך. והטעם בזה י"ל שכיון שהוא שליח לדבר שיש עליו שבח יכול לברך.

ד. בעיקר מש"כ התוס' דאליעזר קידש את רבקה ליצחק, יש לעיין הא קי"ל אסור לקדש את האשה עד שיראנה וא"כ מ"ט לא קידשה יצחק עצמו. ובשלמא באאע"ה שאמר הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה וגו' מצינו במהרש"א בב"ב ט"ז ב' שהוא ראה אותה בנעוריה קודם שנשאה אלא שלאחר נישואיה לא ראה אותה מתוך צניעותה והוא חשב כי לא עמדה ביפיה בזנותה אלא שע"י מעשה נסתכל בה. וצ"ל כמש"כ האחרונים לישב קושית המהרש"א דכל הטעם דאסור לקדש אשתו עד שיראנה הוא שמא ימצא בה דבר מגונה ואצל האבות ליכא חשש זה.

ה. עוד יש לעיין דהא קי"ל מצוה לקדש בו יותר מבשלוחו, וא"כ מ"ט לא קדשה יצחק בעצמו. וי"ל דהנה בשו"ת דובב מישרים ח"א סימן מ"ז אות ב' מביא מהישמח משה פ' עקב דהיכא שיש שליח בשכר ליכא חסרון דמצוה בו יותר מבשלוחו, לפי שהיו כפועל שהוא ידא אריכתא של בעליו. דלפ"ז י"ל ה"ה כאן באליעזר שהיו עבד שהיו כפועל. מיהו יש לפקפק בסברא זו דשמא כל מש"כ הישמח משה הוא רק בשכרו בשביל המצוה, משא"כ עבד כל מה שצריך עושה. ועוי"ל שמה שקימו כה"ת כולה לפני מ"ת הוא רק לחומרא, ואולי בזה לא נאמר הכלל דמצוה בו יותר מבשלוחו.

מידת הדין והחסד יוצא מהם. ועיין שם מה שהרחיב בזה.

שלום לאוהבי תורתך

שו"ת בעניני הפרשה והמועד מתוך כתבי הגר"ש חזקיה שליט"א

מודע הוצרך אליעזר לסימונים, הרי אברהם

נתבשר שרבקה היא בת זוגו של יצחק?

ויהי הנערה אשר אמר אליה הטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה אתה הכחת לעבדך ליצחק ובה אדע כי עשית חסד עם אדני" (כד, יד)

לעיל (כב, כ) כתיב: ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה גם הוא בנים לנחור אחיך, ופירש"י: בשובו מהר המזריחה היה אברהם מהרהר ואומר, אילו היה בני שחוט כבר היה הולך בלא בנים, היה לי להשיאו אשה מבנות ענר אשכול וממרא, בשרו הקב"ה שנולדה רבקה בת זוגו. וזהו 'הדברים האלה', הרהורי דברים שהיו על ידי העקידה, ע"כ. ויל"ע, כיון שכבר נאמר לאברהם שרבקה היא בת זוגתו של יצחק, אמאי בדק אליעזר את רבקה במידותיה ובחסד שבה, הלא לכאורה ודאי כששלחו אברהם הודיע לו על כל דבר הנבואה, והורה לו לקחת את רבקה ליצחק, כפי שנאמר לו מפי הגבורה.

הקדמה

הנה יש לעיין האם אליעזר ידע שהוא צריך לקחת את רבקה, ובכל זאת עשה סימן, והשאלה היא מדוע. או שאליעזר לא ידע כלל והשאלה למה אברהם לא גילה לו על רבקה. והנה כתב הרד"ק (פסוק ד') כי אל ארצי והוא ארם נהרים, ואל מולדתי העיר שנולדתי והיא אור כשדים, ר"ל כי שם ימצא משפחתו, ועל רבקה רמז לו כי הוגד לו שנולדה. משמע מדבריו שבאמת אליעזר ידע שהוא צריך לקחת את רבקה אלא שעשה סימן, אמנם יש מן האחרונים שביארו שאברהם לא אמר לאליעזר, ונחלק את התשובה לב' חלקים, לדעות שאברהם לא אמר לאליעזר, ולדעות שאליעזר ידע ובכל זאת עשה לעצמו סימן.

תירוץ א. רק ידע שנולד זיווגו

בביאור מה שאברהם לא אמר לאליעזר – יש שכתבו (אמרי ישע) ליישב דהנה במדרש (בראשית רבה פנ"ז ה"ג) איתא "א"ל הקדוש ברוך הוא אין אתה צריך כבר נולד זוגו של יצחק", והיינו שאברהם לא ידע בבירור מי היא הזיווג אלא רק ידע שנולדה זיווגו של יצחק, ומה שכתב רש"י שנולדה רבקה, היינו לנו ידיעה שהיא רבקה.

וכן תירץ מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א (אשיחה פ' וירא), דלא אמרו לו בהדיא רק רמזו לו מן השמים אבל עדין לא ידע מי.

תירוץ ב. אפשר לקלקל ע"י חטא

עוד ראיתי שביארו (אביר יוסף פרשת וירא) דלא שלח אברהם את אליעזר ישר לבית בתואל כדי לקחת את רבקה, כיון שאפשר לקלקל ע"י חטא, ולכן היה צריך לחפש אשה הראויה ליצחק ולברר שבאמת רבקה ראויה לו.

ובשם המשגיח מגייטסעד הסיפו לבאר דהרי רבקה גדלה בבית רשעים, ויש לה בחירה, א"כ מהיכא תיתי שהיא עדין ראויה ליצחק. ולכן לא אמר אברהם לאליעזר על רבקה, אלא שלח אותו כדי שימצא את זיווגו של יצחק לבדו.

ו. עוד יש לעיין איך נעשה אליעזר שליח לקדש אשה הא עבד הוי וקיי"ל בגיטין העבד אינו נעשה שליח לקבל גט אשה מיד בעלה לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין. וי"ל שמכאן יהא ראיה למש"כ הר"י מגאש דרך משליח לקבלה עבד נתמעט אבל שליח להולכה יכול להיות. ובביאור החילוק פירש בקהילות יעקב גיטין סימן י"ח דבשליח להולכה אין חלות אלא הוי מעשה שליחות, משא"כ בשליח לקבלה שבמה שמקבל האשה מתגרשת הוי חלות, וכיון שאינו בתורת גיטין, נתמעט. ולפ"ז י"ל דה"ל כאן בקידושין אליעזר הוי שליח להולכה דהוי מעשה שליחות בעלמא דהחלות נהיה ע"י שמקבלת הכסף קידושין וזוכה בזה ומזה עבד לא נתמעט.

מדוע גינו את עפרון ולא את עשיו?

הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג שליט"א

בפ' כ"ג ט"ז כתוב וישקול אברהם לעפרון וגו' ארבע מאות שקל כסף וגו'. בשו"ת חת"ס יו"ד סימן ש"ל מקשה מ"ש הכא בעפרון שמכר המערה לאאע"ה בד' מאות שקל. מצינו בחז"ל שהאשימו את עפרון על עינו הרעה, ואילו בעשיו שמכר ליעקב את חלקו שזה חלק שמינית מהמערה שהרי אחרי שנקברו שם ג' זוגות אדם וחיה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, שוב נשאר חלק המערה לשני אחים יעקב ועשיו וא"כ 1/2 שמינית שייך ליעקב, ועל חלק שמינית השני של עשיו העמיד לו כרי של כסף וזהב כמש"כ בסוטה י"ג, ולא מצינו שגינוהו משום כך. ולכאורה יש כ"ש דבעשיו גרע טפי כיון שבעפרון היה ראוי לשש קברים בעתיד, ואילו בעשיו כבר היו קבורים בו ששה. ותירץ שבעפרון שלא ידע שאדם וחיה קבורים שם, ואברהם לא גילה לו זאת, ואמר תנו לי אחוזת קבר אמרינן דעל מקום ריק לתבוע ארבע מאות שקל הוי רע עין משא"כ בעשיו שכבר היו קבורים בו ששה מהאבות שזה מקום מכובד מאוד בזה אין להאשימו על שהרבה במחיר. ומביא ראיה מזה שח"ק יכולים לתבוע הרבה כסף על קבורה ליד קבר חשוב.

המעיר לארץ

הערות והארות מרבנן ותלמידיהן

מכתב ששלח הגה"צ רבי ראובן הכסטר שליט"א, משגיח ישיבת מיר ברכפלד, להנהלת הסמינר "בית חינוך" - לאחר פטירת הנערה הצדקת אסתר טבק ע"ה - חורף תש"פ

לכבוד הנהלת הסמינר החשוב בעירנו לאוי"ט

עכשיו חזרתי מהלוי' הנוראה של הנערה אסתר טבק ע"ה, וכאבא לתלמידות שהיו עסוקים בנשיאה בעול התקופה של כמה שנים ימי החולי הנורא. וכיהודי שמתעסק עם צעירים בעבודת הקודש. לענ"ד ראוי לדבר על המצב הנוכחי באופן שיהי' תועלת ובפרט בכוחה של תפילה ועוד בדמעות.

"משפטי ה' אמת צדקו יחדיו" - "קל אמונה ואין עול", ידוע ביאורו של רבי ישראל סלנטר שהקב"ה מביא מצב על אדם הוא מחשבן את כל הסובבים שישמעו ויצטערו ויסבלו וכו'. ולכן צריכים להבין בסיפור הנוכחי יש מעגל פרטי של אסתי ע"ה - יש מעגל של המשפחה - ויש מעגל של העיר והשכונה - ויש מעגל של הסמינר! ועל הכל נאמר צדיק ה' וחסידי ה'.

לעם ישראל הי' מב' מסעות במדבר, ובכל דור יש ג"כ ענין זה, ולכן יחיד ג"כ יש מב' מצבים שעוברים בחיים. אנו לא יודעים להגדיר מתי בדיוק נגמר אחד ומתחיל השני אבל ברור שיש מצבים שונים. התקופה של החולי כלפי הסמינר הוא "מסע שנמשך כמה שנים" ופשוט וברור שאחד הציפיות של הקב"ה הי'

תירוץ ג. שלא יתמעטו הזכויות

עוד כתבו כעין זה ע"פ מה שכתב רש"י בפרשת וישלח (להלן לב, יא) אקרא "קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך", וכתב רש"י נתמעטו זכויותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא, שמא משהבטחתי נתלכלכתי בחטא ויגרם לי להמסר ביד עשו. מבואר שע"י זכויות שאדם מקבל יכול למעט מזכויותיו. ולכן חשש אברהם שכיון שהיו ליצחק ניסים, וכמו שמצינו שעלה לשמים ולמד תורה ג' שנים, ולכן חשש שמא ההבטחה שיקבל את רבקה תתבטל לו ולכן לא גילה לאליעזר.

תירוץ ד. אין הבטחה לצדיק

עוד כעין זה כתבו לבאר ע"פ מה דאיתא במדרש (בראשית רבה פ"ז ה"ב) א"ר יודן אמר לו המקום שוב אל ארץ אבותיך אעפ"כ וירא יעקב מאד, אלא מכאן שאין הבטחה לצדיק בעולם הזה, ר"ה בשם ר' אחא אמר הנה אנכי עמך אם יהיה אלהים עמדי אלא מכאן שאין הבטחה לצדיק בעוה"ז, ר"ה בשם ר' אחא אמר (שמות ג) ויאמר כי אהיה עמך ואין דבר רע מזיקך, וכתב (שם ד) ויהי בדרך במלון, אלא שאין הבטחה לצדיק בעולם הזה, ר' פנחס בשם ר' חנין דציפורן אמר (מלכים א, א) ויען בניהו בן יהוידע את המלך ויאמר אמן כן יאמר, והלא כבר נאמר (ד"ה א, כב) הנה בן נולד לך הוא יהיה איש מנוחה אלא אמר הרבה קטיגורין יעמדו מכאן ועד גיחון. וע"ע במה שכתב המסילת ישרים (פרק ז') בביאור מדית הזריות. וא"כ יש לומר דאף שידע יעקב מי היא בת זוגו, אכתי יכולים דברים להשתנות, כי הרי אין הבטחה לצדיק, ולכן לא אמר אברהם לאליעזר מי היא בת זוגו, אלא רק שלח אותו אל משפחתו.

תירוץ ה. בת פלוני לפלוני הוא סוד

ועי' באבן עזרא שכתב (לעיל פסוק ג') וטעם אלהי השמים ואלהי הארץ במקום הזה כי בת פלוני לפלוני בארץ מן השמים והוא סוד. והיינו שבאמת אברהם ידע מי הזיווג וכמו שמצינו שאחר העקידה נודע לו שנולדה רבקה, ומ"מ לא אמר זאת לאליעזר, והוא ככל שידוך שבת פלוני לפלוני הוא סוד, גם כאן לא יכול היה אברהם לגלות לאליעזר מפורשות להיכן ללכת, אלא רק בדרך רמז, כיון שהוא סוד, ולכן היה צריך אליעזר לעשות את הסימנים כדי לגלות מי היא בת זוגו של יצחק.

תירוץ ו. רצה שיתפלל

עוד ביארו דאברהם לא גילה לאליעזר מי הזיווג, כי רצה שאליעזר יתפלל על השידוך, כי ע"י התפילות יהיה הזיווג מושלם יותר, דדבר שבא ע"י תפילות הוא טוב יותר מדבר הבא בקלות.

תירוץ ז. נהג בדרך הטבע

עוד יש שכתבו דאף שידע אברהם ע"י נבואה מי היא זוגתו של יצחק בנו, מ"מ היה נהג כדרך הטבע כאילו אינו יודע. ובספר דבר סיני כתב דמכאן אנו לומדים שנביא שלא נצטווה לגלות את נבואתו לאחרים אינו יכול לגלות, ולכן היה עליו לנקוט בדרך הטבע.

תירוץ ח. שמא יתנו לו שפחה

ולשיטות שאליעזר ידע ובכל זאת עשה לעצמו סימן - יש לבאר דהנה כתב האור החיים (פסוק יב) וטעם שהוצרך לעשות סדר זה, כי חש לבל יטעוהו משפחת אברהם כשידעו כי הוא מצווה ועומד לקחת בת מהם יתנו לו שפחה משפחותם אשר אתם בבית ויאמרו כי היא מזרעם לזה נתחכם ועשה כסדר זה בהבחנה מובהקת שהיא הותרנות המופלאת שנותנת יותר ממה ששאל ממנה. עכ"ד. וזה מיישב דאף אם אברהם היה אומר לו ללכת לבית בתואל אכתי היה חושש שמא יתנו לו שפחה במקום רבקה.

תירוץ ט. ע"י כך התרצו המשפחה

עוד כתב (אביר יוסף פרשת חיי שרה) דהרי בני בתואל השיבו אותו "מה יצא הדבר לא נוכל דבר אליך רע או טוב", והיינו שחשש שאם יבוא אליהם כרגיל יעקבו עליו וישימו כל מיני תנאים שלא יוכל להסכים להם לכן ביקש שהנערה תבוא שלא כדרך הטבע ויבינו שמה יצא הדבר ולא יעקבו עליו.

וכעי"ז כתב עוד (מנחת אהרן) דאילו ידעו שכבר קבע הקב"ה מי היא בת זוגו היו דורשים מיצחק שיבוא אליהם לחרו, ורק משום שסברו שיכול הוא לפנות על ימין או שמאל לכן הסכימו לתת לו את רבקה.

תירוץ י. רצה לדעת שהיא באמת בעל מידות טובות

עוד יש שכתבו דאליעזר עשה סימן כדי לדעת מי היא רבקה, כיון שרצה לדעת האם היא באמת גומלת חסדים ויש בה מידה טובה זו, אבל אם רבקה לא היתה

הנשיאה בעול - ריבוי תפילות - קבלות וחזוקים - וגם ההשתדלות באמירת שה"ש והאחרון הגדיל הבכיות הדמעות הכואבות שנשפכו כמים בשעת הלוי' - כל הדברים האלו היו רצונו של מקום שיהיו - להביא זכויות חדשות עם הצלה מכל מיני גזירות קשות שכך קבע הקב"ה בעולמו. כל הדברים האלה, ובפרט תפילה ודמעות נכונות, כל אלו הם מביאים שמירה והגנה וישועה לכלל ולפרט. הקב"ה עורר את אברהם להתפלל על סדום עם חשבון כלפי העתיד. וכן כאן הקב"ה הביא את החולי עם חשבון שיהי' את כל התפילות והחזוקים. וצריך לומר לתלמידות שהם עמדו בהצלחה בתפקיד וזה יעמוד להם. "המסע הוכתר בהצלחה" - הזורעים בדמעה ברינה יקצורו - חבלי לידה מביאים ברכה.

לכן כל הפעולות והנשיאה בעול שהיו כאן, הכל הביא ברכה ויביא ברכה. כל תלמידה שעשתה משהו בעבודה, יש לה זכות נצחית של ציבור קדוש סמינר שלם עם כל הנלווים התחזקו והתחזקו והתחזקו והצליחו. אסור לחשוב שהעבודה הלכה לטמיון, הכל קיים, והכל היה צפוי מראש ע"י קורא הדורות שיש לו חשבונות עמוקים שהמטרה שלהם להטיב לכלל ולפרט. הקב"ה ידע מראש איך הסיפור הזה יגמר, והקב"ה רצה שהסמינר החשוב ישתתף במסע הזה, וצריכים לומר שוב ושוב הנוסעים בעגלה של הסמינר הגיעו ליעד. הקב"ה מתפאר בנשיאה בעול, הקב"ה מתפאר בתפילות, הקב"ה מתפאר בקבלות, הקב"ה שש ושמה בבא אליו נפש נקי וצדיק. והקב"ה ודאי קבע בכתר המלכות את כל התפילות לשם ותפארת לטובת עם ישראל.

יה"ר שכולנו נזכה לנחמה ונזכה למסע הגאולה בקרוב ונראה בקיום הנבואה כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רינה וכל עצי השדה ימחאו כף בביאת גואל צדק במהרה בימנו.

הבעה"ח
ראובן הכסטר
עש"ק נח תש"פ

נוה דין החוטא כשהוא פחות מבן עשרים?

הרה"ג רבי יחזקאל שניידר שליט"א

ברש"י ריש פר' חיי שרה בא"ד "מה בת כ' לא חטאה שהרי אינה בת עונשין", בענין אי פחות מבן כ' אי מיקרי חטא **בכלל** או לאו, הביא לי מו"ר הגר"מ אוזבנד שליט"א הרבה אחרונים שנחבטו בזה, (ברש"י בהרבה מקומות בתורה מצאנו שס"ל שאינם בני עונשין כלל), והנה בפרשת דרכים דרוש ב' בשם מהר"ש יפה איתא דפחות מבן כ' שחטא לא מיקרי חטא כלל, ובאבן שלמה להגר"א פר' י' אות כ' כתיב דהוי חטא, עיין בחת"ס עה"ת בפר' מטות על הפסוק "וד' יסלח לה", ובתשובותיו יור"ד תשו' קנ"ה בד"ה "ולפענ"ד", ס"ל דקודם מ"ת אין עונשין פחות מבן כ' ואילו לאחר מ"ת מבן י"ג מתחייב לכל עונשין שבתורה, וזאת חידוש גדול, דלא כמו שמצינו על חטא

בעל מידות טובות ידע אליעזר שאברהם רבו אינו רוצה זיווג זה, ולכן אף אם זהו זיווגו היה מעדיף לקבל אשה אחרת בעל מידות טובות.

ליקוטים וסיפורים נפלאים

על פרשת השבוע

בעריכת הגר"ב רובין שליט"א

הילד והסוכריות

ילד קטן נכנס עם אבא שלו לחנות. לפני שעזבו את החנות, בעל החנות הגיש לילד צנצנת עם סוכריות, "תכניס את היד ותיקח כמה סוכריות שאתה רוצה". **הילד עמד ונעץ מבט באביו.** המוכר חזר ואמר: "ילד, קח לך סוכריות מלוא היד, זה בחינם..", אבל הילד עמד והמשיך לנעוץ מבט באביו. לבסוף, הכניס האב את ידו לצנצנת, הוציא חופן סוכריות, ונתן לבנו, והם יצאו מהחנות.

בדרך, שאל האב את בנו, למה הוא לא לקח מהסוכריות בעצמו. הילד חיך חיך רחב ואמר: **"רציתי שאתה תוציא לי סוכריות, כי היד שלך גדולה יותר"**

מה שאתה צריך- תבקש מהשם שיתן לך, כי הידיים שלו גדולות יותר!! וזה מה שאומרים "שבענו מטובך" במושגים של הטוב שלך.

"ויבא אברהם לספר לשרה" (כג, ב)

בספר 'מטה יהודה' פרש בדרך צחות, שלפעמים נוהגים להספיד אנשים בביטויים מפליגים שלא שייכים אל הנפטר כלל וכלל. עד כדי כך, שאדם שהגיע להלווית חברו שהוא מכיר, מוצא את עצמו תוהה האם לא טעה והגיע ללוויה של מישהו אחר, או שמא חברו היה צדיק נסתר...

אבל כאשר הספיד אברהם אבינו את שרה, כמה שהספיד וכל מה שאמר, עדין כולם ידעו שזו שרה. לא היו שם שבחים מוגזמים. וזהו "ויבוא אברהם לספוד לשרה".

מעשה ביהודי שנפטר והלוויתו התקיימה ביום שאסור בהספד, ואכן למרות שהיה ת"ח חשוב הורה הרב שטיינמן ז"ל שלא לומר אף דברי הספד ולא להקל בעניין זה.

לאחר מכן ביום השלושים, בזמן הקמת המצבה, בקשוני שאספיד. נכנסתי לרב ושאלתי מה כדאי שאומר.

אמר לי כך: אנשים חושבים 'מספידים.. אומרים...' ובאמת אדם יושב בזמן הזה בדיון קשה מאד. באים אנשים בהספד ואומרים עליו שהיה צדיק נשגב, כל מעשיו לשם שמים וכו', ושם בשמים שומעים זאת וצוחקים עליו. אם היה יכול אותו נפטר, היה מתחנן ואומר: תפסיקו עם זה. והוסיף ואמר: הלואי ואחוז אחד של מעשי האדם יהיה באמת לשם שמים!

שאלתי אותו: וכי השו"ע לא ידע סברא זו? ובכל זאת מובא שיש להספיד?

ענה לי: אז היו אנשי אמת, אומרים רק מה שאמת, וגם הנפטרים אותם הספידו היו אנשי אמת, לכן לא היתה בעיה. והוסיף דוגמא, על אדם שהיה אוסף תרומות למוסדות בחו"ל, וכשנפטר אמרו עליו שכל כלו היה מסירות נפש לתורה. ואילו אני יודע, אמר הרב, שהיו לו בעיות בבית והוא חיפש איך לברוח...

הוא אשר אמרנו: צריכים מאוד להזהר בדברי הספד על נפטר, שיהיו דברי אמת (לאור הנר).

"שני חיי שרה" (כג, א)

רבנו האור החיים הקדוש מגלה לנו, שאדם צדיק שנגזר עליו לחיות מספר שנים, ונפטר קודם הזמן שנקצב לו, בקיצור ימים ושנים, הקדוש ברוך הוא, אינו מקפח את שכרו, ומחייה לו את השנים שהיה אמור לחיות, כלומר, ה' משלם לו שכר, גם על השנים שהיה יכול לחיות עוד, ולעשות בהם מצוות ומעשים טובים, שהיות שהוא נפטר שלא מחמת עוונותיו, הוא לא צריך להפסיד את שכר המצוות שיכל לעשות.

לפיכך, גם שרה אמנו שנפטרה שלא בזמנה מחמת מעשה העקידה, נחשב לה גם אותם שנים שלא המשיכה לחיות, כאילו היא חייתה אותם, וזה כאילו חלק מחייה.

וזהו כוונת הפסוק 'ויהיו חיי שרה מאה שנה... שני חיי שרה', ולכאורה המילים 'שני חיי שרה' מיותרים, אלא בא ללמדנו, שנחשב לה לשרה אמנו, כאילו המשיכה לחיות גם את השנים שלא חייתה, ומקבלת שכר על כל השנים האלו, כי זה נחשב 'שני חיי שרה'.

"ויבא אברהם לספור לשרה ולבכותה ויקם אברהם מעל פני מתו" (כג ב-ג)

הנה מהכתובים נראה שאברהם בא להספידה ולבסוף לא הספידה אלא קם ודיבר אל בני חת, וצ"ב, מדוע חזר בו ולא הספידה, ועוד, דאיתא במדרש (רבה נח ו) 'מלמד שהיה רואה מלאך המוות מתריס כנגדו' - היכן נרמז ענין זה בפסוק.

ומבאר ה'תפארת שלמה' וז"ל (בשינוי קצת), והעניין הוא ע"ד הכתוב (שמות ג, ו) 'ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלוקים', כי הנה כלל גדול במעלות הצדיקים המתהלכים לפני אלוקים בתמים, אף אם חלילה באה עליהם מידת הדין לאיזה יחיד או רבים ח"ו, לא יתנו לבם להתבונן מהות הצרה ההיא רח"ל, ולא יפול לבבם להקשות מדוע עשה ה' ככה לארץ הזאת, כי לבם נכון ובטוח בה' כי 'צדיק וישר הוא א-ל-אמונה ואין עוול' (דברים לב, ד), ונהפוך הוא 'כי מפי עליון לא יצאו הרעות' (איכה ג, לח), רק כל מעשיו יתברך מכוונים לטובה. ולכך כאשר ראה משה רבינו את מראה הסנה - המורה על הגלות לא רצה להתבונן מה זה ועל מה זה, לכן 'ויסתר משה פניו כי ירא מהביט' ולהסתכל אל בחינת הדין המכונה אלוקים, פן יקשה בעיניו על כי כך מתנהג עמהם ה'.

כיו"ב אתה אומר באברהם אבינו, כי כשבא לספוד לשרה ראה מלאך המוות מתריס כנגדו, ר"ל כשהתחיל להתבונן על מיתת שרה הצדקת הראשונה שבעולם, שהיא הייתה אם כל בני ישראל, ורוח הקודש מדברת מתוך גרונה, ועתה פתאום מתה עליו אחרי מעלת העקידה שזכתה לבן צדיק כזה ולא הועיל לה כלום, כל זה היה היצר הרע מכניס בלבו של אברהם אבינו, בעבור יקשה על אלוקיו, לכן מיד ויקם אברהם ולא הספידה (באר הפרשה).

"וישמע אברהם אל עפרון וישקל אברהם לעפרן ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר" (כג, טז)

מעשה ברבי אפרים זלמן מרגלית מברודי שהלך אצל אחד מגדולי המלכות להשתדל בדבר המתקת דין גזירה רעה שנגזרה על היהודים שלא כדין, אף על פי ששר זה ידוע ומפורסם היה כ"לקחן" שידו פשוטה לקבל מתנת יד, קשה היה לו לרבי אפרים זלמן שהיה נקי כפים ובר לבב, להציע לשר שוחד ממון, בא אליו בעקיפין והקיף בדברים סחור סחור, ואותו שר שחומד ממון היה, גם הוא התבייש לתבוע ממנו בפה. פתח השר ואמר: רבי אותה בקשה שאתה מבקשני עליה אמלאנה ברצון רב, אלא שגם אני בקשה גדולה לי אליך. סוחר גדול פלוני בעירנו, חוב גדול של ממון יש לו עלי, יואיל נא מר לסור אליו. מיד הבין רבי אפרים זלמן את הרמז הדק והכל על מקומו בא בשלום.

לאחר מעשה יצא רבי אפרים זלמן ודרש: מה דכתיב ארבע מאות שקל עובר לסוחר? עפרון זה, נשיא בני חת, שמתחילה אמר לו לאברהם "ארבע מאות שקל כסף ביני ובינד מה היא" התבייש לקחת את השקלים במישרין מידו של אברהם, לפיכך עמד והפנהו אל סוחר פלוני ופלוני ואברהם אף הוא הבין את

המרגלים ועוד, הגרי"ז בפר' חיי שרה בסטענעצל באות לט' אומר דהוי חטא גמור אף פחות מגיל כ', עיי"ש. [הא שפחות מגיל י"ג לא מיקרי חטא כלל, עיין במשנ"ב סי' שמ"ג בסופו, שכתב שאף אם היזיקו פטורין מלשלם, ומשמע מדבריו משום שהוי כמי שלא גזל כלל].

הערה ברד"ה שם: "מה בת עשרים מלא חטאה אף בת ק' בלא חטא". והוא מדברי המדרש רבה (נח, א'), וצ"ע על הרמב"ן שהביא לעיל (טז, ו') עה"פ "ויענה שרי ותברח מפניה", "חטא חטאה אמנו שרה בעינוי זה". וצע"ג על הרמב"ן הנ"ל ממדרש זה, וכן צ"ע על המדרש מדברי הפסוק בריש פר' וירא (יח, יב - יג) "ויאמר ד' אל אברהם למה זה צחקה שרה", משמע שהיה תביעה על שרה אמנו בענין זה. וצע"ג. וכן העיר מו"ר בעל האילת השחר זיע"א, וב"ש.

במדר"ר בריש פר' חיי שרה איתא על תלמידי ר"ע שנמנמו באמצע השיעור של רבם, פתח ר"ע ואמר "בזכות מה זכתה אסתר למלוך על מאה ועשרים ושבע מדינות, משום שהיא היתה נכדה של שרה אמנו שהיתה בת מאה עשרים ושבע שנים", עכ"ל. והדברים צ"ב טובא **חדא** איזו מכ"מ איכא שבזכות שנות חיים זוכים לנכדה המולכת על כל העולם, **וביותר** וכי איזה זכות היא באמת למלוך על העולם, הא כל כבודה בת מלך פנימה, **והשלישית** היאך רצה ר"ע בזה לעורר את תלמידיו משנתם באמצע לימודם.

ובס"ד נראה ע"פ דברי הגמ' בברכות כ. שאביי אמר לר' פפא שדורו זכו לניסים גלויים רק משום שמסרו נפשם על קדושת ד', ואפי' שאף בדורו של ר' פפא מסרו נפשם, מ"מ מוכח שהיה חסר בדקות הדבר, (כמובן שאנחנו לא מבינים במושגים שלהם), והנה אסתר לא רק שהיא מלכה על כל העולם, אלא שבזכותה וע"י [היא היתה השליח] נצלו **כל כלל ישראל** ממות לחיים, וזאת הכל בזכות שהיא מסרה נפש להיכנס למלך כאמרו אליה מרדכי (אסתר ד', י"ד), "מי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות". (אה"נ אם היא לא הייתה מזדרזת היה יכול הנס לבוא ממקום אחר ודרך אחרים כדכתיב (שם) "רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר", אבל בפועל היא נכנסה ומסרה נפשה בשביל הצלת כלל ישראל), וע"ז שאל ר"ע מנין לאסתר האי זכותא, והשיב בזכות הסבתא שרה שכל חייה הייתה מסירות נפש לבורא יתברך, דוגמת בעלה אברהם, **וכן נמי** אמר ר"ע לתלמידיו בודאי שאכן היו עייפים מעמילות בתורה, אבל עם קצת תוספת מסירות נפש לתורה ולקודשא בריך הוא, א"א לדעת לאיזה דרגות גבוהות ילוד אשה יכול לשגשג ולהעפיל ולהגיע. ומתוקים הדברים, וראויים הדברים לר' עקיבא שאף הוא מסר נפשו בלי גבולות בשביל הרבצת התורה עד יומו האחרון, כדאיתא בברכות סא: באריכות.

שם (כג, טו) "ארבע מאת שקל". פלא הדבר שבאמירת עפרון נכתב ארבע מאת חסר, ובאמירת אברהם נאמר ארבע מאות מלא. **ובס"ד נראה** עפרון התבייש קמעה ע"ז שהוא הפכפך בדבריו, רגע אחד הוא אומר קח את השדה, ולאחמ"כ הוא דורש סכומים גדולים כ"כ. לכן באמירתו את הסכום לאברהם הוא בלע תיבת "מאות", ואמר ארבע מאות, כלומר הדגיש את הארבע, אך אברהם כשנתן לו את הכסף הדגיש לו את המאות, שידע ששילם על הקרקע הרבה כסף, וקנאו בקנין מלא.

שם (כ"ד, ל"ט), "אלי לא תלך האשה", איתא ברש"י שם, "בת הייתה לו לאליעזר והיה מחזר עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו את בתו אמר לו אברהם בני ברוך ואתה ארוור ואין ברוך מתדבק בארוור". ואפשר לבאר הטעם דלעיל בפסוק ה' לא כתוב אלי חסר אלא כתיב אולי מלא, משום שאליעזר אכן לא העיז להגיד לאברהם אלי והיינו לבקשו להשיאו את בתו, אלא רק כשהוא מסר את דבריו ללבן ובתואל הוא אמר מה שהיה בלבו.

אבל חשבתי **בס"ד** להוסיף שיש כאן מסר חשוב שרואים בכל הלך המחשבה של אליעזר, שע"י זה הוא אכן זכה שיצא מכלל ארור לכלל ברוך כדאיתא בחז"ל (בר"ר פרשה ס' פיסקא ז'), ויש להקדים כמה הערות, א. מנלן ידע אליעזר לבקש את הבקשה מד' שישלח לו אשה "שאומר לה הגמיאי נא מעט מים מכדך ותאמר לי שתה וגם לגמליך אשקה, אותה הוכחת לאדוני יצחק", והרי אברהם בכלל לא אמר לו איזה אשה לקחת, אלא העיקר שלא תהא זרה אלא תהא מבנות משפחתי, ולכאו' הוא היה צריך לבקש מהקב"ה שיקבל בת ת"ח או בת מיוחסת וכד', ואף מה דאשכחן בתענית ד. "אליעזר בקש שלא כהוגן", היינו דוקא לגבי שמא תהיה חигרת או סומא, אבל אף הגמ' לא מסתפקת בבקשתו שהייתה כהוגן על החסד. **ועוד צ"ב** הכיצד אכן הוא זכה לצאת מכלל ארור כדאיתא **במדר"ר בראשית פר' ס' פיסקא ז'**, אע"פ שהיה מזרעו של כנען שהיה מקולל.

וי"ל בס"ד שידועים דברי הר"ן (בדרשות דרוש ז') שענין המידות (בעיקר מידות מגונות)³ זהו דבר שעובר בירושה מאב ואם לבן, והנה כנען היו לו כאלו מדות מושחתות כדאיתא בקרא לעיל, שהוא לא היה יכול להשתייך לכלל ישראל, משום שבע"כ זה יעבור הלאה לדורות הבאים, וזה אף אליעזר ידע, ולכן הוא

³ **אכן** לפי"ז אף מובן הטעם שאף שקי"ל שיכולין ממזרין ליטהר, ואילו עמוני ומואבי לא יבוא בקהל ד' עד עולם, משום שכתוב בקרא לגבי עמוני ומואבי הטעם שלא כיבדו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים, וזהו מידות מושחתות שעוברים בירושה עד עולם, וא"א ליטהר עמוני ומואבי, [והא שהם יכולים להתגייר, זהו משום שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, חוץ מאלו שאינם יכולים להתגייר כעין עמלקים וכד' והאריכו בזה כמה זימני בעיין הפרשה עיי"ש].

הרמז והעביר לסוחר... (על התורה).

"וה' ברך את אברהם בכל" (כד, א)

מובא בגמרא (ב"ב טז) בת הייתה לו ובכל שמה, ויש להסביר על פי מה שמובא בהלכה שאם גם האב וגם הבן צריכים לישא אשה, אז האב חייב קודם לישא לעצמו אשה ואח"כ להשיא את בנו, ואם האב כבר קיים מצוות פרו ורבו אז בנו קודם, והנה לפי שיטת בית הלל מקיים המצווה רק אם יש לו בן ובת, ולכן אמר כאן הכתוב וה' ברך את אברהם בכל, דהיינו שהייתה לו בת וא"כ יש לו בן יצחק ובת בכל, וקיים כבר מצוות פרו ורבו, ולכן יצחק קודם, לכן שלח את אליעזר שילך למצוא שידוך ליצחק, ואח"כ אברהם גם כן נשא אשה את קטורה (כליל תפארת).

"טרם כלה לדבר והנה רבקה יוצאת" (כד, טו)

בפרשתינו נאמר במפגש של אליעזר עם רבקה בבאר המים 'ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יצאת אשר יולדה לבתואל בן מלכה אשת נחור אחי אברהם וכדה על שכמה', ומדייק רבינו האור החיים הקדוש מלשון הפסוק, שמהשמים סיבבו שרבקה תצא בדיוק באותו רגע שאליעזר הגיע, ולא רגע קודם ולא רגע אחר כך, כדי שלא יפגוש באשה אחרת.

ולכן נאמר 'רבקה יוצאת' ולא 'רבקה יצאה' - כי היציאה לא היתה מרצונה, אלא מן השמים סיבבו וגרמו לה לצאת דוקא באותה שניה.

וזה לשון קודשו: 'לצד תפילת אליעזר עשה ה' שתצא באותו רגע, לא קודם ולא אחרי כדי שלא יכשל באשה אחרת'.

נמצאנו למדים: כל תהליך של שידוך יהיה בדיוק בזמן, ואינו מתעכב.

"וירץ העבד לקראתה" (כד, יז)

לפי שראה שעלו המים לקראתה (רש"י) וביאר הרמב"ן דדייק כן מהא דאחר כך כתיב "ותשאב לכל גמליו", ומקודם לא נאמר לשון שאיבה אלא כתיב "ותמלא כדה ותעל", והיינו מחמת דהמים עלו לקראתה ולא הוצרכה לשאוב. ויש להבין דהא גופא קשיא מפני מה עלו המים לקראתה בפעם השניה. ובספר "קדושת לוי" תירץ: ונראה שבפעם הראשונה דבדעתה היה לשאוב המים לצרכה, לכן עלו המים לקראתה שלא תטריח עצמה, אבל בפעם השניה שכוונת היתה לגמול חסד להשקות גמלי אליעזר, אז לא עלו המים לקראתה. כי כשהאדם עושה מצוה חשוב יותר אצל הקב"ה שיעשה האדם הפעולה, ולא שהמצוה תהא נעשית ע"י נס, כי מכל השתדלות קלה במצוה יש לו ית"ש נחת מרובה, ולכן לא נעשה לה גם בשאיבה השניה (להתעדר באהבתך).

"עד אם דברתי דברי ויאמר דבר ויאמר עבד אברהם"

אנוכי" (כד, לג)

אצל אליעזר מצאנו כשהגיע לביתו של לבן "ויאמר לא אוכל עד אם דיברתי דברי, ויאמר דבר", "ויאמר עבד אברהם אנוכי" וגו'...

נשאלת השאלה, מתחילה כתוב "דברתי דברי" שהוא לשון של דיבורים קשים כגידין, ותיכף אח"כ כתוב "ויאמר", כלומר אמירה רכה. מה קרה? מה התהפך בין רגע מדיבורים קשים כגידין, עד כדי אמירה רכה?

ביאר כ"ק האדמו"ר מספינקא שליט"א, הרי פסוקים אלו נאמרו בשעה שאליעזר גילה שהכניסו לו רעל קטלני בתוך האוכל, כמובן ברגע הראשון הוא נתקף בנחשולי זעם מוצדק על לבן הנבל שזמם בדם קר לרצחו נפש על לא עוול בכפו...

כמובן שבאותו רגע עלה בדעתו של אליעזר שברגע שרק יתנו לו לפתוח את

הבין שבכדי למצוא אחת מתאימה ליצחק שימשיך את בניית כלל ישראל צריכים להגיע לאחת עם דרגת חסד מאד גבוהה, [והרי חסד זה מהוה דוגמא אישית על כל המידו"ט], כעין רבקה, [וההיפך של זקנו כנען], וזאת הייתה תפלתו מוד' שישלח לו כזאת. וכאן היה על אליעזר למצוא אשת חיל שיש לה כ"כ מידה חזקה וקיצונית של טוב לב, עד שתהא בחינה של "כשושנה בין החוחים", שהרי כשנתבונן נראה שאברהם שלח את אליעזר לפדן ארם כדי שלא יקח אשה מבנות הכנעני אשר אני יושב בתוכו, כי יש להם מידות מושחתות. והנה אליעזר לבסוף לוקח את רבקה שהיא במשפחה מלאה עם מידות מושחתות, לבן הרי היה חד בדרא לעבוד על אנשים אפי' על יעקב אבינו רמה אותו 100 פעמים, ואף בתואל לא טמן ידו בצלחת. ומ"מ רבקה ע"י שהיתה לה מידות כאלו נעלות יצאה מכלל אותה משפחה, והוי כאילו בריה חדשה. ואכן ע"פ מה דאיתא בחז"ל (ב"ר ס' ז') אליעזר יצא מכלל ארור, בו בזמן שגמר את שליחותו והביא את רבקה ליצחק, וזאת משום שברגע שהוא קיבל דרגה גבוהה של חסד, והיא לעשות כל טצדקי שבעולם (והאריכו במדרש ובפרק חלק לבאר כמה הפרעות ונסיונות היו לו באמצע הדרך בשביל להשיג את יצחק), למצוא אשה ליצחק ואפי' שיש לו אשה בכיס שזו היא בתו לתת ליצחק, א"כ הוא הצליח לזכות להגיע לדרגת ישראל (ויבמות ע"ט.), "ישראל ... גומלי חסדים", שג' מידות אלו הם "ביטול האונוכיות שבאדם", ורק ברגע הנ"ל הוא הגיע לדרגת הישראלי שהם מבורכים.

ועוד פנינה יקרה באותו ענין עם ביאור אחר ע"פ הנ"ל. הנה הנצי"ב בעמק דבר (כ"ד, ס"ה, ס"ו) כתב וז"ל "ותשא רבקה וגו' ותרא את יצחק בעודו עומד ומתפלל והי' אז כמלאך אלהים נורא מאד. וכמבואר ברבה שראתה ידיו שטוחות בתפלה ע"כ נבעתה מאד. ותפל מעל הגמל. מרוב פחד ואימה. אמנם לא ידעה ממי היא מתפחדת ואלו לא היתה יושבת עם העבד על גמל אחד והיתה יושבת מאחוריו עד שראתה שאח"כ האיש הולך לקראת העבד ועומד ומדבר עמו ככל אדם והי' דעתה מתקרב בתוך כך עד שבהודעה אח"כ מי הוא האיש הי' כבר סר הפחד ממנה. אבל בהיותה יושבת עם העבד. ובתוך הפחד שאלה את העבד. מי האיש הלזה. אשר אני מתפעל ומתפחד ממנו. וכמבואר בב"ר בלשון הלזה משמעו אדם מאוים ונורא. ע"כ כששמעה שהוא אישה. ותקח הצעיק ותתכס. מרוב פחד ובושה כמו שמבינה שאינה ראויה להיות לו לאשה ומאז והלאה נקבע בלבה פחד. ולא היתה עם יצחק כמו שרה עם אברהם. ורחל עם יעקב. אשר בהיות להם איזה קפידא עליהם לא בושו לדבר רחת לפניהם. משא"כ רבקה. וכ"ז הקדמה להסיפור שיבוא בפ' תולדות שהיו יצחק ורבקה מחולקים בדעות. ומכ"מ לא מצאה רבקה לב להעמיד את יצחק על דעתה בדברים נכוחים כי היא יודעת האמת כי עשו רק ציד בפיו. וכן בשעת הברכות. וכ"ז הי' סיבה מהקב"ה שיגיעו הברכות ליעקב דוקא באופן כזה וכאשר יבואר במקומו. ואלו הית' רבקה עם אישה כמו שרה ורחל אם אנשיהן לא הי' מגיע בזה האופן. והכל בהשגחה פרטית מראש שתגיע רבקה ליצחק בשעה שתבהל ממנו ויצא אחרית דבר כפי רצונו ית"י. עכ"ל.

ולפי דברי הנצי"ב הנ"ל אפשר לבאר ביתר ביאור הטעם שחיפש אליעזר אשה ליצחק דווקא סוג שתמלא כל משאלות לבו לטובה "לך אשאב וגם לגמלך", כי רק אשה שאין לה שום נגיעות אישיות ולו במשהו הכי קטן, יכולה לחיות עם בעלה 100 שנה והוא יהיה מלאך אלוקים מורס חציו אדם וחציו מלאך, ואילו היא תוכל לטון חביתה באין מפריע. ודו"ק הכיצד רחל אשת ר"ע נתנה לו ללמוד 24 שנים מחוץ לבית, וכי היא לא הייתה אשה עם ילדים שצריכה את בעלה, אלא שברגע שהמחשבה היא אך ורק בלתי לד' לבדו מה אני יכול לפעול יותר כבוד שמים ומילוי רצונו יתברך, אי"כ שום דבר קשה. ולפי"ז א"ש נמי מדוע ביקש אליעזר לתת את בתו ליצחק וכו' וכו'.

וחשבתי בס' להוסיף הא דאשכחן בד"א זוטא פ"א "ט' צדיקים לא מתו... אליעזר עבד אברהם", והטעם שזכה לגדולה הזאת להיות כאליהו הנביא זכור לטוב, שעלה לשמים כשהוא חי. [עיין ילקוט שמעוני חיי שרה רמז קט, שהיה בזכות ברכת יצחק אליו שחשד בו שעשה את רבקה למוכת עץ עיי"ש]. זאת משום שכוחה של חסד הוא עצום כ"כ שאין ביכולת למלאך המוות להרע לאדם. וכן נמי אשכחן (בר"ה חי). באביי שחי יותר מרבה בעשרים שנים רבה עסק בתורה, ואילו אביי עסק אף בגמ"ח, מוכח מהכא שאף גמ"ח מאריך ימים אף בעוה"ז כמו ת"ת שמצינו רבות בש"ס כגון: בשבת ל: שהיא מגנא ומצללא, ועיין בב"ב נח. שעדיין אליעזר עומד ומשמש את אברהם עד היום הזה. משום שאברהם הוא הלו "עמוד החסד", ואליעזר אף לעת"ל ממשיך הוא בחסד עם החיים ועם המתים, ודו"ק.

ובדרשה בשבע ברכות לגיסי בונים שיחי (כסלו תש"ע) **חשבתי בס' להוסיף**, שאליעזר ידע בפשיטות "שעיקר הבית היהודי" אינה רק תורה, שבית יהודי שהוא רק מבוסס על אדני התורה, בלא עשיית חסד בה, במהרה היא תתפרק ולא תשרה בה השכינה מרגע בנייתה ועד חורבנה. ולכן ידע גם ידע אליעזר שבשביל לבנות את המשך כלל ישראל, חייבים למצוא אשה שהיא **"מלאה בחסד"** כדוגמת האשה שתאמר "אשקה לך ואף לגמליך", רק "אותה הוכחת לאדוני יצחק", **וכך המציאות אף מוכיחה עד היום** שהרבה

משפחות הצליחו להתבסס ואף להקים דורות ישרים מבורכים כולם זרע ברך ד', כשהיה בבית אצל ההורים בפרט **הקרנת מידות טובות** לכל בני המשפחה, וזאת אע"פ שהאבא היה נהנה מיגיע כפיו, משא"כ הרבה משפחות נהרסו ונחרבו כליל מהר מדאי, בגלל שהיה שם הרבה תורה בלי מידו"ט כל עיקר, ועיין היכי דמי חילול ד' ביומא פו. בנושא הנ"ל.

הערה בפר' חיי שרה (כ"ה, א') "קטורה", ורש"י שם "שנאים מעשיה כקטורת", וצ"ע לי היטיב שהרי רש"י לעיל (כ"א, י"ד) ברד"ה "ותלך ותתע", פירש"י "שחזרה לגילולי בית אביה". וצ"ע דאף אם נימא שחזרה בתשובה, וכן ב"ה מצאתי בגור אריה וב"ש. אלא עדיין צ"ע לי וכי לא היה לאברהם אשה אחרת להתחתן לבר מבעלת תשובה כהגר, שלא היתה מיוסדת וקבועה על דתה, וכי זה נקרא "נאים מעשיה כקטורת", וצ"ע.

נדוע לאחר הנזקח נקרא 'עפרון' בכתיב נולא?

הגאון רבי אברהם שמואל פפנהיים שליט"א

השדה והמערה אשר בו וגו' וכל העץ אשר בשדה אשר בכל גבולו סביב.

א. צ"ב הא דכתיב בפרוטרוט וכל העץ אשר בשדה אשר בכל גבולו סביב, ואינו מוזכר לפני כן במו"מ בין אברהם לבין עפרון, וגם לא בפסוקים שאחרי כן, וגם למאי נפק"מ לדורות יבואו.

אכן מפורש בזה בגמ' בב"ב והובא במדרש, דבמ"ר (פרשה נ"ח) יליף מהכא דמוכר שדה צריך לפרט גבולותיה, ובב"ב ס"ט ע"ב, ויקם שדה עפרון אשר במכפלה וגו' מי שצריך לגבול סביב יצאו אלו שאין צריכין לגבול סביב, א"ר משרשיא מכאן למיצרים מן התורה, ופי' הרשב"ם וז"ל, עפרון מכר השדה לאברהם בסתמא, כדכתיב נתתי כסף השדה וגו', וקמהדר ליה עפרון ארץ ארבע מאות וגו', ואפ"ה קנה אברהם כל האילנות כדכתיב ויקם שדה עפרון וגו' וכל העץ אשר בכל גבולו סביב, ע"י קניית השדה סתם קנה גם את כל האילנות וכו', למידרש אתא, מי שצריך לגבול אותן אילנות קנה, שצריכין להיות להו גבול סביב שלא יערער אדם עליהם לומר בתוך שלי נטועים ושלי הם וכו' עכ"ל.

ובספר באר מים חיים כתב דרך רמז, דקניית השדה והמערה הכל היה להידור המצוה ורוב חשק עבותות אהבתו לפזר סך רב לקנות קרקע לקבורה ולהקצות הכל לזה, ולא להניח בתוכו שדה לזריעה ולנטוע בו עץ מאכל, ובפרט שהיה בתוכו כל מיני עצים כמאמר הכתוב וכל העץ אשר בשדה אשר בכל גבולו סביב, לא הניח דבר גדול וקטן להנאתו כי אם ליפות קבר בני עמו עכ"ל.

ובשפת אמת כתב ג"כ רמז, עפ"מ דאיתא במדרש, דהא דכתיב בני חת עשר פעמים, שבירו מקחו של צדיק נגד עשרת הדברות, והוא רמז לבני ישראל שזוכין לברר מקחו של צדיק חי עולמים, שמעידין בכל יום כי להשי"ת העולם ומלואו והוא קונה הכל, וצריכין ללמוד מזה שהפסוק מאריך - השדה וכל העץ אשר בשדה - שצריך האדם להעיד על כל דבר פרטי שיש בעולם להתקשר הכל בהשי"ת. עכ"ל.

ב. והנה בס' אור עולם מרבי משה דוד וואלי תלמיד הרחמ"ל כתב דרך סוד וז"ל. לאחר המקח חזר וכתב עפרון מלא, לפי שבאו שדהו ומערתו וקדושתו הכל בידו של אברהם, וקימה היתה לשדה הזה ולמערתו שיצאו מיד הקליפה ובאו ביד הקדושה, שיצאו מיד הדין ובאו ביד החסד שהוא המקום והמגדיל, וזהו הטעם שאמר "ויקם" שדה עפרון וגו' לשון קימה ממש כשהי' לאברהם למקנה, ואולי זאת הקימה היתה ממשיית ונראית לחוש העין, כי נגבה המקום אחר שבא לידו של אברהם, וז"ש לעיני בני חת בכל באי שער עירו, והשי"ת יודע האמת. והוכחה לזה, ממש"כ השדה והמערה אשר בו וכל העץ אשר בשדה אשר בכל גבולו סביב, כי בכל אלו היה שינוי גדול למעליותא, לפי שנעשה תיקון גדול בכך בין למעלה בין למטה, וכדאי היה אברהם אבינו הרגיל בנסים שיעשו לו נס הנראה לעינים גם בענין הזה, ומעתה הכל יכירו את מקומם ויהיו שמחים בחלקם וכו', ואחר שנגמר המקח נשלם התיקון, ואחר שנשלם התיקון נקברה הצדקת במקום הראוי המוכן לה כפי חשיבותה, ואח"כ קבר אברהם את שרה אשתו אל מערת שדה המכפלה, למה הטיל "שדה" בינתיים ולא אמר אל מערת המכפלה "אשר בשדה", הטעם נלע"ד, לפי שאחר שנשלם התיקון ונקברה הצדקת, גם השדה עצמו הרויח קדושת המערה עכ"ל האור עולם.

והנה האור עולם קיצר מעט ולא פירש מש"כ "שנעשה תיקון גדול בין למעלה בין למטה". ונ' בכוונתו, עפ"מ דאיתא בזוה"ק כאן דברים נפלאים שראה ודיבר שם אברהם עם אדם וחוה עיי"ש ואכ"מ, ואח"כ איתא, רבי אליעזר שאיל לרבי שמעון אבוי, אמר האי מערתא לאו איהו כפילתא, דהא כתיב "מערת" המכפלה, וקרא קרי לה לבתר מערת "שדה" המכפלה, מכפלה קא קרי ליה לשדה, ור"ל, האם השדה או המערה קרויים מכפלה, א"ל כו' לאו מערתא איהו מכפלה, ולא שדה אקרי מכפלה, אלא האי שדה ומערתא על שום מכפלה אקרוין וכו', וההוא שדה קאים במלה אחרא, תא חזי, ירושלם כו' איהו קיימא לעילא ותתא, כגוונא דא ירושלם לעילא ירושלם לתתא וכו', בגין כך כפלתא היא, ועל דא האי שדה מההיא כפלתא איהו דביה שריא, כגוונא דא כתיב כריח שדה אשר ברכו ה', לעילא עכ"ל, מבואר דמדמה הזוה"ק לירושלים של מעלה ושל מטה, דה"ה הכא במערת המכפלה איכא למעלה ולמטה, כמש"כ האור

הפה, הוא לא ישאר חייב ללבן הרשע, הוא יטיח בו את האמת בדיבורים קשים כגידיים שישלקו סופית מלבן הכסיל את הרצון לחזור על טעות כזו פעם נוספת... דיבורים כאלו שיקח ללבן הרבה מאוד זמן להתאושש מהם, בעצם הוא רצה להטיח בלבן בדיוק את מה שאנו היינו מטיחים בו ברגע כזה של כעס בלתי נשלט על מי שתכנן לגדוע את פתיל חיינו עבור בצע כסף...

אלא שאליעזר הרי לא גדל בין העצים, הוא גדל אצל אברהם אבינו, והרי אצל אברהם אבינו ע"ה, כל דבר היה סיבה להתקשר בקשר יותר אמיץ לבורא עולם, אין חבר שרוצה להרוג, אין נבל שרוצה לרצוח, יש רק בורא עולם שעומד ומחכה לנו ומסמן לנו בכל מיני איתותים דרך כל מיני אנשים...

בבית של אברהם אבינו לא היתה שפה של צעקות, לא היה נוסח של דברים קשים כגידין...

ולכן ברגע שהתחיל אליעזר לומר "עבד אברהם אנוכי", אופס... פתאום התפוגג כל הכעס... כל הרוח יצא מהבלון... זה לא לבן... זה הרבנו של עולם...

עבד אברהם לא משחרר קיטור על ראשו של הסיבה המזדמנת... עבד של אברהם אבינו מפנים את מה שהשם רצה ממנו באותו רגע להפנים... הוא רואה את מי שעומד מאחורי הסיבה... ובכלל, זה לא הוא, זה אתה!!!

ואם כן, אין טעם לצעוק, אין טעם להשפיל, אין הגיון לשחרר קיטור...

"ויאמר... עבד אברהם אנוכי"...

זה מרגיז, זה מדגדג... השכן מלמעלה בנה בלי רשות... ועוד ועוד... בא לנו "לעשות לו כל מה שעולה לנו בראש באותם רגעים מבלי לחשוב פעמיים"...

אבל אז, מכה בנו ההכרה, וכי כלום כך למדנו? !? האם זה השכן הגורם? האם זה החבר? הרי זה בורא כל העולמים שמדבר איתנו עכשיו...

ובאותו רגע... מילים קשות כגידין מתהפכות לאמירה רכה...

"ואבוא היום אל העין" (כד, מב)

היום יצאתי והיום באתי, מכאן שקפצה לו הארץ. (רש"י)

מספרים על רב אחד שנסע יחד עם משפחתו לעיירה רחוקה בכדי לערוך שם את אירוסיו בנם עם בתו של אחד מגבירי העיר. בדרך התעייפו, נכנסו לפונדק לנוח ולשתות משהו. באו בדברים עם בעל הפונדק ובתוך השיחה שאלוהו אם הוא מכיר את העשיר פלוני מהעיירה. בעל הפונדק אמר שאכן מכיר הוא אותו ואמר עליו שהוא רמאי וגנב ואין תוכו כבדו.

כשיצאו מהפונדק, אמר הרב לבני ביתו: "עכשיו אני מבין את הפסוק בפרשת חיי שרה 'ואבוא היום אל העין', אומר רש"י מכאן שקפצה לו הדרך. לכאורה קשה, מה צורך היה בקפיצת הדרך? וכי זמנו של אליעזר היה דוחק? ברם, אפשר לומר בדרך

צחות אילו היה אליעזר הולך לאט, מן הסתם היה מתעייף והיה מתעכב בפונדקי דרכים והיה מדבר עם בעל הפונדק שהיה אומר לו שהוא מכיר את רבקה בת בתואל, שיש לה אח שהוא רמאי וגנב גדול. ואז היה אליעזר חוזר הביתה לאברהם אבינו בידים ריקות. לכן היה צורך בקפיצת הדרך, בכדי שלא יהיה סיפוק בידו להתעכב במקום כלשהו... (ועולמו של אבא).

"ואבוא היום אל העין" (כד, מב)

"היום יצאתי והיום באתי - מכאן שקפצה לו הדרך" (מדרש). מנין למד זאת המדרש, ואיזו תועלת יש בידיעה על הדרך שקפצה לאליעזר?

תירוץ נפלא עד למאוד מובא בשמו של הגאון רבי מנחם מן אשכנזי, בנו של בעל "ידי משה" על מדרש רבה: ידוע שעקידת יצחק הייתה ביום הכיפורים, שהוא בעשירי לחודש תשרי. מכיוון שידענו כבר שהדרך מביתו של אברהם עד הר המוריה נמשכה שלושה ימים, נמצא שחזר לביתו לאחר העקידה בי"ג תשרי. אז נתבשר שמתה שרה, ובאותו היום נגלתה השכינה ליצחק ואמרה לו שהיום נולדה בת זוגו רבקה. במסכת סופרים מצינו שרבקה הייתה בת שלוש שנים ושלושה ימים כשבא אליעזר. חשבון פשוט יגלה שאותו היום היה יום ראשון של חג הסוכות. איך, אם כך, יכול היה אליעזר לומר שהיום יצא מביתו, אין זאת אלא על פי דברי הגמרא בעירובין (מה:): הרי שאין תחומין למעלה מעשרה" ומסקנת הגמרא היא שיתכן הדבר על ידי קפיצת הדרך. וזה מה שיישב המדרש - על ידי קפיצת הדרך יכול היה אליעזר לעשות את הדרך אף שהיה זה יום -טוב (כמוצא שלל רב).

"ואבוא היום" (כד, מב)

"היום יצאתי והיום באתי, מכאן שקפצה לו הארץ" (רש"י).

לשם מה נעשה לאליעזר נס שקפצה לו הדרך? אלא כל זמן שרבקה לא הייתה ראויה להינשא הייתה בבית הלבן, אך כשמלאו לה שלוש שנים ויום אחד נעשתה ראויה להינשא ליצחק, בו ביום שלח אברהם את אליעזר לבית לבן כדי להוציא את השושנה מבין החוחים, וכדי שלא תשהה שם אפילו יום אחד מיותר. לכן נעשה לו נס וקפצה לו הדרך.

עולם דויקס ר"ל שנעשה תיקון גדול בכך גם למעלה.
ולפי"ז י"ל ג"כ דהא דכתיב וכל העץ אשר בשדה אשר בכל גבולו סביב, מרמז
ג"כ לחקל קדישא דלמעלה, ונכון בס"ד.

נפלאים מעשיו

עובדות נפלאות ומחזקות

בעריכת ר. לינטופ

פתאום נפתחה הדלת ונכנס קצין גרמני לבית,
ושני השודדים ברחו. הקצין התיר את השבויים,
החזיר להן את כספן והוליכן עד לאכסניה בעיר.
בלילה בא בעל 'נתיבות המשפט' בחלום אל בתו...

בפנקס הקהל של העיר
ליסא, מקום רבנותו של
רבי יעקב - בעל 'נתיבות
המשפט' מסופר מעשה
נורא שאירע לבתו
כשהיתה אלמנה, ובתה
עומדת להנשא. האם והבת
נסעו עם עגלון גוי לאחת
הערים בכדי לקנות בגדים
ושאר צרכי חופה עבור
הכלה. הגוי ידע שמצוי בידן
כסף רב, ובדרך עורמה
הוא הצליח להוליך אותן
לביתו, וקרא לחברו, ושדדו
מהן את כספן. לאחר מכן
קשרו אותן בחבלים
והדליקו את התנור כדי
להשליכן ולשרפן שלא
ישאר מהן זכר. בינתיים
הניחו את הכסף על
השולחן, והתדיינו ביניהם
כיצד לחלק את הכסף.
פתאום נפתחה הדלת
ונכנס קצין גרמני לבית,
ושני השודדים ברחו. הקצין
התיר את השבויים, החזיר

להן את כספן והוליכן עד לאכסניה בעיר. בלילה בא בעל 'נתיבות המשפט'
בחלום אל בתו ואמר לה: דעי, כאשר נודע על צרתכן - עליתי אל מקום גבוה
ובקשתי עליכן רחמים ולא הועיל לי כיון שעברתן על 'איסור יחוד' עם הגוי,
ועליתי למקום גבוה יותר והתחננתי שתעמוד לי זכות התורה שהרבצתי
בישראל בחיבורי 'נתיבות המשפט' והצלתי אתכן. ומעתה תהיינה זהירות
באיסור יחוד. כל זאת סיפרה הבת לאנשי הקהילה בעיר והם כתבו זאת בפנקס
לזכרון עולם (לב אליהו).

העני, כשומעו זאת, ליבו נפל בקרבו: מי יודע מה

קרה - הרהר בחרדה, בודאי התחרט הרב על

נטבע הזהב, ומבקש לקחת אותה ממוני בחזרה!

בלב נפעם ונפחד, צעד העני חזרה לביתו של

הרב...

מסופר על יהודי עני אחד, אשר דרכו היה לסובב בעיירות כדי לקבץ נדבות. עני
מרוד היה אותו יהודי, לבוש בגדי טלאים, וכל מראהו היה ממש מעורר רחמים.
והנה, נקלע אותו עני לעיירה מסוימת, וביקש להכנס לביתו של רב הישוב,
בכדי לבקש ממנו כמה מטבעות צדקה. ואכן, לאחר בירור קצר שעשה בין אנשי
העיר, זיהה בקלות את ביתו של הרב, נקש קלות על הדלת, והנה נפתחה הדלת,
ובפתח עומד איש הדור פנים, ושואל לרצונו: "אנא - התחנן העני - באם כבודו

"אשר הנחני בדרך אמת" (כד, מח)

לאחר שרבי זאב נחום מביאלא בעל "אגדת אזוב" התאלמן מאשת נעוריו,
הוצע לו לשאת אלמנה בת טובים. ברוב ענותנותו אמר לה: "כדי למנוע מקח
טעות, מוצא אני חובה להודיע מראש, כי אין אני גדול בתורה כמו שמן הסתם
ספרו עלי, ואף לא צדיק אני, לא חכם ולא עשיר, והכל שקר ורמיה". פנתה
המשודכת ושאלה: "אלו הן מגרעותיך וחסרונותיך, מה הן איפוא, מעלותיך?
השיב רבי נחום: "מעלתי היחידה היא שדובר אמת אני וכל מה שאמרתי נכון
הוא, כי איני מסתיר את חסרונותי..."

"מה' יצא הדבר" (כד, נ)

בעיירה סאבאטיש אשר בסביבות העיר ברעזעווע, נתעוררה באחד הימים
שאלה חמורה על המקווה המקומי, עד שהגיעו הדברים לידי רינון בפי הבריות.
לרגל חומר העניין, התבקש רבינו החת"ס לבוא ולברר את הדבר. בביקורו שם
טיהר את המקווה, בהוסיפו, כי אם לכתחילה היה מן הראוי לתקנו, הרי היות
שהתיקון יעלה לסכום גדול מעבר ליכולתה של העיר, אי אפשר להעמיס עליה
תיקון זה, מאחר שבדיעבד המקווה כשר.

לאחר זמן מה נפגש רבינו ברבה של סאבאטיש והתעניין איך הסתיים הדבר.
סיפר לו הרב, שלאחר הפרד רבינו מעירו, ניגש אליו אחד מבני העיר והתנדב
לכסות את כל הוצאות התיקון, ובתנאי שבל יודע לאיש שם המנדב.

לשמע אופן מסירות נפשו של אותו בעל הבית על דקדוקי מצוות וטוהר המידות,
התרשם רבינו מאד וקרא בהתרגשות, שעם בעל הבית כזה היה משתדך.

שמר את הדבר רבה של סאבאטיש, וביום מן הימים כאשר הגיע רבינו
לפישטיאן הסמוכה, הלך לקבל את פני רבינו שעסק אז במרחצאות שם, ואחרי
שנוכח לדעת שעדיין לא שכח את המעשה ועודנו עומד באותה דעה שעם בעל
הבית כזה ניחא ליה לבוא בקשרי שידוכין - הציע עבור בת רבינו מרת גיטל
את בנו של אותו בעל הבית, שבינתיים נעשה מבני ישיבתו בפרעשבורג.

הלא הוא רבי אליהו, בן הנגיד רבי מנחם מנאלי קורניצער מסאבאטיש. ויטב
השידוך בעיני רבינו, ובחודש תמוז שנת תקצ"א באו בברית השידוכין שם
בפישטיאן (ספרא דמלכא - אמרות החת"ס בהוצאת 'עוז והדר').

"מה' יצא הדבר" (כד, נ)

הגה"ק היחזון איש' זי"ע סיפר פעם לאחותו הצדקנית אשת חבר להגה"ק
מסטייפלע זצוק"ל, היום היה אצלי יהודי שבא לברר אודות בחור ולעניין
שידוכים), והנה כששאלני על 'יראת שמים', עניתיו 'ס'קען זיין בעסער' (ויכול
להיות טוב יותר, כלומר... יש לו במה לשנות דרכיו ולהתעלות יותר ממצבו
העכשווי), כמו כן כששאלני על 'התמדתו ואהבת התורה שבקרבו', עניתיו
'ס'קען זיין בעסער'. כך ענית על כל שאלותיו וספיקותיו, ורציתי בזה לרמז לו
- אין הבחור ראוי לך.

בצאתו מביתי, אמר לי, מבין אני מתוך דברי הרבי שמדובר בבחור מוכתר בכל
מידה נכונה - ירא שמים מרבים, מתמיד עצום בלימודיו, בעל מידות טובות
מאין כמוהו וכו', כי הרי שמעתי שאתם אומרים שעדיין יש לו מקום להתעלות,
משמע שזה ה'חסרון' היחיד שיש לו, ומכיוון שידעתי גם ידעתי כי אין
'מושלמים' בהאי עלמא, הרי זה ה'חתן' המתאים לי, ועוד באותו היום נגמר
השידוך בכי טוב. ובכן, אמר ה'חזון איש', נביטה נא ונראה, האידך שהקדוש
ברוך הוא מנהיג את עולמו, הרי יהודי זה 'בר דעת' הוא, ואף אני אמרתי לו
דברים (כמעט) מפורשים 'יש לבחור הרבה מה לשנות ולהיטיב את מעשיו',
והאידך נהיה כדבר הזה, שהבין מדברי שהבחור 'כליל המעלות' הוא, אלא,
בהגיע העת והזמן לזווג את בת פלוני לפלוני, נהפך כל העקוב למישור, ו'תקפוץ'
הארץ ואף השמים אם יצטרכו לזה, ה'חכם' יהפוך לסכל והשומע לחרש,
והשידוך יגמר... 'כי מה' אשה לאיש'.

כיו"ב אמר הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע שבבוא העת לגמור השידוך מוליד
הקב"ה את ההורים כ'בלינדע פערד' (סוסים עוורים) שלא יראו כל חסרון
במדובר ובכך יתנו את הסכמתם ויצא השידוך לפועל.

פעם קבל 'מחותן' אחד בפני ה'פני מנחם' כי זה לאחרונה לקח 'חתן' לבנו והכל
'מכרו' לו כי החתן הנו ממש 'רבי עקיבא אייגער', ועתה משנגמר השידוך
נתברר לו שלא מיניה ולא מקצתיה - לא רעק"א שבדור הקודם, ולא בדור הזה,
לא תלמיד חכם ולא בן תלמיד חכם, כי אם כמעט עם הארץ גמור...

נענה הפני מנחם ואמר, הנה בבוא העת והזמן לגמור השידוך עם 'בת פלוני
לפלוני' שהוכרז ארבעים יום קודם יצירת הוולד, נוטל הקב"ה את ה'שכל'
מהורי המדובר, שלא יזיקו ולא יפריעו את הדבר מלבוא לידי גמר, ומכיוון שכן
בקל היו יכולים לפתותך ש'חתן דנן' הנו רעק"א בכבודו ובעצמו... אמנם כעת
משנגמר השידוך החזירו לך את השכל במתנת חנם מן השמים, וכי על זה דווה
לבך, האם היה עדיף לך להשאר מבלי שכלך... ימלא פיך תהילתו על שחזר
השכל אליך בשלימותו.

יוכל ליתן לי מעות, להחיות את נפשי הרעבה!" ריחם הרב על ההלך העני, ומיד ניגש למגירה אשר בחדרו, הוציא מתוכה מטבע הזהב, ונתן אותה לעני המסכן אשר המתין בפתח הבית. כשהבחין העני במטבע היקרה, הודה בהתרגשות לכבוד הרב, ומיהר ללכת לדרכו. והנה, אך הרחיק לכת כמה צעדים, ופתאום, שומע העני קול קורא לו מאחוריו: עצור! גש הנה! הרב מבקש ממך שתחזור אליו בדחיפות!!!

העני, כשומעו זאת, ליבו נפל בקרבו: מי יודע מה קרה - הרהר בחדרה, בודאי התחרט הרב על מטבע הזהב, ומבקש לקחת אותה ממני בחזרה! בלב נפעם ונפחד, צעד העני חזרה לביתו של הרב. ואולם כשהגיע למקום, מה השתומם לראות את הרב יוצא לקראתו - כשחיוך נרחב על פניו, ניגש אליו - ואומר לו בקול נרגש: "אנא! קח ממני שוב מטבע לצדקה, נוסף על מטבע הזהב אשר נתתי לך!" "מה" - ? השתומם העני, כבוד הרב נותן לי עוד כסף לצדקה??? "כן!" - ענה הרב, ואם תרצה אסביר לך פשר התנהגותי: בהתחלה - נתתי לך צדקה, רק משום שרגשי הרחמים - פעלו עלי זאת! התרגשתי למראה בגדיך הקרועים, ופניך הרעבות, וליבי נקרע בקרבי, וזה - מה שדחף אותי להרגיש מחויבות - לבוא לקראתך ולעזור לך! ואולם לאחר שיצאת מביתי, תפסתי את טעותי - והתחלתי להרהר לעצמי: מה עשיתי? הרי איבדתי את כל ערך המצוה! יהודי - צריך ליתן צדקה - לא מחמת שהרגש והרחמנות שלו לוחצים עליו שיתן - אלא הנתנה צריכה לבוא מחמת מחשבה - "שכך הקב"ה ציוונו עלינו בתורתנו: "פתח תפתח את ידך לעני... והחזקת בו!" ומשום כך - המשיך הרב להסביר - לאחר שכבר ריחמתי עליך - חזרתי שוב ונתתי לך צדקה, כדי לקיים את המצוה - לא מחמת ה"מצפון" שלי, או מחמת ש"הנימוס האנושי" מחייב לעשות כן, אלא רציתי להרגיש - שאני נותן - רק מחמת הציווי האלוקי - שציוה אותי לעשות כן!!

סיפור נפלא זה, המחיש לנו היטב, את ההבדל בין ערבי או גוי שנותן צדקה, לבין יהודי - שנותן צדקה. גוי שנותן צדקה - זה בא מחמת החלטה אישית שלו, מתוך הבנה "שיכלית" שאכן - בן אדם זה ראוי שנרחם עליו! ואולם יהודי שנותן צדקה - אצלו זה צריך לצאת - מתוך נקודה אחת ויחידה: "אני נותן - מחמת שאם הקב"ה זיכה אותי, ונתן לי כסף בריווח - אין זאת אלא למטרה שאזכה לעשות בכסף זה גמילות חסדים, לעשות רצון בוראי שציוונו לעזור לכל פושט יד לעזרה! (אמרי יחזקאל).

"ויקראו לרבקה ויאמרו אליה, התלכי עם האיש הזה

ותאמר אלך" (כד, נח)

בתשובותיו, מקשה הגאון בעל "נודע ביהודה": איך אפשר לקדש אשה על ידי שליח, הרי השליח הוא 'תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים', שהרי אשה זו היתה מותרת לכל העולם, ועתה נאסרת להם?

ותירץ ה"נודע ביהודה", שמכיוון שהשליח היה יכול לקדשה לעצמו, אם כן יכול לקדשה גם לאדם אחר, משום 'מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה'.

לאור זאת, ביאר הגאון המופלא רבי יעקב לוי זצ"ל באופן נפלא את הפסוק שלפנינו: "ויאמר אליה התלכי עם האיש הזה" - כלומר: האם את מסכימה להתקדש לאליעזר?

אמנם, לאחר שרבקה הסכימה להתקדש לאליעזר השליח, יכול היה אליעזר לקדשה ליצחק המשלח, שהרי 'מיגו דזכי לנפשיה - זכי נמי לחבריה'... ודברי פי חכם חן! (זכר יעקב).

"מה ה' אלוקיך שואל מעמך"

פעם אחת פרצה שריפה בצרכניית "יד עזרה" בבני ברק ונגרם נזק רב.

חשבנו להשיג תרומות ע"י שיפורסם דבר השריפה בעיתונות ובכך לגרום לנדיבי עם לתת תרומה מכובדת.

לצורך כך באנו וסיפרנו על כך לר' אשר פריינד זצ"ל שייסד את מוסדות 'יד עזרה'.

כששמע זאת ר' אשר הגיב בתקיפות ואמר: 'אני לא מבין איך אתם רוצים לפרסם את זה בעיתונות ולהוציא את הלכלוך שלנו לרחוב, הרי השריפה מראה שמשהו אצלו לא בסדר, שבורא עולם מרמז לנו ורוצה מאתנו משהו, למה צריכים לפרסם דבר כזה ברחוב?'

ודרש שנעצור את הפרסום... (נקודות של אור - ספינקא).

סיפור ושאלה בציודו

לעורר את בני המשפחה

ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י

כשאחיניתה יוכבד, זו שנולדה ביום הבת מוצוה

שלה, התארסה, היה הדבר קשה שבעתיים

למורים לאה, שכבר הגיעה לגיל הל"ב, ובאותו

היום פנתה שוב לסבה הגדול, לתנות בפניו את

צערה הגדול, על שעדיין לא זכתה למוצוא את

זיווגה.

אצל משפחת לרנרבוך ישנה יחודיות בצפיה ל"שמחה". הסבא הגדול, הגאון

הגאון עמד רועד כולו מפחד, ואמר לר' דוד: מה זה עשה לי כן האלקים? מה עבירה עברתי היום שמהשמים נוענישים אותי מיד על הנקום?

המעשה היה עם הגאון ר' דוד אוירבך ז"ל שזכה לשמש להגאון ר' איסר זלמן זצ"ל, ומעשה שהיה כך היה: הגאון ר' איסר זלמן היה הולך מהשיבה לביתו בליווי של הגאון ר' דוד אוירבך, הנזכר לעיל, וכשהגיע לביתו מהשיבה, דרכה של הרבנית היה להכין לר' איסר זלמן כוס חלב על גבי הפתילה, והיה זה ממש צורך גמור לבריאותו, ואמרה לו שישגיח וישם לב שבעוד מספר דקות יוריד לכלי הבישול מעל גבי האש. ומובן, דהגאון ר' איסר זלמן, בהיותו ראשו ורובו שקוע בתורה הקדושה, שכח מהחלב, ומרוב בישול גלש החלב מהסיר ונשפך כולו, ומיד נזכר ר' איסר זלמן דשכח לכבות האש.

הגאון עמד רועד כולו מפחד, ואמר לר' דוד: מה זה עשה לי כן האלקים? מה עבירה עברתי היום דמהשמים נוענישים אותי מיד על הנקום? והתחיל לחפש ולחשב בדרכיו, עד אשר נזכר דאולי בשל כן הדבר. כי היה יהודי תימני יושב בפתח היציאה משיבת "עץ חיים", וכל יום היה הרב עובר ונותן לו פרוטה, וכנראה - חשב לעצמו - היום לא שמתי לבי לאותו יהודי ועברתי מבלי לתת לו הפרוטה. ושיער לעצמו, דהשווי דהחלב שנשפך היה בשווי הפרוטה שלא נתן, ולכן נענש מידה כנגד מידה. ומיד ציווה לר' דוד, הנזכר לעיל, שירץ ויתן להיהודי את הפרוטה שלא נתן. וכשחזר ר' דוד וסיפר לר' איסר זלמן שפגש היהודי ונתן לו הפרוטה, מיד נרגע הגאון זצ"ל והיה שקט בעצמו. עד כאן המעשה.

הבה ונתבונן במעשה זה ונלמד לעצמנו איך אדם גדול ניגש למצב בחיים, דלא קיים אצלו שום חשבון אחר מאשר חשבון דשכר ועונש, ואם נגרם לו נזק, אפילו פעוט כשווה פרוטה, אינו מייחסו למקרה, אלא תובע לעצמו ומיד מתקן הקלקול (מובא בספר 'עת מלחמה').

אמר לו הרב: ואולי העשיר הזה יפשוט את הרגל ויהיה עני, ותפסיד גם את הקרן וגם את הריזח? אמר לו הנכד: הוא עשיר גדול, ואין לחשוש לזה.

מסופר על הגאון רבי מנחם מנדל מליבאוויטש (בעל הצמח צדק) בצעירותו, אחר אירוסיו, נכנס לביתו של סבו הגאון האדמו"ר בעל התניא, להודיעו על אירוסיו, הסתכל האדמו"ר וראהו חוגר אבנט מוזהב, שמחירו היה יקר, שאל אותו האדמו"ר, האם החותן שלך נתן לך אבנט זה במתנה? אמר לו הן, וכמה נדוניה נתן לך? אמר לו, עשרת אלפים רובל, ומה תעשה בהם? אמר לו, אתנם לסוחר עשיר ונאמן, לעיסקא, וארוויח קצת כסף לפרנסתי. אמר לו, ואולי העשיר הזה יפשוט את הרגל ויהיה עני, ותפסיד גם את הקרן וגם את הריזח, אמר לו הנכד, הוא עשיר גדול, ואין לחשוש לזה. אמר לו האדמו"ר, אני מייעץ לך שתתן את המעות לקופת חסדים שלי, וכשתרצה אותם בחזרה, אחזירם לך. ואז יהיו בשלמות. הנכד התבייש בפירוש לסרב למר זקנו, אך חמק והלך לו, ומסר את כל הכסף של הנדוניה לעשיר הסוחר הנזכר, שהיה איש נאמן מאד. אולם כעבור חודשיים ימים נשרף כל רכושו של העשיר, ונעשה עני מרוד המחזר על הפתחים, מאלי מובן, שכל הכסף הנדוניה של הבעל צמח צדק ירד לטמיון, והוא הצטער מאוד על זה.

לימים נכנס הצמח צדק אל מר זקנו האדמו"ר, שאל אותו, האם הרווחת כסף מהנדוניה שלך? סיפר לו הנכד את האמת שהכל ירד לטמיון, נאנח האדמו"ר,

האדיר רבינו שלום לרנרבוך שליט"א, הידוע כאחד מגדולי הרבנים ואב"ד בעירו, אין עיתותיו כל כך בידיו, משועבד הוא לשיעוריו הרבים דבר יום ביומו, לבית דין ולכל שאר העיסוקים הרבניים. ועל כן, בכל השנה אין הוא מגיע לבקר אצל ילדיו ונכדיו. רק המבצע למצוא שמונה מחליפים שימסרו במקומו את שיעוריו לשבת אחת, הוא סיבה מספקת שלא לנסוע לביקורים.

למרות הכל, בשבתות שמחה, הסבא הגדול טורח ומוצא מחליפים ומגיע לשבות ולשמוח בשמחה יחד עם כל משפחתו המורחבת בלעה"ר. בשבתות אלו השמחה מרובה, שבת שלימה זוכה המשפחה לקרבתו של הסבא הגדול. אין הוא ממחר לסיים, אלא להיפך, הסעודות מתארכות ככל כפליים מתוך הנאה מרובה של כל המשפחה המורחבת כ"י.

המיוחד הוא שבכל סעודה וסעודה, מספר הסבא הגדול ממאורעות בית הדין, שאלות מיוחדות וסיפורים מעניינים שהגיעו אליו בתקופה האחרונה. ולפעמים אף מציע בפני השומעים את השאלה, כדי לשמוע את דעתם, מה הם היו משיבים אילו שאלה זו היתה באה לפתחם.

המחותנים אף הם, לא היו מוותרים על שבתות אלו, הם היו מבקשים להשתתף בסעודות, בנעריהם ובזקניהם, כדי שכולם יזכו להתקרב לגר"ש, להנות מזיוו, לשמוע מדברי תורתו, ואף להתברך מפיו בברכה מיוחדת בלא צורך להמתין שעה ארוכה בתור.

כך היה בשבת אופרוף של הנכד הראשון, אברהם יעקב, בנו בכורו של ר' זבולון, הבן הגדול למשפחת לרנרבוך, וכך גם היה בשבתות השמחה עם נישואי שאר הנכדים, שה' זיכם להינשא בזה אחר זה, עד שבכל שנה ושנה זכתה המשפחה לשמחות מרובות, כשלוש ארבע חתונות בשנה.

ככל שחלפו השנים, גדלה המשפחה עוד ועוד, בחתנים וכלות, נינים ונינות, עד שבשבתות השמחה האחרונות, הוצרכו לאולם גדול שיוכל להכיל את כל בני המשפחה.

כשקרבה עת נישואיהם של צעירי הנכדים, ולא רחק הזמן לתחילת נישואי הנינים, הודיע הסבא הגדול, שהנהגתו זו, להשתתף בשבתות השמחה, היא אך ורק לנכדים, אך בדור אחריהם, הנינים, בעזה"ת ישמח עמם בשמחתם בביאתו לחתונה, אך לא יוכל להשתתף בשבתות. וביאר את דבריו, שאינו צעיר, זקנו כבר לבן, והוא צריך לנצל ביתר שאת ועוז את הימים שנשארו לו.

לאחר שכמעט כל הנכדים כבר נישאו, נשארה רק מרים לאה, הנכדה הצעירה. כל בני המשפחה המתונו המתנה מיוחדת לעת נישואיה, בידעם כי תהיה זו השבת האחרונה שיזכו ליהנות כולם יחדיו עם הסבא הגדול.

למרות כל הציפיות והרצונות, השנים חלפו, ומרים לאה עדיין לא מצאה את זיווגה. מרים לאה וכל משפחתה הגדולה והמורחבת התפללו על כך רבות, אך הישועה בוששה לבוא, עדיין לא נמצא החתן המתאים.

הנינות הראשונות כבר נישאו, ביניהם גם אחייניותיה של מרים לאה, אך כמין מעשה שטן, השידוך המתאים למרים לאה עדיין לא נמצא.

ההצעות המשיכו להגיע, אך הבחורים שהוצעו, לא היו באותה איכות כבשנים עברו. בהוראת הסבא הגדול שליט"א, לא דחו שום הצעה, אלא שמעו את כל ההצעות, גם הפוגעות שבהן, והשתדלו למצוא ביניהן את החתן, אך לעת עתה עדיין לא מצאו.

באחד הימים, שמעה מרים לאה את אמה שתחי', משוחחת קשות בטלפון, והיות ואמה דברה בקול ובסמוך אליה, לכך לא חששה לשמוע את הדברים, מתוך הדברים הבינה, שהמדברת היא שדכנית, המנסה בכח לדחפם להצעתה, למרות שאמה בעדינותה מנסה לדחותה.

מתוך הדברים של אמה, הבינה מרים לאה שמדובר בבחור שר"ל חולה במחלה הנוראה וימיו קצרים, ה"י. כשראתה מרים לאה שהדבר קשה לאמה, ביקשה ממנה שתעביר אליה את הטלפון, והיא כבר תוכל להוריד את השדכנית מהרעיון.

כשלקחה את השפופרת, פנתה לשדכנית בשאלה, מה ידוע לה על המחלות הקשות שיש לה, מדוע היא מציעה בפניהם בחור שר"ל ימיו ספורים, וכי בגלל שהיא בת מתבגרת, היא גם צריכה להיות אלמנה צעירה? אך השדכנית לא השתכנעה, ושאלה: מדוע את רואה בבחור מעשן, בחור שכבר חולה במחלה וימיו ספורים, נכון שאחי וגיסי נפטרו בגיל צעיר מחמת העישון, אך לא כל המעשנים מתים בגיל כה צעיר, ישנם רבים מהם שמאריכים אף חמשים שנה, ששים שנה ואף יותר.

זאת ועוד, ממשיכה השדכנית בשכנועה, כשבנות צעירות מואסות ואינן רוצות לשמוע על בחור שמעשן, ניחא, אני כבר רגילה לזה, שהמעשנים, למרות שיש ביניהם כאלו עם מעלות מיוחדות, ברוב מוחלט של המקרים דוחים אותם, הם סוג ב', אך כשבת מתבגרת דוחתם, זה לא נראה לי. אך דעתה של מרים לאה היתה ברורה, זה לא היה נראה לה כלל, שתקח בחור חולה ר"ל, רק שמצבו הוא שעדיין לא גילו אצלו את המחלה הנוראה, והשואף רבות [תרתי משמע] בעמל רב, ובדמים מרובים, פעמים רבות בכל יום, בכדי לזכות במחלה הנוראה, מה גם שסבה הגדול כבר אמר לאביה, שאין שום סיבה בעולם שבת בריאה, תקח

ואמר לו, ולמה לא שמעת לדברי, שתתן המעות לקופת גמילות חסדים, והיו אז הקרן והריוח בשלמות, חבל מאוד שאין לכם אמונת חכמים ברבותיכם. בא ואספר לך מעשה מהדור הקודם על גודל אמונתם של אנשי ווהלין בחכמי ישראל.

פעם נסעתי אל מורי ורבי המגיד ממזריטש זצ"ל בימות החורף, והיה אז קור גדול ושלג כבד, והגעתי לאכסניא אחת של איש ירא שמים, וסיפרתי לו שאני תלמידו של רבנו המגיד ממזריטש, ואז הוא קבלני בכל הכבוד, ונתן לי משקה חם לשתות והשיב את רוחי. שאלתי אותו, כמה שנים אתה נמצא במלון הזה, אמר לי, זה עשרות שנים אני כאן, שאלתי, היש לכם מניין להתפלל בשבת ולקרוא בתורה? השיבני לא, ורק לימים נוראים אני נוסע לעיירה הסמוכה עד לאחר החגים. אמרתי לו, וכי כך נאה שכל הזמן תתפלל ביחידות, ולא לשמוע קדיש וקדושה וברכו, ולמה לא תלך לדור בעיירה ההיא, השיבני, ומאין תהיה פרנסתי, שאלתי, כמה בעלי בתים יש בעיירה ההיא, אמר לי, יותר ממאה משפחות, אמרתי לו, בשביל מאה משפחות יש להקב"ה לתת להם פרנסה, ובשבילך לא יוכל חס ושלוש הקב"ה להזמין לך פרנסתך שם? והוא שתק.

לנתי שם בלילה ההוא, ובבוקר השכם ראיתי שעל ידי המלון עומדות עגלות מלאות רהיטים וחפצים ומטלטלים, שאלתי אותו מה זאת? אמר לי, שמעתי בקול כבודו, ואני מיד נוסע אל העירה לדור שם, וכן עשה, צא ולמד, חוזק אמונתו של בעל המלון ההוא, שאף כי הייתי אז צעיר לימים, בכל זאת תיכף כששמע שאני תלמיד רבנו, השליך את נפשו מנגד לעקור מיד את דירתו שהיתה לו פרנסה ממנה בכבוד עשרות שנים, ולנסוע לעיירה שאין כל בטחון שיוכל להתפרנס שם כראוי, ובטח בה' ומיד שמע לעצתי, ואתה שמעת ממני, שיש חשש שתפסיד גם את הקרן וגם את הרוויה, ולא האמנת לדברי, מכאן ולהבא לחושבנא טבא (ענף עץ אבות).

לשון חכמים ברכה

חקירות ויסודות מרבותינו

בלשונם הטהור

חייבי מיתות – הריגתם בניתה אחרת

והנראה לומר בזה דהן אמת דאף אי בשאר ח"מ שא"א יכול להמיתם במיתה האמורה בהם אתה ממיתם בכל מיתה שאתה יכול מ"מ חלוק דין זה ממה שנאמר ברוצח דנתרבה מקרא מיוחד דמות יומת מ"מ.

ויבואר זה לפי"ד שכתבנו לחקור אי הוי מדיני הנידון דבאפשר דיתחייב רק במיתה הכתובה בו, או דהוי רק מדין קיום מצות הריגתו בסייף. דנראה דאף דנתרבה בשאר ח"מ מקרא דובערת הרע מקרבך להמיתו בכל מיתה במקום שא"א מ"מ עיקר דינם וחיובם הוא המיתה האמורה בהם אלא דנתרבה דין חדש דבא"א יכול אז נתנה תורה להם דין מיתה חדש מובערת הרע מקרבך אבל כ"כ דאפשר כל חיובם הוא אך במיתה האמורה בהם ואינם

חולה או מיועד לחולי, ולכך דחתה את ההצעה בשתי ידיה.

מרים לאה שפכה את לבה בתפילה ותחנונים בבית הכנסת ובבית, בכותל המערבי ובקברי צדיקים, ביקשה מחילה מכל מי שרק הכירה, מהגגנת בן, ועד המנקה של הסמינר, כל מי שרק היה בכלל שייך, אמרה 'תהלים' ו'תהלים החיד"א', 'נשמת' ו'פרק שירה', תרמה לכל קופות הצדקה שהכירה וידעה עליהם, ניסתה את כל הסגולות הידועות ושאינן ידועות, ועדיין הישועה בוששה לבוא.

פעמים רבות פנתה מרים לאה לסבה הגדול, שיעתיר עליה בתפילותיו, ואמרה לו: על כולם אתה מתפלל, תתפלל גם עלי, והסבא הגדול היה מביט בה בעיניו הטהורות ואומר לה, מרים לאה היקרה, פעמים רבות בכל שבוע אני מתפלל עליך, גם אני ממתין ליום שבו תמצאי את זיווגך הטוב והנכון. נפלאים דרכי ה', איננו יודעים למה נגזר עליך כך, אך דבר אחד ברור לנו, שגזירה זו נגזרה על כולנו על ידי אבינו האב הרחמן, החפץ אך בטובתינו ולהיטיב עמנו. מי יודע, אולי כפי שמרים הצדקת, אחותם של אהרן ומשה, גם היא המתונה שנים רבות לנישואיה, וזאת עד שבעלה כלב, נולד וגדל ויכלה להנשא לו, אולי גם את צריכה לחכות מעט עד שבעלך יגדל עוד קצת, ילמד עוד יותר, ובמהרה תבוא תשועתך.

בני הנינים שכבר גדלו, ושמעו על שבתות השמחה המיוחדים שהוריהם זכו יחד עם הסבא הגדול, אמרו במשובת ילדות, שאולי סיבת התעכבות נישואיה של מרים לאה היא, כדי שעוד ועוד בני נינים יוכלו להשתתף בשבת השמחה האחרונה.

כשאחיניתה יוכבד, זו שנולדה ביום הבת מצוה שלה, התארסה, היה הדבר קשה שבעתים למרים לאה, שכבר הגיעה לגיל הל"ב, ובאותו היום פנתה שוב לסבה הגדול, לתנות בפניו את צערה הגדול, על שעדיין לא זכתה למצוא את זיווגה.

ככל שהסב ניסה לנחמה, ראה שעדיין ממאנת להינחם, היא מצפה להבטחה ברורה ומוחלטת. הפעם היא ביקשה סגולה, שתסייע ותעזור סופית, שעד יום נישואי יוכבד, היא תבוא בברית הנישואין, "לא איכפת לי לנסוע ארבעים יום רצופים לעמוקה, העיקר שזה יועיל".

הסבא הגדול ניסה לדבר על ליבה, לעודדה באמונה, שכל מה שה' עושה עבורינו, הוא הטוב ביותר, למרות שלפעמים זה לא כל כך נראה לנו בעינינו, ובסוף דבריו אמר לה, שיש לו סגולה ישנה, שאינה ידועה לציבור, שלפני שנים רבות כבר נתעורר עליה, ואולי בזכות כל התפילות, יעזור לך ה' שתיושע.

ידועה לך נכדתי היקרה, אמר הסב, גדלותו המפורסמת של התנא הקדוש רבי פנחס בן יאיר, שמקום מנוחתו כבוד, בעיר הקודש צפת תובב"א. עוד מהגן את ודאי זוכרת את הסיפור אודותיו עם גינאי הנהר, ועם העכברים שאכלו במקומות שלא עישרו. התנא הקדוש הזה, כתב מדרש הנקרא, "מדרש תדשא", ע"ש הפסוק הראשון שעליו כותב המדרש, והוא, "תדשא הארץ דשא..." מדרש זה מדבר על הרבה ענינים חשובים, אך משום מה, לא זכה עדיין לעדנה, ואינו מצוי וידוע אצל כל הלומדים.

הסגולה היא, אמר הסב, לקרוא בכל יום, את ספרו זה, את המדרש שכתב, מדרש תדשא, ולהשתדל להבין מעט את דבריו הקדושים. הוסיף הסב ואמר, המדרש הוא רק כמה דפים בודדים, הרבה יותר קל וזול מאשר ליסע לעמוקה, וחשוב מאוד שלא לשכוח בסוף הלימוד להתפלל ולבקש, שבזכות לימוד תורתו של התנא הקדוש רבי פנחס בן יאיר זכותו תגן עלינו, ירחם ה' עלינו ויקבל תפילותינו, ונזכה שתדשא לנו ישועה בקרוב בענין...

בפרטי הסגולה אמר הסב, אין קיצבה לימי הסגולה, אולי שלשה ימים, אולי שבוע, אולי חודש ואולי אף ארבעים יום, וגם אין הבטחה שהסגולה תועיל מיידית, אך ככל שאר הסגולות, המצטרפות עם התפילות ומעשים טובים, ודאי שיקרבו את הישועה.

לא קל היה למרים לאה להשיג את המדרש, אך לאחר מאמצים, מצאה ספר שבו מודפס המדרש, והלכה וצילמה מתוכו, ומאז הקדישה בכל יום כמחצית השעה ועד שלושת רבעי שעה, שלמדה בה את דברי המדרש, ובסופה שפכה את ליבה לפני ה', שבזכות התנא הקדוש ישלח לה ה' ישועה.

לאחר כמה חודשים, הישועה הגיעה. מרים לאה נהייתה כלה. היא זכתה להתארס עם בחיר עולם התורה, טרפון יונגרבוחר, השמחה ששרתה בכל המשפחה הגדולה, היתה עצומה ומיוחדת, וכפי שאמר הסב פעמים רבות, המתנתה של מרים לאה היתה בכדי שיגדל. הבחור היה צעיר ממנה בלמעלה מעשר שנים, מיוחד בכל מעלותיו, לימודו ותפילותו. ממש היה בגדר, "אל הנער הזה התפללתי". היה שווה לחכות ולהמתין עבור פנינה שכזו.

בהתקרב מועד הנישואין, התעוררה כל המשפחה לחיים, לארגן אירוע היסטורי ענק של שבת שבע ברכות, שבו ישתתפו הסבא הגדול עם כל המשפחה הענקית בלעה"ר. כולם ציפו ל"שבת שבע ברכות", ובמיוחד כל חתני הנינות שהתווספו למשפחה בשנים האחרונות, שרק שמעו על קיומה של שבת כזו, שמלבד שמחת חתן וכלה יזכו לשבת מיוחדת עם הסבא הגדול, לשמוע מאמרי פיו והגיגיו הנפלאים.

הזמן עבר מהר מאוד, ההכנות לחתונה, החתונה עצמה, וכבר נמצאים בעיצומה של "שבת שבע ברכות" שכל כך ציפו לבואה. לאחר שבסעודת ליל שב"ק, נהנו כולם מדבריו של הסבא, בקושי יכלו להמתין לסעודת הבוקר שיזכו לכך שוב. ואכן כשכובד הסב לדבר שוב, בסיום דרשתו לכבוד החתן והכלה סיפר, שהתלבט ארוכות מה יספר להם. והיות וקשה עליו ההכרעה, חשב שיספר לפניהם את השאלה האחרונה שנשאל בערש"ק סמוך לנסיעתו. הוסיף ואמר שהיות והשאלה נשאלה בשעה דחוקה, לא היתה לו מנוחת הנפש בכדי להשיב עליה, וע"כ הוא מקוה שכאשר יציע את השאלה לפני כל המסובים, ודאי יוכל להגיע לתשובה נכונה.

וזה דבר השאלה: באחד מבתי הכנסיות בעירנו המעטירה, הקימו הגבאים ברוב עמל ויגיעה, אוצר ספרים מכובד ביותר, שתוך זמן קצר היה לאוצר הספרים הגדול שבעיר. בכניסה לביה"כ הניחו הגבאים ארון ספרים המלא בספרים חדשים, כאשר על כל ספר מודבקת מדבקה עם מחירו בתוספת כיתוב, "אני ממתין לתרומתך", הקוראת למתפללים ולאורחים לתרום את הספר. הארון היה מלא במבחר ספרים, גדולים וקטנים, זולים ויקרים. ביניהם בלטו שני סטים גדולים, האחד, "נ"ך מפואר ח"י כרכים" שגודלו כרוב מדף ספרים ועליו מחירו שש מאות וחמשים שקלים. והשני, סט "כל ספרי החיד"א מ' כרכים" שגודלו כמדף ומחציה ועליו מחירו אלף מאה וחמשים שקלים, מלבד זאת המודעה במקום קראה לתרום מדף ספרים במחיר שמונה מאות שקלים.

בשבת האחרונה הגיע אורח בלתי ידוע לביה"כ, שלא היה ידוע מי הוא ואצל מי נתארח, ובסיום התפילה פנה לגבאים בשאלה, מה הם חפצים שיתרום לאוצר הספרים שע"י ביה"כ.

הגבאים הראו לו את ארון הספרים המדובר עם שני הסטים הגדולים, ואמרו לו שהיו שמחים אילו היה תורם להם מדף שלם או סט מכובד. התורם התלהב מהרעיון, ואמר בפניהם שהיות והוא יודע את חשיבות הספרים ללומדים, הוא יתרום בל"נ עבור סט מכובד. ואכן במוצש"ק הביא התורם לביתו של הגבאי מעטפה עם תרומתו.

כשפתח הגבאי את המעטפה מצא שם צ'ק פתוח, כנראה שהתורם לא זכר במדויק את מחיר הסט שהתחייב לתרום, ולכך נתן צ'ק פתוח.

נסתפק הגבאי על איזה מהסטים היתה דעתו של התורם, ולכך השקיע מאמצים מרובים לאתרו לפי הפרטים שהיו על הצ'ק, אך לא עלתה בידו. כנראה שהפרטים לא היו מדויקים. ולכך בערש"ק הגיע עם שאלתו אלי: מה הסכום שימלא בצ'ק, האם שש מאות וחמשים, כמחיר הסט הזול, או אלף מאה וחמשים, כמחיר הסט היקר. כעת פנה הסב למסובים שיביעו דעתם בנידון זה. ויכוח גדול בהלכה החל בין היושבים בסעודה, ראיות מגמרות ראשונים ופוסקים, קושיות ותירוצים, יסודות ופירוכות עברו בין השולחנות. רק סטנדרים וספרים היו חסרים, בכדי שהמקום יהיה בימ"ד מושלם.

לאחר זמן מה אמר הסב, שכל אחד ידון בדבר לאחר הסעודה, ובסעודה השלישית ננסה להכריע את הדין. ואכן חזרו לדרשות בענין החתן והכלה והמחותנים.

כשהחתן נעמד לשאת את דרשתו, לאחר מאבק קשה לדחות את נסיונות המפריעים, דרש בטוב טעם ודעת כזקן וכרגיל, ובסיום דבריו לאחר שהודה להורים, למחותנים, לסבא הגדול שטרח להשתתף עמם ולכל האורחים, אמר שבזמן שבין התפילה לסעודה הספיק ללמוד את הפרשה עם פרש"י, ונראה לו שיש בידיו ראיה מלימודו זה לפשוט את ספקו של הסב.

השאלה היא: היאך ניתן לפשוט את ספקו של הסב מפרשתינו ע"פ פרש"י ?

חייבים מיתה אחרת כלל.

משא"כ ברוצח דנתרבה ממות יומת דעצם דין חיובו הוא בכל מיתה שאתה יכול ואף באפשר נמי דינו להמיתו בכל מיתה ומה דבעינן לכתחילה להמיתו במיתה האמורה בו הוא דין אחר ומשום קיום מצות סייף האמורה בו, נמצא דהדין דנלמד ברוצח ממות יומת דלא בעינן קרא כדכתיב דמיתתו בכל דבר הוא באמת דוקא ברוצח ולא בשאר ח"מ, דרק ברוצח דין מיתתו בכ"ד הוא מעיקר דינו וחיובו.

משאלת המלך (סי' תק ד"ה והגהלה).

חלוקה – חייב לשנים מנה ואין לו אלא מנה

והנה יש לחקור בחייב לשני אנשים מנה לכל אחד ואין לו אלא מנה דחולקין, ד"ל דיש לכל אחד זכות ליטול כל המנה, אלא דכיון דגם לחבירו יש לו זכות ליטול כל המנה ע"כ חולקין, או אפשר דכל אחד מפקיע זכות של חבירו במחצה וכמו בשני יורשין דכל אחד מפקיע חצי מחבירו.

ונראה דזה תלוי במחלוקת הרמב"ם והראב"ד פי"ט מהל' מלוה דדעת הרמב"ם, דהיכא דשוין ודינן יחלוקו, אם קדם אחד וגבה כולו מה שגבה גבה, והיינו דיש לכל אחד זכות לגבות הכל ואין אחד מפקיע זכותו של חבירו, ודעת הראב"ד דלא מהני תפיסה דאין לכל אחד זכות רק במחצה, דחברו מפקיע ממנו זכותו בחצי, וכמו בשני יורשין דלא מהני אם יורש אחד תופס כולו, ובזה תלוי מחלוקת הרי"ף ור"ח, אם חולקין לפי ממון או חולקין בשוה, דאי נימא דיש לכל אחד זכות בכל הנכסים ע"כ חולקין בשוה, כיון דלבעל מנה זכות בכל הנכסים כמו לבעל ג' מאות, אבל אי נימא דכל אחד מפקיע מזכות חבירו מחצה אז חולקין לפי ממון, ודעת הראב"ד נראה שהוא סובר כשיטת ר"ח דחולקין לפי ממון, וע"כ ס"ל דלא מהניא תפיסה.

קובץ סיפורים (כתובות אות שלה).

חלוקת הארץ

גמ' ר' יונתן אומר לבאי הארץ נתחלקה הארץ וכו'. וכתב רשב"ם ד"ה אלא מה וכו' וכגון דהנהו יוצאי מצרים היו בני עשרים דומיא דבאי הארץ דקפיד קרא לענין נחלת א"י אבני כ', כדכתיב לאלה, והבנים אינן כי אם שלוחים בעלמא וכו'. וברש"י הקשה דלמ"ד לבאי הארץ נתחלקה הרי איצטריך קרא דלאלה, לגופיה, וא"כ מנ"ל להרשב"ם דהחזירו דוקא לבני כ' שיצאו ממצרים. ולכאורה אפשר לומר דכיון דנתחלקה לבאי הארץ והחזירו ליוצ"מ, דהווי רק שלוחים שלהם [כמ"ש רשב"ם], א"כ כיון דהשלוחים להביא הירושה בעינן שיהיו בני כ', ממילא פשוט דהמשלחים עצמם שהם היורשים, בודאי צריך שיהיו בני כ'.

אלא דבאמת יש לחקור בזה למ"ד לבאי הארץ נתחלקה הארץ מי הם באמת היורשין, האם יורשי הארץ באמת הם היוצאי מצרים, ורק דהחלוקה היתה לפי חשבון באי הארץ, וכמבואר בלשון הרשב"ם דהווי רק שלוחים והיינו דבאמת הירושה היתה ליוצאי מצרים. או דלמא באמת הירושה עצמה היתה לבאי הארץ ורק דהווי סתם גזה"כ שצריכים להחזיר לאבותיהם ולחזור ולחלק ביניהם אח"כ, וכן משמע באמת ברבינו גרשום דלבאי הארץ ממש, לאותן שנכנסו לארץ נתחלקה הארץ דשקלי בשביל עצמן וכו' ע"ש.

ולכאורה לפי מה דמשמע מרבינו גרשום דלבאי הארץ ממש נתחלקה, אין הכרח דגם יוצאי מצרים בעינן שיהיו בני כ', אלא דוקא לפי מה דמשמע מהרשב"ם דבאי הארץ הווי רק שלוחים ליוצאי מצרים, [דהחלוקה באמת היא ליוצאי מצרים, ורק לפי חשבון באי הארץ], בזה י"ל הסברא שכתבנו דכיון דבאי הארץ בעינן בני כ', ע"כ דיוצאי מצרים נמי בעינן בני כ' וכמ"ש.

סיפורי הגר"ד פונדסקי (ב"כ קיז, א אות שלה)

נותן תגובות הציבור לקובץ

יישר כח על הגליון המיוחד המשלב את כל הסגנונות פלפולים פרפראות וספורים... וגם ציורים. וכמו"כ יישר כח על היערכות המוקדמת כך שאפשר כבר ממוצ"ש להתכונן לשבת הבאה, ממש תענוג!

שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה! ב"ה היום קבלתי את הספר.... בצורה טובה ומסודרת חיילך לאורייתא!

יישר כח על תורה מפוארת בכלי מפואר. תחזקנה ידכם ותזכו להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה!

יישר כח גדול מאד מאד! אין מילים לתאר את התועלת וההנאה מהחוברת!

הדברים פשוט מרתקים ונפלאים כל שבוע מחדש ללא ספק!

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" נושבוע שעבר:

בתשובה לשאלה מנין בפרשתינו ע"פ פרש"י, ניתן להוכיח, שאסור ליהושע לעשות את האירוע במעלה אדומים שבפרוזדור ירושלים, מחמת החוזה בינו לאחיו, שלא יעשה אירועים בירושלים. ניתן להוכיח זאת מדברי רש"י י"ח כ"ו, עה"פ, "ויאמר ה' אם אמצא בסדום חמשים צדיקים בתוך העיר ונשאתי לכל המקום בעבורם", שרש"י התקשה, שהפסוק פתח בסדום, "אם אמצא בסדום", ומסיים בשאר הערים, "ונשאתי לכל המקום", וע"כ מפרש רש"י, "אם אמצא בסדום וגו' לכל המקום. ולכל הכרכים. לפי שסדום היתה מטרפולין וחשובה מכולם, תלה בה הכתוב". מבואר בדברי רש"י, שיתכן ובדברי החוזה האוסר על יהושע לערוך אירועים בירושלים, אין הכוונה רק על העיר עצמה, אלא על האזור כולו, ולפי שירושלים היא מטרפולין וחשובה מכל האזור, תלו בה בחוזה, וסביבותיה טפלות לה [ולמעשה לדינא ודאי שצ"ע, דהא אזלינן בתר לשון בני"א].

אודות הקובץ

קובץ זה יוצא לאור בס"ד מדי שבוע, ומופץ באמצעות דוא"ל בלבד, ובו שנים עשר מדורים:

מדורי הפרשה והסיפורים:

א. מדור 'שבעים פנים לתורה', ובו שאלה בעיניי פרשת השבוע [או המועד], שנשאלה בקובץ 'עיון הפרשה' בשנים קודמות, עם תשובות מגדולי הדורות, שהובאו במסגרת 'קונטרס התשובות בעיון הפרשה', שהקב"ה זיכני בעריכתו. ישר כח גדול לראשי מפעל 'עיון הפרשה' שליט"א, על הסכמתם האדיבה לשימוש בקונטרס זה [וכל הזכויות שמורות להם], והוא הדין לכל הרבנים המוזכרים להלן.

ב. מדור 'שמחת התורה', ובו שו"ת נוסף בעיניי הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי יהודה שמחה סטורץ שליט"א.

ג. מדור 'שלום לאוהבי תורתך', ובו שו"ת נוסף בעיניי הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי שלום חזקיה שליט"א.

ד. מדור 'ליקוטים וסיפורים נפלאים', בעריכת הרה"ג רבי ברוך רובין שליט"א.

ה. מדור 'סיפור ושאלה בצידו', לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י, מתוך העלון 'האיחוד בחידוד' [וכל הזכויות שמורות להם]. פתרון החידה יובא בשבוע שלאחר מכן [ניתן לשלוח פתרונות למערכת, ואם יהיו פתרונות שיש בהם חידוש נפרסמם בע"ה].

ו. מדור 'מרגליות שאול', ובו חידושים והתכתבויות מגדולי הדור, מכתבי הרה"ג רבי שאול מרגליות זצ"ל.

ז. מדור 'מתיקות המוסר', בעריכת הרה"ג רבי אלעד שליט שליט"א.

ח. מדור 'נפלאים מעשיך', ובו עובדות נפלאות ומחזקות, בתורה ויראת שמים.

מדורי ההלכה והעיון:

ט. מדור 'מתיקות התורה', ובו חידודי הלכה ועובדות הלכתיות, משולחנו של הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א [מלוקטים מתוך סדרת הספרים 'חשוקי חמד' בהסכמתו].

י. מדור 'אוצר היסודות והחקירות', ובו חקירות ויסודות מרבותינו ראשי הישיבות, ושאר מעתיקי השמועה, מסודרים לפי סדר הא-ב. מתוך הספר 'דרישה וחקירה', שנמצא בשלבי עריכה והגהה.

יא. מדור 'לשון חכמים ברכה', ובו חקירות ויסודות בלשון רבותינו, מתוך הספר הנ"ל.

יב. מדור 'המעיר לארץ', ובו הערות והארות מרבנן ותלמידיהון [נא לכתוב בשפה ברורה ונעימה. המעונין בעילום שם לא יחתום שמו בסוף ההערה]. הקובץ מעוטר באיורי המאייר התורני הנודע הרב יוני גרשטין שליט"א, תשואות חן לו.

🕒 כל הזכויות שמורות לעורך, ולשאר המחברים לפי הענין. אסור להעתיק חלקים מקובץ זה ללא רשות מפורשת בכתב [ניתן להעתיק הקובץ בשלימותו].

מצאתי הגליון "בטעות" והדפסתי כדי לקרוא ביו"ט אבל זה היה הפתעה כי אין זה קריאה אלא לימוד ממש והיו כמים קרים על נפש עייפה!!! חילכם לאורייתא.

התחלתי לקרוא את הקובץ, ולא הייתי מסוגל להתנתק. ממש תורה מפוארת בכלי מפואר!

שלום וברכה.
אשמח להירשם לקבלת הקובץ המפעים.
יישר כח!

יישר כח גדול, על החומר הרב, והתכנים הנפלאים, תמשיכו לזכות את הרבים!

קבלתי בתודה ובשמחה רבה את הגליונות ששיגר אלי, ישר כחך ששיגרת, ואכן מלאים מזן אל זן, ועמוסים בד"ת מתוקים וערבים. וניכר עמל גדול בסידור ועריכת הדברים. תפוחי זהב במשכיות כסף, דבר דבור על אופניו. ישר כוחו וחילו לאורייתא.
אמן.
בהוקרה ובהערכה רבה...

נראה יפה וכתוב נאה ובוודאי יהיו רבים שיהנו ממנו.

ישר כח. הגליון חביב ביותר. נראה מאוד איכותי ונעים לעיניים.

נפלא מאוד! תחזקנה ידיכם! תזכו להמשיך בזיכוי הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה מתוך רוב נחת והרחבת הדעת!

עיינתי בקובץ על פרשת שופטים ומאוד מאוד נהייתי. השאלות מאוד רלוונטיות והתשובות ברורות ומובנות והכל בהיר ונעים. ישר כח ותמשיך להגדיל תורה ולהאדירה וכמובן אשמח לקבל את הקובץ הזה מידי שבוע (אם אפשר בתחילת השבוע).

יישר כח וחיילך לאורייתא! ממתין בס"ד לגיליון הבעל"ט!

עלון נפלא ביותר! שפה ברורה ונעימה!!!

ייש"כ על ההצטרפות לקובץ הנפלא, תיזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

ייש"כ על העלון הנפלא, המלא וגדוש ביסודות איתנים וחקירות נפלאות, המבטאים את מתיקות התורה.

נהנתי מאוד מהגיליון אשמח להמשיך לקבל אותו במייל הזה. בברכת יגדיל תורה ויאדיר.

פלא פלאות! מעיין המתגבר !

באתי בזאת בברכת יישר כח גדולה על הגיליון הנפלא המקבץ בתוכו מאגר נפלא של יסודות וחקירות מדברי רבותינו, וכן קובץ תשובות בעיניי הפרשה דבר בעיתו מה טוב. ואסיים בברכת כהן והדיוט שתזכו להפיץ תורה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא מתוך הרחבת הדעת.

מזל טוב על העלון הוא נראה מאד מרשים ויפה, חילך לאורייתא.

תודה רבה על משלוח הגליונות והתוספות. כן ירבה וכן יפרוץ. ויזכה ללמוד וללמד דעת את העם, שנה טובה ומבורכת שנת גאולה וישועה ורווחה לתופסי התורה. ואתם שלו'.

יישר כח על הדברים הנפלאים מדי שבוע בכזה הגשה מפוארת, וגם על כל התוכניות השימושיות.

ואצרף ברכת הדיוט, לשנה טובה תכתבו ותחתמו וירבה השפע במעונכם והמשיכו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים. ושלו' רב לאוהבי תורתך.

יישר כח עצום ונורא !!!

לעילוי נשכות

מרן רשכבה"ג רבי **אהרן יהודה ליב שטינמן** זצ"ל

ב"ר נח צבי זצ"ל

מרן פוסק הדור רבי **שמריהו יוסף ניסים קרליץ** זצ"ל

ב"ר נחום מאיר זצ"ל

הגאון רבי **יואל סטניצקי** ב"ר פרץ זצ"ל

הרה"ג ר' **חיים ישראל רוטמן** ב"ר יואל יעקב זצ"ל

הרה"ג ר' **שאול חיים דב מרגליות** ב"ר ישראל שלמה פייבל זצ"ל

הרה"ג ר' **משה רייך** ב"ר לייב זצ"ל

סבי הרה"ג ר' **דב יצחק הכהן לינטופ** ב"ר שמואל פרץ זצ"ל

וזוגתו **מרת יוכבד** ע"ה ב"ר אריה זצ"ל

סבי הרה"ג ר' **אהרן דוד הכהן מלאכי** ב"ר חיים יצחק זצ"ל

וזוגתו **מרת רבקה** ע"ה ב"ר אברהם יששכר זצ"ל

הרה"ג ר' **יעקב אריה הלוי הורן** ב"ר שלום זצ"ל

וזוגתו **מרת מרים** ע"ה ב"ר משה זצ"ל

מרת **מלכה פילץ** ע"ה ב"ר אברהם זצ"ל

הרבנית **רחל גנס** ע"ה בת הר"ר יוסף זצ"ל

הרה"ג רבי **משה מונק** ב"ר אליקים ישראל זצ"ל

קובץ שבועי
לעיון וחקירה
גליון לא
תולדות תש"פ

דרישה וחקירה

פטרון חודש חשון: הרב יונתן (יוני) גרשטין שליט"א, בגין תרומת האיורים הגדולה. ימלא ה' משאלות לבו לטובה.

פטרון השבוע: מקום זה שמור לך ורק לך, בתרומה צנועה לכיסוי הוצאות הקובץ [פרטים בסוף הקובץ].

להערות והארות ניתן לפנות לעורך: **יהושע לינטופ** בכתובת: lintop200@gmail.com # פרטים אודות המדורים,
זכויות יוצרים והנצחות - **בסוף הקובץ** # הצטרפות לרשימת התפוצה בכתובת: drisha+subscribe@googlegroups.com

תוכן הענינים [גא לא לקרוא בזמן התפילה וקריאת התורה].

מדור 'מתיקות התורה' (עמ' ב): הגבאי אמר שהירקות אינם מעושרים, ולבסוף אמר שהתכוון לצחוק, האם נאמן? אמר 'אני כהן', וחזר ואמר 'דרך שחוק אמרתי', האם יכול להנשא לגרושה? שאלו אותו 'מה עם בשר לפסח', ואמר 'יש לי כבר קרבן פסח, כי פרתי ילדה עגל', האם הקדישו לקרבן? מחבל שדרס יהודים עם טרקטור, האם צריך לקבור את הטרקטור?
מדור 'שבעים פנים לתורה' (עמ' ב): מדוע רבקה הלכה לשאול בבית מדרשו של שם, ולא שאלה את בעלה וחמיה? ומדוע לא ידעה בעצמה, לפי הדעה שנביאה היתה?

מדור 'שמחת התורה' (עמ' ח): האם עדיפה מעלת צדיק בן צדיק, או שמא מעלת צדיק בן רשע?

מדור 'שלום לאוהבי תורתך' (עמ' י): מדוע שיבח רשב"ג את עשיו? ומדוע לא עשה כמותו?

מדור 'אוצר היסודות והחקירות' (עמ' טז): הודאת בעל דין כמאה עדים # עדיפה ממאה עדים # הואיל ואשתרי אשתרי #

מדור 'לשון חכמים ברכה' (עמ' יח): חליצה - במקום יבום # חמץ - איסור גברא או חפצא # איסורו כל שבעה #

מדור 'מרגליות שאול' (עמ' יב): מדוע רבקה אמרה 'למה זה אנכי'? מדוע לא מל יצחק את עשיו?

מדור 'המעיר לארץ' (עמ' יג): היוצא מכלל הדברים הוא נפלא ונורא בפשיטותו: על ידי שנדון את חברנו לכף זכות, נוכל בעזרתו יתברך להגיע ל'דור שכולו זכאי' כפשוטו # מדוע החפץ חיים לא נתן ברכות לזש"ק? # מדוע הוסיפה רבקה על דברי יצחק? # יסודות בעניני שידוכים ותפילה #

מדור 'נפלאים מעשיך' (עמ' ז): כשהגבאי קרא למלשין לעלות "שישי", הכה הרב בחוזקה על העמוד שלפניו וזעק: מה לך ולתורה הקדושה?! מה לפה טמא ומשוקץ שמוסר ממונם ונפשם של ישראל לשלטונות, לברך על התורה? צא טמא! # כאשר בא הקליינט הראשון, התחיל הלווה לעשות לו כל מיני סימנים של שגעונות, קפץ, צעק, "טיפס" על הקירות, הוציא לשון בחוץ וכו' # הולך אותו האיש בכמה רחובות, ואז הוציא מטפחת מכיסו, ואמר לו שעליו לקשור את עיניו במטפחת, כיון שמקום העבודה סודי, ואחרי שהגיעו לבית שהיה גדול ורב מימדים, הסיר את המטפחת מעיניו... # דיוויד הנסער פנה לדיילת וביקש "אנא בקשי מהטייס להמתין לי דקה. שכחתי את התפילין שלי בכניסה למנהרה המובילה למטוס. זה בקושי 30 מטר מכאן"...

מדור 'סיפור ושאלה בצידו' (עמ' יג): שנה אחת בסוף החורף הקשה, עברו יותר משבועיים, שלא הצליחו לצוד אפילו צבי אחד. כעס המלך מאוד והודיע למפקד הצבא בחימה גדולה: שעליו להביא לפניו תוך שבועיים צבי, ואם לאו, רע ומר יהיה סופו...

מתיקות המוסר

מחשבה אחת של מוסר
בעריכת הגר"א שליט שליט"א

האדם השלם מקדש

העולם נברא לשימוש האדם, אמנם הנה הוא עומד בשיקול גדול. כי אם האדם נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו, הנה הוא מתקלקל, ומקלקל העולם עמו. ואם הוא שולט בעצמו ונדבק בבוראו ומשתמש מן העולם רק להיות לו לסיוע לעבודת בוראו, הוא מתעלה והעולם עצמו מתעלה עמו. כי הנה עילוי גדול הוא לבריות כולם בהיותם משמשי האדם השלם המקודש בקדושתו יתברך (מסילת ישרים פ"א).

מתיקות התורה

**חידודי הלכה ועובדות הלכתיות
משולחן מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א
עם שמועות ממרן הגר"נ קרליץ זצ"ל**

**הגבאי אמר שהירקות אינם מעושרים,
ולבסוף אמר שהתכוון לצחוק, האם נאמן?**

שאלה. מעשה שהיה בגבאי בית הכנסת שהכין קידוש בבית הכנסת, ובתוך ההערינג הכניס גם ירקות, אחד המתפללים שאל את הגבאי היכן קנה את הירקות, וסיפר לו שקנה זאת בחנות פלונית, ולשאלתו אם עישרם, תפס את ראשו איך שכחתי לעשרם, והנה המתפלל הלך מיד לרב וסיפר לו את הדבר, והרב הורה להוריד מיד את כל הירקות מהשולחן, הגבאי שראה שאנשים מתחילים להוריד את הירקות, אמר להם אמרתי לו זאת רק בשחוק, ובאמת עישרתי את הירקות, ועתה שואלים המתפללים האם מותר להם לאכול את הירקות הללו? תשובה. כתב הרמב"ם (פ"ד מהלכות איסורי ביאה ה"י) האשה שאמרה לבעלה טמאה אני, וחזרה ואמרה טהורה אני, ודרך שחוק אמרתי לך תחלה אינה נאמנת.

**אמר 'אני כהן', וחזר ואמר 'דרך שחוק
אמרתי', האם יכול להנשא לגרושה?**

והנה נשאל הדברי חיים (אבהע"ז ח"א סימן ט) על אדם אחד שבשעת רחיצת הכהנים ביום טוב, נגש ורצה ליטול ידיו, אמר לו הלוי הנוטל, אתה כהן?! אמר לו באמת אני כהן רק מה שלא נטלתי את ידי עד היום, כי לא רציתי לשלם כסף עבור הנטילה, ושני עדים שמעו דבריו אלו, [ומסתמא לא ידוע אם עלה לבסוף לדוכן או לא] לאחר זמן רצה להתחתן עם גרושה, וטוען שמה שאמר שהוא כהן, לא היה אלא דרך שחוק, והשיב הדברי חיים שהודאה אינה נחשבת אלא רק מה שאמר דרך הודאה, ולא דרך פטומי מילי, וכן כתב הרמב"ם בפירוש המשניות (סנהדרין פ"ג מ"ב) שאם אמר בפני שני עדים בדרך סיפור דברים אין זו עדות מועלת. וכן כתב מהרי"ט ז"ל

שבעים פנים לתורה

**שו"ת בעניני הפרשיות והמועדות
עם תשובת מרן שר התורה שליט"א
ומרן רה"י הגרב"מ אזרחי שליט"א ועוד**

**מדוע רבקה הלכה לשאול בבית מדרשו של
שם, ולא שאלה את בעלה וחמיה? ומדוע לא
ידעה מעצמה, לפי הדעה שנביאה היתה?**

ותלך לדרוש את ה' (כה, כב)
לבית מדרשו של שם (רס"ז)

**יש לבאר, אמאי לא הלכה רבקה לשאול את אברהם חמיה, שהיה
עדיין חי ונביא היה.**

וכן יש להבין, אמאי לא שאלה את יצחק בעלה, שגם הוא היה נביא. [ובאמת מצאנו (מדרש רבה סז, ט) שרבקה אמנו עצמה נביאה היתה, ולפ"ז צ"ב טפי, אמאי הלכה לדרוש ולא דרשה מעצמה, דו"ק בזה].

(גליון קנ פרשת תולדות אות ב)

תשובת מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א

הם נוגעים בדבר

תשובת מרן ראש הישיבה רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א
רבקה, לא שאלה את שם לענות לה בנבואה, כמש"נ במפורש "ותלך לדרוש את ה'", ודרשת ה' היא "לימוד" [להבין פשט ב"התרוצצות"], או פסק דין [להורות מה "מצווה" המצב המיוחד לעשות וכדו'].
וזה נוגע או לראש ישיבה, או לבית דין. והלא שם, היה מופקד על שני הדברים הללו. לא אברהם ולא יצחק, אף לא רבקה עצמה. כי לא לנבואה פניה מועדות, אלא כאמור, ל"הוראה" או ל"פסק דין".

תשובת מרן הראב"ד רבי משה שטרנבוך שליט"א

היא שאלה אותם, אך לא השיבו דבר המתקבל אצלה [שאין הנביא מתנבא על כל דבר], ולכן הלכה לדרוש אצל שם ועבר.

תירוץ א. לא רצתה לצערם¹

הראשונים והקדמונים [המובאים להלן] עמדו על הקושיות העיקריות, מדוע לא שאלה רבקה את אברהם חמיה, או את יצחק בעלה, שהיו נביאים.
ובפענח רזא (כאן) תירץ הקושיה הראשונה, שלא הלכה לבית מדרשו של

¹ התירוץ הבאים (א-כח) מיישבים שתי הקושיות העיקריות, מדוע לא שאלה את אברהם או את יצחק [ומקצתם מיישבים רק הקושיה מאברהם].

אברהם, משום שלא רצתה לצערו [וכן כתב בפירוש הטור (כאן) 'לא רצתה להגיד לאברהם צערה'].

ומהר"י חלאווה (הובא באוצר הראשונים כאן) תירץ לפי זה הקושיה השניה, שלא שאלה את בעלה אף שידעה שהוא חכם ונביא, שלא לצערו, שיאמר שבשלו הצער הגדול הזה, שהתפלל עליה שתתעבר, ועל ידי תפילתו נתעברה בעיבור זה.

תירוץ ב. אין השכינה שורה מתוך עצבות

בתוספות השלם (כאן אות טו) הובא ליישב בתוספת נופך, שלא שאלה את אברהם או את יצחק, משום שהם היו מצטערים על כך, ואין הנבואה שורה לא מתוך עצבות, ולא מתוך עצלות, אלא מתוך שמחה (ופסחים קיז, א), ונמצא שלא היתה מקבלת תשובה [וכן מבואר ברש"י (להלן מה, כז), שכאשר יעקב היה בצער פרחו ממנו שכינה].

ובשבת של מ"י (כאן) תירץ לפי זה הקושיה השלישית [שהיא עצמה היתה נביאה], שכיון שהיה לה צער העיבור, לא שכנה עליה השכינה.

תירוץ ג. חששה שתתגנה בעיניו

גור אריה (למהר"ל, כאן) תירץ, שחששה שמחמת חטאה יש לה צער עיבור גדול כל כך, שהרי אמרו רבותינו (סוטה יב, א), שהנשים הצדקניות לא היו בפיתקה של חוה, והיו יולדות בלא צער עיבור ולידה. ועל כן לא שאלה את יצחק בעלה, שמא תתגנה בעיניו מחמת חטאה. וגם לא שאלה את אברהם חמיה, שמא יאמר ליצחק שאינה הגונה לו.

תירוץ ד. חששה שיגרשנה

גור אריה (כאן) הוסיף, שחששה שמחמת שתתגנה בעיני יצחק, ישא אחרת על פניה, או יגרשנה.

ומהר"י חלאווה (שם) תירץ כעין הנ"ל, שהעלימה הדבר מבעלה כדי שלא ישנאנה, בראותו שהיא משונה בהריונה משאר הנשים [ומשמע שלא חששה דווקא בגלל חטאה, ולכן גם לא חששה שיגרשנה].

תירוץ ה. היתה צנועה

בתוספות השלם (שם) הובא ליישב [עוד], שרבקה היתה צנועה, והסתירה הדבר מבעלה ומחמיה, והלכה לשאול את שם בן נח [ובספר **ושמה בלבו** (כאן) הוסיף, שהכלות הצנועות מסתירות ההריון שלהן מחמיהן כפי הניתן, מטעמי בושה וצניעות, כפי שמצאנו (סוטה י, ב) בענין תמר שכיסתה פניה בבית חמיה, ולכן זכתה שיצאו ממנה מלכים ונביאים. אמנם עדיין יש להבין, מדוע מידת צניעות היא לספר לאדם זר, ולא לספר לבעלה].

תירוץ ו. חששה שיאמר רק דברים טובים

עוד הובא ליישב **בתוספות השלם** (אות טז), שרבקה חששה שאם אברהם ידע דבר טוב יאמר לה, ואם ידע דבר שאינו טוב לא יגיד לה, אלא יסתיר ממנה.

תירוץ ז. רצתה לשתות סם להפיל הולד

רבינו חיים פלטיאל (כאן) תירץ, שלא רצתה ללכת לבית מדרשו של חמיה, משום שרצתה שיתירו לה לשתות סם להפיל ולדה, וחשבה שאברהם מאהבתו לבנו לא יתיר לה זאת, אף אם הדבר מותר [וכל שכן שלא שאלה את יצחק מטעם זה. וראה להלן (תירוצים כ-כא) מה היה הצד להתיר זאת].

תירוץ ח. רצתה להתפלל להפיל הולד

כעין זה תירץ **קריאת ספר** (כאן), שרצתה לשאול אם **להתפלל** להפיל הולד הרשע, או שהצדיק עצמו יתפלל על כך. ולכן לא הלכה אצל אברהם או יצחק עצמם, משום שהבינה שהם ודאי לא יסכימו להתפלל על כך [וגם חששה שמעשיה גורמים לולד הרשע].

תירוץ ט. השכינה היתה מצויה אצל שם

רבינו ישראל מברונא (בגליון על **פירוש הטור**, כאן) תירץ, שלא הלכה אל אברהם משום שהשכינה לא היתה מצויה תדיר באהלו, שנאמר (לעיל יז, כב) 'ויעל אלקים מעל אברהם', אבל באהלי שם היתה מצויה, שנאמר (לעיל ט, כז) 'וישכון באהלי שם' [אך הקשה, מדוע לא שאלה את יצחק, שהיה חשוב יותר משם. ותירץ, שלא רצתה לצערו, כמבואר לעיל (תירוץ א). ומשמע מדבריו שיצחק היה גדול גם מאברהם, וראה להלן (תירוץ יא) שמבואר להיפך].

תירוץ י. שני סוגי נביאים

העמק דבר (כאן) תירץ כעין זה, שיש שני אופני נביא: **א.** מי שה' מדבר עמו לפי שעה. **ב.** מי שרואה דברים נעלמים ברוח הקודש, והוא הנקרא 'רואה'. ואברהם היה נביא באופן הראשון לבד, ולכן הלכה לבית מדרשו של שם, שידעה שהוא רואה ויודע [וראה עוד בשומר **הפתח** (עמ' פה), ששם בן נח היה גדול בנבואה מאברהם, אך אברהם הקהיל קהילות ברבים לעבוד את ה'].

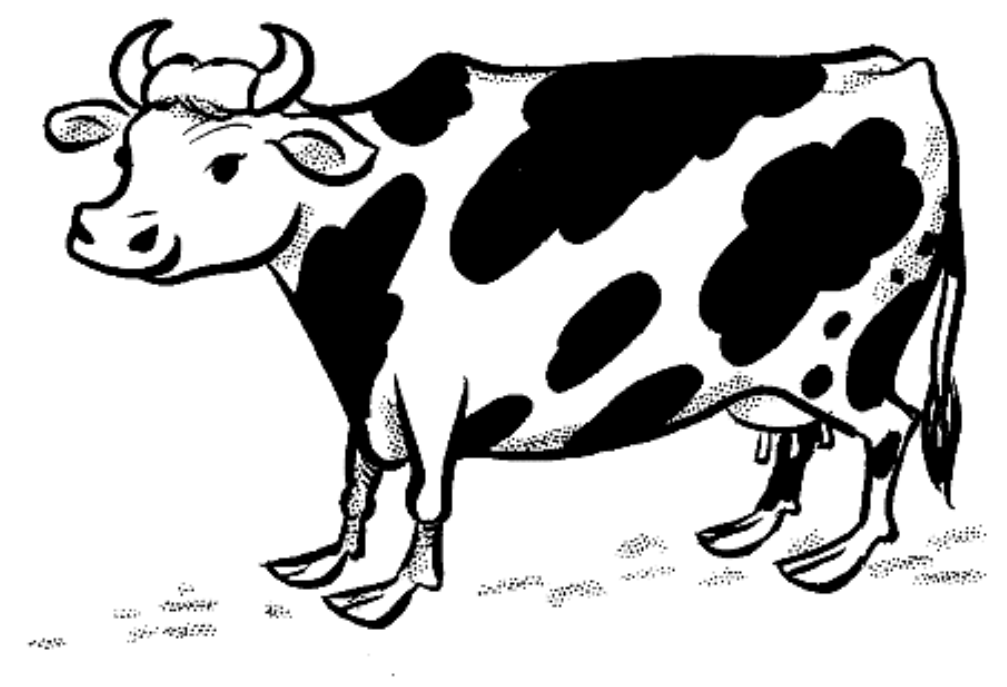
(חו"מ סימן יח) ודרך שיחה היינו שאין עיקר הדברים על עסק ההלואה אלא דרך סיפור דברים אחרים, אדם עשוי לשוח שיחה בטלה. והאריך להביא ראיה לזה, וכתב שכיון שלפי הנראה אמר כן לשחוק, ולא הוי רק פטומי מילי, ולכן מותר בודאי לישא גרושה. ועיי"ש שכתב עוד שכל מה שאינו נאמן לתת אמתלא שהתכוון לשחוק, זה רק בדבר שכולם הבינו שהיה הודאה, ואז צריך אמתלא כדי להסביר את הודאתו, אבל אם נראה שגם בתחילה, דבריו הובנו לשחוק, א"כ אין צריך כלל להגיע לאמתלא ואם טוען שאמר כן לשם אמתלא נאמן.

שאלו אותו 'מה עם בשר לפסח', ואמר 'יש לי

כבר קרבן פסח, כי פרתי ילדה עגל', האם

הקדישו לקרבן?

והנה הבית שלמה (או"ח סימן ק) נשאל על דבר המעשה ששאלו לאחד מה תעשה בבשר על פסח, והשיב בזה הלשון, 'אני יש לי קרבן פסח, כי פרתי ילדה עגל'. כשאמרו לו זאת אמר שנתכוון רק לשחוק. ועתה שאל השואל מה דין העגל, שלכאורה יש בזה חשש דאורייתא, כיון שהקדישו לקרבן. ואף שאומר שנתכוון לשחוק הא כתב השמלה חדשה (ריש סימן ה) דאם אמר הרי זה עולה, או זה עולה שלא בשעת שחיטה, הוי הקדש מדאורייתא, ולא מהני אם יאמר לשחוק אמרתי, שדברים שבלב אינם דברים, כי אם היכא דאיכא הוכחה טובא בשעת אמירתו. אולם בנידון דידן כיון שהיה ניכר בשעת אמירתו דכוון לשחוק, גם השמלה חדשה מודה.

עוד הביא שבקצות החושן (סימן פא סק"ח) כתב שלכן טענת השטאה אינה מועילה אלא בתביעה, כיון שגם באיסורים אינה מועילה טענת לשחוק נתכוונתי, וכ"ש שאינו מועיל בממונות, אך הש"ך הוכיח שם שלדעת רוב הפוסקים מועילה טענת משטה גם בלא תביעה. ולכאורה קשה למה באיסורים פסק הרמב"ם שטענת לשחוק נתכוונתי אינה מועילה, ולגבי ממונות כתב שמועיל גם בלא תביעה, ועל כרחך צריך לומר דדוקא בהך דהאשה שאמרה טמאה אני אינה נאמנת, משום דאין זה מדרך הנשים הכשרות לומר לבעלה שהיא טמאה דרך שחוק כשהיא טהורה, ומשום הכי אין זה אמתלא, אבל בעלמא אם אמר שמעיקרא דרך שחוק אמר שפיר הוי אמתלא טובה, כמו דמהימן לומר משטה לענין הודאת ממון, וכל שכן דמהני לענין איסור, דממונא חמיר מאיסורא בזה.

ועוד נראה, דאף להפוסקים דאינו יכול לטעון השטאה רק כשתבעו, דאז יש מקום לטענת השטאה כמו שכתב רש"י, הוא הדין בנידון דידן דיש נמי רגלים לדבר, דאמר כן דרך שחוק, דהא על שאמרו לו מה תעשה בבשר על פסח, על זה השיב יש לי קרבן פסח ומה זו תשובה על שאלתם, דהא הם שאלוהו איך יקח בשר על יום טוב, ומה זו תשובה. ואף שנאמר שהיה מגדולי אמנה שמהרה יבנה המקדש, ויהיה לו לאכול בשר הפסח, הא הפסח אינו נאכל אלא בלילה הראשונה, ומה יעשה אחר כך. וגם אף הבורים יודעים שפסח אינו בא רק מן הכבשים או מן העזים, ועגל אינו בא לפסח. אלא ודאי שדרך שחוק אמר כדרך הבורים בעם, דלא דייקא בלישנא לומר כן, כידוע שאומרים כן דרך שחוק. אולם לחומר הנושא, נראה בכדי לצאת מחשש קדשים דאורייתא, שישאל על הקדשו באפי תלתא בפתח, והם יתירו לו, ועיי"ש באיזה אופן מועיל ההתרה להקדש.

וא"כ נראה בעניננו שכיון שהיה על ידי שאלה, אם באמת ניכר מדבריו הראשונים שנתכוון לשחוק מותר לאכול את הירקות, ובפרט שכל מה שדברו בו הפוסקים הוא באיסורים דאורייתא, אבל באיסור טבל דרבנן, יש להקל לסמוך על אמתלא של לשחוק נתכוונתי.

ושמעתי מהגר"נ קרליץ שליט"א [זצ"ל] שהדבר תלוי בהבנת

הנוכחים, אם הם הבינו ממנו שהוא אמרו ברצינות שהירקות אינם מעושרים יש להחמיר, ואם השומעים הבינו שהגבאי דובר בלשון כאילו נפגע שחושים בו שמביא מזון לא מעושר, מותר לאכלו. ואינו דומה למשטה אני בך, מאחר ויש כאן התחייבות ממונית צריכה להיות ההודאה באופן מוחלט שאף אדם לא יבין שמשטה בו, אבל כל זמן שיש אפשרות לומר משטה אני בך, אין בדבריו כלום (בכורות נג, א).

מחבל שדרס יהודים עם טרקטור, האם צריך לקבור את הטרקטור?

שאלה. מעשה במחבל ערבי שנהג בטרקטור והכניס את הכף לתוך מכונית והפכו, ואח"כ עלה עם הטרקטור על המכונית והרג ופצע כמה יהודים, ונסתפקו האם יש לקבור את הטרקטור, כי הרי נאמר במסכת סנהדרין דף מה ע"ב אחת אבן שנסקל בה, ואחת עץ שנתלה עליו, ואחד סייף שנהרג בו, ואחד סודר שנחנק בו כולן נקברין עמו? כמו כן יש להסתפק כאשר מחבל ירה עם אקדח והרג יהודים, האם האקדח חייב בקבורה?

תשובה. בטעם הדבר שיש לקבור את הסייף, כתב רש"י (וד"ה כולם) שלומדים זאת להלן דף מו ע"ב מהפסוק 'כי קבור תקברנו'. ובחידושי הרמ"ה בשם רבינו פרץ כתב דנפקא מדכתיב 'על העץ' וסמיך ליה 'כי קבור', דהוי מצי למכתב לא תלין על העץ נבלתו כי קבור, אלא שאף העץ שנתלה בו נקבר. וסיים שם הרמ"ה ומינה ילפינן לגבי אבן וסייף וסודר.

דעת הרמב"ם שטעם הקבורה הוא משום שלא יאמרו

אולם הרמב"ם (פס"ו מהלכות סנהדרין ה"ט) כתב שהעץ שנתלה עליו נקבר עמו שלא יהא לו זכרון רע ויאמרו זה העץ שנתלה עליו פלוני, וכן האבן שנסקל בה והסייף שנהרג בו הנהרג והסודרין שחונקין בהן הכל נקברין, עכ"ד. ולכאורה מבואר שהוא רק כדי שלא יאמרו, ויתכן שבנדוננו הוא תלוי בטעם הדבר, שלרש"י שהוא גזירת הכתוב, יש לקבור גם את הטרקטור, ולשיטת הרמב"ם זה רק דין בחוטא, שלא יאמרו.

האם מותר לשחוט בסייף שהרג יהודי?

והנה בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"ב סימן קנח) נשאל על סייף שהרגו בו אדם. אם ראוי לעשות ממנו סכין לשחיטה. והשיב: חושש אני בבשר שנשחט בסכין זו. משום איסור הנאה. שכן בהרוגי ב"ד שנו חכמים, סייף שנהרג בו נקבר עמו. ביחוד אם דן בו ישראל [מה גם דודאי שלא כדין הרגו] פשיטא דיש לחוש. ונ"ל שדינו כדין סכין של משמשי אלילים דאסור לשחוט בה מסוכנת, הוא הדין בזה, עכ"ד. ולא כתב דהסכין בעי קבורה.

האם מותר לשחוט בסייף שהרג נכרי?

והנה בספר מחזיק ברכה (יו"ד סימן ח ס"ב) הביא דברי השאילת יעב"ץ וכתב שמדבריו משמע שגם אם הרגו בסייף גוי אסור לשחוט בו, ולפי מה שכתב הרמב"ם טעם הדבר שיש לקבור כדי שלא יאמרו זה הסייף שנהרג בו יהודי, טעם זה שייך רק ביהודי, כמבואר ברמב"ם שנכרי הבא על הבהמה אין הורגין את הבהמה, משא"כ ישראל הבא על הבהמה הורגין גם את הבהמה. ולכאורה בעניינו שמחבל הרג יהודי, לשיטת הרמב"ם אין צריך לקבור הסכין

תירוץ יא. לא היו מורים בפני שם

משיח אלמים (הובא באוצר הראשונים כאן) תירץ כעין זה, שהלכה דווקא לשם בן נח, משום שאברהם או עבר לא היו מורים נבואה בימי שם רבם, שהיה גדול מהם, וכל שכן שיצחק לא היה מורה בימיו [וראה עוד באטלס עץ חיים (ח"ב ערך יג, שם בן נח), שאברהם יצחק ויעקב היו תלמידיו של שם בן נח. אמנם רש"י הירש (כאן) כתב: לדעת חז"ל (ב"ר סג, ז) הלכה אל שם ועבר, שומרי קבלתו של נח, כדי לדרוש את ה' מפייהם, ולשמוע את תשובתו. ויש להעיר, שבמדרש (שם) הוזכר רק שם, וכמובא ברש"י (כאן)].

תירוץ יב. אברהם גר במקום אחר

רבינו ישראל מברונא (שם) הביא ליישב, שאברהם ישב בבאר שבע, ויצחק ישב בבאר לחי רואי (פסוק יא), ולכן לא הלכה **לאברהם** [וראה בתירוץ הבא, שלכאורה שם בן נח היה רחוק יותר].

תירוץ יג. היה בבית עם קטורה ובניה

הרד"ק (כאן) הקשה כקושיה הראשונה, שאם שם בן נח הוא מלכי צדק, נמצא שהיה בירושלים (לעיל יד, יח), ומדוע הניחה את אברהם אבינו שהיתה עמו, והיה נביא גדול, והלכה לירושלים אל שם לדרוש אל ה'.

ותירץ, שאפשר שאברהם היה יושב בבית אחד עם קטורה ובניה [ויש לבאר דבריו בשני אופנים: א. מטעם זה לא רצתה להכנס לביתו של אברהם. ב. אברהם לא יכל להתנבא מחמת כן].

תירוץ יד. ה' העלים ממנו

מהר"י אייבשיץ (תפארת יהונתן כאן) תירץ, שמצאנו שאברהם נפטר קודם זמנו כדי שלא יראה את עשיו נכדו יוצא לתרבות רעה (ב"ב טז, ב), וכל שכן שלא גילו לו משמים רעת עשיו. ומטעם זה גם רבקה לא ביקשה לגלות לו שיש לה בן רשע, שרוצה לצאת כשעוברת ליד בית עבודת כוכבים ומזלות [וכן תירץ שפתי חכמים (כאן), וראה כעין זה לעיל (תירוץ א)].

תירוץ טו. חששה שלא גילה להם

משכיל לדוד (כאן) תירץ כעין זה, שלא רצתה לשאול **מיצחק** או **מאברהם**, משום שחששה שמא יש איזה דבר שהקב"ה אינו רוצה לגלות לא לאברהם ולא ליצחק, משום שהדבר נוגע אליהם [וראה לעיל בתירוץ הגר"ח קניבסקי].

תירוץ טז. אם היו יודעים היו אומרים

רזא דמאיר (על פענח רזא כאן, הערה יח) כתב, שהפענח **רזא** (כאן) לא רצה לתרץ כן, משום שמנין לרבקה לחשוב כן, וכי שאלה את אברהם ויצחק ולא השיבו לה, שתחשוב שלא נתגלה להם [ועוד, הרי נאמר (עמוס ג, ז) 'לא יעשה ה' אלקים דבר, כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים'].

ויש שתירצו בפשטות, שלא שאלה את יצחק או את אברהם, משום שאם היה יודעים, היה אומרים לה מעצמם, ולא היו ממתנינים שתשאל אותם.

תירוץ יז. באמת שאלה גם את אברהם

בספר הישר (כאן) מסופר: ותלך ארץ המוריה לדרוש את ה' על הדבר הזה. ותלך אל **שם** ואל **עבר** בנו, לשאול ולדרוש אותם על הדבר הזה, ולבקש עליה מלפני ה' בדבר זה. **ותשאל גם את אברהם**, לבקש ולדרוש את ה' על כל הדבר אשר קרה לה. וידרשו כלם את ה' על הדבר הזה, וישיבו אליה דבר מאת ה' וכו'.

ולפי זה מיושב בפשטות, שבאמת שאלה גם את אברהם [אמנם צ"ע מדוע הוצרכה לשאול את שניהם, וגם צ"ע אם הדבר מתיישב ברש"י (כאן). וב**ברכת אברהם** (עמ' קנד) כתב, שהמדפיס של **ספר הישר** שילב כדרכו את כל הדעות].

תירוץ יח. בתחילה שאלה את אברהם ויצחק

משאת המלך (כאן) ביאר כעין זה, שיתכן שבאמת **שאלה ודרשה בתחילה** אצל אברהם ויצחק, אלא שלא היה בידם להשיבה, משום שהעלים הקב"ה התשובה מהם [וכפי שראינו שלא רצה הקב"ה שאברהם ידע מרשעתו של עשיו, כמבואר לעיל (תירוץ יד). וכן ביצחק מוכח מכל הפרשה, שרצו משמים שלא ידע מכך]. ולכן הוצרכה לשאול את שם בן נח.

תירוצים נוספים

יט. בתוספות השלם (כאן אות טז) הובא ליישב, שרבקה רצתה לשאול אם מותר לה לשתות סם **כדי שתלד**, ולכן לא שאלה את אברהם, משום שחששה שלא יתיר לה. ויש שהקשה [הובא בהערה (שם)], שאם הכוונה שתלד קודם הזמן ויחיו, מדוע שיהיה הדבר אסור. ועוד, שאין זה מציאותי שתלד קודם הזמן ויחיו. וכתב שבהכרח הכוונה היא, שתלד קודם הזמן ולא יחיו, והיינו סם להפיל הולדות, כדי שלא יהיה לה צער [כמבואר לעיל (תירוץ ז)].

או האקדה, כיון שאין בזה טעם שלא יאמרו, אך משו"ת שאילת יעב"ץ משמע שאף אם הרגו בסייף יהודי שלא כדין אסור לשחוט בו, ואולי טעמו משום דעת רש"י שהוא גזירת הכתוב.

חבל תליה שהרגו בו יהודי האם מותר בהנאה?

והנה בשו"ת ק"מ (ח"א סימן נח) כתב שחבל תליה שהנאצים ימש"ו תלו עליו יהודים קדושים הי"ד, אסור בהנאה וחייב קבורה, וזאת עפ"י השאילת יעב"ץ (הנ"ל) ואף שהלכה זו נאמרה בהרוגי בי"ד מ"מ כיון שמפורש במשנה סנהדרין דף מ"ו ע"א ולא זו בלבד אמרו אלא כל המלין את מתו עובר בלא תעשה, ושם בע"ב בגמרא דריש ליה מריבוייא דקרא דלאו דוקא הרוגי ב"ד אלא גם כל שאר מתים יש בהם מצות עשה ולא תעשה דלא תלין את נבלתו על העץ כי קבור תקברנו, א"כ גם מתים שנהרגו או נתלו שלא ע"י ב"ד גם העץ שנתלה עליו צריך קבורה ואסור בהנאה וכן האבן והסייף והסודר.

והוסיף שלכאורה יש לפקפק בדינו של השאילת יעב"ץ, שהרי הרמב"ם כתב טעם לדין זה שהעץ שנתלה עליו נקבר עמו שלא יהא לו זכרון רע ויאמרו זה העץ שנתלה עליו פלוני, עיין שם, א"כ זה שייך רק אם נהרג בב"ד מחמת עבירה שעבר אבל לא בנהרג שלא כדין, ותיירץ שהרמב"ם לא נתכוון לומר שהברייתא למדה דין זה מצד הסברא מחמת הטעם של הרמב"ם, שהרי הברייתא מביאה מן המקרא תלמוד לומר כי קבור, רק הרמב"ם הוסיף ליתן טעם למקרא, אבל לדינא אין לנו לדרוש טעמא דקרא מעצמינו ולומר דהיכא דלא שייך טעם זה ישתנה הדין. כמו כן ביד רמ"ה למד הדין מן המקרא ואח"כ כתב ומסתברא לי דטעמא דמילתא שלא יאמרו זה עץ שנתלה עליו פלוני כדאמרין טעמא גבי בהמה הנרבעת, עיין שם, והיינו דדריש טעמא דקרא, והוא הדין להרמב"ם.

מכונית אין צריך לקברה כיון שאינה כלי הריגה

שאלתי זאת את הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א [זצ"ל] והשיב דקשה לייחס את כל המכונות כולה ולתת לה שם סייף, דבשלמא הסודר והאבן והסייף הם כולם כלי הריגה, ולכן שייך לאסרם בהנאה ולחייבם קבורה, משא"כ מכונית שהיא עשויה למרכב ולמשא, וקשה להחיל עליה שם של כלי הריגה.

ולענ"ד להוסיף דטרקטור לא דומה לכל כלי ההריגה שהם אבן סייף וסודר דהם כלים שדרכם לשמש להריגה, וכל העולם מייחדים אותם לכך, לעומת זאת הטרקטור במקרה הרגו עמה אבל אין דרכה לשמש כלי הריגה. ואף אחד בעולם לא נוהג בצורה כזאת להמית אדם ולכן אין לו שם של כלי הריגה. ובנוגע לאקדה, לא הוא הורג כי אם הכדור שיש בו אבק שריפה והברזל הוא ההורג והאקדה רק מצית את האבק, ודופק עליו ומפעילו, אבל הוא עצמו אינו משמש כלי מות, ולכן אין חיוב לקבורו.

כתב הספר חסידים שיש בזה סכנה

עוד יש להעיר שבאזהרות נוספות לצוואת ר' יהודה החסיד (אות ו, ויעוין עוד בספר חסידים אות תתשיג) כתב סכין או חרב שנהרג בו יהודי אסור ליהנות ממנו, כי סכנה גדולה הוא לכל בני ביתו ולכל אשר יהנו ממנו, אך יקברוהו עם הנהרג, עכ"ל. משמע שמן הדין אין צריך לקבורו, ורק הוא סכנה גדולה, ולכאורה גם בטרקטור ובאקדה יתכן שיש בזה סכנה ליהנות ממנו. ולכן יש להזהר ליהודי מלקנותו, או להשתמש בו (סנהדרין מה, ב).

אחד המשתתפים יש לו מום, העונה על

ההגדרה של המום המוזכר במשנה

שאלה. מגיד שיעור חשוב המוסר שיעור קבוע בדף היומי בא לשאול, בזמן הקרוב אנו עומדים ללמוד את פרק שביעי בבכורות, שבו מפורטים מומי האדם הפוסלים את הכהן מלעבוד עבודה בבית המקדש, ואחד המשתתפים בשיעור יש לו מום העונה בדיוק לתיאור הגמרא, וזה לא מהמומים הרגילים כגון ידו שבורה, שזה אינו מבייש, אלא מום כזה שאם אסביר את המשנה בצורה ברורה, כל המשתתפים בשיעור עלולים להסתכל עליו, והוא יתבייש מאד. שואל המגיד שיעור מה אעשה, האם אשנה קצת מהפירוש ואסביר זאת בצורה אחרת, או שמא אתחמק מהפירוש ואבליע את המום כך שלא ירגישו ולא אסביר את המום כדי שלא לביישו?

תשובה נראה שאסור לשנות את הפירוש במשנה, שהרי בבבא קמא ודף לח ע"א) שנינו בברייתא כשהגיעו הסרדייטים ללמוד תורה אצל חכמי ישראל, והגיעו לדין שור של ישראל שנגח שור של עכו"ם שפטור, ושור של עכו"ם שנגח לשור של ישראל חייב נזק שלם, ולא שינו את הדין, וכתב בים של שלמה (ב"ק פ"ד ס"ט) שמעינן מהאי ברייתא דאסור לשנות דברי תורה, וחייב למסור עצמו עליה. הלא לא תמצא דבר קשה כזה לומר בפני האומות שאנחנו פטורין מהזיקן, והם חייבים. וכי לא היה ראוי לחוש ח"ו לכמה שמדות וחורבות

כ. עוד הקשה (שם), כיצד רצתה רבקה להפיל הולד, הרי בן נח נהרג על העוברין (סנהדרין נז, ב). [והביא מקורות נוספים לדבר]. וכתב שיתכן שבצער גדול כזה מותר, שנחשב הדבר כצורך הצלה, ומבואר בתוספות (סנהדרין נט, א ד"ה ליכא), שבמקום סכנה אפשר שהדבר מותר גם לבן נח.

כא. יש שתייצו, שרצתה לשתות סם כדי שתלד, והיה ספק אם תפיל או לא תפיל, ואפשר שבאופן זה הדבר מותר.

כב. לב חנון (ח"א סי' לט) ביאר, שכוונת הדברים כפשוטה, שרצתה לקחת סם שתלד לפני הזמן ויחיו. ומה שהקשו שאין הדבר מציאותי, בימינו הוא מציאותי, ואין חדש תחת השמש (קהלת א, ט), ואפשר שגם בזמננו ידעו כיצד לעשות זאת. ומה שהקשו מדוע שיהיה הדבר אסור, יש לומר שהאיסור הוא בכך שמקדימים הלידה, והולד יצא לפני השעה שנקבעה לו מן השמים, והדבר משפיע עליו במשך ימי חייו [וראה מה שהוסיף בזה].

כג. עלי הגיון

(קליין, עמ' צז) תירץ קושיותינו [מדוע לא שאלה את אברהם או את יצחק], ששיבת האבות היתה שונה במהותה משיבת שם ועבר, שבבית מדרשם של שם ועבר לימדו כיצד להתמודד עם ה'לבנים' למיניהם, ואילו בשיבתם של אברהם ויצחק, לימדו כיצד להתנהג בביתם של אברהם ויצחק. ולכן רבקה כשעמדה לפני בעיה, שלא ידעה כיצד להתמודד עם

הטומאה שבתוכה, הלכה דווקא לשיבתו של שם, ששם מלמדים על ההתגוששות המתמדת שבין טוב ורע, ולא הלכה לחמיה.

כד. עוד ביאר לפי יסוד זה, שלכן יעקב אבינו, אף שלמד כל ימיו בבית אביו, טרם צאתו לבית לבן היה מוכרח להטמון בבית מדרשו של עבר (רש"י להלן כח, ט), כדי לדעת כיצד להתמודד עם לבן.

כה. עוד ביאר לפי יסוד זה, שלכן לימד יעקב את יוסף מה שלמד בבית שם ועבר (רש"י להלן לז, ג), ולא מה שלמד אצל אברהם ויצחק, משום שיוסף עומד לרדת מצרימה, ועליו מוטל להכין את הדרך לאחיו בטומאת מצרים, ולשם כך לא תועיל התורה שנלמדה בבית מדרשם של אברהם ויצחק.

כו. יש שהעירו על דבריו, שיעקב לא ידע שיוסף עתיד לרדת למצרים. ויש ליישב, שמן השמים סיבבו שילמד איתו דברים אלו, משום שיצטרך להם. ועוד יש ליישב, שיעקב ידע באופן כללי שנגזרה גזירה שיגלו בניו לארץ לא להם, שהרי הדבר נאמר לאברהם (לעיל טו, יג), אלא שלא ידע באיזה אופן יהיה הדבר.

כז. יש שהקשו על עיקר היסוד, שהרי מצאנו שאברהם היה מגייר את האנשים, ושרה את הנשים (ב"ר לט, יד), ומן הסתם לימדו אותם כיצד להתמודד. ויש ליישב, שמכל מקום לא היה מצב של התמודדות מתמדת עם רשעים.

כח. עלי הגיון (עמ' קא) תירץ עוד, שפרשת תולדות היא פרשת יצחק ורבקה ולא פרשת אברהם. כלומר, פרשת אברהם הסתיימה, והגיע הזמן שהדור החדש חייב יפתור את בעיותיו לבד, וזהו שלב הכנה לתקופה שתחל לאחר פטירתו [ויש לדון בזה].

תירוץ כט. עשיו מנע נבואתה²

תורתך שעשועי (לעיל יג, יד) הקשה הקושיה השלישית [שהובאה בסוגריים], מדוע רבקה הוצרכה לשאול את שם בן נח, הרי היא עצמה היתה נביאה ובעלת רוח הקודש, כפי שנאמר להלן (כז, מב) 'ויוגד לרבקה את דברי עשיו בנה הגדול',

² התירוצים הבאים (כט-לט) עוסקים בעיקר בקושיה שבסוגריים, שרבקה עצמה היתה נביאה [וחלקם חולקים על רש"י].

דליפוק מיניה. בפרט מלכות הרשעה, שכל מחשבתם רק להתגולל ולהתנפל על שונאינו. וא"כ היה להם לשנות, או שניהם חייבים, או שניהם פטורין. אלא ש"מ שמחויבים אנו למסור על קידוש השם. ואם ח"ו ישנה הדין הוה ככופר בתורת משה, עכ"ד.

ועל אף שבנידוננו לא מדובר על לשנות דין, מכל מקום אסור למגיד שיעור לשנות מהפירוש האמיתי בגמרא. אלא שיש לדון, האם יתחמק מביאור קטע הזה, או יפרשו כפשוטו?

כתב בראשית חכמה (שער הקדושה סוף פי"א) ויזהר מאד שלא לבייש אדם ולא יצערו בדבריו, אם ישב אצל אדם שיש לו מום בגופו שהוא מתבייש ממנו, או שיש מום בקרוביו ובמשפחתו יזהר מאד שלא ידבר מאותו מום או מאותו פום אפילו אינו מדבר עליו אלא על איש אחר שיש לו מום זה, כי הוא יסבור לעולם שמדבר עליו ומביישו.

כמו כן הביא המשנה ברורה (סימן קלח סק"ה) את הספר חסידים (סימן תשע) שכתב יזהר החזן שלא יקרא למי שהוא עור או פסח בפרשה עורת או שבור, או למי שב ראשו נתק בפרשת נתקים, ולא יקרא למי שחשוד על עריות בפרשת עריות וכן בכל דבר ודבר. אולם אין ראיה מכאן, כיון שהקריאה אינה מתבטלת שאפשר לקרוא לאחר, ועוד שבזה שקורא דוקא לו ניכר שהוא מתכוון לביישו.

והנה כתב רע"א (פאה פ"ח מ"ט) שבק"ק ליסא כתבו הבד"צ גט כשהיה בעיר עוד אחד ששמו ושם אביו ואבי אביו כשם המגרש, ועשו סימן וכתבו הפסח, שהמגרש היה חגר ברגל אחד, וכדי שלא יהיה נראה ששמו פסח, כתבו הפסח. ולא רצו לכתוב חגר, כי התיבה משתנה פעמים חיגר ביו"ד, ופעמים בלא יו"ד, ופעמים חגיר ופעמים חגרא, עכ"ד. ולכאורה איך כתבו כך בגט וביישו ברבים, ואולי חיגר ברגליו אין בזה כל כך ביזיון ואין זה דומה לאיש שחוטמו שקוע וכדומה, וגם יתכן שידעו הבד"צ שהאיש לא יפגע מכך, וגם הגט נעשה בצנעה ולא כבענינו שרבים הם המשתתפים.

ונראה לכאורה, שגם במקום שקיים חשש לפגיעה ביהודי שנוכח שם, אין לחוש לכך, משום שהוא נפגע שלא כדין, משום שיש לו להאמין שגם המום שבו, הוא מאיתו יתברך, ומשפטי ה' אמת, ולכן במקום הצורך לא חוששים לביוש. ומה שמבואר במשנ"ב (הנ"ל) שאין לקרוא לבעל מום בפרשת מומים, היינו משום שבזה שהוא קורא דוקא לו מראה שרוצה לפגוע בו, אבל כשהאיש הנ"ל יושב בשיעור, ויודע שאין מכוונים אליו אין לו להפגע מכך.

אולם, הגר"נ קרליץ שליט"א [זצ"ל], אמר שאם מדובר ביהודי שאינו בדרגה כזו, וברור שיפגע מהדברים, על המגיד שיעור לדלג ולא להסביר את אותו מום כדי שלא להעליבו (בכורות מג, א).

ופירש רש"י (שם) שהיה זה ברוח הקודש.

ותירץ, שכיון שנשאה בבטנה את עשיו, שהיה בבחינת רשע ועובד עבודה זרה, לא היתה השכינה יכולה לשרות עליה ולהתגלות לה, עד לאחר שילדתו [והביא ראיות לדבר].

תירוץ ל. ראתה שלא מגלים לה

מאור האוהל (עמ' רכג) ביאר, שרבקה ראתה שיש כאן דבר משונה, שאף שהיא נביאה, לא גילו לה מן השמים, וגם יצחק ואברהם אינם אומרים דבר, והבינה מכך שלא גילו להם. ולכן הלכה לבית מדרשו של שם, משום שחשבה שאולי ה' לא גילה למשפחה, וצריך לשאול נביא אחר [וראה כעין זה לעיל (תירוצים יד-טז). אמנם ברמב"ן (כז, ד) משמע, שרבקה חשבה שיצחק יודע, ואינו רוצה לומר לה. וראה עוד ב**ברכת שלום** (הירשפרונג, לעיל טז, טו)].

תירוץ לא. באמת התנבאה מעצמה

מעשי ה' (פכ"ו ד"ה ובאומרו ויתרוצצו) הקשה כעין קושייתנו הראשונה, מדוע שלא נפרש שאברהם שהוא נביא אמר לה, שהרי על שם בן נח לא נאמר בתורה שהוא נביא, ואילו על אברהם נאמר שהוא נביא [כי נביא הוא' (לעיל כ, ז)].
ולכן נחלק על רש"י (וכאן) וביאר, שרבקה התפללה להשי"ת להודיעה, ואכן נתנבאה ברוח הקודש, ומה שנאמר בהמשך הוא מה שנאמר לה [והוסיף שידוע שהאמהות נביאות היו, ואברהם היה טפל לשרה בנבואתה (שמו"ר א, א). וכן סוברים התירוצים הבאים, שרבקה היתה נביאה, וראה עוד להלן (תירוצים לז-מד)].
ולפי זה מיושבות כל הקושיות, שבאמת רבקה עצמה נתנבאה, ולכן לא שאלה את אברהם ויצחק.

תירוץ לב. רמזה ל'אנכי ה' אלקיך'

החיד"א (פני זוד כאן אות כב, **לחם מן השמים** כאן אות יג) ביאר, שרבקה היתה נביאה, וידעה שעשיו יצער את יעקב, ולכן אמרה 'למה זה אנכי', ורמזה בכך לתורה שפותחת ב'אנכי' (שמות כ, ב), וכוונתה היתה לשאול, כיצד עשיו עתיד לצער את יעקב, הרי יעקב הוא מקבל התורה, ואמרו עליה (זוהר שמות קיג, ב, וכעין זה בעירובין נד, ב) שהיא 'חירות משעבוד מלכיות' [ולפי דבריו רבקה ידעה את עיקר הענין בעצמה, אלא שהיתה לה שאלה מסוימת, והלכה לשאול זאת בבית המדרש, ומיושבת קושייתנו. וכן יש ליישב לפי הביאורים הבאים].

תירוץ לג. רמזה ל'את ה' אלקיך תירא'

עוד ביאר **החיד"א** (שם), שלכן נאמר 'ותלך לדרוש את ה'', והכוונה למה שדרשו מהפסוק (דברים י, כ) **'את ה' אלקיך תירא'** - לרבות תלמיד חכמים (ופסחים כב, ב), וכתב **הרא"ש** (שו"ת כלל טו סי' ז) שמטעם זה האח הגדול חייב לכבד האח הקטן שהוא תלמיד חכם, ואם כן מדוע עשיו משתעבד ביעקב. והשיבו לה (פסוק כג) שבאמת 'ורב יעבוד צעיר', משום שהצעיר תלמיד חכם, אלא שכאשר בני יעקב מרפים עצמם מדברי תורה, ידי עשיו שולטות.

תירוץ לד. רצתה ללמד זכות על יעקב

באר יצחק (וכאן) ביאר, שרבקה היתה נביאה, וידעה שיעקב יהיה צדיק, שהרי כאשר הלכה לפני בתי כנסיות יעקב פירכס לצאת, אלא שידעה גם כן שיעקב לא יכבד אביו כ"ב שנה, ועל ידי כך יענש שלא יראה את יוסף כ"ב שנה (ומגילה יז, א; רש"י להלן לז, לד). ולכן הלכה לבית מדרשם של שם ועבר, לדרוש מה שאמרו חז"ל (ומגילה שם) 'גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב' [ומטעם זה לא נענש יעקב על אותם י"ד שנה שהיה שם, כמבואר במגילה (שם)].

תירוץ לה. עשתה תשובה לפני ה'

הנותן אמרי שפר (וכאן) תירץ, שבאמת רבקה אמנו ידעה והשכילה שאחד מהם יהיה צדיק ואחד יהיה רשע, ומה שנאמר (וכאן) 'ותלך לדרוש את ה'', **הכוונה שעשתה תשובה לפני הקב"ה**, כדי שעל ידי כך יתוקן העובר שבמעיה ויחזור למוטב [ש'דרש' הוא בחינת 'תשובה'. וראה מה שביאר בהמשך הפסוקים].

תירוץ לו. רצתה לתקן את עשיו

אור לשמים (וכאן) תירץ כעין זה, שבאמת רבקה ידעה שתאומים בבטנה, וגם ידעה שעשיו הרשע הוא הבכור [משום שרוב בנים הולכים אחר אחי האם (ב"ב קי, א), ואם עשיו הוא הבכור, הרי הוא כמו 'רוב', כי הבכור נוטל פי שנים (דברים כא, יז)], ורצונה היה לתקן גם אותו. ולכן הלכה 'לדרוש את ה'', והיינו לדרוש מה שנאמר 'ואהבת את ה'' (דברים ה, ה) לרבות תלמידי חכמים, והדבר מתאים למה שאמרו (שבת כג, ב), שמי שאוהב תלמידי חכמים, יהיו לו בנים תלמידי חכמים, ועל ידי כך תהיה תקנה לעשיו, שיאהב תלמידי חכמים.

נפלאים מעשיך

עובדות נפלאות ומחזקות

בעריכת ר. לינטופ

כשהגבאי קרא למלשין לעלות "שישי", הכה הרב בחוזקה על העמוד שלפניו וזעק: מה לך ולתורה הקדושה? מה לפה טמא ומשוקץ שמוסר ממונם ונפשם של ישראל לשלטונות, לברך על התורה? צא טמא!

מסופר על קבוצה של חמישה בריונים שפרצו לבית רבה של ירושלים ר' יוסף חיים זוננפלד זצ"ל. השתוללו ואיימו ורצו לרוצחו נפש, אך הרב ישב על מקומו בקור רוח ובשלוות נפש, כשראו הבריונים כך השתוללו ביתר שאת והניפו אגרופיהם מולו, כשהגיעו לשיא השתוללותם, הזדקף הרב מולם גילה את ליבו ואמר בקול חד ותקיף: "הנני מוכן לקדש שם שמים" תירו בי ורצחוני נפש! אני מהאמת לא אזוז כמלוא הנימה. בתגובה על הצעד האמיץ הזה נבוכו הבריונים נסוגו המתקיפים ויצאו את הבית.

הרב סיפר למקורביו שאת פשר התנהגותו וסוד הצלחתו במעשה זה למד מרבה של העיירה "שאדיק" בפולין, בעיירה התגורר מלשין "ומוסר" יהודי שהפיל חיתתו על יהודי העיירה, היו לו דרישות שלא יכלו לסרב להם כגון: לשבת "במזרח" בבית הכנסת הגדול בעיירה וכן עליית "שישי". דבר זה היה למורת רוחו של רב העיירה וכן של המתפללים, אך לא העזו אומץ בנפשם לערער בדבר. כשניפטר רב העיירה העמידו במקומו רב חדש, וביושבו על כס הרבנות שמע על מעלליו של יהודי "מוסר" זה ועל חוצפתו לשבת "במזרח" ולעלות "שישי", החליט הרב לשים קץ למעלליו ולקיים בעצמו "לא תגורו מפני איש" (דברים א יז).

באחת השבתות הופיע הרב בבית הכנסת הגדול, ובקריאת התורה כשהגבאי קרא למלשין לעלות "שישי", הכה הרב בחוזקה על העמוד שלפניו וזעק: מה לך ולתורה הקדושה? מה לפה טמא ומשוקץ שמוסר ממונם ונפשם של ישראל לשלטונות, לברך על התורה? צא טמא! המלשין המופתע ניסה תחילה להלום במרא דאתרא, אך המתפללים מנעו זאת ממנו. בכעס גדול ובחרי אף פנה המלשין הנעלב והפגוע לכוון היציאה כשהוא מאיים באצבע מאשימה כאומר "עוד אלמדכם לקח".

לאחר מספר חדשים ממעשה זה הוזמן הרב להיות מוהל באחד מכפרי הסביבה, כאשר עשה דרכו בלויית שניים מתלמידיו אל עבר הכפר, הבחינו התלמידים במלשין דוהר על סוסו לקראתם. פחד גדול תקף את המלוים אך הרב נשאר שליו ושאנן, ככל שהסוס קרב כך גדל פחדם, כשהגיע אליהם קפץ

תירוץ לז. רבקה לא היתה נביאה

המהרש"א (ח"א סוטה יג, א ד"ה נתקיים) כתב, שרבקה לא היתה נביאה, שהרי לא מנו אותה עם שבע הנביאות (מגילה יד, א), ומה שאמרו (סוטה שם) 'באותה שעה נתקיימה נבואתה של רבקה', הכוונה שניבאה זאת שלא מדעת. ולפי זה מיושבת קושייתנו בפשטות, שבאמת רבקה לא היתה נביאה.

תירוץ לח. 'אתאמר בנבואה' על ידי אחרים

יפה מראה (סוטה יג, א ד"ה נבואתה) הביא שהקשו על דברי **המהרש"א** (שם), ממה שנאמר (להלן כז, יג) 'עלי קללתך בני', ותרגם אונקלוס (שם) 'עלי אתאמר בנבואה', ומבואר שהיתה נביאה. ותירץ, שכוונת רבקה למה שאמרו לה בבית שם ועבר (פסוק כג) 'זרב יעבוד צעיר'.

תירוץ לט. הנבואה נצרכה לדורות

עוד הביא **יפה מראה** (שם) מהמדרש (ב"ר עב, ו), שכל האמהות היו נביאות [וראה בשאלתנו מקור נוסף].

ותירץ לפי המבואר במגילה (שם) שהרבה נביאים עמדו לישראל, ולא נכתבה נבואתו, ואם כן הוא הדין רבקה נביאה היתה, אלא שלא נכתבה נבואתה [ולפי זה אין סתירה בין הגמרא (סוטה שם) למדרש (שם). אך צ"ע, שבמציאות נכתבה נבואתה בתורה, שאמרה (להלן כז, מה) 'למה אשכל גם שניכם יום אחד'. ויש ליישב, שהדברים לא נכתבו בתורת נבואה ברורה, אלא בלשון שאלה].

ולפי זה יש ליישב, שכיון שכאן הנבואה נצרכה לדורות, לכן לא גילה לה השי"ת ענין זה, כדי שתשאל מפי נביא שאומר נבואה לדורות.

תירוצים וביאורים נוספים

מ. יש שהקשו על תירוץ זה, שאף שם בן נח אינו מכלל המ"ח נביאים, כמבואר ברש"י (מגילה יד, א ד"ה נבואה) שמונה אותם. ויש ליישב, שמנו שם רק הנביאים שעמדו לישראל, ושם בן נח אינו שייך לישראל. וראה עוד בהגהות **הגר"א** (שם אות א) שמנו רק מאחר מות משה.

מא. יש שהוסיפו להקשות, שמכל מקום לא מצאנו שנבואותיו של שם בן נח נכתבו בתורה. ויש ליישב שהיא הנותנת, שכאן נכתבה נבואתו של שם בן נח. וראה ההכרח לדבר בתירוץ הבאים.

מב. בתוספות השלם (כאן אות יח) הקשו, מנין לרש"י (כאן) שרבקה הלכה לדרוש את ה' אצל שם ועבר, ומדוע לא פירש כפי הפשטות, שהלכה לדרוש את ה' **בעצמה**. ותירצו, שהנה בפסחים (כב, ב) דרשו מהפסוק (דברים י, כ) 'את ה' אלקיך תירא' לרבות תלמיד חכמים, ואם כן כאן שנאמר 'ותלך לדרוש את ה'', הכוונה שהלכה לדרוש תלמיד חכם [וכן הקשה ותירץ **רזא דמאיר** ועל **פענח רזא** כאן, הערה יח].

מג. מלאכת הקודש (כאן) הוסיף, שמכך שנאמר 'ותלך' משמע שיש מקום מיוחד לה', וזה לא יתכן [שהרי 'מלא כל הארץ כבודו' (ישעיהו ו, יג)], ובהכרח שהלכה לבית מדרשו של שם. ו**בעל הטורים** (כאן) כתב בדרך רמז: 'לדרוש' בגימטריא (540) 'מן שם בן נח' (540).

מד. רזא דמאיר (שם) כתב, שכן נראה מהירושלמי (סוטה פ"ז ה"א), שאמרו שלא מצינו שדיבר הקב"ה עם אשה, אלא רק עם שרה, שנאמר (לעיל יח, טו) 'לא כי צחקת'. ומשמע שאף על פי שנאמר כאן 'ותלך לדרוש את ה'', הכוונה שדרשה תלמיד חכם, ולא דיבר עמה הקב"ה [והנה בירושלמי (שם) הקשה קושיה זו ממש, שהרי נאמר (כאן) 'ותלך לדרוש את ה'', ואם כן מצאנו שהקב"ה דיבר עם רבקה. ותירץ 'הדיבור נפלה לה', וראה במפרשים (שם) שביארו זאת בכמה אופנים. וראה עוד בבראשית רבה (סג, ז)].

מה. רבינו ישראל מברונא (בגליון על פירוש הטור, כאן) הקשה, מנין לרש"י (כאן) שהלכה לבית מדרשו של שם, אולי הלכה לשאול את **אברהם**. ותירץ, שאם כן היה צריך לומר 'ותלך לדרוש את אברהם', שהרי לא מצאנו בשום מקום שאברהם נקרא בשמו של הקב"ה. אבל לגבי שם מצאנו שנאמר (לעיל ט, כז) 'ישכון באהלי שם', משום שהשכינה מצויה אצלו [וראה לעיל (תירוץ ט) שתירץ לפי זה קושייתנו]. ויש שהוסיפו, שהדבר נרמז בשמו 'שם'.

מו. דעות נוספות בביאור הכתוב [שלפי דעות אלו לא קשות הקושיות העיקריות]:

בפירוש הטור ואברבנאל (כאן) כתבו, שבאמת הלכה לשאול רק את אברהם. וכן כתב **אבן עזרא** (פסוק כג) 'ויאמר ה' לה - על ידי נביא, או אברהם בעצמו' [וראה לעיל בסמוך הטעם שרש"י (כאן) לא רצה לפרש כן].

מז. הרמב"ן (כאן) נחלק על רש"י (כאן) וביאר, שאין הכוונה שרבקה הלכה לשאול מה יהיה בסופה, אלא הכוונה שהלכה **להתפלל**, וכפי שנאמר (תהלים לד, ה) 'דרשתי את ה' ועניני' [והביא מקורות נוספים לדבר].

מח. מיוצא בזה הובא בתוספות השלם (כאן אות ג הערה ב) בשם **ספר הגן**, שנשתטח לפני המקום. ובפסיקתא **זוטריתא** (כאן) מבואר, שהלכה להקריב קרבן.

המלשין בזריזות מעל גבי סוסו וניגש בצעדים מהירים אל הרב, לתדהמת התלמידים נעמד "המוסר" על יד הרב התכופף כלפיו ואמר בהכנעה, "מורנו ורבינו סלח לי, מחל לי על כל מה שעוללתי וחטאתי כנגדך". כשסיים את דבריו קפץ בחזרה על סוסו ונעלם מן האופק.

לתדהמת המלוים סיפר הרב, כשראיתי את "המוסר" דוהר על סוסו לקראתנו, נזדמן לי הפסוק "כמים הפנים לפנים, כן לב האדם לאדם" (משלי כז יט). מיד התחלתי להפך בזכותו של המוסר, כמה אומלל הוא וכמה זקוק לרחמי שמים שהגיע לשפל המדרגה לתהום מוסרי עד כדי למסור את אחיו לשלטונות, עד שנכמרו רחמי עליו ונעקרה מליבי כל טינה נגדו, ואז "כמים הפנים לפנים" הדבר השפיע על נפשו וחשב ליזכותני כנראה שהרב עשה בכוונה טובה לשם שמים ולא לשם קינטור חלילה, כי הרי הרב לא מתפלל קבוע במקום ואין לי איתו דין ודברים וכך נתרכך ליבו עד כדי הבעת חרטה. כשגמר הגרי"ח זוננפלד את ספורו אמר: כדברים האלה הרהרתי גם אני בשעה שעמדו מולי חמשת הבריונים והניפו אגרופיהם מולי (סיפור מן ההפטרטה, בראשית).

כאשר בא הקליינט הראשון. התחיל הלווה לעשות לו כל מיני סימנים של שגעונות. קפץ, צעק. "טיפס" על הקירות, הוציא לשון בחוץ

וכו'

מעשה באדם אחד, שחיתן את בתו וכרגיל בזבז הון תועפות על אולם, תזמורת, וידאו, וכל סוגי המותרות למיניהם. אולם מחמת זה, הוא נאלץ לשקוע בים של חובות! סכומי החוב, התבטאו בסכומים רציניים מאד, והלווה התחייב להחזירם, לא יאוחר מ - 30 יום, ממועד משיכת ההלוואה. ואולם, עברו וחלפו להם ה - 30 יום, ומועד הפרעון קרב ובא, ולרש אין כל! הוא לא הצליח לממן אפי' שליש ורביע מסכום החוב, ובנתיים החובות מתחילים "לתפוח" עם קנסות, ריבית, הצמדה, עיכול נכסים, וכל המסתעף והמשתמע מזה.

בקיצור: הבן אדם הזה, הסתבך לגמרי בתוך מערבולת החובות, ותוך תקופה קצרה מאד, הוא התחיל להרגיש את כל האיומים והצער על בשרו ממש: כל כמה זמן, דופק איזה 'בעל חוב' אחר על הדלת, ותובע את חובו בתוספת אזהרה: שאם תוך 24 שעות לא יכסה החוב - הוא ינקוט נגדו באמצעים משפטיים! וכך התקליט הזה, היה חוזר על עצמו כל רבע שבע, עשרים דקות. כל פעם 'אורח' אחר, עד שהלווה כבר יצא מדעתו, מרוב לחץ! הוא התחיל לקבל נדודי שינה, ולא היה מסוגל להרדם בלילות, מרוב פחד ודאגה, שהנה עוד מעט הוא יאלץ למכור את ביתו כדי לכסות את החובות, ואז מה הוא יעשה עם ילדיו הקטנים? וכך הוא היה שרוי כל הזמן במתח ועצבים, ולא ידע מה ילד יום.

והנה, למזלו, אחד מבעלי החובות, שג"כ הלווה לו כסף, היה במקרה גם קרוב משפחה שלו, וכשהוא ראה את המצב שבו נקלע קרובו המסכן, ריחם עליו, ופנה אליו יום אחד לביתו, ובישר לו שהוא מצא עצה נפלאה עבורו, כיצד יוכל להפטר, משאר בעלי החובות שלו. הלה, שהיה כבר שבור ורצוף, אמר לקרובו ביאוש: מה אני צריך עצות? מה זה יעזור לי? עכשיו אני צריך צ'יק להשתחרר מכל החובות, ולא עצות! אמר לו: מה איכפת לך? בין כה וכה המצב אבוד, וא"כ תנסה את עצתי, ואם לא תרויח - גם לא תפסיד! שיכנע אותו, ובסוף הלה הסכים לשמוע.

ומה היתה העצה? להשתמש במחלת השגעון! כלומר, תעשה את עצמך "משוגע", כל בעל חוב שיבוא לביתך - תתחיל להשתגע לפניו, תיפול ברצפה, תשחח' על הבלטות, תוציא ריר מהפה, תשמיע 'קרקורים' של תרנגול, ועוד כל

מט. **כיוצא בזה** כתב מעשי ה' (שם), שמה שנאמר 'ותלך לדרוש', אפשר שהלכה אל מקום העקידה, שנקרא 'בית אלקים', כמו שאמר יעקב ולהלן כת, (ז) 'אין זה כי אם בית אלקים', ושם התפללה [וראה לעיל (תירוץ לא) מה שתירץ לפי זה].

ג. **עוד** כתב הרמב"ן (כאן), שלא מצא לשון דרישה אצל ה' אלא לענין תפילה [והכתב והקבלה (כאן) הוסיף, שאף בלשון אשכנז נכלל לשון תפילה בלשון חיפוש]. אמנם מהר"י אברבנאל (כאן) הביא מקומות שהוזכר הדבר לענין ידיעת העתיד.

נא. **יש שתירצו** קושייתנו לפי דברי הרמב"ן הנ"ל, שכיון שהלכה להתפלל שייך בזה הכלל (ברכות ה, ב) ש'אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים', ולכן לא יכלה ללכת לאברהם או ליצחק, משום שהצרה נוגעת אליהם. אך יש לדחות, שמצאנו (פסוק כא) שיצחק התפלל בתחילה שיהיו להם בנים, וכן מצאנו (ב"ר נג, יד) שיפה תפילת החולה על עצמו יותר מכל. ובהכרח שלענין תפילה לא נאמר כלל זה.

נב. **יש שתירצו** לפי דבריו באופן פשוט, שאין הכוונה שהלכה לצדיקים כלל, אלא רק התפללה. אמנם בהדר זקנים (כאן) מבואר, שהלכה לבית מדרשם של שם ועבר כדי להתפלל [וכך כתבו: ותלך לדרוש את ה'. כלומר, על ידי שהיו מתרוצצים בבטנה, זה לתורה וזה לעבודה זרה, אז הבינה שיהיה אחד צדיק ואחד רשע, ומשום הכי הלכה לבית המדרש לדרוש ה', לבית מדרשו של שם ועבר, דהיינו בית ה', להתפלל שיהיו כולם צדיקים]. ולפי זה לכאורה חוזרת הקושיה, מדוע לא הלכה לאברהם ויצחק שיתפללו. וראה בתירוץ הבא.

נג. **במדרש שכל טוב** (שנתחבר בשנת ד' אלפים תתצ"ט, כאן) כתב גם כן, שהלכה לבקש רחמים על העובר. וביאר, שאף על פי שאברהם היה קיים הלכה אצל הזקנים, ללמוד שכל המקבל פני זקן שבדור, כאילו מקבל פני שכנה [וכן אמרו בבראשית רבה (סג, ו): ותלך לדרוש את ה', וכי בתי כנסיות ובתי מדרשות היו באותן הימים, והלא לא הלכה אלא למדרש של שם ועבר. אלא ללמוד, שכל מי שהוא מקבל פני זקן, כמקביל פני שכנה].

נד. **יש שתירצו** לפי זה דברי רש"י (כאן), שמלבד מה שרצתה לשאול בנבואה, רצתה לזכות גם למעלה זו של הקבלת פני זקן. ויש שהוסיפו, שרצתה שעל ידי מעלה זו תקבל בשורות טובות.

נה. **אור החיים** (כאן) שילב גם כן את שתי הדעות וכתב: 'ותלך לדרוש את ה'. פירוש, לבקש רחמים על קיום הריונה, ולדעת דבר הסובב הפסד. כי מן השמים לא יעשו נס לשקר, שתפקד בדבר שאינו מתקיים. ולעולם לא הקפידה על צער ההריון, כי הצדיקים יסבלו צער גדול בעולם הזה, לתכלית טוב הנצחי.

נו. **יש שכתבו** שהתרגומים נחלקו בזה, שבתרגום יונתן ותרגום ירושלמי (כאן) מבואר שהלכה לבקש רחמים מלפני ה' בבית מדרשו של שם. אמנם בתרגום אונקלוס (כאן) כתב 'למתבע אולפן מן קדם ה'', ואפשר שהכוונה לנבואה.

נז. **יש שכתבו** שדעת אונקלוס הנ"ל היא דעה שלישית, שהרי בפרשת יתרו (יח, טו) נאמר: 'ויאמר משה לחותנו, כי יבוא אלי העם לדרוש אלקים'. ואף שם תרגם אונקלוס 'למתבע אולפן מן קדם ה' [וכן תרגם בתרגום יונתן (שם)]. ופירש רש"י (שם) בכוונת התרגום, שבאו 'לשאול תלמוד מפי הגבורה'. ואם כן אף כאן הכוונה שבאה לשאול שאלה הלכתית [וראה לעיל (תירוץ ז, יט - כב)].

נח. **כלי יקר** (כאן) ביאר, שרבה סברה שיש ולד אחד בקרבה, שרוצה לצאת בין לפתחי בתי מדרשות, ובין לפתחי עבודה זרה, ואם כן ח"ו שמא יש שתי רשויות. ולכן אמרה 'למה זה אנכי', כי כמוני כשאר נשים עובדות עבודה זרה, ומה יתרון יש לי עליהם, אם ח"ו יש שתי רשויות. ולכן 'ותלך לדרוש את ה'', והיינו לדרוש את מציאות ה' ממש מהו [ולפי זה אין מקום לקושיה. אמנם דבריו מחודשים, שנראה מדבריו שהיה לה צד שיש ח"ו שתי רשויות].

נט. **מהר"י אייבשיץ (תפארת יהונתן** כאן) ביאר כעין זה, שסברה ממעשי העובר שהותר לעבוד עבודה זרה בשיתוף, ולכן אמרה 'למה זה אנכי', והיינו 'אנכי ה' אלקיך' וגו' (שמות כ, ב), שהוזהרנו שם על השיתוף [ולפי דבריו לא סברה שיש ממש בשיתוף, אלא שסברה שהדבר מותר, ודו"ק].

שמחת התורה

שו"ת בעניני הפרשה והמועד

מתוך כתבי הגרי"ש סטורץ שליט"א

האם עדיפה מעלת צדיק בן צדיק, או שמא

מעלת צדיק בן רשע?

רש"י (כה כא) פירש, וז"ל: 'ויעתר לו. לו ולא לה. שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, לפיכך לו ולא לה'. עכ"ל.

מיני הצגות של משוגעים. ההוא יראה שהמצב שלך גרוע ("פיוזים שרופים") והוא כבר יבין לבד, שאין כאן עם מי לדבר, ובליט ברירה הוא יברח החוצה... מיודענו הלווה, התלהב מאד מהעצה, וקיבל עליו לפעול בהתאם. הוא אף התחיל להתאמן במראה לפני כן, כדי לראות איך זה להיות משוגע (ובמצב שלו, הוא לא היה צריך להתאמן הרבה בשביל זה....)

וכך באמת היה, כאשר בא הקליינט הראשון, התחיל הלווה לעשות לו כל מיני סימנים של שגעונות, קפץ, צעק, "טיפס" על הקירות, הוציא לשון בחוץ, וכו' וכו'.

הבע"ח נבהל מאד, ושאל את אשתו בדאגה: מה קרה לבעלך? ענתה לו האשה בקול בכי: אינני יודעת הוא קיבל שגעון מוחי, וא"א בכלל להתקרב ולדבר אתו...

ראה זאת הבע"ח, והבין שבאמת הבנ"א זקוק לטיפול "פסיכיאטרי" דחוף, ואין עכשיו עם מי לדבר על כסף, ומתוך רחמנות לקח את רגליו והלך לו...

ואותה הצגה, חזרה על עצמה, גם כשבא הבע"ח השני... השלישי... עד שכולם יתיאשו ממנו, והלכו להם...

וכך אט אט הדפיקות על הדלת נשמעו פחות, ולאחר יומים שלשה - אף אדם כבר לא דפק יותר...

והנה, אותו קרוב שנתן לו את העצה, הוא ג"כ הלווה לו כסף. ולכן כששמע שעצה זו פעלה טוב, וההוא התפטר מכל בעלי חובותיו, ניגש הקרוב בשמחה לביתו של ידידו, בתקווה שעכשיו הוא יוכל לקבל את כספו חזרה.

ואולם - שוד ושבר! כאשר הבחין בו הלווה הוא התחיל לעשות גם כלפיו, את השיגעונות שעשה לקודמים, ועשה עצמו כאילו לא מבין כלל, מה ההוא רוצה ממנו...

הלה בראותו זאת, התרתח עליו מרוב זעם, קם וסטר לו על לחיו בחזקה, והתפרץ עליו בכעס גדול: טיפש! עלי אתה רוצה 'לעבוד'? הלא אני נתתי לך את העצה הזו לטובתך - כדי שתוכל להשתחרר מכל בעלי החובות שלך, וכעת אתה בא ומשתמש בה - נגדי?

עד כאן המעשה. וממש כאותו אדם טיפש, מתנהגים גם אנו כלפי בוראנו: הקב"ה עשה עמנו טובה, ונתן לנו זוג עיניים, בשביל מה? לטובתנו! כדי שנוכל לראות בהם, להעזר בהם בכל פעולה שאנו עושים, וגם לקרוא בהם את התורה הקדושה, ובכך נזכה על ידם לחיי הנצח.

ומה אנו עושים בטובה זו? לוקחים אותה, ומשתמשים בה - נגדו! נגד רצון הקב"ה! נעזרים במכשיר הראיה שלנו - לטמא בה את עינינו, ולעבור בכך על רצון השי"ת!

"טיפש", זועק עליו הקב"ה! הלא אני הענקתי לך את כח הראיה. שתוכל לראות דרכם חפצים ואנשים. ואילו אתה הולך, ומשתמש בעיניים האלו עצמם נגדי, כדי לחטוא לי?

מה נשיב לו על טענה איומה זו? אוי לה לאותה בושה, אוי לה לאותה כלימה! ועל זה, צווח שלמה המלך, וכתב בספרו קהלת (פרק י"א-ט') "שמח בחור בילדותך וכו', והלך בדרכי ליבך, ובמראי עיניך... ודע! כי על כל אלה, יביאך אלוקים במשפט!" (אמרי יחזקאל, שער השקפה מאמר שמיני).

הולך אותו האיש בכמה רחובות, ואז הוציא

מטפחת מכיסו, ואמר לו שעליו לקשור את

עיניו במטפחת. כיון שמקום העבודה סודי.

ואחרי שהגיעו לבית שהיה גדול ורב מימדים,

הסיר את המטפחת מעיניו...

מעשה שהיה עם הגאון רבי צמח צרפתי שהיה יושב ולומד בביתו. והנה קרוב לשעת חצות כבה נרו, והלילה היה ליל סגריר, רוח חזקה נשבה בעז, וגשמים נתכו במשך שעות ארוכות. חפש הרב בביתו גפרור להדליק את הנר, ולא מצא במה להדליקו.

בסמוך לביתו של הרב היתה מאפיה, ובחדר אשר בה, לן אופה ערבי. חשב הרב ללכת לבקש מהאופה שידליק לו את הנר. נקש הרב על פתח המאפיה, ובקש מהאופה: אנא אדוני, עשה נא עמדי טובה והדלק לי את הנר, כי צריך אני לשבת ללמד, ואין אור בביתי.

הדליק האופה את הנר, והרב הודה לו על כך. כשיצא הרב, ניסה להגן על הנר בשולי גלימתו, אולם רוח חזקה נשבה וכבתה את הנר. חזר הרב שוב למאפיה,

מאידך רש"י (כה כ) פירש וז"ל: 'בת בתואל מפדן ארם אחות לבן. וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לבן ומפדן ארם, אלא להגיד שבחה שהיתה בת רשע, ואחות רשע, ומקומה אנשי רשע, ולא למדה ממעשיהם'. עכ"ל. וקשה דמשמע שצדיק בן רשע שלא למד ממעשי אביו גדול טפי מצדיק בן צדיק, ואילו לעיל כתב רש"י שמעלת צדיק בן צדיק גדול טפי ממעלת צדיק בן רשע.

וכן יש להעיר מדברי הגמרא (סנהדרין לט:): 'אמר רבי אבא גדול שנאמר בעובדיהו יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם לא כתיב מאד, ובעובדיהו כתיב מאד. וכו'. מאי שנא עובדיה לאדום, אמר רבי יצחק, אמר הקב"ה יבא עובדיהו הדר בין שני רשעים ולא למד ממעשיהם, וינבא על עשו הרשע שדר בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם. אמר אפרים מקשאה תלמידו של רבי מאיר משום רבי מאיר, עובדיה גר אדומי היה'. עכ"ל. ופירש רש"י (סנהדרין לט:), וז"ל: 'שני רשעים. אחאב ואיזבל'. 'שני צדיקים. יצחק ורביקה'. עכ"ל. ומשמע שמעלת עובדיהו היתה גדולה ממעלת אברהם אבינו, שנאמר על עובדיהו 'ירא אלוקים מאד', ואילו על אברהם אבינו נאמר רק 'ירא אלוקים'. לפי שהיה דר בין ב' רשעים וכן גדל באדום ולא למד ממעשיהם.

א. ה"ט"ז (או"ח סי' נג סק"ג) כתב, וז"ל: 'בטור כתוב בשם הרא"ש, שאין מעלות הש"ץ תלוי ביחוס משפחה, דאם הוא מן משפחה בזויה וצדיק, טוב לקרב מזרע רחוקים שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב. וכתב רש"ל, מכל מקום אם שניהם שוים בודאי מיוחס קודם לשאינו מיוחס, כי אינו דומה תפלת צדיק בן צדיק כו'. עכ"ל. ולעד"נ מדכתב הרא"ש טוב לקרב מזרע רחוקים, שמע מינה שיש כאן עוד אחר מזרע שאינם רחוקים, דלשון טוב לקרב משמע שיש ברירה, ואפילו הכי טוב לקרב זה שהוא אינו מיוחס כדי לקרבו לאותו זרע לשכינה, דרחמנא לבא בעי. ותהיה תפלתו נשמעת יותר מצדיק בן צדיק. וזה נלמד מפסוק לרחוק ולקרוב. כן נראה לי'. עכ"ל.

והקשה התורה תמימה (כה כא הערה יד), וז"ל: 'ותימא שלא תירץ מאומה כנגד משמעות סתימת הגמרא, אינה דומה תפלת צדיק בן צדיק וכו'. עכ"ל.

והנה הפרי מגדים (או"ח משב"ז סי' נג ס"ק ג) כתב, וז"ל: 'בראש השנה ויום הכיפורים טוב ליקח ש"ץ צדיק בן צדיק, ואין ראיה מבזוי משפחה, דמכל מקום צדיקים הם'. עכ"ל. ומבואר שסבר שלא דיבר ה"ט"ז על צדיק בן רשע אלא על צדיק בן משפחה בזויה של תמימי דרך. שהמעלה לקרבתם ולתת להם שררה לדרת לפני התיבה עולה על המעלה להוריד צדיק בן צדיק לפני התיבה.

ומבואר מדברי הפרי מגדים שהטעם שצדיק בן צדיק תפילתו מתקבלת טפי אינו מפני מעלת אבותיו, שהרי צדיק בן משפחה בזויה שלא הרשיעו אך אין להם זכויות שוה. אלא הטעם הוא שהקטרוג על הרשע גורמת שתפילת בנו לא יתקבל, אף שהבן הוא צדיק, ולכן צדיק בן רשע גרע מצדיק בן משפחה בזויה.

ב. ועוד מבואר מדברי הפרי מגדים שבראש השנה ויום הכיפורים ראוי להעדיף צדיק בן צדיק, והנה הד"ה של ה"ט"ז קאי על דברי השו"ע אבל באקראי, ומשמע שבאקראי ראוי לקרב רחוקים, אך שררה קבועה לא יתנו אלא למי שיש זכות אבותיו המסייע עימו. ובפשטות הוא סברא מצד כבוד הציבור.

ג. אך אפשר לומר באופן אחר שבשעת הסכנה, כגון ראש השנה ויום הכיפורים צריך צדיק בן צדיק לבטל גזירות רעות, ולבטל את מידת הדין. לפי שצריך לצרף את מעלת אבותיו. אך בעלמא בכל השנה מעלת הבא מרחוק גדול טפי.

ד. התורה תמימה תירץ, וז"ל: 'אלא שנראה לומר, דמי שהוא בעל מדות טובות ביותר, אע"פ שהוא צדיק בן רשע, בכל זאת ראוי לבכר אותו על צדיק בן צדיק שאין בו מדות טובות של צדיק בן רשע. ונראה ראיה לזה מתענית (כה): מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ולא ירדו גשמים, וירד רבי עקיבא וירדו גשמים. הו' מרנני רבנן על כבודו של רבי אליעזר

ובקש שליחה על ההטרדה, ובקש להדליק לו את הנר בשנית. גם בפעם השנית כבה הנר. חזר הרב אל האופה ובקש שוב להדליק לו את הנר.

האופה כעס על ההפרעה, והראה לרב את הקורה הכבדה שעליו להרים בכל פעם שהוא פותח לו את הדלת ולאחר מכן סגרה, והוסיף ואמר: עלי לקום בשעת בקר מקדמות לפני עלות השחר, וכעת נדדה שנתי מעיני, ואיך אוכל לעבוד מחר.

בקש רבי צמח שליחה מהאופה, ואמר לו: אני מברכך, שה' יתן לך כסף וזהב כמשקל אותה קורה שאתה הרמת כל פעם שפתחת לי את הדלת. כששמע האופה את הברכה הגדולה, שמח מאוד, כי ידע את ערכו של הרב, וכל מה שיוצא מפיו לא יפול ארצה, ואמר לרב, אני אקח את הנר לביתך כדי שלא יכבה. וכך היה.

יום אחד עבר האופה הערבי ברחובות העיר, ופגש בו אדם זר לא מתושבי המקום, ושאל אותו, היכן הוא עובד וכמה מרויח. ענה לו, שהוא עובד במאפיה ומרויח שני מטבעות ליום. אמר לו: האם אתה מענין לעבוד אצלי במשך חדשים, ואני אשלם לך עשרה מטבעות ליום? השיב האופה שהוא מוכן.

אמר לו: בוא עמי ואראה לך את מקום העבודה. הוליד אותו האיש בכמה רחובות, ואז הוציא מטפחת מכיסו, ואמר לו שעליו לקשר את עיניו במטפחת, כיון שמקום העבודה סודי, ואחרי שהגיעו לבית שהיה גדול ורב מימדים, הסיר את המטפחת מעיניו, והוביל אותו בתוך הבית למרתף. במרתף היו שקיות מלאות אבנים טובות ומרגליות.

אמר האיש לאופה: עליך לפתח כל שקית, ולמין את האבנים טובות והמרגליות אשר בתוכה. אולם דע לך, שאסור לך לספר לאיש על עבודתך זאת. עבודה זו נמשכה כחדשים, ובסיומה שלם האיש לאופה את שכרו, וגם נתן לו מתנה נאה.

כעבור מספר ימים עבר האופה בסמטאות השוק, ושמע קול כרוז המכריז מטעם השלטונות, כי ישנו בית שמוצע למכירה פמבית, הבית היה שייך לאדם זר שמת פתאום בביתו, ולא השאיר צואה אחריו.

הרהר האופה בלבו, אולי זה הבית שהוא עבד בו במיון היהלומים, והציע מחיר גבוה יותר לקנות את הבית, וזכה במכרז. נטל האופה את כל חסכוניותיו, ולוה כסף רב מאת מכריו, ושלם את הכסף הנדרש וקבל את מפתחות הבית.

מה גדולה היתה שמחתו בהגיעו לבית ובראותו שזהו הבית שעבד בו, ושכל המרגליות נמצאות במרתף במקומן, ובין רגע הפך לעשיר גדול. נטל מרגלית אחת, והלך לצורך קבל בעבורה כסף רב, והחזיר את כל חובותיו. חשש האיש שיתפרסם בעיר שנהפך לעשיר, והחליט לנסע לאיסטנבול במדינת טורקיה, וכך נהפך לעשיר הגדול ביותר שם.

רבי צמח צרפתי כשהגיע לגיל שבעים שנה, רצה לעלות לארץ ישראל לחונן את עפרה ולהקבר בתוכה. בדרכו לארץ, עבר דרך איסטנבול, שבאותם ימים היתה שם קהלה יהודית גדולה וחשובה. ראשי הקהלה ערכו לו קבלת פנים מפארת

שלא נענה. יצתה בת קול ואמרה, לא מפני שזה [ר"ע] גדול מזה [מר"א], אלא מפני שזה [ר"ע] מעביר על מדותיו, וזה [ר"א] אינו מעביר על מדותיו. והנה ידוע הוא דרבי עקיבא היה בן גרים, ואם כן היה רבי אליעזר לגביה בערך צדיק בן צדיק, ובכל זאת נענה רבי עקיבא מפני המדה טובה שהיתה בו יתרה על רבי אליעזר. עכ"ל.

ה. ואפשר שאין הכוונה שרבי עקיבא היה בעל מידות טובות יותר מרבי אליעזר, דרבי אליעזר היה מתלמידי בית שמאי, ומה שהיה קפדן, הוא משום שכך דרכם של בית שמאי בעבודת ה', ואין מעלה ועדיפות לדרך זה מדרך זה, ואדרבא לעתיד לבא יהיה הדרך הראויה כבית שמאי, אלא שבעולם הזה עדיין העולם ראוי לכך. וכפי שנאמר להדיא בבית קול שאין זה גדול מזה. אלא שיש הנהגה שבמידה שאדם מודד מודדים לו, ולכן אף שהיה גזירה על ישראל, ולא הועיל שום זכות, לא זכות תפילת רבי אליעזר ולא זכות אבותיו, מכל מקום רבי עקיבא שהיה לו מעלת מעביר על מידותיו, גרם שיתנהגו עימו אף במעלה זו.

ו. ובאמת נראה להוכיח ממעשה זה איפכא, דמעיקרא הורידו את רבי אליעזר לפני התיבה משום שהיה צדיק בן צדיק דור עשירי לעזרא הסופר. ורק לאחר שנענה ירד רבי עקיבא לפני התיבה אף שהיה בן גרים.

ז. ועוד נראה שמעלת צדיק בן רשע גדול טפי שעבד על עצמו יותר, אך צדיק בן צדיק יש לו יותר זכות בתפילותיו דמצטרף אליו זכות אבותיו. ח. ועוד נראה שמעלת האבות לא שייך ביורד לפני התיבה, דהוא ש"ץ ויש לו זכות אבות כל הציבור, ורק בתפילת היחיד שייך מעלת זכות אבות, ואפשר שבזה נחלקו הט"ז ושאר אחרונים.

ט. ועוד נראה שבעיקר העבודה של צדיק בן רשע גדול טפי, והיינו שאם שניהם שקולים בן הרשע עדיף לפום צערא אגרא, אך אם בן הצדיק התאמץ כערך התאמצות בן הרשע בודאי יגיע למקום יותר גבוה. ובפרט ביצחק שהיה עמוד הגבורה בעולם, בודאי נתאמץ בכל כוחו לעלות מחיל אל חיל³.

י. ועוד יש להעיר כלפי הראיה מעובדיהו, שאין הדבר מוכח בגמרא שזהו מעלתו על אברהם אבינו.

שלום לאוהבי תורתך

שו"ת בעניני הפרשה והמועד מתוך כתבי הגר"ש חזקיה שליט"א

מדוע שיבח רשב"ג את עשיו? ומדוע לא עשה כמותו?

"ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדל החמדת אשר אתה בבית" (כז, טו)

במדרש רבה (סה, טז) איתא: 'אשר אתה בבית', שבהן היה משמש את אביו. אמר רבן שמעון בן גמליאל, כל ימי הייתי משמש את אבא

³ וכפי המשל המיוחס לשפת אמת, שמינוהו לאיש על העדה בהיותו בן כ"ב שנה, ושאלוהו כיצד הגיע לכך בעוד זקני החסידים עובדי ה' לא הגיעו לכך, והמשיל להם משל שאדם רצה להעפיל לפסגת הר רם ונישא, והתאמץ שנים רבות בטיפוס ועליה עד שלעת זקנותו הגיע לפסגת הצוק, ולהפתעתו מצא שם נער צעיר, ושאלו כיצד הגיע לכאן בשנים מעטות כל כך. והשיבו הנער אני נולדתי כאן. והוסיף השפת אמת שלכל אחד יש תפקיד להתקדם מהמקום שנולד בו לעלות מעלה, ואי אפשר לדמות אדם שנולד בפסגה שעלה אך מעט, למי שנולד בתחתית ההר ועלה ונתעלה עד מחצית ההר.

בנוכחות נכבדי הקהלה.

בתם קבלת הפנים, הלכו הרב ומלווי בחוצות העיר, לכוון הבית בו היה אמור הרב להתגורר במשך שהותו בעיר, באמצע הדרך פגשו בהם חבורה של עשירים מוסלמים, וביניהם היה עשיר גדול לבוש בגדי שש ורקמה.

כראות העשיר הזה את הרב, נגש אליו ונתן לו שלום, כופף את ראשו ונשק את ידי הרב בכבוד ובחס. מאין באתם ולאן אתם הולכים, שאל העשיר, ענה לו המשרת של הרב: באנו מתוניס, והולכים לארץ ישראל. הזמין העשיר את הרב ואת משרתו להתארח בביתו, בכבוד גדול וברב פאר.

לאחר שלשה ימים, בקש העשיר מהרב להראות לו את רכושו הרב, ושאל אותו: האם כבוד הרב יודע מהיכן בא לי כל העשר הזה? משנענה בשלילה, אמר לו העשיר: האם כבוד הרב מכיר את האופה שעבד לפני שנים רבות במאפיה שלי בביתך?

אני מכירו היטב, ענה הרב, הוא איש טוב וישר. באותו רגע נשק בעל הבית את ידי הרב, ואמר לו: אדוני הרב, אני הוא עבדך, שפתחתי לך בזמנו את דלת המאפיה להדליק לך נר, ואתה ברכת אותי שאהיה עשיר גדול, וברכתך התקימה.

לפני הפרדו מעמו, מסר האיש לרבי צמח שטרות כסף, ואמר לו שיפקידם בבנק בארץ ישראל, והבנק יעניק לו קצבה חודשית כל ימי חייו. הניח הרב את שתי ידיו על ראשו וברך אותו, ונפרד ממנו לשלום.

עלה הרב עם משרתו לארץ הקדש, וכשהגיע לשם, מסר את השטרות לבנק, והוא קבל מהבנק קצבה חודשית קבועה בסכום גדול, שממנה התפרנס בכבוד כל ימי חייו, וגם חלק צדקות רבות לעניי ירושלים.

ראה למה זכה אותו גוי, בעבור שטרך לעשות רצונו של הרב. ואם כך שכרו של גוי, הרי על אחת כמה וכמה יהודי שמכבד תלמידי חכמים, שכרו גדול עד מאד. וכבר אמרו במסכת שבת (לג): שמי שאוהב תלמידי חכמים, יהיו לו בנים תלמידי חכמים. ומי שמכבד תלמידי חכמים, יזכה לחתנים תלמידי חכמים (אבות ישראל על פרקי אבות).

דיויד הנסער פנה לדיילת וביקש "אנא

בקשי מהטייס להמתין לי דקה. שכחתי את

התפילין שלי בכניסה למנהרה המובילה

למטוס. זה בקושי 30 מטר מכאן..."

ידידי איש החסד, אפרים ברדה, התקשר אלי וכולו התרגשות.

"אתה לא תאמין!! קיבלתי הרגע אימייל מחבר חילוני בארה"ב, והוא כותב לי כאן סיפור, פשוט לא יאומן. סיפור של השגחה מופלאה. ידידי מארה"ב הוא איש עסקים קר-רוח הרחוק מעולם המצוות, וכשהוא שוחח איתי אחר כך בטלפון הוא כמעט לא נשם..." יש בורא לעולם, אין לי ספק", כך הוא סיים את השיחה.

אפרים ברדה שלח אלי את האימייל באנגלית, והנה לפניכם הסיפור המדהים: כיצד זוג תפילין הצליח להציל רבבה של אנשים.

דיויד מילר הוא איש עסקים חרדי, צעיר, אשר נאלץ מעת לעת לטוס ברחבי U.S.A. לפגישות עסקים. מלבד מזוודת המסמכים שלו, הוא מחזיק צמוד ללב

רשב"ג את עשיו, הלא עשיו ישראל מומר היה (קידושין יח, א), וקיי"ל (ע"ז כ, א; רמב"ם פ"י מהל' ע"ז ה"ד) שאסור לספר בשבח עכו"ם [ואף שבח מומר בכלל האיסור (מג"א קפט סק"א)]. עוד צ"ע, מה טעם באמת לא שימש רשב"ג את אביו באותם בגדים נאים ונקיים שיצא בהם לחוץ, כפי ששיבח את עשיו בכך.

תירוץ א. הרשע מכסה רשעותו בלבוש מלכות

בספר נחלת חמשה כתב לבאר ע"פ מה שכתב הבעש"ט לבאר מה שאמרו (נדרים ח:): שלעתיד לבוא הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתיקה צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונין בה, והביאור הוא שהחמה תגלה את הפנימיות והצדיקים יתגלה הפנימיות האמיתית והטובה שלהם דכיון שעתה הם מסתירים אותה, וכן הרשעים מסתירים את הרע שלהם ע"י הלבוש החיצוני, ולכן לעתיד לבוא צדיקים יתרפאו ורשעים נידונים בה.

וא"כ מבאר דרשב"ג רצה להסתיר מעשיו הטובים כדי שאביו ידריך אותו, ולכן הסתיר את הפנימיות שלו, ואילו עשיו שהיה רשע רצה לדמות את אביו ולהראות לפניו שהוא צדיק ושאלו היאך מעשרין את המלח וזהו שלבש בגדי מלכות כי הפנימיות הרעה שלו הסתיר כדי לרמותו, ומ"מ אמר רשב"ג שעשיו קיים מצות כיבוד בזה כי עשה לאביו הנאה שסבר שהוא טוב.

ולפי זה מיושבים שתי הקושיות, גם למה רשב"ג שיבח את עשיו, דבאמת לא היה זה שבת, אלא רק הסביר שהוא רשע שמסתיר את מעשיו הרעים ואין בזה שבת, ועוד מבואר ג"כ מה שלא לבש בגדים מכובדים בפני אביו, כיון שכך הוא דרכם של צדיקים להסתיר מעשיהם הטובים. וכ"כ באמרי שמאי ובהערות ישרש יעקב.

תירוץ ב. עשיו היה מסתיר מיצחק את טומאתו ע"י דבר

שאינו מקבל טומאה

וכע"ז כתב בשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"א סי' צ"ד הערה א') כתב שהרי הבגדי מלכות ששימש בהן עשו לאביו, הן המה הבגדי חמודות שחמד אותן מנמרוד כמבואר במדרש שם, והמה בגדי אדה"ר כמבואר בזוה"ק, ובילקוט ראובני (כאן) בשם ציוני (ד"ה ותקח רבקה) קרי להו ג"כ בגדי מלכות, והביא בשם מדרש דמעור לויתן היו וא"כ י"ל דעשו שפקח היה וירא מאביו שיריח ריחו הרע מזוהמת עונותיו, וחלאת טומאתו, לכן לכסות ערותו לבש בגדי החמודות שהיו מעור לויתן וקי"ל דעור דג אינו מקבל טומאה, כמבואר במס' כלים (פ"י מ"א ופי"ז מי"ג), וגם א"א בהם טומאה כלל, ויש בהם כדי לחוצץ בפני ריח טומאתו, ובאותו פעם שהיה צריך יעקב לקבל הברכות, והיה עשו ממחר להביא אחר שהתעכב בצידו, לא לבש בגדי החמודות, מיד הריח אביו ריח גיהנם. וא"כ אין זה שבח מה שעשיו היה לובש בגדי החמודות דהיה עושה זה להסתיר את עוונותיו.

תירוץ ג. בגדי רשב"ג היו מלוכלכים בדם שפיר ושליא

וממשיך לבאר באפרקסתא דעניא (שם) מה שרשב"ג שימש את אביו בבגדים מלוכלכים, ומוסיף להקשות מה זאת היה לו לרשב"ג נשיא ישראל שהיה לבוש בגדים מלוכלכים. ומבאר דודאי היו מלוכלכים בדם ושפיר ושליא כדי לטהר אשה לבעלה כמו שעשה דוד המלך ע"ה (ברכות ד.) ולכלוך זה קדושה יש בו ומעלה ריח טוב ריח בושמין דג"ע, ובכוון שימש בס את אביו כדי להנותו, ומ"ש רשב"ג "ולא שמשתי אותו א' ממאה ששמש עשו", י"ל דשם רמז דאילו היו ישראל מקיימים מצות כיבוד אב כראוי, ודאי כבר היו בו כדי לבטל קיום כיבוד אב של עשו, אלא דדא עקא דמצוה זו אצלנו ברפיון, לכן שרוים בצער. וזהו שאמר רשב"ג אף על פי שכל ימי הייתי משמש את אבא בתם לבב, מ"מ לא הגיע לאחד ממאה כו', ור"ל כשאני לעצמי אין בשימושי שיעור לבטל שמושו של עשו, ואף על פי שהיה רשע ומה שהיה משמש בבגדים החמודות לא היו מחמת כיבוד אב אלא מטעם הנ"ל, ואני שמשתי בבגדים מלוכלכים המעלים ריח ניחוח, מ"מ אין בו כדי ביטול בשלי לחוד, ונעשה כאומר: ע"כ הזהרו במצות כאו"א, כדי למחר להתקיים דבר הנביא זכריה "אחר כבוד שלחני ה'" כפירש"י בשם מ"א.

תירוץ ד. רצה להיות שפל לפני אביו

עוד במה שרשב"ג היה משמש את אביו בבגדים מלוכלכים, הנה המדרש (דברים רבה א, טו) כתב ג"כ כעין המדרש הכא, וזה לשון המדרש אמר רשב"ג לא כיבד בריה את אבותיו כמו אני את אבותי ומצאתי שכיבד עשו לאביו יותר ממני. ובפירוש המהרז"ו שם כתב דכוונתו של רשב"ג היתה לטובה להראות עבדות ושפלות ופני אבותיו שעובדם כעבד, וסברת עשיו שיותר טוב לשמשם בבגדים חשובים כנכנס לפני שרים גדולים, ורשב"ג חקר ומצא סברת עשיו יותר טובה מסברתו.

וא"כ מיושב למה לא לבש רשב"ג בגדים נאים כעשיו, דבאמת בתחילה חשב שאין זו הדרך בכיבוד אב, ואח"כ התיישב בדבר ומצא שסברת עשיו יותר

טובה.

תירוץ ה. ריבוי דרך ארץ מוכיח חסרון קירוב

וכעי"ז כתב בספר **ישמח יהודה** (יאקובוביץ) ע"פ מה שכתב **החזון איש** באגרת הדרכה לנישואין, "לפעמים התייחסות בכבוד וחרדת דרך ארץ מראה חסרון קירוב וצריך להתייחס בייחוס יותר קרוב, אשר יחוס מכובד לא ימצא לו מקום ובדיחות וקלות יותר אהוב מכובד ראש וחרדת הכבוד, אין לדבר בלשון נוכחות אלא בלשון נוכחי". וא"כ מבואר מה שרשב"ג לא רצה לשמש את אביו בבגדים נקיים, דהיה בזה חסרון קירוב אם היה משמשו בבגדים נקיים ואביו לא היה מרגיש בנוח עם זה, ולכן העדיף לשמשו בבגדים מלוכלכים.

תירוץ ו. לא היה בדרגה ללבוש בגדים אלו בשעת כיבוד

אביו

בספר **לפשוטו ולמדרשו** (כאן) כתב לבאר דלא היתה דרגתו של רשב"ג מתאימה ללבוש בגדים מכובדים ולעשות בזה את מצות כיבוד אב, ולכן גם אם היה לובש היה בזה חסרון, ורק עשיו שהיה בדרגה גבוהה יותר ממנו של כיבוד אב היה יכול ללבוש בגדים מכובדים והיה זה כפי דרגתו, וע"ז אמר רשב"ג שעשיו כיבד את אביו יותר ממנו.

תירוץ ז. לא רצה לחקותו

וכעי"ז אמר **האדמו"ר מגור** (ליקוטי יהודה דברים ב, ג) ליישב למה רשב"ג לא שימש את אביו כמו שעשיו שימש את אביו, והרי היה יכול ללמוד ממנו וללבוש בגדים נאים, אלא אמר האדמו"ר מגור כי לחקות זה לא כלום.

מרגליות שאול

חידושים ומכתבים מגדולי הדור מתוך כתבי הגר"ש מרגליות זצ"ל

מדוע רבקה אמרה 'למה זה אנכי'?

הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג שליט"א

בפכ"ב כ"ב כתוב ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר א"כ למה זה אנכי. בספר גנא דפלפלא פירש ענין ויתרוצצו דכל אחד רצה להיות בכור וע"ז אמרה רבקה א"כ למה אנכי צריכה לחיות, וצ"ע דמשמע שע"י שתמות זה יעזור לויכוח ואיך זה יעזור. ותיירץ דהתוס' בנדה מ"ד א' ד"ה איהו כתבו שאין מחללין שבת על עוברים. והקשו מהא דקי"ל מעוברת שמתה, מביאין סכין אפי' מרה"ר ומקרעים את בטנה. הא הוי הצלה בשביל העוברים ויתרצו דבאותה שעה שמתה חשיבא העובר כילוד שמחללים עליו שבת, ואף שעדיין לא יצא לאויר העולם. ולפ"ז א"ש דאמרינן שעל ידי שתמות באותו רגע יהיו שניהם כאחת ילודים ויהיו שניהם בכורים, ומה דקי"ל בב' זכרים שיצאו ראשיהם כמ"ד א"א לצמצם ואין שניהם בכורים היינו בלידה ממש ביציאתם לאויר העולם. ויש להעיר דלמאי נפ"מ שיהיו בכורים באופן זה, דלענין נחלה לירש פי שנים ליכא לפרושי שצריך לזה לידה ממש, ולענין פטר רחם ליתן ה' סלעים ליכא לפרושי כיון שיצטרכו לצאת דרך הדופן. ובנדה מ' א' איתא דלכו"ע ליכא בזה קדושת בכור וצ"ל שזה נפ"מ לגבי עבודה בביהמ"ק דהא עד חטא העגל הם עבדו.

מדוע לא מל יצחק את עשיו?

הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א

בפכ"ה כ"ה כתוב ויצא הראשון אדמוני כלו כאדרת שער ויקרא שמו עשיו. בדעת זקנים לבעלי התוספות מובא מדרש דבהיות עשיו בן ח' ימים ראה אביו שעדיין לא נבלע בו דמיו ולא רצה למולו כיון דיש בזה סכנה כמש"כ בשבת קל"ד, וכשעבר שנה או שנתיים וראה יצחק שלא החליף מראיתו, ידע שזה טבעו ואין סכנה למולו, אפ"ה לא מל אותו. אמר הואיל ולא מלתי אותו לשמונה כמוני אמתין עד שיהיה בן י"ג שנה כמו ישמעאל אחי ואמול אותו. וכשהיה בן י"ג שנה עיכב בעצמו לא רצה למול.

וקשה הא קי"ל דיש חיוב על האב למול את בנו ביום הח' והלאה ואם לא היה יכול למולו אז משום פקו"נ שימולו אח"כ כשאין פיקו"נ, דמהיכי תיתי שיפקע חיוב זה.

ומתרץ הכלי חמדה דבהגהות יד מלך מקשה דלפי מש"כ הרוקח שמילה ביום ח' הוי עיקר החיוב ואח"כ הוי תשלומין, א"כ כמו דקי"ל דמי שהיה חגיר ביו"ט דפטור מראיה, אע"פ שנתפשט ואינו חגיר בשאר הימים פטור לפי שהם

את תיק התפילין שלו, העטוף בקטיפה כחולה עליה רקום באותיות זהב D.M.. דיוויד מקפיד לא להפסיד אף תפילה במניין, שלא לדבר על מסירותו לומר קריאת שמע של שחרית בזמן "מגן אברהם".

באותו יום היה אמור דיוויד לטוס במטוסה של חברת יונייטד טיסה 175, לפגישה עסקית ממנה היה עתיד לקטוף סכום נכבד. שש שעות טיסה הפרידו בינו לבין העסקה. הוא המתין בטרמינל לאיתות לעלות למטוס.

האיתות הגיע, ודיוויד חמוש במזוודת המסמכים. בידו השמאלית ובידו הימנית תיק התפילין. הוא רץ בזריזות לכוון המנהרה המובילה לכבש המטוס. לפתע צלצל הפלאפון בכיס חולצתו. דיוויד נעצר, על הצג הופיע שמה של אשתו.

"כן, רבקה" השיב והניח את תיק התפילין על כסא מתכת שניצב סמוך לכניסה למנהרה. הוא איזן ויישר את הפלאפון על אוזנו והמשיך לצעוד. השיחה הסתיימה, דיוויד עלה בזריזות לכבש, נכנס למעבה המטוס ותפש כיסא בצד הימני. הוא הביט בשעונו והבחין כיצד דלת המטוס נסגרת, אחרי הנוסע האחרון שעלה.

"להדק חגורות" ביקש הקברניט.

דיוויד הבחין לפתע שתיק התפילין איננו מונח על ברכיו כמו תמיד. "איפה שכחתי אותו" הרהר. ואז נזכר, התיק מונח לא רחוק מכאן. המטוס התחיל לנוע.

דיוויד הנסער פנה לדיילת וביקש "אנא בקשי מהטייס להמתין לי דקה. שכחתי את התפילין שלי בכניסה למנהרה המובילה למטוס. זה בקושי 30 מטר מכאן". הדיילת השיבה לו בנימוס אמריקני "סליחה אדוני, יש לוח זמנים מדוקדק. הדלת כבר סגורה".

דיוויד לא ויתר. והוא הרים את קולו. "אני מבקש לשוחח עם הטייס. זה פשוט לא הוגן... יהודי לא יכול להישאר בלי מצוות תפילין".

נוסעי המטוס הצטרפו אף הם למקהלה "תנו לו לרדת, ביג דיל תוך דקה וחצי הוא חוזר עם התפילין...".

הטייס התעקש: "סליחה אדוני, אתה לא ממונה פה על לוח הזמנים, ועם כל הכבוד לתפילין שלך, לחברתנו יש כללים וחוקים... ואנחנו גם תלויים בלוחות הזמנים של נמלי התעופה בעולם ובנתיבי טיסה...".

מילר הצעיר לא ויתר. הויכוח עלה לטונים גבוהים, אם כי נשמרו כללי הכבוד ההדדי.

זה נמשך דקות ארוכות. הוא מתחנן, הם מסרבים.

"יכולתי כבר כמה פעמים לצאת ולחזור" זעק דיוויד "נפלתם פה על הראש?".

בשלב מסוים הטייס נכנע והודיע לנוסע הבעייתי: "ידידי אני פותח לך את הדלת, רוצ' לתפילין שלך, אבל לא תוכל לחזור. אני נועל את הדלת וטס. גוד - באיי. להתראות".

דיוויד ניסה לשכנע שהוא כבר חוזר, שיחוס ויחמול עליו. הוא פרץ מן המטוס ושעט לעבר המנהרה, בכניסה היה מונח תיק התפילין על אותו כיסא. הוא פנה בריצה חזרה לעבר המטוס... אך מאוחר מדי. מנועי הסילון הרעישו ובתאוצה קלה החלה ציפור הברזל בשעטה לקראת מעופה.

הבעת אכזבה ניכרה על פניו. העיסקה בסכנה.

טיסת 175 של יונייטד מעולם לא הגיעה ליעדה המקורי. מחבלי "אל-קעידה"

השתלטו על צוות המטוס באמצע הטיסה, וניווטו אותו לעבר בנייני התאומים, ניו-יורק. אסון ה- 11 בספטמבר 2001 למניינם.

על פי התוכניות המדוקדקות והגאוניות של חניכי בן-לאדן, היו אמורים שני המטוסים להתנגש בטווינס בעת ובעונה אחת. באותה שניה ממש - כך תוכנן - יפגעו מטוסי הנוסעים במגדלי הענק, ויגרמו להדף אדיר של רעש, רוח וחום לוהט ולדליקה עצומה במימדים דמיוניים, מה שאמור היה להפוך את הפיגוע לקטלני פי כמה וכמה. מומחים אומרים שבמצב כזה היו אפס ניצולים.

18 דקות נמשך הויכוח בין דיוויד מילר העקשן, לבין צוות המטוס. ח"י דקות בדיוק. באותן 18 דקות, מן הבהלה עקב פגיעת המטוס הראשון, הספיקו להימלט מן הבנין השני, שעדיין ניצב על תילו 10,000 בני אדם. דקות של חיים אלו נמשכו כמו נצח, כאשר אף אחד עדיין לא העלה בדעתו שמטוס שני עומד להתרסק. הפאניקה עשתה את שלה.

רבבת בני אדם שנמלטו משם ניצלו מן התופת האימתנית. הנה לפניכם סיפור השגחה. יהודי צעיר שמוסר נפשו על מצוות תפילין, גם אם על פניו הוא הולך להפסיד כסף גדול. העיקר לעשות רצון השם, לפני רצון הכיס. רבבה של אנשים בתוכם גם אלפי יהודים, קיבלו את חייהם במתנה בזכות התפילין של דיוויד מילר, וליתר דיוק, בזכות מסירות נפשו לא לאבד מצווה יקרה זו (קובי לוי, העיתונאי 1).

סיפור ושאלה בציוד

לעורר את בני המשפחה

ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י

שנה אחת בסוף החורף הקשה, עברו יותר

משבועיים, שלא הצליחו לצוד אפילו צבי

אחד. כעס המלך מאוד והודיע למפקד

הצבא בחימה גדולה: שעליו להביא לפניו

תוך שבועיים צבי, ואם לאו, רע ומר יהיה

סופו...

כשהחלה המהפכה בירוסיםליטוב, חשבו הצעירים בתמימותם, שהנה הנה מגיע עידן חדש לארצם, ולכן השתתפו בפעולות שנעשו על ידי המהפכנים.

גם מצעירי היהודים שהתגוררו במקום, שנפשם נקעה מהצרות שהיו להם על ידי השלטון, הצטרפו למהפכנים, וקיוו שמחמת פעולותיהם אלו, יעזרו ויסייעו להוריהם ולבני משפחתם ולכל יהודי המדינה.

חכמי המקום וזקניהם, ידעו נאמנה, שבנין נערים זה של אנשי המהפכה, יכול להיות סתירה גדולה לכל חיי היהודים, ולכן בקשו והתחננו מאותם צעירים נמהרים, שלא יזיקו לכל יהודי המקום בפעולותיהם, ושיש לנו מסורת עקובה מדם יהודי נקי, שכאשר גויים רבים ביניהם, לא מומלץ כלל לאף יהודי להתערב שם, מה שלא יהיה, היהודי תמיד ימצא אשם וישמש כשעיר לעזאזל.

רוב צעירי היהודים, אכן שמעו לקול חכמי התורה וזקני העדה, אך הנמהרים והנבערים מדעת, שדעתם רחבה כקליפת השום, וראייתם אינם מגעת לקצה אפס, הם הרהיבו בנפשם, ליטול על עצמם את האחריות, ולהיות שותפים פעילים עם המהפכנים.

רוב חיילי המדינה הצטרפו למהפכנים, ובהתקפתם הגדולה והמרכזית על מעוזי השלטון, השתתפו עשרות אלפי חיילים, שתוך קרב קצר, השתלטו על המקומות, וכבשום.

אחת מפעולותיהם הראשונות היתה, לקרוא לאסירים דרור, לפתוח את שערי בתי האסורים, ולשחרר לחפשי את כל הרוצחים והגנבים, ומאידך לנקום את נקמתם בשופטים, ולרוצחם או לאוסרם תמורת אלו ששוחררו.

כת המהפכנים, שהיתה מורכבת מכמה קצינים בצבא, הצליחה להניף את נס המרד בכל המדינה ולכבוש את כל מעוזי השלטון, ותוך זמן קצר, נפלו אחריהם כל שאריות השלטון הישן, כך שכל המדינה נהייתה ללא שום שלטון ברור.

באותם ימים, כל המדינה היתה במצב של בוקה ומבולקה, איש הישר בעיניו יעשה, חרב איש ברעהו, כל הגנבים והפושעים ששוחררו כעת, עשו ככל העולה על רוחם, והצטרפו אליהם כל אלו שרק מפחד השלטון נמנעים מלגנוב ולגזול, וזאת מלבד גדודי צבא שהילכו בין המקומות ושדדו ובזזו מכל הבא ליד.

בתקופה זו, הבינו היהודים היטב על בשרם, את דברי התנא באבות (ג' ב'), "הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה של מלכות, איש את רעהו חיים בלעו", מעולם הם לא חשבו שיתגעגעו לשלטון שנפל.

תשלומים של יו"ט ואז היה פטור. ה"נ נימא שכיון שביום ח' היה הבן חולה ולא יכלו למולו, שיפקע ממנו החיוב של האב אח"כ. ומתרץ הכ"ח דיש לחלק דשאני חיגר ביו"ט שיש לו פטור מחיוב ראייה שהרי יכול לעלות בכסא גלגלים וסיוע בנ"א אלא שפטרוהו מהחיוב. וא"כ אף אם בזמן התשלומין נתפשט ואינו חגר פטור משא"כ מי שהוא חולה ויש פיקו"ל למולו אין פירושו שאין לו חיוב אלא דהפיקו"ל דוחה לקיום העשה והוי כמו עוסק במצוה דפטור מן המצוה, שאין זה פטור אלא דחיה, וכותב שכל הדין שבפיקו"ל דוחה לעשה היינו בישראל שנאמר בו וחי בהם משא"כ בב"ל אין לו היתר לא לקיים מ"ע משום פיקו"ל שלא נאמר בו וחי בהם. ולפ"ז בישראל שהבן חלה ביום הח', אם אח"כ הבריא יש חיוב על האב למולו שהרי לא נפקע החיוב, וכותב שכאן היה ליצחק פטור למול את עשיו, וכיון שכן אפי' אח"כ שהיו יכולים למולו לא היה חיוב למולו ליצחק.

ויש להעיר בתירוצו, א. שלא פירש מ"ט כאן נפקע החיוב של יצחק ממילת בנו כשחלה ביום ח' והבריא אח"כ, ואפשר לפרש כונתו שכיון שיצחק החמיר ע"ע כישראל א"כ אסור לו למול לעשיו במקום סכנה. מיהו עדיין קשה לפ"ז מהו הפטור מלמולו אח"כ. ב. בעיקר מש"כ הכ"ח שהעוסק במצוה פטור מהמצוה אינו פטור מחיוב אלא דחיה. יש לציין שהמג"א באו"ח סימן ע"א כותב דמי שעוסק בקבורת מת בתחילת זמן חיוב תפילת שחרית ואח"כ קבר ונשאר פנאי עד חצות לא יאמר ברכות השחר כיון שבשעת עיקר חיובם היה פטור והיינו דהפטור כאן הוי מטעם שעוסק במצוה, וכיון שהיה פטור בזמן תחילת החיוב חל פטור ונפקע החיוב אח"כ. מיהו במ"ב מביא אחרונים שחולקים עליו וס"ל כהכלי חמדה שעוסק במצוה לא הוי פטור אלא דחיה.

המעיר לארץ

הערות והארות מרבנן ותלמידיהן

היוצא מכלל הדברים הוא נפלא ונורא

בפשיטותו: על ידי שנדון את חברנו לכף

זכות, נוכל בעזרתו יתברך להגיע לידור

שכולו זכאי כפשוטו וכהלכתו...

הרה"ג רבי יחזקאל לינטופ שליט"א

"אמר רבי יוחנן אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב" וכו' (סנהדרין צח, א).

במושכל ראשון הוא מדרש פליאה דהוא דבר שלכאורה אינו שייך במציאות. אמנם פרושים רבים נאמרו בחז"ל וידעתי כי כל דבריהם כנחלי אש אך לא זכיתי שיתיישבו על ליבי בעניות דעתי.

ברם לאחר שיגעתי באנחתי עלה בידי אולי יש תקוה להאיר דברי רבי יוחנן בדברים שאין בכל אחד מהם מן החידוש אלא בהתקבצם יחד כאיש אחד בלב אחד והמבין יבין.

הנה ידוע לכל המשנה באבות פ"א מ"ו "והוי דן את כל האדם לכף זכות".

ובגמרא בשבת קכז: "תנו רבנן: הדן את חברו לכף זכות דנין אותו לזכות".

ובתנחומא פרשת שופטים וז"ל: "ממי אתה למד מגדעון בן יואש, שבימיו היו ישראל בצרה, והיה הקדוש ברוך הוא מבקש אדם שילמד עליהם זכות ולא היה מוצא, שהיה הדור דל במצות ובמעשים. כיון שנמצא זכות בגדעון, שלמד עליהם זכות, מיד נגלה עליו המלאך, שנאמר: ויבא אליו מלאך ה', ויאמר לו, לך בכחך זה (שופטים ו, יד),

לאחר כמה שבועות קשים מנשוא, הצליחה הכת המהפכנית, לתפוס מעט במושכות השלטון, אך מחמת המריבות ביניהם בדבר מי יזכה בכתר, מי יהיה המושל, לא הצליחו להתקדם הרבה.

באחת הלילות, ישבו ראשי הכת השולטת בישיבה משותפת, ולאחר שהשתכרו כדלא בעי, קם אחד מהם, אנדריי אלכסנדרוב, והרג את כל חבריו, כך שהוא נשאר היחידי מכל הקבוצה, ומיד לאחר שביצע את זממו, הכתיר את עצמו כמלך וכמושל ירוסימליטוב.

תוך זמן קצר, הצליח אנדריי לייצב את שלטונו, על ידי הוצאתם להורג של אלפים רבים מתומכיו, ביניהם, כל אותם צעירים חסרי בינה, שהיו שותפים למהפכה.

הפחד והאימה שהשליט במדינה, נתנו את אותותיהם, מעשי השוד והביזה התמעטו, החיים חזרו אט אט למסלולם הקרוב לנורמאלי, וכעת החרב כבר לא היתה איש ברעהו, אלא רק בידי השלטון כנגד התושבים.

אחד מהנהגות שגוענו של אנדריי, החליט לכנות את עצמו כ"ניקולאי השביעי", והנהיג מלכות אכזרית וקשה כנגד כל תושבי הממלכה.

ככל שעברו השנים, נתברר שהתקופה הקשה ביותר עבור תושבי המדינה בכלל, ועל היהודים הגרים בה בפרט, היתה בשנות מלכות אלו, של "ניקולאי השביעי" הידוע לשימצה. אכזריותו ורשעותו לא ידעו שבעה, וגזירותיו שהיו מתחדשות לעתים קרובות, גילמו רוע והשחתה בעוצמה נוראה ואבוי היה למי ש"נפל לידי" ובמיוחד בשעת כעסו.

זאת מלבד שגוענותיו שאותם דרש לקיים במלואם, אם היה עולה בדעתו יום אחד, ששכונה מסויימת מסתירה לו את הנוף, היו הורסים אותה עד היסוד, על כל טענה שהיה טוען, אסור היה לחלוק, את דעתו המקורית ניתן היה רק לשמוע ולקבל.

אחד משגוענותיו היה, שבכל יום ויום בארוחת הצהרים, מלבד כל המעדנים, חובה להגיש לפניו "בשר צבי טרי", מצבי שניצוד באותו היום, כל מה שנשאר מהצבי שניצוד ביום הקודם, נפסל לאכילתו ונזרק.

בבוקרו של כל יום, היו יוצאים עשרות חיילים למסע ציד, שבו היו צדים צבי, מביאים אותו למטבח המלכותי, והיו מכינים מבשרו ארוחת צהרים.

בעשרות שנות שלטונו, התדלדלה במדינה אוכלוסית הצבאים מיום ליום, עד שבשנים האחרונות קשה היה לצוד צבי, ולכן היו יוצאים מאות חיילים ורק אחת לכמה ימים היו מצליחים לצוד צבי.

שנה אחת בסוף החורף הקשה, עברו יותר משבועיים, שלא הצליחו לצוד אפילו צבי אחד. כעס המלך מאוד והודיע למפקד הצבא בחימה גדולה: שעליו להביא לפניו תוך שבועיים צבי, ואם לאו, רע ומר יהיה סופו.

המפקד שהכיר היטב את המלך, ידע עד כמה איומיו רציניים, וחשש מאוד לנפשו. מיד הוציא את רוב הצבא לחיפושים אחר צבי. אך כל מאמציהם עלו בתוהו, שבוע חיפושים עבר ועדיין לא נמצא צבי.

בשבוע השני כאשר ראה המפקד כי כלתה אליו הרעה, הודיע בשער בת רבים שכל מי שיביא לפניו צבי, יקבל עשרת אלפים רובל – סכום עצום. העיקר שנפשו תהיה לפליטה. ואכן רוב התושבים יצאו לחיפושים אחר צבי.

אחד מאלו ששמעו את הודעתו של המפקד, היה ר' חנניה עמסולאוה. ר' חנניה היה כולו מלא חנונים ורחמים על העניים והמסכנים, גדול מכניסי האורחים בעירו היה וביתו פתוח תמיד לכל. במיוחד במועדים שהיה מארח עשרות אביונים ומחלק אוכל רב לכל הנזקקים, וכל זה מכספו שהרויח ביושר מהפונדק ובית הארחה שברשותו.

למרות המיסים הקשים שהממשל הטיל על כל בעלי העסקים, הוטל מס נוסף על בעלי הפונדקים והאכסניות, מס זה גרם לייקור כל שרותי הפונדקאות, ומטרתו היתה, שתושבי המדינה יסתובבו כמה שפחות, כך ידעו פחות על עולות הממשל.

מתקופה לתקופה התמעטו אורחי האכסניות והפונדקים, כך שריווחיותו של העסק הלכה ופחתה, אך בחסד ה', עדיין היה בזה כדי אכילה, ואפילו בכדי לעזור ולתמוך באחרים ולהאכיל נפשות רעבות.

בכח זכות שלמדת על בני. הוי, ושפטו את העם משפט צדק, שיהיו מלמדין זכות על הדור."

משמע להדיא דהדן את חברו לכף זכות ואף אם היחיד מלמד זכות על הכלל.

וכן איתא בזוה"ק פרשת פקודי (רסד:) והביאו מרנא החפץ חיים זיע"א בהקדמה וז"ל: ... ולא ידעי דהא בהתערותא דלתתא תליא אתערעו דלעילא בין לטב בין לביש ועיי"ש היטב דאמנא הח"ח קאי על צד הביש, אלא דקיי"ל "מידה טובה מרובה על מידת פורענות" והוא ברור כשמש וד"ל.

היוצא מכלל הדברים הוא נפלא ונורא בפשיטותו: על ידי שנדון את חברנו לכף זכות נוכל בעזרתו יתברך להגיע לדור שכולו זכאי כפשוטו וכהלכתו.

ואם תאמר שהוא קשה, דלא כל אחד ראוי ויכול לדון את כלל ישראל לכף זכות ואולי יש רשעים שאין לדון אותם לכף זכות כדאיתא בשו"ע ובח"ח בכ"מ.

לכך למדנו חז"ל סוד נפלא שהוא כפתורנו של עולם:

"חשב אדם לעשות מצווה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה" (קידושין מנ) "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה" (שם).

היינו שעצם הרצון והקבלה להשתדל לדון כל אדם מישראל לכף זכות, היא ההשתדלות הנצרכת ואיך קוב"ה מצרפה כצרוף הזהב והכסף למעשה שלם.

ואם יאמר לך המקטרג דלא סגי באחד המלמד זכות וצריך ציבור גדול של יראים בעלי דרגה והוא קשה להוציא מהכוח אל הפועל, אמור לו:

סוד גדול גלה את אוזנו משה רבנו עליו השלום בספר איוב (פרק לג' פסוק כג' כד'): "אם יש עליו מלאך מליץ אחד

מיני אלף להגיד לאדם ישרו. ויחוננו ויאמר פדעוהו מרדת שחת מצאתי כופר". והוא אינו משתמע לשתי פנים ומשמעו כפשוטו שעל כל אלף מישראל סגי במלמד זכות אחד וקרוב אליך הדבר מאוד.

נמצאת למד שלא בשמים היא ואף אם מעבר לים היא, זכינו בדורנו שאפשר להעביר ד"ת כמהר הבזק בלא טורח ודמים ומי יודע אם לעת כזאת הגיענו כל זאת... נעבירה נא מאיש לרעהו איש כפי יכלו וזכין לאדם שלא בפניו וככל שירבו מלמדי זכות כן ימהר צורנו גאולתנו ויאמר לצרותנו די.

וכל שצריכין לעשות מלמדי הזכות הוא לומר תפילה כעין זו שאציע לפניכם:

רבון כל העולמים, הריני מקבל עלי להשתדל לדון כל אדם מישראל לכף זכות. ויהי רצון מלפניך אבי שבשמים, שכשם שאני רוצה לדון את בניך לכף זכות כן תצליח דרכי ותדון אותי ואת כל עמך ישראל לכף זכות ונזכה כולנו לגאולה שלמה וקרובה במהרה בימנו אמן.

מדוע החפץ חיים לא נתן ברכות לזש"ק?

הרה"ג רבי יחזקאל שניידר שליט"א

פ' תולדות (כ"ה, כ"ב), "ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנוכי". יש הרבה פירושים בהסבר דברי רבקה, ברש"י פירש "למה זה אנוכי מבקשת הריון". אבל הובא בגרי"ז עה"ת שביאר ע"פ מה דאיתא בגמ' בברכות י. שישעיה אמר לחזקיה בגלל שלא קיימת פריה ורביה לא תחיה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, וזאת משום שלא עסקת בפריה ורביה. אמר לו חזקיה הרי ידוע לי שיצא מזרעי בנים רשעים, אמר לו ישעיה "בהדי דכבשא דרחמנא ל"ל", ע"כ דברי הגמ'. דייק הגרי"ז שזה דווקא כשיש ציווי לקיים פריה ורביה, שעדיין לא קיימו, אבל היכי שהאדם כבר קיים פריה ורביה, והוא יודע שיצא ממנו עוד בן רשע, שעדיף שלא ימשיך להביא עוד ילדים לעולם. וזה אמרה רבקה "היות שהבנים מתרוצצים בקרבי, א"כ למה זה אנוכי צריכה את הילדים הללו, והרי אני לא מצווה כלל בפריה ורביה", וזהו דברי רש"י "למה אני מבקשת הריון.

והביא הרב אליהו דיסקין שליט"א סיפור על הח"ח שלא היה נוהג לתת ברכות

באותה שנה, החורף הקשה השפיע על עסקיו שלא האירו לו פנים, ומאידך האביונים התרבו, ור' חנניה הגיע למצב קשה שלא היה בידו לפרנסם ולהאכילם. ישב לו ר' חנניה בביתו ומחשבות קשות חלפו בראשו: עוד מעט פורים ואין בידי פרוטה לפורטה, מה אעשה עם כל עשרות האביונים המוזמנים לביתי בכל שנה ושנה. אוי ריבונו של עולם, מה אעשה.

לפתע אורו עיניו, "הודעתו של המפקד". עלה במחשבתו שילך לרב העיר, הידוע בגדלותו בתורה הגאון רבי יצחק פאנטופלשטיין שליט"א, ויספר לו את מצבו הקשה שאינו יכול להאכיל את הרעבים ולתמוך בנזקקים וכו' וכו', ויבקש ממנו שעל ידי ספר יצירה יברא עבורו צבי שיביאו למפקד ויוכל לפרנס בכסף המובטח את כל עניי המחוז.

כאשר הציע ר' חנניה את הדברים לפני הרב, אמר לו הרב: אכן ע"י ספר יצירה אפשר לברוא בע"ח וכמו שלמדנו בשיעור במסכת סנהדרין (ס"ט ב'), אך אני מעולם לא למדתי ספר יצירה ואינני יודע לברוא בע"ח. ואף אם אכן הייתי יודע, לא ברור שהייתי עושה כבקשתך, יתכן שלא לכל מטרה מותר לברוא, רק כשמוכרחים, או להצלה של כלל ישראל.

אבל אמר הרב, כידוע לך רק לפני כמה ימים קמתי ממיטת חולי אשר שכבתי בה מתחילת החורף, והתחלתי להשלים את כל לימודי הקבועים שהפסדתי, והיום עסקתי להשלים את כל הפרשיות שלא למדתי אותם עם פרש"י, כנפסק בשו"ע שבדיעבד אפשר להשלימם, וכעת כבר סיימתי בסייעתא דשמיא את פרשת תולדות, ומדברי רש"י בפרשה זו עלה בליבי רעיון שעל ידו תוכל לקבל את הפרס הגדול. תלך למפקד ותאמר לפניו, שאף אם יבוא לפניו כעת צבי, חיי יהיו שוב בסכנה בעוד שבועיים שלוש כשהמלך ידרוש צבי נוסף. אך הרעיון שתציע לפניו, יועיל לו אף לפעמים הבאות שיוכל להביא למלך בשר כפי שיחפוץ ובאופן קבוע.

בבוקר האחרון לשבועיים, המפקד היה לחוץ ביותר, עד היום לא נמצא שום צבי למרות כל החיפושים הקדחתניים, עוד כמה שעות יסתיימו השבועיים ועמם מסכת חייו.

ישב המפקד בלשכתו והתבונן במצבו, הרי מבחינת מעמד גבוה ואיתן, שליטה על מליוני תושבים, אפשרות לבצע כמעט כל מה שיעלה על רוחו, אין עוד אחד בכל הממלכה שישווה לו, או מתקרב אליו, כשהוא רק עובר ליד פיקודיו, הם מיד קופצים מפחד למצב דום, עשרות אלפי איש הוא סילק מהעולם, ועוד רבבות אחרות הגלה ממקומם או אסרם ועינם, אפילו רק הזכרת שמו, בכל מקום גורמת לפחד וחלחלה, וכעת הוא יושב כאן בלשכתו המפוארת, שכל זה איננו שווה לו, רועד מפחד כעלה נידף וכעכברון קטן, וחושש לשעה הקרובה.

המפקד התלבט אם להמתין לשעה האחרונה בה יענישו המלך או לחילופין לנסות לנוס למדינה אחרת, או אפילו להניף את נס המרד במלך. באותה שעה קשה בא לפניו ר' חנניה עם רעיונו של הרב.

שמע המפקד את רעיונו של הרב וחשב בלבו, אפשרות זו עדיפה על אפשרויות אחרות, שאם אכן תצליח, יהיה טוב, ואם לאו, הרי הברירה שבידו, בריחה או מרד, יוכל לעשותה אף באותה שעה ואין לו מה להפסיד.

ואכן עשה המפקד כרעיונו של הרב, ועלתה בידו. ולמרבה הפלא עמד בדבריו ובהבטחתו, ולאחר כמה ימים, הזמין את ר' חנניה ללשכתו, הודה לו בחום על רעיונו העצום והאדיר, ושאלו מנין עלה על לבו כדבר הזה.

ר' חנניה הסביר למפקד, שהרעיון אינו שלו, אלא של רב העיר שליט"א, שבחכמתו מילט את העיר, והוסיף ואמר, שחכמתו זו של רב העיר, אינה מגעת מלימודי חכמות וכדו', אלא רק מעמל ועסק התורה.

כששמע כן המפקד, אמר בהתרגשות, תמיד ידעתי שהיהודים הם עם חכם ונבון, כעת גם ראיתי את חכמתם וחכמת רבותם, שבחכמתם ותושייתם הצליחו להציל אותי, והוסיף ואמר, שלאחר ונס הצלתי היה בזכותכם, אני מתחייב בפניך, שאם תתקל אתה או אחד מהיהודים באיזה בעיה בממלכה, אעמוד לימינך לעזר וסיוע, ודלתי תהיה פתוחה לפניך בכל שעה.

בסיומה של הפגישה, שילשל המפקד ביד ר' חנניה את כל הסכום הגדול, עשרת אלפים רובל, ור' חנניה ברוב ישרותו נהג כפי שאמר לרב, שכל מטרתו היתה למען העניים, ולכן, למרות מצבו האישי הקשה, לא דבק בידו מאומה מכל החרם, אלא חילקו כולו לכל עניי המחוז, וליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר.

השאלה היא: מהו הרעיון שאפשר להביא מפרש"י

בפרשתינו, שיפתור למפקד את בקשתו של המלך באופן

קבוע ?

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" משבוע

שעבר:

בתשובה לשאלה מנין בפרשתינו ע"פ פרש"י, ניתן להוכיח, שאם הגבאים הציעו בפני התורם, שיתורם להם מדף או סט, והתורם הסכים לתורם סט, כוונתו

לאנשים על זרע של קיימא, שאמר שבדור של השכלה שלא יודעים האם הבנים יצאו טובים, וע"פ רוב אכן ירדו מדרך ישראל סבא, אסור לבקש על ילדים, אלא יש לעסוק בפריה ורביה ותו לא מיד. וכן הובא כע"ז בגרי"ז עה"ת. עיי"ש. וחיידוש גדול יוצא מדברי הני גדולי ומאורי הדור, שאף שהאשה משועבדת לבעלה, מ"מ אין היא חייבת לעשות השתדלות להביא ילדים היכי שאולי לא ילכו בדרך הנכונה, ובדברי רש"י דלעיל משמע שהיא אפי' אינה צריכה להתפלל שיהיה לה ילדים היכי שהיא עקרה וכד'. והיינו שיש לחלק בין החיוב שלה לקיים מצות עונה, לבין חובתה לקיים מצוות פריה רביה. והחיידוש יותר גדול שיש בדברי הרב מבריסק זיע"א שאפי' שלמעשה איתא בחז"ל (ולקו"ש ירמיהו פרק נא) שאף מעשו יצאו צדיקים כגון אנטוניוס, שמעיה ואבטליון, ור"ע. מ"מ על עצם הבנים שלא יצאו בדרך התורה, אין מחובתה לדאוג שיבואו לעולם, וכן האיש לאחר שנולד לו בן ובת שכבר קיים מצוות פריה ורביה, שמא שוב אינו חייב להוליד יותר אם הם יתקלקלו בניסיונות הדורות. וכמובן הכל לפי הענין, וצריך לשאול לזה לגדולי הדור בכל נידון לגופו.

שם (כ"ו כ"ט) "כאשר עשינו לך רק טוב", וצ"ע האם זה נקרא רק טוב, הא אלימלך גרש את יצחק מעירו, ועוד שסתמו עבדי אבימלך את בארותיו, וכי זה הוי "רק טוב", אתמהה? (ושמא י"ל שאצל עכו"ם כאבימלך, עצם זה שלא הרגו אחד את השני נחשב "רק טוב", וזה ע"פ הצחות, ופוק חזי "בגדולים" שבמדינת ישראל ואכמ"ל, וב"ש לתירוצו של מו"ר בעל האילת השחר זיע"א).

הערה שם (כ"ז, י), "בעבר אשר יברכך לפני מותו", צ"ע מדוע כתיב חסר. (וכן צ"ע בפסוק כ"ב איתא "הקל קול", עיין בגר"א שפירש חסר ומלא בפסוק זה). פעם מלא ופעם חסר, אתמהה? (וכידוע על גדולי התנאים ואמוראים שהיו בקיאים בחסרות ויתרות ובטעמים, עיין קידושין ל.). וכן אפשר למצוא רבות בקרא שיש הרבה חסרות ויסירות, וצ"ע בדבר.

שם (כ"ז, א', י"ט), הטעם דכתיב הגדל חסר, י"ל ע"פ הא דאיתא ברש"י לעיל (וכ"ה, כ"ו), בד"ה "ואחרי כן יצא", שאה"נ יעקב נוצר מטיפה ראשונה, רק שיצא באחרונה כדוגמת שפורפרת, עיי"ש, וא"כ עשו לא היה בכור מושלם וכן נמי לא היה יותר גדול מיעקב, ודו"ק.

הערה שם (כ"ז, ג) "ועתה שא נא תליך" וכו'. ויש לי כמה הערות במעשה יצחק עם עשו. א. מדוע יצחק שחשש שעשו יביא לו מן הגזל שהיה צריך להתרות אותו שלא יבא לו משם כדאיתא ברש"י, לא אמר לו להביא ב' גדיי עיזים מהדיר שלו מהיכן שהביאה רבקה ליעקב את גדיי העיזים. ב. ועוד צ"ב מדוע עשו לא לבש אותם בגדיו החמודות שהיה יכול ע"י בקל לתפוס ולצוד הבהמות כדאיתא במדרש. [ושמא הקב"ה סיבב כל אותן הדברים כדי שיעקב אבינו יקבל הברכות]. וצע"ג. ג. ועוד צ"ב בהמשך דברי עשו "יקום אבי" וברש"י שהיה מדבר בלשון קנטרנות. וצ"ע א"כ הכיצד שייך לומר שעשו קיים כיבוד אב במדרגה העליונה ביותר בבריאה, והרי קטן שבבנים אינו מדבר לאביו בלשון קנטרנות. וכן איתא בקידושין לב: "יש מאכיל את אביו פסיוני וטורדו מן העולם ויש מטחינו בריחים ויורש גן עדן". וד' יאיר עיני. [וקושיה קמא מצאתי אח"כ שהקשה כן מו"ר רשכבה"ג בעל האילת השחר זיע"א ונשאר בצ"ע].

שם (כ"ז, כ"ב) "הקל קול יעקב והידיים ידי עשו", איתא במדר"ר פרשה ס"ה "בזמן שהקול קול יעקב אין ידי עשו שולטות", וכידוע. **וחשבתי לבאר בס"ד** ע"פ דברי רש"י "הקול קול יעקב לשון תחנונים", והיינו שהמעלה של כלל ישראל וכן זהו אחד מהסימנים שלהם שהם מדברים בלשון תחנונים ורחמים, וזה אומר לנו שלמה המלך במשלי (א', ט"ו) "**מענה רך** ישיב חמה", וכן שם (וכ"ה, ט"ו) "**לשון רכה** תשבר גרם", כשהנך מדבר אל עשו שרוצה להרוג אותך כביכול, וכן ישנם הרבה שרו של עשו בעולם, באם תצעק עליו וכד' מאומה לא יצא מכל הויכוח, אבל כשהם מבחינים שהיהודי מדבר בלשון רך הם מתקפלים ממש, וכן חזינו בכל המקומות שמחזירים בתשובה, ודו"ק. **ועוד** חשבתי לבאר **בס"ד** ביאור נוסף בזה שכתוב "הקל קול יעקב", הקול הראשון הוא חסר,

היתה לסט הקטן - נ"ך מפואר, שמחירו זול יותר ממחיר מדף ספרים, ולא לסט הגדול שמחירו יקר יותר ממדף ספרים. ניתן להוכיח זאת מדברי רש"י כ"ד נ"ה, עה"פ, "ויאמר אחיה ואמה תשב הנער עמנו ימים או עשור אחר תלך", ומבאר רש"י, מה היתה בקשתם של אחיה ואמה, "או עשור. י' חדשים. ואם תאמר ימים ממש, אין דרך המבקשים לבקש דבר מועט, ואם לא תרצה, תן לנו מרובה מזה". מבואר בדברי רש"י, שכאשר הגבאים באו לנדיב בהצעה שיתרום להם מדף או סט, לא היתה כוונתם שיתרום מדף ספרים, ואם לאו יתרום סט עוד גדול יותר, שהרי אין כך דרך המבקשים, אלא כוונתם היתה, שיתרום מדף ספרים, ואם לאו, יתרום לכה"פ את הסט היותר קטן.

אוצר היסודות והחקירות

מרבתינו מעתיקי השמועה בכל חלקי התורה

הודאת בעל דין כמאה עדים

ת"ר: האומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין, והוא אומר לא עשאי - חיישין שמא זיכה לו ע"י אחר; כתבתי ונתתי לו, והוא אומר לא כתב לי ולא נתן לי - הודאת בעל דין כמאה עדים דמי. האומר נתתי שדה פלונית לפלוני, והוא אומר לא נתן לי - חיישין שמא זיכה לו ע"י אחר; כתבתי ונתתי לו, והוא אומר לא כתב ולא נתן לי - הודאת בעל דין כמאה עדים דמי (גיטין מ, ב).

האם הודאת בעל דין מועילה מדין נאמנות, או שמועילה מדין התחייבות ומתנה.

קלות החושן (סי' לז סק"ד), חידושי הגר"ש סקופ (כתובות סי' יא ד"ה ונתחיל), אגרא דשמעתא (לגרי"פ פ' שיינצרג, שמעתא א' פכ"ג). וראה עוד להלן בסמוך.

הודאת בעל דין בפני בית דין, מועילה מתורת נאמנות. ואילו הודאת בעל דין בפני עדים, מועילה מדין 'שווא אנפשיה חתיכה דאיסורא' (קידושין סה, א). והיינו שאין זו נאמנות, אלא שכיון שלפי דבריו עובר על איסור, בית דין כופים אותו על כך, שאף גזל הוא איסור.

תרומת הכרי (סי' א), התנאי השני ד"ה ואת. וראה עוד בשיעורי הגר"ש רוזנבסקי (צ"מ כ, א אות ה).

יש שתי סיבות לנאמנות הודאת בעל דין: א. מצד הנאמנות שנתנה התורה, אך הנאמנות הזו היא רק לגבי עצמו, ולא לגבי אחרים. ב. מצד המציאות, והיינו שיש ראייה והוכחה, שמסתבר שאין אדם מודה בבית דין שהוא חייב ממון, אם אין זה אמת, והוא בגדר 'אנן סהדי', שמסתמא אומר אמת, והוכחה זו שייכת גם לגבי אחרים, אלא אם כן יש חשש לקנוניא.

שיעורי הגר"ש רוזנבסקי (צ"כ ה, ב אות קכט). וראה עוד בציאורים והערות (כתובות עמ' לז).

כל זמן שלא נתחייב על ידי הודאתו, ואין נ"מ לדינא מהודאתו, אין להודאתו דין הודאת בעל דין, ויכול לחזור בו מהודאתו.

קלות החושן (סי' פ סק"ג). וראה עוד בציאורים והערות (צ"מ עמ' קיז).

והשני הוא כתוב מלא, והביאור שהרי ע"פ המדר"ר דלעיל איירי פסוק זה על ד"ת, ואיתא בקידושין ל: כשמתחילים ללמוד לומדים בשקט יחסית, אבל לאחמ"כ הקל נהיה קול חזק במלחמתה של תורה, ופשוט.

הערה שם (כ"ז כ"ח) "ברד"ה האלוקים. כתב רש"י ומקורו בתנחומא ישן. "ד"א מהו האלהים בדין אם ראוי לך יתן לך ואם לאו לא יתן לך אבל לעשו אמר משמני הארץ יהיה מושבך בין צדיק בין רשע יתן לך וממנו למד שלמה כשעשה הבית סידר תפלתו ישראל שהוא בעל אמונה ומצדיק עליו הדין לא יקרא עליך תגר לפיכך (מ"א ט) ונתת לאיש כדרכיו אשר תדע את לבבו אבל נכרי מחוסר אמונה לפיכך אמר ואתה תשמע השמים וגו' ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי בין ראוי בין שאינו ראוי תן לו כדי שלא יקרא עליך תגר. עכ"ל. והדברים צ"ב: א. וכי יהיה יותר אמונה לגוי ע"י שיקבל כל משאלות לבו לטובה, אדרבה יקיים הוא את הפסוק "וישמן ישורון ויבעט". ב. ועוד וכי הקב"ה נותן לאדם שכר ועונש בזה העולם רק בשביל לחזק האמונה בלבד, והרי אחד מי"ג עיקרי אמונה הם שהקב"ה נותן שכר לעובדי רצונו ומעניש לעוברי רצונו. וצ"ג.

שם (כ"ז, ל"ג) "כשמע עשו את דברי אביו ויצעק צעקה גדלה ומרה עד מאד ויאמר לאביו ברכני גם אני אבי, ויאמר בא אחיך במרמה ויקח ברכתך, ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים את בכרתי לקח והנה עתה לקח ברכתני ויאמר הלא אצלת לי ברכה, ויען יצחק ויאמר לעשו הן גביר שמתיו לך ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים ודגן ותירש סמכתי ולכה אפוא מה אעשה בני, ויאמר עשו אל אביו הברכה אחת הוא לך אבי ברכני גם אני אבי וישא עשו קלו ויבך". לכא' יש לבאר מדוע כשמע עשו שלקחו ממנו את הברכות הוא רק צעק צעקה גדולה ומרה, ואילו רק כעבור כמה פסוקים הוא נשא את קולו בבכי?

והנראה לבאר בס"ד שיש חילוק גדול בין צעקה לבכי, צעקה זהו דבר ספונטני שיוצא מאדם כשהוא נכנס להלם ממצבו הנוכחי, אף אם הוא יודע הכיצד למצוא לזה פתרון, אבל בכי מגיע לאדם רק בזמן שהוא ביאוש ממצבו, שאין לו פתרון כדת מה לעשות, והנה עשו חשב כל הזמן שיעקב ואביו יצחק אפשר לעבוד עליהם, וכך להנות גם מרציחה, ולבסוף גם לקבל עוה"ב וכד'. וכלשון חז"ל (סוטה כב:) לעשות מעשה זמרי וליטול שכר כפנחס. ולכן עצם הדבר שיעקב הצליח לעבוד עליו ולקבל את הברכות, היה בעיניו פלא והפלא, "הכיצד אחיו התם יודע איך לעשות כאלו טריקים עם כל השקיעות שלו בלימוד התורה הקדושה"? וע"ז מיד הוא הרים צעקה גדולה ומרה, אבל עדיין אמר בליבו "אכן יעקב קיבל את הברכות אבל יצחק יברך גם אותו ברכות אחרות שאינם יורדים בחשיבות מברכת יעקב". אבל ברגע שאביו אמר לו "ולכה איפה מה אעשה בני", ירדו לו כל חלומותיו באחת לטמיון, וברגע של חוסר אונים מול מצב מסוים כשאין פתרון באופק פורצים בבכי, ופשוט.

שם (כ"ז, ל"ח) "ברכני גם אני אבי וישא עשו קולו ויבך". כידוע שבכי הוא דבר שמקורו בא ממעמקי הנפש, ולכא' יש לבאר מאין לעשו הרשע השתוקקות כ"כ גדולה לברכות מאביו, עד שיגיע לידי בכי? והנראה לבאר ע"פ מה דאיתא בגמ' בסוטה יג. שהכה חושים בן דן את עשו במקלו, והתגלגל ראשו לתוך מערת המכפלה, והתקיים הנבואה "למה אשכל שניכם ביום אחד". וראיתי מסבירים הכיצד זכה ראשו של עשו להיקבר במערת המכפלה מקום האבות והאמהות הקדושים, אלא שעשו בראשו המח עצמו היה בגדלות של אחיו יעקב, אבל כל גופו היה כבהמה וכחית השדה, ולכן רק ראשו נקבר במערת המכפלה. ולגבי מה שקשור לפרשה י"ל בפשטות שברגע שעשו הבין שהפסיד את הברכות, דהיינו שכל העתיד שלו ושל כל הדורות הבאים נגמרו ממנו ועברו לאחיו יעקב, כאן זה כבר דבר שמוחו קלט והבין בעומק של הבנת ראשו של עשו, ולכן פרץ הוא בבכי מר כשהבין שאבדה תקוותו לנצח.

והנראה להוסיף שכן הוא בכלל בן אדם באשר הוא כשרואה שכל חייו הוא בזבז והפסיד את כל המערכה, עצם החרטה העמוקה שנוצרה בליבו גורמת לבכי ולטלטול כל לבו ונפשו מקצה לקצה, וידוע שהבית הלוי על פרשת ויגש אומר שזהו "אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה", שאדם שמגיע למעלה לשמים אחרי שנתינו כאן בעוה"ז, יראו לו כל מה שהיה יכול להרויח פה בעוה"ז וכל זה הוא הפסיד, וידוע בשם הגר"א שאת צער הרגע ההיא אין בן אנוש שיכול להשאיר חי אם הייתה מגיע רגע זה של ראיית כל שריפת חייו ממול עיניו בעודנו חי מגודל הבושה והחרפה שיש בדבר. וקל להבין.

הערה שם (כ"ז מ"ה) ברד"ה גם שניכם..... "ונתנבאה שביום אחד ימותו". וצריך לגרוס "ביום אחד יקברו", שהרי מתו במרווח של 70 יום כדאיתא בהדיא בקרא ובגמ' שם. וצ"ע.

מדוע הוסיפה רבקה על דברי יצחק?

הגאון רבי אברהם שמואל פפנהיים שליט"א

וַעֲשֵׂה לִי מִטְעָמִים.... בְּעֶבֶר תִּבְרַךְךָ נִפְשִׁי בְּטָרִם אֲמוֹת: וְרִבְקָה אָמְרָה.... הִנֵּה שְׁמַעְתִּי אֶת אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל עֹשֵׂוֹ אֲחִיךָ לֵאמֹר: ...וַעֲשֵׂה לִי מִטְעָמִים וְאֶכְלָה וְאֶבְרַכְּךָ לְפָנַי ה' לְפָנַי מוֹתִי.

הודאת בעל דין עדיפה ממאה עדים

אלא, מה לפיו - שכן אינו בהכחשה ובהזמה, תאמר בעדים שישנן בהכחשה ובהזמה (ב"מ ג, ב).

אינו בהכחשה ובהזמה - אם הודה לו במנה, ובאו עדים והכחישוהו, לומר אינך חייב לו כלום - אינו נפטר בכך, דהודאת בעל דין כמאה עדים. שישנן בהכחשה ובהזמה - שאם באו שנים עדים והכחישום או הזימום - אין זה משלם ממון על פיהם (רש"י שם).

תאמר בפיו שאינו בהכחשה והזמה. פ"י שאם הודה על עצמו הוא חייב אפילו באו עדים והזימוהו או הכחישוהו הרי הוא חייב ואפילו חזר ואמר מזכרתי שהוא כדברי העדים, כיון דאודי אודי, והודאת בעל דין חשובה יותר מעדים, ומאי דאמרינן בכל דוכתא הודאת בעל דין כמאה עדים לאו דוקא, דא"כ כי איכא עדים דמכחישים ליה נימא דתרי כמאה ומאה כתרי, אלא גוזמא נקטינן הודאת בעל דין חשובה בכל מקום ואפי' במקום עדים, כמאה עדים במקום שאין שם עדים, או שאין שם אלא עד אחד כנגדם (ריטב"א שם).

ההוא דאמר ליה לחבריה: הב לי מאה זוזי דאזיפתך, אמר ליה: לא היו דברים מעולם, אזל אייתי סהדי דאוזפיה ופרעיה; אמר אביי: מאי ניעבוד, אינהו אמרי אוזפיה, אינהו אמרי פרעיה. רבא אמר: כל האומר לא לוייתי, כאומר לא פרעתי דמי (שבועות מא, ב). [ומבואר שנאמן על עצמו יותר מהעדים, וכן כתב קצות החושן (ס' לד סק"ד)].

יש לבאר דין זה בשני אופנים: **א.** לגביו אין לבית דין עדים כלל, כיון שלגבי עצמו הודאתו עדיפה מעדים. **ב.** גם לגביו יש לבית דין עדים, אלא שבית דין חייבים לעשות כלפיו כפי הודאתו, ולא כפי העדים שיש לבית דין.

שיעורי עיון התלמוד (כ"מ שיעור יז ד"ה ונראה).

הואיל ואשתרי אשתרי

אלא, סד"א תיתי במה מצינו מאשת אח, מה אשת אח מייבמה, אף אחות אשה תתייבם. מי דמי, התם חד איסורא, הכא תרי איסורי. מהו דתימא הואיל ואשתרי אשתרי. ומנא תימרא דאמרינן הואיל ואשתרי אשתרי [וכו']. מי דמי לדעולא, תינח היכא דנשא מת ואחר כך נשא חי, דמגו דאשתרי איסור אשת אח אישתרי נמי איסור אחות אשה, אלא נשא חי ואח"כ נשא מת, איסור אחות אשה קדים. ואפי' נשא מת נמי, תינח היכא דנשא מת ומת ואח"כ נשא חי, דחזיא ליה דביני ביני, אלא נשא מת ולא מת ואחר כך נשא חי, לא איחזיא ליה כלל (יבמות ז, ב - ח, א).

מבואר, ש'הואיל ואשתרי אשתרי' שייך דווקא באופן שהיה זמן שהיתה מותרת לו, כגון שנשא מת ומת ואחר כך נשא חי.

ויש לבאר זאת בשני אופנים: **א.** הכלל שהואיל ואשתרי אשתרי, לא מועיל אלא לענין שלא יחול האיסור השני מתחילתו, אך אינו מועיל להפקיעו אם כבר חל. **ב.** באופן שכבר נאסר, אומרים מאי חזית דאזלת בתר היתירא, לומר

א. רש"י מפרש לפני ה' "ברשותו, שיסכים על ידי", כלומר שאמרה שיצחק עצמו אמר כן. אבל ברמב"ן משמע שרביקה הוסיפה זאת, וזה לשונו, ואברכה לפני ה' לפני מותי, לא נזכר בכל הפרשה לפני ה', רק במקום הזה, כי אמרה לו אמו: הברכה לפני ה' תהיה, ברוח הקדש, ואם יתברך בה עשו אחיך תתקיים בו בזרעו לעולם, ואין לך עמידה לפני עכ"ל. וכן נוקט האבן עזרא פ' יתרו (שמות כ' א') שהקשה, הרי יצחק אמר לעשו בעבור תברכך נפשי בטרם אמות, ומדוע הוסיפה רביקה ואמרה ליעקב ששמעה שאמר ואברכך "לפני ה'" לפני מותי? ותירץ כעין הרמב"ן, שכוונת רביקה להסביר, שכיון שהיא ידעה שיצחק נביא לה' והברכה שיברך בדרך נבואה היא, לכן אמרה ליעקב לפני ה', שהיא כמפרשת טעם הברכה עכ"ד.

כיעקב, ורביקה אוהבת את יעקב לבדו מפני שהכירה ברשעו של עשו עכ"ל, ואח"כ כתב הספורנו (פרק כז פסוק ד), ועשה לי מטעמים, רצה במטעמים כדי שיתעסק בכבוד אב ובזה תחול עליו הברכה כי גם שלא הכיר בגודל רשעו של עשו מכל מקום לא חשב אותו לראוי שתחול עליו אותה הברכה שהיה בלבו לברכו ולכן כשברך יעקב אחר כך שידע בו שהוא ראוי לברכה לא שאל מטעמים ולא בקש דבר וברכו תכף באמרו וא-ל ש-די יברך אותך עכ"ל, גם באוה"ח מוכח כן, שכתב (פרק כז פסוק א) על הפסוק בנו הגדול, נתנית טעם למה לא קרא ליעקב, כי זה הבכור וכו' וטעם יצחק שהיה חפץ לברך עשו הרשע, כי חשב שבאמצעות הברכות יתהפך למדת הטוב ויטיב דרכיו, כי הצדיקים יכאבו בעשות בניהם רשע והיה משתדל עמו להטיב, ואפשר שהיה מועיל ותמצא שאמרו ז"ל כי נענש יעקב שמנע דינה מעשו שאפשר שהיתה מחזירתו למוטב, הרי שאפשר לו לחזור למוטב עכ"ל. ועוד משמע כן ברש"י שכתב (פרק כז פסוק לו) בשם התנחומא, למה חרד יצחק אמר שמא עון יש בי שברכתי קטן לפני גדול ושניתי סדר היחס התחיל עשו מצעק וכו' את בכורתי לקח, אמר בכך הייתי מצר וחרד שמא עברתי על שורת הדין, עכשיו לבכור ברכתי גם ברוך יהיה עכ"ל. הרי מפורש שכל עיקר מה שרצה לברך את עשו הי' משום ששורת הדין לברך להבכור, ולא משום שהעדיף אותו.

עוד צ"ב, שבברכת יצחק לעשו לא הזכיר כלל שם שמים, [ועי' רש"י במוסגר מש"כ בזה], אע"פ שאמר לו ג"כ מטל השמים ומשמני הארץ וצ"ב.

ג. וי"ל, שלהאי שיטה שידע יצחק את עניינו של עשו, א"כ י"ל שכל עיקר מה שרצה לברכו היינו רק ברכה בדרך טבע, כעין הברכה שבירך יעקב את פרעה שהנילוס ישקה, וזה בדרך הטבע, ולכן לא חשב כלל להזכיר שם שמים, אכן רביקה, היא באה לומר ליעקב שיהי' כאן ברכת שמים, ובאמת הרי מפורש דבר נפלא בפסוק, "וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'", מפורש שכבר מכאן התחילה הברכה, ומשייך ברכתו לברכת ה', ומפורש גם ברש"י בפסוק אח"כ ויתן לך - "לפי פשוטו מוסב לענין הראשון, ראה ריח בני שנתן לו הקב"ה כריח שדה וגו' ועוד יתן לך מטל השמים וגו'", והיינו כמש"כ רש"י וירח - "מלמד שנכנסה עמו ריח גן עדן", א"כ כשראה זאת יצחק אז בירך "ויתן לך האלוקים", ברכת שמים רוחנית לגמרי. ורביקה ידעה בנבואה שכך יהי' כשיברך את יעקב, וזו היתה כוונתה באמרה "לפני ה'".

יסודות בעניני שידוכים ותפילה

הרה"ג רבי אליעזר ש. שלח לנו מאמר שכתב הגאון רבי אבא קליינרמן שליט"א, בענין שעסקנו בו בשבוע שעבר, וזה לשונו: "ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו, שים נא ידך תחת ירכי. ואשביעך בה' אלוקי השמים ואלוקי הארץ, אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבו" (פרק כ"ד פסוק ב' - ג').

'הואיל ואישתרי אישתרי', זיל בטר איסורא, ותאמר 'הואיל ואיתסר איתסר'.

ונפקא מינה באופן ששני האיסורים חלים יחד, ואין אחד מהם קודם לחבירו, שלפירוש הראשון אומרים באופן זה 'הואיל ואשתרי אשתרי', למנוע חלות האיסור מתחילתו, אבל לפירוש השני אין אומרים באופן זה, שהרי עדיין שייך לומר 'מאי חזית'.

קובץ הערות (סי' יא אות ח).

לשון חכמים ברכה

חקירות ויסודות מרבתינו בלשונם הטהור

חליצה - במקום יבוס

אבל עכ"פ זה נוכל לומר דיש שני דיני חליצה היינו חליצה דנפקא מיבמתו דהיא אינה במקום יבוס, וחליצה שהיא במקום יבוס דהוא רק למלאות מקום היבוס.

אכן האזל (פ"ו מהל' יבוס וחליצה ה"ח).

חמץ - איסור גברא או חפצא

והנראה בזה דהנה יש לחקור אם חמץ בפסח הוי איסור חפצא או איסור גברא כיון דלאחר הפסח מותר מדאורייתא לדין דקיי"ל כר"ש, וכן יש לחקור ג"כ לגבי חדש. אכן לגבי חדש יש להביא ראיה לפימ"ש"כ התוס' בב"ב דף פ"א דבכורים לא הוי מצוה התלויה בארץ משום דהוי חובת הגוף וא"כ חדש דאמרינן בקידושין בדף ל"ח דהוה מצוה התלויה בארץ מוכח דהוי איסור חפצא.

אכן בכ"ז יש לומר דלא דמי חמץ לחדש, דחדש אמרינן בגמ' דהקרבת העומר מתיר ואפילו בזמן שאין עומר אמרינן עיצומו של יום מתיר נמצא דלא הוי כמו איסור לזמן דלא שייך מתיר, אבל חמץ בפסח דאסור דוקא עד הזמן אפשר דלא הוי איסור חפצא.

אכן האזל (פ"א מהל' חמץ ומל"ה ה"ז).

חמץ - אסור כל שבעה

דהנה יש לחקור בהא דהחמץ אסור כל ז' ימי הפסח, האם נעשה האיסור מתחילת הפסח על כל השבעת ימים, וכמו להמ"ד דחמץ שעבר עליו הפסח אסור לעולם, דהא בודאי האיסור הוא מחמת

משמע בפשיטות מהפסוקים שעדיין לא ידעו מיהו השידוך ליצחק ולכן הוצרך להשביע את העבד מאיזה משפחות לקחת ומאיזה לא, ולכן הוצרך אליעזר לעשות את כל האותות בשביל לדעת שאותה הוכחת לבן אדוני.

הנה בפרשת הקודמת אחרי העקידה כתוב (פרק כ"ב פסוק כ'), "ויהי אחרי הדברים האלה ויוגד לאברהם לאמר, הנה ילדה מלכה גם הוא בנים לנחור אחיך". ופרש"י, "אחרי הדברים האלה ויוגד וגו', בשובו מהר המוריה היה אברהם מהרהר ואומר אילו היה בני שחוט כבר היה הולך בלא בנים היה לי להשיאו אשה מבנות ענר אשכול וממרא, בישרו הקב"ה שנולדה רבקה בת זוגו וזהו הדברים האלה הרהורי דברים שהיו ע"י עקידה". ומבואר ברש"י שבישרו הקב"ה שנולדה רבקה בת זוגו, ומסתמא גם אמר לו שהיא רבקה בת בתואל. וכן מפורש בספורנו שכתב "ובתואל ילד את רבקה, והגיד המגיד שבתואל שהיה מבני הגבירה ילד את רבקה, והייתה הבשורה שימצא בבית אביו אשה לבנו ולא יצטרך לידבק בכנען". ומפורש שכבר נודע לו שרבקה נולדה אצל בתואל, ומשם יהיה זיווגו של יצחק. ומעתה מאוד תמוה למה כאשר שלח את אליעזר לקחת אשה ליצחק לא גילה את הדבר הזה אפילו ברמז, ולמה הוצרך כל כך להשביעו ולהזהירו שלא יקח מבנות כנען וכו' וכו', למה לא אמר לו במפורש שיבא לבית בתואל ומשם יקח את האשה ליצחק. וכך גם כל השליחות תהיה לאליעזר הרבה יותר קלה שכבר יודע לאן הוא צריך ללכת ולא סתם לצאת לבאר המים ולחפש שם נערה, וזהו תימה גדולה שכבר הרבה שנים אנכי מתקשה בזה.

סוד ההצלחה תלוי בתפילה

ונראה לומר בזה דבר חזק, והוא יסוד גדול בכל הענינים ובפרט בעניני שידוכים, שאי אפשר להצליח בשום דבר בלא תפילה. בכל דבר שרוצים להצליח, אפילו שעל פי דרך הטבע ההצלחה נראית מובטחת, חייבים קודם להקדים לכך תפילה. התפילה זה היסוד והסוד להצלחה בכל הענינים. ומעתה גם כאשר אברהם אבינו התבשר מהקב"ה שנולדה רבקה שהיא בת זיווגו של יצחק, ונאמר לו גם שהיא בת בתואל, מ"מ ידע בברור שבלי תפילה אי אפשר לקבל את רבקה. וממילא גם אם יאמר לאליעזר שהאשה המיועדת ליצחק היא רבקה בת בתואל, עדיין אין שום הבטחה שהם יסכימו לתת לו אותה לאשה ליצחק. ואם בתואל ולבן לא יסכימו לשידוך הזה, אליעזר לא יוכל לעשות מאומה. ואברהם יצטרך לטרוח בדרך אחרת כדי להשיג את השידוך הזה ליצחק. אבל כל החששות הללו הוא דווקא כל זמן שאין תפילה, אבל כאשר יהיה תפילה, התפילה תפתח לו את כל השערים, ומובטח לו שיצליח בשליחותו. ובכדי שאליעזר יצליח בשליחותו היו צריכים גם את תפילתו של אברהם אבינו, וגם את תפילתו של השליח - אליעזר שיצליח בשליחותו.

ומעתה נראה לומר שאברהם אבינו ידע שאם יאמר לאליעזר שרבקה בת בתואל היא האשה המיועדת ליצחק, הרי התפילה של אליעזר להצליח בשליחותו לא תהא תפילה שלימה מעומק הלב והנפש. וכזו תפילה לא תועיל לו להשיג את מבוקשתו שיצליח בשליחותו, ויש חשש גדול שהוא יכשל בשליחותו, ואז הטרחה והעבודה להצליח לקבל את רבקה יהיה הרבה יותר קשה. לכן אברהם אבינו בחכמתו עשה תחבולה נפלאה, ששלח את אליעזר למצוא את אשה ליצחק, ולא גילה לו מי האשה שבישרו הקב"ה שהיא בת זיווגו של יצחק,

הפסח, שהרי לאחר הפסח אין סיבה לאיסור, וא"כ ה"ה לדידן שאינו אסור לאחר הפסח, לעולם, ורק לז' ימים, האם מתחילת הפסח נאסר לכל ימי הפסח, או דבכל רגע ורגע בימי הפסח נאסר מחדש מחמת דעכשיו הוא חמץ. ובפשטות לכאורה נראה, דיש ב' הדברים, דבכל חמץ בפסח הוא אסור מחמת דעכשיו הוא חמץ והפסח אוסרו, וכן מתחילת הפסח נעשה איסור"נ לכל ימי הפסח.

ולפי"ז אפשר לומר, דאה"נ אף לרבנן כשמפרר וזורר לרוח, ג"כ הוי מתיר על החמץ, דנעשית מצותו והאיסור הקודם פקע, ונהי דאם יאסוף הפירורים, באמת יהיה אסור משום דהא הוי חמץ, דעכשיו הוא במציאות חמץ, אבל פנים חדשות באו לכאן, ורק דאסור משום דהוי חמץ חדש, ואיכא סיבה חדשה לאיסור בכל רגע, והוי כמו עיסה שנתחמצה בפסח דאסורה. ונמצא דכל האיסור הוא רק משום דהוי כנתחמץ בפסח, אבל משום האיסור שנאסר בתחילת הפסח לכל ימי הפסח, אין לאיסור חמץ זה, משום דנעשית מצותו, והאיסור חמץ הראשון פקע, דע"י שמפרר וזורר לרוח מתיר האיסור חמץ.

ונפ"מ איכא בזה, לגבי הדין של אין איסור חל על איסור, דאם בתחילה היה צריך לחול עוד איסור, ורק דלא היה יכול לחול משום אין איסור חל על איסור חמץ, א"כ הכא שפקע האיסור חמץ, ורק דנאסר מחדש מחמת דעכשיו אסף הפירורים והוי חמץ, א"כ שפיר חל ג"כ האיסור השני, כיון דחיילי ב' האיסורים בבת אחת.

שיעורי הגר"ד פונדקסי (פסחים ה, א לאות קפז).

נותן תגובות הציבור לקובץ

הגליין הוא ממש הפלא ופלא 'פאר וכבוד נותנים לשמו' ישר כח על הגליין המיוחד המשלב את כל הסגנונות פלפולים פרפראות וספורים ו... גם ציורים. וכמו"כ ישר כח על היערכות המוקדמת כך שאפשר כבר ממוצ"ש להתכונן לשבת הבאה, ממש תענוג!

שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה! ב"ה היום קבלתי את הספר.... בצורה טובה ומסודרת חיילך לאורייתא! ישר כח על תורה מפוארת בכלי מפואר. תחזקנה ידכם ותזכו להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה! ישר כח גדול מאד מאד! אין מילים לתאר את התועלת וההנאה מהחוברת!

הדברים פשוט מרתקים ונפלאים כל שבוע מחדש ללא ספק! מצאתי הגליין "בטעות" והדפסתי כדי לקרוא ביו"ט אבל זה היה הפתעה כי אין זה קריאה אלא לימוד ממש והיו כמים קרים על נפש עייפה!!! חילכם לאורייתא. התחלתי לקרוא את הקובץ, ולא הייתי מסוגל להתנתק. ממש תורה מפוארת בכלי מפואר!

אלא שלחו אל ארצו ומולדתו שמשם יקח את האשה. ובזה ידע אברהם אבינו בעבדו הנאמן שבשביל להצליח בשליחות הזו הוא יתפלל תפילה שלמה מעומק הלב, אל הקב"ה שיצליח בשליחותו. וכאשר יתפלל בוודאי שתועיל לו התפילה, והקב"ה יזמין לו בדיוק את רבקה בת בתואל שעליה כבר נתבשר שהיא בת זיווגו של יצחק. ואכן כך היה, כאשר אליעזר הגיע אל ארם נהרים, לא ידע למי ולהיכן יפנה בכדי לחפש את השידוך ליצחק. ומחמת כן נעמד באותה שעה ליד באר המים, והתפלל שם אל הקב"ה תפילה אמיתית ושלמה, שימצא את השידוך. ובאמת מיד כשסיים את תפילתו הוא נענה בהשגחה פרטית, כנאמר בפסוק "ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יוצאת אשר יולדה לבתואל בן מלכה וגו'".

עצם התפילה היתה הסיבה שנתנו לו את רבקה

ובאמת לא רק שאליעזר נענה בתפילתו ומצא את רבקה, אלא באמת גם עצם התפילה הועילה לו שבעבור זה הסכימו לבן ובתואל להשיא את רבקה ליצחק. כמו שכתוב בפסוקים מפורש שכאשר אליעזר סיפר ללבן ובתואל את כל השתלשלות הענינים שאברהם שלח אותו לקחת אשה ליצחק, וסיפר שכאשר הגיע אל הבאר בארם נהרים התפלל אל הקב"ה שימצא לו את האשה הראויה ליצחק, ומיד רבקה יצאה והתקיים בה כל התנאים שהתפלל אל הקב"ה, כתוב בפסוק (פסוק נ') "ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר, לא נוכל דבר אליך רע או טוב". ומבואר שהסיבה שהסכימו לשידוך הזה, היה רק משום שהם ראו את נפלאות ההשגחה שהיה בכל השתלשלות מציאת השידוך, שמיד אליעזר נענה בתפילתו. א"כ התפילה שהתפלל מעומק לבו למצוא את השידוך ליצחק, לא רק שהיא הועילה לו למצוא את רבקה, אלא היא עצמה גם היתה הסיבה שעבורה נתנו לו רבקה.

אי אפשר להצליח בשידוכים בלי תפילה

והנה דבר זה הוא יסוד גדול, שסוד ההצלחה תלוי אך ורק בתפילה, התפילה זה המפתח להצליח בכל דבר, ואי אפשר להצליח בשום דבר בלא תפילה. ובפרט לגבי שידוכין שאמרו בגמרא בברכות (דף ח' א') על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא, אמר רבי חנינא לעת מצא זו אשה וכו', שהתפילה על שידוך הוא דבר מוכרח לאדם שצריך תמיד להתפלל על זה, בוודאי שכל ההצלחה בשידוכים יכול להיות רק על ידי תפילה. וי"ל שאפילו לפי דעת הגר"א שבשידוכים לא צריך לעשות השתדלות, בכל זאת השתדלות של תפילה בוודאי צריך לעשות. וזה עיקר ההשתדלות שנצרכת בשידוכים.

נוסח התפילה

והנה בנוסח התפילה בשידוכים שמעתי מהרה"צ רבי אריה לוינ זצ"ל, שהבקשה צריכה להיות בנוסח שיזכה "לזיווג ההגון". דהיינו שלא יבקש סתם שיזכה לזיווג, אלא שהבקשה תהא שלמה שיזכה לזיווג ההגון והראוי לו. עוד שמעתי מאחד מהצדיקים, שכאשר מבקשים על השידוך שיזכה לו במהרה, ראוי להוסיף ולומר "במהרה דידן", שהרי אצל הקב"ה כתוב בתורה שלפעמים יום לשנה יחשב, וממילא אפילו שמבקש יזכה במהרה, הרי יש בחינה כזו שלפעמים יום נחשב לשנה שלמה. ולכן ראוי להוסיף ולבקש בלשון ברורה שישתמע במהרה דידן, ולשון כזה הוא לשון ברור שבעז"ה תתקבל התפילה.

אודות הקובץ

קובץ זה יוצא לאור בס"ד מדי שבוע, ומופץ באמצעות דוא"ל בלבד, ובו שנים עשר מדורים:

מדורי הפרשה והסיפורים:

א. מדור 'שבעים פנים לתורה', ובו שאלה בעניני פרשת השבוע [או המועד], שנשאלה בקובץ 'עיון הפרשה' בשנים קודמות, עם תשובות מגדולי הדורות, שהובאו במסגרת 'קונטרס התשובות בעיון הפרשה', שהקב"ה זיכני בעריכתו. ישר כח גדול לראשי מפעל 'עיון הפרשה' שליט"א, על הסכמתם האדיבה לשימוש בקונטרס זה [וכל הזכויות שמורות להם], והוא הדין לכל הרבנים המוזכרים להלן.
ב. מדור 'שמחת התורה', ובו שו"ת נוסף בעניני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי יהודה שמחה סטורץ שליט"א.

ג. מדור 'שלום לאוהבי תורתך', ובו שו"ת נוסף בעניני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי שלום חזקיה שליט"א.

ד. מדור 'ליקוטים וסיפורים נפלאים', בעריכת הרה"ג רבי ברוך רובין שליט"א.

ה. מדור 'סיפור ושאלה בצידו', לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י, מתוך העלון 'האיחוד בחידוד' [וכל הזכויות שמורות להם]. פתרון החידה יובא בשבוע שלאחר מכן [ניתן לשלוח פתרונות למערכת, ואם יהיו פתרונות שיש בהם חידוש נפרסמם בע"ה].

ו. מדור 'מרגליות שאול', ובו חידושים והתכתבויות מגדולי הדור, מכתבי הרה"ג רבי שאול מרגליות זצ"ל.

ז. מדור 'מתיקות המוסר', בעריכת הרה"ג רבי אלעד שליט שליט"א.

ח. מדור 'נפלאים מעשיך', ובו עובדות נפלאות ומחזקות, בתורה ויראת שמים.

מדורי ההלכה והעיון:

ט. מדור 'מתיקות התורה', ובו חידודי הלכה ועובדות הלכתיות, משולחנו של הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א [מלוקטים מתוך סדרת הספרים 'חשוקי חמד' בהסכמתו].

י. מדור 'אוצר היסודות והחקירות', ובו חקירות ויסודות מרבתינו ראשי הישיבות, ושאר מעתיקי השמועה, מסודרים לפי סדר הא-ב. מתוך הספר 'דרישה וחקירה', שנמצא בשלבי עריכה והגהה.

יא. מדור 'לשון חכמים ברכה', ובו חקירות ויסודות בלשון רבותינו, מתוך הספר הנ"ל.

יב. מדור 'המעיר לארץ', ובו הערות והארות מרבנן ותלמידיהון [נא לכתוב בשפה ברורה ונעימה. המעונין בעילום שם לא יחתום שמו בסוף ההערה].
הקובץ מעוטר באיורי המאייר התורני הנודע הרב יוני גרשטין שליט"א, תשואות חן לו.

כל הזכויות שמורות לעורך, ולשאר המחברים לפי הענין. אסור להעתיק חלקים מקובץ זה ללא רשות מפורשת בכתב [ניתן להעתיק הקובץ בשלימותו].

קורא יקר: הוצאת הקובץ והפצתו דורשת משאבים רבים, אנא עזור לנו בתרומתך הנדיבה!

ניתן לתרום בכרטיס אשראי בעמדות 'קהילות' בבתי הכנסת [וכן בטלפון: 0732757000]. קופה מספר 4022 [מנין אברכים ישיבת הר"ן] שלוחה 12 [דו"ח]. נא לדייק בכתובת.

כדאי מאוד ליידע אותנו על התרומה, ובאופן זה אפשר למסור שמות להצלחה והנצחה, וכן להיות 'פטרון שבוע' או 'פטרון חודש' וכדומה, בתשלום מועט.

שלום וברכה. אשמח להירשם לקבלת הקובץ המפעים. יישר כח! יישר כח גדול, על החומר הרב, והתכנים הנפלאים, תמשיכו לדכות את הרבים!

קבלתי בתודה ובשמחה רבה את הגליונות ששיגר אלי, ישר כחך ששיגרת, ואכן מלאים מזן אל זן, ועמוסים בד"ת מתוקים וערבים. וניכר עמל גדול בסידור ועריכת הדברים. תפוחי זהב במשכיות כסף, דבר דבור על אופניו. ישר כוחו וחילו לאורייתא. אמן. בהוקרה ובהערכה רבה...

נראה יפה וכתוב נאה ובוודאי יהיו רבים שיהנו ממנו. ישר כח. הגליון חביב ביותר. נראה מאוד איכותי ונעים לעיניים. נפלא מאוד! תחזקנה ידיכם! תזכו להמשיך בדיכוי הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה מתוך רוב נחת והרחבת הדעת!

עיינתי בקובץ על פרשת שופטים ומאוד מאוד נהנית. השאלות מאוד רלוונטיות והתשובות ברורות ומובנות והכל בהיר ונעים. ישר כח ותמשיך להגדיל תורה ולהאדירה וכמובן אשמח לקבל את הקובץ הזה מידי שבוע (אם אפשר בתחילת השבוע). יישר כח וחיילך לאורייתא! ממתין בס"ד לגליון הבעל"ט!

עלון נפלא ביותר! שפה ברורה ונעימה!!!

ייש"כ על ההצטרפות לקובץ הנפלא, תיזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

ייש"כ על העלון הנפלא, המלא וגדוש ביסודות איתנים וחקירות נפלאות, המבטאים את מתיקות התורה.

נהנתי מאוד מהגליון אשמח להמשיך לקבל אותו במייל הזה. בברכת יגדיל תורה ויאדיר. פלא פלאות! מעיין המתגבר !

באתי בזאת בברכת יישר כח גדולה על הגיליון הנפלא המקבץ בתוכו מאגר נפלא של יסודות וחקירות מדברי רבותינו, וכן קובץ תשובות בענייני הפרשה דבר בעיתו מה טוב. ואסיים בברכת כהן והדיוט שתזכו להפיץ תורה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא מתוך הרחבת הדעת.

מדל טוב על העלון הוא נראה מאד מרשים ויפה, חילך לאורייתא. תודה רבה על משלוח הגליונות והתוספות. כן ירבה וכן יפרוץ. ויזכה ללמוד וללמד דעת את העם, שנה טובה ומבורכת שנת גאולה וישועה ורווחה לתופסי התורה. ואתם שלו'.

יישר כח על הדברים הנפלאים מדי שבוע בכזה הגשה מפוארת, וגם על כל התוכניות השימושיות.

ואצרף ברכת הדיוט, לשנה טובה תכתבו ותחתמו וירבה השפע במעונכם והמשיכו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים. ושלו' רב לאוהבי תורתך.

יישר כח עצום ונורא !!!

לעילוי נשמות

מרן רשכבה"ג רבי אהרן יהודה ליב שטינמן זצ"ל

ב"ר נח צבי זצ"ל

מרן פוסק הדור רבי שמריהו יוסף ניסים קרליץ זצ"ל

ב"ר נחום מאיר זצ"ל

הגאון רבי יואל סטניצקי ב"ר פרץ זצ"ל

הרה"ג ר' חיים ישראל רוטמן ב"ר יואל יעקב זצ"ל

הרה"ג ר' שאול חיים דב מרגליות ב"ר ישראל שלמה פייבל זצ"ל

הרה"ג ר' משה רייך ב"ר לייב זצ"ל

סבי הרה"ג ר' דב יצחק הכהן לינטופ ב"ר שמואל פרץ זצ"ל

וזוגתו מרת יוכבד ע"ה ב"ר אריה זצ"ל

סבי הרה"ג ר' אהרן דוד הכהן מלאכי ב"ר חיים יצחק זצ"ל

וזוגתו מרת רבקה ע"ה ב"ר אברהם יששכר זצ"ל

הרה"ג ר' יעקב אריה הלוי הורן ב"ר שלום זצ"ל

וזוגתו מרת מרים ע"ה ב"ר משה זצ"ל

מרת מלכה פילץ ע"ה ב"ר אברהם זצ"ל

הרבנית רחל גנס ע"ה בת הר"ר יוסף זצ"ל

הרה"ג רבי משה מונק ב"ר אליקים ישראל זצ"ל

**קובץ שבועי
לעיון וחקירה
גליון לב
ויצא תש"פ**

תוכן העניינים [אין לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה].

מתיקות התורה

חידודי הלכה ועובדות הלכתיות
משולחן מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א

שודד השקהו מסקה והרדים אותו, האם יברך ברכה אחרונה?

שאלה. לאחרונה פורסם על שודד שגנב מנהגי מוניות כספים רבים, וכך היה עושה: הוא עצר לדוגמא בראשון לציון מונית שתסיענו לטבריה. באמצע הדרך ביקש מהנהג לעצור ליד קיוסק כדי שיוכל לקנות בקבוק שתיה, כשהמשיכו לנסוע, החדיר לתוך הבקבוק כדורי היפודרומ מפוררים, המשמשים כתחליפי סמים, לאחר מכן "הזמין" את הנהג וכיבד אותו בשתיה, באומרו, "היום יום חם ואפשר להתייבש". הנהגים ששתו את המשקה המהול, איבדו מיד את הכרתם, והשודד ברח עם כספם. ויש לדון, מהי ההלכה כשהנהג התעורר כעבור כמה דקות, האם חייב בברכה אחרונה על המשקה הטעים ששתה: מצד אחד הנהג המסכן עדיין רווה, ולא צריך לשותות, ולכן יברך, ומאידך, שתיה זו גרמה לו הפסד גדול, ואילו ידע מזאת מראש שיש בה סם מרדים לא היה שותה, ולכן אולי לא מברך?

תשובה. לכאורה צריך לברך, והדבר דומה קצת למצא מציאה, אף על גב דרעה היא לו, דאי שמע ביה מלכא שקיל לה מיניה, וירא שיעליל עליו, בכל זאת מברך, כיון דהשתא מיהא טובה היא, כמבואר בברכות דף ס ע"א ובמשנ"ב (סימן רכב סק"ו). וכעין זה כתב הנמוקי יוסף (גיטין דף לו ע"ב ד"ה ומסתברא) דאפשר ליזכות ללוה קרקע, ומהני אעפ"י שעל ידי זה יגרם ללוה חובה, שיוכל לכתוב פרוזבול על סמך קרקע זו, וכתב הנמו"י, דמאי דקיי"ל, זכין לאדם שלא בפניו, כל שהדבר בעצמו זכות, אעפ"י שנמשך ממנו חוב שהוא יתר על זכות זכה וקנה. ואם כן גם בענייננו כך, דמאחר והמשקה הרווה את הנהג, אעפ"י שעל ידי זה נגרמה לו רעה אח"כ, בכל זאת חייב לברך להשי"ת על הטובה של עכשיו.

אולם הדעת נוטה לא לברך, מאחר והסם מזיק לגוף, והדבר דומה למבואר במסכת ברכות לה ע"ב שאין מברכים על שמן זית כלל משום שמזיק, וא"כ

שבעים פנים לתורה

שו"ת בעניני הפרשיות והמועדות
עם תשובת מרן שר התורה שליט"א

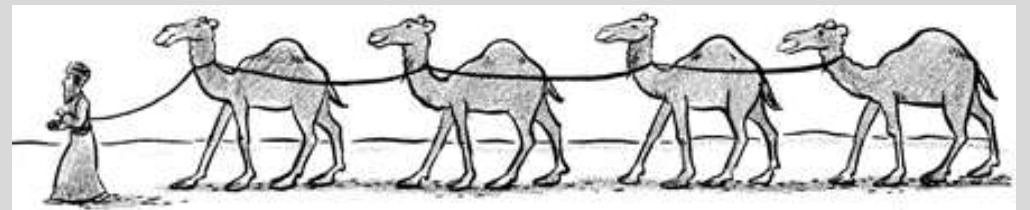

כיצד יעקב נכנס לבית לבן שהיו בו תרפים, הרי אפילו גמליו של אברהם לא רצו להכנס?

ויהי כשבע לבן את שבע יעקב בן אוזותו וירץ לקראתו ויזבב לו וינשק לו ויביאהו אל ביתו (כט, יג)

צ"ב טובא, היאך נכנס יעקב אבינו לבית לבן שהיו בו תרפים, הלא אפילו גמליו של אברהם אבינו לא רצו ליכנס לבית לבן עד שפינה את הבית מע"ז, כמפורש באבות דר"נ (סופ"ח ד"ה כשם): אמרו גמליו של אברהם אבינו לא נכנסו לבית שיש בו ע"ז, שנאמר (לעיל כד, לא): 'ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים', מלמד שלא נכנסו לבית לבן הארמי עד שפינו כל הע"ז מפניהם.

(גליין קנ פרשת ויצא אות ד)

תשובת מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א

כשנכנס לבית ברח כל הע"ז

תשובת מרן הראב"ד רבי משה שטרנבוך שליט"א

התרפים אינם חפצא דעבודה זרה כלל, שלא היו עובדים אותם אלא היו שואלים בהם, והם גם לא היו מיוחדים לשם עבודה זרה, אלא היו משתמשים בהם לדעת עתידות, ועובדי עבודה זרה היו משתמשים בזה גם לצורך עבודה זרה. ומה שרחל הפרישה את אביה מהתרפים, היינו משום שהוא היה משתמש בהם לעבודה זרה [וכגון לומר שהתרפים גילו לו שהעבודה זרה עשה כך וכדומה], אך אין איסור להכניס תרפים לעבודה זרה – דאין זה עבודה זרה או תקרובת.

תשובת מרן ראש הישיבה רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א
אם לבן פינה ביתו מע"ז כדי להכניס את הגמלים, ק"ו שפינה כדי להכניס את יעקב אבינו.

עכ"פ, לאחר שנאמר 'ואנכי פניתי הבית', כדי לאפשר את הכנסתם של הגמלים, כבר ברור שפונה הבית גם לצורך כניסתו של יעקב.

תירוץ א. יעקב רצה לבדוק את רחל ולאה

הראשונים [מושב זקנים ופענח רזא ורבינו חיים פלטיאל (פסוק ד), וכן הובא בתוספות השלם ובאמרי נועם (שם)] הקשו קושיה זו, כיצד נכנס יעקב לבית לבן והתרפים בביתו, הרי אפילו הגמלים של אברהם לא רצו להכנס עד שפינה אותם.

במשקה הטעים שיש בו סם שמזיק, יש מקום לומר שאין מברכים עליו ברכה אחרונה, במיוחד שבמקרה שלפנינו ישן קצת אחר השתיה והנהג חשוף לסכנה, אך מאידך היו כאן ב' דברים, משקה וסמים וא"כ על המשקה צריך לברך. ויש בסיפור הזה מוסר השכל כי גם היצר שודד מסוג זה הוא מזמן אדם לחבורה לא טובה ומפתה ומשקה את האדם במשקה טוב אולם בתוכו שם סם המות לעבירות חמורות (ברכות ס, א).

זכה בהגרלה בסכום עצום, ומתכננים לחטפו כדי לקבל כופר נפש, האם יברך הטוב והמטיב?

שאלה. מעשה באדם ששמע שזכה בסכום עצום של כסף והוא מסתפק אם לברך עליו ברכת הטוב והמטיב כי חושש על חייו כי שמע שמתכננים לחטפו ולדרוש ממנו כופר נפש, וגם נאמר ברא"ש (קדושין פרק שני סימן יג) המקדש אשה על מנת שאני עני ונמצא עשיר אינה מקודשת משום דאמרה לא בעין דאיכא רווחא רבה עליה, ופירש הקרבן נתנאל (סק"מ) על דרך מרבה נכסים מרבה דאגה. ומעוד סיבות כגון עניים שאינם הגונים הדופקים בדלת, האם יברך?

תשובה. לכאורה יברך הטוב והמטיב כמבואר במסכת ברכות דף ס ע"א היכי דמי שמברך על הטובה מעין על הרעה. כגון דאשכח מציאה אף על גב דרעה היא לדידה, דאם שמע בה מלכא שקיל לה מיניה, השתא מיהא טובה היא. ויש להסתפק מה הדין בנדוננו כשמתכננים לחטפו ויגיע לידי סכנת נפשות, דאולי לא דומה לנאמר במסכת ברכות, דשמע מלכא ושקל ליה מיניה, אבל לא מסתכן. אבל בענייננו חיינו בסכנה. והנה הרמב"ם בפירוש המשנה הסביר שהחשש הוא שהשר יענה אותו ויבקש יותר ממה שמצא. ואם כן הדבר דומה לענייננו. וסיים הרמב"ם 'אל יהי חושש למה שיקרה בסופם, לפי שהעמידות ההם אפשר שיהיו ואפשר שלא יהיו', וא"כ גם בענייננו נראה שיברך, אולם אם קרוב הדבר שיחטפוהו אל יברך, כי אינו ספק השקול אם יהיה, אלא קרוב הדבר שיהיה (ברכות ס, א).

חתם על חוזה בשבת מפחד שיאבד ממון יתומים ואלמנות, האם נחשב למזיד או לשוגג?

שאלה. העושה מלאכה בשבת כדי להציל ממון אחרים של יתומים ואלמנות, ואם לא יעשה המלאכה יאבד הכל, האם הוא נחשב למזיד או לשוגג?

תשובה. מסופר (בספר פון דעם רבינ'ס הויף) על האדמו"ר מסדיגורא שסיפר על אביו ר' ישראל מרוז'ין זצ"ל שפעם אחת כשהיה בסקאלע חזר מהמקוה בערב שבת בבילבול הדעת, וביקש מהמרא דאתרא הבית שלמה זצ"ל שיבא אליו בענין חסיד עשיר גדול, שקיבל לידו עיסקה ממשלתית גדולה, החסיד השקיע בה את כל ממונו, לרבות גם פקדונות מיתומים ואלמנות, ונודע לו אח"כ בשעת החתימה, שחתימת החוזה הוא בשבת, ואם לא יחתום על החוזה בשבת, יאבד כל רכושו, לרגע חשב ה' נתן ה' לקח, אולם בהרהור שני חשב על כספם של היתומים והאלמנות שגם ילך לאיבוד, בסוף החליט שיאבד הכל והוא לא יחלל שבת, אך התחיל להרהר ושוב שקע בהרהורים וראה את עצמו עומד בעירו, בתוך המולה גדולה, ובדמיונו רואה הוא שוב כיצד האלמנות מתנפלות עליו וצועקות לו גזלן שודד, ובאזניו כבר שמע את צעקותיהם של היתומים, ולבו נשבר ולא עמד בנסיון וחתם.

ועתה פנה האדמו"ר לבית שלמה, פסוק לי דין זה האם נחשב לאנוס דרחמנא פטריה, או שמא מאחר ובממונות עסקין אין זה אנוס, הרהר הבית שלמה ונשא ונתן, ופסק דנחשב לאנוס מכיון שחתם עבור היתומים והאלמנות, עכ"ד.

והעמידו הקושיה על מה שנאמר (שם) 'וישב עמו וחדש ימים'.

ותירצו, שיעקב רצה לבדוק אם רחל ולאה עובדות עבודה זרה ח"ו, ומה מעשיהן, ובחודש אחד ראה הכל, ואחר כך פרש מלבן [שנאמר (שם) 'וישב עמו חודש ימים'. וברזא **דמאיר** (ועל פענח רזא שם, הערה מא) הוסיף, שאף על פי שיצחק הבטיח ליעקב שבנות לבן צדקניות הן, מכל מקום כיון ששהה י"ד שנים בבית עבר, חשש שמא בינתיים למדו ממעשה אביהן, ולכן נכנס לזמן מועט לבדקן. וראה עוד ב**ברכה משולשת** (פסוק יט)].

תירוץ ב. באמת נתבע על כך

מדברי בעל הרוקח (ספר השם, עמ' עט) משמע, שבאמת יעקב אבינו נתבע על כך, שהיה כ"ב שנים בבית לבן שעשה תרפים [וזה לשונו: אל תתמה, שהרי אף הנשמות לאחר מיתה חוטאים ונענשים, כרוחו של נבות וכו']. יעקב היה כ"ב שנים בבית לבן שעשה תרפים, ויהודה גרם שיוסף היה במצרים בין עובדי עבודה זרה כ"ב שנה. לכך איזבל הרגה נביאים, וכן מנשה הרג וכו'.

תירוץ ג. לא נכנס לאהל לבן

בספר חסידים (סי' תתשנז) כתב: אין ליכנס בבית עבודה זרה, שנאמר גבי אליעזר (ולעיל כד, לא) 'ואנכי פניתי הבית'. ומה שהיה יעקב בבית לבן, לא היה נכנס באהל.

תירוץ ד. נכנס רק פעם אחת

אילת השחר (וכאן) הקשה על דבריו, שמפורש בפסוק כאן שנכנס לביתו. ותירץ, שחוץ מפעם זו, לא נכנס לביתו [ולפי זה עדיין אפשר להקשות כקושייתנו, שהגמלים של אברהם לא הסכימו להכנס אפילו פעם אחת].

תירוץ ה. היה סמוך לביתו

עוד כתב אילת השחר (וכאן), שמה שנאמר להלן (ולא, מא) 'זה לי עשרים שנה בביתך', צריך לומר שהיה סמוך לביתו, וגם זה נקרא 'בביתך' [ויש שביארו לפי זה גם מה שנאמר (וכאן) 'ויביאהו אל ביתו', שהכוונה היא סמוך לביתו. ואפשר שהאילת השחר פירש כן דווקא לגבי 'עשרים שנה בביתך', משום ששם בהכרח שהכוונה היא באופן כללי, שהרי ודאי שלא היה עשרים שנה בביתו ממש, אבל כאן אין סיבה לומר שאין זה בדווקא].

תירוץ ו. נכנס לביתו ולא לאהל

יש שביאר [המגיה בספר **ויקה יעקב אבן** (להלן לב, ה)] כעין זה בכוונת **הספר חסידים** (שם), שיעקב נכנס ל'בית לבן' ולא ל'אהלו'. כלומר, 'ביתו' כולל כל אהלי משפחתו ועבדיו, ולשם הלך יעקב. אך לאוהל המגורים האישי של לבן לא נכנס, כי שם היתה ונשארה עבודה זרה.

תירוץ ז. ליעקב היה מקום נקי

תהלות יואל (למהר"י מסאטמר, תהלים קכג אות י) ביאר כעין זה, שבדאי היה ליעקב מקום מיוחד, שהיה נקי מעבודה זרה, ועבד שם את השי"ת [ולפי זה יתכן שבאמת היה בביתו של לבן, וכפשוטו של מקרא, אלא שהיה לו שם מקום מיוחד].

תירוץ ח. התכוון לכך י"ד שנה

גבורת יעקב (וכאן) תירץ, שיעקב היה בדרגה גבוהה כזו, שאי אפשר שעבודה זרה תשפיע עליו, והתכוון ארבע עשרה שנה בבית שם ועבר להתגבר על כוחות טומאה אלה, ולכן לא פחד להכנס ולדור עם לבן כעשרים שנה. אבל אליעזר, אף על פי שהיה עבדו של אברהם, ודאי שלא היה כיעקב, ולכן פחד להכנס [וכל שכן גמליו של אברהם].

תירוץ ט. רצה ללמוד מלבן לעבוד את ה'

עוד כתב גבורת יעקב (וכאן), שאפשר שיעקב בא לראות אצל לבן, כיצד הוא עובד אלוהי עץ ואבן, ומאותה תמימות [אולי צ"ל 'חמימות'] שהוא עובד אותם, יקח יעקב תמימות לעבוד השי"ת.

והוסיף, שזה מה שאמר יעקב לעשיו (להלן לב, ה) 'עם לבן גרתי', ותרי"ג מצוות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים (רש"י שם). ולכאורה הדבר פשוט, שאם שמר תרי"ג מצוות לא למד ממעשיו הרעים. אלא כוונת יעקב לומר, שממעשיו הרעים לא למדתי, ובודאי שמרתי תרי"ג מצוות, אבל מהחמימות שלבן עבד את אלהיו, מזה אכן למדתי, ולקחתי אותה חמימות לעבודת השי"ת [ויש שביארו להיפך, שאמר שלא זכה ללמוד ממעשיו הרעים, והיינו לעשות המצוות באותה חמימות שעשה לבן את מעשיו הרעים].

תירוץ י. הכוונה שהתעסק בטובת לבן'

כפי שהובא לעיל (ותירוץ א), הראשונים הקשו כעין קושייתנו על מה שנאמר (פסוק יד) 'וישב עמו חודש ימים', ומשמע שגר עמו.

ויש שתירצו קושיה זו, לפי מה שדקדק **העמק דבר** (שם), שלא נאמר 'וישב בביתו' או 'אצלו', אלא 'עמו', וכוונת הדברים היא, שהתעסק בטובת לבן לרעות צאנו [אמנם אין זה מיישב מה שנאמר כאן 'ויביאהו אל ביתו'. ובאמת העמק דבר (שם) לא בא ליישב קושיית הראשונים הנ"ל, ולפי דבריו יתכן שישב בביתו ממש, אלא שבנוסף לכך רעה צאנו].

¹ התירוצים הבאים (י-יט) מיישבים קושיות דומות, וחלקם מיישבים אף קושייתנו.

ונראה דיש קצת מקור לסיפור זה ברמ"א (סימן שלד סעיף כו) שכתב וז"ל: "אבל אסור לחלל שבת כדי להציל ממון, ואם עבר וחילל צריך להתענות מ' יום, ב' וה'... ולא יאכל בשר, ויתן במקום חטאת י"ח פשוטין לצדקה" וכו', וכתב המשנ"ב (ס"ק עח) וז"ל: "ומיירי כשעבר בשוגג, ואפילו כשעבר במזיד, היה מחמת שחפר גומא להטמין מעות מפני האנסים וכיו"ב, אבל העובר בשאט נפש למלאת תאותו צריך כפרה יותר ויותר, כי הוא חייב סקילה או עכ"פ כרת, ולכן צריך תשובה שלימה", עכ"ל

מבואר, שאם עבר במזיד מחמת שחפר גומא להטמין מעות מפני האנסים, נחשב קצת לשוגג ואינו חייב סקילה וכרת, א"כ גם בענייננו כך, מכיון שחתם כשתקפו פחד וחרדה וראה בדמיונו שאגות אלמנות ויתומים, פרט זה עושהו קצת לאנוס, ויעוין בשערי תשובה (שם סק"ג) שכתב שבפחד מהפסד רב, אפשר להקל, ונחשב קצת אנוס (שבת קיז, ב).

האם ראוי לקנוס גנב, שיחזיק בידו שלט ברחוב

שכתוב בו 'אני גנבתי'?

שאלה. בארה"ב נתפס גנב ששלח ידו במלאכת רעהו וגנב מסופרמרקט, השופט קנסו שיחזיק בידו שלט ברחוב מול הסופרמרקט ובו יהא כתוב 'אני גנבתי'. האם לפי תורת ישראל עונש כזה מקובל, או שמא העונש מידי אכזרי ובפרט שהיא בושה גם לאבותיו ואוי לו לאמו של זה שיאמר עליה בושה אמכם זו גדלתם? תשובה. נאמר במסכת כתובות (דף מט ע"ב) שאם אדם לא מפרנס את ילדיו מעמידים אותו על מקום גבוה ברחובה של עיר והוא עצמו מכריז: העורב לא מרחם על בניו וגם אני לא מרחם על בני, הרי שמותר להכריז ברבים דברי בזיון על האכזר ומסתבר שגם על גנב כך. אמנם יש קצת לדחות, דשאני התם שבידו לפרנס ולא יתבזה.

יש להוסיף שגם במשלי (פ"ו ל) נאמר "לא יבזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב" אם כן נראה שגם בענייננו כך אם הוא גנב מחמת רעב אסור לבזותו, ויש לדייק מכאן שאם לא מחמת רעב גנב כי אם מחמת רהב, מותר לבזותו כמו כן אם גנב למותרות ולא לשם להשביע נפשו הרעבה.

ומעשה באדם שקנה מכונית ונמצאה פגומה, ותיקנה המוכר אך הלוקח לא היה מרוצה, והוא בא לשאול האם מותר לו להחזיק שלט גדול בידיו, אשר כתוב בו: כל העומד לקנות רכב מחברה זו יבוא תחילה להתייעץ עמי...? והשבנו לו שאסור לתלות שלט כזה בלי רשות בית דין. ואם המוכר הוזמן לדין תורה וסירב להתדיין, מותר לפרסמו (ברכות נח, ב).

גנב רכב ומצא בו תינוק שנשכח והציל חייו, האם

ישלם על הנזקים?

שאלה. מעשה באדם שראה מכונית יוקרתית ולא יכל לעמוד בפיתוי, ושבר את הדלת פירק את המפתח והתניע והתחיל לנסוע, באחד הפניות כשהוא מביט לאחור לראות שאף אחד לא רודף אחריו הוא שם לב לדבר שזז מאחור, הוא מביט ורואה ילד כמעט כחול נמצא מאחור כמעט מעולף הוא הסתובב ונסע מיד לבית החולים, בבית החולים סיפר שראה ילד במכונית ושבר את הדלת ונסע מיד לבית החולים להציל את הילד. וב"ה הילד ניצל בנס אתרו את ההורים והתקשרו אליהם וסיפרו להם מה שקרה וההורים הגיעו והודו מאוד ל"מציל" על מה שעשה, כשהאב לווה את ה"מציל" החוצה הוא שם לב שהדלת והמנעול שבור לגמרי, האב פנה למציל ואמר לו תודה רבה אבל תשלם לי מה שהזקת, שברת מנעול טוב ברכב חדש הנזק

תירוץ יא. פינה הבית רק לאליעזר שהביא ממון

תהלות יואל (שם) העמיד הקושיה על לבן, מדוע לא פינה הבית לכבוד יעקב, ולא עוד אלא שכל הזמן שהיה בביתו עשרים שנה היו התרפים בבית לבן, עד שרחל גנבה אותם (להלן לא, יט), ואילו כשאליעזר הגיע פינה לכבודו את הבית (לעיל כד, לא).

ותירץ, שאצל אליעזר ראה לבן שיש לו ממון, ועל כן הוציא העבודה זרה לכבודו, אבל כאן כשראה שאין לו ממון, לא פינה את העבודה זרה [וראה לעיל (תירוץ ז) מה שתירץ בענין יעקב עצמו].

תירוץ יב. רצה שיעקב לא יכנס לביתו

באר מים חיים (כאן) ביאר כן בתוספת נופך, שאצל אליעזר שראה לבן שהביא עמו הרבה ממון, פינה את ביתו מעבודה זרה, ולקחו אל הבית הפנימי, ונתן תבן ומספוא לגמליו, ונתן לפניו לאכול, כדרך בעל הבית הרוצה מאוד באורחים. אך אצל יעקב שראה שאין עמו ממון, לא עשה את כל הדברים הללו, אלא אדרבה, הביאו לביתו המלא בגילולי עבודה זרה, משום שבאמת רצה שלא יכנס לביתו, אחר שלא תהיה לו ממנו הנאה. ולכן גם לא שאל אותו מאיזו סיבה בא הנה, ומה רצונו, כדרך מי שאין רצונו באורח הבא לביתו, והולך בביתו כאלם סר וזעף, ואינו מדבר עם האורח כלל.

תירוץ יג. התרפים לא היו בבית שדר בו

הגר"ח קניבסקי (ואשיחה, כאן) תירץ, שלבן לא פינה את ביתו מעבודה זרה, כפי שפינה בזמן שאליעזר בא אליו, משום שהתרפים לא היו בבית שדר בו [ולפי זה מיושבת אף קושייתנו לענין יעקב עצמו, וראה לעיל (תירוץ ה ז) תירוץ דומים].

תירוץ יד. יש לחלק בין 'הבית' ל'ביתו'

יש שהקשו על תירוץו, שאם כן מדוע כשבא אליעזר הוצרך לפנות את ביתו, הרי התרפים לא היו שם. ותירצו, ששם נאמר (לעיל כד, לא) 'ואנכי פניתי הבית', והיינו הבית שיש בו עבודה זרה, אבל כאן נאמר 'ביתו', ושם לא היה עבודה זרה [עוד יש ליישב, לפי מה שכתב בתירוץו לשאלתנו, שכאשר יעקב נכנס לבית לבן נסתלקה העבודה זרה, ואפשר שזה לא היה אצל אליעזר. אך לא משמע כן מלשונו באשיחה הנ"ל].

תירוץ טו. אליעזר קידש המקום

אוצרות דוד (לגר"ד פינטו, ח"א סי' יט) תירץ, שלבן סילק את האלילים מהמקום שנכנס בו אליעזר, וכיון ששהה אליעזר באותו מקום, והוא היה דולה ומשקה מתורת רבו (וימא כח, ב), ספג מקום זה קדושת התורה, וקידוש שם שמים, ושוב לא הכניס לתוכו לבן עבודת כוכבים, והתרפים נשארו רק בחדרו של לבן. ולכן כשבא יעקב אבינו אליו, לא היה צריך לפנות את המקום, שכבר היה פנוי ונקי [וראה מה שהרחיב בזה].

תירוץ טז. לבן חשש מתורת יעקב

אמרי פי (להלן לב, ד) תירץ, שלבן חשש מדברי התורה של יעקב אבינו, שמא יזיק לו בעין הרע מחמת כח תורתו, ולכן לא פינה הבית מעבודה זרה, כדי להמעיט את כח תורתו. אבל מתורתו של אליעזר לא פחד, ולכן פינה הבית.

תירוץ יז. יעקב האמין ללבן

ודרשת וחקרת (ח"ג עמ' תקי) הקשה, מדוע רחל גנבה את התרפים (להלן לא, יט), ויעקב לא גנבם, כדי להפריש את חמיו מאיסורא.

ותירץ, שיעקב ברוב צדקתו האמין ללבן, שפינה את הבית מעבודה זרה מזמן שבא אליעזר אצלו, אבל רחל שנתרגלה לשקריו של אביה, ידעה שיש לו תרפים. וכן מצאנו (לעיל כה, כח) שיצחק האמין לעשיו כי ציד בפיו, ורבקה לא האמינה לו [ונכתב שתירוץ זה הוא בדרך דרוש. ואולי כוונתו לומר, שלפי האמת בודאי שיעקב ידע עניניו של לבן, וכפי שאמר (ב"ב ככג, א) 'אחוי אני ברמאות']].

תירוץ יח. לא רצה להתגרות ברשעים

גדולת מרדכי (לעיל יב, א; עמ' ע) תירץ, שיעקב בעצמו לא גנב התרפים, משום שידע שהוא נושא באחריות בשביל בניו ותלמידיו, ואין לו רשות לסכן עצמו ולהפסיד לבניו ותלמידיו, על ידי התגרות ברשעים [וראה מה שהוסיף, שלמד זאת מאברהם אבינו].

ולפי זה יש ליישב קושייתנו, שהגמלים בודאי אינם יודעים לעשות חשבונות אלו, אבל יעקב עשה חשבון זה [ואף אליעזר לא עשה חשבון זה, משום שהיה עבד, ולא היה נושא באחריות בשביל בניו ותלמידיו. ועוד, שאצלו לבן מעצמו פינה את הבית, כדי להרויח מכך, כמבואר לעיל (תירוץ יא -יב), מה שאין כן לגבי יעקב שלא פינה מעצמו].

תירוץ יט. בחו"ל אין חיוב לרדוף עבודה זרה

יקרה מפנינים (להלן לא, יט) תירץ לפי מה שכתב **הרמב"ם** (פ"ז מהל' עבודת כוכבים ה"א), שבארץ ישראל חייבים לרדוף אחרי העבודה זרה עד שנאבד אותה מכל ארצנו, אבל בחוץ לארץ אין חיוב לרדוף אחריה. ואם כן כיון שיעקב היה בחוץ לארץ, לא נצטוו לרדפם.

[ומשמע מדבריו שתירוץ זה מיישב גם הקושיה השניה שהקשה - כעין קושייתנו - כיצד יעקב

כעשרת אלפים שקל ברכב כזה ולכן תשלם. אמר לו ה"מציל" הרי אני "מציל" מה אתה רוצה ממני. ונשאלת השאלה מה הדין במקרה הנ"ל?

תשובה. הנה יש לדון כאן האם הולכים אחר כוונת האדם או מעשיו. והנה מבואר בגמרא מסכת מנחות (דף סד ע"א) דאיתמר (לא) שמע שטבע תינוק בים, ופרש מצודה [בשבת] להעלות דגים והעלה דגים - חייב, להעלות דגים והעלה תינוק ודגים - רבה אמר: פטור, ורבה אמר: חייב, רבא אמר פטור, זיל בתר מעשיו: ורבא אמר חייב, זיל בתר מחשבתו". ולהלכה נפסק כרבה שפטור כיון שהולכים אחר מעשיו וכן פסק הרמב"ם (פ"ב משגגות ה"ו). לפי זה יוצא שלא מסתכלים על כוונתו של האדם, אלא על מעשיו. וע"כ כשגנב את הרכב כיון שהציל פטור כדין המצילים כמבואר במסכת סנהדרין (דף עד ע"א).

והרב יוסף מוחרב שליט"א דן מה הדין בכהן שפיגל את קרבן הפסח, ולבסוף התברר שלבעלים יש בבית חמץ, ואילו לא היה מפגל היה בעל החמץ לוקה על לא תשחט על חמץ דם זבחי כמבואר במסכת פסחים דף סג ע"א, וכעת על ידי הפגול לא ילקה, ויעוין בישועות מלכו על הרמב"ם קרית ארבע פ"א מהלכות קרבן פסח ה"ה ובאבי עזרי שם), אם כן אולי לא יצטרך הכהן לשלם על פיגולו כי אמנם הפסיד את הקרבן, אך מאידך הציל את בעליו ממלקות, ויעוין במסכת שבועות (דף לז ע"א) שטוב לו לאדם לשלם ולא ללקות. וצ"ע אם דומה לשאלתנו לגנב רכב ונמצא בו תינוק והציל חייו, שהיה חייב לעשות מה שעשה כי כל אחד חייב להציל כמו שכתוב לא תעמוד על דם רעך, אבל לא חייבים לפגל כדי להציל את בעליו ממלקות (פסחים סג, ב).

האם מותר לקשור גנב בציציות?

שאלה. מעשה בגנב שפרץ קופת צדקה בשבת, הוא נתפס באמצע העבירה, וקשרוהו בציציות הטלית, [באופן שאין איסור קשור כמבואר בשו"ע (או"ח סימן שיז), אך נסתפקו אם היה מותר לקשרו בציציות שהרי הוא שימוש בדבר מצוה?

תשובה. נאמר במסכת יומא דף כו ע"ב... פעם אחד נסך [כהן צדוקי עשה נסוך המים] על גבי רגליו [כי הצדוקים לא מודים במצוות נסוך המים], ורגמוהו כל העם באתרוגיהן. ומוכיחה מכאן הגמרא שניסוך המים הוא רק בבוקר בזמן נטילת לולב ואתרוג, שאם לא כן למה הברייתא היתה צריכה להשמיע לנו שרגמו את הכהן גדול באתרוגים. והקשה הריטב"א: "זאת ודילמא נקט באתרוגיהן, שלא חשו לכבוד מצות האתרוג ורגמוהו בהם? וי"ל דהא פשיטא, דכיון שהכירו בו שהוא צדוקי, זהו כבודו של אתרוג לקדש בו השם לענין כזה". ומסתבר דה"ה בקשירת גנב בחוטי ציצית זהו כבודם של חוטי הציצית. אך אפשר קצת לחלק שרק לצדוקי הותר הדבר משום דיש בזה קידוש ה', משא"כ קשירת גנב שאין בזה קידוש ה'.

ובהקדמת לב אליהו מסופר שרבינו אליהו לופיאן זצ"ל היה מעיר את תלמידי הישיבה, והקיצם לתפילה ע"י שהכניס קצה חוט הציצית לאזניהם, לא בגסות ובדחיפות. עכ"פ שמענו שהשתמש בקצה החוט של הציצית להקיץ בו תלמיד לתפילה.

ומעשה שהיה בחזן חצוף אפיקורס שהתחיל להשמיע דברי חוצפה בתפילה, נגש אליו אחד המתפללים וחבט ראשו בסידור שבידו, ודנו בזה הת"ח אם היה מותר לו להשתמש בסידור לקדש שם שמים כי הוא דבר שבקדושה ולא רק תשמיש מצוה כמו אתרוג, וצ"ע (יומא כו, ב).

גר בבית לבן כ"ב שנה, והרי אליעזר לא הסכים לגור בבית לבן עד שפינה הבית. ויש לבאר, שכיון שהיה זה בחוץ לארץ מעיקר הדין לא היה צריך לרדוף אחר העבודה זרה, אלא שאליעזר היה בכוחו להחמיר בכך, כמבואר לעיל (תירוצים יא-יב).

אוצר היסודות והחקירות

מרבתינו מעתיקי השמועה

בכל חלקי התורה

המבזבז אל יבזבז יותר מחומש²

'והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהים וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך' (כח, כב).

א"ר אילעא: באושא התקינו, המבזבז - אל יבזבז יותר מחומש. תניא נמי הכי: המבזבז - אל יבזבז יותר מחומש, שמא יצטרך לבריות; ומעשה באחד שבקש לבזבז [יותר מחומש] ולא הניח לו חבירו, ומנו, רבי ישבב. ואמרי לה רבי ישבב, ולא הניחו חבירו, ומנו, רבי עקיבא. אמר רב נחמן, ואיתימא רב אחא בר יעקב: מאי קרא 'וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך' (שם). והא לא דמי עישורא בתרא לעישורא קמא. אמר רב אשי: אעשרנו לבתרא כי קמא (כתובות נ, א).

לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו, והעושה כן עובר על דעת הכתוב שהרי הוא אומר מכל אשר לו ולא כל אשר לו כמו שבארו חכמים, ואין זו חסידות אלא שטות שהרי הוא מאבד כל ממונו ויצטרך לבריות, ואין מרחמין עליו, ובזה וכיוצא בו אמרו חכמים חסיד שוטה מכלל מבלי עולם, אלא כל המפזר ממונו במצות אל יפזר יותר מחומש, ויהיה כמו שצוו נביאים מכלכל דבריו במשפט בין בדברי תורה בין בדברי עולם, אפילו בקרבנות שאדם חייב בהן הרי חסה תורה על הממון ואמרה שיביא כפי מסת ידו, קל וחומר לדברים שלא נתחייב בהן אלא מחמת נדרו שלא ינדור אלא כראוי לו שנאמר (דברים טז, יז) 'איש כמתנת ידו כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך' (רמב"ם פ"ח מהל' ערכין וחרבין ה"ג). [נראה עוד ברמ"א (יו"ד רמט, א) שהביא דין זה לענין צדקה].

ואם יוכל להציל עצמו בכל אשר לו, צריך ליתן הכל ולא יעבור לא תעשה (רמ"א יו"ד קנז, א).

מבואר, שלצורך קיום מצות עשה צריך להוציא עד חומש מנכסיו, וכדי שלא לעבור על לאו צריך למסור כל ממונו. ויש לחקור, האם עיקר החילוק הוא בין לאו לעשה, או שעיקר החילוק הוא בין אופן שעובר בשב ואל תעשה, לאופן שעובר בקום ועשה. ונפקא מינה בלאו שעובר עליו בשב ואל תעשה, כגון 'בל יראה' (שמות יג, ז).

שיעורי הגרי"ג אלדשטיין (סנהדרין יח, ז ד"ה בגדה, עמ' קפח).

הלואה - שלושים יום

תנא: המלוה את חבירו סתם - אינו רשאי לתובעו פחות מל" יום. סבר רבה בר בר חנה קמיה דרב למימר: ה"מ במלוה בשטר, דלא עבד איניש דטרח דכתב שטר בציר מתלתין יומין, אבל מלוה על פה לא; אמר ליה רב, הכי אמר חביבי: אחד המלוה בשטר ואחד המלוה על פה. תניא נמי הכי: המלוה את חבירו סתם - אינו רשאי לתובעו פחות משלשים

² ראה מה שכתבנו השנה בעיון הפרשה (גליון קעב עמ' קה ואילך) בענין זה.

ליקוטים וסיפורים נפלאים

על פרשת השבוע בעריכת הגר"ב רובין שליט"א

"ויצא יעקב מבאר שבע" (כח, י) וברש"י יציאת צדיק מן המקום עושה רושם.

מעשה בהגה"ק רבי דוד שלמה אייבשיץ זצ"ל בעל ה"לבושי שרד", שהוצרך לעזוב את עיר רבנותו סורוקה, מכיון שאנשי המקום התנגדו לו, לפי שהיה מטיף להם מוסר, ומצביע על מעשיהם הרעים. כיון שנפרד מהעיר, יצאה כל העיר ללוותו. פנה ר' שלמה ואמר: מה נאה הודה וזיווה של עיר זו. שאלוהו: הכיצד רבינו אומר דבר זה והלא היה רגיל לומר שאין כסורוקה שהיא הפחותה בערים? השיב להם ר' שלמה: אף אני אומר כן, כשנמצאים אתם בעיר, אבל עתה משיצאתם ללוותני ולא נותר בה איש - הרי היא מלאה הוד והדר.

"ויצא יעקב מבאר שבע" (כח, י). במדרש (בראשית רבה סח, ב) מופיע אודות מה שנטל אליפז מיעקב את כל רכושו, שיעקב אמר 'לית אנא מובד סברי מן בריי' (אינני מאבד את ביטחוני בבוראי), אלא עזרי מעם ה'".

באחת הפעמים באמצע שיעורו של רבי חיים מוולאז'ין, שאל הרב את תלמידיו למי יש שעון. השקט שהשתרר - ענה את התשובה בלי מילים. לאף אחד לא היה שעון. אמר רבי חיים לתלמידיו: "סימן הוא שחסר לנו בביטחון בהשם, שכן אם היינו בוטחים בו יתברך כראוי, היה לנו כעת שעון, אפילו שעון זהב". המשיך רבי חיים במסירת השיעור, כשלפתע נשמעו דפיקות בדלת, חייל לבוש במדי הצבא ניגש אל השולחן בבהילות: "רבי, סליחה על ההפרעה. יהודי אני, משרת בעל כרחי בצבא של גויים. יוצאים אנו כעת אל הקרב, וברשותי יש שעון יקר", באומרו זאת הוציא החייל שעון זהב מכיסו. "מפחד אני ליטלו עמי אל החזית ואין לי אדם אחר נאמן חוץ מכם. אני מפקיד אותו בידכם בתנאי שתשיבוהו לי אם אשוב לקחתו, אם לא אשוב, חלילה, יהא שלכם במתנה..." (במחשבה תחילה).

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" (כח, י). איתא במדרש (סח, ג) יש שהוא הולך אצל זיווגו ויש שזיווגו בא אצלו, יצחק בא זיווגו אצלו שנאמר (כד, סג) ויצא יצחק לשוח בשדה, יעקב הלך אצל זיווגו שנאמר ויצא יעקב מבאר שבע.

כשהרה"ק רבי יעקב יצחק החוזה מלובלין זי"ע נשא אשה (בזו"ש), היתה החתונה אמורה להיות במדינה אחרת מעבר לגבול, ומפני שנתעורר איזה קושי בהפאספאר"ט שלו, לא נתנו לו רשות לעבור הגבול, והוצרכו לעשות החתונה באמצע הדרך. אמר הבדחן על חתונתו, ביצחק אבינו מצינו שזיווגו באה אצלו, וביעקב אבינו מצינו שהוא הלך אצל זיווגו (מד"ר בראשית סח, ד), והיות ששמו של רבינו הוא 'יעקב יצחק', לכן חצי הדרך הלך הוא אצל זיווגו, וחצי הדרך באה זיווגו אצלו (בישורון מלך).

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" (כח, י) בדרך כלל, אם עיקר המטרה של אדם היא להגיע למקום מסוים, לא מציניים מאיפה הגיע אלא רק לאן הגיע. לדוגמא: "פלוגי טס למזרח". אין זה משנה שהוא עזב את נס ציונה וטס למזרח.

מאידך, אם המטרה של אותו אדם הייתה לעזוב מקום מסוים לא נציין לאן עזב. לדוגמא: "פלוגי עזב את הבית בכעס". לא נציין לאן עזב.

אצל יעקב אבינו גם נזכר שיצא מבאר שבע וגם שהלך לחרן, ומדוע? התשובה נעוצה בכך שרבהקא אמרה ליעקב בפרשה הקודמת: "הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגך קום ברח לך אל לבן אחי חרנה" (כז, מב), אם כן, עיקר הכוונה היא לברוח מבאר שבע, אולם יצחק אומר ליעקב: "קום לך פדנה ארם וקח לך משם אשה מבנות לבן..." (כח, ב) הרי שעיקר הכוונה ע"פ יצחק היא להגיע לחרן, לקחת אשה.

זהו שכתוב: "וישמע יעקב אל אביו ואל אמו" (כח, ז) קיים ציווי שניהם ולכן נאמר: "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה".

"ויחבק לו וינשק לו" (כט, יג) אבל לבסוף כאשר יעקב הלך לדרכו ולבן שב למקומו, כתוב "וינשק לבניו ולבנותיו" - ולא ליעקב, לפי שכאשר בא יעקב אל לבן חשב לבן בלבו שיש לו אבנים טובות ומרגליות מוסתרות בפיו, כמו שמביא רש"י בשם המדרש, ולכן נשק לו, אבל כאשר הלך יעקב ממנו, ידע כבר שאין לו, ועל כן לא ראה כל תועלת לנשקו ... (חפץ חיים).

"ויספר ללבן את כל הדברים האלה" (כט, יג) כתב רש"י: "ויספר ללבן - שלא בא אלא מתוך אונס אחיו ושנטלו ממנו ממנו". ולעיל (פסוק יא) הביא רש"י "ד"א לפי שבא בידיים ריקניות אמר אליעזר עבד אבי אבא היו בידי נזמים וצמידים ומגדנות ואני אין בידי כלום. לפי שרדף אליפז בן עשו במצות אביו אחריו להורגו והשיגו ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק משך ידו א"ל מה אעשה לציווי של אבא

יום, אחד המלוה בשטר ואחד המלוה על פה.

אמר ליה שמואל לרב מתנה: לא תיתיב אכרעיך עד דמפרשת לה להא שמעתא, מנא הא מילתא דאמור רבנן: המלוה את חבירו סתם - אינו רשאי לתובעו פחות מל' יום, אחד המלוה בשטר ואחד המלוה על פה. א"ל, דכתיב (דברים טו, ט) 'קרבה שנת השבע שנת השמטה', ממשמע שנאמר 'קרבה שנת השבע', איני יודע שהיא שנת שמטה, אלא מה תלמוד לומר 'שנת השמטה'. לומר לך: [יש] שמטה אחרת שהיא כזו, ואיזו זו, המלוה את חבירו סתם, שאינו רשאי לתובעו בפחות משלשים יום, דאמר מר: שלשים יום בשנה חשוב שנה (מכות ג, ב).

האם זוהי אומדנא בעלמא, שעל דעת כן הלוחו, או שזהו דין ממש [ובתחילת הסוגיא (שם) משמע שזהו אומדנא, ובהמשך משמע שזהו דין הנלמד מפסוק].

שיעורי הגר"ס ר' רובין שליט"א

העוסק במצוה פטור מן המצוה

שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה. חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה. אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה (משנה סוכה כה, א).

מנא הני מילי, דתנו רבנן: בשבתך בביתך - פרט לעוסק במצוה, ובלכתך בדרך - פרט לחתן. מכאן אמרו: הכונס את הבתולה - פטור, ואת האלמנה - חייב. מאי משמע, אמר רב הונא: כדרך, מה דרך רשות - אף כל רשות, לאפוקי האי דבמצוה עסוק. מי לא עסקין דקאזיל לדבר מצוה, וקא אמר רחמנא ליקרי - אם כן לימא קרא בשבת ובלכת, מאי בשבתך ובלכתך - בלכת דידך הוא דמיחייבת, הא בלכת דמצוה - פטירת [וכו']. והעוסק במצוה פטור מן המצוה מהכא נפקא, מהתם נפקא וכו' (גמרא שם).

תניא, אמר רבי חנניא בן עקביא: כותבי ספרים תפילין ומזוזות, הן ותגריהן ותגרי תגריהן, וכל העוסקין במלאכת שמים, לאתווי מוכרי תכלת - פטורין מקריאת שמע, ומן התפילה, ומן התפילין, ומכל מצות האמורות בתורה, לקיים דברי רבי יוסי הגלילי. שהיה רבי יוסי הגלילי אומר: העוסק במצוה פטור מן המצוה (שם כו, א).

האם הגדר הוא כמו אונס, שכיון שעוסק במצוה אינו יכול ללכת ולעסוק במצוה אחרת, כיון שעל ידי זה יפסיד המצוה שעוסק בה. או שמא הוא דין שיעור וגבול בחיוב המצוה, וכמו הדין (כתובות נ, א) שצריך להוציא מממונו עד חומש.

סירת דוד (לגר"ד הקסר, שיעורי הלכה עמ' קסז, סוכות ס' כט אות ה).

ושננתם לבניך

טיפ שבועי בנושאי קריאה ולמידה מהרב אברהם יעקב זובין שליט"א

קריאת ספרי קומיקס

הורים רבים שואלים אותי, למה אין יותר ציורים בחומר הלימודי שימחישו לילדים את מושגי הלמידה הנרכשים. למה לא הופכים את כל ספרי הלימוד לקומיקס.

או, שאלה הפוכה; הילד שלי קורא ספרי קומיקס רבים, איך אפשר לומר שהוא לא קורא טוב.

אז האמת היא, שבספרי קומיקס יש חיובי ושלילי. מצד אחד הם אכן ממחישים לבן או לבת שלכם את המסר שהם רוצים להעביר.

אבל!! והאבל הוא גדול מאוד, הקומיקס גם מאוד מאוד מגביל את הילד שלכם מלהתקדם בתחומי הלימוד וברכישת ידע נוסף.

אמר לו יעקב טול מה שבידי והעני חשוב כמת".

הגרמ"מ שולצינגר זצ"ל סיפר ששאל פעם את הסטייפלער, איזה מעלות צריך לחפש כשרוצים לבחור חתן, אמר לו הסטייפלער שכשבוחרים חתן, לא צריך לבדוק עילוי גדול, רק צריך לבדוק שלשה דברים, שיהיה לו מידות טובות, שיהיה מתמיד, ושיהיה לו שכל הישר, אבל לא צריך להיות גאון. וסימנך "משה" מ'ידות, ש'כל ישר וה'תמדה. אמר הגרמ"מ שאלתי את הסטייפלער, אם יש לו שכל הישר, והוא גם מתמיד, למה צריך שיהיה לו מידות טובות? הרי התורה מעדנת את האדם?! הרי ע"י תורה האדם מקבל מידות טובות. ענה לו הסטייפלער, אכן התורה מעדנת את האדם, אבל זה לא מספיק, אם האדם לא מתייגע לשנות את המידות ולשפרן, התורה לבד, זה לא מספיק. והביא לו ראיה מהפרשה שלנו, אליפז למד אצל זקינו יצחק, ומה למד אצלו? "לא תרצח". וכי את הלאו של "לא תגזול" ו"לא תגנוב" הוא לא למד אצלו? הוא למד שאסור להיות רוצח, ושודד מותר כן להיות? מה התירוץ? אם הוא לא היה לומד תורה הוא היה רוצח, אבל היות שלמד תורה, והתורה מעדנת את האדם, אז זה הועיל לו להוריד אותו מדרגת "רוצח" לדרגת "שודד". אמר לו הסטייפלער, וודאי שהתורה עוזרת, שבלי התורה הוא היה רוצח ואילו עם התורה הוא סתם "חיה רעה". אם לא עובדים על המידות, זה לא מספיק.

"ויהי בבוקר והנה היא לאה" (כט, כה) "לפי שמסר יעקב סימנים לרחל, וכשראתה רחל שמכניסין לו לאה, אמרה: עכשיו תיכלם אחותי. עמדה ומסרה לה אותן סימנים" (רש"י).

המעשה של מסירת הסימנים ללאה היה מפעים בכל קנה מידה. העובדה שהיא יכולה לעלות בגורלו של עשו, להפסיד את כל הקמת בית ישראל יחד עם יעקב אבינו, ואולי לאבד חוץ מעולמה הגשמי גם את עולמה הרוחני - הייתה ידועה לרחל בפירוש. והיא ויתרה. לקחה את הסיכון ומסרה סימניה לאחותה. וכאן הבן שואל: ייתכן סיכון - לפחות קטן - שיעקב יתוודע לכך שזו לאה, שהוא יכעס על רחל ויגרש את לאה ובמקום המטרה הנעלית, למנוע מלאה להתבייש, ייתכן מצב של בושה גדולה וכפולה. הכיצד נטלה רחל את העוז לעשות חסד עם אחותה - שלא תבוש - על חשבונו של יעקב?...!

מחוץ לחדרו של החזון איש הסתובב בעצבנות קלה תלמיד חכם צעיר, רבי יהושע ברים שמו. הוא ממתין לחזון איש כרבע שעה, בדרכם למסיבת ה'תנאים' של בחור מבוגר שזכה להבטחת החזון איש שישתתף בתנאים. בתוך החדר ישב החזון איש עם זוג יהודים בגיל העמידה, הם שטחו על השולחן מחטים וחוטים, כפתורים ממנים וגדלים שונים, הם מראים לחזון איש אחד אחרי השני, הבעל אומר את דעתו, הגברת מחווה את דעתה והחזון איש פוסק... הם רושמים את דבריו וממשיכים הלאה, כאילו זה הדבר הכי טבעי ונכון. ר' יהושע ברים מסתובב בחוץ בלחץ. החתן מחכה כבר וכל הנוכחים ממתינים שהחזון איש יגיע לכבד בנוכחותו את התנאים. רק כעבור זמן ארוך יצאו בני הזוג, נטלו את צרורותיהם ופנו משם, והחזון איש מסביר במתיקות לר' יהושע: "טורח ציבור - יודע אני מהו ואינו קל בעיני כלל, חלילה וחס". ר' יהושע המתין בשתיקה, דעת הייתה בו וידע שההסבר יגיע מיד. החזון איש המשיך בעדינות מתנצלת: "בני הזוג הללו ניצלו מן המלחמה הנוראה. הם הגיעו לארץ חסרי כל ובדעתם לפתוח באמצעות כספי השילומים - חנות למוצרי תפירה ממנה יתפרנסו. אין להם בני משפחה קרובים, אין להם בני משפחה רחוקים. בודדים הם בעולם. יודעים הם שאין זה מתאים לשאול אותי על החנות, ובכל זאת הגיעו אלי לשאול בחוות דעתי. משמע, אין להם מישור אחר לשאול אותו על כך! אם כן, החובה מוטלת עלי לעשות כל שאפשר כדי שירגישו שעזרתי להם בלב שלם. ולא רק אני מצווה בזכות גדולה זו לעזור לשבורי לב", הטעים החזון איש מדוע אין כאן טורח ציבור, "כל הנוכחים באולם מצווים אף הם כמוני בדיוק בעזרה נצרכת זו לגלמודים אלו..."

נשוב לרחל שמסרה סימניה לאחותה בלא לשאול לחוות דעתו של יעקב. חז"ל הפליגו מאוד בחומרת העוון לבייש יהודי. רחל מלמדת אותנו שלמרות שאסור להצטדק ולקיים מצוות על חשבון אחרים, יש מצוות שמוטלות על הכלל, יש איסורים שבכל מחיר אסור לעבור. במקרה שכזה אין שואלים ואין מבקשים רשות. כולם חייבים במצוה באותה צורה ובאותה רמת חיוב. "עמדה ומסרה לה אותן סימנים". ויעקב? הוא לא יכעס. זה אמנם על חשבונו, אבל אף הוא חייב במניעת בזיונה של לאה (במחשבה תחילה).

"ויאמר לבן לא יעשה כן במקומו לתת הצעירה לפני הבכירה" (כט, כו)

מסופר על הרה"ק בעל ה"פני מנחם" מגור זי"ע שקרא פעם לאיזה 'עסקן' ובקש ממנו לעזור למאן דהו, ואותו עסקן לא ענה תשובה ישירה, אלא הנהן בראשו איזה תשובה מתחמקת... אמר לו הרבי בפיקחותו: "אל תענה לי תשובות כמו פוליטיקאי..." והסביר את עצמו ואמר: גם כאן יעקב שואל את לבן: "למה רמיתני?" ומה עונה לו לבן על כך: "לא יעשה כן במקומו לתת הצעירה לפני הבכירה". ונשאלת השאלה: איך יכול היה לבן להיות כל כך גס רוח ולומר ליעקב כזאת תשובה, איפה הוא היה עד עכשיו עם הטענה הזאת? אלא זה היה

בן או בת שמתרגלים לקבל, המחשה ברורה כל כך של מסר לימודי או חינוכי מפסיקים את החשיבה העצמית שלהם, מפסיקים את כח הדמיון שלהם ומחלישים את כישורי הקריאה שלהם.

בנוסף גם ילדה שלא קורא טוב מטעה את אבא או אמא שמצפים ממנו לקרוא יותר והוא מתחמק אל תוך הספר המלא בצבע ובהמחשה חיה, כמעט כמו בסרט.

בהצלחה ולהשתמע בטיפ הבא.

ניתן לשלוח שאלות בעניני קריאה ולמידה [לכתובת המערכת lintop200@gmail.com], ובמידה ויש בשאלה ענין ציבורי, נפרסם השאלה והתשובה.

שמחת התורה

שו"ת בעניני הפרשה והמועד

מתוך כתבי הגרי"ש סטורץ שליט"א

מדוע יעקב אבינו ישן דווקא בלילה הזה?

'ויפגע במקום, וילן שם כי בא השמש, ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו, וישכב במקום ההוא' (כח יא).

ופירש רש"י ז"ל: 'וישכב במקום ההוא. לשון מיעוט באותו מקום

שכב, אבל י"ד שנים ששמש בבית עבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה'. עכ"ל.

וקשה מאי שנא לילה זה ששכב משאר הלילות, וכי בלילה זה היה פטור מתלמוד תורה.

ועוד קשה מהו מה ששימש בבית עבר, והרי כל ימיו היה יושב אהלים באהלי שם ועבר, ומה היה מיוחד ב"ד שנים אלו. ובפרט קשה כיצד נטמן מעשיו במקום זה, וכי לא ידע עשיו שדרכו של יעקב לשכון תמיד באהלי שם ועבר, ומה שיך הטמנה במקום הרגיל והידוע.

ועוד קשה מהו הלשון 'ששימש בבית עבר'.

ועוד קשה מדוע נקטו 'עבר' ולא 'שם ועבר'.

א. ונקדים מה שכתב המזרחי (כה כב) וז"ל: 'ותלך לדרש [האמור גבי רבקה]. לבית מדרשו של שם. וכו'. וגבי (כה כז) 'יושב אהלים. אהלו של שם ואהלו של עבר'. וכשהלך יעקב לחרן אמרו (ומגילה יז. הובא ברש"י כח ט): 'שנטמן בבית עבר', הוא משום דהכא אין סברא לומר שהלכה לבית מדרשו של עבר בזמן שהיה מדרשו של שם אבי אביו קיים, שהרי לא מת שם עד שהיה יעקב בן חמשים שנה (סדר עולם רבה פרק א). אבל כשהיה 'יושב אהלים' (כה כז) דמשמע תרתי, אמרו: 'אהלו של שם ואהלו של עבר'. וכשפירש מאביו ללכת לחרן שהיה אז בן ס"ג שנה כדאיתא בשלהי פרק קמא דמגילה (ומגילה יז. הובא ברש"י כח ט), שכבר היה מת שם קודם זה י"ג שנה, אמרו: 'שנטמן בבית עבר'. עכ"ל. ודבריו מוכחים מסדר הדורות, ובה ניחא הקושיא מדוע נקט עבר ולא שם.

ב. ונראה שלא נטמן בבית מדרשו, לפי ששם היה מקומו הידוע, אלא נטמן בביתו של עבר. ושם שימשו, וגדולה שימושה יותר מלימודה.

ג. ולפי זה נבא לבאר מדוע הלילה שכב. דהנה יש להקדים דברי הט"ז (אה"ע סי' כה סק"א), וז"ל: 'שוא לכם משכימי קום וכו'. דהיינו שיש תלמידי חכמים מנדיין שינה מעיניהם ועוסקים בתורה הרבה, ויש תלמידי חכמים שישנים הרבה כדי שיהיה להם כח החזק וזריזות לב לעסוק בתורה, ובאמת יכול ללמוד בשעה אחת מה שזה מצטער ועוסק בשני שעות, ובודאי שניהם יש להם שכר בשוה. על כן אמר שוא לכם, דהיינו בחנם לכם שאתם מצטערים ומשכימים בבוקר, ומאחרי שבת בלילה, וממעטים שנתם, זה בחנם כי כן יתן ה' לידידו שינה, דהיינו מי

כוונתו של לבן, "לא יעשה כן במקומנו" - אצלנו לא נוהגים לומר "כן", רק עונים בדרך עוקפת...

"ויאהב גם את רחל מלאה" (כט, ל)

ניתן לפרש שיעקב אהב את רחל גם מסיבת לאה, כלומר: שע"י שלאה רימתה את יעקב ורחל לא סיפרה לו מזה - מדה טובה זו של רחל השפיעה על יעקב שיאהב אותה יותר ויותר (ר' שלמה קלוגר).

"וישב לבן למקומו ויעקב הלך לדרכו" (לב, א-ב)

למרות שראה לבן את מעשי יעקב עדיין לא הושפע ממנו להיטיב מעשיו, אלא "וישב לבן למקומו" נשאר "לשבת" במקומו, במדרגתו הראשונה בדעות ובמדות, ולעומת זאת יעקב החזיק מעמד ולא הושפע מלבן לרעה אלא "ויעקב הלך לדרכו" התקדם והלך בדרכו, דרך ה'. (וע"פ ר' מאיר שמחה מדווינסק)

"ויפגע במקום" (כח, יא) פירש רש"י "ורבותיו פירשו (ברכות כו:): לשון תפילה, כמו 'אל תפגעו בי' (ירמי ז. טז).

יש לרמז, שהתפלל לפני הקב"ה שבכל מקום שיהיה, לא יהיה לבו חלוק על המקום, דהיינו, כענין שאומרים בשם הרה"ק ר' שלמה מקרלין זצוק"ל, על מה דאיתא במדרש, וכן פירש"י בחומש על פסוק (דברים ו. ה) 'ואהבת את ד' אלוך בכל לבבך' 'שלא יהיה לבך חלוק על המקום', ואמר הפירוש, אשר בכל מקום שהוא, יעבוד את השי"ת. כי יש בני אדם כשהם באיזה מקום ואינם עובדים להשי"ת, אומרים שהמקום גורם, כי אם היה באיזה מקום אחר, בוודאי היה עובד להשי"ת. על זה אמר שחלילה לומר כן, כי לא המקום גורם ח"ו איזה מניעה לעבודתו ית', כי כיון שהכל מאתו ית', ורצון השי"ת הוא שיהיה האדם כעת במקום הזה, מסתמא גלוי לפניו ית' שזה המקום לא יגרום שום מניעה ח"ו לעבודתו ית', רק המניעה הוא מצד האדם, לכך אמר: 'שלא יהיה לבו חלוק על המקום' שהוא שם. וזהו הרמז 'ויפגע במקום', יעקב אבינו התפלל על כך שבכל מקום אשר יהיה, לא יהיה לבו חלוק על המקום. (בית אהרן)

"ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו" (כח, יא) ברש"י: "התחילו מריבות זו עם זו וכו' מיד עשאן הקב"ה אבן אחת" וכו'.

יש לדקדק: אם כבר נעשה נס וכל האבנים נעשו לאבן אחת, מדוע לא נעשה נס יותר גדול שיהפכו לדבר רך שיהיה יותר נוח. אלא מכיון שהנס נעשה על ידי שהאבנים רבו, לא רצה הקב"ה שיהפך לדבר נוח, כדי ללמדנו שממריבה לא יכול לצאת דבר נוח (הגר"א).

"והנה מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו" (כח, יב)

איתא מהרה"ק ה'חידושי הרים' זי"ע על דברי המדרש 'והנה מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו' עולים ויורדים ביעקב, רוקדים בו, וכשראה יעקב שכל מלאכי אלוקים תלויים בו ועומדים בו ובמעשיו, אמר, אילו ידעתי עד כמה אני פועל בהאי עלמא לא ישנתי. ז"ל הרי"ם: ואם היה אדם מישראל יודע עד היכן ולאיה מקום מגיעים מעשיו, כי אז לא היה מבטל שום דבר מהעבודה וממעשים הטובים, והוא על ידי מעשיו יכול להרבות שפע ושמחה בעולמות העליונים.

"והנה מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו" (כח, יב) פירש רש"י: "עולים ויורדים עולים תחילה ואחר כך - יורדים, מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע, וירדו מלאכי חוץ לארץ ללוותו".

לכאורה יוקשה, הלא מעשה זה, שחלם את החלום על המלאכים העולים ויורדים, התרחש בעת שהיה בהר המוריה, שאינו גבול ארץ ישראל ומדוע התחלפו שם המלאכים? כך הקשה ה'באר יוסף', ואמר על כך 'חאפ' נפלא, מתיקות התורה: על הפסוק: "הארץ אשר אתה שוכב עליה", דרשו חז"ל "מלמד שקפלה הקב"ה לכל ארץ ישראל והניחה תחת יעקב אבינו". נמצא שכעת היה יעקב בסוף גבו לארץ ישראל, ומן המקום שהוא כעת משם ואילך הוא חוץ לארץ, ממילא הוצרכו מלאכי ארץ ישראל להתחלף עם מלאכי חוץ לארץ, מלאכי ארץ ישראל עלו לרקיע, ומלאכי חוץ לארץ ירדו ללוותו לחוץ לארץ (וחי ראובן).

"הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו" (כט, ז)

מבאר רבינו האור החיים הקדוש, מה זה ענינו של יעקב אבינו האידך הרועים מתנהגים עם הצאן וזה לשון קדשו: 'טעמו אשר נעשה שופט להם, הוא לצד צער בעלי חיים דבר תורה, וחש על הצאן'. כמו"כ בפרשת וישלח מצינו שיעקב אבינו עשה סוכות לבהמות כדי להגן עליהם מהחום, וכותב רבינו הקדוש שזה

שישן הרבה כדי שיחזק מוחו בתורה, נותן לו הקב"ה חלקו בתורה כמו אותו שממעט בשינה ומצטער עצמו, כי הכל הולך אחר המחשבה. עכ"ל.

ולדברי הט"ז קשה מדוע נמנע יעקב מלשכב כל אותם השנים. וכן קשה מדברי הגמרא (ב"ב י.). 'אמר רב נחמן בר יצחק, אלו תלמידי חכמים שמנדדין שינה מעיניהם בעולם הזה, והקב"ה משביען מזיו השכינה לעולם הבא'. ומבואר שיש מעלה לנדנד שינה מעיניו, וקשה על הט"ז. וצריך לומר שאם מרגיש אדם עייפות ומשער שאם ילמד יזיק למחרת, ראוי לשכב לישון כדברי הט"ז. אך אם מרגיש שיכול ללמוד עוד עד שתחטפנו שינה, ראוי להמשיך בלימודו. ולכן כל אותם שנים נתן הקב"ה כח ליעקב אבינו, למלא חפצו בתורת ה', והרגיש שיכול לקיים שניהם. אמנם בלילה זה הרי הקב"ה שינה סדרי בראשית כדי שיעקב אבינו ישן בבמקום, כדאיתא בגמרא (סנהדרין צה: הו"ד ברש"י כאן) ששקעה חמה שלא בעונתה. ובודאי הרגיש יעקב אבינו גם צורך לישון, וממילא נשכב לישון כדי לקיים את דברי הט"ז.

ד. וראה עוד במהרש"א (ח"א ב"ב י. ד"ה אלו), וז"ל: 'אלו תלמידי חכמים שמנדדין שינה וכו'. יש לפרש בזה על דרך וקוי ה' יחליפו כח, שאמרו בסוף קדושין שהתורה נותנת כח ללומדי תורה. ולפי שמיעוט השינה מחליש את האדם, אמר בתלמידי חכמים המנדדין שינה בעולם הזה בלימוד תורתם, הקב"ה נותן להם כח ללמוד תורה ומשביען בעולם הזה שכינתו דלעולם הבא, דאין שם שינה וחלשות האדם, כדאמרין אלא שהצדיקים יושבין ונהנין מזיו השכינה'. עכ"ל. ולכן בכל השנים שנטמן בבית עבר, ופרק מעצמו כל חשבון מלבד שימושיו של עבר ועסק בתורתו, נתן לו הקב"ה כח שלא הוצרך לקיים את דברי הט"ז. משא"כ קודם ואח"כ הוצרך לשכב לישון כדרך כל אדם כדי שיהיה לו כח לעסוק בתורה.

ה. החזקוני (כח יא) ביאר שאף בשינה זו היה דעתו על ניצול הזמן, וז"ל: 'וישכב במקום ההוא ולא על כרים וכסתות. אע"פ שהיה קרוב לעיר, כדכתיב 'ואולם לזו שם העיר לראשונה'. אלא לפי שהיה רוצה להשכים בבקר כדכתיב 'וישכם אברהם בבקר'. ואם היה מתאכסן בתוך העיר לא היה יכול לצאת בהשכמה שהשערים סגורים'. עכ"ל.

ו. ועוד נראה שכיון שבשנים שישב באהלי שם ועבר, שפיר כשנסתלקו שם ועבר מבית המדרש לביתם, הלך יעקב לישון לקיים דברי הט"ז. אך בשנים אלו שעסק בשימושיו של עבר בביתו, אף בלילות היה נים ולא נים לראות דרכו בקודש, וללמוד ממעשיו ושימושיו בעבודת ה' ביום ובלילה.

ז. ועוד אפשר שעבר לעת זקנותו הוצרך למשמש אף בלילה.

ח. ועוד נראה שבכל השנים לא נשכב מעצמו לישון, ובודאי לא סידר לעצמו אבנים למראשותיו, וכל שכן לא כרים וכסתות, אלא כשתשש כוחו נרדם. אך בלילה זה שהיה בדרך, ובא השמש פתאום, הבין שרצון ה' שישכב לישון, ולכן סידר לעצמו מקום.

ט. ועוד נראה שבדרך משום הסכנה ידע שצריך לסדר לעצמו מקום מוגן מפני חיות רעות, ומרזב אבנים, ואינו יכול לעסוק בתורה עד שיפול עליו תרדמה, ולכן נשכב לישון, משא"כ בי"ד שנים קודם.

י. ועוד אפשר שבכל השנים עסק בתורה כדרכו של הט"ז, אך כעת שהוצרך להקדים שימושיו של עבר ליציאתו ללבן, וכלשון רבינו בחי (כח יא), וז"ל: 'כי שלחו אביו יצחק ללמוד תורה בבית עבר י"ד שנה קודם שהלך לחרון אל בית לבן'. עכ"ל. והרגיש שהוא דבר האבד כל רגע. משא"כ בתלמודו מתועלת התלמוד, ללימוד כל דבר על אופנו וסדרו, ולא להיות עייף ויגע מחוסר שינה, כדברי הט"ז.

יא. הכלי יקר (כח יא) ביאר, וז"ל: 'וישכב במקום ההוא. משמע אבל קודם לכן לא שכב במטה. כי לא רצה לעלות על ערש יצועיו עד אשר מצא מקום מטתו שלמה. וכן נדר דוד שנאמר (תהלים קלב ב - ה) אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב, אם אעלה על ערש יצועי אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה, עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב. הזכיר את יעקב תמיד, כי גם הוא נדר נדר כזה כמו כן, מאומרו וישכב במקום ההוא אבל לא קודם לכן'. עכ"ל. ומבואר שכשבא למקום הזה אף שעדיין לא ידע שהמקום קדוש כל כך, שאילו ידע לא ישן, מכל מקום ידע שמצא את המקום הראוי להקים בו משכנות לאביר יעקב.

יב. המלבי"ם (כח יא) ביאר, וז"ל: 'מתנאי הנבואה שיהיה חכם גבור ועשיר כמו"ש חז"ל. שלעומת שצריך שהנביא יהיה אמיץ לבו בגבורים, הנה יעקב פגע במקום וילן שם מצד כי בא השמש, כי פחד ללכת בלילה לבא אל עיר מושב ולא היה בו רוח גבורה. נגד מעלת העושר לקח מאבני המקום וישם מראשותיו, ולא היה בידו כר וכסת לשכב עליו, כי הלך מבית אביו במקלו מבלי מאומה. או לדברי חז"ל שאליפז לקח את כל אשר לו. נגד מעלת החכמה שיכין את עצמו בעיון ובמושכלות, והוא שכב במקום ההוא, ולא הכין את עצמו לנבואה זו ע"י עסק התורה'.

דבר שלא עשה עדיין שום אדם מעולם, ויעקב ייחס לזה חשיבות מיוחדת. ובזה מפרש את הפסוק 'יעקב נסע סכתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכת על כן קרא שם המקום סכות' (לג, יז): 'ואם תאמר, וכי בשביל שעשה שם יעקב סוכה יקרא למקום כן. אולי, כי עשה דבר חדש בחמלתו על המקנה, מה שלא עשה כן אדם קודם, שיכין סוכה לבהמות, ולשינוי חדש קרא המקום עליו'.

"וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי, ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים" (כח, טז)

לאחר שנתעורר יעקב אבינו משנתו אמר: 'הנה יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי', ונשאלת השאלה וכי הוא צריך לדעת כל דבר, ומה איכפת לו שלא ידע? רבינו האור החיים הקדוש מביא את פירושו של רש"י הק', שאם היה יודע על קדושת המקום, לא היה יושן במקום קדוש כזה. אולם שואל על זה, שהרי שאם לא היה יושן לא היה זוכה לחלום נבואי כזה עם כל ההבטחות הגדולות האלו, ובודאי שגם אם היה יודע על קדושת המקום, היה הולך לישון כדי לזכות בכל ההבטחות. אלא מתרץ ומבאר, שכוונת יעקב אבינו היתה, שאם היה יודע היה מכין עצמו כראוי, ואז היה זוכה לנבואה כזאת בהקצין ולא בחלום, ולא היה צריך לישון, כדי לזכות בנבואה. לכך גם נאמר 'וירא יעקב מאוד' שחשש שלא יהיה קיום והמשך להתעוררות שהיתה לו, שמי שזוכה להתעוררות מהשמים צריך להלביש אותו מיידית במעשה טוב, כדי שההתעוררות לא תפוג מאלה, ולכן מיד 'וידור יעקב נדר' שיהיה פעולה גם מצד עצמו.

"ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבוש והיה ה' לי לאלקים" (כח, כ)
יעקב ביקש שאף כאשר יתן לו הקב"ה לחם לאכל ובגד ללבוש ויהיה לו כל טוב ושפע רב לא ישכח ח"ו את השי"ת ויהיה ח"ו בבחינת 'וישמן ישורון ויבעט', אלא והיה לי לאלקים.

"ויאמר לבן הגל הזה עד ביני ובינך היום... ויאמר לבן ליעקב... עד הגל הזה ועדה המצבה..." (לא, מח-נב)

בתחילה לבן אומר שהגל יהיה עד, ואח"כ אומר לבן ליעקב שגם הגל וגם המצבה יהיו עדים. הלא דבר הוא! ונראה לבאר ע"פ דברי הגמ' (סנהדרין נז:): שבן נח די לו בעד אחד, אך ישראל צריך שני עדים. ולפיכך: "ויאמר לבן" כלפי עצמו "הגל הזה עד" לבדו, שהרי איני צריך אלא עד אחד, אך "ויאמר לבן ליעקב" שהוא צריך שני עדים - "הנה הגל הזה והנה המצבה... עד הגל הזה ועדה המצבה" - שני עדים... (מהרי"ל דיסקין).

"לא עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו" (כט, ז)

מרגלא בפומיה דהרה"ק רבי מאיר מפרימשלאן זי"ע, רבונו של עולם לא עת האסף המקנה, אם טרם הגיע העת לקבץ ולאסוף את גלויות עמך ישראל, על כל פנים, השקו הצאן ולכו רעו, תשפיע לכלל ישראל צאנך פרנסה וכל הצטרכויותיהם על אף שחטאו, עד שתחיש הגאולה השלימה במהרה בימינו.

עכ"ל. ונראה שהקב"ה סובב את הדבר שנבואה זו תבא לו בזמן של רפיון שנעדר ממנו כל הכוחות של נבואה. וגם שכיבתו במקום בא משמים.

יג. ובאמת מצינו בגמרא (ברכות כו:): 'יעקב תקן תפלת ערבית, שנאמר ויפגע במקום וילן שם, ואין פגיעה אלא תפלה, שנאמר ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי'. ומבואר שתפילת ערבית הוא מלשון פגיעה באקראי, וכפי שהובא בפסוק שהוא תפילה על גזירה שנגזרה ועת צרה. והכוונה שיעקב אבינו שהוא התחיל את גזירת הגלות בפועל, הורה דרך לבניו, שגם בשעת הגלות בעת החושך והלילה עדיין יש מקום להתפלל ולפגוע בה'. ולא ימנע עצמו מהרחמים, וגם בשעה של רפיון שכל הכוחות המביאות את האדם לנבואה ודבקות בה' יתברך עוזבים אותו. וכמבואר בסנהדרין (צה:): ששינה הקב"ה סדרי בראשית משום ש'אמר הקב"ה צדיק זה בא לבית מלוני יפטר בלא לינה, מיד בא השמש'. ופשוט שגם צורך השינה והעייפות בא לו באמצע היום כדי שישכב לישון בבית מלוני.

שלום לאוהבי תורתך

שו"ת בעניני הפרשה והמועד

מתוך כתבי הגר"ש חזקיה שליט"א

כיצד אמר יעקב 'ותר'י"ג מצוות שמרתי', הרי נשא

שתי אחיות?

"כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי" (לב, ה)

דבר אחר גרתי בגימטריא תרי"ג, כלומר עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי (רש"י)

ידוע מה שדנו רבותינו הראשונים, כיצד נשא יעקב שתי אחיות, הרי האבות קיימו כל התורה כולה, והנה בפסחים (קיט, ב) חזינו, שיעקב אבינו סבור שכעבירה נחשב לו שנשא שתי נשים, ולכך בסעודה לעתיד לבוא, כשיאמרו ליעקב 'טול וברך' אומר להם: איני מברך, שנשאתי שתי אחיות בחייהן, שעתידיה תורה לאוסרן עלי. וצ"ע, כיצד רמז יעקב אבינו כאן 'ותר'י"ג מצוות שמרתי', הלא נשא שתי אחיות.

תירוץ א. דבר הדומה לאסור מן התורה

הרדב"ז בתשובה (ח"ב סי' תרצ"ו) כותב ליישב מה שיעקב נשא ב' אחיות, נ"ל שאינה שאלה כלל שהרי העכו"ם אין להם אחוה כלל ואפילו שכפרו בעכו"ם וגיירו מותרות היו לו דקיי"ל דמן התורה מותר האדם לישא שתי אחיות גיורות אפי' שהן אחיות מן האם ורבנן גזרו שלא ישא שתי אחיות מן האם ואפי' אם תרצה לומר שהיה נזהר יעקב אפי' מן הדברים שעתידין הדורות האחרונים לגזור עליהם יודע היה יעקב שלא היו אחיות מן האם אלא מן האב וזה שאמרו נתנה תורה ונתחדשה הלכה שיהיה אחוה למקבלי התורה אבל קודם לכן לא היה להם אחוה ועדיין אין להם אחוה לאותם שלא קבלו תורה ואפי' נתגייירו כדפרישית. והא דאמרין אמר יעקב אני לא אברך שנשאתי שתי אחיות שעתידיה תורה לאסור אותם מ"מ חסידות הוא להתרחק מהדבר הדומה לאסור מן התורה ולפיכך לא רצה לברך.

ממילא יש לומר דבאמת יעקב קיים תרי"ג מצוות ומה שנשא אותם היה בהיתר, ומה שלא רצה לברך מכיון שזה דבר הדומה לאיסור מן התורה.

וכעין זה כתב באגרות משה (אבן העזר ח"ד סי' ט'), דהביא את הקושיא איך יעקב נשא שתי אחיות, וכתב ליישב דהא ב' אחיות ע"י קידושין נאסרו וקודם מתן תורה לא היה לא היה כלל עניין תפיסת קידושין דאיסור אשת איש לבני נח אינו מדין תפיסת קידושין וקניין באישה דלא שייך קניין זה לבן נח אלא הוא ייחוד בעלמא בלא שום קניין ולכן יכולים להיפרד ולילך זה מזה כל זמן שירצו וכדאיתא בסנהדרין (נח:): וברמב"ם (פ"ט מהל' מלכים ה"ח) ובכהאי גוונא גם אחר מתן תורה לא נאסרו קרובות האישה ונמצא שלא הו"ל שום איסור דב' אחיות כלל.

וע"ז מקשה האגרות משה מפסחים שיעקב אומר נשאתי שתי אחיות בחייהן שעתידיה תורה לאוסרן עלי, ולכאורה קשה הרי יעקב עשה זאת בהיתר, והכא משמע שיעקב עשה איסור במה שנשא את שניהם. וכתב באגרות משה (שם) שכיון שעל כל פנים עתידה תורה לאוסרן עליו אף שלא אסרה את נשיו לא נאה שיברך.

תירוץ ב. איכא קצת עונש

בעלי התוס' בדעת זקנים (לז, לה) כתבו דמ"מ הואיל ועתידיה תורה איכא קצת עונש בדבר ואפ"ה נשאן אף על גב דאיכא קצת עונש לפי שלא היה רוצה אלא מן הצדקניות ולא מצא בדור צדקניות כמותן וגם אחת מהן לא היתה יכולה

להוליד לבדה כל השנים עשר שבטים.

תירוץ ג. מראית העין כנושא שתי אחיות

עוד יש שכתבו כעין זה (מאיר עיני ישראל) דאף שבאמת יעקב היה מותר לישא ב' אחיות, ועיי"ש באורך בביאורו בזה, מ"מ הכא לפי מדרגת יעקב היה נראה למראית העין כנושא שתי אחיות, ולכן אמר "שנשאתי שתי אחיות", אך באמת תרי"ג מצוות שמרתי. וכן הוא בפירוש רבי חיים פלטיאל (דברים כג, ט).

תירוץ ד. איכא פגם שיאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה

קלה

הלבוש בספרו לבוש האורה כותב: ואין להקשות והא נשא שתי אחיות והוא בכלל תרי"ג מצוות שכיון שהם מקודם לכן היו מכת מקיימי תרות נח ועכשיו גם הן קבלו עליהם תרי"ג מצוות של תורה הרי הם כמו גיורות לתורות משה, ואין עוד שם אחיות עליהם דכקטן שנולד דמי, וכי תימא א"כ למה יאמר יעקב בסעודה לעתיד איני מברך שנשאתי שתי אחיות כדאיתא בערבי פסחים, דאע"ג דערוה מן התורה לא הוה מ"מ פגם מיהא איכא שמא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה ואין זה פרישות לגברא דכוותיה.

תירוץ ה. אחד לא חשוב חסרון

בבית האוצר (ח"א כלל מ"ח) כתב לייסד דאחד לא חשוב חסרון וכמו שמצינו שאם יום אחד אינו בכלל אין זה חסרון, ולכן נקטו חז"ל בכמה מקומות ארבעים חסר אחת, והיינו שאף אם חסר אחת שייך ע"ז מספר ארבעים, ובזה מבאר גם מה שיעקב אבינו אמר תרי"ג מצוות שמרתי אף שהיה חסר לו איסור ב' אחיות, כיון דאחד לא חשוב חסרון.

ובאתוון דאורייתא כתב להוכיח זאת דהרי מצות פריה ורביה מבואר בקידושין דהוי מצות עשה שאין הזמן גרמא, וקשה שהרי ביוה"כ נאסרה מצות פריה ורביה ולכאורה היה צריך להיות מ"ע שהזמן גרמא, אלא מוכח שאחד לא חשוב חסרון.

ובספר יפה נדרשת (ברייתא דר"י) הביא ראיה לזה מפרה אדומה דשתי שערות פוסלות אבל שיער אחד אינו פוסל דאחד לא הוה חסרון.

תירוץ ו. ערמתו של לבן גרמה לו

בכרם חמד כתב לבאר דיש להבין מה שאומר להם יעקב "ויצו אותם לאמור" דלכאורה לאמור מיותר. והנה המהרש"א (וימא כח:) כותב ברחל ולאה איכא למימר כיון שנשא רחל בהיתר דרחל נתקדשה לו בעבודת שבעה שנים ולאה נשאה בערמת לבן אותו לא הוציא שוב אחת מהן משום שהוא דבר שעתידה תורה ליאסר כיון דלא היה מצווה אז. והיינו שאם היה מגרש אחת מהם לא היה יכול לשאת אחותה משום אחות גרושתו. ומביא גם מה דאיתא בסנהדרין (נו:): דילפינן דב"נ מזהר על עריות מהא דכתיב ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל, לאמר זו גילוי עריות וכן הוא אומר לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר.

וא"כ יש לבאר דיעקב אומר להם "ויצו אותם לאמור" והיינו מה דילפינן מלאמור דבני נח מזהרין על העריות וא"כ אם תאמר שחטאתי בלקיחת שתי אחיות לזה ציוה להם "כה תאמרון", היינו שתתמצו לעשוי "עם לבן גרתי" והוא גרם לי שנשאתי שתי אחיות על ידי ערמתו, אבל אני תרי"ג מצוות שמרתי כי לא היתה לי אפשרות אחרת שאם היה מגרש אחת מהם השניה היתה אסורה עליו מדין אחות גרושה. וממילא מבואר שפיר מה שאמר יעקב שאינו יכול ליקח כוס של ברכה "שנשאתי שתי אחיות" והיינו דזה היה בערמתו של לבן ולא היתה לו ברירה, אך הוא עצמו באמת שמר את תרי"ג מצוות.

תירוץ ז. מה שהיה מסוגל לזה

כתב המהר"ל (תפארת ישראל סי' כ') מה שאמרו בערבי פסחים כי יעקב לא היה רוצה לברך, מפני שנשא ב' אחיות. זהו ענין אחר, כי יעקב שנשא ב' אחיות, ידע כי היה ראוי שישא ב' אחיות. ואין ספק כי כל זיווג האבות לא היה במקרה, רק מאת ה' היה זה. ובשביל שהיה ראוי יעקב שישא דוקא אחיות, ודבר זה יהיה אסור בסוף, דבר זה קצת חסרון מה שהיה מסוגל ומוכן לדבר כזה. אבל יצחק, אף שהיה מותר גם כן לישא ב' אחיות, מכל מקום לא היה מוכן לזה שישא ב' אחיות, דבר שיהא אסור בסוף, כמו יעקב שהיה מוכן לדבר שיהיה אסור בסוף, ובשביל כך לא היה רוצה לברך.

ועי' עוד בגור אריה (פרשת ויגש מו, י) שכתב המהר"ל וכן הטעם מה שנשא יעקב שתי אחיות, אף על גב שהאבות היו מקיימים את התורה, כי כמו שידע יעקב התורה ברוח הקודש כך היה יודע שיש לו לישא שתי אחיות, והם הגונים לו להעמיד י"ב שבטים עמודי עולם מב' אחיות. ואין זה קשיא אם ידע זה יעקב ברוח הקודש, שהרי כל התולדות היו יודעים ברוח הקודש, כמו שפירש רש"י אצל "עתה ילוה לי אישי" (לעיל כט, לד), וגם זה היה ברוח הקודש. ואין זה שלא שמר התורה, אך כי הפה שאסר הוא פה שהתיר (כתובות טז.). ומי שהיה מודיע להם התורה הודיע להם גם כן זה, והודיע ליעקב כי ראוי לו שישא שתי אחיות כמו שנאמר לו לאליהו להקריב בחוץ.

"טוב תתי אתה לך מתתי אתה לאיש אחר" (כט, יט)

צריך להבין, מדוע היה כ"כ ברור ללבן שיעקב הוא המובחר שבעולם וטוב שישא הוא את רחל משישאנה שום איש אחר בעולם? ועוד יש להבין, מה שרימה לבן את יעקב ונתן לו את לאה במקום רחל, והרי לאחר מכאן נתן לו גם את רחל ולא נשארה היא בידו, וא"כ למה לא נתנה לו מיד ותשאר על כל פנים לאה בידו, וגם ממנה ירויח כסף מעוד חתן...

ישוב נאה כתב בספר צמח דוד: לבן ידע שבנותיו צדקניות, ויען שלבן היה שורש הרע, היה מתיירא שבאם תינשא אחת מבנותיו לאיזה רשע מן המקום, תחזירהו למוטב ויהא עוד אדם כשר בעולם. וגם יעקב אבינו אם ישא איזה מרשעת, בודאי יחזירה למוטב ותהא עוד אשה כשרה בעולם. לזה אמר "טוב תתי אותה לך מתתי אותה לאיש אחר", כי שניכם צדיקים אתם ולא יתווסף עי"ז צדיק בעולם, משא"כ אם אתן אותה לאיש אחר ואתה תשא אשה אחרת, אז יהפכו בעלה ואשתך לצדיקים, ואיככה אוכל וראיתי שמרשעים נעשים צדיקים. ולכן שמח לתת את שתי בנותיו ליעקב כדי שידבקו כל צדיקים אהדדי ולא יתערב רשע ביניהם פן ישוב גם הוא. לפי"ז מובן נפלא, גם למה נתן לו עוד את שתי בנותיו הנוספות זלפה ובלהה. שגם הם לא יתחתנו עם עוד שני אברכים ו"פדן ארס" בסוף תיהפך לקהילה חרדית... (להתעדן באהבתך).

סיפור קצר

באחת התקופות רצו להוציא את מוסדות 'יד עזרה' מידי של הרה"צ ר' אשר פריינד ז"ל.

הרוחות סערו והיה אמור להתקיים דין תורה בעניין.

אחד האנשים שהיה אמור ללכת ולהציג את הצד של ר' אשר בדין תורה, נכנס לר' אשר וביקש ממנו הכוונה לקראת הדיון.

אמר לו ר' אשר: אם אתה הולך לדין תורה, רק כי אתה רוצה לעמוד על הזכויות שלך, תלך, כי באמת צריכים לנהוג כדין תורה.

אבל...! אם הדבר יגרור אותך לקנאה ולשנאה - עדיף שכל יד עזרה תישרף, מאשר שתגרר למקומות הללו!!! (נקודות של אור - ספינקא).

נפלאים מעשיך

עובדות נפלאות ומחזקות

בעריכת ר. לינטופ

כשהתקרב מעט האיש ההוא והבחין ברבי יצחק

אלחנן. השליך מיד את הסיגריה מידו, לבל יראהו

הרב בקלקלתו...

הגאון רבי יצחק אלחנן רבה של קובנא, היה הולך לבית המדרש בשבת, יחד עם מזכירו הרב רבי יעקב ליפשיץ, ראה מרחוק יהודי אחד הולך לקראתו וסיגריה בפיו, כשהתקרב מעט האיש ההוא והבחין ברבי יצחק אלחנן, השליך מיד את הסיגריה מידו, לבל יראהו הרב בקלקלתו, וכשנפגש עם רבי יצחק אלחנן, הקדימו הרב בברכת "שבת שלום", והלה ענה "שבת שלום" בכבד ראש כראוי. לאחר שהלכו משם, התרגז רבי יעקב ליפשיץ וטען, רבנו! הלא ראה מרחוק

שהאיש ההוא היה מעשן סיגריה בשבת, והיה צריך לנזוף בו ולהטיף לו מוסר, ולא היה לרבנו להקדים לו "שבת שלום". החזיר לו רבי יצחק אלחנן: אני סבור שכאשר הקדמתי לו "שבת שלום", נראה שחשב בלבו, בודאי שהרב לא ראה אותי מעשן, שאלו ראני לא היה מקדים לי שלום, לכן עלי להזהר להבא לא לעשן ברחוב, פן יפגשני פתאום ויראה שאני מחלל שבת, ויסור החן שלי ממנו. דבר זה למדים ממה שאמרו חז"ל באבות דרבי נתן (פרק יב): כשהיה אהרן הכהן מהלך בדרך, פגש בו אדם רשע, ואהרן הקדים לו שלום, למחרת בקש אותו איש לעבור עברה, אבל אמר בלבו: אוי לי, היאך אשא עיני אחר כך ואראה את אהרן? בושתי ממנו, שהוא הקדים לי שלום. נמצא אותו איש מונע עצמו מן העברה בגלל שאהרן עשה עצמו כאלו לא ראה בקלקלתו (אבות ישראל על פרקי אבות).

לאחר דקות ארוכות של נקישות, פתח הגאון את הדלת, בבגדי שינה, ועושה רושם כמי שמתמתח לאחר שקם מן השינה, תוך כדי שפשוף העיניים, ופעלות נוספות הנעשות בעת שהאדם קם ממיטתו...

מעשה שהיה עם הגאון הרב אברהם גניחובסקי מראשי ישיבת טשיבין בירושלים. מדי ליל שבת לומד הגאון בחברותא עם אברך תלמיד חכם. באותו ליל שבת שעליו אנחנו מדברים, הגיע החברותא כרגיל לביתו של הרב גניחובסקי, וארע לו מקרה מצער: הוא לחץ בטעות על כפתור הפעמון שליד הדלת, וקולו של הצלצול נשמע בכל הבית. והנה, למרות קולו החזק של הפעמון, לא נגש בעל הבית לפתח את הדלת כהרגלו מדי ליל שבת. האברך המתין זמן מה, ומשלא פתחו לו, סבר החברותא שהרב לא שמע משום מה את הצלצול, והחל לדפק על הדלת פעם ופעמים. אבל גם אז לא נשמע רחש כלשהו מן הבית, ואיש לא נגש לפתוח. כיון שהיה בטוח שהרב גניחובסקי נמצא בביתו, המשיך התלמיד חכם לדפק ולדפק.

ואכן, המאמצים נשאו פרי... לאחר דקות ארוכות של נקישות, פתח הגאון את הדלת, בבגדי שינה, ועושה רושם כמי שמתמתח לאחר שקם מן השינה, תוך כדי שפשוף העיניים, ופעלות נוספות הנעשות בעת שהאדם קם ממיטתו. ואז הוא אומר לחברותא בנימה של התנצלות: אני מבקש סליחה אם נאלצת לדפק זמן רב בדלת. הרב עשה כל טעדי כדי להוכיח לאורחו שהוא נרדם על מטתו ולכן לא פתח את הדלת. הדבר היה נראה מוזר עד מאד, אמר החברותא, כיון שמעולם לא קרה לי כדבר הזה, שיבוא לביתו של הגאון ואמצא שהוא ישן... השעה היתה יחסית מקדמת בסביבות תשע וחצי בלילה, ולא איש כהרב גניחובסקי ילך לישון על מטתו בשעה כזו, ועוד בבגדי שינה... אין זה אלה שהרב גניחובסקי שמע את צלצול הפעמון, והבין שאם יפתח את הדלת מיד כמו שהוא עושה תמיד, החברותא ירגיש את עצמו במצב מאד לא נוח על חלול השבת בשוגג, ולכן כדי למנוע זאת, עשה עצמו כמי שנרדם על מטתו, ואם כן, החברותא יהיה בטוח שהרב לא שמע את הצלצול ולא יבוא לידי בזיון! יתרה מזאת, עדיף היה לרב גניחובסקי לביש כביכול את עצמו, על שנרדם על מטתו, והעקר לא לגרם לבזיון לחברותא (אבות ישראל על פרקי אבות).

שאל אותו המנותח אם הניח תפילין היום? **אבל הוא הניד ראשו בשלילה, ואמר שמהבר מצוה לצערו הוא לא מניח תפילין...**

מעשה שהיה בבית החולים 'תל השומר' באדם שהיה צריך לעבור ניתוח לב מסובך, וברוך ה' הכל עבר בשלום, וכשהוא יצא ונרגע הוא ראה אדם אחר ממתיין גם לניתוח לב שהחוטם בליבו היו קרועים קצת, ושאל אותו המנותח אם הוא הניח תפילין היום? אבל הוא הניד ראשו בשלילה, ואמר שמהבר מצוה

לצערו הוא לא מניח תפילין. אמר לו אם לא עכשיו שהתפילין הם כנגד הלב, אז אימתי? אמר לו: אני לא יודע להניח תפילין, אולי תוכל להניח לי, והניח לו בשמחה את התפילין וקרא

ואל יקשה לך למה נחשב ליעקב לגנאי מה שנשא ב' אחיות כדאיתא בפרק ערבי פסחים שלא ירצה לברך לעתיד מפני שנשא ב' אחיות, אין בזה קשיא, כי זה הוא הגנאי כי לא הותר ליעקב ב' אחיות רק בשביל שלא נתנה התורה לו, וזה ידע יעקב, ומפני שהותר לו דבר כזה בשביל שלא נצטווה, אף על גב שעל ידי רוח הקודש עשה - גנאי הוא, דסוף סוף דבר זה יהיה נאסר כשתנתן התורה, ואם נתנה התורה לא הותר דבר זה ליעקב, שלא מצאנו שיהיה אסור ערוה נדחה.

וממשיך הגור אריה אמנם בשביל זה לא נאמר שלא קיים יעקב כל התורה, שהרי יעקב אמר לעשו 'תרי"ג מצות קיימתי' ואחת מהם שלא ישא שתי אחיות, אלא ודאי מה שהתיר לו דבר אחד אין זה שעבר על התורה, כי התורה שאסרה היא שהתירה לו גם כן, כי הכל היה ליעקב על פי התורה.

תירוץ ח. כל תרי"ג מצוות כלולים זה בזה

עוד יש שביארו (ודרוש שמואל פרשת צו) ע"פ מה שכתב בשפתי כהן (ועה"ת פרשת בא עה"פ ושמרתם את המצוות) שהקשה למה אומרים על מצוה אחת אשר קדשנו במצוותיו וצונו בלשון רבים, ותירץ שכל תרי"ג מצוות כלולים זה בזה, וממילא במצוה אחת עושה כל תרי"ג מצוות. ולפי זה מבואר שפיר מה שאמר יעקב תרי"ג מצוות שמרתי אף שהיה לו כמה מצוות שלא היה אפשר לו לקיים. ואפשר להוסיף דאף שנשא ב' אחיות מ"מ ע"י קיום שאר המצוות יכול היה לומר תרי"ג מצוות שמרתי. אך מבואר מה שאמר "שנשאתי שתי אחיות".

תירוץ ט. קיים מצות צדקה

עוד יש לומר ע"פ מה שכתב בילקוט דוד (הובא בפני דוד לחיד"א כאן) לבאר את דברי רש"י תרי"ג מצוות שמרתי, וא"ת איך אפשר והלא כמה מצוות אי אפשר לקיימה ועוד שהוא בח"ל וי"ל שקיים מעשר שהוא צדקה ושקולה ככל המצוות. וא"כ י"ל דאף שלא קיים את כל התורה והרי נשא ב' אחיות, מ"מ כיון שקיים מצות צדקה, הוי כקיים את כל התורה. ובאמת לא יכול היה ליקח כוס של ברכה.

תירוץ י. הניח תפילין שרומז לתרי"ג מצוות

עוד כתבו ליישב כעין זה (ודא גזירה דאורייתא) ע"פ מה שכתב השל"ה (וחולין תורה אור אות פ) ויסתכל גם כן בשעת הנחת תפילין של ראש אל שתי שיניו הנקמטין בתפר התפילין אשר באחת שלשה ראשין ובשני ארבעה ראשין (זהר ח"ג דף רע"ד ע"א), לכוונה שהוא רומז לתרי"ג מצוות. כיצד, שתי שיניו מספר ת"ר, ושתיהן מלה אחת שקורין אותן שש הרי תר"ו, ושבע ראשים שלהם, הרי הם תרי"ג. וא"כ יש לפרש שמה שאמר יעקב תרי"ג מצוות שמרתי היינו שנחתי תפילין בכל יום אשר חקוק עליהם מספר תרי"ג.

תירוץ יא. כפר בעבודה זרה של לבן

עוד תירצו כעין זה (בית דוד) דהרי יעקב אמר "תרי"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים", וכונתו שלא למד מלבן שהיה עובד ע"ז, ואיתא בקידושין (מ). כל הכופר בע"ז כאילו קיים את התורה כולה, וזה מה שאומר יעקב שלא למד ממעשיו הרעים של לבן, והרי זה כאילו שמר תרי"ג מצוות. ולפי"ז אתי שפיר מה שאמר יעקב שלא יכול ליקח כוס של ברכה כיון שנשא ב' אחיות.

תירוץ יב. שמרתי ולא קיימתי

עוד כתבו (תיבת גמא, מנחת כהן ועוד) שהכוונה שהיה עוסק בתורה ואמרו חז"ל כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה וכן כל המצוות. א"נ יש לומר שהיה מצפה וממתין מתי יבוא לידי לקיימם ומעלה עליו הכתוב כאילו קיימם, ובזה מדויק לשון רש"י שכתב תרי"ג מצוות שמרתי ולא כתב קיימתי אלא לשון שמרתי כמו ואביו שמר את הדבר.

תירוץ יג. החסרון היחיד שהיה ליעקב שנשא ב' אחיות

עוד כתבו לבאר (ויקח עבדיהו, הדאיה ח"ד דרוש ט) דכשאדם מודה על נס, צריך להודות כפי הקושי שהיה לו דאדם שהיה עשיר לא יכול להודות על יציאה מעוני ואדם שלא היה בגלות לא יכול להודות על החופשה, וא"כ מבואר שפיר דלעתיד לבוא עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים והיינו כשיצאו מגלות לאור גדול, וכשיבקשו מיעקב שיברך, יאמר שאינו יכול כיון שכל חייו היו באושר ולא היה חסר לו כלום, והפגם היחיד שהיה לו זה שנשא ב' אחיות שעתידה תורה לאסור, וזה מה שאומר יעקב שנשאתי ב' אחיות שעתידה תורה לאסור, ולכן אינו יכול להודות על היציאה מהגלות.

תירוץ יד. גר שנתגייר בקטן שנולד³

ובעצם מה שאמר תרי"ג מצוות שמרתי אף שנשא ב' אחיות, יש לומר ע"פ מה שכתב המהרש"א ביומא (כח:): לבאר מה שנשא יעקב ב' אחיות, כיון דבנות נכרים היו האמהות וכשנשא ליעקב נתגייירו אין להם קורבה כלל ולא נאסרו ליעקב כלל דכקטן שנולד דמו ודבר זה גם התורה עתידה להתיר. וממילא שפיר

³ מתשובה זו מיושב רק מה שנשא ב' אחיות אך שאמר תרי"ג מצוות שמרתי. אך לא מיושב מפסחים שאמר "נשאתי שתי אחיות".

קריאת שמע ונכנס לצילום שלפני הניתוח, וראה זה פלא, אין צורך בניתוח החוטים של הלב מסודרים כראוי, והבחור קם וחיבק את זה שהניח לו את התפילין ואמר לו, החוטים שהנחת לי על היד סידרו לי את כל החוטים שבלב (אמרי יחזקאל).

הגרי"ש אלישיב זצ"ל האזין לקריאה ונהנה מאד. ולאחר התפילה קרא לנער ושאלו "מדוע באת לבית החולים בשבת זו?"

משפחה אחת רצתה לחגוג בר מצוה לבנה בבית המדרש השכונתי, ולכן קבעה מראש עם גבאי בית הכנסת מראש שבפרשה פלונית, הנער יקרא בה את הפרשה. ואמנם הם מראש קבעו מאד מוקדם, ובנוסף הגבאי שכח לרשום לעצמו ששבת זו "תפוסה", והוא קבע בטעות עם משפחה אחרת שגם חוגגת בר מצוה באותה פרשה שבנם יקרא את הפרשה. והבעיה היתה גדולה היות ומדובר במשפחות שמנהגם להתכונן שנה מראש לשבת בר מצוה, ולקרוא את כל הפרשה. הגיע אותה שבת וכאשר הועלתה הבעיה ניגשו אל רב בית הכנסת, ושאלו אותו איזה נער יקרא את הפרשה. השיב הרב, שכל אחד מהנערים יקרא חצי ובזה יבוא הכל על מקומו בשלום. שמע אחד הנערים את הפיתרון, והחליט בעז ותעצומות לוותר לשני שיקרא את כל הפרשה, משום שכל משפחתו של השני הגיע: סבא, סבתא ועוד. והוא עלה רק למפטיר. מאז אותו מקרה חלפו להן ארבע שנים, אמו של הבחור שויתר חלתה והופנתה לבית החולים. באותו זמן מרן הגאון הרב יוסף שלום אלישיב זצוק"ל גם התאשפז באותו בית חולים. והנה הגיע שבת וחיפשו "בעל קורא" שהתכונן לפרשה, אך לא מצאו כי אם את הנער שאמר שהנו מוכן, היות וזו היתה אותה פרשה שהיה אמור לקרוא בשבת הבר מצוה שלו.

הגרי"ש אלישיב זצ"ל האזין לקריאה ונהנה מאד. ולאחר התפילה קרא לנער ושאלו "מדוע באת לבית החולים בשבת זו?" השיב הבחור: "היות ואמי חלתה באתי עמה לשבות כאן". שאלו הרב: "מהי מחלתה?". ענה הבחור: "הרופאים עדיין לא הצליחו לאבחן את המחלה". אמר הרב לבחור: "במוצאי שבת, בקש מהרופא שבא מלונדון בשביל לטפל בי, שילך לאמך ויעשה כמיטב יכולתו לעזור לה". ואכן כך היה, והוא אבחן את המחלה, וזכתה אמו לרפואה שלמה. לכן יש לזכור שמי שמוותר לא יפסיד, כמו שרואים בסיפור, שהבחור זכה שתהיה לאמו רפואה שלמה, ובנוסף גם לקרוא את הפרשה לפני פוסק הדור, מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל. ומרן הגאון הרב מיכל יהודה לפקוביץ זצוק"ל הוסיף, שבאמת נגזר על אמו למות ח"ו. אך בזכות שוויתר לנער הבר מצוה השני לקרוא את הפרשה, נתבטלה הגזירה וזכתה לאריכות ימים ושנים (מיד מלכים).

הרב אמר לו, שהוא מסכים להכין את הגט, רק בתנאי אם ידע להסביר לו פסוק בתהלים...

מספר על איש אחד מעיר מרקש שבמרוקו שהיתה לו אשה רעה מאד, ומרב צערו, כל יום היה קורא את כל ספר תהלים. אחר כמה שנים שראה כי באו מים עד נפש, פנה לרב שהיה אב בית דין, ובקש ממנו שיכין לו גט עבור אשתו. הרב אמר לו, שהוא מסכים להכין את הגט, רק בתנאי אם ידע להסביר לו פסוק בתהלים. אותו אדם ענה לרב: אדרבא, אני גומר כל יום ספר תהלים, ואין לי בעיה להסביר לרב מה שירצה. הרב שאל אותו, מה פרוש הפסוק "כי אני לצלע נכון ומכאובי נגדי תמיד, כי עוני אגיד אדאג מחטאתי" (תהילים לח. יח - יט).

יכול היה לומר תרי"ג מצוות שמרתי.

תירוץ טו. שלא נשא אחרות

כתב המהר"ל (בגור אריה כאן) מה שאמר 'תרי"ג מצוות קיימתי', והרי נשא ב' אחיות. רצה לומר כי אלו שתי אחיות נשא על ידי רוח הקודש, דכמו שקיימו כל התורה על ידי רוח הקודש, כך הותרו להם גם כן איזה מצוות על ידי רוח הקודש. ובזה שלא נשא יעקב ב' אחיות זולת אלו שתיים, קיים (ויקרא יח, יח) "אשה אל אחותה לא תקח". רק אלו ב' אחיות שהיה על ידי רוח הקודש, כי אין ספק כי זיווג של אבות היה מן השם יתברך על ידי רוח הקודש. ועי' לעיל שהבאנו ביאור בשם המהר"ל בתפארת ישראל בדברי הגמ' בפסחים שאמר יעקב שנשא ב' אחיות

תירוץ טז. ידע ברוה"ק שהם ראויים אליו

הט"ז בדברי דוד כותב עי' פרשת תולדות שם כתב לתרץ מה שנשא ב' אחיות, ועדיין קשה אמרו תרי"ג מצוות שמרתי, ואם נקבל כל התירוצים שנאמרו בזה לא יספיקו אלא להתיר שאין כאן חטא אבל לא שיאמר תרי"ג מצוות שמרתי, לכן נ"ל שהיה זה ע"פ הדיבור שידע יעקב ברוה"ק שהם ראויים אליו ואם ידעו האמהות כמה נשים ישא איך יעקב לא ידע מזה.

מרגליות שאול

חידושים ומכתבים מגדולי הדור מתוך כתבי הגר"ש מרגליות זצ"ל

כיצד יעקב אבינו עשה מצבת אבן?

הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג שליט"א בפכ"ה ח' כתוב ויקח את האבן אשר שם מראשותיו ושם אותה מצבה וגו'. ורש"י בשופטים פט"ז כ"ב על הפסוק ולא תקים לך מצבה אשר שנה ד' אלוקים וגו' כותב ואע"פ שהיתה אהובה לו בימי האבות עכשיו שנאה מאחר שעשאוה אלו חוק לע"א. וקשה הא קי"ל שלא מסתכלים אחר הטעם של המצוה. ואף היכא של"ש הטעמים יש מצוה. וכיון שאבות קימו כל התורה כולה, איך עשה מצבת אבן. ויש לבאר ע"פ מש"כ בנה"ח ושפ"א דרך לאחר מ"ת לא אזלינן בתר הטעמים של המצוה, משא"כ לפני מתן תורה שלא היה ציווי תלוי בטעם. וא"כ א"ש דכיון שכאן היה אהוב לפניו יתב"ש הוי כל"ש הטעם.

מדוע יעקב היה צריך להוציא הנדר מפיו?

הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א בפכ"ח כ' כתוב וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלקים עמדי וגו' ובהמשך כתוב וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. באוה"ח הק' כותב שיעקב הוציא הנדר בשפתיו והיינו שהנדר היה בפה כי זולת זה נדר בלב אינו נדר. א. בספר כלי חמדה מקשה על האוה"ח דהא קי"ל שבנדרי הקדש זה חל גם במחשבה וכאן זה היה לגבוה כמש"כ עשר אעשרנו לך, וא"כ מ"ט היה צריך להוציא הנדר בפיו. ומתוך דהנה הרמב"ם בפ"ו מהלכות ערכין הל"א כותב יראה לי שאע"פ שאין אדם מקדיש דשלב"ע, מיהו ע"י נדר יכול להתחייב בדשלב"ע ולכן אם אמר הרי עלי להקדישו ה"ז חייב להקדישו כשיבוא לעולם משום נדרו. ובהלכה לג כותב ראייה לדבר זה מה שאמר יעקב אבינו וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ובפ' וישלח כתוב כאשר נדרת לי שם נדר, וכותב הכלי חמדה שבמחשבה לא עושה נדר אלא שזה נהיה קנין של הקדש כמו אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט דמי ולכן אין כאן לא יחל ומוצא שפתיך תשמור. ולפ"ז א"ש מ"ט יעקב היה צריך לעשות הנדר בפה, דבמחשבה יש רק קנין להקדש ולהקנות להקדש צריך שהדבר בא לעולם, וכאן זה היה דשלב"ע ולכן נדר בפה שהנדר חל על הגברא ומהני אפילו בדבר שלא בא לעולם, ואפילו למי שמפרש הטעם שאין אדם מקנה דשלב"ע לפי שחסר בגמירות דעת י"ל שזהו כשדנים על החפץ והוא לא בעולם משא"כ כשזה עליו.

ב. ויש להוסיף בזה דהנה נחלקו תוס' ורמב"ן בב"ב ע"ט א' דהקדיש בור ואח"כ ירדו גשמים לתוכו לא מועלים בהם. ותוס' מקשים מ"ט לא מועלים הא הבור שייך להקדש ונימא דהקדש יקנה זאת מדין חצר. ותירצו שאין חצר קונה להקדש. והרמב"ן חולק וס"ל דחצר קונה להקדש, מיהו מעילה ליכא. ובקצות סימן ר' פירש ברמב"ן שכמו בקדשים של נכרים קי"ל שזה הקדש אבל מעילה אין בזה והיינו שרק אם הקדיש בן ישראל יש מעילה, ה"נ כאן במים בבור שזה נעשה הקדש מאיליו ולא הוקדש ע"י אדם ליכא בזה מעילה.

ויש לדון במי שהקדיש דבר במחשבה בדבר שבא לעולם שאז חל המחשבה ונהיה קנין של הקדש, מהו הדין לענין מעילה מי אמרינן שהוי כמו חצר שליכא מעילה כיון שאין כאן דיבור או"ד דשאני חצר שהקדושה בא מאיליו ולא באה

האיש הנ"ל נסה להסביר לרב את הפסוקים הנזכרים בכמה אפנים, אולם הרב דחה את כל הפרושים על הסף. אז אמר לו אותו האיש: אולי הרב יתן לי פסוק אחר יותר קל להסביר! אמר לו הרב: רק פסוק זה אני צריך להבין.

ואז אמר לו: אולי כבוד הרב יסביר לי. והרב הסכים, וכה פרש לו: "כי אני לצלע נכון" - הינו, שהאשה נבראה מהצלע, כדאיתא במדרש (בראשית רבה יח. ב.). נכון! נכון! השיב הנ"ל. "ומכאובי נגדי תמיד" - הינו, שאשתך מכאיבה לך תמיד. והטעם הוא: "כי עוניי אגיד" - הינו, כיון שיש לך עונות, היא מצערת אותך כדי לכפר לך על זה. פנה אליו אותו האיש ואמר: הרי אני כל יום קורא את כל ספר התהלים, ומתי יהיה לי בכלל זמן לעשות עונות?! ענה לו הרב: תמשיך את הפסוק, "אדאג מחטאתי" - שמא היו לך עונות בגלגול הקדם והצער מאשתך בא לכפר על זה, ולכן עליך להתפלל לה' יתברך שיעזר לך, שתחזר אשתך בתשובה וייטב לך. וכך היה (אוהליך יעקב).

כשראה מנהל הבנק את ההמחאה, צנח מכסאו והתעלף... בבנק קמה מהומה, הפקידים ששמעו על המתרחש, הכניסו מיד את האשה לחדר צדדי והפקידו עליה שומר לבל תתחמק, תוך חשד שיש כאן ענין עם מעשה מרמה...

אשה מכובדת ובעלת עסק מבוסס, היתה נוהגת במשך שנים רבות להביא מדי פעם בתרומה הגונה לשיבה, בתנאי שיגידו בישיבה קדיש תמידי לעילוי אותן נשמות גלמודות שאין מי שיגיד קדיש אחריהן, והישיבה העמידה בחור מיוחד שאמר קדיש לטובת נשמות אלו. לימים הסתלק לעולמו בעלה של אותה אשה, ומכיון שהוא ניהל את העסק ביחד איתה, פגעה פטירתו בעסק, שנצטמק והלך עד שנסגר כליל. מצבה הכלכלי של האשה הלך והחמיר, וברבות הימים נפל עליה עול נוסף, כאשר הגיעו שתי בנותיה לפרקן, וכסף מנלן? נשאה האשה את סבלה בדומיה, קיבלה עליה את הדין באומץ והשלימה עם גורלה. אולם, על דבר אחד לא יכלה לוותר ולבה היה מר עליה ביותר והכאיב אותה מאוד, וזהו, ענין שמירת הקדיש שעלול להתבטל, אחר שהפסיקה את ההקצבה למטרה זו. במר נפשה עלתה להנהלת הישיבה ושטחה את בקשתה שהישיבה תאות להמשיך גם הלאה את שמירת הקדיש לעילוי נשמות גלמודות, עד שירחיב ה' את גבולה ותחזור לתמוך בישיבה כמקודם. נתרגשו מאוד ראשי הישיבה מתוס לבנה וצדקת נפשה של אלמנה זו, והבטיחוה למלאת את מבוקשה לשמור את אמירת הקדיש כמו עד כה. הבטחה זו מלאה את נפשה אושר אין קץ, וכשברק

ע"י אדם כלל משא"כ כאן שכיון שחשב יש כאן רצון שבא מהאדם. ונראה יותר שבמחשבה להקדש חשיב שהאדם הקדיש וא"כ יהא בזה מעילה ולפ"ז יוצא שאם גזבר של הקדש בא לקנות בהמה מאחד וא"ל שעושה משיכה בבהמה והלה שותק, דכיון שהגזבר קנאה להקדש יהא בזה מעילה כיון דיש רצון להקדיש ואע"פ שלא אמר בפיו.

ג. בעיקר מש"כ הרמב"ן שבקדושה שבא מאליה ליכא בזה מעילה, צ"ע דקי"ל בשבועות כ"ד דיש בבכור מעילה לאחר זריקה אע"פ שזה קדושה הבאה מאליה.

ובשו"ת אחיעזר ח"ג סימן ס"ז מביא מספר ראשי בשמים לתרץ שכיון שקי"ל שיש מצוה להקדישו הוי כקדושת פה, אך דוחה זה שודאי אפילו לא הקדישו בקדושת פה הוי קדוש ולכן מתרץ בב' אופנים. א. שבבכור שהוי קדשים קלים עיקר המעילה הוי ע"י זריקת הכהן ולא גרע מעשה הזריקה של הכהן מקדושת פה משא"כ ברמב"ן בב"ב איירי בחצר שההקדש זוכה מאליה. ב. שבבכור קידשוהו שמים מרחם ולא גרע מקדושת פה, משא"כ ברמב"ן בב"ב שהיה זכות החצר בעצמו ואין כאן מקדיש.

ובקהילות יעקב שבועות סימן כ' תירץ שכל דברי הרמב"ן איירי בחצר של הקדש שאין בזה קדושה אלא שזה נהיה קנין וממון של הקדש, משא"כ גבי בכור יש בו קדושה ואפילו שזה בא מאליו, ולא ס"ל כהקצות שהבין ברמב"ן דיש קדושה אלא שאין מעילה.

המעיר לארץ

הערות והארות מרבנן ותלמידיהן

בטעם המנהג לחלק סוכר ושום בפדיון הבן

הגאון רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א

הנה ידוע המנהג לחלק "שום וסוכר בפדיון הבן", ובספרי "גם אני אודך" ועל פדיון הבן כתבתי בעזרת ה' יתברך, טעם חדש על דרך הדרוש, שזה רמז לכל אחד האידך יכול "לפדות" עצמו מכל מה שיארע לו בעולם הזה, שלא יפול לעצבות, מפני הנסיונות, או לגאווה, מפני ההצלחות, וכדומה.

שבמשך החיים לפעמים יש זמנים מתוקים כ"סוכר", ויש זמנים חריפים, חס ושלו, כ"שום", שזה חריף, ובשניהם צריך תמיד להתחזק הן להודות לה', ולדעת שהכל מידו יתברך, והן להתפלל אליו, ולצפות לישועתו במהרה, ולא יפול בשום זמן מעבודת השם יתברך, ויקבל הכל באהבה, וזה רמז שמחלקים "שום וסוכר בפדיון הבן", דייקא בזמן "פדיון הבן", ולא בזמן "ברית מילה", או "בר מצוה", וכדומה, שזה להורות לנו הנהגה גם לכל אחד ואחד "לפדות", עצמו, וזהו "פדיון הבן", שכל אחד הוא "בן" מהקב"ה, כמו שכתוב בנים אתם לה', וכל אחד יוכל לפדות עצמו הן מנסיונות של הצלחות, והן מנסיונות של אכזבות, שיזכור בשעת הצלחה להודות לה', ולהיפך חס ושלו, יתפלל לה' שיוציאו ממצוקתו, ודו"ק היטב בזה, ונכון בס"ד.

בברכת כהנים באהבה כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך"

ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

של אושר מנצנץ מעיניה הנוגות, נפרדה מראשי הישיבה ופנתה ללכת לדרכה. מעתה שוב לא העיק עליה כל כך מצבה היא, ואפילו מצב שתי בנותיה שהגיעו כבר מזמן לפרקן. כי מרגע שענין הקדיש לנשמות גלמודות הובטח לה, כמעט שלא חסר לה כלום בעולמו של הקב"ה. ובענין שתי בנותיה, שמה מבטחה בה', אבי יתומים ודיין אלמנות. והוא הרחום וחנן יראה בודאי בעוניין של בנותיה, ויזמין להן את זיווגן וכל צרכיהן.

בצאתה לרחוב בא למולה יהודי ישיש בעל הדרת פנים נדירה, כשזקן צח כשלג יורד לו על פי מדותיו, וברכה לשלום. הופתעה האשה מהסברת הפנים הלבבית של הזקן הבלתי מוכר לה. הפתעתה גדלה שבעתיים, בעת שהזקן התקרב אליה ונכנס אתה בשיחה לבבית תוך התעניינות במצבה ובמצב בנותיה. נאנחה האשה קשות ושטחה לפניו את מר גורלה ואת נפילתה מאיגרא רמה לשפל המדרגה, עד שאין לה האמצעים ההכרחיים להשיא את בנותיה הבוגרות. "מהו הסכום המשוער הדרוש לך להוצאות נישואיהן של בנותיך?" שאל הזקן. "לשם מה חשוב לכבודו לדעת, למאי נפקא מינה?" השיבה האשה בתמהון ונקבה בסכום המשוער. שלף הזקן גיליון נייר ורשם הוראה לבנק המקומי לשלם לאשה את הסכום שנקבה. אולם בטרם שם את חתימתו, הביע את משאלתו שהיות ומדובר בסכום רציני מאוד, רצוי שתהא חתימתו בנוכחות עדים שיראו במו עיניהם כשהוא חותם אישית על ההמחאה, ויאשרו זאת בחתימת ידם.

נרגשת ומופתעת ממה שהתרחש, עלתה לאולם הישיבה ובקשה משני בחורים להילוות אליה. משראה אותם הזקן, הציע להם שיתבוננו איך שהוא שם את חתימתו על הוראת התשלום, וליתר בטחון ביקש מהם פיסת נייר ורשם עליה את חתימתו למזכרת ולדוגמא. במסרו את ההמחאה על הסכום הנכבד לידי האשה, הורה לה שתלך לפדות את ההמחאה למחרת בבוקר. כל הענין נראה לאשה ההמומה תמוה ומוזר. מה ראה הזקן הזר הבלתי מוכר להסביר לה כל כך פנים, ולהראות רוחב לב כזה, עד כדי כיסוי הוצאות השאת שתי בנותיה. אעפ"כ הזדרזה למחרת לסור אל הבנק ולנסות בלב דופק את מזלה.

כשבחן פקיד הבנק את ההמחאה, תקע בה מבט תוהה, מסתכל פעם ופעמיים וכולו נבוך ומשתאה. תוך הבעת סימני המבוכה ביקש מהאשה להמתין, והוא נכנס עם ההמחאה למנהל הבנק שהיה גם בעליו. וכאן התרחש משהו דרמטי ביותר.

כשראה מנהל הבנק את ההמחאה, צנח מכסאו והתעלף... בבנק קמה מהומה, הפקידים ששמעו על המתרחש, הכניסו מיד את האשה לחדר צדדי והפקידו עליה שומר לבל תתחמק, תוך חשד שיש כאן ענין עם מעשה מרמה.

אחרי ששבה רוחו של מנהל הבנק, ביקש לראות את האשה שהגישה את ההמחאה לפרעון. בהכנסה בבהילות שאלה, אימתי וכיצד קיבלה את ההמחאה. "רק אתמול קבלתיו מיהודי מכובד בעל הדרת פנים, וישנם אפילו שני בחורי ישיבה היכולים לשמש כעדים, שראו איך שכותב ההוראה חתם על ההמחאה", ענתה האשה כמתנצלת. "האם תוכלי לזהות את האיש אם אראה לך אותו בתמונה?", שאל המנהל. "בודאי אזהה אותו, ואין לי כל ספק שגם שני הבחורים יוכלו לזהות אותו", ענתה.

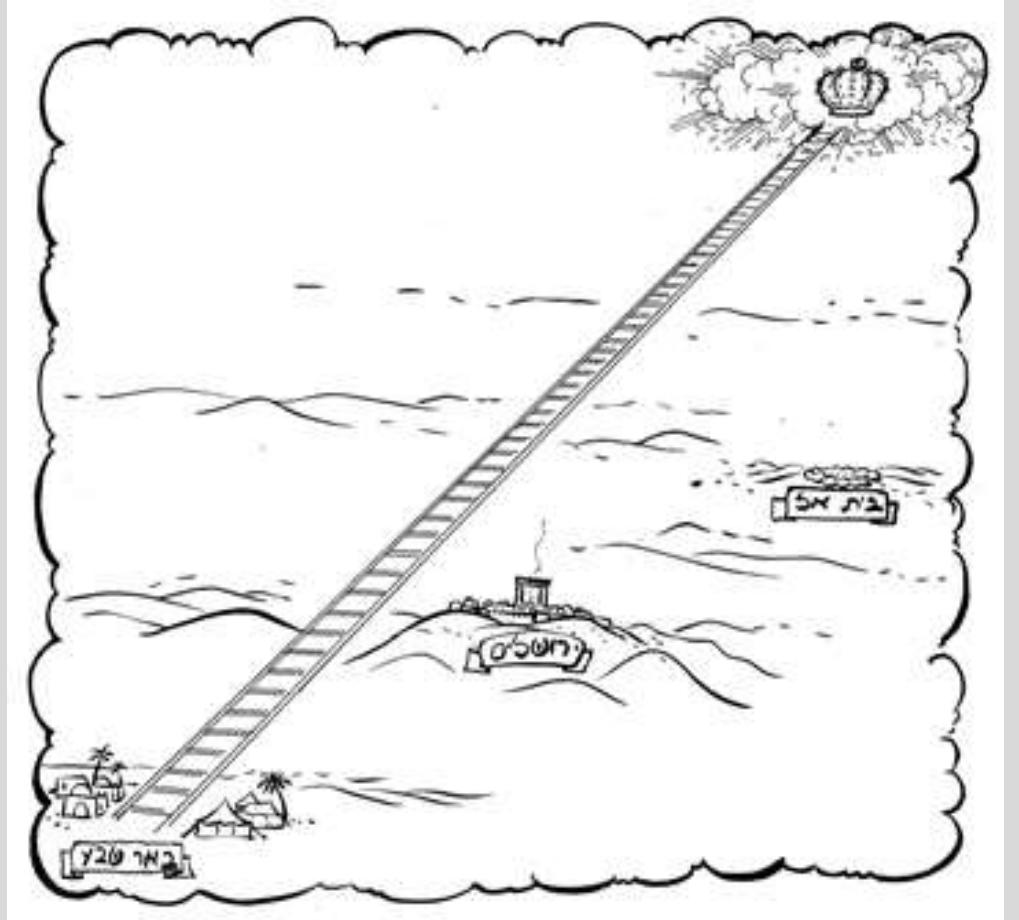
הורה המנהל להביא לפניו את תמונת דיוקנו של אביו המנוח, וכשהוצגה התמונה בפני האשה, הצביעה בלא היסוס עליו כעל האיש שנתן לה את ההמחאה. ציוה המנהל לפרוע את ההמחאה ושחרר את האשה. אחרי שהאשה עזבה, סיפר המנהל לנוכחים את פשר הפרשה המוזרה שהתחוללה לנגד עיניהם. האיש שמסר את ההמחאה לאשה, אינו אלא אביו שהלך לעולמו לפני עשר שנים. בלילה שלפני זה הופיע אביו בחלום ואמר לו בזו הלשון: "דע לך שמאז שסרת מן הדרך הישרה והתחנת עם נכרית והפסקת לשמור את הקדיש, לא מצאה נשמותי מנוחה, עד שבאה אשה אלמונית וצוותה להגיד קדיש לנשמות שאין אומרים קדיש אחריהם, וזכותי עמדה לי שהקדיש הזה שאמרו בישיבה לפי פקודת האשה גרם עילוי ונחת רוח לנשמותי. אשה זו תופיע מחר בבוקר בבנק שלך עם המחאה שמסרתי לה לכיסוי הוצאות נישואי שתי בנותיה". כשקמתי בבוקר נפעם מהחלום, ספרתי לאשתי שלעגה לכל הענין. אולם משהופיעה האשה עם ההמחאה נתאמת לי שאכן החלום אמת היה. וסיים מורנו (הרב זוננפלד): "מי היו שני הבחורים? - אני הקטן וחברי ר' יהודה גרינוואלד... האיש נהיה לבעל תשובה, אשתו נתגיירה כדן, וזכו להקים בית נאמן בישראל (האיש על החומה).

מדוע נאמר 'והנה אנכי עמך', ולא 'אהיה עמך'?

הגאון רבי אברהם שמואל פפנהיים שליט"א

צ"ע מדוע לא כתוב "אהי-ה" עמך, וכמו שאמר יעקב "אם יהי-ה אלוקים עמדי" ופירש", שהבטיחני אהי' עמך, גם בהמשך הפרשה כתיב "שוב אל ארץ אבותיך וגו' ואנכי אהי-ה עמך", ומדוע כאן לא כתוב כן.

ונראה לפ"ד הכלי יקר, שפירש שהקב"ה הבטיחו בענין שמירת הגוף, ונדר יעקב הי' בענין שמירת הנפש עיי"ש כל דבריו והכרחו לזה, והנה להלן בפרשתנו בפסוק שוב אל ארץ אבותיך - פירש"י ושם אהיה עמך, אבל בעודך מחובר לטמא אי אפשר להשרות שכניתי עליך (ב"ר). וא"כ י"ל דאם הי' כתוב כאן "אהי-ה" עמך הי' משמע דקאי גם על כל הדרך, כדכתיב והנה אנכי עמך "ושמרתך בכל אשר תלך", לכן לא כתיב "אהי-ה עמך", אבל מה שיעקב אמר "אם יהי-ה אלוקים עמדי" כוונתו היא על אח"כ, שאמר "אל בית אבי", וא"ש היטב בס"ד.

מדוע יעקב לא ישן בבית שם ועבר? ומדוע לא

נענש על שנים אלו?

הרה"ג רבי יחזקאל שניידר שליט"א

בפר' ויצא (כ"ח, י"א), "וישכב במקום ההוא", ופרש"י "לשון מיעוט באותו מקום שכב אבל י"ד שנים ששמש בבית עבר לא שכב", ולשון רש"י בסוף פר' תולדות "ולמדנו מכאן שנטמן בבית שם ועבר י"ד שנה", ושמעתי ממור"ר הרמ"מ פוקס שליט"א שהקשה בשם הגר"ח שמולאביץ זצ"ל לכאור' מה היה יעקב אבינו כ"כ צמא כביכול לעוד י"ד שנים בבית שם ועבר, שהלא אפי' לנוח על מיטה לא יכל, והלא כבר היה בן ס"ג שנה עד שילוחו מאביו, ואף התם היה תם יושב אוהלים כל ימיו. ותיירץ יעקב אבינו ידע היטיב שלישא אשה אי"ז כמו להתחתן עם חבר או כיוצ"ב אלא זהו פשוט להתנתק לגמרי מהאנוכיות שבאדם ולשאת אשה, ורק בכזו רמת נישואין שייך יהיה להקים את כל כלל ישראל, ובפרט ידע גם ידע יעקב שבשביל להנצל מהשאל תחתית של לבן יש להוריד את כל האנוכיות ולהדבק אך ורק בבורא כל העולמים, ולכן לא היה מספיק לו 50 שנה ללמוד אצל שם ועבר אלא הוא המשיך עוד 14 שנה ללמוד אצל שם בהפשטת כל האנוכיות שבו עד כדי שאפי' על מיטה הוא לא ישן כל השנים הללו.

ולפי"ז אפשר עוד לבאר בפשיטות מדוע לא נענש יעקב אבינו על י"ד שנים אלו, משום שהלימוד בצורה הנ"ל בי"ד שנים אלו היה הדרכה והקדמה לבניית הבית היהודי שעליו נשתתו כל השבטי ק'ה וא"כ הוי זה חלק מכיבוד הורים, ללכת לשאת אשה. (וכמובן זה הפשט הוא רק ע"פ הדרוש, שהרי בגמ' במגילה יז. איתא שאף שלא כיבד את הוריו בי"ד שנים אלו, לא נענש משום שהיה יושב ועוסק בתורה, שתורה מגנא ומצלל).

עוד הרחבתי לדרוש בענין הנ"ל, והוספתי בביאור דברי רש"י לקמן (ל' כ"ב) "ויזכור אלוקים את רחל זכרה את מעשיה הטובים שמסרה הסימנים לאחותה". ומקשים העולם, וכי מה היה מיוחד במעשה הדודאים יותר, והרי המעשה של מסירת הסימנים היה אף קודם לידת ראובן, ומדוע נשתתה זמנה להיפקד עד עכשיו. וי"ל **בס"ד** ע"פ דברי הגר"ח מבריסק זיע"א בביאור הכוונה בגמ' ב"ב קלד. "דבר גדול מעשה מרכבה ודבר קטן הויות אביי ורבא",

סיפור ושאלה בצידו

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י

**כשסיים ר' יחיאל לקרוא את הבקשה, ראה שכל
הדף רטוב. עיניו שזלגו דמעות מרוב צערם של
המצורעים, הרטיבו את הדף, כאבם של
המצורעים ומשפחתם, כאב לו מאוד...**

לאחר יומים של עבודה קשה, כמעט ברציפות, למעט תפילות ושיעורי תורה, בערבו של יום קר וגשום, הכריח את עצמו ר' מיכאל רומבילה, לקחת פסק זמן מועט לנוח בביתו מעבודתו הקשה כמנהל בית התבשיל המקומי. הטלפונים והפלאפונים נותקו, ור' מיכאל תכנן לעצמו שינה נעימה ורצופה, מהשעה עשר בלילה ועד שש בבוקר.

בהכנותיו האחרונות לשינה, שמע קול המכריז ברחוב, בתחילה עלה מעט רוגז בליבו, מי מכריז על מרכולתו בשעת לילה, אפילו לבקש תרומות אין זה הזמן, ודאי שלא למכור "צעלים בזול", ולכך לא ניסה לפתוח את החלון ולשמוע את ההכרזה. אך לאחר רגעים ספורים, הסקרנות שבקרבו גרמה לו לפתוח את החלון, ולו רק בכדי לדעת על מי לרטון.

מיד בפתיחת החלון, אחז בו הלם כבד למשמע הכרוז, המודיע על הלווייתו של הגביר ר' זושא רייכמנש ז"ל, שתצא בעוד כשעה מביתו. אוי, ר' זושא פטרונו בית התבשיל נפטר. רק לפני יומים ביקר במקום והתעניין במה יוכל לעזור ולסייע, וכעת כזה שבר הושברנו. מיד נזדרז להתלבש ולילך ללוויה, וכמובן שכל תוכניתו על לילה שלם של שינה נעימה ורצופה, נגוזו.

עמד ר' מיכאל בלוויה, יחד עם אלפי המלווים, שבאו לקיים מצות לוית המת, לחלוק לר' זושא ז"ל את כבודו האחרון, מתוך הערכה עצומה לאישיותו ומעשיו, והקשיבו להספדים המיוחדים שנשאו עליו.

ההספד המיוחד ששבה את ליבו של ר' מיכאל, היה של המרא דאתרא, הגאון רבי פלטיאל גוטווינר שליט"א, רב השכונה ובית הכנסת שר' זושא ז"ל נהג להתפלל, שנשא את הספדו בקול בוכים ובניגון של הספד.

הרב שליט"א שאל בהספדו, מה המיוחד ב"משכיל אל דל", שזכה להבטחה מיוחדת ע"י דוד מלך ישראל בתהילים (מ"א ב'), ש"ביום רעה ימלטהו ה'", וכל זה לעוה"ב, מלבד המעלות המיוחדות בעוה"ז כנכתב בהמשך הפסוקים.

וביאר הרב שליט"א, שישנם כאלו שעושים צדקה, ודואגים לאביונים, משום שקשה ללבם הרגיש לראות אדם סובל, או מפני שלא יגידו שהם לא נותנים, או כדי שכולם יראו כמה הם נתנו, ועוד כל מיני סיבות כהנה וכהנה. אבל המשכיל אל דל, שדואג בכל כוחו שהדל והעני לא יבואו לידי בושה וכלימה, התאמצותו זו מראה, שמעשי צדקותו הם אכן לשם שמים, לכך יזכה לכל הברכות המוזכרות. עמד ר' מיכאל והתבונן בליבו, מה הסיבה האמיתית שאני דואג למסכנים והאומללים, האם רק מפני שאני חפץ בטובתם, או גם מחמת שכולם משבחים ומפארים אותי.

גם שאר המספידים ספדו לו מרה, והאריכו בחכמתו המיוחדת כיצד היה משכיל אל דל, תמך ביד פתוחה ולב רחב בכל המוסדות, ובמיוחד באלו שעסקו

ואכמ"ל. ולפי"ז בעצם מסירת הסימנים המדרש נותן הטעם שעשתה זאת מפני שלא תתבייש אחותה, וזהו נקיון המצפון בעלמא, אך כור המבחן לראות את דרגת האדם השלם בכל מידותיו התרומיות, הוא דווקא באופן שהוא מתנגש עם הציפיות שהיו לו, ומ"מ הוא מתאפק ומשיב בחכמה וכמאמר ר' עקיבא בפ"ג דאבות "סייג לחכמה שתיקה". זהו הדרך האפשרי והיחידה לזכות לקבל את יוסף שהוא משיח בן יוסף, וממנו יבוא הגאולה העתידה.

ואפשר עוד לקשר ב' אלו שבזכותן אנו ניגאל, בחורבן הבית הראשון בזכות רחל אנו ניגאלים כדאיתא בפתיחתא דאיכה פרק כ"ד, וכן לעת"ל אנו ניגאלים בזכות יצחק אבינו כדאיתא באריכות בשבת פט: ע"ש, ואף הדרגה הגדולה של יצחק בא לו בשעת העקידה כשהקריב את כל כולו כל רצונותיו רק לד' ולתורתו, וכדאיתא התם באור החיים הקדוש (בפר' העקידה) שרק באותו הזמן זכה יצחק להיות בבחינת זוכרא, ולא להיות בבחינת נוקבא שהיה עד עתה, ע"ש. וכנ"ל כל בית יהודי שרוצה להבנות בדרכי התורה ולראות דורות ישרים מבורכים, בעינין שיהיו בהם "כח הנתינה מב' הצדדים"!! מחז גיסא האשה תוכל לתת לבעלה כל היום והלילה לישב באוהלה של תורה ולעלות מעלה מעלה בכל מדה נכונה, אך נדרש גם מהבעל, לדעת לפרגן לאשה ולתת לה את הצרכים הנפשיים שהיא צריכה כמו שהאריך החזו"א במכתבו המפורסם.

שם (כ"ח, כ') "וידר יעקב נדר לאמר... ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש". בפשטות התפלל יעקב להקב"ה שלבן הרמאי לא ישאיר אותו בלי מחיה ובגדים לעורו, לאחר שאליפז לקח ממנו את כל כספו ורכושו כמבואר בחז"ל. [הובא ברש"י] אבל נראה לי שכאן מונח סיבת הצלחת יעקב לשרוד כל העשרים שנה בבית לבן, והוא היסוד של "איזהו עשיר השמח בחלקו", וההסבר בזה הוא שרבים חללים הפילה הקנאה והתאוה והכבוד, בזה שאחד רואה אצל שכנו אוכל ובגדים או ריהוט וכד' ברמה יותר ממה שיש לו, ונאכל לבו מרוב קנאה, ולכן הוא נכנס ללאו של "לא תחמוד" עד שמגיע ללאו של "לא תגזול", [ע"י לקיחת חובות בלי לדעת כיצד לפורעם] ודו"ק, וכן יעקב ידע שהדבר הכי מסוכן הוא אם לא יהיה לו את המינימום של אוכל ובגדים אצל לבן שחלילה יכול הוא לבוא מזה לידי נסיון קשה שהוא נסיון העוני, ולפעמים ללא לחם לאכול וכו' יש ספק פקוח נפש וכו' שנכנסים כבר לחששות להקל, ודו"ק, אבל ברגע שיש לו כבר אפי' "לחם לאכול ובגד ללבוש" היה בטוח יעקב בעצמו שיותר מזה אינו צריך וזהו שאמר אח"כ לעשו אחיו "יש לי כל", (ומה שמצינו לקמן ברש"י (כ"ט, י"א) "ויבך... ד"א לפי שבא בידים ריקניות אמר אליעזר עבד אבי אבא היו בידיו נזמים וצמידים ומגדנות, ואני אין בידי כלום", אין הכוונה שחלילה כאב לו מה שהיה לאליעזר יותר ממנו, אלא שחשש שאולי הסיבה שהגיע בלי מעות לרחל כי נתמעטו זכויותיהם, דאל"ה לא מובן מה יש לבכות אצל בכיר שבאבות על ענין זה ועוד על כתפי רחל, ופשוט ואכמ"ל). שאצלנו הדוגמא של האבות סימן אבות מעשה לבנים, הוא החלק של העשירות של יעקב שהיה שמח בחלקו עם כל המשתמע.

ובהסתוריה של כלל ישראל מצינו שרובא דאינשי שנטשו את יהדותם בריש גלי, היה בפרט בתקופות העוני של כלל ישראל שפשוטו כמשמעו לא היה לפעמים בבית "לחם לאכול ובגד ללבוש", והנסיון של להיות עשיר השמח בחלקו היה גדול מודאי לשלומי אמוני ישראל, וראו אצל השכנים (הערב רב) שכביכול בעיני העוה"ז יש להם רב, ומחוסר אמונה ובטחון בהקב"ה שרק הוא מעני ומעשיר, ירדו לדיוטא התחתונה, ושמא זאת הנסיון האחרון הקשה מכולם בדור יתמי דידן דור ביאת המשיח שהעוני מתפשט בכל כלל ישראל בארץ ובגולה, וזה גופא בודק אותנו עכשיו הקב"ה "מי הם בניו אהוביו של מקום שמוכנים אפי' לסבול חרפת רעב ובלבד להשאר דבוקים בד' ובתורתו". ויזכנו ד' שנזכה אף אנחנו להיות הבוטחים בשמו באמת.

הערות בפר' ויצא: א. יש לעיין מי היו העידי קידושין של האבות הקדושים, והא פסולים קרובים או נכרים, ובפרט בבית לבן כולם היו שקרנים וכיוצ"ב. והא יעקב אבינו קיים כל התורה כולה קודם שנתנה, ואחר מתן תורה כותב הרמב"ם בריש הל' אישות שאסור לישא אשה בלי קידושין עם עדים כשרים קודם לכן? ב. ועוד צ"ע לכא' יעקב בנישואיו ללאה שלא בידיעתו שהרי היה בטוח שהיא רחל כדאיתא בקרא "ויהי בבוקר והנה היא לאה", משמע שעד עתה חשב שהיא רחל, ולא מצינו שיעקב חזר ועשה עמה קידושין שנים. ועוד שלכא' זהו אחד מתשע מדות מי שחושב על אשה אחרת בביאה זו? וד' יאיר עיני.

שם (כ"ט, ל"ה) "הפעם אודה את ד', ותעמוד מלדתי", עיין באבן עזרא ובעוד מפרשים, שהסיבה לכך שהפסיקה להוליד אחרי לידת יהודה, זאת משום שהיה חסר בדרגת ההודאה על יהודה, כמו שמספיק לה הטובות של הקב"ה ואינה צריכה יותר טובות חלילה, עיין שם, וחשבתי לבאר עפי"ז שבודאי כל האמהות התפללו לפני כל לידה מהשבטים, ואף הודו לאחר הלידה לבורא ע"ז שהן זכו להוליד עוד אחד משבטי י"ה, ומעשה אמהות סימן לבנים, שאם אחד חסר לו דרגת האמונה בהקב"ה שהכל ממנו יתברך, ואינו זוכר להודות להקב"ה על כל פרט ופרט שנתן לו הבורא, מהיכן יוכל לבקש על עוד מתנות מהקב"ה, כשמשמע ממנו שכבר מספיק לו בטובות, ועצה נפלאה שמעתי, לאחר כל דבר טוב שקיבלו מהקב"ה, הן בפרנסה, הן בהבנת הלימוד, הן בהשגת חברותא,

בעניים ואביונים, בחולים ואומללים ומסכנים.

כשחזר ר' מיכאל מהלוויה בשעת ערב מאוחרת, הרהר בליבו על דברי המספידים, שהאריכו בדברי התנא, שבשעת פטירתו של אדם, לא מלוים לו, לא כסף ולא זהב, אלא רק תורה ומעשים טובים שעשה, והתבונן על תורתו היאך נעשית, בקושי כשעתים ביממה הוא קובע עיתים לתורה, וגם בהם לפעמים הוא נוגס מסיבות שונות, ומתנחם הוא בגמילות חסדים שעושה כל היום.

אך דברי הרב שליט"א, שרק העושה לשם שמים, לא לשם מטרות אחרות, הוא זוכה לכל הברכות והמעלות, הציקו לו מאוד, הרי פעולותיו אינם רק לשם שמים, גם הכבוד והשבח שמקבל נותנים לו עידוד, ולכך החליט בליבו ליסוע למרן ראש הישיבה שליט"א, המדריכו בנתיבות התורה והיראה, להציע בפניו את ספקותיו.

כשמרן שליט"א שמע את דבריו, אמר לו, דבר פשוט הוא, שהעיקר של האדם הוא תורתו, ולכך עליו לשמור מכל משמר שלא יבטל את קביעותיו לתורה משום סיבה, ואם יוכל להוסיף עוד שעות לתלמודו, הרי זה משובח.

ולגבי שאלתו השניה, שאין מעשיו כ"כ לשם שמים, שאלו מרן שליט"א, יקירי, אולי תאמר לי האמת לאמיתה, כמה מתוך מעשיך הגדולים והכבירים הינם לשם שמים, וכמה מהם הינם לשם דברים אחרים.

ר' מיכאל לא ציפה לשאלה שכזו, אך כשמרן שליט"א שאלו, הרגיש שזכה לשאלה זו אך ורק בזכות קרבתו האישית למרן, ולכך לאחר התבוננות ומחשבה ארוכה השיב, שלצערו כמדומה שרק כעשרים אחוז הם לשם שמים, ואילו שמונים אחוז הם לשם סיבות אחרות.

כשמע מרן שליט"א את תשובתו, אמר לו בבת צחוק על שפתותיו, "ר' מיכאל יקירי, חבל שאינך פועל מאה אחוז לשם סיבות אחרות, שאילו כן, היית מאכיל עוד כמה עשרות משפחות, כדאי הוא השלא לשמה, שיגדיל ויגביר פעלים, להאכיל ולפרנס משפחות בישראל, ומתוך שלא לשמה בא לשמה".

יצא ר' מיכאל מבית מרן שליט"א, בהרגשת עידוד מיוחדת, ומתוך החלטה ברורה וחזקה, להתאמץ בכל כוחו, לשמור על קביעות עיתיו לתורה, ואף ישתדל להוסיף עליהם, ובד בבד, להוסיף על מעשה החסד כהנה וכהנה, כאילו זה היה עסקו הפרטי, כאילו הוא מאה אחוז לשם סיבות אחרות.

בימי השבעה המה ביתו של ר' זושא ז"ל מנחמים רבים, שהרבו לספר על צדקותו הנעלה, צדקותיו המרובות ומעשיו הנפלאים.

לאחר השבעה פתחו בניו את צוואתו, מצאו שם מצורף שיק על סך מליון דולר שכתוב בצידו, שסכום זה מיועד לחלוקה לאגודות וארגונים העוסקים ביהודים עזובים. בהתיעצות עם המרא דאתרא הוחלט, שיפרסמו בעתונות את דבר צוואתו, בצירוף הודעה, שכל אגודה וארגון העוסקים ביהודים עזובים, יוכלו להגיש את בקשתם לפקס בית הדין, ובית הדין ידון בכל הבקשות שיוגשו, וע"פ הכרעתו יחולק הכסף.

ביום שפורסמה ההודעה בעיתונות, הפקס לא הפסיק לפלוט בקשות. כל דקה או שנים, הגיע פקס נוסף, מכל קצווי העולם הגיעו פקסים, ישנם שהסתפקו במכתב קצר, וישנם אחרים ששלחו כמה דפים, כולל המלצות ושמות רבנים לביורר נוסף. גם בימים הסמוכים, המשיכו להגיע מאות פקסים נוספים, שהצטרפו יחדיו לכאלף בקשות.

כל ארגון ואגודה שפנו, פירטו במכתבם את פעילותם המיוחדת, ואת הסיבה שמחמתה הם רואים את עצמם ראויים לדבר, שיתוקצבו מכספי הצוואה.

לר' יחיאל בודקו, מזכיר ביה"ד המסור והנאמן, היתה עבודה רבה, תפקידו של ר' יחיאל בענין היה, לקרוא את כל הבקשות, ולסווגם לפי נושאים וענינים. מעולם לא חשב ר' יחיאל, שיש כל כך הרבה צרות בעולם, כל כך הרבה יהודים סובלים נואשות, עניני לוחלחו מדמעותיו בקריאת הבקשות, ומהמחשבה שאצל המבקשים אין זה בקשה בלבד, אלא סיפור חיים של מציאות יומיומית קשה וכואבת.

הבקשה שצדה את עיניו, היתה מבית החולים למצורעים. מנהל ביה"ח כותב שם, על חייהם הקשים של המצורעים, על יסוריהם המרים, ובעיקר על בדידותם הקשה, התקציב הממשלתי לביה"ח, מממן אוכל ביגוד ותרופות לשיכוך כאבים (תרופות ריפוי, אין!), מלבד זאת אין לחולים המאושפזים בו מאומה.

מהיום שחולה מוגדר כמצורע ר"ל, מתרחקים ממנו כל מכריז ומשפחתו, ובדרך המהירה ביותר, הוא מובא לביה"ח בגפו, ונשאר במקום ימים ושנים, עד אשר ישבוק חיים לכל ישראל. בכל אותם שנים שעדיין נותרו לו לחיות, מלבד הסבל הגופני הקשה והנורא שלא ניתן לתאר, עוד נוסף עליו סבל נפשי קשה מנשוא, החולה מעולם לא יוצא מביה"ח, המקום נחשב עבורו כבית סוהר, למאסר עולם ללא יכולת שחרור או חופשה, אין אנשים שיעיזו להתקרב אליו, לשוחח עמו, או אפילו לבקרו מרחוק, הקשר היחיד בין החולים למשפחתם ולעולם החיצון, הוא דרך טלפונים ודברי דואר.

מוסיף המנהל במכתבו וכותב, צרעת, זו מחלה קשה ונוראה, העוברת ומידבקת בקלות. אפילו אנשי הסגל הרפואי, למרות היותם עטופים מכל צד, אינם באים במגע ישיר עם החולים, וזאת מחששם העצום לבל ידבקו חלילה.

וכד', לומר תיכף ומיד הפרק ק' "מזמור לתודה" בהשתפכות הנפש, ודו"ק היטיב. ועיין על פסוק זה בדברי מו"ר בעל האילת השחר זיע"א.

עוד בענין הנ"ל של הודאה: עיין בברכות ו: "ואמר ר' יוחנן משום רשב"י לא מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שהודה להקב"ה עד שבאת לאה והודה שנאמר הפעם אודה את ד'. ועיין שם מה שביארנו. והנה יש להתבונן מדוע דווקא מלכות יהודה שהוא מלכות ישראל (ולאפוקי ממלכות עכו"ם) דווקא בו יש את הענין של הודאה, ולאה הרי זכתה שדוקא ביהודה יהיה המלוכה עד ביאת ינון בב"א. וכן איתא בב"ר צו ו' שלכן קוראים לכל היהודים ע"ש יהודה ע"ש ההודאה. ועיין בכתב סופר בפר' ויצא כאן, שביאר שלאה התחילה להודות גם על דברים טבעיים שלכאו' זה בא בהכרח המציאות, כגון שמשמים היה ידוע שיהיה ליעקב י"ב שבטים, וא"כ זה דבר טבעי הולדת הבנים, ומ"מ היא הודתה על הצורה הטבעית ולא דווקא בהכנסה לסכנת חיים וניצלה.

אך חשבתי עוד הרגש בזה שהרי אנחנו חושבים שיש להודות להקב"ה רק מי שהוא בעל יסורים וכד' וניצל מהמוות, אך חז"ל בשבת לב. גילו לנו מבטם האמיתית של חז"ל, וכך כתוב "אדם יוצא לשוק יהיה דומה בעניו כאילו נמסר לסרדיוט, חש בראשו יהיה דומה בעניו כמי שנתנהו בקולר". כביכול האדם רק עובר את הכביש חז"ל דרשו מהאדם לחשוב כאילו הוא נמסר לשוטר העיר להלקותו וכד'. והיינו שחובת ההודאה שלנו להקב"ה חייבת להיות על כל ענין טבעי שנראה בעינינו כדבר טבעי, וכ"ש על כל נס מעל הטבע. וזהו מה שדרשו חז"ל עה"פ בסוף תהילים "כל הנשמה תהלל י'ה על כל נשימה ונשימה תהלל י'ה, פשוטו כמשמעו!!

הערה שם (ול', ט"ו, ט"ז). "המעט קחתך את אישי..... לכן ישכב עמך כי שכר שכרתיך בדודאי בני". וצ"ע ראשית מדוע לאה הייתה כ"כ אכזרית כביכול לתת לרחל את הדודאים שהם כידוע סגולה לילדים, והרי היא כבר קיבלה ד' ילדים ואילו רחל אחותה אין לה בכלל ילדים. וכמו שמצינו לקמן (מבואר בתרגום יונתן, ובגמ' ברכות נג). פסו' כא שלאה התפללה להקב"ה שיחליף את עובריה לנקבה שלא תתבזה אחותה שהיא אינה אפי' כאחת השפחות, ומדוע דווקא הכא היא כ"כ התעקשה בטרונא לרחל "המעט קחתך את אישי", ס"ה רחל בקשה והתחננה אליה להביא לה מעט מדודאי בנד??? [ולא יעלה על הדעת לומר על לאה שהייתה כ"כ תאבה לשבטים, שרצתה שיהיה לה יותר בנים מרחל אפי' בזמן שלרחל אין עדין מאומה]. ב. ועוד צ"ע הכיצד לאה (ורחל) השתמשו בשכיבה עם הצדיק כנזיד עדשים, הא תינח רחל רצתה לפחות עי"כ לקבל ילד לעולם. אך לאה מדוע היא אומרת "כי שכר שכרתיך בדודאי בני", כמו שהיא קנתה את יעקב במחיר של דודאים למצוות עונה? וד' יאיר עיני. ועיין בדברי מו"ר בעל האילת השחר זיע"א, ואכתי צ"ע.

הערה שם (ול", י"א) "ויאמר אלי מלאך ד'". וצ"ע הא לעיל אמר לו זאת הקב"ה בכבודו ובעצמו בלי שום שליח או מלאך, וכן הביא רש"י בהדיא שנגלה לו הקב"ה בשם המפורש רש"י (ול"ב, י') ומדוע אמר יעקב לנשיו שהיה רק מלאך וכביכול הוי שקר? וצע"ג.

שם (ול", כ"ד, כ"ז) "ויבא אלוהים אל לבן בחלום הלילה ויאמר לו השמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב ועד רע..." ויאמר לבן ליעקב וכו'". ונשאלת השאלה אם הקב"ה ציוה והזהיר את לבן לא לדבר עם יעקב מטוב ועד רע, הכיצד לבן ממריא את פי ד' באותו יום? וי"ל שאחד דוגמת לבן שאינו נזהר בדבורו ומשקר על ימין ועל שמאל, וכן בכל דבר פשע ועבירה אינו מהסס ולו לרגע למימרא לעשותו, א"כ אכן אין עליו יכולת לסנן מה שהוא אומר, וכן אנו מוצאים בפסוק (וכ"ח) "ולא נתת לי לנשק לבני ולבנותי". ולכאו' הרי בניו של לבן היו עמו כל הזמן, ומה מעררב לבן את בניו עם בנותיו? והתירוץ כנ"ל שאצל לבן הוא חייב לדבר בלי דעת מה הוא מוציא מפיו. וכן מצינו לעיל בפרשה הקודמת כנ"ל שאבימלך אמר ליצחק "ועשינו עמך רק טוב ונשלחך בשלום", ולכאו' מהו רק טוב, הרי עצם השילוח הוא דבר רע, י"ל שאצל גוי שאינו שולט במעשיו עצם השילוח אם לא הרגנו אותך וכד' מיקרי "רק טוב", וק"ל.

ועוד ראיה יש להביא מלבן הרשע שלא הצליח לשלוט בעצמו לא להוציא תיבת שקר מפיו ולו רגע אחת, שהרי בפסוק (מ"ז) "ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים ויקחו אבנים ויעשו גל", א"כ איתא בהדיא שיעקב ובניו עשו את הגל הזה. ובפסוק (נ"א) אומר לבן "ויאמר לבן ליעקב הנה הגל הזה והנה המצבה אשר יריתי", ותרגם אונקלוס "די אקימית", והרי רגע לפני כן יעקב בעצמו עושה את הגל עם בניו, אלא ששוב רואים כנ"ל בכוחו של הרשע שאין לו משמעת עצמית כלל וכלל קרי אין לו יראת שמים כל עיקר, ולכן פיו מלא במרמה והבל, ולא עוד אלא שמרגיש שהוא נותן מוסר לצדיקים "אם תענה את בנותי" וכו', וכך הוא גם בדור יתמי שלנו דור של ביאת המשיח, שלא רק שלחילונים אין להם משמעת עצמית במה שנוגע להם ואכמ"ל. אלא שהם גם "יודעים" לתת מוסר לחרדים מה ללמוד וכיצד, עפ"ל, ודו"ק היטיב בזה. ובמקום אחר הארכתי הווארט של הח"ח זיע"א במבטו של הגוי על היהודי שאינו אפי' בגדר של בעל חי, ודו"ק.

שם: יש להתבונן הכיצד ומדוע סיבב הקב"ה שיעקב אבינו בחיר האבות עמוד

החולים ממש גלמודים ואבודים, כל בני משפחותיהם מפנים להם עורף, ולא חלילה מחמת אכזריות, אלא מחמת כורח המציאות, מחששם הגדול להתדבק במחלה קשה וממארת זו, אפילו בעיתות שמחה, ילדיהם לא באים לבקרו ולשמחם. ומסכם מנהל ביה"ח במכתבו: "אין אנשים עוזבים יותר מהם". ולכך מבקש המנהל, שצוותו זו של ר' זושא ז"ל, היא הפתח לתקוה עבור המצורעים, שבכסף המיועד למטרה קדושה זו, לעזור ולסייע ליהודים עזובים, יממנו עבור החולים, בנית מבנה מיוחד המחולק עם מחיצות זכוכית עבה, שיאפשר ביקור החולים וראייתם מקרוב, ללא חשש התדבקות, כאשר הקשר בין החולים ומבקריהם, יוצר ע"י מכשירי דיבור ושמע, שיותקנו בשני עברי המחיצה.

אם אכן יוכלו לפעול למען מבנה שכזה, אין ספק שיבואו קרובי וידידי החולים לבקרו, ואפילו ימצאו מתנדבים שישמחו לשמח את ליבם השבור של החולים, לבוא לשוחח עמם קמעה, שיוכלו להשיח את דאגותיהם שבלבם, שיבינו למצבם. וזאת מלבד מה שהחולים המנוחים מחברת בני אדם, יוכלו לראות בני אדם ממרחק קל, שזה ירבה להיטיב עמם, להעלות את מצב רוחם העגום למאד.

כשסיים ר' יחיאל לקרוא את הבקשה, ראה שכל הדף רטוב. עיניו שזלגו דמעות מרוב צערם של המצורעים, הרטיבו את הדף, כאבם של המצורעים ומשפחתם, כאב לו מאוד, ובשעה זו חשב בליבו, שאילו הוא היה הדיין, וודאי שבראשונה היה מאשר בקשה זו, כפי שאכן מנהל ביה"ח כתב במכתבו, שאין אנשים עזובים יותר מהם.

ר' יחיאל המשיך בעבודתו, עבודת הקודש, לקרוא מכתבים נוספים, ולסווגם לפי נושאים ועניינים, ולמרות האסונות והיגונות הרבים שקרא לאחר המכתב מביה"ח, זעקת המצורעים המשיכה להדהד באוזניו, ונאקתם לא משה מליבו. בתום תקופת הגשת הבקשות, הוכנו כל הבקשות באופן מסודר עבור רבני בית הדין, שישבו יחדיו ימים רבים, לשמוע את הבקשות והנימוקים, שמחמתם יצטרכו להכריע בשאלה הקשה, מיהו הארגון והמוסד שיזכה בכספי הירושה. לאחר כמה ימי דיונים קשים פסקו הדיינים להעדיף עשרה ארגונים שהתאימו ביותר להגדרה שהם עוזרים ליהודים עזובים, ועל כן כל ארגון וארגון יקבל מאה אלף דולר. את הפסק העבירו לידי ר' יחיאל שיסדר את הדבר על הצד היותר טוב.

כשראה ר' יחיאל שבין הבקשות המאושרות לא היתה בקשת ביה"ח למצורעים, פנה לאב"ד ושאלו, ילמדינו רבנו, מדוע הבקשה לא אושרה, הרי מנהל ביה"ח צודק בהגדרתו שאין יהודים עזובים יותר מהם. והוסיף וסיפר שמאותו יום שקרא את המכתב על מצבם הקשה, הוא בקושי מצליח לתפקד ביום ולישון בלילה, מחשבותיו משוטטות הרחק עד לביה"ח, כואב לו כאבם של החולים ומשפחותיהם, מצטער הוא בצערם מהבדידות הנוראה שנגזרה עליהם, על כמה היותם כה עזובים ומנוחים, ולכך קשה לו ביותר, מדוע לא אושרה הבקשה.

השיב לו האב"ד, ר' יחיאל יקירי, אכן המצורעים הם מסכנים גדולים, מנוחים מהחברה ומצבם קשה עד למאד, ומצוה רבה לעזור להם ולסייעם, ואכן כשקראנו את מכתבו של המנהל, עינינו זלגו דמעות, באותה ישיבה כל הדיינים הרבו בבכיה, עד שאפילו הממחטות שהבאנו לא הספיקו. אך כשישבנו לדון ולהחליט, הוצרכנו להתעלם מכל הרגשות ולפסוק ע"פ הדין.

נאמנים עלי דבריד שמאז שקראת את מכתבם קשה עליך שנתך, גם לנו הדיינים קשה לישון לאחר שקראנו על כל כך הרבה אסונות וטרגדיות, צער ויסורים, צרות צרורות. אחת אוכל להציע בפניך, שאם תחפוץ כעת לילך לנוח, ושוב תידד שינתך מעיניך, תתחיל כבר הצהרים את לימוד הפרשה עם פרש"י וזו סגולה להרדמות מהירה. אך אם לא תרדם ותסיים את כל הפרשה עם פרש"י, תבין מדוע למרות מצבם הקשה של המצורעים, לא העדפנו את הבקשה ע"פ הבקשות האחרות.

השאלה היא: היכן ברש"י בפרשתינו מצא ר' יחיאל מנוח לשאלתו ?

תשובה ל"סיפור ושאלה בציוד" משבוע שעבר:

בתשובה לשאלה מהו הרעיון שאפשר להביא מפרשתינו ע"פ פרש"י, שיפתור למפקד באופן קבוע את דרישתו של המלך, לספק לו בכל יום בשר צבי טרי. ניתן להעלות רעיון, שבמקום בשר צבי, יביא למלך בשר גדי, שטעמם שווה, והמלך לא ירגיש בדבר. ורעיון זה ניתן להעלות מדברי רש"י כ"ז ט', עה"פ, "לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טבים ואעשה אתם מטעמים לאביך כאשר אהב", ונתקשה רש"י, מה יואיל יעקב במעשיו, הרי מיד כשיתחיל יצחק לאכול, ירגיש בטעם הבשר שאין זה ציד, אלא בשר רגיל, ויבין שהמגיש בפניו אינו עשו, ולכך ביאר, "כאשר אהב. כי טעם הגדי כטעם הצבי". מבואר בדברי רש"י, שיצחק לא היה מבחין בטעם הבשר, שאינו בשר ציד, ולכך בקשה רבקה מיעקב שיביא לה ב' גדיי עזים, וכך גם למד וחשב הרב, שניתן יהיה להגיש בפני

האמת יהיה מחותן עם לבן הרמאי ב' פעמים, ומיניה ומיניה יתבנה כל כלל ישראל ע"י ב' האמהות רחל ולאה. וחשבתי בס"ד לבאר ע"פ דברי התפארת ישראל באבות פ"ה משנה יז "כל מחלוקת שהיא לש"ש סופה להתקיים כגון הלל ושמאי". וביאר שם המעלה של מחלוקת כשהיא לש"ש שהיא מבארת ומחזקת ומעצימה כח האמת, כגון אם שמאי אמרו חייב והלל אמרו פטור, ע"י חילוקו של שמאי התחדד טענת הלל שפטור, ודו"ק. וא"כ ה"ל הכא כדי לבסס את כלל ישראל בעיני מידת האמת במקסימום שאפשרי, וכדי לחזק את האמת בעיני שיהיה זה לעומת זה עשה אלוקים עמוד האמת – יעקב מול עמוד השקר – לבן, וע"י שיעקב ינצחו יהיה כלל ישראל במקסימום של אמת. ודו"ק נמי לפי"ז מדוע דווקא בלבן עשה הכי הרבה חטאים של רמאויות בקני מידה מופרזת של חוצפה אפי' כלפי שמיא וכמו שביארנו לעיל, משום לחדד את כח הטוב מולו. ודו"ק.

עשר קושיות בספר יונה ותירוץ נפלא

הרה"ג רבי יחזקאל לינטופ שליט"א

ספר יונה הוא ספר קשה מאוד להבנה ע"פ הפשט, ואף כי האריכו המפרשים קדמוננו בביאורו – עדיין לא נמצא חוט השני היכול לפשט המקרא ככתבו, והקושיות רבות ונערמות ונמנה חלקן.

השאלה הא': "ויקם יונה לברוח תרשישה" - אמנם האריכו למעניתם

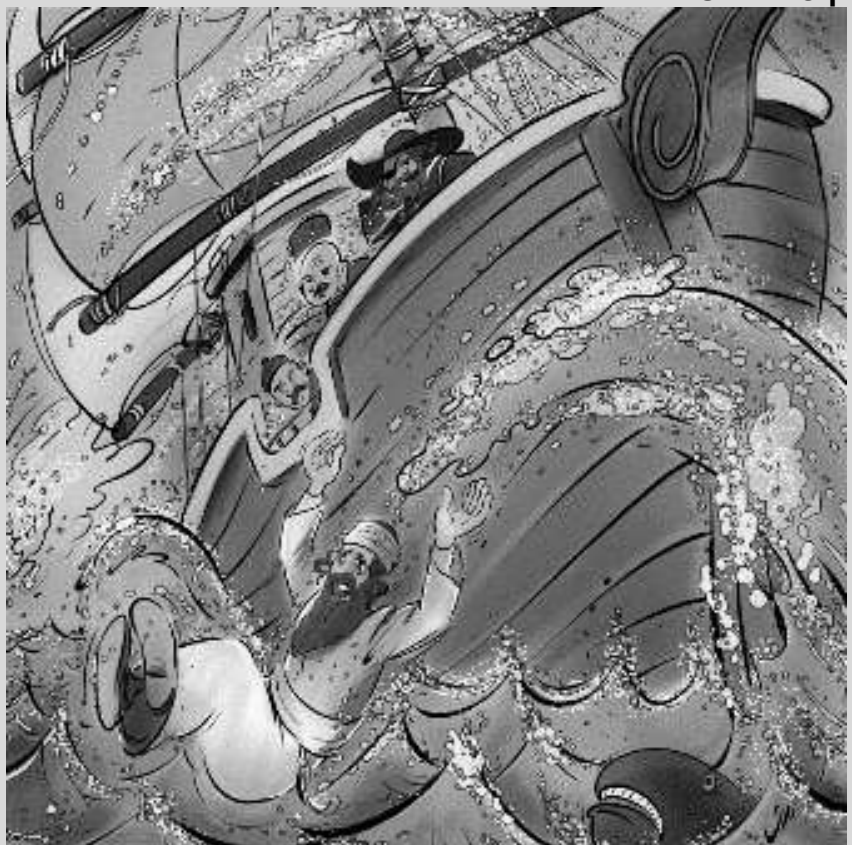
מפרשי הפשט שרצה יונה לברוח כדי שלא יהיה קטרוג על ישראל כדאי' בתנחומא: (ויקרא א' ח') דן יונה דין בינו לבין עצמו וכו'. ובמלבי"ם: ובחר יותר לאבד את עצמו בים משיהיה הוא המסבב רעה לישראל. והשאלה הנשאלת היא: הייתכן שיתבע נביא ה' כבוד הבן ולא יתבע כבוד האב, בעברו על ציווי ה' שניתן לו בנבואה?

השאלה הב': מדוע חשב שתצליח דרכו נגד רצונו ית'?

השאלה הג': מדוע באמת נתן הקב"ה בידו לברוח, וכי עניין הוא להביא אותו אל ים ולהשיבו אל יבשה וכדכתי' "וימצא אנייה וייתן שכרה" וכו', וכי אקראי הוא ח"ו?

השאלה הד': אם הנביא עובד ח"ו על רצונו ית', ואם נתרץ כי בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, עדיין מן הראוי שיעורר חרון אפו ית', ולא מצינו אפי' רמז בכתובים שלא נחה דעתו של הבורא יתברך מכל אשר עשה יונה, ולהיפך - הקב"ה איתו בכל אשר יפנה, עוזרו ומפייס דעתו כאב אצל בנו, ולא נהירא.

השאלה הה': והקשה מכולן: מה בא זה ללמדנו? אם כדברים העולין מן הפשט המקובל, יוצא חס ושלום גנותן של ישראל וגנותו של יונה הנביא. הלזה צריך ספר מחד' ספרים? וא"ת שכן הוא, למה נהגו לקרותו ביה"כ, שהוא עת לעורר רחמים וזכות על ישראל, ולא ח"ו להיפך? ומה שכתבו האחרונים ומובא במשנ"ב סי' תרכ"ב סק"ז שנוהגין לקרוא מב' סיבות הא' ללמדך שא"א לברוח מהמקום והב' שאין לך דבר שעומד בפני התשובה. אמנם ודאי דכל דבריהם כגחלי אש, אלא שבעניות דעתנו לא זכינו למצוא בדבריהם מרפא לשאלתנו כצעקתה, ידידוע כמה וכמה מקורות בחז"ל שדרשו מאדם וקין וכו' שא"א לברוח מהשי"ת, ושאין לך דבר שעומד בפני התשובה והדרא קושיא לדוכתא.

השאלה הו': מדוע הנביא שואל את נפשו למות בפיו וברצונו ולא בפעם אחת אלא כמה פעמים? הא' שירד אל ירכתי הספינה כדכתי' המלבי"ם. הב' שביקש שיטילוהו אל הים. הג' שהיה במעי הדג ג' ימים וג' לילות ולא ביקש על נפשו כי לכאורה ציפה למותו. הד' פ"ד פסוק ג': "קח נא את נפשי" וכו'. הה' - פ"ד פ"ח: "וישאל את נפשו למות". הו' בפסוק ט' "היטב חרה לי עד מות" ושמא תאמר כי לא

המלך בשר גדי, ויחשוב שהגישו בפניו בשר צבי, ונפש המפקד תהיה לפליטה, וליהודי המחוז הישועה.

לשון חכמים ברכה

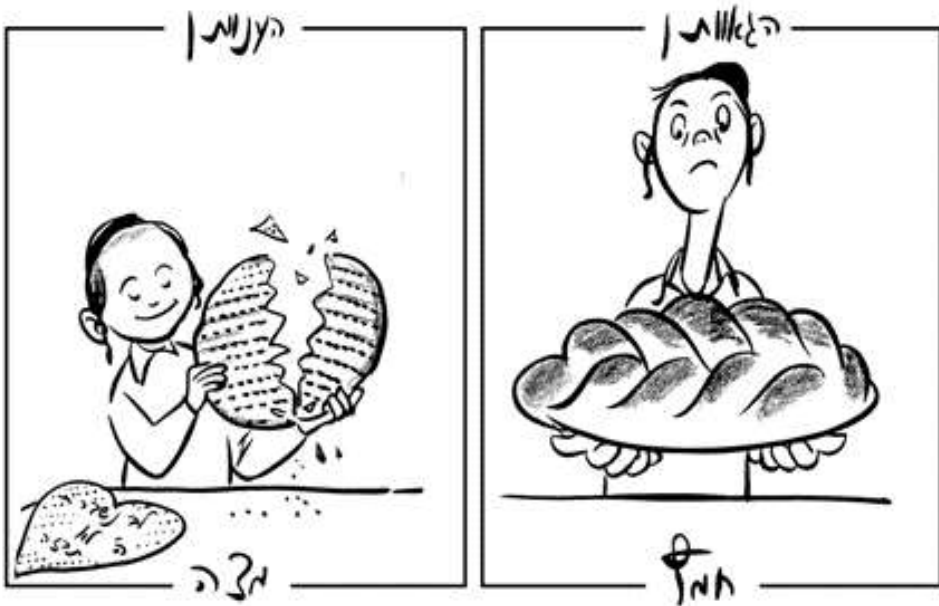
חקירות ויסודות מרבתינו בלשונם הטהור

חמץ גמור ותערובת חמץ

ומעתה מבואר היטב מחלוקת הרמב"ם והראב"ד, דהנה הרמב"ם בפ"א מהל' חמץ ומצה ה"ז כתב אין חייבין כרת אלא על אכילת עצמו של חמץ, אבל עירוב חמץ וכו' אם אכלו בפסח לוקה ואין בו כרת שנאמר כל מחמצת לא תאכלו, בד"א בשאכל כזית חמץ בתוך התערובת בכדי אכילת ג' ביצים הוא שלוקה מן התורה וכו'. והראב"ד השיג וז"ל הרב ז"ל פסק באלו כרבנן משום דאין בהן כזית בכדי אכ"פ.

וביאור מחלוקתם דהא בחמץ איכא שני דינים, חמץ גמור מקרא דלא תאכל חמץ וע"ז ענוש כרת, ותערובת חמץ דיליף ר"א מקרא דכל מחמצת לא תאכלו, ורבנן פליגי עלי, ולכו"ע אין בו כרת, ומפרש הראב"ד דכל מחלוקת ר"א ורבנן אם יש לאו בתערובת חמץ, הוא רק באין בו כזית בכא"פ, דבכל התורה כולה אין לוקים על נו"ט באין בו כזית בכדי אכ"פ ולהכי בחמץ ג"כ אין בו כרת, ורק לענין מלקות פליגי ר"א ורבנן אם נתרבה מקרא דכל מחמצת לא תאכלו או לא, אבל ביש בו כזית בכדי אכ"פ דבכה"ת לוקין על נו"ט אז יש בו גם כרת לענין חמץ, ואין אנו צריכים כלל לזה הך רבויא דכל מחמצת לא תאכלו ואיסורו משום בל יאכל חמץ.

חידושי הגר"ח (ערלה פ"ג מ"א).

חמץ נוקשה

דהנה יש לחקור הא דחמץ נוקשה אינו רק מדרבנן אם זהו רק לענין אם הוא חמץ או לא בזה אמרינן מדרבנן הוא חמץ ולא מדאורייתא אבל לענין מצה ודאי לא הוי מצה מדאורייתא או דלמא נמי אינו פסולה אלא מדרבנן. ובאמת היא בעיא מפורשה בחולין דף כ"ג אי נוקשה הוי ברי' לא חמץ ולא מצה או דהוי ספיקא ועלתה בתיקו, והנה בעיא זו לא הוזכרה ברמב"ם, וי"ל דנפשוט בעיא זו מסוגיא ערוכה במנחות דמוכח מסתמא דהש"ס דקיי"ל דנוקשה לא הוי מצה מדאורייתא דאיתא במנחות דף נ"ג מנין לכל המנחות שבאות מצה וקאמר בגמ' לא תאפה חמץ מתקיף לה ר"ח ואימא ל"ת חמץ אלא שיאור שיאור דמאן וכו' אלא דר"י דלר"י דהיינו חמץ נוקשה [וכו'].

אכן האזל (פ"ו מהל' חמץ ומצה ה"ה).

חציו עבד עברי וחציו בן חורין

יש לחקור בחציו עבד עברי וחציו ב"ח ומשכחת לה בעבד של שני שותפין ושיחרר אחד חלקו – אם רבו יכול למסור לו שפחה כנענית, לשיטת תוס' דהא דע"ע מותר בש"כ הוא מפני שהיא עבודת רבו, ואם השפחה

רצה לראות רעתן של ישראל וכי לא יודע נביא מה שידע חזקיהו מלך יהודה כי אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל יתיאש מן הרחמים? ולא זו בלבד, אלא שבשעת צרתן של ישראל יכולה זכותו של נביא להצילן מצרתן.

השאלה הז': פרק ד' פסוק ד': "ויאמר ה' ההיטב חרה לך". הנה, הפסוק הזה הוא סתום וחתום ולא נמצא לו מקום בסדר הדברים, ומה ענין שאלת השי"ת את נביאו שאלה שאין עליה תשובה ולא הבנה, והמפרשים לא נוגעים אלא בביאור מילת היטב בלא באר היטב.

השאלה הח': פ"ד פסוק ו': "וישמח יונה על הקיקיון שמחה גדולה". והשאלה הזועקת: לשמחה מה זו גדולה? הלא צל כבר היה לראשו, ושמא תאמר כפי שפרשו במצודות ובאב"ע, שלא הספיק לו צל הסוכה, הנה יכול להוסיף סכך או לבנות בית. דהא אתמול קנה ספינה שלמה ולא נזכר שירד מנכסיו. אמנם במלבי"ם פי' כי יונה דן מזה שהוא רצון ה' וכו' והוא מיושב.

השאלה הט': משל הקיקיון, כפי העולה מן הפשט, אינו דומה לנמשל. יונה לא חס על הקיקיון אלא על כנסת ישראל. ומדוע אמר הנביא כששאלו הקב"ה פ"ב פסוק ט': "ההיטב חרה לך על הקיקיון ויאמר היטב חרה לי עד מוות"? והייתכן שיחוס הנביא על הקיקיון ואף כי עד מוות?

השאלה הי': והוא הפסוק האחרון בחתימת הספר שבו אומר הקב"ה לנביאו "ואני לא אחוס על נינוה" וכו' ובהמה רבה? והיה לנביא לענות את יוצרו, דבוודאי שאין לחוס על בהמה ועכו"ם אם מזה תצמח רעה לבניך?

אחר הקושיות הנ"ל יגעתי ומצאתי בעזרת ה' יתברך

מסילה לבאר הכתובים כסידרן. ויראתי בפצותי שיח כי

הדברים לכאורה יש בהם מן החידוש שלא מצאתי סייעתא

לדבריהם אלא ברמיזה זעיר שם וזעיר שם.

ברם, כך מקובלני מרבתי שבבואנו ללמד זכות על אדם מישראל ועל אחת כמה וכמה על נביא ישראל ואחת ועוד אלף על עם ישראל, כל המרבה בדברים הרי זה משובח, ואין לחשוש לרום האמת, וע"ז תפילתי ליוצר האמת שחותמו אמת שלא יציל מפי דבר אמת.

הנה הגמ' בחגיגה ה' ע"א: "רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי: "ותסיתני בו לבלע חינם" (איוב ב) עבד שרבו מסיתין לו וניסת תקנה יש לו???"

ובב"ב ט"ז ע"א: "ותסיתני בו לבלעו חינם" אמר רב יוחנן אלמלא מקרא שכתוב אי אפשר לאמרו כאדם שמסיתין אותו וניסת."

הנה, מהדברים הקשים הנאמרים כדוגמת אלו בספר איוב, עולה כי הנהגת הקב"ה בעולמו נותנת מקום לשטן לעורר הקטרוג על כל אחד מישראל ואף על כלל ישראל כולו. ואמנם ידע יונה הנביא שאין הקב"ה חפץ בתשובת נינוה כדאי' במלבי"ם בפסוק ב' וז"ל: "ולא היה השליחות בשביל נינוה כי לא מצאנו שישלח ה' נביא מישראל להשיב את העכו"ם בתשובה" וכו' עכ"ל.

וידע יונה כי שליחות זו היא בהכרח מעשה שטן שהשטין על ישראל על קשיות ערפם. ואף כי הנהגתו ית' נותנת רשות להשטין, סבר יונה שאין זה רצונו הטהור של הבורא ית' במידת רחמיו, ואף רמז לו הקב"ה בכך שלא נתן לו נבואה שלמה אלא "וקרא עליה" סתם וכדאי' במלבי"ם פסוק ב' וז"ל: "ולא שלחו בתורת נביא מודיע גזרת עליון שאם היה שלחו בעניין כזה לא היה עובר על דברי ה', שנביא הכובש נבואתו חייב מיתה" וכו'.

לכך עשה הנביא דין לעצמו ולמד שהקב"ה חפץ בברחו ובצדקת עמו כדי למנוע את המשך הנבואה העתידה לבוא עליו בהמשך שליחותו. אמנם ידע שאין הקב"ה משרה נבואתו בחו"ל וכדאי' ברש"י פסוק ג': "ועל כן הקדים לברוח", וכמו שיונה מעיד על עצמו בפ"ד פסוק ב': על כן קידמתי לברוח תרשישה כי ידעתי כי אתה א-ל רחום וחנון ארץ אפיים ורב חסד וניחם על הרעה, ושמא יש לפרש כי ידע יונה שאין הקטרוג מועיל לזמן הרבה וכדאי' בתומר דבורה על הפסוק "לא החזיק לעד אפיו" לכך הקדים לברוח כדי להעביר רוע הגזירה בחלוף זמנה הקצוב.

ורמז לכך נמצא בפרקי דר"א פ"י. וז"ל: "ירד יונה ליפו ולא מצא שם אגיה לירד בה, והאגיה שירד בה יונה היתה רחוקה מיפו מהלך שני ימים לנסות את יונה. מה עשה הקב"ה, הביא עליה רוח סערה בים והחזירה ליפו, וראה יונה ושמח בלבו ואמר: עכשיו אני יודע שדרכי מיושרה לפני. אמר להם: ארד עמכם, אמרו לו: הרי אנו הולכים לאיי הים תרשישה, אמר להם: אבא עמכם, ודרך כל האניות כשאדם יוצא ממנה הוא נותן שכרה ויונה בשמחת לבו הקדים ונתן שכרה" וכו' עכ"ל.

וכן איתא במדרש תנחומא ויקרא פרק א' סי' ח' יעו"ש.

ברם, לא זו בלבד ביקש יונה להציל בבריחתו אלא היה לו בזה לימוד זכות גדול על ישראל, דהוא ידע והבין שאף דלדעתו הוא מקיים בבריחתו רצונו ית' במידת רחמיו, אמנם הוא משים נפשו בכפו בעברו על דברי שלמותו ובוודאי שבכוח השטן שהשטין לדרוש חלקו במיתת הנביא שעמד כנגדו וכדאי' בב"ב שם:

"במתניתא תנא יורד ומתעה ועולה ומרגיז נוטל רשות ונוטל נשמה", וביקש יונה להוכיח במסירות נפשו שמה שהשטן השטיין בדבריו על כנס"י - אין בהם ממש, דמה שמקשין ערפן הוא מידה ממידת בריאתן ולא בבחירתן והראיה הגדולה שכשהן הולכין בדרכי השי"ת הרי הן מוסרין נפשם על התורה והמצוה. והוא ממידת קשיות העורף שאינו מוותר לעולם.

ומה נאוו הדברים כשהן עולין בקנה אחד עם מה שאמרו חז"ל (בפ' החליל) שיונה בן אמיטי הוא בן האישה הצרפתית שהחיה אליהו ובזוה"ק (פרשת ויקהל) איתא: "מי עלה שמים, דא אליהו וירד, דא יונה, דנחת ליה נונא גו תהומי לעמקי ימא. יונה מחילא דאליהו קא אתא. אליהו סליק, יונה נחית. דא שאיל נפשיה למימת, ודא שאיל נפשיה למימת. ובגין כך אקרי בן אמיתי, וכתیب (מ"א י"ז כ') ודבר ה' בפין אמת".

ובביאור מתוק מדבש ז"ל: מחילא דאליהו: יונה בא מכוחו של אליהו כי הוא בן הצרפתית שהחיהו אליהו במה שנתן לו חלק מנשמתו, לפיכך היו להם דברים שווים וכו'.

ואם בדברים שווים עסקינן כבר מצינו באליהו גופיה דהוא מרא דזכותא על ישראל כדאי' בזוהר חדש (כט.) והובא בשמירת הלשון למרנא הח"ח זי"ע (בשער התבונה פ"ז) ... א"ר יצחק לא אז אליהו משם עד שנשבע לפני הקב"ה להורות זכותן של ישראל תמיד. וכל מי שעושה זכות הוא מקדים ואומר לפני הקב"ה: כך וכך עשה עכשיו פלוני ואינו אז משם עד שיכתבו זכותיה דההוא גברא וכו',

ואי אתינן להכא יובן היטב דיונה שהוא חלק נשמתו של אליהו מוסר נפשו ומאודו כדי ללמד זכותן ומקדים לברוח תרשישה כדי שלא יצא ח"ו מתחת ידו אפי' סיעתא כל דהו למקטרג ויבא בזה רצונו ית' על מקומו, וכיוון דעניין הזכות הוא תלוי בהוכחת נכונותו למסור נפשו לכך סבר שטוב מותו מחייו כיוון שמותו הוא העדות על מסי"נ.

ונחזור לשאלות כדי להשיב עליהם אחת על אחת.

השאלה הא': "ויקם יונה לברוח תרשישה" - אמנם האריכו למעניתם מפרשי הפשט שרצה יונה לברוח כדי שלא יהיה קטרוג על ישראל כדאי' בתנחומא: (ויקרא א' ח') דן יונה דין בינו לבין עצמו וכו'. ובמלבי"ם: ובחר יותר לאבד את עצמו בים משיהיה הוא המסבב רעה לישראל. והשאלה הנשאלת היא: **הייתכן שיתבע נביא ה' כבוד הבן ולא יתבע כבוד האב, בעברו על ציווי ה' שניתן לו בנבואה?**

תשובה: הנביא תבע כבוד ה' וקם לברוח כי הבין וידע שזהו רצונו יתברך.

השאלה הב': מדוע חשב שתצליח דרכו נגד רצונו ית'?

תשובה: כי אם זהו רצון השם גם אם לא תצליח דרכו משום מעשה שטן אין זה מעכבו מהשתדלותו לברוח וע"פ דברי הפרקי דר"א שהזכרנו לעיל, כשירד ליפו ראה שהשגחתו יתברך מיישרת דרכו לפניו.

השאלה הג': מדוע באמת נתן הקב"ה בידו לברות, וכי עניין הוא להביא אותו אל ים ולהשיבו אל יבשה וכדכתי' "וימצא אנייה וייתן שכרה" וכו', וכי אקראי הוא ח"ו?

תשובה: כיון שזה היה רצונו יתברך העניין להביאו אל ים הוא כדי לנסות מידת מסירות נפשו, וכן מצינו מפורש בפרקי דר' אליעזר.

השאלה הד': אם הנביא עובר ח"ו על רצונו ית', ואם נתרץ כי בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, עדיין מן הראוי שיעורר חרון אפו ית', ולא מצינו אפי' רמז בכתובים שלא נחה דעתו של הבורא יתברך מכל אשר עשה יונה, ולהיפך - הקב"ה איתו בכל אשר יפנה, עוזרו ומפייס דעתו כאב אצל בנו, ולא נהירא.

תשובה: אכן לשיטתנו הבורא יתברך הסכים על ידו בברחו וכל המהלך היה לרצותו כאב את בנו כדי ללמדו שאל לו לתלות הצלת אחיו בהפיכת נינוה, אלא לעורר רחמים לכאן ולכאן.

השאלה הה': והקשה מכולן: מה בא זה ללמדנו? אם כדברים העולין מן הפשט המקובל, יוצא חס ושלום גנותן של ישראל וגנותו של יונה הנביא. הלזה צריך ספר מכד' ספרים: וא"ת שכן הוא. למה נהגו לקרותו ביוה"כ, שהוא עת לעורר רחמים וזכות על ישראל, ולא ח"ו להיפך? ומה שכתבו האחרונים ומובא במשנ"ב סי' תרכ"ב סק"ז שנוהגין לקרוא מב' סיבות הא' ללמדך שא"א לברוח מהמקום והב' שאין לך דבר שעומד בפני התשובה, אמנם ודאי דכל דבריהם כגחלי אש, אלא שבעניות דעתנו לא זכינו למצוא בדבריהם מרפא לשאלתנו כצעקתה, דידוע כמה וכמה מקורות בחז"ל שדרשו מאדם וקין וכו' שא"א לברוח מהשי"ת, ושאין לך דבר שעומד בפני התשובה והדרא קושיא לדוכתא.

תשובה: לשיטתנו לא זו בלבד שאין כאן שום גנות חס ושלום לא לישראל ולא לנביא, אלא אדרבה כל מהלך הספר הוא לימוד זכות גם על ישראל שמידת קשיות ערפם הוא מידת מסירות נפשם וגם על יונה שהוא הוכיח זאת במסירות נפשו למען אחיו ואין לך יום ראוי יותר מיום הכיפורים לעסוק בלימוד זכות גדול ועצום כזה.

אינה ראויה להוליד אסור בה [עיין בקובץ הערות סימן נ"ז] וא"כ ע"ע לא נשתנה דינו מישראל גמור, ואסור בשפחה שלא במקום עבודת רבו, ומ"מ לצורך עבודה מותר לו לישא שפחה, ואם כן אפשר דגם חציו עבד דצריך לעבוד לרבו מותר בשפחה.

וי"ל דאין ההיתר אלא למי שעבודת רבו מוטלת עליו, אבל החציו ב"ח שאין צריך לעבוד לא הותר לו, ולשיטת הרמב"ן דהא דע"ע מותר בשפחה הוא משום דיש לרבו בו קנין איסור, הדבר פשוט דחב"ח אסור בשפחה דלא עדיף מחציו עבד כנעני וחציו ב"ח.

קובץ סיעורים (קידושין אות קלג).

אודות הקובץ

קובץ זה יוצא לאור בס"ד מדי שבוע, ומופץ באמצעות דוא"ל בלבד, ובו שלשה עשר מדורים:

מדורי הפרשה:

א. **מדור 'שבעים פנים לתורה',** ובו שאלה בעניני פרשת השבוע [או המועד], שנשאלה בקובץ 'עיון הפרשה' בשנים קודמות, עם תשובות מגדולי הדורות, שהובאו במסגרת 'קונטרס התשובות בעיון הפרשה', שהקב"ה זיכני בעריכתו. ישר כח גדול לראשי מפעל 'עיון הפרשה' שליט"א, על הסכמתם האדיבה לשימוש בקונטרס זה [וכל הזכויות שמורות להם], והוא הדין לכל הרבנים המוזכרים להלן.

ב. **מדור 'שמחת התורה',** ובו שו"ת נוסף בעניני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי יהודה שמחה סטורץ שליט"א.

ג. **מדור 'שלום לאוהבי תורתך',** ובו שו"ת נוסף בעניני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי שלום חזקיה שליט"א.

ד. **מדור 'ליקוטים וסיפורים נפלאים',** בעריכת הרה"ג רבי ברוך רובין שליט"א.

ה. **מדור 'סיפור ושאלה בצידו',** לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י, מתוך העלון 'האיחוד בחידוד' [וכל הזכויות שמורות להם]. פתרון החידה יובא בשבוע שלאחר מכן.

ו. **מדור 'מרגליות שאול',** ובו חידושים והתכתבויות מגדולי הדור, מכתבי הרה"ג רבי שאול מרגליות זצ"ל.

מדורי ההלכה והעיון:

ז. **מדור 'מתיקות התורה',** ובו חידודי הלכה ועובדות הלכתיות, משולחנו של הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א [מלוקטים מתוך סדרת הספרים 'חשוקי חמד' בהסכמתו].

ח. **מדור 'אוצר היסודות והחקירות',** ובו חקירות ויסודות מרבותינו ראשי הישיבות, ושאר מעתיקי השמועה, מסודרים לפי סדר הא-ב. מתוך הספר 'דרישה וחקירה', שנמצא בשלבי עריכה והגהה.

ט. **מדור 'לשון חכמים ברכה',** ובו חקירות ויסודות בלשון רבותינו, מתוך הספר הנ"ל.

י. **מדור 'המעיר לארץ',** ובו הערות והארות מרבנן ותלמידיהון [נא לכתוב בשפה ברורה ונעימה. המעונין בעילום שם לא יחתום שמו בסוף ההערה].

מדורים שונים:

יא. **מדור 'מתיקות המוסר',** בעריכת הרה"ג רבי אלעד שליט שליט"א.

יב. **מדור 'ושננתם לבניך',** ובו טיפ שבועי בנושאי קריאה ולמידה, מהרה"ג רבי אברהם יעקב זובין שליט"א [ניתן לשלוח שאלות למדור].

יג. **מדור 'נפלאים מעשיך',** ובו עובדות נפלאות ומחזקות, בתורה ויראת שמים.

הקובץ מעוטר באיורי המאייר התורני הנודע הרב יוני גרשטין שליט"א, תשואות חן לו.

כל הזכויות שמורות לעורך, ולשאר המחברים לפי הענין. אסור להעתיק חלקים מקובץ זה ללא רשות מפורשת בכתב [ניתן להעתיק הקובץ בשלימותו].

מתוך תגובות הציבור לקובץ

הגליין הנפלא ומיוחד מלא וגדוש בטוב טעם, ממש מיוחד, נהנים ממנו מאד, בלול בתוכו הכל. תודה רבה.

הגליין הוא ממש הפלא ופלא פ'פאר וכבוד נותנים לשמו'!

יישר כח על הגליין המיוחד המשלב את כל הסגנונות פלפולים פרפראות וספורים ו...גם ציורים. וכמו"כ יישר כח על היערכות המוקדמת כך שאפשר כבר ממוצ"ש להתכונן לשבת הבאה, ממש תענוג!

שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה! ב"ה היום קבלתי את הספר.... בצורה טובה ומסודרת חיילך לאורייתא!

יישר כח על תורה מפוארת בכלי מפואר. תחזקנה ידכם ותזכו להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה!

יישר כח גדול מאד מאד! אין מילים לתאר את התועלת וההנאה מהחוברת!

הדברים פשוט מרתקים ונפלאים כל שבוע מחדש ללא ספק! מצאתי הגליון "בטעות" והדפסתי כדי לקרוא ביו"ט אבל זה היה הפתעה כי אין זה קריאה אלא לימוד ממש והיו כמים קרים על נפש עייפה!!! חילכם לאורייתא. התחלתי לקרוא את הקובץ, ולא הייתי מסוגל להתנתק. ממש תורה מפוארת בכלי מפואר! שלום וברכה. אשמח להירשם לקבלת הקובץ המפעים. יישר כח! יישר כח גדול, על החומר הרב, והתכנים הנפלאים, תמשיכו לדכות את הרבים!

קבלתי בתודה ובשמחה רבה את הגליונות ששיגר אלי, ישר כחך ששיגרת, ואכן מלאים מזן אל זן, ועמוסים בד"ת מתוקים וערבים. וניכר עמל גדול בסידור ועריכת הדברים. תפוחי זהב במשכיות כסף, דבר דבור על אופניו. ישר כוחו וחילו לאורייתא. אמן. בהוקרה ובהערכה רבה...

נראה יפה וכתוב נאה ובוודאי יהיו רבים שיהנו ממנו. ישר כח. הגליון חביב ביותר. נראה מאוד איכותי ונעים לעיניים. נפלא מאוד! תחזקנה ידיכם! תזכו להמשיך בזיכוי הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה מתוך רוב נחת והרחבת הדעת! עיינתי בקובץ על פרשת שופטים ומאוד מאוד נהניתי. השאלות מאוד רלוונטיות והתשובות ברורות ומובנות והכל בהיר ונעים. ישר כח ותמשיך להגדיל תורה ולהאדירה וכמובן אשמח לקבל את הקובץ הזה מידי שבוע (אם אפשר בתחילת השבוע). יישר כח וחיילך לאורייתא! ממתין בס"ד לגליון הבעל"ט!

עלון נפלא ביותר! שפה ברורה ונעימה!!! יישי"כ על ההצטרפות לקובץ הנפלא, תיזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

יישי"כ על העלון הנפלא, המלא וגדוש ביסודות איתנים וחקירות נפלאות, המבטאים את מתיקות התורה.

נהנתי מאוד מהגליון אשמח להמשיך לקבל אותו במייל הזה. בברכת יגדיל תורה ויאדיר.

פלא פלאות! מעיין המתגבר !

באתי בזאת בברכת יישר כח גדולה על הגליון הנפלא המקבץ בתוכו מאגר נפלא של יסודות וחקירות מדברי רבותינו, וכן קובץ תשובות בענייני הפרשה דבר בעיתו מה טוב. ואסיים בברכת כהן והדייט שתזכו להפיץ תורה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא מתוך הרחבת הדעת.

מזל טוב על העלון הוא נראה מאד מרשים ויפה, חילך לאורייתא. תודה רבה על משלוח הגליונות והתוספות. כן ירבה וכן יפרוץ. ויזכה ללמוד וללמד דעת את העם, שנה טובה ומבורכת שנת גאולה וישועה ורווחה לתופסי התורה. ואתם שלו'. יישר כח על הדברים הנפלאים מדי שבוע בכזה הגשה מפוארת, וגם על כל התוכניות השימושיות.

ואצרף ברכת הדיוט, לשנה טובה תכתבו ותחתמו וירבה השפע במעונכם והמשיכו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים. ושלו' רב לאוהבי תורתך.

יישר כח עצום ונורא !!!

לעילוי נשמת

מרן רשכבה"ג רבי אהרן יהודה ליב שטינמן זצ"ל ב"ר נח צבי זצ"ל
מרן פוסק הדור רבי שמריהו יוסף ניסים קרליץ זצ"ל ב"ר נחום מאיר זצ"ל
הגאון רבי יואל סטניצקי ב"ר פרץ זצ"ל
הרה"ג ר' חיים ישראל רוטמן ב"ר יואל יעקב זצ"ל
הרה"ג ר' שאול חיים דב מרגליות ב"ר ישראל שלמה פייבל זצ"ל
הרה"ג ר' משה רייך ב"ר לייב זצ"ל
סבי הרה"ג ר' דב יצחק הכהן לינטופ ב"ר שמואל פרץ זצ"ל
וזוגתו מרת יוכבד ע"ה ב"ר אריה זצ"ל
סבי הרה"ג ר' אהרן דוד הכהן מלאכי ב"ר חיים יצחק זצ"ל
וזוגתו מרת רבקה ע"ה ב"ר אברהם יששכר זצ"ל
הרה"ג ר' יעקב אריה הלוי הורן ב"ר שלום זצ"ל
וזוגתו מרת מרים ע"ה ב"ר משה זצ"ל
מרת מלכה פילץ ע"ה ב"ר אברהם זצ"ל
הרבנית רחל גנס ע"ה בת הר"ר יוסף זצ"ל
הרה"ג רבי משה מונק ב"ר אליקים ישראל זצ"ל

קורא יקר: הוצאת הקובץ והפצתו דורשת

משאבים רבים, אנא עזור לנו בתרומתך הנדיבה.

השאלה הו': מדוע הנביא שואל את נפשו למות בפיו וברצונו ולא בפעם אחת אלא כמה פעמים? הא' שירד אל ירכתי הספינה כדכת' המלבי"ם. הב' שביקש שיטלוהו אל הים. הג' שהיה במעי הדג ג' ימים וג' לילות ולא ביקש על נפשו כי לכאורה ציפה למותו. הד' פ"ד פסוק ג': "קח נא את נפשי" וכו'. הה' - פ"ד פ"ח: "וישאל את נפשו למות". הו' בפסוק ט' "היטב חרה לי עד מות" ושמא תאמר כי לא רצה לראות רעתן של ישראל וכי לא יודע נביא מה שידע חזקיהו מלך יהודה כי אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל יתייאש מן הרחמים? ולא זו בלבד, אלא שבשעת צרתן של ישראל יכולה זכותו של נביא להצילן מצרתן.

תשובה: שאלת המוות אינה אלא מחמת הצורך להוכיח מסירות נפש כדאמרן. השאלה הו': פרק ד' פסוק ד': "ויאמר ה' ההיטב חרה לך". הנה, הפסוק הזה הוא סתום וחתום ולא נמצא לו מקום בסדר הדברים, ומה עניין שאלת השי"ת את נביאו שאלה שאין עליה תשובה ולא הבנה, והמפרשים לא נוגעים אלא בביאור מילת היטב בלא באר היטב.

תשובה: בארנו שהקב"ה מוכיח את הנביא על כך שחורה לו שהוא מטיב עם נינוה כי חושש שהוא גורם הקטרוג על ישראל והנכון בעיני הבורא יתברך הוא ההיטב עם כל ברואיו ועאכ"ו עם בניו אהוביו. ולא זו בלבד אלא שאם יתעוררו רחמי הנביא על נינוה יכול לעורר בכוח זה מידת הרחמים על ישראל והוא לכאורה מה שרמזו בילקוט שמעוני על פסוק אחרון שבאותה שעה נפל יונה על פניו ואמר הנהג עולמך במידת רחמים וכו'.

השאלה הח': פ"ד פסוק ו': "וישמח יונה על הקיקיון שמחה גדולה". והשאלה הזועקת: לשמחה מה זו גדולה? הלא צל כבר היה לראשו, ושמא תאמר כפי שפרשו במצודות ובאב"ע, שלא הספיק לו צל הסוכה, הנה יכול להוסיף סכך או לבנות בית. דהא אתמול קנה ספינה שלמה ולא נזכר שירד מנכסיו.

תשובה: שמחת יונה על הקיקיון היא בכך שהקב"ה מסכים על ידו בדרכו והוא להציל לו מרעתו שהוא חרד לגורל עמו והבורא מסוכך לו בבחינת צילא דמהימנותא והוא סימן להצלת עם ישראל

ואין לך שמחה גדולה מזו.

השאלה הט': משל הקיקיון, כפי העולה מן הפשט, אינו דומה לנמשל. יונה לא חס על הקיקיון אלא על כנסת ישראל. ומדוע אמר הנביא כששאלו הקב"ה פ"ב פסוק ט': "ההיטב חרה לך על הקיקיון ויאמר היטב חרה לי עד מוות"? והייתכן שיחוס הנביא על הקיקיון ואף כי עד מוות?

תשובה: כיון שהקיקיון הוא משל לעם ישראל ומצבו יובן היטב שחרה לו עד מות אם יבש מקורו וחרב מעיינו.

השאלה הו': והוא הפסוק האחרון בחתימת הספר שבו אומר הקב"ה לנביאו "ואני לא אחוס על נינוה" וכו' ובהמה רבה? והיה לנביא לענות את יוצרו, דבוודאי שאין לחוס על בהמה ועכו"ם אם מזה תצמח רעה לבניך?

תשובה: הקב"ה מוכיח לנביאו אוהבו על כך שחורה לו הרחמים על נינוה כי הוא תולה טובת עם ישראל ברעת נינוה ויש מקום לבקש רחמים על שניהם ואדרבה, אפשר שדווקא עוררות הרחמים על הבריות ואף על בהמות, בכוחה לעורר רחמים גדולים על עם ישראל ואכן נראה דסבר יונה הבין וקיבל כדאיתא בילקוט שמעוני (תקנ"א): באותה שעה נפל יונה על פניו ואמר הנהג עולמך במידת רחמים כדכתיב (דניאל ט' י"ח) לה' אלוקינו הרחמים והסליחות".

ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן.

קובץ שבועי
לעיון וחקירה
גליון לג
וישלח תש"פ

דרישה וחקירה

להערות והארות ניתן לפנות לעורך: **יהושע לינטופ** בכתובת: lintop200@gmail.com ☆ פרטים אודות המדורים,
זכויות יוצרים והנצחות - **בסוף הקובץ** ☆ הצטרפות לרשימת התפוצה בכתובת: drisha+subscribe@googlegroups.com

תוכן העניינים [נא לא לקרוא בזמן התפילה וקריאת התורה].

מדור 'מתיקות התורה' (עמ' ב): האם מותר להדליק בנר חנוכה המזמיר? נכריה מבקשת להדליק נרות בחנוכה ליום הולדת, האם לאפשר לה? הדליק נר חנוכה, ונודע שנפל עכבר בשמן, האם ידליק שנית? הדליק נר חנוכה, כשהחנוכה ביד בובה הנראית כאדם, האם יצא ידי חובתו? האם מותר לשתות חלב מפרה מהודו שמשתחווים לה, ולהדליק נר חנוכה מהחלב שלה?

מדור 'שבעים פנים לתורה' (עמ' ב): מדוע קרא יעקב למקום 'סוכות' על שם מקנהו, הרי בני גד וראובן נתבעו על כך?

מדור 'שמחת התורה' (עמ' ט): אימתי 'שור' 'חמור' ו'סוס' נחשב לשון רבים, ואימתי מוכח שהוא אחד?

מדור 'שלום לאוהבי תורתך' (עמ' יא): ביאור הלשון 'גר שנתגייר'.

מדור 'ושננתם לבניך' (עמ' יט): משולש הלמידה.

מדור 'אוצר היסודות והחקירות' (עמ' ח): הפה שאסר הוא הפה שהתיר ☆ הפקר ☆ הפקר לעומת מציאה ☆ הפקר לעניים.

מדור 'לשון חכמים ברכה' (עמ' יח): חצר מהלכת ☆ חתן - ברכה ושמחה ☆ טבילה בתוך כלי ☆ טובל ושרץ בידו.

מדור 'מרגליות שאול' (עמ' יג): ברכת הרואה לשליח שהדליק הדליק ודעתו לכבותו מיד ☆ ברכת הרואה למי שהדליק בביתו ושכח לברך ☆ המדליק ע"י שליח האם צריך שתהיינה הנרות שלו ☆ יולדת השוהה בבי"ח ☆ ועוד.

מדור 'המעיר לארץ' (עמ' טז): מהו הוידוי 'אשר התרת אסרתך'? מדוע נאמר 'כי נבלה עשה בישראל', הרי עדיין לא נקרא 'ישראל' ועוד.

מדור 'ליקוטים וסיפורים נפלאים' (עמ' ה): היועץ, שכנראה היה לו גם דוקטורט בהקשבה, האזין במשך שעה תמימה לכל מעללי הבוס. נו, סיים העובד ותלה עיניים מתחננות, יש לך איזו עצה או תרופה או איזה כלי, משהו שיוכל לנרמל את היחסים בינינו?...

מדור 'נפלאים מעשיך' (עמ' יא): "הדין היה ברור לחלוטין" סיפר הריזב"ז "נגזר עלי למות ולהחזיר נשמתו לעליונים. אלא שאיפשרו לי לסנגר על עצמי"...☆ הגאון הצדיק רבי יוסף דינקליס ניצל מהטבח בחברון, משום שלא הסכים לצאת אחר חצות ☆ מרן האגר"מ מזהיר לא לצאת לנופש מאוחר ☆ חוסר זהירות בשבת מונע הגנה מתאונה ☆ המגיד מקלם נהג לקבל שבת ביום שישי בחצות ☆ מרן הסטייפלר לא הסכים ליסע מחוץ לעיר בער"ש ☆ 'הידים לא עובדות בשבת'.

מדור 'סיפור ושאלה בצידו' (עמ' טו): כששמע טוביה את שאלתו של עזרא, מהו מקום הישוב היהודי הקרוב בו יוכל להגיע לפני שבת, הבין שמקום מגוריו מרוחק, ומחמת השעה הארוכה בה המתין לעזרה, לא יוכל להספיק להגיע לביתו, הזמינו טוביה במאור פנים שיבוא לביתו הקרוב, בעיירה אליזבעטה וישבות עמם...

מתיקות המוסר

מחשבה אחת של מוסר
בעריכת הגר"א שליט שליט"א

מתוך שלא לשמה בא לשמה

"מאד שמחתי על דברך החביבים, ומאד התענגתי עליהם, בכלל דרך עיוןך הוא לאמיתה של תורה, ואולי נכון היה יותר שיהיה בך מן הגאווה, למען ללחום נגד העייפות והעצלות הטבעי ולעסוק בתורה, וזה בכלל בשני יצריך, ועכשיו שאתה ענותן, אינך לוחם אלא ביצר טוב" (אגרות חזון איש א, כב).

מתיקות התורה

חידודי הלכה ועובדות הלכתיות
משולחן מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א

האם מותר להדליק בער חנוכה המזמרה?

שאלה. נר חנוכה, שהוא מזמרה "מעוז צור ישועתי", וזה מעשהו, הפתיל שזור על גבי חוט מתכת, המחובר בתחתיתו למתכת מסוימת עם בטריה. וכשהחוט מתחמם מכח האש של הפתילה, הוא מפעיל מנגנון של טייפ והוא מנגן מעוז צור ישועתי, לפלאם של כל המשתתפים. נשאלת השאלה האם מותר להדליק נר זה. שהרי המדליק נהנה מהנר והשמן והשלהבת שהם מחממים את החוט ומפעילים את מנגנון הזימרה והלא נהנה מהנר והרי אנו אומרים "הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד". ואיך נהנה מהם בשמענו קול זמרת מעוז צור?

תשובה. מותר להנות מהנרות, ומה ש"אין לנו רשות להשתמש בהם" ההשתמשות אסורה ולא ההנאה. וכך כתב המשנ"ב (סימן תרע"ג ס"ק יא) וז"ל: ודוקא בזה [כגון לבדוק מעות, או למנותן לאורה אסור] שהוא עכ"פ תשמיש עראי, אבל כל שאינו משמש כלום רשאי לישב בביתו, בשעה שנה חנוכה דולקת, כלומר אעפ"י שנהנה מהנר שאינו יושב בחושך והאור גורם לשמחה, בכל זאת מותר, והוא משום שאין הנר חנוכה איסור הנאה כגון ערלה וכלאי הכרם, אלא מותר להנות ממנו, ורק לעשות מעשה, זהו אסור כי המעשה הוא השתמשות, משא"כ לישב ולהנות מהאור מותר, כיון שאין בזה מעשה. ויעוין מסכת שבת דף כב ע"א אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה.

וכך כתב בשער הציון (שם אות יא) דלילך לאור הנר לראות שלא יכשל שרי דלא מחויב להעצים עיניו דלא מיקרי תשמיש. עכ"ל. וביאור דבריו דעצם ההליכה יכולה להיות גם בחושך וממילא מה שנהנה מהנר שיכול לילך אין זה תשמיש.

וגדולה מזו, יש ראשונים הסוברים דהנאת הגוף בהדי מצוה מותר. וצ"ב איך זה מותר, והרי הטבילה בימות הקיץ במקוה כשצריך לטבול, היא הנאה רבתי

שבעים פנים לתורה

שו"ת בעניני הפרשיות והמועדות
עם תשובת מרן שר התורה שליט"א

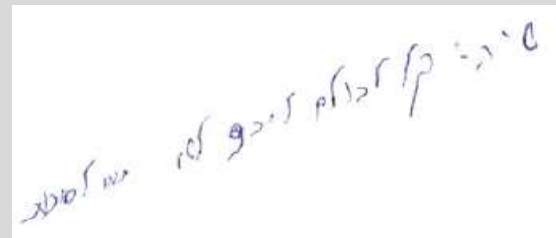

מדוע קרא יעקב למקום 'סוכות' על שם מקנהו, הרי בני גד וראובן נתבעו על כך?

ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכת על כן קרא שם המקום סכות (פס' יז)
צריך ביאור, מדוע העדיף יעקב אבינו ע"ה לקרוא שם המקום 'סוכות' על שם מקנהו וקנינו, ולא 'בית' על שם בנין ובני וביתו, והרי בני גד ובני ראובן נתבעו על כך שהחשיבו קנינם יותר מבני ביתם (ראה רש"י במדבר לב, טז).

ובפרט קשה, שבתרגום יונתן (כאן) תירגם 'ויבן לו בית', דהיינו 'בי מדרשא'. והנה דוקא יעקב אבינו הוא זה שקרא לבית המקדש 'בית', ולא 'הר' או 'שדה' (ראה פסחים פה, א), ואם כן איפוא, מדוע לבית מדרשא דידיה [ושאר ביתו] קרא 'סוכות' על שם המקנה.

תשובת מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א

שיהיה קל לכולם ליכנס לשם כמו לסוכות

תשובת מרן ראש הישיבה רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א

השם "סוכות", לא ניתן על שם "מקנהו" בסוכות, אלא על שם ה"סוכות" שעשה למקנהו. פירוש, המיוחד בשם זה הוא, להבליט את הארעיות שבמשכן המקנה והקנינים, לעומת הקבוע של "בית המדרש". למען דעת, כי זהו היחס ל"מקנה", לעומת היחס לבית המדרש. אצל בני גד ובני ראובן, היתה נשמעת דאגה למקנה, קודמת לדאגה לטף. וזהו "לב כסיל לשמאלו". ואילו אצל יעקב נשמעת שימת לב לבית מדרש, קודמת לשימת לב למקנה. וזהו "לב חכם לימינו". [ראה גם "ברכת מרדכי" על מועדים "סוכות וש"ת", "סוכות"].

תשובת מרן הראב"ד רבי משה שטרנבוך שליט"א

קרא למקום 'סוכות' להורות שכל קניינו הוא עראי, וגם בהיותו בבית המדרש עליו לזכור שעיקר התכלית הוא העולם הבא – ואינו נמצא כאן אלא בדרך של עראי, כדי לקיים מצוות ולבוא מוכן לחיי נצח.

תירוץ א. חידוש ענין צער בעלי חיים

החיד"א (פני דוד כאן אות ט, לחם מן השמים כאן אות יח) הקשה קושיה זו, שהיה ליעקב אבינו לקרוא את שם המקום 'בית ישראל', ולעשות העיקר עיקר והטפל טפל, וכפי שהוכיח משה את בני גד ובני ראובן, שהקדימו מקניהם לטפם [כמבואר ברש"י (במדבר לב, טז). והרבה מהמפרשים המובאים להלן הקשו באופן כללי, מדוע קרא למקום 'סוכות' על שם הצאן, ולא הזכירו הענין של בני גד ובני ראובן]. ותירץ, שהנה קיימא לן (שבת קכח, ב) שצער בעלי חיים דאורייתא, ואף על פי כן

ואיך הותרה, וראיתי בחידושי הגר"ש שקאפ (על נדרים דף טו ע"ב) בדברי הר"ן שהסביר דגם באסורי הנאה התורה אסרה את נטילת ההנאה ולא את גוף ההנאה, ולכן אם חייב לטבול אין איסור להנות מאחר דהמעשה טבילה מוכרח להיות, שוב אין מעשה של נטילת הנאה.

וכעין זה כתב הבאר שבע (כריתות ו ע"א) לתרץ קושיית התוספות (שבת כא ע"א ד"ה שמחת, ובפסחים דף כו ע"א ד"ה מעילה) דהא דאמרין ביומא (לט ע"ב) לא היתה כלה צריכה להתבשם בירושלים מפני ריח הקטורת, משום דאין האיסור אלא להתקרב לעזרה כדי להריח יותר. כדפירשו התוס' גופיהו בפסחים (כו ע"א ד"ה לאותן) והכי נמי י"ל לענין אור בית השואבה שאינו אסור אלא להתקרב יותר לעזרה כדי לראות יותר עיין שם והוא כעין דברי שההתקרבות היא תשמיש.

ויש לדון במודר הנאה מחברו והוא ש"ץ, כדוגמת נבות היזרעאלי, שהיה קולו נאה והיה עולה לירושלים, והיו כל ישראל מתכנסים לשמוע את קולו, האם מותר לשמוע קולו ולהנות מקולו הערב. ויעוין בלשון הרמב"ם (פ"א מהלכות שופר ה"ג) שכתב: ואם תאמר והלא נהנה משמיעת קול, מצוות לאו להנות ניתנו, לפיכך המודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה (שבת כב, א).

נכריה מבקשת להדליק נרות בחנוכה ליום הולדת, האם לאפשר לה?

שאלה. נכריה המשרתת בבית יהודי והתרשמה מאד מנר חנוכה וברכותיה, ולה ילדה שנהייתה בת שמונה, בקשה הנכריה מהישראל בעל הבית, שירשה לה להדליק ח' נרות בחנוכה ביום הולדת בתה כשימלאו לה ח' שנים בחודש שבט, האם הדבר מותר?

תשובה. במשנה שכיר (ח"ב או"ח סוף סימן רה ובשו"ת קנין תורה ח"ו סימן מז) כתב: מנורה שהדליקו בה נרות חנוכה מותר להשתמש בה לצרכי מצוה אחרים, כגון הדלקת נר שבת וסעודת מצוה וללמוד תורה לאור נרות שמדליקים בה, אבל אין להשתמש בה שמושי חול ואין להדליק בה נרות על מנת להשתמש לאורן שמושי חול, לא בחנוכה ולא בשאר ימות השנה, ויעויין ב"שלמי תודה" (סימן ט עמוד צ).

ולענין החנוכיה עצמה אם מותר להשתמש בה לאחר חנוכה שאר תשמישים שאינם של מצוה, נראה דתליא בפלוגתת הפוסקים דהנה כתב המשנ"ב (סימן כא סק"ד) בשם הב"ח דשופר לאחר ר"ה וכן לולב ישן לאחר הסוכות אם עומדים עדיין למצוה לשנה הבאה אסור להשתמש בהם תשמישי חול, משום ביזוי מצוה. ובביאור הלכה (שם ד"ה אבל) הביא דהמג"א סימן תרל"ח סק"ב חולק וסובר דסוכה ישנה הבנויה משנה לשנה מותר להשתמש בה לאחר החג תשמיש שאינו של מצוה, ואפילו אם עומדת עדיין למצוה לשנה האחרת, ואין בזה בזוי מצוה. ולפי זה לכאורה ה"ה גבי נר חנוכה לאחר שעברו ימי החנוכה והחנוכיה עדיין עומדת לשנה הבאה, לדעת הב"ח אסור להשתמש בה ולדעת המ"א מותר, ובמשנ"ב משמע דנקט עיקר כדעת הב"ח, עכת"ד.

ויתכן שהחנוכיה שהיא רק הכשר מצוה אינו דומה לשופר ולולב, ומותר להשתמש בה תשמיש חול, וצ"ע. ועכ"פ יש לצדד להיתר ובפרט כשיש חשש איבה שהרי הרמ"א (סימן רצא ס"ב) כתב: "ועובד כוכבים שביקש שיתנו לו מזוזה ורוצה לקובעה בפתחו אסור ליתנה לו ונראה לי דמ"מ במקום דאיכא למיחש משום איבה ושירע משום זה לישראל שרי", עכ"ל. ונראה דיש בזה קצת קידוש ה' שנכרי מאמין במזוזה ולכן במקום איבה מותר, ואולי כן גם בענינינו (שבת כב, א).

הדליק נר חנוכה, ועדע שנפל עכבר בשמן, האם ידליק שנית?

שאלה. הדליק נר חנוכה בשמן מגולה, ואח"כ נמצא ליד השמן עכבר

סתם בני אדם אינם חוששים לעשות נחת רוח למקנה, ומניחים אותו על פני השדה לחורב ולקרת. אבל יעקב אבינו [שנקרא 'יעקב שלימא' (זוהר בראשית לט, א)] חש לצער בעלי חיים באופן מיוחד, ולכן עשה לבעלי החיים סוכות. וכיון שהוא דבר חידוש ודקדוק מיוחד, לחוס על צער בעלי חיים כנגד הנהגת כל העולם, לכן קרא שם המקום 'סוכות', להודיע לבני אדם שצריך לחוס ולרחם על בעלי חיים [והוסיף, שלא קרא למקום 'בית ישראל', כי כי אין זה חידוש לבנות בתים לגור בהם, אבל זהו דבר חידוש לעשות למקנה סוכות].

תירוץ ב. הדבר מוכיח על דביקותו בבורא

דביר הקודש (לגר"צ זוכובסקי, אלול-תשרי, סוכות מאמר פ אות א) הוסיף, שבחסד זה שעשה יעקב אבינו יש חידוש מיוחד, משום שבאמת אין שייכות בין האדם לבין בעלי החיים, ובהכרח שחסד זה נובע מדביקותו של האדם בבוראו, אשר 'רחמיו על כל מעשיו' (ותהלים קמה, ט). ולכן נקרא שם המקום על שם החסד המיוחד, שבעשיית הסוכות למקנה, שחסד זה מלמד על הדביקות בבורא [ולפי זה עיקר החידוש היה הדביקות בה', ולא עצם החסד. ויתכן שיש בכך נפקא מינה, אם זוהי מצוה שבין אדם למקום, או מצוה שהיא כעין בין אדם לחבירו, וראה להלן (תירוץ מז)].

תירוץ ג. להודיע שהעולם הוא דירת עראי

חן טוב (ונציה שס"ה, כאן) תירץ בשם בעל **מדרש שמואל**, שיעקב אבינו בא להורות בכך, שלא יחשיב האדם את הממון, אלא לבנות לו בית עולמים לעולם הבא. וזה ביאור הכתוב (וכאן): 'ויבן לו בית' - דירת קבע לעצמו, אבל 'למקנהו עשה סוכות' - דירת עראי, משום שאין לעשות עיקר מהמקנה. ולכן קרא שם המקום 'סוכות', כדי שהכל ידעו שהעולם הזה הוא כסוכה, שהיא דירת עראי [וראה עוד במלבי"ם ובפרדס יוסף (וכאן), ובספר **עטרותיהם** (לגר"ד פלק, כאן)].

תירוץ ד. אצלו היה עראי דעראי

החיד"א (נחל קדומים, כאן) תירץ בדומה לזה, שהנה ידוע שכל קניני העולם הזה הם הבל, וחסידיים הראשונים כל דעתם ומגמתם היתה על העולם הבא, ששם היו בונים 'בית' על ידי תורתם ומצותם ודבקותם, ועניני העולם הזה היו להם עראי כ'אוהל'. וזה מה שנאמר (וכאן) אצל יעקב אבינו, בחיר האבות: 'ויבן לו בית', בית עיקרי וקיים שמתייחס 'לו', אבל העושר המדומה אינו מתייחס אליו, שהרי לא יקחנו במותו. 'למקנהו עשה **סכת**' בכתוב חסר, והיינו עראי דעראי. ומסיים הכתוב 'על כן קרא שם המקום סכות', להודיע שכל עניני העולם הזה עראי.

והוסיף, שבסוף נכתב 'על כן קרא שם המקום **סכות**' בכתוב מלא [ולא 'סכת' כפי שנכתב בתחילה], משום שמי שהוא עדיין מחוץ לדרגה זו, לא יוכל להחשיב עניני העולם **עראי דעראי** כמו יעקב אבינו, אבל עכ"פ צריך לדעת שהעולם הזה הוא **עראי**.

תירוץ ה. אפילו בארץ ישראל הוא עראי

חן טוב (וכאן) הקשה, שאם כן מדוע קרא יעקב אבינו דווקא למקום הזה 'סוכות', יותר מכל המקומות שהתהלך שם.

ותירץ, שאם היה קורא למקום בחוץ לארץ 'סוכות', לא היינו מבינים שכל העולם הזה הוא דירת עראי ולא דירת קבע, אלא היינו סבורים, שכיון שכוונת יעקב אבינו לשוב לארץ ישראל, לכן קרא למקום 'סוכות' - דירת עראי, משום שעתיד הוא לעקור דירתו משם, ולשוב לארץ ישראל. אבל עתה בבואו לארץ, קרא המקום הראשון שנתיישב בו 'סוכות', להודיע שכל העולם הזה, לרבות ארץ ישראל, הוא דירת עראי, ביחס לעולם הבא [וראה להלן (תירוץ לה) אם היה זה בארץ ישראל].

תירוץ ו. להורות שהמקנה שייך לעשיו

חן טוב (וכאן) תירץ [עוד], שרצה יעקב אבינו להורות, שהמקנה הוא של עשיו, אלא שהוא מושאל אצלו, והוא עתיד לקחתו ממנו. ולכן לא הכניסו לבית, אלא לסוכות, שהם דירת עראי. ולכן קרא שם המקום 'סוכות', כדי שיזכור תמיד שאין המקנה ההוא שלו, כי אם מה שיקנה בארץ כנען [וראה עוד בבראשית רבה (עח, טז): ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר, כל אותן חדשים שעשה בבית אל, היה מכבד את עשו באותו דורו. ר' אבין בשם ר' חוניא אומר, תשעה שנים היה מכבד את עשו באותו דורו].

תירוץ ז. לא רצה ליהנות מסרך גניבה

עוז ביאר חן טוב (וכאן), שיעקב אבינו לא רצה ליהנות מהברכה שברכו אביו, שבאה אליו בדרך גניבה, אלא רצה ליהנות ממנה שרכש בארץ כנען. ונמצא שלאחר שויתר לו עשיו ואמר לו (פסוק ט) 'אחי יהי לך אשר לך', משם והלאה ישראל עושה חיל משלו, בהיתר ולא באיסור [ונראה שלפי זה אין הכוונה שהמקנה שייך לעשיו, שהרי עשיו ויתר לו עליו, אלא הכוונה היא, שרצה ליהנות בעיקר ממנה שבא ליזו בהיתר גמור].

מת שמרוח בשמן, ונתעורר ספק שמא נפל לשמן ונמאס, ונאמר במשנ"ב (סימן תרעג סק"ג) אם נמצא עכבר בשמן מאוס הוא ואסור לנר חנוכה, האם ידליק שנית?

תשובה. נאמר במנחות דף סד ע"א אמר רבה היו לפניו ב' חטאות, אחת שמנה ואחת כחושה, שחט כחושה, ואח"כ שמנה פטור, ולא עוד אלא שאומרים לו לכתחילה הבא שמנה ושחוט, וכן פסק הרמב"ם (פ"ב דשגגות). ועיין בברכי יוסף (או"ח ער"ב א) שדן לפי"ז במי שקידש על יין מגולה, אפילו אם נאמר דבדיעבד יצא ידי חובתו יש לצדד דצריך לקדש פעם אחרת, מההיא דמנחות, דאפילו תימא דיצא ידי קידוש ביין מגולה, אפ"ה אמרינן ליה שיקדש פעם אחרת, על הקנקן הכשר, כיון דביין המגולה איכא משום הקריבהו. ואף דלא דמי איסור הקריבהו דהכא לדהתם, וגם קידוש על היין דרבנן לחד מאן דאמר, מ"מ כל קבל דנא, התם עביד אבות מלאכות בשבת, והכא הוא איסור ברכה שאינה צריכה. דלחד מ"ד הוא דרבנן. וצריך להתיישב בכל זה. כי זה כתבתי לצדד לכאורה, עכ"ד הברכי יוסף.

לכאורה ה"ה בנידוננו, יתכן שבדיעבד אפילו אם נודע לנו בבירור שהשמן נמאס בגלל עכבר אולי בדיעבד עלתה לו, ומאידך אולי צריך להדליק שנית בברכה, וכמו שמצדד הברכי יוסף. ויעוין גם בשו"ת הר צבי (או"ח סימן סג) שרצה לדון מכח ברכ"י זה שאם הוציאו ספר תורה גרוע יכניסנו לארון קודש ויוציא ספר תורה מהודר. ונראה שידליק שנית בלי ברכה, אם ודאי נפל שם עכבר, וגם בשאלתנו כשרגלים לדבר שנפל העכבר בממן.

אלא שדברי הברכ"י מחודשים מאד שמפרש את דברי הגמ' במנחות גם כשכבר זרק את דם הכחושה וכבר יצא ידי חובתו, ובכל זאת שוחט שנית את הקרבן השני השמן למרות שכבר יצא ידי חובתו. ויעוין בשאגת אריה (סימן נ) מש"כ בביאור הסוגיא שם (שבת כב, א).

הדליק נר חנוכה, כשהחנכיה ביד בובה הנראית כאדם, האם יצא ידי חובתו?

שאלה. קיים בלונדון 'מוזיאון שעוה' ובו בובות עשויות שעוה הדומות ממש לבני אדם חיים. מהי ההלכה אם אדם עשה צורה של בן אדם משעוה, והעמידו ליד פתח ביתו, והדליק חנוכיה המונחת בידיו האם יצא ידי חובתו?

תשובה. יש מקום לומר שלא יצא ידי חובתו מאחר ונאמר במסכת שבת דף כב ע"ב 'היה תפוס נר חנוכה ועומד לא עשה ולא כלום דהרואה אומר לצרכו הוא דנקיט לה', ופרש"י (וד"ה לצרכו) 'להשתמש וליכא היכר ניסא'. וכך נאמר בשו"ע (סימן תרעא ס"א) וכן אם מדליקה ואוחזה בידו במקומה, לא יצא שהרואה אומר לצרכו הוא אוחזה, גם כאן הרואים אינם יודעים שהניחה והדליקה ביד בובה אלא חושב שאדם חי מחזיק את החנוכיה ואין כאן פרסום הנס. ומצד שני אולי יצא ידי חובה, מאחר והמתבונן היטב יבחין שהמחזיק אינו אדם חי, אלא בובה של שעוה, לכן אולי קיים המדליק את המצוה ויצא ידי חובתו, אמנם המתהלכים בשוק ורואים מרחוק את הבובה ואת השמן יחשבו שאדם חי מחזיק אותם, אולם אין אנו אחראים לאלו, וצ"ע.

מחשבה אחת של מוסר מדמויות שעוה

כתיב [בקהלת ט' י"ד] עיר קטנה ואנשים בה מעט ובה אליה מלך גדול וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדולים וגו'. והיה בה איש מסכן חכם ומלט הוא את העיר בחכמתו וגו'. ואחז"ל [נדרים ל"ב:] עיר קטנה זה הגוף וכו' ובא אליה מלך גדול זה יצה"ר וכו' והיה בא איש מסכן חכם זה יצר טוב. ושאל הגה"צ ר"ש שברדון זצ"ל, כיון שיצה"ר מלך גדול הוא, ומסובב את האדם במצודים גדולים,

תירוץ ח. שיזכור לקנות מעשיו מערת המכפלה

עוד ביאר חן טוב (כאן), שמה שנאמר 'ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות' פירושו, יעקב אבינו רצה לבנות לעצמו בית במערת המכפלה, שיהיה מקום קבורתו, ולכן למקנהו עשה סוכות, ולא אספו הביתה, כדי שעל ידי המקנה יבנה את ביתו להקבר שם. ולכן קרא את שם המקום 'סוכות', כדי לזכור תמיד לתת לעשיו את כל המקנה, כדי לקנות לו בית נאמן לעולמו. וכפי שנאמר ולהלן נ, ה) 'אשר כריתי לי', שעשה כל הנכסים כמין כרי (רש"י שם), וזאת כדי לקנות לעצמו חיי העולם הבא.

[ולפי זה אין הכוונה שהנכסים שייכים לעשיו, אלא ששמר אותם לצורך הקניה מעשיו. וראה עוד ברש"י (להלן מו, ו) שכתב: 'אשר רכשו בארץ כנען' - אבל מה שרכש בפדן ארם, נתן הכל לעשו בשביל חלקו במערת המכפלה, אמר נכסי חוצה לארץ אינן כדאי לי. וזהו (להלן נ, ה) 'אשר כריתי לי', העמיד לו צבורין של זהב וכסף כמין כרי, ואמר לו טול את אלו].

תירוץ ט. עשה סוכות גם לעצמו

כתב רש"י (כאן): 'ויבן לו בית' - שהה שם שמונה עשר חודש, קיץ וחורף וקיץ. 'סוכות' - קיץ, 'בית' - חורף, 'סוכות' - קיץ [כמבואר במגילה (יז, א) ובבראשית רבה (ועה, טז)].

וביאר הגור אריה (כאן), שההכרח לדבר הוא, משום שלכאורה קשה [כעין קושייתנו], מדוע קרא שם המקום 'סוכות', על שם הסוכות שעשה לבהמתו, ולא 'בית' על שם ביתו [והרי אין דרך בני אדם לקרוא על שם מה שאירע לבהמתו]. ובהכרח שהיה שם י"ח חודש, ועשה לו סוכות בזמן הקיץ [גם לעצמו], ובנה לו בית בזמן החורף, ושוב בנה סוכות בזמן הקיץ, ולכן נקרא המקום 'סוכות', כיון שרוב הזמן היו בו סוכות. ומה שנאמר 'ולמקנהו עשה סוכות', הוא משום שלא היה צריך להוסיף סוכות לעצמו, כיון שכבר עשה סוכות בקיץ הראשון, ורק לבהמתו היה תמיד צריך להוסיף.

ולפי זה מיושב, שמה שקרא למקום 'סוכות', הוא על שם הסוכות שעשה לעצמו, ולא על שם הסוכות שעשה לבהמתו [וראה עוד בדבר שלמה וזכרון מאיר (כאן)].

תירוץ י. לשניהם עשה בית וסוכות

הדרת מרדכי (כאן) ביאר בדומה לזה [בכוונת הגמרא (מגילה שם) ורש"י (כאן)], שבהכרח שמה שקרא למקום 'סוכות' הוא על שם דירתו, שהוא עצמו בשעה שבא למקום היה דר בסוכה, וכשהגיע החורף בנה בית לעצמו ולמקנהו, וכשהגיע הקיץ שוב יצאו הוא ומקנהו אל הסוכות.

וביאר שכוונת הכתוב היא כך: 'יעקב נסע סוכותה ויבן' - בהגיעו למקום בנה סוכות. 'ויבן לו בית ולמקנהו' - בהגיע החורף עשה בנין לו ולמקנהו [ותיבת 'ויבן' נדרשת לפניה ולאחריה]. ושוב 'עשה סוכות' - כשהגיע הקיץ חזר לעשות סוכות בשביל עצמו ובשביל מקנהו, ומטעם זה קרא למקום 'סוכות', שרוב דירתו במקום הזה היתה בסוכות [ולפי זה בזמן החורף גם מקנהו היה בבית, ולדעת הגור אריה (שם) אפשר שמקנהו היה כל הזמן בסוכות. ועכ"פ התחדש כאן ביאור אחר בלשון הפסוק].

תירוץ יא. לא עשה סוכות למקנהו

העמק דבר (כאן) ביאר [בדעת חז"ל (מגילה שם)], שאין לפרש כפשוטו, שעשה למקנהו ממש סוכות, משום שצאן אינו צריך זאת כלל, אלא זקוק לגדר. ובהכרח שכוונת הכתוב היא, שעשה לעצמו ולבניו סוכות לימות הקיץ. ומה שנאמר 'ולמקנהו', הכוונה בשביל סיבת מקנהו, שנתעכב בגללם כדי שינחו [ובתורה תמימה (כאן הערה יא) ביאר בדומה לזה, וראה בהרחב דבר (כאן) שנתבע על כך]. ולפי זה מיושבת קושייתנו, שבאמת אין הכוונה שעשה זאת למקנהו, אלא בסיבת מקנהו. ומה שקרא למקום 'סוכות', הוא משום שרוב הזמן היה בסוכות [וכנ"ל].

תירוץ יב. אנשי המקום תמהו על עשירותו

אזנים לתורה (כאן) הקשה כקושייתנו, מדוע קרא שם המקום על שם דירת המקנה, ולא על שם דירת האדם. ותירץ, שאנשי אותו מקום לא ראו מימיהם מקנה רב כזה, כפי שהיה ליעקב אבינו, שהרי שכס היא ארץ הרים, ואין בה מקנה רב. וכאשר ראו אנשי הארץ בית אחד וסביבו מאות סוכות, קראו למקום מתוך תמהון 'סוכות'. ולכן גם יעקב אבינו קרא למקום 'סוכות' [ויש שהוסיפו, שאמר זאת מתוך הודיה לה', כמבואר להלן (תירוץ לא)].

תירוץ יג. תמהו על הנהגתו

עוד תירץ אזנים לתורה (כאן), שאפשר שאנשי המקום - שהיו מתנהגים באכזריות עם הצאן, ואוכלים אבר מן החי - המה ראו כן תמהו, על ההנהגה האנושית של יעקב אבינו ביחס למקנה, שריחם עליו ובנה סוכות להגן עליו מקור ומחום, באקלים החדש שלא הורגל בו. ולכן קראו למקום 'סוכות', משום שהיה הדבר מוזר בעיניהם [וראה בדומה לזה לעיל (תירוץ א)].

איך ימלטנו היצר טוב, ומה תועיל חכמת האיש המסכן כנגד גדולת המלך ומצודיו הגדולים, והשיב רבי שלום הכל דמיון, וכאותם מלכים ושוטרים העשויים משעוה, שהרואה אותם בהשקפה ראשונה לבו יחיל בקרבו, ואחר ההתבוננות יבין כי אין בהם ממש, וניצוץ אחד מבעיר ומכלה את כולם, כן הוא כח היצה"ר, שכולו דמיון ובאמת אין בכל גדולתו מאומה למתבונן היטב, וזו היא חכמת היצר טוב המצלת את האדם, להבין הדברים לאמיתם ולראות בכל גדולת היצה"ר אך שקר וכזב, הבל ואין בהם מועיל (שבת כב, ב).

האם מותר לשתות חלב מפרה מהודו שמשתחווים לה,

ולהדליק ער חנוכה מהחלב שלה?

שאלה. א. האם מותר לשתות חלב מפרה בהודו, שמשתחווים לה בתור עבודה זרה? ב. והאם מותר להשתמש בחלב שלה לנרות חנוכה, שהרי נאמר במסכת שבת דף כ"ג כל השמינים יפין לנר?

תשובה. בשאלה הראשונה דן בשו"ת הר צבי (יו"ד סימן קיח) והשיב: תלמוד ערוך הוא בתמורה דף כט מדאצטריך קרא "מן הבקר" להוציא את הנעבד לקרבן לגבוה, מכלל דלהדיט מותר. אך הוסיף שם ואמר: דיש לעיין מע"ז דף לד ע"ב "אמר ר' אחדבוי אמר רב המקדש בפרש של שור הנסקל מקודשת, בפרש של ע"ז אינה מקודשת, איבעית אימא סברא, גבי עגלי ע"ז ניחא ליה בנפחיה". ואם כן יש לדון על החלב דיאסר בהנאה, מהאי טעמא דניחא ליה בנפחא? והשיב ההר צבי: יש לחלק בדבר, דבפרש של ע"ז שנעשים תקרובת ע"ז, הרי כל הבהמה נאסרה בהנאה וגם הפרש בכלל, משא"כ חלב של נעבדת דעל הבהמה לא חל איסור הנאה דע"ז, אם כן מסתבר לומר דעל הפרש גם לא חל איסור ע"ז, אף על גב דיש טעם לומר דגוף הבהמה לא נאסר דגזה"כ הוא דעל בעל חי לא חל איסור הנאה אבל על הפרש דלאו מגופיה הוא חל איסור, מ"מ יש סברא לומר שלא יהא טפל חמור מהעיקר.

ובנוגע לשאלה השניה לנר חנוכה, נראה דאין בזה היתר, כי מאוס לפני השי"ת כמו שלקרוב מאוס. והרי נר חנוכה כדוגמת הנר שבמקדש, ונאמר במשנ"ב (סימן תרעג סק"ד) דיש להדר להדליק נר חנוכה בשמן זית כיון שהנס נעשה ע"י שמן. וכתוב גם בשערי תשובה (סימן תרעט) שר חנוכה דומה לנר המקדש. ויעוין במשנ"ב (סימן רסג סק"ה) דאסור להדליק נרות של שבת משעוה הבאה מבית תיפלתם של א"י אפילו באופן שמותר להדיט, אפ"ה אסור למצוה משום דמאס (שבת כג, א).

ליקוטים וסיפורים נפלאים

על פרשת השבוע

בעריכת הגר"ב רובין שליט"א

"וישלח יעקב מלאכים" (לב, ד)

ברש"י: מלאכים ממש. היינו כל מלאך הוא רק בראיה אבל כאן היו מלאכים שיש בהם ממש, כי היו צריכים להכות את עשו (מקור ברוך).

"עם לבן גרתי" (לב, ה)

מסופר על הרה"ק רבי חיים מצאנז זיע"א שישב פעם בשלחנו הקדוש, אחז בזקנו שיוורד על פי מדותיו ואמר "עם לבן גרתי" הנה הלבין כבר זקני "ואחר עד עתה" ואנכי מתמהמה כל הימים ועדיין לא חזרתי בתשובה. כעבור רגע של שתיקה חזר וסיפר: בעיר ליעזנסק היו עסקני ה"חברה קדישא" אנשים פשוטים מאד וקטני דעת כיון שהגיעה שעתו של הרבי ר' אלימלך להסתלק מן העולם באו ואמרו לו: רבי התוודה על מעשיך, השיב להם רבי אלימלך: "והיכן הייתם

תירוץ יד. להורות שלא בנה לעצמו בית

שערי אורה (לגרמ"צ ברגמן, כאן עמ' מג; הובא גם בטללי אורות כאן) תירץ לפי דברי התרגום יונתן (וכאן), שיעקב אבינו בנה למקנהו סוכות, ולעצמו בית מדרש, אבל לא בנה לעצמו בית. ולכן קרא שם המקום 'סוכות', לרמוז ולהשמיע שלא בנה לעצמו בית [ולפי זה דברי התרגום יונתן מהוים תירוץ, ולא כמבואר בקושייתנו שהם מהוים קושיה].

תירוץ טו. להורות ענין הבטחון

אהבת שאול (ח"ב עמ' 34) תירץ בדומה לזה, שאיש ישראל אין לו שום מקום קבוע, שנולד במדינה זו, ונוסע למדינה אחרת, ומת במדינה אחרת [שהרי כאשר בירך השי"ת את אברהם אבינו, מיד אמר לו 'לך לך' ולעיל יב, א]. אבל בכל מקום שהולך צריך לזכור את ה'סוכות', והיינו שצריך לבטוח בהשי"ת כיעקב אבינו, שנסע מעשיו בסוכות, ולא בנה בגלותו שום מקום קבוע, אלא בנה בית המדרש, כדי שיהיה מקום לפרסם הניסים של השי"ת.

ולכן קרא יעקב אבינו למקום ההוא 'סוכות' ולא בית, לפרסם לכל העולם כולו, שכל מקום שהוא נוסע הוא גר, והבטחון שלו הוא רק בהשי"ת ולא באדם [וראה מה שהוסיף בענין מה שהקפיד משה על בני גד ובני ראובן].

תירוץ טז. הכוונה לאנשים שהחזיר בתשובה

עוד הביא אהבת שאול (ח"ג עמ' 107) ליישב, שמה שנאמר 'למקנהו' אין הכוונה לבהמות, אלא לאנשי קניינו, והיינו אותם האנשים שהכניסם תחת כנפי השכינה, שלהם עשה סוכות.

תירוצים דומים והוספות

ז. **אהבת שאול** (שם) הקשה על תירוץ זה, שמכל מקום מדוע קרא למקום 'סוכות', ולא קרא 'בית', על שם הבית שעשה עבדו. ויש שתירצו, שאותם אנשים שהכניס תחת כנפי השכינה היו חביבים עליו ביותר, ולכן קרא למקום על שמם.

יח. **יש שתירצו**, שלא קרא למקום 'בית', משום שאין חידוש בכך שיש לו בית, ועכ"פ אין בכך חידוש רוחני, וכל החידוש הוא שהכניס בני אדם תחת כנפי השכינה [וראה בדומה לזה לעיל (תירוץ א)].

יט. **אהבת שאול** (שם) תירץ קושייתו, שיעקב אבינו היה אחד מהשלשה שלא שלט בהם יצר הרע (ב"ב יז, א), ולכן נאמר 'ויבן לו בית', והיינו שאף העולם הזה היה לו דירת קבע, כיון שלא היה חשש שיזיק לו. אבל 'למקנהו עשה סוכות', ורמז בכך לאותם אנשים שהכניס תחת כנפי השכינה, שעולם הזה הוא רק דירת עראי, ועליהם לחזור בתשובה על עוונותיהם. ולכן קרא לשם המקום 'סוכות', לרמוז שאם יחזרו בתשובה, יהיו גדולים מצדיקים גמורים כמותו, שהרי מקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אינם עומדים (ברכות לד, ב).

כ. **יש שביאר** בדומה לזה [בקובץ **בית יצחק** (גליין מז עמ' רב)], שיעקב אבינו **גם כשהיה בבית, הרגיש שזוהי סוכה, והיינו דירת עראי**. ולכן למרות ש'ויבן לו בית' - 'קרא למקום סוכות'. אבל 'למקנהו', והיינו העבדים ושפחות ההולכים עמו, שהם לא מבינים ולא מרגישים שגם בית הוא סוכה, להם 'עשה סוכות' ממש [וראה בדומה לזה בדי באר (כאן) ובדברות צבי (חי"ז מאמר א אות ד)]. ולפי זה קרא למקום 'סוכות', גם על שם מה שעשה לעצמו.

כא. **שפת אמת** (סוכות תרס"ב ד"ה איתא) ביאר בדומה לזה, שהנה נחלקו בגמרא (סוכה כג, א), אם סוכה היא דירת עראי, או דירת קבע. ולהלכה נפסק (שו"ע או"ח תרכח, ב) שהיא דירת עראי. משום שרק צדיקים ויחידי סגולה אצלם הסוכה היא דירת קבע, והיינו שהם בני העולם הבא בקביעות, אבל לרוב הציבור היא דירת עראי. וזה מה שנאמר 'ויבן לו בית' בקביעות, ו'למקנהו' [האנשים הפשוטים] עשה סוכות'.

כב. **עוד ביאר שפת אמת** (שם), שאף על פי כן קרא שם המקום 'סוכות', משום שזה היה חשוב יותר ליעקב אבינו, מה שעשה סוכות, והכין הדרך אפילו לאותם אנשים, שהעולם הבא אצלם אינו בקביעות. וכן חביבה לפני הקב"ה הסוכה שהיא דירת עראי, וכפי שאמרו (אבות פ"ד מ"ז), יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מכל חיי העולם הבא [ולפי זה החביבות היא במעשה התשובה, ואילו לפי התירוץ שהובא לעיל (תירוץ יז), החביבות הוא בגברא החוזר בתשובה].

תירוץ כג. הכוונה לתלמידים הענוים כבהמות

בחגי הסלע (כאן) תירץ [בדרך הנזכרת], לפי המבואר בחולין (ה, ב) על הפסוק (תהלים לו, ז) 'אדם ובהמה תושיע ה'', אלו בני אדם שהם ערומים בדעת, ומשימים עצמם כבהמה. ופירש **רש"י** (וחולין שם ד"ה שהן, תהלים שם), שהם ענוים [דכאי רוח] כבהמה. ונמצא שיעקב אבינו רמז בתיבת 'סוכות' לתלמידים שנקראו 'מקנה' [ממילא רמז בכך לבית מדרש שבנה].

תירוץ כד. רצה להסתיר בית המדרש

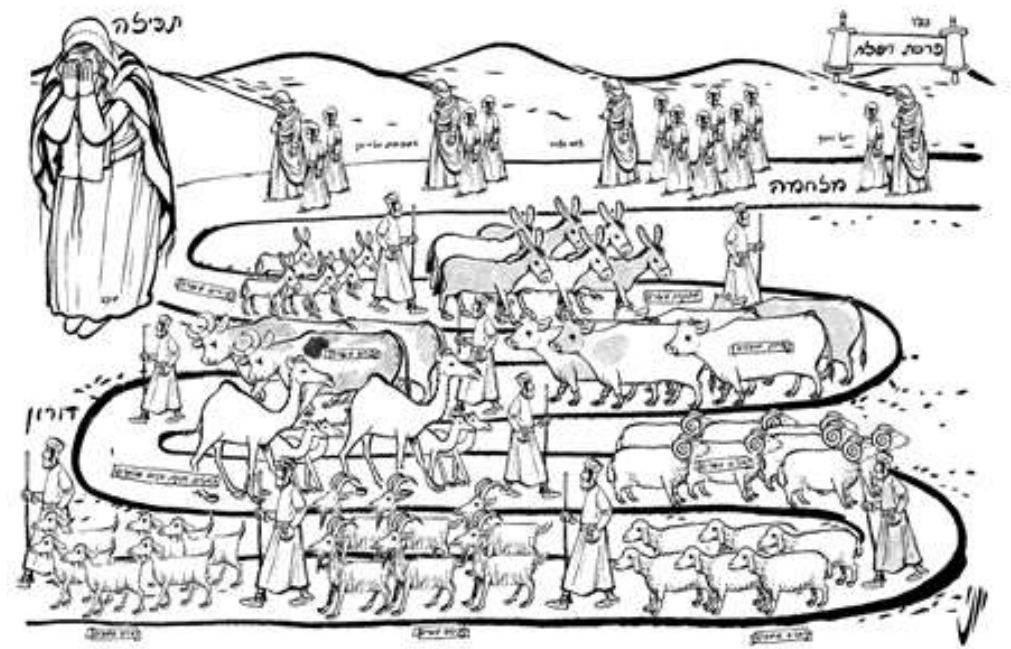
עוד תירץ בחגי הסלע (כאן), לפי המבואר בתרגום יונתן (כאן) שיעקב אבינו בנה לו בית מדרש, ואם כן אפשר שרצה להסתיר שבנה מקום לתורה ולתפילה, כי אין לך יפה מן הצניעות (ותנחומא כי תשא לא), ולכן קרא את המקום 'סוכות' על שם המקנה.

כל הימים עת ישבתי ליד השולחן ואכלתי צלחת מלאה בשר לתיאבון? הלא אז עדיין היה בי הכח לשוב, מה לכם כי באתם עתה בהיותי חדל אוניס, ואחרי שסיפר להם איך היה מרבה לאכול ולשתות, חזר ופירט חטאים אחרים שכביכול נכשל בהם, וכך חשב ומנה את החטאים שכל אחד מהנוכחים שם עבר, והתייפחו בבכיה גדולה, ולא זזו משם עד שנעשו כולם בעלי תשובה אמיתיים.

”ויחץ את העם וגו’ והיה המחנה הנשאר לפליטה” (לב, ח-ט)
משום שהכין עצמו לתפילה, ותפילה עושה מחצה לכן חצה את המחנות כדי שלפחות מחנה אחת יהא נשאר (חתם סופר).

”הצילני נא מיד אחי מיד עשו” (לב, יב)

איתא במדרש כשברח יעקב לחרן מפני עשו, נולד בן לעשו וקרא לו שם ”אחי” כדי שלא ישכח מה עשה לו יעקב וכשגדל הילד ציווה לו עשו אביו שבכל מקום שימצא את יעקב יהרגהו ולכן התפלל יעקב הצילני נא מיד ”אחי” בן עשו ומיד עשו (הרוקח).

”הצילני נא מיד אחי מיד עשו” (לב, יב)

נכנס יהודי לכ"ק האדמו"ר מבעלז - רבי אהרן זצ"ל ושפך לפניו את לבו: יש לו בן שעד עכשיו היה מהמצויינים בלימוד, בתפלה ובהתנהגות, והנה לאחרונה הבן פשוט איבד את הבנתו ולא מסוגל לקלוט שום דבר בלימודיו. נאנח האדמו"ר ואמר: "תבדוק מי הם החברים שלו". האבא נדהם למשמע אוזניו, שכן ידע כי חבריו של בנו היו רק תלמידים מצויינים ומבתיים טובים. הלך לברר ואכן שמע שחבריו רק ילדים טובים. חזר האב לאדמו"ר ופרץ בבכי: "רבי הושיעני!! חזר שוב הרבי ואמר: "אנא תברר ותבדוק מי הם החברים של בנך". מעשה זה חזר בשלישית, ואז החל האב לעקוב והבחין בבחור מסויים שמתרועע כל היום עם בנו. החל האב לברר יותר על אותו חבר וגילה כי בחיצוניות נראה אותו בחור מצויין אבל תוכו רקוב". נכנס האב לאדמו"ר לדווח לו שזו באמת הסיבה... אמר לו האדמו"ר: אנחנו מבקשים כל בוקר: "והרחיקנו מאדם רע, מיצר הרע, ומחבר רע", ואחרי כן מבקשים שוב ב"יהי רצון" על "חבר רע". למה צריכים לבקש פעמיים על כך? אלא ללמדנו שכדי להנצל מחבר רע (שפעמים רעתו מוסתרת) לא די בתפלה אחת אלא צריך להתחנן ולבקש שוב ושוב, ורק ע"י תפלה כזו אפשר להנצל.

”כי ירא אנכי אותו פן יבוא והכני אם על בני” (לב, יב)

פירש רש"י "שמא משהבטחתי התלכלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו". יראת החטא של יעקב אבינו היא שגרמה לו לפחד מעשו אחיו, ותמהים אנו: וכי אלו חטאים היו לאותו צדיק? מבאר הרמב"ן "אבל הכל מיראת חטא כי דרך הצדיקים לירא תמיד. והיה מתיירא אולי אפילו משיצא משם חטא בבואו בברית עם לבן עובד עבודה זרה, או בדבר אחר". אנו איננו מסוגלים להבין, מהו החטא בכריתת ברית עם לבן, אולם יעקב אבינו חושש גם מכך, הוא מפחד גם מן הפגם הקטן ביותר ואף משגיאות זעירות העלולות לקרות בשוגג. להלן סיפור המיחוס לרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב ששימש כחזן בסליחות, פעם אחת הרגיש, כי תפילתו אינה מתקבלת כתמיד, ולאחר אמירת הסליחות יצא לטייל ברחובות ברדיטשוב, כדי לחשוב, מה ביכולתו לעשות, ומבלי משים נשאו אותו רגליו עד לשכונת העוני בעיירה. בעודו מסתובב שם, הבחין באור גדול הבוקע מאחת החורבות, בקדושתו הבחין, כי אין זה אור רגיל שמקורו בנרות, אלא אור רוחני, שישודו בהררי קודש, והוא מיהר לנקוש על דלת הבית. למשמע נקישותיו נפתחה הדלת בידי אשה, ומיד כאשר הבחינה באורח, שניצב בפתח ביתה הבינה, כי הרבי בא להוכיח אותה. בו במקום התחילה לבכות

תירוצ' כה. רצה להסתיר המגדל

הרמב"ן (כאן) ביאר: 'ויבן לו בית' - יתכן כי היה המקום מקום אין שם עיר, והוצרך לבנות לו בית ולעשות סוכות. או 'ויבן לו בית', **שבנה לו בית גדול ובו מגדל עץ** (ראה שופטים ט, נא), **להשגב מפני עשו**.

ולפי הפירוש השני תירץ בחגוי הסלע (כאן), שקרא למקום דווקא על שם הסוכות, כדי להסתיר שבנה בית ומגדל עוז, שלא ישמע עשיו שבנה בית להשגב ממנו, ויחשוב שפניו למלחמה עמו. ולכן התחכם להסתיר זאת, וקרא למקום 'סוכות' על שם מקנהו [ויש שתירצו בדומה לזה, שרצה שעשיו יחשוב שהוא מחשיב העולם הזה, ושוב לא ירדוף אחריו].

תירוצ' כו. לשון סיכוך ומחסה

הגיונות הגרשוני (כאן) ביאר, שקרא שם המקום 'סוכות', מלשון סיכוך, שעשה הבית והסוכות לסיכוך ומחסה מצרה. ונמצא איפוא, שקרא למקום גם על שם הבית וגם על שם הסוכות.

תירוצ' כז. קרא על שם אבותיו

אור החמה (כאן) עמד על קושייתנו. ועוד הקשה, שמצאנו (שבת לג, ב) שיעקב אבינו תיקן בשכם מטבע או שווקים או מרחצאות, ומדוע שם לא נקרא הדבר על שם המאורע, ורק כאן נקרא על שם המאורע [כן נראה לבאר דבריו. ומכל מקום יש להעיר, שמצאנו בכמה מקומות שקרא על שם המאורע: א. 'ויאמר יעקב כאשר ראם **מחנה** אלהים זה, ויקרא שם המקום ההוא **מחנים**' (לעיל לב, ג). ב. 'ויקרא יעקב שם המקום **פניאל**, כי ראיתי אלהים **פנים אל פנים** ותנצל נפשי' (שם, לא). ג. 'ויקרא יעקב את שם המקום אשר דבר אתו שם **אלהים, בית אל**' (להלן לה, טו)].

ותירץ, שקרא למקום 'סוכות' על שם **אבותיו**, שגרו באוהלים וכדומה, ולא רצה לקרוא למקום על שם הבית שעשה **לעצמו**.

תירוצ' כח. זה וזה גורם

יש שהקשו על תירוצ' זה, שמלשון הפסוק '**על כן** קרא שם המקום סוכות' משמע, שקרא זאת על שם הסוכות שעשה למקנהו, המוזכרות בפסוק. ותירצו, שכיון שרצה להזכיר את אבותיו, לכן קרא על שם הסוכות שעשה שם, וזה וזה גורם [ויש להעיר, שלכאורה יש בכך זלזול באבותיו, שגרו באוהלים או בסוכות כמו מקנהו. ויש ליישב ששבח גדול הוא, שזלזלו בעולם הזה].

תירוצ' כט. הניח שם 'בית' לבית המקדש

עוד תירץ אור החמה (כאן), שלא רצה לקרוא למקום 'בית', משום שהשאיר את השם 'בית' לבית המקדש [ולפי זה מיושב החלק השני בשאלתנו (עיי' שם), שדווקא מחמת שיעקב אבינו החשיב את בית המקדש וקראו 'בית', לכן לא קרא למקום כאן 'בית'].

תירוצ' ל. צדיקים ממונם חביב עליהם

אבני ברקת (כאן) תירץ, שיעקב אבינו קרא למקום 'סוכות', ללמד שאף על פי שהדבר החשוב והראשון הוא בית המדרש, ולמענו בנה בית [כמבואר בתרגום יונתן (כאן)], מכל מקום לא זנח את הצאן, משום שצדיקים ממונם חביב עליהם, שעל ידו הם יכולים להגיע למעלות הרוחניות [וראה בחולין (צא, א) לענין יעקב אבינו עצמו: מכאן לצדיקים שממונם חביב עליהם יותר מגופם, וכל כך למה, לפי שאין פושטין ידיהן בגזל. וראה עוד במקור **חיים** (כאן)].

תירוצ' לא. להורות שאינו כפוי טובה

עוד ביאר אבני ברקת (כאן), שיעקב אבינו רצה להראות בכך, שאינו כפוי טובה כלפי הברכה שהקב"ה משפיע עליו, ולכן פרסם ענין זה [וראה עוד ברש"י (דברים כו, ג): 'אמרת אליו' - שאינך כפוי טובה. ובשערי **תשובה** (ש"ג אות יז) כתב: ודע כי המעלות העליונות נמסרו במצות עשה, כמו מעלות התבונן בגדלות ה', ו**מעלות זכרון חסדיו והתבונן בהם** וכו'. לכל אחת מהנה כמה מדרגות, כאשר יתבאר בעזרת ה', ו**בעבור המעלות האלה נברא האדם**. ומה תקות הנברא, אם לא ישם עמל נפשו ועיקר עסקו, בדברים שנברא בעבורם, עכ"ל בקצרה].

תירוצ' לב. היה עדיין בגלות

עוד ביאר אבני ברקת (כאן), שיעקב אבינו היה עדיין בגלות, בטרם הגיע לארץ כנען למקום מגורי אביו, והיה צריך להדגיש ששיבתו שם רק לזמן, ולכן קרא למקום 'סוכות' [וראה עוד להלן (תירוצ' לה)].

תירוצ' לג. להורות שהעולם נמצא בבית המדרש

עוד ביאר אבני ברקת (כאן), שיעקב אבינו רצה להראות בכך, שהמקום נקרא על שם דברים מוגבלים, לעומת בית המדרש שהוא קיים בכל מקום. וכאילו אמר שהעולם נמצא בבית המדרש, ולא כפי שסבורים שבית המדרש נמצא במקום מסוים בעולם. ובדומה לזה מצאנו (רש"י שמות לג, כא) שהקב"ה נקרא מקומו של עולם, ואין העולם מקומו [וראה מה שהוסיף בענין בני גד ובני ראובן].

מרה, ותוך כדי בכי אמרה: "רבי קדוש, אמנם חטאתי, אך האמן לי שכבר שבותי בתשובה שלימה, וגם סבל רב עבר עלי בשל אותו חטא".

רבי לוי יצחק המתין, עד שפסקה מלבכות ורצה לדעת מה היה החטא שלה. האשה סיפרה כי התגוררה עם הוריה ויום בהיר פקד אותה אסון כבד בפטירת ההורים ונשארה בודדה בעולם, והיא כבת שבע עשרה שנים בלבד. במציאות חדשה זו, היא נאלצה לדאוג לפרנסתה בכוחות עצמה בעשיית גבינות מהרפת שבבעלות הפריץ. היא ביקשה מהפריץ להאריך את החוזה, אך הלה היתנה זאת בכך שתפרוץ את גדרות הקדושה ותשהה בביתו. מיד ככששמעה זאת ברחה לביתה. "אתה מבין רבי", התפרצה האשה שוב בבכי עז, "סבלתי כה רבות בגלל החטא שלי שגרמתי להכשיל בני אדם, אולם חזרתי בתשובה גזאתי את שערות ראשי וכן מביא במדרש תנחומא, פרשת וישב סימן ח' אצל יוסף הצדיק "א"ל הקב"ה אביך מתאבל עליך בשק ואפר ואתה אוכל ושותה ומסלסל בשערך" מכאן ששער עלול להביא לפגם) ומקווה אני, שהקדוש ב"ה סלח לי". "ומה עשית עם השערות?", שאל הרב. "שרפתי את כולן מלבד תלתל אחד בודד שהשארתי, ובכל פעם שאני מרגישה מרירות, אני מוציאה את אותו תלתל שיער, ואומרת: 'רבש"ע, אתה צודק, הצרות עוברות עליי בשל חטאי'. יצא ר' לוי יצחק לרחוב ונשא עיניו לשמיים ואמר: "רבש"ע, הנך יכול להניח בכף מאזנים אחת את כל הקטרוגים, וגם את השטן בכבודו ובעצמו, ואילו בכף השניה אבקש שתניח רק את התלתל הזה, ובטוח אני שיטה את הכף!!" (פניני עין חמד).

"ואתה אמרת היטב איטיב עמך" (לב, יג)

לכאורה קשה למה פחד הרי הקב"ה הבטיחו כמה פעמים. אלא יש לומר ע"פ מה שכתב הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשניות, שזה שמובא שהבטחת הקב"ה אינו יכול להיבטל, הוא רק כשבא ע"י מלאך או נביא, אבל ע"י הקב"ה בעצמו, כן יכול להיבטל, לזה אמר "ואתה אמרת" ממילא יכול להיבטל (מקור ברוך). "ואתה אמרת היטב איטיב עמך" (לב, יג) כבר הקשה (רש"י) ז"ל שהלא לא מצינו בשום מקום שהקב"ה אמר לו בזה הלשון. ויש לומר על פי הידוע שהשי"ת ברא שבעת ימים כנגד שבעת הרועים, יום ראשון של השבוע הוא בחינת אברהם, ויום שני בחינת יצחק, יום שלישי הוא כנגד יעקב. והנה בפרשת מעשה בראשית כתוב ביום השלישי פעמיים כי טוב, וזהו שאמר "היטב איטיב עמך" כי היום שמכוון נגדו נכפל בו כי טוב ולכן אבקשך שתיטיב עמדי (שר שלום מבעלזא).

"ואתה אמרת היטב איטיב עמך" (לב, יג)

אומר הרה"צ רבי יחזקאל מקוז'מיר, אם האדם מלא הודיה להקב"ה ומרגיש שה' מרעיף עליו רוב טובה ותמיד עונה על מצבו בטוב, אומר הקב"ה אני עוד אראה לך מה נקרא טוב, ומעניק לו טובה גדולה, וזה נרמז ואתה אמרת היטב, אם אתה עונה שה' עושה אתך רק טוב אזי היטב עמך בכפלים אבל אם ח"ו עונה שמצבו רע אומר לו הקב"ה עוד אראה לך מה זה רע עד שתבין שמצבך העכשווי אינו רע.

"ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את זרעך כחול

הים אשר לא יספר מרב" (לב, יג)

כך גם בירך המלאך את אברהם אבינו 'כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים'. וצריך להבין, מדוע נמשלו ישראל לחול??? מבאר רבינו האור החיים הקדוש, שהענין כך הוא, שנתברכו ישראל, שאם יחסר מנכסיהם וממונם, יהיה החסר נשלם מעצמו, באמצעות מידת

תירוץ לד. משום ישוב ארץ ישראל

בריה התיכון (כאן) תירץ, שהנה שנינו (ב"ק עט, ב) שיהושע בן נון תיקן, שאין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל. ופירש רש"י (שם ד"ה אין), שהוא משום ישוב ארץ ישראל, שיש לחשוש שתאכל משדות אחרים. ואם כן יש לומר, דווקא עתה שיעקב אבינו הגיע עם הצאן לארץ ישראל, חשש שיצאו לאכול משדות אחרים, כעין התקנה העתידה של יהושע, ולכן בנה למקנהו סוכות. וכיון שרק עתה באה לידו מצוה זו, של בניית סוכות לשמירת הצאן משום ישוב ארץ ישראל, לכן קרא למקום 'סוכות'.

תירוצים נוספים

לה. יש להקשות על תירוצו, שלכאורה המקום ששמו 'סוכות' אינו בארץ ישראל, כמבואר ביהושע (יג, כז) שהוא מנחלת גד שבעבר הירדן, ורק בפסוק הבא נאמר שיעקב אבינו הגיע לשכם שהיא בארץ כנען [וכן כתב רש"י הירש (כאן) להדיא, שמקום זה הוא בעבר הירדן, מחוץ לארץ כנען. וראה עוד בשמות (יג, כ) שיש 'סוכות' הסמוכה למצרים].

ויש ליישב לפי מה שכתב המשך חכמה (דברים יא, לא), שגם בעבר הירדן יש מצות ישוב ארץ ישראל [והוכיח זאת מסברא, שלא יתכן שבני גד ובני ראובן לא קיימו מצות ישוב ארץ ישראל. ולפי זה ביאר גם מה שהקשו בסוטה (יד, א), מפני מה נתאזהר משה לארץ ישראל, והיינו שמצד ישוב ארץ ישראל מקיים גם בעבר הירדן. וראה עוד בפנינים מבי מדרשא (דברים ג, כג), מטל השמים (דברים א, ח; סי' מד) וזכרון יעקב (סי' ו').]

לו. עוד יש ליישב [גם אם נאמר כפי הפשטות, שבעבר הירדן אין מצות ישוב ארץ ישראל], שהמקום היה סמוך לארץ ישראל, ולכן היה שייך ענין זה, מחמת גזירה אטו ארץ ישראל.

לז. עוד יש ליישב, שהיה חשש שמקנהו יאכל מארץ ישראל, ולכן היתה שייכת הגזירה. ולפי זה מובן יותר, שאין זו גזירה לגזירה, אלא גזירה אחת.

לה. יש להקשות על תירוצים אלו, שמבואר במשנה (שם) שמותר לגדל בהמה דקה בסוריא, ולכאורה הוא הדין בעבר הירדן. ויש ליישב בדוחק, שיתכן שהמקום כאן היה סמוך יותר, או שיעקב אבינו החמיר על עצמו יותר.

לט. עוד יש להקשות על תירוצים אלו, שכל הסיבה שבני גד ובני ראובן רצו להיות בעבר הירדן [וגם קיבלו את 'סוכות', כמבואר לעיל (תירוץ לה)], הוא משום שהיה להם צאן רב (במדבר לב, א-טז), הרי שמותר לגדל שם צאן, והיינו בהמה דקה, כמבואר ברמב"ן (פסוק יג). ויש ליישב, שהם לא קיימו את התקנה קודם שנתקנה, אבל יעקב אבינו קיים אותה.

מ. בד קודש (כאן) תירץ [כעין המבואר לעיל (תירוץ ג)], שיעקב אבינו קרא למקום 'סוכות', להורות לדורות ענין זה, שעיקר דירתו וקביעותו של האדם הוא במקום תלמודו, והבית שמשמש לו לצרכיו הגשמיים הוא עראי. שהרי מבואר בתרגום יונתן (כאן), ש'יבן לו בית' הכוונה לבית המדרש, ומבואר בפסחים (פח, א) שיעקב אבינו קרא לבית המקדש 'בית', והיינו שהוא מקום קבוע ומובדל מכל העולם הגשמי [כמבואר בשאלתנו].

ולפי דבריו מיושבים כל חלקי השאלה כמין חומר, שיעקב אבינו רצה להדגיש דווקא ענין זה, שעיקר הדירה היא במקום התלמוד, ולכן הדגיש את הסוכות, לא משום שהם חשובים יותר, אלא כדי להדגיש דווקא את פחיתותם, ודו"ק.

מא. עוד ביאר לפי זה דברי הטור (או"ח סי' תיז), שחג הסוכות הוא כנגד יעקב אבינו, שנאמר בו (כאן) 'ולמקנהו עשה סוכות'. והיינו שחג הסוכות בא ללמד את הענין של 'צא מדירת קבע ושב בדירת עראי' (סוכה ב, א), ודבר זה למדנו מיעקב אבינו, שביתו של אדם הוא מקום תלמודו, אבל צרכיו הגשמיים הם עראיים. וכעין דבריו מבואר גם בברכת מרדכי (מוסר עמ' רסא, על התורה עמ' תצח, ובתירוץ לעיל), גבורת יצחק (סוכות ענין יב) ויקר תפארת (כאן), ועוד מאחרוני זמננו.

מב. הדעה והדיבור (לאדמו"ר מתולדות אהרן, קונטרס רמג עמ' יט) תירץ בדומה לזה, שיעקב אבינו רצה לרמוז בכך, ש'ביתו' הוא כמו 'מקנהו', שכשם שקנינו הם עראי, ואין מלוים לו לאדם לא כסף ולא זהב (ואבות פ"ו מ"ט), כן גם במגורי ביתו, אין בנין הבית נקבע לו בקביעות, כי אם כסוכת עראי.

מג. אדרת שנוע (כאן) ביאר בדומה לזה, שיעקב אבינו בא להורות בכך, שגם דבר הנראה קבוע הוא עראי, ואין לנו דבר קבוע בזה העולם. וכפי שאמר קהלת (ז, ד) 'לב חכמים בבית אבל', ופירש רש"י (שם), שמחשבתם על יום המיתה.

מד. אמרי שפר (הגות ומחשבה ח"ג עמ' 69) ביאר בדומה לזה, שיעקב אבינו רצה להראות בכך שאין אנו שותפים עם אותם אנשים, שכל חפצם תחרות והתפארות, וכל עיקר מגמתם ומטרתם לצבור ולהרבות הון, וחביב עליהם ממונם יותר מגופם, ושומרים עליו כעל בבת עיניהם. אמנם ראה לעיל (תירוץ ל), שהצדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופם.

מה. אור החיים (כאן) כתב [כעין המבואר לעיל (תירוץ א)] בשם תלמידו החיד"א: ואם תאמר, וכי בשביל שעשה שם יעקב סוכה יקרא למקום כן. אולי כי עשה דבר חדש בחמלתו על המקנה, מה שלא עשה כן אדם קודם, שיכין סוכה לבהמות, ולשינוי חדש קרא המקום עליו. אמנם בגור אריה (כאן) כתב, שאין חידוש בכך שעושים סוכות למקנה. וראה עוד באילת השחר (כאן), בחגוי הסלע (כאן) ויחלק שלל (שמיטה עמ' צא).

מו. אהבת וסגולת ישראל (לבוב תרצ"ג, פתיחה עמ' כג) הביא ליישב בדומה לזה, לפי המבואר במדרש (ילקוט שמעוני חוקת רמז תשסג), שהצדיקים בהמתם חביבה עליהם יותר מגופם, והיינו שחשים מאוד על צער בעלי חיים. ואם כן יש לבאר, שעד

קדושה מיוחדת אשר תשרה בנכסיהם. וזה הרמז במשל לחול הים, כמו שהחול על שפת הים גם אם חופרים בו ומחסרים ממנו, הוא חוזר ומתמלא, כך ישראל אם נחסר מנכסיהם, אחר כך חוזר ומתמלא בשפע טוב מן השמים, ולא ניכר החסרון.

“וילן שם בלילה ההוא” (לב, יד)

וקשה מה צריך להשמיענו שלן שם בלילה, ויש לומר, שבא להגיד שהאבות תקנו את התפלות כנגד הקרבנות, וכל המביא קרבן טעון לינה כדאיתא בספרי (ראה טז, ז), לכן יעקב שהכין את עצמו לתפלה שהוא כקרבן, לן שם בלילה, וכן מה שכתוב 'ויפגע במקום וילן שם' אמרו בגמרא (ברכות כו:.) אין פגיעה אלא תפלה, לכן וילן שם כמו בהבאת קרבן (באר מים חיים).

“וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונה ואת לאה וילדיה אחרונים ואת רחל ואת יוסף אחרונים” (לג, ב)

רש"י פירש 'אחרון אחרון חביב', היינו שלפי סדר חביבותם כך הרחיקם מעיניו של עשו.

הקשה הרה"ק משינאווא זי"ע האיד הותר ליעקב לעשות כן, הלא אין דוחין נפש מפני נפש. אלא מתרץ ה'דברי יחזקאל', שהרי כלל ידוע הוא כי אלוקים יבקש את הנרדף, ואפילו צדיק הרודף את הרשע - גם כן אלוקים יבקש את הנרדף, ומכיוון שהשפחות ובניהם היו נרדפים מבני הגבירות, ידע יעקב שעשו לא יוכל להרע להם, כי הקב"ה שומרן מכל משמר, לכן העמידן ראשונה, ולאחריהן את לאה וילדיה שיותר מסוכנים המה מבני השפחות אבל לא כמו רחל, כי לא היו נרדפין כבני השפחות, אבל גם לא היו אהובות כרחל ובנה, ואת רחל ובנה החביבין ביותר שעליהם אין כל כך שמירה מרוב חביבותם, לכן העמידם - אחרון אחרון חביב. הוסיף נופך הרה"ק ה'בירך משה' מסאטמאר זי"ע דלכן נאמר 'ותגשנה השפחות הנה וילדיהן ותשתחוונה, ותגש גם לאה וילדיה וישתחוו, ואחר ניגש יוסף ורחל וישתחוו, ואיתא בבעלי התוספות, שמדויק הקרא נראה שאצל השפחות רק הן השתחוו ולא בניהם, ואילו גבי בני הגבירות השתחוו הן ובניהן, כי לגבי השפחות כתיב והשתחוונה ואילו גבי לאה ורחל נאמר וישתחוו והיינו שגם בניהם השתחוו, והטעם כמו שאמרנו, כי בני השפחות לא נתייראו כ"כ מעשו בהיותם 'נרדפינ' וה' עמהם, לכן לא השתחוו ולא הכניעו עצמם לפני עשו. כראות עשו כי יש מבני יעקב שאינם מתפחדים ממנו כלל ועיקר, שאלו 'מי אלה לך' - מי הם אלו אשר אמיץ לבבם ואינם מתייראים ממני, אמר לו יעקב אבינו 'הילדים אשר חנן אלוקים את עבדך' - שיש עליהם שמירה מיוחדת של אלוקים יבקש את הנרדף.

“וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו” (לג, ג)

כוחה של פעולה זו היתה לעקור את השנאה לעשיו, ועי"כ כמים פנים אל פנים, עשיו לא ישנא אותו וינצלו חייו. הרבה אנשים יאמרו שהם לא יכולים, ועוד כל מיני תירוצים, הסיפור הבא יבהיר חד משמעית כמה האדם יכול, רק הוא לא תמיד מודע ורוצה להתבונן על יכולותיו בתחום.

במפעל אחד היה עובד שממש לא הסתדר עם הבוס, כל מי שלא הכיר את הביטוי חתול ועכבר היה משתמש בעובד ובבוס שלו כדי לתאר מצבי ריב מתמשכים. כמובן שהעובד וכמוהו הבוס היו נמנעים ממפגשים מיותרים. ניסיונות הוויתור, הגישור והפישור לא עלו יפה, דיונים גלשו למריבות, שיח ענייני ויבש הוביל לכמעט פיטורין ואם פעם היה קצת שקט היה זה שקט שלפני הסערה. יום אחד, כשכלו כל הקיצין והעובד הבחין שהרווחה הנפשית שלו נמצאת בסיכון גבוה, הוא החליט להיפרד ממשכורת הענק, מהעבודה, מהבוגוסים הגבוהים שצבר וכמובן מהבוס. אבל רגע אחד לפני הצעד הקשה הזה, הוא חשב שאולי בכל אופן כדאי לעשות עוד ניסוי אחד אחרון להסתדר, כי מי יודע אם יצליח למצוא עבודה כזו טובה בעלת משכורת עתק שכזו. לשם כך הוא קבע פגישה אצל יועץ עסקי עם רקע פסיכולוגי עשיר. הוא הודיע על היעדרות ממקום העבודה, אסף את כל כוחות הנפש שאי פעם היו לו והתיישב

עתה היה יעקב אבינו מטולטל בדרך, ולא בא לידי ישוב ומנוחה לא הוא ולא בהמותיו. אבל כעת כשבא לישוב ומנוחה - ועשה לו בית, ולמקנהו עשה סוכות - קרא את שם המקום 'סוכות', כי היה אצלו חביב מה שעשה סוכות לבהמותיו יותר מגופו.
מז. **אהבת וסגולת ישראל** (שם) הוסיף, שענין צער בעלי חיים הוא, שבהמה אינה יכולה לעזור לעצמה, משום שמוטלת על בני האדם, ואם כן יש ללמוד מכך, שכל שכן שאם יש ישראל המצטער ומוטל על אחרים, ואינו יכול לעזור לעצמו, שבודאי שחייבים להיות לו לאחיעזר ולאחיסמך ולתמכו במה שצריך, שהרי צער בעלי חיים דאורייתא, וכל שכן צער ישראל. ולפי זה מיושב יותר, שאפשר שזה מה שיעקב אבינו רצה לרמוז, שכל שכן שיעזרו לבני אדם.

אוצר היסודות והחקירות

מרבותינו מעתיקי השמועה

בכל חלקי התורה

הפה שאסר הוא הפה שהתיר

האשה שאמרה אשת איש הייתי וגרושה אני - נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר; ואם יש עדים שהיתה אשת איש, והיא אומרת גרושה אני - אינה נאמנת. אמרה נשביתי וטהורה אני - נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר; ואם יש עדים שנשבית, והיא אומרת טהורה אני - אינה נאמנת. ואם משנשאת באו עדים - הרי זו לא תצא (משנה כתובות כב, א).

א"ר אסי: מנין להפה שאסר הוא הפה שהתיר מן התורה. שנאמר: את בתי נתתי לאיש הזה לאשה, לאיש - אסרה, הזה - התירה. ל"ל קרא, סברא היא, הוא אסרה והוא שרי לה (גמרא שם).

האם 'הפה שאסר' הוא מינו דאי בעי שתיק, או נאמנות חדשה, שבכל מקום שאין לנו חזקת איסור אלא על פיו, נאמן הוא להתיר מה שאסר.

מחנה אפרים (איסורי ביאה פ"ח ה"ז ד"ה ולני לע"ד). [וראה דשיעורי הגר"ש רוזנצקי (ב"ב ח"ב ז, א אות ט) ובתורת אריה (עמ' רכז)]. וראה עוד להלן בסמוך, מה שיש לדון לפי הגל הענני.

האם טעם הנאמנות היא, שלא שייך לשמוע את דבריו לחצאין, וכיון שהאוסר הגביל את דבריו והתיר, לא שמענו את חלק האיסור. או שהיא סיבת נאמנות מיוחדת, להאמין לחלק ההיתר, הואיל ושמענו מפיו את כח האיסור, וכעין דין בעלות.

מורשת משה (ב"ב סי' כט, עמ' שז) על פי הרשב"א (שו"ת מיוחסות סי' לז), הגרעק"א (שו"ת קמא סי' קלה), ושיעורי הגר"ש רוזנצקי (ב"ב ח"ב ז, א אות ט).

'הפה שאסר' מועיל רק בבעלים או בעדים, ולכן אם עדים העידו, וכעת לפי דבריהם אינם עדים, לא שייך בהם דין זה.

אבן האזל (פ"ה מהל' חובל ומזיק ה"ז). [וראה עוד במאמר יבמין (עמ' ז)].

הפקר

ההפקר אף על פי שאינו נדר הרי הוא כמו נדר שאסור לו לחזור בו, ומה הוא ההפקר הוא שיאמר אדם נכסים אלו הפקר לכל, בין במטלטלין בין בקרקעות, וכיצד דין ההפקר כל הקודם זכה בו קנהו לעצמו ונעשה שלו, ואפילו זה שהפקיר דינו בו כדין כל אדם אם קדם זכה בו קנהו (רמב"ם פ"ב מהל' נדרים ה"ד).

מה שכל אדם יכול לזכות מהפקר, האם הזכיה היא מצד חלות ההפקר שבחפץ, שנעשה בזה חלות שיהיה שייך למי שיזכה בו, או שהוא רק כמו זכיה בנכסי מדבר.

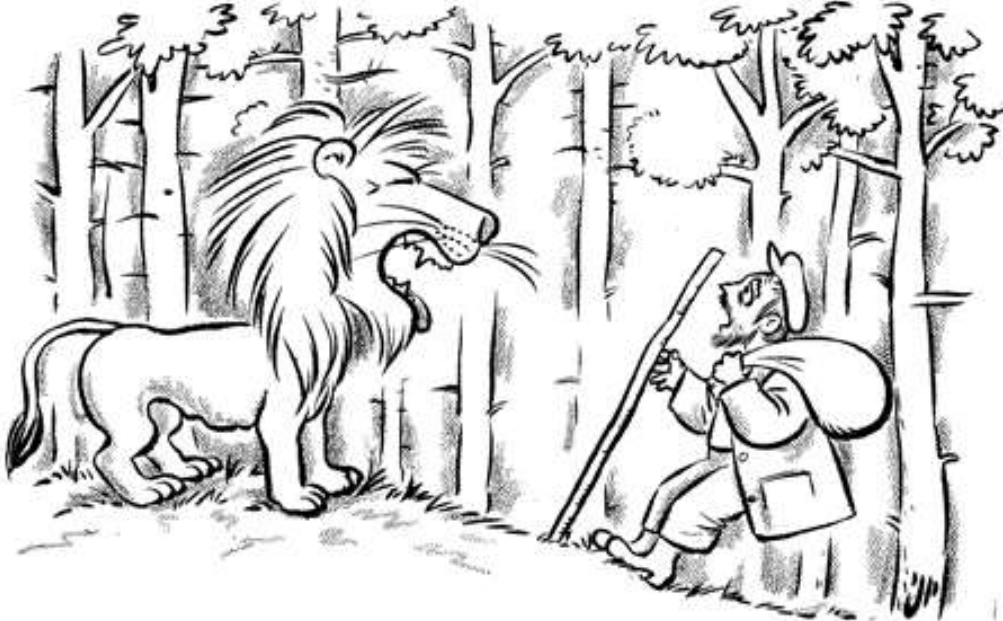
שיעורי עיון התלמוד (ב"מ שיעור מז ד"ה ועפ"י). [וראה להלן בסמוך, מה שיש לדון לפי

באומץ לפגישת יעוץ.

היועץ, שכנראה היה לו גם דוקטורט בהקשבה, האזין במשך שעה תמימה לכל מעללי הבוס. נו, סיים העובד ותלה עיניים מתחננות, יש לך איזו עצה או תרופה או איזה כלי, משהו שיוכל לנרמל את היחסים בינינו? תראה, פתח היועץ ואמר, הבעיה כולה יכולה להיפתר רק צריך להקדיש לעניין זמן, חלק נכבד ממנה תלוי במצבך הנפשי. כבסיס לטיפול אוכל לתת לך טיפות הומופאטיות מיוחדות אשר להן מאה אחוזי הצלחה. היועץ פתח מגירה ענקית ונקייה ושלף משם בקבוקון לא גדול ונענע אותו קלות. כשגילה שהבקבוק מרוקן לגמרי עטו קווים של צער את פניו. הוא פנה לעובד והסביר לו שהבקבוק ריק. כדי לרקוח אותו אמר היועץ בקול אני מוכרח שלוש שערות משפמו של האריה. חבל, אלו טיפות שמסייעות פלאים. מהבקבוק נדף ריח קל שהתערב בריחות ההחמצה שעמדו בחדר.

היתה דקה של שתיקה, העובד התרומם ממקומו מאוכזב, "חבל שלא נותרו לי כמה טיפות", הרהר, אין לי כח להתעסק עם אריות ובוודאי שלא עם שערות השפם שלהם. עוד שבוע עבר בחברת הבוס וכאב הלב עשה את שלו. העובד החליט שהוא עוזר לעצמו. אחר הצהריים כשגמר את העבודה, הוא ניגש לידי נעורים וביקש ממנו במחיר מוזל כבש שמת פתאומי. הוא שם את בשר הכבש בשק ויצא אל היער לחפש את האריה. הוא הגיע אל היער ומיד טיפס על אחד העצים וישב על ענף גבוה. עברו שעות אחדות והוא רואה את האריה מתקרב, הלב דפק, היה לו חם והוא הזיע. הוא כבר התחרט על הכל, אבל ברגע שהוא נזכר בבוס שלו הוא התגבר וביד רועדת זרק מראש העץ חתיכת בשר. האריה המופתע לא חשב הרבה, רק ניגש אל הבשר לעס אותו בתאבון והרים את העיניים לבדוק אם זורקים לו משם עוד.

למחרת קצת יותר עם אומץ חזר האיש אל היער ישב על ענף נמוך יותר הקשיב לדפיקות לבו, נשם עמוק עמוק והתקרב מעט יותר אל האריה ואז זרק לו את מנת הבשר, כך עשה יום ביום במשך ארבעה חודשים כשבכל פעם הוא מצמצם את המרחק בינו לבין האריה. לאחר ארבעה חודשים הוא כבר ירד מן העץ והאכיל את האריה מכף ידו כשהוא מתפלל שהאריה לא יטרוף לו את התוכניות. כאשר שבע האריה העיז העובד ללטף את רעמתו, האריה השבע לא זז ממקומו. למחרת הצטייד העובד בקופסת זהב, נתן לאריה לאכול מכף ידו, ליטף את רעמתו ואז העז ללטף גם את שפמו, קצת יותר בעוצמה וקצת יותר לאט ותוך כדי כך הוא תלש שערות. האריה לא זז ממקומו והעובד המבועת סיים ובחשש פתח את ידו כדי לבדוק את השלל, הוא גילה שם שלוש שערות. במהירות הוא פתח את קופסת הזהב והניח על מצע קטיפה שחורה את השערות. זרק עוד חטיף בשר לאריה והכריז בלי קול שזה הכיבוד של מסיבת הפרידה. בדרך חזור לביתו הוא מיד סר אל הקליניקה של היועץ.

מיד כשנכנס אל חדרו התרומם היועץ ממקומו ופתח נרגש את קופסת הזהב, וראה את השערות, שאל 'איך עשית זאת?'... העובד נאנח סיפוק ותיאר עם הרבה צבע את ארבעת החודשים בהם התקרב מהלך אחר מהלך עד שהאריה אכל מכף ידו. "זהו", סיכם העובד ובעיניים נוצצות הוסיף: "עכשיו תן לי סוף סוף את הטיפות הפלא שינרמלו את יחסי עם הבוס". היועץ נענע ראשו מצד לצד בסירוב ואמר: "לא! אתה לא מקבל טיפות פלא". "מה? אחרי כל מה שעשיתי, נשארתי חודשים על העץ סיכנתי את חיי יום ויום והכל כדי לקבל כמה טיפות בבקבוק וכעת אתה לא מוכן לרקוח לי אותן?" חייך היועץ בנחת וענה במתינות: "לא, אתה לא צריך טיפות וגם לא עצות. אם הצלחת להתקרב בסבלנות לאריה מסוכן כל כך, אם השכלת לצמצם את המרחק המפחיד

הצל הראשון.

האם חלות ההפקר היא חלות חדשה שנלמדה משמיטה, והרי היא כמו חלות הקדש וכדומה שהוא חלות בחיוב. או שהוא גילוי בפרשת בעלות, שבמקום שעוזב את החפץ לכל העולם, נעשה החפץ הפקר, שחל בו הדין שכל העולם יכולים לזכות בו.

פיעורי עיון התלמוד (כ"מ פיעור סד ד"ה ונראה).

הפקר - לעומת מציאה

מצא דבר שנתייאשו הבעלים ממנו, כגון שאמרו: ווי לחסרון כיס, אפילו יש בו סימן הוא של מוצאו. וכן המוצא דבר שמוכיח בו שיש זמן רב שנאבד מבעליו ונתייאשו הבעלים, הוא של מוצאו, אפילו יש סימן בגופו או במקומו. הגה: הא דאמרינן דכשאמר: ווי לחסרון כיס, הוי ייאוש, היינו באבידה וכיוצא בזה, אבל מי שיש לו חוב אצל עובד כוכבים, שמסתמא אינו ייאוש, אף על פי שאמר: וי לחסרון כיס, לא הוי יאוש דהואיל שכל חוב הוי ספק אי משתלם אי לא, מספיקא אמר כך ולא גמר ומייאש (שו"ע חו"מ רסב, ה).

הפקר יוצא מרשות הבעלים אף שלא בא לידי הזוכה, ואילו אבידה לאחר יאוש, אינה יוצאת מרשות הבעלים, עד שבאה לידי הזוכה.

נתיבות המשפט (ניאוריס סי' רסב סק"ג, סי' קה סק"ז). ונראה עוד בניאוריס והערות (כ"מ עמ' ט).

הפקר - לעניים

בית שמאי אומרים הבקר לעניים הבקר ובית הלל אומרים אינו הפקר עד שיופקר אף לעשירים כשמטה (פאה פ"ו מ"א).

בית שמאי אומרים הבקר לעניים - מי שהפקיר לעניים ולא לעשירים דין הפקר יש לו, ופטור מן המעשר, דכתיב בלקט ופאה (ויקרא יט, י) 'לעני ולגר תעזוב אותם', מה תלמוד לומר 'תעזוב אותם', למד על עזיבה אחרת דהיינו הפקר, שהיא כזו, מה זו לעניים ולא לעשירים אף מה שנאמר במקום אחר לעניים ולא לעשירים.

אף לעשירים כשמטה - דכתיב (שמות כג, יא) 'והשביעית תשמטנה ונטשתה', מה ת"ל 'ונטשתה', למד על נטישה אחרת דהיינו הפקר, שהיא כשביעית, מה שביעית לעניים ולעשירים אף הפקר לעניים ולעשירים (רע"ב שם).

לדעת בית הלל (שם) שהפקר לעניים אינו הפקר, האם הוא דין בעצם החפצא של ההפקר, שצריך שיהיה מופקר לכל. או שכיון ששייר לעצמו בעלות, אין זה נחשב הפקר.

חזון יחזקאל (קידושין פ"א ה"ג, חידושים ד"ה אך יש).

שמחת התורה

שו"ת בעניני הפרשה והמועד

מתוך כתבי הגרי"ש סטורץ שליט"א

אימתי ישור' וחמור' ויסוס' נחשב לשון רבים, ואימתי מוכח

שהוא אחד?

'ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדני למצא חן בעיניך'. (לב ו). ופירש רש"י, וז"ל: 'ושור וחמור. דרך ארץ לומר על שורים הרבה שור. אדם אומר לחבירו בלילה קרא התרנגול, ואינו אומר קראו התרנגולים'. עכ"ל.

והנה בפרשת בשלח כתיב: 'וירדפו מצרים ויבאו אחריהם כל סוס פרעה רכבו ופרשיו אל תוך הים'. (שמות יד כג). ופירש רש"י, וז"ל: 'כל סוס פרעה. וכי סוס אחד היה אלא מגיד שאין כולם חשובין לפני המקום אלא כסוס אחד'. עכ"ל. והקשה המזרחי, וז"ל: 'ולא ידעתי למה לא יהיה שם המין, כמו (בראשית לב ה): 'ויהי לי שור וחמור'. עכ"ל.

לשון משונה שבא לדרשה

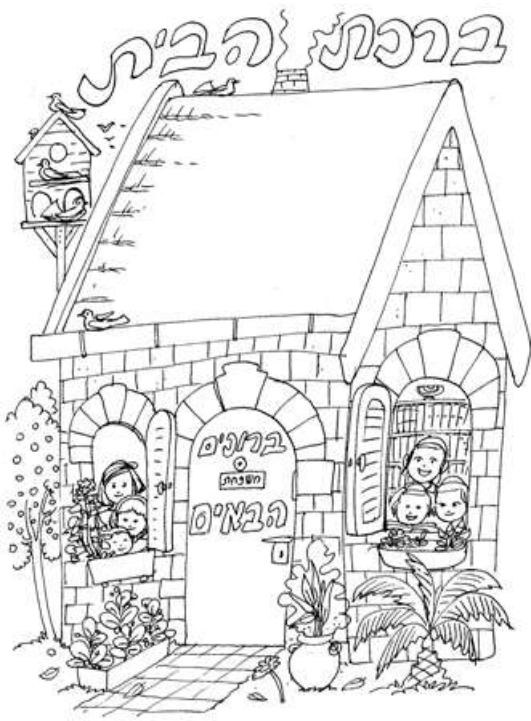
א. המזרחי כתב, וז"ל: 'אי משום דכתיב 'ויבואו' בלשון רבים, דילמא על הסוס ורכבו ופרשיו קאי, וכל שכן שפרשיו בלשון רבים'. 'ועוד, גבי

¹ יש להעיר בעצם מה שהבין המזרחי שהוא שם המין, כן פירש האבן עזרא (כאן לב ו): 'ושור וחמור שם המין'. אמנם רבינו עובדיה מברטנורא (עמר נקא לב ו) הבין שאילו היה שם המין לא היה מקום לבאר הדבר, אך כאן אינו שם המין, וז"ל: 'ופירש שאינו שם המין, דאי הוה שם המין הוי ליה למימר בקר, כדכתיב במקומות הרבה'. עכ"ל. אמנם לדברי הרע"ב יותר קשה מדוע הוצרך לבאר בסוס שהוא אחד משום הדרשה, ובהכרח צריך לומר מצד שנאמר פרשיו לשון רבים או שכתב כל. והנה בט"ז הקשה ממה שנאמר כל צאן קדר יקבצו לך, ולא משור וחמור ודברי רש"י כאן. ונראה שבאמת הט"ז חיפש צאן קדר שהוא שם המין, דצאן תמיד נכתב בלשון יחיד וכולל כל המין, ואין לשון רבים לצאן, ודקדק שבשם המין אף שנאמר כל נכתב בלשון יחיד, ולכן פירש שהדרשה מצד שנאמר ופרשיו לשון רבים.

והקשה הזה, תצליח בוודאי לשנות את יחסי העובד - בוס שלך וליהנות איתו בעבודה יומיומית משותפת.

הסיפור הזה מספר את אחד הסיפורים העצובים של החיים, הסיפור הזה מספר שלכל אחד ואחד מאיתנו יש כוחות עצומים ונפלאים כדי להצליח בכל תחום שהוא בוודאי ובוודאי גם בתורה ויראת שמים, רק הבעיה שבדרך כלל האדם משקיע את כוחותיו הוא משקיע בלריב עם הבוס, עם בני ביתו, או -לא בכיוון הנכון לחפש תרופת פלא שאינה קיימת... לו היה לו שכל היה יכול באותם כוחות, ואפילו הרבה פחות לעשות שלום ולהתאמץ להתנהג כמו שצריך, והכל היה בא על מקומו לשלום... (נצוצות).

"הילדים אשר חנן אלוקים" (לג, ה)

לכאורה צריך להבין מה ענה יעקב לעשו כששאלו 'מי אלה לך', הרי עשו תיאר לעצמו שאלו בני יעקב, וא"כ מה טענו, ומה השיבו? ויש לפרש שעשו ראה שלא היה אשתו של יעקב והרי היה ידוע ששני בנים ליצחק ושתי בנות ללבן, הגדולה לאה לעשו הגדול, והקטנה רחל ליעקב, וכאן רואה שיעקב לקח את לאה, ולכן שאלו 'מי אלה לך' 'אלה' אותיות לאה, דהיינו מי נתן לך רשות לקחת את לאה, ועל זה ענה לו יעקב, כמו שכתוב בספר חסידים שאם יש לאדם ילדים מאשתו זה סימן מובהק שבשמים כתוב שזה זיווגו, ולכן ענה לו 'הילדים אשר חנן אלוקים את עבדך' אתה רואה שיש לי ילדים ממנה וא"כ זה סימן מן השמים שהיא שייכת לי.

"ויאמר עשו יש לי רב" (לג, ט)

כאשר שלח יעקב מלאכים אל עשו אחיו, שלח להגיד לו: "עם לבן גרתי", כלומר, "לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, ואינך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך שברכני 'הוה גביר לאחידך', שהרי לא נתקיימה בי" (בראשית לב, ה וברש"י שם). עוד שלח יעקב להגיד לעשו: "ויהי לי שור וחמור", כלומר, אבא אמר לי (שם, ו וברש"י שם) "מטל השמים ומשמני הארץ", זו אינה לא מן השמים ולא מן הארץ, הרי שהשתדל יעקב להוכיח לעשו, כי לחינם הוא שונא אותו, שכן הברכות בלאו הכי לא נתקיימו. ואמנם, מבאר החיד"א, מטעם זה לא שלח יעקב לעשו כמנחה, אלא בהמות ובעלי חיים בלבד, כדי להראות לו כי אמנם נתברך בדברים שאינם מן השמים ומן הארץ, ואינם מברכתו של אבא. כששמע עשו את דבריו של יעקב, אשר היתה בהם הודאה כי אותה ברכה אשר נלקחה בגניבת דעתו של יצחק לא פעלה כלום, וכשראה את תוכנה של המנחה וניכח כי אכן כך, אמר ליעקב "יש לי רב", כלומר, אין לי צורך במנחה, שהרי אין לי מנחה גדולה מכך שהתברך כי אמנם הברכה שייכת לי ולא לך. מעתה אין לי כבר כל צורך במתנה שלך, וממילא "אחי, יהיה לך אשר לך". ואולם, יעקב אבינו לא רצה לחזור בו ממתנתו, והפציר בעשו שיקח את המתנה. בתוך דבריו אמר לו יעקב "קח נא את ברכתי אשר הובאת לך", שכן זוהי ברכתי, ברכה שזכיתי בה בעצמי, ולא מכח ברכתו של אבא "כי חנני אלקים" והרי זו מתנה שנתן לי הקב"ה, שלא מכח ברכתו של אותו צדיק. ואמנם, "ויפצר בו ויקח" (פני דוד להחיד"א).

"ויבא יעקב שלם עיר שכם" (לג, יח)

"שלם" ראשי תיבות שם, לשון, מלבוש, שלא שנה יעקב את שמו את לשונו ואת מלבשו, אף שהיה עם לבן נשאר "שלם" (בני יששכר).

"ויהי בהקשותה ותאמר לה המיילדת אל תיראי כי גם זה

לך בן" (לה, יז)

ולכאורה הרי לא חידשה מאומה לרחל, כי בביטחונה של רחל בוודאי כבר ידעה בבירור שתלד בן - שהרי כך היתה תפילתה, 'יוסף ה' לי בן אחר', ומה גם שנביאה היתה, אלא דבאה תורה ללמדנו שכל דיבור ודיבור טוב מאיש לרעהו, אף אם לא חיזקו בפועל, גם כן חשוב הוא מאד, 'יוחק בספר זכרון' מעשיה של מיילדת זו. ועל כגון דא אמרו 'יש קונה עולמו בשעה אחת'. וכבר אמרו בזוה"ק פר' תזריע ש'כמה דעונשא דהאי בר נש בגין מלה בישא, כך ענשיה בגין מלה טבא דקאתי לידיה ויכיל למללא ולא מליל', ועל פי זה ביארו הטעם שמביא

(שמות יד ט) 'וישיגו אותם חונים על הים כל סוס רכב פרעה ופרשיו' מאי איכא למימר, הא לא שייך התם לדרוש כדהכא. ועוד, למה לא יפרש אותו כל סוס וסוס, כמו 'רכב בחור' (שמות יד ז), שפירש אותו 'כל רכב ורכב שבמניין זה'. ושמא יש לומר, כל היכא דאיכא למדרש דרשינן. עכ"ל. והעולה מדבריו שבאמת גם כאן וגם שם יכול להיות שם המין, ויכול להיות לשם דרשה, וכיון שדרך הכתוב לכתוב בלשון רבים, אף שלפעמים משנה וכותב שם המין בלשון יחיד, מכל מקום מה שאפשר לדרוש דורשים. ולקמן נבאר יסוד זה בהרחבה יתירה.

במלחמה לא שייך שם המין

ב. ובאמת המהר"ל (גור אריה שמות יד כג) נחלק על רש"י, וביאר, וז"ל: 'וכי סוס אחד היה וגו'. נטה רש"י מדרך המכילתא, שלא דרשו זה במקום הזה רק אצל 'סוס ורכבו רמה בים' (שמות טו א). ובודאי הם דרשו כראוי ולא במקום הזה, דכאן איכא למימר דהוא שם המין, כמו 'ויהי לי שור וחמור' (בראשית לב ה) וכיוצא בזה הרבה, אף כאן שם המין 'ויבאו אחריהם כל סוס פרעה וגו'. ותדע לך דהא לעיל (שמות יד ט) 'וישיגו אותם חונים על הים כל סוס פרעה', ושם ליכא למדרש כמו כאן, אלא על כרחך צריך לפרש שם המין (כן הוא ברא"ם).

אבל רז"ל (במכילתא) דרשו כן אצל 'סוס ורכבו רמה בים', דעל זה לא יפול שם המין, דשם המין לא יפול אלא בדברים שאין צריך לומר אותם בלשון רבים, כמו 'וישיגו אותם חונים על הים כל סוס' מפני שהיה להם שתוף ביחד שכולם חנו כאחד, וכן 'כי בא סוס' (להלן טו יט) היה להם חבור ושתוף ביחד קורא אותם בלשון יחיד בשם המין. אבל אצל 'סוס ורכבו רמה בים' שנזכר אצל מלחמה, שהיה ללחום עמהם, וצריך לעשות מלחמה בהם, ובכל אחד עשה מלחמה בפני עצמו, ולא שייך בזה שם המין, כי שם המין יאמר כאשר יש להם חבור וקבוץ, לא בענין זה שנאמר 'סוס ורכבו רמה בים', כיון דכל אחד ואחד רמה בים - הוי ליה לומר 'סוסי פרעה', ובכהאי גוונא לא שייך לומר לשון יחיד, דהוא שם המין, אם לא שאצל השם יתברך הם כולם כאחד, ולכך זכר אותם בלשון יחיד בשם המין אצל השם יתברך. אבל אצל 'ויבאו אחריהם כל סוס פרעה', מפני שביאה אחת משותפת לכולם, שהיו הולכים ביחד, שייך בזה 'כל סוס פרעה'. רק אצל 'סוס ורכבו רמה בים' דאיירי במלחמה בהם, וכל מלחמה צריך לעשות מלחמה עם כל אחד, ולא שייך שם המין, ולפיכך דרשו ז"ל (במכילתא) כי אף אם הוא מדבר לענין מלחמה - אצל הקב"ה הם כאיש אחד, ולפיכך אמר עליהם 'סוס ורכבו רמה בים'. עכ"ל.

'כל' סוס 'ופרשיו' מורה על לשון רבים

ג. הט"ז (דברי דוד שמות יד כג) תירץ, וז"ל: 'וי"ל דקשה דהא סיים בלשון 'פרשיו' דהוא לשון רבים, ולא אמר פרשו לשון יחיד, אלא דיש טעם לזה שאמר 'סוס' לשון יחיד. עכ"ל.

ד. ובדומה לזה תירץ השפתי חכמים (שמות יד כג אות ע), וז"ל: 'דמלת כל היא מורה על דבר שהוא רבים, וסוס הוא לשון יחיד. עכ"ל.

ביאור דברי המזרחי בהרחבה

ה. והנה המזרחי כתב שהרגילות הוא לכתוב בלשון רבים, אלא שלפעמים נכתב שם המין בלשון יחיד משום שם המין, ובמקום ששינתה התורה וכתבה שם המין אם אפשר לדורשו דרשינן. והביאור הוא שאינו דבר שקר לומר כך, או לשון עלגת, אך הוא לשון משונה קצת, ולכן הוא מורה שאפשר לדורשו. ובאמת מצינו כמה וכמה טעמים במפרשים מדוע נקט יעקב אבינו שור וחמור לשון יחיד, אלא שתחילה הוצרך רש"י לפרש שלשון יחיד אינו שקר או לשון עילגת, לפי שלפעמים הדרך

המצורע ביום טהרתו שתי ציפורים, אחד כנגד לשון הרע שדיבר על חבירו, והשני על כך שלא דיבר דיבורים טובים לחזק ולתמוך בזולתו. כי זה כל קניינו של אדם, מה שעושה ונותן עבור זולתו. כן מדייקים בקרא בפרשתו 'יעקב נסע סוכותה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות על כן קרא שם המקום סוכות, וצ"ב, וכי דרכו של העולם לקרוא שם ע"ש מדור הבהמות ולא ע"ש מדור האדם... אלא ביאורו, שעיקר החשיבות הם הפעולות שעשה עבור אחרים ולא קרא שם המקום 'בית' על שם מה שבנה לעצמו. ולעולם יש ביד האדם לעזוב את דרכיו הנלוזים, לשוב ולהתחדש, כדכתיב בפרשתו 'ויקם בלילה הוא... אחד עשר ילדיו, וברש"י, 'ודינה היכן הייתה, נתנה בתיבה ונעל בפניה, שלא יתן בה עשו עיניו, ולכן נענש יעקב שמנעה מאחיו, שמא תחזירנו למוטב, ונפלה ביד שכם'. ואמר הגאון ר"י לוינשטיין צ"ל כי המתבונן ימצא כאן נוראות בכוחה של תשובה עד כמה מצפה הקב"ה על כל יחיד ויחיד מבני ישראל שישוב אליו בתשובה שלימה - ואפילו על רשע כעשו. שהרי כאן נענש יעקב על שמנע מעשו ספק סיוע לחזור בתשובה, ולא עוד, אלא שבאותו זמן היה עשו בן צ"ח שנה, ואעפ"כ המתין לו הבורא ל'תשובה', ומה נענה אנו אבתרי, בעת שאנו רואים צעירי הצאן או אברכים במיטב שנותם שכבר הגיעו למסקנא שעבר עליהם הכלח, ולהם כבר אין מועילה התשובה...

נפלאים מעשיו

עובדות נפלאות ומחזקות

בעריכת ר. לינטופ

"הדין היה ברור לחלוטין" סיפר הרידב"ז "נגזר

עלי למות ולהחזיר נשמתו לעליונים. אלא

שאיפשרו לי לסגור על עצמי"...

אולי זה סוג של מחלה. אולי זה רק חוסר רצינות. אולי זה פגם ביראת-שמים. אולי. מה שברור שברבבות בתים בישראל, נכנסים אל השבת באמוק של חוסר נשימה, מתוך לחץ אדיר של חוסר הספק, אי עמידה בזמנים. תמיד שוכחים משהו, חסר משהו. ברגע האחרון מצחצחים נעלים. בשניה האחרונה מושכים את האוזניים, כי אין מים חמים בתרמוס, לא לתינוק ולא לאורחים.

אוי, שכחנו לחתוך נייר...

אוי, לא כיוונו שעון שבת של המקרר...

שמדבר אדם כך עם חבירו, ולאחר שפירש רש"י שלפעמים כך הדרך, צריך לדרוש מדוע נקט לשון זה, ולא נקט הרגילות לומר בלשון רבים. ומצינו בזה כמה טעמים ודרשות במפרשים מדוע נקט יעקב אבינו בלשון יחיד.

ו. ונוסיף שאונקלוס תרגם 'והו לי תורין וחמרין ען ועבדין ואמהן'. הרי שהבין שאינו שם המין, אלא הכוונה לשוורים בלשון רבים, ורק צאן שהוא שם המין תרגם בלשון יחיד, שאי אפשר לכתוב על שם המין לשון רבים. ולכן כשמתרגם את הדבר כותב פירוש התיבה ופירושה שוורים ולא שור יחיד. ובאמת רש"י פירש שלא מצינו כן במקרא אלא שכך דרך בני אדם, והראיה שלא הביא כדרכו ראיה מהמקרא, אלא מדרך בני אדם לומר קרא התרנגול. [והוא לשון חכמים (סוכה נא): קרא הגבר]. ומשמע שאין לו חבר במקרא. ועכ"פ כיון שהוא דיבור משונה בודאי צריך לדורשו, אלא שרש"י בא רק לבאר פשוטו של מקרא כיצד אפשר לכתוב על שוורים רבים שור, ולא בא לבאר מדוע שינה קרא מדרכו, ונקטה לשון זו, דבודאי יש מקום לדרוש, דאפילו על סוס פרעה דרשו.

ז. היונתן תרגם: 'ומכל מה דבריד יתי אבא לית בידי אלהין הוו לי כזעיר תורין וחמרין עאן ועבדין ואמהן, ושדרית לתנאה לרבונא דלא אהניית לי ברכתא ההוא'.² והיינו שיעקב בא להדגיש לו שיש לו רק מעט ולא נתקיימה ברכתו של יצחק.³ וכן פירש המלבי"ם (לב ו), וז"ל: 'שהברכה הוא שיהיה שפע והצלחה למעלה מדרך הטבע, ואני המעט אשר יש לי בא ברוב עמל ויגיעה. וזהו שאמר ואחר עד עתה ויהי לי שור וחמור, לא קודם לכן, רק אחר עבודה של עשרים שנה, וגם לא ברכה רבה רק שור וחמור, מעט מכל מין'. עכ"ל.

ח. רבינו בחיי (לב ו) פירש הטעם שנקט בלשון יחיד, וז"ל: 'ויהי לי שור וחמור צאן. הזכיר עשרו ברב מעוט שלא להתהלל, כענין שכתוב: (ירמיה ט כב): 'אל יתהלל עשיר בעשרו'. וכן דרך הצדיקים שממעטים את עצמן ואת כל אשר להם. אבל הרשעים מרוממין את עצמן ואת כל אשר להם, כגון עשו שאמר: 'יש לי רב'. עכ"ל.

ט. איתא בילקוט שמעוני (רמז קל): 'ויהי לי שור וחמור. רבי יהודה אומר משור אחד יצאו שוורים הרבה ומחמור אחד יצאו חמורים הרבה'. והיינו שבא לרמוז לו שה' עימו. ונקט לשון שמשמע יחיד ומשמע רבים. י. הכלי יקר (לב ו) פירש, וז"ל: 'ויהי לי שור וחמור. פירש רש"י אדם קורא להרבה שוורים שור, לפי שאמר לו כה אמר עבדך יעקב קרא את עצמו עבד, לומר לו שברכת הוי גביר לאחיד שלך היא ואני עבדך, ומה שקנה עבד קנה רבו ומה יתרון לבעליו אם העבד אין בידו מאומה, ובמה ימצא חן בעיני אדוניו העבד העני, על כן אמר יעקב יש לי כל, שורים וחמורים כי בזה אמצא חן בעיניך ושלי שלך, זהו שאמר ואשלח להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך, כי העבד העשיר מוצא חן בעיני אדוניו יותר מעבד עני, ועל כן קרא לשורים הרבה שור לומר כי זה שיש לי אינו שלי והרבה שורים הם כמו שור אחד לפי שרשות אחרים עלי על כן הכל נחשב בעיני לדבר מועט'. עכ"ל.

יא. הפנים יפות (לב ו) פירש, וז"ל: 'ויש לפרש על דרך שאמרו (רש"י לקמן מו כו) שבעשו כתיב נפשות לשון רבים וביעקב נפש. והענין הוא שיעקב הוא בחינות האחדות'. עכ"ל. ובביאור דבריו נראה שליעקב לא היה מטרה שיהיה לו שוורים רבים וחמורים רבים, וכל מטרתו בשור אחד שישפק לו צרכו, וחמור אחד לרכוב עליו. ולא ראה לנגד עיניו אלא שיש לו ממין זה הנצרך לסייעו לעבודתו יתברך.

שלום לאוהבי תורתך

שו"ת בעניני הפרשה והמועד

מתוך כתבי הגר"ש חזקיה שליט"א

ביאור הלשון 'גר שנתגייר'

"ואת בשמת בת ישמעאל" (לו, ג)

ולהלן קורא לה (כח, ט) מחלת, מצינו באגדת מדרש ספר שמואל (פרק יז) שלשה מוחלין להן עונותיהם גר שנתגייר, והעולה לגדולה, והנושא אשה, ולמד הטעם מכאן, לכך נקראת מחלת שנמחלו עונותיה (רש"י)

² נראה שהיונתן סבר שכל מה שקיבל בביתו של לבן הכל שלח לעשיו, וכדברי המדרש (בראשית רבתי ל מג): 'ויהי לו צאן רבות. מפני מה נאמר בכאן ויהי, לפי שאחר יעקב נדרו אבד כל צאנו בדורנו של עשו'. והיינו שכל מה שהיה בידו היה מה ששלח לעשיו בדורנו.

³ המזרחי (לב ו) פירש, וז"ל: 'ולכא למימר שורים וחמורים לא נאמר, אלא שור וחמור, כדרכו של עני, דאם כן היכי הדר שדר ליה לדורון כל אותו המחנה, שימצא שקרן בדבריו, אלא על כרחך לומר ד'שור וחמור' כדרך בני אדם הוא דקאמר, שדרך לומר על שורים הרבה שור'. עכ"ל. ונראה שיעקב נקט לשון שבפשוטו משמע של עני, אלא שנקט לשון המשתמע לשני פנים שלא ימצא שקרן בדבריו.

גוועלד! לא גיהצתי את החולצה הלבנה השבתית שלי.

זה קורה כמעט בכל בית, בגוונים שונים, באוקטבות שונות, ברמות לחץ כאלה ואחרות, אבל זה קורה, וזה לא מכובד, ויש בזה נופך לא מבוטל של זלזול בשבת קודש. עליה נאמר "מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה".

והמתנה הזו היא בבת-עיניו של הקב"ה, היא הכתר, היא היהלום, היא צינור השפע המחבר אותנו מן העולם העכור והגשמי אל העולמות העליונים הזכים, המשפיעים עלינו מן הטוב מן החסד ומן הרחמים.

וכשאנו מקבלים את פני השבת, בתו של מלך, בנשימה קצרה, בלחץ והתשת כוחות, בערפול חושים, ולעיתים בכעס נורא על בני המשפחה, זה אינו מכובד, בלשון המעטה. זו אפילו בושה וחרפה. ככה לא מקבלים אורח.

... ואל תביאנו לידי בזיון ... ויש בכך הרבה מן הבזיון. כך לא היינו מקבלים פניו אפילו של מלך בשר ודם.

אין ספק, יש לנו חור שחור בתודעת העומק הרוחב בעניין חשיבותה של השבת, ואיננו מחפשים כאן אשמים, ואין מזרזין אלא למזורזין.

מסופר על הרידב"ז כי בעת שכיהן כרבה של סלוצק, הגיע כבר לגיל זקנה ושיבה, וחלה לפתע במחלה קשה.

ובעודו על מטתו סובל מחוליו, עלתה נשמתו לבית דין של מעלה, שם המתנינו לו הדיינים.

"והדין היה ברור לחלוטין" סיפר הרידב"ז "נגזר עלי למות ולהחזיר נשמתו לעליונים. אלא שאיפשרו לי לסגור על עצמי, ואמרתי לדיינים, בימים אלה אני שוקד על כתיבת פרוש לש"ס הירושלמי. וכידוע לכבוד מעלתכם לש"ס הירושלמי אין הרבה פרושים. וזו תרומה חשובה מאין כמותה לעולם התורה..."

היסו אותו הדיינים "נו, נו, יש מספיק תלמידי חכמים שיוכלו לסיים את מלאכתך המונומנטלית על הירושלמי, עם כל נחיצותה. לא זו סיבה מספיק טובה להאריך את חיך..."

"ואז נסיתי" מספר הרידב"ז "סנגוריה מכיוון אחר. אני מוסר נפשי לעזור לאלמנות ויתומים. והחסד מעלתו עצומה..."

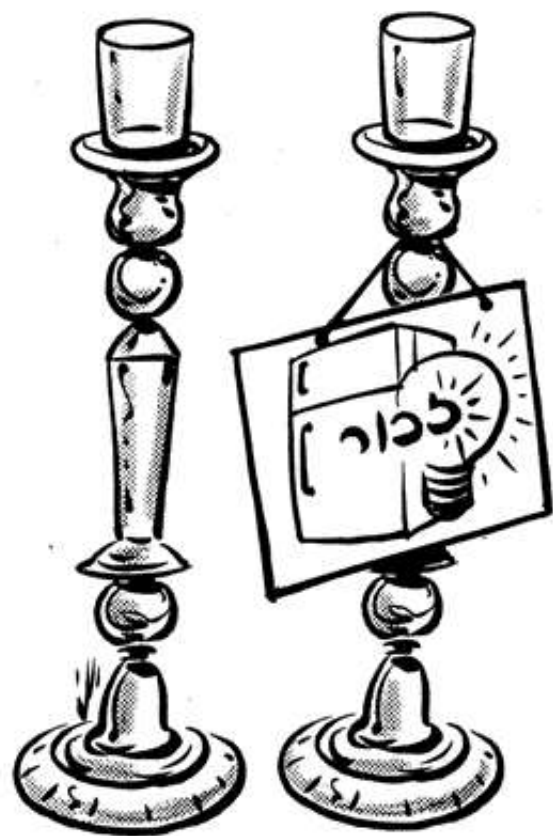
והדיינים בשמי מרומים, גילו קוצר רוח. "גם זו לא סיבה מספקת לתת לך אריכות ימים, תמיד נוכל למצוא גבאי צדקה מסורים ויקרים לפחות כמוד, שיעשו גדולות ונצורות למען יתומים ואלמנות. גבאים טובים לא חסרים..."

הרידב"ז חש באותן שניות שנידמו לנצח, חוסר אונים. הוא רצה לחיות, הוא ידע שיש לו עוד מה לתרום בעולם העשייה, אך לא מצא לעצמו כף זכות שתטה את המאזניים. לפתע הוא נזכר...

"רבותי הדיינים לפני חיתום גזר דיני למיתה, אני רוצה לספר לכם שרעייתי ואנוכי מקבלים את פני שבת המלכה כבר בליל שישי. אצלנו הבית מבריק ומצוחצח בליל שישי, המפה פרושה על השולחן, הפמוטים מוכספים ניצבים להם על גבי מגש הכסף מלאים בשמן זית זך, התבשילים עשויים היטב, ניחוח השבת מתנוסס באוויר הבית. בערב שבת, ביום שישי, אני נושא ונותן בדעתי, מה אוכל להוסיף עוד לכבודה של שבת... ודומני שאין בעולם עוד יהודי שמרחיב את תוספת השבת כמוני..."

הדיינים נאלמו דום. זו

היתה טענה ניצחת, וסנגוריה חותכת דין. בית הדין שבעליונים פסק לרידב"ז עוד 20 שנות חיים, במהלכן הוא הספיק לסיים את פרושו על הירושלמי, לעלות לארץ ישראל, להתגורר בצפת, ולהקים ישיבה מפוארת ובה 150 תלמידים (הרב קובי לוי, העיתונאי 1).

לשון רש"י 'גר שנתגייר' מצאנו בדברי חז"ל בכמה מקומות [כגון: 'גר שנתגייר כקטן שנולד דמי' (יבמות כב, א; בכורות מז, א); 'גר שנתגייר בבית דין הרי זה גר' (יבמות מז, א) ועוד]. וצ"ב, אמאי נקטו חכמים לשון 'גר שנתגייר', הרי קודם שנתגייר אינו 'גר' אלא 'נכרי', והול"ל 'נכרי שנתגייר'.

תירוץ א. נפשות הגרים עמדו על הר סיני

החיד"א בספרו מדבר קדמות (מערכת ג' אות ג') כתב בחון לשון הזהב שאמרו גר שנתגייר ולא אמרו גוי שנתגייר להורות כי זאת לפנים ממעמד הר סיני שקבלנו התורה שם נמצא נפש הגר הזה הבא אחר זמן רב מאוד להתגייר וכמו שאמרו ז"ל דנפשות הגרים עמדו על הר סיני, ונמצא שמאז הימין נפש זו עמדה ונשאת במעמד הנפלא של הר סיני אלא דאשתהוי אשתהי עד הזמן הזה, ושפיר אמרו גר שנתגייר.

וכעי"ז כתב עוד בספרו פתח עינים (יבמות מז:): ע"פ מה שאיתא מהאר"י הקדוש דכל הגרים בכל הדורות נשמתם היתה במעמד הר סיני וניצוץ נשמתם בבנ"י, ובאו להם כל ימיהם הרהורי תשובה עד שבסוף ימיהם מתגיירים, ולכך אתי שפיר הלשון גר שנתגייר.

והנה קדם את החיד"א הגאון רבי עמנואל ריקי זצ"ל [שקדם לחיד"א בכחמישים שנה] בספרו יושר לבב (בית ראשון חדר רביעי אות ג') שכתב ההרגש שהרגיש בני משה חיים יצ"ו דלא תנן גוי שנתגייר אלא גר שנתגייר משום דאפשר דהיותו גוי נכנס בו נפש הגר שכבר נחצבה מאברהם אבינו והיא היא המעוררת אותו להתגייר מפני קרבתם לקדושה אף כי איננה חמורה כמוה. וע"פ זה כתב בספרו אדרת אליהו (הר"ע ריקי הנ"ל, כתובות נח): לבאר את דברי התוס' (שם ד"ה לאחר) שכתבו וא"ת דבסוף פ"ק דגיטין (דף יג:): אמרינן דאפילו לרבי מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ה"מ לדבר שהוא בעולם אבל לדבר שלא בא לעולם לא והא לאחר שאתגייר הוי לדבר שלא בא לעולם ואומר ר"י דלאחר שאתגייר לא חשיב כל כך דבר שלא בא לעולם כיון שהגוף בעולם אלא שמחוסר גירות ולא דמי לנולדים דהתם לא באו לעולם כלל. וע"פ הנ"ל מבאר דכיון דנפש הגר באה לו כבר בהיותו גוי, שהרי נפשו נחצבה ממקורם, והיא מעוררת את הגוי להתגייר, לכן כתבו התוס' דהוי דבר שבא לעולם.

החיד"א עצמו בפתח עינים (שם) כותב ליישב לפי דרכו את דברי הגמ' (יבמות מח:): מפני מה גרים בזמן הזה מעוניין ויסורין באין עליהן, אחרים אומרים מפני ששהו עצמם להכנס תחת כנפי השכינה. וצריך להבין זאת, אך מבאר החיד"א כיון שבאו להם כל הזמן כשהיו גוים הרהורי תשובה ודחו אותם ולכך נענשים. וכיון לזה היעב"ץ בפירושו ליבמות שם עיי"ש.

ובספר שערי מחילה (סי' ט') כתב לבאר ע"פ זה את דברי הגמ' בברכות (יז:): אמר רב יהודה מאן אבירי לב גובאי טפשאי אמר רב יוסף תדע דהא לא איגייר גיורא מינייהו אמר רב אשי בני מתא מחסיא אבירי לב נינהו דקא חזו יקרא דאורייתא תרי זמני בשתא ולא קמגייר גיורא מינייהו. ובתוס' (ד"ה תרי) כתב בשם ספר העתים שחבר הרב רבי יהודה בר ברזילי ששמע שהיה עמוד של אש יורד מן השמים עליהם בכלה דאלול ובכלה דאדר. והביאור הוא דכיון שלא עמדו נשמותיהם בהר סיני לכן היו אבירי לב ולא התגיירו.

ובאמרי שמאי (אות קסד) כתב לפרש לפי זה את הפסוק "וכי יגור אתך גר", היינו שהגר היה כבר אתך בהר סיני.

ולפי"ז כתבו לבאר מה דאיתא בשבת (סח.) רב ושמואל דאמרי תרווייהו אפילו תינוק שנשבה בין הנכרים וגר שנתגייר בין הנכרים כהכיר ולבסוף שכח דמי, ולפי החיד"א מבואר דגר שנתגייר בין העכו"ם נחשב כהכיר ולבסוף שכח, דכיון שניצוץ נשמתו היה בהר סיני א"כ שפיר היה בו בחינת הכיר ולבסוף שכח.

עוד ביארו לפי"ז את מש"כ בספר חסידים (סי' רג) דמשומד שקיבל עליו לעשות תשובה אינו עושה יותר יין נסך ע"ש. וצ"ב הדברים, דמ"מ הרי עוד לא התגייר, אך לפי החיד"א מבואר דמיד כאשר הגוי מקבל על עצמו להתגייר הרי כבר שייכת נשמתו לבנ"י.

תירוץ ב. כל גר היה קודם גר תושב

ובפירוש מקדם לעין (על מדבר קדמות) כותב ליישב כי סתם גר שבתורה הוא גם גר תושב, והוא שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז ושומר מצוות בני נח, וכל הבא להתגייר בודאי שכפר בע"ז לכן אמרו גר שנתגייר, היינו שהיה גר תושב קודם.

תירוץ ג. גנאי הוא לו

בספר באר שלמה (מערכת ג' אות כ') כותב לבאר ע"פ מה שכתבו התוס' בכתובות (יא. ד"ה מטבילין) גבי גר קטן מטבילין אותו על דעת בי"ד דזכיה הוא לו, והקשו התוס' הא אכתי נכרי הוא ואין זכיה לנכרי, ותירצו כיון דבהך זכיה נעשה ישראל הוה ליה כישראל גמור לעניין זכיה. ולכן אין לקרותו גוי שנתגייר דמיד שבא להתגייר נעשה ישראל, ולכן אין לקרותו בשם גנאי. ומביא שכבר כתב סברא זו הריטב"א (בכתובות שם) הא דקתני הגיורת ולא

הגאון הצדיק רבי יוסף דינקליס ניצל מהטבח בחברון

משום שלא הסכים לצאת אחר חצות

סיפר בן משפחתו של רבי יוסף דינקליס זצוק"ל, אשר הגאון הנ"ל היה נזהר שלא ליסע מחוץ לעיר בערש"ק אחר חצות היום חוק ולא יעבור. אחרי נישואיו

היה גר בעיה"ק חברון, ופעם אחת ארע שהיה ביפו, והיה צריך לחזור לש"ק לביתו, וההסעה היתה אמורה לצאת לפני חצות, אבל התאחרה עד אחר חצות. הגאון הנ"ל שלא ידע שום פשרה בענין ש"ק, לא הקל לעצמו גם הפעם, והעדיף לשבות ביפו ולא לחזור לביתו לשבת. **ובאותה שבת היה הפוגרום הידוע בחברון בשנת תרפ"ט** אשר נהרגו הרבה מהישוב בחברון ומבני הישיבה הק' במיתות משונות, אבל הוא היה באותה שבת ביפו, וניצל בזכות הזהירות וההקפדה בגדרי השבת. לאחר השבת משנודעה הבשורה המרה סיפרו לו אותם שניצלו משם, שאחד הפורעים הכירו, וחיפש אחריו, ולא מצאו. ללמוד שהזהירות בשמירת שבת ובגדריה בכוחה להציל את האדם מכל פגע רע (ומתוך עלון 'תוספת שבת', וכן הסיפורים הבאים).

מך האגר"מ מזהיר לא לצאת לנפש מאוחר

כאשר שהה הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל בהרי הקסטסקיל, שבמדינת ניו יורק, בתקופת הקיט שבקיץ, הגיע אחד הנופשים למקום בערב שבת, בשעה קרובה מאוד מאוד לכניסת השבת. כשראה זאת רבי משה פיינשטיין העיר לו, שמן הראוי, שבפעם הבאה יצא מביתו בשעה מוקדמת יותר. אולם השומע לא התחשב כלל בדברי המוסר המחכימים של גדול הדור. וכאשר יצא לדרך ביום שישי שלאחר מכן, התרחשה תקלה רצינית ברכב בו נסע. הוא נותר לעשות את שבתו, בודד ועיזוב, בכביש הומה שבין ביתו שבניו יורק, לבין עיירת הנופש בה שהו בני ביתו.

חוסר זהירות בשבת מונע הגעה מתאונה

סיפור מעניין סופר בשעתו בקשר לחזון איש זצ"ל: שאר בשרו, הגאון רבי שלמה שמשון קרליץ זצ"ל, נסע באחד מערבי השבתות בדרכו מירושלים לבני ברק, בתקופה בה נסיעה מעין זו ארכה כשעתיים תמימות. לפתע ארעה תאונה לרכב בו נסע רבי שלמה שמשון, ואף הוא היה בין הפצועים באותה תאונה. משחלפה תקופה ארוכה של טיפולים. כאשר רבי שלמה שמשון עזב את בית החולים, נכנס לחדרו של מרו"ה חזון איש" זצ"ל, וגאון הדור שאלו אז: "מה גרם לך לדעתך להפגע באותה תאונה?" "וכי חסרות לי עברות!?" תמה רבי שלמה שמשון על השאלה. ואז נענה ה"חזון איש" ואמר: "ובכל זאת, הרי ידוע שתורה מגנה ומצילה" ושוב שאלו: "באיזו שעה, לדעתך, היית אמור להגיע לבני ברק באותה נסיעה בה נפגעת?" נסה רבי שלמה שמשון לשער והשיב ל"חזון איש" מה היתה צריכה להיות אז השעה. והסתבר שהיתה זו שעה קרובה מאוד מאוד לשבת. אז הסביר לו ה"חזון איש" זצ"ל: "אם אמנם כך הוא הדבר, הרי מסתבר

קתני הגויה או הנכרית כדקתני השבויה והשפחה דכיון שכבר נתגיירה לא בעי למקרייה בשם של גיות שהוא גנאי. וממילא מבואר גם למה אומרים גר שנתגייר, כדי שלא לקרותו בשם גנאי.

תירוץ ד. מחשבה שנעשתה מצטרפת למעשה

יש שכתבו לבאר (אור אברהם רות א, יט) דהנה באמת מצינו בשבת (לא). מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי וא"ל גיירני, והכא לא קראו לו גר שבא להתגייר, והיינו משום שמחשבה של נכרי אינה מחשבת למעשה, ורק אם ע"י מעשה נתקיימה מחשבתו אזי גם מחשבתו קיימת, וכמו שמבואר שם ברות שאף שלא נתגיירה כבר כתוב ותלכנה שניהם וכתב שם רש"י כיון שנתנה דעתה להתגייר השווה אותה הכתוב לנעמי. והכא נמי כל גר שמתגייר נחשב המחשבה שלו כמעשה עוד קודם שנתגייר ולכן נקרא גר שנתגייר, משא"כ באותו נכרי שלא התגייר.

תירוץ ה. נקרא על שם סופו

עוד יש שכתבו (ברוך שאמר, יוה"כ) דהכא נקרא גר של שם סופו, וכמו שמצינו בהרבה מקומות (וחזקאל יח, לב) "כי לא אחפוץ במות המת", אף שעדיין לא מת. (בראשית כט, כא) "הבה לי את אשתי" אף שעדיין לא היתה אשתו. (ישעיה מד, יט) "אפיתי על גחליו לחם", אף שעתה הוא בצק. (איוב כב, ו) "בגדי ערומים תפשיט", ונקרא ערום ע"ש סופו. וה"נ נקרא גר שנתגייר על שם סוף פעולתו.

ויש לציין דכע"ז כתב האבן עזרא בפרשת אמור (ויקרא כב, כז) שור או כשב או עז נקראים על שם סופם, כמו: ובגדי ערומים תפשיט (איוב כב, ו), יומת המת (דבר' יז, ו), כי יפול הנופל (שם כב, ח), וכן מבאר האבן עזרא בפרשת תולדות (לעיל כה, כב) את הפסוק "ויתרוצצו הבנים בקרבה" נקראו בנים על שם סופם.

תירוץ ו. אין לו שייכות לקודם

עוד נראה לענ"ד לומר דכיון שקטן שנולד דמי, ממילא אין לו שייכות למה שהיה קודם וא"א לומר נכרי שנתגייר, אלא הוא גר, היינו עתה הוא גר שעבר תהליך גרות, ודינו כקטן שנולד דמי וכדו'.

מרגליות שאול

חידושים ומכתבים מגדולי הדור

מתוך כתבי הגר"ש מרגליות זצ"ל

הגאון רבי יהודה קנר שליט"א [בעניני חנוכה וקידושין]

ברכת הרואה לשליח שהדליק

קי"ל שמי שלא נמצא בביתו בזמן ההדלקה, ממנה שליח שידליק בביתו עם ברכה. ויל"ע אי המשלח יכול לברך שעשה ניסים על נר שיראה. ומצינו בסי' תרע"ז ס"ג באכסנאי שמדליקין עליו בביתו, דנחלקו קמאי אי יכול לברך שעשה הניסים ברואה נר, ולכאורה ג"כ כאן יהא אותו נידון. ואפשר שכאן עדיף ששליח הוה כמותו. מיהו יש ליתן עצה שיאמר לשליח שרק יברך להדליק בלא שעשה הניסים, ונמצא שהשליח אינו מוציאו י"ח בברכת שעשה ניסים ויוכל לברך בעצמו. ובאכסנאי זה לא שייך שהרי בביתו מברכים שעשה ניסים. אמנם בפמ"ג תרעוש' משב"ז סוף סק"ד כתב שי"ל שלמ"ד שכשאשתו מדלקת עליו בביתו אינו יכול לברך ברכת הרואה, ה"ה במי הדליק בעצמו ובירך רק ברכת להדליק ולא בירך שעשה ניסים, אינו יכול לברך ברכת הרואה. ומבואר שלמד שנתקנה ברכת הרואה רק למי שלא מקיים את מצות ההדלקה, אבל מי שמקיים מצות הדלקה לא תקנו לו ברכת הרואה. ולפי"ז גם בהדלקה על ידי שליח שלא בירך שעשה ניסים, אין המשלח יכול לברך ברכת הרואה.

הדליק ודעתו לכבותו מיד

הגר"ח קנייבסקי בספר טעמא דקרא שילהי פרשת וישב דן במי שהדליק נרות חנוכה והיה דעתו בשעת ההדלקה לכבותו עוד דקה וכך עשה, אם צריך להדליק שוב. וצדדי הספק היו דקי"ל שהמדליק במקום שיש רוח מצויה שעומד להתכבות חשיב כמאן שלא הדליק ואי כבתה זקוק לה. ויש לדון האם זה נאמר רק כשהאש באופן טבעי לא יכולה לעמוד משא"כ הכא שהאש יכולה לבעור אלא שהוא החליט בדעתו לכבות הוי כרוח שאינה מצויה. ומוכיח מהגמ' בשבת כ"ג ע"ב מילא קערה שמן והקיפה פתילות ולא כפה עליו כלי, עשאה כמין מדורה ואפילו לא' אינו עולה. ולכאו' הא בהדלקת הפתילה הראשונה לא הוה מדורה ומ"ט אינו יוצא, אלא ע"כ כיון שיש לו דעת להדליק מיד אח"כ הכל ה"ז

שנעשו דברים שאינם לפי ההלכה. וכאשר אין נוהגים כהלכה זה התורה ממקומה (די תורה רוקט זיך...) ואינה מגינה עוד..."

המגיד מקלם נהג לקבל שבת ביום שישי בחצות

הנהגה מופלאה מובאת על ה"מגיד מקלם", רבי משה יצחק הדרשן זצ"ל כי נהג לקבל את השבת ביום שישי, בדיוק בחצות. מרגע זה לא עסק עוד בענייני חול וכל כולו אמר שבת. המגיד מקלם – נוהג לקבל שבת ביום שישי בחצות. פעם ארע שבהיותו בדרכים ביום שישי, הגיעה כבר שעת חצות אך ה"מגיד" טרם הגיע למחוז חפצו. ירד ה"מגיד" מן העגלה ובקש מהעגלון שינחהו כיצד יוכל להגיע למקום הישוב הסמוך ביותר שיהודים דרים בו, כיון שמתכוון הוא להגיע לשם ברגל ולמצוא אכסניה לשבת בבית אחד מיהודי הישוב. העגלון נרתע למשמע דבריו, שהרי הסכנות שבדרכים היו עצומות ואף טורח הדרך באותו מקרה היה גדול ביותר. נוסף לכל לא היתה שום ודאות שאכן תמצא אכסניה במקום אליו יגיע. את כל השגותיו שטח העגלון לפני ה"מגיד", אך הדברים לא מצאו כלל מסילות ללבו. הוא שב ודרש מהעגלון שינחהו, ומיד, למקום ישוב שאליו ישנה סבירות שיגיע לפני שבת. מחוסר ברירה נענה לו העגלון והבהיר לו מהי הדרך לישוב שאליו יוכל להגיע בהליכה רגלית במשך שעותיים לפחות. ואכן ה"מגיד" שרץ רגליו במשך כל אותו זמן עד שהגיע למחוז חפצו. (שאל אביך ויגדך) נ.ב. יצויין שאין להדליק נרות שבת לפני זמן פלג המנחה.

מין הסטייפלר לא הסכים ליסע מחוץ לעיר בערב שבת

מעשה הי' במרן הסטיפלר זצוק"ל כאשר נפטר הנדיב הנכבד הר"ר יחיאל לדרמן (מייסד ביהכ"נ לדרמן), והלוייה היתה ביום שישי בבוקר בדרכה לירושלים, וכששאלו את הגר"י אם הוא נוסע לירושלים ללוות את הנפטר הדגול, ענה ואמר: "למעשה הייתי צריך לנסוע בלוויה זו, אבל איך אפשר לנסוע, והרי ערב שבת היום! ודברים אלו נאמרו בימות הקיץ הארוכים בסוף חודש סיון, שזמן הדלקת נרות בשעה שש".

יהודים לא עובדות בשבת

החזו"א סיפר על הגאון רבי אליהו חיים מלודז זצ"ל, שפעם אחת נודע לו בשבת שחטפו בעירו ילד יהודי לצבא הרוסי, מיד הלך אל מושל העיר והשתדל אצלו מאוד מאוד לפעול להחזרת הילד. השר הסכים לעזור ולפעול להחזרת הילד, ודרש בשביל זה סכום כסף גדול לשוחד. רבי אלי' הלך מיד בשבת לעשירי העיר והתריעם בשבת לצורך המצווה הגדולה הזו של פדיון שבויים. לאחר שהיה בידו את הסכום הנדרש הלך לשר ונתן לו את הכסף, השר הסכים להחזיר את הילד. אך אמר שכתבו את שמו של הילד ברשימת המגויסים לצבא, ואם עתה יתפסו שהילד ברח ושוחרר הוא יוכל להענש עונש רב. ולקרוע את הדף ג"כ אינו מועיל, משום שכאשר המלך יראה סימן של דף קרוע ידרוש ויחקור על הדבר, ושוב יוכלים להענש על זה בעונש גדול. לכן אמר השר לרב, שיקרא לכורך שיפתח את התפירות של הספר, ואז יוציא את הדף בלי לקרוע, ואח"כ ישוב ויכרוך באופן כזה שלא יהיה ניכר שהיה כאן דף כלל. הרב הזדרז ביום השבת לביתו של הכורך היהודי וצויה עליו שיקח את כלי עבודתו ויבוא עימו מיד לבית המלך, כמובן הכורך עשה כמצוות הרב, ומיד לקח את הכלים ויצא ללכת עם הרב. בהליכתם אמר לו הרב את העבודה המוטלת עליו לעשות עתה ביום השבת להצלת הילד מידי שמד. הכורך שהיה יהודי פשוט אמר לרב, אבל איך

חשיב כדעתו לכבות, ודומה לרוח מצויה. ולכאו' יש להעיר דאין זה מוסכם דבהג' רא"מ הורביץ ז"ל שם בגמ' פירש דהא דאיתא בגמ' שם שאינו עולה אפילו לא' היינו כשהדליק כולם ביחד אבל אם הדליקו זא"ז הראשון יצא, ואף דדעתו היה להדליק השאר אח"כ, מבואר דס"ל דרק אי באופן טבעי אינו יכולה לעמוד חשיב כמאן דליתא משא"כ באם יכול להדליק אלא שהחליט בדעתו לכבות.

ויש להעיר לדברי החזו"א ב"ק סי' ס"ק דמבואר בגמ' שהזורק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות, וקדם אחר וסילקו פטור, ואפילו הוא עצמו קדם וסילקו. וכתב החזו"א שאפילו אם בשעה שזרק היה בדעתו לסלק את הכרים, ג"כ פטור. שמכיון שאסור לעשות זאת, נחשב לרוח שאינה מצויה. ולפי"ז גם לענין נר חנוכה, יש לומר שנחשב לרוח שאינה מצויה.

ברכת הרואה למי שהדליק בביתו ושכח לברך

בסימן תרע"ז ס"ג מובא במ"ב שיש סתירה בשיטת השו"ע במי שהדליקו עליו בביתו אם יכול לברך ברכת הרואה ולכן כתב דמספק לא יברך. ובמ"ב בתרע"ו ס"ב מביא במי שהדליק נרות ולא בירך בשעת ההדלקה, דבשו"ת רעק"א כותב שברכת להדליק א"א לברך אך ברכת שהחיינו וברכת שעשה ניסים יכול לברך. ויש לפרש שאף למ"ד שאכסנאי שהדליקו עליו לא יכול לברך הדין כן, שהתם הטעם הוי שההדלקה והברכה בבית עולה לו, משא"כ כאן שהדליק ויצא יד"ח ההדלקה, אלא שחסר לו הברכה. ובשהעה"צ כותב וכו"כ בפמ"ג. ויש להעיר שהמעין בפנים בפמ"ג יראה שבמשב"ז סק"ב אכן נוקט כרעק"א. מיהו בס"ק ד' חוזר בו וכותב שלמ"ד אכסנאי שמדליקין עליו אינו מברך ה"נ לא יברך לפי שס"ל הטעם באכסנאי שמדליקין עליו בביתו שאין מברך הוי לפי שלא תקנו ברכת הרואה לחודיה רק למי שלא מקיים את עיקר מצות הדלקה משא"כ באכסנאי. וכאן שקיים עיקר מצות הדלקה אינו יכול לברך.

המדליק ע"י שליח אי בעינן שיהיו הנרות שלו

יש כלל בר"ן ריש פסחים בברכת המצוות שדבר אפשר לקיימו ע"י שליח מברכים "על" כמו על ביעור חמץ, ודבר שא"א לקיים ע"י שליח אומרים "ל" כמו להדליק נ"ח. ובנ"ח אומרים להדליק. והקשה הר"ן מ"ט לא אומרים "על" דהא אפשר לקיימו ע"י שליח כדחזינן בדין אכסנאי שמשותף בפרוטה דבעה"ב לבד מדליק והוי שליח לאכסנאי. ותיירץ שכיון שצריך להשתתף בפרוטה ולא סגי בשליחות בעלמא חשיב א"א לקיימה לגמרי ע"י שליח. ויל"ע במי שרוצה למנות אחד לשליח שידליק בדירה שלו האם צריך שהנרות יהיו של בעה"ב או שא"צ. ולכאורה נראה שצריך שיהיו הנרות שלו כמש"כ הר"ן. מיהו אולי יש לחלק ולומר בעיקר קושיית הר"ן הנ"ל, שכיון שצריך שיהיה בית שלו על כן נחשב אי אפשר לעשות על ידי שליח. ודוקא באכסנאי כתב הר"ן שמכיון שאין זה ביתו לכן צריך להשתתף בפרוטה. ולפ"ז כאן שזה בית שלו א"צ שיהא הנרות שלו. מיהו יש להוכיח שאף בבית שלו צריך להיות הנרות שלו דהביאה"ל בסימן תרע"ז מביא בב' בנ"א הדדים בבית אחד, וא' רוצה להדליק והשני יצא בזה די"א דלא מהני וי"א שצריך להשתתף בפרוטה, חזינן דאף שזה ביתם לא סגי בשליחות בעלמא אלא צריך פרוטה והטעם שלא סגי בביתו הוא, דהנרות הוי המעשה מצוה ואולי הבית הוה רק תנאי לקיום המצוה.

יולדת השוהה בבי"ח

יש דין, אכסנאי שמדליקין עליו בביתו א"צ להדליק. ונפק"מ באשה שילדה והבעל מדליק בביתו דאינה צריכה להדליק. מיהו עדיף שתשמע מאחד את ברכת הרואה לפי שיש מחלוקת אחרונים באכסנאי שפטור מלהדליק אי צריך לברך ברכת הרואה. מיהו אם הבעל נוסע להוריו ומדליק שם לא פוטרה כי זה לא בית שלה.

מי שבעת ההדלקה לא

הניח שמן כשיעור

קי"ל בסימן תרע"ה ס"ב שמי שהדליק ולא היה מספיק שמן צריך לכבות ולהדליק שוב, וכתב המ"ב שלא יברך, ומקורו מהנ"א. ושם פירש הטעם שאיתא בגמ' כבתה אין זקוק לה ומקשינן מהא דאמרינן בברייתא שההדלקה הוא מזמן שקיעה עד שתכלה רגל מן השוק וקס"ד דצריך שיהא דלוק כל זמן הזה ומשני דכוונת הברייתא שאם לא הדליק בשקיעה יכול להדליק עד שתכלה

רגל מן השוק א"נ לשיעורא. ויל"ע אי הנך ב' תירוצי חולקים אהדדי. וברמב"ם מביא להלכה ב' דינים אלו. וש"מ שנקט שאינם חולקים אהדדי. מיהו יש

בשבת אני יכול לעבוד ולכרוך, הרי הידים לא עובדות בשבת?! כך היתה ההרגשה של שמירת שבת אצל הכורך שהיה יהודי פשוט, ואע"פ שהבין שזה מצווה ודוחה שבת, מ"מ ההרגשה של שבת היתה אצלו כה קדושה ונעלה עד שהרגיש בחוש "שהידיים לא עובדות בשבת".

סיפור ושאלה בציור

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י

במהלך ימי כששמע טוביה את שאלתו של עזרא, מהו מקום הישוב היהודי הקרוב בו יוכל להגיע לפני שבת, הבין שמקום מגוריו מרוחק, ומחמת השעה הארוכה בה המתין לעזרה, לא יוכל להספיק להגיע לביתו, הזמין טוביה במאור פנים שיבוא לביתו הקרוב ...

בצהרי יום שישי פרשת וישלח שנת תשכ"ז, באמצע הדרך בין מאנסי לפילדלפיה, בכביש פארקוויי, כשהחל הרכב הישן להראות סימני מצוקה, כלל לא העלה עזרא פרשפייטיגער על דעתו, שבזכות זה יזכה לשבות בקהילה מפוארת, יתארח בבתי אחרים, יכיר סגנונות שונים של זמירות שב"ק, ולקינוח אף ישמע מעשה נורא מפי בעל המעשה.

תוך כדי נסיעה מהירה בכביש הראשי, בעל ששת המסלולים, לפתע החל מנוע הרכב לקרטע, ותוך שניות בודדות נדם. עזרא ניסה לתמרן את רכבו בין הרכבים הנוסעים עד לעצירתו המוחלטת, אי שם בצידי הכביש, ויצא וניסה לעצור מאן דהוא שיעזור לו במצבו.

שעה ארוכה חלפה, השמש מתקדמת מהרה לכיוון מערב, ואף אחד עדיין לא עצר לו, מחשבותיו על בני משפחתו הדואגים לו והחוששים מה עלה בגורלו, הכבידו עליו מאוד, ויחד עם זה, החשש שיצטרך לשבות כאן במקום נורא זה, על שולי הכביש הראשי, ללא יין וללא חלות, ללא תפילות וללא שירי שבת קודש, ובקור העצום של הלילה.

החל עזרא לשפוך תחינה לפני אבינו שבשמים, שיצילו ממקום נורא זה, ויביאו למקום ישוב יהודי, לפני שהשבת תפרוס את כנפיה על היקום, וכאליעזר בשעתו, עוד טרם כילה את תפילתו, עצר לידו רכב גדול, שבתוכו ישב טוביה הרצוורס, יהודי יקר בעל לב חם ורחב, שניסה לעזור לו לתקן את מכוניתו.

כשטוביה גילה, שכל התקלה ברכב הוא שנגמר הדלק, חיש מהר הוציא מרכבו מיכל רזרבי, ושפך את תוכנו לתוך רכבו של עזרא, והרכב התעורר לחיים. טוביה הוסיף וסיפר לעזרא, שהיות ולא ניתן לדעת מהו המצב של כמות הדלק ברכב, לכן תמיד אני נושא עמי מיכל רזרבי, ובזכות זה אני זוכה כמעט בכל יום לעזור ולסייע ליהודי שנתקע על אם הדרך מחמת בעיה זו, וכל עוד יצרני הרכב לא יתקינו מד המראה את מצב הדלק, אציע בפניך שגם תנהג כן, ותרויח מצוות רבות.

כששמע טוביה את שאלתו של עזרא, מהו מקום הישוב היהודי הקרוב בו יוכל להגיע לפני שבת, הבין שמקום מגוריו מרוחק, ומחמת השעה הארוכה בה

ראשונים שפי' שנחלקו אהדדי, ולכן מספק לא יברך. ובפמ"ג סי' תרע"ב בסוף המשב"ז הסתפק האם יברך, ונראה מדבריו שנקט שיברך.

הדלקת נ"ח לאחר עלות השחר

מי שלא הדליק בזמן עד מתי יכול להדליק. בטור כתוב שידליק כל הלילה אבל לא ביום דשרגא בטיהרא מאי מהני. ומבואר שבעצם זמן ההדלקה הוה נמי ביום אלא שלמעשה זה לא מועיל. מיהו ברשב"א בשבת כא' ע"ב כותב שידליק בלילה ומביא הגמ' במגילה כל שמצותו בלילה הוה זמנו עד עלות השחר. ולפ"ז זמן ההדלקה מעיקר הדין הוא רק בלילה. ויש בזה נפק"מ במי שלא הדליק בלילה ונזכר בעלוה"ש דיש עדיין זמן מאז שחשוך עד הנץ שלפי הטור ידליק בברכה דכאן יש תועלת בנר ואף שהו' יום, ולרשב"א לא ידליק כיון שזה לא זמן. ובמ"ב סימן תרע"ב סקי"א כותב שעד עלוה"ש ידליק בברכה והיינו כהרשב"א. ויש להעיר שגם מעלות השחר הול"ל שידליק בלא ברכה כדי לצאת שיטת הטור הנ"ל.

קדימת תדיר לפירסום הנס

במ"ב סימן תרע"ב סק"א נפסק שמי שלא הדליק נרות חנוכה קודם צאה"כ יקדים להתפלל מעריב לפי שהוא תדיר וגם יש בה מצות ק"ש שהוא דאורייתא. ויש להעיר על טעם הראשון דהרי לקמן בסי' תרפ"א ס"ב מובא מחלוקת גבי מוצש"ק אי יש להקדים הבדלה או הדלקת נ"ח, די"א דהבדלה קודם משום שהוא תדיר, וי"א דנ"ח קודם משום דבהדלקה יש פירסומי ניסא שדוחה מעלת תדיר. ומסקנת המ"ב דעביד כמר עביד וכמר עביד. ומ"ט הכא במעריב ונ"ח סתם דמעלת תדיר דוחה מעלת פירסומי ניסא.⁴

בירך על הדלקת נ"ח והתברר שלא דלקו

יל"ע במי שהדליק נרות חנוכה ובירך להדליק ושעשה ניסים, ואח"כ הוברר שלא דלקו הנרות וצריך שוב להדליק ולברך להדליק נ"ח. ויש לעיין אי יכול לברך שעשה ניסים, דמצד אחד בשעה"צ סימן תרע"ו סק"ג מביא מאירי שמי שיועד שלא יהא לו נר להדליק, אלא יראה נר יוכל לברך שעשה ניסים שזה ברכה על זמן, ולפ"ז כאן לא יברך, ומאידך בסי' תרע"א ס"ז מובא שהמדליק בביהכנ"ס וברך שעשה ניסים יכול לברך על הניסים בביתו. וצ"ל שאפילו למאירי שהזמן מחייבו בשעשה ניסים מיהו ביש לו הדלקה שמחויב בה יוכל לברך עלה שוב בביתו. ולפ"ז ה"נ יוכל לברך עליה.

הדלקת נ"ח בשמן ערלה ותרומה טמאה

מי שהדליק נ"ח בשמן ערלה בשערי תשובה או"ח סימן תרע"ג מביא משערי אפרים שלא יוצא, ולא משום שזה איסור הנאה דקי"ל מצות לאו ליהנות ניתנו, אלא שזה איסור"ה וכתותי מיכתת שיעורא ובנרות חנוכה יש דין שצריך שיעור. ובפמ"ג בא"א (ותרעג סק"א) כותב: נסתפקתי בשמן ערלה ותרומה טמאה אי נימא כתותי שיעוריה, או"ד כל להדליק שרי. ובב"י דבריו דכל להדליק שרי, יל"ב בב' אופנים, א] שאם צריך שהדבר יהא שלם אמרינן באיסה"נ כתותי והוא כמו שאינו שלם, אבל בשמן להדלקה אין דין של כמות מחמת חשיבות השמן וכדומה, השעור הוא היכי תמצוי שהנר ידלק חצי שעה, ובזה לא שייך כתותי שיעוריה. ב] שבנרות חנוכה אין דין של שיעור כלל, רק צריך שידלק חצי שעה. מיהו במנורה יש דין שיעור דקבעו חצי לוג בפתילות בינוניות ועיין תוס' מנחות פ"ט.

אבא שנתן טבעת לבט במתנה

מי שקנה טבעת נישואין ונתנו לבנו החתן במתנה, מי אמרינן דכיון שהבן סמוך על שולחן אביו, ומציאתו וי"א דאף שכר עבודתו לאביו, א"כ ידו כיד אביו, ואין הטבעת שלו לגמרי. והנה יל"ד כעי"ז באשה המקבלת מתנה מבעלה כגון לולב בא' דסוכות דבעינן לכס, דרעק"א באהע"ז סימן פה' מביא לדון אי מהני, או דאמרינן שצריך לזכות לה ע"י אחר. ולגבי בן ואב יע' במחנ"א הלכות מתנה סי' ב' דתולה זאת במחלוקת ראשונים. מיהו בנידון דידן נראה לכו"ע אין כאן חסרון שאפילו אי נימא שהאב לא נתנו לבנו במתנה כלל, אילו היה נותן האב בעצמו להכלה שתהא מקודשת לבנו חלים הקידושין מדין ע"כ כמש"כ בקידושין דף ז ע"א.

אונאה בטבעת קידושין

מי שקנה טבעת נישואין והוברר שהמוכר הונה אותו במחיר, והוא כבר קידש אשה בזה, וכדי שיחולו הקידושין ה"ה מסכים שלא לתבוע את החנות, יל"ד אי מהני והר"ז נחשב כאילו הטבעת היתה שלו למפרע ושפיר חלו הקידושין אע"פ שמעיקר הדין יש לו זכות תביעה על המוכר, או"ד דמחילתו מהני רק מכאן ולהבא. ובנתי"מ סי' רכז סק"א נוקט דע"י מחילתו נהיה שלו למפרע מיהו באור גדול סימן לד' כותב שזה תלוי במחלוקת שו"ע ורמ"א במוכר המאנה ללוקח, האם גם המוכר יכול לחזור בו כ"ז שלא וויתר הלוקח, דלמ"ד שיכול

⁴ וא"ל הגר"ז קרויזר (שליט"א) [צ"ל] די"ל דשאני מעריב שיש בה על הניסים, וא"כ יש בה גם מעלת פירסום הנס.

המתין לעזרה, לא יוכל להספיק להגיע לביתו, הזמינו טוביה במאור פנים שיבוא לביתו הקרוב, בעיירה אליזבעטה וישבות עמם.

הבהיר טוביה ואמר, ידידי היקר, אם אתה חושש מכשרות, להוי ידוע לך, שבביתי אנו מכניסים אוכל רק בכשרותו המהודרת של המרא דאתרא, הגאון הרב פנחס טייטץ (שליט"א) [זצ"ל], אשר יצא שמעו בכל המדינה, כמקפיד על קלה כבחמורה, ומוצרי השגחתו, למהדרין מן המהדרין.

כשהגיעו לביתו של טוביה, קיבלו את פניו כל משפחתו בשמחה וגיל, שזכו לאורח חשוב לשבת קודש. פינו עבורו את אחד מחדרי הילדים, למען יחוש בנוח ובנעימות בחדר האירוח המאולתר שהכינו עבורו, וכן הביאו לפניו מכשיר טלפון, שיוכל להתקשר לביתו, להודיע על התעכבותו במקום טוב, שלא ידאגו עבורו.

כשהגיעו טוביה ועזרא לבית הכנסת, שמחו עליהם כמוצא שלל רב כל המתפללים, שבעיירתם הקטנה, אורחים אינם חזון מצוי, וכיבדו את עזרא בכל הכבוד הראוי.

בשבת בבוקר, בסיומה של תפילת המוסף, הכריז הגבאי שכל הציבור מוזמן לקידוש השנתי המיוחד של ידידינו, זקן המתפללים, ר' זלמן גוטפרייזלר, באולם שעל יד בית הכנסת.

יחד עם שאר המתפללים, פנה עזרא לעבר אולם ביה"כ, ושם נגלה לפניו, אולם גדול ומרווח, הערוך בכל מיני מטעמים, כיד ה' הטובה עליהם, כשבליבו עולה הספק, האם זו סעודת שבת, או רק קידוש.

כשהסבו כל המתפללים סביב השולחנות, ולאחר שהמרא דאתרא קידש על היין, נתכבד ר' זלמן לשאת את דבריו, לספר את אשר אירע לפני לפני שנות דור, וחסד ה' שמילטו מכל מיני משחית ופורענות.

למרות שכל המתפללים שמעו כבר את סיפורו, ישנם שכבר שמעוהו עשרים פעם, ישנם עשר וישנם שרק פעמים ספורות, בכל זאת הקשיבו הכל לסיפורו, כאילו לא שמעוהו מעולם, וכל זאת מחמת כשרונו הסיפורי של ר' זלמן, שנתן להם להרגיש בכל פעם מחדש, כאילו הם היו באותו מעמד.

וכך מספר ר' זלמן: היה זה לפני כששים שנה, בבחירות זכיתי ללמוד בישיבת מהרש"א שבית המדרש שבעיירה הקטנה אוסטריעה שבגעליציה, הלימוד היה כמעט ללא הפסקה, השתדלתי לחבר את נשמתי לגופי עם פרוסת לחם ושתי כוסות מים ליום, לא נצרכתי לשום דבר אחר, ואת כל הנאותי שאבתי מללמוד ולהבין ואף לחדש.

כשנישאתי לזוגתי שתחי', הייתי אברך צעיר כבן שלשים, וחפצתי בכל ליבי להמשיך ללמוד ללא הפרעה והפסקה, אך כעת כבר היו ריחים בצווארי, למרות שבני הבית כמעט לא דרשו מאומה, אך למעט בכדי לחיות, הם הוכרחו, וניסיתי את מזלי בכמה דברים, ובעקבות כך, טרדות הפרנסה לא נתנו לי ללמוד כדבעי.

יום אחד הציעה זוגתי, שנפתח חנות בדים קטנה בעיירה, והיא תנהל אותה על הצד היותר טוב, כך שאוכל להמשיך לשקוד על דלתות התורה, ללא שום הפרעה, אך פעם בשנה, בשבועיים של היריד, אסע לקנות סחורה עבור כל השנה כולה.

לאחר שנתיעצתי בדבר עם רבותי, שנתנו את ברכת הדרך, עשינו כן, וראינו ישועות גדולות, הכסף הספיק לנו בדיוק ללחם לאכול ובגד ללבוש ואף מעט בכדי לקנות לשבת קודש, חתיכת דג או כנפי עוף.

מידי שנה בשנה, היינו יוצאים קבוצת יהודים מהעיירה, לעבר העיר לייפציג, הנמצאת בגבול פולניה וגרמניה, מקום היריד השנתי, שם היינו קונים כל אחד את סחורתו שהיה נזקק לכל ימות השנה, ולאחר כשבועיים היינו חוזרים חזרה עם כל הסחורות, כשתפילה בליבנו, שהשתדלות זו תועיל לנו, שיהיה לנו פרנסה בריווח לכל השנה, ונוכל לעסוק בתורה ללא טרדות.

באחת השנים יצאנו יחדיו ליריד הגדול, ובבואי שם דיברו כולם, על חוסר הכדאיות בקניית בדים בשעה זו, בו בזמן שבימים הקרובים היריד יוצף בבדים מיוחדים וטובים, המגיעים בימים אלו באוניה גדולה, הישר ממפעלי הטכסטיל הידועים דייטשרשטוף שבהמבורג, שבקצה השני של גרמניה.

סוחרי הבדים הגדולים מפולניה ורוסיה, הידועים באיכותם הירודה, חששו מבואה של הסחורה המשובחת, ולכך הורידו את מחיריהם עוד ועוד, אך הסוחרים העירוניים כמעט לא קנו מהם, כולם ידעו שבעוד יומים יוכלו לקנות במחיר סביר, ממיטב הבדים בעולם.

סוחר הבדים הגדול שבפולניה, היינץ פולקא, חשש ביותר מבואה של הסחורה החדשה, נתקף במצב טירוף, והציע את סחורתו במחיר הפסד, עשירית ממחירה הראשון. באותה שעה חשבתי בליבי, הרי דיירי עיירתנו אינם מחפשים כלל את הסחורה מחו"ל, מגרמניה, שמחירה יקר וגבוה, אלא מעדיפים את הסחורה הפשוטה והזולה יותר, אולי כל מצבו זה, של אותו היינץ צורר היהודים, אינה אלא לטובתי, בכדי שאוכל לקנות את הבד במחיר זול ואפסי.

למרות המחיר האפסי שדרש היינץ, לא נמצאו קונים רבים לסחורתו, ולכך כשפניתי אליו לקנות את סחורתו, למרות שנאתו העזה ליהודים, מכר לי את כל סחורתו בסך הכסף שהיה בידי.

המוכר לחזור בו ס"ל שלא חל המקח למפרע אלא שכמוותר חל המקח מכאן ולהבא, ומ"ד שמוכר אינו חוזר ס"ל שהמקח חל אלא שיש זכות לקונה לבטל המקח, ואם ויתר חל למפרע.

המעיר לארץ

הערות והארות מרבנן ותלמידיהן

הערות שונות

הרה"ג רבי אברהם טננבוים שליט"א ייש"כ לגיליון הנפלא היוצא מידי שבוע ומאיר במגוון אורות, בלימוד חינוך ונפלאות ד', וכן על הציורים המאירים, תזכו להרבות תורה ולהאדירה.

א. בעניין מש"כ ידידי הרה"ג ר' יחזקאל שניידר שליט"א בעניין מסירת הסימנים והדודאים, ידוע בשם הגר"ש שבדרון זצ"ל (לב שלום) שרחל גילתה את הסימנים בטבעיות ללאה עד שהיא חשבה שיעקב אמר לרחל לומר לה זאת, ומשום כך לא התביישה לומר לה המעט קחתך את אישי וגו', ובכ"ז רחל לא אמרה לה דבר על זאת, נמצא שמעשה הדודאים מגלה על שלמות נתינת הסימנים ושתיקה. ואף זה מתחבר לנושא הראשון שכתב בעניין נקיות המידות כתשתית לבניית בית.

ב. בציור מהרה"ג יונתן גרשטיין שליט"א שהובא בעמ' ז' בשכיבת יעקב על האבנים, בעניין צורת חיבור האבנים עי' בשע"ת או"ח סי' מב סק"ב שכתב שם שנחלקו האחרונים בצורת דיבוק האבנים האם נדבקו זה לזה או שנעשו כולם גוש א' בלול מכולם, ונפק"מ מזה בשינוי מקום הראש בטלית ורצועת תפילין וכדו'.

ג. בציור בעמ' יג' של פדיון הבן, צייר כמ"ד בגדי כהונה ליהנות ניתנו (ויומא סח:): וכמו שפסק הרמב"ם (כלי המקדש פ"ח הי"א). אמנם יש להעיר שהרמב"ם פסק שם שאין ללבוש האבנט בכל היום משום שהוא שעטנז.

ייש"כ גדול!

הערת העורך: באופן כללי הציורים כאן הם להמחשה בלבד, ולפעמים הם רק משל, כמבואר למעיין.

מהו היודי 'אשר התרת אסרתו'?

הרה"ג רבי יחזקאל שניידר שליט"א **בפר' וישלח(ל"ב, ה')** **"עם לבן גרתי ואחר עד עתה".** וברש"י שם "עם לבן גרתי ותרי"ג מצות שמעתי". וצ"ב עד למאוד כיצד חשב יעקב לפתות את אחיו ולהרגיעו בזה שהוא קיים את התרי"ג מצות, והרי אחיו הרשע רוצה להורגו, ומה איכפת לו כמה מצוות קיים יעקב? **ובס"ד נראה** ע"פ מה שבירך יצחק את עשו "והיה כאשר **תריז** ופרקת עולו מעל צוארך". ופרשו גדולי המוסר, אם יעקב ישמור את התרי"ג מצוות **כנתינתם**, רק באופן זה יזכה לכבוש את עשו, אבל אם יעקב יתחיל להחמיר ויוסיף לעצמו עוד מצוות, ויקיים "תרי"ד מצוות" מיד עשו ינצחו. שהרי כך הסית הנחש הקדמוני את חוה ע"י שהוסיפה לו עוד איסור "ואל תגעו בו", וכך גם התחילה ההשכלה ע"י להחמיר יותר מהצריך, ודו"ק. וזה אמר יעקב לעשו, הרי אתה יודע שהברכות של אבא יתקיימו עד הקצה האחרון, רק שהנך בטוח שאצל לבן הרשע, או שלא קיימתי את התרי"ג מצוות, או שהוספתי עוד חומרות מהתרי"ג, לכן דע לך!! שאני **תרי"ג** מצוות שמרתי, ותו לא יותר מממה שצויתה לנו תורתנו הקדושה.

ויש להוסיף באותו ענין ע"פ וידויו של ר' ניסים גאון ... "את אשר טהרת

כמויות הבד שרכשתי, היו מספיקות לכל עיירתנו למשך למעלה מעשרים שנה, ולכך חשבתי בליבי, אולי אשאר עוד כשבוע ביריד, לימים האחרונים, אחרי שתיגמר הסחורה המשובחת מגרמניה, ואנסה למכור את רוב הסחורה שרכשתי ובריוח גדול.

החסרון היחידי בתוכנית זו הוא, שחברי למסע כבר סיימו את קניותיהם, וחפצו לחזור לביתם, ואילו אם אשאר ביריד, אצטרך לחזור לבדי בנסיעה עם עגלון ערל.

הפקדתי את כל סחורתי בידי אחד מנאמני שהתגורר בעיר היריד, ופניתי לבית המדרש המקומי, לנצל את הזמן ולעסוק בתורה הקדושה.

שבוע וחצי עברו ביעף, לא הרגשתי כלל שאני נמצא בעיר של יריד, אלא שאני ביריד של תורה, חטוף ואכול חטוף ואכול, הצלחתי לחטוף למעלה ממחצית מסכת סנהדרין, ע"פ רש"י תוס' ונימוקי יוסף, וזאת מלבד לימודי הקבועים, דבר יום ביומו.

על הסערה הגדולה שהיתה, שאונת הענק הגרמנית על כל בדיה, טבעה במצולות ים, אפילו לא שמעתי, ורק לאחר השבוע ומחצה, כשיצאתי מביהמ"ד לבית ידי ששם הופקדו הסחורות, ועברתי דרך השוק, ראיתי שמחירי הבדים קפצו והוכפלו, ביוקר גדול עצום ורב, אותו גליל בד שבשנים כתיקונם עולה כחמשים רובל, עלה בשנה זו כמאה ושבעים רובל, בו בזמן שאני קניתי לפני פחות משבועים, בכחמש רובל לגליל.

מתוך הבנה שהצפתו של השוק בכל כמויות הבד הענק שבידי, תגרום לירידת מחירים מהירה, לקחתי רק כעשרים גלילים לשוק, ולאחר שמכרתים כל אחד במחיר מלא, הבאתי עוד עשרים, וכן עוד ועוד, עד שבסייעתא דשמיא מרובה הצלחתי למכור כמעט את כל כמויות הבד הענק, למעט המעט שזוגתי נצרכה עבור חנותינו הקטנה.

כשסיימתי את כל עסקי ביריד, חשבתי בליבי, איך אשוב לביתי עם סכום כסף גדול כל כך, ולכן החלטתי לחפש אחר עגלון יהודי, אפילו במחיר יקר יותר.

כל חיפושי אחרי עגלון בן ברית העלו חרס, מעט העגלונים היהודים שהיו במקום, כבר היו מוזמנים לנסיעות אחרות, והעגלון היהודי היחידי שלא היה עדיין תפוס, הסכים ליקח נסיעות רק לכיון מזרחה, כאשר אני הוצרכתי ליסוע דרומה.

ברירה רבה לא היתה בידי, פניתי למקום תחנת העגלונים הערלים, כשפי ממלמל פסוקי תפילה לפני שוכן מרומים, שירחם עלי ויביא אותי לביתי בבראות ובמהירות.

בתחנת העגלונים עמד עגלון ערל עב בשר, שחיפש נוסע לדרום, כששאלתי אותו עד לאן הוא נוסע דרומה, השיב עד מחוז לקראקא, שמקום מגוריו הוא בעיירה ועליצקא, עיירה זו נמצאת במרחק יום נסיעה לאחר עיירתי.

באותה שעה נזכרתי בדברי חז"ל, שהנוסע עם ערל, יאריך לו את הדרך, שיאמר לו שהוא צריך ליסוע יותר, ואח"כ יעצור במקומו, ולכך אמרתי לו, שאני צריך להגיע עד לגארליז, עיירה הנמצאת במרחק יום נסיעה לאחר עיירתי, כמרחק יומים נסיעה לאחר עיירתי.

סיכמנו על המחיר, העמסנו את גלילי הבד על העגלה, ויצאנו לדרכינו הארוכה, נסיעה של כחמשה ימים.

בלילות עצרנו למנוחה בכל מיני אכסניות, ותמיד הקפדתי ששני תיקים יהיו צמודים אלי בכל זמן, התיק עם הספרים, הטלית והתפילין, והתיק עם הכסף.

במהלך ימי הנסיעה שמתי לב, שהעגלון הערל מגניב מידי פעם בפעם מבטים לכיון התיקים שבידי, והתחלתי לחשוש שמא יחליט לשדוד אותי, ומה כחי הדל, לעומת הערל המגושם, שכנראה גם מצויד בכלי משחית וחבלה.

קראתי תהלים בתחינה ובקשה לבורא עולמים, שיצילני וימלטני מידי חיה רעה זו, וקיבלתי על עצמי חיזוקים וקבלות, והוספתי ונדרתי, שאם ה' יצילני בלא פגע ובלא נזק מהאי גברא אלימא, מלבד המעשר והחומש, אתרום סכום של מאה רובל להחזקת תורה, לעזור במימון לימודם של בחורים עניים שנפשם חשקה בתורה.

לאחר ארבעה ימי נסיעה, שעברו עלי בפחד נורא ואיום, כשהגענו סמוך לעיירתי, הצעתי בפניו שאני מכיר כאן אכסניא זולה, ויטיב לנו אם נתאכסן בה. ולאחר שהסכים להצעתי, כיוונתי אותו לעבר ביתי, שם ירדתי יחד עם חבילותי, והודעתי לו שהחלטתי כעת לעצור כאן למנוחה, ולהמשיך את נסיעתי בהזדמנות אחרת.

כשמע העגלון את דברי, התפרץ עלי בצעקות אימים, וגם לאחר ששלשתי לידי את מלוא מחיר הנסיעה עד למקום שנדברנו, המשיך בצעקות ועבר להשתוללות עזה ומפחידה.

בסייעתא דשמיא מרובה, עברה במקום מרכבת המשטרה, וכאשר שמעו את זעקותי וראו את השתוללותו, הבינו שאירע כאן דבר מה, ומהרו לעוצרו לחקירה קצרה, לידע ולהבין מה אירע.

במהלך החקירה, הודה העגלון הערל, שתוכניתו היתה, שבמהלך הנסיעה בלילה הבא, יסטה מהדרך למקום סתר באיזור מגוריו, ושם ח"ו לרוצחני נפש ולגזול את כל כספי, ומחמת הערמה שהערמתי עליו "הפסיד" את כספי הרב.

טמאתי את אשר טמאת טהרתי את אשר התרת אסרתי ואשר אסרת התרתי אשר אהבת שנאתי ואשר שנאת אהבתי את אשר הקלת החמרת ואשר החמרת הקלתי את אשר קרבת רחקתי ואשר רחקת קרבתתי. וצ"ב בכ"ז ממ"נ לכאו' אין איסור להחמיר חומרות בעלמא וא"כ מדוע זה נכלל בתוך הוידוי, אך היותר קשה מדוע הקדים את החומרא בכ"מ קודם הקולא, והא לכאו' ודאי יותר חמור להקל שלא כדין מאשר להחמיר שלא כדין. ולפי הנ"ל א"ש כל הדרך המעוות של לא תגרעו ממנו מתחיל אם ח"ו תעבור על לא תוסיפו, אם האדם עושה בדיוק כמו שציוו הבורא ומה שכתוב בשו"ע ולא יותר, לא יבוא לפחות מהתרי"ג מצוות, אבל ברגע שהוא עושה את התורה לתורתו ומחליט להחמיר ככל העולה על רוחו, יבוא גם להוריד ממצוות התורה. ודו"ק.

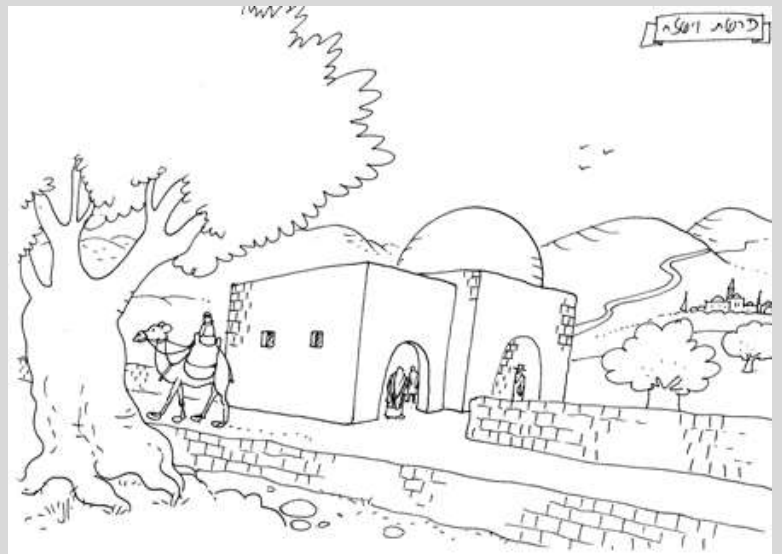
ושוב ראיתי בהערות יומא למרן הגרי"ש זיע"א בדף ב. בד"ה כדי להוציא מלבן של צדוקין. שכתב "כד הוינא טליא שמעתי מת"ח אחד שהקשה מדוע יצאו חז"ל בתקנות נגד הצדוקין כדי להוציא מלבן דווקא הכא לענין פרה, ולא לענין דינם "ממחרת השבת", או ניסוך המים בחג וכד'. ותירץ אותו ת"ח חז"ל יצאו בחרב וחנית נגד הצדוקים בעיקר היכי שהצדוקים **החמירו** יותר מן הפרושים, כי דרך העולם (הע"ה) לנהור אחרי המחמירים בכל דבר. והיכי שהצדוקים הקילו יותר או אין חומרא יוצא מדבריהם לא חששו חז"ל לדינם. והדברים ארוכים וברורים לכל בר שכל. ודו"ק. וק"ל. ועיין שהארכת בזה היטב במאמר משקל החסידות, והדברים מפורשים היטב במס"י פרק כ'.

הערה שם (ל"ג, א') **וישא יעקב את עיניו** וירא והנה עשו". י"ל מהו הנשיאת עינים של יעקב, ובפשטות שהיה יעקב מסתכל על הארץ מפני קדושת העינים, [וכן כתוב באילת השחר עה"ת], והרים עיניו ובמרחק הבחין בעשו וארבע מאות איש שעמו. אלא עדיין הדבר בתימה שלקמן בפסוק ה' כתוב "וישא עשו את עיניו וירא את הנשים ואת הילדים". ותימה לומר שעשו היה כזה צדיק גדול שחשש מלהביט נכוחו, ומהו נשיאת עיניו? וצ"ע.

הערה שם: (ל"ג, ח') **ויאמר** מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי, ויאמר למצוא חן בעיני אדוני". ועיין ברש"י "...ופשוטו של מקרא קאי על מוליכי המנחה, ומדרשו כתות של מלאכים פגע שהיו דוחפין אותו ואת אנשיו ואומרים להם של מי אתם והם אומרים משל עשו והן אומרים הכו הכו" וכו'. וצ"ע לפי מדרשו מהו תשובת יעקב לעשו "למצוא חן בעיני אדוני", והרי עצם המכות שקיבל עשו לא הוסיפו ליעקב חן של אחיו עשו אלא פחד של עשו ממנו, כמו שהביא רש"י לקמן בפסוק י', וא"כ אם שאלת עשו היא בקשר למלאכים, תמוה תשובת יעקב "למצוא חן בעיני אדוני". וצ"ע. [ובדרך הצחות חשבתי ליישב שיעקב ידע שבשביל שיהיה לעשו מבט של גדלות ורוממות על אחיו יעקב, א"א להסביר לו ביאור במסילת ישרים וכדו', אלא אם הוא יבחין שכוחו גדול ממנו בכח הזרוע ע"י שלוחיו המלאכים וירגיש זאת על זרועו, יבין הוא לאלתר מי זה אחיו יעקב, וע"י זה הוא יתפעל ממנו ויהיה לו נשיאות חן בעיניו, ודו"ק היטיב בזה].

שם (ל"ג, י"א) **"יש לי כל"**, עיין שם ברש"י החילוק בין דברי עשו לעיל "יש לי רב", לבין דברי יעקב "יש לי כל", אבל חשבתי לבאר באופן אחר, יעקב רמז לעשו הטעם שהנך שונא אותי כעת, וכן זהו הטעם שעשו שונא ליעקב בכל הגלויות, כל זה הוא משום סיבה אחת ויחידה, בגלל שיעקב וכן כל כלל ישראל הם מרגישים "יש לי כל", דהיינו שמחים בחלקם, משא"כ אתם עשו ובניו מרגישים תמיד בחסר "יש לי רב" רק רובו ולא כולו, ומרוב שהנכם מקנאים בנו, הנכם שונאים ורודפים אותנו, וכן מצאנו אחד מהטעמים שקוראים להר סיני בשם "סיני", הוא ההר שקיבלו עליו ישראל את התורה, (שבת פט.). "הר שירדה שנאה לאומות העולם עליו", ודו"ק.

הערה שם (ל"ה, ט"ז), **ברד"ה "כברת ארץ"**, וז"ל "ואגדה בזמן... שהנדר מצוי הסתיו עבר והשרב עדיין לא בא", וצ"ע הרי רחל נפטרה בי"א חשון שזהו קודם החורף והסתיו, כדאיתא ברש"י שה"ש (ב', י"א), שסתיו היינו חורף, ואיתא בב"מ קו: שחשון זהו קודם החורף והסתיו, (רק מחצי כסלו מתחיל החורף שהוא הסתיו). וצ"ע.

מדוע נאמר כי נבלה עשה בישראל, הרי עדיין לא נקרא

ישראל?

הגאון רבי אברהם שמואל פפנהיים שליט"א

כי נבלה עשה בישראל וגו'

צ"ב הרי עדיין יעקב לא נקרא ישראל, ורק אח"כ כתיב ויאמר לו א' לא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל יהי' שמך ויקרא שמו ישראל, אבל לע"ע טרם נקרא שמו ישראל, ואמנם בתחילת הפרשה המלאך גילה לו "לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל", אכן שם פירש"י "סופך שהקב"ה נגלה אליך בבית אל ומחליף שמך", ומ"מ לע"ע טרם נשתנה שמו, ומדוע כתיב הכא נבלה עשה בישראל. בשלמא הא דכתיב (פרק לב פסוק לג) על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה, היינו להדיא על שם העתיד "לא יאכלו", אבל כאן שכתוב "ובני יעקב באו מן השדה וגו' ויחר להם מאד כי נבלה עשה בישראל", קשה, שעדיין לא ה' שמו כן.

ונראה דזה מתיישב נפלא עפ"ד הגרי"ז בתחילת פ' וישב "שכל הצרות שהיו ליעקב עד כה מעשו ולבן ומעשה דדינה כולם לא היו על חשבון של יעקב בעצמו רק על חשבון של כלל ישראל, וכן הצרות שסבל אברהם ויצחק כולם היו צרות של כלל ישראל, כי אברהם בשעתו ה' כלל ישראל, וכן יצחק וכן יעקב, והצרות שסבלו ג"כ לא היו על חשבון עצמם הפרטית רק צרות של כלל ישראל, והכתוב אומר רבת צררוני מנעורי יאמר נא ישראל, שבזה נכללו גם הצרות של האבות, וביעקב כבר ה' כלל ישראל מורכב מיצחק ויעקב ובניו וכו' עכ"ל (ועיי"ש שמבאר דמכירת יוסף לא היתה לכלל ישראל שהרי היתה רק ליעקב ולא ליצחק והשבטים עיי"ש). ולפי דבריו מיושב כמין חומר, שכיון שצרה זו היתה גם ליעקב וגם לבניו, וכבר האבות והשבטים היו כלל ישראל, והצרות שסבלו היו צרות של כלל ישראל, מיושב, וא"כ מפורש זאת בפסוק שלפנינו, כי נבלה עשה לכלל ישראל, ליצחק וליעקב ולבניו, ואע"פ שטרם נקרא שמו ע"י הקב"ה, מ"מ גדר "כלל ישראל" התחיל כבר מאברהם ולכן כתוב כאן נבלה נעשתה בישראל". וזו ראי' גדולה להגרי"ז.

לשון חכמים ברכה

חקירות ויסודות מרבתינו בלשונם הטהור

חצר מהלכת

והנה כל החסרונות בחצר שדינם שאין קונה לו, כגון חצר מהלכת, ואינו משתמר לדעת הבעלים, ואינו משתמר כלל, וליתא בע"כ, יש לחקור אם הם מגרעים כח החצר דלא מיקרי יד כלל דלאו דומיא דיד הוא, או דלמא דהחצר לעולם כידו, אלא דהוי חסרון בהיד, דיד כזו אינה קונה.

ונראה דתלוי בזה, דאם החסרון אין שייך ביד וליתא ביד אז חצר כה"ג אינו יד כלל דלא הוי דומיא דיד, אבל אם החסרון שייך גבי יד וביד כזה ג"כ אינה קונה ע"י החסרון גם גבי חצר מיקרי יד, דהוי דומיא דיד, ואינו קונה בה משום דהוי חסרון ביד גופא דיד כזה אינה קונה.

חידושי הגר"ח (גיטין כא, א ד"ה צדין נתן גט), וראה דשיעורי הגר"ד פונדסקי (גיטין כא, א אות פג).

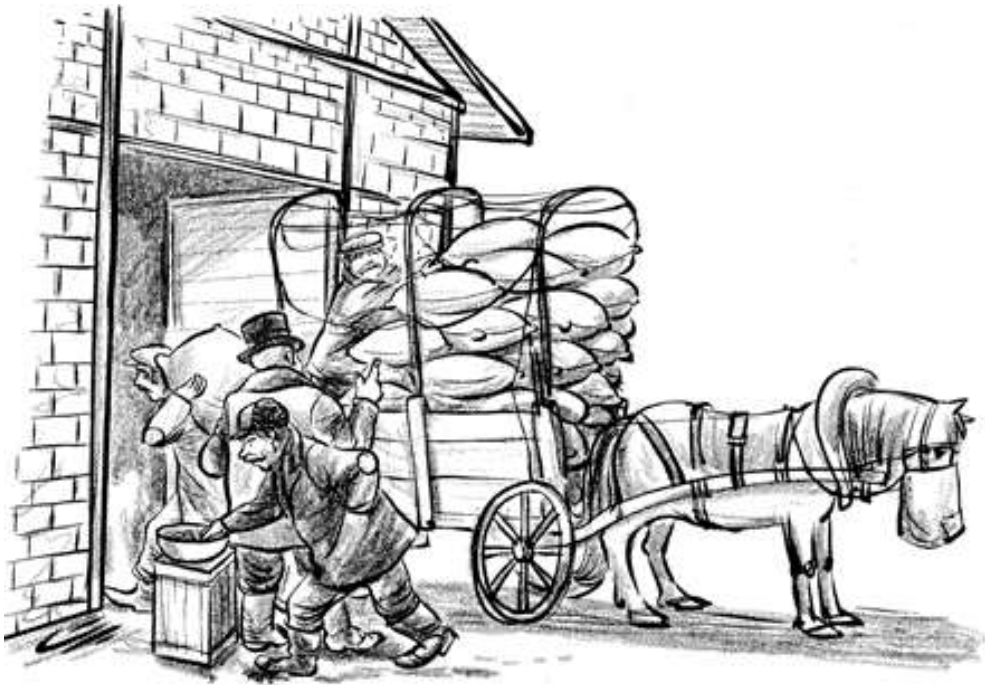
חתן - ברכה ושמחה

וביאור שיטת הרמב"ם הוא דדין ברכה בבית חתנים ודין שמחה הם שני דינים נפרדים, דדין שמחה היינו מה שחייב לשמחה תלוי בזידה, אם היא בתולה או בעולה, ודין הברכה אינו תלוי בזה כלל ובין אם הוא בחור והיא אלמנה או אם הוא אלמן והיא בתולה, לעולם הזמן לברכה שבעה ואפילו היכא דכלו ימי השמחה כגון בבחור שנשא אלמנה דאינו משמחה אלא ג' ימים מ"מ מיקרי בית חתנים כל ז'.

ומתבאר זה ג"כ ממה שכתב (בהלכות אישות שם הי"ג) דיש לו לאדם לישא נשים רבות וכו' ומברך ברכת חתנים לכולם כאחת אבל לשמחה צריך לשמוח עם כל אחת שמחה הראויה לה וכו', הרי דלדין ברכה מברך רק בז' ימים ראשונים דמיקרי בית חתנים, אע"ג דהחיוב שמחה הוא אח"כ לכל אחד לחוד משום הדין דאין מערבין שמחה בשמחה.

חידושי הגר"ח (כתובות ז, ב ד"ה צרכת חתנים).

[נוסח אחר:] והנראה בביאור שי' הרמב"ם דדין הברכה בבית חתנים ודין החתן שני דינים הם בעיקר יסוד דינם, דדין השמחה הוא מחמתה

כששמעתי על הדברים מקצין המשטרה, הודיתי לו מקרב לב, ועוד יותר הודיתי לקב"ה, שהצילני מידי ערל זה, והשאירני לנס ולמופת על שמירתו המיוחדת, שהנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל.

עוד באותו היום, נזדרזתי לקיים את נדרי, שנדרתי בעת הצרה, והעברתי לקופת "תלמוד תורה", את מאת הרובל, שישמשו למימון לימודם של בחורים עניים, שמהם תצא תורה.

בסיומו של סיפורו המרגש והמעורר לאמונה מוחשית, של ר' זלמן הקשיש, בירכו הקהל ברכה אחרונה והלכו לביתם בהרגשת התעלות מיוחדת.

עזרא, שזו הפעם הראשונה בחייו ששמע את הסיפור, ניגש לר' זלמן, לחץ את ידו ואמר לו, אולי כל מה שנתקעתי על אם הדרך, והפסדתי שבת בבית יחד עם כל משפחתי, הוא בכדי שאשמע את סיפורך ואתחזק באמונה.

אך הוסיף עזרא ושאל, תמיד ידוע לנו שחוגגים מאורעות לפי התאריך שלהם, לא לפי הפרשה שהאירוע חל, אם כן מדוע קבעת לך לתאריך קבוע את שבת פרשת וישלח, ולא תאריך מסוים.

אמר לו ר' זלמן, עזרא יקירי, בראשונה מה שאמרת שמעולם לא קובעים מאורע לפי הפרשה, אלא רק לפי התאריך, אינו מדויק, שכידוע לך, המנהג להתענות בערב שבת חוקת, הוא תאריך בפרשה ולא לפי תאריך, וזאת מטעם שהיה גילוי מיוחד משמים שיש דין מיוחד בערש"ק זה [כדאיתא במכ"א תק"פ סק"ט ובמ"ב שם סקט"ז].

יתרה מזאת אוסיף לך, שנס הצלתי לא היה כלל בשבוע פרשת וישלח, ואף לא בחורף, אלא היה בקיץ, והטעם שקבעתי את תאריך ההודיה לשבת זו, הוא מאחר שבזכות פרשה זו ניצלתי.

אל תתפלא על דברי, היאך בזכות פרשה זו ניצלתי, שאם תלמד היטב את הפרשה עם פרש"י, תבין היטב מה בפרשה זו גרם להצלתי.

השאלה היא: היכן ברש"י בפרשתינו מצא עזרא, את

סיבת קביעות הקידוש וההודיה לשבת זו ?

תשובה ל"סיפור ושאלה בצי"ו" משבוע שעבר:

בתשובה לשאלה היכן בפרש"י בפרשתינו, מצא ר' יחיאל מנוח לשאלתו, מדוע לא פסקו הדיינים שבית החולים למצורעים, יקבל חלק מכספי הצדקה המיועדים ליהודים עזובים, כאשר מצבם של המצורעים קשה ומבודד עד מאוד. ר' יחיאל מצא מנוח לשאלתו, וזאת מדברי רש"י כ"ח כ', עה"פ, "וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה א' עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבש", וביאר רש"י את דברי יעקב שאמר, שאם ה' יתן לו לחם לאכל ובגד ללבש, "ונתן לי לחם לאכל. כמו שאמר כי לא אעזבך, והמבקש לחם הוא קרוי נעזב, שנאמר (תהלים ל"ז כ"ה), ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם". מבוואר בדברי רש"י, שמי שאין לו לחם, נקרא עזוב, ולכך, החולים בביה"ח למצורעים, למרות מצבם הקשה, היות ויש להם די אוכל, אינם נכללים בהגדרת עזובים, ולמרות מסכנותם לא ניתן לכוללם בהגדרת עזובים, ולכך לא הכלילים הדיינים בין מקבלי הצדקה המיועדת ליהודים עזובים.

וכן השיב לנו הרה"ג רבי יקותיאל שטלצר שליט"א:

לכבוד הרב יהושע לינטופ שליט"א

בצוואה נכתב סכום זה מיועד לחלוקה לאגודות וארגונים העוסקים ביהודים עזובים.

התשובה על פי רש"י ז"ל בפרק כ"ח פסוק כ': ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש...

על זה אומר רש"י ז"ל שנאמר: כי לא אעזבך, שהמבקש לחם הוא קרוי נעזב, כמו שכתוב: ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם.

ושננתם לבניך

טיפ שבועי בנושאי קריאה ולמידה מהרב אברהם יעקב זובין שליט"א

משולש הלמידה

היום נדבר על משולש הלמידה.
אחד הדברים המרכזיים בכיתה האמור לעזור לבנכם להצליח, עלול דווקא להיות המכשול הגדול שלו ולהביא לכם את הסיבה לדאגה על הכשלונות! הכירו את משולש הלמידה.

על מנת שתרגישו מה עובר על הבן או הבת בשעות הלימוד, אני רוצה לעזור לכם להבין את אחד מהסיבות המרכזיות שבגללו מגיע בנכם הביתה מתוסכל או מאוכזב.

המורה - לוח הכתיבה - ספר הלימוד / המחברת.

התלמיד הסטנדרטי מבצע בטבעיות את השינויים הנדרשים על מנת להקשיב למורה במהלך השיעור, במקביל להעברת המבטים בקצב מהיר על פני משולש הלמידה. אך ילד מתקשה נתקע באחד מצלעות המשולש ואינו ממשיך הלאה. במידה והמורה לא הסביר במדויק או שהתלמיד/ה לא הצליח לקרוא את הנכתב בלוח בקצב מספק, או שהוא קורא באיטיות בספר הלימוד, או שהוא כותב לאט במחברת.

לדוגמא:

המורה מוסר/ת שיעור פרונטלי בעל פה ומוודא שדבריו הובנו היטב.

לצורך חבור השיעור עם החומר הכתוב, עובר המורה להקריא את הטקסט ולשלב בו את דבריו בשיעור. לאחר מכן, מסכם המורה את הדברים על לוח הכתיבה ובכך הוא סוגר משולש של צורת הגשת החומר.

אך עדיין, אם יעקב אינו קורא טוב בטקסט או אינו רואה טוב את לוח הכתיבה או אינו מבין את הכתב שלך, הוא נשאר עם חלק אחד מהשיעור ובמקרה הפחות טוב הוא התבלבל עוד יותר.

לכן חשוב ביותר לבדוק, איפה בדיוק הילד שלנו מאבד את הקשר עם החומר הלימודי ושם בדיוק לפתור לו את הבעיה.

ניתן לשלוח שאלות בענייני קריאה ולמידה [לכתובת lintop200@gmail.com], ובמידה ויש בשאלה ענין ציבורי, נפרסם השאלה והתשובה.

אודות הקובץ

קובץ זה יוצא לאור בס"ד מדי שבוע, ומופץ באמצעות דוא"ל בלבד, ובו שלשה עשר מדורים:

מדורי הפרשה:

א. מדור 'שבעים פנים לתורה', ובו שאלה בענייני פרשת השבוע [או המועד], שנשאלה בקובץ 'עיון הפרשה' בשנים קודמות, עם תשובות מגדולי הדורות, שהובאו במסגרת 'קונטרס התשובות בעיון הפרשה', שהקב"ה זיכני בעריכתו. ישר כח גדול לראשי מפעל 'עיון הפרשה' שליט"א, על הסכמתם האדיבה לשימוש בקונטרס זה [וכל הזכויות שמורות להם], והוא הדין לכל הרבנים המוזכרים להלן.

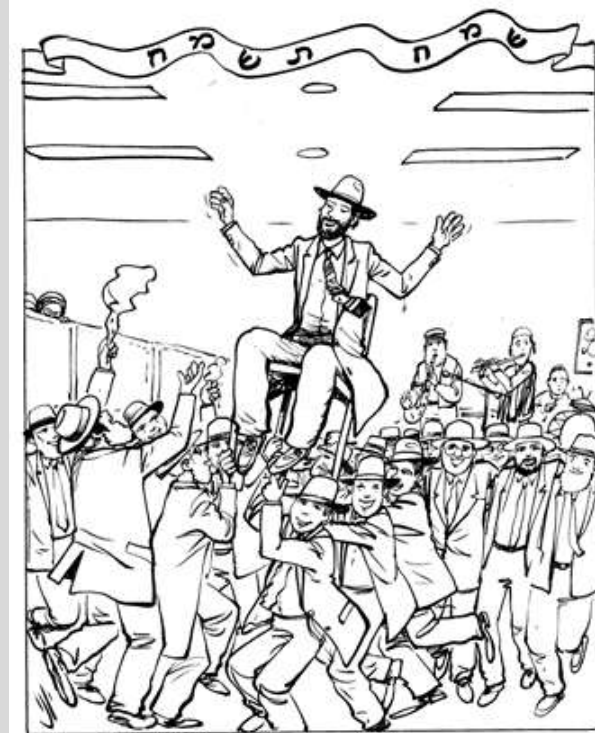
ב. מדור 'שמחת התורה', ובו שו"ת נוסף בענייני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי יהודה שמחה סטורץ שליט"א.

ג. מדור 'שלום לאוהבי תורתך', ובו שו"ת נוסף בענייני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי שלום חזקיה שליט"א.

ד. מדור 'ליקוטים וסיפורים נפלאים', בעריכת הרה"ג רבי ברוך רובין שליט"א.

ה. מדור 'סיפור ושאלה בצידו', לעזור את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י, מתוך העלון 'האיחוד בחידוד' [וכל הזכויות שמורות להם].

דזכות הוא שתיקנו לה חכמים שיהיה שמח עמה, וע"כ נאמרו בזה

חילוקים בין בתולה לבעולה, אולם דין ברכות חתנים שתקנו חכמים לברך בבית חתנים תליא כל שמקרי עוד חתן, ול"ש כלל להדין שמחה. ומדברי הרמב"ם בעצמו יש ללמוד כן שכ' דיש לו לאדם לישא נשים רבות ביום אחד וכו' ושמח עם כל אחד שמחה הראויה לה, והרי דאף דהברכות מברך רק בז' ימים הראשונים, מ"מ השמחה הוא גם אח"כ, ומשום דשני דינים הם הברכות והשמחה, וכמש"כ.

חידושי הגרי"ז (עניינים סי' יח ד"ה והנראה).

טבילה - בתוך כלי

שם בא"ד, דבתוך הכלי ודאי אסור לטבול מדאורייתא. והנה יש לחקור בהא דטובל בכלי לא מהני, האם הפסול הוא משום דהוי תלוש כשנמצא בכלי, [והיינו דהמים אינן מחוברין]. או דהוי פסול מצד עצם הכלי שאסור לטבול בתוך כלי. ונפ"מ בכלי גדול דמצד דין תלוש לא הוי תלוש, אי מהני, דאם החסרון משום דהוי תלוש, א"כ יהא כשר, אבל אי הפסול משום דהוי בתוך כלי, א"כ לא מהני דסו"ס בתוך כלי לא מהני. [א"ה, לכאורה נפ"מ בשבר כלי, דמצד דין כלי אין לו דין כלי, אבל אי החסרון משום דהוי תלוש, ה"נ הוי המים תלושין ולא מחוברין, ועי' חי' ר"ח הלוי ריש הל' מקואות, (וע"ע חי' מרן רי"ז הלוי סוף הל' מקואות)].

שיעורי הגר"ד פונדסקי (פסחים יז, ב אות קלו).

טובל ושרץ בידו

הגר"ח זצ"ל ביאר דברי הגמ' דהנה יש לחקור בטמא שטובל מטומאה ונטמא בשעת טבילה בטומאה אחרת, אם הטומאה הראשונה יורדת ורק השני' תהי', או דטמא אין יכול להטהר ואף הראשונה לא ירדה.

ודייק מלשון הרמב"ם פ"ב מהל' תשובה ה"ג, כל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו שאין הטבילה מועלת לו עד שישליך השרץ, ואי נימא דהטומאה הראשונה יורדת א"כ הועילה הטבילה לגבי טומאה הראשונה, אלא ודאי דאף מטומאה הראשונה לא נטהר, וכן ביאר בדברי הירושלמי בשבועות פ"ב ה"א, ירד לטבול מטומאה חמורה ונסמכה לו טומאה קלה עלתה לו טומאה (קלה) [חמורה] וכו' ירד לטבול מטומאה קלה ונסמכה לו טומאה חמורה לא עלתה לו טומאה (חמורה) [קלה] וכו' הא מטומאה חמורה ונסמכה לו טומאה חמורה לא הא מטומאה קלה ונסמכה לו טומאה קלה לא, ע"כ, והיינו דאם נטמא בטומאה שני' לא יכול להטהר מן הקודמת אם היא שוה לטומאה השני', ורק אם הראשונה חמורה והשני' קלה יורדת הטומאה חמורה. [עי' כ"ז באורך בחידושי הגר"ח על הש"ס כריתות דף י.].

חידושי הגרי"ז (נזיר סד, ב ד"ה אמר רב).

מתוך תגובות הציבור לקובץ

ראיתי את עותקי הקובץ השבועי. מאד מצאו חן בעיני, במיוחד השאלות!

הגליון הוא ממש הפלא ופלא 'פאר וכבוד נותנים לשמו'! יישר כח על הגליון המיוחד המשלב את כל הסגנונות פלפולים פרפראות וספורים ו...גם ציורים. וכמו"כ יישר כח על היערכות המוקדמת כך שאפשר כבר ממוצ"ש להתכונן לשבת הבאה, ממש תענוג!

שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה! ב"ה היום קבלתי את הספר.... בצורה טובה ומסודרת חיילך לאורייתא!

יישר כח על תורה מפוארת בכלי מפואר. תחזקנה ידכם ותזכו להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה!

יישר כח גדול מאד מאד! אין מילים לתאר את התועלת וההנאה מהחוברת!

הדברים פשוט מרתקים ונפלאים כל שבוע מחדש ללא ספק! מצאתי הגליון "בטעות" והדפסתי כדי לקרוא ביו"ט אבל זה היה הפתעה כי אין זה קריאה אלא לימוד ממש והיו כמים קרים על נפש עייפה!!! חילכם לאורייתא.

התחלתי לקרוא את הקובץ, ולא הייתי מסוגל להתנתק. ממש תורה מפוארת בכלי מפואר!

שלום וברכה. אשמח להירשם לקבלת הקובץ המפעים. יישר כח! יישר כח גדול, על החומר הרב, והתכנים הנפלאים, תמשיכו לזכות את הרבים!

קבלתי בתודה ובשמחה רבה את הגליונות ששיגר אלי, יישר כחך ששיגרת, ואכן מלאים מזן אל זן, ועמוסים בד"ת מתוקים וערבים. וניכר עמל גדול בסידור ועריכת הדברים. תפוחי זהב במשכיות כסף, דבר דבור על אופניו. יישר כוחו וחילו לאורייתא. אמן. בהוקרה ובהערכה רבה...

נראה יפה וכתוב נאה ובוודאי יהיו רבים שיהנו ממנו. יישר כח. הגליון חביב ביותר. נראה מאוד איכותי ונעים לעיניים.

נפלא מאוד! תחזקנה ידיכם! תזכו להמשיך בדיכוי הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה מתוך רוב נחת והרחבת הדעת!

עיינתי בקובץ על פרשת שופטים ומאוד מאוד נהנית. השאלות מאוד רלוונטיות והתשובות ברורות ומובנות והכל בהיר ונעים. יישר כח ותמשיך להגדיל תורה ולהאדירה וכמובן אשמח לקבל את הקובץ הזה מידי שבוע (אם אפשר בתחילת השבוע).

יישר כח וחיילך לאורייתא! ממתין בס"ד לגיליון הבעל"ט!

עלון נפלא ביותר! שפה ברורה ונעימה!!! יישר"כ על ההצטרפות לקובץ הנפלא, תיזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

יישר"כ על העלון הנפלא, המלא וגדוש ביסודות איתנים וחקירות נפלאות, המבטאים את מתיקות התורה.

נהנתי מאוד מהגיליון אשמח להמשיך לקבל אותו במייל הזה. בברכת יגדיל תורה ויאדיר.

פלא פלאות! מעיין המתגבר !

באתי בזאת בברכת יישר כח גדולה על הגליון הנפלא המקבץ בתוכו מאגר נפלא של יסודות וחקירות מדברי רבותינו, וכן קובץ תשובות בענייני הפרשה דבר בעיתו מה טוב. ואסיים בברכת כהן והדיוט שתזכו להפיץ תורה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא מתוך הרחבת הדעת.

הוראות רישום לקבלת הקובץ

א. יש לשלוח מייל כלשהו לכתובת:

drisha+subscribe@googlegroups.com

ב. לאחר כחצי דקה מתקבלת במייל הודעה אוטומטית לאישור הרישום, בהודעה יש לחצן בצבע כחול.

ג. יש להגיב להודעה הנ"ל במייל חוזר באמצעות "השב" (אין צורך ללחוץ על הלחצן הכחול).

ד. לאחר מכן מתקבלת הודעת אישור על החיבור למינוי.

פתרון החידה יובא בשבוע שלאחר מכן.

ו. מדור 'מרגליות שאול', ובו חידושים והתכתבויות מגדולי הדור, מכתבי הרה"ג רבי שאול מרגליות זצ"ל.

מדורי ההלכה והעיון:

ז. מדור 'מתיקות התורה', ובו חידודי הלכה ועובדות הלכתיות, משולחנו של הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א [מלוקטים מתוך סדרת הספרים 'חשוקי חמד' בהסכמתו].

ח. מדור 'אוצר היסודות והחקירות', ובו חקירות ויסודות מרבתינו ראשי הישיבות, ושאר מעתיקי השמועה, מסודרים לפי סדר הא-ב. מתוך הספר 'דרישה וחקירה', שנמצא בשלבי עריכה והגהה.

ט. מדור 'לשון חכמים ברכה', ובו חקירות ויסודות בלשון רבותינו, מתוך הספר הנ"ל.

י. מדור 'המעיר לארץ', ובו הערות והארות מרבנן ותלמידיהון [נא לכתוב בשפה ברורה ונעימה. המעונין בעילום שם לא יחתום שמו בסוף ההערה]. מדורים שונים:

יא. מדור 'מתיקות המוסר', בעריכת הרה"ג רבי אלעד שליט שליט"א.

יב. מדור 'ושננתם לבניך', ובו טיפ שבועי בנושאי קריאה ולמידה, מהרה"ג רבי אברהם יעקב זובין שליט"א [ניתן לשלוח שאלות למדור].

יג. מדור 'נפלאים מעשיך', ובו עובדות נפלאות ומחזקות, בתורה ויראת שמים.

הקובץ מעוטר באיורי המאייר התורני הנודע הרב יוני גרשטין שליט"א, תשואות חן לו.

כל הזכויות שמורות לעורך, ולשאר המחברים לפי הענין. אסור להעתיק חלקים מקובץ זה ללא רשות מפורשת בכתב [ניתן להעתיק הקובץ בשלימותו].

לעילוי נשמת

מרן רשכבה"ג רבי אהרן יהודה ליב שטינמן זצ"ל ב"ר נח צבי זצ"ל

מרן פוסק הדור רבי שמריהו יוסף ניסים קרליץ זצ"ל ב"ר נחום מאיר זצ"ל

הגאון רבי יואל סטניצקי ב"ר פרץ זצ"ל

הרה"ג ר' חיים ישראל רוטמן ב"ר יואל יעקב זצ"ל

הרה"ג ר' שאול חיים דב מרגליות ב"ר ישראל שלמה פייבל זצ"ל

הרה"ג ר' משה רייך ב"ר לייב זצ"ל

סבי הרה"ג ר' דב יצחק הכהן לינטופ ב"ר שמואל פרץ זצ"ל

וזוגתו מרת יוכבד ע"ה ב"ר אריה זצ"ל

סבי הרה"ג ר' אהרן דוד הכהן מלאכי ב"ר חיים יצחק זצ"ל

וזוגתו מרת רבקה ע"ה ב"ר אברהם יששכר זצ"ל

הרה"ג ר' יעקב אריה הלוי הורן ב"ר שלום זצ"ל

וזוגתו מרת מרים ע"ה ב"ר משה זצ"ל

מרת מלכה פילץ ע"ה ב"ר אברהם זצ"ל

הרבנית רחל גנס ע"ה בת הר"ר יוסף זצ"ל

הרה"ג רבי משה מונק ב"ר אליקים ישראל זצ"ל

קורא יקר: הוצאת הקובץ והפצתו דורשת משאבים רבים

אנא עזר לע בתרומתך הנדיבה

ניתן לתרום בכרטיס אשראי בעמדות 'קהילות' בבתי הכנסת [וכן בטלפון: 0732757000]. קופה מספר 4022 [מנין אברכים ישיבת הר"ן] שלוחה 12 [דו"ח]. נא לדייק בכתובת.

כדאי מאוד ליידע אותנו על התרומה, ובאופן זה אפשר למסור שמות להצלחה והנצחה, וכן להיות 'פטרון שבוע' או 'פטרון חודש' וכדומה, בתשלום מועט.

קובץ שבועי
לעיון וחקירה
גלין לד
וישב תש"פ

דרישה וחדירה

להערות והארות ניתן לפנות לעורך: **יהושע לינטופ** בכתובת: lintop200@gmail.com ☆ פרטים אודות המדורים,
זכויות יוצרים והנצחות - **בסוף הקובץ** ☆ הצטרפות לרשימת התפוצה בכתובת: drisha+subscribe@googlegroups.com

תוכן הענינים [אין לקרוא בזמן התפילה וקריאת התורה].

מדור 'מתיקות התורה' (עמ' ב): רופא היכול לרפא או להדליק נר חנוכה, במה יבחר? ☆ שמן לרפואה או לנר חנוכה, מה עדיף? ☆ מצא חנוכה שלו אצל יהודי שקנאה מגוי אחרי השואה, למי שייכת? ☆ במה להדליק, בחנוכה מהודרת חדשה, או בעתיקה שהדליקו בה שנים רבות? ☆ האם מותר לרופא להתחשב בנר חנוכה וצניעות, ולשלוח החולה לבית חולים? **מדור 'ליקוטים וסיפורים נפלאים' (עמ' ה):** משל לאדם שנפל לבור, וצעק בכל כוחו לעזרה. לפתע הגיע רופא שנבהל מעומק הבור, וזרק לו תרופות... סנדלר שעבר במקום זרק לו נעליים חדשות והקצב זרק לו בשר טרי... ☆ נפוליאון הבחין שבין נציגי הדת נפקד מקומו של רב יהודי ולכן דרש בתוקף להביא רב שגם יישא את נאומו לכבודו... **מדור 'נפלאים מעשיך' (עמ' י):** כאשר יצא הבחור בדרכו חזרה לירושלים, טרוד היה מאוד במחשבתו, הוא שאל את עצמו שוב ושוב: מדוע החזון איש אמר לי דברי תוכחה קשים כל כך? איזה פגם מצא בי? ☆ בדרך פגש אותו אחד הרופאים, שנדהם לראותו יוצא עם ביתו החולה. "לאן אתה הולך?!", אין לך רשות להוציא אותה מכאן!" צעק עליו הרופא ☆ הרב הוציא שטר של חמישים לירות מהכיס ואמר לו: "הא לך מתנה ממני, ועתה, לך לבית המדרש ותחפש מי איבד את הכסף"... ☆ ואז הרב שאל בפעם השלישית "מה אתה עושה פה היום?" ☆ המשכיל הרהיב עוז והחציף פניו... **מדור 'סיפור ושאלה בצידו' (עמ' יג):** הקאדי, שהיה אף הוא בעל דמיון מפותח, האמין לדבריהם, וחשש מאוד מהשדים והמלאכים, ולמרות כל פחדיו, התגבר על עצמו בכח לא לו, ופנה לר' שמעון בבקשת מחילה... **מדור 'שבעים פנים לתורה' (עמ' ב):** מה היתה התביעה על ראובן ב'עשרה הרוגי מלכות', הרי לא היה שותף במכירתו? כיצד תמר מסרה עצמה למיתה שלא היתה חייבת בה? **מדור 'שמחת התורה' (עמ' יא):** מדוע לא זכה יעקב לישיב בשלוה? **מדור 'שלום לאוהבי תורתך' (עמ' יג):** מה רצו האחים להרויח במה שמכרו את יוסף, הרי 'שבי קשה ממיתה'? **מדור 'ושננתם לבניך' (עמ' טז):** ההתייחסות מייצרת את הבעיות. **מדור 'אוצר היסודות והחקירות' (עמ' יח):** הפרת נדרים - ארוסה ☆ בינו ובינה ☆ הקמה ☆ יום שמעו. **מדור 'לשון חכמים ברכה' (עמ' יט):** טובת הנאה ☆ טומאה - בפסח ☆ הכשר לקבל טומאה. **מדור 'מרגליות שאול' (עמ' יד):** בביאור המחלוקת במהדרין מן המהדרין, האם מקיימים גם ההידור הראשון [בשם הגר"א] ש פיין שליט"א ☆ זריזין מקדימין או הידור מצוה, מה עדיף? ☆ בירך על נר חנוכה וראה שלא נתנו שם שמן ☆ בגדר השתתפות בפרוטה ☆ בדין הדליקה בפנים והוציאה לחוץ, ובגדר הדלקה עושה מצוה ☆ הדליק בחמאה שנתבשלה בקדירת בשר בן יומו ☆ דברי אגדה [עד כאן בשם הגר"נ נוסבוים שליט"א]. **מדור 'המעיר לארץ' (עמ' יז):** ובהגיע תורו של הילד שלום שבדרון, הקדים לדרשה משפט זה ואמר "יש לי חלום וחזון, כשהיה גדול אני יעמוד על כאלו במות ומסביבי יעמדו אלפי אנשים וישמעו את דברי!" ☆ מדוע נתגלו החלומות ליוסף?

מתיקות המוסר

מחשבה אחת של מוסר
בעריכת הגר"א שליט שליט"א

כמות לעומת איכות

"בסגנון חיים של ריבוי רכוש מתבטאת שאיפה להרבות בכמות - 'יש לי רב' (בראשית לג, ט; פרשת וישלח), המסתפק במה שיש לו בא לסגנון חיים של בקשת האיכות - 'יש לי כל' (שם, יא), זהו דרך חיו של יעקב אבינו, גישה איכותית לקניני העולם הזה תוך ביטול כל שאיפה למותרות ולריבוי כסף ורכוש, ויותר ויותר הוא נהנה ושמח במה שיש לו" (עלי - שור ב, שכח).

מתיקות התורה

חידודי הלכה ועובדות הלכתיות
משולחן מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א

רופא היכול לרפא או להדליק נר חנוכה, בכוה
יבחר?

שאלה. מה דינו של רופא שבא לפניו חולה הסובל מיסורים, והרופא יכול לטפל בו ולהקל מיסוריו ואז לא יוכל מחוסר זמן להדליק נר חנוכה במה יבחר?

תשובה. נראה שיעסוק בריפוי החולה שהיא מצות עשה דאורייתא של השבת אבידה. והיא דוחה מצות הדלקת נר חנוכה. וכמו ששנינו ברמ"א (סימן תרפז ס"ב) שאם אי אפשר לקיים שניהם, אין שום מצוה דאורייתא נדחית מפני מקרא מגילה.

דברינו אמורים אפילו כששניהם עומדים לפניו ומסתפק במי להתחיל דאם התחיל בחולה תחילה, הוי עוסק במצוה ופטור ממצות נר חנוכה ויקיים מצות פרסום הנס ע"י אמירת הלל ועל הנסים (שבת כג, ב).

שכון לרפואה או לנר חנוכה, מה עדיף?

שאלה. אדם שיש לו בקבוק קטן של שמן ועומדים לפניו ב' עניים, אחד זקוק לשמן לסוך על מכתו (כמש"כ במסכת שבת דף קיא ע"א) והשני זקוק לשמן הזה כדי להדליק בו נר חנוכה למי יתנו? תשובה. נראה שיתנו לזה שזקוק לו לסיכה. מאחר וריפוי מכה יש בו שתי מצוות, א. צדקה. ב. השבת אבידה, וכמבואר בר"ן (נדרים דף מא ע"ב ד"ה רפואת) "ואין לך השבה גדולה מזו", ויתכן שגם רפוי מיסורים נחשב להשבת אבידה. ונראה דהוא הדין כשעומדים לפניו ב' עניים אחד זקוק למעות כדי להתרפאות ע"י רופא והשני זקוק להם לנר חנוכה הראשון קודם. והשני יפרסם את הנס ע"י התפילות וההלל, [ואמירת ברכת שעשה נסים על נר חנוכה של אחרים], ובפרט לשיטת החכמת שלמה (בהגהות השו"ע סימן תרפג ס"א) עיקר

שבעים פנים לתורה

שו"ת בעניני הפרשיות והמועדות
עם תשובת מרן שר התורה שליט"א

נוה היתה התביעה על ראובן ב'עשרה הרוגי
מלכות', הרי לא היה שותף במכירתו?

וישמע ראובן ויצלחו מידם וגו' למען הציל אתו מידם להשיבו אל אביו (ד, כא-כב)
רוח הקדש מעידה על ראובן, שלא אמר זאת אלא להציל אותו, שיצא הוא ויעלנו משם. אמר אני זכור וגדול שכולן, לא יתלה הסרחון אלא בי (פס"ו)

מבואר, שראובן לא היה שותף במכירת יוסף [וראה רש"י להלן (פסוק כט) הובא בקושיה הבאה], ומה שלא גילה ליעקב אבינו שיוסף חי ונמכר לעבד, היה מפני החרם אשר החרמו האחים שלא לגלות ליעקב [ראה תנחומא (ס' ב)].

ויל"ע, ממה שמבואר במדרשים (מדרש משלי א, יג; ועוד) שגזירת 'עשרה הרוגי מלכות' היתה עונש על עון מכירת יוסף, ובפשטות הגזירה על עשרה תנאים היתה כנגד עשרה האחים שנשתתפו בעוון המכירה. ולכאורה לא היו כי אם תשעה אחים במעשה המכירה, שהרי ראובן לא השתתף בה, ומדוע נגזרה הגזירה על עשרה תנאים.

[וכע"ז יל"ע, מהא דאיתא במדרש רבה (ב"ר צט, א): בשעה שאמר שלמה לבנות בית המקדש היו השבטים רצים ומדיינים אלו עם אלו, זה אומר בתחומי יבנה וזה אומר בתחומי יבנה. אמר להם הקב"ה: שבטים 'למה תרצדון' (תהלים סח, יז), כולכם שבטים, כולכם צדיקים, אלא 'גבנונים'. מהו גבנונים, גנבים, כולכם הייתם שותפין במכירתו של יוסף. אבל בנימין שלא נשתתף במכירתו של יוסף וכו', עי"ש. וצ"ע כנ"ל, הלא ראובן נמי לא השתתף במכירתו, ואדרבא עסק בהצלתו מידי אחיו, ולמה לא נבנה בית המקדש בחלקו].

(גליין קנא פרשת וישב אות ב)

תשובת מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א

על שלא מיחה

המצוה של חנוכה היא ההלל בתפילה (שבת כג, ב).

נוצא חנוכיה שלו אצל יהודי שקנאה כוגוי אחרי השואה, לכוני שייכת?

שאלה. ראובן התארח בבית מלון בימי חנוכה. והנה רואה את בעל המלון מדליק נרות בחנוכה עתיקה, וראובן מזהה את החנוכה שהיתה שלו, ונשדדה ממנו ע"י פורעים רוצחים בימי השואה. הוא בודק אותה ומוצא את האותיות שחרט עליה ר' כ', ר"ת ראובן כהן. בעל המלון מאמין לו שהחנוכה היתה שלו, אך טוען שגוי מכרה לו לאחר השואה. האם רשאי להוציאה מבעל המלון?

תשובה. לכאורה החנוכה שייכת ליהודי שקנאה, כיון שבעליה הראשונים שהוא ראובן התייאש ממנה, כדין זוטו של ים, וכמבואר בשו"ע (חו"מ סימן רנט ס"ז): המציל מהארי והדוב וזוטו של ים ושלוליתו של נהר הרי אלו שלו, אפילו הבעל עומד וצוות. ממילא זכה בה הגוי וכשנמכרה לבעל המלון הרי היא שלו. אך מכיון שכתב המרדכי והביאו הרמ"א שם וז"ל: "אם גזר המלך או בית דין חייב להחזיר מכח דינא דמלכותא, או הפקר בי"ד, ולכן פסקו ז"ל בספניה שטבעה בים שגזר המושל גם הקהלות שכל מי שקונה מן העכו"ם שהצילו מן האבידה ההיא שיחזיר לבעליו צריך להשיב, ואין לו מן הבעלים אלא מה שנתן. אם כן גם בעניננו כך, שהגוי לא זכה בחנוכה כי דינא דמלכותא של אומות העולם הפקיעה ממנו את החנוכה, והם גזרו בימינו שחייבים להחזיר, והגוי המוכר נחשב כגנב ובעל המלון יכול מבעל החנוכה מה שהוציא.

ויעוין בשו"ת "אמרי יושר" (ח"ב סימן נט) בדבר הספרים ששללו החיילים במלחמה והיו מעותדים לאיבוד, ומונחים הפקר בחוצות, די"ל דהמציל והמוצא אותם הוי כמציל מ"זוטו של ים", ומצד הישר והטוב, ישיב לבעליהם. ובתשב"ץ (ח"ד טור שלישי כ"ד) כתב במלחמה שנלכדה העיר ביד הנוצרים, והיהודים היו לבז, והלכו שבי לפני צר והשבאים הנוצרים שרפו ספרים, ואח"כ שקטה הארץ קנו איזה יהודים מיד השבאים, ספרים, והבעלים תבעוהו להחזירם - כתב שם, דאע"פ דבשאר מטלטלים כה"ג דאיכא יאוש אין צריך להחזיר, מ"מ בספרים יש להחזיר (ויעוין חו"מ רל"ו ח') וישלמו הבעלים לקונה ההוצאות שהוציא עבורם מפני תקנת השבים, (ויעו"ש בפתחי תשובה דמשמע דלא צריך לשלם כלום כי הבעלים לא מתייאשים). אולם התשב"ץ מייירי מעיקר הדיון, והש"ך שם כתב ועיין סימן שנ"ו סעיף ז' דכתב הרמ"א דהכי נהיגי עכשיו להחזיר כל גניבה אפילו לאחר יאוש ושינוי רשות (שבת מא, א).

בנוה להדליק, בחנוכה מוהודרת חדשה, או

בעתיקה שהדליקו בה שנים רבות?

שאלה. אדם שיש לפניו ב' אפשרויות הוא יכול לרכוש חנוכה חדשה מהודרת עשויה מכסף, ויכול גם לקנות חנוכה עתיקה שהדליקו בה דורות רבים וזכתה שקיימו בה מצוות הרבה, מה יעדיף?

תשובה. נראה שזה תלוי באדם, שיש אנשים שאצלם חנוכה עתיקה חשובה מאוד, והם מוכנים לשלם עליהם הון רב, וכאשר הם מדליקים בחנוכה זאת, הרי הם מחבבים את המצוה, ומאידך יש אנשים שאינם רואים שום מעלה, בדבר

תשובת מרן ראש הישיבה רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א

כולם השתתפו באותה עצה. גם ראובן היה שותף בהשלכה אל הבור. ואעפ"י שהתורה מעידה כי כוונתו היתה להצילו, אין זה מסלק את "שותפותו", מעצם ההשלכה אל הבור. השלכה לנחשים, גם אם נעשתה על מנת להצילו ולהחזירו אל אביו, אכתי "רציחה" היא.

תשובת מרן הראב"ד רבי משה שטרנבוך שליט"א

ראובן לא השתתף במכירה, אבל גם לא מיחה, וכיון שלא מיחה החשיב לו הקב"ה כאילו נשתתף.

תירוץ א. היה צריך להתייעץ עם יהודה כיצד להצילו

הראשונים והקדמונים [המובאים להלן] הקשו קושיה זו, מדוע היו עשרה הרוגי מלכות, לכפר על חטא מכירת יוסף, הרי ראובן לא השתתף במכירתו [ובפירושי רבינו אפרים (פסוק לב) הוסיף, שגם בנימין לא היה בשעת המכירה, ונמצא שרק תשעה מכרוהו. כלומר, מתוך שנים עשר שבטים יש להוריד שלשה, יוסף בנימין וראובן, ונמצא שרק תשעה מכרוהו].

והבית יוסף בספרו **מגיד מישרים** (מטות מסעי, עמ' 112-113) הביא, שהמגיד הקשה קושיה זו וקושיות נוספות. ותירץ, שבמכירת יוסף עיקר הדבר היה תלוי בשמעון ולוי, שהם קטרגו עליו, ושאר האחים אף על פי ששנאו את יוסף, לא היו עושים לו דבר רע. וגם יהודה לא היה בליבו עליו כל כך, ואם היו מקבלים ממנו, היה אומר שיעזבוהו. ולכן היתה תביעה על ראובן, שאף על פי שרצה להצילו מידם, מכל מקום היה לו לומר זאת ליהודה, ולהתייעץ עמו כיצד להצילו, ולכן גם הוא היה בכלל העונש [וראה מה שהאריך באופן שנתגלגלו, ובענין התשובה שעשו, ועוד].

וביפה תואר (על ב"ר צט, ב) תירץ בדומה לזה הקושיה השניה [שבסוגריים], שהטעם שלא נבנה המקדש בחלקו של ראובן, הוא משום שנתבע על כך שלא מיחה [וכן יש ליישב לפי רוב התירוצים הבאים. ופשוט שכל מה שהוזכר כאן 'חטא' בענין המכירה וכדומה, הוא לפי מדרגתם של השבטים, ואינו לפי השגותינו].

תירוץ ב. יוסף עצמו נתבע שגרם לכך

רבינו בחיי (להלן לח, א) תירץ, שגם יוסף היה בכלל החטא, משום שחטא האחים היה מחמתו, שהיה משתרר על אחיו הנכבדים והגדולים ממנו, והיה מכעיס אותם ומתפאר כנגדם בחלומותיו. וכיון שהיה בכלל החטא, היה בכלל העונש [ואין זה מיישב הקושיה השניה, מדוע לא נבנה המקדש בחלקו של ראובן].

תירוץ ג. ראובן נתבע על חטא בלהה

עוד תירץ רבינו בחיי (שם), שבאמת יוסף לא נתבע על כך, וגם ראובן לא נתבע על המכירה, אבל ראובן נתבע על חטא בלהה. ולכן היו עשרה הרוגי מלכות, גם כנגד ראובן [וראה עוד בשל"ה (צאן יוסף אות ו) ובריקאנטי (פסוק כז)].

תירוץ ד. מכירת יוסף נגרמה ממעשה בלהה

משיבת נפש [על ספר גלגולי נשמות לרמ"ע מפאנו (הערה מו)] הקשה על תירוץ, שבמדרש (משלי א, יג) מפורש שסיבת מיתת עשרה הרוגי מלכות היא מחמת מכירת יוסף, ולא הוזכר שם מעשה בלהה.

ותירץ, שמכירת יוסף היא תוצאה ממעשה בלהה. שהנה נאמר (להלן לח, א) 'וירד יהודה מאת אחיו', ופירש רש"י (שם), שהורידוהו מגדולתו, כיון שאמרו לו, אתה אמרת למכרו, אילו אמרת להשיבו היינו שומעים לך [ע"כ]. והטעם שהיו שומעים לו, הוא משום מעלת המלכות אשר בידו. והנה לולא החטא של מעשה בלהה, היתה המלכות ביד ראובן, אך כיון שניטלה ממנו המלכות, לא עיכב את המכירה, משום שדבריו לא היו נשמעים. ונמצא שסיבת מיתתו של ראובן במסגרת עשרה הרוגי מלכות, היא בשביל מעשה בלהה, והיינו בעבור מכירת יוסף, הנמשכת ממעשה בלהה.

והוסיף, שלכן כאשר ראה ראובן את החטא של מכירת יוסף, צעק 'הילד איננו ואני אנה אני בא' (פסוק לו) - ממעשה בלהה (פסיקתא זוטרתא שם), כי הבין שהמכירה נגרמה על ידי חטאו במעשה בלהה.

תירוץ ה. למדו ממנו שלא להתחשב באביהם

משנת חיים (בראשית ס' קיז אות ב) ביאר, שבמכירת יוסף היו שתי תביעות: א. בין אדם למקום. ב. בין אדם לחבירו. ובענין הבין אדם לחבירו היו גם כן שתי תביעות: א. שפגעו ביוסף עצמו על ידי מכירתו. ב. שלא התחשבו בצערו של יעקב אביהם, שבא על ידי מכירת יוסף.

ולפי זה ביאר הקשר בין מעשה בלהה למכירת יוסף, שהחלק האחרון שלא התחשבו בצערו של אביהם, נבע ממעשהו של ראובן, שבלבל את יצועי אביו, ולא חשש לכבודו וצערו של אביו. ונמצא שמעשהו של ראובן גרם למכירת יוסף, ולכן נחשב שגם ראובן היה במכירתו [וכן ביאר נר חוה (בראשית עמ' תקמו) בשם הגרמ"ד סולוביצ'יק, שראה בספר אחד].

תירוץ ו. על ידי מכירת יוסף נמתחה מידת הדין

דברי יואל (וישב עמ' שא) הביא מה שאמרו חז"ל (ב"ק ס, ב), שכיון שניתנה רשות למשחית, שוב אינו מבחין בין צדיק לרשע. וביאר, שמדובר בצדיק שיש לו נדנדוד עבירה קלה, אלא שאם אין עידן ריתחא, לא היה נענש בשביל פגם קטן כזה,

עתיק, ואצלם אין זה אלא דבר ישן, להם עדיף שידליקו בחנוכיה חדשה מכסף. והנה נאמר במסכת גיטין דף לה ע"א שלחו מתם איך פלניתא בת פלוני קבילת גטא... ונדרת ואסרת פירות שבעולם עלה דלא קבילת מכתובתה אלא גלופקרא [כסות עבה של צמר] אחד, וספר תהילים אחד וספר איוב וממשלות [ספר משלי. רש"י] בלואים. ושמנום בחמשה מנה. ע"כ. וצריך ביאור הרי חמש מנה הוא סכום רב של ממון שאפשר להתפרנס ממנו שנתיים ומחצה, כמבואר ברע"ב בפאה (פ"ח מ"ח) דקים להו לרבנן שמאיתיים זוז מספיק לשנה אחת לכסות ולמזונות. ואיך יתכן שהחפצים הנ"ל יהיו שוים סכום רב כל כך? ומו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א כתב (הערות) שלממשלות הבלואים יש מעלה של חפץ עתיק שיש שהוא חשוב להם, ומשמע שהיה שוה הרבה שעלה הכל לסך ה' מנה. הרי שכבר בזמן חז"ל היו אנשים שהיו מוכנים לשלם על דבר עתיק הון רב, ומסתבר שלהם עדיף שידליקו בחנוכיה העתיקה (גיטין לה, א).

אבל כיון שניתנה רשות למשחית, והדין מתוח, אז נענש גם בשביל הפגם הקטן שיש לו.

ולפי זה ביאר הקשר בין מעשה בלהה למכירת יוסף, שראובן לא היה ראוי לעונש עבור מעשה בלהה, וכפי שאמרו חז"ל (שבת נה, ב), שכל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה; ורק לפי גודל קדושתו נחשב לו הדבר לפגם, אבל לא היה ראוי לעונש על כך. אמנם על ידי מכירת יוסף נמתחה עליו מידת הדין, ונעשה עידן ריתחא, ואז נענש גם על מעשה בלהה. ונמצא שחטא מכירת יוסף גרם לראובן שיענש על מעשה בלהה, ושניהם גרמו לו העונש [אמנם תורה מציון וזאת הברכה עמ' שעז] האריך לבאר להיפך, שאם המכירה היא חטא, הרי שמעשה בלהה אינו חטא. וראה עוד באור תורה (תשס"ב, סי' צו עמ' תקכה).

תירוץ ז. רבי עקיבא היה כנגד השכינה

השל"ה (שם אות ז) כתב שקיבל בענין זה סוד, שבאמת לא היו בעשרה הרוגי מלכות אלא תשעה מגולגלים, כי ראובן לא חטא, וכן יוסף ובנימין. והטעם שהיו עשרה, הוא משום שהם שיתפו השכינה עמהם כשעשו החרם, וכביכול היתה השכינה עוזרת במעשה הזה. ונשמת רבי עקיבא סבלה במקום השכינה כביכול, ולכן נאמר עליו 'יצאה נשמתו באחד' (ברכות סא, ב), והיינו בשביל ה'אחד' [ונראה שמקור דבריו מדברי מהר"י (שער הגלגלים פ"ז) בשם האריז"ל. וראה עוד בפרדס יוסף (ויקרא כז, לב), דבש השדה (אות לה), תשואות חן (לקוטים עמ' קיז), רפדוני בתפוחים (וישב עמ' פח) ודף על הדף (קידושין נז, א ד"ה עד)].

תירוץ ח. לא עשה כן לשם שמים

בשאלתנו הובאו דברי רש"י (וכאן): רוח הקודש מעידה על ראובן, שלא אמר זאת אלא להציל אותו, שיבא הוא ויעלנו משם. אמר, אני בכור וגדול שבכולן, לא יתלה הסרחון אלא בי.

והביא המהרש"ל (ויריעות שלמה, כאן) שמקשים העולם, מה ההכרח לפרש כן, אולי דעתו של ראובן היתה לשם שמים. ותירץ, שאם כן מדוע שיבח יעקב אבינו את יהודה 'מטרף בני עליה' (להלן מט, ט), הרי יותר היה לו לשבח את ראובן, שבא להצילו לגמרי. ובהכרח שדעתו לא היתה לשם שמים, אלא כדי שלא יתלה הסירחון בו [והיינו שראובן חשש שיאמר אביו, שהוא התנכל ליוסף מחמת קנאתו בו, בעבור הבכורה שנטל ממנו].

ולפי זה יש ליישב, שכיון שראובן לא עשה זאת לשם שמים [לפי מדרגתו], היתה עליו מעט תביעה על כך, ולכן הוצרך לכפרה.

תירוץ ט. רש"י בא ליישב קושייתנו

חיי יצחק (וכאן) ביאר בדומה לזה, שהוקשה לרש"י (וכאן) כקושייתנו, שעשרה הרוגי מלכות היו כנגד עשרה שבטים, והרי ראובן רצה להצילו. ומכך הוכיח רש"י, שגם ראובן לא רצה להצילו לשם שמים, אלא שירא שאביו יתלה הסרחון בו, ולכן גם הוא נענש בעשרה הרוגי מלכות.

תירוץ י. רבי אליעזר שניצל היה כנגד ראובן

חיי יצחק (וכאן) הוסיף, שרבי אליעזר היה כנגד ראובן, והוא ניצל מהגזירה של עשרה הרוגי מלכות [וצ"ע כיצד מיישב קושייתנו, שהרי מכל מקום היו עשרה הרוגי מלכות, וכנגד מי היה העשירי].

וכן כתב בני יששכר (ומאמרי חודש תשרי, מאמר יב אות ב), שרבי אליעזר בן הורקנוס נקרא רבי אליעזר 'הגדול', משום שהיה גלגול ראובן בכור ישראל. וכיון שהיה גלגול ראובן, ניצל מגזירת עשרה הרוגי מלכות, שהיו גלגולי השבטים שמכרו את יוסף. ונענש רק בכך שנתפס והשליכוהו אל הבור (ראה ע"ז טז, ב), כמו שאמר ראובן על יוסף (וכאן) 'השליכו אותו אל הבור' [וראה מה שהוסיף לבאר לפי זה. ודבריו הובאו גם בטהרת יום טוב (חי"ג עמ' שנו)].

תירוץ יא. ראובן השתתף בטבילת הכתונת בדם

רבינו בחיי (להלן מד, יז) כתב: וכבר ידעת כי כתונת הפסים היה תחלת הסבות וראשית גלגול הדברים, ונחשב להם לאכזריות גדול מה שטבלו הכתונת בדם

האם נוותר לרופא להתחשב בנר חנוכה וצניעות, ולשלוח החולה לבית חולים?

שאלה. מעשה ביהודי שומר תורה ומצוות ששבר את ידו. הוא הגיע לרופא למרפאה אח"צ, בשעה שמכון הרנטגן של הקופ"ח שאליה הוא שייך אינה פעילה, באופן כזה הקופ"ח מאפשרת לעשות צילום ולקבל טיפול אורטופדי במוקד הקופ"ח בעיר אחרת, ששם לא מקפידים על כללי הצניעות, וכמו כן, אם הוא ילך לשם הוא לא יספיק להדליק נרות חנוכה, כי הוא יחזור משם מאוחר מאוד. מאידך ישנה אפשרות לעשות צילום ולקבל את הטיפול הרפואי בביה"ח באותה העיר ששם מקפידים על כללי הצניעות, ויוכל להספיק להדליק נרות חנוכה בזמן, אלא שהקופה לא מאפשרת אפשרות זו, מכיון שהיא עולה לה הוצאות רבות יותר, אמנם אם הרופא ישלח את הילד לבית החולים, הקופ"ח תצטרך לשלם את ההוצאות. נשאלת השאלה, האם מותר לרופא לשלוח את החולה לבית החולים שבעירו, מחמת השיקולים האמורים?

תשובה. החולה צודק בחששותיו, והיא סיבה טובה שלא ללכת לקופת חולים בעיר אחרת, כדי שלא יראה מראות לא צנועים, ושלא יפסיד מצוות נר חנוכה. אולם לשם כך אינו רשאי לגנוב כספים מקופת החולים. והרי הוא יודע מה הקופ"ח מוכן לתת ללקוחותיו, והם נותנים את הטיפול במוקד, ולא דבר אחר, ולכן על החולה לשלם מכספו הפרטי כדי שיוכל ללכת לבית החולים שבעירו, וכל עוד שקופ"ח לא נותנת למטופליה את האפשרות היקרה יותר, אסור לנו ליטלם בלי רשותם.

אך יש לפנות לקופ"ח ולבקשם, מאחר והציבור שומר תורה לא צורך סמים וכיוצא בזה, ובשאר חטאים הגורמים אח"כ להוצאות רפואיות לקופה. לכן מן היושר לתת לציבור שומרי התורה את המצרך החשוב להם, והיא הצניעות והאפשרות לקיים מצוות כגון נר חנוכה (ב"מ נט, א).

ליקוטים וסיפורים נפלאים

על פרשת השבוע

בעריכת הגר"ב רובין שליט"א

"וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען" (לז, א)

פירש רש"י, ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף.

יש להבין זה הלא כתיב (תהלים קמה, יט) רצון יראיו יעשה. ויש לבאר דברי רש"י על פי מאמר חז"ל (שבת פט, ב), ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל, גלגל הקב"ה את הדבר על ידי יוסף וירד בכבוד גדול למצרים. לפי זה אפשר לפרש שיעקב ידע שהוא ראוי לירד למצרים בשלשלאות של ברזל לגלות, מחמת סיבה הידועה להבורא ב"ה, ולכן ביקש יעקב לישב בשלוה, היינו פירוש שהתפלל מה' שישב בשלוה, וה' ברוב רחמיו עושה רצון יראיו וגלגל הדבר שיקפוץ עליו רוגזו של יוסף כדי שירד למצרים בכבוד. זה שאמר הקב"ה, לא דיין לצדיקים במה שמתקן להם בעולם הבא, אלא בוודאי צריך אני לקבל בקשתם ותפלתם שמבקשים לישב בשלוה גם בעולם הזה (בת עין).

צדיקים תחילתם ייסורים וסופן שלווה (אמרי שפר).

ר' אלעזר בר' שמעון קרא בכל ערב לייסורים "אחי ורעי בואו..." ובבוקר הוציא מתחתיו 60 סדינים ספוגי דם ומוגלה (ב"מ פד.) נדמיין לעצמנו, אדם שמדי שבוע הולך למקום מסוים, שם הוא משלם ממיטב כספו תמורת... כאבים איומים, ועוד בסוף הוא מודה מקרב לב, וכך זה נמשך במשך חודשים תמימים, כל אחד יאמר שהאיש - "לא נורמלי",

כנראה הוא שוטה - שלקה בנפשו. לא ייתכן להסביר תופעה שכזו. ומה לגבי אם האדם בריא בנפשו לחלוטין... איננו מטורף כלל וכלל, ולמעשה המקום הזה שהוא מבלה בו מדי שבוע, זו בכלל - מרפאת שיניים. הוא משלם כסף בעצם לרופא שלו, והכסף שהוא משלם - זה אך ורק לטובתו - שהרי ברור שאם הרופא לא יטפל בשן הכואבת - הוא יסבול כאבים קשים ואיומים בעתיד. מפליא לגלות שכשמבינים את המשמעות - הכל נראה אחרת. כל אחד עובר בחייו מגוון רחב של ייסורים וכאבים עד בלי די. ומה עושים? בוכים ומתלוננים ואף מתקשים להתמודד, ובצדק, ייסורים הם לא דבר של מה בכך, ובפרט אם אין להם משמעות. לכן אל לנו לשפוט אדם המקבל ייסורים באהבה, הוא לא טיפש, הוא פשוט מבין שלמעשה, בסך הכל מתקנים לו את "השן" והכאבים הם סיוע לגוף - מניעה של כאב גדול יותר בעתיד. וכמו שאדם כזה מרגיש בטוח כאשר הוא נמצא בידי הרופא, כך עלינו להרגיש שכל מה שעובר עלינו, זה רק לטובתנו המלאה. האם זה מוזר להודות לרופא שיניים אחרי טיפול?...

"וישב יעקב" (לז, א). פירש רש"י, הפשתני הזה, נכנסו גמליו טעונים פשתן, הפחמי תמה, אנה יכנס כל הפשתן הזה, היה פיקח אחד משיב לו, ניצוץ אחד יוצא מהמפוח שלך ששורף את כולו, כך יעקב וכו'.

ולכאורה, הפחמי שואל "אנה יכנס הפשתן" והפיקח משיב כי יישרף, וכי זו תשובה ממין השאלה. אלא, הפשתן מרמז על המון העם שלא זכו כלל לתורה ואם כן עולה השאלה איך יזכו לשבת לעתיד לבוא בבית ה'? על כך משיב הפיקח שאפילו אדם פשוט ביותר, אם רק יתלהב לעבוד את ה' יתברך בכל להט נפשו, הרי שניצוץ קדושה זה ישרוף את כל הזוהמה עד שיגיע למדרגה גבוהה ביותר (הרה"ק ר' אברהם יעקב השני מסאדיגורה זי"ע).

השעיר ואמרו לאביהם (פסוק לב) 'זאת מצאנו'. לפיכך היה העונש בהם בגופם, שהתחיל השעבוד בהם אחרי מות יוסף מיד, ואחר זמן בהרואי מלכות שנדונו בגופותם, כי הגוף כתונת לנפש.

ויש שתירצו לפי דבריו, שאפשר שראובן גם כן השתתף בטבילת הכתונת בדם, ובמה שאמרו (שם) 'זאת מצאנו', ועל כן נענש.

תירוץ יב. הסכים לחרם שלא לגלות

למיסבר קראי (ועל פירוש רבינו אפרים, עמ' קד) תירץ בדומה לזה, שכיון שראובן הסכים לחרם שהחרימו שלא לגלות לאביהם, הרי זה כאילו מכרו. שאילו היה מספר הדבר לאביו, היה מציל את יוסף.

תירוץ יג. בשלב השנאה לא מיחה

נחלת זאב (וכאן) הקשה על תירוץ זה, שכל מה שראובן לא גילה ליעקב אבינו, היה בגלל החרם שהחרימו האחים, וראובן עצמו לא היה בשעת החרם [כמבואר בתנחומא (סי' ב) והובא בקושייתנו], אלא שהודיעוהו האחים מה שעשו, ושהחרימו מי שיגלה, ואם כן היה אנוס מלגלות, ומדוע היה צריך כפרה.

ותירץ, שאף ראובן היה גורם במכירה, משום שכל האחים שנאוהו על חלומותיו ועל דבריו, וגברה שנאתם עד כדי כך שבשכם קלקלו לחשוב שימיתוהו, ובאותה שעה ששנאוהו לא מיחה ראובן ביד האחים, ונמצא שאף הוא היה שותף במה שהגיעו לכך שמכרוהו, אף שלבסוף בשעה שבאו לכלל מעשה מיחה בהם [וראה עוד לעיל (תירוץ א)].

תירוץ יד. בגללו נעשו פני יוסף ירוקות

עוד הביא נחלת זאב (וכאן), שמבואר בתנחומא (שם), שהאחים מכרו את יוסף עבור עשרים כסף, שהספיקו לקניית מנעלים לכל אחד מהם. ומבואר שם, שאף על פי שיוסף היה יפה תואר, ובודאי היה שוה הרבה יותר מעשרים כסף, מכל מקום כיון שהושלך לבור, מרוב פחד הנחשים והעקרבים שבו, נשתנה זיו פניו וברח ממנו דמו, ונעשו פניו ירוקות, ולכן לא יכלו למכרו אלא בעשרים כסף.

ולפי זה תירץ, שנמצא שראובן שנתן את העצה להשליכו לבור, גרם על ידי כך שימכר יוסף. שהרי אלמלא השליכוהו לא היו פניו ירוקות, והאחים היו דורשים את הסכום המלא, ויתכן שלא היו הישמעאלים מסכימים לכך, ולא היה נמכר [ויש לדון בזה, שהרי בפשטות האחים רצו למכרו בכל אופן].

תירוץ טו. היו מבינים שאינו עבד

עוד תירץ נחלת זאב (וכאן) לפי זה, שיתכן שאם יוסף היה נראה במיטבו, היו הישמעאלים מבינים שאינו עבד, ולא היו קונים אותו, ונמצא שראובן גרם למכירתו.

תירוץ טז. הפשיטוהו ארבעה בגדים

עוד הביא נחלת זאב (וכאן) מה שפירש **רש"י** (פסוק כג), שהאחים הפשיטו את יוסף מחלוקו, ומכתונת הפסים שהוסיף לו אביו יותר מאחיו. ובמדרש (ב"ר פד, ט) מבואר יותר, שיוסף בא אליהם שמח ומלובש בבגדים נאים, והפשיטו אותו ארבעה בגדים [ויתכן שלא הפשיטוהו לגמרי, והשאירו עליו איזה בגד לכסותו, אבל את בגדיו הנאים הפשיטו]. ואפשר שבזה היתה יד כולם שוה, ואף ראובן השתתף במעשה זה, אף שלא היה בכך צורך לענין הצלתו.

ולפי זה תירץ [כעין הני"ל], שהורדת הבגדים הנאים גרמה למכירת יוסף, שהישמעאלים קנוהו לעבד. שהרי בודאי שלא יקנו בן של אדם נכבד כיעקב אבינו, שלבש בבגדים נאים, שיבינו שאביו יבוא ויוציאהו מידם, אך כיון שראוהו ללא בגדים נאים, הבינו שהוא עבד של האחים, ועל כן קנוהו. ונמצא שהורדת הבגדים שראובן היה שותף לה, גרמה למכירת יוסף, ועל כן היה צריך לכפר גם על מעשה ראובן.

תירוץ יז. התחנן שלא ישליכוהו לבור

אור החיים (להלן מב, כא) ביאר, שאף על פי שראובן לא השתתף במכירתו, מכל מקום הוא גרם לכך שהשליכו אותו לבור, למרות שיוסף התחנן אליהם שלא יעשו כן [מחמת פחד הנפילה, והבל הבור, והנחשים והעקרבים שנמצאים שם, ומחמת החשש שימות שם ברעב ובצמא, ואין לך מיתה משונה מזו], ובענין זה ראובן היה אשם יחד עמהם.

תירוץ יח. חלק עמם במנעלים

דביר קדשו (להלן מה, כב) הביא ליישב, שראובן קיבל את שכרו מהמכירה, וקנה אף הוא מנעלים בכסף שקיבלו עבור מכירת יוסף, ולכן נחשב לו כמי שמכרו [וראה מה שתירץ עוד לפי זה].

תירוץ יט. היה צריך להמתין

פני יעקב (עמ' 30) תירץ, שראובן חטא בכך שלא המתין עד ששייבו אותו אצל אביו, או עד שימכרו אותו, שהרי כאשר הלך מהם, היו יכולים להרגו [וכן מבואר בצרור המור (וכאן), שראובן צעק 'אנה אני בא' (פסוק לו), משום שהוא סובב הדבר בהליכתו. אך הסיק שראובן לא נתבע על כך, משום שכוונתו היתה להצילו. וראה עוד בזוהר (בראשית דף קפה, ב) שהאריך בשבחו של ראובן בזה].

תירוץ כ. פיקוח נפש דוחה כל התורה

פני יעקב (שם) הקשה על תירוצו, שמבואר **ברש"י** (פסוק כט) שבאותו יום הגיע

"אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה" (לז, ב)

כותב רבינו האור החיים הקדוש, שבגיל שבע עשרה, היצר והחומר האנושי מתגברים ביותר על האדם, ומביא את דברי הגמרא במסכת קדושין, שאחד האמוראים הקדושים אמר על עצמו, שהסיבה שהוא עדיף על חבריו ביראת שמים, כי הוא התחתן בגיל 16, ולא היה רווק בגיל 17, ורואים שבגיל זה מסוכן, וצריך זהירות מיוחדת.

לפי זה מסביר רבינו הקדוש מדוע מצינת התורה בתחילת הסיפור של יוסף עם אחיו, שיוסף היה בן 17 שנה, אלא כוונת התורה הקדושה, להסביר לנו איך הצליח היצר להתגבר על יוסף הצדיק, זהו מכיון שהיה בגיל שבע עשרה.

"והוא נער... כי בן זקונים הוא לו..." (לז, ב-ג)

בהיות יוסף עם אחיו עשה מעשה נערות כמותם, ובהיותו עם אביו הזקן התנהג כזקן ורגיל ועשה מעשה זקנה - ידע לכוון מעשיו ודרכיו עם כל אחד (כלי יקר).

"הנה השמש והירח... ויגער בו אביו" (לז, ט-י)

פירש רש"י והלא אמך כבר מתה וכו', ורבותינו (ברכות נה.) למדו מכאן שאין חלום בלי דברים בטלים.

נשאל הגאון ר' משולם איגרא זצ"ל כשהיה נער קטן: וכי מחלום אחד אנו דנים על כלל החלומות. ועוד, למה היה צריך יוסף להוסיף גם את הירח ובזה יתן מקום פיקפוק על כל החלום שלו. וענה שקושיא אחת מתרצת את השניה, כי כיון שיוסף ידע שאין חלום בלי דברים בטלים, לכן לא רצה להשמיט הירח כי אז היו מחפשים משהו אחר בתור דברים בטלים, ולכן סיפר החלום בכללותו,

נמצא שמחשבון יוסף למדו חז"ל שאין חלום בלי דברים בטלים.

"ויגער בו אביו... ואביו שמר את הדבר" (לז, י-יא)

הנה אמרו חז"ל (ברכות נה.) 'חלמא טבא חדויה מסתייה', פירוש שאם חלם האדם חלום טוב והוא שמח מחלומו הטוב, עלול הדבר שלא יתקיים חלומו כלל, כי בשמחה שיש לו מהחלום, בזה אכל כבר את הטוב שרצו ליתן לו מן השמים. בזה יובן מה שגער בו אביו, כי ידע שיתקיים למעשה, על כן גער בו ואמר האיך אתה חושב שהחלום הזה אמת הוא, והלא אמך כבר מתה, ומזה ראייה שאין בחלום ממש ואין לך על מה לשמוח. ומסיים הכתוב, למה גער בו, משום 'ואביו שמר את הדבר', שהיה מצפה שיתקיים החלום למעשה, לכן גער בו שלא ישמח עכשיו (וישמח משה).

"ויאמר לו לך נא ראה את שלום אחיך" (לז, יג)

האור החיים הקדוש מעלה קושיא גדולה, הרי אמרו חכמינו 'שלוחי מצוה אינם ניזוקים, והרי יוסף היה שליח מצוה, שהלך בשליחות אביו יעקב וקיים מצות כיבוד אב, ואיך הגיע מזה לידי נזק שלבסוף נמכר למצרים??? ומתרץ שמכירת יוסף אינו 'נזק', שהרי בסופו של דבר הביא רק טוב ותועלת גדולה, גם ליוסף שנעשה משנה למלך, וגם לעם ישראל שהוא זן ופירנס אותם. וכמו שאמר להם יוסף 'ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה להחית עם רב'. ובלשון קודשו של רבינו הקדוש: 'נזק שתכליתו הטובה ומעלה גדולה, אינו חשוב נזק'.

"נלכה דותינה" (לז, יז)

פירש רש"י: לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם.

יש לפרש, דהנה לכאורה איך יכלו השבטים לעשות רע ליוסף, הרי שלוחי מצוה אינם ניזוקים, ברם אחי יוסף ידעו שיעקב אבינו ע"ה ישלחו לשכם כמו שכתוב "הלא אחיך רועים בשכם" אם כן בדותן לא היה שליח מצוה וזה היה הנכלי דתות שאמרו בשכם "נלכה דותינה", שאז שפיר לא יהיה שלוחי מצוה (פנינים יקרים).

זמנו של ראובן לשמש את אביו, ואם כן לא חטא בכך שלא המתין. ותירץ, שפיקוח נפש דוחה את כל התורה כולה, ולכן חטא בכך שלא המתין [וראה מה שהוסיף לדון בזה, שלכאורה יוסף בין כך היה בבור מלא נחשים ועקרבים, ועוד].

תירוץ כא. 'בכתפיו' היה מביאו¹

יפה תואר (שם) כתב תירוץ זה ביחס לקושיה השניה, שלכן לא נבנה המקדש בחלקו של ראובן, משום שהיה לו לעמוד שם ולשמרו.

ובשערי ישועה (כאן) ביאר לפי זה מה שאמרו חז"ל (ויקרא רבה לד, ח), אילו היה ראובן יודע שהקב"ה כותב עליו (כאן) 'וישמע ראובן ויצילהו מידם', בכתפיו היה מוליכו אצל אביו. ותיבת 'בכתפיו' צריכה ביאור [ולפנינו במדרש (שם) לא מופיעה תיבה זו. אמנם במהדורת מרגליות (שם) נכתב 'בכתפו', וכן ברות רבה (וה, ו)]. וביאר שהכוונה למה שנאמר (דברים לג, יב) 'ובין כתפיו שכן', שנבנה המקדש בחלקו של בנימין (רש"י שם), ואם כן אם ראובן היה מביאו, היה זוכה שהמקדש היה נבנה 'בכתפיו', והכוונה שבעבור כתפיו היה מביאו.

תירוץ כב. נתרצה למעשיהם

נחלת עזריאל (כי תשא ד"ה וע"פ; ואתחנן ד"ה על כן) תירץ בשם **יפה תואר** [ראה בדבריו לעיל (תירוץ א)], שכיון שראובן נתרצה אחר כך למעשיהם, נתחייב מדין שותף, שהם עשו שליחותו [וכתב שמוכח מכך שיש שלוח לדבר עבירה, עיין שם].

תירוץ כג. חלקו היה בחוץ לארץ

משנת חיים (בראשית סי' קיז אות ב) תירץ, שכיון שראובן קיבל את חלקו בעבר הירדן, ומקום זה אינו ראוי להשראת השכינה, לכן לא נבנה בית המקדש בחלקו, אף שלא היה במכירת יוסף.

תירוצים נוספים והוספות

כד. משנת חיים (שם) הקשה על תירוץ, שלכאורה אם ראובן היה ראוי שיבנה בית המקדש בחלקו, היה מקבל חלק גם בארץ ישראל, ועליו היה נבנה בית המקדש. ויש שתירצו בפשטות, שכיון ששבט ראובן לא רצה חלק בארץ ישראל, אלא בעבר הירדן, אין לתת לו בשני המקומות.

כה. יפה תואר (שם) הקשה, מדוע לא נבנה המקדש בחלקו של יוסף עצמו. ותירץ, שכיון שיוסף היה בעל המעשה, לא נכון היה שיזכה בדבר, כיון שעל ידי כך תיחלש דעתם של שאר השבטים. כמבואר בברכות (כו, ב) במעשה עם רבן גמליאל ורבי יהושע, שלא רצו למנות את רבי יהושע לנשיא, כיון שהמעשה אירע עמו, ואם כן תיחלש דעתו של רבן גמליאל.

כו. עוד תירץ יפה תואר (שם), שיוסף לא ביקש שיבנה בתחומו, משום שידע שה' מאס בו כשנחרב משכן שילה, שנאמר (תהלים עח, ס; סז) 'זיטוש משכן שילו וגו', וימאס באהל יוסף' [וכתב שזהו התירוץ הנכון ביותר].

כז. עוד תירץ יפה תואר (שם), שלא נבנה המקדש בחלקו של יוסף, כיון שאחיו נענשו על ידו, ומי שחבירו נענש על ידו, אין מכניסים אותו במחיצתו של הקב"ה, כמבואר במעשה עם נבות (ראה שבת קמט, ב).

כח. עוד כתב יפה תואר (שם), שאף על פי שיוסף לא מסר דין על אחיו לשמים [בשונה מנבות (שם)], גם באופן זה נאמר הכלל הנזכר, שכל מי שחבירו נענש על ידו אין מכניסים אותו במחיצתו של הקב"ה, כמבואר **בתוספות** (ב"ב כב, א ד"ה אנא).

כט. יש שתירצו לפי זה גם הקושיה הראשונה, שמטעם זה התגלגל יוסף עצמו באחד מעשרה הרוגי מלכות, משום שאחיו נענשו על ידו, ועל כן היתה תביעה עליו.

ל. מהרח"ו (שער הגלגולים פ"ז) כתב בדומה לזה בשם **האריז"ל**, שהעשירי היה כנגד יוסף, לפי שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה (ויבמות קכא, ב), ובסיבת יוסף אירע מה שאירע. וראה מה שביאר, שנתבע על מה שהיה עם אשת פוטיפר [וצ"ע אם נתבע רק על אשת פוטיפר, וכן משמע **בחתם סופר** (קובץ תשובות סי' פה), או שנתבע גם על עצם המכירה, כמבואר לעיל (תירוץ ב)].

לא. עוד כתב מהרח"ו (שם) בשם **האריז"ל**, שיוסף נתגלגל ברבי ישמעאל כהן גדול [וראה מה שהרחיב בטעם הדבר, וכתב שאשת פוטיפר נתגלגלה בבית הקיסר, שחמדה את רבי ישמעאל]. אמנם **בסדר הדורות** (ג"א תת"פ) הובא, שרבן שמעון בן גמליאל היה כנגד יוסף, ורבי עקיבא היה כנגד יששכר.

לב. השל"ה (צאן יוסף אות ז) כתב בשם המקובלים, שיוסף נתגלגל ברבי עקיבא, ולכן נקרא (מעשר שני פ"ה מ"ט, ועוד) 'עקיבא בן יוסף' [וראה **בשערי הגלגולים** (שם) שכתב בדומה לזה, אך לא כתב בפירוש שהוא גלגול של יוסף, ומשמע מדבריו שאין זה סותר לכך שהתגלגל ברבי ישמעאל, וצ"ע].

לג. עוד כתב השל"ה (שם), שאין זה סותר למבואר לעיל (תירוץ ז) שרבי עקיבא היה כנגד השכינה, משום ש'שיתוף השכינה הוא יוסף שהוא המרכבה וכו', נמצא בחינת יוסף הוא השכינה וגלגול רבי עקיבא, והוא עקיבא בן יוסף, ויצתה נשמתו באחד תחת השכינה' [וראה עוד **באהבת ישראל** (למהר"י הגר, מקץ אות רכ)].

¹ התירוצים הבאים (כא-כד) מיישבים בעיקר הקושיה השניה [שבסוגריים], מדוע לא נבנה המקדש בחלקו של ראובן.

"ויאמר האיש נסעו מזה כי שמעתי אמרים נלכה דתינה וילך יוסף אחר אחיו וימצאם בדתן" (לז, יז). רש"י הקדוש מביא את פירוש חכמינו זכרונם לברכה, שמפרשים המילה 'דוּתִינָה' שהם מבקשים עצות ומחשבות איך להמית את יוסף.

ושואל רבינו האור החיים הקדוש שאלה עצומה, אם כן האיד המשיך יוסף וחיפש אותם, הרי ידע שהוא נמצא בסכנה, ואיך המשיך ללכת? ומתרץ רבינו הקדוש שהמלאך אמר ליוסף רק את המילים 'שמעתי אומרים נלכה דוּתִינָה', והבין יוסף שאפשר לפרש ב' פירושים, א' - כפשוטו שהלכו לעיר דותן, ב' - שהלכו לבקש נכלי דתות להרוג את יוסף. ויוסף מחמת אהבת ישראל שבו הכריע שהפירוש כפשוטו, ולא רצה לפרש את הפירוש הרע. ובזה מפרש רבינו הקדוש הפלא ופלא את המשך הפסוק 'וילך יוסף אחר אחיו' שיוסף הלך אחר מצב שעדיין הם 'אחיו', למרות שהבין גם אפשרות, שהם מבקשים לו נכלי דתות. ומוסיף האוה"ח הק' שבשכר שעמד יוסף בגודל הנסיון הזה, ודן אחיו לכף זכות, זכה לגדולה במצרים במידה גדושה. וזה לשון קודשו: 'ואולי כי באמצעות דבר זה השלים ה' גדישת סאה גדולה וכבוד אשר השיג אחר כך במצרים'.

"ועתה לכו ונהרגו ונשליכוה באחד הבורות ואמרנו חיה רעה אכלתהו" (לז, כ)

יש לתמוה, וכי בגלל דיבתו רעה מגיע לו עונש חמור כל כך להשליכו לבור כדי שימות שם? אלא, לפי מה שאמרו רבותינו ז"ל בתלמוד (ערכין טו) שהמדבר לשון הרע ראוי להשליכו לכלבים, יש לומר שלכן השבטים ישבו ודנו ופסקו עליו שחייב מיתה. (ספרים). ועוד יש לומר, שהשבטים דנו את יוסף לפי רום מעלתם כי ממה שציפרו לאחר מכן את השכינה לעשרה כדי שאף אחד לא יגלה §לעקב את אשר נעשה, מוכח שהיו קדושי עליון וקשורים לה יתברך, ולפי גדלותם

כשחשד יוסף בהם שאוכלים איבר מן החי חשו השבטים שיוסף מוריד אותם ברוחניות, כי נגרמה להם חלישות בעבודת הבורא.

"וישמע ראובן ויצילהו מידם" (לז, כא)

2 פעולות נעשו כאן, ראובן פתח בהצלה תחילה שנאמר "וישמע ראובן ויצילהו מידם" וזכה שפתח הכתוב בו בערי מקלט תחילה (ודברים ד, מד) "את בצר במדבר בארץ המישור לראובני". ויהודה שעליו נאמר "ויאמר יהודה אל אחיו מה 'בצע' כי נהרוג את אחינו". ולכאורה צריכים להבין, הרי עצתו של ראובן היתה להשליכו הבורה, והבור היה מלא נחשים ועקרבים, ואילו יהודה ייעצם למכרו, שלא היתה כרוכה בזה סכנת נפשות, ולמה מהללים פעולת ראובן ומגנים עצת יהודה, עד כדי כך שרבי מאיר אומר (סנהדרין ו:): לא נאמר "ובוצע ברך ניאץ ה" (תהילים ג, י) אלא כנגד יהודה, וכל המברך (משבח) את יהודה הרי זה מנאץ.

בעת שנשא דברים לטובת מוסדותיו המפורסמים, אמר הרב מפוניבז' הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זי"ע כך: "קח בחור יהודי בן 17 ושים אותו במצרים – הוא בסכנה רוחנית עצומה, מה יעשה הבן ולא יחטא... לכן מגנים חז"ל את עצת יהודה "לכו ונמכרנו" שיש בה אמנם הצלה גשמית מנחשים – אך סכנה רוחנית עצומה, וכל המשבח דבר זה הרי זה מנאץ. אבל בהצלת – ראובן כתוב בפסוק "למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו" זו הצלה אמיתית – עיקר כוונתו להחזירו לבית מדרשו של אבא.

משל לאדם שנפל לבור, וצעק בכל כוחו לעזרה. לפתע הגיע רופא שגבהל מעומק הבור, וזרק לו תרופות באמרו, אם תחלה בבור תעזר בתרופות. סנדלר שעבר במקום זרק לו נעליים חדשות והקצב זרק לו בשר טרי. האדם שכמעט התייאש חשב לשים סוף לחייו, עד שלפתע הגיע חברו הטוב ביותר שהיה

לד. בסדר הדורות (שם) הובא, שבאמת ראובן לא נכלל בחטא זה, ולא נתגלגל בעשרה הרוגי מלכות. והיה ראוי שיפול העונש על יוסף כפליים, כי נחשב לשני שבטים, אפרים ומנשה, ומכל מקום לא קיבל עונש אלא לשבט אחד.

לה. עוד הובא בסדר הדורות (שם), שאפשר שהחכם שהיה כנגד יוסף היו אביו ואמו אחד מאפרים ואחד ממנשה [ויש שביארו באופן אחר, לפי מה שמשמע מדברי האריז"ל שהובאו לעיל (לא-לב), שיוסף נתגלגל גם ברבי עקיבא וגם ברבי ישמעאל. אמנם עצם הנידון צ"ע, מדוע צריך עונש כנגד מנשה וכנגד אפרים, הרי התביעה היתה על יוסף, ויוסף הוא אחד].

לו. עוד הביא בסדר הדורות (שם) לבאר כנגד מי היו עשרה הרוגי מלכות [וחלק מהדברים נתבארו לעיל, או שנתבאר אחרת]: **א.** רבי אליעזר בן שמוע כנגד שמעון, שהרי **'בן שמוע'** אותיות 'שמעון'. ואפשר שגם היה משבט שמעון. **ב.** כנגד לוי היה רבי ישמעאל כהן גדול, שהיה משבט לוי. **ג.** כנגד יהודה היה רבן שמעון בן גמליאל, שהיה משבט יהודה. **ד.** כנגד יששכר היה רבי חוצפית המתורגמן, שכן יש בו תיבת 'חמור', כפי שנאמר (להלן מט, יד) ביששכר. **ה.** כנגד יוסף, רבי עקיבא בן **יוסף**. **ו.** כנגד דן, רבי חנינא בן תרדיון, שיש בשמו תיבת 'דן'. **ז.** כנגד זבולון, רבי יהודה בן תימא. **ח.** כנגד גד, רבי ישבב. **ט.** כנגד נפתלי, רבי יהודה בן בבא. **י.** כנגד אשר, רבי חנינא בן חכינאי [עייין שם הטעם בכל האחרונים].

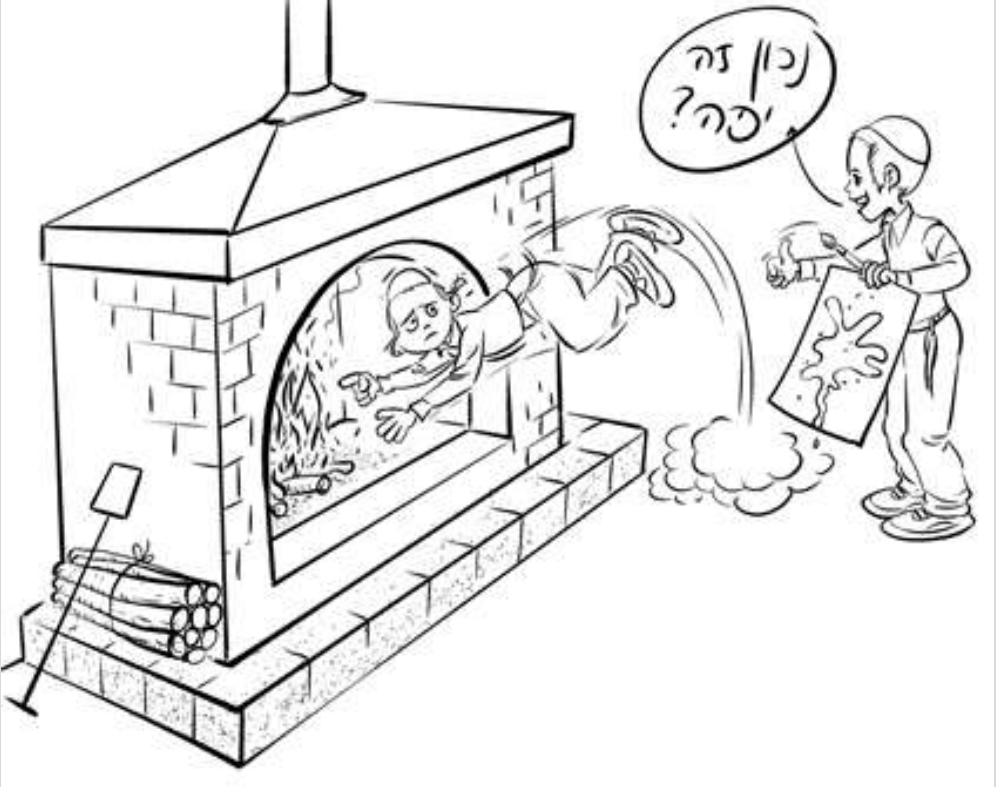
לז. רבינו בחיי (להלן מד, יז) האריך הרבה בענין עשרה הרוגי מלכות, ובתוך דבריו כתב שאותם חכמי ישראל באמת לא מתו, אלא הוחלפו באחרים, ובכך שטעמו טעם מיתה נתכפר להם.

כיצד תנור מוסרה עצמה למיתה שלא היתה

חייבת בה?

והיא שלווה אל זמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה (לח, כה)

לא רתה להלבין פניו ולומר ממך אני מעוברת, אלא לאיש אשר אלה לו אמרה, אם מעמנו יודה יודה, ואם לאו יקרפוני ואל אלבין פניו, מכאן אמרו נוח לו לאדם שיפיל עלמו לכבשן האש ואל ילבין פני חזירו כרבים (כס"י)

פרי מגדים (תיבת גמא, מתן שכרן של מצוות חקירה ה) כתב, שודאי שמעיקר הדין לא היתה צריכה תמר למסור נפשה על כך, שהרי דעת תוס' (סנהדרין עד, ב ד"ה והא) שאם עומדים להשליך אדם על תינוק, אין צריך למסור נפשו, דמאחר שאין עושה מעשה בידים מותר לו להציל עצמו בחייו של חבירו. וה"ה הכא, שהרי אינה הורגת את יהודה בידיה, ולכך מותר לה להציל עצמה. אלא שמכל מקום נהגה לפנים משורת הדין ומסרה עצמה לשריפה [ודלא כשיטת תוס' (סוטה י, ב ד"ה נח) ורבינו יונה (שע"ת ש"ג סי' קמ)].

ותמוה, מאחר שאינה חייבת בכך, כיצד מסרה נפשה למיתה, הא דעת רוב הפוסקים (רמב"ם פ"ה מהל' יסודי התורה ה"א; רמב"ן סנהדרין יח, א במלחמות; טוש"ע יו"ד סי' קנז), שהמוסר עצמו על מצוה שאינו חייב למסור נפשו לקיימה, הרי זה מתחייב בנפשו [הן אמנם שיטת תוס' (ע"ז כו, ב ד"ה יכול) שמותר לאדם להחמיר ולמסור נפשו על כל אחת ממצוות התורה. אמנם זה דוקא היכא שאונסים אותו לעבור עבירה, דאזי מקדש את שמו יתברך כשמוסר עצמו למיתה, אמנם בחולה שיש בו סכנה, ודאי מחוייב לרפאות עצמו באיסורי תורה, ולכאורה ה"ה הכא, וצ"ע. עוד בענין זה, ראה מש"כ ב'ספר עיון הפרשה - עניני מצוות שבין אדם לחבירו' (עמוד ק-קב)].

(גליין קמ פרשת וישב אות ה)

תשובת מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א

שלא יחשדו אחרים

תשובת מרן ראש הישיבה רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א

לכאורה דברי הפ"מ צ"ע, מהי ההשוואה למי ש"זורקים אותו על התינוק", הלא ודאי שלהיות "נזרק", אין בו מעשה, ואילו המלבין פני חבירו, הלא זהו עיקר דינו, שהוא חייב על "הלבנת הפנים". וזה ודאי, שעל מעשה הלבנת פנים, כמות שהוא, חייבים. ואין איפוא שום ספק, שבמעשה של תמר [אילו היתה אומרתם או עושתם], היה משום הלבנת פנים, ומדוע לא תתחייב על כך.

וע"כ דכוונת הפ"מ היא, שזה גופא הוא החידוש, שאעפ"י שמצד ה"מעשה", אין בו כדי לחייב מסירות נפש, אבל אם ב"הלבנת פנים" מדובר, הרי זהו עיקר דינו, ש"מוטב יפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו".

ותו לא קשיא האיך מסרה תמר נפשה, שכן זהו גוף חידושא דהמלבין פני חבירו, ש"מוטב יפיל עצמו" וכו'.

* * *

יש להדגיש, שמדברי התוס' סוטה י ע"ב נראה, שכוונת המאמר היא ל"יהרג ואל יעבור". אבל מדברי ראשונים אחרים נראה שהכוונה היא רק ל"נוח" לו לאדם", אבל לא ל"יהרג ואל יעבור". ולשיטת התוס' צ"ע, מהו הלשון "נוח לו לאדם", מדוע לא אמרו כפי שאמרו בג' עבירות.

ויתכן, שאעפ"י שמצד חומר העבירה, שוה הוא ה"מלבין פני חבירו" לשאר ג' עבירות, אבל מצד ה"מעשה", כיון שאינו מעשה גמור, לכן אין כאן ציווי של "יהרג ואל יעבור", רק אמרו ש"נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש". והכוונה היא, פשוטו כמשמעו, להורות שמה שיארע לו לאדם בכבשן האש, הוא "נוחיות" כלפי מה שיארע עם אדם ה"מלבין פני חבירו".

ולפי"ז, כל דברי הפר"מ, כפי שהובאו וכפי שהובנו כאן, לא אתי אליבא דתוס' הנ"ל.

* * *

הספר "תבת גמא" אינו למראה עיני, אך צריך לי עיון גדול [גם לפמ"ש בדבריו] מש"כ ש"מלבין פני חבירו" אינו מעשה, או שאילו היתה תמר מלבינה את פניו, לא היה זה על ידי מעשה.

כל זה צ"ע, שכן מלבד שזה נסתר מהתוס' הנ"ל ועוד, מלבד זאת, אף גופה של סברא צ"ע, האומנם "מלבין פני חבירו", אינו "מעשה", הלא זהו "מעשה" הלבנת פנים כמש"נ.

גם נראה, שאין לך "בדיבורא איתעביד מעשה" גדול מזה, מאי שנא זה מ"ממיר", שאמרו עליה "בדיבורא איתעביד מעשה". והלא ודאי אין זה דומה ל"עדים זוממין", שעליהם נאמר שעדותם בדיבור אינו מעשה, וההבדל מבואר, דשאני ע"ז, שהדיבור אינו עושה מעשה בפועל, אלא אך זומם בעדותו. משא"כ ב"תמורה" וב"מלבין פני חבירו", הלא המלבין עושה את החפצא של הלבנת הפנים. אמנם, אין הדיבור כשלעצמו "מעשה", אבל כשהדיבור יוצר "איתעביד מעשה", זה עצמו מחשיבו ל"יש בו מעשה".

אך כבר אמרתי שלא ראיתי את דברי התבת גמא במקורם, ותרתי למצוא דילמא כוונת הפר"מ, אינה אלא שתמר, אילו הלבינה, היה זה ללא מעשה. אבל לא מצאתי שום סברא לחלק בין מעשה תמר, לבין מעשיהם של אחרים.

תשובת מרן הראב"ד רבי משה שטרנבוך שליט"א

בעריות מצאנו, שאע"פ שבקרקע עולם אין חיוב יהרג ואל יעבור, אבל מותר למסור נפש, וכמבואר בכתובות ג' ע"ב דאיכא צנועות דמסרי נפשיהו, והרי דבג' עבירות גם באופן שאין חיוב להיהרג, מ"מ המוסר נפשו מקיים מצווה. וה"ה גם הכא לגבי שפיכות דמים, אע"פ שבקרקע עולם אינו חייב למסור נפשו, אבל כיון שהוא מג' עבירות חמורות שרי למסור נפשו.

תירוץ א. בבני נח לא נאמר 'וחי בהם'

בנין ציון (לבעל ערוך לנו, שו"ת סי' קעב-קעג) הקשה קושיה זו על תירוץ הפרי מגדים (שם), שאסור למסור הנפש בעבירות שדינן 'יעבור ואל יהרג'.

והביא שתירצו, שאף לדעות שאסור למסור נפש, זהו דווקא בישראל שנאמר בו (ויקרא יח, ה) 'וחי בהם', ודרשו (וימא פה, ב) 'ולא שימות בהם', אבל בן נח שלא נאמר בו 'וחי בהם', רשאי להחמיר על עצמו [כמבואר ברא"ם (שמות ד, כד) ובחמדת שלמה (שו"ת או"ח סי' לח ד"ה ולפי זה)]. והוא הדין לתמר, שהיתה רשאית להחמיר על עצמה [וכן תירצו הגר"ש רוזנבסקי (זכרון שמואל, סי' סה אות כט), יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' יג), להורות נתן (שו"ת ח"ח או"ח סי' ב אות ו), דרך ישרה (ח"ב סי' כח) ויקרא

מחוסר מקצוע. הסתכל לתוך הבור וקפץ פנימה. התחיל האדם לצעוק על חברו בשביל מה קפצת לבור עכשיו שנינו נמות פה, אך החבר הסתכל על האדם ואמר לו: "אתה חברי הטוב נפלת לבור הנורא הזה אבל אני כבר הייתי בבור הזה ואני יודע את הדרך החוצה, בוא אחרי..." וכך הוציא החבר את האדם מחוץ לבור. זהו ההבדל בין הצלה גשמית להצלה רוחנית ואמיתית.

"והבור רק אין בו מים" (לז, כד)

בפרשתינו נאמר שראובן רצה להציל את יוסף מיד אחיו השבטים הקדושים, והציע להשליך את יוסף לבור. ומעלה רבינו האור החיים הקדוש שאלה עצומה ומפורסמת, הרי לכאורה, ראובן הפיל את יוסף מן הפח אל הפחת, שהרי הבור היה מלא נחשים ועקרבים, וכמו שדרשו חכמים מהפסוק 'הבור ריק אין בו מים' שהוא היה ריק ממים, אבל היה מלא בנחשים ועקרבים, ואם כן איזה הצלה יש בזה? ומתרץ שכל אדם הוא בעל בחירה, ולכן יכול להרוג ולהזיק אף על פי שלא נגזר כן מן השמים, מה שאין כן בעלי חיים אינם יכולים להזיק אם לא נגזר כן מהשמים. ולכן נאמר אצל ראובן 'ויצילוהו מידם' - שהציל אותו מאחיו שהם בעלי בחירה, והכניסו לבור נחשים ועקרבים שאינם בעלי בחירה, כי ראובן הכיר בצדקותו של יוסף, וידע שהנחשים והעקרבים לא יפגעו בו. לעומת זאת השבטים שסברו שיוסף חטא, היו בטוחים שהוא יפגע על ידי הנחשים והעקרבים.

והאדמו"ר רבי יצחק אייזיק מקאמארנא זצוקללה"ה ב'ספרו שולחן הטהור' מספר, שפעם נסע רבינו האור החיים הקדוש בשיירה במדבר, ולקראת כניסת שבת קודש הודיע להולכים עמו כי אין הוא חפץ להמשיך בדרך. התאגדו לעומתו כל אנשי השיירה ומיאנו לשבות עמו בלב המדבר. נותר איפוא לבדו, ונעשה לו נס ובא אריה ורבץ בסמוך לו, שקט ושאנן, ונשלח משמים להגן עליו מכל חייתו יער, וברביצתו נותר עד לצאת השבת.

חיות שזיהו את מקום מושבו והתקרבו כדי לטורפו, נסו בראותם את האריה הרובץ בסמוך. לאחר הבדלה, שבה השיירה לאותו מקום, והתברר שבמשך עשרים וארבע שעות נבוכו בדרכם ולא מצאו נתיבם.

"והנה אורחת ישמעאלים באה מגלעד, וגמליהם נושאים

נכאת וצרי ולוט" (לז, כה)

וברש"י 'למה פרסם הכתוב את משאם, להודיע מתן שכרן של צדיקים שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע, ולזה נזדמנו בשמים שלא יוזק מריח רע'.

ולכאורה קשה, וכי במצב שפל כזה - כשעומדים למכרו ולהרחיקו מבית אביו לדורות עולם, מבלי דעת מה יעלה בגורלו ברוחניות ובגשמיות היש אז איזה 'נפקא מינה' איזה ריח נודף סביבו אם ריח טוב או לאו, אלא, שאין הקב"ה מביא על האדם שום צער יותר מהנקצב עליו אפילו כמלא נימא, וכיון שריח רע לא נגזר עליו בנוסף לעצם המכירה, סיבבו מן השמים שישאו עמם ערביים 'נכאת צרי ולוט' - שלא כמנהגם. היודע עיקר זה, ישתנו חייו לטובה ולברכה, ביודעו שכל הצער אשר בא עליו מדוד בפלס ומידה, ולעולם לא יצטער אפילו כקליפת השום יותר מהמגיע לו לטובתו השלימה (באר הפרשה).

"הכתנות בנך היא" (לז, לב) ידוע שכאשר מתייחסים לשונא אין קוראים לו בשמו הפרטי, כפי שמצינו בשאל ששאל "מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם שלשום אל הלחם" (שמואל א כ, כז) ולא קראו בשמו 'דוד'. על כן כששאלו אחי יוסף את יעקב "הכתנות בנך היא" (ולא הזכירו את שמו) אמר יעקב "חיה רעה אכלתהו" היינו אחיו (שהתנהגו כחיות) הרגוהו... והראיה, כי "טרף טורף יוסף" - שטרפו והבליעו את שמו...

"הוא מוצאת והיא שלחה" (לח, כה)

מכאן שנוח לו לאדם להפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים (סוטה י:).

כשהוצרך הרה"ק רבי יצחק מאמשינוב זי"ע לעבור ניתוח, הדבר גרר עמו שאלה להלכה. הספק שנתעורר היה אם במצב מסויים זה יהיה אסור להזכיר דבר שבקדושה למשך כמה ימים. בהתייעצו עם גדול אחד בענין זה, פסק לו אותו רב לאיסור, והתיר לו הרהור בדברי תורה אך לא דיבור. התלבט קשות הרה"ק, אם לא יעבור את הניתוח נשקפת לו סכנת חיים, ואם אכן ינותח ויקבל עליו הפסק, איך יוכל לעמוד כמה ימים ללא תפילה. הצדדים כבדו עליו מנשוא, צד אחד סיכן את גופו, וצד שני החריד את נשמתו, ואמנם החליט מטעם זה, 'שב ואל תעשה עדיף', והיינו לבל יעבור הניתוח, יהיה מה שיהיה. ממקום אחר נתבררה אז ההלכה, ונמצא מקום להתיר אף דיבור תורני שלא כפסקו של הרב הנ"ל, ובכל זאת עמד בסירובו לעבור את הניתוח, שהרי יתכן והרב הנ"ל יבוא לבקרו אחרי הניתוח, ומבלי משים לב יזכיר דבר תורה או תפילה מול פניו, ובזה יגרום חלישות הדעת להרב, שעוברים על פסקיו. לא הועילו טענות ומענות מקורביו על זה, הרה"ק מאמשינוב עמד בשלו, וכי איך אפשר לפגוע בכבוד יהודי, ותלמיד חכם על אחת כמה וכמה. עד שהבטיחו מקורביו שימנעו מלהכניס איש אליו בימים אלו מחמת חולשתו, אז השתכנע והסכים לניתוח (משמרת הקודש חלק א' עמוד ר').

“זכרתני... והזכרתני” (מ, יד)

המדרש בפרשתנו אומר: “אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו - זה יוסף. “ולא פנה אל רהבים” - ע"י שאמר יוסף לשר המשקים “זכרתני” “והזכרתני”, נוספו לו שתי שנים שנשאר בבור. השאלות: א. אם המדרש משבח את יוסף ששם מבטחו בה', אז למה נענש על כך שביקש משר המשקים שיזכירו בפני פרעה? ב. הרי יש חובת השתדלות, אז למה בקשתו של יוסף לא נחשבת השתדלות שאדם חייב לעשות? סיפר הרב מבריסק בשם אביו מעשה שהיה: נפוליאון הגיע לעיר שכבש מיד הרוסים, וערכו לכבודו נשף מפואר, לחגיגה הוזמנו אנשי ממשל ואנשי דת שהשמיעו נאומים על הכובש האדיר. נפוליאון הבחין שבין נציגי הדת נפקד מקומו של רב יהודי ולכן דרש בתוקף להביא רב שגם יישא את נאומו לכבודו. בעיירה הסמוכה כיהן רב ישיש שהובהל למקום הנשף ונתבקש לשאת מדברותיו. הוא פתח בהתנצלות שמעולם לא נאם בפני קיסר ומלך וכן התנצל על כך שלא היה סיפק בידו להתכונן, מה שאוכל לומר, אלו דברים מתוך פרשת השבוע שמדבר אני אל קהלי. נפוליאון דרבן את הרב לנאום, תוך שהוא אומר שהוא מעדיף לשמוע דברים שלא הוכנו מראש מתוך התורה הקדושה מאשר לשמוע דברי חנופה שלא מבטאים את מה שבלב.

וכך פתח הרב ותיאר בכישרון רב את המסופר בפרשתנו והגיע אל יוסף שמבקש משר המשקים “כי אם זכרתני... ועשית נא עמדי חסד, והזכרתני אל פרעה והוצאתני מן הבית הזה”. שאל הרב: מה זה “כי אם”? יוסף היה צריך לבקש אחרי שפתר את החלום, נא הזכירני לפרעה? אלא, כשיוסף פתר את החלום, הפריך שר המשקים את הפתרון וטען כך: כשאדם נחשד בחטא למלוכה הריהו נלקח ונחקר ונכלא ונשפט ואז מתבררים הדברים, אם אכן חטא יישלח לענישה בכלא ואם יצא זכאי הריהו יוצא לחירות. לא כן הדבר כאשר החשוד הינו משרי המלך, כי אז יזמנו אותו בחשאי לשימוע ואם מתברר שיש דברים בגו מעלים את רף החקירה בעוד שלב ורק אם יש הוכחות ברורות וצועקות לשמים אז יישפט וייכלא (וגם אם ישוחרר, לא ישוב כבר לכהונתו). טוען שר המשקים: אם הושלכתי כבר לכלא, זה בלתי מציאותי לחלוטין ששיבוני לכס תפקידי!

עונה לו יוסף, הכל נכון ויפה אם אכן הושלכת לכלא בגלל החטא שלך - זבוב בתוך גביע היין. אבל דע לך שכל עצם ישיבתך בכלא אינה בגלל הזבוב בכוס, אלא כדי שאתה תפגוש אותי כאן ותזכירני בפני פרעה וע"י כך אשתחרר. ולכן דרך הטבע הרגילה (שלא תחזור להיות שר) אינה קיימת במקרה שלך. וזהו הרמז במילים “כי אם זכרתני”, לומר לך שלא מחמת חטאך לפרעה אתה נאסרת, “כי אם” - כדי שתזכור אותי ותוציאני מהכלא הזה. זו כל הסיבה שאתה כאן!

סיים הרב את נאומו ואמר: שלא יחשוב המלך שביקורו כאן הוא לטובת הגויים שנאספו לכבודו, להם לא חסר כלום. כל הופעתו כאן, זה ע"י מסובב הסיבות על מנת להקל מהמיסים והגזירות שמוטלים עלינו היהודים. ואכן, הדרשה עשתה רושם עז על נפוליאון שציווה למחוק את החובות והגזירות של יהודי העיר. לפי זה יובן שוודאי שיוסף שם את כל מבטחו בה' וכפי שהמדרש מצטט את הפסוק “אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו”. רק כאשר ראה יוסף שחלום שר המשקים ומאסרו קשור אליו, הוא ביקש להעביר את המסר הזה לשר המשקים. ולפי גדלותו של יוסף היה בכך פגם כלשהו: כאשר אתה רואה את הנס מתרחש והולך ומבין שהוא שייך אליך, אל לך להתערב בו, זה כבר מעבר להשתדלות.

“ולא זכר יוסף... וישכחהו” (מ, כג)

רש"י מבאר שמשום שתלה יוסף את ביטחונו בשר המשקים, נענש והיה במאסר שנתיים ימים.

המהר"ם מאמשינוב שאל: מדוע יש צורך בכפילות לשון: ולא זכר... וישכחהו". והוא תירץ: שמיד שביקש יוסף את עזרתו של שר המשקים, הבין כי עבר עבירה בכך שלא בטח בה' אלא שם מבטחו בבשר ודם, משום כך התפלל מיד לקב"ה

דאורייתא (וכאן). אמנם ראה בבנין ציון (שם) שדחה תירוץ זה.

תירוץ ב. הנידון היה אם הדבר 'נוח לאדם'

הגר"ח שמואלבליץ (הובא בטללי אורות כאן) ביאר, שמעשה תמר היה קודם מתן תורה, שעדיין לא נצטוו על המצוות. וידועים דברי הנפש החיים (ש"א פכ"א), בענין יעקב שנשא שתי אחיות, שעשה כן משום שידע בהשגתו בעולמות העליונים, שעל ידי זה יתקנו חידושים גדולים בכל העולמות, ועל ידן יבנה בית ישראל. וכל זה אפשרי קודם שניתנה תורה בסיני, אבל לאחר מתן תורה, חלילה לעבור על שום מצוה, אף באופן שיגרמו תיקונים עליונים.

ונמצא שקודם מתן תורה לא עמד האדם בפני הכרעה אם 'מותר' או 'אסור', אלא היה עליו לבחון את התועלת שתצא מכל מעשה, ולהכריע מה כדאי. ומנכונותה של תמר למסור נפשה, אנו למדים שאף מבחינת התועלת שבדבר, כדאי לאבד ג' נפשות, אף שבנפשות אלו תלויים ועומדים מלכות בית דוד ומלך המשיח, ובלבד שלא להלבין פני חבירו ברבים. ולכן חז"ל (ברכות מג, ב; וברש"י כאן) לא אמרו 'חייב אדם להפיל עצמו לכבשן האש', אלא 'נוח לו לאדם', כלומר, כדאי לאדם לעשות כן.

ולפי זה מיושבת קושייתנו, שקודם מתן תורה היה מותר לעשות חשבונות, וכפי שנתבאר [אך מסתבר שהדבר מועיל רק בצירוף מה שנתבאר בתירוץ הקודם, שלבן נח מותר למסור נפשו כשאינו חייב, שאם הדבר אסור לו, מסתבר שגם בן נח אינו יכול לעשות חשבונות בדברים שחייב בהם מן הדין].

תירוץ ג. בבין אדם לחבירו מותר למסור נפש

בכל נפשך (ס"ו לה אות ג) תירץ, שבהלבנת פנים הכל מודים, שאפילו מי שאינו מחויב למסור נפשו, אם רוצה יכול לעשות כן, ועושה מצוה בדבר. ואין זה דומה לשאר המצוות, שלדעת הרמב"ם (פ"ה מהל' יסודי התורה ה"א) אסור לו לעשות לפנים משורת הדין ולמסור נפשו, וזאת משום ששם מדובר על עבירות שבין אדם למקום, שכיון שהתורה התירה את האיסור, אין טעם להחמיר ולמסור נפש על חנם, והעושה כן מאבד עצמו לדעת. אבל בעבירות שבין אדם לחבירו, אמנם גוף האיסור הותר במקום פיקוח נפש, אבל סוף סוף יש כאן פגיעה בחבירו, ולכן ממידת חסידות ראוי למסור נפשו, ולא לפגוע באחר.

והביא ראיה לדבר מדברי הרמב"ן בכתובות (ט, א ד"ה הא), שמידת חסידות שלא לחתום על שטר שאינו נכון, אף במקום פיקוח נפש. וזאת אף על פי שהרמב"ן עצמו סובר [כמובא בשאלתנו], שאסור למסור נפש כשאינו מחויב, ובהכרח שבין אדם לחבירו שאני.

תירוץ ד. דווקא בממון אסור למסור נפש

עוד כתב בכל נפשך (שם), שאפילו לדעת הרא"ה (כתובות שם ד"ה אלא) והריטב"א (שם ד"ה עדים), שחלקו על הרמב"ן (שם) בזה, וכתבו שאסור למסור נפש כדי להימנע מלפגוע בממון חבירו - אפשר שכתבו כן רק לגבי פגיעה בממון חבירו, כיון שבעל הממון עצמו מחויב לתת את ממונו להצלת חבירו, ולכן אין בכך פגיעה בממון חבירו. אבל בהלבנת פנים ברבים, שאדם אינו חייב להתבזות כל כך כדי להציל את חבירו, בזה יתכן שגם הם מודים לרמב"ן, שממידת חסידות ראוי ומותר להמנע.

תירוץ ה. אינו נלמד מ'וחי בהם' אלא מסברא

עוד תירץ בכל נפשך (שם אות ד), שמה שבעלמא סברו חלק מהראשונים, שאסור לאדם למסור נפשו למיתה כשאינו מחויב, הוא משום שהתורה גילתה בפסוק 'וחי בהם' (ויקרא יח, ה), שנפשו של ישראל עדיפה על קיום המצוות, ולכן איסור גמור הוא לדחות נפש משום קיום מצוה, והעושה כן נחשב כמאבד עצמו לדעת.

אמנם בהלבנת פנים אמרו חז"ל (ברכות מג, ב; וברש"י כאן) 'נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש, ואל ילבין פני חבירו ברבים', והיינו שהלבנת פנים אינה נדחית מפני פיקוח נפש, ולא נאמר בה 'וחי בהם', שכן הלבנת פנים חמורה משאר עבירות [ואפשר שטעם הדבר הוא, משום ש'וחי בהם' אינו מתיר לפגוע בחבירו]. ומי שמתיר הלבנת פנים במקום פיקוח נפש, אין זה מדין 'וחי בהם', אלא מסברא, שהתורה לא חייבה אדם עד כדי כך, שימות בשביל קיום המצוות, ואפילו בשביל מצוה שעדיפה מנפשו. וכפי שמבואר **בתוספות** (סנהדרין עד, ב ד"ה בן), שגם לולא הפסוק 'וחי בהם', מסברא אין חיוב למסור נפש על כל המצוות. אמנם באופן זה שאין הלימוד מ'וחי בהם', אם רוצה למסור נפש הרשות בידו.

תירוץ ו. מעיקר הדין היתה חייבת מיתה

משנת פיקוח נפש (ס"ו כו אות ב) ביאר, שהיה מותר לתמר למסור נפשה, וגם את נפש עובריה, משום שמעיקר הדין היתה חייבת מיתה [כמבואר ברמב"ן (פסוק כד) שהיתה כאשת איש], אלא שיהודה היה יכול לחון אותה. וכל זמן שלא חנן אותה, היתה נהרגת כדין.

תירוץ ז. הלבנת פנים בכלל רציחה

אהלי יעקב (כאן עמ' תרמג-ד) ביאר, שבמקום הלבנת פנים גם לפי הדעות שאינו מחויב למסור נפש, יכול למסור נפש. משום שבאמת הלבנת פנים היא בכלל שפיכות דמים, אך איננה בכלל שפיכות דמים ממש, ולכן אין בזה את הסברא

כדי שישכח שר המשקים את בקשתו. מסופר על ה"סבא מנובהרדוק" שהיה ידוע בביטחונו בה', פעם אחת היה בבית בודד ביער ולמד תורה עד שגרו שהאיר לו כבה. ישב הסבא והצטער על ביטול התורה שנגרם לו, אך היה סמוך ובטוח כי ה' יזמין לו כל צרכו. מחשבות הביטחון בה', מלאו את ראשו, משום כך קם לפתע ופתח את הדלת... בו ברגע ניגש אליו אדם והגיש לו נר חדש ונעלם... במשך עשרים וחמש שנה שמר הסבא על שארית הנר המופלא, כדי לעשות זכר לנס הנפלא, ולהראות לתלמידיו את תוצאות הביטחון המוחלט בה' עד שפרצה שריפה בביתו וכילתה גם את הנר המופלא. דעו לכם אמר הסבא לתלמידיו לאחר השרפה, הנר נשרף, כדי ללמד אותנו שצריך האדם לבטוח בה' גם ללא הוכחות.

נפלאים מעשיך

עובדות נפלאות ומחזקות

בעריכת ר. לינטופ

כאשר יצא הבחור בדרכו חזרה לירושלים, טרוד

היה נואד במחשבתו, הוא שאל את עצמו שוב

ושוב: מדוע החזון איש אמר לי דברי תוכחה

קשים כל כך? איזה פגם מוצא בי?

מסופר על אחד ממקורביו של החזון איש זצ"ל שהגיע יום אחד לבית רבו, ושמע מפיו את הדברים הבאים: "לפעמים רואים אנו אדם שומר תורה ומצוות ופתאום ביום בהיר אחד הוא פורק מעליו את העול. לכולם נדמה שמפנה זה חל בפתאומיות, אך למעשה, ההידרדרות הפנימית החלה בודאי זמן רב קודם לכן, האמונה בתוך ליבו נחלשה כבר מזמן" כך סיים החזון איש את דבריו. כאשר יצא הבחור בדרכו חזרה לירושלים, טרוד היה מאוד במחשבתו, הוא שאל את עצמו שוב ושוב: מדוע החזון איש אמר לי דברי

תוכחה קשים כל כך? איזה פגם מוצא בי? כשהגיע לירושלים פגש את חברו וסיפר לו את כל הענין, הדברים נראו תמוהים גם בעיני החבר, והוא יעץ לו לשוב לבני ברק, אל ביתו של החזון איש ולבקש הסבר על הדברים. הבחור אכן כך עשה. למחרת נסע שוב אל החזון איש ושאלו לפשר הדברים. החזון איש קידם את פניו בחינך ואמר לו: "אמונה היא מהדברים הצריכים חיזוק תמידי. אם אין אדם מחזק את אמונתו, היא הולכת ונחלשת. אדם צריך לחוש את הקב"ה יום -יום! וכיצד מגיעים לאמונה חושית? - כל דבר שהנך זקוק לו, בקש אותו מהקב"ה. אם דרושות לך נעליים חדשות, עמוד בפנינת החדר ותאמר: רבנו של עולם, המצא נא לי כסף כדי לקנות נעליים חדשות, וכך בכל דבר ודבר. על ידי זה תרגיל את עצמך להכיר ולהרגיש שה' יתברך הוא הנותן לך את הכל. כך רוכשים אמונה חושית!" סיים החזון איש.

באפשרותנו לפנות אל אבא שלנו שבשמים בכל עת ובכל שעה, הוא תמיד זמין, אף פעם לא "תפוס" אצלו, וגם אין אצלו "שיחה ממתינה", לא "תא קולי", ולא "מזכירה", הקב"ה מתאווה לתפילותינו. על ידי שנתפלל אליו תמיד, נחוש תחושת תלות בה' יתברך "כגמול עלי אמו, כגמול עלי נפשי", נטיל על הקב"ה את כל "כובד" בעיותינו הגדולות והקטנות, והוא כבר ידע היאך לטפל. ויש לדעת, כי בכל מצב יש לפנות אל אבא שלנו שבשמים, אף אם נראה שבמצב שבו אנו נמצאים, לא יוכל להינתן שום פתרון שבעולם, בכל זאת יודעים אנו שאנו בוטחים לא בבשר ודם שהוא מוגבל, אלא בה' יתברך בורא העולם שבודאי הוא הכל יכול, ואין מה שיכול לעצור בעדו וימי הפורים בהלכה ובאגדה).

של 'מאי חזית דדמא דידך סומק טפי' וכו' (ופסחים כה, ב), ואינו חייב למסור נפש. אמנם מכל מקום אם רוצה אדם למסור נפש על כך, מותר לו לעשות כן, כיון שעכ"פ עושה כן כדי להציל את חברו.

תירוץ ח. בשלש עבירות מותר

עוד כתב אהלי יעקב (וכאן עמ' תרמט) ביישוב קושייתנו, שבכל שלש העבירות החמורות, גם באופנים שדינו לעבור ולא להיהרג, מותר לו למסור נפשו, ולכן היה מותר לתמר ממידת חסידות למסור נפשה. והוכיח כן מדברי הרמב"ם (אגרת השמד ד"ה והמין), שאף שכתב שאין צריך למסור נפש כדי לכפור בדת ישמעאל, מכל מקום מי שעשה כן מסר נפשו על קדושת השם [וראה לעיל בתירוץ הגר"מ שטרנבוך].

תירוץ ט. יהודה עשה בהיתר

אהלי יעקב (בלק עמ' תצז) כתב עוד, שכיון שיהודה היה סבור שהיא חייבת מיתה, והוא בא בהיתר, היה מותר לתמר למחול על חייה, כדי שלא להלבין את פני יהודה [וראה מה שהוסיף בביאור הדברים].

תירוץ י. צדיק מופלג יכול למסור נפש

ים שמחה (ועמ' תקיב) תירץ לפי דברי החינוך (מצוה רצו) והנימוקי יוסף (סנהדרין יח, א ד"ה היכי), שאדם גדול חסיד וירא שמים, רשאי לקדש השם, ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה [וכן פסק הש"ך וי"ד סי' קנז סק"ב]. ולכן היה מותר לתמר למסור עצמה.

ויש להקשות על תירוץ זה, שמבואר בדבריהם שכל ההיתר הוא כדי לעורר את העם, וכאן אם היתה מוסרת נפשה לא היו יודעים טעמה כלל, והיו סבורים שבאמת חטאה. ועוד, שהם כתבו שההיתר הוא דווקא כשהדור פרוץ בדבר, ומנין לנו לומר שאותו דור היה פרוץ בהלבנת פנים.

תירוץ יא. סמכה על תפילתה

מנחת אשר (לגר"א וייס, בראשית סי' נג אות ג) הקשה כעין קושייתנו. והוסיף, שאף שמצאנו במשך הדורות צדיקים מופלגים שמסרו נפשם על דברים שמעיקר הדין אסור למסור את הנפש עליהם [ראה בתירוץ הקודם], מי התיר לתמר למסור את שני העוברים שבמעיה, ובפרט לאור העובדה שבן נח נהרג על העוברים וסנהדרין נז, ב).

ותירץ, שיש לצדיקים ולחסידים ההולכים תמיד בצילא דמהימנותא, לסמוך על הקב"ה, שלא יאונה להם כל און, ולהתפלל אליו להצילם מן הנסיון ומן המכשול, והקב"ה מקבל תפילתם ומצילים בדרך פלאית. וכך עשתה תמר, שהתפללה אל ה' [כמבואר בתרגום יונתן (וכאן)], והשליכה יהבה עליו, וסמכה על יושר לבבו של יהודה, שיודה על האמת, ולא יוציאנה להורג [והביא ראיה לדבר מדברי החזון איש (חו"מ סי' כה). אך יש להעיר, ששם לא מדובר באדם המכניס עצמו לכך].

תירוץ יב. הצדיקים הגדולים מעל הטבע

אשר לדוד (ופ"ד) תירץ כעין זה, לפי מה שכתב החינוך (מצוה תקמו), שיש מקצת בני אדם שהמלך חפץ ביקרם, לרוב חסידותם ודביקות נפשם בדרכיו יתברך; ואותם בני אדם בתחילה הטבע היה אדון עליהם, ולבסוף לגודל התעלות נפשם נהפוך הוא, שהם נהיו אדונים על הטבע. הרי מבואר, שצדיקים אמיתיים הנהגתם הפרטית היא מעל הטבע, ולכן איתני הטבע בשליטתם. והוא הדין כאן, שתמר היתה בטוחה שלא יאונה לה כל רע מחמת צדקתה, ולכן לא נחשב הדבר שמסרה נפשה למיתה.

תירוץ יג. זהו האיסור החמור ביותר

הפני יהושע (ב"מ נט, א ד"ה ואמר) כתב, שהמלבין פני חברו ברבים חמור מכל העבירות, שאין לו חלק לעולם הבא, ולכן היה פשוט לתמר שצריך למסור נפש על כך.

ויש שתירצו לפי דבריו, שגם אם נאמר שמצד הדין לא היתה חייבת למסור, כיון שזהו העוון החמור מכל העבירות, היה פשוט לה שאפשר למסור על כך נפש, גם באופן שאין חיוב [וכעין זה מבואר בחבצלת השרון (וכאן עמ' תקצה). וכן מבואר ביביע אומר (ח"י יו"ד סי' יג), שלדעת הפני יהושע לא היתה חייבת מן הדין. אמנם הוא הקשה הקושיה גם על דברי הפני יהושע].

תירוץ יד. היא גרמה לו

יש שתירצו על פי המנחת שלמה (שו"ת ח"א סי' ז), שבמעשה של תמר הדבר חמור יותר מבשאר מקומות, משום שהיא עצמה גרמה לכך, בזה שעשתה מעשה להכשילו, ולכן היה מותר לה למסור נפש על כך [אמנם מדבריו משמע שבא לבאר שמן הדין היתה חייבת למסור נפשה, וכתב שמדברי הגמרא והראשונים לא משמע כן].

תירוצים נוספים והוספות

טו. יש שתירצו בכך הקושיה שבסוגריים, שהקשינו שגם לדעת התוספות (ע"ז כז, ב ד"ה יכול) שמותר למסור נפש כשאין חיוב, זהו דווקא כשאונסים את האדם לעבור עבירה, ולא כשצריך להתרפא וכדומה. ולפי הנ"ל יש ליישב, שכאן נחשב הדבר שאונסים אותה לעבור עבירה, משום שהיא גרמה לדבר.

טז. יש שתירצו הקושיה העיקרית [כיצד מסרה נפשה כשאינה חייבת], שתמר לא מסרה נפשה להריגה בידים, אלא ב'שב ואל תעשה', ובאופן זה אין איסור

בדרך פגש אותו אחד הרופאים, שנדהם לראותו יוצא עם בתו החולה. "לאן אתה הולך? אין לך רשות להוציא אותה מכאן!" צעק עליו הרופא

מסופר על ילדה שחלתה, הורידה ממשקלה והיתה חסרת תיאבון. לאחר אשפוז ממושך בבית החולים, אובחנה אצלה מחלה נדירה חשוכה מרפא, הדורשת טיפול מיוחד והזנה דרך הוריד. בצר לו, החליט אבי הילדה, לפנות לר' ישראל אבוחצירא, "הבבא סאלי", ולבקש את ברכתו. "אם חפץ אתה שבתך תחלים, הוצא אותה מבית החולים תוך שעה", ציוה הרב. "אבל איך אוכל?" שאל האב התמים, "הרי לא אוכל להשיג את האישורים הדרושים לכך". "עשה הכל כדי שהיא תצא תוך שעה", אמר הרב. האב, שהיתה בו אמונת חכמים, רץ לבית החולים, ניתק את ביתו מהעירוי, ויצא בלא אישורים. בדרך פגש אותו אחד הרופאים, שנדהם לראותו יוצא עם בתו החולה. "לאן אתה הולך?!", אין לך רשות להוציא אותה מכאן!" צעק עליו הרופא. האב החל בוכה, והתחנן לרופא לתת לו אישור להוציא את הילדה. הרופא בתחילה לא הסכים, אך לבסוף האב חתם על טופס סירוב אשפוז, ויצא עם הילדה החלושה בזרועותיו. לאחר שיצא, שמע לפתע את ביתו אומרת: "אבא, אני רוצה לאכול, אני רעבה!", וזאת לאחר כמה חודשים שלא היתה מסוגלת לאכול. שבוע לאחר מכן נסעה המשפחה לביתו של ר' ישראל, להודות לו על ברכתו. הילדה היתה בריאה לחלוטין, ולא היה ניכר כלל, שרק לפני שבוע שכבה בבית חולים, חסרת ישע. הרב הצטנע ואמר שאין זה בזכותו, אלא מהקב"ה, שהוא רופא כל בשר, ובשם אותו רופא אני מבקש שתתחזקו בתורה ובשמירת המצוות (שער האמונה - הצופן התנכי).

הרב הוציא שטר של חמישים לירות מהכיס ואמר לו: "הא לך מתנה כונוני, ועתה, לך לבית המודרש ותחפש מי איבד את הכסף..."

מסופר על רבינו בן ציון אבא שאול זיע"א, שפעם ניגש אליו בחור משיבת פורת יוסף וסיפר שמצא שטר של חמישים לירות שהיה סכום נכבד בימים ההם, ושאל מה הדין? והאמת היא שההלכה היא "הרי אלו שלו", והיינו שאינו צריך למצוא את המאבד מכיון שאין סימנים לכסף מזומן, ויכול להשאיר את המציאה ברשותו ולהשתמש בה. אבל הרב לא אמר לו כך, אלא הוציא שטר של חמישים לירות מהכיס ואמר לו: "הא לך מתנה ממני, ועתה, לך לבית המדרש ותחפש מי איבד את הכסף". עלה הבחור לבית המדרש, וראה אדם קשה יום, שמחפש שטר של חמישים לירות שלקח בהלוואה מגמ"ח, והנה אבד לו, מיד החזיר לו הבחור את השטר, והשיב את נפשו. אמר לו הרב: זה מה שכתוב (ב"מ ל:): "לא חרבה ירושלים, אלא בגלל שהעמידו דבריהם על דין תורה, ולא עשו לפנים משורת הדין". שאין הפירוש "הרי אלו שלו" ואסור להכריז, אלא שכך הדין, אבל תמיד צריך לעשות לפנים משורת הדין (האיר המזרח ח"ב עמ' שנו).

ואז הרב שאל בפעם השלישית "מה אתה עושה פה היום?"

פעם הרב בית הלוי הגיע לעיר פלוגית ותלמידו בא לבקרו וללוות אותו. הרב שאל אותו - "מה אתה עושה פה היום?". התלמיד ענה "יש לי חנות סוכר וב"ה היא מצליחה מאוד". לאחר מכן שוב הרב שואל אותו "מה אתה עושה פה היום?". והתלמיד משיב - "אמרתי לרב יש לי חנות סוכר משגשגת". ואז הרב שאל בפעם השלישית - "מה אתה עושה פה היום?". התלמיד שאל את הרב: "למה הרב שואל אותי שלוש פעמים אותו הדבר?". ענה לו הרב "חז"ל אמרו "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" (ברכות לג ע"ב) - החנות וההצלחה זה

למסור נפש. ולפי זה מובן מה שכתב הרמב"ם (אגרת השמד ד"ה והמין), שמותר למסור נפש כדי שלא להודות באמונת ישמעאל, אף שאין חיוב בדבר, וזאת משום ששם מוסר נפש ב'שב ואל תעשה'.

יז. יש שתירצו, שתמר באמת עשתה השתדלות להציל עצמה בכך שאמרה (כאן) 'הכר נא'. ואף שהדבר היה תלוי בו אם יודה או לא, הרי בין כך לא היתה יכולה להציל עצמה לגמרי, שגם אם היתה מפרשת את הדברים, שמא לא היתה נאמנת, ונמצא שהיתה מביישת בודאי, וספק ניצולת [אמנם לפי זה צ"ע, כיצד למדו מכך ש'נוח לו לאדם' וכו'].

ית. חבצלת השרון (כאן עמ' תקצד-ה, ובעיון הפרשה גליון קה עמ' מ) תירץ [כעין המבואר לעיל (תירוץ א)], שמבואר בפרשת דרכים (דרוש א עמ' י), שתמר סברה שיש לה דין 'בן נח', ואם כן לפי שיטתה שדין בן נח עליה, פסקה דין לעצמה שמותרת למסור נפשה למיתה, אף שאינה מחויבת בכך [וראה מה שהוסיף לדון בזה, ותירץ באופנים נוספים].

יט. המתרחץ בבנין ציון (שם) כתב כעין זה, שאפילו לפי השיטות שבני יעקב היה להם דין ישראל, תמר לא היתה מבני יעקב, ולכן היתה יכולה למסור נפשה.

כ. עוד כתב המתרחץ (שם), שמה שנאמר לבני נח (לעיל ט, א) 'אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש', מדובר רק על מאבד עצמו לדעת (רש"י שם), ולא במוסר עצמו למיתה.

כא. יביע אומר (שם) ביאר, שמה שנאמר (שם) 'אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש', היינו שלא במקום מצוה.

כב. משך חכמה (דברים לד, ח, הובא במשך חכמה השלם כאן) כתב, שיש דברים שהותרו קודם מתן תורה, כגון ענין זה שהותר לתמר למסור עצמה על מצוות שאין צריך ליהרג עליהם. ומשמע מדבריו שעיקר חילוקו הוא, בין קודם מתן תורה לאחר מתן תורה [וכן מבואר בידי לחכמה (כאן אות ד). וראה עוד בבאר מרים (כאן)].

כג. בעיקר קושיית הפרי מגדים (שם) - שתמר בכל אופן לא היתה עושה מעשה, ואם כן הרי זה כמי שמשליכים עליו תינוק, שאינו חייב למסור נפשו - תירץ הבנין ציון (שו"ת סי' קעב), שתמר לא היתה יכולה להציל עצמה, אלא אם כן היתה עושה מעשה של הלבנת פנים.

כד. יש שביארו בכוונתו, שתמר לא היתה נאמנת אלא אם כן היתה מראה את חותמו וכו', ונמצא שהיתה עושה מעשה של הלבנה.

כה. יש שביארו בכוונתו, שעקימת שפתיה היתה נחשבת כמעשה [ראה סנהדרין (סה, א), וראה עוד לעיל בתירוץ הגר"מ אזרחי], ואין זה כמי שזורקים אותו על תינוק להרגו.

שמחת התורה

שו"ת בעניני הפרשה והמועד מתוך כתבי הגרי"ש סטורץ שליט"א

מודע לא זכה יעקב לישוב בשלוה?

'וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען'. (לז א). ופירש רש"י (לז ב), וז"ל: 'ועוד נדרש בו, 'וישב' ביקש יעקב לישוב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף. צדיקים מבקשים לישוב בשלוה אומר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישוב בשלוה בעולם הזה'. עכ"ל.

וקשה דאיתא במגילה (יז): 'דתניא, נמצא יוסף שפירש מאביו כ"ב שנה, כשם שפירש יעקב אבינו מאביו. דיעקב ל"ו הוי"ן, אלא י"ד דהוה בבית עבר לא חשיב להו. סוף סוף דבית לבן כ' שנין הוי"ן. אלא, משום דאשתהי באורחא ב' שנין'. ומבואר שנענש ברוגזו של יוסף במה שפירש מיצחק כ"ב שנה ולא קיים כיבוד אב ואם. והביאו רש"י (לז לד) לעיל.

ועוד יש להקשות כמה קושיות על דברי הגמרא שנענש יעקב משום שלא כיבד את אביו: א. הרי מבואר במנחות (מא). שעל ביטול מצות עשה אין נענשים אלא בעינדא דריתחא. ועוד קשה שמבואר בנזיר (סא. ועיין במפרש ובתוס' שם) שבן נח אינו מחוייב על כיבוד אב ואם. וכן משמע ברש"י (ע"ז כג): וראה אור שמח (ממרים סוף פ"ה). ומדוע נענש יעקב על כך, ואף שקיים את כל התורה כולה לא היה מחוייב בכך. ובפרט לדעת הרמב"ן שבחו"ל לא קיים את התורה רק ז' מצוות בני נח. ועוד קשה שהרי ברח מעשיו והיה פיקוח נפש, והיה בציווי אביו ואימו ואיזה תביעה היה עליו.

מחמת הטעם של לא דייך דקדקו עימו כחוט השערה

א. האלשיך (לז ב) הקשה מדוע מגיע לצדיק עונש על שמבקש לישוב בשלוה, והרי רוצה לאכול הפירות בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא, וכפי

הקב"ה קובע, ואילו תורה ומצוות ומעשים טובים ויראת שמים אלו הם דברים שאתה עושה!" (ילקוט לקח טוב).

הנושכיל הרהיב עוז והחציף פניו לשאול את הגאון, למה סיפר נושה "ותמנע היתה פילגש לאליפז בן-עשו"? ומה היה צורך לכתוב זאת בתורה?

מעשה שהיה אצל הגאון רבי יוסף תאומים (בעל פרי מגדים) שהסתופף בבית מדרשו של הגביר ר' דניאל יפה, ונשאל פעם שאלה ע"י דוד פרידלנדר מראשי המשכילים (הסכלים) בברלין, שהיה חתנו של ר' דניאל יפה, וככה הרהיב עוז והחציף פניו לשאול את הגאון, למה סיפר משה "ותמנע היתה פילגש לאליפז בן-עשו"? (בראשית לו, יב) ומה היה צורך לכתוב זאת בתורה?

הבין ר' יוסף מסגנון דבריו שהשואל הוא אפיקורוס, ובא רק לקנטר וכיון שידוע לנו שאין להשיב לאפיקורוס ישראל, וכל שכן שלכופר יותר, השיב לו: אינני יכול להשיב לך תשובה על שאלתך, הלך דוד פרידלנדר בשמחה לחותנו ר' דניאל ואמר לו, לשווא אתה מבזבז את כספך ומחזיק אנשים כאלה בבית מדרשך, הנה שאלתי אותו שאלה על פסוק שבמקרא ואמר שאינו יודע לענות, תמה ר' דניאל ואמר הא כיצד? והלא רבי יוסף נחשב לאחד מגדולי הרבנים? וגם רבינו מרא דאתרא הגאון רבי צבי הירש לוין מפליג בשבחו, ענהו דוד פרידלנדר ואמר: אדרבא נסה אתה אותו ושאלהו, והלא הודאת בעל דין כמאה עדים דומה.

שלח רבי דניאל וקרא לרבי יוסף והוא מיהר לבוא לפניו, פתח רבי דניאל ואמר: דוד חתני סיפר לי ששאל את כבודו בדברי תורה וכבודו אמר לו שאין בידו להשיב לו תשובה, הייתכן? האם על מנת כן אני מספק לו פרנסתו? השיב ר' יוסף בחייד: תנוד דעתך ר' דניאל, עדיין יש בי תורה כדי חמשה דינרים בשבוע שאתה מעניק לי! ועתה אשיב לך על השאלה ששאל חתנך דוד, חתנך שאל שאלה שכבר שאל אותו לפניו מנשה בן חזקיהו שהיה מגלה פנים בתורה שלא כהלכה, בשעה שישב ודרש אגדות של דופי נגד תורתנו הקדושה (סנהדרין צט:). הבנתי שהוא מפקפק חס ושלום ב"תורה מן השמים" ועל כן לא השיבותיו דבר, אבל לך אסביר את הענין, מסורת קבלה היא בידינו: תמנע זו בת מלכים היתה כמו שכתוב "ואחות לוטן תמנע" (שם, כב). וכל אלוף הוא מלכות בלי כתר, אדיר חפצה היה להתגייר ולהדבק בזרעו של אברהם אבינו שקידש שם ה' ברבים, באה אצל אברהם, יצחק ויעקב ולא רצו לקבלה, (מפני שהיה שמץ פיסול בייחוס משפחתה), הלכה אצל אליפז בן עשו וגיייר אותה (גיוור רפורמי) והייתה פילגש לאליפז, כי אמרה מוטב שתהיה אפילו שפחה לאומה זו, ולא גבירה לאומה אחרת. ומפני שלא היה לאבותינו לדחותה, יצא ממנה עמלק, שציער לישראל, ולכן נאמר "ותמנע היתה פילגש" וגו' ומזה יש ללמוד לקח, לקרב את הבאים להסתופף תחת כנפי השכינה, זוהי תשובה לשאלה ששאל חתנך, נאנח רבי דוד ואמר: צר לי שחטאתי נגד כבודו במחשבה ועתה ישוב נא מר לתורתו (וענף עץ אבות עמ' קנח).

שמצינו הרבה צדיקים שזכו לב' שולחנות. וביאר כמה ביאורים. ובפשטות נראה שכדי שישבו בשלוח בעולם הבא, מדקדקים עמהם כחוט השערה בעולם הזה. ולכן אף שמה שפירש יעקב מיצחק היה ברשותו ובציוויו. ויצחק לא הקפיד על כך כלל. ועל אי קיום עשה אין מענישים אלא בעידנא דריתחא. וברח מפני עשיו והיה פיקוח נפש. וגם מעיקר הדין היה בן נח ולא היה מחוייב בדבר. ומכל מקום נמצא חוט השערה בדבר ולכן נענש כדי שישב בשלוח גמורה לעולם הבא. ונמצא ששני מאמרי חז"ל תואמים זה לזה היטב.

ע"י זכות כיבוד אב היה אוכל פירותיהן בעוה"ז

ב. ועוד נראה שכנגד השנים שכיבד את יצחק אביו זכה להבטחת התורה (דברים ה טז): 'כבד את אביך ואת אמך כאשר צוך ה' אלהיך, למען יאריך ימך [בעולם שכולו ארוך], ולמען ייטב לך על האדמה אשר ה' אלהיך נתן לך'. והיינו שהקרן קיימת לעולם שכולו ארוך ואוכל הפירות בעולם הזה. וכן כנגד השנים שעסק בתורה בבית עבר זכה לקרן קיימת לעולם הבא וישב בשלוח בעולם הזה. אך כנגד השנים שלא היה לו זכות זה, אף שלא נענש, מכל אונס לאו כמאן דעביד דמי, וכנגד השנים שהיה בבית לבן לא היה לו את הזכות למען ייטב לך בעולם הזה? ושוב חזר הכלל של 'לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוח בעולם הזה'. וכל הקושיות הנ"ל הם טעם שלא יענש, אך זכות לאכול פירות בעולם הזה בודאי ליתא.

פירש יוסף מאביו והצער שחשב שטרף טרף הם ב' ענינים

ג. וביותר נראה שהמדקדק בגמרא נאמר שכנגד השנים שפירש מאביו פירש ממנו יוסף, והיינו שלא זכה ללמוד וללמד את יוסף בנו. אך אף שנגזר שיפרוש יוסף ממנו לא היה צריך להיות בצער שחשב שטרף טרף יוסף ומת ואבד לנצח. ולזה הוצרך רש"י לבאר מדוע נעשה באופן שנצטער כל כך, ולא באופן שיהיה איזה הכרח שיפרוש ממנו יוסף וידע מקומו והצלחתו, כפי שיצחק ידע שבנו יעקב נמצא בביתו של לבן. [ומיישב רק הקושיא הראשונה].

מדרשות חלוקות

ד. והנה רש"י הביא כמה פירושים מדוע נסמך פרשת לוישב לפרשת אלופי עשיו. וביאר המזרחי (לז ב) שטעם זה שבקש יעקב לישב בשלוח קפץ עליו רוגזו של יוסף, חולק על הטעמים הקודמים ומבאר ביאור אחר מדוע נסמכו הפרשיות 'ללמוד על שלות הרשעים ויסורי הצדיקים. שתחלה הזכיר שעשו נתיישב הוא וכל זרעו בשלוח והשקט ולא ראה רעה בימיו, ואחר כך הזכיר שיעקב בקש לישב בשלוח ולא עלה בידו, רק קפץ עליו רוגזו של יוסף ועברו ימיו בצער ובאנחה'. וכיון שבהכרח יש כאן פירושים חלוקים בדבר, שפיר אפשר לומר שדברי הגמרא נאמרו אליבא דמ"ד דהפירושים הראשונים ברש"י. אך לפירוש זה באמת אין צריך טעם אחר. [ומיישב רק הקושיא הראשונה].

נענש על ב' שנים שנתעכב בדרך

ה. וליישב שאר הקושיות, אפשר כיון שנתעכב עוד שנתיים בדרך שלא בהיתר, גלגלו עליו את הכל.

היה עידנא דריתחא

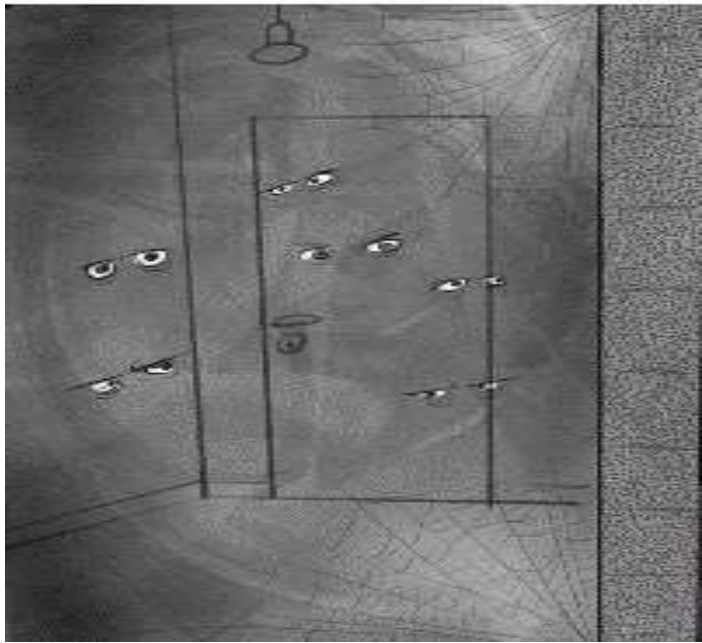
ו. ולגבי הקושיא שאין מענישים על עשה שלא בעידנא דריתחא, ראה מה שכתב הגר"י טייטלבוים האדמו"ר מסאטמר (תשועה גדולה כא כסלו עמ' קט) ביאר השייכות בין מעשה בלהה למכירת יוסף, וז"ל: 'אכן ביאור הענין ע"פ אמרם ז"ל (ב"ק ס.) כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיקים לרשעים. ולכאורה אינו מובן הכי חשיד קוב"ה דעביד דינא בלא דינא, להמית צדיק עם רשע. אולם הכוונה בזה על צדיק שיש לו נדנוד עבירה קלה, אשר בשביל פגם קטן כזה לא היה נענש, אבל בעידן ריתחא כיון שניתן רשות למשחית אז נענש גם בשביל הפגם קטן שיש לו. וכמו כן ראובן לא היה ראוי לעונש בשביל מעשה בלהה, כאמרם ז"ל (שבת נה:) כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, ורק לפי ערך קדושתו נחשב לו לפגם. אבל לא היה הפגם גדול כל כך שיהיה ראוי לעונש בשבילה, אכן ע"י מכירת יוסף נעשה עידן ריתחא ואז נענש גם ראובן על מעשה בלהה. נמצא שחטא מכירת יוסף גרם לראובן שיענש על מעשה בלהה. ושניהם גרמו לו העונש'. עכ"ל. ולפי זה באמת לולי שגרמו האחים במכירת יוסף לעידנא דריתחא לא היה בכוחם לגרום צער לאביהם, אך כיון שהיה עידנא דריתחא ממילא נענש יעקב אבינו גם על ביטול עשה של כיבוד אב ואם, וממילא הצליח מעשיהם ופירש יוסף מאביו כ"ב שנה.

² אולם מלשון רש"י (לז לד), וז"ל: 'זהו שאמר ללבן לעיל (לא מא) זה לי עשרים שנה בביתך, לי הן, עלי הן, וסופי ללקות כנגדך'. עכ"ל. משמע שלקה עליהם ולא רק שלא קיבל שחר אכילת פירות בעולם הזה על שנים אלו.

סיפור ושאלה בצידו

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י

הקאדי, שהיה אף הוא בעל דמיון נפוחתח, האמין
לדבריהם, וחשש מאוד נוהשדים והמולאכים,
ולמרות כל פחדיו, התגבר על עצמו בכח לא לו,
ופנה לר' שמעון בבקשת מוחילה...

ביום הכנסו לעול
מצוות, של הנער
שמעון ציונגייר
בדרשת הבר מצוה,
לאחר דברי התורה
העמוקים שאמר האב,
הוסיף וסיפר, כמה
תפילות ודמעות שפכו
הוא ואשתו כמים,
שיזכו ללידתו
ולבריאותו של החתן
בר המצוה, וכן סיפר
על יחוסם הרם, לתנא
הקדוש רבי שמעון
שזורי, שמחמת זה
עלה על ליבם הרעיון,

להתפלל לה', שבזכות גדלותו העצומה בתורה, צדקותיו ומעשיו, יהא התנא
הקדוש מליץ יושר עליהם, ואכן בזכותו נולד וחי, ולכך נקרא על שמו.

כששמע שמעון את הדברים, התעורר בליבו חשק גדול ורצון עצום, לעלות על
ציונו, הנמצא בכפר סג'ור שבגליל העליון, להתפלל שם מקירות ליבו, שזכותו
תמשיך לעמוד, לו ולכל משפחתו, להמשיך עליה בתורה ויר"ש, ולבריות גופא
ונהורא מעליא.

תמיד היה זה בבחינת חלום באספמיה, שהרי הנסיעה לארץ ישראל, היא
בחזקת סכנה, והמגורים בה, הם וודאי סכנה, ולמצוא את קברו של התנא רבי
שמעון שזורי, הנמצא אי שם בגליל, אשר כמעט אין בו מקום ישוב יהודי, הוא
דבר שאין הדעת סובלתו.

שנים עברו וחלפו, שמעון כבר היה לאיש ולאב, משפחתו המפוארת שהקים, היו
לשם ולתהילה, הוא זכה לבנים ובני בנים, עוסקים בתורה ובמצוות, דורות
ישרים מבורכים.

לאחר שהשיא שמעון, את תרצה בתו בת הזקונים, התעוררו בקרבו הרגשות
המיוחדים לארץ ישראל ולקברי אבות, והחליט בדעתו, שאם זוגתו תסכים
לדבר, ימכרו את ביתם ורכושם, ותוך זמן קצר, יעלו לארץ ישראל.

בחסד ה' עמו, אשתו אשת החיל, שמחה מאוד על דבריו, ואדרבה, עודדה אותו
בדברים, שימהר להוציא את מחשבותיו במהרה על הצד היותר טוב, ותוך זמן
קצר, מכרו את ביתם וכל רכושם, נפרדו מילדיהם ונכדיהם, ועם צידה לדרך
ומעט מטלטלין, הפליגו לארץ ישראל.

בסייעתא דשמיא מיוחדת, ההפלגה עברה על הצד היותר טוב, כך שתוך
כשבועיים, הספינה עגנה בנמלה של יפו, וזכו להציג את רגליהם על אדמת ארץ
הקודש.

באותה התקופה, יהודי ארץ ישראל התרכזו בעיקר בארבעה מקומות, ירושלים,
חברון, צפת וטבריה. ר' שמעון ואשתו חשבו בדעתם, להשתקע בצפת עיר
המקובלים, לשאוף מקדושת המקום, ומאירתה המיוחדת.

למרות היותה של צפת מוקפת בקברי קדושי עליון לרוב, לא שכח ר' שמעון את
תוכניותיו מבחרותו, לעלות לקברו של התנא רבי שמעון שזורי, ולכך, לאחר
בירור מקיף אצל זקני המקום, בירר את מקום הציון, והשתדל כמעט מידי
שבועיים, לעלות למקום, להתפלל את כל ספר תהלים, וללמוד את הלכותיו
ומימרותיו, מתוך קונטרס "תלמוד השזורי", שאביו ז"ל הוציא לאור עוד טרם
לידתו.

לצורך נסיעותיו הדו חודשיות, רכש ר' שמעון חמור מצרי משובח, ונהג לרכוב
עליו בכל פעם, עד לכפר סג'ור, מקום מנוחתו כבוד של התנא הקדוש.

בני הכפר, ערביים ממוצא דרוזי, הבחינו ביהודי הזקן הרכוב בגפו על גבי חמור,

שלום לאוהבי תורתך

שו"ת בעניני הפרשה והמועד מתוך כתבי הגר"ש חזקיה שליט"א

נוה רצו האחים להרויח במוה שמוכרו את יוסף,

הרי 'שבי קשה מוכיתה'?

"ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרג את אחינו וכסינו את דמו.
לכו ונמכרנו לישמעאלים וידנו אל תהי בו" (לז, כו-כז)
צ"ע, מה רווח יש במכירה לעבדות יותר מהריגה, הלא 'שבי קשה
ממיתה' (ב"ב ח, ב). [וכע"ז יש להקשות, אהא דאמרינן (מגילה יד,
א) שחיוב קריאת המגילה על נס פורים, למדו מרדכי והנביאים מקל
וחומר: ומה מעבדות לחירות [ביציאת מצרים - רש"י], אמרו ישראל
שירה, ממיתה לחיים לא כל שכן, ע"כ. וצ"ב כנ"ל, הרי 'שבי קשה
יותר ממיתה', וא"כ י"ל דדוקא כשיצאו משבי מצרים אמרו שירה,
אבל מצרת מיתה אין אומרים שירה. והנה היה אפשר"ל, ד'שבי קשה
ממיתה' הוא משום דבשבי אינו יכול לקיים מצוות, ולכך קודם מתן
תורה שלא היו חייבים במצוות, שוב אין אומרים 'שבי קשה ממיתה',
ולפיכך שפיר איכא ק"ו מיציאת מצרים שאמרו שירה על פדותם
משבי. אמנם זה א"ש רק גבי סוגיא דמגילה, אבל הכא דאיירי
בשבטים, שקיימו כל התורה כולה עד שלא נתנה, ושוב הדרינן
לקושיין מה טעם הציע יהודה למכור את יוסף למצרים, הא 'שבי
קשה ממיתה', וודאי לשיטות שרק בא"י קיימו כל התורה, הלא כאן
הוציאוהו מא"י ופטרואו מן המצוות, וצ"ע].

תירוץ א. קודם מתן תורה שבי קל

החתם סופר (שבת כב.)
הקשה קושיא זו והלא אנן
קיי"ל שבי קשה מחרב
כמבואר ב"ב ח' ע"ב.
אמנם לפ"ז גם ק"י הנ"ל
ליתא משיעבוד לגאולה
אמרינן שירה ממיתה
לחיים לא כ"ש הלא
שיעבוד קשה טפי וליכא
ק"ו וא"כ קשה איך אמר
לשון פסולה הא לא הוה
דאורייתא.

ולכן מחדש החת"ס דרך
אחר מתן תורה שבי קשה
משום שאינו יכול לקיים
תורה ומצוות בין הגוים
אבל במצרים היה שבי
קיל ממיתה וסברא זו
רמיזא ב"ב ח' ע"א תוס'

ד"ה יתיב וכו' דבשבטים גוים ליכא מצוה רבה והיינו מטעם הנ"ל.

ועוד מביא החת"ס (ב"ב ח.) דאיתא במדרש (איכה רבה א, כח) גלתה יהודה,
אומות העולם אינן גולים אלא אף על פי שגולים אין גלותם גלות, אומות העולם
שאוכלים מפתם ושותים מיינם אין גלותם גלות, אבל ישראל שאין אוכלין
מפתם ואין שותין מיינם גלותם גלות. והיינו מרוב עבודה, עבודת ה' שעליהם
לכן גלו וגלותם קשה.

וא"כ ה"ה בשבטים קודם מ"ת ואפי' למה שכתב רמב"ן שבא"י שמרו אבותנו
המצות מ"מ הם מכרוהו לישמעאלים להורידו מצרימה ובח"ל לא שמרו התורה
וא"כ שבי קיל ויפה אמרו מה בצע לכו ונמכרנו.

תירוץ ב. רצו להחמיר עליו יותר

בשבט סופר כותב לבאר דהאחים דנו את יוסף למיתה בגלל שדיבר עליהם
לשון הרע, וקיי"ל (ערכין טו:) כל המספר לשון הרע ראוי להשליכו לכלבים,
ולכן אמר יהודה מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו, והיינו שע"י
מיתתו וכיסוי דמו יתכפר לו עוון לשה"ר, וכמו שכתוב אשרי נשוי פשע כסוי
חטאה, ע"כ אמרו לכו ונמכרנו לישמעאלים, וע"י זה לא יתכפר לו העוון, ועוד
שהוא קשה מכולם.

תירוץ ג. לא ס"ל סברא זו

בעל האדר"ת בספרו סדר פרשיות (פרשת מקץ) מקשה איך אמרינן דשבי
מכולם, והרי האחים אמרו מה בצע כי נהרוג את אחינו, וכותב דמכאן מוכח

ומגיע בכל פעם לפאתי הכפר, שם ליד אחר האבנים, עומד ומתנדנד שעה ארוכה.

צעירי הערביים, השבאב, היו מתנכלים לו, ומיידים עליו אבני חצץ קטנים, שאמנם אינם מסוכנים, אך הם יותר מאשר סתם הטרדה.

הטרדות והפרעות אלו נמשכו תקופה ארוכה, עד אשר באחד מהימים, כשהיה שקוע בתפילתו, החלו להתעופף עליו אבנים קטנות כמנהג, אך לפתע החל לשמוע זעקות שבר, אחד מנערי השבאב, שידה עליו אבנים מע"ג הסלע הגדול, מעוצמת תנופת הזריקה, החליק ונפל לעמק.

מתוך דמיונם הפורה, סיפרו הנערים על מלאכים ושדים המגינים על היהודי הזקן, שאחד מהם פגע בנער והפילו, והורי הנער שנפל, האמינו לדבריהם, ומחששם מהמלאכים והשדים, שמא ירדפו אחרי בנם, פנו לקאדי, מנהיגם הרוחני והמשפטי, וביקשוהו לבקש עבורם רחמים מהיהודי הזקן.

הקאדי, שהיה אף הוא בעל דמיון מפותח, האמין לדבריהם, וחשש מאוד מהשדים והמלאכים, ולמרות כל פחדיו, התגבר על עצמו בכח לא לו, ופנה לר' שמעון בבקשת מחילה.

ר' שמעון ניצל את ההזדמנות שנפלה בחלקו, ואמר לקאדי, שאם ברצונם להנצל מעונשם והיזקם של המלאכים והשדים, על כל בני הכפר להתחייב, שלעולם לא יציקו ליהודים שיבואו לקברים בכפרם, אלא אדרבה, יעזרו בעדם בכל אשר יצטרכו.

תוך שעה קלה, חזר הקאדי עם ארבעים ושש ראשי המשפחות בכפר, כאשר כולם יחדיו מתחייבים בכל הנ"ל, תוך הבטחה נוספת, שלא רק שלא יציקו ליהודים, אלא אם יראו יהודי בצרה, ישתדלו לעזור ולסייע לו.

החל מאותו היום, החלו הכפריים המקומיים לכבדו בכבוד רב, ניכשו את העשבים ליד הציון הקדוש, ואף פינו וסיקלו את השביל המוליך לציון, מכל מכשול לכלוך ואבן.

פעמים רבות היה ממתין לו במקום הקאדי של הישוב, היה משוחח עמו, ואף נהג ליטול ממנו עצה ותושיה, בכל מיני בעיות וספקות שהיו לו, כמו"כ היה משתפו במשפטים שהכריע לבני הכפר, ושואלו האם פסק נכונה או לאו.

בתחילה חשש ר' שמעון מחברתו זו של הקאדי, אך לאחר שהגאון רבי אבא חייא, מגדולי רבני צפת, הורה לו להמשיך, וזאת בכדי למנוע עי"ז פגיעה ביהודים, וזאת מלבד מה שכל גוי וגוי מחוייב בשבע מצוות בני נח, ואחת מהם היא להעמיד דיינים שיפסקו כדיון, ועל ידי הדרכת הקאדי בדרך הנכונה, היאך להכריע את משפטי, הוא עוזר לו לקיים את המצווה, מלבד קידוש ה' שבדבר, שכל התושבים רואים, היאך מנהיגם בטל ומבוטל לעומת יהודי פשוט.

במשך השנים הבין ר' שמעון, שגויי הארצות שבכפר, מחולקים לשלש משפחות, האחת, משפחת ג'בארי, משפחתו של הקאדי, ראש הכפר ושאר המכובדים, שהם אלו שהחלו בהקמת הכפר. השניה והשלישית, משפחת אבו סנינא ומשפחת ג'טמוך, בני המעמד הפשוט, הפועלים ובעלי המלאכה.

ההבנה ביניהם, שיש משפחה מכובדת, ואילו השאר הם הפשוטים, היא עמדה להם, שבדרך כלל שרר בכפר שקט והרמוניה, מלבד גניבות קלות, איש לשכנו, יחסית חיו ברוגע ושלווה.

באחת השנים, בתחילת החורף ירדו גשמים מרובים, ועקב הרוחות הסוערות, יחד עם הגשמים הרבים, הגדר המפרידה בשדות, בין חלקת משפחת אבו סנינא, לבין חלקת משפחת ג'טמוך, התמוטטה ונפלה, ומכיון שהאדמה בוצית, לא ניתן היה לקבוע ברורות, באיזה מקום עברה הגדר בתחילה.

משפחת ג'טמוך הזדרזה להקים את הגדר במהרה, אך במקום מרוחק יותר מזרחה, בעומק החלקה של משפחת אבו סנינא, כך גנבו מהם שטח אדמה גדול. כשמשפחת אבו סנינא גילתה את התרמית, מיהרו לשבור את הגדר, ולהשיבה

שהם לא סבירא להו סברא זו, ובזה מבאר מה שאמר להם יוסף שימסרו להם אחד מהם ולקח יוסף את שמעון ושמיו בכלא, וקשה שהרי קיי"ל סיעה של בנ"א שאמרו להם גויים אם תנו אחד ואם לא נהרוג את כולם אסור למסור אף אחד, ואם שבי קשה ממיתה איך נתנו את שמעון, אלא ודאי מוכח שלא סבירא להו סברא זו, ולכן אמר יוסף "זאת עשו את האלוקים אני ירא", והיינו שאין בזה חסרון ביראת שמים כיון שלא ס"ל סברא זו, וע"ז אמרו האחים "אבל אשמים אנחנו".

תירוץ ד. מצד האחים לא היה קשה

ועוד נראה לומר דגבי הנשבה עדיף מיתה משבי כיון שאינו יכול לחיות, אבל האחים מצידם ודאי מעדיפים את השבי מהמיתה, דבזה יכולים להצילו אח"כ, משא"כ במיתה. ועוד שלא יעברו ע"י זה על איסור רציחה [שהוא אסור גם לבני נח], ולכן אמרו מה בצע כי נהרוג את אחינו וכיסינו את דמו, והעדיפו למוכרו לישמעאלים, ואף ששבי יותר קשה מ"מ הם לא ירגישו זאת.

מרגליות שאול

חידושים ומכתבים מגדולי הדור מתוך כתבי הגר"ש מרגליות זצ"ל

בביאור המוחלוקת בנהדרין מן הכנהדרין האם

מקיימים גם ההידור הראשון

הגה"צ רבי שאול מרגליות זצ"ל

הב"י בסי' תרע"א מביא פלוגתת התוס' ורמב"ם אם מהדרין מן המהדרין קיימו את ההידור הראשון שזה נר לכל או"א, דהתוס' כתבו שלא והרמב"ם כותב שכן. ושורש פלוגתתם א"ל הגרא"י פיין שליט"א שמקובל לפרש שתוס' ס"ל שבעל הבית הוא מדליק עבור הבני בית וא"כ ביום השני כשמדליק י' נרות אין ידוע אי זה משום מהדרין ואיזה משום מהדרין מן המהדרין והרמב"ם ס"ל שכל א' מבני הבית מדליק לבד וא"כ אין כאן ספק וברור שמקיימים כאן מצות מהדרין מן המהדרין. ובתחילה חשבתי לתלות זה במחלוקת אי יש הידור מצוה במקום שאין נראה לעיניים שהתוס' ס"ל שאין והר"מ חולק וס"ל שיש. אלא שזה אינו לפי שיש תשובת הרמב"ם שבתפילין א"צ שרטוט כיון שלא רואים זאת ועוד שלכאורה הא דיש הידור ביום הב' להדליק ב' נרות אינו משום שזה יותר יפה אלא שיש כאן חביבות המצוה וא"כ מה נפק מ"מ אם זה ניכר או לא.

הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א

זריזין מוקדינו או הידור מצוה, מה עדיף?

א. יש נידון באדם שיש לו אפשרות לקיים מצוה עכשיו אבל זה לא יהא בהידור, ואם יחכה אח"כ זה יהא מהודר, מה יעשה, והספק הוא אי מעלת זריזים מקדימים למצוות עדיף על מעלת הידור מצוה או במעלת הידור מצוה עדיף על מעלת זריזים מקדימים למצוות, ודוגמא מעשית בזה במו"ש מי שיש לו בירה ואין לו יין ועוד כ-3 שעות יהא לו יין, מי נימא שיבדיל עכשיו על הבירה דזריזים מקדימים למצוות או ימתין להבדיל על היין משום הידור מצוה.

ב. ונראה שנחלקו בזה התורה"ד והגאון, דבאו"ח סימן תכ"ו ס"א איתא דאין מברכים קידוש לבנה רק במו"ש כשהוא מבושם ובגדיו נאים. והגאון חולק וס"ל דקידוש הלבנה מיד אחר ג' ימים, והיינו דהשו"ע ס"ל דמעלת הידור מצוה עדיף ממעלת זריזים מקדימים והגאון ס"ל שמעלת זריזים מקדימים עדיף על מעלת

למקומה, או אפילו מעט יותר מערבה, על חשבון החלקה של משפחת ג'טמוך. כשהחלה האש לדלוך, במהרה הפכה למדורה גדולה, החמולה של משפחת ג'טמוך הראתה את נחת זרועה, על כמה ממשפחת אבו סנינא, והחמולה של משפחת אבו סנינא, הכו את בני משפחת ג'טמוך, עד שכל הכפר הפך לתגרה המונית, למדורת אש.

השלטון העותומני אשר חשש מסערת רוחות, היכולה לגרום לליבוני יצרים כנגד השלטון, הביאו לכפר כיתת חיילים, שפרצו בירי ברחובות, כך שכל התושבים ברחו לבתיהם והרוחות נרגעו מעט.

למחרת עם שחר, פשטה השמועה כאש בשדה קוצים, שבמהלך הלילה האחרון, באו חמולת ג'טמוך, והכו ופצעו בבתיים, את שמונת בניו הגברתניים של עלי ג'וחה, ממשפחת אבו סנינא, שברו את חפציהם, ונמלטו עם שלל רב.

חמולת אבו סנינא דרשה נקמה לפי חוקי האיסלם, שלא מתכפר לדם, אלא בדם שופכו, עד שלא יפצעו בפצעים קשים שמונה ממשפחת ג'טמוך, ולכך יצאו לפשיטה על בתיים של משפחת ג'טמוך, ואילו חמולת ג'טמוך לא טמנה ידם, ואף הם יצאו לפעולות תגמול.

במצב זה נכנסו שוב חיילי הצבא לכפר, והכריזו על עוצר מוחלט, ובד בבד דרש המושל הצבאי מהקאדי המקומי, להרגיע מיידית את הרוחות, ואם לאו, יעשו זאת חייליו, באופן האכזרי ביותר.

המושל נתן אישור מיוחד לקאדי, שיוכל להסתובב בכפר למרות העוצר, בכדי להרגיע את הרוחות, והצמיד לו שני חיילים לליווי.

בהוראת המושל הצבאי, הודיע הקאדי, שהוא יחקור את פרטי הפרשיה לעומקה, לידע מה אכן היה באותו לילה, ולפי זה יפסוק את דבריו.

כשהגיע הקאדי לביתו של עלי ג'וחה, ראה את ההרס הרב השורר במקום, כל הבית מלא בכתמי דם, הרבה בגדים מוכתמים בדם, ושמונת בניו הגברתנים, שוכבים במיטותיהם, חבושים מכף רגל עד ראש.

הקאדי חקרו על אשר אירע באותו לילה, ושמונת הפצועים סיפרו לו, כולם יחדיו וכל אחד בנפרד, היאך תוך כדי שינתם התעוררו בבליל של צעקות ומכות, הם הוכו על ידי חמולת ג'טמוך, שזוהו על ידם למרות החושך, כאשר ראשי המכים היו, עאבד, חועאדף, פייסל, חומוכה ואלטלאף.

כשיצא הקאדי מביתם, עלה בליבו תמיהה גדולה, היאך יתכן שחמוכה ואלטלאף, אותם שני חלשושים, הצליחו להכות ולפצוע את ג'יבריל ושאר אחיו, הידועים בכל האיזור כגיבורי משיסטה, כמתנדבים בצבאו של עז אדין אל קסאם, שהשתתפו בקרבות הגדולים באיזור הירמוך.

כשחקר הקאדי את בני חמולת ג'טמוך, הם הכחישו מכל וכל את יציאתם מבתיים באותו לילה, וכן בבדיקה על גופם לא נמצאו כלל חבלות וסימני מכות, דבר שעל פי דרך הטבע, מחויב המציאות שימצא על גופם של מכים, סימני מכות כלשהם מהמוכים, ולכך יצא הקאדי מביתם, במבוכה גדולה, היה או לא היה, מה אכן אירע באותו לילה, האם חמולת ג'טמוך לא יצאה כלל מביתם, או שיצאה ופצעה ושללה, או לחילופין, מי הוא זה שפצע עד כדי זוב דם רב, את בריוני אבו סנינא.

אך יצא הקאדי המהורהר והנבוך לכיוון ביתו, והנה הוא שומע את החיילים הזועקים על אדם הרוכב על חמור, להכנס מיד לביתו עקב העוצר שהוכרז במקום.

נשא הקאדי את עיניו וראה, שאותו אחד הוא ר' שמעון ידידו, המגיע לכפר כמידי שבועיים, להתפלל על ציונו של התנא הקדוש רבי שמעון שזורי, ומיד פנה אל החיילים, בבקשה שיתירו לר' שמעון להסתובב בכפר, בכדי לעזור לו להרגיע את הרוחות, להגיע לחקר האמת, מה אכן אירע.

כשנתן מפקד החיילים רשות לר' שמעון, שיוכל להסתובב בכפר כאוות נפשו, בראשונה עלה על הציון, ושפך את ליבו בתפילה ובתחנונים לפני הקב"ה, שיקבל את תפילותיו בזכותו של התנא הקדוש, והוסיף וביקש, שה' יתן לו עיזה ותושיה, היאך לגרום לקידוש ה', שכולם ידעו, שאין כא' ישראל.

בסיומה של תפילתו, שמע מהקאדי את כל הידוע לו על מה שמספרים שהיה, ועל מה שחקר ובדק בעצמו. והוסיף הקאדי וסיפר לו על המבוכה הגדולה שיש לו מהתמיהות שהעלה.

דבר אחד בטוח, אמר הקאדי, שאותם שמונת בני המשפחה, הוכו עד זוב דם, כל ביתם מטונף בדם, וכל גופם מכוסה בתחבושות.

ר' שמעון התבונן בדברים, והגיע למסקנה מהירה, שכל המעשה המסופר, שהשמונה הוכו, אינו אלא דמיון מפותח יחד עם תוכנית שטנית זדונית, לביים פציעה חמורה, שמחמתה כל החמולה ילכו לנקום את דמם, ואחת ולתמיד לסלק את החמולה הנגדית מהכפר.

הקאדי הבטוח במציאות הדברים, שהשמונה הוכו, ואף ראם חבושים ושוכבים במיטותיהם ללא יכולת כמעט לזוז, וכל ביתם מטונף בדם, לא השתכנע מדברי ר' שמעון, ושאלו, היאך הוא אינו משוכנע שאכן כן היה, הרי הוא עצמו ראה את הדברים.

השיבו ר' שמעון, הדברים שגרמו לך ספקות, הם אלו שגרמו לי להגיע למסקנתי, תבקש מהפצועים שיורידו את התחבושות, ותראה נס ופלא שכל

הידור מצוה.

ג. ובחידושי החת"ס על חולין בפתיחה כות' שאברהם אבינו ושרה נחלקו בשאלה הנ"ל דכתוב וימחר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח סולת, והינו שאברהם אמר לשרה לעשות מקמח שזה יהא מהר וזה מהרי ושרה אמרה לעשות סולת שזה יותר מנופה ומהודר, ומביא מהרמב"ן שהיא נפתה הקמח של אברהם בג' נפה והיינו דאברהם ס"ל דמעלת זריזים מקדימים עדיף ממעלת הידור מצוה ושרה ס"ל דמעלת הידור מצוה עדיף ממעלת זריזים מקדימים.

ד. ונראה עוד נפק"מ בנידון הנ"ל בחנוכה בזמן ההדלקה בשקיעה או בצאה"כ ויש לו אז רק שמן סתם ובעוד ג' שעות יהא לו שמן זית, דלשו"ע הנ"ל עדיף שיקיים ההדלקה אח"כ עם שמן זית שמעלת הידור מצוה עדיף על מעלת זריזים מקדימים, ולגאון עדיף שידליק בשמן סתם, דמעלת זריזים מקדימים עדיף ממעלת הידור מצוה. והנה להנך דס"ל שצריך להדליק בחוץ כיון די"א שלאחר חצי שעה אין להדליק, א"כ פשוט שידליק בזמן בשמן סתם דאל"כ מפסיד המצוה וכל הספק הוי למי שמדליק בפנים שהפרסומי ניסא הוי לבני הבית מה קודם.

ואכן מצינו שנחלקו בשו"ת שבות יעקב ובשו"ת חכם צבי סימן מ"ה במי שבזמן ההדלקה היה לו נרות שעוה ואח"כ יהא לו שמן זית, דבשבו"י כותב שאפילו אם הביאו לו את השמן זית בינתים, ידליק בנרות שעוה דכיון שכבר נתעסק במצוה בנרות שעוה אמרינן דיהיה ביזוי מצוה אם ידליק בזמן זית ואמרינן זריזים מקדימים למצוות, ובח"צ חולק על זה.

ה. ונראה עוד נפק"מ בנידון הנ"ל לגבי קידוש לבנה במי שנמצא ביום הג' למולד ואין לו מנין ובעוד כמה ימים יהיה לו מנין דלכאורה לשו"ע עדיף שיחכה שיהא לו מנין דהוי ברוב עם שזהו הידור מצוה ולגאון עדיף שיקדש מיד לפי דיש מעלת זריזים מקדימים.

מיהו י"ל דבמקרה זה אף השו"ע יודה לקדש מיד לפי שמה שס"ל דמעלת הידור מצוה עדיף על מעלת זריזים מקדימים למצוות הוי כשהידור בגוף קיום המצוה כמו בחנוכה שמן זית הוי בגוף המצוה או יין בהבדלה, משא"כ ברוב עם אין זה הידור בגוף המצוה אלא מעלה חיצונית, ובכה"ג עדיף מעלת זריזים מקדימים. ואף שבקידוש לבנה כתוב בשו"ע שיש הידור מצוה שיהא מבושם ולבוש בבגדים נאים ואינו בגוף המצוה. מיהו י"ל שכיון דקי"ל בק"ל דהמצוה הוי הברכה, ובברכה כתוב שזה לקבל אבינו שבשמים א"כ זהו כבוד הברכה שילבש ב"נ. וא"כ חשיב הידור בגוף המצוה.

והנה בספק זה יש גמ' מפורשת דמעלת זריזים מקדימים עדיפא ממעלת ברוב עם דבר"ה ל"ב ב' איתא העובר לפני התיבה ביו"ט של ר"ה - השני מתקיע ובשעת ההלל הראשון מקריא את ההלל. ומקשינן מ"ש שני מתקיע משום דברוב עם הדרת מלך א"ה הלל נמי נימא בשני משום דברוב עם הדרת מלך אלא מ"ש הלל דבראשון משום דזריזים מקדימים למצוות תקיעה נמי ניעבד בראשון ומשני אר"י בשעת גזירת המלכות שני. ומבואר שבלא"ה מתקיע בראשון לפי שזריזין מקדימין עדיף על ברוב עם. ואמנם כך מובא בשעה"צ סימן תכ"ז ס"ק כ' דא"צ להמתין למנין בקידוש לבנה. מיהו בביאור"ל שם ס"א ד"ה אלא מביא שעד ליל י' צריך להמתין מלומר קידוש לבנה עד שיהיה לו י'. וצ"ע מגמ' ר"ה הנ"ל.

ז. ויש לדון במי שנהיה בר מצוה יומים לאחר שהציבור מקדשים הלבנה במו"ש מה יעשה. ונראה שימתין לעוד יומים לפי שעד זמן זה הוי מדין חינוך ואח"כ הוי בר חיובא.

בירך על נר חנוכה וראה שלא נתנו שם שמו

מי שבירך על נרות חנוכה, ואח"כ ראה שלא נתנו שמן יל"ד אם צריך לחזור ולברך, כשנותן שמן אחר. והשאלה הוי בב' אופנים, א. אם היה לפניו בקבוק שמן, יל"ד אם זה דומה למש"כ בקידוש סימן רע"א במ"ב ס"ק ע"ח שהמקדש על היין ונשפך הכוס קודם שטעם ממנו, ויש יין מוכן לפניו בכלי על השולחן או על הספסל בעת הקידוש

ודעתו היה לשתות ממנו אח"כ, דא"צ לברך בופה"ג ואפילו לקדש שנית א"צ, מיהו נראה שזה לא דומה שהרי שם דעתו לשתות אח"כ מהיין שלפניו ואף לגבי

הפציעות יעלמו כלא היו.

הקאדי זימן את הפצועים לאולם הכפר, במשפט שרצה לעשות למכים, בנוכחותו של המושל הצבאי, וכשהגיעו ע"ג אלונקות, דרש את הורדת התחבושות לצורך בדיקת רופא, ולאחר שה"פצועים" הוכרחו לעשות כן ע"י החיילים, התברר ה"נס" המיוחד, שבין רגע נתרפאו לגמרי. כש"הפצועים" נחקרו ע"י המשטרה על מעשיהם, סיפרו שלילה קודם תפסו את טוביה בלוטגבער, אחד מיהודי האיזור, והכריחוהו להקזי מדמו עבורם למטרה זו, ובדם זה השתמשו.

בתחילה חפץ היהוד לשחדנו במעט המזומנים שהיו בידו, או בכמה כבשים שנולדו אצלו, אך לאחר שהסברנו לו בכמה מכות נאמנות את אמיתות כוונתנו, לא היתה בידו ברירה, ו"הסכים" להקזי לנו מדמו.

יצאנו את ביתו תוך כדי אזהרות חמורות, שאם כאשר נשוב בעוד שלוש שעות, לא יהא בקבוק הרוטל ומחצה מלא בדמו, נעשה זאת אנו בידינו, ולא נסתפק ברוטל ומחצה, אלא נרוקנו לחלוטין מדמו.

הוספנו ואמרנו לו, שלא ינסה לרמותנו בדם כבשיו, שהרי כל מוסלמי יודע להבחין בנקל בין דם כבש, שמנהגינו לשתות בכל חג, לבין דם של אדם, שאנו נהנים בכל פעם לראותו נשפך כמים.

כשבועיים לאחר המאורע, נסע ר' שמעון לבקר את טוביה, ומצאו מוטל במיטתו, חיוור וחלש. פנה ר' שמעון לטוביה ושאלו, האם המסופר אודותיך הוא אמת, שדרשו ממך רוטל ומחצה דם אדם, מנין היה לך דם? ענה לו, שכפשוטו כדרישתם כן עשה, הוא הקזי מדמו דם רב, עד שמילא את הבקבוק, ומסרו לאותם פושעים שאיימו על חיי.

אמר לו ר' שמעון, טוביה יקרי, כבר שנים רבות אני משכנע אותך בחשיבותו של לימוד הפרשה עם פרש"י בכל שבוע, אם היית שומע לי, היית ניצל מדבר זה, וממלט את נפשך מהקזת הדם.

השאלה היא: היכן ע"י לימוד הפרשה עפרש"י, היה יכול טוביה למלט עצמו מדרישת ה"פצועים"?

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" משבוע שעבר:

בתשובה לשאלה היכן בפרש"י בפרשתנו, מצא ר' זלמן סיבה לדבר, לקבוע את קידושו השנתי לשבת זו. ר' זלמן מצא סיבה לדבר, וזאת מדברי רש"י ל"ג י"ד, עה"פ, "עבר נא אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים עד אשר אבא אל אדני שעירה", וביאר רש"י, מדוע יעקב אמר לעשו לשעיר, בזמן שלא חשב לילך עד שם, "הרחיב לו הדרך, שלא היה דעתו ללכת אלא עד סכות. אמר, אם דעתו לעשות לי רעה, ימתין עד בואי אצלו, והוא לא הלך". ומוסיף רש"י ומבאר, שלמרות זאת, היה כאן גם בחינה של אמת, שיעקב אכן ילך, "ואימתי ילך, בימי המשיח, שנאמר (עובדיה א" כ"א), ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו". מבואר בדברי רש"י, שהדרך הראויה בהנהגה עם גוי היא, להרחיב לו את הדרך, ועי"ז יוכל להנצל ממחשבתו הרעה, וכך עשה ר' זלמן, ובזכות זה ניצל, והיות ומרש"י בפרשתנו למד ר' זלמן לנהוג כן, לכך קבע את קידושו השנתי לשבת פרשה זו.

ושננתם לבניך

טיפ שבועי בנושאי קריאה ולמידה מהרב אברהם יעקב זובין שליט"א

ההתייחסות מייצרת את הבעיות

מורים ומורות נכבדים

תלמיד שאינו ממושמע אינו בהכרח חצוף, אולם במידה ותתייחס אליו כחצוף הוא אכן יהא כזה. במקרים רבים המורים [וגם הורים] מגדירים תלמיד והוא עושה מאמצים לאמת את ההגדרה. לדוגמא: רחלי נפגעת מאוד במצבים שונים ומגיבה בעזות ובעוצמה.

הקידוש דעתו שיהיו על מה שלפניו, משא"כ כאן לא היה בדעתו להשתמש בבקבוק שמן. ב. אם לא היה לפניו שמן, דלכאורה צריך לברך, מיהו מצינו בסימן תרל"ט בשה"צ אות צד שמביא בית מאיר שמי שבירך לישב בסוכה בסוכתו, ובאמצע סעודתו הלך לסוכת חבירו, שאפילו לא היה בדעתו בשעת ברכה לילך לסוכת חבירו א"צ לברך שוב שם לישב בסוכה, וא"כ מוכח שאפילו לא היו לפניו א"צ לברך. מיהו זה לא דומה, דהתם טעמו של הב"מ הוא דמ"ש סוכה זו מסוכה אחרת, והינו דהתם התחיל במצוה לאכול בסוכה. ומנפק"מ איזה סוכה, משא"כ כאן לא היה בדעתו להוסיף שמן.

ולכן נראה שזה דומה לשופר, דבסימן תקפ"ה במ"ב ס"ק ד' כות' שאם בירך על השופר והביאו לו שופר אחר, בין הברכה לתקיעה צריך שוב לברך וה"נ כאן.

בגדר השתתפות בפרוטה

בשבת כ"ג א' איתא ר' זירא הוי משתתף בפריטי. וקשה מאי מהני הא תיקנו דכסף במטלטלין לא קונה גזירה שמא יאמר לו נשרפו חיטיך בעליה. ויש ליישב בזה בכמה אופנים.

א. דהרמ"א בחו"מ סימן קצ"ח ס"א כותב שאם התנו שיקנה בכסף בלבד קונה וראיתו מקידושין כ"ו דאיתא קרקע נקנית בכסף מיהו במקום שכותבים שטר לא קנה בכסף. ואם פירש שיקנה בכסף מהני. מיהו הש"ך חולק על הרמ"א ודוחה ראיתו דהתם הוי חסרון של סמיכות דעת ובפירש מועיל לזה משא"כ כאן ביטלו קנין מעות ולא מהני התנו בזה. ובקצות שם מביא ראיה לרמ"א מגמ' בכורות דאיתא דלר"ל שישאל קונה במשיכה, גוי קונה בכסף מיהו אם התנה שיקנה במשיכה מהני והיינו שכיון שמשיכה הוי מעשה קנין בישראל מהני בגוי בהתנה ה"נ אמרינן שכיון שכסף הוי מעשה קנין בקרקע מהני אף במטלטלין בהתנה. ולפ"ז א"ש דהאכסנאי לא הגביה השמן ואנן סהדי שרוצה להתנות שחפץ לקנות בכסף.

ב. י"ל שהרי כאן הוי שותף עם המוכר, ואם יהא שריפה ילך המוכר להציל ובכה"ג מעות קונות.

ג. י"ל דהרמ"א בחו"מ סימן קצ"ט כותב שבמקום מצוה כמו יין לקידוש העמידו חכמים דבריהם על דין תורה דמעות קונות כמש"כ בחולין שבד' זמנים העמידו חכמים דבריהם. והמג"א באו"ח סימן שס"ט ס"ק א' והגאון בחו"מ מקשים מ"ט בעירובי חצירות לא קונים בכסף הא הוי מצוה ותי' במחה"ש דיין לקידוש הוי חובה משא"כ ע"כ לא הוי חובה כ"כ שאינו חייב לטלטל. ולפ"ז א"ש דנ"ח הוי חובה. ואמנם רע"א שם בחו"מ מביא משו"ת מוצל מאש דבשאר מצוות חוץ מד' זמנים הנ"ל לא אמרינן דמעות קונות וכות' שיכול המוכר לומר קים לי מיהו הביאה"ל בסימן תרנ"ז נוקט כהרמ"א שבכל מצוה אמרינן מעות קונות ולכן כות' באתרוג שנתנו כסף לבד עבורו שקונה וחשיב לכם.

ד. י"ל דכשאמרו מעות לא קונות אין פירושו שביטלו את הקנין אלא אמרו שיהא זכות לחזור מהמקח, כך מצינו בשו"ת אבנ"ז חו"מ סימן ל"ה שכותב במי שנתן כסף על מטלטלין, ואח"כ משך את החפץ דינא שקונה למפרע המטלטלין בכסף.

ה. י"ל שא"צ שיהיה השמן קנוי לו. ראיה לזה שבשערי אפרים מסתפק אם אפשר להדליק נ"ח בשמן של ערלה שאף שאסור בהנאה י"ל מצוות לאו ליהנות ניתנו, וא"נ דצריך שהשמן יהא קנוי לו, אין מקום לדון שיצא דהא איסורי הנאה לא הוי שלו.

ובר"ן פסחים ז' מקשה מ"ט בנ"ח מברכים וציונו להדליק הא קי"ל שכ"מ דאפשר לקיומי ע"י שליח מברכין בלשון על ותי' שכיון שבאכסנאי לא סגי

ששלוחו הוי אלא צריך להשתתף בפרוטה חשוב כמי שלא מועיל שליחותו. ובפשוטו נראה בר"ן שהשמן צריך להיות קנוי לו. מיהו י"ל בר"ן שא"צ שיהא שותף בקנין אלא שיהא שותף במעשה המצוה של ההדלקה.

בדין הדליקה בפנים

והוציאה לחוץ.

ובגדר הדלקה עושה

מוצוה

בשבת כ"ב ב' איתא בנ"ח הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא עשה כלום. ומבואר שם דלמ"ד הדלקה עושה מצוה א"ש דין זה שכיון שההדלקה הוי המצוה, צריך להיות במקום

המורה מבינה שלפניה ילדה חצופה שאינה נושאת פנים לאיש. ואולם האמת היא שהיא מגיבה מתוך בהלה ופגיעה. ולמרות שיתכן שקיים ניצוץ של חוצפה, אולם התמקדות בחוצפה תהפוך אותה לכזאת. על המורה להתייחס ברגישות וללמד את התלמידה (בין ההתפרצויות) את הצורה הנכונה למתן את התגובה הבאה. זכור את דברי חז"ל "אין מנחמין לאדם בשעת כעסו"!!!
ניתן לשלוח שאלות בענייני קריאה ולמידה [לכתובת lintop200@gmail.com], ובמידה ויש בשאלה ענין ציבורי, נפרסם השאלה והתשובה.

המעיר לארץ

הערות והארות מרבנן ותלמידיהן

הערה חשובה בענין ההדפסה

תודה רבה על העלון הנפלא והמהנה. אני מדפיס את זה בתור חוברת A5, (ב-ADOBE יש אפשרות כזאת) וככה זה יוצא לי רק חמשה דפים A4.

ובהגיע תורו של הילד שלום שבדרון, הקדים

לדרשה נושפט זה ואמור "יש לי חלום וחזון

כשאהיה גדול אני יעמוד על כאלו בנות ומסביבי

יעמודו אלפי אנשים וישמעו את דברי"!!

הרה"ג רבי יחזקאל שניידר שליט"א
בפר' וישב בריש רש"י שם "ד"א הפשתני הזה נכנסו גמלי טעונים פשתן תמה הפחמי היאך יכנס כל הפשתן הזה אמר לו פקח אחד ניצוץ אחד יוצא משלך ושורף את כל הפשתן", עיין בפרפראות של מו"ר הגר"ז ברלין שליט"א מה שהאריך בזה. **ונראה בס"ד** להוסיף לבאר ע"פ הרמז הנה בכל שנה יוצא חנוכה או בתוך פרשת וישב או בערב של הפרשה, ורמז לדבר איכא ברש"י הנ"ל, ע"פ מה דאיתא בב"ק סב: שדוקא בחנוכה אם פשתני עובר ליד חנוני ונשרף כל הפשתן מהנר של חנוכה, בעל הנר פטור, וזה מה שאמר לו האי פקח היות שעכשיו אנו בחנוכה, הנך יכול אף לכלות את כל הפשתן של הנ"ל, ותשאר פטור. ודו"ק.

שם (ל"ז ה') "ויחלום יוסף חלום ויספר אותו לאחיו". יש ללמוד מכאן יסוד עצום ע"פ דברי חז"ל "מעשה אבות סימן לבנים". "לעולם לא לזלזל בחלומי של

ילד" כי אינך יודע עד כמה זה יכול להתגשם ובגדול. והנה בכל שנה היארצייט של המגידים הגה"צ ר' שלום שבדרון והגה"צ ר' שבתאי יודלביץ זיע"א יוצאים בפר' וישב (כ"ב כסלו), וחשבתי שיש אחד מהוואטים שלהם ששיך לפרשת השבוע. בספר "זקניך ויאמרו לך" מסופר על מה שסיפר ר' שלום באחד מהדרשות

שלו ב"זכרון משה" שדרשה זו הורתה הייתה כשהיה ילד בן 8 בת"ת עץ חיים, וכך סיפר: כשהיה ילד בן 8 חשבו הילדים איזה משחק אפשר לשחק בו שאינו עולה כסף, כי לא היה להם כסף, ומצאו רעיון לבנות במה מעץ וכל יום ילד אחר ישא דרשה ממה שעולה על רוחו, ובהגיע תורו של הילד שלום שבדרון, הקדים לדרשה משפט זה ואמר "יש לי חלום וחזון כשאהיה גדול אני יעמוד על כאלו בנות ומסביבי יעמדו אלפי אנשים וישמעו את דברי"!! ואז הדבר היה נשמע מגוחך, אבל למעשה הגיע היום וכולם ראו שאכן התמלא משאלת לבו לטובה.

המשך לווארט הקודם: (ל"ג, כ"ב) "למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו". וידוע דברי המדרש ילקו"ש ויקרא רמז תרס"ה "למדתך תורה דרך ארץ שכשאדם עושה מצוה יהא עושה אותה בלב שלם ושמח שאילו היה ראובן יודע מה כתבו אחריו שנאמר וישמע ראובן ויצילו מידם היה טוענו להוליכו אצל

חיובא. מיהו למ"ד הנחה עושה מצוה מ"ט לא עשה כלום ומשני דהרואה אומר לצורכו הוא דאדלקה.

א. בטור בסימן תרע"ה ס"א כותב הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא יצא שהרואה אומר לצורכו הוא מדליקה. ומקשה עליו הב"ח שהרי בגמ' מבואר דאי הדלקה עושה מצוה א"צ לטעם שהרואה אומר לצורכו מדליק אלא הטעם לפי שצריך שיהא ההדלקה במקומה, וכיון דס"ל הדלקה עושה מצוה מ"ט נוקט שהרואה אומר לצורכו הוא אדליק ומחדש דהטור ס"ל דלמסקנא הגמ' חוזרת בה וס"ל דאפי' אי הדלקה עושה מצוה א"צ שיהיה הדלקה במקומה וסגי במה שהדליק בפנים. והטעם שלא עשה כלום הוא משום שהרואה אומר לצורכו הוא מדליק. אך מביא דברמב"ם כותב הדליק בפנים והוציאה לחוץ לא יצא לפי שצריך שיהא הדלקה במקומה, והיינו דס"ל דלמסקנא נמי אמרינן דלמ"ד הדלקה עושה מצוה צריך שיהא במקומה.

והב"ח כותב שיש נפ"מ להלכה בין הטור והר"מ בנרות של שבת שהדליקם שלא במקומם ואח"כ הביאם למקומם. דלרמב"ם לא יצא כיון דבנרות שבת אמרי' הדלקה עושה מצוה וצריך שיהא במקומה, ולטור יצא שאפי' אי הדלקה עושה מצוה א"צ שיהא במקומה והא שהדליקה בפנים לא יצא שהרואה אומר לצורכו הוא מדליק וזה לא שייך בנר שבת שמותר להנות מזה.

ב. ברמב"ם בפ"ט מהל' ביאת המקדש ה"ז פוסק שהדלקת הנרות במקדש כשירה בזר, וכיון שזר אסור ליכנס להיכל מוציאין המנורה לחוץ לעזרה ושם ידליק הזר ואח"כ מחזירין אותה למקומה בפנים. ומקשה המנח"ח במצוה צ"ח אות ט' הא במנורה קיי"ל דהדלקה עושה מצוה ובגמ' מבואר דאם הדלקה עושה מצוה בעינן הדלקה במקומה ולכן הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא עשה כלום. ולפ"ז ה"נ צריך שיהא ההדלקה בהיכל שזהו מקומה ולזר אסור ליכנס שם ונשאר בצ"ע.

ג. והנה לפמש"כ הב"ח בטור דאפי' אי הדלקה עושה מצוה א"צ שיהא במקומה לא קשה קושיתו אבל לפי הרמב"ם דאי הדלקה ע"מ צריך שיהיה במקומה קשה.

ד. ובספר הר צבי חנוכה סימן ט' מתרץ דיש לחלק בין נר חנוכה למנורה דבנ"ח המצוה הוי רק מעשה ההדלקה. וראיה לזה דקי"ל כבתה אין זקוק לה וא"כ צריך שבשעת ההדלקה תהיה במקומה, משא"כ במנורה כתוב בתשובות הרשב"א סימן ש"ט דכבתה זקוק לה ומבואר שאין המצוה מעשה ההדלקה אלא המצוה שיהא הנרות במנורה דולקות ע"י מעשה אדם, וא"כ כשר אף אם לא היה ההדלקה במקומה.

ה. ועפי"ז מיישב שם בסימן ב' קושית המקו"ח בסי' תר"ע, דבשו"ע סי' תרע"ה ס"ב כתב שכיון שהדלקה עושה מצוה צריך שיתן שמן כדי שיעור קודם ההדלקה ומאי שנא ממנורה במקדש דבמנחות פ"ח ב' איתא דבתחילה נתנו פחות מחצי לוג וכשראו שאין סיפק הוסיפו והלכו עד שהגיעו לחצי לוג. ולפמשנ"ת לעיל א"ש דבנ"ח שכל המצוה הוי בשעת ההדלקה, צריך שיהיה כל השיעור שמן משא"כ במנורה במקדש שהמצוה הוי שיהא דולק אפשר ליתן את שאר השמן אח"כ.

הדליק בחנוכה שנתבשלה בקדירת בשר בן יומו

השערי תשובה באו"ח סימן תרע"ג ס"ק א' מביא נידון בחמאה שנתבשלה בקדירה של בשר בן יומו ואין בו ס' אם מותר להדליק בזה נ"ח, די"א שכן שאע"ג שזה אסור בהנאה, אמרינן מצוות לאו ליהנות ניתנו ושרי וי"א שלא כיון שנ"ח בעי שיעור. ובמה שאסור בהנאה אמרינן כיתותי מיכתת שיעוריה.

בספר יבין דעת על יו"ד סימן פ"ז מקשה על הי"א שאסור מ"ט לא פירשו הטעם לאיסור לפי דכשמדליקים בזה הרי עוברים על איסור בישול בשר בחלב. ותירץ יסוד דכל מה שאסרה תורה בישול בב"ח אם לאחר הבישול הדבר נשאר אבל אם זה נשרף אין זה בישול, וא"כ ה"ל שלאחר שמתבשל אין זה מתקיים ליכא בזה שם בישול. ומביא ראיה לזה דביבמות ל"ד איתא דזר שהעלה אברים על המזבח בשבת, למ"ד הבערה ללאו יצאת לא חייב בה חטאת. ולכאורה הא קודם שנשרף נצלה ע"י האש והוי כמבשל שזה מלאכה שיש בה חטאת אלא ש"מ שכיון שלאחר שנצלה אין זה קיים ליכא בזה איסור צליה.

דברי אגדה

בספרי חסידות מובא שבנר חנוכה ישנו את אור הגנוז. ויש לזה מקור ברבינו בחיי בספרו כד הקמח ערך נ"ח, והר"מ בפ"ד מהלכות חנוכה הי"ב כותב מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד. ויש להביא מקור לר"מ מהמדרש תנחומא תצוה אות ב' דכתוב אמר ר"מ אמר הקב"ה חביב עלי נרות שאהרן מדליק מן המאורות שקבעת בשמים, והיינו דמובא במדרש רבה בראשית פ"ג אות ו' שהקב"ה ברא את האור שהיה אור היום ראשון, וכשראה שאין טוב לרשעים שישתמשו בו, גנזו ביום ד', ואז תלה את המאורות שהם שמש וירח [ויוצא שהאור הגנוז האיר ג' ימים ביום שזה ל"ו שעות, רמז לל"ו נרות של חנוכה] וע"ז א"ל ד' שחשיב לי נרות אהרן שזה חנוכה כמש"כ הרמב"ן בפ' בהעלותך, יותר מן המאורות שיש בהם אור הגנוז.

אוצר היסודות והחקירות

מרבתינו מעתיקי השמועה בכל חלקי התורה

הפרת נדרים – ארוסה

נערה המאורסה אביה ובעלה מפירין נדריה. הפר האב ולא הפר הבעל, הפר הבעל ולא הפר האב - אינו מופר, ואין צריך לומר שקיים אחד מהן (נדרים 10, ב - 10, א). היינו רישא: אביה ובעלה מפירין נדריה. מהו דתימא או אביה או בעלה קתני, קמ"ל (גמרא שם).

האם הדין צירוף הוא בחלות ההפרה, או במעשה ההפרה.

חידושי הגר"ש רוזנבסקי (נדרים סי' יז אות א).

האם הגדר הוא שעל ידי האירוסין פקעה במקצת בעלות האב עליה, ויצאה במקצת מרשותו, ואף לבעל אין בה רשות גמורה, ולכן צריך הפרת שניהם. או שמא כל אחד בפני עצמו היה יכול להפר, אלא שכיון שיש שותף, צריך גם את הפרת השותף, וזה הגורם שאינו יכול להפר לבדו. ונפקא מינה באופן שאחד מהם אינו בר הפרה, אם יכול השניה להפר לבדו.

שיעורי הגר"א"י ליפקוביץ (סס ד"ה מתני' נערה).

נדרה והיא ארוסה, נתגרשה בו ביום, נתארסה בו ביום אפי' למאה - אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה. זה הכלל: כל שלא יצאה לרשות עצמה שעה אחת, אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה (משנה נדרים עא, א).

האם הארוס האחרון זוכה מכח הארוס הראשון, או שזוכה מכח עצמו, כמו שהארוס הראשון זוכה להפר בשותפות האב.

שיעורי הגר"א"י ליפקוביץ (סס ד"ה מתני' נדרה).

הפרת נדרים – בינו ובינה

כל הנדרים והשבועות האב מפר ביום שמעו, שנאמר (במדבר ל, ו) 'כל נדריה ואסריה', אבל הבעל אינו יכול להפר אלא כל נדרים ושבועות שיש בהן עינוי נפש או שהן בדברים שבינו לבינה כגון שנשבעה או נדרה שלא תכחול או שלא תתקשט שנאמר (שם, יז) 'בין איש לאשתו'.

ומה בין נדרים שיש בהן עינוי נפש לדברים שבינו לבינה, שהנדרים שיש בהן עינוי נפש מפר אל עצמו ואל אחרים, ושבינו לבינה לעצמו מפר ולאחרים אינו מפר (רמב"ם פ"ב מהל' נדרים הלכה א-ב).

יש להסתפק, באופן שאשה נדרה בדברים שבינו לבינה, רק אם יפר לה בעלה, ואם לא יפר אין כאן נדר כלל, האם יכול להפר באופן זה, כיון שאם יפר איגלאי מילתא שחל הנדר למפרע, ונמצא שהיפר דבר שבינו לבינה. או שאין נחשב בינו לבינה, אלא במצב שאם לא יפר יהיה נאסר.

קובץ שיעורים (כתובות נט, א אות קצג). ונכלמי כהן (קידושין עמ' תסא) זיאר הספק כך, האם זכות ההפירה הוא מקום שגוף הגדר הוא זינו לזינה, או מקום שנגרס על ידו דבר שזינו לזינה.

הפרת נדרים – הקמה

הפר האב ולא הפר הבעל, הפר הבעל ולא הפר האב - אינו מופר, ואין צריך לומר שקיים אחד מהן (משנה נדרים 10, א).

מה שהקמה מועילה, האם הוא כמו נדר של הבעל וחזוק לנדרה, או שרק

אביו על כתפו. אלו היה אהרן יודע שהקדוש ברוך הוא כותב עליו וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו, בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו. אילו היה יודע בועז שהקדוש ברוך הוא כותב עליו ויצבט לה קלי, עגלים פטומת היה מביא ומאכיל, לשעבר היה אדם עושה מצוה והנביאים כותבין אותה עכשיו שאין נביאים מי כותב אותה אליהו ומלך המשיח והקדוש ברוך הוא חותם על ידיהן דכתיב אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע וגו'. עכ"ל המדרש. ושורש דברי המדרש לומר לנו האי משנה באבות "שאי אתה יודע מתן שכרן של מצוות". וסיפר לי הגאון ר' יהודה הכהן פיישר שליט"א במעשה שהיה עם הגה"צ ר' שבתי יודלביץ זיע"א... עם הטרעמפ שאמר לו הצדיק שאחר עשיית המצוה אינו בעל עגלה בעלמא אלא עושה מעשה מרכבה. ודו"ק. וכן"ל מעשה שסיפר מו"ר הגר"א טורק שליט"א עם הזקן התימני שהיה מכון בזריקת הזבל לתרומת הדשן שהיה בביהמ"ק.

שם (ל"ט, י"א) "ויהי כהיום הזה ויבא הביתה... ואין איש מאנשי המקום שם בבית". עיי"ש ברש"י שהיה יום אידם ולא היה אנשים בכל האיזור באותו היום. וצ"ב אם גם כל השבטים קיימו את כל התורה כולה קודם שניתנה, הכיצד עבר יוסף הצדיק על "איסור יחוד"? וחשבתי ליישב ע"פ דברי הרמב"ן לעיל בפרק כ"ז (וה') שכל מה שהאבות קיימו את כל התורה כולה, הוא רק בא"י, אבל בחו"ל גם האבות לא קיימו את כל התורה כולה. ולכן יעקב בחו"ל נשא ב' אחיות, וכן עמרם ועוד יעוי"ש. ולפי"ז ה"ל יוסף כשהיה במצרים שהיה בחו"ל לא קיים את כה"ת. והא דאמרין ביומא לה: "רשע בא לדין אומרים לו כלום היית יותר מיוסף". היינו שאיסור א"א שחייב בה אף בני נח, בזה עמד יוסף בניסיון ולא עבר עבירה, משא"כ דין יחוד. ואכתי צע"ג.

שם: וברש"י "וחד" אמר לעשות צרכיו עמה... אלא שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו". וצ"ב לכאור' אם אכן הוא עצמו כמעט נכשל בעבירה, ורק שע"י דמות דיוקנו של אביו הוא ניצל. א"כ מהו התביעה שתובעים כל רשע (יומא לה: "רשע בא לדין אומרים לו כלום היית בניסיון יותר מיוסף אמרו עליו"... והרי אף יוסף עצמו כמעט נכשל לולי דמות אביו יעקב שנראה לו? **והנראה ליישב בס"ד** שזה גופא התביעה שתובעים ויתבעו כל אחד בבית דין הגדול, "מדוע לא ראית דמות דיוקנו של אביך הקב"ה לפני עשיית העבירה"? שהרי אם היה לך פחד מהקב"ה אפי' כבשר ודם כמו שאמר ריב"ז לתלמידיו בברכות כח: כבר לא היית עושה עבירה זו.

ועוד אפשר לבאר בענין אחר. שמתחילת ההשכלה, הסיבה שהרבה ירדו מדרך הישר, הוא רק בגלל הזלזול בדרך המסורה מאבותינו, או שהיא דרך חלילה מיושנת, וכד' עפרא לפומיהו. וא"כ התביעה לכל רשע תהיה "הרי ראית את דמות דיוקנו של אביך כל חיך, היינו דרך המסורה לנו מאבותינו בקיום המצוות, ומדוע סרת ממנה?".

ומ"מ צ"ע בדברי הגמ' שם. במקרה של רשע שהיה "תינוק שנשבה", כגון ברוסיה בזמן הקנטניסטים, הרי שם א"א להגיע אליו בטענות מעין אלו, שהרי השכיחו ממנו את אבותיו, וכן אם היה יתום מגיל קטן ממש, ואין לו מנהיג וכד', הרי שם הטענה של "כלום היית טרוד יותר מיוסף", לא אקטואלית? וצע"ג. ואף בזה י"ל שכולם הם גלגולים ונשמות קודמות, והנשמה הראשונה לא היה לעולם תינוק שנשבה, וצ"ע וביאור.

מדוע נתגלו החלומות ליוסף?

הגאון רבי אברהם שמואל פפנהיים שליט"א

ענין החלומות כולו צ"ב לאיזה ענין נתגלה ליוסף. ונראה, דהנה בברכת יעקב ליוסף בפר' ויחי כתיב ותשב באיתן קשתו, ובתרגום אונקלוס, ותבת בהון נביאותיה על דקיים אוריתא בסתרא ושוי בתוקפא רוחצניה, ופירש"י את דברי התרגום כך, ותבת בהון נביאותיה, שנתקיימו החלומות אשר חלם להם, וזה בזכות דקיים אוריתא בסתרא, [וזה מדגיש רש"י שהוא תוספת על לשון הפסוק עצמו], ושוי בתוקפא רוחצניה, ובזכות שאיתנו של הקב"ה היתה לו לקשת ולמבטח עכ"ד בקירוב לשון. מבואר שהי' בזה ענין מיוחד, שיעקב אמר לשבחו, שזכה יוסף שהחלומות יתקיימו, וזה בזכות לימוד התורה בסתר והבטחון בה'. נמצא, שאע"פ שחלם מראש, הדבר הי' תלוי ועומד בצדקותו. וכפה"נ משום שחלום יש לו כמה פתרונות. והוא דבר נפלא.

והנה בסידור אשי ישראל מובא בשם בן הגר"א ז"ל לבאר הא דאמרין בתפילת שמונה עשרה "משען ומבטח לצדיקים", שם כאשר רצון הקב"ה שהצדיקים יבטחו בו והרי קשה להגיע למדת הבטחון נותן הקב"ה ראשית כל "משען" ומראה חסדיו שאפשר להשען ע"ז ועי"ז נותן כח בצדיקים להגיע למדת הבטחון וכן היתה הנהגתו במצרים שכיון שקשה לבטוח בשי"ת ולצאת אל ארץ לא זרעה לכן נתן הקב"ה י"ב חודש מכות במצרים והראם את ידו הגדולה כדי שיבטחו בו, וכן באחשורוש קודם שנתלה המן הראה להם גדולת מרדכי אשר קרא לפניו ברחובות "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו" סעד אותם בבטחונם קודם יצאו מאפילה לאורה.

ומעתה י"ל, דלכן הראה הקב"ה ליוסף את כל זאת, לחזקו ולעודדו בהיותו בבור ובעת שמכרוהו, ואח"כ בהיותו בבור במצרים י"ב שנה, והי' נראה כאילו נשהו

אלוקים את כל עמלו וכל בית אביו. [וזה לשון מרנא המשגיח באור יחזקאל מכתב ש"ח, שמעתי פעם, מי שראה מכירת יוסף הצדיק כמה חי' הדאגה וראה הענין כמובן לרעה, וזאת היתה להמליך אותו למלכות לכלכל כלל ישראל ועוד ועוד וכו', כמדומני כי כן יכול אני לראות בעצמי, מי מילל בעת אשר אני הייתי מוכרח לעזוב ישיבת קלעצק ולהיות בישיבת מיר במצב קשה רחמ"ל בענינים שונים, כי הייתי שמה בלי שום מצב כן עוד ועוד מצבים קשים רחמ"ל וכל זאת היתה סיבות לזכות בחיים ב"ה, וכן לזכות לזיכוי הרבים ב"ה וכו']. וא"כ י"ל דמה"ט הראה הקב"ה ליוסף הצדיק את כל זאת, לחזקו ולהיות לו למשען בעת שהי' בבור ובעת שמכרוהו לישמעאלים ולמדינים ולסוחרים ולמצרים ואח"כ העלילה אותה מרשעת עליו וישב בבור י"ב שנים, אבל יוסף התחזק בתורה ובבטחון כדתרם אונקלוס, ורק משום כך זכה שהחלוס יפתר לטוב.

*

לכאורה תמוה מנין לקח התרגום ענין התורה בסתר? ונראה בס"ד, שהוא מקרא מלא, דכתיב בתהילים ק"ה להדיא על יוסף אמרת ה' צרפתהו, ושם מבואר שבזכות זה זכה.

ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם השליכו אותו אל הבור הזה.

א. הק' בכתבי הגרי"ז, שהרי אף שאין מים בבור אבל הרי נחשים ועקרבים היו בו כמש"כ רש"י, וע"כ כוונת ראובן שזה רק גרמא, וכמש"כ הרמב"ן "לימוד אותם שאין עונש הגורם כעונש השופך דם בידיו", וקשה שהרי מבואר ברמב"ם בפ"ט ממלכים, בן נח שכפתו לפני ארי או שהניחו ברעב עד שמת הואיל והמיתו מ"מ נהרג, הרי דבבן נח חשיב כה"ג נמי רציחה, דכל דהוי בכלל שפיכות דמים בן נח נהרג עליו ועי' ח"י מרן רי"ז הלוי ריש הל' רוצח. ויש להוסיף בקושייתו, דהנה אחרי שהשליכוהו לבור אמר יהודה מה בצע כי נהרוג את אחינו, הרי שזו הריגה ולא רק גרמא, ותיקשי דא"כ מה מהני עצת ראובן שלא יהרגוהו בידים אלא ישליכוהו אל הבור, סו"ס קרינן בי' "נהרוג".

והנה בפ' מקץ כתיב "ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו, ויען ראובן אתם לאמר הלוא אמרתי אליכם לאמר אל תחטאו בילד ולא שמעתם וגם דמו הנה נדרש", כלומר שראובן אמר שהם אשמים לא רק מצד רחמנות "בהתחננו אלינו" אלא "דמו נדרש", משמע שאמר להם שהוא התנגד כבר מתחילה וסבר שגם זו רציחה. - וצ"ב, דתחילה אמר ראובן "לא נכנו נפש" ואמר שישליכוהו לבור שזה רק גרמא, ובזה הרי שמעו לו, ומדוע אמר להם (בפ' מקץ) "אמרתי אליכם ולא שמעתם", והרי לזה אכן שמעו לו, שלא הרגוהו בידים אלא השליכוהו לבור.

ויש ליישב היטב לפ"ד הרמב"ן שכתב (בפ' וישב) וז"ל, הכתוב סיפר מה שאמר להם ראובן ושמעו אליו, אבל דברים אחרים אמר להם מתחילה שלא קבלו ממנו, כמו שאמר להם (בפ' מקץ) הלא דברתי אליכם לאמר אל תחטאו בילד ולא שמעתם, וכאשר ראה שלא שמעו לעזבו, אמר להם, אם כן אל תשפכו דם בידכם, עכ"ל. - ולפי"ז ראובן התנגד גם להשליכו לבור, ובזה אכן לא שמעו.

ב. ונראה לומר עוד בזה, דהנה בפרשת דרכים (דרוש א' בסופו) כ' לענין מה

מבטל זכות הפרתו.

חידושי הגר"ט השלם (כתובות ס' מו ד"ה ונראה), יסודות השמועה (לגרי"ג אלכסטיין, עמ' תעד), סיעורי הגר"ד שוורלמן (נדרים ס' כז אות א), ברכת אברהם (נדרים סז, א אות ז).

בהקמה יש שני דינים: א. חלות הקמה בנדר עצמו, וזה על ידי שעבר יום שמעו בלא הפרה. ב. חלות הקמה בכך שהבעל או האב הקימו, והרי זה כאילו נדרו והוסיפו בנדר.

סיעורי הגר"ד פוזרסקי (נדרים סז, א אות פז).

הפרת נדרים - יום שנועו

אין האב מפר נדרי בתו, ולא הבעל נדרי אשתו, אלא ביום שמעם. ודוקא כל היום, ולא מעת לעת, שאם שמע בתחלת הלילה מפר כל הלילה ויום המחרת, ואם שמע סמוך לחשיכה, אינו מפר אלא עד שתחשך. ואם עבר היום ושתק, אפילו לא כוון בשתיקתו אלא לצערה, אינו יכול להפר. ואם שתק מפני שאינו יודע שיש ביד הבעל להפר, או אפילו יודע אלא שנדרה נדר שסבור שאינו יכול להפר, כגון שסבור שאינו עיני נפש, יכול להפר אפילו לאחר כמה ימים ולא הויא שתיקתו קיום, ושעת ידיעתו כאילו הוא שעת הנדר או יום שמיעה, ויפר לה כל אותו היום (שו"ע יו"ד רלד, כא).

האם יסוד הדבר הוא גזירת הכתוב, שלא זיכתה התורה להפר נדרים אלא ביום השמיעה. או שמה שלא הפר את הנדר ביום השמיעה פועל דין הקמה בנדר, וכיון שכבר נתקיים הנדר שוב אינו יכול להפר.

אפיקי ים (ח"א ס' יז). [וראה מה שכתב (סס אות ו) ששני דינים הם. וראה עוד במשנת יהושע (נדרים עמ' רי)].

לשון חכמים ברכה

חקירות ויסודות מרבתינו בלשונם הטהור

טובת הנאה

ונראה בזה, דהנה יש לחקור בהא דיש לבעלים טובת הנאה בתרומות ומעשרות, ליתן לאיזה כהן שירצו, האם הוי זה מחמת הממונות שהיה לו קודם בזה, דכיון דהיה הטבל שלו, ממילא הטובת הנאה שלו, [דהוי כמו שזכר בתרומה, דהוא נשאר בעלים כמקודם לענין נתינה]. או דלמא מה דהטובת הנאה הוי שלו, אינו מחמת הממונות שהיה לו קודם, אלא דהוי דין דהטובת הנאה הוי להבעלים על ההפרשה, דכל דעל ידו ובעלותו נעשה התרומה, הוי הטובת הנאה שלו, [והיינו דהוי זכות חדשה שנתנה תורה להבעלים על ההפרשה, את טובת הנאה].

[וכעין זה מצינו (בב"ק דף יב ב) בקדשים קלים אליבא דר' יוסי הגלילי, דהוי נידון אם ההיתר אכילה של הבעלים הוא מתוצאה שפעם היה בעלים על הבהמה, דנשאר דין הממון שלהם מקודם. או דנפקע הממון שלהם לגמרי, ורק דהוי היתר אכילה חדש, דכמו דנעשה היתר אכילה לכהנים, כמו כן נעשה היתר אכילה להבעלים].

סיעורי הגר"ד פוזרסקי (נדרים לו, ז אות קסג).

טומאה – בפסח

הנה יש לעיין אי שייך על פסול טומאה בפסח ריצוי ציץ, דהנה יש לחקור בהא [בשם הגר"ח] אם הוא זיחוי מהקרבה כמו מי שהיה בדרך רחוקה, דהתורה דחתו לפסח שני משום דין הטומאה שלו, או דהוא חלות דין פסלות בהקרבן כמו שאר פסולי קרבן, ואע"ג דאמרינן בכל מקום דתלוי בזה, אי ראוי לאכול או לא, אין הטעם משום דבעי כדי שיוכל לאכול, רק דמשום זה חל עליו פסול טומאה, והוא חלות דין פסלות, כמו כל הפסולין דחל בהקרבה.

חידושי הגרי"ז (זכחיס כב, ז ד"ה הגה).

טומאה – הכשר

וצ"ל דכלאים אי נתיאש השתא עצם הערבוב אוסר, וזה הרי ניכר והיאוש אינו אלא תנאי שיתברר שאין הוא מקפיד על כך, נמצא דעצם הנזק הוא ניכר, משא"כ בהכשר הרי צריך להכשר כדי לחול הטומאה. וכבר ארווח ביה מדרשא לחקור ומבארים שזה תלוי בביאור הראשונים אי מה דצריך הכשר היינו שעיי"ז חשיב אוכל או שזהו מסדר קבלת הטומאה הכשר ושרץ, דלפי ישוב זה אי ההכשר משווהו לאוכל יש להבין שהרי ג"כ אי משווהו אוכל עצם השרץ כבר הוא האוסר וזה הרי ניכר, אבל אי זהו סדר קבלת הטומאה י"ל דאע"פ שלאחר ההכשר השתא השרץ בעצמו גורם הטומאה, מיהו אין זה חשוב שניכרת הטומאה.

משא"ת המלך (סי' תמח ד"ה וז"ל).

אודות הקובץ

קובץ זה יוצא לאור בס"ד מדי שבוע, ומופץ באמצעות דוא"ל בלבד, ובו שלשה עשר מדורים:

מדורי הפרשה:

א. מדור 'שבעים פנים לתורה', ובו שאלה בעניני פרשת השבוע [או המועד], שנשאלה בקובץ 'עיון הפרשה' בשנים קודמות, עם תשובות מגדולי הדורות, שהובאו במסגרת 'קונטרס התשובות בעיון הפרשה', שהקב"ה זיכני בעריכתו. ישר כח גדול לראשי מפעל 'עיון הפרשה' שליט"א, על הסכמתם האדיבה לשימוש בקונטרס זה [וכל הזכויות שמורות להם], והוא הדין לכל הרבנים המוזכרים להלן.

ב. מדור 'שמחת התורה', ובו שו"ת נוסף בעניני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי יהודה שמחה סטורץ שליט"א.

ג. מדור 'שלום לאוהבי תורתך', ובו שו"ת נוסף בעניני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי שלום חזקיה שליט"א.

ד. מדור 'ליקוטים וסיפורים נפלאים', בעריכת הרה"ג רבי ברוך רובין שליט"א.

ה. מדור 'סיפור ושאלה בצידו', לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י, מתוך העלון 'האיחוד בחידוד' [וכל הזכויות שמורות להם]. פתרון החידה יובא בשבוע שלאחר מכן.

ו. מדור 'מרגליות שאול', ובו חידושים והתכתבויות מגדולי הדור, מכתבי הרה"ג רבי שאול מרגליות זצ"ל.

מדורי ההלכה והעיון:

ז. מדור 'מתיקות התורה', ובו חידודי הלכה ועובדות הלכתיות, משולחנו של הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א [מלוקטים מתוך סדרת הספרים 'חשוקי חמד' בהסכמתו].

ח. מדור 'אוצר היסודות והחקירות', ובו חקירות ויסודות מרבתינו ראשי הישיבות, ושאר מעתיקי השמועה, מסודרים לפי סדר הא-ב. מתוך הספר 'דרישה וחקירה', שנמצא בשלבי עריכה והגהה.

ט. מדור 'לשון חכמים ברכה', ובו חקירות ויסודות בלשון רבותינו, מתוך הספר הנ"ל.

י. מדור 'המעיר לארץ', ובו הערות והארות מרבנן ותלמידיהון [נא לכתוב בשפה ברורה ונעימה. המעונין בעילום שם לא יחתום שמו בסוף ההערה].

מדורים שונים:

יא. מדור 'מתיקות המוסר', בעריכת הרה"ג רבי אלעד שליט שליט"א.

יב. מדור 'ושננתם לבניך', ובו טיפ שבועי בנושאי קריאה ולמידה, מהרה"ג רבי אברהם יעקב זובין שליט"א [ניתן לשלוח שאלות למדור].

יג. מדור 'נפלאים מעשיך', ובו עובדות נפלאות ומחזקות, בתורה ויראת שמים.

הקובץ מעוטר באיורי המאייר התורני הנודע הרב יוני גרשטין שליט"א, תשואות חן לו.

כל הזכויות שמורות לעורך, ולשאר המחברים לפי הענין. אסור להעתיק חלקים מקובץ זה ללא רשות מפורשת בכתב [ניתן להעתיק הקובץ בשלימותו].

שיוסף אמר ליעקב שהם אוכלים אבר מן החי, שהאחים סברו שדינם כישראל לגמרי ויוסף סבר שלחומרא דינם כבני נח עיי"ש בארוכה, [ולכן לשיטתם אכלו מפרכסת דשחיטה מהני להתיר לישראל ול"מ להתיר לבני נח, ויוסף אמר להם שלחומרא דינם כבני נח ואסורים במפרכסת].

ולפי"ז י"ל שגם כאן הי' משא ומתן ביניהם בזה, שראובן אמר שלכה"פ לענין פיקוח נפש יש לחוש לחומרא כבני נח, כשיטת יוסף, ובן נח בכפתו לפני ארי נהרג ודינו כהורג בידים, ולא שמעו לו שסברו שדינם לגמרי כישראל, וכעת בראותם עונשי שמים והם עצמם תלו בענין יוסף ואמרו אשמים אנחנו, אמר להם ראובן שאגלאי מילתא שהלכה כמותו ומן השמים הוכיחו [דעדיין לא נאמר "לא בשמים היא" עי' ב"מ נ"ט גבי כותלי בית המדרש יוכיחו - דלע"ע עדיין בשמים היתה התורה] שאין זה רק חטא שלא שמעו "בהתחננו אלינו" כדבריהם, אלא דמו הנה נדרש, כלומר שמן השמים הוכיחו שזו רציחה ודמו נדרש אף בגרמא כבן נח. [כהלשון אדרוש ואדרשנו הכתוב בפ' בראשית בזה].

ג. אולם זו היא שקשה, מה שהק' המנ"ח מצוה ל"ד שדברי הרמב"ם לכאוו' סתרי אהדדי, דבפ"ב מרוצח ה"ב וה"ג כתב, כפתו והניחו לפני הארי שופך דמים הוא וחייב מיתה לשמים, ואין בהם מיתת ב"ד כו' שנ' ומיד כל חי' אדרשנו זה המוסר חברו לפני חיה לטרפו כו' עכ"ל, והרי האי קרא נאמר לבני נח, הרי שבכפתו לפני ארי חייב רק ביד"ש, וקשה שבהל' מלכים פסק דב"נ נהרג בכה"ג כנ"ל. (ועיי"ש בכתבי הגרי"ז). וצ"ע.

לעילוי נשנות

מֶרֶן רִשְׁכֵּבָה"ג רבי אהרן יהודה ליב שטינמן זצ"ל ב"ר נח צבי זצ"ל

מֶרֶן פּוֹסֵק הַדּוֹר רבי שמריהו יוסף ניסים קרליץ זצ"ל ב"ר נחום מאיר זצ"ל

הגאון רבי יואל סטניצקי ב"ר פרץ זצ"ל

הרה"ג ר' חיים ישראל רוטמן ב"ר יואל יעקב זצ"ל

הרה"ג ר' שאול חיים דב מרגליות ב"ר ישראל שלמה פייבל זצ"ל
הרה"ג ר' משה רייך ב"ר לייב זצ"ל

סבי הרה"ג ר' דב יצחק הכהן לינטופ ב"ר שמואל פרץ זצ"ל
וזוגתו מרת יוכבד ע"ה ב"ר אריה זצ"ל

סבי הרה"ג ר' אהרן דוד הכהן מלאכי ב"ר חיים יצחק זצ"ל
וזוגתו מרת רבקה ע"ה ב"ר אברהם יששכר זצ"ל

הרה"ג ר' יעקב אריה הלוי הורן ב"ר שלום זצ"ל

וזוגתו מרת מרים ע"ה ב"ר משה זצ"ל

מרת מלכה פילץ ע"ה ב"ר אברהם זצ"ל

הרבנית רחל גנס ע"ה בת הר"ר יוסף זצ"ל

הרה"ג רבי משה מונק ב"ר אליקים ישראל זצ"ל

נובצע ההדפסה הגדול

רוצים לזכות את הרבים : תרמו 100 ₪ ואנו נדפיס עבורכם 50 חוברות [מחיר העלות] ונפיץ בהרבה בתי כנסיות [לעת עתה במודיעין עילית].

בנוסף לכך תקבלו מתנות בג'מבו מייל: חבילת תוכנות גדולה ושימושית, וסט של 'גמרא נוחה' [37 כרכים], שבה רש"י משולב בתוך הגמרא [ועוד מעלות רבות], וכן את כל הקבצים הקודמים.

בנוסף לכך תוכלו למסור שם להנצחה וכדומה בעמוד הראשון של הקובץ [בכל המהדורות].

ניתן לשלם בכרטיס אשראי ובהעברה בנקאית, פרטים בכתובת המערכת: lintop200@gmail.com

נ. ב. מדובר בהדפסה שאינה צבעונית בפורמט a5, ואפשר במקום זאת 25 חוברות גדולות בפורמט a4.

קובץ שבועי
לעיון וחקירה
גלין לה
מקץ-חנוכה
תש"פ

דרישה וחדירה

להערות והערות ניתן לפנות לעורך: **יהושע לינטופ** בכתובת: lintop200@gmail.com ☆ פרטים אודות המדורים,
זכויות יוצרים והנצחות - **בסוף הקובץ** ☆ הצטרפות לרשימת התפוצה בכתובת: drisha+subscribe@googlegroups.com

תוכן הענינים [אין לקיאו בזמן התפילה וקריאת התורה].

מדור 'מתיקות התורה' (עמ' ב): האם יתן שמן לחברו לנר חנוכה, או ישאירנו לעצמו ללמוד תורה? ☆ האם ניתן להדליק נר חנוכה כלפי שביל שעוברים בו אנשים ללא רשות, או בכביש שנוסעים בו הרבה מחללי שבת ☆ כיצד מדליקים נרות חנוכה בתחנת דלק?

מדור 'ליקוטים וסיפורים נפלאים' (עמ' ד): מדוע החפץ חיים לא עשה ביטוח שריפות? ☆ לקח השר בידו טבעת עגולה, וקמץ את ידו כמלוא אגרוף כשהטבעת בתוכה, והושיט אותה לפני הבן לבוחנו... ☆ סוסי המשטרה דהרו לכוון זירת הפשע, ומצאו את הפושע מושכב על הרצפה, סביבו עשרות אורחים נרגשים, לוכדים אותו בטבעת אנושית הדוקה...
מדור 'נפלאים מעשיך' (עמ' י): "אתה שומע? בנתניה מתקיים בנר ראשון של חנוכה, סמינר מטעם אירגון "ערכים"... תחזור משם עם כתבת צבע עסיסית בת 3,000 מילים שתחשוף את השערוריה הזו... ואל תהיה לי אנמי, אתה יודע לצלוף, תכנס בהם בחרדים בלי חשבון"... ☆ נגשתי אל הילד, ושאלתי אותו, מה קורה כאן? הילד היפנה את מבטו אלי. עיניו היו אדומות מבכי, אך כל מה שהצליח לומר היה "אני בצרה! מה אגיד לאבא???" ☆ בעוד שאני כך מתלבט עם עצמי, ומרים עיני לשמים שיסייע לי בוראי להחליט, ואומר אני בליבי "מה עושים אבא?", סוגר אני את עיני סופק כפות ידי, ולפתע מרגיש יד אנוש...

מדור 'סיפור ושאלה בצידו' (עמ' טו): לא עברו דקות מרובות, ולפתע קמו ארבעה ברנשים שבין הנוסעים הנראים כערביים, ונכנסו לתא הטייס. עם כניסתם לתא, החלו להשמע משם צעקות רמות, והמטוס איבד את יציבותו...

מדור 'שבעים פנים לתורה' (עמ' ב): מהו הקשר בין סעודות חנוכה לסעודה שעשה יוסף לאחיו בפרשת מקץ? ומדוע ה'שמים' נכללים בחשבון? **מדור 'שמחת התורה' (עמ' י):** כיצד נשא יוסף את אסנת, שהיתה מצרית? **מדור 'שלום לאוהבי תורתך' (עמ' יא):** האם החשמונאים נחשבו מלכים, או שאין מלך אלא משבט יהודה? **מדור 'ושננתם לבניך' (עמ' ט):** הבחנת רגשות התלמיד.

מדור 'אוצר היסודות והחקירות' (עמ' ח): חנוכה - דין 'מהדרין' ☆ הנחה עושה מצוה ☆ כבתה זקוק לה.

מדור 'לשון חכמים ברכה' (עמ' יז): הלל - דין שירה ודין קריאה.

מדור 'מרגליות שאול' (עמ' יד): האם צריך להדליק דווקא בתוך כלי? האם חנוכה בכלל 'מועדי ה'?' ועוד.

מדור באר צבי (עמ' יח): מדוע נקבע עיקר היו"ט לזכר מציאת פך השמן ולא על נצחון המלחמה? מה היתה התכלית והתועלת במה שעשה הקב"ה נס מיוחד ומצאו כד שמן בחותמו של כה"ג, והרי בין כך לא הספיק אלא ליום אחד? מדוע דוקא בחנוכה יש מהדרין ומהדרין מן המהדרין, מה שלא מצינו בשום מצוה אחרת?

מדור 'המעיר לארץ' (עמ' טו): מדוע יוסף נתן עצות לפרעה? מדוע אמרו השבטים 'אבל אשמים אנחנו' רק כשנשתחררו?

מתיקות המוסר

מחשבה אחת של מוסר

מעלת נר חנוכה

אמר רב הונא: הרגיל בנר - הויין ליה בנים תלמידי חכמים (שבת כג, ב).

בנים תלמידי חכמים - דכתיב (משלי ו, כג) 'כי נר מצוה ותורה אור', על ידי נר מצוה דשבת וחנוכה - בא אור דתורה (רש"י שם).

לעולם יהא אדם זריז לקיים את המצות, ובקלה כבחמורה, שאינו יודע מתן שכרן של מצות, ומכל מקום יהא לבו סמוך שאין השם מקפח שכר כל בריה, ושמדתו לשלם מזה כנגד מזה. דרך הערה אמרו: הרגיל בנר חנוכה, דרך חבוב מצוה ובהערה מפורסמת, הויין לו בנים תלמידי חכמים, לקיים עליו 'נר מצוה ותורה אור' (מאירי שם).

על-ידי חנכה ונר שבת הוי לה בנים תלמידי-חכמים. [בנים נד']

מתיקות התורה

חידודי הלכה ועובדות הלכתיות
משולחן מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א

האם יתן שמן לחברו לנר חנוכה, או ישאירנו לעצמנו ללמוד תורה?

שאלה. יש לו שמן בצמצום ולחברו אין, ולאחר שכבר הדליק נר חנוכה, רוצה להשתמש במותר השמן שנשאר לו כדי לעסוק בתורה בלילה, ואם לא יהיה לו שמן יתבטל מתורה, ולחברו אין שמן לנר חנוכה, מה יעשה האם יתן את השמן לחברו כדי שיקיים הדלקת נר חנוכה, או שמא חייב קודמים ותלמוד תורה כנגד כולם?

הערה: התמונות להמחשת הענין באופן כללי בלבד.
תשובה. אמנם בעיון יעקב נאמר שנה תורה גדול מנר שבת וחנוכה, בכל זאת נראה שמצד ערבות הוא חייב לדאוג לחברו שתהיה לו האפשרות להדליק נר חנוכה. וראיה לכך שכתב המשנ"ב (סימן תרנה סק"ג) בשם המג"א והחיי אדם שאם אין לחברו לולב והוא חוץ לתחום, מותר לחברו לשלוח נכרי כדי שיביא לו ארבעה מינים, אבל אם יש ביכולתו לקנות והוא פשע ולא קנה. אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חברו. וכתב על זה השער הציון (סק"ה) איני יודע מה שייך בזה חטא, דהא אנו מצווים מטעם ערבות לראות שגם חברו בן ישראל, יעשה מצות התורה, ואם יחסר לו הרי הוא כאילו חסר לי, וממילא כשם שהוא מחויב להשיגו כן אני מחויב להמציא לו, ואיך שייך בזה חטא. ונראה דה"ה בענינו אם יחסר לחברו נר חנוכה, הרי זה כאילו חסר לו, וכשם שצריך לבטל תורה למען הדלקת נרות עצמו, כך צריך לוותר על שמן המיועד לתלמוד תורה למען נרות חברו.
ויש להסתפק מה הדין כשחברו פשע ולא קנה שמן לנר חנוכה, לשיטת המג"א והחיי אדם הסוברים שאין אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חברו, האם גם בביטול תורה אמרינן דאין אומרים לו לאדם חטא, או שמא רק בחטא כמו אמירה לנכרי, אבל בביטול תורה אולי לא נחשב לחטא אלא לביטול מצוה,

שבעים פנים לתורה

שו"ת בעניני הפרשיות והמועדות
עם תשובת מרן שר התורה שליט"א

מהו הקשר בין סעודות חנוכה לסעודה שעשה יוסף לאחיו בפרשת מוקץ? ומדוע ה'שנושים' נכללים בחשבון?

וּפְלֹחַ טָבַח וְהָכֵן (מג, טז)

כתב שליטי הגבורים (הגהות על המדכי פ"ב דשבת עמ' עט במהדורת ש"ס וילנא, ועמ' לו במהדורת ש"ס עוז והדר): נחשת נוטריקון נר חנוכה שמש תדליק. ברוב השנים חנוכה חל בפרשת מקץ, וסימנך - 'מקץ שנתיים' נוטריקון שמאל נר תדליק ימין מזוזה. סימן כל הנרות עם השמשים מ"ד, וסימנך - 'נחמד למראה', פי' נר חנוכה מ"ד, וי"א 'וגל"ה על ראשה' (זכריה ד, ב) בגימטריה מ"ד. ואני יו"ט הכותב, קיבלתי סימן אחר בפרשת מקץ - 'וטבח טבח והכ"ן' הח' מ'טבח' והתיבה מן והכן הן אותיות חנוכה, וסמך לסעודות שעושים בחנוכה. ואותיות 'וטבח טבח' בגימטריה מ"ד כמו הנרות, עכ"ל [נראה אליה רבה (סי' תרע סק"י) ובמטה משה (סי' תתקצג)].

ויש להבין, מה ענין חנוכה לסעודה שעשה יוסף לאחיו, שבזה נרמז סמך לסעודות שעושים בחנוכה.

עוד יש להבין, בגימטריא של 'וטבח טבח' שהוא מ"ד נרות [וכן הרמז ב'נחמד למראה'], הלא עיקר דין ההדלקה הוא ל"ו נרות, ומ"ד נרות היינו עם השמשים, ובהם אין מצוה כלל.

[הנה יעויין בשבת (כא, א) דס"ל לרבא שמותר להשתמש לאור נרות חנוכה. ושם (ע"ב) אמר רבא שצריך נר אחרת להשתמש לאורה, ופירש"י: לעשות היכר לדבר. ולכאורה הביאור בזה, שאם לא יהא היכר יחסדוהו שלצרכו הדליקה. ויל"ע, מנלן שצריך לעשות היכר מיוחד להציל מן החשד. ובאמת מצינו נמי הכי לדינא לענין הדלקה בשני פתחים משום החשד (שבת כג, א), וזה נמי צ"ב, מה טעם מצאנו רק בחנוכה את כל הדינים הללו להוציא מן החשד (עיין מש"כ בזה ב'ספר עיון הפרשה - עניני חנוכה' אות לח-מ). ראה חולין (צא, א) אקרא: 'וטבח טבח והכן', ושם ברש"י (ד"ה ופרע), ודו"ק].

וצ"ע (גיטין יז, א).

הדלקת נר חנוכה כלפי שביל שעוברים בו אנשים ללא רשות

שאלה. נאמר במס' שבת דף כא ע"ב ת"ר נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. וכך נאמר בשו"ע (סימן תרעא ס"ה): "נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ, משום פרסומי ניסא" (משנ"ב כ"א). מה הדין כשיש לו ב' פתחים, אחד פונה לרשות הרבים שאין רגל מצויה בו כל כך, ולעומתו יש לו שביל שרבים עוברים דרכו באיסור וכגון שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו (ב"ק כ"ז) ורבים הם העוברים שם בלי רשות יותר מהעוברים דרך רשות הרבים, היכן ידליק?

תשובה. גיסי הגר"ח קנייבסקי שליט"א אמר שאין להניח את החנוכיה בפתח הפונה לשביל של רבים העוברים בו שלא ברשות, והם מוגדרים כליסטים, וכמבואר במס' עירובין (דף נג ע"ב) "פעם הייתי מהלך בדרך והיתה דרך עוברת בשדה, אמרה לי תנוקת אחת... לסטים כמותך כבשוה". ויש גם להוכיח קצת

מסוף ערכין (דף לד ע"א) דלמיסתר קאי, וחומה כזו העומדת להסתיר אין שם בתי ערי חומה עליה, יעו"ש. גם שביל זה למסתר קאי ואין שם "שביל הרבים" עליו. ומרגלא בפומא דמו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א דנר חנוכה צריך להניחו ברשות הרבים ולא כנגד בית מרובה דיירים שאינו רשות הרבים אלא גרים בו רבים, ושם יחידים עליהם. כמו כן מי שהוסיף חדר בבית

משותף שלא כדין אינו יכול להדליק שם בפתח או בחלון נר חנוכה כיון דלמיסתר קאי (שבת כא, ב).

הדלקת נר חנוכה בכביש שנוסעים בו הרבה מחללי שבת

שאלה. אדם היכול להדליק נר חנוכה בערב שבת כלפי רחוב שמועטים הם המהלכים בו, או להדליק בחלון כלפי כביש שרק מכוניות מחללי שבתות עוברים שם, ואין שם מדרכה כי אם כביש למכוניות, היכן ידליק?

תשובה. מסתבר שעדיף להדליק כלפי הרחוב שמועטים הם המהלכים בו אך הם שומרי שבת, כי מחללי שבת בפרהסיא דינם כעכו"ם כמבואר בשו"ע בכמה מקומות (שבת כא, ב).

הדלקת נרות חנוכה בתחנת דלק

שאלה. שומר העובד בתחנת דלק ושם ביתו, האם יכול להדליק שם נר חנוכה כי רבים עוברים שם והפרסום נס גדול, או שמא מאחר ועפ"י חוקי הבטיחות אסור להדליק אש בכל השטח הוי מצוה הבאה בעבירה?

תשובה. ידליק שם פנס בתוך עשרה טפחים או בחלון ויהיה מוסיף והולך כל יום פנס נוסף ויבליט אותו באופן שכולם ידעו שהפנסים הללו הם נרות חנוכה. אך לא יברך על הפנסים, משום שהנס שנעשה במקדש היה בשמן, אבל בפנס המופעל בסוללה או במנורה חשמלית שאין בה שמן מסתבר שאין בו זכר לנס. ויעוין ב"בעל המאור" פ"ב דשבת וברשב"א שכתבו דלכן אסור להשתמש לאור נר חנוכה, משום שהם זכר לנס שנעשה במנורת בית המקדש, לפיכך אסור להשתמש בהם דומיא דהמנורה. וכך כתב בספר "פתחי שערים" (שבת דף כא) דלכן לא יוצאים יד"ח במנורה הדולקת בגז, דהואיל ואין בה פתילה, אינה דומה למנורת בית המקדש. וכן פסק בשו"ת לבושי מרדכי (תליתאי סימן נט), דנר חשמל שאין בו שמן דומה למדליק קסמין דקין שאין יוצאים בהם ידי חובת מצות הדלקת נר חנוכה.

אך מדברי ה"בית יצחק" (יו"ד ח"א סימן קכ אות ה) משמע קצת דאפשר לצאת יד"ח נר חנוכה בפנס המונח למטה מעשרה טפחים. שכתב שם: "לענין נר

תשובת מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א

עיקר המצוה שיראוהו¹.

תשובת מרן הראב"ד רבי משה שטרנבוך שליט"א

סעודת הודאה שאין בה חיוב.

תשובת מרן ראש הישיבה רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א

כנראה, שה"טבוח טבח והכן", היתה סעודת הודאה על הנסים של יוסף הצדיק, ביצאו מן הבור שהשליכוהו אליו, או גם ביצאו מבית האסורים, שאליו הושלך על ידי פוטיפרע. ומכאן "סמך לסעודות שעושין בחנוכה", זכר לנס חנוכה.

כבר כתבנו במק"א, שחיוב הנרות בשני ה"פתחים", אעפ"י שסיבת הדבר הוא "חשד" [כהניא ד"פאה", כמבואר בסוגיית הגמרא], אבל עיקר החיוב שחייבוהו בשני הפתחים, הוא מהלכות נר חנוכה. כלומר, ההדלקה בשני הפתחים, אינה רק קיום של "והייתם נקיים" וגו', אלא תקנתא שחובתה היא כבר מעיקר הלכות נר חנוכה. ויסוד הדבר הוא, שה"חשד", מלבד ה"והייתם נקיים" שלא יחשדו שלא קיים מצוות נרות חנוכה, הלא הוא מונע את ה"פרסומי ניסא", שאין רואים נר חנוכה בפתחו.

ונראה, דתקנת השמש, אף היא, מלבד שיש בה משום מניעה מחשד שמא לצרכו הדליק, מלבד זאת, אילולי השמש, חסר בפרסומי ניסא, שכן אם יאמרו לצרכו עבד, הלא זה היפך הפרסומי ניסא.

נמצא, דהדלקת השמשים, יש בהם משום "עשייה" בפרסומי ניסא עצמו, שהוא יסודה של מצוות הדלקת נר חנוכה. ומובן היטב, שמנו את השמשים בכלל המניין של נרות חנוכה.

ביאור א. מכאן המקור שחוששים לחשד

אריה שאג (מקץ -חנוכה עמ' קנז ד"ה וטבח) שאל השאלה השניה, מדוע מנו גם את השמשים.

והשיב, שמקור דין השמשים הוא ממה שאמר רבא (שבת כא, ב), שצריך נר אחר להשתמש לאורה, שאם לא כן אין היכר, והיינו שיחשדוהו שלצרכו הדליק [כמבואר ברש"י (שם מד"ה נר ואילך)], והיינו מפני החשד. ויש להבין, מנין שצריך לחשוש לחשד. ויש ליישב לפי מה שאמרו בחולין (צא, א), על הפסוק (כאן) 'וטבוח טבח' - פרע להם בית השחיטה, כדי שלא יאמרו שיוסף אוכל בשר נחירה [כמבואר ברש"י (שם ד"ה ופרע)], הרי שיש לחשוש לחשד. ולכן רמז כאן דווקא על מ"ד נרות כולל השמשים, כיון שכאן הוא המקור לדין זה, שחוששים לחשד [ולפי זה מיושבות כמעט כל השאלות].

ביאור ב. סעודת יוסף היתה בחנוכה²

עוד כתב אריה שאג (שם ד"ה והשתא) בשם הספרים הקדושים, שהסעודה של 'טבוח טבח' היתה בחנוכה. ולפי זה מבואר בפשטות מה שענין זה נרמז דוקא כאן.

החשובות בענין זה

ג. **פני אריה זוטא** (נדפס בשנת ת"פ, דף יז, א) הוכיח בדרך חשבון, שסעודה זו שעשה יוסף לאחיו, היתה בחנוכה. שהנה יעקב בא למצרים בראש חודש ניסן [שהרי היה במצרים שבע עשרה שנה בדיוק (ראה להלן מז, כט), ובניסן נפטרו האבות (ראה ראש השנה יא, א), ומשמע בחז"ל (כתובות קיא, א) שיש ממצרים לחברון ארבע מאות

¹ נראה שמיישב הקושיה שבסוגריים, מדוע דווקא כאן חששו לחשד.

² הביאורים הבאים (ב-יז) מיישבים השאלה הראשונה, מה ענין סעודת יוסף לחנוכה.

חנוכה אינו יוצא לא בעלעקטרישעס ליכט [במנורת חשמל] ולא בגאסליכט [מנורה הפועלת בגז] חדא ששמן זית מצוה מן המובחר. ועוד, כיון שנעשים להדליק בכל ימות השנה, לא הוי פרסומא ניסא. והרמ"א כתב בסימן תרע"א שיזהר שלא להדליק במקום שמדליקין הנרות כל השנה..., עכ"ל. משמע דאם יניחם נמוך יצא יד"ח, ולכן ידליק ואל יברך. וכך כתב "באר משה" (ח"ו קונטרס עלקטריק סימן נח) וז"ל: "דרכי לפסוק... לענין יולדת השוכבת בבית חולים... נותנין להם רשות להדליק נר לשבת או לחנוכה אך ורק נר עלקטרי... תדליק נר עלקטרי הניכרים שהם לצורך שבת או לחנוכה בלי ברכה", עכ"ל. וכן כתב בתשובות מהרש"ג (ח"ב סימן קז) שתדליק בלא ברכה. ונראה דיש להעדיף פנס עם סוללה, על פני חנוכיה חשמלית, כי במנורת חשמל קיים חסרון נוסף, שאין בחוטים שמן או כח תבערה לדלוק חצי שעה והטורבינות שבתחנות הכח מייצרות כל רגע חשמל ממזוט או פחם שמוזן בהם כל רגע, משא"כ סוללה, הרי יש בה חומר דלק לחצי שעה, ולכן היא עדיפה, וצ"ע (שבת כא, ב).

ליקוטים וסיפורים נפלאים

על פרשת השבוע

בעריכת הגר"ב רובין שליט"א

"ויהי מקץ שנתיים ימים" (מא, א) "אשרי הגבר אשר שם בה' מבטחו" - זה יוסף (מדרש).

יהודי בא לפני כ"ק האדמו"ר רבי יצחק מסקווירא זצ"ל והתאונן בפניו שאין לו פרנסה וגם אין לו כל מוצא ודרך שיכול להשיגה... אמר לו הרבי: "גם דוד המלך ניצב בפני שאלה זו. הוא שאל: 'מאין יבוא עזרי', שהרי אנו יודעים, שהברכה צריכה לחול על משהו. על 'יש', כמו שמצינו באלישע שבירך את כד השמן שיתרבה על יסוד המעט שיש בו, אבל דוד המלך ניצב בפני 'אין', לכן שאל כיצד יבוא עזרו. ומה היתה תשובתו של דוד המלך מיניה וביה? תשובתו היתה: 'עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ'! כלומר: אם תשאל כיצד ייעזר, עליך לזכור שה' הוא 'עושה שמים וארץ' ואף אותם יצר 'יש מאין'. על כן, כמו שעשה אותם יש מאין, כך לא יבצר ממנו להושיע גם את אלו שאין להם מאומה, ולהשפיע להם ברכה עד בלי די (רזין דאורייתא).

"ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם" (מא, א)

מובא בבית הלוי סיום תקופת מאסרו של יוסף וחלום פרעה הם לכאורה שני עניינים נפרדים, אשר מלבד זה שארעו באותו פרק זמן, אין שום קשר ביניהם. צריך להבין, אם כן, מדוע כורך הפסוק את שניהם יחד באמרו, "ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם".

אלא בכל דבר בעולם יש סיבה ומסובב. כלומר, ישנה הסיבה הגורמת את הדבר, וקיימת התוצאה הנולדת מן הסיבה. בהבחנה המדויקת מהי הסיבה ומה המסובב שוררת מבוכה רבה, ורבים הם הטועים. למשל, אם אדם השקיע כספו בעסק מסוים והרויח על ידי כך רווח גדול, אומר השכל האנושי, שההשקעה היתה הסיבה שממנה נהיה הרווח הגדול. אליבא דאמת, זוהי טעות גדולה. לא ההשקעה הביאה את הרווח, אלא מן השמים נגזר עליו שירוויח. ואחרי שגזרו כך, מן השמים סובבו את מהלך העניינים בעולם הזה שיבוא אדם זה וישקיע את כספו בעסק מוצלח. נמצא אם כן, שהמציאות היא ההפך ממה שבני אדם רגילים לחשוב, לא העסק הוא הסיבה והרווח הוא המסובב, אלא הרווח שנקבע מן השמים הוא הסיבה והעסק הוא המסובב.

כך הוא הענין גם אצל יוסף. המדרש (בראשית רבה פ"ט א') אומר "ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם", זה שכתוב איוב (כח ג'): "קץ שם לחשך", קץ שם

פרסה, שהוא מהלך ארבעים יום לאדם בינוני, שהולך עשר פרסאות ביום (פסחים צד, א). ונמצא שהאחים הלכו לארץ ישראל וחזרו למצרים בשמונים יום. ובתוך שמונים יום יש י"א שבתות שלא הלכו בהם, שהרי היו שומרי שבתות כידוע [וכן דרשו (תנחומא נשא סי' כח) מפסוק דידן 'טבוט טבח והכן', ששבת צריכה הכנה, ומכאן ששמרו שבת]. ונמצא שלהליכתם וחזירתם היו צריכים תשעים ואחד יום עם השבתות.

צא וחשוב מראש חודש ניסן שבא יעקב למצרים, תשעים ואחד יום למפרע, ונמצאו כלים בכ"ו בכסליו, שאז נתודע יוסף לאחיו. והסעודה של 'טבוט טבח והכן' היתה ביום א' של חנוכה שהיה ביום ו'. ולכן רמזו לחנוכה מפסוק זה [וכעין חשבון זה כתב **אריה שאג** (שם עמ' קנא), וראה מה שהאריך בזה, ומה שביאר עוד (שם עמ' קנב ואילך) בפלפול ארוך].

ד. פני אריה זוטא (שם) ביאר עוד, שהנה מה ששלח יעקב ליוסף בבחינת 'ביכורים' [והביא כמה מקורות לדבר]. וזמן הבאת הביכורים הוא מעצרת ועד חנוכה (ביכורים פ"א מ"ו), ולכן בהכרח שהיה זה בחנוכה, ולא אחר כך, שהרי אחר כך אין מביאים ביכורים. והרמז של 'טבוט טבח והכן' מלמד, שלא היה זה קודם חנוכה [וראה מה שביאר עוד לפי זה].

ביאור ה. שניהם כנגד המוח והלב

שם משמאל (תרע"ז, כאן) ביאר, שבלי ספק שהזבח לסעודת יוסף ואחיו, שהיא סעודת צדיקים וסעודת שבת, זבח זה היה במדרגת הקרבן, ואולי עוד יותר ממנו [והביא ראיה לדבר]. והנה לענין קרבן אמרו (רש"י ויקרא יז, יא) 'תבוא נפש ותכפר על הנפש', הרי שקרבן הוא להשלמת הנפש. ונמצא שהיה כאן צירוף של השלמת הנפש שהיא הלב, עם המוח. ש'טבוט טבח' היא השלמת הנפש, ואילו 'והכן' היא השלמת המוח והשכל, שההכנה תלויה בהם.

והנה היוונים בכניסתם להיכל פגמו את לבם של ישראל, ובמה שטמאו את השמנים פגמו את המוח והשכל של ישראל. וכאשר גברו בית חשמונאי, תיקנו כנגדם שני סוגי מצוות, הלל והודאה בבחינת לב, והדלקת נרות בבחינת מוח. ולכן ענין החנוכה נרמז דווקא ב'טבח והכן', שהם מקבילים ללב ולמוח, וכפי שנתבאר [וראה מה שהוסיף, שהדברים מקבילים ל'זכור' ו'שמור' בשבת, ולכן דווקא באותה סעודה נרמז ענין זה ששמר שבת, והאריך בכל זה].

ביאור ו. כיון ששמר שבת בן בנו הקריב בשבת

מנחת יצחק (על התורה כאן, ובשו"ת ח"ד קונטרס דברי חפץ פרשת מקץ) שאל השאלה הראשונה, מה השייכות בין פסוק זה לחנוכה.

והביא מה שאמרו במדרש תנחומא (נשא סי' כח), שסעודה זו של יוסף היתה בשבת, שאין 'והכן' אלא שבת, שנאמר (שמות טז, ה) 'והיה ביום השישי והכיניו', והיינו שהכינו את הסעודה מערב שבת לשבת. ואמר הקב"ה ליוסף, אתה שמרת את השבת עד שלא ניתנה, חייך שאני עושה שבו בנד מקריב בשבת, שנאמר (במדבר ז, מח) 'ביום השביעי נשיא לבני אפרים' וגו'.

ועוד אמרו בתנחומא (שם סי' כט) בענין חנוכה, שלא יאמר אדם שאינו מקיים מצות זקנים, כיון שאינה מן התורה, משום שאמר הקב"ה שכל מה שהזקנים גוזרים עליכם לקיים, שאף לדברי הזקנים הוא מסכים. והוכיחו זאת מכך שיעקב כשבירך את אפרים ומנשה, הקדים אפרים למנשה (להלן מח, כ), ואף הקב"ה קיים גזירתו, בקרבנות הנשיאים, שהקריב שבט אפרים תחילה, שנאמר (במדבר שם) 'ביום השביעי נשיא לבני אפרים', ואחר כך (שם, נד) 'נשיא לבני מנשה'.

ולפי זה ביאר שהדברים תלויים זה בזה, שעל ידי ששמר יוסף את השבת, זכה שבו בנו יקריב בשבת; ומענין זה שנשיא אפרים הקריב בשבת, אנו למדים גם שהקב"ה מסכים עם הזקנים; ולכן אנו חייבים לקיים מצוות הזקנים, כגון מצות חנוכה שהוזכרה במדרש, ונמצא שבפסוק זה מרמז ענין חנוכה.

ביאור ז. מכאן מוכח שגם מנשה שמר שבת

שערי שלמה (נדפס לאחר הספר קדשי המזבח; עמ' לג) ביאר כעין זה, שהנה

ליוסף כמה יהיה בבית האסורים. כיון שהגיע הקץ, "ופרעה חולם". כלומר, גם כאן יש מקום לשכל האנושי לטעות ולומר שחלום פרעה הוא הסיבה שסובבה את הוצאת יוסף מבית האסורים. בא המדרש ומלמדנו שהקב"ה הועיד מראש את חלום פרעה להיות האירוע שיגשים את יציאת יוסף מבית הסוהר. על כן היה עתוי החלום תלוי ועומד עד שתגיע העת של "קץ שם לחושך", סוף ישיבת יוסף במאסר. ומכיון שהגיע היום הנכסף, מיד "ופרעה חולם". מעתה מובן היטב סדר העניינים בפסוק וכריכתם יחד. אכן, "מקץ שנתיים ימים", של יוסף, הגיעה העת "ופרעה חולם".

מדוע החפץ חיים לא עשה ביטוח שריפות?

"ויהי מקץ שנתיים ימים" (מא, א) "אשרי הגבר אשר שם בה מבטחו" - זה יוסף (מדרש).

סיפר הגאון רבי יוסף דינקלס זצ"ל: בשנים שפרצו שריפות בעיירה ראדין וכליו את בתי העץ שבה, החליטו סוכני הביטוח להגיע ולהציע ביטוח נגד שריפות. הרבה מהתושבים נענו להצעותיהם, שכן מאחר והבתים היו של עץ, כאמור, עמדו תדיר בסכנת התפשטות אש במקרים של דליקות. כשהגיעו סוכני הביטוח אל החפץ חיים לשכנעו שיצטרף אף הוא להסדר הביטוח, סירב להענות להם כשהוא מנמק זאת באומרו: "מדוע לתת למדת הדין לקטרג ביתר קלות? הרי אם נגזר על האדם גזירה, מדת הרחמים מנסה לסנגר עליו ולהתחנן שהעונש הצפוי לבוא עליו הוא מדי כבד... אבל אם עושה "ביטוח" לרכושו, מה תוכל מדת הרחמים לטעון? הרי מדת הדין תשיב לעומתה, שאדרבה, הוא לא ינזק מהדין הצפוי לו, שכן הוא עוד יקבל מהביטוח הכל... ומדע לתת למדת הדין את האפשרות לקטרג (מאיר עיני ישראל).

"ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם והנה עמד על היאר" (מא, א) נאמר כאן 'ויהי' לשון צער, לרמז על צערו של יוסף הצדיק שנתעכב בבית האסורים במשך שנתיים ימים, גם לאחר חלומו של שר המשקים. ואמרו רבותינו במדרש, שהסיבה לכך שקיבל עונש, משום שביקש משר המשקים לאחר שפתר לו את חלומו לטובה, ואמר לו יוסף 'כי אם זכרתני אתך כאשר ייטב לך ועשית נא עמדי חסד והזכרתני אל פרעה והוצאתני מן הבית הזה', ומכיון שאמר בדבריו שני פעמים לשון זכירה, קיבל עונש מידה כנגד מידה, שנשכח כביכול במשך שנתיים, כנגד כל פעם שהזכיר הלשון של זכירה - נשכח למשך שנה. ומבאר רבינו האור החיים הקדוש, שסיבת הדבר שנשכח למשך שנה שלימה כנגד כל זכירה, כי החלום של שר המשקים היה בראש השנה שהוא יום הזכרון, ולכן נענש יוסף הצדיק, שהקדוש ברוך הוא מנע את זכרונו באותו יום, וגם בראש השנה הבא אחריו, ובראש השנה השלישית שהוא 'מקץ שנתיים ימים' לחלומו של שר המשקים, נפקד יוסף לטובה, וכפי שאמרו רבותינו שיוסף יצא מבית האסורים בראש השנה. ולכן מובן, בגלל שהוא נשכח בראש השנה שהוא 'יום הזכרון', נשכח כבר ממילא למשך כל השנה.

"ויהי מקץ שנתיים ימים" (מא, א) "אשרי הגבר אשר שם בה מבטחו" - זה יוסף (מדרש).

יהודי, שהיה מוטרד מאד מנין יתפרנסו משפחות האברכים שלומדים לאחר נשואיהם בכולל לזמן בלתי מוגבל, החליט להיכנס אל כ"ק האדמו"ר מגור בעל הבית ישראל ולשטוח בפניו את הבעיה בנוסח הבא: "בשלמא הילדים שלנו, יכולים לשבת וללמוד בלי הגבלה, כי אנחנו עוסקים במסחר ומפרנסים אותם, אבל מה יהיה על הילדים והנכדים שלהם ועל הנינים שלהם? אין לי מנוחה בלילות מדאגה זו!" קפץ האדמו"ר ממקומו וצעק: "שוטה שבעולם! אתה כבר יודע מה יהיה בדור הבא ובעוד שני דורות? כבר פתרת את כל הבעיות הקשות וסילקת את כל הסכנות העלולות להיות בחמישים השנים הקרובות, עד שהדבר היחידי שנשאר לך בלי פתרון הוא הפרנסה של הנכדים והנינים שלך?" (במחיצתם).

בחוט המשולש (מקץ ד"ה ואמינא) הביא דעה, שמנשה לא שמר את השבת, שהרי נאמר (להלן מד, ד) 'קום רדוף אחרי האנשים והשגתם', וזה היה מחוץ לתחום. ולפי זה, אין ראיה ממה שהסכים הקב"ה להקדים אפרים לפני מנשה, שצריך לקיים מצות זקנים; משום שיש לדחות, שמה שאפרים היה ביום השביעי ומנשה ביום השמיני, הוא משום שאפרים שמר את השבת, ולכן זכה בן בנו להקריב בשבת; אבל מנשה שלא שמר השבת, הוצרך להתאחר עד היום השמיני [כפי שבאמת ביאר בחוט המשולש (שם)].

וזה מה שבא בעל שלטי הגבורים (שם) ליישב, שמפסוק דידן מוכח שגם מנשה שמר את השבת, שהרי יוסף אמר 'לאשר על ביתו', והיינו מנשה, וטבוח טבח והכן', ומוכח שגם מנשה שמר את השבת, ואם כן שוב יש ראיה ממה שהקדים הקב"ה את אפרים לפני מנשה, שהקב"ה מסכים למצות זקנים. ולכן יש להזהר במצות חנוכה, שהיא מצות זקנים.

ביאור ח. מ'והכך' למדנו שאין מבטלין איסור לכתחילה

עוד ביאר מנחת יצחק (שם) לפי המבואר בחולין (צא, א), ש'והכך' פירושו שיטול גיד הנשה בפניהם, וכדעה שגיד הנשה נאסר לבני נח. ויש ללמוד מכך שאין מבטלין איסור לכתחילה, שאם לא כן היו סומכים על ביטול [ראה להלן בהרחבה]. והנה ידועה הקושיה, שלפי מה שאמרו בפסחים (יז, א) שמשקי בית מדבחיא דכן מלטמא, היו יכולים לבטל השמן הטמא בשמן הטהור, על ידי 'קמא קמא בטיל', ולא היו צריכים לנס חנוכה. אמנם לפי מה שנתבאר שאין מבטלים איסור לכתחילה, מובן שהיו צריכים לנס. וכיון שהדבר נלמד מ'והכך', נמצא שהדברים שייכים זה לזה.

[**הרחבת הדברים: התוספות** (חולין שם ד"ה כמאן) הקשו, מנין שגיד הנשה נאסר לבני נח, הרי יתכן שקיימו דין זה מעצמם, כמו שקיימו שחיטה. ובמלא **הרועים** (בתוס' שם) תירץ, שאם קיימו דין זה מעצמם, לא היה להם ליטול הגיד, שהרי פשוט שלא יאכלו אותו. ואם משום הטעם, הרי אין בגידין בנוותן טעם (ראה פסחים כב, א), וגם אפשר שיש שישים כנגדו. ובהכרח שהוא כדעה שגיד הנשה נאסר לבני נח, ולא נאמרו שיעורים לבני נח (רמב"ם פ"ט מהל' מלכים ה"י), ויש לחוש שמא נתערב משהו מן הגיד בתוך הבשר. והקשה המנחת יצחק (שם), שאם באנו מטעם ביטול, גם אם נתערב משהו מהגיד שייך ביטול. ובהכרח שהטעם הוא, משום שאין מבטלין איסור לכתחילה].

ביאור ט. החשמונאים תקנו מה שפגמו יוסף ואחיו

עוד ביאר מנחת יצחק (שם), על פי המבואר בשל"ה (כאן אות מט) שהחשמונאים תקנו מה שפגמו יוסף ואחיו [ונתהפך הכ"ף לפ"ך, עיין שם], ונמצא שיש שייכות בין ענין יוסף ואחיו לחנוכה.

ביאור י. תקנו מה שנגע בכף הירך

עוד מבואר בשל"ה (שם), שהחשמונאים תקנו מה שנגע הס"מ בכף ירך יעקב. וביצב **אברהם** (ח"ג עמ' קח) כתב, שלפי זה מובן מאוד מה שנרמז חנוכה בפסוק (כאן) 'טבוח טבח והכך', שהרי בחולין (צא, א) דרשו מכך 'טול גיד הנשה בפניהם', ולפי זה הכל ענין אחד, שחנוכה הוא תיקון של גיד הנשה [וכעין זה ביאר **שערי שלמה** (שם), וראה מה שביאר עוד בזה (ח"ג עמ' מד)].

ביאור יא. 'חנוכה' מלשון חינוך

עוד ביאר יצב אברהם (שם), לפי מה שאמרו במדרש (ראה בראשית רבה עז, ג, שכל טוב לעיל לג, יז, ושל"ה שם) 'ויגע בכף יריכו' (לעיל לב, כו) אלו יוצאי יריכו, והיינו שכאשר מקלקל הבנים קשה מאוד לעשות תשובה. והנה 'חנוכה' הוא מלשון 'חינוך', לחנך את הבנים בדרך התורה, וזהו השורש של נס חנוכה. ולכן הוא מתקן ענין זה של גיד הנשה, הרמז ב'והכך', וכפי שנתבאר [וראה מה שהוסיף לענין מנין הנרות].

ביאור יב. בחנוכה מתקנים חטא נדב ואביהוא

עוד ביאר יצב אברהם (שם) לפי המדרש (ראה זוהר בראשית קמה, ב) שאומר: 'ויגע בכף יריכו' (לעיל לב, כו), אלו יוצאי יריכו נדב ואביהוא. והנה **החתם סופר** (תורת משה אחרי מות ד"ה וידבר) ביאר, שחסרונם היה שעלו שלא בהדרגה. ואם כן יש לבאר, שבחנוכה אנו מתקנים זאת כבית הלל, שעושים המהדרין מן המהדרין 'מוסיף והולך' (שבת כא, ב), בהדרגה ולא בפעם אחת [ודבר זה שייך לאיסור גיד הנשה, שרמזו ב'טבוח טבח והכך', וכפי שנתבאר].

ביאור יג. היתה זו סעודת הודיה

העמק דבר (והרחב דבר, פסוק לד) ביאר מה שנאמר (שם) 'וישתו וישכרו עמו', שהאחים עשו כעין סעודת הודיה, על כך שנמלטו מהחשד של 'מרגלים אתם' (לעיל מב, ט; ועוד). וכפי שהיה בבית המקדש שהיו מביאים תודה, ובשעת אכילתה היו מפרסמים הנס, שנאמר (תהלים קטז, יז) 'לך אזבח זבח תודה ובשם ה' אקרא'. וכאשר לא היה קרבן זה, נהגו לעשות כן על כוס יין, שנאמר (שם, יג) 'כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא'. ולפי זה מובן הקשר בין סעודה זו, לסעודות חנוכה.

וראה עוד בספר החיים (לאחי המהר"ל, ספר פרנסה וכלכלה פ"ג), שכל אדם שנעשה לו נס יכול לקבוע 'זבח משפחה', ולהקריב קרבן ולשבות ממלאכה, וזה ענין סעודות הרשות בחנוכה.

ביאור יד. על ידי הסעודות יש אחדות

בית ישי (סי' כח עמ' רכו) ביאר, שחנוכה הוא זמן של אחדות, ולכן כתב הרמ"א (או"ח תרע, ב), שיש ענין בריבוי סעודות בימי החנוכה, שהרי גדולה לגימה שמקרב את הרחוקים (סנהדרין קג, ב), שעל ידי הסעודות מתרבה אהבת רעים ואחדות הלבבות [וראה בענין זה בספר החיים (שם)]. ולכן מרומז ענין סעודות אלו בסעודה שעשה יוסף לאחיו, כשרצה להתודע להם ולהשלים עמם.

ביאור טו. רמז להם שגדול המחטיאו יותר מההורגו

תורת איש (ח"א עמ' ע) ביאר לפי מה שכתב הלבוש (או"ח תרע, ב), שהטעם שבפורים קבעו דין משתה ושמחה, ובחנוכה לא קבעו זאת, הוא משום שבפורים היתה הצלת נפשות, ואילו בחנוכה לא היתה הצלת נפשות, כי היונים לא ביקשו נפשות, אלא רק הכנעה והעברה על דת. והט"ז (שם סק"ג) חלק על כך, משום שהמחטיא את האדם חמור יותר מההורגו (רש"י דברים כג, ט).

והנה הכתב סופר (שו"ת או"ח קלז) ביאר, שיוסף הצדיק התחנן בפני האחים שלא ימכרוהו, משם שחשש שמא יחטא, והיה עדיף לו למות [וראה מה שביאר הפסוקים לפי זה]. ולפי זה יש לבאר, שיוסף רמז להם ב'טבוח טבח והכן' ענין זה של הסעודות שעושים בחנוכה, כדי שיבינו מכך שגדול המחטיאו יותר מההורגו, וכפי שהקשה הט"ז, ואם כן לא היה להם למכרו.

ביאור טז. בשניהם ביטלו עבודה זרה

שערי שלמה (ח"ד עמ' נה) ביאר על פי כמה הקדמות: א. הרמ"א (או"ח תרע, ב) כתב, שיש אומרים שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות, משום שבאותם הימים היתה חנוכה הבית. ב. מה שחנכו את המזבח בימי החשמונאים, היה משום ששקצו אנשי יון את המזבח לעבודה זרה (וימא טז, א), והיינו שהקריבו עליו היונים לעבודה זרה, ולכן הוצרכו לסתור את המזבח, ולבנותו מחדש. ג. להלן (פסוק לב) נאמר: 'כי לא יוכלון המצרים לאכול את העברים לחם', וביאר אונקלוס (שם, רש"י ציין לדבריו), שהעברים אוכלים את הצאן שהמצרים סוגדים לו. הרי שיוסף נתן לאחיו בשר בהמה, שהיא העבודה זרה של מצרים, ובמה ששחטה בטלה מעבודה זרה.

ולפי זה ביאר, שזה מה שרמז הכתוב כאן, שכשם שיוסף הורה לטבוח הבהמות, ועל ידי כך יוכלו לעשות מכך סעודה, כך גם בחנוכה, בני ישראל יעשו סעודות, על חנוכה המזבח שעשו אז, שהיא משום שבטלו את העבודה זרה של היונים [ויש להעיר על דבריו: א. ביומא (שם) מבואר, שבנו את המזבח מאבנים אחרות, והאבנים שנשתקצו גנזו, הרי שלכאורה לא היה בכך ביטול. ויש ליישב, שעשו כן לתוספת הידור, והדבר מתאים לחנוכה שיש בו 'מהדרין'. ב. שנינו בעבודה זרה (נב, ב), שישראל אינו יכול לבטל עבודה זרה, אלא רק נכרי יכול לבטלה, וכן נפסק בשולחן ערוך (יו"ד קנו, א), ואם כן כיצד ביטלו את העבודה זרה].

ביאור יז. למדו מהשבטים שאפשר לסמוך על רוח הקודש

מהר"א טייטלבוים (חידושי תורה תשס"ב עמ' נד) ביאר, שהנה בשבת (וכא, ב) אמרו שהחשמונאים לא מצאו אלא פך אחד, שהיה חתום בחותמו של כהן גדול. והתוספות (שם ד"ה שהיה) עמדו על הקושיה, שהרי כבר גזרו על כל הנכרים להיות כזבים (נדה לד, א), והיה לנו לחשוש שמא הסיטו פך זה, וכיצד התירו השמן [וראה מה שתירצו]. ויש ליישב, שהחשמונאים בקדושתם ראו על הפך שם הוי"ה, ועל ידי כך ידעו שהוא טהור [והביא מקור לדבר].

אך יש להקשות על כך ממה שאמרו (ב"מ נט, ב) שאין סומכים על בת קול, כי תורה 'לא בשמים היא' (דברים ל, יב), ואם כן כיצד סמכו על כך למעשה. ויש ליישב לפי מה שכתב המשנה **למלך** (פ"ט מהל' אישות ה"ו), שדווקא בספק בדין נאמר כלל זה, אבל בספק במציאות סומכים על כך. ואם כן כאן שהיה זה ספק במציאות, יכלו לסמוך על כך.

ויש להביא ראיה ליסוד זה, מהפסוק (כאן) 'טבוח טבח והכן', שדרשו מכך (חולין צא, א), שאמר לו 'פרע להן בית השחיטה'. ופירש רש"י (שם ד"ה ופרע), שלא יאמרו שאוכל בשר נחירה, שבני יעקב היו שומרי מצוות, אף שלא ניתנה התורה. ולכאורה קשה, שבשלמא לגבי עצם השחיטה, שלא היתה הגרמה, מובן שהיו יכולים לראות על ידי בית השחיטה, כי הוא דבר הנראה לעינים, אך כיצד הכירו בכך את שאר הלכות השחיטה, שאינם נראים לעיני בשר ודם, כגון אם נשחט על ידי עובד כוכבים [וראה בטעמא דקרא (כאן)]. ויש ליישב כנ"ל, שהכירו בכך על ידי שראו שם הוי"ה מאיר על בית השחיטה, ומבואר שסמכו על רוח הקודש בספק של מציאות, ומדבר זה למדו החשמונאים, שבספק של מציאות אפשר לסמוך על כך.

[והוסיף, שכיון שהנס נגרם על ידי הסעודה שאכלו השבטים אצל יוסף הצדיק, שעל ידי כך ידעו שאפשר לסמוך על רוח הקודש, וכפי שנתבאר, על כן יש קצת מצוה בדבר, לעשות סעודות בימי החנוכה].

"ויהי מקץ שנתיים ימים" (מא, א) "אשרי הגבר אשר שם בה' מבטחו" - זה יוסף (מדרש).

סיפר כ"ק האדמו"ר רבי שלומקיה מזוועל זצ"ל: "אבי הרה"ק רבי מרדכי זצ"ל, נוהג היה להחזיק על שולחנו את בניו לאחר נשואיהם. יום אחד החלטתי שיש לנו אב בשמים, ואינני זקוק לתמיכת אב בשר ודם - עבר יום, עברו יומיים, והבית התרוקן. "עוד יומים עברו, ורעבנו ללחם". חשבתי בלבי: אולי נגזר מן השמים שפרנסתי תעבור דרך אבי. שלחתי את רעייתי לאבי, והוא העניק לה רובל שלם. "בדיוק באותה עת, ביקרו אצל אבי שני חסידים, והם החליטו לסור ולבקר גם אצלי, הואיל ונישאתי זמן קצר לפני כן, אחד מהם הוציא מכיסו רובל כסף לתת לי כמתנת נישואיו, ובדיוק כאשר אשתי חזרה ובידה הרובל שקיבלה מאבי, החזיר אותו חסיד את הרובל לכיסו מבלי שימת לב... הראו לי משמים: הנה, הרובל כבר היה מוכן עבורך, והחזירוהו חזרה... ללמדך, שהכל בידי שמים (צדיק יסוד עולם - זויעל).

"ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חלם והנה עמד על היאר" (מא, א)

רבינו האור החיים הקדוש מדקדק בלשון הפסוק, שהיה לו לומר ויהי מקץ שנתיים ימים 'חלם פרעה' או 'ויחלום פרעה', ומדוע נאמר בלשון ופרעה חולם??? ומתרחץ וזה לשונו: 'עוד אפשר שיכוון לומר, כי שנתיים ימים ופרעה חולם בתמידות חלום זה, אלא שלא היה יודע שחלם, ולסוף שנתיים חלם ולא שכח'. עד כאן לשונו. כלומר: שבמשך שנתיים חלם פרעה את אותו חלום, אלא כשהוא היה קם בבוקר לא ידע מהחלום כי היה שוכח אותו, ולאחר שנתיים ימים חלם ולא שכח, ואז הגיעה ישועתו של יוסף הצדיק שיצא מבית האסורים.

ונמצאנו למדים יסוד גדול באמונה: שלכאורה מה היה הצורך בכך שיחלום פרעה במשך שנתיים, והלא עיקר המטרה היה לסובב לפתרון החלום על ידי יוסף, ושיצא על ידי זה מבית האסורים, ולכאורה היה מספיק שיחלום פרעה בלילה האחרון בסיום השנתיים ימים.

אלא התשובה לכך היא: שהרי כל הסיבה שנתעכב יוסף שנתיים ימים בגלל שאמר לשר המשקים והזכרתני, ואם היה יוסף נותן אל לבו לשוב על זה, הרי היה נגאל בתוך השנתיים, שהרי תשובה מועלת לכל דבר, לכן מן השמים הכינו סיבת גאולתו שלא יהיה מעוכב אפילו שעה אחת, ובכל השנתיים האלו חלם פרעה את אותו החלום, ואם היה יוסף מתקן את הענין הזה שתלה בטחונו בבשר ודם, אז מיד היה פרעה נזכר בחלומו, מה שהיה מביא לגאולתו של יוסף מיד. וכן לגבי פרנסה וכל ישועה שהאדם צריך, עליו לדעת שהישועה עומדת ומחכה לו, והוא רק צריך לעשות השתדלות רוחנית, וברגע שיהיה ראוי, יקבל אותה מיד.

"ופרעה חולם" (מא, א) מדרש: וכי הבריות אינם חולמין, אלא חלומו של מלך, של כל העולם הוא.

ויש לומר שקשה על שר המשקים מדוע לא הלך הוא בעצמו אל יוסף להגיד לו את חלום פרעה כאילו שהוא עצמו חלם את החלום, וכאשר יפתור לו יוסף, ילך שר המשקים לפרעה ויפתור לו את החלום בשם עצמו, וכל הכבוד היה בא אליו. וזהו שהקשה במדרש: וכי כל העולם אין חולמין, שהיה לו לספר את החלום ליוסף כאילו הוא עצמו חלם זאת. ועל זה תירץ המדרש שחלום של מלך שאני, שאם היה אומר ליוסף בשם עצמו היה פותר לו כמו להדיט. ועל כן מוכרח היה שר המשקים לומר ליוסף שפרעה הוא החולם, ואז יוסף כבר לא היה מגלה לו את הפתרון רק היה הולך בעצמו לפרעה, ועל כן הוצרך להזכיר את יוסף בפני פרעה (פרדס יוסף).

לקח השר בידו טבעת עגולה, וקנוץ את ידו כנולוא אגרוף כשהטבעת בתוכה, והושיט אותה לפני הבן לבוחנו, אם יוכל לדעת מה החפץ אשר בידו?

"וישלח ויקרא את כל חרטומי מצרים וגו' ויספר פרעה להם את חלומו ואין פותר אותם לפרעה" (מא, ח)
משל למלך אחד שהיה לו בן יחיד ורך, אך לא חכם. חשב המלך בלבו הלא בני הוא יורש העצר, הוא ימלוך תחתי והוא ישב על כסאי והוא ריק מכל חכמה ומדע ואיך יצליח במלכותו? ולכן החליט לשלחו לברלין אל פרופסורים הבקאים בכל חכמה ומדע, למען ילמד ויתקדם במושכלות. וכן עשה ונשאר שם הבן כמה שנים עד כי למד כמה מקצועות בחכמה ומדע. ואז ביקש מאביו להשיבו אל ארץ מולדתו כי עמו עוז ותושיה ושלח המלך והביאהו אליו. המלך עשה משתה לכל שריו ועבדיו לכבוד בנו יורש העצר. וכטוב לבם ביין עלה בלב אחד מן השרים לבחון את חכמת הבן והשכלתו. ושאל אותו על מהות החכמה אשר למד שם, ענה הבן ואמר חכמת המדידה והתשבורת וכדומה.

לקח השר בידו טבעת עגולה וקנוץ את ידו כנולוא אגרוף כשהטבעת בתוכה, והושיט אותה לפני הבן לבוחנו אם יוכל לדעת מה החפץ אשר בידו: אחז הבן ביד השר והתבונן בה על פי הכללים שלמד ואמר, שיש בידו דבר עגול חלול באמצע. התפעל השר ואמר אמנם ידעת שיש בידי דבר עגול, אבל אבקשך לומר לי לפי השכל הישר מה הוא הדבר בשמו הפרטי? לאחר שהבן חשב הרבה ענה הנה בידך אבן הרחיים כיון שהוא עגול וחלול באמצע. כששמעו הנוכחים את דבריו, התפרכו בצחוק, כי בזה הראה הבן את גודל איוולתו, כי אמנם הוא מלומד במושכלות וחכמות בכללי המופתים, אבל נבצר ממנו להבין מעצמו את איכות הדבר ומהותו כי הוא איש בער ולא ידע.

הנמשל: כי אמנם החרטומים סיימו חוק לימודם במוסדות השכלה גבוהה, על פי מופתים לימודיים בכללי החכמה של פתרון החלומות, ולכן הבינו שבע פרות רומזות לשבע עניינים, אך היה להם לשקול בפלס מאזני החכמה לאיזה מהעניינים יש לדמות הדבר. והרי באמת יותר קרוב הפתרון כדברי יוסף, אבל החרטומים שגו ועניינם טחו מראות נכוחה שהפתרון האמיתי הוא ענין שובע ורעב, ולכן קראו עליהם חכמינו ז"ל "בקש לך חכמה ואין" שביקשו הכרעת לבם מה שהוא בתולדה, ואין, אבל דעת לנבון נקל זהו יוסף (אהל יעקב).

"את אשר האלקים עשה הגיד לפרעה" (מא, כה)

רבינו האור החיים הקדוש מביא את דברי הגמרא, ששלושה דברים הקדוש מכריז עליהם בעצמו ולא על ידי שליח, ואלו הן: רעב, שובע, ופרנס טוב. ובזה מבאר מה שאומר יוסף לפרעה 'את אשר האלקים עשה הגיד לפרעה', ולכאורה מדוע נאמר 'עושה' בלשון הווה, ולא 'עשה' בלשון עתיד??? אלא נתכוון לרמז, שאת הדברים שהקדוש ברוך הוא עושה ומכריז בעצמו, הגיד לפרעה באמצעות החלום. ומוסיף רבינו הקדוש, שגם את הדבר השלישי שהוא 'פרנס טוב' הראהו בחלום, כי כל מה שהודיעו על שנות השובע והרעב, ושהפרות הכחושות אוכלות את הבריאות, הוא בשביל שישכיל לקחת אדם נבון וחכם שידע איך ומה לעשות ששני הרעב יתפרנסו משנות השובע. ובזה מובן מדוע הוסיף יוסף בפתרון החלום 'עתה ירא פרעה איש נבון וחכם וישיתתו על ארץ מצרים', ולכאורה איך נעשה יוסף יועץ למלך, והרי ביקש ממנו רק פתרון החלום? אלא התשובה היא, שגם זה חלק מפתרון החלום, שלכן הודיעו הקדוש ברוך הוא שנות השובע

ביאור יח. יש שלא החשיב השמשים³

חתם סופר (דרשות ח"א דף סו, א) הביא דברי **שלטי הגבורים** (שם) אחרת, שאות ח' מ'טבח', וכן תיבת 'הכנ', הם ביחד אותיות 'חנוכה', ושאר האותיות מלבד הח', והיינו 'טבח טב' הם ל"ו, כמנין הנרות. ולפי זה מיושב, שבאמת אין מחשיבים את השמשים [משום שלא מחשיבים ח' זו, שכבר נשתמשו בה. וראה מה שכתב עוד בעיקר הענין].

ביאור יט. יש קדושה גם בשמשים

במהרי"ל (מנהגים, הלכות חנוכה ס"ג) משמע שיש קדושה בשמשים, וכך נאמר שם: **היה תוחב השמש למעלה מכל הנרות**, וסימן 'לשום שפלים למעלה' (ראה איוב ה, יא). עוד סימן 'שרפים עומדים ממעל לו' (ושעיהו ו, ב), ר"ל ל"ו נרות חנוכה, **מלבד השמשים שמדליקין בהן, הם השרפים יעמדו ממעל הל"ו**.

וכתב עוד: ויש בו [ב'הנרות הללו'] ל"ו תיבות, כמניין כל הנרות של חנוכה לבד השמשים. ועם השמשים הם מ"ד, וסימנך נ"ח מ"ד למראה, ר"ל נ"ח נר חנוכה הם מ"ד, **וכולם יהיו למראה נס דווקא**.

ביאור כ. השמש הוא

דוגמת הכהן והשרפים

קב הישר (סי' צו) למד אף הוא מדברי **מהרי"ל** (שם), שיש קדושה גדולה גם בשמשים, שהם קצת יותר גדולים מהנר של חנוכה. והוסיף, שהנר השמש הוא דוגמת הכהן, שהיה מדליק נרות בבית המקדש. ודוגמת שרפי מעלה שמדליקים בוצינן קדישין, שיאירו פני כסא כבודו יתברך.

ביאור כא. השמש קדוש יותר מהנרות

עוד כתב קב הישר (שם), שמכאן תראה הפגם הגדול שעושים רוב העם, שלוקחים נר השמש מן הנרות, ועושים לאורו עסקי חול, **ואינם יודעים שהשמשים יש בהם קדושה יתירה, יותר מנר חנוכה**, כפי שמבואר בדברי **מהרי"ל** (שם), שהשמשים הם השרפים העומדים ממעל ל"ו, והיינו שהם מעל ל"ו נרות של חנוכה [ועל כן המזלזלים במצוה זו יהיה עונשם קשה, והמדקדקים במצוה זו, יזכו לראות נרות העתידים להדליק בבית מקדשנו].

ביאור כב. בשמש יש קצת מצוה

בן איש חי (שנה א פרשת וישב, הלכות אות יח) כתב, שטוב לתת לאחד מבניו הקטנים להדליק השמש, כדי לחנכם במצוות, **משום שגם בנר זה יש קצת מצוה**, אבל לא יתן להם להדליק הנרות של חיוב. ולפי זה מיושב מה שמנו את השמשים, שהרי גם בהם יש קצת מצוה [ולכאורה ביאור זה נחלק על הביאור הקודם, שהשמש קדוש יותר. אמנם יש לחלק בין ה'קדושה' לבין ה'מצוה', שהרי פשוט שנר זה אינו עיקר המצוה. ובהכרח שכוונת הביאורים הקודמים רק מצד קדושת הנר, ולא מצד המצוה].

תשובות נוספות

כג. יש שיישבו בפשטות השאלות שבסוגריים [מה המקור לחשוש לחשד, ומדוע רק בחנוכה חששו לחשד], שבאמת מבואר בגמרא (שבת כג, א), שמקור החשש לחשד הוא מפאה, הרי שיש מקור לדבר, וגם אין זה נכון לומר שחששו לכך רק בחנוכה. אמנם עדיין יש מקום לדון, שמשמע שבחנוכה החמירו בכך יותר מבשאר מקומות. **כד. יש שהוסיפו**, שכן מבואר גם בשקלים (פ"ג מ"ב), שהתורם את הלשכה צריך להזהר מחשד [וראה בספר **עין הפרשה** עניני חנוכה ופורים (עמ' קנב ואילך)].

כה. יש שביארו, שכאשר יש חשד יש חסרון בעצם הפירסומי ניסא, שבאופן זה לא מתפרסם הנס, ולכן דווקא בחנוכה חששו לחשד, כיון שעיקר המצוה היא לפרסומי ניסא [וראה כעין זה להלן, **בקונטרס התשובות** על עניני חנוכה (תירוץ יד)].

כו. יש שביארו, שבחנוכה מצאנו ענין מיוחד של הידור, שיש 'מהדרין' ו'מהדרין מן המהדרין' (שבת כא, ב), כיון שכל הנס היה משום שלא רצו לסמוך על קולות, כגון 'טומאה הותרה בציבור' [ראה פסחים (עז, א, ועוד), **ובבתי כהונה** (חנוכה סי' ה) הביא אחרונים הדגים בכך], ולכן בחנוכה גם מחמירים שלא יהיה חשד.

כז. יש שביארו, שבחנוכה רצו להראות שמקבלים דברי חכמים לגמרי, לאפוקי מהמתיינים והצדוקים שהיו אז, ולכן בענין זה מקפידים שלא יהיה חשד.

כח. יש שביארו כעין זה, שחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה (ועירובין עז, א), ולכן דווקא בחנוכה שהיא מדרבנן החמירו [ולפי זה בכל דרבנן יש לחשוש לחשד, וצ"ע].

כט. יש שביארו [בישוב שתי השאלות העיקריות], שהקשר בין סעודת יוסף לחנוכה

³ הביאורים הבאים (יח-כב) מיישבים השאלה השניה, מדוע החשיבו את השמשים.

והרעב, כדי שימנה פרנס טוב שידע בחכמה ובתבונה, איך לפרנס בשנות הרעב.

סוסי המשטרה דהרו לכוון זירת הפשע, ונוצאו

את הפושע מושכב על הרצפה, סביבו עשרות

אורחים נרגשים, לוכדים אותו בטבעת אנושית

הדוקה...

"ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות" (מב, ז)

מגיעים הימים בהם מתגשמים חלומותיו של יוסף הצדיק. אחיו הגדולים עומדים לפניו בהיכלו וכורעים ברך, מתחננים על נפשם, אינם משערים שלפני אחיהם הקטון הם נצבים. למרות שחלפו עשרים ושתיים שנה, ונפשו של יוסף יוצאת אליהם, עדיין מתנכר הוא אליהם, מדבר קשות ומאשים אותם בריגול ארצו. מה הניע את יוסף להתייחס כך אל אחיו? למה הקשה פניו אליהם ולא התגלה אליהם מיד כשבאו?!

את התשובה לכך נוכל להבין ע"י משל: מעשה בבו מלך מאחת הארצות

הרחוקות, בן חכם ומשכיל שאביו היה גאה בו. לעמיתיו מארצות אחרות היה מציג את בנו בגאווה, ולוחש כממתיק סוד, "אני רגוע שלאחר מותי תתנהל הממלכה בידי אדם זה!" האורחים ראו את המלך ובנו, ואף הם היו מלאי הערצה ואהדה למשפחת הוד מלכותו רבת החסד. בוקר אחד התעוררה עיר הבירה לחרושת שמועות: "אומרים שריססו כתובות נאצה נגד המלך ירום הודו!"

בזריזות מחקו את הכתובות המשפילות, ויצאו למסע איתור הפושע. לאחר שבוע שוב הוכתה העיר בגל כתובות המגנות את המלך באופן אישי. הנתנים התחללו, כבוד המלך היה אצלם מעל הכל! שוב נמחקו הכתובות, שוטרים גלויים וסוכני חרש ניסו לאסוף מידע, בלשים רחרחו ולא מצאו מאומה. בשם המלך עצמו יצאה הודעה שהפושע ייענש במלוא חומרת הדין, וכנראה שגם זה לא עזר. בפעם השלישית לא יכול היה הפושע להימלט. כל תושבי העיר היו דרוכים לעקוב אחר אדם המחזיק מיכל צבע, והוא נמצא; לבוש סרבל מכף רגל ועד ראש, ופניו מכוסות בברדס שחור. חיש התנפלו עוברי האורח על הצעיר, לפתו את ידיו עד שהגיעו כוחות הביטחון. סוסי המשטרה דהרו לכוון זירת הפשע, ומצאו את הפושע מושכב על הרצפה, סביבו עשרות אורחים נרגשים, לוכדים אותו בטבעת אנושית הדוקה. השוטרים נגשו, וללא אומר ודברים אזקו את ידיו וקשרוהו על גב הסוס, מובל לארמון המלוכה. המלך עצמו רוצה להיות ראשון החוקרים.

לאחר חצי שעה המתה החצר; הפושע שנתפס בשעת מעשה נכנס לחדרי החקירות, בשעה הקרובה יתפנה המלך מעיסוקיו ויבוא בכבודו ובעצמו להבין מה היה המניע למעשה. נכנס המלך, וכולם עומדים על רגליהם ביראת כבוד. הפושע, רתוק לכיסא החקירות, מציץ בעיניים שוחקות מבעד לברדס השחור, ומעיניו לא ניכרת חרטה. בעיני המלך לא מוצא חן הצחוק שנשב מהעיניים, והורה לשלישו לפשט מעליו את הכסוי. חושך בעיניים! לכסא החקירות היה מרותק בנו יחידו, יורש העצר!

אנדרלמוסיה של ממש התחוללה באולם, ורק המלך עצמו שמר על קור רוח. "כיצד העזת לעשות כך?" שאל ביבושת. "חלילה אבא", צחקק הבן קל הדעת, "לא התכוונתי לפגוע בך, אתה מבין... רציתי ללעוג למשטרה שאינם יודעים לתפוס פושעים"... האב לא קבל את גרסתו של הבן, ודרש ממנו להתנצל בפניו קבל כל אזרחי המדינה, בקול רם! הבן לא הסכים להשפיל עצמו בפני כל העם, ואף המלך לא נעתר לשחרר אותו. "כבוד המלוכה ניצב כאן, ואסור לשתוק". הורה להותיר את הבן בכבליו, עד שיואיל להתנצל.

חלף שבוע והבן עומד במריו, לא מבקש מחילה ולא מתנצל. המלך היה אובד עצות, ונועץ בחכמיו. ניגש אחד היועצים, קד לפניו ושטח את תכניתו: "תן לי עשרים וארבע שעות, ובנדק יבקש סליחה בפני כל העולם!". נעתר המלך, והיועץ קבל חדר עם חלונות המשקיפים למסדרונות חדרי המגורים. בפקודה, הובל לשם יורש העצר, לצידו התיישב היועץ בשתיקה, שניהם לבדם בחדר. לפתע,

הוא, שכשם שאי אפשר לסעודה ללא שמש, כך אי אפשר ליהנות מהנרות ללא שמש [ונמצא שזהו הקשר בין הדברים, ועיקר הקשר הוא בשמש. ולפי זה עיקר הלימוד הוא על חנוכה, והסמך על הסעודות שבחנוכה אינו אלא בדרך אגב].

ל. יש שביארו, שיוסף אמר לאחיו (להלן מה, ה), שכל מה שהוא מלך במצרים, הוא רק כדי לשמש למחיה לאחיו. וכך גם השמש, מה שהוא גבוה מעל כולם, הוא רק כדי לשמש לאחרים.

לא. יש שביארו הקשר בין סעודת יוסף לסעודות חנוכה, שיוסף התכוון לעשות סעודת הודיה על נס ההצלה שלו וקיום החלומות, ובדומה לכך עושים סעודות על ניסי חנוכה [וראה כעין זה לעיל (תירוץ יג)]. ויש שהוסיפו, שבשני המקרים מדובר על הצלה רוחנית.

לב. יש שביארו, שהסעודה במצרים היתה תוך הבדלות מהמצרים (פסוק לב), ואף בחנוכה, הסעודה היא על כך שנבדלו מהיונים.

אוצר היסודות והחקירות

מרבותינו מעתיקי השמועה

בכל חלקי התורה

חנוכה – הלל

מאי חנוכה. דתנו רבנן: בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון, דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון. שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה (שבת כא, ב).

כל שמונת ימי חנוכה גומרין את ההלל (שו"ע או"ח תרפג, א).

האם חיוב ההלל בחנוכה הוא כשאר ימים שגומרים בהם את ההלל, או שהוא מדיני מצוות היום, שקבעו שמונה ימים אלו להלל והודאה.

הערות הגר"ש אלישיב (ערכין י, ז ד"ה והא).

חנוכה – דין 'נוהדרין'

תנו רבנן: מצות חנוכה נר איש וביתו. והמהדרין - נר לכל אחד ואחד. והמהדרין מן המהדרין, בית שמאי אומרים: יום ראשון מדליק שמנה, מכאן ואילך פוחת והולך; ובית הלל אומרים: יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך.

[אמר עולא: פליגי בה תרי אמוראי במערבא, רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא, חד אמר: טעמא דבית שמאי - כנגד ימים הנכנסין, וטעמא דבית הלל - כנגד ימים היוצאין. וחד אמר: טעמא דבית שמאי - כנגד פרי החג, וטעמא דבית הלל - דמעלין בקדש ואין מורידין. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: שני זקנים היו ביצידן, אחד עשה כבית שמאי ואחד עשה כדברי בית הלל, זה נותן טעם לדבריו - כנגד פרי החג, וזה נותן טעם לדבריו - דמעלין בקדש ואין מורידין] (שבת כא, ב).

האם דין ההידור נכנס בעצם הדין, או שיש שני חלקים: א. חיוב. ב. הידור.

חידושי הגר"מ המזכיר (שבת עמ' נח).

חנוכה – הנחה עושה מצוה

מאי הוי עלה. אמר רב הונא בריה דרב יהושע: חזינא אי הדלקה עושה מצוה - מדליקין מנר לנר, ואי הנחה עושה מצוה - אין מדליקין מנר לנר.

תכונה נשמעה מהחץ, הנסיד נעמד וראה התרוצצויות. "מה קרה?" שאל את היושב לצדו. יצא היועץ וחזר עם תשובה, "המלך חטף התקף לב!". עיני הבן התעגלו, ושמר על שתיקה. לאחר שעתים הקדחתנות תססה שוב, עדת רופאים עטויי לבן שעטו לארמון ובידי עוזריהם עגלות וציוד רפואי. "מה עכשיו?" רטט קולו של יורש העצר. "אני מבין שהמצב לא טוב, מנסים לייצב את מצבו". דמעות זלגו מעיניו, אך לא היה מסוגל לבקש סליחה. צעקות שבר עוררו אותו מקיפאווו, בשלישית נעמד להציץ מבעד לחלון. המוני אזרחים עומדים בחצר וצועקים למלך. נראה שאלו הן דקותיו האחרונות, לב המלך לא יכול להכיל את העוול שגרם לו בנו יחידו! בבעתה קם הבן ממקומו, בעזרת האזיקים נפץ את זוגיות החלון וזעק בקול משתנק מבכי, "לא, אבא! אל תלך! אני מצטער על מה שעשיתי, מבטיח אני לך שלא אעשה יותר שטויות כאלו!" באחת דממו כל המסתובבים בחצר, פניהם מחייכות. בארמון ממול הוסט הווילון ואביו נעמד במלוא הדרו וכוחו, פניו מאירות וידיו מזמינות - "סלחתי בני, בא נא אלי", התרגיל הצליח. יוסף לא רצה לצער את אחיו לחנם, חלילה. אבל כדי שאחיו יתעוררו לבקש סליחה, כדי שיתחרטו על מכירתו, הוכרח להתנכר אליהם ואז החרטה הייתה אמיתית! (שירת התורה).

"ויאמר מרגלים אתם" (מב, ט)

מדוע האשימם דוקא באשמה זו ולא באשמה אחרת? באר האדמו"ר מגור הזקן זצוק"ל, כי יוסף חשש שמא יחקרו וישאלו את אנשי המקום על אודות אחיהם שנמכר לכאן, ועלולים להודיע כי אותו העבד שנמכר הוא המלך, ולכך האשימם "מרגלים אתם", כדי שיפחדו לחקור את אנשי המקום, כיון שחושדים בהם שמרגלים הם (באר התורה).

"מה זאת עשה אלקים לנו" (מב, כח)

זה ההבדל בין אדם לחמור. חמור כשנותנים לו מכה, אינו מחזיר פניו להתבונן מאין הגיעתו המכה אלא ממשיך בדרכו הלאה. מה שאין כן אדם שמקבל מכה, מיד מחזיר פניו לראות מיהו המכה, ועל מה הוא מכהו, ומשתדל לתקן הסיבה שמפני זה הוכה. נמצא שהמכה היתה לתועלת. וכן בכל יסוריו של אדם, אם מחזיר פניו - 'מה זאת עשה אלקים לנו' - ומתבונן מי המכהו ועל מה הכהו יוצא לו מזה תועלת, אבל אם אינו מחזיר פניו לראות ולהתבונן מי הוא המכהו ועל מה הוא מכהו, אין יוצא לו חיי תועלת מזה, ואין הבדל בינו לבין ה... (מאמר מרדכי - סלאנים).

"וקל שדי יתן לכם רחמים" (מג, יד)

לכאורה היה צריך לומר: "יתן עליכם רחמים" והרי לכך נתכוון שהשי"ת ירחם עליהם א"כ מדוע אמר: "יתן לכם רחמים"? מבאר הרבי משה יחיאל מאוזירוב זצ"ל; הרוצה שירחמו עליו מן השמים צריך תחילה שיהיה הוא עצמו רחמן, כדרך שאמר: 'כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים' (שבת קנא). אף יעקב אבינו איחל לבניו שיזכו להיות רחמנים שיתן הקדוש ברוך הוא להם מידה טובה זו של רחמנות על אחרים וממילא ירחמו גם עליהם מן השמים (וממעניות הנצח).

"הם יצאו את העיר לא הרחיקו ויוסף אמר לאשר על ביתו קום רדוף" (מד, ד)

מה הקשר בגלל שלא הרחיקו לכן אמר רדוף אחרי האנשים? אלא איתא כי תפילת הדרך מועילה לאדם שלא יוזק, ומחויבים בתפילה זו רק לאחר שמתרחקים לפחות פרסה אחת מן העיר, ויוסף ידע שהם יתפללו תפילת הדרך ולכן צוה לרדוף אחריהם לפני שיתרחקו הרבה מן העיר. היינו, לפני שיתפללו תפילת הדרך. ויש עוד להוסיף, שלכן צוה יוסף למלא את אמתחותיהם 'כאשר יוכלון שאת' (מד, א), שיכביד עליהם המשא ולא יוכלו לנסוע מהר יותר ויקל לרדוף אחריהם ולהשיגם בעוד מועד (הגה"ק האלוקי רבי חיים ויטאל זי"ע).

"ויבא יהודה ואחיו ביתה יוסף והוא עודנו שם ויפלו לפניו ארצה" (מד, יד) רש"י מפרש: "עודנו שם - שהיה ממתין להם".

בספר ישמח לב (להגרייז לובינסקי) מקשה שלכאורה מה זה משנה מה שהיה ממתין להם, ולכאורה "והוא עודנו שם" נראה כשפת יתר, דוודאי כיון שנפלו לפניו ארצה, היה עדיין שם? ומסביר שמרמז בזה על גודל מדרגותיו של יוסף הצדיק, שאף שבאו אחיו להשתחוות אליו, וראה בחוש איך שחלומותיו מתקיימים, בכל זאת לא זחה דעתו עליו כלל, ונשאר בשפלות רוחו כמו שהיה בעת שהשליכוהו הבורה, כי ידע שכל הגדולה הניתנת לו, מן השמים היא, לא עבור עצמו, אלא בכדי להציל את אחיו ובית אביו מחרפת רעב ולהחיות עם רב, וזה "והוא עודנו שם" באותה הבחינה שהיה שם בבור, היה בשעה שנתקיים בו "ויפלו לפניו ארצה".

דאיבעיא להו: הדלקה עושה מצוה או הנחה עושה מצוה (שבת כב, ב) מוכח בסוגיא (שם), שגם לפי הדעה שהנחה עושה מצוה, צריך הדלקה לשם מצוה. ויש לחקור, האם זהו תנאי בעלמא, שההנחה מועילה בתנאי שההדלקה היתה באופן שניכר שהוא לשם חנוכה. או שבעצם ההדלקה היא חלק ממצות נר חנוכה, אלא שאינה עיקר המצוה, ועיקר המצוה היא ההנחה, ומכל מקום מועיל כשידליקנה חרש שוטה וקטן, כיון שאינה עיקר המצוה. חידושי הגר"צ סורולקין (מועד עמ' לח ד"ה ולפי"ז).

חנוכה - כבתה זקוק לה

אמר רב הונא: פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת - אין מדליקין בהן בחנוכה, בין בשבת בין בחול. אמר רבא: מאי טעמא דרב הונא - קסבר: **כבתה זקוק לה**, ומותר להשתמש לאורה. ורב חסדא אמר: מדליקין בהן בחול, אבל לא בשבת, קסבר: כבתה אין זקוק לה, ומותר להשתמש לאורה וכו' (שבת כא, א).

כבתה - נר חנוכה. זקוק לה - לתקנה, הלכך: צריך לכתחלה לעשות יפה, דילמא פשע ולא מתקן לה. ומותר להשתמש לאורה - הלכך בשבת אסור, שמא יטה לצורך תשמיש (רש"י שם).

לפי הדעה שכבתה זקוק לה, יש לבאר זאת בשני אופנים: א. מצות ההדלקה נשלמה בהדלקה תחילה, שהרי הדליק נר שראוי לדלוק כפי משך הזמן שקבעו חכמים. אלא שאם כבה הנר עליו לתקן את הדלקתו הראשונה, ואם לא יתקן, נמצא שלא היתה הדלקתו הראשונה ראויה [וזהו דין בעצם ההדלקה].

ב. נאמר כאן דין על הגברא, שמוטל עליו להדליק כל משך שיעור הזמן שקבעו חכמים. ובדרך כלל מתקיים הדבר במה שהדליק בתחילה נר, שידלק כל משך זמן השיעור, אבל אם כבתה, הרי נחסר מהמצוה בשעה זו, שאינה דולקת עתה, והואיל ולא קיים את דינו להדליק כל משך השיעור, הרי הוא כאילו לא הדליק כלל.

ונפקא מינה באופן שצריך נר חדש, ואי אפשר להדליק שוב את הנר הקודם, שאם הדין הוא על הגברא שייך הדין גם באופן זה, אבל אם הדין הוא שידלק נר בכל משך הזמן, אינו יוצא בכך.

משאלת המלך (מועדים, חנוכה סי' לט אות ג).

ושננתם לבניך

טיפ שבועי בנושאי חינוך ולמידה

מהרב אברהם יעקב זובין שליט"א

הבחנת רגשות התלמיד

סמן לעצמך תקופת הבחנה, מהו המצב הרגשי של התלמיד: מתוסכל? עצוב? מיאוש? מתבייש? חסר או עודף בטחון עצמי? כועס? מותש? מקנא? עצבני? מתבודד? לדוגמא:

אבי וחיים קיבלו מכה חזקה במשחקי הכדור. אבי מגיע אל הזורק וצועק עליו שלהבא יזרוק בעדינות. חיים, לעומתו יושב על הריצפה ובוכה.

מה קרה כאן? שניהם קיבלו מכה אך כל אחד מגיב אחרת; לאבי יש מספיק בטחון עצמי שמחפה על הכאב ואילו לחיים אין את זה והכאב משבית אותו,

נפלאים מעשיך

עובדות נפלאות ומחזקות

בעניני חנוכה והמסתעף

"אתה שומע? בנתניה נותקיים בנר ראשון של חנוכה, סמינר נוטעם אירגון "ערכים"... תחזור נושם עם כתבת צבע עסיסית בת 3,000 מילים שתחשוף את השערוריה הזו... ואל תהיה לי אנכוי, אתה יודע לצלוף, תכנס בהם בחרדים בלי חשבון..."

בעצומם של ימי החולין, ואני עתונאי בן 25 במשרה מלאה בכמה עתונים, עסוק בתקשורת עד מעל צווארי, איש השטח של העתון הנפוץ במדינה, באזור השרון והמרכז, חזר בתשובה ידידי הקרוב, הטוב והאהוב, אהרון אינגבר. קצין צנחנים מבריק, מוסיקאי מחונן השופע טוב לב. אינגבר, שהיו בו יותר מקורטוב ניצוצות של מסורת מבית הוריו, היה אמיץ ונחוש בדרך שלו, וטיפס אט אט לנגד עיני בסולם הרוחני המונח ארצה וראשו מגיע השמימה. כממשיך דרכו של אביו ז"ל שהיה בחור בישיבת לומז'ה דליטא המעטירה. הכיפה השחורה, הזקן, הציציות המתבדרות ברוח, היו זרות למדי, ניכור קיצוני בין שני עולמות. שיתוף פעולה מוסיקלי בינינו הביא לקירבה חברית שאילצה אותי לחוות וללוות מקרוב קו אל קו, קב בתוך ארבע אמות, את התעצמותו בדרך האמונה. לליווי הזה היתה השפעת מה.

למרות תחושת ההתבדלות הראשונית, פיעפעה בי הערצה פנימית לחבר טוב מן הצבא שלמרות ליגלוגים וביקורת חברתית לא מפרגנת, חצה את הקווים. מיששתי את עצמי טוב טוב, כדי לוודא שגם אני חלילה לא אסחף אחריו, אל מה שנראה כל כך רחוק, קודר, מוזר ובלתי נתפש. התפילין, השבת, התפילה. שנות אור.

"תראה לוי, אתה מכונס עמוק בקונכיה שלך כמו חילזון פצוע ופחדן, לא חבל? אני לא משדל אותך, לא כופה עליך, אבל אתה כבר ילד גדול. עתונאי שרבות של אנשים קוראים את מה שאתה כותב. אתה בטח חושב שאתה חכם גדול, ויש לך מה למכור להם, אז אגלה לך סוד, אתה לא חכם גדול, ובאמת אין לך מה למכור. אם היה לך שמץ, קורטוב של ידיעת התורה, של חוכמת הגמרא, גם אתה היית חוצה את הקווים" לחש באוזני ר' אינגבר.

האמת ניתנת להיאמר שהייתי קשוב ל"מזמוריו", אך כשהיינו נפרדים האבק החרדי היה פורח מעל ראשי. זה נראה מהפך בלתי אפשרי לנטוש עולם עם קריירה תקשורתית-תיאטרלית הולכת ומתפתחת לעבר השטייטל החדוש, לעטות בגדים חד-גוניים ולהתנענע כמוותם, אימה וחרדה. למרות שהרב אורי זוהר היה באותם ימים בעל תשובה מפורסם בשנותיו הראשונות, מעטים מאד היו אלה שנהרו אחריו. במידה מסויימת הוא נתפש כקוריוז, אבל ברבות השנים התברר שהקוריוז הזה הפך לדגל חברתי רב עוצמה. תנועת התשובה היתה אז בחיתוליה, אבל עם אופק בועט ויצירתי.

פעם לחזור בתשובה זה היה מהפך בוטה ומרעיד, היום זו כמעט אופנה. ערב אחד ללא התרעה מוקדמת מודיע לי ר' אהרון אינגבר, שאם אני מעוניין, ויש לי זמן, כדאי וטוב שאסע בעוד שבועיים למלון "גלי-צאנז" בנתניה שם מתקיימות לאורך שבוע ימים הרצאות בנושאי יהדות. "בלי לחץ, אתה לא חייב לחבוש כיפה, לא יאכלו אותך. אתה שומע יהדות, נמאס לך אתה יכול להתניע

זה לא אומר שהוא יותר מפונק או יותר רגיש. דוגמא נוספת: המורה שואלת שאלה בכיתה. תמר אף פעם אינו עונה! כיצד אדע מדוע תמר אינה עונה, האם היא עצובה או ביישנית או חסרת בטחון עצמי? ההצלחה שלי לעזור לה תלויה בזיהוי הנכון של המניע לחוסר הפעילות שלה. בהצלחה ולהשתמע בטיפ הבא.

ניתן לשלוח שאלות בעניני קריאה ולמידה

[לכתובת lintop200@gmail.com], ובמידה ויש בשאלה ענין ציבורי, נפרסם השאלה והתשובה.

שמחת התורה

שו"ת בעניני הפרשה והמועד מתוך כתבי הגרי"ש סטורץ שליט"א

כיצד נשא יוסף את אסנת, שהיתה נוצרית?

התורת חסד (או"ח סי' מה) הקשה וז"ל: 'יש להקשות מיוסף שנשא את אסנת שהיא ג"כ מצרית, והוא נשאה בקידושין ובכתובה. וכדפירש רש"י בפ' ויחי שיוסף הראה ליעקב שטר אירוסין ושטר כתובה. ויוסף ג"כ קיים התורה כידוע.

מיהו ראיתי בפרקי דרבי אליעזר (פל"ח) דאסנת לא היתה כלל בת פוטיפרע רק בת דינה וגדלה אצל פוטיפרע כבת. לפי זה לא קשה מידי, ואתי שפיר. וכן משמע בשילהי מס' סופרים (וכן בתרגום יונתן מא מה).

אך ממימרא דרבי יהושע בן לוי (במדרש רבה וישב פ' פה רמז ב) מבואר דאסנת היתה בת פוטיפרע ממש. (וע"ש במ"כ). וכן משמע גם כן במדרש רבה (ר"פ מקץ ע"ש). ואם כן קשיא. עכ"ל.

א. התורת חסד תירץ, וז"ל: 'אמנם י"ל משום דיוסף היה במצרים, ולא היה אפשר לו לקיים מצות פרו ורבו בענין אחר. ובכהאי גוונא מצות עשה דפרו ורבו דוחה לאיסור עשה דמצרית. דעשה החמור דוחה לעשה הקל בכל ענין (וכמבואר בפסחים בתוס' נט. פח: וש"ד). עכ"ל.

ב. וביותר תירץ בהמשך דבריו, וז"ל: 'דהך מצוה עשה דפרו ורבו שנצטוה עליה, וחייב במצוה זו, דוחה אף לתרי איסורי שאינו מצווה עליהם כלל רק שעתידיה תורה לאסור. עכ"ל.

ג. ועוד אפשר כיון שלא היה לו וחשש מהנסיון שהרי כבר נתנסה באשת פוטיפר וכמעט נכשל, וכן מצינו שעמד בנסיון של בנות צעדה עלי שור, ולכן העדיף מצרית שאינה אלא חומרא בעלמא, ולא לעמוד בנסיון של איסור חמור.

ד. הפענח רזא (כה א) הקשה וז"ל: 'ושמה קטורה. תימה למ"ד זו הגר איד נשא אברהם מצרית ראשונה האסורה לבא בקהל. עכ"ל. והובא הקושיא בעיון הפרשה פרשת חיי שרה שנה זו. ותירץ, וז"ל: 'י"ל דמצרים לא שיעבדו בישראל עדיין, ועדיין לא נאסרו, חיים. עכ"ל. וכן תירץ הפנים יפות (טז א) כתירוצי הפענח רזא, וז"ל: 'אע"כ צ"ל כיון דלא נאסרו המצרים אלא בשביל שעבוד מצרים, א"כ לפני השעבוד אין מקום לאסור. עכ"ל.

ה. המקנה (קידושין פב). תירץ, וז"ל: 'מיהו למאי דקי"ל דקהל גרים לא אקרי קהל, י"ל דהיה לאברהם אבינו דין גר. אלא דאכתי קשה לרבי יהודא דס"ל (ויבמות עח), מצרי אפילו מצרית, וקהל גרים איקרי קהל. עכ"ל. ובאמת יש לעיין אם כל השבטים אף שקיימו את כל התורה, ולא מצינו שנתייחד עליהם שם גרות, אמנם שם קהל עדיין לא היה עד מתן תורה. שהרי כל מה שקיימו היה מרצונם, וכיון שעדיין לא היה שם קהל ה', לא נאסרו. ובזה ניחא שאף שרבי יהודה סבר שגרים נקראו קהל ה', היינו לאחר מתן תורה שנוצר קהל השם, אך עד מתן תורה עדיין לא

ולחזור הביתה".

דחיתי את ההצעה באדיבות. לא מעוניין, אין לי זמן (עבודה, עבודה) וגם המימון לא התאים לי. "המימון עלי" התעקש ר' אינגבר.

כך התנהלו להן עוד כמה שיחות צנומות בנדון הנ"ל, הוא מציע ואני דוחה. הוא מלטף ואני מלוטף, אבל לא היה סיכוי ירוק שיוציא אותי מן הבועה הכל כך נוחה והצבעונית, לעבר עולם שלא הייתי מעוניין השם ישמור... להכיר.

והנה חולפים להם עשרה ימים, סמוך ונראה לפתיחת סמינר "ערכים" במלון "גלי-צאנז" נתניה, מצלצל הטלפון בדירתני, על הקו עורכת המוסף של העתון הנפוץ, הגב' יהב, ובפיה בשורה. "מר לוי נכבדי, החלטנו במערכת להטיל עליך משימה מרתקת ברמה של תחקיר. כל מה שעליך לעשות הוא לעטות על פניך הבעה של טיפוס מבולבל ולהיכנס אחר כבוד, לסמינר להחזרה בתשובה..."

נשמתי עמוק. לאן היא חותרת.

"אתה שומע, בנתניה מתקיים - מחרתיים - נר ראשון של חנוכה, סמינר מטעם אירגון "ערכים", במהלכו מתקיימות הרצאות שהן לא פחות ולא יותר שטיפת - מוח שעושים קומץ חרדים לקבוצת חילונים אומללים כדי למשוך אותם למאה שערים ובני ברק. בקיצור כפיה דתית לשמה. אתה תהיה הבלש, תחזור משם עם כתבת צבע עסיסית בת 3,000 מילים שתחשוף את השערוריה הזו... ואל תהיה לי אנמי, אתה יודע לצלף, תכנס בהם בחרדים בלי חשבון. זו צריכה להיות כתבה שילקקו ממנה אצבעות. בקיצור הסמינר שלהם נפתח ביום ראשון בצהריים, ביום שלישי אחה"צ, מקסימום בלילה, אתה שולח את הכתבה עם מונית, זה הדד-ליין. העתון מממן לך שלושה ימים של סמינר, ועוד סכום שמנמן על הכתבה..." עד כאן דבר העורכת.

איי, איי, איי, אני מהרהר ביני לבין עצמי. ר' אינגבר מנסה לשדל אותי ללכת, ואני מתעקש. הוא מציע ואני דוחה. נדנדה. והנה מגיע רגע האמת. פתאום יש זמן, פתאום זה מתאים... למה לא? העתון משלם. אני בולש, מוריד 3,000 מילים עסיסיות ושלים על ישראל. ועוד מתפרנס לא רע, שיהיה למזל ולברכה.

נסתרות דרכי ההשגחה העליונה. גם יונה הנביא רצה להימלט מן המשימה האלוהית להוכיח את אנשי נינוה, היו לו חשבונות, אך עצת ה' היא תקום. הוא נבלע במעי הדג ונפלט למשימתו בעל כורחו. אין עצה ואין תבונה כנגד השם. קשה לומר שהרגשתי בלוע

במעיי לווייתן, אך מה שברור, הונחתתי על חוף שלא תכננתי להגיע אליו.

היה זה יום חורף סוער. חנוכה. משבי רוח עזים שבאו מן הים איימו להסיט את מכונתי סובארז 600 הקלילה מן הכביש, לא נעים, אפילו מסוכן. בלובי המלון זיהיתי כמה דמויות בוהמה מפורסמות שאף הן נקלעו לסמינר "ערכים", מרצונם הטוב. נרשמתי ותפשתי תנוחה באחת הכורסאות. לידי ישב איש גבוה, שחרחר שהחזיק ביד תיק ג'ימס-בונד. "נעים מאוד שמי יהודה. אני מהנדס בוגר הטכניון..."

יהודה היה אינטלקטואל מבריק. אשתו היא זו שדחפה אותו להצטרף אליה. "לכנסה בה רוח תזזית לשמוע יהדות" אמר, "אז אני מלווה אותה כאן. אומרים שהסמינר הזה מסוכן, אני רק מקווה שנחזור בשלום. ואתה מה אתה עושה כאן יאנג-בוי" שאל.

"אני, אני", גמגמתי... "אני סתם סטודנט משועמם, יש לי כמה ימים חופשה מהאוניברסיטה". חיפשתי ומצאתי שקר לבן שלא יחשוף אותי ואת התפקוד האמיתי שלי, בתוך הבועה המשונה הזו.

כאן לא המקום ולא הזמן לסקר את ההרצאות המרתקות של "ערכים". יהודה ואני ישבנו יחד מרותקים מהרצאה להרצאה. כשהגיעו להרצאה המדהימה "אל-כשל" ביום שלישי לפנות ערב קם יהודה לפתע ממקום מושבו, הרים את תיק הג'ימס-בונד שלו ופנה החוצה. רגע, חביבי לאן אתה הולך, שאלתי.

נקראו קהל השם, ולכן לא נאסרו האבות והשבטים בממזרים עמוני מואבי מצרי ואדומי.

ו. דעת הרמב"ן שבחוץ לארץ לא קיימו, ולכן נשא יעקב ב' אחיות בחו"ל.

ז. אפשר שלא גייר יוסף את אסנת⁴, ויל"ע אם שייך כלל גירות קודם מתן תורה [אף שמצינו שאברהם מגייר את האנשים, אינו גירות המחייבת אלא מלמד דעת ה' ומכניסם תחת כנפי שכניה לעובדו יתברך]. וכתבו התוספות ישנים (יבמות עו: רמז א), וז"ל: 'ובשלמא אי לאו גיירה [שלמה לבת פרעה] ניהא שנשאה שלמה, דכל זמן שלא נתגיירה לא שייך איסור דמצרית ראשונה, ואיסור הבא על הנכרית דחייב משום נשג"א עדיין לא נתקן עד בית דינו של חשמונאי. וגם קנאים פוגעין בו ליכא, דלא שייך רק בצנעא אבל בפרהסיא לא [לכאורה צ"ל בפרהסיא אבל בצנעה לא], ושמא שלמה בצנעא לקחה'. עכ"ל. ומבואר דעת התוספות ישנים שבלי גיור ליכא איסור.

ח. ובעיקר הדבר שלדעת רבי יהושע בן לוי אסנת היתה בודאי בת פוטיפר, אינו מוכח דאיתא בבראשית רבה (פפ"ה רמז ב): 'ר"ש בר נחמן אמר, כדי לסמוך מעשה תמר למעשה אשתו של פוטיפר, מה זו לשם שמם אף זו לשם שמם, דא"ר יהושע בן לוי רואה היתה באסטרולוגין שלה שהיא עתידה להעמיד ממנו בן ולא היתה יודעת אם ממנה אם מבתה. הדא הוא דכתיב (ושעיהו מז) 'מודיעים לחדשים מאשר יבואו עליך', ר' איבו אמר 'מאשר' ולא 'כל אשר'.

והיינו שבאסטרולוגין אינם רואים דבר מדויק, אלא דבר שאינו ברור, וכפי שנסתפקה אם ממנה אם מבתה כן אפשר שלא מזרעה ממש, אלא ממי שגידלה כבת, והמגדל יתום בתוך ביתו כאילו ילדו, ולכן התורה קראה לאסנת בת פוטיפרע, וראתה שמאותה שכאילו ילדה עתידה להעמיד בן.

וכן מה שהוכיח התורת חסד מדברי המדרש (בראשית רבה ריש מקץ פרשה פט רמז ב): 'ד"א בכל עצב יהיה מותר, כל דבר שנצטער יוסף עם אדונתו היה לו יתרון ממנה למה שנטל את בתה'. אפשר לומר שהיה לו יתרון ממה שהיא גדלה כל ימיה את אסנת, ובכך היה ליוסף יתרון מתוך העצב.

שלום לאוהבי תורתך

שו"ת בעניני הפרשה והמועד מתוך כתבי הגר"ש חזקיה שליט"א

האם החשמונאים נחשבו מלכים, או שאין כולך אלא כושבט יהודה?

"לא יסור שבט מיהודה ומחקק מבין רגליו עד כי יבא שילה ולו יקהת עמים" (בראשית מט, י)

לא יסור שבט מיהודה, מדוד ואילך, אלו ראשי גליות שבבבל שרודים את העם בשבט, שממונים על פי המלכות (רש"י)

הרמב"ן פירש, וז"ל: והכתוב הזה רמז כי יעקב המליך שבט יהודה על אחיו והוריש ליהודה הממשלה על ישראל, והוא מה שאמר דוד 'ויבחר ה' אלהי ישראל בי מכל בית אבי להיות למלך על ישראל לעולם, כי ביהודה בחר לנגיד ובבית יהודה בית אבי ובבני אבי בי רצה להמליך על כל ישראל' (דה"י א כח, ד), ואמר 'לא יסור', לרמז כי ימלוך שבט אחר על ישראל, אבל מעת שיחל להיות ליהודה שבט מלכות, לא יסור ממנו אל שבט אחר. וזה שנאמר (שם ב יג, ה): 'כי ה' אלהי ישראל נתן ממלכה לדוד על ישראל לעולם לו ולבניו'. וענין שאלו היה, כי בעבור שדבר שאלת המלכות בעת ההיא נתעב אצל הקדוש ברוך הוא, לא רצה להמליך עליהם מן השבט אשר לו המלכות שלא יסור ממנו לעולמים, ונתן להם מלכות שעה וכו'. ולפי דעתי היו המלכים המולכים על ישראל משאר השבטים אחרי דוד, עוברים על דעת אביהם ומעבירים נחלה וכו', וכאשר האריכו ישראל להמליך עליהם משאר השבטים מלך אחר מלך ולא היו חוזרים אל מלכות יהודה, עברו על צוואת הזקן ונענשו בהם, וכמו שאמר הושע (ח, ד): 'הם המליכו ולא ממני'. וזה היה עונש החשמונאים שמלכו בבית שני, כי היו חסידי עליון, ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצות מישראל, ואף על פי כן נענשו עונש גדול, כי ארבעת בני חשמונאי הזקן החסידים המולכים זה אחר זה, עם כל גבורתם והצלחתם נפלו

⁴ וסמך קצת שלא היה יכול לגיירה, דכתב מהר"י קארו (רבו ודוד של המחבר תולדות יצחק מא מה), וז"ל: 'ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח, וסמך לזה ויתן לו את אסנת בת פוטיפרע, לפי שאי אפשר שיוסף יהיה נושא מצרית, שאיש מאמונה אחת ואשה מאמונה אחרת אי אפשר שיכנסו לחופה זה עם זה, ולכן שנה שמו כאלו יוסף המיר דתו לדת מצרים חס ושלום. וכן אומרים עוד היום במצרים שנשאר להם מיוסף שכשרוצים לעשות שליט צריך שיהיה עבד, והוא שקונה אותו שר הטבחים, ואומרים שצריך שיהיה כופר בדתו וקוראים לו דירי"ג גאדו'. עכ"ל. ולפי זה מאימת פרעה לא היה יכול לגיירה. ועוד אפשר שהיה אנוס מכח פרעה לשאת אותה, ואין מצרית ראשונה, או לבא על גויה דוחה פיקוח נפש בפרט קודם מתן תורה.

"ידידי, אני מרגיש שאחרי ההרצאה הזו אאלץ לחזור בתשובה, לא מתאים לי, להתראות".

אותי זה דווקא סיקרן עד שורשי ציפורני, אלא שלפתע הוזעקתי ללובי. טלפון בהול עבור מר לוי. שעטתי במדרגות והרמתי את השפופרת. תיארתי לעצמי מי מחכה לי מעבר לקו.

"עתונאי יקר, אתה אולי שכחת, אבל תוך שעתיים מקסימום שלוש, החומר צריך להגיע למשרדי המערכת. אני מקווה שאתה זוכר!". שתקתי.

"הלו, מדובר על כתבת דאבל-ספרייט במרכז המוסף, 3,000 מילים, אל תעשה צחוק".

עדיין שותק.

"רגע קובי לוי, אל תגיד לי שחזרת בתשובה, אני מתעלפת. תענה לי. חזרת בתשובה? אני לא מאמינה, הוא שותק, תענה לי!!!".

לא, לא, עוד לא חזרתי בתשובה.

"נו, אז רוץ לחדר ותתחיל לכתוב...".

תסלחי לי הפעם אבל אני אאחר... קצת קשה לי לכתוב. ההרצאות מעייפות, תמצאי חומר אחר לדאבל, אשלח לך את הרשימה בשבוע הבא...

"יצאת מדעתך לוי. זה זילזול במקצוע, ושיהיה לך ברור, העתון מממן אותך עד היום ותו לא. אם אתה נשאר שם אל תבקש החזר...".

לא אבקש החזר, אני נשאר כאן בינתיים, נדבר בשבוע הבא.

"שלא יתברר לי שאני זו שגרמתי לך לחזור בתשובה...". גימגמה העורכת.

בהרצאות חיזוק המתקיימות מעת לעת בקרב ציבור מתקרב, אני מעלה על נס את העובדה כי אין ספק שהעתון הנפוץ גרם ועדיין גורם נזקים רוחניים עצומים בעם ישראל, אבל זכות קטנה תרשם לזכותו. בחסדי שמים ובהמון רחמים, דווקא העתון החופשי היה הסוס עליו רכבתי בדרך לבית החם של ישראל סבא, למשענת הרחבה הנעימה והחכמה של הבית היהודי. הרבה שליחים למקום ואין לנו לשאול, ואין לתמוה, כיצד מתנהלים העניינים בכבשוננו של עולם (קובי לוי, העיתונאי 1).

נגשתי אל הילד, ושאלתי אותו, מה קורה כאן?

הילד היפנה את מוטו אלי. עיניו היו אדומות

נובכי, אך כל מה שהצליח לומר היה "אני בצרה!"

מה אגיד לאבא??

"מעולם לא ראיתי כל כך הרבה כסף בבית אחד", הרהר רבי ליפא בליבו בעת שהותו בביתו של הגביר מר הילקוט, במילנו שבאיטליה. רבי ליפא, גבאי צדקה מירושלים, אשר הגיע לאיטליה כדי לאסוף כסף לטובת מוסדות התורה בירושלים, התארח בביתו של הגביר היהודי מר הילקוט. רבי ליפא היה מופתע מהעושר הרב שניבט מכל פינה בארמונו של הגביר. מהתקרה השתלשלו מנורות קריסטל נוצצות, ועל רצפת השיש פרושים היו מרבדים מעשי אומנות. גם השולחן היה ערוך בכלים מפוארים ביותר, כלי בדולח מבהיקים וכפות

ביד אויביהם בחרב וכו', ולא היו מזרע יהודה ומבית דוד, והסירו השבט והמחוקק לגמרי וכו', עכ"ל הרמב"ן, עיי"ש.

ותמוה, כיצד באמת חל על החשמונאים דין 'מלך', וכפי שמצאנו אצל ינאי שהיה מזרע חשמונאים, ואמרו לו חכמים (קידושין סו, א): 'רב לך כתר מלכות', וצ"ב, כיצד נקרא מלך, הרי לא ניתנה מלוכה אלא לזרעו של יהודה. ובאמת כדברי הרמב"ן נמצא גם בספר המצוות

לרמב"ם, (ל"ת שסב) שכתב:

אמנם המלכות כבר ידעת

שזכה בה דוד וזרעו עד סוף

כל הדורות, ואין מלך למי

שיאמין בתורת משה אלא

מזרע שלמה, וכל מי שהוא

מזולת זה הזרע הנכבד לענין

מלכות נכרי קרינן ליה, ע"כ.

ולדבריו נמי צ"ע, כיצד ניתנה

מלכות למשפחת חשמונאי.

וביותר צ"ע, מהא דאיתא

בירושלמי (הוריות פ"ג ה"ב):

אין מושחין מלכים מן

הכהנים, אמר רב יהודה

שנאמר 'למען יאריך ימים על

ממלכתו', מה בתריה 'לא

יהיה לכהנים'.

וכע"ז יש להקשות, איך

נקראו מלכים, הלא 'אין מלך

נמשח אלא על פי נביא'

(ספרי פרשת שופטים פ"א

יד; רמב"ם פ"א מהל' מלכים

ה"ג), והיכן מצאנו שהיה

נביא באותם ימים שמשחם

למלך.

עוד צ"ע, דהנה כתב

הרמב"ם (פ"ג מהל' חנוכה

ה"א) כשמפרט את הניסים

שבגינם נתקנו ימי החנוכה: גברו

חשמונאי הכהנים הגדולים,

והרגום, והושיעו את ישראל מידם,

והעמידו מלך מן הכהנים, ע"כ.

ולכאורה, כיון שהיה בזה איסור,

אמאי מנה זאת הרמב"ם בין הניסים

שנעשו.

תירוץ א. היו בגלות תחת מלכי פרס ורומי

הר"ן ז"ל בדרשותיו (בדרוש השביעי) מביא את דברי הרמב"ן כאן, ודוחה את דבריו וכותב, ואין ממלכי חשמונאי על זה קושיא כלל, כי לא יבטיחו הכתוב ליהודה, רק כל ימי היות הממשלה לישראל מצד עצמם לא תיכרת משבט יהודה, והממשלה לעולם תהיה בשבטו כל זמן שתהיה בישראל. אבל לא הבטיח שלא יתמנה אדם בשררה מן השררות אם אינו משבט יהודה. והמלכים אשר מלכו בבית שני, לא היתה מלכותם מצד עצמם כלל, אבל הם כפקידים למלך פרס ורומי, גם לזולתם מן המלכים. אבל מכל מקום אין כוונתו שלא תהיה מלוכה וממשלה לאחד מאחיו, אבל הבטיחו שלא תיפסק מן שבטו הממשלה לגמרי, כל זמן שתהיה המלוכה לישראל, אבל בהיות ישראל בגלות, אין מלך ואין שר, לא הובטח שבט יהודה שתישאר לו ממשלה.

תירוץ ב. מלכות ביניים יכולה להיות משבטים אחרים

ועי' בשו"ת הרשב"א (ח"ד סי' קפ"ז) שמבאר את הפסוק לא יסור שבט מיהודה לעד, כי לבסוף יבא שילה, שהוא מזרעו, ותשוב אליו הממלכה. והטענה בזה, לפי שכל השבטים היה להם מלך או שופט (סוכה כח), ואין אחד מכולם שלא היתה לו שררת מלכות או שופט. אבל מפני שאינה נחלה להם, כשסרה, סרה לעולם. אבל שררת יהודה, ירושה היא לו, ולו עיקר הממלכה תהיה. ולא הבטיח ה' את ישראל, שלא יגלו כדי שימלוך עליהם מלך יהודה, אבל הבטיחו שהממלכה והשררה היא נחלתו. ואם תסור ממנו, לא תסור לעולם, כמו שסרה משאר השבטים. כי בסוף הזמנים, יבא שילה שהוא המשיח מזרעו, ולו יקחת עמים, כי תשוב ירושתו לו, כי הממלכה שלו היא. ומלת: עד; במקום הזה כמו לעד. כלומר לא יסור שבט מיהודה לעד, כי יבא שילה כו'. ומצינו עד כמו לעד, דכתיב: שוכן עד, וקדוש שמו: שהוא כמו שוכן לעד. והוא שתרגם המתרגם: לא יעדי עביד שלטון מדיבת יהודה, וספרא מבני בנוהי, עד עלמא דייטי משיחא, דדיליה היא מלכותא.

תירוץ ג. כל הכהנים משבט יהודה מצד אמם

והגאון ר' יהונתן אייבשיץ ביערות דבש (דרוש יז) כתב ג"כ חולק על הרמב"ן, וכותב שבני חשמונאי לא חטאו במה שעמדו להיות מלכים, דאיתא בסנהדרין (ה). לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את ישראל בשבט ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים. ובתוס' שם (ד"ה דהכא) כתבו בשם הירושלמי דראש גולה מזכרים ונשיא שבא"י מנקבות, וא"כ מבואר בתוס' דאף בזרע דוד מהנקבות, מתקיים 'לא

ומזלגות מזהב לצד צלחות פורצלן עדינות. הוא המשיך לסקור את שכיות החמדה, אך לפתע נתקלו עיניו במשהו מוזר... חנוכיית זהב ענקית ניצבה על אחד ממדפי המזנון, וסמוך לה היו מונחים שברים של בקבוק. המראה היה משונה עד כדי גיחוך: שברי זכוכיות בארמון שכזה... הרי הם לא הולמים את המקום!

הגביר, שהבחין במבטי התמיהה שנשקפו מעיניו של רבי ליפא, פנה אליו ושאלו: "רבי, אתה כנראה מתפלא מה עושות כאן הזכוכיות הישנות?" "נכון מאוד, הן כל כך לא משתלבות בין המוצגים יקרי הערך בביתך", הגיב רבי ליפא בפסקנות.

"אוי לא, רבי, הם מאוד יקרי ערך עבורי! עוד יותר מכל הזהב, הכסף והקריסטל. אני חייב לשברים אלה את עולמי..." "עד כדי כך?" שאל רבי ליפא בתמיהה.

"כן. ויש סיבה מדוע הם מונחים כאן", קבע מר הילקוט.

"האם אני יכול לשמוע מהי הסיבה?" שאל האורח בסקרנות.

"בודאי", השיב בעל הבית, וכך החל לספר את סיפורו: "נולדתי בהולנד, שם למדתי בישיבה, וחשבתי שאשאר שם כל ימי חיי, אך כשהגעתי לגיל שמונה עשרה, הגיע מכתב מאת סבי, אשר התגורר באיטליה, ובו בקשה, שאני הנכד הבכור אבוא לעזור לו בחנותו תקופה קצרה, מאחר והוא אינו חש בטוב. הורי הסכימו, ואפילו עודדו אותי לנסוע, וכך מצאתי את עצמי בגיל צעיר עוזב את עולם לימוד התורה ועובר לחיי מסחר.

עזרתי לסבא בחנות מבוקר עד ערב, אבל לצערי מצבו של סבא החמיר, ולאחר זמן מה הוא נפטר... הורי דרשו שאחזור הביתה, אך אני כבר הייתי שקוע בעולם המסחר. ההצלחה האירה לי פנים ועשיתי חיל בעסקי. מכרתי סחורה בכמויות אפילו יותר מסבא בימיו הטובים... נהניתי מכל אגורה שהרווחתי במו ידי, וכתבתי להורי שאני נשאר באיטליה.

כך גדלו העסקים מיום ליום. פתחתי סניפים רבים, והייתי עסוק בעבודתי מיום עד לילה. ערב אחד הייתי טרוד ביותר בעבודתי, ויתרתי על תפילת מעריב... וזה היה הצעד הראשון שלי בהחלקה במדרון התלול של ההתרחקות מהיהדות... במשך הזמן דילגתי גם על שחרית בתרוץ שזה רק היום, אבל מחר אני ודאי אתפלל, אך המחר הזה לא הגיע...

כעבור מספר שנים התחתנתי ונולדו ילדי, אך לא חינכתי אותם בדרך של אבי וסבי בדורות הקודמים, ושמץ מיהדות הם לא ידעו... עד לאותו מקרה...

יום אחד בלכתי ברחוב, ראיתי קבוצה של ילדים יהודים משחקת. הם נראו מאושרים מאוד, כפי שילדים צריכים להראות, אך לפתע שמעתי זעקה נוראה. התקרבתי מיד למקום והבחנתי בילד קטן מוקף בחבריו והוא ממרר בבכי קורע לב. חבריו שעמדו מסביבו ניסו להרגיעו, אך הילד לא נרגע, וכל הזמן הוא חזר על אותן המילים: "מה אני אגיד לאבא? מה אני אגיד לאבא?"

נגשתי אל הילד, ושאלתי אותו, מה קורה כאן? הילד היפנה את מבטו אלי. עיניו היו אדומות מבכי, אך כל מה שהצליח לומר היה "אני בצרה! מה אגיד לאבא?"

"מה קרה, אולי אני יכול לעזור לך?", שאלתי.

הילד השתתק, וחבריו הסבירו לי במקומו, שהוא בא ממשפחה מאוד עניה.

אביו חסך במשך

תקופה ממושכת

פרוטה לפרוטה עבור

בבקבוק שמן זית כדי

שיוכל להדליק את

נרות החנוכה בהידור.

והיום אחרי הצהריים

הוא שלח את בנו

לקנות את השמן,

כשהוא דאג להזהירו

קודם לכן לבל יתעכב

בדרך, ויבוא ישר

הביתה, כדי שחס

וחלילה לא ישבר

הבקבוק. הילד אומנם

קנה את הבקבוק, אך

את הזהרותיו של אביו

שכח, וכשפגש את

חבריו המשחקים הצטרף אליהם, והבקבוק נשבר לרסיסים...

הסתכלתי על הילד, שעדיין המשיך לבכות וללחוש ללא הפסק בדאגה 'מה אגיד לאבא?', הרגשתי צער ורחמים בלבי על הילד, והבטחתי לו שאעזור לו. בקשתי ממנו להתלוות אלי לחנות, ושם קניתי עבורו בקבוק שמן זית שהיה גדול בהרבה יותר מן הקודם. האושר חזר לעיני הילד, וכל קבוצת הילדים שנכחו שם השתתפו בשמחתו.

יסור שבט מיהודה', וכך היו בני בניו של הלל.

וידוע כי כל הכהנים הם שלשלת אהרן ואשתו של אהרן היתה אחות נחשון משבט יהודה, ולכן לא חששו צדיקים חשמונאים בזה כי הם מצד אמם מיהודה קרי ביה שבט יהודה כמו בני הלל. [אך לפי"ז יש להקשות מהא דאין מושחים מלכים מן הכהנים, ואמאי והרי הם משבט יהודה]. ועי' בפרי צדיק ולר' צדוק הכהן מלובלין, וישב חנוכה מאמר א' שכתב כעין זה, וביאר ג"כ את דברי הרמב"ן ע"ד זו עיי"ש.

תירוץ ד. אין דינם במלך אלא כשופטים

ובשיטת הרמב"ן מה שחל על החשמונאים דין מלך, כתב בברכת כהן (להגר"ש דויטש, כאן) לבאר ע"פ המשך דברי הרמב"ן שמבאר את הירושלמי, שהוא לכבוד יהודה, שאין השררה סרה מן השבט ההוא, ולפיכך אף על פי שישראל מקימים עליהם מלך משאר השבטים כפי צורך השעה אין מושחים אותן שלא יהיה עליהם הוד מלכות, אלא כמו שופטים ושוטרים יהיו. ומבואר דגם אם מינו מלך משאר שבטים אין עליהם דין 'מלכות', ואינם נמשחים בשמן המשחה, אלא דינם כשופטים. וכל האיסור להעמיד מלך משבט אחר, היינו רק מלך גמור שמושחים אותו בשמן המשחה, אבל אם הוא רק בשררה כנשיא שפיר מיקרי מלך אף שאין עליו דיני מלך.

תירוץ ה. רק בזמן שכל ישראל מקובצים המלכים יהיו

מיהודה

עוד כתב בברכת כהן (שם) בדרך אחרת, ע"פ מה שכתב הרמב"ם בספר המצוות (עשה קע"ג) שצונו למנות עלינו מלך מישראל יקבץ כל אומותינו וינהיגנו. והוא אמרו ית' (שם יז) שום תשים עליך מלך. ומשמע שעיקר המלכות היא כשיש קיבוץ כל ישראל, משא"כ בזמן שישראל מפורדים ואין עדיפות של מלכות דוד, אזי גם אין איסור למנות מלך משבט אחר, ולכן בזמן החשמונאים שהרוב היו רק יהודה ובנימין ולא היו כל ישראל, לא נאמר איסור זה ושפיר מיקרו החשמונאים מלכים.

תירוץ ו. הפרו תורתך כדי לקיים את התורה

בדברי יואל (חנוכה אות פ"ה) כתב לבאר דהחשמונאים מסרו נפשם וביטלו מצוה זו לצורך שעה בשביל קיומה של התורה, שהרי לולי החשמונאים נשתכחה תורה מישראל, ולכן היו מוכרחים להיות מלכים וכהנים כדי להעמיד את הדת על תילה, והרי זה בגדר עת לעשות לה' הפרו תורתך, אך מ"מ היה בזה פגם שעברו על הציווי דלא יסור שבט מיהודה, וזה מה שכתב הרמב"ן כאן שחטאו החשמונאים.

תירוץ ז. החטא הוא כשהעמידו בניהם ג"כ במלוכה

עוד יש שכתבו (וודרשת בחגך, חנוכה עמ' מ"ד) דמה שהחשמונאים העמידו מלך בתחילה כדי לסדר את המלכות ואת ישראל במקומם, כיון שהיה נצרך טוב עשו, ולכן משבחים את מלכותם של החשמונאים, וזה מה שכותב הרמב"ם שהעמידו מלך מן הכהנים, אבל לאחר שהעמידו המלכות, היו צריכים להחזיר את המלכות לשבט יהודה, אך בקשו החשמונאים להעמיד גם את בניהם במלכות, וע"ז כתב הרמב"ן שחטאו החשמונאים ולכן נענשו. וע"ע באריכות בביאור דברי הרמב"ם **בחקרי לב** (או"ח סי' ק"כ) מש"כ שם כעיי"ז.

תירוץ ח. המלכת מלך בלי נביא נוהג בו מקצת דיני

המלוכה

ובביאור מה שכתב הרמב"ם שהעמידו החשמונאים מלכים, והרי אין מעמידים מלך אלא ע"פ נביא, כתב **בזכרון יעקב** (וישוב א"י, ח"ג סי' ע"ג) דהרי הרמב"ם כתב (פ"א מהל' מלכים ה"ג) אין מעמידין מלך בתחילה אלא על פי בית דין של שבעים זקנים ועל פי נביא, והקשה שם הלחם משנה קשה מאי דכתב שיהיה המלך על פי נביא מנין לו דבתוספתא לא אמרו אלא ב"ד של שבעים ואחד לבד ועוד דדומיא דכהן גדול קתני לה והתם לא בעינן נביא.

אלא הביאור הוא שיש ב' דיני מלכויות, דש מלך שנוהגות בו כל דיני המלכות ואותו צריך למנות ע"פ סנהדרין ונביא, ועליו חלים כל דיני מלך, וכלשון הרמב"ם (שם ה"ח) "הרי זה מלך וכל מצות המלכות נוהגות בו", ויש עוד אפשרות למנות מלך רק ע"פ סנהדרין ובלי נביא, ובזה איירי התוספתא שהביא הלח"מ, ובו נוהגות רק מקצת מדיני המלכות, וא"כ יש לומר דהחשמונאים היה להם דין מלך כהצד השני, שרק מקצת דיני מלוכה נוהגים בו ושפיר המליכו בלי נביא.

תירוץ ט. כיון שהרגו את הנפש נפסלו לעבודה והוכשרו

למלכות

בחמדה יקרה (פ' וישלח, סי' נ"ב) כתב לבאר מה שנתמנו החשמונאים למלכים, והרי אין ממנים מלכים לכהנים, ומבאר דהרי כל האיסור של כהן להיות מלך הוא מפני שהכהנים מסורים לעבודת המקדש וכמ"ש הרמב"ן, וא"כ החשמונאים הרי יצאו להרוג את היוונים וא"כ הם נפסלו מלעבוד בביהמ"ק והיו כבעלי מומים, וכיון שלא היו יכולים לשרת, שפיר היו יכולים להיות מלכים.

מרגליות שאול

חידושים ומכתבים מגדולי הדור מתוך כתבי הגר"ש מרגליות זצ"ל

הגאון רבי שריאל רוזנברג שליט"א

האם צריך להדליק דווקא בתוך בלי?

מובא מא' פוסקי זמנינו שנרות חנוכה יהיו בתוך כלי דוקא. ויש להעיר דחזינו לא כך בתשו' שבות יעקב (ומובא בשע"ת סי' תרע"ג אות א') שדן שאפילו דרכו תמיד להדליק בשמן זית ובא לביתו ולא מצא שמן זית והתחיל להכין עצמו עם נרות שעווה יגמור המצוה בנרות של שעווה כיון שכבר התחיל בה דמשום מצוה מן המובחר אין לבזות הראשונה וכו'. ובהמשך כותב שדבק הנרות בכותל וכו' ומבואר להדיא שהדליק בקיר ולא היה כלי.

האם חנוכה בכלל 'מועדי ה'?

בסימן תרע"ו ס"א איתא המדליק בליל ראשון מברך ג' ברכות להדליק נ"ח ושעשה ניסים ושהחיינו. והטעם לברך על שהחיינו על נ"ח, ביאר בשע"צ שם סק"ג דהוא בכלל מועדי ד', ובמו דביו"ט יש שהחיינו על עצם היו"ט כך כאן שהחיינו הוי על הזמן שנעשו בו ניסים. וכך מביא בביאה"ל לקמן סי' תרצ"ה דשהחיינו במגילה קאי על תקפו של נס וכיון שמזמן לזמן קאתי ה"ה בכלל מועדי ד'.

ויל"ע דבעירובין דף מ' ע"ב איבעיא לן מה לומר זמן בר"ה וביוהכ"פ כיון דמזמן לזמן קאתי אמרינן או דלמא כיון דלא איקרי רגלים לא אמרינן. ומורם שאפילו בר"ה ויוהכ"פ שזה מן התורה יש צד שלא מברכים שהחיינו, ובחנוכה ופורים שהיו דרבנן פשוט שלא מברכים עליהם זמן. וצ"ע לפ"ז מש"כ שהם בכלל מועדי ד'. מיהו יש להבין עצם הדין שבגמ' שם מובא בהמשך ששאלו הספק דשם לר"י וא"ל אני גם על דלעת חדשה מברך שהחיינו, וא"ל רשות לא קמיבעיא לי כי קא מיבעיא לי חובה. ולפ"ז י"ל דכשבא המצוה של חנוכה או של מגילה לא גרע מדבר של רשות ויש לו פרי חדש שאפשר לברך זמן.

שכח להבדיל בתפלה והתחיל לברך על הדלקת נר חנוכה

יש לעיין במי שנוהג במוצאי שבת להדליק נ"ח ואח"כ להבדיל, ובירך לפני הדלקת נ"ח להדליק ושעשה ניסים ולפני שמדליק נזכר ששכח להבדיל בתפלה מה דינו. לכאז"ל שיאמר ברוך המבדיל בין קודש לחול שע"ז מותר במלאכה. מיהו י"ל שזה הפסק בין הברכות להדלקה. ונראה שיש לדמות זה למש"כ בסימן קס"ז ס"ז שמי שברך המוציא לחם מן הארץ ולפני שהתחיל לאכול נזכר שלא האכיל בהמותיו דמותר לו לומר תנו אוכל לבהמה, מיהו הרמ"א שם כותב דלכתחלה לא יפסוק אלא יאכל פת ואח"כ יתן האוכל לבהמה ועי"ש בביאה"ל שמבאר שהרמ"א ס"ל דהאי דין שאסור לאכול קודם שיתן לבהמתו הוי דין דרבנן, ולכתחלה נקטינן דהוה הפסק ולא יפסיק אע"ג שיש איסור דרבנן. וה"נ בנידו"ד דלכתחלה לא יפסיק בין הברכה להדלקה וע"כ אין לומר ברוך המבדיל אע"פ שיש כאן איסור דרבנן שלא לעשות מלאכה כשיצא השבת, מיהו אם אמר בדיעבד לא הוה הפסק. ויש להעיר דקי"ל במי שאכל במו"ש ולא הבדיל לא בתפלה ולא על הכוס שקנסוהו להתפלל שוב שמו"ע. האם בנידו"ד ג"כ יצטרך להתפלל שוב לאחר שהדליק נ"ח. ונראה דא"צ לחזור ולהתפלל לפי שבביאה"ל שם מסיק שבדיעבד אין להחמיר בעשה מלאכה לפני שהבדיל וכאן שאינו יכול לומר ברוך המבדיל משום שזה יהא הפסק הוי כבדיעבד.

מקום ההדלקה כשמוניחה בפנים

בשבת כ"א ע"ב איתא מצות נר חנוכה להניחה על פתח ביתו מבחוץ ואם הוא דר בעליה מניחה בחלון הסמוך לרה"ר. ופירש"י מניחה מבפנים. וכ"כ במעשה רוקח על הרמב"ם דהיינו מבפנים לפי שאם זה יהיה בחוץ אפשר לפעמים שיהיה החלון למעלה מעשרים אמה מרה"ר משא"כ כשזה מבפנים זה לא יהיה גבוה יותר. ולפ"ז יוצא כשתקנו בעליה בחלון לא חילקו אם זה למטה מכ"א מרה"ר או למעלה וצריך להניחה מבפנים מונח באופן שיראו זאת מבחוץ.

מלחמת חשמונאים או מלחמת ה'?

בעל הניסים אומרים רבת את ריבם, נקמת את נקמתם. יש לדקדק שלא כתוב כאן שזה היה ריב של ד' אלא שהיה ריב של החשמונאים. וי"ל בזה בהקדם מש"כ בתהילים פרק קל"ט שדוד אמר הלוא משנאיך ד' אשנא ובתקוממך אתקוטט. תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי. ופירש הגרי"ז זצ"ל בזה שברישא כתוב שאם אחד עשה עולה הרגיש דהע"ה שהוא שונא ד' ובסיפא כותב שהגיע לדרגא שהרגיש שזה כמו אויב שלו. ולפ"ז י"ל נמי כאן שהחשמונאים הרגישו זה היה ריב שלהם ולא רק של ד' ועי"ז זכו לישועה.

בדרכי הביתה באותו ערב, המשיכו המילים להדהד באוזניי כעין מנגינה מהולה בתוהו, בעצבות: "מה אגיד לאבא? מה אגיד לאבא?...", ואז... הבזק של הרהור חלף בלבי, חשבתי גם אני לעצמי: באמת, מה אגיד לאבא... לאבא שבשמים, שהפקיד בידי נשמה יקרה וציוה עלי לשמור עליה... מה אומר לאבא אחרי מותי? הרי הפניתי עורף ליהדות! איזה תרוץ, איזו אמתלה תהיה לי כשאעמוד לפני אבא שבשמים ביום הדין?!

ואז חזרתי אל המקום בו היו הילדים, ואספתי את שברי הבקבוק מהרחוב, ונטלתי אותם לביתי. ובאותו לילה, לתדהמתם של אשתי וילדי, הדלקתי את נר החנוכה, מה שלא עשיתי כבר הרבה שנים...

ביום למחרת הדלקתי שני נרות, ועם כל לילה שעבר, הוספתי עוד נר בחנוכה, ועוד מקור אור לנשמת. התבוננתי בנרות המרצדים, ובלבי הבהבה התקוה. נזכרתי בהורי, בביתי בילדותי. הלכתי רחוק - רחוק... ובחנוכה התחילה דרך החזרה שלי ליהדות ולקיום המצוות...

התבין מעתה מדוע כה יקרים בעיני שברי זכוכית אלו?! "סיים מר הילקוט את סיפורו, וניכר היה בו שהוא מתרגש מאוד.

רבי ליפא חייד, פניו היו משולהבות, מבלי משים ניגש יחד עם מר הילקוט לעבר המזנון, והם ליטפו בעיניהם את שברי הזכוכית היקרים, אשר החזירו בן יהודי אל אבא שבשמים... (ימי החנוכה בהלכה ובאגדה).

בעוד שאני כך מתלבט עם עצמי, ומורים עיני

לשנים שיסייע לי בוראי להחליט, ואומר אני

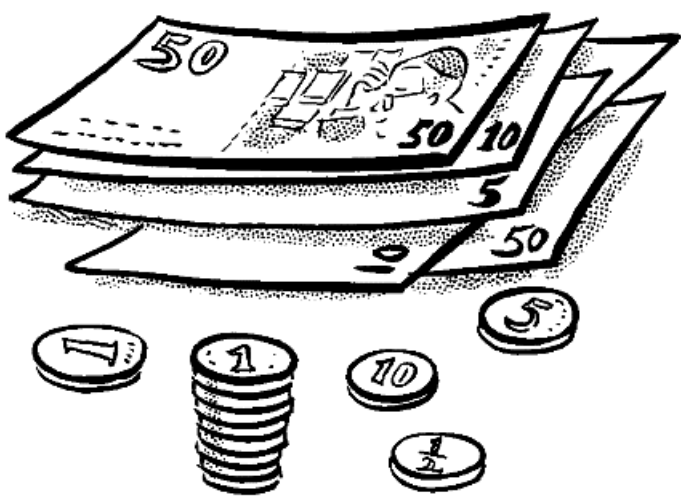
בליבי "נוה עושים אבא"? סוגר אני את עיני

סופק כפות ידי, ולפתע מרגיש יד אנוש...

בימי החנוכה ידוע הדבר שמתנוססת הארת הניסים, מאותה הארה קדומה שהייתה אצל אבותינו, וה' יתברך מגביר את תדירות ועוצמת ניסיו, בזכות שעם ישראל מתחבר אליו יתברך, במה שמרבים לספר את נפלאותיו סיפור זה ראשית הוויתו, היה ביום השישי של הדלקת נרות חנוכה שנת התשע"א, אחר שחזרתי מטיסתי לאוקראינה מטיוול בקברי הצדיקים, הייתי צריך לחזור מהכולל במונית, וזה כדי להספיק להדליק את נרות החנוכה בשעת השקיעה, וכפי שהעליתי בקונטרס שלי "יהי אור" (סימן ג), אך מפני שלא היו בידי מעות, בקשתי מידידי, אחד אברכי הכולל שלושים שקלים, ונסעתי.

ולמחרת בבוקר, ביקשתי מאשתי שבעים שקלים, כדי להחזיר את החוב, וכן כדי לשוב גם היום במונית, אך היא אמרה שאין לה אפילו שקל, כך בדיוק היו דבריה, אבל בתי הקטנה והיקרה, שהיתה בת עשר, הסכימה ליתן לי מדמי החנוכה שלה, אשר קיבלה מסבתא שלה, והלכה בשמחה והביאה לי שבעים ₪, זה כל מה שהיה לה.

וכשהגעתי לכולל, השבתי את החוב לידידי, ונשארו לי ארבעים ₪ בדיוק כסף

לשוב הבית, והנה בשעה 4:20 בשעת חזרת השליח ציבור בעומדי בפתח בית המדרש לפני היציאה, רגע קט לפני שרציתי להזמין את המונית, התחילו לעלות לי מחשבות חרטה על מה שאני מכלה את הכסף של הבת שלי, בשביל מה שאני חושב

שהוא נכון על פי ההלכה, ואמרתי לעצמי, שאולי כדאי להמתין עוד רבע שעה, ואז אדליק כמו רוב העם בצאת הכוכבים, בפרט שיש כמה צדדים להקל בזה, וכאב לי על בזבוז הכסף, שהלא בעוד כמה רגעים יקחו אותי בהסעה, חנים אין כסף.

ובעוד שאני כך מתלבט עם עצמי, ומרים עיני לשמים שיסייע לי בוראי להחליט, ואומר אני בליבי, מה עושים אבא? סוגר אני את עיני סופק כפות ידי, ולפתע מרגיש יד אנוש מניחה לי על כפות ידי כסף, פותח אני את עיני, ורואה לידיד אחד, שנתן בידי סכום כסף, ובדרך כלל אם היה אותו ידיד מחליט לסייע בידי, היה נותן סכום הגון, ובלב רחב, והנה הפעם, שהייתי צריך בדיוק סכום כסף, הדברים היו אחרת, נו... תגידו אתם כמה כסף הוא נתן לי, כן! בדיוק שבעים ₪ אשר הספיקו לי להחזיר לבתי את כספה במושלם, ואף לנסוע במונית, הנס היה ממש מושלם ומדויק, בדיוק באותם רגעים של תפילה, בדיוק באותם רגעים שהרגשתי שאולי אני טועה, הנה בדיוק בכמות הנצרכת לא פחות ולא יותר, ללמדני שיש כאן יד המשגיחה, כי אם הייתי מקבל יותר הנס

טמאים ביד טהורים

בעל הניסים אומרים וטמאים ביד טהורים. יל"ע מ"ט נקראו הגוים טמאים. וי"ל דאיתא בנדה דף ל"ד ע"א שגזרו על העכו"ם שיהיו טמאים כזבים. והנה ישראל שנטמא שייך שיטהר ע"י טבילה או הזאה אבל גוי שיטמא אינו יכול ליטהר והוא טמא בעצם. מיהו כל זה הוי לצד שכבר גזרו אז עליהן שיהיו כזבים דהרי התוס' בשבת כ"א ע"ב כתבו גבי פח השמן שנמצא חתום בחותמו של כהן גדול "אם גזרו" על הזבים צ"ל שיהא מונח בקרקע שלא הסיטו אותו, מבואר דהסתפק"ל להתוס' אם כבר נגזר הך גזירה בזמן נס חנוכה או שעדיין לא נגזר.

גר שנתגייר באמצע חנוכה

יל"ע במי שנתגייר ביום הראשון דחנוכה בצהריים ולפני גירותו קיים מצות ולכן בליל כ"ה הדליק נ"ח ובירך וציוונו להדליק נ"ח אע"פ שהוא גוי, מיהו לא גרע מאשה שלא מצווה ואפ"ה מברכת וציונו ושהחיינו. האם יוכל לברך בליל כו' שהחיינו, מי נימא דכיון דברכת שהחיינו הוי על השמחה של המצוה וכבר בירך או"ד שעכשיו שהוא מצווה ועושה יש לו שמחה טפי וצ"ע.

גדר הברכה כשמדליקים בבית הכנסת

בסימן תרע"א כתוב להדליק נר בבהיכנ"ס ואין זה דינא דגמרא אלא מנהג. והשו"ע כותב שמברכים על זה. והקשו עליו מ"ש מהלל בר"ח שכתב בעצמו בסימן תכ"ב שאין ברכה ע"י שאין זה אלא מנהג. ונראה ליישב דמצינו באו"ח סימן תפ"ז שנהגו לומר הלל בליל פסח בבהיכנ"ס וכ' בשו"ע דמברכין ע"י, והקשה החכמת שלמה מ"ש מחיבוט ערבה ומהלל בר"ח שכיון שאינו אלא מנהג אין מברכין ע"י. ותירץ דשאני ערבה שאין מצוה של חיבוט ביום הזה אלא דהוה מנהג, וה"ה בר"ח אין מצוה לומר הלל אלא הוה מנהג ולכן לא מברכין משא"כ בהלל יש מצוה לומר הלל ביום זה ולכן אע"פ שלא מקיים המצוה בזה שאומר בביהכנ"ס מיהו כיון שבבילה הזה מצוה לאומרו שייך ברכה. וא"כ ה"ל בנידו"ד בנרות חנוכה שיש לנו מצוה להדליק נרות אע"פ שבהדלקה בבהיכנ"ס אינו מקיים המצוה מ"מ שפיר אפשר לברך ע"י.

המעיר לארץ

הערות והארות מרבנן ותלמידיהן

מודע יוסף נתן עצות לפרעה?

הרה"ג רבי יחזקאל שניידר שליט"א
פר' מקץ (מ"א, ל"ג) "ועתה ירא פרעה". ידוע הקושיה הנשאלת, מי בקש מיוסף לתת לפרעה גם רעיונות כדת מה לעשות להמשך קיומה של ארץ מצרים, והרי בקשו ממנו רק לפתור חלומו של פרעה. **ועוד** בדרך כלל אחד שהיה שקוע בבור בית האסורים במשך שנים טובא, וברגע הוא יוצא לדבר לפני פרעה, היה צריך לדבר עם גינוני מלכות כגון "אדוני פרעה", וכד'. ואילו אצל יוסף הוא מדבר לפרעה בגוף נוכח "ועל השנות החלום אל פרעה", וכו'. וי"ל **בס"ד** אחד שמאמין בהקב"ה בכל איבריו וגידיו ויודע שכל מה שעושה עמו הקב"ה זהו לצורך קיום הבריאה, ולצורך עלייתו הרוחנית בעבודת ד'. יודע בודאי שאין כאן גדלות דמוחין שלו יותר מהחרטומים, אלא שמן השמים רוצים שעל ידו תנצל כל מצרים. וא"כ עיקר דיבורו אינה פתרון חלום פרעה אלא נתינת העצה כיצד להציל את כל העולם כולו ממיתה ברעב. והיכי שהאמונה והביטחון בהקב"ה כ"כ מוצק ויציב, אף אין כאן מן המעלה לדבר בנכבדות לפרעה, אלא הוא אומר קצר וקולע ציווי בוראו. ודו"ק.

שם (מ"א, נ"ה). "אשר יאמר לכם תעשו". וברש"י שצוה אתם למול א"ע. וצ"ע מה רצה יוסף במילת הני חמורים, הא אין להם מצוות מילה, ולא דמי לשמעון ולוי במעשה שכם שרצו להרוג במרמה את כל העיר. ומה היה טמון בדעתו של יוסף בבקשה זו? וב"ש לאחמ"כ ראיתי יקר מקשה קושיה זאת, ומתיר ע"פ הסוד. **ועוד** היה קשה לי לפי"ז שלקמן מביא רש"י והוא מדברי הגמ' "שהראה להם שהוא מהול". ואי נימא שכל מצרים נימולו, א"כ מה ההיכר היה שאף יוסף הוא מהול, הוא לא אחרת מכל ממלכת מצרים. וב"ש לקושיית מו"ר בעל האילת השחר זיע"א שהעיר הנ"ל, ותירץ שמא השבטים לא ידעו מהתקנון של יוסף שכל המצרים ימולו, א"ל שדווקא אלו שרעבים היו צריכים למול משא"כ העשירים כיוסף.

הערה שם (מ"ב, י"ח). "ויאמר ... את האלוקים אני ירא". וצ"ע מה ענין זה לכל הדו שיח, הא כרגע הוא לא גילה להם שהוא יוסף והוא יהודי, אלא נכרי שאומר "יש לי יראת שמים", הרי אין לך חוכא וטלולא יותר גדול מזה, ומדוע תקע ענין זה דווקא בין ב' פסוקים אלה? וצע"ג.

הערה שם (מ"ב, ל"ז) "ויאמר ראובן אל אביו את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך". ועיין במדרש והובא ברש"י שיעקב לא קיבל את דבריו "אמר בכור שוטה הוא וכי בניו הם ולא בני". וצ"ע מה היה סברתו של ראובן, הרי

היה פחות נרגש.

נסעתי לביתי, ובאותם רגעים הרגשתי דרישת שלום מן השמים, והרגשתי היאך בורא עולם שמח במעשי, ורוצה שאמסור נפשי על קיום מצוותיו, אני מאמין בן מאמין שיד ה' היתה בדבר, ללמדני היאך היא הדרך בעבודת ה', שהיא למסור נפש למען התורה והמצוות, זאת ועוד להראות את גודל מציאותו יתברך והשגחתו עלינו, שהוא דואג לנו ושומע תפילתנו, רואה את מעשינו, והולך לצידנו, הוא תמיד כאן לידנו, מבקש לעזור ולסייע, הוא חומל ומרחם, ומצפה מאיתנו שנפנה אליו, שזה אומר להפנות רק אליו את בקשתנו ורצונותינו, בלי גבולות, אפילו רק לפני שאתה צריך לעלות למונית ואין לך כסף לשלם, אפילו באותם שניות תתחזק בתפילה, ומייד תיוושע, הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו (ה' ניסי).

סיפור ושאלה בציור

לעורר את בני המשפחה

ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י

לא עברו דקות מרובות, ולפתע קנוו ארבעה

ברנשים שבין הנוסעים הנראים כערביים, ונכנסו

לתא הטייס. עם כניסתם לתא, החלו להשמוע

נושם צעקות רמות, והנוטוס איבד את יציבותו...

ישב ניסן פליגטוויט במשרדו המפואר במרומי מגדלי התאומים, ב"מרכז הסחר העולמי" אשר במנהטן, מהרהר בעמלו שתחת השמש, זה עתה סיים לחתום על עסקא מוצלחת, אשר בסייעתא דשמיא תניב תוך זמן קצר, פירות מרובים ומשובחים, אך הרוגע והשלווה, כה רחוקים ממנו.

מתוך מחשבה עמוקה, הגיע ניסן למסקנא המתבקשת, שחוסר מנוחתו הנפשית, אינה מחמת עסקיו הרבים, העלולים חלילה ליפול ברגע קט, אלא חוסר סיפוקו הרוחני, שאינו מלא מנכסים וממון, מקרקעות ובנינים, אלא מתמלא מתפילה ותורה והקפדה על קיום המצוות.

באותה שעה החליט ניסן, שהחל מהיום ישנה את אורחות חייו, הוא יפסיק להסתפק בהתנמנמותו הקבועה מדי ערב בשיעור דף היומי, כשמכשיר הפלאפון פועל על רוטט, ומידי פעם יוצא בחופזה לשיחה דחופה, אלא יבוא לשיעור עירני ורענן, לאחר מנוחה קלה, כשמכשירו כבוי לחלוטין, ובסיומה של תפילת ערבית, לא ישוב לביתו ולעסקיו, אלא ישאר לשיעור השני, כך שבשני הלימודים יחדיו, בשיעור הראשון, ובחזרה השניה, יצא עם לימוד הגון לאותו יום, מלבד שאר לימודיו הקבועים, שישתדל אף להתחזק בהם.

כבר ביום הראשון להחלטה, ראשו של ניסן היה כבד עליו, הנסיונות החלו, אך ניסן הראה את כחו הגדול, שעמד כצור חלמיש, ולמרות כל הקשיים שנתעוררו, עמד בקבלותיו והחלטותיו, והתמיד בתלמודו כתכנית.

יחד עם זאת, הרגיש ניסן סייעתא דשמיא עצומה בכל מעשי ידיו, התקיימו בו דברי המשנה באבות (ג' ו'), "כל המקבל עליו עול תורה, מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ", כל ביקורותיהם של אנשי המס, שהיו אמורים לבקרו ולבדקו, משום מה לא ארעו, אלא קיבל מהם במפתיע אישור, שנבדק ואושר, למרות שכמעט לא נבדק.

*

עם תחילתם של ימי האלול, חיזוקיו של ניסן המשיכו ביתר שאת ועוז, הוא הביא למשרדו כמה קלטות משיחותיו של הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל, ובכל עת מצא, בזמנים פנויים, בין פגישה לפגישה, בדרכו בנסיעותיו, היה מקשיב לשיחותיו המיוחדות, ומתעורר מהם לתקן את מעשיו ולהתחזק במצוות.

אחת מהקלטות היתה, שיחתו הנפלאה של ר' שמשון, שנשא עשר שנים קודם לכן, בטרם פרצה מלחמת המפרץ, כשכל העולם חרד ורעד מהעריץ מבגדד, שאיים להשמיד להרוג ולאבד ח"ו את יושבי ארץ הקודש, ובשיחה זו עורר על מצוות קידוש ה', עד כמה כל אדם צריך להיות מוכן לעמוד בפני בי"ד של מעלה, למסור דין וחשבון על כל מעשיו. שיחה זו שמע ניסן פעמים רבות, עד שזכרה היטב.

באחד הימים, כשהאזין ניסן לקלטת, שמע את הדברים, וזכה להתעורר בהם התעוררות גדולה, באותה שעה נזכר במריבה הגדולה שהיתה לו עם שותפו בעבר, ירמיה בנדיטמנש, שבסופו של דבר נשאר חייב לו שלושים ושבע אלף דולר, אך לא שילםם כיון שלטענתו, הלה לא נהג עמו כשורה. מיד בזכרו את הדברים, ביקש ממזכירתו, שתבצע העברה בנקאית על הסכום הנ"ל לחשבונו של ירמיה, ותכין לו מכתב התנצלות בשמו, עם הודעה שהסכום כבר הועבר

לחשבונו.

*

למחרת בשעות הערב, בימים האחרונים של חודש אלול, קיבל ניסן תשובה סופית בענין ההצעה המיוחדת שעליה עמל ובירר רבות, והיא, רכישת מפעל התרופות הגדול ג'נגפו שביפן, לצורך החתימה היה צורך לנסוע ליפן בכדי לחתום על הקניה.

התלבט ניסן בדבר, מחד גיסא, אנו כה קרובים לראש השנה, ליום הדין, אלו ימים המיועדים להתעוררות וחזקו, ופחות לנסיעות ברחבי הגלובוס, ובמיוחד שיש באפשרותי לשלוח את עורך דיני, מיופה ביפוי כח נוטריוני, שיחתום על העסקא במקומי, ומאידך, עסקאות בסדר גודל כזה, מקובל לחתום אישית, מלבד תקלות שיכולות לצוץ ברגע האחרון, שמחמתן עדיף שאסע בעצמי.

בסופו של דבר, לאחר שנודע לו שיש מקום פנוי בטיסה מחר בבוקר, וכן במטוס חזרה לאחר יומים, החליט ניסן שישע ויחזור מיידית, ובכדי שלא יהא דבר זה להפסד של עלייתו באלול, יקח עמו כמה ספרים ויעיין בהם בדרך, בטיסות הארוכות.

בבוקרו של יום שלישי, לאחר תפילת שחרית בבית הכנסת במנין הנץ, הזדרז ניסן להגיע לשדה התעופה בנואָרק שבניו ג'רסי, והמתין לעליה למטוס.

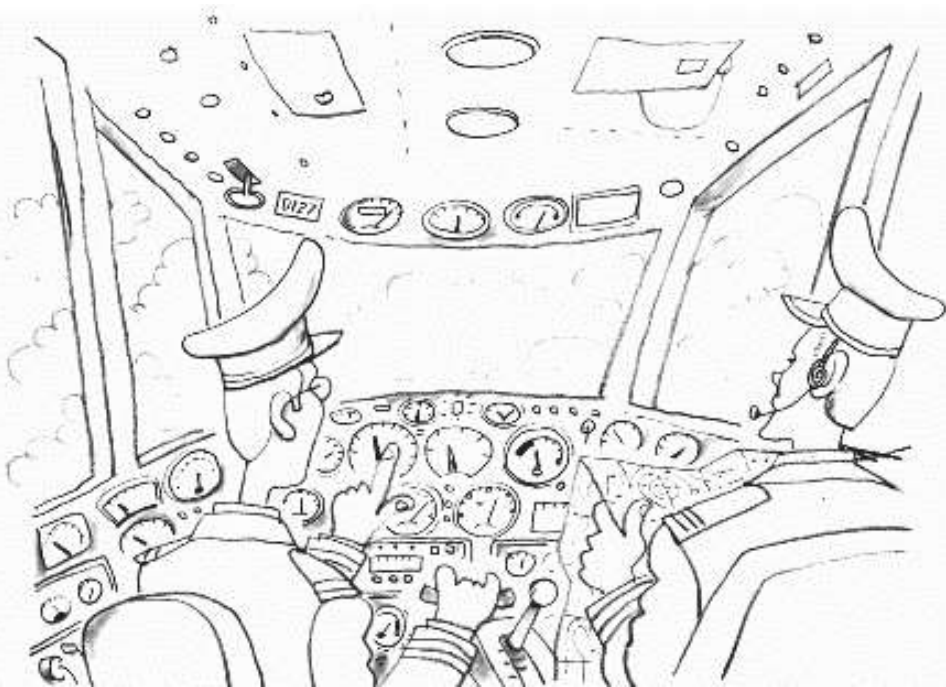
קרוב לשעה שבע וחצי, כשנשמעה הכרזה באולם ההמתנה, שנוסעי טיסת יונייטד 93 לסאן פרנציסקו, מתבקשים להגיע לדלפק החברה, ולעלות למטוס, הלך ניסן וחיפש בין הנוסעים, איזה שהוא יהודי שומר תורה ומצוות, שיוכל להיות לו חבר לנסיעה הארוכה, אך לשוא, מלבדו לא היה בכל הנוסעים, יהודי אחד שומר תורה ומצוות.

כשעלה למטוס, התפלל ניסן לראות, שלמרות שהמטוס מכיל מאה שמונים ושתים מקומות, בכל זאת מספר המקומות המיושבים דליל מאוד, כמה עשרות בקושי, בסתר ליבו קיווה, שבדקות הקרובות יגיעו עוד יותר ממאת הנוסעים הנוספים, ובהם וודאי שימצא חבר לדרך.

בשעה חמשה לשמונה, הודיע הקרבניט - טייס המטוס, על יציאה לדרך, כל הנוסעים נתבקשו לחגור חגורות ולהתכונן להמראה, דלתות המטוס ננעלו, והמטוס החל ליסוע לכיון מסלול ההמראה.

עקב עומס יתר בשדה התעופה, התעכב המטוס שעה ארוכה בהמתנה להמראה, עד שסוף סוף בשעה שמונה ארבעים ושתים דקות, ניתן אות והמטוס החל בהמראה.

לאחר שהמטוס התייצב במסלולו בגבהים, נשמע שוב קולו של הקרבניט המברך את ציבור הנוסעים בברכת הדרך, ומודיע על מסלולם, כעת טסים לסאן פרנציסקו, ושם לאחר תחנה קצרה, נמשיך ליפן.

זמן קצר לאחר ההמראה, נודע לאחד מהנוסעים בשיחה טלפונית לויינית, על אירוע נורא שאירע ברגעים אלו, מטוס נוסעים שהיה בדרכו מבוסטון ללוס אנג'לס, פגע ב"מרכז הסחר העולמי", באחד ממגדלי התאומים שבמנהטן, מדובר בכמה אלפים של הרוגים ופצועים.

השמועה הקשה עשתה את דרכה במהרה לכל הנוסעים, חלקם צחקו בבזז, שלא יתכן כדבר הזה, אולי זו רק בדיחה, אך לאחר ששיחות טלפון נוספות אישרו את הדבר, אימה ופחד נפלו על כל הנוסעים.

גם ניסן נתקף בתחילה בפחד גדול, שהרי משרדו נמצא אי שם במרומי המגדל הימני, אך לאחר רגע החל להודות לקב"ה, שנתן לו את המחשבה ליסוע בטיסה זו ליפן, שבזכותה ניצל ממות בטוח.

הטיסה המשיכה על מי מנוחות, ולאחר כעשרים דקות נוספות, נתקבלה שיחה נוספת לאחד מהנוסעים, בה סופר לו, שלבניתיים בשעה תשע ושלוש דקות, מטוס נוסף פגע גם הוא במגדל השני של מגדלי התאומים, וכל המדינה בהסטרירה עצומה, חוששים שעוד מטוסים נחטפו, כל הטיסות קורקעו, אין יוצא ואין בא.

הוא לא היה שוטה כל עיקר? ועיין לקמן מה שתירצתי ע"ז בס"ד. **ועוד** קשה לי היטיב מדוע הסכים שימותו רק שני בניו, והרי היו לו עוד ב' בנים כדכתיב (מ"ו, ט') "ובני ראובן חנוך ופלוא חצרון וכרמי". ויעיין באור החיים הקדוש שהקשה הנ"ל, והשיב שרצה עדיין שיקיים מצות פריה ורביה, ולכן השאיר לעצמו ב' בנים מתוך הד'. וזה גופא צ"ע שהרי ביבמות סב: נחלקו ב"ש וב"ה אם מצוות פריה ורביה הוא בב' זכרים או בזכר ונקבה, וקיי"ל כב"ה שהמצוה הוא בזכר ונקבה, וא"כ ביכו"כ לא קיים ראובן מצות פריה ורביה? ועוד תקשי שהרי היה לראובן עוד בנים כדכתיב בדברים (ו"א, ו') "...בני אליהב בן ראובן", וא"כ מדוע אמר דווקא "את שני בני תמית"? **ועוד** קשה עיין בבעל הטורים הקדוש שמביא שאת שני בני תמית קאי על דתן ואבירם שהיו הנכדים של ראובן, ואכן קילל את נכדיו שלא הלכו בדרך הישר, שימותו אם הוא לא יביא את בנימין, וצ"ע אם קללת חכם אפי' על חנם היא באה כדאשכחן ביעקב שקילל את רחל, מדוע לא נהרגו דתן ואבירם בעודם קטנים. **וד' יאיר עיני**. ועיין למו"ר רשכבה"ג בעל האילת השחר עה"ת שהרחיב דברים בענין זה.

שם (מ"ג, ב, ג) "ויהי כאשר כלו לאכול את השבר אשר הביאו ממצרים ויאמר אליהם אביהם שבו שברו לנו מעט אכל, ויאמר אליו יהודה העד העיד לנו האיש" וכו'. ופרש"י "כאשר כלו לאכול, אמר יהודה להם המתינו לזקן עד שיכלה הפת מן הבית". וצ"ב טובא חדא וכי יעקב לא זכר שמקודם האריך לו בנו לבאר שהשליט אמר לא לחזור לראות פניו בלתי אחיכם אתכם, **ועוד** מהו העומק במשפט שאמר יהודה "המתינו לזקן עד שיכלה הפת מן הבית", והלא לכאור' הוי לשון זלזול.

ובס"ד נראה לבאר ע"פ דברי הילקו"ש בשמואל ב' פ"כ סי' קנ"ב, וכן הוא בירושלמי סוף פ"ח דתרומוות. היכי ששודדים אמרו לבני העיר, או שהנכם מוסרים לנו אחד [לא אדם מסוים] מבני העיר או שאנו הורגים את כולם, כולם יהרגו ואל ימסרו אף אחד, אבל היכי שהם אמרו על אדם מסוים דוגמת שבע בן בכרי, ימסר הוא משום דהוי כרודף ואל ימסרו כולם, וא"כ ה"נ יהודה ידע בדעת אביו שאינו רוצה למסור את בנימין, משום שאע"פ שהשליט צוה כן, אבל כ"ז שיש לחם בבית, אסור לשולחו למקום של ספק פקו"ל. אבל לאחר שכלה הפת מן הבית א"כ שוב כרגע הוי כנידון של שודד שביקש למסור **אחד מסוים** שהדין ימסר ואל יהרגו כולם, ומתוקים הדברים.

ועוד נראה לפרש ע"פ הנ"ל הא דראובן אמר לעיל (מ"ב, ל"ז) "ויאמר ראובן אל אביו לאמור את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך". ולכאור' צ"ב מה היה ההו"א של ראובן, עיין ברש"י שיעקב לא קיבל את דבריו אמר בכור שוטה הוא. אבל צ"ב מה היה סברת ראובן. **ובס"ד נראה** לפי הנ"ל, שראובן רצה להמחיש לאביו שבנימין במקרה הזה הוא רודף על יעקב ועל שאר האחים, היות שיוסף ביקש רק לפגוש את בנימין. ולכן אמר ראובן לאביו את שני בני תמית אם אני לא אביא לך את בנימין, שהרי אם לא אלך עם בנימין ביכו"כ הם ימותו מרעב, והרי הם כמו שכבר עכשיו בלי דמים. אבל לפי"ז צ"ע מה היה תשובתו של יעקב לראובן, וד' יאיר עיני להבין תורתו הקד'. ודו"ק. ועיין היטיב בחלק ההערות במה שהארכתי שם, וצע"ג.

הערה שם (מ"ד, ט'). "אשר ימצא מעבדיך ומת". וצ"ע שהא קללת צדיק אפי' על תנאי היא באה, ומדוע לא מת בנימין תיכף לאחר דיבור זה, עוד קודם שחזרו לבית יעקב, כמו שמצינו אצל יעקב ורחל? ותיירץ לי ידיד"נ הגר"א זלצמן שליט"א שיהודה כבר היה בנידוי ע"י שאמר "וחטאתי לאבי כל הימים, וקללת חכם אפי' על תנאי היא באה, ולכן לא הועיל מה שאח"כ אמר "אשר ימצא מעבדיך ומת". [ואכתי צ"ע אי הוי יהודה מי שאמר לשומר דברים אלו, ועוד מנין שהתחיל הנידוי מרגע הדיבור, שמא הנידוי בא מרגע שחזר הביתה עם בנימין, וצ"ע].

הערה שם (מ"ד, י') "ויאמר גם עתה כדברכם כן הוא אשר ימצא אתו יהיה לי עבד ואתם תהיו נקיים". וצ"ע טובא, ראשית מנ"ל למנשה שכך רצון אביו, אולי אביו רוצה להרוג את מי שנמצא הגביע בידו. ועוד מהו הלשון גוף נוכח "אתם תהיו לי", הול"ל תהיו עבדים לאדוני? וצ"ע.

מדוע אמרו השבטים 'אבל' אשמים אנחנו' רק

כשנשתחררו?

הגאון רבי אברהם שמואל פפנהיים שליט"א **ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת.** לכאורה מפליא הדבר שבהיותם בבית המשמר ג' ימים לא כתוב מה דברו, ורק כששחרר את כולם ואמר לאסור אחד מהם אמרו אשמים אנחנו וכו'.

ונראה, דהנה בתרגום יונתן בתחילת פ' ויגש כתב על הפסוק כי כמוך כפרעה "ארום מן שעתא דאתינן לוותך הות אמר לן מן קדם ה' אנא דחיל - וכדון חזרון דיניך למהוי מדמיין לריבנוי דפרעה" כלומר, הרי מתחילה אמרת "את האלוקים אני ירא" שאתה שופט דין צדק כדיני ה', והנה אנו רואים שאתה חוזר לדון לפי דיני פרעה אדונך. [ובמפרש ליהנותן הוסיף שזאת גם הכוונה במ"ש

כל המטוס היה כמרקחה, אסון כזה לא היה בארצות הברית מיום הווסדה, איזו עזות ועוצמה של טרור, הנוסעים עצמם החלו להסתכל אחד על השני בפחד, האם אינו מחבל, מי יודע אם עוד יגיעו בשלום לביתם.

לא עברו דקות מרובות, ולפתע קמו ארבעה ברנשים שבין הנוסעים הנראים כערבים, ונכנסו לתא הטייס. עם כניסתם לתא, החלו להשמע משם צעקות רמות, והמטוס איבד את יציבותו.

לאחר רגעים בודדים, המטוס חזר ליציבותו, אך שנים מהברנשים יצאו מהתא, כשבידיהם סכני קומנדו חדים, כשאחריהם מהלכים הקרבניט וסגנו כבולים באזיקונים, ומודיעים לנוסעים המבוהלים, שלפני רגעים ספורים, המטוס נחטף, אך אם כל הנוסעים ישמעו להוראתם, לא יארע להם דבר, אלא ישוחררו לאחר הנחיתה, אך אילו הנוסעים יגלו התנגדות, הרי בידיהם פצצה שיפוצצה כעת, וכל המטוס על נוסעיו יתפוצץ במקום.

המחבלים הורו לכל הנוסעים, להתרכז בחלקו האחורי של המטוס, תוך כדי שמשאירים את כל חפציהם במקומותיהם.

באותה שעה אחת הדיילות נקלעה להיסטריה, ורצה לכיוון החלק הקדמי של המטוס, המחבלים לא היססו לרגע, והשביתו אותה לעיני כל הנוסעים, כך שאימה ופחד נפלו על כולם.

לאחר שכל הנוסעים התרכזו מפוחדים עד אימה בחלקו האחורי של המטוס, נשמע במערכת הכריזה הפנימית של המטוס קולו של אחד המחבלים, שהציג את עצמו כז'אד ג'ארה, והודיע שיחד עם שותפו אחמד הזנאוי, הם מטיסים כעת את המטוס למחוז חפצם, בבטחה ובשלחה, מתוך ידיעה ובקיאיות בהטסת מטוסים, כפי שלמדו בשנים האחרונות.

בסיום דבריו ביקש מהנוסעים, לגלות תבונה ובגרות, להשמע לדברי חבריו, אחמד נאמי וסעיד גאמדי, השומרים עליהם שלא יעשו דבר מה.

שלושים ושלוש הנוסעים יחד עם ארבע הדיילות, ישבו במקומם ובכו על מר גורלם, שנקלעו לאירוע נורא זה, שקרובים הדברים שלא יצאו ממנו חיים.

אחד מהנוסעים, שישב בסמוך לניסן, התקשר לביתו ויידע אותם על החטיפה. בני משפחתו התקשרו מיידית למשטרה. כשנתקבלה השיחה בתחנת המשטרה, היו השוטרים בהלם רב, ומיד הכריזו על נוהל חירום בדרגה הגבוהה ביותר, ומיד העבירו את המידע לכל כוחות הבטחון שעמדו חסרי אונים, כשאין בידם להושיע ולהציל את הנוסעים, ולמנוע את התנגשות המטוס לתוך מקום מרכזי. מכשיר הטלפון נשאר בטעות דלוק, וכך יכלו לשמוע בעולם החיצון את אשר אירע במטוס באותה שעה גורלית.

מיד כשנודע דבר קיומה של השיחה, ה"משדרת" מהמטוס את אשר מתרחש בו, מיהרו אנשי האף בי אי להתחבר לקו, ולנסות לשמוע ממנו מה אכן מתרחש, ולנסות למצוא דרך לסייע בעדם.

ניסן ישב במקומו בשקט, כאשר הוא מחזק את עצמו באמונה, שכל מה שה' עושה, הכל לטובה, לפתע עלתה לו מחשבה, אולי נגזר עלי למות במשרד מפגיעת המטוס הראשון, רק מרחמי המרובים עלי, שלא אמות בלא תשובה, נתן לי ה' מחשבה זו, לטוס במטוס זה, בכדי שאדע קודם מיתתי, שהדבר קרוב, ואוכל לשוב בתשובה שלימה.

כל הנוסעים בכו, וגם ניסן בכה, הם בכו על חייהם המסכנים שעברו, וניסן בכה על חייו הרוחניים העתידים, הוא שב בתשובה בכל ליבו, אמר את כל הוידוי הארוך של רבינו ניסים, מה שזכר בעל פה מתפילות ערב יום כיפור קטן, וקיבל על עצמו למות מתוך תשובה.

תוך כדי שישבו במקומם, נודע להם ע"י שיחה נכנסת נוספת, שממש ברגעים

אלו, פגע מטוס נוסעים נוסף בבנין הפנטגון שבושינגטון הבירה, גם שם דווח על מאות הרוגים, מלבד נוסעי המטוס.

מידע זה עבר כאש בשדה קוצים בין ציבור הנוסעים, שהרגישו כתרנגולות המובלות לשחיטה, וגרם לפרץ גדול של בכיות נוראות, גם ניסן התגבר בתשובתו וחרטתו על שעבר ובהכנותיו לעבור לעולם שכולו טוב, בשעה נוראה זו, נזכר ניסן בדבריו המיוחדים

חז"ל הובא ברש"י "מה פרעה מבטיח ואינו מקיים גוזר ואינו מקיים אף אתה", ר"ל שהבטחת לדון כדיני ה' – ולפי"ז נראה שלכן בתחילה כשאסר את כולם ואמר לשלוח אחד להביא את בנימין, זה ה' נראה בעליל כדיני פרעה, וכמו שבאמת נשבע אז פעמיים חי פרעה, [ויתכן שבבית הסוהר ה' בדעתם ללחום עמו כמו שכ' רש"י על הפסוק וישבו העירה שיכלו בקלות לנצח], ולא ראו בזה עונשי שמים אלא כמעשה שטן בעלמא, אכן כשאמר להם את האלוקים אני ירא, ובאמת אמר שכעת חוזר בו ושחרר את כולם ושולח רק את האחד, זה כבר כדיני ה', ואז התחילו לומר אשמים אנחנו וכו'. אך, בענין הגביע, ששוב התנהג עמם באופן משונה מאד, אמר לו יהודה "ארום מן שעתא דאתינן לוותך הות אמר לן מן קדם ה' אנא דחיל – וכדון "חזרון דיניך" למהוי מדמיין לריבנוי דפרעה", כעת שוב אתה נוהג כרבך פרעה. שוב הראוני שכיוונתי לדברי המלבים ות"ל, עי"ש פרק מ"ב פ' כ"א, ונתווסף לן התרגום יונתן.

ובזה מובן הפסוק אחיכם אחד יאסר בבית משמרכם וגו' "ויעשו כן", ולא מוזכר מה עשו, ועי' רבנו בחיי ומשך חכמה, ולמשנ"ת י"ל בפשוטו, דכעת שיתפו עמו פעולה, כי הבינו שזה ענשי שמים שלא ראו בצרת אחיהם.

בסוף הפרשה, אחרי ענין הגביע, כתיב ויבוא יהודה ואחיו ביתה יוסף והוא עודנו שם ויפלו לפניו ארצה. ופירש"י, עודנו שם, שהי' ממתין להם. – ילה"ע מה נפק"מ אם עמד שם ולענין מה כתיב זאת.

וי"ל בס"ד, דהנה יש לדקדק דלעיל כתיב (פמ"ב פ"ו) וישתחוו לו אפים ארצה, וכאן כתיב ויפלו לפניו ארצה. אכן ההבדל פשוט, דלעיל השתחוו דרך כבוד השתחוי' למלך, אבל הכא נפלו לפניו כדרך מי שבא לבקש חסד מיוחד מהמושל אשר בידו לסייעו. והנה בחלום הראשון כשסיפר להם יוסף שיבואו תחילה לבדם וישתחוו לו (ובלי יעקב), ואמר להם שאלומתיהן השתחוו לו, אמרו לו "המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו". וי"ל דבהשתחוי' הראשונה – שהתקיים בזה החלום ד"והנה תסובינה אלומתיכן ותשתחוינה לאלומתי", התקיים המלוך תמלוך עלינו, והכא בנפילה ארצה להתחנן על קבלת טובתו, התקיים המשול תמשול בנו, ולכן שינה הכתוב וכתב כאן לשון נפילה אפים ולא לשון השתחוי', כי ה' כדרך שעושים למושל. ומעתה י"ל, דלהכי נמי כתיב והוא עודנו שם, ופירש"י שהי' ממתין להם, והכוונה היא שעמד והמתין לקיום המשול תמשול בנו, ולכן באותו פסוק עצמו כתיב מיד, ויפלו לפניו ארצה, דבזה נתקיים החלום על שני פתרונותיו, בין על מלך עליהם בין על מושל עליהם.

הערה בענין בעל בחירה

הרה"ג רבי חיים עוזר לינטופ שליט"א בגליון לד עמוד ח הובאו דברי האור החיים הקדוש, שכל אדם הוא בעל בחירה ולכן יכול להרוג ולהזיק אף שלא נגזר מן השמים.

ויש להעיר שראיתי בחפץ חיים (שם עולם שער שמירת השבת פ"ג) שהביא ראייה פשוטה, שגם אדם החפץ להכות את חברו במזיד אין לו בזה בחירה, ולא יוכל להפיק זממו אלא אם כן חברו נתחייב בכך מן השמיים, שהרי הפסוק אומר 'וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו וגו' שבתו יתן ורפא ירפא' ואמרו חז"ל מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות, והטעם שהייתי סבור שאסור 'דלא לימא רחמנא מחי ואיהו מסי', והרי הפסוק מדבר באחד שהיכה את רעהו במזיד ע"י מריבה, ומבואר שאף בעל בחירה אין בכוחו להכות כלל, אלא שהקב"ה מכהו ע"י בעל הבחירה (מגלגלים חובה ע"י חייב, וכנראה שהבחירה שלו זה שהוא רוצה להכותו, אולם אם זה יצא בפועל או לא בזה אין כלל בחירה והוא בשליטה מוחלטת של רחמנא).

ובפשטות נראה שיש כאן איזו מחלוקת בין האור החיים לחפץ חיים, ויתכן שאינה מחלוקת ואפשר ליישב, וצ"ע.

תגובת העורך

ישנה מחלוקת גדולה ונידון גדול בענין זה, ונציין לכמה מקורות שהאריכו בזה, וחלקם מבארים שאין מחלוקת: שפתי חיים (אמונה והשגחה ח"א עמ' שסט ואילך); ימלא פי תהלתך (ימים נוראים עמ' שיב ואילך); עסקי השער (על קובץ מאמרים לגר"א וסרמן, מאמר יט, סי' קפב, עמ' תתרנה ואילך); וכן בלב הארי (על שער הבטחון, קונטרס יבחר בשם ה', עמ' תלז ואילך).

לשון חכמים ברכה

חקירות ויסודות מרבותינו

בלשונם הטהור

הלל – דין שירה ודין קריאה

הגדה של פסח: בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, שנאמר וכו' לפיכך אנחנו חייבים להודות להלל וכו',

של ר' שמשון זצ"ל, היאך אדם צריך להתנהג בשעה איומה שכזו, מצד אחד לא להמנע מן הרחמים, ומאידך להתחזק באמונה, ולהחליט שבשמחה רבה הוא מוכן למסור את נפשו למען קדושת שמו, ושמייתתו תהא לו לכפרה. ואכן גם בשעה קשה זו, כשחרב חדה מונחת על צוארו, לא נתייאש ניסן מן הרחמים, אלא המשיך בתפילה ובתחנונים לפני בורא עולמים, שיצילו ממות קשה זה, וקיבל על עצמו קבלות וצדקות לרוב, אם אכן יזכה וינצל מאירוע זה.

* באותה שעה עלה בראשו רעיון נועז, אם נשב כאן בירכתי המטוס, ממתנים להתנגשותו באחד מהמקומות המרכזיים במדינה, ודאי שלא נצא חיים, ספק גדול אם נגיע כלל לקבר ישראל, ומאידך, אם ננסה להתנפל על שובינו, אולי חלילה נהרג במאבק, אך יתכן ואולי נצליח להנצל, לכך כדאי שנתנפל עליהם וננסה להציל מה שבידינו.

כיהודי המקפיד על קלה כבחמורה, העביר ניסן בראשו את כל האפשרויות, והנה התעוררה לפניו שאלה חדשה, שהרי אם הם לא יעשו מאומה, יתכן והם יחיו עוד שעה או שעתים, עד שיגיעו המחבלים עם המטוס ליעדם, ואילו אם הם יתנפלו על החוטפים, הם יכולים להתפוצץ עמם יחדיו ולמות מיד, מה עדיף, חיי שעה, מול ספק רחוק של חיים.

את החשש שמא מחמת מאבקם בחוטפים המטוס יתרסק מע"ג שכונת מגורים, ויהרגו תושבים, שזו סוגיא ערוכה, האם מותר להטות חץ מעשרה בכדי שיפגע באחד, שהדין הוא "שב ואל תעשה", במקרה זה, המטוס טס מע"ג איזורים שאינם מאוכלסים, שדות חקלאיים בכל האופק, לכך מחמת דין זה, אין חשש, אבל עדיין צריך הכרעה בספק הראשון.

במעמד מזעזע זה, עמד ניסן וניסה למצוא הכרעה לספיקו, מה עליו לעשות, הרי אין באפשרותו להתקשר לרב להציע בפניו את הצדדים, שאם החוטפים ישמעו את רעיונו, יהרגוהו במקום, מה יעשה.

ניסה ניסן להסיר מעליו את כל המחשבות, ולנסות להיזכר אם נתקל אי פעם בהלכה כעין זו, אך לשוא, הוא לא נזכר, מחוסר ברירה החליט לעשות כגורל הגר"א בשעתו, לפתוח את החומש הקטן שלקח עמו לדרך, המצוי בכיס חליפתו, ולפותחו היכן שיפתח, ולראות מהדברים את הדרך אשר יעשה.

החומש נפתח לו בפרשת מקץ, וכשנחו עיניו על דברי רש"י, הבין שקיבל אות וסימן משמים, מהי הדרך אשר ילך בה, והמעשה אשר יעשה. מיד נשא בפיו תפילה חרישית וקיבל על עצמו כמה קבלות.

* ניסן פנה ליושב בימינו, גוי גדול ומגושם, והסביר לו במהרה את הסברה שבדבר, שמומלץ להם להאבק בחוטפים, ואמר לו שמצא לכך סימוכין מהתנ"ך, וכן הסביר ליושב בשמאלו, והם שכנעו את האחרים, ורק חיכו לשעת הכושר.

כשאחד מהחוטפים סובב את גבו אליהם, השמיע אחד הגוים זעקה, וכל החטופים התנפלו על שתי החוטפים.

קרב קשה ארוך ומר היה שם, במשך עשרות דקות ארוכות נלחמו נוסעי המטוס בחוטפים, כמה מהנוסעים נהרגו, אחרים נפצעו, אך בסיומו של הקרב, היו שני החוטפים שכובים על רצפת המטוס, קשורים כדבעי ופצועים בכל חלקי גופם.

החוטפים שהנהיגו את המטוס, שמעו את הצעקות והדברים, ונעלו את עצמם בתוך תא הטייס, בכדי שלא יוכלו למנוע מהם לבצע את זממם.

בשעה זו התבונן ניסן על מצבו, ונתעורר לאמונה מיוחדת בבורא עולם, שזיכהו בימיו האחרונים, לשוב לפניו בתשובה שלימה, ולשלם את חובותיו ואף להתחזק בלימוד התורה ושאר מצוות, רק תהיה בליבו, חבל שהחזיק היה בימי האחרונים. ובשעה זו קיבל על עצמו, שאם אכן ינצל, ימשיך בחיזוקו ביתר שאת וביתר עוז.

נוסעי המטוס, החטופים, שהצליחו בעמל ובדמים מרובים להתנפל על חוטפיהם, הבינו שלא גמרו את המלאכה, ועיקר מלאכתם היא נגד החוטפים המנהיגים את המטוס.

באותה שעה, התקדמו הנוסעים לעבר תא הטייס, וניסו לפותחו בכוחות משותפים, אחד הנוסעים הביא את עגלת הדיילים, ובה ניסה להכות ע"ג הדלת שתיפתח, אחרים מיהרו לתלוש מקירות המטוס, את אותם פטישונים קטנים, המיועדים לשבירת חלונות בעת אסון חלילה.

לאחר מאבק איתנים בין הנוסעים למחבלים, כשהצליחו הנוסעים לפרוץ לתא הטייס, הבינו המחבלים שידם תהיה על התחנה, והנוסעים יצליחו למנוע מהם לבצע את זממם, באותו הרגע משך הטייס את ידית ההיגוי כלפי מעלה, והמטוס התחיל מיד לצלול כלפי מטה.

למרות שכל הנוסעים התגלגלו בתוך המטוס, המשיכו במאבקם במחבלים, אך היתה זו גזירת שמים, ולא הצליחו למנוע את האסון, עד שהמטוס התרסק על גבי הקרקע באדמה חקלאית בשנקסוויל שבפנסילבניה, וכל הנוסעים נהרגו, אך במאמציהם הצליחו למנוע פגיעה באלפים נוספים.

השאלה היא: היכן עיון בפרשה עפרש"י, הגיע ניסן

למסקנתו ?

ונאמר לפני שירה חדשה הללויה וכו'.

נראה בביאור הדברים עפ"י שיטת הגאונים (הובא בר"ן ר"פ ערבי פסחים) **דיש ב' דיני הלל, דין הלל של קריאה והוא ב"ח ימים הקבועים, ודין הלל של שירה דאומרים כשנגאלו מצרה שאירע להם, ומהחילוקים שביניהם** דהלל של שירה הוא רק על צרה שאירע לו, אבל על גאולה מצרה של חבירו ל"ש שיאמר שירה על זה, (וע"ע במש"כ בחידושי מרן רי"ז הלוי הל' חנוכה), והנה הלל זה שאנו אומרים בהגדה הוא מדין הלל של שירה ולא של קריאה, וזהו דאמר כאן חייב אדם לראות את עצמו וכו', דאם אין רואה את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים הרי ל"ש הלל של שירה, וזהו גם מה שממשיך כאן לפיכך אנחנו חייבים וכו', למי שעשה לאבותינו ולנו וכו', ונאמר לפניו שירה חדשה, והיינו אחר שיש חיוב לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים, לכך יש עליו חיוב לומר הלל של שירה ואומרים הללוי ה-.

חידושי הגרי"ז על התורה (סי' רי).

באר צבי

דברי תורה וחיזוק בעניני דיומא מאת הגר"צ קריזר שליט"א

תכלית הניסים

בעומדנו בפתחו של חג החנוכה יש להתבונן בכמה שאלות:

א) מדוע נקבע עיקר היו"ט לזכר מציאת פך השמן ולא על נצחון המלחמה, הרי לכאורה הדעת נותנת שיותר יש לנו להודות ולהלל על הצלה של רבים ביד מעטים וכו', שע"י זה נתאפשרה קיום כל התורה כולה לדורי דורות, ואילו נס פך השמן היה רק כדי לאפשר להם לקיים מצות הדלקת המנורה עוד שבעה ימים, ומדוע נקבע היו"ט על נס פך השמן?

ב) מה היתה התכלית והתועלת במה שעשה הקב"ה נס מיוחד ומצאו כד שמן בחותמו של כה"ג, והרי בין כך לא הספיק אלא ליום אחד. ועוד הקשו המפרשים (פנ"י שבת כא: ועוד), שהרי טומאה הותרה בציבור ואם כן לא היתה כל מניעה להדליק את המנורה בשמן הטמא. ועוד הקשו, שאפילו אם הטומאה לא הותרה, אבל יש מאן דאמר הסובר (פסחים טו:) דמשקין בית מטבחיא אין מקבל טומאה, א"כ השמן טהור ממילא. נמצא שהנס של פך השמן לא באמת היה נצרך, ואם כן הקושיה דלעיל מתעצמת שבעתיים, שנמצא שמלבד שקבעו את עיקר החנוכה ע"ש נס פך השמן שהיה נס קטן ביחס לשאר הניסים, הוא גם לא היה נצרך.

ג) מדוע דוקא בחנוכה יש מהדרין ומהדרין מן המהדרין, מה שלא מצינו בשום מצוה אחרת?

ניסים עבור דברים פעוטים

ולפני שניישב הקושיות, יש להקדים, דמצאנו כבר בכמה מקומות שהקב"ה עושה ניסים עבור דברים פעוטים לכאורה, וכגון במה שמצאנו בפרשה, שכתוב: "וגמליהם נושאים נכאת וצרי ולט הולכים להוריד מצרימה" (ל"ז כ"ה). פירש"י וז"ל: למה פרסם הכתוב את משאן, להודיע מתן שכרן של צדיקים שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע ולזה נזדמנו בשמים שלא יוזק מריח רע. ע"כ. ושואלים, וכי בשעת צרה גדולה כזו ליוסף הצדיק, צריך הוא לנס מיוחד שלא יהיה לו ריח רע, וכי ראשו יהיה כלל פנוי לשים לבו לכך? ומה בכך עם יהיו לו כמה רגעים ריח רע, מה נחשב כבר סבל זה לעומת הצרה האמיתית בה היה נתון שמנתקים אותו לחלוטין מבית אביו ומוכרים אותו לעבד בארץ זרה?

ועוד מצינו כענין זה גבי מלחמת דוד וגלית, שכתוב (שמואל א' י"ז מ"ט) "ויד

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" נושבוע שעבר:

בתשובה לשאלה היכן ע"י לימוד הפרשה עם פרש"י היה יכול טוביה למלט עצמו מדרישת ה"פצועים", שדרשו ממנו רוטל ומחצה דם אדם, בכדי לביים את פציעתם. אילו טוביה היה שומע לדבריו של ר' שמעון, כששכנעו להקפיד בקיום ההלכה, ללמוד הפרשה עפרש"י, אזי היה יכול למלט את עצמו מלהקיז רוטל ומחצה מדמו, וזאת מדברי רש"י ל"ז ל"א, עה"פ, "ויקחו את כתנת יוסף וישחטו שעיר עזים ויטבלו את הכתנת בדם", וביאר רש"י, מדוע לקחו השבטים בדוקא שעיר עזים בכדי להשתמש בדמו, "שעיר עזים. דמו דומה לשל אדם". שלפי דברי רש"י, יכל טוביה לקחת רוטל ומחצה מדמו של שעיר עזים, וה"פצועים" לא היו מבחינים בדבר, שהלא דמו דומה לדם אדם, וכך היה יכול למלט עצמו מלהקיז מדמו.

ובעיקר דברי רש"י נתקשו הראשונים, שבגיטין (נ"ז ב') איתא, שנבוצראדן בדק את דמו של זכריה בכל הבע"ח, ולא נדמה. ותירץ החזקוני, וכעי"ז במושב זקנים, שאה"נ דם השעיר כדם אדם, רק מה שלא אידמי לנבוצראדן, הוא משום שהיה מעורבב עם דמים אחרים. וע"ע בענין זה במפרשי רש"י, שו"ת חוות יאיר סימן ל', בחי' מהר"מ שיף עה"ת מכ"י ובפירושו על גיטין שם, בפרדס יוסף, ובאוצר מפרשי התלמוד גיטין שם. תש"ח לרב ישראל מאיר ינקלביץ שליט"א, לרב מרדכי ליסטוקין שליט"א ולרב מנחם שופט שליט"א, ששלחו לנו מ"מ אלו.

אודות הקובץ

קובץ זה יוצא לאור בס"ד מדי שבוע, ומופץ באמצעות דוא"ל בלבד, ובו ארבעה עשר מדורים:

מדורי הפרשה:

א. **מדור 'שבעים פנים לתורה', ובו שאלה בעניני פרשת השבוע [או המועד], שנשאלה בקובץ 'עיון הפרשה' בשנים קודמות, עם תשובות מגדולי הדורות, שהובאו במסגרת 'קונטרס התשובות בעיון הפרשה', שהקב"ה זיכני בעריכתו. ישר נח גדול לראשי מפעל 'עיון הפרשה' שליט"א, על הסכמתם האדיבה לשימוש בקונטרס זה [וכל הזכויות שמורות להם], והוא הדין לכל הרבנים המוזכרים להלן.**

ב. **מדור 'שמחת התורה', ובו שו"ת נוסף בעניני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי יהודה שמחה סטורץ שליט"א.**

ג. **מדור 'שלום לאוהבי תורתך', ובו שו"ת נוסף בעניני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי שלום חזקיה שליט"א.**

ד. **מדור 'ליקוטים וסיפורים נפלאים', בעריכת הרה"ג רבי ברוך רובין שליט"א.**

ה. **מדור 'סיפור ושאלה בצידו', לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י, מתוך העלון 'האיחוד בחידוד' [וכל הזכויות שמורות להם]. פתרון החידה יובא בשבוע שלאחר מכן.**

ו. **מדור 'מרגליות שאול', ובו חידושים והתכתבויות מגדולי הדור, מכתבי הרה"ג רבי שאול מרגליות זצ"ל.**

מדורי ההלכה והעיון:

ז. **מדור 'מתיקות התורה', ובו חידודי הלכה ועובדות הלכתיות, משולחנו של הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א [מלוקטים מתוך סדרת הספרים 'חשוקי חמד' בהסכמתו].**

ח. **מדור 'אוצר היסודות והחקירות', ובו חקירות ויסודות מרבתינו ראשי הישיבות, ושאר מעתיקי השמועה, מסודרים לפי סדר הא-ב. מתוך הספר 'דרישה וחקירה', שנמצא בשלבי עריכה והגהה.**

ט. **מדור 'לשון חכמים ברכה', ובו חקירות ויסודות בלשון רבתינו, מתוך הספר הני"ל.**

י. **מדור 'המעיר לארץ', ובו הערות והארות מרבנן ותלמידיהון [נא לכתוב בשפה ברורה ונעימה. המעונין בעילום שם לא יחתום שמו בסוף ההערה].**

יא. **מדור 'באר צבי', ובו מאמרים מהרה"ג רבי צבי קריזר שליט"א, ראש כולל 'נזר אברהם', ומגיד שיעור בבית הכנסת איצקוביץ, מחבר ספר 'באר צבי'. מדורים שונים:**

יב. **מדור 'מתיקות המוסר', בעריכת הרה"ג רבי אלעד שליט שליט"א.**

יג. **מדור 'ושננתם לבניך', ובו טיפ שבועי בנושאי קריאה ולמידה, מהרה"ג רבי אברהם יעקב זובין שליט"א [ניתן לשלוח שאלות למדור].**

יד. **מדור 'נפלאים מעשיך', ובו עובדות נפלאות ומחזקות, בתורה ויראת שמים.**

הקובץ מעוטר באיורי המאייר התורני הנודע הרב יוני גרשטין שליט"א, תשואות חן לו.

🕒 כל הזכויות שמורות לעורך, ולשאר המחברים לפי הענין. אסור להעתיק חלקים מקובץ זה ללא רשות מפורשת בכתב [ניתן להעתיק הקובץ בשלימותו].

את הפלשתי אל מצחו ותטבע האבן במצחו ויפול על פניו ארצה", והביא שם רש"י מחז"ל, לא היה לו ליפול אלא לאחוריו שהרי על מצחו הוכה, אלא כדי שלא יצטער דוד לילך לחתוך את ראשו, שנשתכר דוד עכשיו שנים עשר אמות וזרתיים, שקומתו של גלית שש אמות וזרת וכו'. ע"כ. הרי שנעשה כאן שינוי הטבע, שלא רק שהקב"ה נתנו בידי דוד ע"ד נס, אלא היה כאן נס נוסף שגלית נפל בהיפוך, לא לאחוריו אלא מלפניו, וזאת בכדי לחסוך לדוד הליכה של שתיים עשרה אמות וזרתיים, שלא יצטרך לטרוח לרוץ עד לראשו כדי לכרותו. ולכאורה הרי כוחו היה במתניו שהלך עד מקום המלחמה מהלך רב ואח"כ חזר מן המלחמה לירושלים, ומה צורך יש בנס כזה בכדי לחסוך ממנו הליכה פעוטה זו?

ועוד יותר תימה, דהרי אמרו חז"ל (שבת לב.) שעל נס מנכין מהזכויות, ועוד איתא (שבת נג:) על אדם שנעשה לו נס "כמה מגונה אדם זה שנשתנו בשבילו סדרי בראשית", ועיין עוד בתענית (כד.) במעשה דבנו של ר"י דמן יוקרת. ועכ"פ מבואר מכל זה דשינוי סדרי בראשית לאו מלתא זוטרתא היא, וכמו שידוע דאין הקב"ה עושה נס לחינם, וא"כ צ"ב מהי מטרתם של הניסים הללו.

תכלית הנס-גילוי חיבת השי"ת

והנראה בכל זה, דהנה עוד יש לשאול, מדוע הקב"ה עושה כלל נסים, הרי לכאורה זה בניגוד לכל המהלך והנהגת הבריאה, שיהיה הכל בתוך מסגרת הטבע בכדי שתהיה בחירה לאדם.

ויש לבאר, שבאמת כל מטרת הנס שהקב"ה משנה סדרי בראשית אינה רק בשביל להביא את הישועה, כי את זה יכול הקב"ה לעשות גם בדרך טבעית, אלא המטרה היא בעיקר כדי להראות את חיבת השי"ת אלינו, ופעמים שישנם עוד תועליות היוצאות מכך, וכגון משען וסעד לבטחון לפני בא הישועה, [כמו שמבואר בפירוש "אבני אליהו" שבסידור הגר"א בברכה "משען ומבטח לצדיקים", ובעוד ספרים, ואין כאן מקום להאריך בזה], או בכדי שנודה ונהלל לשמו, שזה תכלית הנס, וכמו שפירש"י בפ' בא (שמות י"ג ח') על הפסוק 'בעבור זה', בעבור שאקיים מצוותיו כגון פסח מצה ומרור הללו, והיינו שהמצוות הללו אינן תוצאה מיציאת מצרים אלא אדרבה, מטרת היציאת מצרים היתה כדי שנקיים המצוות אלו. והגה"צ רבי ירוחם ליבוויץ זצ"ל ממיר בספרו 'דעת תורה' מוסיף, שכך זה תמיד בכל נס שלא נועד מתחילה להביא את הישועה והפורקן וע"ז יש חיוב הודאה, אלא להיפך, תכלית הנס הוא ההלל.

ככל שהצורך בנס הוא קטן יותר, כך ניכרת יותר החיבה

נמצא שכשהקב"ה רוצה להראות לאדם חיבה מיוחדת, הוא מראה זאת ע"י נס. ולפי"ז נמצא דאדרבה, ככל שהצורך בנס הוא קטן יותר, באותה מידה ניכרת יותר ההארת הפנים והחיבה מצד הקב"ה.

וכמו שידוע מה שביארו המבי"ט (בבית אלוקים שער יסוד"ת פל"ז), והחיד"א (בראש דוד פ' אמור עמ' שמ"ו), והבני יששכר (מאמרי חודש תשרי מאמר י' אות י"ד), מדוע עושים זכר רק לנס הענני כבוד ולא למן ולבאר, כי בעוד שהנס של המן והבאר היה בו חיי נפש, שא"א להתקיים במדבר בלעדיהם, הרי שענני הכבוד לא היו הכרחיים לקיומם, וע"כ דוקא בהם ניכר גודל החיבה והאהבה של הקב"ה לישראל.

ובזה גם יש לבאר מה שלאה אמרה "הפעם אודה את ה' על -כן קראה שמו יהודה" (בראשית כ"ט ל"ה). ואיתא בברכות (ז:): דמיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שהודה להקב"ה עד שבאתה לאה והודתו שנאמר הפעם אודה את ה'. והשאלה ידועה, וכי עד לאה לא היה מי שהודה לה', והלא גם אדה"ר, אאע"ה וכל הצדיקים שקדמו לה הודו ושיבחו להקב"ה. ולהנ"ל י"ל דאה"נ שכולם הודו ושיבחו על מה שנעשה עמם, וגם לאה עצמה בודאי שהודתה אף בבנים הראשונים שילדה, אלא, שכאן מדובר על הודאה מיוחדת, וכמו שהביא רש"י מחז"ל שהודתה על שנטלה יותר מחלקה, והיינו שמאחר ונטלה יותר מחלקה, הרי שהיה בזה גילוי של חיבה מיוחד מהקב"ה, ועל זה היא הודתה באופן מיוחד, היינו על גילוי החיבה.

יישוב השאלות

ומעתה לפי"ז לא קשה מה ששאלנו לעיל על מה שמצאנו שהקב"ה עושה נס על דברים פעוטים, כגון ביוסף הצדיק שלא יריח ריח רע של נפט, או גבי דוד וגלית שלא יצטרך לטרוח בכריתת ראשו, דלהמבואר אדרבה, מאחר וכל תכלית הניסים הללו היה להראות אליהם את חיבת הקב"ה, הרי שככל שהנס היה פחות נחוץ ונצרך, כך עולה וניכרת יותר חיבת השי"ת.

נותוך תגובות הציבור לקובץ

כאן ההזדמנות להודות למעכ"ת על הזכות שמזכה אותי בכל שבוע בדברי תורה נפלאים, אני באופן אישי נהנה מאוד בעיקר מהשאלות ההלכתיות, ומההסברים הנלווים. לפעמים אנו דנים בזה בכולל.

רציתי להודות על הגליונות הנפלאים של דרישה וחקירה שאני זוכה לקבל מדי שבוע, המלאים וגדושים מזן אל זן בחידושים ופנינים יקרים. יש"כ והרבה הצלחה להגדיל תורה ולהאדירה.

הגליין הוא ממש הפלא ופלא פאר וכבוד נותנים לשמו! יישר כח על הגליין המיוחד המשלב את כל הסגנונות פלפולים פרפראות וספורים ו...גם ציורים. וכמו"כ יישר כח על היערכות המוקדמת כך שאפשר כבר ממוצ"ש להתכונן לשבת הבאה, ממש תענוג!

שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה! ב"ה היום קבלתי את הספר.... בצורה טובה ומסודרת חיילך לאורייתא!

יישר כח על תורה מפוארת בכלי מפואר. תחזקנה ידכם ותזכו להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה!

יישר כח גדול מאד מאד! אין מילים לתאר את התועלת וההנאה מהחוברת!

הדברים פשוט מרתקים ונפלאים כל שבוע מחדש ללא ספק! מצאתי הגליין "בטעות" והדפסתי כדי לקרוא ביו"ט אבל זה היה הפתעה כי אין זה קריאה אלא לימוד ממש והיו כמים קרים על נפש עייפה!!! חילכם לאורייתא.

התחלתי לקרוא את הקובץ, ולא הייתי מסוגל להתנתק. ממש תורה מפוארת בכלי מפואר!

שלום וברכה. אשמח להירשם לקבלת הקובץ המפעים. יישר כח! יישר כח גדול, על החומר הרב, והתכנים הנפלאים, תמשיכו לזכות את הרבים!

קבלתי בתודה ובשמחה רבה את הגליונות ששיגר אלי, יישר כחך ששיגרת, ואכן מלאים מזן אל זן, ועמוסים בד"ת מתוקים וערבים. וניכר עמל גדול בסידור ועריכת הדברים. תפוחי זהב במשכיות כסף, דבר דבור על אופניו. יישר כוחו וחילו לאורייתא. אמן. בהוקרה ובהערכה רבה...

נראה יפה וכתוב נאה ובוודאי יהיו רבים שיהנו ממנו. יישר כח. הגליין חביב ביותר. נראה מאוד איכותי ונעים לעיניים.

נפלא מאוד! תחזקנה ידיכם! תזכו להמשיך בדיכוי הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה מתוך רוב נחת והרחבת הדעת!

עיינתי בקובץ על פרשת שופטים ומאוד מאוד נהניתי. השאלות מאוד רלוונטיות והתשובות ברורות ומובנות והכל בהיר ונעים. יישר כח ותמשיך להגדיל תורה ולהאדירה וכמובן אשמח לקבל את הקובץ הזה מידי שבוע (אם אפשר בתחילת השבוע).

יישר כח וחיילך לאורייתא! ממתין בס"ד לגליין הבעל"ט!

עלון נפלא ביותר! שפה ברורה ונעימה!!! יישר כח על העלון הנפלא, המלא וגדוש ביסודות איתנים וחקירות נפלאות, המבטאים את מתיקות התורה.

נהנתי מאוד מהגליין אשמח להמשיך לקבל אותו במייל הזה. בברכת יגדיל תורה ויאדיר.

באתי בזאת בברכת יישר כח גדולה על הגליין הנפלא המקבץ בתוכו מאגר נפלא של יסודות וחקירות מדברי רבותינו, וכן קובץ תשובות בענייני הפרשה דבר בעיתו מה טוב. ואסיים בברכת כהן והדייט שתזכו להפיץ תורה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא מתוך הרחבת הדעת.

מדל טוב על העלון הוא נראה מאד מרשים ויפה, חילך לאורייתא. יישר כח על הדברים הנפלאים מדי שבוע בכזה הגשה מפוארת, וגם על כל התוכניות השימושיות.

קורא יקר: הוצאת הקובץ והפצתו דורשת

נושאים רבים, אנא עזור לנו בתרומתך הנדיבה

ניתן לתרום בכרטיס אשראי בעמדות 'קהילות' בבתי הכנסת [וכן בטלפון: 0732757000]. קופה מספר 4022 [מנין אברכים ישיבת הר"ן] שלוחה 12 [דו"ח]. נא לדייק בכתובת.

כדאי מאוד ליידע אותנו על התרומה, ובאופן זה אפשר למסור שמות להצלחה והנצחה, וכן להיות 'פטרון שבוע' או 'פטרון חודש' וכדומה, בתשלום מועט.

וממילא עפ"ז נראה, דמיושב היטב מה ששאלנו מדוע עיקר היו"ט דחנוכה לא נקבע על עיקר ההצלה של קיום כל התורה, אלא על זכר נס פך השמן שאלביא דאמת לא היה נחוץ כלל, כי כבר ביארו רבותינו, דעיקר התכלית והמהות של נס פך השמן היה משום שהקב"ה רצה להראות את חביבותו לעם ישראל, וכמו שכתב הפני"י (שבת כא:): דאע"ג דטומאה הותרה בציבור, מ"מ נעשה נס להראות חביבות של ישראל. וה"ה יש לומר דאע"ג שהשמן טהור מ"מ נעשה נס שמצאו דבר שלא נגעו כלל, כדי להראות חביבות של ישראל. ועי"ז שראו את חביבות הקב"ה כלפיהם, הרי היה להם משען לבטחון, וכמו שהבאנו לעיל מהאבני אליהו שזיהו מתכלית ניסי הקב"ה. וממילא, כפי מה שביארו המפרשים הנ"ל בטעם שעושים זכר רק לענני הכבוד משום שדוקא על ידם נתגלה לנו חיבת השי"ת אלינו, א"כ ה"ה ומאותו הטעם אנו עושים את היו"ט דחנוכה לזכר נס פך השמן שהוא היה הנס שעל ידו הראה הקב"ה את חיבתו אלינו.

ולפי"ז גם מובן שאנו עושים את המצוה הזו של הדלקת נר חנוכה, כי גם אנו מביעים חיבה להקב"ה, דאם בנס מציאת פך השמן נתגלה חיבת הקב"ה אלינו, הרי שמאחר ומצות הדלקת נ"ח הוא זכר לאותו החיבה והארת פנים שהאיר לנו הקב"ה, הרי שמובן מה שיש בזה את הענין של חיבוב מצוה, שכל כולה אינה אלא לזכר החביבות שהראה לנו הקב"ה, וע"כ כתב הרמב"ם (בפ"ד מהל' חנוכה הי"ב) וז"ל: מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד, וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס וכו', עכ"ל, מה שלא כתב בשום מצוה אחרת. ולפי"ז גם מיושב מדוע דוקא בחנוכה יש מהדרין מן המהדרין, מאחר וכל עיקר חנוכה היה הוראת החיבה, הרי שגם אנו מצידנו רוצים להראות את החביבות היתירה שלנו למצוה.

וזו עבודתינו בחנוכה, כאשר יש לנו את הענין של החביבות למצוות, ע"י הדלקת הנרות של חנוכה אנו יכולים לזכות לאור הגדול שבו אנו נראה תמיד את חיבת הקב"ה אלינו.

לעילוי נשמות

מרן רשכבה"ג רבי אהרן יהודה ליב שטינמן זצ"ל ב"ר נח צבי זצ"ל
מרן פוסק הדור רבי שמריהו יוסף ניסים קרליץ זצ"ל
ב"ר נחום מאיר זצ"ל

הגאון רבי יואל סטניצקי ב"ר פרץ זצ"ל
הרה"ג ר' חיים ישראל רוטמן ב"ר יואל יעקב זצ"ל
הרה"ג ר' שאול חיים דב מרגליות ב"ר ישראל שלמה פייבל זצ"ל
הרה"ג ר' משה רייך ב"ר לייב זצ"ל

סבי הרה"ג ר' דב יצחק הכהן לינטופ ב"ר שמואל פרץ זצ"ל
וזוגתו מרת יוכבד ע"ה ב"ר אריה זצ"ל

סבי הרה"ג ר' אהרן דוד הכהן מלאכי ב"ר חיים יצחק זצ"ל
וזוגתו מרת רבקה ע"ה ב"ר אברהם יששכר זצ"ל

הרה"ג ר' יעקב אריה הלוי הורן ב"ר שלום זצ"ל
וזוגתו מרת מרים ע"ה ב"ר משה זצ"ל

מרת מלכה פילץ ע"ה ב"ר אברהם זצ"ל
הרבנית רחל גנס ע"ה בת הר"ר יוסף זצ"ל

הרה"ג רבי משה מונק ב"ר אליקים ישראל זצ"ל

קובץ שבועי
לעיון וחקירה
גליון לו
ויגש-חנוכה
תש"פ

דרישה וחקירה

להערות והארות ניתן לפנות לעורך: **יהושע לינטופ** בכתובת: lintop200@gmail.com ☆ פרטים אודות המדורים, זכויות יוצרים והנצחות - **בסוף הקובץ** ☆ הצטרפות לרשימת התפוצה בכתובת: drisha+subscribe@googlegroups.com

תוכן הענינים [אין לקרוא בזמן התפילה וקריאת התורה].

מדור 'מתיקות התורה' (עמ' ב): קיבל חנוכיית כסף בתור רבית, האם מותר להדליק בה? ☆ יכול להדליק בחוץ רק לרגע אחד, האם ידליק בתוך ביתו, או בחוץ? ☆ נמצא בכלא ויכול לעשות מצוה אחת, האם ידליק נר חנוכה, או יאמר על הניסים והלל? ☆ האם ראוי לעשות חנוכיה משברי כלי חרס, כפי שעשו החשמונאים?

מדור 'שבעים פנים לתורה' (עמ' ב): מדוע יעקב קרא קריאת שמע ויוסף לא קרא?

מדור 'שמחת התורה' (עמ' יא): מהו גדר צערו של יעקב שיצא לחוץ לארץ, ומה היתה נחמתו של הקב"ה?

מדור 'שלום לאוהבי תורתך' (עמ' יג): מדוע לא הוזכר שיוסף נשק לבנימין? וכיצד נשק ליהודה שהיה מנודה על תנאי?

מדור 'תשובות רבינו חיים' (עמ' ח): היכן עדיף להדליק, למטה מג' טפחים או למעלה מי' טפחים? ועוד.

מדור 'באר צבי' (עמ' יח): כח התורה. **מדור 'ושננתם לבניך' (עמ' יד):** לימוד כתב רש"י.

מדור 'אוצר היסודות והחקירות' (עמ' י): מנורה - דישונה ☆ הדלקתה ☆ מידת השמן.

מדור 'מרגליות שאול' (עמ' טו): כמה שמן צריך לתת כשיש כמה אכסנאים? ועוד.

מדור 'המעיר לארץ' (עמ' יז): בענין המקור לחשוש לחשד ☆ מדרש לא ידוע בענין יעקב והאלומות ☆ האם הקב"ה הסכים למכירת יוסף? ואם כן מדוע נענשו? ומדוע לא יכלו אחיו לענות אותו? ☆ מדוע בכו יוסף ובנימין על המקדשות שיחרבו בעתיד הרחוק?

מדור 'ליקוטים וסיפורים נפלאים' (עמ' ה): פעמוני הכנסיה צלצלו בחוזקה, ולועי הרובים כונו אל מול היהודי, הכל חיכו בנשימה עצורה לפקודה: "אש!" ואז נשמע קול שעטת סוסים דוהרים מרחוק...

מדור 'נפלאים מעשיך' (עמ' ח): מרוב שעמום חיפשו לעצמם תעסוקות שונות ומשונות, כדי להעביר את הזמן. יום אחד החליטו "להתלבש" על העיור הזה וללכוד אותו במלכודת שלהם... ☆ מה שאל המושל את רבי יהונתן אייבשיץ? ☆ הילד בא מבית הספר בערב חנוכה ושאל: "אבא, המכבים היו דתיים?" רוני הוא בחור פיקח, ומיד הבין שנקלע לצרה... דמו של גלבוע קפא בעורקיו. החצוף הזה, בנו בכורו, עוד לא עומד על דעתו וכבר מתחיל לפשפש בכיסי אביו... ☆ רבותי, האם אתם מעלים בדעתכם שיהודי יקום בבוקר ויגיד לאשתו "תראי שושנה, אני לא מרגיש טוב, עשי לי טובה, תניחי במקומי תפילין..." המתפללים פרצו בצחוק רועם, והפתיח הזה מצא חן בעיני אורית...

מדור 'סיפור ושאלה בצידו' (עמ' טו): באחד הימים ניחתה גזירה חמורה על כל יהודי המקום, פורסם צו מלכותי, הגוזר על כל יהודי הממלכה, ללא יוצא מן הכלל, להיות מגורשים מהממלכה, תוך שבוע ימים, ומוסיף הצו ומזהיר, שכל יהודי שישאר בתחומי הממלכה לאחר תאריך הגירוש, אחת דתו להמית...

מתיקות המוסר

מחשבה אחת של מוסר
בעריכת הגר"א שליט שליט"א
חובת האדם בעולמו

"עיקר מציאות האדם בעולם הזה, הוא רק לקיים מצוות ולעבוד ולעמוד בנסיון... כי כל עניני העולם בין לטוב בין לרע - הנה הם נסיונות לאדם... עד שנמצאת המלחמה אליו פנים ואחור, ואם יהיה לבן חיל וינצח המלחמה מכל הצדדין, הוא יהיה האדם השלם אשר יזכה לידבק בבוראו לאור באור החיים" (מסילת ישרים פ"א).

מתיקות התורה

חידודי הלכה ועובדות הלכתיות
משולחן מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א

קיבל חנוכיית כסף בתור רבית, האם נוותר
להדליק בה?

שאלה. ראובן הלווה מעות לשמעון בעל חנות לכלי כסף, וקצץ עמו רבית קצוצה שיתן לו בגמר התשלום גם חנוכית כסף טהור. ואכן שמעון פרע את חובו וגם הוסיף את חנוכית הכסף. ראובן מילא אותה בשמן ובפתילות, ובא שמעון ותובע חזרה את הרבית כמבואר בשו"ע (יו"ד סימן קס"ה, חו"מ סימן ט"א ובט"ז ובפ"ת שם) דבתובעו לכו"ע רבית יוצאה בדיינים, ואין לו דרך אחרת להדליק נר חנוכה פרט לחנוכיה זאת האם ידליק בה?

תשובה. לסוברים שנה חנוכה צריך כלי ועיין בשדי חמד ח"ט מערכת חנוכה ז שהביא פלוגתא דקדמאי, נמצא שהנהר הוא חלק מהמצוה, וא"כ לכאורה לא יצא ידי חובה, מפני שאם ידליק בחנוכיה של רבית הוי מצוה הבאה בעבירה, כיון שהנהר הוא חלק מהמצוה, אולם לסוברים שנה חנוכה לא צריך כלי, נמצא שאין משמעות בגוף המצוה ולא נחשב לחלק ממנה, וא"כ לכאורה יצא ידי חובתו, כיון שאינו אלא מכשירי מצוה ולא גוף המצוה, ולא נאמר בו פסול של מצוה הבאה בעבירה. הגע עצמך מלוא שקיבל מנעלים בתור רבית קצוצה מהלווה ובלי המנעלים לא יכול להדליק נ"ח האם נפסול את ההדלקה בגלל הרבית שבנעלים? כך גם בחנוכיה כאן שאינה אלא מכשירי מצוה אין בה פסול זה. אולם לסוברים דהכלי נחשב לחלק מהמצוה יש שפיר להסתפק. והנה בשו"ע (סימן תרמט ס"ה) נחלקו הדעות אם במצוה דרבנן נאמר הפסול

שבעים פנים לתורה

שו"ת בעניני הפרשיות והמועדות
עם תשובת מרן שר התורה שליט"א

מדוע יעקב קרא קריאת שנוע ויוסף לא קרא?

ויפלו על צואריו ויבך על צואריו עוד (מז, כט)
אבל יעקב לא נפל על צואריו יוסף, ולא נסקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע (כ"ז)

שפתי חכמים (כאן) הקשה, מדוע יוסף לא קרא את שמע.

ותירץ, שיוסף היה עוסק במצות כיבוד אביו, ועוסק במצוה פטור מן המצוה.

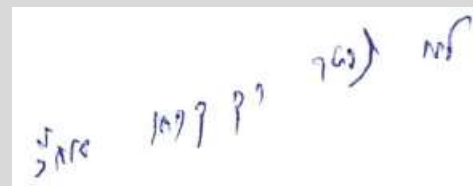
והנה ביבמות (ו, א) איתא: יכול אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר, יכול ישמע לו, ת"ל 'איש אמו ואביו תיראו' ואת שבתתי תשמרו' (ויקרא יט, ג), כולכם חייבים בכבודי.

ויש לדון, האם הא דאינו חייב לשמוע בקול אביו, הוא דוקא כשמצוה עליו לבטל ח"ו אחת ממצוות התורה, או דאף היכא שמחמת כיבוד אביו יגרם לו ביטול מצוה, וכגון שנפטר ממצוה אחרת מחמת זה, אי בכה"ג נמי קודמת המצוה למצות כיבוד אב.

ולכאורה, לשון הגמ' 'כולכם חייבים בכבודי' משמע, דבכל גוונא לא יבטל אחת ממצוות התורה, אף אם מתבטל ממנה רק מחמת שמכבד את אביו, ולא משום ציווי אביו.

ואי נימא הכי, צ"ע אמאי הכא נפטר יוסף ממצות קריאת שמע כיון שהיה עוסק במצות כיבוד אב, הלא לפי המבואר בכל גונו לא נפטר ממצוה מן התורה, מפני מצות כיבוד אב. [ראה שו"ת מהרש"ג (או"ח סי' נב). עוד ראה מש"כ ב'ספר עיון הפרשה - עניני תפילה' (אות קנט)].

תשובת מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א

לא נפטר רק קרא אח"כ

של מצוה הבאה בעבירה. ופשטות דעת השו"ע כשר גם כשנעשית בעבירה, ולדבריו לכאורה לכו"ע בענינו יצא. אך במשנ"ב שם נסתפק בדעת המחבר והעלה דיתכן דאף לשו"ע מצוה הבאה בעבירה פסול אף במצוות דרבנן. אכן בענינו יתכן שלכו"ע יוצאים מאחר ומצות נר חנוכה דומה לתקיעת שופר שכתוב ברמב"ם (פרק א מהלכות שופר ה"ג) שהעיקר היא השמיעה וקול א"א לגנוב, ולכן יוצא ידי חובה בשופר גנוב, כך גם בענינו העיקר היא השלהבת [למ"ד שלא בעי כלי לנר חנוכה] ואותה א"א לגנוב, וצ"ע (שבת כא, ב).

יכול להדליק בחוץ רק לרגע אחד, האם ידליק

בתוך ביתו, או בחוץ?

שאלה. אדם המדליק נר חנוכה בחוץ, וחייב מיד ללכת, ואם ישאיר את נר החנוכה בחוץ ללא השגחה עלולה לפרוץ דליקה, ולכן מסתפק היכן להדליק האם ידליק בחוץ ומיד יכניסה בפנים, או שמא מאחר ונאמר בשו"ע (סימן תרעה א) צריך שידליקנה במקום הנחתה, שאם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ, לא יצא, אם כן ידליקנה מיד בפנים? תשובה. נאמר במסכת שבת דף כא ע"ב ת"ר נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. והקשה השפת אמת (שם ד"ה בגמ' ת"ר): דהו"ל למימר מצוה להדליקה [מבחוץ], דהא קי"ל הדלקה עושה מצוה? ואפשר משום דקתני סיפא דבשעת הסכנה מניחו על שלחנו ודיו, [וצ"ע למה כתוב מניחו ולא מדליקו], וי"ל דעל הדלקה אין סכנה בדרך עראי [על דקה אחת] בפרט למש"כ תוס' ודף מ"ה ע"א ד"ה מקמי דלא הקפידו העכו"ם על [הדלקת נר לצורך] אכילה. וא"כ כיון דעל הדלקה ברגע אין סכנה, י"ל דאפילו בשעת סכנה דמניחה על שלחנו, מ"מ הדלקה צריך להיות מבחוץ כיון דהדלקה עושה מצוה ולכך נקט גם ברישא להניחו, ודוחק, עכ"ד השפת אמת.

ולפי דבריו יתכן שיש מקום שעדיף להדליקה מבחוץ אפילו שיוכל להיות בחוץ רק זמן קצר, משום שלדעה הראשונה בגמרא (וכא ע"ב) 'דאי לא אדליק מדליק' הסוברת שלא צריך לדלוק חצי שעה, מספיק שידלוק דקה אחת בתוך הזמן של החצי שעה, מספיק לכך רק שמן בשיעור של דקה אחת. [וכתב הביאור הלכה (סימן תערב ס"ב ד"ה כזה) מי שאין לו שמן כשיעור חצי שעה ידליק בלא ברכה. ויעוין גם בב"ח שם]. וגם לשיטה השניה הסוברת 'אי נמי לשיעורה', יתכן בנידו"ד שנותן שמן בשיעור חצי שעה אלא דמפני סכנת הדליקה מכניסו מיד בפנים, גם בזה בכלל שעת הסכנה יחשב, ויצא ידי חובה, וצ"ע (שבת כא, ב).

נמצא בכלא ויכול לעשות מצוה אחת, האם

ידליק נר חנוכה, או יאמור על הניסים והלל?

שאלה. אדם הנמצא בכלא ולא יכול לקיים מצות הדלקת נר חנוכה וגם לא לומר על הניסים והלל, כי המקום שם לא נקי, ויכול לשלם שוחד לשר בית הסוהר כדי שישחרר אותו לחצי שעה, או להדלקת נר חנוכה בשקיעה, או למחרת ביום שיוכל לומר על הניסים והלל במה יבחר?

תשובה. דן בזה רבינו שלמה קלוגר (בחכמת שלמה תרפ"ג סעיף א) וכתב: במסכת שבת דף כא ע"ב נאמר: מאי חנוכה? דתנו רבנן בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון... לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל ובהודאה. ויש כאן ב' דברים לשאול: א. אמאי שואלת הגמרא מאי חנוכה? הרי תנוקות של בית רבן יודעים מה זה חנוכה. והיא מצוה חביבה על עם ישראל משנות דור ודור. ב. למה הברייטא לא מסיימת שצריך להדליק בהם נר, והיא רק מספרת שקבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה. והשיב: שאלת הגמרא היתה מהי עיקר מצות חנוכה, האם הדלקת הנר או שמא ההלל והודאה, ולפי זה יוצא שאם לא יכול לקיים

תשובת מרן ראש הישיבה רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א

לכאורה, הפשטות מורה, שלא היה מדובר כאן בחובת קריאת שמע. יתכן שאף לא היה זה ב"זמן" קריאת שמע.

ולא היה בקריאת שמע זאת של יעקב, אלא משום קיום מצוות קבלת עול מלכות שמים. [דומני, שכבר פירשו מפרשים, שדווקא ברגע זה של התפרצות האהבה והגעגועים של יעקב לבנו יוסף, זהו הזמן המתאים להכריז כי אהבת ה' עוד גדולה וחזקה אף מאהבתו את יוסף. ואין בפגישת אהבה וגעגועים זאת, כדי להסיח דעת או אף להקליש את אהבתו של יעקב אבינו אל רבונו של עולם].

וחידש השפתי חכמים, שאעפ"כ, קיום דין של "כיבוד אב ואם", קודם לכל, שהרי זו היא שעתו של כיבוד או"א, בהראותו את געגועיו ואהבתו את אביו.

תשובת מרן הראב"ד רבי משה שטרנבוך שליט"א

נראה שיוסף הכין עצמו קודם, וכבר קרא קריאת שמע לצאת ידי חובתו. אלא דמ"מ כשם שהיחיד שכבר קרא קריאת שמע, ונכנס למקום שהציבור קוראים קריאת שמע, הרי הוא חוזר וקורא עמהם, כך היה ראוי לפי מידת חסידותו של יוסף, לקרוא קריאת שמע בשנית יחד עם יעקב אבינו – מאחר ששמע אותו קורא. וכלפי זה פירשו הטעם שלא חזר לקרוא, משום דהוי עוסק במצוות כיבוד אב, ומצוות כיבוד אב בוודאי קודמת לקריאת שמע כזאת, שאיננה מתחייבת מדין קריאת שמע, אלא הוי מידת חסידות בעלמא.

תירוץ א. יוסף הפסיק מפני היראה¹

גור אריה (ולמהר"ל, כאן) הקשה הקושיה הראשונה, מדוע יוסף לא קרא קריאת שמע, הרי מכך שיעקב קרא קריאת שמע, יש ללמוד שהיה זה זמנה. ותירץ, שבאמת גם יוסף קרא קריאת שמע, אלא דקיימא לן כרבי יהודה (ברכות יג, א), שבאמצע הפרק מפסיק לשאול מפני היראה, ולכן הפסיק מפני יראת אביו.

תירוץ ב. יוסף קרא לפני כן

ציצה לדרך (וכאן) תירץ, שיוסף גמר לקרוא קריאת שמע קודם שראה פני אביו [אמנם גור אריה (וכאן) כתב, שדוחק לומר שהקדים או שאחר, כיון ש'זריזין מקדימין למצוות' (פסחים ד, א), ונמצא ששעה אחת לכולם. וראה בתירוץ הבאים].

תירוץ ג. יעקב היה 'עוסק במצוה'

הגר"ח מבריסק (הובא באז ישיב כאן) תירץ כעין זה, שבאמת כבר עבר תחילת הזמן של קריאת שמע, ויוסף קרא קריאת שמע בזמנה; אבל יעקב ירד למצרים בציווי ה', ונמצא שהוא היה 'עוסק במצוה', והיה פטור מן המצוה (ברכות יא, א). ולכן כל זמן שלא פגש את יוסף לא קרא קריאת שמע, משום שהיה בדרך מצוה, אבל כשהגיע למצרים ונפגש עם יוסף, מיד נתחייב במצוה וקרא [וראה באז ישיב (וכאן) שביאר היכן נצטוו לרדת למצרים].

תירוץ ד. יוסף קרא לאחר מכן

עוד תירץ ציצה לדרך (וכאן), שהיתה ליוסף שהות לקרות קריאת שמע לאחר מכן [ובטעם הדבר שיעקב קרא לפניו, ראה בתירוץ הבאים, ולהלן (תירוץ כא) בשם הברכת פרץ (וכאן)].

תירוץ ה. יוסף סבר שניזק באותו היום

חתם סופר (תורת משה כאן ד"ה וירא) העמיד הקושיה כך, מדוע לא קרא יוסף את שמע, ואם בשביל שהיה עסוק במצות כיבוד אב, הרי גם יעקב עסק בהקבלת פני מלך, וזוהי גם כן מצוה [והביא הקושיה בשם הט"ז (או"ח סי' סו סק"א), עיין שם].

והביא מה שאמרו בברכות (ט, ב), שהסומך גאולה לתפילה, אינו ניזוק כל היום כולו. וביארו התוספות (שם ד"ה כל), שמדובר במי שסומך גאולה לתפילה כותיקין, והיינו שקורא קריאת שמע קודם הנץ החמה, ותפילה לאחר הנץ.

ולפי זה תירץ, שיעקב וביתו שקיימו את כל המצוות, בודאי הקפידו גם על קריאת שמע כותיקין, ולסמוך גאולה לתפילה. אך יוסף לא דקדק לקרוא קריאת כותיקין, משום שביום פרידתו מאביו קרא קריאת שמע כותיקין, ולמרות זאת ניזוק באותו היום, והסיק מכך, שסגולה זו היא רק לאחר מתן תורה.

תירוץ ו. נחלקו האם ניזק באותו יום

חתם סופר (שם) הוסיף לבאר, שיעקב שראה את יוסף במלכותו וצדקתו, למד מכך למפרע שיוסף לא הוזק באותו יום שנפרד ממנו, אלא אדרבה, למחיה

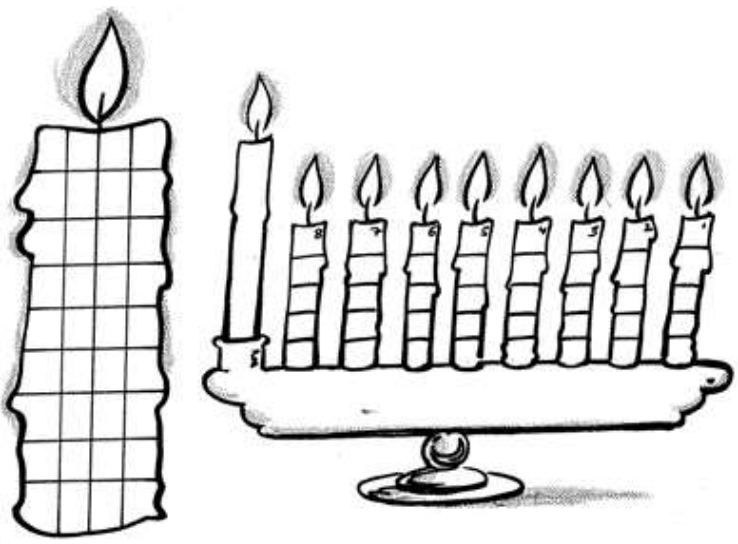
¹ התירוץ הבאים (א-כ; ל-לה) מיישבים בעיקר הקושיה הראשונה, מדוע יוסף לא קרא קריאת שמע [וממילא אין מקום לקושיה השניה, על תירוץ השפתי חכמים (כאן)]. וחלק מהתירוץ אפשר להעמיס בדבריו, כמבואר בתשובות רבותינו].

את שניהם יבחר בהלל והודאה שהוא עיקר החנוכה. ויש להעיר דלפי"ז יצא לדינא שאם כבר הדליק נר חנוכה ונכלא בכלא ונמצא במקום שלא נקי ואינו יכול לברך ולהלל, יצטרך למכור כסותו כדי להשתחרר ובשו"ע לא נאמר דבר זה כי אם כלפי השמן. כמבואר בשו"ע (סימן תרעא ס"א) צריך ליזהר מאד בהדלקת נרות חנוכה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן לנר. ואולי אין זה קשה כל כך כי הוא דבר דלא שכיח לכן לא כתבוהו. (ויעוין הליכות שלמה מועדים פרק י"ז ה). (שבת כא, ב).

האם ראוי לעשות חנוכיה נושברי כלי חרס, כפי

שעשו החשמונאים?

שאלה. נאמר בשו"ע (סימן תרעג ס"ג): נר של חרס שהדליק בו לילה אחת נעשה ישר ואין מדליקין בו לילה אחרת, וכתב המשנ"ב (ס"ק כח) שטוב שכל אחד יטריח לעשות לו מנורה יפה לפי כוחו. והנה נאמר בגמרא (חולין דף נה ע"א): 'מסאה ועד סאתיים בחצי לוג', כלומר כלי המחזיק שיעור מסאה ועד סאתים, אם נשבר ושבריו מחזיקים פחות מחצי לוג, נטהר. וכתב המהרש"א (בחיידוש אגדות שם) וז"ל: בהלכה זו עמדנו בימי חנוכה ואמרנו להעלות על ספר מהיכן שלמדו לומר כן... ובנרות חנוכה שהיא [שהיה] הנס גם ביום הראשון דימי חנוכה. לפי שהמנורה היתה טמאה, וליכא למימר שעשו המנורה של עץ וכו'... דלא היה אפשר להן אלא בשברי כלי חרס שהן טהורין. דהיינו הבאים מסתם כלים היותר גדולים שנזכרו בשמעתין מסאה ועד סאתיים שבשבריהם נטהרו בפחות מחצי לוג, והשתא על כרחך בלילה הראשונה גם כן לא נתנו אלא פחות מחצי לוג לכל נר ונר שהוא עיקר שיעור השברים שנטהרו, ואעפ"כ היו דולקים כל הלילה בימי חנוכה שהם לילי טבת הארוכים, דצריך חצי לוג לכל נר לפרש"י בפרשת תצוה, ואם כן היה הנס גם ביום הראשון ועל זה רמז הכתוב בנרות דזכריה מי בז ליום קטנות וכו' ודו"ק, עכ"ל. ולפי זה אולי יש ענין להדליק בחנוכיה שיש בה שברי כלי חרס לזכר מה שעשו החשמונאים?

תשובה. שאלתי זאת את מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א והשיב המצוה היא לעשות זה א-לי ואנוהו ולא לעשות דוגמאות שחז"ל לא צוו אותנו על כך. עוד חידוש אפשר אולי ללמוד מהמהרש"א, והוא שאין דין של 'כלי' בנרות חנוכה, דהרי גם אצל החשמונאים לא היתה הדלקה בנר, כי אם בכלי שבור. אך יש לדחות, דאולי גם כלי שבור שם נר עליו.

ובעצם דברי המהרש"א שמעתי ממו"ח שליט"א להקשות כמה קושיות: א. איך אפשר לעשות את המנורה מחרס הרי מבואר להדיא במנחות (דף כח ע"ב) 'מיעט של חרס', ופרש"י שהוא פחות מכל הכלים ואינו ראוי אפילו למלך בשר ודם. וגדולה מזו נאמר שם בסוגיא "של עץ ושל עצם ושל זכוכית דברי הכל פסולה. ב. עוד הקשה מו"ח שליט"א מדברי הרמב"ם והראב"ד (פרק ג מהלכות תמידין ומוספין הי"ג) שכתב הרמב"ם נר מערבי שכבה אין מדליקין אותו אחר דישונו אלא ממזבח החיצון, וכתב הראב"ד נראה מדבריו שהוא עיכוב לנר מערבי, שלא להדליקו אלא ממזבח העולה. והרי בימי החשמונאים טמאו וגם הרסו את המזבח וכמבואר בע"ז (דף נב ע"ב) אבני מזבח ששקצום אנשי יון? [ויעוין בבכור שור (שבת תחלת פרק במה מדליקין) שגם תמה על המהרש"א הנ"ל, והוסיף לתמוה מדוע לא הדליקו בכלי אבן, וכתב שאמר את דבריו לחידודא].

ותירץ מו"ח שליט"א בדוחק דיתכן שכל ההדלקה לא היתה לשם קיום מצוה של הדלקת המנורה, ויתכן גם שלא הדליקו אותה בהיכל וכמו שנאמר והדליקו נרות בחצרות קדש, [וכעין זה מבואר בדרשות החת"ס (דרשה סז)].

ובדבר קושית מו"ח שליט"א שלא היה מזבח ואיך הדליקו ראיתי בתוי"ט (מגילה פרק ג משנה ו ד"ה בנשיאים) שכתב: מצאתי בספר מכבי שכשכבשו החשמונאים ליונים מצאו המזבח משוקץ וסתרו אותו ובנאוהו מחדש וחנכו

נשלח להם; ולכן סבר מסברא, שגם קודם מתן תורה מועילה סמיכות גאולה לתפילה כותיקין. אבל יוסף, אף על פי שהיה לו את כל הגדולה והכבוד של מצרים, לא היה זה נחשב בעיניו לכלום, נגד אותו הצער הגדול שהיה לו על שנפרד מאביו כ"ב שנה; ולכן עדיין סבר שניזק באותו היום, ולא דקדק לקרוא כותיקין.

תירוץ ז. כבוד הרב עדיף מכבוד המלך

חתם סופר (שם ד"ה והנה) תירץ עוד, שודאי שכיבוד אב וכבוד המלך אינם דוחים מצות עשה של קריאת שמע [כמבואר בקושייתנו השניה]; אלא שיוסף למד מיעקב רוב תורתו, ונמצא שהוא רבו, ולכן לא קרא קריאת שמע; שהרי כתבו **התוספות** (שבועות ל, ב ד"ה עשה), שעשה של כבוד התורה עדיף מכבוד המלך [וראה מה שהוסיף לפלפל בזה].

תירוץ ח. יוסף לא האמין בעצמו

עוד ביאר חתם סופר ועל התורה, ד"ה וירא, שהתיבות של קריאת שמע הם ששה, וכן של 'ברוך שם', והם כנגד שנים עשר השבטים. וביחד עם יעקב הם שלשה עשר, כמנין 'אחד'.

ולפי זה תירץ, שמיום שנטרד יוסף מיעקב, וסבר יעקב שנחסר אחד מן המרכבה, לא אמר קריאת שמע כלל [שהרי חסר ב'אחד']; עד שראה את יוסף, וראה בצורה שלו שהוא עדיין צדיק, ואז הבין שהוא חייב לקרוא קריאת שמע. אבל יוסף לא האמין בעצמו, וחשש שנפגם בזמן הרב שהיה בין האומות, ולכן לא אמר עדיין קריאת שמע.

תירוץ ט. נחלקו האם קריאת שמע מדאורייתא

יצבי פתגם (תשט"ז, לך לך) תירץ, שיעקב ויוסף שניהם מלכים היו, וכבוד המלך דוחה רק מצוה דרבנן, אבל לא דאורייתא (ראה ברכות יט, ב). ונחלקו יעקב ויוסף האם קריאת שמע היא מדאורייתא או מדרבנן (ראה שם כא, א); שיעקב סבר שהיא מדאורייתא, ולכן קרא קריאת שמע באותה שעה, ואילו יוסף סבר שקריאת שמע דרבנן, ולכן דחה קריאת שמע מפני כבוד אביו המלך.

תירוץ י. לא היה זה זמן קריאת שמע

גור אריה (כאן) תירץ [עוד]: אמנם יש לדעת ענין קריאת שמע שהיה קורא, ובזה יתורץ מה שלא היה קורא יוסף קריאת שמע. לפי שכאשר בא יעקב וראה את יוסף בנו מלך, בא בלבד אהבתו ויראתו של הקב"ה, איך מדותיו הם טובות ושלמות, ומשלם שכר טוב ליראיו. וזהו מדת החסידים אשר יקרה להם טוב מתדבקים אל הקב"ה על הטובות והאמת שעשה עמם, וזהו קריאת שמע שבו נזכר ייחוד מלכות שמים ואהבתו. וראוי היה לקרות קריאת שמע כאשר בא אליו יוסף, אחר הצער הגדול אשר היה לו בעבורו, ועתה ראה אותו מלך, היה אוהב את הקדוש ברוך הוא אשר עושה לו זה, וקבל מלכותו ואהבתו ויראתו, וזהו נכון למבין.

ויש שהוסיפו, שאצל יוסף לא היה שייך ענין זה, משום ששמחתו לא היתה כל כך גדולה כשמחת יעקב, שסבר במשך שנים שיוסף מת, ועתה ראה שהוא חי, והוא מלך ועודנו בצדקתו [וראה ביאור נוסף בתירוץ הבא].

תירוץ יא. אין לעשות חסידות כשיש חיוב

ברכת פרץ (כאן) ביאר דברי **הגור אריה** [הנ"ל], שלא היה זה זמן קריאת שמע כלל, אלא שכך היא עבודת הצדיקים, שבשעה שבאה לו שמחה ותשועה גדולה, מתעורר לבו מיד להדבק ביוצרו, להללו וליחדו ולהדבק באהבתו יתברך, אשר חננו הטובה הזאת. ולכן באותה שעה שפגע בו יוסף, התעורר יעקב אבינו לקרוא קריאת שמע, לייחד יוצרו ולקבל עול מלכותו, בשמחה ואהבה [והוא ממש להיפך מאנשים הפשוטים, שבהם הדין הוא (ברכות טז, א) שחתן פטור אפילו מקריאת שמע החיובית, לפי שאינו יכול לכוון].

והוסיף, שיוסף לא היה יכול לקרוא אז קריאת שמע, מאחר ואינה קריאה חיובית, ולפניו היתה מצות כיבוד אביו החיובית. ולא יתכן כלל שיעסוק אז במדרגות ובמידת חסידות, ויבטל מצות כיבוד אב החיובית, שדבר זה הוא נגד התורה, ואין זו חסידות כלל. שאין ה'לפנים משורת הדין' מתקבל, אלא לאחר שמילא חובת הדין, כמבואר **בחובות הלבבות** (ש"ה פ"ה). [ואפשר שביאר זאת בכוונת השפתי **חכמים** (כאן), ואם כן מיושבת הקושיה השניה. וכן מבואר לעיל בתירוץ הגר"מ **אזרחי**].

תירוץ יב. חשש שתשתכח ממנו אהבת הבורא

שפת אמת (ותר"ל, כאן) כתב, שלפי הפשטות יעקב ירא לנפשו שעל ידי אהבה זו של בנו, תשתכח ממנו אהבת הבורא, ולכן קרא קריאת שמע, והתדבק בו יתברך לפני כן, כדי שעל ידי כן תשתכח ממנו אהבת הגשמיות.

וכן ביאר אבן שלמה (כאן אות טז), שפרשה ראשונה של קריאת שמע עוסקת באהבת ה', ואם אדם אוהב דבר נוסף, האהבה מתחלקת ואינה שלימה. וכיון

אותו בכ"ה בכסלו, עכ"ל. ואולי סובר גם הרמב"ם כך, נמצא שהיה אפשר להדליק את המנורה מהמזבח ולא ס"ל לספר מכבי כשיטת מגילת תענית וכספר מגילת אנטיוכוס שבנו את המזבח לאחר שבועיים (שבת כא, ב).

ליקוטים וסיפורים נפלאים

בעניני חנוכה

בעריכת הגר"ב רובין שליט"א

"על הניסים... בימים ההם בזמן הזה"

שנה קשה הייתה זו לאחינו היהודים אשר בפולין. האווירה הייתה ספוגה קנאה ומשטמה. מדי פעם היו הנכרים עורכים פוגרומים ביהודים. באווירת האימה והפחד שאפפו את יהודי פולין, לא ההין איש מהם לצאת שלא לצורך לרחוב אף לאור היום, ק"ו שלא בלילה. עם רדת החשיכה הסתגרו היהודים בבתיים והגיפו את הדלתות בברחים ותריסים. ובאחד מלילות אלו - חל חג החנוכה. היה זה ערב פלישת הבולשביקים לפולין, הרבה דמעות ותחינות הרעיפו היהודים בלילה זה בהדליקם את נרות החנוכה. ידוע ידעו היטב כי סכנה חמורה. אורבת להם בשל הדלקת הנרות. לפי גזירת המלכות, אסור היה באיסור מוחלט להאיר את הבתים באור כל שהוא, משום כך הדליקו את הנרות שלא כדרכם - בתוך הבית, מאחורי התריסים המוגפים. לא כולם. יהודי אחד שם נפשו בכפו. נרות חנוכה ומצוות התורה יקרים היו לו מחייו. סיכן את עצמו, והדליק את הנרות כדרכו - על אדן החלון.

משראו זאת הפולנים, העלילו עליו כי מאותת הוא איתות ריגול לאוייב שגייסותיו חונגים מעבר לנהר. הובא היהודי בפני בית משפט צבאי. יום מעונן וגשום היה, אך על אף מזג האוויר הקר, נאספו המוני נוצרים בכיכר השוק, עד כי מלא היה בהמון אדם. עיני הכל נשואות היו אל השולחן הארוך סביבו ישבו הגנרלים, שרי הצבא ואישים רמי דרג. ההמונים דחקו ודחפו זה את זה והשמיעו קריאת "בוז ליהודי המרגל, מוות ואבדון לכל היהודים! כולם מרגלים!!!!" שוטרים וחיילים הצליפו במגלבים מעל לראשי ההמון, ופילסו דרך ליהודי שהובל כבול בשלשלאות ברזל. פניו היו שקטות ורגועות, והוא צעד עם מלוויו אל הגרדום. על אף קריאות הזעם והגידוף שסביבו לא הועם ברק עיניו הזוהרות. מבתים רבים הציצו פנים של יהודים מבוהלים ומפוכחים, אך מה יכולים אומללים אלו לעשות למען בן עמם ההולך למות על קידוש ה'.

היהודי הועמד ליד השולחן הארוך, ניתן אות והושלך הס בקהל, ואחד הפקידים קם על רגליו וקרא בקול נמרץ ממגילה ארוכה לאמר: "אתה נידון למוות בירייה. יסלח לך האלוקים על פשעך הגדול. בגדת במולדתך האהובה, שרצית למוסרה ביד אויב ע"י אורות האיתות שלך..." מיד העמידו את היהודי כשפניו אל הקיר. ההמון הצמא לדם רעש וגעש. פעמוני הכנסיה צלצלו בחוזקה, ולועי הרובים כוונו אל מול היהודי, הכל חיכו בנשימה עצורה לפקודה: "אש!!".

ואז נשמע קול שעטת סוסים דוהרים מרחוק. אלו הלכו וקרבו במהירות, המצביא העליון של המחוז הגיע וצעק במלוא גרונו: "הנה, הבאתי לכם עוד יהודים מעיירה אחרת". קני הרובים הורדו, הושלך הס. ואז פנה המצביא העליון אל שני היהודים שהביאו חייליו עמם ואמר: "הגידו יהודים, הדלקתם אמש נרות בחלונותיכם? כן, או לא?" "כן, אדוננו השר" ענו היהודים. "ומדוע?" הוסיף השר ושאל. "מנהג קודש הוא לנו בכל שנה ושנה, ליזכר הניסים והנפלאות שעשה ה' אלוקינו לאבותינו, בימים ההם - בזמן הזה". "מתו היו ניסים אלו?" שאל המצביא הסקרן. "אדונינו השר, לפני יותר מאלפיים שנה..." "לא נכון, יהודים - לא ולא, אמר המצביא. לא לאבותיכם בלבד עשה ה' את הניסים הללו, אמש - עשה לנו נס גדול! מוקפים היינו אויבים בחשכת הלילה בסביבה זרה לנו, לא ידענו לאן ננוס וסכנה איומה נשקפה לנו. רק הודות לשביבי האור שנצנצו מחלונותיכם ניצלנו". היהודים שוחררו לאכזבת ההמון צמא הדם, ולשמחת יהודי העיירה, ולשרשרת ניסים שעשה לנו ה' בימי החנוכה - נוסף גם נס זה (מורשת אבות).

"ועל הנפלאות"

בשואה הנוראה חפצו צוררי ישראל לכלות את העם היהודי. אולם גם בחושך הנורא של גיא הצלמוות הגרמני, עלו ניצוצות של גבורה ומסירות נפש לקיום המצוות, האירו באור יקרות, והוכיחו את גבורתו וחוסנו הפנימי של עם ישראל, ששום צורר אינו יכול לו. וכך מספרים החסידים אודות ההדלקה של הרבי הקדוש מצאנז וחסידיו במחנה העבודה מיהרלדארף, חנוכה תש"ה: היהודים השבורים והרצוצים שם במחנה לא ידעו באיזה יום בשבוע יחול בדיוק יום ראשון של חנוכה. לוח שנה עברי לא היה בידם והם היו מנותקים מכל וכל. הלכו, אפוא, אל הרבי מצאנז זי"ע והוא התיישב מיד בצריפו עם גזיר פחם בידו

שיעקב לא ראה את יוסף ימים רבים, נתעוררה בו אהבה גדולה ליוסף, וכדי שלא תתחסר על ידי כך אהבתו להקב"ה, לא נשקו, אלא קרא קריאת שמע, שהיא אהבת ה' [ויש שהוסיפו, שטעם זה שייך יותר אצל יעקב, משום שאהבת האב לבנו גדולה יותר מאהבת הבן לאביו. ועוד, שרק יעקב חשב כל השנים שיוסף נפטר, והיה שייך בו ענין זה, כמבואר לעיל (תירוץ י)].

תירוץ יג. הצטער שלא חיבב הצרות

עוד ביאר אבן שלמה (כאן אות טו), שענין קריאת שמע הוא, שהאדם מבין שבין אם הקב"ה מתנהג בחסדים וברחמים, ובין אם הוא מתנהג בדין ושולח יסורים, הכל הוא ממקור של רחמים וחסדים [שהרי בקריאת שמע מזכירים שם של דין ושם של רחמים ה' אלוקינו', ועל שניהם מזכירים שם רחמים ה' אחד].

והנה יעקב אבינו התמרמר על הצרות, ואמר 'לסתרה דרכי מהשם' וישעיהו מ, כז), כמבואר במדרש (ב"ר צא, י). אולם אחר כך כשראה את יוסף, הבין למפרע שהכל היה לטובה. ולכן קרא קריאת שמע, והתחרט על כך שלא חיבב את הצרות. ומטעם זה לא נישק את יוסף, כדי להראות שאינו מחבב את הטוב יותר מהרע.

ולפי זה מיושב, שטעם זה שייך אצל יעקב, ולא אצל יוסף, ולכן הוא לא קרא קריאת שמע באותה שעה.

תירוץ יד. רצה להשפיע על הגלויות

שפתי שלמה (כאן, דרוש כד) ביאר כעין זה, שיעקב קרא קריאת שמע שלא בזמנה, משום שבבואו לשם התחילה גלות מצרים, ורצה להשריש ולהשפיע לדורות העתידיים במקום גלותם, שידעו שכל מה שבא ממנו יתברך הוא חסד ורחמים. וגם מדת הדין הנראית בגלות מצרים ובשאר הגלויות, היא חסד ורחמים. אמנם יוסף לא היה שייך בזה, ולכן לא קרא קריאת שמע.

תירוץ טו. יוסף נדבק בה' גם בעולם הזה

שפת אמת (ותרל"א, כאן) ביאר, שיוסף לא קרא קריאת שמע, משום שהנהגתו היתה להתדבק בה' אף כשעושה עניני העולם הזה. אבל מדתו של יעקב היתה למעלה מהטבע, ולכן נתדבק בהשי"ת, ולא יכל לנשק את יוסף כלל.

תירוץ טז. נותנים עליו חומרי מקום שיצא משם

מורשת חיים (כאן, הובא גם בספר משולחן גבוה כאן) תירץ לפי מה שכתב הרמב"ן (לעיל כו, ה), שהאבות קיימו התורה רק בארץ ישראל. ואם כן יש לומר, שיעקב שלא ירד להשתקע במצרים, ודעתו היתה לחזור, נותנים עליו חומרי המקום שיצא משם (פסחים נ, א), ולכן קרא קריאת שמע. אבל יוסף שהיה משנה למלך, והיה מוכרח לשבת במצרים, לא קיים את כל התורה, ולכן לא קרא קריאת שמע.

תירוץ יז. יעקב רמז לענין האחדות

פחד דוד (ח"א עמ' תרלו-ז) תירץ, שיעקב בא לרמוז לאחים הקדושים ולכל הדורות, שידעו שה' הוא יחיד ומיוחד, ושורה על בני ישראל רק כשהם מקלסים אותו באחדות, בלי שנאת חנם, וזהו ענין קריאת שמע. אבל יוסף הצדיק לא קרא קריאת שמע, משום שהוא ידע את הענין של השנאה שהיה בינו לבין אחיו, וסבר שגם הוא היה אשם בו, משום שלא התבונן היטב האם האחים נוהגים על פי ההלכה. ולכן בכה על צוארי אביו, משום כל אותו צער שגרם לו במה שלא שהה לידו כ"ב שנה.

תירוץ יח. רמז שיהיו קשובים זה לזה

עוד תירץ פחד דוד (ח"א עמ' תרנה-ט) כעין זה, שעיקר קריאת שמע פירושה, להיות קשוב לעניניו של הזולת, וכתוצאה מכך להגיע לאהבת ה' ממש [והארץ

האחת, ששימש לו במקום עיפרון, ועם קרעי נייר של שק מלט בידו השנייה, התחיל לרשום מספרים ולחשב חשבונות על פי הזיכרון עד שחישב בבירור באיזה יום בשבוע יחול כ"ה בכסלו.

בהתקרב ימי החנוכה, הזדמן לרבי לעבוד במחסן העצים של המכונה. הוא ניצל הזדמנות פז זו, שהתגלגלה לידי משמייס, ובסיועם של עוד כמה יהודים התקין בסתר מנורה של עץ. אולם כיצד ישיגו שמן להדלקה? גם לזאת מצאו פתרון. מדי פעם היו מקבלים היהודים מרגרינה בקצבה. כל פירור של מרגרינה הוא

סם חיים, תוספת נחוזה של אנרגיה לגוף התשוש. אך בימי החנוכה כל פירור של מרגרינה הוא סם חיים לנשמה, תוספת אדירה של אנרגיה לנפש היהודית, שכן ממנו אפשר להתיד מעט שמן להדלקת נר חנוכה... ואכן, יהודים רבים מן המחנה הפרישו במסירות נפש פירורי מרגרינה ושמרו אותם עבור הדלקת הנרות. ופתילות מאין? חיש קל נשלפו חוטים מבגדי המחנה הבלואים שעטפו את גופם, עבור התקנת הפתילות לשם

מצוות הדלקת נרות חנוכה. בהגיע ליל ראשון של חנוכה, זכו היהודים במחנה להדליק את נרות החנוכה כמצוותם. הרבי זי"ע העלה את השלהבת ברטט קדושה... שמחה עצומה הציפה את הלבבות. מספר הרבי: "באחד הלילות הבאים אחזה אש הנרות בצריף כולו והתלקחה שריפה גדולה. מיד באו הרשעים לחקור ולדרוש מה היה שורש המאורע, ועל מעשה כזה להדליק אש במחנה היו ממיתים תיכף ומיד את האיש ההוא שהעז לעשותו. ואף על פי כן לא עזבונו חסדיו יתברך שמו וניצלנו מידהם". והוסיף הרבי בהתרגשות גדולה: "אפילו אודה לה' כל ימי חיי, בימים וגם בלילות, לא אצא ידי חובתי להודות לאלוקים על שזכיתי אז תחת שלטון הרשעים לקיים את המצווה כראוי ולהדליק נר חנוכה כהלכתו, ולא זו בלבד אלא שיצאתי משם חי וקיים חרף הסכנה שריחפה אז על ראשי!" (אוהב תורה).

"בימים ההם בזמן הזה"

יש תשובה שכדאי לא להסיח את הדעת ממנה במשך ימים אלו מהגאון רבי יוסף שאול נתנזון זצ"ל בספרו דברי שאול בדרוש לחנוכה, דמובא ברמ"א (או"ח סימן קפ"ז סעיף ד) שאם שכח לומר על הניסים אומר הרחמן הוא יעשה לנו ניסים, ולכאורה איך מותר לבקש על ניסים, והא מובא במסכת תענית שרבא ביקש גשם באמצע תמוז, ובבבלי חלם נוראות על זה שביקש ניסים, ומתוך דבאמת כל השנה אסור לבקש ניסים, כי אתה מבקש דברים שלא בטבע, אבל בימים אלו שהנס הוא בטבע הבריאה, מותר לבקש על דברים שבטבע, אז מותר כי בימים אלו הניסים הם טבעי. ולגבי לשכוח על הניסים, אומרים בשם הרה"ק ר' משולם זוסיא מטשערנאביל זי"ע, כי מי ששכח "על הניסים" בתפילתו סימן הוא שמסח דעתו מימי הניסים, ועל כן עליו לבקש שיזכה לנס פרטי, שיזכה להתעורר מתרדמתו.

"להשכיחם תורתך"

סיפר הג'ר צבי כהן: 'שאלתי את הגאון רבי חיים קניבסקי אנו אומרים בחנוכה ב'על הניסים' - 'להשכיחם תורתך', מה הפשט הרי היוונים לא נתנו בכלל ללמוד?!' השיב רבי חיים: 'גם אם למדו במסתרים, הרי היוונים טימאו את השמנים, ובני ישראל הקפידו לאכול בטהרה, ממילא לא היה להם לאכול שמן, שהוא סגולה לזכרון' (נר לשולחן שבת).

"ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה"

סיפר ר' משה שרר ז"ל: ילד קטן הייתי, שוכב במיטה וקודח מחום. אמא ע"ה הזעיקה את הרופא שבא לביקור בית. הרופא רשם מרשם דחוף, אולם אמא המסורה לא יכלה לצאת לבית המרקחת שכן, כסף לשלם עבור התרופה לא היה בנמצא.

בזה]. ולכן קרא יעקב אבינו קריאת שמע בעת פגישתו עם יוסף, משום שרצה לרמוז לבניו, שאם כל אחד היה מקשיב לקולו וזעקתו של הזולת, לא היה קורה הדבר.

תירוץ יט. קרא להנצל מערות הארץ

עוד תירץ פחד דוד (ח"א עמ' תרמו), שיעקב אבינו קרא קריאת שמע, משום שמצרים היא ערות הארץ, וקריאת שמע מועילה לשמירת העינים. אבל יוסף שכבר היה במצרים, וכבר ידע לשמור את עצמו היטב שם, לא הוצרך לקריאת שמע.

תירוץ כ. יוסף בכה ממדרגת אביו

עוד תירץ פחד דוד (ח"א עמ' תרסג), שיוסף בכה באותה שעה מרוב התרגשות, כשראה את גודל מדרגתו של אביו; והרגיש שהוא רחוק מאוד ממעלתו, וצריך הוא זמן רב לעבודה פנימית וחיצונית כדי להשיג עוד מעלות והשגות [ומחמת בכיו לא יכל לקרוא קריאת שמע].

תירוץ כא. כמצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים²

ברכת פרץ (לבעל **קהלות יעקב**, כאן) הקשה כעין הקושיה השניה [על התירוץ שיוסף היה 'עוסק במצוה' של כיבוד אב], שמבואר בקידושין (לב, א), שאם האב אומר לבנו 'השקיני מים', ויש מצוה לעשות, יש להניח את כבוד אביו, ולעשות את המצוה, משום שהוא ואביו חייבים במצוה. ומבואר שמצות כיבוד אב איננה דוחה מצוה אחרת. ואם כן חוזרת הקושיה, מדוע לא קרא יוסף את שמע. **והביא** שמבואר בקידושין (שם), שאיסי בן יהודה אמר, שבמצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, יש להניח את המצוה שתיעשה על ידי אחרים, והבן יעסוק בכבוד אביו. ומבואר שדווקא כשעל ידי עסק הכיבוד אב תתבטל המצוה לגמרי, המצוה דוחה לכיבוד אב.

ולפי זה תירץ, שכאן המעשה היה בתחילת זמן קריאת שמע, ועדיין היה לו זמן של שלש שעות לקיימה, והיה יכול לקיים מצות קריאת שמע לאחר מכן, ואין זה גרוע מהאופן שאפשר לקיים על ידי אחרים, שחייב לעסוק בכבוד אביו [ויש להוסיף, שכן מבואר ברמ"א (יו"ד רמ, יב), שאם אין זמן המצוה עובר, יעסוק בכבוד אביו ואחר כך יעשה המצוה, גם אם אין אחרים לעשותה]. אבל יעקב אבינו שלא היה עוסק במצוה אחרת, היה צריך לקרוא קריאת שמע מיד, משום 'זריזין מקדימין למצוות' (פסחים ד, א).

תירוץ כב. התחיל כבר בכיבוד אב

עוד תירץ ברכת פרץ (וכאן, בתחילת דבריו) לפי דברי הר"ן (קידושין יג, ב מדפי הרי"ף ד"ה הלכה), שדין זה שיש להניח את כבוד אביו ולעסוק במצוה, אינו אלא כששתי המצוות עומדות לפניו לעשותן, ועדיין לא התחיל במצות כיבוד אב ואם. אבל אם כבר התחיל בעסק מצות כיבוד אב ואם, חוזר הכלל (ברכות יא, א) שהעוסק במצוה פטור מהמצוה. ואם כן יש לומר, שהליכת יוסף לקראת אביו נחשבת כבר שהתחיל במצוה [וכן תירץ בשפתי שלמה (וכאן סי' לח), והביא הקושיה בשם החתם סופר מכתב יד, עיין שם].

מקורות ותירוצים נוספים

כג. יש שהעירו, שהדברים אינם מפורשים בר"ן (שם), אלא שהוא כתב דבר דומה [על דברי איסי בן יהודה (שם)], שאם המצוה יכולה להיעשות בידי אחרים יעסוק בכבוד אביו]. שאם התחיל לעסוק במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, ונזדמנה לו מצוה שאי אפשר לעשותה בידי אחרים, לא יניחנה [ונראה שהברכת פרץ (וכאן) למד מכך לנידון דידן].

כד. עוד כתב ברכת פרץ (וכאן), שכן מבואר ברמ"א (יו"ד רמ, יב). והנה בשולחן ערוך (שם) נאמר כך: אמר לו אביו השקני מים, ויש לפניו לעשות מצוה עוברת כגון קבורת מת או לוויה, אם אפשר למצוה שתעשה על ידי אחרים, יעסוק בכבוד אביו. וכתב הרמ"א: ואם התחיל במצוה תחלה יגמור, דהעוסק במצוה פטור מן המצוה [ובפשטות הרמ"א עוסק באופן הפוך מנידון דידן, שהתחיל במצוה האחרת, שאפשר לעשותה על ידי אחרים, והנידון הוא אם יפסיק ממצוה זו לכבוד אביו, ועל כך כתב על פי הר"ן (שם), שלא יפסיק ממצוה זו לכבוד אביו. אלא שיש ללמוד מכך לנידון דידן, וכפי שנתבאר].

כה. חידושי הרי"מ (בשו"ע שם) באמת הסתפק באופן דידן, שהתחיל במצות כיבוד, ונזדמנה לו באמצע מצוה אחרת, שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, האם גם באופן זה פטור מהמצוה האחרת, כיון שעוסק במצוה. או שמא נאמר, שכיון שהטעם הוא משום שהוא ואביו חייבים בכבוד שמים, מתבטלת המצות כיבוד גם אם התחיל בה. וכתב שהדעת נוטה שגם באופן זה פטור מהמצוה האחרת [וכדברי הברכת פרץ (וכאן)].

כו. הט"ז (חו"מ רסו, ה) כתב גם כן, שאם הבן התחיל במצות כיבוד אב לא יפסיק למצוה אחרת. אלא שכתב שאם האב לפניו, הוא מחויב למחול על כבודו כדי שהבן יקיים המצוה. ולפי זה יש להקשות, מדוע יעקב אבינו לא מחל על כבודו [וראה עוד

² התירוצים הבאים (כא-כט) מיישבים הקושיה השניה [על התירוץ שיוסף היה 'עוסק במצוה'], שלכאורה 'כולכם חייבים בכבוד'.

בסופו של דבר, הצליחה לאסוף כמה סנטים ויצאה לדרך מתוך החלטה, להביא את התרופה ויהי מה. הרוקח הראשי לא היה, וסגנו הסכים להעניק לה את התרופה היקרה תמורת הפרוטות שבידה. שמחה וטובת לב על שהצליחה במשימתה, יצאה לדרך כשהיא אווזת בבקבוק הזכוכית היקר מפז, האמור להבריאה את בנה יקירה. היא מיהרה כל כך בדרכה עד שמחמת מהירותה נפלה, ובקבוק הזכוכית נשבר לרסיסים. בבכי מר הרימה את פיסת הניר הרטובה, ובתוכה שברי הבקבוק, ורצה חזרה אל בית המרקחת, שם היה כבר בעל הבית שלא הבין את פשרו של הבכי המר. אמא שידעה כי אין לה כל דרך לשלם עבור התרופה - הבטיחה לו כי תבוא לעבוד בעבודות ניקיון בלילות, ובלבד שיתן לה את התרופה היקרה.

הרוקח נטל את השקית הרטובה, הריח לרגע את הריח שנדף ממנה ונעלם מיד. לאחר דקות ספורות שב עם שקית חדשה, ובפנים סמוקות הגיש לה חזרה את מחיר התרופה ואמר: "יש כנראה מלאכים ששומרים על הילד הזה, אוי ואבוי היה לו היה לוקח את התרופה שרקח הסגן שלי בטעות". "אתה מבין מוישל'ה", פנתה אליו, "תלמד מכך שיעור לכל החיים: כשנפלתי והבקבוק בידי, חשבתי שהעולם נגמר, זה הסוף! אך למדתי, כי לפעמים כשחושבים דווקא ש'זה הסוף' אז מתחילה הישועה" (כי אתה עמדי).

מעשה הובא ב'שפתי צדיק' (חנוכה אות ג') בשם זקינו הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע, שפעם באו חסידים אל הרה"ק ה'חזוה' מלובלין זי"ע, וב'פתקא' הזכירו צרתם מ'מויסר' הדר בעירם וכבר כשל כוח הסבל, הרה"ק קרא את ה'קויטל', ונענה 'הלא איש זה מאיר בשמים בכל העולמות העליונים', ויתמחו החסידים עד מאד, הייתכן כדבר הזה - ששפל אנשים כמותו תאיר נשמתו כל כך, אך לא העזו לשאול על כך לרבים. לאחר זמן מה הזכירו שוב לפניו את שמו של המסור הרשע ואז בירכס הרבי מלובלין שינצלו מצפרניו.

בהזדמנות נשאל ה'חזוה' על כך, השיב ה'חזוה', שבשעה שהגישו לפניו את הפתקא בפעם הראשונה הדליק ה'מסור' נרות חנוכה, ועל ידם שרה עליו באותה שעה אור גדול שהאיר את נשמתו. הנה בפי העולם מקובל ללמוד מסיפור זה את גודל הסגולה של הדלקת נרות חנוכה, המאירה אף בנשמת מסור רשע, אך עוד יש ללמוד ממה שאח"כ הצליח ה'חזוה' לפעול במרומים להושיע את בני העיר מידו, הרי שגם מי שמאיר באור עליון בשעת הדלקת נרות חנוכה לא יהא ניכר עליו שום חילוק אחר ההדלקה אם יחזור לשפלותו (באר הפרשה).

"ויפרקנו מצרינו"

סיפר הרה"צ מקדינאו, איש אחד שהיה לו בלבולים קשים, הרהורי עבודה זרה אשר אין להעלות על הכתב ר"ל, בא לאיזה גאון וצדיק שיושיעו ממצוקתו, אמר לו הרב, אינני יכול להועילך, לך נא אצל הקדוש ר' שלמה מקארלין, ובא אצל זקני הרה"ק הנ"ל בעת הדלקת נר חנוכה, בעת שאמר המזמורים כדרכו בקודש. בהגיעו אל הפסוק 'ויפרקנו מצרינו כי לעולם חסדו' הכה אותו הקדוש על כתפו ואמר אליו, המאמין אתה שהשי"ת יכול לפדות מכל המצרים והקליפות, ותיכף ומיד נרפא האיש מהדמיון הרע ר"ל. (שמע שלמה)

"רשעים ביד צדיקים"

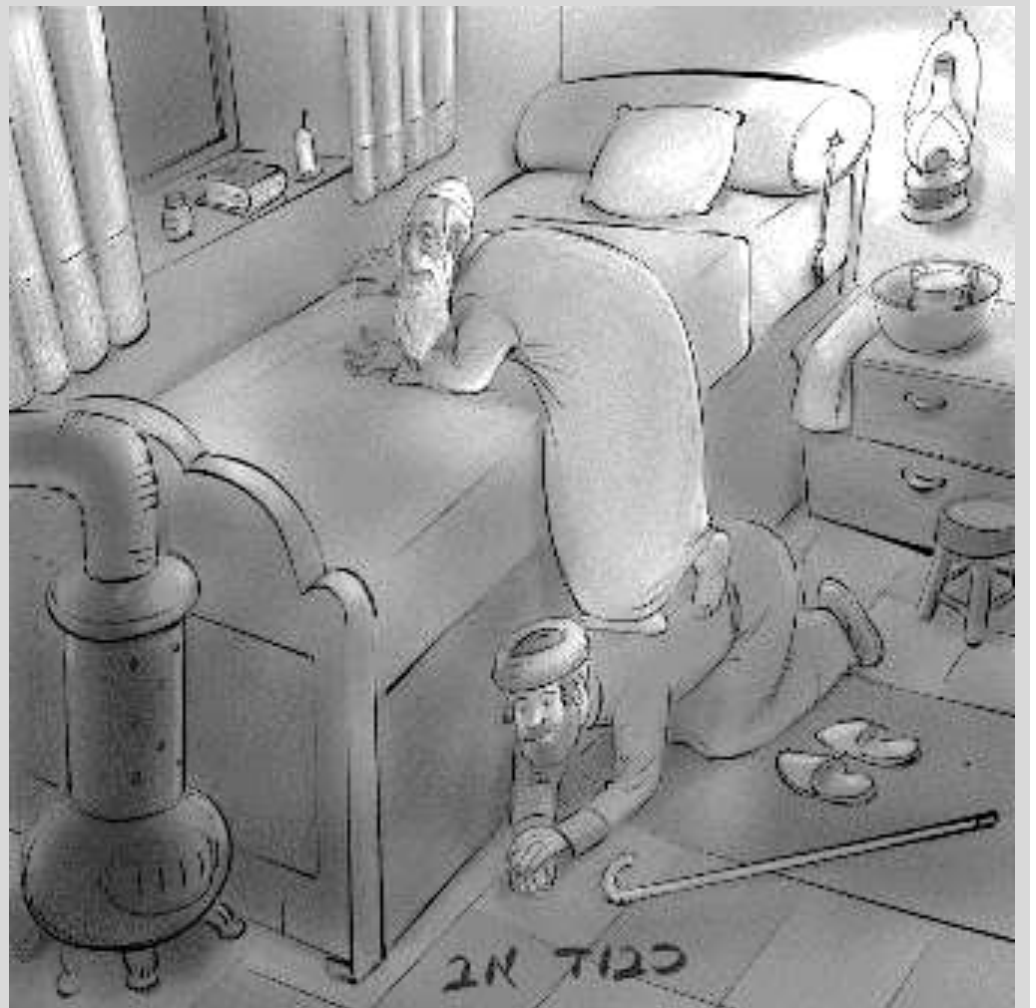
אמר רבי אלחנן ווסרמן זצ"ל: מובן מדוע רבים ביד מעטים זהו נס, אך מהו הנס ברשעים ביד צדיקים? אין כאן הרי כל חידוש ונס, הרי כך צריך להיות? והוא השיב: אלא, הרשע, לעולם חזק יותר מהצדיק, כי הוא משתמש בכלי מלחמה ללא הגבלה וללא כל רסן, הוא הורס ומשחית ללא כל בושה ורחם. ואילו הצדיק, מעשיו מחושבים ואינו נוהג באכזריות ואלימות מיותרת וייתכן שבמלחמה יגבר הרשע על הצדיק שזו היא הרי אומנותו... וראו זה פלא, דווקא הצדיקים ניצחו ב"מגרש הביתי" של הרשעים... זהו אכן הנס של מסירת רשעים ביד צדיקים, כי זה הוא כמו מסירת גיבורים ביד חלשים...

בשו"ת מהרש"ג (ח"א או"ח סי' נב אות ז) ובברכת שי (סוטה, ליקוטים או"ח סי' יג). כז. יש להוסיף, שמצאנו מחלוקת ראשונים בדבר. שבפסקי הרי"ד (וב"מ לב, א ד"ה ת"ר) כתב, שאם היה עסוק בעבודת אביו וראה אבידה אינו זקוק לה, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה. אמנם נכדו הרי"א (קונטרס הראיות שם, הערה טו) נחלק עליו, וכתב שגם באופן זה יעסוק במצוה.

כח. יש שתירצו, שבאמת רק כשאביו אומר לו להדיא לעבור על רצון ה', אמרו (ויבמות שם) שלא ישמע לו, משום שבאופן זה כאילו הוא אומר שאביו חשוב יותר מהקב"ה ח"ו, ועל כך אמרו ש'כולכם חייבים בכבודי'. אבל כשלא אמר לו להדיא כן, ישמע לו. ואם כן מיושבת קושייתנו.

אך יש לדחות מהמבואר בגמרא בקידושין (שם), שהדברים נאמרו גם כשאביו מצווה לעסוק בכבודו, ובאופן עקיף מתבטלת המצוה. וכן מבואר בט"ז (שם) בשם המגיד משנה (פי"א מהל' גזילה ואבידה הי"ט), שמה שאמרו (ויבמות שם) שאם אמר לו אביו 'אל תחזיר' לא ישמע לו, מדובר באופן שאמר לו לעסוק בכבודו, כגון להביא לו גוזלות. כט. דברות יוסף (ברכות יג, א אות ב ד"ה ונראה) הביא שיש שכתבו, שגם בני נח והאבות קודם מתן תורה, היו חייבים במצוות שכליות, אף שלא נצטוו בהן. ועל כן היו חייבים במצוות כיבוד אב, שהיא מצוה שכלית מצד הכרת הטוב למולידיו [והביא ראיות לדבר. אך צע"ג, שמפורש בקידושין (לא, א) ובנזיר (סא, א), שבן נח אינו מצווה על כיבוד אב ואם. ויש ליישב בדוחק, שאין זה חיוב גמור].

ולפי זה תירץ, שגם אם נאמר שיוסף לא התחיל בכיבוד אב לפני כן, ונזדמנו לפניו שתי המצוות יחד, לא יכל יוסף להניח מצות כיבוד אב שחייב בה, משום שהיא מצוה שכלית, ולעסוק במצות קריאת שמע, שאינו חייב בה.

ל. התירוצים הבאים מיישבים הקושיה הראשונה, מדוע יעקב קרא קריאת שמע, ויוסף לא קרא:

יש שתירצו [כעין המבואר לעיל (תירוץ ב)], שיוסף שיצא לקראת אביו יכל לשער, שכאשר יפגשו יהיה זמן קריאת שמע, ולכן הקדים לקרוא, משום שהוא כדעבד, כדן יוצא לדרך [ראה שולחן ערוך (או"ח נח, ג) ומשנה ברורה (שם)]. אבל יעקב שלא היה גר במצרים, לא יכל לשער זאת.

לא. יש שתירצו, שיעקב לא ידע כלל שיוסף בא לקראתו, ולכן לא הקדים לקרוא קריאת שמע. ויש שתירצו, שיעקב אבינו לעוצם מדרגתו, לא רצה להקל בזה.

לב. פנים יפות (כאן) ביאר, שיוסף הפסיק בקריאת שמע מפני היראה [כמבואר לעיל (תירוץ א)]. והביא שכן מבואר במדרש (פרקי דרבי אליעזר חורב פרק לח; ילקוט שמעוני רמז קנג) 'ללמדך שאביו של אדם כמלכו', והיינו שלמדנו מכאן שצריך לירא מאביו כמו ממלך, ולכן הפסיק יוסף בקריאת שמע [אמנם מדברי המדרש (שם) משמע, שהיראה היא מעצם הדבר שיצא לקראת אביו].

לג. צידה לדרך (כאן) הביא תירוץ זה, והוסיף, שיעקב לא היה רשאי להפסיק, אף שיוסף היה מלך, משום שלא היה ירא ממנו, כיון שהיה אביו.

לד. עוד כתב צידה לדרך (כאן), שלפי זה מיושב מה שאמרו חז"ל שקרא קריאת שמע, ולא אמרו שהתפלל [כפי שהקשה גור אריה (כאן)]. משום שאם היה מתפלל לא היה מובן מדוע יוסף פסק, ואביו לא פסק.

לה. צידה לדרך (כאן) הקשה על תירוץ זה, מדברי רש"י (ברכות שם ד"ה מפני) עצמו, שמה שאמרו 'שואל מפני היראה', הכוונה מפני אדם שירא שמא יהרגנו, ואין זה שייך כאן. אך הביא שהרא"ש (ברכות פ"ב סי' ה) והרשב"א (ברכות יג, ב ד"ה בפרקים) חולקים על רש"י (שם), וסוברים שהכוונה ליראת אביו או רבו, ולפי דבריהם שייך ליישב כן.

נפלאים מעשיך

עובדות נפלאות ומחזקות

בעניני חנוכה והמסתעף

"רבותי, האם אתם מועלים בדעתכם שיהודי יקום

בבוקר ויגיד לאשתו "תראי שושנה, אני לא

מרגיש טוב, עשי לי טובה, תניחי במקומוי

תפילין..." המותפללים פרצו בצחוק רועם, והפתיח

הזה מוצא חן בעיני אורית...

ומבוסס על מעשה

(שהיה)

בביתם של חגי ואורית

אגמון לא שרר שלום

בית בלשון המעטה.

הויכוחים לפעמים

הרקיעו שחקים. אצל זוג

חוזרים בתשובה

הנמצאים בראשית

דרכם לא תמיד ברורה

הדרך, בעיקר כיצד

מחנכים הילדים. נכון

הילדים הם בגיל רך

יחסית, אבל ההחלטות

איך לחנך, איפה להגיב,

היכן להבליג, מתי

להעניש, מתי להזהיר ולנזוף. כל הזמן מחלוקות, פולמוסים גם לאוזני ולעיני

הילדים הנדהמים.

אם אתם רוצים לדעת מה שורש המחלוקת, אזי נשים אותו חד וחלק על

השולחן. אורית היא אשה משכילה, יש לה שני תארים אקדמאיים ובמקצועה

היא מרצה בכירה במכללה מפורסמת. בעלה חגי, הוא פחות משכיל ממנה,

אבל חוכמת החיים שלו איננה קוטלת קנים. הוא טכנאי מקררים מיומן וזריז

המוסר נפשו לכל קריאה ואזעקה, וכאשר הוא מבחין בביתם דלים ומשפחות

עניות, הוא אף מוותר על שכרו.

ומכאן הויכוחים. אורית בטוחה שהוא מבינה בחינוך הרבה יותר מחגי ויעידו

התארים האקדמאיים. חגי סבור שהיא אומנם משכילה, אבל שיטותיה

ונטיותיה עדיין לא מיושרות עם דעת התורה הטהורה, שהרי היא איננה שואלת

שאלות מהותיות בענין חינוך הילדים, אלא פועלת על פי הבנתה.

למה לנו להכביר בתיאורים כאלה ואחרים, השקט הנפשי לא קנה לעצמו

שביתה במעונם של הזוג אגמון, כאשר אורית מנצלת את יכולותיה השכלתניות

כדי להכניע פעם אחר פעם את בעלה בהחלטות חינוכיות. איך כתב שלמה

המלך במשלי "חוכמת - נשים - בנתה - ביתה... אבל איווולת... בידה..."

תהרסנה."

ללא ספק שההתרחשויות בבית המשפחה היו איווולת שהוסיפה אש למדורה,

איוולת הורסת.

באחד מימי החנוכה נסעה אורית עם מכוניתה לכוון ביתה, לאחר יום הרצאות

עמוס. מיד בכניסה לעיר היא הבחינה בעשן עולה מן המנוע. היא עצרה את

המכונית סמוך לתחנת דלק וכיבתה את המנוע מבוהלת. אחד התדלקנים

התנדב לסייע לה, פתח את מכסה המנוע וחיטט שם, הוסיף שמן, חיזק ברגים

ומתח חוטים.

"תני למכונית להתקרר, נוסיף מים, נוסיף שמן" יעץ לה ובעוד חצי שעה תוכלי

לנסוע.

אורית הודתה לו. חצי שעה פנוייה לפניה, והנה לנגד עיניה שלט מאיר עיניים

בית הכנסת "שונה הלכות". הגבאי עמד בחוץ וליקט עוברים ושבים למנין.

אורית נכנסה ועלתה בגרם המדרגות לעזרת הנשים. היא הביטה בשעונה,

אתפלל עמם מנחה, אניע את הרכב ועוד אספיק להגיע להדלקת נרות.

תפילת מנחה הסתיימה, ואורית פנתה לרדת כשלפתע שמעה את קולו של רב

השכונה ראובן אילני, העומד לשאת שלוש דקות דברי תורה בין מנחה לערבית.

תשובות רבינו חיים

שו"ת ממורן שר התורה שליט"א

שהשיב לגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א

מוסיף והולך בחנוכיה

(א) שאלה: אדם שיש לו רק שמונה נרות לכל ימי חנוכה, ומדליק כל יום נר אחד על חנוכיה, ושאלתי, האם יש ענין שביום הראשון ידליק על כוסית הראשונה שבחנוכיה, וביום השני יניח הנר על מקום השני שבחנוכיה, וכן יתקדם הלאה כל יום בחנוכיה, כדי שיהיה היכר איזה יום היום, או אין ענין בזה?
תשובה: לא.

או למעלה מי' טפחים או למטה מג'

(ב) שאלה: בשו"ע או"ח (סימן תרע"א סעיף ו') כתב, מניחו למעלה מג' טפחים ומצוה להניחו למטה מי' טפחים, ואם הניחו למעלה מי' טפחים יצא. ע"כ. ובמשנה ברורה שם (ס"ק כ"ו) כתב, שבדיעבד אם הניחו למטה מג' טפחים יצא. ע"כ.

ושאלתי, באופן שיש לו אפשרות להניחו או למעלה מי' טפחים, או למטה מג' טפחים, מה עדיף שיעשה?

תשובה: איפה שיהא ניכר יותר.

ב' חלונות בבית א' בדרום וא' בצפון

(ג) שאלה: בשו"ע או"ח (סימן תרע"א סעיף ז') כתב, ובבית הכנסת מניחו בכותל דרום. ע"כ. רציתי לשאול, בבית שיש לו ב' חלונות א' בדרום וא' בצפון, האם יש ענין שיניח בחלון שבצד דרום, או רק בבית הכנסת יש להקפיד שיניח בכותל הדרום?

תשובה: בבית אין נפקא מיניה רק בבית הכנסת.

הדלקת הנרות בבית הכנסת

(ד) שאלה: במשנה ברורה (שם סוף ס"ק כ"ז) כתב, ובנרות בית הכנסת המנהג שהמנורה במקום גבוה. עכ"ל. רציתי לשאול אם אין אפשרות להניח המנורה בבית הכנסת במקום גבוה, האם יש ענין שיניח גם בבית הכנסת בפחות מעשרה טפחים, או שאין ענין, ואם אין אפשרות להניח במקום גבוה מאד, יניח אפילו בגובה י"ג טפחים?

תשובה: יניח במקום גבוה שיכול.

כמה חדרים בבית הכנסת

(ה) שאלה: אם יש בית הכנסת גדול, ויש עוד הרבה חדרים קטנים שמתפללים שם מניינים, האם צריך להדליק נר חנוכה בכל חדר וחדר, או שסגי במה שמדליק בחדר הגדול, שזה עיקר הבית הכנסת?

תשובה: איפה שנמצא הארון קודש.

פתח מצד אחד וחלון מצד השני

(ו) שאלה: בשו"ע או"ח (סימן תרע"א סעיף ח') כתב, חצר שיש לו ב' פתחים מב' רוחות צריך להדליק בשתיהן מפני החשד. ע"כ.

רציתי לשאול מה הדין אם יש לו פתח מצד א', ומצד השני יש לו חלון, האם צריך ג"כ להדליק בחלון, או לא?

תשובה: חלון אין צריך.

"רבותי, האם אתם מעלים בדעתכם שיהודי יקום בבוקר ויגיד לאשתו "תראי שושנה, אני לא מרגיש טוב, עשי לי טובה, תניחי במקומי תפילין..." המתפללים פרצו בצחוק רועם, והפתיה הזה מצא חן בעיני אורית שהחליטה להישאר בעזרת נשים עד תום הדרשה.

"תראו רבותי, אשה לא יכולה להניח תפילין במקום בעלה. זו מצווה שמוטלת עליו. אשאל אתכם שאלה נוספת, יהודי שרוע במיטתו ולא רוצה לקום, עצלן. הוא קורא לאשתו ואומר לה "תשמעי רוזה, עוד 10 דקות סוף זמן קריאת שמע, עשי לי טובה תגידי במקומי קריאת שמע..." פרצי צחוק.

"אתם צוחקים צחוק בריא וזה יפה" אומר הרב אילני "בהחלט מגוחך לחשוב שאשה תחליף את בעלה בקיום מצוות ציצית, סוכה, לולב, אכילת מצה ועוד. לא יעזור שומדבר, למרות שבעל ואשה הם גוף אחד, נשמה אחת, רוב המצוות מוטלות על הבעל, ואין אשתו יכולה להחליפו בהן. אבל יש מצווה אחת שהאשה מחליפה את בעלה בגאון, בשמחה וטוב לבב. הדלקת נר חנוכה. הבעל יכול להיות בשרות מילואים או עדיין במקום עבודתו, או תקוע בפקק תנועה. אשתו לוקחת את החנוכיה, ממלאה את הקנים בשמן, מסדרת פתילות, מביטה בשעון, ובדיוק עם צאת הכוכבים תברך ותדליק. הנרות דולקים כאן בבית, והבעל יוצא חובה אפילו כשהוא בחו"ל. לא יאומן. מדוע? ובכן קהל קדוש, חז"ל מכנים מצוות הדלקת הנרות "מצוות נר איש ובתו", ואין ביתו אלא אשתו. זו מצווה המוטלת על שניהם, ומה מיוחד בה שהבעל והאשה יכולים לחפות זו על זה? ובכן חנוכה הוא חג החינוך. בעבר חנכו את המזבח, חנכו את המקדש, כיום עושים חנוכה בית וכאשר חונכים את הבית בפעם הראשונה, מה רוצים? רוצים שהבית יהיה מחונך ומאיר, וכלל ידוע הוא, שהדבר הראשון שעושים בבית, עושה רושם גם לעתיד, לכל החיים בבית לכל בני המשפחה לאורך ימים ושנים. הדלקת נר חנוכה נועדה להקרין לרשות הרבים שכאן לא מכניסים את החושך היווני, כאן מאירים את הבית בנר מצווה ותורה אור. אבא ואמא בכל בית יהודי יודעים שזו מטלה משותפת, שנעשיית בצוותא, כאיש אחד, בלב אחד בשלמות רוחנית. הם מצווים כל הזמן לעסוק בחינוך ילדיהם, כלומר להחדיר בהם אור, ועוד אור ועוד אור של יהדות. כשהבעל נעדר עושה זאת האשה, כשהאשה נעדרת עושה זאת הבעל. הדלקת הנרות בבחינת מוסיף והולך בבית הלל, היא ביטוי להארה המשותפת של בני הזוג שחייבים ביחד לעסוק בחינוך ביתם ברוח החשמונאים מוסרי הנפש, ולהוסיף אור לא לנוח, כל הזמן, שמונה ימים שהם כנגד ימי חיינו בעולם הזה, ואם... בגבורות... שמונים... שנה".

אוזניה של אורית כאפרכסת.

"והדברים הם פשוטים בתכלית, ולכן חז"ל תיקנו שאשתו, היא ביתו, תוכל גם להדליק נר במקום בעלה והיא כמו מאותתת לקב"ה, אני שותפה מושלמת של בעלי לחינוך ילדי, אני סוללת יחד איתו את הדרך העולה למקדש. ואם אשה מנצלת את אותה חצי שעה שנשים פטורות ממלאכה, כדי להתבונן בנרות ולתת אל ליבה, היא תוכל להבחין בין הלהבות המרצדות בפניהן הבורקות של אמותינו הקדושות, אמותיהן של השופטים, הנביאים, החשמונאים שידעו שלחנך זו משימה משותפת, והיא סוד קיומו ונצחיותו של הבית היהודי..."

אורית לא היתה זקוקה ליותר, היא ירדה בזריזות מגרם המדרגות, הניעה את מכוניתה, ניגבה דמעה קטנה והרהרה בליבה "מעתה ואילך בעלי הוא שותף שלי... אנחנו נחנך את ילדינו לאור הנרות של נשות ישראל הקדושות מדור דור, ביחד".

לפעמים דרשה קטנה בין מנחה למעריב, כזו שנאמרת לפעמים במרצתה, שלא נותנים עליה תשומת לב רבה, יכולה לחולל נפלאות, כי הלוא מלך מלכי המלכים הוא זה שמחליט איזו מילה פועלת על הלב, ומה התיזמון הנכון (קובי לוי, העיתונאי 3).

ב' חלונות מב' רוחות

ז) שאלה: בשו"ע או"ח (שם) כתב, חצר שיש לו ב' פתחים מב' רוחות צריך להדליק בשתייהן מפני החשד. ע"כ.

אם יש לו ב' חלונות מב' רוחות, האם צריך להדליק בשתייהן, או לא?

תשובה: אין צריך.

לא הספיק להדליק השלישי ונכבה השני

ח) שאלה: קיי"ל כבתה אינו זקוק לה (שו"ע או"ח סימן תרע"ג סעיף ב').

ורציתי לשאול אם ביום השלישי הדליק שנים ולא הספיק להדליק השלישי ונכבה השני, האם צריך להדליק שוב מדינא הנר השני, כיון שעדיין לא קיים ההידור שיהיו דולקים כל השלשה נרות יחד, או אין צריך?

תשובה: צריך.

אשה שנמצאת במלון

ט) שאלה: בביאור הלכה (סימן תרע"ה סעיף ג') כתב וז"ל, אשה מדלקת וכו', עיין משנה ברורה דיכולה להוציא אפילו בעלה, אבל ידוע מה שארז"ל בברכות דף כ' בן מברך לאביו ואשה מברכת לבעלה, אבל אמרו חכמים תבוא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו, ומה שאמר דקא מדליקי עלי בגו ביתאי, מפני שלא היה אז בביתו, ועיקר החיוב מונח על הבית. עכ"ל.

רציתי לשאול אם האשה לא נמצאת בביתה, אלא במלון וכדו', האם גם אז אמרינן שתדליק ותוציא את הבעל, כשהבעל לא נמצא שם, או שרק בבית אמרינן כן, וכמו שאמר מדליקי עלי בגו ביתאי?

תשובה: כמדומה רק בבית.

אכסנאי ששומע הברכות מבעה"ב

י) שאלה: בשו"ע או"ח (סימן תרע"ו סעיף א') כתב, המדליק בליל ראשון מברך ג' ברכות להדליק נר חנוכה ושעשה נסים ושהחיינו, ע"כ. ואכסנאי שמשתתף בפרוטה עם בעל הבית שומע הג' ברכות מבעל הבית ועונה אמן אחרי הברכות. ורציתי לשאול אם יש ענין שאחרי שבעל הבית בירך להדליק וענה האכסנאי אמן, שיברך עתה לבד האכסנאי הברכות שעשה נסים ושהחיינו, או שאין שום ענין וישמע מבעה"ב כל הברכות?

תשובה: ישמע מבעה"ב הכל.

אימתי אומרים הנרות הללו

יא) שאלה: במשנה ברורה (סימן תרע"ו ס"ק ח') כתב. ומ"מ מי שנוהג לומר הנרות הללו לאחר שהדליק הכל נמי שפיר דמי. עכ"ל.

מהו כוונת המשנה ברורה שהדליק הכל, האם גם נר השמש, או שכוונת המשנה ברורה על שאר הנרות, אבל לא השמש, שזה צריך להדליק לכו"ע אחרי אמירת הנרות הללו? והטעם?

תשובה: השמש אינו חיוב הדלקה רק כדי שלא יהנו.

אי אכסנאי משתתף בנזקין

יב) שאלה: בשו"ע או"ח (סימן תרע"ז סעיף א') כתב, אכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו צריך לתת פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן של נר חנוכה. ע"כ.

רציתי לשאול אם נהיה שריפה ח"ו מנר החנוכה, האם משתתף האכסנאי גם בנזקין של השריפה, או לא?

תשובה: עיין ב"ק ל"ו ב'.

לישן בבית יחידי עם נר חנוכה

יג) שאלה: במשנה ברורה (סימן רל"ט ס"ק ט') כתב, אחז"ל [שבת דף קנ"א ע"ב] הישן בבית יחידי והיינו בלילה אוחזתו לילית. עכ"ל. ונוהגים העולם להשאיר אור דלוק כשישן בחדר לבד (ועיין כף החיים שם ס"ק י"ז).

ורציתי לשאול האם מותר לישן בבית יחידי עם נר חנוכה, או שחשיב משתמש לאורו ואסור?

תשובה: על פי דין לא מהני נר, כך אמר לי החזון איש.

הדלקת נר חנוכה בשמן תרומה

יד) שאלה: האם מותר לכהן להדליק בשמן תרומה נר חנוכה או שבת.

תשובה: אסור.

טו) שוב שאלתי: מה הטעם שאסור?

תשובה: כתבנו בזה בדרך אמונה (ועיין ירושלמי סוף תרומות).

שכח לומר על הניסים בתפילה

טז) שאלה: במשנה ברורה הלכות חנוכה (סי' תרפ"ב ס"ק ד'), הביא בשם

נורב שענום חיפשו לעצנום תעסוקות שונות

וכושונות, כדי להעביר את הזמן. יום אחד

החליטו "להתלבש" על העיור הזה וללכוד אותו

במלכודת שלהם...

הללו את ה' כל גויים שבחוהו כל האומים, כי גבר עלינו חסדו". ויש להבין מדוע אומר דוד המלך שיהללו הגויים ואומות העולם את הקב"ה, בשעה שגבר חסדו של הקב"ה עלינו עם ישראל, והלוא אנחנו היינו צריכים להודות ולשבח על נסיו ונפלאותיו של הבורא יתברך לנו?

עיור אחד היה רגיל מידי בוקר לצאת מביתו בשעה 8:00 בדיוק עם הסל בידו לכיוון חנות המכולת, היה קונה מצרכי מזון וחוזר לביתו, הכל ללא שום ליווי ועזרה של אדם אחר, מחמת שהורגל כבר בדרך הזאת ללא חשש. והנה באותו מקום היו גרים כמה ילדים שיצאו לחופש הגדול-גדול של כחודשיים וחצי, ומרוב שעמום חיפשו לעצמם תעסוקות שונות ומשונות, כדי להעביר את הזמן. יום אחד החליטו "להתלבש" על העיור הזה וללכוד אותו במלכודת שלהם. באותו בוקר קמו מוקדם וחפרו בור בגובה של חצי מטר, בדיוק במקום שצריך לעבור העיור, כדי שיעבור ויפול, ולהם תהיה שמחה וצהלה. והנה בשעה 8:00 בדיוק, רואים הם את העיור יוצא מביתו לכיוון חנות המכולת כהרגלו, וכולם מחכים וממתנים לראות כיצד יפול דבר. אך למרבה הפלא - צעד אחד לפני שהגיע העיור לבור, נעמד, חשב מספר שניות, ולא המשיך ללכת, אלא הסתובב אחורה וחזר לביתו. כל הילדים הבינו שכנראה העיור הזה אינו אדם פשוט אלא צדיק ומיוחד, איש אלוקים קדוש, ומשמים גילו לו שחפרו לו בור.

התחרטו הילדים על מעשיהם הרעים, כיסו את הבור מיד, והמתינו לבואו שוב, כדי לבקש את סליחתו. לא עבר זמן רב ולאחר כעשר דקות יצא העיור מביתו שוב עם הסל לכיוון חנות המכולת. מיד יצאו כל הילדים לקראתו ובקשו ממנו מחילה וסליחה וכפרה על המעשה הנבזה, כי בודאי צדיק אתה וגילו לך משמים את אשר זממנו לעשות לך. העיור הביע תמיהה מוחלטת: אינני מבין מה רצונכם, אינני יודע כלל על מה אתם מדברים. אמרו לו הילדים הלוא לפני כמה דקות יצאת מביתך לחנות המכולת, ובאמצע הדרך נעמדת, האם לא בגלל שידעת כי לשפת הבור הגעת? אמר להם העיור, האמת אומר לכם שלא ידעתי שיש בור, אלא בדיוק באותו רגע נזכרתי ששכחתי את הארנק שלי בבית, לכך חזרתי לביתי להביא את הארנק...

והנמשל, פעמים רבות אומות העולם שונאי ישראל, מניחים פצצות בכל מיני מקומות וזוממים מזימות נגד עם ישראל. אבל הקב"ה ישתבח שמו לעד עושה נסים ונפלאות לעם ישראל, והפצצות לא מתפוצצות או שמתפוצצות עליהם. נמצא שפעמים אף אנו איננו מכירים כלל בנס שבורא עולם עושה לנו, כי אין אנו יודעים שהניחו שם פצצות וחומרי נפץ, ולכן איננו יודעים להודות על זאת. אולם הגויים אשר הם שזממו את המזימות, הם הם שמתפללים ולא מבינים למה לא התפוצצה הפצצה ומדוע נכשלה המזימה, עד שמשכילים לדעת שבורא עולם עושה לנו את כל הניסים הללו, ואז הם משבחים ומפארים על זאת. וזה שאומר דוד המלך, "הללו את ה' כל גויים שבחוהו כל האומים, כי גבר עלינו חסדו"!

מדוע נוודים "על המלחמות"?

לפני כארבעים שנה באחד מימי החנוכה של שנת ה'תשכ"ו הופיע הגאון ר' יוסף שלמה כהנמן זצ"ל במושב "יסודות", כדי להשתתף במסיבת חנוכה הבית של בית הכנסת המקומי. אמר הרב לפני הקהל: אומרים אנו בחנוכה: "על הניסים

הא"ר דאם שכח לומר על הניסים בתפילה, יאמר "קודם יהיו לרצון", דרך בקשה יהי רצון שיעשה לנו ניסים וכו', ע"כ.

האם הכוונה קודם יהיו לרצון הראשון, דהיינו מיד אחרי המברך את עמו ישראל בשלום, או הכוונה קודם יהיו לרצון השני, דהיינו בסוף אלקי נצור? תשובה: הראשון.

נפלה המזוזה לפני הדלקת נ"ח

יז) שאלה: מעשה היה שנפלה המזוזה לפני הדלקת נר חנוכה, ושאלתי מה צריך לעשות קודם, האם קודם להניח המזוזה ואח"כ להדליק נר חנוכה, או להיפך? תשובה: עיין או"ח סימן תרפ"ז סעיף ב'.

אוצר היסודות והחקירות

מרבתינו מעתיקי השמועה

בכל חלקי התורה

מנורה - דישונה

דישון מזבח הפנימי, והמנורה - לא נהנין ולא מועלין (משנה מעילה יא, ב).

דישון המנורה והטבת הנרות בבוקר ובין הערבים מצות עשה שנאמר (שמות כז, כא) 'יערוך אותו אהרן ובניו', והדלקת הנרות דוחה את השבת ואת הטומאה כקרבנות שקבוע להן זמן שנאמר (שם, כ) 'להעלות נר תמיד' (רמב"ם פ"ג מהל' תמידין ומוספין ה"י).

מהו דישון המנורה, כל נר שכבה מסיר הפתילה וכל השמן שבנר ומקנחו ונותן בו פתילה אחרת ושמן אחר במידה והוא חצי לוג, וזה שהסיר משליכו במקום הדשן אצל המזבח עם דישון המזבח הפנימי והחיצון ומדליק נר שכבה, והדלקת הנרות היא הטבתם, ונר שמצאו שלא כבה מתקנו (שם ה"ב).

נאמרו שני דינים בדישון המנורה: א. מצות הטבת הנרות, שמחמת כן צריך לקחת הדשן, ולקנח המנורה יפה [והיינו דין מצד המנורה, שצריך להטיבה ולתקנה]. ב. על הדשן של המנורה יש חלות דין דישון, כפי שמצאנו בדישון מזבח החיצון, שהמצוה היא בדשן עצמו, שידשן ויניח אצל המזבח [ושם אין את הדין הראשון].

חידושי הגרי"ז (זכחים יא, ז ד"ה והנה צעיקר), פניני רבינו הגרי"ז (עמ' תרכה), קיעורי הגר"ז פ"ד פונדסקי (זכחים יא, ז אות קיט).

מנורה - הדלקתה

הדלקה לאו עבודה היא. ולא, והתניא: 'ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח וערכו עצים על האש' (ויקרא א, ז) - לימד על הצתת אליתא שלא תהא אלא בכהן כשר ובכלי שרת. הצתת אליתא - עבודה היא, הדלקה - לאו עבודה היא (יומא כד, ב).

וכן הדלקת הנרות כשירה בזרים לפיכך אם הטיב הכהן את הנרות והוציאן לחוץ מותר לזר להדליקן (רמב"ם פ"ט מהל' ביאת המקדש ה"ז). א"א הפליג כשאמר מותר לזר להדליקן אלא שאם הדליקן כשירות

ועל המלחמות... (בנוסח אשכנז). תמוה הדבר, מדוע מודים אנו על המלחמות, מתאים היה יותר להודות "על הניצחונות", וכי אוהבי מלחמות אנחנו? השיב הרב, "להודות על הניצחונות - מוקדם מדאי. מלחמת יון - מלחמת הקדושה בטומאה - עוד לא הסתיימה. בינתיים אנו מודים על עצם הדבר שאנו נלחמים. על שבכל המצבים הקשים ביותר, יהודים אינם נכנעים אלא נלחמים בעוז על יהדותם..."

נועשה בזמנו של הגאון רבי יהונתן אייבשיץ

זצ"ל, שהנושל בעירו וינא היה אוהב מאוד

לקרוא ולהתעניין בספרי התלמוד שלנו. והנה יום

אחד קרא הנושל בגמרא...

מצות הדלקת נרות חנוכה, וכן כל שאר המצוות שמדברי חכמים, אף על פי שאינן מן התורה, בכל זאת אצל הקב"ה מעלתן גדולה כאילו הן מצוות מן התורה, וכמו שכתוב במדרש תנחומא (פרשת נשא סימן כט): אל יאמר אדם, אינני מקיים מצוות חכמים, הואיל ואינן מן התורה. אמר הקדוש ברוך הוא, בְּנִי, אין אתם רשאים לומר כך, אלא כל מה שגוזרים עליכם חכמים, תהיו מקיימים, שנאמר (ודברים פרק יז פסוק י יא): "ועשית על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". וכל כך למה? שאפילו אני מסכים על דבריהם! שנאמר (איוב פרק כב פסוק כח): "ותגזר אומר ויקם לך". תדע לך, שהרי יעקב אבינו בשעה שברך את מנשה ואפרים, מה כתוב שם? (בראשית פרק מח פסוק כ) "וישם את אפרים לפני מנשה", הקדים את הקטן אפרים לפני הגדול מנשה, וקיים הקדוש ברוך הוא את גזרתו של יעקב. אימתי? בקרבנות הנשיאים שזכה והקריב שבט אפרים תחלה, שנאמר: "ביום השביעי נשיא לבני אפרים", ואחר כך: "ביום השמיני נשיא לבני מנשה".

ומעשה בזמנו של הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל, שהמושל בעירו וינא היה אוהב מאוד לקרוא ולהתעניין בספרי התלמוד שלנו. והנה יום אחד קרא המושל בגמרא מסכת ברכות (דף ד עמוד ב): 'כל העובר על דברי חכמים, חייב מיתה'. התפלא מאוד על זה, והזמין אליו את הגאון רבי יהונתן, כדי שיפרש לו את הכתוב. כשבא הרב, שאלו המושל כיצד יתכן שאדם שעובר על דברי חכמים חייב מיתה, ואילו העובר על דברי הקב"ה, במקרים רבים אינו חייב מיתה, כגון העובר על מצוות עשה או האוכל נבלות וטרפות וכל כיוצא בזה, שאינו חייב מיתה אלא מלקות ארבעים?

אמר לו הרב, הנה אדוני מושל גדול ונכבד וקרוב למלכות, אם תגזור עלי כעת - 'צא מפני!' ולא אציית לפקודתך - אף על פי שיש בידך להכות אותי או לאסרני במאסר, מכל מקום אם תהרגני, גם עליך תעבור כוס החמה והזעם מאת המלך, ויעניש אותך בעונש גדול. אבל אם יעיז אדם ההולך מחוץ לארמון, להכנס ללא רשות לארמון של אדוני המושל, והחייל שעומד על המשמר הניצב בפתח שער הארמון, יצחק אליו לבל יכנס, והוא לא ישמע בקול החייל, ויירה עליו החייל מתוך רובהו ויהרגהו, בודאי שהחייל השומר לא יענש, ואף גם ישבחו אותו שהוא כאיש גבור חיל העומד על משמרתו כראוי. והסיבה לכך, שאם לא תהיה רשות לחייל לעשות משפט חרוץ, לשוא שקד שומר, כי יתעללו בו כל הפוחזים כרצונם, כיון שאינו אלא חייל פשוט. לא כן אדוני המושל, אשר עוצם גדלותו ומעלת כבודו היא כבר לשמירה טבעית, אינך צריך רשות לעשות דין לעצמך ולהרוג את כל מי שלא יציית לפקודתך.

כן הדבר בדברי חכמינו ז"ל העושים משמרת לדברי תורתנו הקדושה והנפלאה, הרי הם בגדר שומרי משמרת הקודש, ולכן ביותר צריכים שמירה על דבריהם, לבל יזידו אנשי לצון לעבור על דבריהם. לכן פעמים עשו חכמים חיזוק לדבריהם יותר משל דברי תורה, ועונשם חמור יותר מדברי תורה, אשר בלאו הכי נשמרים גם בלי עונש חמור.

כך נוצטיירים המכביים בעיני החברה הישראלית

בת זמנינו: קבוצת בריונים בעלי שרירים, אולי

כדוגמות אותם חברי נבחרת "נוכב"י תל אביב..."

"בניצחון המכבים נזמר נזמרה, על האויבים במהרה נתגברה, ירושלים קמה לתחיה... האירו, הדליקו, נרות חנוכה רבים, על הנסים ועל הנפלאות, אשר חוללו המכבים..."

כך שרה לה במרץ חבורת צעירים נלהבת.

כן, כך מצטיירים המכביים בעיני החברה הישראלית בת זמנינו: קבוצת בריונים בעלי שרירים, אולי כדוגמת אותם חברי נבחרת "מכב"י תל אביב" או "מכב"י חיפה". אותם בריונים בכח הזרוע הלכו להלחם ביוונים החזקים, והצליחו להביס אותם, ולהביא לעם היהודי עצמאות מדינית. כן, זוהי התמונה

(ראב"ד שם).

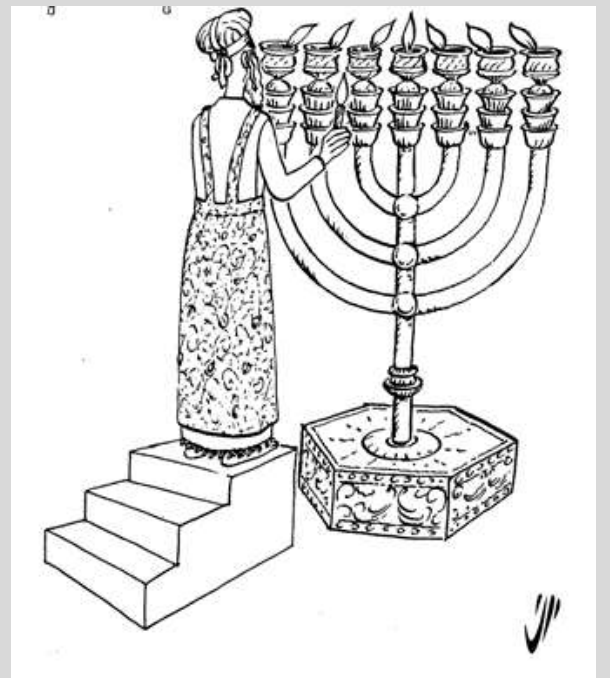
מה שהדלקה אינה עבודה, ולדעת הרמב"ם (שם) כשרה בזר, הכוונה שמעשה ההדלקה אינו נחשב עבודה, אבל מה שדולקת המנורה זהו עיקר מצותה, ונחשבת עבודה.

הגר"א קוטלר (אוסף חידושי תורה, סי' ג אות א), וראה עוד בצרכת מרדכי (שבת עמ' רנד).

כנורה - מידת

השכון

נרות דכתיב (שמות ל, ח) 'בין הערבים', הכי נמי דכולי יומא כשר. שאני התם, דכתיב (שם כז, כא) 'מערב (ו)עד בקר', ותניא: 'מערב (ו)עד בקר' - תן לה מדתה שתהא דולקת והולכת מערב ועד בקר. דבר אחר: אין לך עבודה כשרה מערב ועד בקר אלא זו בלבד (זבחים יא, ב).

האם הוא רק דין שצריך שתהיה דולקת כל הלילה, או שהוא שיעור בשמן שצריך לתת במנורה.

חידושי הגרי"ז (סס ד"ה ותניא). [וראה עוד באסיפת שמועות (חנוכה עמ' לד הערה ו)].

שמחת התורה

שו"ת בעיני הפרשה והמועד

מתוך כתבי הגרי"ש סטורץ שליט"א

נוהו גדר צערו של יעקב שיצא לחוץ לארץ, ונוה

היתה נחמתו של הקב"ה?

'ויאמר אנכי האל אלהי אביך אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם'. 'אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה ויוסף ישית ידו על עיניך'. (מו ג-ד).

ופירש רש"י, וז"ל: 'אל תירא מרדה מצרימה. לפי שהיה מיצר על שנזקק לצאת לחוצה לארץ'. 'ואנכי אעלך. הבטיחו להיות נקבר בארץ'. עכ"ל.

יש לבאר מה היה צערו לרדת מצרים, ובמה נחמו במה שיקבר בארץ, ויהיה לגוי גדול, ויוסף ישית ידו על עיניו. ולכאורה אם הצער היה על שנמנע ממנו מצות ישוב ארץ ישראל, כיצד נתנחם בהבטחות הללו. ועוד מדוע היה ירא, ומשמע שהיה מיצר מחמת יראה, והנחמה היתה אל תירא מחמת הבטחות הללו. וכן יש לבאר מדוע בצאתו אל לבן לא היה מיצר כן, ולא הבטיחו הבטחות הללו.

א. היונתן תרגם: 'לא תדחל מלמיות למצרים על עיסק שעבודא די פסקית עם אברהם, ארום לעם סגי אשוניך תמן'. ומשמע שהיה מיצר משום שהבין שמתחיל שיעבוד מצרים. ונראה שאמר לו הקב"ה כיון שהפרו ורבו של ישראל היה תלוי בשיעבוד, כדכתיב (שמות א יב): 'וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ', ושבט לוי שלא היו בשיעבוד לא נתרבו, ולכן הנחמה היתה שהשיעבוד טוב עבורך, דרך כך ניתן להגיע לתכלית של גוי גדול, וס' ריבוא שהוא שלמות הנשמות של האומה הישראלית. ואפשר שלכן הוסיף לו ויוסף ישית ידך, והיינו שתהיה מטתך שלמה, וגם יוסף יכלל בין השבטים, ותלמד עימו ועם בנו תורה. ובכך יושלם האומה הישראלית כראוי. וכן מה שהיה ירא מצד מחילות ושעפר מצרים מרחשים כינים, הבטיחו שיקבר בארץ ישראל.

ב. וכן ביאר החזקוני, וז"ל: 'לפי שהיה יעקב מתיירא ואומר עכשיו שאני יורד למצרים, קרבו הימים שנאמר לזקני גזירת שעבוד ועינוי על זרעי בארץ לא להם. אמר לו הקב"ה אל תירא מרדה מצרימה, אם לאביך הזהרתי, באתי לך להבטיחך אם קרבו ימי שעבוד ועינוי, גם קרבה הברכה שברכתי את זקנך 'ואעשך לגוי גדול'. היינו 'כי לגוי גדול אשימך שם'. עכ"ל.

ג. האלשיך ביאר, וז"ל: 'אך על הראשונה אל תירא ממנין רד"ה שרמז לך

שמערכת החינוך בימינו דואגת להעביר לחניכיה, מתוך סילוף היסטורי מכוון. כבר מגיל הגן יודעים הילדים לספר על גבורתם של המכבי'ים, אך האם טרח מישהו לספר להם כי מאבקם של המכבי'ים היה דווקא על שמירת התורה והמצוות? האם ידעו אותם מישהו כי ראשי התיבות של המילה מכבי'ים הם: "מי כמוך באלים ה'?"

בתפילות החנוכה אנו מוספים: "בימי מתתיה בן יוחנן... כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל לשכחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, רבת את ריבם, דנת את דינם, נקמת את נקמתם, מסרת גיבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, ורשעים ביד צדיקים, וטמאים ביד טהורים, וזדים ביד עוסקי תורתך..."

אכן, לא מלחמה של קבוצת בריונים השואפת לעצמאות מדינית, אלא קובץ של יהודים "פנאטים", האדוקים בשמירת התורה והמצוות, שאינם רוצים לקבל את התרבות היוונית המתפשטת בקרב העם היהודי, ומחליטים החלטה אבסורדית - ללכת ולהלחם נגד הצבא היווני החזק, מלחמה שסיכויי הצלחתה אבודים מראש. ואז מתרחש הנס הגדול של הניצחון במלחמה, שבו מוסר הקב"ה בדרך נסית את הרבים והגיבורים ביד המעטים והחלשים, כמסופר לעיל.

נס זה נקבע לחוג לדורות, לא בגלל גודל הנס, שהרי ניסים גדולים ממנו ארעו לעם היהודי במהלך ההיסטוריה, אלא בגלל סמליותו: הוא למעשה מסמל את המלחמה של הקדושה נגד הטומאה, את חוסר הכניעה למול כל אותם גורמים המנסים להפוך את עם ישראל לעם ככל העמים, ולעקור ממנו את יהדותו.

הוא בא מבית הספר בערב חנוכה ושאל: "אבא,

המכבים היו דתיים?" רוני הוא בחור פיקח, ומויד

הבין שנקלע לצרה...

מן העיתונות: "הולך אני באחד מימי החנוכה ברחוב, ופוגש את רוני, חברי מתקופת הלימודים באוניברסיטה. הוא מציג לפני את בנו ואומר בגאווה: הילד הזה עושה לי צרות!

- מהן הצרות שעושה הילד?

- הוא בא מבית הספר בערב חנוכה ושאל: "אבא, המכבים היו דתיים?" רוני הוא בחור פיקח, ומיד הבין שנקלע לצרה. הוא מנסה לצאת מן הענין על ידי פיזור מסך עשן: "אז עוד לא היה דבר כזה", הוא אומר.

- "אז למה מתתיהו הרג את האיש שרצה להקריב [...]?"

- "טוב, המכבים היו דתיים", נכנע רוני.

- "אז אם היית בזמן המכבים היית נלחם נגדם?"

- "לא!" ומיד הוסיף כדי לקדם רעה אפשרית - "כי הם יהודים".

- "אבל כמו שאני מכיר אותך (תשמעו שפה!) לא היית מצטרף אליהם".

- "אני לא יכול לדעת מה הייתי עושה אילו הייתי אז. אולי בכלל הייתי מישהו אחר?"

- "אז נדבר על עכשיו. למה אנו חוגגים את הנצחון של הדתיים?"

- "זה היה נצחון לאומי כללי, לא רק של הדתיים".

הילד מחייך, ניכר שהוא הכין היטב את המלכודת מראש. "ככה? ומהו שכתוב על הסביבון נ'ס ג'דול ה'יה פ'ה? זה לא הנס של פך השמן? זה לא בחנוכת המקדש? מה עשו במקדש, התפללו?" חברי ידע מראש שהוא נקלע לצרה, הוא פיקח ובנו פיקח כמותו. וחברי ידע שהילד צודק ושאלן טעם להתפתל.

- "אתה צודק מיקי", הוא אומר, "אנחנו לא עקבים".

הילד מביט אליו במבט של מחנך ואומר: "אז הגיע הזמן שתתחיל להיות עקבי".

- "גם בזה אתה צודק", אומר האב, ומבין שהמערכה אבודה... (ועד כאן מתוך

יוסף באומרו רדה אלי כמפורש למעלה, שיהיה מוראך כי שם לא תזכה לרבויו הזרע כאשר בארץ. ומה גם במה שכתבנו שהיה אפשר לו להרהר ולומר, כי למען יזכה אברהם לבנים נאמר לו לך אל הארץ וכו' ואעשך לגוי גדול, אמר לו אל תירא מזה, כי הלא לגוי גדול אשימך שם, לומר כי מה שאמרתי לאברהם ואעשך לגוי גדול, אינו שהגוי גדול יולדו בארץ, כי אם ששם יעשנו מוכן לצאת ממנו גוי גדול, כי שם יתן לו את יצחק המוכן להתקיים בזרעו ברכת אברהם, אך מציאות הגוי גדול אשימך שם.

וטעם הדבר אחשוב רמזו ז"ל (בראשית רבה פרשה לט רמז יד) באומרו: ואעשך לגוי גדול, אותו גוי שנאמר עליו כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו, אוציא ממך. והוא מאמרנו בטעם גלות מצרים, כי הוצרכו ישראל לרדת מצרימה אשר היה כור הברזל למען כהתוך כסף בתוך כור יותכו בעינוי ההוא ויצרפו ויתלבנו, כי יהיה כח טומאת מצרימה קולט את הזוהמא, הם סיגים מכסף אשר בס, עיקר זוהמת נחש. והזוכים במירוק - עד גדר שמאז עד מתן תורה תספיק לפסוק זוהמתן - יתדבקו במלכם היא שכינה אשר עמהם. ועל כן לא יצאו כי אם אחד מחמשה או מחמשים או מחמש מאות אשר הם גוי גדול האיכות, ויצדק בהם גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו. על כן הוצרך יהיו שם כי שם תהיה הכנת היותם גוי גדול כמדובר.

ועל השנית למה לא השלים יעקב הגרות בארץ כיצחק, ויונח שקט על שמריו, ובגולה לא ילך כי אם זרעו אחרי מות אביהם, אמר אליו אנכי ארד עמך כו', לומר אם אינך הולך עם זרעך הלא תאבד תקות גאולת בניך חלילה, כי ישקעו בטומאת מצרים ואין מקימם, על כן צריך שכינה עמהם, מחופפת עליהם כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף, בל תשלוט במ טומאת מצרים. עכ"ל.

ד. באור החיים ביאר, וז"ל: 'צריך לדעת מה הוא המורא שהיה ליעקב בירידת מצרים. ואם מורא הגלות אם כן מה הוא כוונת ה' באומרו אל תירא במה מסיר ממנו המורא. ואם כוונתו שלא יהיה גלות שם, מצינו שלא כן היה כי שם נשתעבדו בניו בעינוי ועבודה קשה. עוד קשה אומרו כי לגוי גדול מה נתינת טעם זה להסרת המורא. עוד צריך לדעת אומרו לגוי גדול אשימך שם ולמה לא ישימהו גוי גדול במקום אחר. עוד צריך לדעת למה אמר לגוי, ולא אמר כי גוי גדול אשימך וגו'.

אכן כוונת הכתוב הוא לצד מה שקדם מההודעה להאבות כי נגזרה גזירת הגלות עליהם דכתיב (בראשית טו) כי גר יהי' זרעך וגו', ומן הסתם יגיד אברהם לבניו, וכן הוא מפורש בדבריהם ז"ל (ב"ר פ"ב) אשר על כן כשראה יעקב שבר במצרים כי שם יסבלו בניו הגלות, לזה כשירד ירא לנפשו כי יתחיל הגלות ממנו, גם ירא היה שמא יקבר שם בארץ טמאה. אשר על כן נגלה אליו ה', ואמר לו אנכי אלהי אביך נתכוון באמירה זו כי כשם שאביך לא טעם טעם שעבוד ועינוי, כמו כן אתה אל תירא הגם שאתה יורד מצרימה. ולצד שיחשוב יעקב לחזור ולעלות ממצרים כשימצא שעת הכושר והוא אחר עבור שנת רעב והבטחתו יתברך שאומר לו אל תירא היא על זמן מועט שיהיה שם, לזה גמר אומר כי לגוי גדול אשימך שם פירוש רוצה אני לשום אותך שם לצורך גוי גדול. ולהשכיל על דבר אקדים אמרי קדוש הוא הרשב"י ואנשי סודו וליקוטי תורה מקץ) שאמרו כי טעם הגלויות הוא לברר חלקי הקדושה המפוזרים בענפי הקליפה, וכי במצרים להיותה מלאה גלולים ושם תוקף הטומאה, שם הוא שביית חלקי הקדושה הרבים והעצומים. כי לערך גודל הטומאה יהיה בקרבה חלקי הקדושה, וזה היה מיום שחטא אדם הראשון שלטה שפחה רעה בניצוצי הקדושה, ועיני כל ישראל על זה בכל הגלויות ובפרט בגלות מצרים. והוסיפו לומר ז"ל (שם וישב) כי עם היוצא מארץ מצרים העומד על הר סיני, הוא העם שהיה שבו בתוך קליפת מצרים, ואליו אמר משה נביא ה' (דברים ד' ח') ומי גוי גדול וגו'. ולזה עצמו יכוין ה' בדברו עם יעקב טעם שמסכים על ישיבת יעקב במצרים הוא לסיבת גוי גדול אשר הוא אבוד שם בקליפת מצרים וצריך הוא להוציאו משם, וזולת ירדת יעקב אין תקוה לזה כי בעוצם קדושתו ישאב כל ענפי הקדושה אשר שם מה שאין זולתו יכול עשוהו. ולזה תמצא שאמרו ז"ל (ב"ר פ"ע"ט) שלא מת יעקב אבינו עד שראה ס' ריבוא יוצאי חלציו, ואותם ס' ריבוא נתענו שם אחר כך ונצרכו בכור הברזל בעוני מצרים ויצאו מזוקקים. וממוצא דבר הרגיש יעקב כי רצונו יתברך לשבת שם יעקב ובהבטחת כי לא יירא מעבור עליו שעבוד ועינוי, ועודנו בצער קבורת הארץ לזה אמר אנכי ארד עמך וגו' ואנכי אעלך וגו'.

עוד יכוין לומר לו טעם אשר חפץ הוא שיתקיים השעבוד והעינוי במצרים שבה יהיה הדבר כבוד על בניו כי לגוי גדול וגו' שהוא שם ומוכרח הדבר להיות כן. עכ"ל.

ה. בבית הלוי ביאר, וז"ל: 'יש להבין כפל הדברים אעלך גם עלה. וי"ל דיעקב הבין וידע דירידתו למצרים זו היא ההתחלה של הגלות שנגזר על בניו בברית בין הבתרים, ויהיו זרעו נצרכים להיות במצרים ת' שנה בשיעבוד, וע"כ נתיירא מאד מירידתו. דאע"ג דעיקר ענין של הגלות היה מוכרח, ויעקב קבלו על עצמו באהבה בעת שקנה הבכורה מעשו להיות הוא העומד במקומו שהוא יהיה הבכור, ויחול עליו כל חוב השיעבוד

הספר ימי החנוכה בהלכה ובאגדה.

דנו של גלבע קפא בעורקיו. החצוף הזה, בנו בכורו, עוד לא עומד על דעתו וכבר מתחיל לפשפש בכיסי אביו...

(סיפור אמיתי)

יש מקצוע אחד, קדמון מאד, נעוץ בשחר בריאת העולם, קשה, מפרך, מסגף, עם המון תיסכולים וכישלונות, וכדי להצליח בו צריך לדעת ה-מ-ו-ו-י. הסברים בהמשך.

כדי לנהוג במכונית, עלינו לעבור קורס תיאורטי מזורז בהכרת התמרוקים, ואחר כך קורס ממושך של הכרת המכונית ונהיגה בה בתנאי שטח שונים, אחר כך מגיע היום הגדול - הטסט. הצלחת - יופי. לא הצלחת? לא נורא תמותין לתאריך של הטסט הבא.

נהגים לא חסרים בעולם, ומקצוע זה איננו דורש ידע מיוחד, מספיקים רמה טכנית פשוטה, קואורדינציה וכוח ריכוז סביר.

אבל כדי להיות רופא... זה כבר עסק מסובך שדורש שנות לימוד רבות וקשות, סטאז' ממושך, ורק אז יכול הרופא הצעיר להיכנס בשערי המחלקה כפיגורה מן המניין. וגם זה לא תמיד, היות וחלק מן הרופאים מעוניינים בהתמחות ספציפית, אזי הם שוב נאלצים לעבור עוד מספר שנות התמחות, ואין דומה רופא עיניים לרופא כליות או לכירורג.

כנ"ל טייסים, סנדלרים, חייטים.

כנ"ל פסיכולוגים, עובדים סוציאליים, נגרים.

כנ"ל מורים. כן, כמעט כל מקצוע מצוי דורש מן האדם הממוצע מיומנות, ידענות, ותעודה המעידה על כישוריו, אחרת אין לו מה לחפש בשדות התעסוקה, והוא על פי רוב ייענה בשלילה בכל מקום עבודה.

רק מקצוע אחד שדורש מומחיות, מיומנות, מעוף, כושר יצירה, סבלנות, רגישות, ועוד ועוד, רובם נכנסים אליו ללא כל הכשרה מוקדמת - הורים.

מרבית ההורים הצעירים חווים ולומדים על בשרם, את הגיונותיו ושיטותיו של ה"מקצוע" התובעני הזה, המתיש, ואשר דורש מהם להעמיד ילד מחונך, מנומס, ירא שמים, ושואף לגדול בתורה. מלחמת התשה.

לא יאומן כי יסופר, מקצוע כל כך מסובך, מורכב, העשוי משלוש משמרות ביום, ואף אחד במקומותינו איננו יכול לנפנף בתעודת הסמכה בנ"ל.

מעניין, מוזר, לא פשוט.

ברשותכם ניגע כאן רק בחלק זעיר מן המכלול האדיר של המיומנויות והרגישות שהורה זקוק להם. חלק זעיר אמרנו, אבל מאד מאד משמעותי.

אבנר גלבע היה סוכן ביטוח מצליח ומוכשר. גלגל ההצלחה היה צמוד אליו, ועסקי הביטוח שלו חבקו כמעט הכל. החל ממכוניות, משאיות, חנויות, מפעלים ובתי מסחר. שמו הטוב הלך לפניו ועשה עבורו עבודה טובה. הפלאפון שלו לא חדל לצלצל החל מ- 6:00 בבוקר וכלה בשעות הקטנות של הלילה. משרד "גלבע ביטוחים" העסיק 25 עובדים ומזכירות, ואבנר כמוסבן היה הרוח החיה בו.

עד כאן הפאן המקצועי.

בנוסף לעיסוקיו כסוכן ביטוח רב זרועות, אבנר גלבע היה נשוי למרגלית ולהם ארבעה ילדים. הבכור משה בן התשע, ולאחריו שלוש אחיות קטנות. למותר לציין, שלוח הזמנים הצפוף של מר גלבע לא בדיוק הלם את הצרכים הבסיסיים של חינוך ילדיו...

תשומת לב, הו... תשומת לב.

ערב אחד בשעה 8:30 הגיע אבנר גלבע הביתה, תשוש למדי, קצר-רוח ודי זועף על התנהלותה של עיסקת ביטוח שעמדה בפני פיצוץ.

והגלות, כדי שע"י כן יזכה אח"כ בברכות אברהם ובארץ ישראל ובבית המקדש. מ"מ סבור היה שיהיה הגלות במדינה אחרת לא במצרים רבת הטומאה ומלאה גלולים, עד שקראה הכתוב (פר' מקץ) ערות הארץ. וכיון שנתודע לו שיהיה הגלות במצרים נתיירא שמא לא יוכלו בניו להיות במצרים כל כך שנים בשיעבוד וישארו בקדושתן, ואולי חלילה ישתקעו בטומאתן של מצרים עד ששוב לא יהיו ראויים להגאל כלל לעולם. וזהו שאמר לו הקב"ה הוא אל תירא מרדה מצרימה, דלשון יראה נופל על דבר שהוא בספק, אבל דבר שהוא בהכרח אינו נופל בו לשון יראה רק לשון דאגה. ועל עיקר הגלות לא שייך יראה, ורק על המקום שיהיה הגלות דיכול להיות גם במדינה אחרת שייך לשון יראה. ואמר לו אל תירא גו' אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה. הבטיחו שלא יניחם להתקלקל לגמרי, ואם יצטרכו יוציאים גם קודם שיושלם הזמן, דנגאלו תוך הזמן, שאם היו שם עוד זמן מה היו משוקעים בטומאה ולא היו ראויים להגאל לעולם, והוציאים באמצע הזמן כדי שיוכלו להגאל בביאת משיח כשישלימו כל החשבון. וזהו אעלך גם עלה.

גם עוד ביאור בכוונת הכתוב דכאן באה לו ההבטחה הגדולה שבכל ההבטחות, שיהיה נקרא שמו על ישראל. והכוונה בזה דלעולם לא יפרסם שם כבודו בעולם ע"י מעשה היוצא חוץ מדרך הטבע רק באמצעות צורך ישועתן של ישראל, וע"י ישועת ישראל יתפרסם שם כבודו בכל העולם. ובכל מעשה ובכל זמן שיהיו ישראל בשפלות חלילה ממילא יהיה גם כבודו בהסתתר ובהעלם, וזהו שאמר לו אנכי ארד עמך מצרימה, דכל זמן שאתה תהיה בירידה גם כבודי אינו נגלה בעולם. וזהו שנקרא בדרך משל שירד עמו למצרים, על דרך מאמר הכתוב (תהלים צא) 'עמו אנכי בצרה'. ואנכי אעלך גם עלה, כשאהיה מעלה אותך אז ע"י עלייתך יתפרסם גם שמי בכל הגוים ויהיה עליה לכבודי. וזהו ג"כ כוונת חז"ל וירושלמי תענית פ"ב ה"ו) שאמרו שהקב"ה שיתף שמו עם ישראל. ונתנו משל ע"ז למפתח שחשש בעליו שלא יהיה נאבד וקשר לו שלשלת, כך הקב"ה שיתף שמו עם ישראל שלא יהיו נאבדים חלילה. והכוונה דפרסום שם כבודו שיתף שיהיה רק ע"י ישועה של ישראל, וזהו בטחון גמור שלא יאבדו חלילה. עכ"ל.

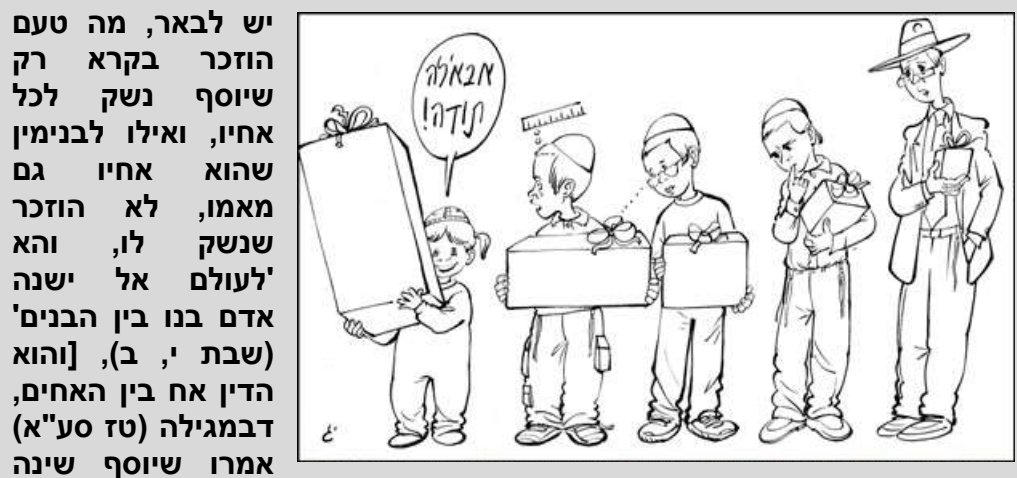
ו. המלבי"ם ביאר, וז"ל: 'ויאמר אנכי האל אלהי אביך. שאלהותי דבוק בך כמו אל אביך, ואותך אצוה לרדת מצרים, ובאשר התירא יעקב מרדת מצרים מפני ששה דברים, א"ל ה' אל תירא. א] התירא שיתערבו בניו בין המצריים, אמר כי לגוי שיהיו גוי מצוינים, כמ"ש ויהי שם לגוי מלמד שהיו ישראל מצוינים שם. ב] פן יתמעטו שם, אמר גדול. ג] פן לא תשרה שם האלהות עליו, אמר אנכי ארד עמך מצרימה. ד] כתב רבי יצחק אברבנאל שירא פן יקבר שם, אמר ואנכי אעלך. ה] פן ישארו שם בניו לעולם, אמר גם עלה בעת הגאולה. ו] פן ימות יוסף בחייו. אמר ויוסף ישית ידו על עיניך. עכ"ל.

שלום לאוהבי תורתך

שו"ת בעניני הפרשה והמועד
מתוך כתבי הגר"ש חזקיה שליט"א

מדוע לא הוזכר שיוסף נשק לבנימין? וכיצד נשק
ליהודה שהיה מנודה על תנאי?

"וינשק לכל אחיו ויבך עליהם" (מה, טו)

את בנימין לטובה, שהרי נתן לכולם חליפות שמלות 'ולבנימין נתן שלוש מאות כסף וחמש חלפת שמלות' (להלן פסוק כב), ואהא מקשי בגמ' שם: אפשר דבר שנצטער בו אותו צדיק יכשל בו]. עוד צ"ב, כיצד נשק יוסף ליהודה, הלא יהודה מנודה היה, ויוסף ידע

משה שלו עמד על כסא במטבח, וחייד לעבר אביו כשהוא מסנן מפיו שאלת מחץ: "אבא שלי ברוך הבא... אני שמח שבאת מוקדם, אבל אני רוצה לשאול אותך שאלה..."

"כן משה..."

"תגיד לי אבא כמה אתה מרוויח לשעת עבודה?"

דמו של גלבע קפא בעורקיו. החצוף הזה, בנו בכורו, עוד לא עומד על דעתו וכבר מתחיל לפשפש בכיסי אביו. תוך שניות ספורות הורד משה מן הכסא ונגרר אחר כבוד לכוון מיטתו תוך השמעת צעקות גדולות ומרות.

"חצוף שכמותך!!!!" שאג עליו אביו.

חצי שעה אחר כך, לאחר שמר גלבע המאווש סעד את לבו, הוא נזכר בתקרית המביכה והרהר "משה בני, הוא לא ילד חצוף. הוא דווקא עדין נפש. אם הוא שואל שאלה כזו, יש דברים בגו".

אבנר ניגש אל מיטת בנו העצוב, ליטף את פניו, ואמר לו "משה אני מרוויח לשעת יעוץ עסקית לפחות 20 דולר לשעה".

עיניו של הבן אורו. "יופי אבא, אז תן לי בבקשה 10 דולר..."

מפלס הזעם של אבנר גלבע שוב איים להטביע אותו. מה קורה למוישל'ה שלו, בתחילה הוא מתחקר, אחר כך הוא כבר מתחיל לדרוש.

"משה אתה מגזים. השאלה שלך הראשונה היתה חצופה והבקשה שלך הנוכחית עוד יותר גרועה, אני לא מחסיר ממך דבר. לא בגד, לא ממתק ולא אופניים, לבקש ממני 10 דולר זה פשוט חוסר דרך ארץ".

לאחר נזיפה זו שוב פנה האב המאוכזב לכסאו שבסלון ונשען עליו עמוקות, תוך עצימת עיניים מהורהרות "הילד שלי משונה היום, מאד משונה..."

דקה אחר כך הוא חזר לבנו סקרן ושואל.

"בסדר משה, אני מוכן לתת לך 10 דולר... אבל מה תעשה איתם, עסקים?"

משה בן התשע, חייד חיוך בלי כמה שיניים קידמיות אבל מלא אושר ולחש לאביו תוך ניגוב דמעותיו. "אבא תבין, יש לי 10 דולר שקיבלתי מסבתא רוחמה דמי חנוכה, עכשיו אתה נותן לי 10 דולר, ויהיו לי 20 דולר. את הכסף הזה אני אתן לך ואז אקנה ממך שעת עבודה... אבל זה בתנאי שתעבוד אצלי, רק אצלי. בלי פלאפונים, בלי לרוץ לאף מקום. אני קונה אבא את השעה שלך ב - 20 דולר, אבל אתה רק שלי בשעה הזו... עשינו עסקה אבא?".

אבנר גלבע חשב שהוא מתעלף, הבן החביב שלו נותן לו שיעור מוסר פולח לבבות, ועוד מוכן לשלם על כך...

הסיפור הזה הוא מעשה שהיה, ללמדנו שיש ילדים שגדלים ליד אבא שלא מורגש מספיק. ילדים שלא זוכים לזמן איכות של אבהות הכל כך דרוש, כדי לעצב את אישיות הילד ולבנות בו תחושת בטחון שהוא כה זקוק לה.

ולא כולם חכמים מקוריים ונבונים כמו משה גלבע בן ה - 9 שהצליח לקנות "שעת -אבא" ב - 20 דולר (קובי לוי, העיתונאי 3).

ושננתם לבניך

טיפ שבועי בנושאי קריאה ולמידה

מהרב אברהם יעקב זובין שליט"א

כתב רש"י

חבא וחמא יקרים

ילדים רבים מתקשים להתקדם בלימודים בגלל הקושי לקרוא ולזהות את האותיות של כתב רש"י.

למרות שילדים בגילם קוראים מזוין כתב רש"י, יתכן מאוד שהילד שלכם לא מזהה אותו ולא יכול להתקדם בקצב של הכיתה. חברים שלו מתקדמים והוא מרגיש תקוע. או שהוא משוכנע או שהוא שכנע את עצמו או שהוא אהב, שכתב רש"י זה לא צבצילו. אני לא יכול ללמוד ספה נוספת.

אז הורים יקרים יס לי עצורכם בקורה טובה! בכתב רש"י יש רק 8 אותיות שאינן דומות לכתב עברי הרגיל, שבו עם עצמכם עם דף של אותיות א-ב רגיל, עוד דף של אותיות כתב רש"י והקיפו כל אות שונה. תראו שישנן רק 8 אותיות! ביום אחד תוכלו לעזור לו לדעת לקרוא גם כתב רש"י בקצב סביר ולאט לאט הוא ישתפר.

זה לא קשה, קחו אותו לידיים תשכנעו אותו שזה גם צבצילו.

בהצלחה ולהתראות בטיפ הבא.

ניתן לשלוח שאלות בענייני קריאה ולמידה [לכתובת lintop200@gmail.com], ובמידה ויש בשאלה ענין ציבורי, נפרסם השאלה והתשובה.

מנדוי זה [רש"י לעיל (מד, לב) אקרא 'כי עבדך ערב את הנער'], ומנודה אסור לישב בד' אמותיו (נדרים ה, א שו"ע יו"ד שלד, ב). ואף שנידוי על תנאי היה, מ"מ הא מבואר במכות (יא, ב) שנידוי על תנאי 'אם לא יביא' חל, ואינו מתבטל, וילפינן לה מיהודה כאן, עיי"ש.

תירוץ א. נידה עצמו רק בעולם הבא

בשו"ת תשב"ץ (ח"ב סי' ע"ב) הקשה שאם נדוי של יהודה לא הופר היאך היו יושבים תוך ארבע אמותיו ומקרא מלא הוא וינשק לכל אחיו וכו' ויוסף כבר הגיד לו יהודה נדוי, 'וחטאתי לאבי כל הימים' ומה בהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה ע"י צדיקים עצמם לכ"ש.

וכותב התשב"ץ, ומה שנראה בזה שיהודה לא נדה עצמו בעולם הזה כלל, וכן מצאתי בב"ר וחטאתי לאבי כל הימים לעוה"ב שכלו ימים כלומר שאין בו לילות כדכתיב לא יבוא עוד שמשך וכו' וכיון שלא נדה בעה"ז לא היה צריך להפרה בעה"ז ונדוי בעה"ב לא היה ביד שום אדם להתירו שאין מתירין הנדר קודם שיחול ועד שמת לא חל הנדר ומפני זה היו עצמותיו מגולגלים בארון עד שבקש עליו רחמים מרע"ה ומ"מ שפיר מוכחים מהתם דנדוי לעוה"ב אפילו על תנאי צריך הפרה מדחל נדוי של יהודה.

אמנם **רש"י לעיל** (מד, לב) כתב 'כי עבדך ערב את הנער' ואם תאמר למה אני נכנס לתגר יותר משאר אחי, הם כולם מבחוץ, אבל אני נתקשרתי בקשר חזק להיות מנודה בשני עולמות. ומבואר שיהודה היה מנודה גם בעולם הזה. ובאמת התשב"ץ הרגיש בזה וכתב "ומ"ש רש"י ז"ל בפ' ויגש שיהודה נתנדה בשני עולמות לא מצאתי לשון זה לא בב"ר ולא בילמדנו",

וכע"ז הקשה **ברא"ם** שם על רש"י ולא ידעתי מהיכן הוציא הרב זה שאמר שקבל עליו להיות מנודה בשני עולמות, שהרי מ"כל הימים" לא משתמע אלא העולם הבא, כדאיתא בבראשית רבה. ועוד, הרי הרב עצמו פירש בפסוק "וחטאתי לך כל הימים" בעולם הבא, ואיך כתב פה בשני עולמות.

ועי' בספר **מלל לאברהם** (לר"א סתהון, דרוש י"א) שהקשה על התשב"ץ והרא"ם שלא מצאו מקור לדברי רש"י, דבספרי מפורש איתא (וילקוט שמעוני ויגש סי' ד') וכן אמרתי לאבי שאם איני מביאו לך ומעמידו לפניך הרי אני חוטא לפניך בשני עולמות, בעולם הזה ולעולם הבא, שנאמר אם לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי כל הימים. וא"כ לפי דברי רש"י והמדרש אכתי יהיה קשה, איך נישק יוסף את יהודה.

תירוץ ב. יהודה היה מנודה רק מאביו

ובמרדכי (ב"מ רמז שנ"ד) כתב בשם הרב רבינו פרץ שאמר, נידוי של עוה"ז יש לו התרה ושל עוה"ב אין לו התרה. ומבאר המרדכי דלכך אמר הרב שאין לו היתר שהרי נכנס בנדוי הבריות בעוה"ז ובנדוי של מקום לעוה"ב ונדוי של הבריות תלוי היתרו בבריות ונידוי של מקום תלוי היתרו במקום, וכן ביהודה מצינו שהיו עצמותיו מגולגלין בארון עד דשרייה רחמנא ואותו החכם שהורה שאותו שנדה עצמו לעוה"ז ולעוה"ב היה יכול להתיר עצמו כדמר זוטרא דמשמית לנפשיה והדר שרייה לנפשיה זה טעות דמר זוטרא דמשמית לנפשיה ר"ל שלא היה נכנס בנדוי הבורא ולא בנדוי הבריות אלא היה אומר אהיה מנודה לעצמי ותולה הנדוי לרצונו להתיר לעצמו.

וע"פ זה כתב **ודרשת וחקרת** (ויגש תש"ס) לבאר דיהודה נידה את עצמו בעולם הזה, רק מאביו ולא משאר העולם, וכמו שאמר 'וחטאתי לך כל הימים', וממילא מיושב למה הותר ליוסף לנשק את יהודה, כיון שיהודה היה מנודה רק מיעקב אביו ולא משאר העולם.

תירוץ ג. משפחת המנודה מותרים עמו

ובספר **מלל לאברהם** (לר"א סתהון, דרוש י"א) כתב דהרי יש עוד הרבה דינים במנודה שאסור לישב עמו ולאכול עמו וכו', וא"כ הרי האחים וגם יעקב אביהם לכאורה לא שמרו דין זה, [וזה אחת הראיות של התשב"ץ לדבריו שאם נדוי של יהודה לא הופר היאך היו יושבים תוך ארבע אמותיו]. ומבאר שיעקב והאחים סברו כשיטת **הטור** (יו"ד סי' של"ד) שכתב "וזה דין המנודה והמאורר אין אוכלין ושותין עמו ואין יושבים בד' אמותיו חוץ מאשתו ובניו ובני ביתו שמוותרין לישב עמו". וממילא מיושב שפיר איך יעקב והאחים היו יכולים להיות בקרבתו של יהודה, והוא משום דבני משפחה יכולים לישב עמו, וא"כ מיושב ג"כ למה יוסף היה יכול לנשקו, דעל משפחה לא חל דיני נידוי.

תירוץ ד. הנידוי חל רק כשחזר יהודה ליעקב

מרן שר התורה **הגר"ח קניבסקי שליט"א** (הובא בהארות והערות, שכטר פר' מקץ) אמר ליישב דזמן חלות הנידוי של יהודה הוא רק כשחזר אל יעקב, שהרי אמר מידי תבקשנו אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לך כל הימים, והרי יהודה עדין לא חזר ולכן לא חל עליו כלל הנידוי.

סיפור ושאלה בצידו

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י

באחד הימים נחתה גזירה חמורה על כל יהודי
הנוקם, פורסם צו מלכותי, הגוזר על כל יהודי
הנומלכה, ללא יוצא מן הכלל, להיות מוגורשים
מהנומלכה, תוך שבוע ימים, ומוסיף הצו ומוזהיר,
שכל יהודי שישאר בתחומי הנומלכה לאחר
תאריך הגירוש, אחת דתו להנחית...

לכל אורך שנות ההיסטוריה, תמיד הרעו לנו הגויים, זה התחיל כבר אצל
אברהם אבינו ע"ה כשנמרוד זרקו לתוך כבשן האש, יצחק אבינו ע"ה
שישמעאל רצה להורגו, יעקב אבינו ע"ה שעשו אליפז ולבן רצו לרצחו, זה
המשיך במצרים שלאחר שיוסף הצדיק הציל את כל מצרים ממיתה ברעב ועוד
העשירים עושר רב, וכ"הכרת הטוב" נתנו המצרים לזרעו ולמשפחתו עבודת פרך
קשה ביותר ושכל בן הנולד יזרק ליאור, וכן בכל הדורות שנאו הגויים את
היהודים והרעו להם בכל אפשרות.

במדינות רבות, נהגו גויי הארצות לקיים את הלכה ש"עשו שונא ליעקב"
בפרהסיא, ורדפו את היהודים, ברדיפות קשות ואכזריות, שחיטות והריגות,
וזיכו אותם לקיים את אחת מהמצוות החשובות, מצות קידוש השם, ואילו
במדינות אחרות, נהגו לקיים את ההלכה רק בצניעה ובחדרי חדרים, כלפי חוץ
נהגו ליהודים באופן הגון וביחס יפה ושווה, לא הציקו להם כסדרם, אלא רק
מדי פעם בפעם כשהיו מתעוררים בהם כעסים או אכזבות, היו מפיגים אותם
ע"י פגיעה ביהודים, ובמדינות אחרות השתדלו לצאת לפי כל הדעות, פעמים
קיימו את ההלכה בפרהסיא, ופעמים רק בחדרי חדרים.

כך, כמנהג האחרון, נהגו גם ב"קוסטה - ריקה" לפני כמאה ושלושים שנה.
היהודים שבאו למקום, נתקבלו בעין טובה, ובסייעתא דשמיא הפריחו את
השממה, הצמיחו את הכלכלה והמסחר, עד ש"קוסטה - ריקה" הפכה מאחת
המדינות העניות, למדינה בינונית ויציבה.

באותה תקופה, חיי היהודים, ביחס למדינות האחרות, התנהלו על הצד הטוב
ביותר, הקימו במקום תלמודי תורה וישיבות, בתי כנסיות בתי מדרשות
ומקוואות, חברת עין יעקב וחברת תהלים זאגרס, חברת ביקור חולים וחברת
קוברי מתים ומנחמי אבלים, ובתי תמחוי והכנסת אורחים, כך שמלבד החסרון
העצום שעדיין לא זכינו לבנין בית מקדשינו ותפארתינו, והישיבה בארץ
טומאת העמים, לא חסרו כל טוב.

גם בהם התקיים הפסוק (דברים ט"ו י"א), "כי לא יחדל אביון מקרב הארץ",
ובני המקום היו ידועים בליבם החם והרחב, לתמוך ביד נדיבה בעניי הארץ
ובקופת רבי מאיר בעל הנס לעניי ארץ ישראל, בחולים ובנזקקים.

יהודי המקום הקפידו על קלה כבחמורה, כל עניניהם וספיקותיהם הוכרעו ע"י
רבניהם, שאף קבלו כח מהמלכות, לקבוע תקנות ולהעניש את העוברים על
מצוות התורה או תקנות הרבנים, למשכילים לא היתה שום דריסת רגל במקום,
בכל המדינה לא היה ידוע על יהודי אחד שלא שמר שבת, ולא על יהודיה אחת

מרגליות שאול

חידושים ומכתבים מגדולי הדור מתוך כתבי הגר"ש מרגליות זצ"ל

כמה שמן צריך לתת כשיש כמה אכסנאים?

בעיקר דין אכסנאי שצריך להשתתף בפרוטה א"ל הגר"ש זעפרני שליט"א
דהגר"ש (שליט"א) [זצ"ל] ס"ל שביש כמה אכסנאים צריך שיהא כמות שמן
שיהא בה שוה פרוטה לכל אכסנאי. וזה ע"פ מש"כ בסוכה כז ע"ב סוכה
שאולה ר"א פוסל וחכמים מכשירין. וטעם החכמים הוי שכתוב כל האזרח
בישראל ישבו בסוכות מלמד שכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת ופירש"י
שא"א שיהיה לכולם שלא מטי ש"פ לכל אחד כ"א ע"י שאלה וחזינן שכל שבעי'
לכם צריך שיהא לכ"א ש"פ. כ"כ במנח"ח מצוה שכ"ה סקי"א.

קביעות מקום בהדלקת נ"ח

שמעתי מהגר"ש זעפרני שליט"א שהגר"ח פלאגי בספרו מועד לכל חי סי' כז
כותב שמי שהדליק נר חנוכה בזמן ומיד אח"כ נועל ביתו ויוצא ואוכל וישן
במקום אחר שחושש לו לברכה לבטלה לפי שס"ל שעיקר ההלכה נקבע לפי יום
הבא, אך יש אחרונים שחולקים עליו וס"ל שעיקר נקבע לפי זמן ההדלקה.

הדליק בע"ש לפני הזמן וכבתה

הנה קי"ל שהדלקה עושה מצוה, מיהו כבתה אין זקוק לה ונחלקו הב"י והט"ז
מה הדין בע"ש שצריך להדליק לפני השקיעה וכבתה אי זקוק לה דהב"י כותב
שאינו זקוק לה והט"ז ס"ל שזקוק לה. ובב"י מחלקותם א"ל הנ"ל שליט"א
שהט"ז ס"ל שזה שא"א להדליק אחר שקיעה הוי סיבה שלכן הקדימו זמן
ההדלקה אבל קיום המצוה של ההדלקה לא הוה אלא בשקיעה וא"כ אי כבתה
זקוק לה.

ביאורים ב'על הניסים'

בחנוכה אומרים בעל הניסים "על עמך ישראל" ובפורים אומרים "עמד עליהם"
ובי' הפי כהן שליט"א שבחנוכה הגזירה היתה על רוחניות על כלל ישראל וזהו
על עמך ישראל ובפורים על הגוף וזהו עליהם.

עוד שמעתי דאומרים וזדים ביד עוסקי תורתך ובי' הדבר והיפוכו שהרמב"ם
בשילהי פ"א דפרה מפ' שזדים הוי מי שדן לפי דעתו ולא מן הקבלה. ואריסטו
שר"י היה כופר במה שלא הבין. ועוסקי תורתך היינו שכולם מקבל.

אי למטה מכ' אמרינן דלא שלטא בי' עינא

שמעתי מהגאון ר' אברהם צבי הכהן שליט"א ששמע בשם הרב
זילברשטיין שליט"א שהביא בשם מרן הגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל] לגבי
אלו שגרים בקרית צאנז במפלס מול תמיר שזה עשרים אמה לכיון מטה, שהן
יכולים להדליק לפי שהדין שיש חסרון למעלה מעשרים אמה זה רק בכיון
למעלה אבל לא כלפי העמק. והעיר הנ"ל שבחידושי סגיות על חנוכה למהר"י
טב חזינן לא כך לפי ששם מקשה מהי השיכות בין שתי המימרות בשבת כא'
עמוד ב', נר חנוכה שהניח למעלה מעשרים אמה פסול שלא שלטא בו עינה,
למימרא של והבור ריק וגו' איני יודע שאין בו מים מה ת"ל מים, מים אין בו
אבל נחשים ועקרבים יש בה. ותירץ שהנה קשה שכתוב בתורה שמה שראובן
השליך את יוסף לבור היה כדי להציל אותו מידם ולכאורה כיון שהיה עקרבים
בבור מהו ההצלה כאן. ומביא מדרש "תשליכו" זה עשרים אמה, וא"כ לא ראה
מה שנעשה בבור למטה מעשרים אמה ומבואר שעשרים אמה לא שלטא בי'
עינא הוי גם למטה. וצע"ג איך יפרנס מרן הגריש"א גמ' זו.

נשים חייבות בנ"ח שאף הם הוי באותו הנס

בשבת כ"ג ע"א איתא נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס.
ופירש"י שגזרו יונים על כל בתולות הנשאים להיבעל לטפסר תחילה וע"י אשה
נעשה לה נס. העירוני הגרא"צ הכהן שליט"א דמהי השיכות שאף הם הוי
באותו הנס, דזהו שייך לנצחון המלחמה, להדלקת נר חנוכה דענינו לפירסומי
הנס. ושאלתי זאת להגר"י פרבשטיין (שליט"א) [זצ"ל] וא"ל בזה דיש
משמעות בלשון הרמב"ם בפ"ג מהלכות חנוכה, דעצם עשית ד' נס לקיים מצות
חנוכה לחודיה לא היתה סיבה להדליק נר חנוכה אלא כיון שזה היה בסוף
ובגמר הניצחון של המלחמה דבקשו להדליק את הנר תיקנו זאת, ורואים זאת
בנוסח על הניסים דבסוף לאחר הנצחון אומרים והדליקו נרות בחצרות קדשך,

שלא התלבשה בצניעות.

עם פטירתו של רבם האהוב הגאון הגדול רבי גרונם נאכטוואך זצוק"ל, הרגישו המשכילים בחלל שנוצר, והבינו שהרב החדש שרק הוכתר, עדיין אין כחו רב במלחמה, ולכך הרימו ראש, והחלו להפיץ את רעיונותיהם הקלוקלים והמעוותים, והחלו להמריד את הנוער מה' ותורתו, להתרחק מהשכינה, שלא יעסקו בתורה, וימנעו מלהתפלל בבתי הכנסיות, לשמוע שיעורי תורה, ומאידיך להרחיק את השכינה מהם, ע"י פגיעה בחומות הצניעות, והרחבת גבולות הפריצות והטומאה.

לצערם ויגונם של הרבנים ויהודי המקום, ניכרה השפעתם של המשכילים, ותוך שנים ספורות הצליחו לפגוע ולקלקל את חלקו הגדול של הנוער היהודי שבמקום, שהחלו אף הם "להשכיל", ללמוד את חכמות הגויים באוניברסיטאות, להתהולל בבתי המרזח, ולהתנהג כאילו ח"ו ככל הגויים בית ישראל.

בד בבד עם התערבותם של יהודי המקום בגויי הארצות, הלכה ופרצה לה שנאת הגויים, גילויי אנטישמיות ברחבי הממלכה הלכו וגברו, היהודים היו צריכים יותר ויותר לחוש ולחשוש מפגיעתם של שכיניהם, או כל גוי אחר.

באחד הימים ניחתה גזירה חמורה על כל יהודי המקום, פורסם צו מלכותי, הגוזר על כל יהודי הממלכה, ללא יוצא מן הכלל, להיות מגורשים מהממלכה, תוך שבוע ימים, ומוסיף הצו ומזהיר, שכל יהודי שישאר בתחומי הממלכה לאחר תאריך הגירוש, אחת דתו להמית.

בתחילה ניסו ראשי העסקנים והשתדלנים, לברר האם גזירתו החמורה של המלך באה מחמת שהמלך זקוק כעת למזומנים, והוא ממתין שהיהודים יפייסוהו במתת יד נדיבה, ואם כן יש להעריך בהתאם, או שלחילופין חלילה הגזירה הינה גזירה אמיתית, מתוך שנאת ישראל כנה ומוחלטת, ואם כן יש גם לזה להעריך מיידית.

ניסו העסקנים לשחד את משרתי המלך והשרים במתת יד מכובד, ומשלא הועיל, הגדילו את המתת לסכומים עצומים עד למאוד, ולאחר שגם זאת לא הועיל אפילו לרכך במעט את הגזירה, הבינו שהפעם הגזירה היא כפשוטה, ולא יעזרו כל הנתינות שהיו רגילים בהם כבימים ימימה.

תוך כדי הדברים, נודע ליהודים סיבת הגזירה, שבימים האחרונים, חלם המלך חלום נורא, ונפשו נעגמה עליו, וכאשר שאל את הכומר לפרשו של החלום, פתר לו אותו הכומר, "שיש בו רמז משמים שהמלך חייב לגרש את כל היהודים מארצו תוך שבוע ימים, ואם לאו, חיי המלך בסכנה".

המלך שחש לחייו, לא חשב על אפשרות שאין זה כלל פתרון חלומי, אלא התגשמות חלומי של הכומר, לגרש את כל היהודים, ולכך קיבל את דברי הכומר באופן מוחלט, ובו ביום חתם על הצו המלכותי המורה על גירוש יהודי הממלכה, וכל יהודי שישאר בתחומה לאחר התאריך האחרון, אחת דתו להמית.

בכל עיר ועיר, מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע, אבל גדול ליהודים, צום בכי ומספד, שק ואפר יוצע לרבים. תפסו אומנות אבותיהם בידיהם, נתחזקו בתורה ותפילה, וקיבלו עליהם קבלות רבות.

הרבנים עוררו את הציבור, שלמרות שאינם יודעים חשבונות שמים, להכריע בבירור בשל מה באה עליהם הצרה הזאת, בכל זאת, נפסק שבבוא עת צרה ליעקב, יש לראות בשל מי ומה הרעה הזו באה, ובמקרה זה, הכתובת רשומה בבירור, התנתקותו של הנוער מלימוד התורה ושמירתה, ההרחקה מהצניעות, הגורמות ל"ישב מאחריך", שהשכינה מסתלקת מישראל, הם ודאי מהדברים שגרמו לצרה זו.

הוסיפו הרבנים ואמרו, אין אנו צריכים להגיע לווארט הידוע של הגר"ח זצ"ל, על קידוש והבדלה בין ישראל לעמים, אצלנו ראינו זאת במוחש, כשאנו הרחקנו עצמנו מהגויים, הם כיבדו אותנו והתייחסו אלינו כיאות, אך כשנתקרבו אליהם, הם כעת מרחיקים אותנו מעליהם.

לאחר תפילות מרובות, המלוות בהשתדלויות, הגיעו היהודים למסקנא, שכבר נגזרה הגזירה משמים, ויחד עם נטילת אומנות אבותיהם לשוב בתשובה שלימה, יטלו עמם את מקל הנדודים, ויחפשו לעצמם מקום חדש, בו יקפידו על לימוד התורה וקיום מצוותיה, התנהגות בצניעות, ויזהרו היטב להתרחק מהגויים בכל מה שיתאפשר.

כאשר נודעה הגזירה בכפר מרז'ינו שלחוף הים, התאספו כל בני העיירה ובראשם הרב הזקן הגאון רבי תנחום באנקשלוועפער, בביתו הרחב של ר' כטריאל רייכרשטיין ראש הקהל, אשר ידיו רב לו בלעסוק בצרכי ציבור באמונה, ודנו הדבר היאך לקדם את פני הרעה.

ר' כטריאל הציע בפני בני הקהילה את רעיונו, שישכרו אוניה גדולה שתפנה את כל בני הקהילה למדינה אחרת שבה רדיפות היהודים הם בגדר נסבלים, ושם יקימו את קהילתם המכובדת מחדש, הבעיה היחידה שהיתה בהצעה זו, היא שמחמת כן יאלצו להשאיר מאחוריהם את כל בתי הכנסיות וכן את כל אלו שנקברו בבית הקברות שבכפר.

ברירה נוספת לא היתה, והצעה טובה יותר אף לא עלתה, ולכך נתקבלה

והביאור בזה שאין די בנס הנרות, דהמהר"ל כותב שאין עושים זכר לנס אלא על שניצל בו אדם. ואשר לפ"ז א"ש דכיון דנשים הוי במלחמה אף הן יש להם שייכות לזה.

והמשמעות בלשון הר"מ הוי, שכותב בפרק הנ"ל הלכה א' והושיעם מידם והצילים וגברו בני חשמונאי הכהנים מאוד והרגום וכו' ובהלכה ב' כותב ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד וכו' והדליקו ממנו נרות המערכה ח' ימים וכו' ואח"כ כותב ומפני זה התקינו חכמים וכו' ומדליקין בהן הנרות וכו'. ובפשטות המילים "ומפני זה" קאי בין על מש"כ בהלכה א' דאיירי בענין ניצחון של המלחמה ובין על מש"כ בהלכה ב' דאיירי בנס של המנורה.

גדר מצות הדלקה בפתח הבית

א"ל הגר"ש גלבר שליט"א דיש ב' מצוות שצריכים לעשות על יד הפתח נרות חנוכה ומזוזה. מיהו יש חילוק ביניהם בגדר הדין. דבנרות חנוכה הדין הוא על הגברא להדליק נרות והמיקום הוא על יד הפתח משא"כ במזוזה יש דין על הגברא ליראות שבפתח יהא מזוזה. ונפק"מ בזה הוא באופן דגרים ב' משפחות חלוקים שאינם סמוכים זע"ז בבית אחד, ע"י מה שא' מהמשפחות קובע מזוזה נפטר השני מחובתו משא"כ בנרות חנוכה כיון שיש חובה על כאו"א להדליק אינו יוצא במה שהשני הדליק על פתח ביתו. עוד נפק"מ במי שהדליק נ"ח ואח"כ עבר דירה אינו חייב להדליק שוב נ"ח לפי שקיים חובתו כדון, אף שיש לדון שיצטרך שוב להדליק מפני החשד, ואף בזה י"ל שמפני החשד ג"כ לא יצטרך להדליק שוב מפני דהפוסקים כתבו דבזמנינו ליכא חשד דיאמרו דנוהג להדליק תוך ביתו ועוד כיון שע"י ההדלקה קבע מקום מושבו, משא"כ במזוזה מי שעבר דירה חייב לקבוע שוב מזוזה לפי שיש חובה על הגברא לראות שיהא מזוזה בפתחו.

בדין מוכר כסותו לקנות נ"ח וכו'

בפסחים צ"ט ע"ב איתא ואפי' עני בישראל וכו' ולא יפחתו לו מארבע כוסות. והרשב"ם שם בד"ה ואפי' כותב דאפילו אם לא נתנו לו גבאי צדקה ימכור את מלבושו או ילוה או ישכור עצמו בשביל יין לד' כוסות. ומצינו דין זה נמי בנר חנוכה. וא"ל הרה"ג ר' יששכר הכהן אייכהורן שליט"א להקשות דהמג"מ בפ"ד מהלכות חנוכה כותב וז"ל מצות נר חנוכה מצוה חביבה וכו' ואפילו אין לו מה לאכול אלא מן הצדקה שואל או מוכר ולוקח שמן וכו' פירש וז"ל נראה ממה ממ"ש פ"ז מהל' חו"מ שאפילו עני שבישראל לא יפחות מד' כוסות. והטעם משום פירסומי ניסא. והעיר הנ"ל דבשמחת יו"ט כתב רבנו יונה ברכות דף כ"א ע"ב בדפי הרי"ף וז"ל עיקר השמחה אינה בעבור היו"ט אלא בעבור ד' לפרסם את כל הגדולות ואת כל הנוראות שהוא עושה עמנו. וא"כ נימא שיהא דין הנ"ל באין לו כדי שיאכל שיהא לו לשמחת יו"ט שהרי שורש דינא בזה הוי לפירסומי ניסא. ושאלתי זאת למו"ר הגר"ש גלבר שליט"א ואמר לבאר דשאני היכא דהמעשה מצוה עצמו מבטא ומסמל את הנס כהדלקת הנר ושתייט ד' כוסות דזה מבטא חירות דאין דרך עבד ביין ובזה תקנו הך דין, משא"כ שמחת יו"ט אין מהות המעשה אכילת בשר אלא דמביא לתכלית זאת.

ההצעה על ידי כל בני הקהילה, אף הרב סמך את ידיו על כך וברך בברכה מיוחדת את כל העוסקים בצרכי הציבור באמונה, שיצליחו בדרכם זו ויצליחו להציל את כל בני הכפר.

עוד באותו הלילה, פנו ראש הקהל וסגנו ליוהן ביט, רב החובל של האוניה הגדולה "ביטיובן" והבטיחוהו שאם יעביר את כל בני הקהילה כחמש מאות נפש לחוף מבטחים, יקבל עשרת אלפים דינרים, סכום גדול ועצום, כסוחר ממולח, התמקח יוהן על המחיר ועל התנאים, אך לבסוף הסכים יוהן לדברים, וסוכם ביניהם, שבלילה הבא עליהם לטובה, בשעה שתים ושלשים לאחר חצות, יעלו כל בני הקהילה, הם נשיהם בניהם ובנותיהם וכל טפם על אוניתו.

בבכיות מרובות אך חרישיות, נפרדו בני הכפר מבתי הכנסיות שבהם שפכו את ליבם בתפילה זה עשרות שנים, מקברי הוריהם וסביהם שנקברו בבית הקברות שבכפר, כאשר ידעו שזו הפעם האחרונה שהם זוכים להתפלל בבתי הכנסיות ולעלות על הקברים.

וכך, בתהלוכה ארוכה שבראשה הרב הזקן ושאר נכבדי הכפר שספרי התורה בידיהם, עם מעט מאוד מטלטלים וצידה לדרך, חרש חרש עלו בני הקהילה לסירות, שהביאום לאוניה הגדולה, ותוך זמן קצר לאחר שכל בני העיירה עלו לאוניה, יצאו להפלגה.

ההפלגה לא היתה קלה, רבים מהיהודים לקו במחלת הים, וסבלו מכך קשות, שכניהם ניסו לעזרם, אך לא יכלו להועיל להם הרבה, לא היה איתם אפילו רופא אחד. רבם הקשיש עודדם באמונה, שהזדמנות זו, להיות ללא רופא, גורמת לנו לתלות מוחלטת על רופא כל בשר, שוודאי יפליא לעשות ברפואתם, ללא רופא ותרופות.

למרות גודלה של האוניה, היא לא היתה מיועדת לכמות נוסעים כה גדולה, ולכך היה מקום רב למריבות ומצויות, על מקומות הלינה וחדרי המגורים, ועל עוד הרבה דברים, בכל זאת, השתדלו יהודי העיירה, להתגבר על עצמם ורצונותיהם, לוותר אחד לשני, ולעבור את תקופת ההפלגה כאשר איש את רעהו יעזור ולאחיו יאמר חזק.

בכדי לחזק ולעודד את בני העיירה, קבע הרב עם חבר תלמידי חכמים, שיעורי תורה במשך כל היום, בכל מקצועות התורה, האוניה דמתה לביהמ"ד שבעיירה, קול התורה נשמע באוקיינוס, הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, העוסקים בתורה במשך כל היום.

בתקופת ההפלגה, זכו יהודי העיירה לסייעתא דשמיא מרובה, עם לידתם של כמה תינוקות יהודים נוספים, שנולדו לתוך ובתוך נדודים, כשתפילת ההורים, יחד עם כל בני העיירה שהשתתפו בהכנסתם בבריתו של אברהם אבינו ע"ה, מלווה אותם להמשך דרכם.

בכל מקום שהגיעו ורצו לעגון ולרדת, לא נתנו להם. בכל העולם שונאים את היהודים, מקום אחד יותר ומקום אחר פחות, וכך נסעו ממדינה למדינה וביקשו שיתנו להם פיסת קרקע להניח את רגליהם עליו, אך כל גויי הארצות סירבו ללא סיבה.

לאחר יותר מחודש של הפלגה וניסיון למצוא מדינה שתסכים לקלוט אותם, הודיע יוהן רב החובל לראשי הקהילה, שאם תוך שבוע ימים לא ימצאו מקום לרדת, יורידם באחד האיים בלב ים ושיסתדרו שם בכוחות עצמם.

בני הקהילה שהבינו את משמעות דבריו של יוהן, מיתה ברעב ובצמא, וכבר הכירו את בני קוסטה ריקה בקיום איומיהם, התחזקו עוד ועוד בקיום המצוות, במיוחד בבין אדם לחברו, התפללו לה' בכל כוחם שיצילם ויגיעו לחוף מבטחים. לאחר יומיים של הפלגה הגיעה האוניה להולנד, וביקשו שיאפשרו להם לרדת אל חוף מבטחים, אך מלך הולנד לא רצה להכניס עוד יהודים לארצו, גם הוא רצה לקיים את ההלכה "עשיו שונא ליעקב".

כאשר נודע הדבר ליהודי הולנד, הם נטלו אומנות אבותם בידיהם, גזרו תענית וזעקו לה' שיחוס על אותם יהודים אומללים ויצילם, ובנוסף שלחו משלחת למלך הולנד, שירחם על אותם מאות יהודים, ויאשר ליהודי הכפר לרדת בארצם.

הקב"ה שמע את זעקת הנוסעים, ואת בכיות יהודי הולנד והמיס את לב המלך ובסופו של דבר, לאחר התחיבותם של בני הקהילה המקומית, שידאגו לכל צורכי הנוסעים, אישר המלך לקבל לארצו את היהודים הנוסעים.

לאחר שיהודי העיירה נחו מעט מעמל הדרך הארוכה, ומהמתח העצום בו היו שרויים, העלה הרב הצעה, שבכדי שלא להיות כפויי טובה, מן הראוי שנבוא לפני המלך, להודות לו על טוב ליבו, שהואיל לפתוח בפנינו את שערי ארצו, כאשר היינו במצב של סכנה גדולה, ובזכותו ובסיועו הם ניצלו והגיעו לחוף מבטחים.

הוסיף הרב ואמר, כידוע כל הענין של להכיר טובה ולהודות למי שעשה עמנו טובה, הוא כדי שנתעורר להודות להלל ולשבח לבורא עולמים, שעושה איתנו חסדים בכל עת ושעה, על חיינו המסורים בידיו, ועל כל נשימה ונשימה, על שמחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, ואם נתעוררנו להודות למלך, על אחת כמה וכמה, עלינו להודות למלך מלכי המלכים הקב"ה, על כל מה שעשה עושה ויעשה למענינו.

אונן בהדלקת נ"ח

כתב במ"ב בסי' תר"ע סקי"ב דאונן פטור מנרות חנוכה וכ' הפמ"ג דנראה שאם אין אשתו עמו והוא יחיד בביתו ידליק נרות לפירסומי מילתא ולא יברך. ויל"ע מ"ש מכל התורה כולה דקי"ל אונן פטור מהמצוות. ויש פשט של המהריל"ד ז"ל דהחיוב הוא מפני החשד. ובב' הדבר שמעתי מהגאון ר' אהרן רומפלר שליט"א דהפתחי תשובה ביו"ד סימן שמ"א כותב דאונן פטור רק ממצוות עשה אבל איסורים אפילו דרבנן חייב. וה"נ בנידו"ד דיהא חשד אי לא ידליקו בביתו דהוי דרבנן, ולכן אין מברכין דברכה נתקנה על קיום מצוה ולא על שמירת איסור.

סעודת מצוה ע"י שירות ותשבחות ואמירת ד"ת

בשו"ע שם ס"ב כ' דנהגו לומר זמירות ותשבחות בסעודות וכו' ואז הוה סעודת מצוה. הפמ"ג מק' דא"כ יש לעשות כן כל השנה בכל סעודת רשות לעשותן סעודת מצוה. ושמעתי מהנ"ל שליט"א דבחידידושי מהרצ"א כ' דהא דנהפך לסעודת מצוה היינו דוקא כשהשמחה של השירות ותשבחות הוי של מצוה, וכמו בחנוכה שיש מצוה להודות ולהלל או בנישואי בת ת"ח לע"ה שיש מצוה לשמח בדברים משא"כ בכל השנה דהשירות ותשבחות אין בהם מצוה. והביא הנ"ל שליט"א עוד דבחוות יאיר כתוב דכל הך דין הוא רק בשירות ותשבחות שלא הוי נאמרים בלי הך סעודה אבל פיוטים או זמירות שיש מנהג קבוע או חובה לאומרם כגון מעוז צור וכו' שנאמרים אף בלי הסעודה לא מיחשב ליה לסעודת מצוה. וה"ה למש"כ הפוסקים דע"י אמירת ד"ת הוי סעודת מצוה לא סגי במה שהת"ח שביניהם מדברים ד"ת, דהרי בלא"ה ג"כ הוי נוהגים כן אלא כשאומר דרשה שכולם מקשיבים ואפי' פשוטי העם.

המעיר לארץ

הערות והארות מרבנן ותלמידיהו

בענין המקור לחשוש לחשד

להגר"י לינטופ שליט"א

יורשה לי להעיר על מה שראיתי מובא בעמ' ג' ביאור א' מספר אריה שאג שמכאן המקור שחוששים לחשד. הניסוח הזה קצת תמוה, כי הלא המקור שחוששים לחשד כבר מבואר במשנה שקלים (פ"ג מ"ב) אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות וכו' ולמדים ממקרא מפורש שנאמר "והייתם נקיים מה' ומישראל" וגו' (במדבר ל"ב כ"ב). ובגמ' שבת כג. גבי חצר שיש בה ב' פתחים צריך להדליק בשניהם מפני החשד פריך ומנא תימרא דחיישינן לחשד, ומייתנין ע"ז מהברייתא גבי פאה, וכבר תמה בשו"ת חכ"צ (סי' צ"א) מאי שנא דפריך הכא טפי מבכולא תלמודא דחיישינן לחשד, הא כל הש"ס מלא מזה, עיי"ש ואכמ"ל.

[ואולי יש להבין דברי האריה שאג בנוסח אחר, שאין זה שכאן המקור לחשד, אלא ששו"ס מה שיוסף אמר 'וטבוט טבח והכן' היה בכדי להסיר חשד, וכן גם השמשים בנרות נועדו בשביל להסיר חשד. וממילא מובן השייכות ביניהם].

בייקרא דאורייתא

צבי קרייזר

תשובת העורך

מה שרציתם לפרש בדעתו, לא משמע מלשונו, שכתב כך:

לאחר שקבעו פגישה עם המלך, הסתפק ראש הקהל, מי כדאי שייצג את הניצולים במשלחת, מצד אחד נראה להעדיף את אלו שנראים חזקים ובריאים, שהמלך יראה שמלבד מה שהועיל ליהודים, הוא הועיל ג"כ למדינתו ולממלכתו, שיהודים אלו יכולים לעבוד ולסחור ולהועיל לכלכלת המדינה, ומצד שני נראה שעדיף לשלוח את המבוגרים והחלשים, שהמלך ירגיש שעשה מעשה הגון ורחום ברחמנותו עליהם, שאילולא רחמיו היו מתים אי שם, ובזכותו זכו לחיות.

ככל שאר הספקות, גם בדבר זה בא לפני הרב, לשמוע את דעתו דעת תורה, על הדרך אשר ילכו בה והמעשה אשר יעשו.

כששמע הרב את צדדי השאלה, השיב ואמר, דע לך, כך מקובלני מרבתי שקיבלו מרבתיים שקיבלו מרבתיים, שבכל שאלה ושאלה, אפשר למצוא את התשובה בתורה הק', רק צריך "לראות" נכון, הנה בפרשתינו ע"פ פרש"י מבואר את מי כדאי לשלוח.

ראש הקהל, שהיה בעצמו בר אורין, העביר בראשו את הפרשה עפרש"י, ולאחר כמה רגעים אמר לרב, אם כבוד הרב מתכוון להכריע מדברי רש"י בפרשתינו, איך נוכל להכריע כאשר רש"י מביא ב' דעות החולקות, לפי מה אנו נעשה.

אמר לו הרב, ידידי היקר, כשיש ב' דעות חולקות, ודאי שלא ניתן להביא ראיה ולהכריע לפי אחת מהדעות, אין זה הכרעה, שהרי האדם עושה מה שהוא רוצה לעשות, ותולה זאת לפי הדעה שחפץ, אין זה נקרא שהכריע לפי רש"י, אלא שהכריע את רש"י לפי מה שרצה.

אך מוסיף הרב ואמר, בחומש שלי, ברש"י המודפס שם, מצאתי הכרעה ברורה, לא מהמחלוקת ולא ב' דעות חולקות, מהי הדרך אשר נלך בה, ומה היא ההנהגה שנהג.

השאלה היא: מה הכריע הרב לראש הקהל על ספקו, מרש"י מפורש בפרשתינו ?

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" נושבו שער:

בתשובה לשאלה היכן ע"י עיון בפרשה עפרש"י, הגיע ניסן למסקנתו, להעדיף להאבק בחוטפי המטוס [באופן שברור לו שמחמת פעולה זו לא יסתכנו יהודים אחרים שבקרע], למרות שמחמת האבקות זו יש צד גדול שמקצר חיי שעה, וזאת מחמת סיכוי קלוש שיצליחו להנצל לחיים ארוכים. ניסן הגיע למסקנתו, שעדיף ספק חיים ארוכים, על פני וודאי חיי שעה, וזאת מדברי רש"י מ"ג ח', עה"פ, "וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל יִשְׂרָאֵל אֲבִיו שְׁלַחָה הִנֵּנִי וְנִקְוָמָה וְנִלְכָּה וְנִחְיָה וְלֹא נָמוּת גַּם אֲנַחְנוּ גַּם אֲתָּה גַּם טַפְּנוּ", וביאר רש"י, את דברי יהודה, "ונחיה ולא נמות", מה בא לומר בזה, "ולא נמות. ברעב. בנימין ספק יתפס ספק לא יתפס, ואנו כלנו מתים ברעב אם לא נלך, מוטב שתניח את הספק ותתפוש את הודאי". וזה ממש כנידון של ניסן, שכעת יש להם חיי שעה, אבל וודאי ימותו כולם בהתרסקות, אך אם יאבקו בנוסעים, יש צד שאולי ינצלו, לכך זו הדרך שעליהם לנהוג.

באר צבי

דברי תורה וחיזוק בעניני דיומא מאת הגר"צ קריזר שליט"א

כח התורה

וְנִפְשׁוּ קְשׁוּרָה בְּנִפְשׁוֹ (מד, ל)

בבעל הטורים השלם כתב "קשורה בגימטריה תורה, שלמד תורה מפיו". מבואר כאן שהקשר החזק והאמיתי שיכול להיות בין שני בני אדם הוא אך ורק ע"י התורה, ולכן רק בזה מתבטא ה"קשר" שהיה ביניהם. ובזה גם ניתן להבין את הגמ' (ברכות לא, עירובין סד.) אל יפטר אדם מחבירו

מפני החשד, ולכאורה מנ"ל שצריך לחוש לחשד. אך יש לומר דאיתא בגמרא (חולין צ"א) וטבוח טבח, פרע להם בית השחיטה, ועיין שם ברש"י שלא יאמרו בשר נחירה אני אוכל לפי שבני יעקב שומרי מצות עכ"ל. והיינו מפני החשד. א"כ שפיר מובן מה שהיה מקובל לשלטי הגבורים לרמוז כאן שצריך דוקא מ"ד נרות כיון שכל עיקר שצריך ליקח השמשים מכאן נשמע, שנשמע מכאן שמן התורה חיישינן לחשד, וממילא נשמע שאנו צריכים מ"ד נרות.

אמנם נראה שהוקשה לו מדוע דווקא כאן ובמקומות מסוימים חוששים לחשד, ולא בכל מקום. וכפי שכתבנו ב'תשובות נוספות' בגליון הנ"ל:

כג. יש שיישבו בפשטות השאלות שבסוגריים [מה המקור לחשוש לחשד, ומדוע רק בחנוכה חששו לחשד], שבאמת מבואר בגמרא (שבת כג, א), שמקור החשש לחשד הוא מפאה, הרי שיש מקור לדבר, וגם אין זה נכון לומר שחששו לכך רק בחנוכה. אמנם עדיין יש מקום לדון, שמשמע שבחנוכה החמירו בכך יותר מבשאר מקומות.

כד. יש שהוסיפו, שכן מבואר גם בשקלים (פ"ג מ"ב), שהתורם את הלשכה צריך להזהר מחדש [וראה בספר עיון הפרשה עניני חנוכה ופורים (ועמ' קנב ואילך)].

מדרש שאינו ידוע בענין יעקב והאלומויות

שאלה: שמעתי שיש מדרש על יעקב אבינו שלא האמין שיוסף מת והלך ולקח י"ב אבנים וי"ב אלומויות בתיאור דומה לחלומות של יוסף, היכן נמצא מדרש זה. ישראל מאיר הכהן.

תשובת העורך

כן איתא במסכת סופרים פרק כא (יש מקום שכתוב: הוספה א פרק א הלכה ג): תני, מה עשה יעקב אבינו כשהביאו בניו את הכתונת בדם, לא האמין להן כל עיקר, מניין, דכתיב וימאן להתנחם, לפי שאין מקבלין תנחומין על חי, אבל שמת הוא מעצמו משתכח מן הלב, שנאמר נשכחתי כמת מלב, ומה עשה, הלך בהרים, וחצב שנים עשר אבנים, והעמידן שורה, וכתב על כל אחת ואחת שם שבטו ושם מזלו ושם ירחו, היאך כתב על אבן אחת, ראובן טלה ניסן, וכן לכל אבן ואבן, התחיל מראובן ואמר להו, גוזרני עליכם שתעמדו לראובן, ולא עמדו, לשמעון, ולא עמדו, וכן לכל שבט ושבט, ולא עמדו האבנים, וכיון שהזכיר להם שם יוסף, מיד עמדו וכרעו לפני אבן יוסף. ועדיין לא ברור לו הדבר שהוא חי, ועוד הלך ובחן באלומויות כדעת הראשון, וכתב עליהן שמות השבטים והמזלות והחדשים ואמר להן, גוזרני עליכם שתשתחוו ללוי שהוא לבוש אורים ותומים, לא עמדו, ליהודה שהוא מלך, ולא עמדו, וכשהזכיר להן יוסף, עמדו וכרעו כולם ליוסף [ויש בזה נוסחאות נוספות].

האם הקב"ה הסכים למכירת יוסף? ואם כן מדוע

נענשו? ומדוע לא יכלו אחיו לענות אותו?

הרה"ג רבי יחזקאל שניידר שליט"א
בפר' ויגש. צ"ע אם אכן הקב"ה הסכים למכירת יוסף או שיהרגהו שהרי שיתפו את השכינה בבי"ד. כדאיתא בתנחומא וישב ב'. א"כ מדוע נענשו בעשרה הרוגי מלכות, וכן מדוע לא יכלו אחיו לענות אותו כשאמר להם אני יוסף. ועוד עיין בסנהדרין ו: ברש"י מנאץ שהיה יהודה צריך להחזיר את יוסף לאביו, וצ"ב אם בדעת השכינה ובבי"ד פסקו גזר דינו למות מדין רודף וכד', הכיצד אפשר לבטל דין זה ולהחזירו לאביו, ועיין נמי במהרש"א שם. ועוד מה שייך לומר לרבנו בחיי שסיבת הרוגי מלכות הוא בגלל שלא מחל יוסף לאחיו, וכי אם הנסקל בבי"ד לא ימחל לבי"ד וכי עבירה יחשב. ועוד מהו המכ"מ במיתת עשרת הרוגי מלכות, שכידוע הקב"ה מעניש רק בנכ"מ בכל הדורות.

ובס"ד נראה שאה"נ הקב"ה לא הסכים עמהם לדינם רק ששיתפו אותו עמהם, והואיל שלא היה זה בי"ד ממש כי לא היה כאן כ"ג דיינים, וכן כולם היו פסולים כי קרובים פסולים לדון כדאיתא בסנהדרין, א"כ כל הדין הנ"ל היה תלוי בדעת השבטים להכריע לטוב או למוטב. וזה היה הטענה על האחים והבושה והכלימה מדוע לא דאגתם על אבא בצערו הגדול על מיתת יוסף בנו מחמדו, וזה היה האכזריות הגדולה ביותר. וביותר בטענת יוסף אליהם הוא אומר "אני יוסף... אני יוסף אשר מכרתם אותי מצריימה". והיינו שהיה כאן תוספת של טענה בזה שמכרו אותו למצרים שזה מקום זנות וטומאה, וכידוע בבר"ר פר' וישלח שיוסף שכח כל תלמודו שלמד מאביו. [ועיין בחת"ס בחדושי שבת כא. שאע"פ שאח"כ חזר ולמד מעצמו את כל התורה, כמו

אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו. כי הא דרב כהנא אלויה לרב שימי בר אשי וכו'. ולכאורה יש לברר כמה דברים. א', מה מביאה הגמ' עוד ראייה לזה ממה שרב כהנא ליוה את רב שימי בר אשי וכו', הרי כבר בגמ' ברכות שם איתא לעיל מיניה וכן לא יפטר אדם מחברו לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר הלכה שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומים. ב', מדוע צריך לומר ההלכה דוקא כשנפטרים זה מזה, ולא קודם. ג', האם צריך דוקא הלכה, הלא מהגמ' עצמה רואים שאפי' דברי אגדה גם טוב. ובאמת כבר ביאר החת"ס (שו"ת יו"ד סי' רל"ה) דמה ענין של הלכה יש בהני צונייתא, וכתב דנפק"מ למה שכתב התוס' בע"ז (מו.) סד"ה מבהמה תמה. עכ"ל. [והיינו, שהתוס' שם מבאר שהדין של אילן שהאדם לא עשה בו שום מעשה שאינו נאסר בע"ז, זהו דוקא באילן שעלה מאיליו מששת ימי בראשית, שאז בודאי נחשב שאין בו תפיסת יד אדם]. ד', האם דין זה הוא דוקא כשנפטר מחבירו, ומה הדין כשרב ותלמידו נפרדין זה מזה אם גם צריך ליפטר דוקא מתוך דבר הלכה, ואם כן האם מועיל גם הלכה שכבר לימדו הרב, או שצריך דוקא הלכה חדשה שלא לימדו עדיין. [ועיי"ש במהרש"א שביאר ע"פ דרכו].

ובפירוש הרי"ף ב"עין יעקב" מבאר שהברייתא עוסקת דוקא בחבר לעסקים או לשאר עניני דעלמא, שכל הקשר שיש ביניהם אינו בדברי תורה, ועל כן כדי שיזכור אותו יש ענין שלא יפטר ממנו עד שיאמר דברי תורה, שעיי"ז יזכרנו. ולפירוש יוצא שאה"נ כשמדובר ברב ותלמיד, או אפי' החברותא מהישיבה, באמת אין ענין שיאמר עוד דבר הלכה בשעת הפרדס זמ"ז, כי הרי גם בלא"ה הקשר שלהם הוא בדברי תורה. אבל מי שהקשר עמו לא היה בדברי תורה והוא רוצה שיזכרו אותו, הוא חייב להפטר מתוך ד"ת. ומבואר כאן יסוד גדול, שכל סוג קשר שיש בין שני אנשים אין לו קיום וזכר אא"כ הוא קשור לתורה. וכמו שמבאר בדברי ה"בעל הטורים" הנ"ל, שמסגולת התורה לזכירת האדם. וע"כ יש לחזק הזכירה בשעה שנפטר ממנו דוקא ע"י ד"ת.

מסופר שבישיבת פוניבז' היה פעם בחור מחו"ל שהיה לו קשר והכרות עם כל צוות ההנהלה והעובדים, וגם עם עובדי המטבח... אמר לו פעם ראש הישיבה הגר"ש רוזנבסקי זצ"ל, תדע לך, אתה עוד זמן מה חוזר לחו"ל ואף אחד לא יזכור אותך בעתיד מלבד אלו שהקשר שלך עמם היה בלימוד. וכך הוה, שכעבור כמה שנים הוצרך להגיע שוב ארצה, ונוכח לראות שאף אחד מהעובדים אינו מכיר וזכרו מלבד ראשי הישיבה וחבריו ללימודים.

- מובא בספר "פניני רבנו יחזקאל": עוד היה רבנו זצוק"ל אומר בפורים, בירושלמי דמגילה (פ"ב ה"ד) אמרו על הפסוק "וזכרם לא יסוף מזרעם" - "מכאן שקבעו לה חכמים מסכת", רק ע"י שקבעו מסכת מגילה בתורה שבעל פה, בש"ס, יכול להתקיים "וזכרם לא יסוף מזרעם". רק ע"י מסכת בש"ס יתקיים "וזכרם לא יסוף מזרעם"...

- מובא בשם השל"ה הקדוש (אך לא נמצא בין כתביו): על האדם לומר בסוף התפילה פסוק המרמז את השם שלו. אם יש פסוק שבו שמו מפורש, ודאי טוב. ואם אין לו, אומר פוסק המתחיל באות שמתחיל שמו ומסתיים באות שמסתיים שמו. נשים בדרך כלל אומרות פסוק מתוך הפרק "אשת חיל". מה טעם מנהג זה? לפי שביום המיתה, כאשר באים לדין, מרוב פחד ואימה שוכחים את השם, ולכן אמירת הפסוק יש בה סגולה שלא ישכחו את השם.

[על הפסוק: "קול ד' לעיר יקרא ותושביה יקראו שְׁמֵךְ שְׁמֵנוּ מְטָה וּמִי יַעֲדָה" (מיכה ו', ט'), מובא פירוש רש"י: "ותושביה יקראו שְׁמֵךְ - מכאן שכל מי שאומר בכל יום מקרא המתחיל ומסיים כמו שמתחיל ומסיים שמו, התורה מצילו מגיהנום". אולם מסתבר שזה אינו פירוש רש"י אלא תוספת מאוחרת, ולכן מופיע בסוגרים].

האליהו רבה מביא זאת בשם ה"בית יוסף": טוב לומר פסוק אחד מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים קודם שיאמר "יהיו לרצון" המתחיל בשמו ומסיים בשמו. המשנ"ב אמנם אינו מביא זאת, אך ב"שמירת הלשון" (ח"ב פ"ח בהגה"ה) מביא הח"ח ענין זה.

שמצינו ששלח לאביו העגלות שזכר פר' עגלה ערופה, מ"מ את הגירסא דינקותא הוא שכת'. וא"כ היות שע"י אחיו נגרם לו שנשכח ממנו התורה, מכ"מ הקב"ה הרג עשרה ממרביצי ומוסרי התורה בדורות של התנאים כר"ע שמסר את התורה שבע"פ, ר' יהודה בן בבא הסמיך דיינים בדיני קנסות, (סנהדרין יד.). ר"ג היה נשיא, ר"ח בן תרדיון היה עושה קהילות ברבים ומלמד תורה, וכ"ז פסק הקב"ה בצורה האכזרית ביותר שעיי"כ שהם מתו נפסק לימוד התורה וידיעת התורה לדורות. וזה היה המכ"מ במכירת יוסף למצרים. ודו"ק.

הערה שם (מ"ה, ט- י"ט) "מהרו ועלו אל אבי... והגדתם לאבי את כל כבודי במצרים ואת כל אשר ראיתם ומהרתם והורדתם את אבי הנה". צ"ע לי מדוע יוסף השתמש בלשון יחיד ולא בלשון רבים, והרי יעקב היה אביהם של כל אחיו. ובפרט הכא שהוא רצה להתפייס אתם ולהראות להם שהוא בשלום אתם, ואפי' שאתם חשבתם עלי לרעה אלוקים חשבה לטובה, וא"כ מדוע הוא השתמש כל הזמן בלשון "העוד אבי חי... והגדתם לאבי... והורדתם את אבי". וצע"ג. [ואף שראיתי כאלו מתרצים עה"פ "העוד אבי חי", [כמדומני שזה הבית הלוי] שהתכוון לומר לאחיו וכי כשמכרתם אותי גם חשבתם על אביכם שהוא יכול למות מרוב צער כשהוא לא יראה את בנו?, אלא זה לא יתרץ בהמשך כשכבר פייס אותם בכל מיני פיוסים, ועדיין הוא אומר להם לשון "אבי" לשון יחיד].

הערה שם (מ"ו, כ"ו). ברד"ה כל הנפש... "ולדברי האומר תאומות נולדו עם כל אחד ואחד, י"ל שמתו לפני ירידתן למצרים שהרי לא נמנו כאן". וצ"ע שהרי לעיל (מ"ו ז') איתא בהדיא בקרא "בניו ובני בניו עמו **בנותיו** ובנות בניו וכל זרעו הביא אתו מצריימה". וראיתי מבעלי התוס' שמכח קושיה זו רצו לתרץ שבנותיו קאי על כלותיו, א"נ שבנותיו היינו דינה עם יוכבד בת לוי, וכן הביא הדברי דוד עה"ת, עיי"ש. אך הדברים לכאן קשים קצת, ועיין באוה"ח הקד' שחלק וס"ל שאכן הבנות ירדו למצרים, עיי"ש בדבריו הקד'.

שם (מ"ז, ה') **"ויאמר** פרעה אל יוסף **לאמר** אביך ואחיד באו אליך". וצ"ב מהו ה"לאמר" לאחרים הכתוב הכא? **ובס"ד נראה** שפרעה הבין שכל האחים של יוסף וכן אביו חכמים כמותו ואף יש להם את שאר המעלות של יוסף, ולכן הוא אמר ליוסף "לאמר" שיפרסם במצרים את הדבר שכל משפחת יוסף הגיעו למצרים, ועיי"כ כולם יגיעו אליהם לקבל מהם עצות מחכימות, אף בשיפור המדינה לאחר הרעב, ואף בכל נושא שהוא. וזהו ציווי של פרעה ליוסף להודיע לכולם את בואם של השבטים לכאן.

שם (מ"ז, ט') **"ויאמר** יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלושים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי ולא השיגו את ימי שני חיי אבותי בימי מגוריהם". יעוין במדרש והובא בחזקוני שעל כל תיבה ותיבה שכיבכול יעקב אבינו התלונן על מצבו, הקב"ה הוריד לו שנה אחת מחייו, ולכן הוא נפטר בגיל קמ"ז, ואילו אביו יצחק נפטר בגיל ק"פ שנה, (הפרש של ל"ג שנה). וידועים דברי הגר"ח שמואלביץ זצ"ל שהקשה מדוע מונין את התיבות מקושיית פרעה "ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייך", והרי בזה יעקב עדיין לא דיבר מאומה לפרעה, ומדוע נענש? ותיירץ שנענש על עצם היותו נראה שקפץ עליו זקנה וכד' ולכן פרעה שאלו כזה סוג שאלה, ע"ז גם הוא נענש.

וחשבותי לבאר מהו המכ"מ שהקב"ה נותן למי שמתרעם על חייו שמלאים צער בעולם הזה, שהקב"ה נוטל ממנו שנה על כל דיבור שיצא מפיו. [כמובן אין אנחנו מבינים בדרגות של רגלי המרכבה, ובפרט ביעקב שהוא בכיר האבות, רק אנו לא מוסיפים על מה שכתוב בתורת ד', ותורה הוא וללמוד אנו צריכים]. הנה ידוע לכולנו שכל צרה שקורה לכל אדם בזה העולם, הוא בשביל לתקן אותו לעולם שכולה טוב. ואף על יעקב איתא בהדיא בריש פר' וישב "לא דיין צדיקים שיושבים בשלוח בעוה"ב" וכו'. ואדרבה כשאדם מגיע למעלה אחרי ימיו ושנותיו בזה העולם, הוא רואה כמה הקב"ה הטיב עמו בכל צרה שבאה עליו וכמה זה כיפר לו על עונותיו, הוא אינו יודע כיצד נתן לעוד כמה צרות לחמוק ממנו. וכמו המעשים המפורסמים עם הרש"ש ועוד. וכן ידוע דברי הגמ' בפסחים נ. שלעת"ל אף על דברים הרעים נברך הטוב והמטיב. משום שנראה לעת"ל שכל דבר רע בעוה"ז למעשה היה רק טוב בשביל האדם. וא"כ כשאדם אינו מקבל את יסוריו באהבה, אלא מתלונן עליהם, (ועיין בברכות ה: החילוק בין יסורים של אהבה ליסורים שאינם של אהבה). הקב"ה מוריד לו שנים מהעוה"ז, לא דווקא בגדר של עונש, אלא לקרב אותו לעוה"ב ששם ידע להאריך את היסורים מחד גיסא, ואף להגיע לחיי נצח בלי יסורים אלא לישב בשלוח. ושמה שלכן הקב"ה הוריד מחייו של יעקב ל"ג שנים, בשביל שאחד שלא יכול לקבל עליו את היסורים, אף אינו זכאי לקבל שכר ע"ז. וכמו שמצינו בברכות ה: שאמרו האמוראים זה לזה על קבלת היסורים "לא הן ולא שכרן". ודו"ק.

הערה שם (מ"ז, כו) **"לחוק** עד היום הזה". וצ"ע שהרי כהיום במצרים אין כזה חוק, ומה כוונת הכתוב "עד עצם היום הזה". וצ"ע בכמה מקומות בתורה שנאמר "עד עצם היום הזה" מאי מק"ל אם נשתנו המציאות. וצ"ע. ולכאן י"ל שאין הכונה עד היום הזה בה אנו חיים, אלא עד היום הזה שבה נאמר האי ענין כגון הכא עד שמנו של יוסף. ודו"ק בשאר מקומות התורה שנאמר בהם עד היום הזה.

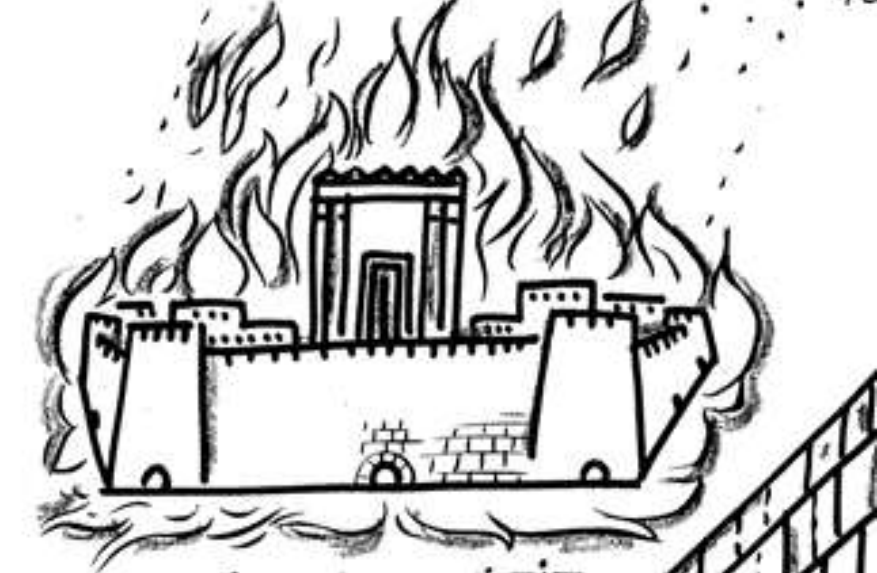
נודוע בכו יוסף ובנימין על המקדשות שיחרבו

בעתיד הרחוק?

הגאון רבי אברהם שמואל פפנהיים שליט"א

וַיִּפֹּל עַל צִוְּאֵרֵי בְנֵימִן אָחִיו וַיִּבְכֶּךְ וּבְנֵימִן בָּכָה עַל צִוְּאָרָיו.

צ"ב, שיוסף ובנימין בכו על המקדשות שייחרבו בעתיד. וצ"ב הענין שראו כעת לבכות בעת ההתגלות על העתיד.

ונראה בזה, דהנה כתב הרמב"ן ריש שמות וז"ל, **נתיחד ספר ואלה שמות בענין הגלות הראשון הנגזר בפירוש ובגאולה ממנו וכו', והגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו - וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים וכו' וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקב"ה והשרה שכינתו ביניהם - אז שבו אל מעלת אבותם, שהיה סוד אלוה עלי אהליהם, והם הם המרכבה, ואז נחשבו גאולים ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד** עכ"ל. ומבואר דבר נפלא, שענין אבות הן הן המרכבה הוא עצמו גם ענין המשכן, שהאבות היו משכן השכינה [וכדכתיב והנה ה' נצב עליו], ואח"כ בני ישראל זכו להשארת השכינה במשכן. ולזה כתב הרמב"ן דבמצרים הי' חסר זאת [ויתכן שכבר מעתה לא הי' שייך ענין זה במצרים].

ולפי"ז יתכן, שכיון שלא מצינו שהשבטים היו מרכבה לשכינה, חסר להם ד"ז לעת עתה, ולכן בסוגיא זו עסקו יוסף ובנימין, שיעקב לא נמצא כאן ומאידיך עדיין לא הוקם המשכן. כי השבטים כבר היו זקוקים למשכן להשראת שכינה עליהם. ויל"פ שזה מ"ש בתהילים פרק קכב, שמחתי באומרים לי בית ד' נלך, עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים, ירושלים הבנוי' כעיר שחברה לה יחדו, ששם עלו שבטים שבטי י - ה עדות לישראל וגו', כלומר, ד"ז שייך לשבטים, כי עד כה הי' מקום השכינה על האבות. ואולי זה הוא הטעם ששמות האבות והשבטים היו על האפוד, ודוק.

ולפי"ז יש להוסיף עוד דבר נפלא, דהנה יוסף נגלה לאחיו אחרי שיהודה אמר לו שהוא ערב לבנימין. וצ"ב מה הטעם שדוקא אז נתגלה. גם קצת צ"ב דנחה דעתו של יעקב לעיל בפ' מקץ ע"י קבלת ערבות של יהודה ואז הסכים. ולפמש"כ י"ל, דהנה שנינו שמזבח בחלקו של טורף עי' זבחים נ"ג ע"ב, ועיי"ש שהי' מקצת המקדש בחלקו של בנימין ומקצת ביהודה. וי"ל דזה מה שעשה יהודה ע"י ערבותו, לענין זה של המקדש שזה שייך לו ולבנימין, ולכן כששמע יוסף כן קיבל. ולהכי גם נחה דעתו' דיעקב ושלח עפי"ז. ולכן יוסף ובנימין עסקו בהך סוגיא תיכף ומיד. כי זה הענין של עבודת ה' בשבטים. והוא דבר נפלא בס"ד.

לעילוי נשמות

מרן רשכבה"ג רבי **אהרן יהודה ליב שטינמן** זצ"ל ב"ר נח צבי זצ"ל

מרן פוסק הדור רבי **שמריהו יוסף ניסים קרליץ** זצ"ל ב"ר נחום מאיר זצ"ל

הגאון רבי **יואל סטיניצקי** ב"ר פרץ זצ"ל

הרה"ג ר' **חיים ישראל רוטמן** ב"ר יואל יעקב זצ"ל

הרה"ג ר' **שאול חיים דב מרגליות** ב"ר ישראל שלמה פייבל זצ"ל

סבי הרה"ג ר' **דב יצחק הכהן לינטופ** ב"ר שמואל פרץ זצ"ל

וזוגתו **מרת יוכבד** ע"ה ב"ר אריה זצ"ל

סבי הרה"ג ר' **אהרן דוד הכהן מלאכי** ב"ר חיים יצחק זצ"ל

וזוגתו **מרת רבקה** ע"ה ב"ר אברהם יששכר זצ"ל

הרה"ג ר' **יעקב אריה הלוי הורן** ב"ר שלום זצ"ל

וזוגתו **מרת מרים** ע"ה ב"ר משה זצ"ל

מרת **מלכה פילץ** ע"ה ב"ר אברהם זצ"ל

הרבנית **רחל גנס** ע"ה בת הר"ר יוסף זצ"ל

הרה"ג רבי **משה מונק** ב"ר אליקים ישראל זצ"ל

הגאון רבי ישראל זיכרמן שליט"א, רבה של אחוזת ברכפלד סיפר, שבהיותו ילד רך למד ב"בתי אבות" שע"י ישיבת פוניבז', ותמיד כאשר הרב מפוניבז' זצ"ל היה נוסע לחו"ל, היה נפרד מהרבנים ואח"כ מתלמידי הישיבה ולבסוף מילדי "בתי אבות". היה אומר שזה הקמיע שלו. וכשהיה חוזר ארצה היה מגיע תחילה אל "בתי אבות". באחת הפעמים שהרב חזר והגיע ל"בתי אבות", התאספו הילדים סביבו והרב נישק את כולם, ישב איתם ושאלם: האם אתם אומרים את הפסוק בסוף שמונה עשרה? וכולם ענו: כן! שאל, ולמה אתם אומרים אותו? אמרו: כי השל"ה הקדוש אומר וכו'. שאל אותם הרב ואמר, אני לא מבין, אדם שומע את שמו בכל יום עשרות פעמים, ובכל זאת הוא לא יזכור את שמו ליום הדין, אבל אם רק יאמר שלוש פעמים ביום פסוק מסוים שאפילו שמו לא מוזכר בו, אלא רק מתחיל ונגמר באותיות שמו, מובטח לו שיזכור את שמו, הכיצד?

אלא הסביר: כל מה שקורה בעולם הזה, נעלם ונשכח כלא היה ביום שעוצם האדם את עיניו. רק התורה נשארת, היא הנצח, וזה מה שהולך אתו לעולם הבא. ולכן כשאדם אומר פסוק ששמו רמוז בו, זה ילווה אותו לעולם הבא, עולם הנצח.

וזה מה שרואים כאן בפרשה, שהכח של התורה הוא הכח היחיד שיכול לקשר ולשייך אפי' אב לבנו יותר מכל דבר אחר.

וכן אנו רואים בפרשה שכל החיים של שבטי קה היו רק תורה, כמש"כ שיוסף אמר לאחים "אל תרגזו בדרך", ודרשו חז"ל (תענית י:)‏ אל תתעסקו בדבר הלכה, כי היה פשוט לחז"ל שאפילו לאחר הרגעים הדרמטיים במפגש שהיה להם עם יוסף, לא היה שייך שיתעסקו בדברים אחרים שאינם בלימוד התורה. וכן רואים גם אח"כ כששמע יעקב על יוסף שעודנו חי, כתוב 'ויפג לבו כי לא האמין להם', ופירש הרמב"ן שנתבטל לבו ופסקה נשימתו, כי פסקה תנועת הלב והיה כמת. ומה א"כ החזירו לחיים, כמו שכתוב 'ותחי רוח יעקב', רק ע"י שהזכירו לו את הדין של עגלה ערופה.

אודות הקובץ

קובץ זה יוצא לאור בס"ד מדי שבוע, ומופץ באמצעות דוא"ל, ובו ארבעה עשר מדורים:

מדורי הפרשה:

א. **מדור 'שבעים פנים לתורה'**, ובו שאלה בעניני פרשת השבוע [או המועד], שנשאלה בקובץ 'עיון הפרשה' בשנים קודמות, עם תשובות מגדולי הדורות, שהובאו במסגרת 'קונטרס התשובות בעיון הפרשה', שהקב"ה זיכני בעריכתו. **ישר כח גדול לראשי מפעל 'עיון הפרשה' שליט"א, על הסכמתם האדיבה לשימוש בקונטרס זה [וכל הזכויות שמורות להם], והוא הדין לכל הרבנים המוזכרים להלן.**

ב. **מדור 'שמחת התורה'**, ובו שו"ת נוסף בעניני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג **רבי יהודה שמחה סטוריץ** שליט"א.

ג. **מדור 'שלום לאוהבי תורתך'**, ובו שו"ת נוסף בעניני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג **רבי שלום חזקיה שליט"א**.

ד. **מדור 'ליקוטים וסיפורים נפלאים'**, בעריכת הרה"ג **רבי ברוך רובין** שליט"א.

ה. **מדור 'סיפור ושאלה בצידו'**, לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י, מתוך העלון 'האיחוד בחידוד' [וכל הזכויות שמורות להם]. פתרון החידה יובא בשבוע שלאחר מכן.

ו. **מדור 'מרגליות שאול'**, ובו חידושים והתכתבויות מגדולי הדור, מכתבי הרה"ג **רבי שאול מרגליות** זצ"ל. ישר כח לבני משפחתו שיבדלחט"א, ולרה"ג **רבי מרדכי שמחה ברנט** שליט"א.

מדורי ההלכה והעיון:

ז. **מדור 'מתיקות התורה'**, ובו חידודי הלכה ועובדות הלכתיות, משולחנו של הגאון הגדול **רבי יצחק זילברשטיין** שליט"א [מלוקטים מתוך סדרת הספרים 'חשוקי חמד' בהסכמתו].

ח. **מדור 'אוצר היסודות והחקירות'**, ובו חקירות ויסודות מרבותינו ראשי הישיבות, ושאר מעתיקי השמועה, מסודרים לפי סדר הא-ב. מתוך הספר 'דרישה וחקירה', שנמצא בשלבי עריכה והגהה.

ט. **מדור 'תשובות רבינו חיים'**, ובו תשובות שהשיב מרן שר התורה **רבינו חיים קניבסקי** שליט"א, לרה"ג **רבי גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א, מחבר סדרת הספרים 'גם אני אודך'.

י. **מדור 'באר צבי'**, ובו מאמרים מהרה"ג **רבי צבי קרייזר** שליט"א, ראש כולל 'נזר אברהם', ומגיד שיעור בבית הכנסת איצקוביץ, מחבר ספר 'באר צבי'.

יא. **מדור 'המעיר לארץ'**, ובו הערות והארות מרבנן ותלמידיהון [נא לכתוב בשפה ברורה ונעימה. המעונין בעילום שם לא יחתום שמו בסוף ההערה].

מדורים שונים:

יב. **מדור 'מתיקות המוסר'**, בעריכת הרה"ג **רבי אלעז שליט** שליט"א.

יג. **מדור 'ושננתם לבניך'**, ובו טיפ שבועי בנושאי קריאה ולמידה, מהרה"ג **רבי אברהם יעקב זובין** שליט"א [ניתן לשלוח שאלות למדור].

יד. **מדור 'נפלאים מעשיך'**, ובו עובדות נפלאות ומחזקות, בתורה ויראת שמים.

הקובץ מעוטר באיורי המאייר התורני הנודע הרב יוני גרשטין שליט"א, תשואות חן לו.

כל הזכויות שמורות לעורך, ולשאר המחברים לפי הענין. אסור להעתיק חלקים מקובץ זה ללא רשות מפורשת בכתב [ניתן להעתיק הקובץ בשלימותו].

קובץ שבועי
לעיון וחקירה
גלין לז
ויחי תש"פ

די ישיבה וחדריה

להערות והארות ניתן לפנות לעורך: **יהושע לינטופ** בכתובת: lintop200@gmail.com ☆ פרטים אודות המדורים,
זכויות יוצרים והנצחות - **בסוף הקובץ** ☆ הצטרפות לרשימת התפוצה בכתובת: drisha+subscribe@googlegroups.com

תוכן הענינים [ניתן ללחוץ על שם המדור ולהגיע ליעד. המדורים עם הסיפורים מיוכזים בצד שמאל שבכל עמוד].

מדור 'מתיקות התורה' (עמ' ב): האם מותר להתפלל במגבעת אבודה, שנמנע מלהשיבה? ☆ חברו שלח לו מתנה משום שחשב בטעות שעשה לו טובה, האם יחזירנה? ☆ האם צריך להוציא חומש מנכסיו, כדי לשאת אשה וללדת ילדים, כשבניו הקודמים מחללי שבת? ☆ נסע באוטובוס באוטוסטרדה, וביקש לרדת לדקה, ולמעשה עבר את הגדר לישיבה, מה דינו? ☆ האם יברך ברכת "שעשה לי נס" בתוך ל" יום לברכת הגומל? ☆ רוצה להשאר בבית הכלא מחמת הארוחות, האם יברך הגומל כששחרר משם בעל כרחו? ☆ הבטיח לחבירו שאם ישיג רשיון לעסק שלו יקבל עשרים אחוז, וכעת רוצה להפחית, מה דינו?

מדור 'שבעים פנים לתורה' (עמ' ב): כיצד סתר יוסף את דברי אביו ואמר 'לא כן אבי'? ומדוע לא אמר כן כשהקדים יעקב אפרים למנשה בתחילה? ומדוע כפל יעקב דבריו ואמר 'ידעתי בני ידעתי'?

מדור 'שמחת התורה' (עמ' יג): כיצד יתכן שהדרגה הגבוהה ביותר של יעקב היתה דווקא במצרים?

מדור 'שלום לאוהבי תורתך' (עמ' יז): האם מברכים דווקא על פירות גינוסר שבחלקו של נפתלי?

מדור 'תשובות רבינו חיים' (עמ' יא): האם יש דין 'וקדשתו' בבת כהן? ועוד.

מדור 'באר צבי' (עמ' כא): התורה היא העיקר. **מדור 'ושננתם לבניך' (עמ' יז):** המשמעת בכיתה.

מדור 'אוצר היסודות והחקירות' (עמ' יב): הפרת נדרים - נתרוקנה רשות לאב ☆ שאלה ☆ שמיעה.

מדור 'מרגליות שאול' (עמ' כ): כיצד קידש יוסף את אסנת במצרים? ועוד.

מדור 'המעיר לארץ' (עמ' כג): מדוע יעקב קרא למקום 'לוז' לאחר שנשתנה שמה? מדוע לא ציוה יעקב במצות כיבוד אב לקברו בארץ ישראל?

מדור 'ליקוטים וסיפורים נפלאים' (עמ' ו): רבי מאיר שפירא ידע היטב מה טיבו של ה'חולי' אשר תקף את העשיר, אולם הוא עשה עצמו כאילו יודע, והכריז: "הבה ואלכה לקיים מצות ביקור חולים"... ראש הישיבה מסתכל לו ישר בעינים ושואל אותו: יש לך את זה במזומן? והלה עונה לו: כן. מזדעק ראש הישיבה: "אם כך, אין לך שום היתר!". ועוד ועוד.

מדור 'נפלאים מעשיך' (עמ' יא): ריצ'רד טוויטו ברך ולגם את המים, עיניו הנדהמות הביטו ברב אהרון תמים, ובמבט של הערצה מהול בהערכה הוא עטף את מארחו. "אולי בכל זאת הרב אהרון, אני שמעתי עליך דברים מסולאים מפז... ☆ בין לבין במהלך השיחה ביננו הבעתי דאגה עמוקה מן הניתוח הצפוי לשמחה נתן, ושאלתי את בעלי האם זה נכון להסתיר את המידע מן ההורים... לפתע שמענו את הדלת נטרקת.

מדור 'סיפור ושאלה בציוד' (עמ' יח): מיהר צבי לחדרו, וכשנכנס חשכו עיניו, המעטפה עם הכסף נעלמה, בתוך כל הבלאגן הספיק מאן דהוא ליכנס לחדר ולגנוב את המעטפה...

מתיקות המוסר

מחשבה אחת של מוסר

בעריכת הגר"א שליט שליט"א

או חברותא או מיתותא

הלימוד בחברותא אינו קל, מצד אחד אורב הנסיון של בטלה, ומאידך הנסיון של התנצחות וקנאה, לכן מעדיפים הרבה צעירים ללמוד דוקא לבד - ולא מחכמה, יהיה זה בגדר חוק ולא יעבור - כי אין ללמוד בשום אופן לבד ברוב סדרי הלימוד, ולו גם יהיו הנסיונות קשים מאוד (עלי שור א, כד).

מתיקות התורה

חידודי הלכה ועובדות הלכתיות
משולחן מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א

האם מותר להתפלל בנוגעת אבודה, שנכונע
מלהשיבה?

שאלה. מעשה באדם שראה מגבעת ברחוב, ובמקום לקיים מצות השבת אבידה, התעלם ממנה. ולאחר שבעליה נתייאשו, נטלה וזכה בה. כעת הוא רוצה להתפלל במגבעת זו, האם הדבר הגון, או שמא עדיף להתפלל רק בכיפה שלו, ללא המגבעת, כי עבר עליה בלאו של "לא תוכל להתעלם" כמבואר במסכת ב"מ דף כו ע"ב 'המתין לה (בשעה שראה את האבידה) עד שנתייאשו הבעלים ונטלה, אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם'?

תשובה. נאמר במשנה בברכות דף ט ע"ב: הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה, ולכאורה הוא פשיטא, וביאר השיטה מקובצת דהוי אמינא שלא יקרא ק"ש לאחר זמנה, כיון שהיא לו למזכרת עוון, וקמ"ל דאעפ"כ יקרא. והנה למסקנא אין שם מזכרת עוון, כי בקריאה עצמה אין שום פגם, משא"כ הכא הוא נושא העוון על ראשו. אמנם נאמר בשו"ע (סימן תרמט ס"א) שאם גזל לולב ושיפהו, כשר, דקניא בשינוי, ולא אמרינן שהוא מזכרת עוון? וי"ל שאני התם דתתבטל המצוה. ומסתבר שאין במגבעת 'מזכרת עוון' כי היא לא עצם המצוה. אבל יתכן שאין ראוי ללבושה כי הכובע מראה על יראת שמים כמבואר במשנ"ב (סימן קפג ס"ק יא) וז"ל "ירא שמים לא יברך במצנפת רק ישים הכובע...", ועוד כתב (סימן מו סק"ט): "כובע - משום... כסי ראשך מפני אימתא דמרד". ואיזו יראת שמים יש בכובע של עוון? (ברכות ט, ב).

האם צריך להוציא חומש מנכסיו, כדי לשאת
אשה וללדת ילדים, כשבניו הקודמים מוחללי
שבת?

שאלה. מעשה באדם שנולדו לו בנים ובנות וכולם מחללי שבת, כעת נפל ריב בינו לאשתו והיא מסרבת לקבל גט עד שתקבל דירה. שווי הדירה הוא חומש מנכסיו. האם חייב ליתן לה כדי שיוכל לשאת אשה אחרת ולהוליד בנים ובנות צדיקים, דהנה בשערי דעה נאמר שאם עדיין לא קיים פו"ר חייב ליתן לה חומש, כדי שתסכים לקבל גט וישא אחרת ויקיים פו"ר.

שבעים פנים לתורה

שו"ת בעניני הפרשיות והמועדות
עם תשובת מרן שר התורה שליט"א

כיצד סתר יוסף את דברי אביו ואמר 'לא כן
אבי? ומדוע לא אמר כן כשהקדים יעקב אפרים
לכונשה בתחילה? ומדוע כפל יעקב דבריו ואמר
'ידעתי בני ידעתי?'

ויאמר יוסף אל אביו לא כן אבי כי זה הבכר ע"ם ימינך על ראשו. וימאן
אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי וגו' (מח, יח-יט)

בקידושין (לא, ב) איתא: איזהו מורא [איש אמו ואביו תיראו] (ויקרא יט, ג) וכו', לא סותר את דבריו. עוד איתא שם (לב, א): הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה, אל יאמר לו 'אבא עברת על דברי תורה' וכו', אלא אומר לו 'אבא מקרא כתוב בתורה כך'.

וא"כ צ"ע, כיצד אמר יוסף לאביו 'לא כן אבי כי זה הבכר' וגו'. עוד יש לבאר, מה טעם לא אמר כן יוסף לאביו קודם לכן, כשאמר יעקב (לעיל פסוק ה): 'אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי' והקדים אפרים למנשה, היה ליוסף לומר לו שיקדים את מנשה שהוא הבכור. עוד יש לדקדק, מפני מה כפל יעקב בתשובתו ליוסף: 'ידעתי בני ידעתי'.

תשובת מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א

הגדל 468

אמר שטעה¹

היינו הך

¹ ראה להלן (תירוץ ה).

תשובה. יעויין במשנ"ב (סימן תקעד ס"ק יב) שכתב: ואם יש לו בנים מחללי שבת וכוונתו רק כדי שיליד בנים כשרים מסתבר דדינו כחשוכי בנים, שמותר לו לשמש בשני רעבון, יעו"ש, הרי שאם יש לו בנים מחללי שבת הרי הוא כחשוד בנים ומותר לו לשמש, א"כ אולי גם לגבי חומש כך ובפרט שנאמר במסכת ברכות דף י ע"א שחזקיהו המלך סירב לשאת אשה דנפקי מינא בנין דלא מעלו.

וגיסי הגר"ח קנייבסקי שליט"א אמר שרק לגבי זה שמותר לשמש מטתו בשני רעבון נאמרה הלכה זו, ולא לגבי לחייבו לבזבז חומש נכסים להוליד עוד ילדים, (ויעויין תענית דף יא תוד"ה אסור).

וגיסי יעץ לי שיתן את החומש לילדים שלו וינסה להשפיע עליהם שישמרו שבת כדת וכדין, וירוויח שלא יצטרך להיפרד מאשתו וגם בניו יחזרו בתשובה (ברכות י, א).

נסע באוטובוס באוטוסטרדה, וביקש לרדת

לדקה, ולנועשה עבר את הגדר לישיבה, נוה דינו?

שאלה. מעשה בבחור שרצה לנסוע מירושלים ולהגיע לישיבה שלו הנמצאת על אם הדרך בין ירושלים לת"א, ותיכנן שבהגיעו לאוטוסטרדה מירושלים לת"א הוא יאמר לנהג שתקפו אותו כאבי בטן, והוא חייב להתפנות. הוא עשה כמו שתיכנן והנהג האמין לו ועבר את הגדר להגיע לישיבה והנהג והנוסעים המתונו לו עד בוש האם היה מותר לו לעשות כזאת?

תשובה. שתי רעות עשה: א. חילל את ה' כי כולם הבינו שמאחר ולא חוזר ש"מ שברח. ב. גזל זמן כי על דעת כן הם לא היו מסכימים לעצור את האוטובוס ואין זה דומה למקרה הנ"ל שאירעה שכחה, אבל כאן תיכנן מראש לגזול זמן, וגם יוכל לעשות לו חוק מעתה ועד עולם לקצר את הדרך ע"י ערמה, ואף אחד לא יסכים לכך (ברכות נג, ב).

האם יברך ברכת "שעשה לי נס" בתוך ל' יום

לברכת הגומול?

שאלה. אדם שעובר במקום שנפגע בתאונה וניצל, האם יברך "שעשה לי נס" בתוך ל' יום לברכת הגומול על ההצלה מתאונה זו?

תשובה. מעשה בתלמיד חכם מופלג שנסע ליד ירושלים

ידעתי קודם שאמרת וידעתי אחרי שאמרת

תשובת מרן ראש הישיבה רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א

אמירתו של יוסף "לא כן אבי" וגו', באה לאחר שכפי המתואר בפסוק הקודם: "ויתמך יד אביו להסיר אותה מעל ראש אפרים" וגו'. ונראה פשוט, שפעולה זאת "להסיר" וגו', היינו לכוון, לא גרעא מאמירת "מקרא כתוב בתורה כך", וכשהוא לא הועיל [כמשנ"ג וימאן אביו" וגו', המוסב גם על ה"ויתמוך יד אביו להסירו" וגו', כמובן], כלומר לא הועילה הצבתם של מנשה מימין ושל אפרים משמאל, [שזה עצמו ודאי מצביע על היותו של מנשה "בכור"], וכמו כן לא הועילה התמיכה, להסיר את ידו של יעקב הימנית מאפרים, שני דברים המצביעים בעליל, כי מנשה הוא הבכור, לא אפרים. הרי לכל הדעות, גם במקרה של מניעה מעבירה, לאחר השלב של אמירת "מקרא כתוב בתורה", ודאי שיש להשתמש עם ה"לא כן".

עוד נראה, שאמירת "לא כן", או "אבא עברת על דת", או אמירה של "סותר את דבריו", כולן אמירות של העדר "מורא אב" המה. אך אין הדברים אמורים, אלא כשהם באים "לסתור", או שהם קובעים, שהאבא עשה או עומד לעשות עבירה. לא כן, כשהאמירה באה לגלות טעות מציאותית, או חוסר ידיעה, אין בכך שום אמירה פוגעת, ואין בכך סתירה ל"מורא אב".

ומכיון שה"שיכל ידיו", ע"כ שהוא בא בעקבות טעות בקביעה מציאותית, [שאפרים הוא הבכור], ואשר לכן, לא באו דברי יוסף, אלא לגלות עובדה מציאותית, אשר לפי דעת יוסף, נעלמה מיעקב אביו, לכן אין בכך שום איסור של "לסתור דבריו". ומיושבת קושיית השואל, משום שאין ב"לא כן" זה, שום העדר של מורא אב.

מה היה "מרויח", הלא כבר הוציא מפיו את הקדמת אפרים, ואילו כשיבוא לברכם, יקדים מסתמא [כך חשב] את מנשה. רק כשישכל ידיו ובא לברך, רק אז אמר "לא כן" וגו'.

באשר ל"ידעתי וידעתי".

אולי "ידעתי" כשהקדמתי באמירה, ו"ידעתי" כאשר שיכלתי ידי.

תשובת מרן הראב"ד רבי משה שטרנבוך שליט"א

יוסף היה סבור שגם אביו מסכים עמו, שראוי לשים יד ימין על ראש הבכור, ואין כאן אלא טעות במציאות, מחמת ש"עיני ישראל כבדו מזוקן", ולכן העמידו על האמת, ואין בכך סותר דברי אביו. לא איכפת ליה ליוסף אלא בשעה שבא לידי מעשה, כשהניח יד ימינו על ראש אפרים - שיש בזה נפק"מ.

תירוץ א. רק בדברי תורה אסור לסתור דבריו²

צפנת פענח (למהר"י רודין מרוגוטשוב, פסוק יח) עמד על הקושיה הראשונה, שאסור לומר לאביו שהוא טועה. ותירץ, שרק בדברי תורה אסור לומר זאת, ולא בשאר הדברים. וכתב שכן משמע מלשון הרמב"ם (פ"ו מהל' ממרים ה"א) 'ראהו עובר על דברי תורה, לא יאמר לו' וכו' [וכן תירץ ח"י דוד (פסוק יח), והוסיף, שדווקא כשטעה אביו בדבר הלכה נחשב הדבר כזלזול, אבל כשטעה במילי דעלמא אין בכך זלזול. ולהלן (תירוצים ה-כו) יובאו תירוצים המיישבים את כל הקושיות, או רובן].

תירוץ ב. בדברי תורה מותר לסתור

באר שבע (סנהדרין קי, א ד"ה ועדיין) צידד לומר להיפך, שבדברי תורה מותר לסתור דבריו, וכל האיסור הוא במילי דעלמא. ויש שתירצו [בקובץ קול התורה (גליון נא עמ' שט)] לפי דבריו, שכאן היה ענין של פסק הלכה, לדעת מי הוא הבכור, ולכן סתר יוסף את דבריו [אמנם נראה שכל דברי הבאר שבע נאמרו לענין האיסור לסתור דבריו, אך עדיין צריך לומר זאת בלשון כבוד, כמובא בשאלתנו, שאסור לומר לאביו 'אבא עברת על דברי תורה'. ואם כן עדיין קשה, מדוע אמר יוסף 'לא כן אבי'. וראה עוד בבאר שבע (שם ד"ה ולכאורה) שהזכיר ענין זה, אך משמע שבהמשך דבריו חזר בו, וצ"ע. וראה עוד בספר עיון הפרשה (עניני תלמוד תורה, עמ' רנא) שהארכנו בענין זה].

תירוץ ג. אמר זאת בלשון שאלה

עלים לתרופה (ביצה כא, א אות מה-מו) תירץ, שיוסף אמר זאת בדרך שאלה: 'לא כן אבי' - וכי לא כך ראוי לעשות, שכיון שזה הבכור שים ימינך על ראשו.

² התירוצים הבאים (א-ד) מיישבים הקושיה הראשונה, כיצד יוסף סתר דברי אביו.

ומחבלים זרקו עליו אבנים ואיבד את ההכרה ובחסדי השי"ת הבריא, ועלה לתורה ובירך הגומל. בתוך ל' יום שבירך הגומל [אך לאחר ל' יום מהזמן שנעשה לו הנס], הזדמן לו שוב ליסוע באותו מקום, ואמר לו מרן הגרש"ז אורבאך זצ"ל שראוי לו שישע בדרך אחרת, ולא במקום זה כיון שיש ספק אם מברכים ברוך שעשה לי נס כשעובר במקום שנעשה לו הנס תוך ל' יום מברכת הגומל, ע"כ שמעתי.

שתי הלכות מתחדשות מתוך המעשה הנ"ל: א. נראה שסובר הגרש"ז א זצ"ל דמי שמברך 'ברוך שעשה לי נס' במקום 'הגומל לחייבים טובות', יצא בדיעבד. ב. שמענו גם דרך אגב שאם מסופק אם לברך או לא, ראוי לנסוע ממקום אחר כדי לא להיכנס לספק ברכות (ברכות נד, א).

רוצה להשאר בבית הכלא נוחות הארוחות, האם יברך הגומל כששוחרר נושם בעל כרחו?

שאלה. מעשה בראובן שניפץ את שמשות שמעון והמתין עד בא השוטרים לכלאו, כי בחוץ סובל מחרפת רעב, ובכלא אמנם הוא כלוא, אבל יש לו מזון להחיות נפשו וגם ביגוד. וכעת שוחרר מהכלא (בניגוד לרצונו) היברך הגומל?

תשובה. דן בכעין זה בספר כוכב מיעקב ולגר"י פיתוסי סימן ב', וכעת אינו תחת ידי). ונלענ"ד דלא יברך כי היא לא שמחה עבורו, אמנם מבואר בתוס' במסכת גיטין י"א: שהמזכה גט שחרור לעבדו של קצין הרי הוא משוחרר למרות שהיא חובה לו, והטעם הוא שבין כך יכול הקצין למוכרו שלא מדעתו ואולי כך גם באסיר, ובנוסף לכך הרי יש קצת סכנת נפשות בבית האסורים, לכן זוהי זכות, אבל בכל זאת אי אפשר לברך על כך כי הרי מדעת עצמו פיצץ שמשה כדי להכנס לכלא ואיך יברך על השחרור שהוא בניגוד לרצונו (ברכות נד, ב).

הבטיח לחבירו שאם ישיג רשיון לעסק שלו

יקבל עשרים אחוז, וכעת רוצה להפחית

שאלה. לראובן יש ממון והוא רוצה לייבא מחו"ל מוצר מסויים ולהרויח בו, הוא סיכם עם שמעון שאם ישיג לו רשיון מהשלטונות וגם חנות מרכזית וצוות מוכרים טוב וכו', הוא יתן לו עשרים אחוז מהרווחים, ראובן חשב ששמעון יצטרך לבזבז על כך כמה חדשים של עבודה, והנה זכה שמעון לס"ד ותוך חודש השיג את כל הנדרש. לאור זאת חזר בו ראובן מהעשרים אחוז, ואמר לשמעון לפני גמר קבלת הרשיון ופתיחת החנות, אני אתן לך רק עשרה אחוז, ואם אינך מסכים הריני מבטל את העסקא ואז החנות לא תרויח ותוכל לקבל עשרים אחוז... מכלום, כי לא יהיו רווחים. שמעון שתק. ולא הגיב במאומה, אך בלבו לא הסכים לדברי ראובן, שמעון השלים את מעשיו והחנות נפתחה. כעת עם חלוקת הרווחים ראובן מוכן לתת לשמעון רק עשרה אחוז מאחר ושמעון שתק, אמר ראובן שתיקה כהודאה דמיא. ואילו שמעון אומר שתקתי, כי אמרתי אם אדבר לא אקבל כלום וגם לא עשרה אחוז, אולם מעולם לא הסכמתי לדברך, כמה חייב ראובן לתת? תשובה. בשאלה מעין זו דן בשו"ת אמרי יושר החדש (ח"ג

תירוץ ד. ביקש שיעשה מ'לא' 'כן'

בן ביתי (ד"ה ויאמר) ביאר בדרך רמז, שמה שאמר יוסף לאביו 'לא כן אבי', כוונתו לומר לו, שהצדיק גוזר והקב"ה מקיים (ראה מו"ק טז, ב), ועושה מ'לא' - 'כן', ואם כן שיגזור שיהיו למנשה בנים טובים יותר מאפרים. ואף על פי כן 'וימאן אביו' [ויש לבאר, שמיאן משום שהדבר תלוי בבחירתם]. ולפי זה מיושב, שלא סתר את דבריו, אלא אדרבה, דיבר בשבחו שיכול להפוך הגזירה.

תירוץ ה. חשב שטועה במציאות³

כתב הרמב"ן (פסוק יז), שאפשר שיוסף אהב את מנשה יותר, משום שהוא בכור, ולכן חרה לו שהניח ימינו על אפרים. ונראה יותר לבאר, שיוסף חשב שאביו טועה בהם, ונמצא שברכתו היא בבלי דעת, ולא תחול ברכתו עליהם, כי אינה ברוח הקודש כראוי, וכאשר אמר לו 'ידעתי בני ידעתי' נתפייס [ובהעמק דבר (שם) הקשה, שלפי דבריו מה הועיל יוסף בכך שהסיר את ימין אביו מאפרים, הרי עדיין ברכתו היא בבלי דעת. ותיקן, שאפשר שיוסף רצה לעשות בחינה, אם יעקב עשה כן ללא דעת].

ולפי דבריו יש ליישב את כל הקושיות: א. יוסף חשב שיעקב טועה במציאות, ונמצא שאינו סותר את דבריו, שהרי אינו חולק על 'דעתו', אלא מעיר לאביו על המציאות הנכונה [וכן הובא ליישב בקובץ קול התורה (גליון נא עמ' שט)]. ב. בתחילה לא חרה לו, משום שלא היה זה בשעת הברכה, ואין בכך נפקא מינה. ג. לכן כפל יעקב ואמר 'ידעתי בני ידעתי', ידיעה אחת טבעית, וידיעה אחת של רוח הקודש [עוד יש לבאר שרמז לשני פירושי הרמב"ן, שאמר לו ש'ידעתי' שאתה חושש שאין הברכה ברוח הקודש, וגם 'ידעתי' שאתה אוהב יותר את מנשה, ואף על פי כן עשיתי זאת. עוד יש לבאר לפי מה שביאר העמק דבר (שם), שאמר לו 'ידעתי' שהוא הבכור, וגם 'ידעתי' שעשיתי לי בחינה בזה].

תירוץ ו. אמר 'לא כן' על עצמו

הריב"א (פסוק יד) כתב: יעקב חשב שיוסף הביא מנשה הבכור לשמאלו, לתתו לימין אביו, לכך שכל את ידיו לתת ימינו על ראש אפרים. ואמר לו יוסף 'לא כן אבי', כלומר, לא כן עשיתי כאשר דימית, סבור אתה שהבאתי מנשה לימיני, כדרך האנשים המנהיגים הבכור לימינם, ונזדמן לשמאלם, ועל כן הפכת ידך לשים ימינך על ראש הבכור. ואני לא עשיתי כן, אלא הבאתי לשמאלי, להיות מזומן לימינך, ועל חנם הפכת ידך. והשיב לו אביו: ידעתי כי כן עשית כדברך, אבל לכך הפכתי את ידי, כי אחיו הקטן יגדל ממנו. והמפרש 'לא כן אבי' כמו (במדבר כז, ז) 'כן בנות צלפחד דוברות' [שתרגומו 'אות', והיינו שדיברו כראוי, ואף כאן הכוונה 'לא עשית כראוי'] טועה, חלילה ליוסף הצדיק שיאמר כן לאביו.

ולפי דבריו מיושבות כל הקושיות: א. מה שאמר יוסף 'לא כן אבי', הכוונה על עצמו, שלא עשה כפי שחשב יעקב [וגם אין הכוונה 'לא כראוי', אלא 'לא כן', וראה בתירוץ הקודם]. ב. לעיל (פסוק ה) כשהקדים יעקב את אפרים למנשה, לא היה זה מחמת טעות של יוסף, ולכן לא חשב לתקנו, וגם היה אסור לו לתקנו. ג. מה שכפל יעקב ואמר 'ידעתי בני ידעתי', פירושו 'ידעתי שכן עשית, אבל הפכתי את ידי מתוך ידיעה, כי אחיו הקטן יגדל ממנו'.

תירוץ ז. אמר זאת לכבוד אביו

חתם סופר (פסוק יז) הוסיף, שהטעם שיוסף הפך הסדר, הוא משום שאין חולקים כבוד לתלמיד במקום הרב (יומא סט, א), ולכן העמיד הבכור לימין יעקב, ולא לימין עצמו. ולכן נאמר 'וירע בעיניו', שיעקב חושדו שחולק כבוד לעצמו במקום אביו ורבו יעקב.

ולפי זה יש ליישב הקושיה הראשונה באופן אחר, שאמר כן לכבוד אביו, שלא יחשוב שחולק כבוד לעצמו במקום אביו [ושאר הקושיות מיושבות כנ"ל].

תירוץ ח. חשב שיעקב חזר בו

נפלאות חדשות (פסוק יז) עמד על כמה דקדוקים בפסוקים. וביאר, שבתחילה אמר יעקב (פסוק ה) 'אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי', והבין יוסף מכך שודאי שגם בברכה יקדים את אפרים לפני מנשה, וזה מה שנאמר (פסוק יז) 'וירא יוסף כי ישית וגו'', והיינו שראה יוסף מה שאמר יעקב 'אפרים ומנשה כראובן ושמעון', והבין מכך שישית את יד ימינו על ראש אפרים, ולכן כשאמר לו אביו (פסוק ט) 'קחם נא אלי' נטל אפרים בשמאלו, כדי שיבוא לימין אביו.

אמנם לאחר מכן כשאמר יעקב 'מי אלה' (פסוק ח, וצ"ע שזהו פסוק קודם), שראה שיצא מאפרים ירבעם (רש"י שם), חשב יוסף שבטלה קדימת אפרים, ולכן הוא יברך אותם כתולדותם, ולכן נאמר (פסוק יב-יג) 'ויוצא יוסף אותם מעם ברכיו וגו' ויקח את אפרים בימינו משמאל ישראל'. וזה

³ התירוץ הבאים (ה-כו) מיישבים את כל השאלות, או את רובן.

סימן צ"א, אודות מעשה בשדכן שהציע שידוך, וסמוך לגמר השידוך אמרו לו המחנותנים שיגמרו את השידוך, רק בתנאי שהשדכן יטול פחות מהמגיע לו ואם לא יוותר על חלק מדמי השדכנות, לא יגמרו את התנאים, האם מה שהתנו חל או לא.

והשיב: א. אם השדכן הסכים במפורש שיקבל פחות, אף שמפני היראה עשה כך כדי שלא יכנס כאן שדכן אחר, או בל יעכבוהו זמן רב, בכל זאת קשה להוציא מההורים, כי הם מוחזקים, ודברים שבלב אינם דברים, יעוין בסמ"ע חו"מ סוף סימן רס"ד. ב. אולם אם השדכן אמר שאינו מרוצה לזה, והמשיך לעסוק בשידוך וניגמר, חייבים לשלם לו את כל המגיע לו, אף על גב דאפשר דאם בהתחלה כשבא אליו השדכן אמר לו המחנותן שהוא מסכים להמשיך רק אם ישלם פחות, אף שהשדכן לא הסכים פטור מלשלם לו, כי גילה דעתו שאין רצונו בפעולתו, אבל כשקרו הדבר לגמרו, השדכן כבר עשה פעולתו, ונהי שאין השדכן זוכה עד שיגמור את השידוך אין זה אלא תנאי, אבל כשנסתים השידוך, חייבים ההורים לשלם לו למפרע ויעוין מעילה י"ג, יעו"ש.

הרי לפנינו דאע"פ שהשדכן שתק לא אומרים שתיקה כהודאה, אלא שתיקתו נבעה מתוך חשש שמא יחמסו אותו ההורים. ונראה דהוא הדין בענייננו אחר ששמעון השקיע מכחו ומזמנו ומכישוריו כבר זכה בעשרים אחוז וכך יש לשלם לו וכבר בנה ואי אפשר לסתור (ברכות סג, א).

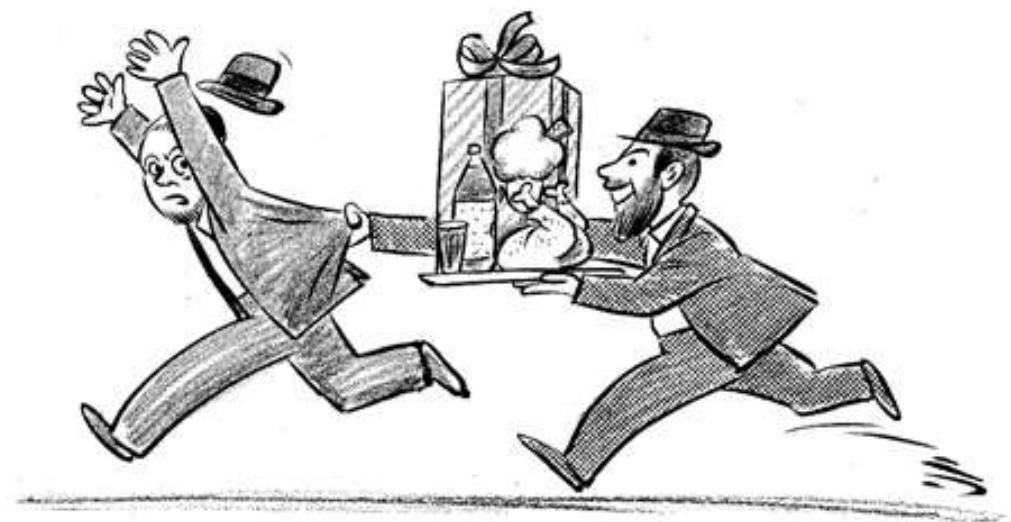
חברו שלח לו נתנה משום שחשב בטעות

שעשה לו טובה, האם יחזירנה?

שאלה. מעשה באברך מלייקווד שעבר מצוקה קשה, ראובן חבירו החליט שהוא חייב להתאווור, הוא צלצל לידידו שמעון בירושלים ואמר לו אתה הרי בין כך נוסע לצפת לבין הזמנים, אנא התקשר לחברי הנ"ל ותאמר לו שאתה מזמין אותו לביתך בירושלים, חנם אין כסף, ואני אשלם את השכירות וכל ההוצאות. ואכן כך עשה, וידידו בא לירושלים, וטרם שנפרד מבית המארח, השאיר פמוטים יקרים מאוד, בשביל החסד שעשה עמו כי חושב שאירחו בחנם. ושואל שמעון המארח [שיודע שקיבל כסף מלא מראובן החבר שבלייקווד] האם מותר לו לקבל את המתנה היקרה. והנה נאמר במסכת שבת דף י ע"ב 'הנותן מתנה לחברו צריך להודיעו, ואם כן לכאורה היה ראובן צריך להודיע לת"ח מלייקווד שנתן לו מתנה [שהות בדירה]. אולם אם היה מודיע לו היה מסרב לבא ודומה קצת לצדקה בסתר!

תשובה. אסור לשמעון לקבל את המתנה שהרי ניתנה מתוך טעות, כי האברך חשב ששמעון מארח אותו בחנם, ולכן העניק לו את המתנה היקרה. ומה שצריך כעת לעשות הוא, ששמעון ישיב לראובן את דמי שכר הדירה שנתן לו [עכ"פ כנגד שווי הפמוטים]. אבל ספק אם זה יועיל, כי בשעה שקיבל את הפמוטים לא עשה חסד. ואם כן הדרך המובחרת היא ששמעון ישיב את הפמוטים או את דמיהם לאברך מבלי שהוא ידע על כך.

ולכאורה יש להקשות על דברינו, שאם כן, איך קבלה יוכבד מבתיה תשלום עבור ההנקה של משה כדאיתא במסכת סוטה (דף יב ע"ב) 'אמר ר' חמא ב"ר חנינא לא דיין לצדיקים שמחזירין להן אבידתן, אלא שנותנים להם שכרם'. הרי אילו היתה יודעת בתיה שיוכבד היא אם הילד לא היתה משלמת לה? וכמה תשובות בדבר: א. החיד"א מתרץ שביקשה שתאכל מזון מעולה ותניקהו חלב ממאכלי מלכים. ב. הנצי"ב (העמק דבר שמות ב ט) כתב: והניקהו לי, אל תראי פן יאונה לך רעה, כי נתנה לה אות שהולד שייך לה, ואני אתן שכרך, כך דרך המלכים לשלם בעין יפה ולא לגזור לעשות להם בחנם, עכ"ל. אם כן אצל מלכים לא שייך מקח טעות, אבל לא אצל כל אדם רגיל (שבת י, ב).

מה שאמר לו אביו (פסוק יט) 'ידעתי בני ידעתי', שידעתי מה שעשית בתחילה, וידעתי מה שעשית כעת.

והוסיף, שיוסף חשב שאביו שכל את ידיו, משום שבאמת רוצה לברך את מנשה בימינו [והוא סובר שיוסף תופס לשון ראשון, והעמיד את מנשה בשמאלו, מחמת שהקדים בראשונה אפרים למנשה, ובאמת בטלה הקדימה, ולכן שכל את ידיו]. ולכן אמר יוסף 'לא כן אבי, כי זה הבכור', ואתה רוצה לברך את מנשה בימינך. ויעקב השיב 'ידעתי בני ידעתי', אני קיים במאמרי הראשון, ואתה טועה בי.

ולפי זה מיושבות כל הקושיות: א. מה שאמר 'לא כן אבי', כוונתו שאני לא סידרתי אותם כפי שחשבת [כמבואר לעיל (תירוץ ו)]. ב. מה שלא מחה בו בתחילה, הוא משום שבאמת הבין שיעקב מעדיף את אפרים, ורק לאחר מכן חשב שיעקב חזר בו. ג. מה שאמר 'ידעתי בני ידעתי' פירוש, 'ידעתי' מה שעשית בתחילה, ו'ידעתי' מה שעשית כעת [ולפי מה שביאר בהמשך הכוונה היא, 'ידעתי' מה שאמרתי במאמרי הראשון, וגם עתה 'ידעתי' - אני סובר כמאמרי הראשון, ואתה הוא שטועה ב'].

תירוץ ט. חשב שרוצה לתת מעלה לכל אחר

תולדות יצחק (למהר"י קארו, דודו של הבית יוסף; פסוק יז) הקשה כעין קושייתנו השניה, מדוע יוסף לא דיבר מאומה עד לאחר הברכה, ולא הסיר יד אביו קודם שיברכם [והרשב"ם (שם) כתב, שבאמת עשה זאת לפני שברכם].

ותירץ, שיוסף חשב שאביו רוצה לתת מעלה לשניהם, שמעלת אפרים תהיה בשימת הימין, ומעלת מנשה תהיה בברכה יותר מעולה, ולכן שתק. אך כשראה שהשוה אותם בברכה, אמר שבוודאי אביו טעה, ולכן אמר לו 'לא כן אבי' וגו' [ולפי זה יש ליישב השאלה השניה, שלכן יוסף לא מחה בתחילה, משום שחשב שיתן למנשה מעלה אחרת בברכה].

ולפי זה תירץ הקושיה השלישית, שכך אמר יעקב: 'ידעתי בני' בשימת יד ימין על ראש הצעיר, ו'ידעתי' גם מה שעשיתי בענין הברכה. ולכן אחר כך אמר (פסוק כ) 'ויברכם ביום ההוא', היינו בידיעה ברורה, 'שימך אלוקים כאפרים וכמנשה, וישם את אפרים לפני מנשה', והקדימו גם בברכה [וראה מה שהוסיף לבאר בטעם הדבר, שלא נתן מעלה לאפרים בברכה הראשונה].

תירוץ י. חשב שאפרים עדיף וראה שהשוה

צידה לדרך (פסוק יז) כתב שיש לבאר באופן אחר, שמתחילה חשב יוסף שכוונת יעקב שלא להשוות ברכתם, אלא לברך את אפרים ברכה יתירה על מנשה, כי ראה שהוא מוכן וראוי יותר לברכה מאחיו, ולכן שתק ולא מחה. אך כשראה שהשוה ברכתם, ואמר 'יברך את הנערים' בהשוואה אחת, אז 'וירע בעיניו' [ולפי זה יש לבאר גם ה'ידעתי בני ידעתי', כפי שנתבאר בתירוץ הקודם].

תירוץ יא. חשב שיברכם בחכמה

חתם סופר (שם) הקשה אף הוא, מדוע חיכה יוסף עד שאמר יעקב 'וידגו לרוב בקרב הארץ' (פסוק טז), ולא מחה מיד.

ותירץ, שאפרים היה גדול בתורה, ושימש לפני יעקב, מה שאין כן מנשה, שהיה שר ממונה על בית יוסף [ראה בתירוץ הבא]. ויוסף סבר שיעקב יברכם בעיני תורה וכדומה, ובאופן זה הולכים אחר החכמה, וכפי שאמרו בבבא בתרא (קכ, א), שבישיבה הולכים אחר החכמה, ולכן הקדים את אפרים, שהוא גדול יותר בחכמה. אך כששמע שהברכה היא 'וידגו לרוב בקרב הארץ' (שם), והכוונה שאפילו כשיהיו כדגים בארץ ולא במים - ואין מים אלא תורה (ב"ק יז, א) - תעמוד להם זכות אבותם. ונמצא שלא בירך אותם בחכמה ובישיבה, אלא להיפך, ובאופן זה שייר הכלל השני שאמרו (ב"ב שם), שבמסיבת חולין הולכים אחר הזקנה, ולכן הבכור קודם. והשיב לו יעקב, שהקטן יהיה זרעו מלא הגויים, והיינו שיצא ממנו יהושע בן נון, ונמצא שהוא 'מופלג בחכמה', והוא קודם לכל [כמבואר ברשב"ם (שם ד"ה והוא)].

ולפי זה יש ליישב קושייתנו השניה, שבתחילה כשאמר יעקב 'אפרים ומנשה כראובן ושמעון' לא מחה יוסף, משום שהמדובר היה לענין החכמה, או ענין הקרוב לחכמה. וכן יש ליישב הקושיה השלישית, שאמר לו: 'ידעתי בני' שבמסיבה הולכים אחר הזקנה, אבל 'ידעתי' גם שכן בנו יהיה מופלג בחכמה, ובאופן זה הוא קודם גם במסיבה [או שאמר לו: 'ידעתי בני' שבישיבה הולכים אחר החכמה, וגם 'ידעתי' שבמסיבה הולכים אחר הזקנה, ומכל מקום הקדמתי את הקטן].

תירוץ יב. חשב שיברכם תחילה בחכמה

כתב סופר (פסוק יט) תירץ כעין זה, שאפרים ומנשה היו בבחינת 'יששכר וזבולון', שאפרים היה לומד תורה לפני יעקב, ומנשה היה עוסק בצרכי הבית לפני יוסף [וכן הביא לעיל (פסוק ה), שראובן התאוה לממון, ונתן עיניו בחוץ

ליקוטים וסיפורים נפלאים

על פרשת השבוע בעריכת הגר"ב רובין שליט"א

"ויחי יעקב" (מז, כח)

פרשה הקודמת מסתיימת "ויפרו וירבו מאד" ופרשה זו מתחילה "ויחי יעקב", ויש רמז בסמיכות זה לזה, למה שאמרו חז"ל יעקב אבינו לא מת וכו' מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים, ודבר זה נרמז בסמיכות זה כי על ידי ויפרו וירבו מאד, והיה זרעו בחיים, לפיכך "ויחי יעקב" גם הוא היה בחיים. (וכלי יקר)

"ויחי יעקב" (מז, כח) פירש רש"י למה פרשה זו סתומה לפי שביקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו.

ראה יעקב אבינו שכל האותיות נמצאות בשמות י"ב שבטים חוץ מאותיות ח' וט', אמר יעקב, כיון שאין בהם חטא, ראויים הם לגלות להם את הקץ. כיון שראה שאף אותיות ק' וצ' אין בהם, אמר, אם כן, אינם ראויים לגלות להם את הקץ, סתם ולא גילה, לכך פרשה זו סתומה. (רבינו בחיי)

ולמה נסתם ממנו חשבון הקץ? כי הגלות באה למרק עוונותיהם של ישראל כדי להיטיבם באחרונה, ואם יודע זמן הקץ לא נרגיש כלל את הגלות ומרירותה, כי צרה שאדם יודע את קיצה וסופה, אינה בגדר צרה קשה. (שפת אמת)

יעקב ביקש לגלות לבניו את תקופת הקץ, את פני הדור של אותו בעקבתא דמשיחא – זמן, את החוצפה והבורות שישדרו אז חוצפא יסגא – ונסתלקה ממנו שכנה, כי מן השמים לא רצו חלילה שידבר רע על ישראל. (רבי בונם מפשיסחא)

"ושכבתי עם אבותי ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם" (מז, ל)

ומקשין העולם למה לי כפל לשון ושכבתי וקברתני. ותירץ הר"ר העשיל זצ"ל, דאיתא בגמרא (סנהדרין מז.) כשם שאין קוברין רשע אצל צדיק, כך אין קוברין רשע חמור אצל רשע קל, ואין קוברין צדיק חמור אצל צדיק קל. לפי זה קשה האידך אמר יעקב "ושכבתי עם אבותי", הא איתא בגמרא 'יעקב מובחר שבאבות' ואין קוברין וכו'.

וצריך לומר דאיתא במדרש (ב"ר צ"ו ד') 'ושכבתי עם אבותי' – אמר הקב"ה חייך שאתה שוכב ואי אתה מת, וממילא יעקב לא מת ושאר אבות מתו, ואיתא בגמרא (חולין ז:) גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם, והיו כולן שווין, וזה הפירוש ושכבתי עם אבותי והיינו כנ"ל שאני שוכב ואיני מת, ממילא יכולין לקברני בקבורתם. (אמרי נועם)

"ויאמר אנכי אעשה כדברך ויאמר השבעה לי וגו'" (מז, ל–לא)

ויש לדקדק למה לא השביעו מיד. ועוד, וכי מסופק היה יעקב אבינו ע"ה שלא יקיים ציווי שלו. ברם איתא בסוטה (לו:) אמר פרעה "עלה וקבור את אביך כאשר השביעך", שפרעה רצה שיוסף יעבור על השבועה שנשבע ליעקב, א"ל יוסף א"כ גם אני אעבור על השבועה שנשבע לפרעה שלא יגלה שידוע ע"א לשונות. לכן בהתחלה נאמר "אנכי אעשה כדברך" בהבטחה, וכדי שלא יצוך פרעה לעבור על הבטחתך, לכן א"ל שישבע לו ועי"ז לא יצוהו פרעה שיעבור על השבועה. (הגר"י אסאד)

"הנה אביך חולה" (מח, א)

רבי מאיר שפירא מלובלין, הגיע פעם ללודז' כדי לגייס משאבים לשיבתו הנודעת 'ישיבת חכמי לובלין', והזמין אליו את אחד העשירים הידועים שבעיר, אולם הלה שלח למסור לו, כי הוא חולה ומרותק למטתו, ולכן נבצר ממנו לבוא אליו. רבי מאיר ידע היטב מה טיבו של ה'חולי' אשר תקף את העשיר, אולם הוא עשה עצמו כאילו יודע, והכריז: "הבה ואלכה לקיים מצות ביקור חולים". מובן, שכאשר נכנס לביתו של העשיר, מצאו יושב בביתו בריא ומדושן ענג, וכל סימן של מחלה לא נראה עליו. "עתה עליך להגדיל את תרומתך פי שבעה מונים", אמר לו רבה של לובלין. "ומדוע?" תמה העשיר, ורבי מאיר השיב בחייד: "אמור לי אתה, איזה רופא היה יכול לרפא אותך לאלתר כמוני?" ... ? רופא יהודי אחד היה בברלין, שלא היה מן היראים לדבר ה', אולם מומחה גדול היה ברפואה. שמו היה מרקוס הרץ, ועל מרכבתו היו חרוטות ראשי התיבות

לארץ, ושמעון הוא מעוסקי התורה, סופרים ומלמדים. וכנגדם אפרים הוא התלמיד חכם, ומנשה הוא 'אשר על ביתו' (לעיל מד, א ובתרגום יונתן שם), העוסק בעניי העולם הזה. ולכן אמר יעקב (פסוק ה) 'אפרים ומנשה כראובן ושמעון'.

ולפי זה, לאפרים ראויה ברכה שיצליח בתורה, ולמנשה ראויה ברכה שיצליח בפרקמטיה. וחשב יוסף, שלכן מניח יעקב יד ימינו על אפרים, כיון שיברך עתה בתחילה על התורה והעבודה, וראוי להקדים בכך את אפרים למנשה, כי מנשה בשמאל בברכה זו, שעיקר הברכה בהצלחת התורה לאפרים. וחשב ששוב יהפוך יעקב ידו לברך ברכת העולם הזה, למנשה בימין ולאפרים בשמאל. אך כאשר ראה שבירך שניהם בברכה אחת, הבין יוסף שיעקב מחשיב את אפרים לעיקר בכל הענינים, ולכן חשב שיעקב טועה בזה, וסבור שאפרים הוא הבכור. ולכן אמר לו 'לא כן אבי כי זה הבכור'.

והשיב לו יעקב 'ידעתי בני ידעתי וגו' אולם אחיו הקטן יגדל ממנו, וזרעו יהיה מלא הגויים', והיינו שיצא ממנו יהושע, שהיה רבן של ישראל, וגדול בחכמה מגדעון שיצא ממנשה. וגם 'זרעו יהיה מלא הגויים', שיצא טבעו בכל העולם, ויהיה מלך לישראל, מה שאין כן בגדעון שיהיה רק שופט. ונמצא שיהיה גדול ממנו גם בכבוד העולם הזה, וגם בחכמת התורה ונבואה.

ולפי זה תירץ הקושיה השלישית, שלכן אמר יעקב 'ידעתי בני ידעתי', שידעתי שני דברים אלו [ולפי דבריו יש ליישב גם הקושיה הראשונה, שיוסף חשב שיעקב טועה במציאות, ואין בכך איסור לסתור דבריו, כמבואר לעיל (תירוץ ה)]. וכן יש ליישב הקושיה השנייה, שלא מחה כשאמר 'אפרים ומנשה כראובן ושמעון', משום ששם היה מדובר על המעלה הרוחנית, ולכן מובן מה שהקדים אפרים למנשה].

תירוץ יג. חשב שיברך כל אחד בברכה אחרת

עוד ביאר **כתב סופר** (שם), שבתחילה היה סבור יוסף, שיעקב יברך את אפרים ברכה להצלחה בתורה, ואת מנשה יברך ברכת הצלחה בעניי העולם הזה, ולכן הוא מניח ימינו על אפרים, ושמאלו על מנשה. וכפי שנאמר (משלי ג, טז) 'אורך ימים בימינה, בשמאלה עושר וכבוד', שהמחזיק תלמיד חכם הוא בבחינת שמאל, העוזרת לימין. אך כאשר ראה שבירך שניהם בברכה אחת, חשב שיעקב טועה [והמשך הדברים הוא כפי שנתבאר בתירוץ הקודם].

תירוץ יד. חשב שבא לומר ששניהם פשוטים

במשך חכמה (פסוק ה) מבואר, שאם יעקב היה אומר 'מנשה ואפרים כראובן ושמעון', היה משתמע שמנשה שהוא בכור אצל יוסף, יקבל שני חלקים, כמו ראובן. ולכן אמר 'אפרים ומנשה', כדי להבהיר שאפרים שוה למנשה, ויקבלו שניהם כפשוטים. ולכן יוסף לא הקפיד כאן כשהקדים את אפרים, אלא רק בהמשך.

ולפי זה תירץ גם הקושיה האחרונה, שלכן אמר יעקב 'ידעתי בני ידעתי', והיינו 'ידעתי' כשאמרתי 'אפרים ומנשה', וגם 'ידעתי' עכשיו, ובכוונה עשיתי זאת.

תירוץ טו. חשב שאמר זאת במקרה

ימין יוסף (פסוק יט) תירץ, שבתחילה חשב יוסף שיעקב אמר כן **במקרה**, ולכן לא מחה בידו, אולם אחר כך ראה שהעדיף את אפרים בפעם השנייה, והבין שאינו מקרה, משום שהמקרה אינו מתמיד [ועל כך השיב לו יעקב 'ידעתי בני ידעתי', שגם בפעם הראשונה לא היה זה במקרה, אלא במתכוין, וכפי שנתבאר].

תירוץ טז. חשב שהוא דיבור בעלמא

עוד ביאר ימין יוסף (שם), שבתחילה חשב שהוא רק דיבור בעלמא, אבל כעת שעשה יעקב מעשה, ראה שהוא בדווקא [והשיב לו כנ"ל].

תירוץ יז. חשב שאביו סבור שמנשה מכר הבכורה

ליקוטי יהודה (פסוק יח) תירץ הקושיה הראשונה [בשם זקנו בעל זכרון שמואל], על פי המדרש (בראשית רבה פד, ו) שאומר, שכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף, זה נשטם וזה נשטם וכו'. ולכן חשב יוסף, שכך סבר אביו במה ששיכל ידיו, והניח ימינו על אפרים, שבודאי שמנשה מכר הבכורה לאפרים, כאשר היה אצל יעקב ועשיו. ולכן אמר לו יוסף 'לא כן אבי', והיינו **שבזה אינני דומה לאבי**, כי מנשה הבכור, ולא מכר הבכורה. ונמצא שלא סתר כלל את דבריו, אלא אמר שאיננו דומה לאביו.

ולפי זה יש ליישב גם השאלה האחרונה, שלכן אמר לו 'ידעתי בני ידעתי', ש'ידעתי' שהוא הבכור, ו'ידעתי' גם שלא מכר הבכורה.

תירוץ יח. יעקב רמז לו שלא אמר כראוי

חזון יוסף (כאן, אות ב) ביאר, שיעקב אבינו באמת הקפיד על כך שיוסף אמר לו 'לא כן אבי', שהרי אסור לומר כן. ולכן אמר לו 'ידעתי בני ידעתי', כלומר, רואה אני שאתה חושב כדרכם של הצעירים שבכל דור ודור, החושבים שהם מבינים יותר מהזקנים. אבל באמת לא כן הדבר, אלא 'ידעתי בני' - כל מה שאתה יודע ומבין, גם אני ידעתי, ולא עוד, אלא שאני 'ידעתי' והבנתי גם דברים שאף פעם לא ידעת. ולכן אין לך שום סיבה לחשוב, שאין טעם במעשה שאני עושה [ולפי זה מיושבות השאלה הראשונה והשלישית].

תירוץ יט. מובן שהקדים את אפרים תלמידו

אמת ליעקב (פסוק ה) הקשה כקושיה השניה, מדוע לא העיר יוסף ליעקב בתחילה (שם), כשאמר 'אפרים ומנשה כראובן ושמעון'. והביא ליישב בשם המפרשים [ראה לעיל בכמה תירוצים], שלא הקפיד יוסף אלא לאחר שראה שאביו בירך אותם בברכה אחת, והקדים את אפרים למנשה, ואז דימה שאביו טועה. אבל מתחילה היה פשוט אצלו, שכיון שאפרים היה תלמידו, אין פלא שיקדימו.

ולפי זה יש ליישב גם הקושיה האחרונה, שלכן אמר 'ידעתי בני ידעתי', ש'ידעתי' זאת עכשיו, וגם 'ידעתי' זאת בתחילה, ולא הקדמתי אפרים מהטעם שחשבת [וכן יש ליישב לפי התירוצים הבאים].

תירוץ כ. אפרים היה זקוק יותר לברכה

עוד ביאר אמת ליעקב (שם), שאפרים היה זקוק לברכה יותר מאשר מנשה, משום שנולד לאחר שיוסף נשתקע במצרים [והאריך בזה], ולכן אם היתה ברכה אחרת לא היה מקפיד על ההקדמה. ורק לאחר שברכם ברכה אחת, אלא שהניח ימינו על אפרים, הקפיד יותר.

תירוץ כא. מחמת ההקדמה העמידם באופן אחר

משכיל לדוד (פסוק יב) כתב, שדווקא משום שיוסף ראה שאביו הקדים את אפרים למנשה, נתחכם להעמידם באופן זה, כדי שאביו יברך בימין את מנשה. וכשראה שהתחכמותו לא הועילה, **שאל** 'לא כן אבי' [וראה מה שהאריך בזה].

תירוץ כב. חשב שרוצה להשפיל את ראובן

העמק דבר (פסוק ה) כתב, שיוסף חשב שיעקב אמר 'אפרים ומנשה כראובן ושמעון', משום שרצה להשפיל את ראובן, ולהשוותו רק לאפרים, שהוא השני בבני יוסף. ולכן בשעת הברכה היה יוסף נבון בכך שהקדים את אפרים למנשה.

תירוץ כג. חשב שמשוהו לראובן שניטלה ממנו הבכורה

ליקוטי יהודה (פסוק ה) תירץ כעין זה בשם זקנו האמרי אמת, שבאמת יוסף שם לבו לכך כבר בתחילה, אולם היה סבור, שכיון שהבכורה ניטלה מראובן וניתנה ליוסף עצמו (דברי הימים ה, א), לענין זה מדמה יעקב אבינו את אפרים לראובן, שהגם שראויה לו הבכורה מאיזה סיבה, מכל מקום לבסוף אינה אלא של מנשה [והוסיף לבאר, שאולי מטעם זה הביא יוסף אחר כך את שניהם בשוה, משום שהסתפק שמא חפץ יעקב להקדים את אפרים למנשה, כפי שהקדימו מקודם. ורק כשראה שחיבק ונישק להם בשוה, ולא הקדים את אפרים, סידר את מנשה בימין ישראל, ואת אפרים בשמאל, ואז שיכל יעקב את ידיו].

תירוץ כד. חזר בדבריו אחורנית

טעמא דקרא (פסוק כ) הקשה כעין זה, על מה שנאמר (שם) 'וישם את אפרים לפני מנשה', שהרי כבר נאמר לעיל (פסוק ה) 'אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי', הרי שהקדים אפרים למנשה.

ותירץ, שמהפסוק לעיל אין ראיה שאפרים עדיף ממנשה, משום ששם

של שמו מ"ה. פעם שמע הרופא, כיצד יהודי אחד מסביר לרעהו את פשר האותיות שעל מרכבתו כראשי התיבות "מלאך המות", כי הוא שנלוה אל אותו רופא קל דעת... לימים, נפל אותו יהודי למשכב והרופא הובהל אל מיטתו. על נקלה זהה את החולה שלפניו, ואמר לו: ומה תאמר עכשיו לראשי התיבות שעל מרכבתי"? לא אבד החולה את עשתונותיו, ועל אתר נענה ואמר: "מחיה המתים"... (מידות טיש)

אדם אחד בא פעם אל רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצה והתאונן בפניו, כי זה מכבר הזכיר לפניו את אחד מבני ביתו שנפל למשכב ועדין לא הוטב לו. תמה הרבי: "ומה אני אשם בכך"? התפלא האיש: "הרי אמרו חז"ל, מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, והרי באתי אל הרבי כדי שיבקש עליו רחמים". תקנו הרבי: "שים לבך לדיוק בדברי חז"ל אלו. לא נאמר 'ילך אצל חכם שיבקש עליו רחמים', דהיינו שהחכם יבקש רחמים על החולה אלא נאמר 'ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים' דהיינו על האדם הפונה אל החכם להתפלל בעצמו על החולה ולא לסמוך על אחרים כי יפה תפילת עצמו מתפילת אחרים".

"שכל את ידי" (מח, יד)

ביאר הרב מקוממיות ז"ל: שאחד שאל לאביו למה היה צריך יעקב להפוך את ידיו, היה יכול לומר תבוא לכאן ולכאן, ולמה היה צריך להפוך את ידיו. אלא היתה כאן מחלוקת בשיטות בעבודת השם, יעקב אבינו היתה לו שיטה שאם אני אוחז אחרת מהשני, אני הופך את עצמי ולא אומר לשני להתהפך, מכאן שצריך ללמוד לשבור את טבעך והרגלך אבל לא תכריח אחרים להשתנות, כמו שאומרים לפני הנחת תפילין של ראש ויד, כי היד הוא נגד הלב והראש הוא נגד המוח, ולזה בראש יש ארבעה בתים וביד שהוא כנגד הלב פרשיה ארוכה אחת. ולמה? כי אפילו אם במוח יש הרבה שיטות, זה אוחז כך וזה אוחז כך, כל אחד מותר לילך לפי שיטתו, אבל זה צריכים להכניס בראש שיש הרבה שיטות, ומותר ללכת כל אחד לפי שיטתו אבל בלב צריכים להיות אחד. הגאון ר' חיים מוואלוז'ין זצ"ל אומר היות ואם אני עומד מול החבר הרי שיד ימיני הוא נגד שמאלו ושמאלו נגד ימינו, והנה מעלות נקרא ימין והחסרונות נקרא שמאל, כשאני מסתכל על השני צריך לראות מיד את הימין, את מעלותיו, כמו 'שכל את ידי' בימין שלי לראות את ימין שלו, לדון את כל האדם לכף זכות, ולחשוב אם אני הייתי עושה את זה כמה אלפי תירוצים היו לי, ואם חברך עשה את זה אין לך תירוצים עבורו להצדיקו.

"ויברך את יוסף ויאמר האלוקים אשר התהלכו אבותי**לפניו אברהם ויצחק האלוקים הרועה אותי מעודי עד היום****הזה" (מח, טו)**

אומר רבינו האור החיים הקדוש, יעקב אבינו מבקש בזכות אבותיו, ואחר כך בזכות עצמו, ומכאן למדו אנשי כנסת הגדולה סדר הברכות בשמונה עשרה, שבתחילה צריך לעורר אהבת קדומים, את האבות הקדושים, ואחר כך לבקש רחמים ותחנונים. יעקב אבינו הזכיר זכות עצמו דווקא בביטוי 'האלוקים הרועה אותי', לומר שהוא מרגיש לפני הקדוש ברוך הוא, כמו צאן לפני הרועה, והוא מוכן לילך לכל מקום שה' יתברך יוליך ויוביל אותו לשם.

"המלאך הגואל אותי" (מח, טז)

סיפר הגאון החסיד רבי אלחנן הלפרין זצ"ל: "שמעתי מאחד מנכדי ה'חכם סופר', שפעם היה גר צדק אשר לא הצליחו לעצור את דם ברית מילתו, והיה בסכנה גדולה, ומזה היתה יכולה להגרם רעה לכל יהודי המחוז, כאשר הנכרים עלילו על היהודים עלילות, שכן גם עצם הגירות היתה נגד חוקיהם. באו להוועץ

ברבינו. בלית ברירה, יעץ רבינו לגר ולמוהל שיקחו ספינה לשוט בנהר, ויטביעו את עצמם, בכדי להציל את הכלל. שניהם קיבלו על עצמם את הפסק לעשות כן. אך בטרם עשו זאת, נתגלה להם זקן אחד ודחק בהם לגלות לו את כוונתם, עד שהוכרחו לגלות לו. נתן להם הזקן תרופה להעמיד הדם, והגר נתרפא. כשסיפרו זאת לרבינו, אמר, שבשכר מסירות הנפש זכו שאליהו הנביא מלאך הברית התגלה עליהם, ונתן להם את התרופה הזאת". ("ספרא דמלכא" מאת הרב שמואל צבי גנץ שליט"א)

"ויקרא בהם שמי ושם אבתי" (מח, טז)

הרי הוריהם וסביהם – כאשר הבנים הולכים, חלילה, בדרך הרע בושים ונכלמים, לכשקוראים בהם את שם בניהם או נכדיהם. לפיכך ברך אותם יעקב אבינו, שיהיו ראויים להיקרא עליהם שם אבותיהם, לבל תהי חרפה בכך אם ייאמר, שהם הינם נכדיהם וניניהם של אברהם יצחק ויעקב...

"וידגו לרוב בקרב הארץ" (מח, טז)

מה דגים הללו גדלים במים כיוון שיוודת טיפה אחת מלמעלה מקבלים אותה בצימאון כמו שלא קיבלו טיפה של מים מימיהם, כך הם ישראל גדלים במים בתורה. כיוון שהם שומעים דבר חדש מן התורה, הם מקבלים אותו בצימאון כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהם. (בראשית רבה צז)

פעם שמעתי הסבר לברכה של "וידגו" לרוב, לא ממש פשט, אבל זו אמת גדולה: כששוחטים למשל פרה או תרנגולת, לא תמיד אפשר לאכול אותה, וזאת מחמת תקלה כלשהי שארעה בעת השחיטה, כגון הגרמה, חלדה, עיקור. במקרה כזה דינה של הבהמה שהיא נבילה, ונאלצים למוכרה לערבי ביפו. את כל הבהמה השלימה הזו שהיתה שוה תרפ"ט אלפים, מוכרים במחיר מוזל לנכרי. הבהמה אמנם היתה טהורה, נכון, אבל בשחיטה היה פנצ'ר ושוב אינה ראויה לאכילת יהודי. בשעה טובה ומוצלחת השוחט שחט את הבהמה והכל בסדר, חלק, גלאט. אפשר לאכול אותה? עדיין לא. הבהמה צריכה לעבור בדיקה. בדיקה חיצונית ובדיקה פנימית. מממשים, ואם סירכא, זה לא גלאט, לא חלק. שוב מוכרים לערבי – מצאו משהו ביפו. הבהמה היתה כשרה והשחיטה כשרה, אבל נפסלה בבדיקה.

גם כשהשחיטה והבדיקה עברו בשלום עדיין א"א לאכול עד שיכשירו אותה. ברוך ה' כבר הכשירו את הבשר והכל בסדר, עכשיו צריכים לבשל אותו, ואם בטעות נכנס כף חלבי בן יומו אין פי שישים כנגד זה, אוי ואבוי! התבשיל נטרף, וכאן א"א אפילו למוכרו לערבי ביפו, אסור בהנאה! ישר לפח האשפה.

כל זה כששוחטים פרה או תרנגולת. אבל אם לוקחים דג מהמים, סנפיר וקשקשת. – צריכים רק לבדוק האם יש לו סימני טהרה אם כן? אפשר מיד לבשל ולאכול אותו. אין בעיות לא בשחיטה, לא במליחה, לא בבדיקה ואין בו איסור בשר בחלב. אם הדג הוא טהור עד הסוף, בלי פנצ'רים! – טהור יש ילד שהמלמדים כל כך נהנים ממנו, משתעשעים איתו. כזה פיינער בוחר'ל, אבל כשהוא גדל קצת והולך לשיבה קטנה, לפתע מגלים שהתחבר שם עם בחור מקולקל, מתחיל להתגלש החוצה, מאבד את הטעם בלימוד. לפעמים קורה שברוך ה' בשיעור א' וב' עדיין הבחור במצב של עליה, ובשיעור ג' מתחילה לה התדרדרות. לפעמים הכל בסדר בשיבה קטנה, אבל בשיבה גדולה מתחילות הצרות... פתאום מתחשק לו מחשבים, ופה ושם... "וידגו לרוב", שצאצאיו – זו היתה הברכה שבירך יעקב את יוסף יהיו כמו הדגים, שסימני הטהרה שלהם הינם תמידיים, הם נשארים טהורים עד הסוף, וכך גם הצאצאים לעולם לא יתדרדרו, וישארו בקדושתם לאורך ימים. (יחי ראובן)

יעקב חזר בדבריו אחורנית, ואמר 'שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים, עד בואי אליך מצרימה, לי הם, אפרים ומנשה' וגו'. הרי שהזכיר מה שהיה לפני בואו למצרים, וחזר בדבריו אחורנית, ולכן הקדים אפרים שנולד סמוך יותר לבואו למצרים, ואחר כך חזר למנשה שנולד לפני כן. כאדם שהולך אחורנית, שפוגע תחילה במאוחר, ואחר כך במוקדם.

תירוץ כה. חשב שרוצה להסמיכו לראובן

אמרי ישע (פסוק ה) תירץ, שיוסף חשב שם, שמה שהקדים יעקב את אפרים, אין זה משום שהחשיבו ממנשה. אלא אדרבה, כיון שמנשה הבכור, רצה להסמיכו לראובן הבכור, ולכן הקדים את אפרים.

תירוץ כו. חשב שמזכיר החידוש תחילה

אז ישיר (פסוק ה) תירץ, שאפרים היה עוסק בתורה, ומנשה היה ממונה על ביתו של יוסף [כמבואר לעיל (תירוצים יא-יג)]. ולכן בתחילה סבר יוסף, שכיון שיעקב דיבר לענין נחלה, הזכיר קודם את אפרים, כדי ללמד, שאף על פי שלכאורה אינו שייך כל כך לענין זה, מכל מקום לא יגרע חלקו לעומת מנשה [וכפי שמצאנו (קידושין ל, ב) לענין 'כבד את אביך ואת אמך' (שמות כ, יב), ו'איש אמו ואביו תיראו' (ויקרא יט, ג), שהקדימה התורה את צד החידוש]. אבל כשראה שמניח יד ימינו על אפרים, הבין שהוא מעדיף אותו.

תירוץ כז. 'ידעתי' מעשה ראובן ו'ידעתי' מעשה יהודה⁴

במדרש (ב"ר צז, ד) נאמר: 'וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי', ידעתי מעשה ראובן ובלהה ומעשה יהודה ותמר. מה דברים שלא נתגלו לך נתגלו לי, דברים שנתגלו לך על אחת כמה וכמה.

ובאילת השחר (פסוק יט) מבואר, שלפי מדרש זה מבוארת הכפילות. ויש לבאר הדבר בשני אופנים: א. כפל 'ידעתי' פעמיים, לרמז גם למעשה ראובן ובלהה, וגם למעשה יהודה ותמר. ב. הכפילות מלמדת, שכשם ש'ידעתי' ממעשים אלו, שלא נתגלו לך, כל שכן ש'ידעתי' דבר זה, שנתגלה לך [כמבואר בסוף המדרש].

תירוץ כח. 'ידעתי' במכירתך ו'ידעתי' שהוא הבכור

בפסיקתא זוטרתא (פסוק יט) נאמר כעין זה: 'וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי', כשם שידעתי במכירתך אף על פי שלא הגדת לי, כך אני יודע שמנשה הבכור.

תירוץ כט. 'ידעתי' גם כשעשיתי כתונת פסים

באר שבע (פסוק יט) ביאר כעין זה, לפי מה שאמרו בגמרא (שבת י, ב), שלעולם אל ישנה אדם בין הבנים, שבשביל שעשה יעקב ליוסף כתונת פסים, נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו למצרים. וזה מה שאמר יוסף לאביו 'לא כן אבי כי זה הבכור', ויש לחוש שיתקנא באחיו. והשיב לו יעקב: 'ידעתי בני' גם באותה פעם שיש לחוש לכך, ו'ידעתי' גם עכשיו, וכל מה שעשיתי היה ברצון השיי"ת.

תירוץ ל. כנגד שני הצדדים שיוסף נסתפק בכוונתו

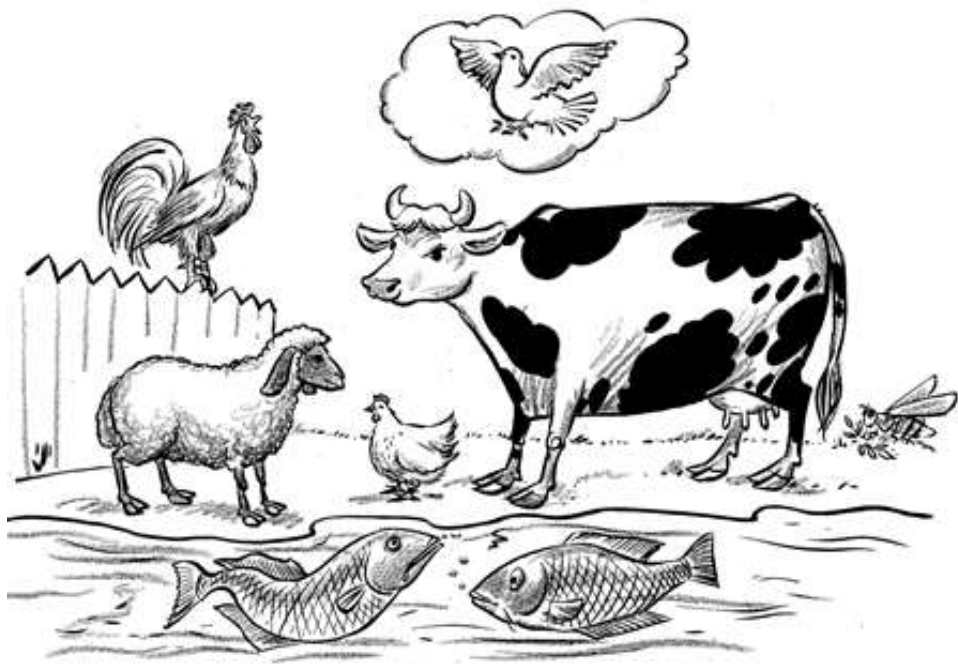
אור החיים (כאן) ביאר כעין זה, שיוסף הסתפק בכוונת יעקב, האם שיכל ידיו מתוך ידיעה שמנשה בימינו, או שעשה כן משום שחשב שמנשה הבכור הוא מימין יוסף [כמבואר לעיל (תירוץ ו)]. וכנגד הצד השני אמר לו 'לא כן אבי', כפי שאתה חושב, 'כי זה הבכור'. וכנגד הצד שהניח ימינו בכוונה על ראש אפרים, אמר לו 'שים ימין על ראשו'. כלומר, למה תמנע הטובה מבעליה, וכבר ידעת מה שגרם דבר זה [שיוסף נמכר על ידי כן].

ולפי זה ביאר, שלכן כפל אביו ואמר 'ידעתי בני ידעתי', וכוונתו, ש'ידעתי' שהעמדת הבכור לימיני, ו'ידעתי' גם מה שקרה לך בגלל דבר דומה, ואף על פי כן אני עושה זאת.

תירוץ לא. חשב שהשמאל חשוב מהימין

כלי יקר (פסוק יד) הביא הקושיה, מדוע המתין יוסף עד לאחר שאביו ברכם, ותירץ: אולי לפי שיוסף חשב שהשמאל חשוב מן הימין, לפי שהלב מקור השכל מונח ביד שמאל, והכבד מקור הנפש המתאוה שבימין. וחשב יוסף, לפי שמנשה הבכור, על כן רוצה לברכו בברכות שכליות, ליתן לו המדע והחכמה ביתר שאת, ואת אפרים רצה לברך בברכות גשמיות. ואחר שבירך ברכה אחת לשניהם, אז ראה יוסף שלא זו הדרך, ולא נתכוון אביו לזה, ואולי טעה בין בכור לפשוט, או לא ידע מי עומד מימין ומי לשמאל. על כן 'וירע בעיניו' ו'יאמר לא כן אבי' [וראה כעין זה לעיל (תירוץ יג)].

ולפי דבריו מיושבת הקושיה האחרונה, שלכן אמר 'ידעתי בני ידעתי', ש'ידעתי' מי הבכור ומי הפשוט, ו'ידעתי' מי בימין ומי בשמאל.

⁴ התירוצים הבאים (כז-מט) מיישבים הקושיה השלישית, מדוע כפל יעקב 'ידעתי בני ידעתי'.

"בך יברך ישראל" (מח, ב)

דווקא הם שלא גדלו במקום הקדושה, והגיעו לאן שהגיעו מעלתם גדולה יותר מכולם. זה מה שמברך אב את בנו גם מתי שידי לא תהיה על ראשך, ותלך למקום אחר, זכור את דרך ה' ואת מסורת אבות כאפרים וכמנשה.

"בך יברך ישראל ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה" (מח, ב)

(ב)

אומר רש"י "הבא לברך את בניו יברכם בברכתם. ויאמר איש לבנו ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה". מדוע זכו אפרים ומנשה יותר מכל שאר האחים הקדושים שבשמים יברכו את ילדי ישראל לדורות עולם. זה יכול להיות בליל שבת לפני הסעודה, כמה דקות קודם היום הקדוש יום הכיפורים, או בסתם יום של חול. אבא מברך את בנו כששפתותיו לוחשות בערגה "כאפרים וכמנשה". מה הזכות הגדולה שיש בצמד האחים הללו יותר מכולם? הגמ' במסכת שבת (י.) באה בטרוניה על יעקב ואומרת "בשביל משקל שני סלעים מילת (הצמר ממנו עשו את כתונת הפסים) שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים". ונשאלת השאלה לאחר מכירת יוסף לאחר כל הסאגה המבישה הזו, יעקב כביכול שוב חוזר על אותה טעות ומסכל את ידיו ונותן כבוד והעדפה לצעיר לפני הבכור. וכי לא חשש שוב לקנאה, לרדיפה, לתחרות בין האחים. לא. יעקב יודע שכאן זה שונה. כאן מנשה לא יקנא באפרים, ואפרים לא יתגרה במנשה. אין ברכה מבורכת מאב לבן יותר מזה.

"בחרבי ובקשתי" (מח, כב) תפילתי ובקשתי (רש"י)

פעם ביקר הג"ר יוסף הלוי לייכטאג אב"ד זאברוב המכונה "ר' יוסל'ע חריף" בבית מדרשו של רבינו החתם סופר. אחר כך סיפר, שראה את רבינו מפלפל עם תלמידיו בריתחא דאורייתא, וכשהגיע זמן המנחה הפסיק מדברי תורה והשמיע בקול רם תיבת "וידבר" והמשיך בלחש באמירת סדר קרבנות, והיה ניצב על עמדו, כמעט ללא זיע, כשידו אחת הדוקה בכף ידו השנייה. אך כאשר התבונן רבי יוסף סביבו, הבחין לפתע כי מעיני רבינו יורדות פלגי דמעה שהרטיבו את הרצפה. "ראיתי אז ג' מופתים בבת אחת", הפטיר רבי יוסף, "ראיתי איך שרבינו מסוגל לצמצם מחשבותיו, ומתוך עוצם הפלפול פנה כהרף עין אל התפילה; ראיתי איך שעמד ללא ניע ובאותו זמן גאו כל כך רגשותיו באמירת קרבנות עד כדי שפיכת דמעות רבות. המופת השלישי הוא הגדול ביותר, והוא עצם העובדה, שבמקום אחר היו מרעישים ארץ ומלואה על ידי סיפורי מופתיו של רבינו, ואילו בפרעשבורג אין איש שם על לב לכל החזיון המופלא הזה, כאילו היה דבר פשוט ומובן מאליו..

בעל החתם סופר היה מאריך מאוד בתפילת "שמונה עשרה". שח פעם הגרי"ש אונגר זצ"ל (מובא ב'רשומים בשמך') כי עוד בעת לימודו בישיבת הגה"ק בעל ה'הפלאה', פנה אליו אחד מחבריו והעיר לו: "בזמן שהארכת בתפילתך, הספקתי ללמוד סימן שלם בשולחן ערוך עם 'מגן אברהם'; ואם כן, מדוע תאריך בתפילתך? הן חבל על כל רגע ורגע".

השיבו רבינו: "הרי אמרו חכמינו ז"ל (ברכות נד ע"א): 'שלשה דברים מאריכין ימיו ושנותיו של אדם', ואחד מהם הוא 'המאריך בתפילתו'. אם כן, בזכות זאת שהנני מאריך בתפילה, יוסיף ה' על ימי חיי ויהיה לי זמן להשלים את הלימוד שהפסדתי בעת אריכות התפילה..." ("ספרא דמלכא" מאת הרב שמואל צבי

תירוץ לב. שני חילוקים בין מנשה לאפרים

המלבי"ם (פסוק יט) כתב, שיעקב ביאר ליוסף שיש הבדל בין אפרים למנשה, שגדולת אפרים היא על ידי ריבוי האיכות [וכפי שמצאנו (מכילתא דרשב"י יח, א; רש"י שמות יח, א) שמשה רבינו היה שקול כנגד כל ישראל], וגדולת מנשה היא על ידי ריבוי הכמות. ונמצא שיש שני חילוקים בין אפרים ומנשה, שמחמתם יש להעדיף את אפרים: א. גדולת אפרים היא למעלה מן הטבע, שתלויה בניסים ונפלאות שיעשה יהושע, ולכן יש לברכו בימין. אבל גדולת מנשה שהיא ברוב עם, היא ברכה טבעית שמתיחסת לשמאל. ב. ברכת אפרים יש לה מציאות מיד, כי יש בנפשו את הכח הנפשי, אבל ברכת מנשה אין לה מציאות עתה, עד שיפרה וירבה לגוי גדול [וראה מה שביאר לפי זה בלשון הפסוק].

ולפי זה יש לבאר כפל הלשון 'ידעתי בני ידעתי', שכוונתו לשני חילוקים אלו.

תירוץ לג. רמז שיש בו איזה פגם

החיד"א (דבש לפי מערכת פ' אות לג) כתב על פי הקבלה, שמנשה היה בו איזה פגם, בכך שבא מאסנת, ולכן חצי שבט מנשה לא זכו לארץ ישראל. וזה מה שאמר יעקב: 'ידעתי בני' שמנשה הבכור מעט פגום, וגם 'ידעתי' שהקב"ה מכסה מומי בני אדם שלא יתביישו, כפי שעשה בנחלת עבר הירדן [שעשה שהם יבקשו מעצמם להשאר שם]. ולכן גם יעקב עצמו הסתיר הדבר, ואמר טעם אחר 'ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו' וגו'.

תירוץ לד. חשש שחושדו באשת פוטיפר

בילקוט מעם לועז (פסוק יט) הובא לבאר קצת להיפך, שיוסף חשש, שיעקב חושדו שחטא עם אשת פוטיפר, וילדה לו איזה בן, ונמצא שמנשה אינו הבכור, ולכן שם יד שמאלו על מנשה. ולכן 'וירע בעיניו' על כך, שיעקב חושדו בדבר רע. ואמר לאביו 'לא כן אבי', כי לא נטמאתי ח"ו [ואפשר שהדבר מיישב הקושיה הראשונה, שהיה מותר לו לומר כן, משום שהיה חושדו].

והשיב לו יעקב: 'ידעתי' שאתה 'בני', כי בראותך את דמות דיוקני נתרחקת מאשת פוטיפר (סוטה לו, ב), וגם 'ידעתי' שמנשה הוא הבכור, אבל אחיו הקטן יגדל ממנו.

תירוץ לה. באמת היה בכור גמור

באר יוסף (כאן) ביאר כעין זה, על פי מה שאמרו (סוטה לו, ב), שיוסף נעץ ידיו בקרקע ויצאה וכו', ונמצא לפי זה שמנשה אינו בכור גמור בבחינה רוחנית דקה מן הדקה, שאינו 'ראשית אונו' (דברים כא, ז). אבל באמת אין זה נחשב פגם אצלו, משום שעמד בנסיון.

ולפי זה ביאר הפסוקים, שכאשר ראה יוסף שאביו מניח ימינו על ראש אפרים, ואינו מחזיק את מנשה לבכור, נמצא שהיה פגם אצלו ח"ו, ולכן 'וירע בעיניו'. אבל יעקב אבינו אמר לו: 'ידעתי בני' שמנשה הבכור, וגם 'ידעתי' מה שטמון במסתורי לבך, שעל כך אתה מצטער. אבל אינך צריך להצטער על כך, שלא מחמת כן התכוונתי, אלא משום שאחיו הקטן יגדל ממנו.

תירוץ לו. 'ידעתי' מיהושע ו'ידעתי' מירבעם

ישמח ישראל (לבעל כף החיים, פסוק יט) ביאר, שיעקב רמז בכפילות זו שיועד שתי ידיעות: א. שעתיד לצאת מאפרים ירבעם בן נבט, שיחטיא את ישראל. ב. שעתיד לצאת ממנו יהושע בן נון, שיצא שמו בכל העולם. ולכן הניח ימינו על ראש אפרים, כדי לכופ את הדין של ירבעם, וכן משום כבוד יהושע בן נון שעתיד לצאת ממנו. וזה מה שאמר 'ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו', לרמז על מלכות ירבעם [וצ"ע]. 'וזרעו יהיה מלא הגויים', לרמז על יהושע בן נון, שיצא שמו בכל העולם, כשהעמיד חמה בגבעון, וירח בעמק אילון (יהושע י, יב).

תירוץ לז. 'ידעתי' מלידתי שהתאום השני הוא הבכור

ליקוטי יהודה (פסוק יט) ביאר בשם דודו **הלב שמחה**, לפי המבואר בסדר **הדורות** (ב' אלפים רלג) שאפרים ומנשה היו תאומים, מנשה בכור ללידה, ואפרים [בכור] במחשבה. והנה יעקב ועשיו היו גם כן תאומים, וכתב **רש"י** (לעיל כה, כו), שיעקב נוצר מטיפה ראשונה, ועשיו מן השניה, ונמצא שעשיו שנוצר באחרונה נולד ראשון, ויעקב שנוצר ראשונה יצא אחרון. ויעקב בא לעכבו, שיהיה ראשון ללידה כראשון ליצירה, ויפטור את רחמה, ויטול את הבכורה מן הדין.

וזה מה שאמר יעקב ליוסף: 'ידעתי בני ידעתי', כלומר, 'ידעתי' מכבר מהמעשה שלי, שבלידת תאומים אותו שנולד שני, הוא הבכור האמיתי, וזו גם דעתי ['ידעתי'] כעת בעיניי זה, ולכן מקדים אני את אפרים למנשה [וראה כעין זה באור החמה (פסוק יט)].

גנץ שליט"א

"האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית

הימים" (מט, א)

ר' חיים סולובייצ'יק, רבה של בריסק, השתתף פעם באסיפה, וממש לא אהב את המשימות והתככים ששמע כי מתנהלים מאחרי הפרגוד. אמר למקורביו: תמיד התקשיתי על הפסוק "האספו לכם ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים", מובא בילקוט שמעוני מהו "האספו"? הטהרו. ומניין ש"האספו" מלשון טהרה? כשם שאתה אומר "ותסגר מרים ואחר תאסף", ומה הכוונה בפסוק האספו - הטהרו ואגידה לכם?... אלא, כנראה יכול כל יהודי כשלעצמו להיות נקי וצדיק, אבל כאשר מתאספים לאסיפה, מיד נכנס לפעולה יצר הרע של מחלוקות ותככים, רכילויות ומזימות. לכן בירך יעקב את בניו: "האספו" הטהרו, שייצאו טהורים מכל האסיפות האלה.

"זבולן לחוף ימים ישכן והוא לחוף אוניות וירכתו על

צידן" (מט, יג)

מעשה בעורך דין מוצלח שניגש אל הראש הישיבה הרב שמואל בירנבוים זצ"ל, וסיפר לו שיש בידו מאתים אלף דולר, והוא חפץ לעשות שותפות יששכר וזבולון עם איזה אברך טוב. ראש הישיבה מסתכל לו ישר בעינים ושואל אותו: יש לך את זה במזומן? והלה עונה לו: כן. מזדעק ראש הישיבה: "אם כך, אין לך שום היתר!" העורך דין הביט בראש הישיבה בחוסר הבנה מוחלט - אין לי שום היתר לעשות מה? וראש הישיבה מרעים עליו בקולו: "אין לך היתר להמשיך ולעסוק בפרנסה משום שיש לך די והותר לפרנסתך! עכשיו שב אתה ותתחיל להתמיד. בשביל מה אתה צריך לעשות עסקאות של יששכר וזבולון עם אחרים, לך ללמוד בעצמך!..." זה היה סגנונו, אלו היו התשובות שהשיב לשואליו. ובאמת אותו עו"ד שהיה חשוב מאוד בתחומו לקח את הדברים ללבו. בשלב הראשון למד כמה שעות בבוקר ובערב, והיום הוא לומד כל היום. וכל זאת משום שראש הישיבה אמר לו: "אינני יכול להתיר לך להתבטל מלימוד, עליך לשבת וללמוד!".

"מאשר שמנה לחמו" (מט, כ)

איתא במדרש שאשר עומד על פתח גיהנום וכל מי שיודע משנה הוא מצילו. "שמנה" אותיות משנה.

"לו ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו" (נ, טו)

האחים חושבים שיש בלב יוסף טינה לאחר שמכרו אותו, וכל כעסו נכבש בעקבות האבא יעקב, אבל כעת לאחר שיעקב נפטר, אולי הוא יתנקם בהם - כך הם חוששים. יוסף מבהיר להם כי אמנם הם חשבו עליו רעה, אבל ה' חשבה לטובה, ולמעשה אין בליבו מאומה... והוא בוכה. רק אדם שיכול לשלוט בעצמו בצורה כזו יכול להצליח בשליטה על כלכלה של כל העולם. מה הפלא אם כן, ששני בניו יודעים "לפרגן" אחד לשני וכל אחד מעם ישראל מברך את בניו "ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה".

תירוץ לח. 'ידעתי' סיבתך ו'ידעתי' סיבתי

העמק דבר (פסוק יט) ביאר, שכך אמר יעקב ליוסף, 'ידעתי בני' שיש לך סיבה להעמידם באופן זה, ומכל מקום 'ידעתי' שיש לעשות כפי שעשיתי [וראה מה שהוסיף בעיקר הענין]. ויש שהוסיפו, שה'ידעתי' הראשון הוא לשון הבנה, וה'ידעתי' השני הוא לשון החלטה.

תירוץ לט. כפל כדי לחזק הדבר

גור אריה (פסוק יט) כתב, שכפל הלשון 'ידעתי בני ידעתי' הוא לחזק הדבר, שיוסף סבר שיעקב אינו יודע זאת, ולכן כפל יעקב הדבר, לומר שיודע זאת [וראה מה שהוסיף לבאר לפי זה].

תירוץ מ. 'ידעתי' שגם הוא יגדל

תרגום יונתן (פסוק יט) תרגם: ידענא דהוא בוכרא, אוף חכימנא. ובבית **אהרן** (לגר"א כהן, שם) כתב, שנראה שהוא מפרש כפל הלשון, שה'ידעתי' השני כוונתו לידיעת העתיד, שגם הוא יהיה לעם. ולכן תרגם 'חכימנא', משום שאיזהו חכם הרואה את הנולד (תמיד לב, א). [אמנם רש"י (פסוק יט) כתב: 'ידעתי בני ידעתי' שהוא הבכור. ומשמע שגם ה'ידעתי' השני מוסב על כך, ולא על ההמשך. וכן מבואר ברא"ם וגור אריה ושפתי חכמים (שם), וראה עוד ברש"י השלם (שם)].

תירוצים דומים ותוספת נופך

מא. כתב סופר (פסוק כ) ביאר כעין זה, שיעקב ראה בנבואה, שגם ללא ברכתו בעתיד הרחוק 'אחיו הקטן' יגדל ממנו, ובהכרח שהוא ראוי מאת ה' לגדולה יותר, ולכן גם עתה הוא מקדימו לברכה ולכל דבר. וזה מה שאמר יעקב: 'ידעתי בני' כי הוא הבכור, ו'ידעתי' גם כן ש'גם הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו', וכל זה יהיה ללא ברכתי. ולכן 'ויברכם ביום ההוא' (פסוק כ), שאף שהדבר יהיה רק בימים הרחוקים, עשה שיהיה הדבר כבר 'ביום ההוא'.

מב. העקידה (שער לב ד"ה וירא) כתב כעין זה: 'ידעתי בני ידעתי', שתי ידיעות כנגד שני העלמים. ומה יקרו דברי חכמינו ז"ל שאמרו [ראה לעיל (תירוץ כח)], 'ידעתי' מה שעשו לך אחיך, וגם 'ידעתי' כי הוא הבכור, וגם הוא יהיה לעם מטעם בכורתו, וגם הוא יגדל לעלות במדרגת השבטים [וראה מה שהוסיף, שאין זה מגרע ממעלת מנשה].

מג. אמרי ישע (פסוק יט) ביאר לפי המדרש הנ"ל, שיוסף אמר לאביו, שאין זה ראוי לעשות כן, משום שפחד שתהיה על ידי כך קנאה ושנאה, כפי שקרה ליוסף עצמו עם אחיו [כמבואר לעיל (תירוץ כט-ל)]. ועל כך השיב לו אביו 'ידעתי בני' מה שעשו לך אחיך, אך 'ידעתי' גם שזרעו יהיה מלא הגויים. ולפי זה ה'ידעתי' השני גובר על ה'ידעתי' הראשון.

מד. הרשב"ם (פסוק יז) כתב [כעין המבואר לעיל (תירוץ ו)]: אין לפרש ולומר, לא יפה אתה עושה, אלא היה לו לשאל לאביו, מדוע אתה עושה כן. אלא כך אמר יוסף ליעקב, לא כן סדורים הבנים כמו שאתה סבור - [שלא] דיקדקתי להביאם כסדר לפי ימינך ושמאלך, לתת הבכור לימינך והצעיר לשמאלך, אלא בימיני לקחתי הבכור, והצעיר בשמאלי, לכך אתה מעקם ידך - לא כן אבי, לא עשיתי כן, אלא בכור הבאתי לימינך והצעיר לשמאלך. אמר לו יעקב 'ידעתי בני ידעתי', כי חכם אתה והבאתם כסדר לפי ימיני ושמאלי, מפני שאתה סבור שאשים ימיני על הבכור, אבל אני מתכוין לתת ימיני על הצעיר שהוא לימינך. וקרוב לזה כתב **רבינו חיים פלטיאל** (פסוק יח).

מה. בפירוש הטור הארוך (פסוק יז) ביאר כעין זה, שיוסף אמר לאביו 'לא כן אבי', כלומר, **שלא כדין עשיתי**, לפי מה שראיתי שאתה משכל את ידך, ומכל מקום כיון שזה הבכור, שים ימינך על ראשו [וכעין זה ביאר **עלים לתרופה** (ביצה כא, א אות מו), וראה מה שהאריך בזה. אמנם **בדעת זקנים** (פסוק יז) כתבו על מה שנאמר 'וירע בעיניו', שלכך הרע בעיני יוסף, משום שאמר בלבו, אבי מחזיק אותי כשוטה, שלא סדרתי אותם כהוגן, ובאמת **סידרתי אותם כהוגן**].

מו. העמק דבר (פסוק יז) ביאר כעין זה, שיוסף חשב שהוא הגורם לכך שיעקב עשה כן, משום שהחליף את מנשה לימינו, ואביו לא ידע כן, וחשב שהוא עומד לשמאלו, ונמצא שהוא הגורם לגרע כח בכורו, ולכן 'וירע בעיניו'. ולפי זה יש לבאר, שדווקא כאן העיר לאביו, משום שחשב שהוא הגורם.

מז. אילת השחר (פסוק יז) תירץ הקושיה הראשונה [כעין המבואר לעיל (תירוץ ה)], שבמה שאמר 'לא כן אבי', אינו נחשב כסותר את דבריו, כיון שהוא כמגלה לאביו, שהדבר שמחפש נמצא במקום אחר.

מח. כבוד הורים כהלכתו (פ"ב אות ג ובהערה ז) כתב כעין זה, שאם טעותו של האב אין בה בושה, כגון שהוא סומא, ואינו יכול לדעת המציאות, יכול להעיר לו על כך. ולמד זאת מכאן, שכיון שיעקב היה סומא, לא היתה בושה בדבר.

"לו ישטמנו יוסף וגו' ויאמר אליהם יוסף אל תיראו" (נ),

(טו-יט)

לפני שעלה על המוקד, גר הצדק, בנו של הגרף פוטוצקי מליטא, ביקשו ממנו התליינים שלא ינקום בהם מעלמא דקשוט. במקום להשיב הן או לאו, סיפר להם אודות בן מלך ששיחק בצעצועים עם בן המיניסטר, סתר לו חבירו את המגדל שהקים מצעצועיו, ובן המלך הרהר בלבו, כשאגדל ואהיה מלך, אנקום בו נקמתי על שסתר את המגדל שלי. כשאביו מת והושיבוהו על כסא המלוכה, היה צוחק בלבו מכבר לצעצועי הילדים, וכמובן לא עלה בדעתו כלל לזכור לידידו חטאת נעורים. כן הדבר כאן, כשבאים שמה, כשעולים לעלמא דקשוט, הלא כל עניני הגוף צער הגוף נחשבים כהחרבת אותו מגדל הצעצועים.

"ויאמר יוסף לאחיו הנה אנכי מת..." (נ, כד)

השאלה: למה לא אמר בלשון עתיד "הנה אנוכי הולך למות"? מתרץ רבי עקיבא איגר זי"ע, כי בלשון הזו בא יוסף להודיע לאחיו שאין לו עליהם קנאה וטינה: בברכות ה' מובא כיצד להתמודד עם היצר הרע בכל מיני שלבים "...אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה. אם נצחו מוטב ואם לאו יזכיר לו את יום המיתה". זאת אומרת שזו העצה לעקור מלב האדם את ההתנשאות. זה מה שאומר יוסף לאחיו "אנכי מת" בהווה=זוכר כל יום את יום המיתה וכך קנה לעצמו את מידת ההכנעה. ובמס' שבת קנ"ב נא' שכל מי שאין לו קנאה אין עצמותיו מרקיבים. ולפי זה מובן המשך דברי יוסף: "העליתם את עצמותי מזה איתכם" = גם אם יארכו הימים והשנים עד שתצאו ממצרים בכל זאת תוכלו להעלות את העצמות כי הן לא ירקיבו.

נפלאים מעשיך

עובדות נפלאות ומחזקות

בתורה ויראת שמים

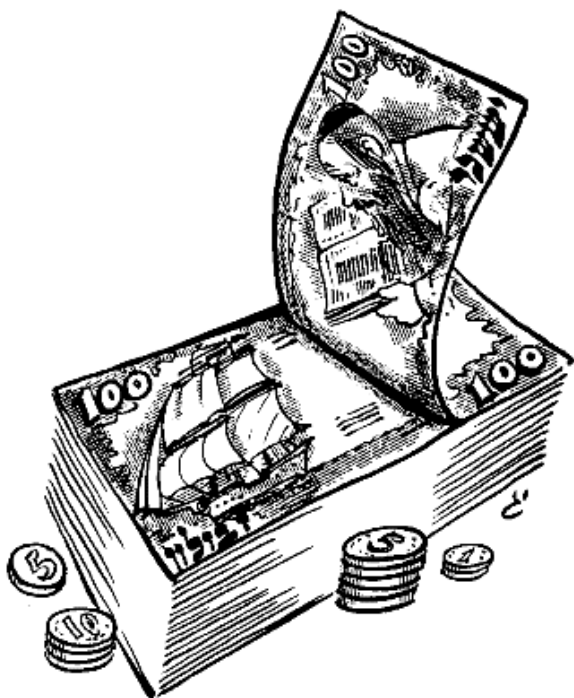
ריצ'רד טוויטו ברך ולגם את הנמים, עיניו

הנדהמות הביטו ברב אהרון תמים, ובמובט של

הערצה נוהול בהערכה הוא עטף את נוארחו.

"אולי בכל זאת הרב אהרון, אני שמועתי עליך

דברים נוסולאים נפוז...

"כשמו כן הוא" כך נהגו לומר עליו, שכניו מכריו ומוקיריו של הרב אהרון תמים, אכן כן, הרב תמים היה תמים עם אלוקים וגם עם אנשים, עד כי מיטיבי עין מנקיי הדעת ומטהורי הלב יכלו להבחין כי מדובר בבן עליה מן המיוחדים שבדור. ומדוע רק אלה? התשובה פשוטה, כי ללא איבחון דק מן הדק הטובל ביראת שמים, יכולים היו לחשוב - חלילה - שהתמימות של ר' אהרון נוגעת על קו התפר של הטיפשות, או אולי במחוז חוסר התמצאותו בעולם וענייניו, ולא הוא.

הרב תמים, אברך כולל שלו ונינוח אב ל- 11 ילדים כ"י, כמעט ולא השמיע קולו או דעתו בשום פורום, למעט ליבון סוגיות הגמרא הנלמדות. שם שמעו אותו שואג, מתפלמס, מחשבן בקול רם, אך לעת ערב עם תום הלימודים בכולל, שוב היה מתכנס בעצמו ומשנן בשלווה ובשקט את הסוגיות שעל סדר היום. מה לו ולהבלי העולם?

על גדלותו התורנית, לא היה חולק בקרב מכריו. שמו יצא לפניו כשקדן עצום,

מט. **שובע שמחות** (פסוק יח) ביאר כעין זה, שלא סתר את דבריו, אלא אמר לו דבר שאינו מחויב לדעת [ויעקב אבינו השיב לו, שהוא יודע גם דברים שיוסף אינו יודע, כמבואר לעיל (תירוצ כז ועוד)].

תשובות רבינו חיים

שו"ת ממרן שר התורה שליט"א

שהשיב לגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א

'וקידשתו' בבת כהן

(א) שאלה: האם מצות "וקדשתו" שייך גם בבת כהן, או לא? **תשובה:** כמדומה שלא.

בענין הסימן שנכתב בסוף פרשת מסעי

(ב) שאלה: בסוף פרשת מסעי נכתב, קל"ב פסוקים, מחל"ה חול"ה סימן. ע"כ. וצריך לי ביאור, למה עשו סימן רע של חולה?

תשובה: **אולי יש כאן ט"ס.** [וע"ע בספרי "גם אני אודך" על עניינים שונים ח"ב סימן ס"ט מה שהארכתי בס"ד עוד בענין זה. ע"ש].

לומד יחידי

(ג) שאלה: בגמרא ברכות (דף ו' ע"א), איתא, ששכינה כנגד מי שלומד, אפילו אם לומד יחידי, ואילו בגמרא תענית (דף ז' ע"א) איתא שנקרא חוטא מי שלומד יחידי עיי"ש. והאיך השכינה נגד מי שחוטא?

תשובה: אין חייב כל היום ללמוד עם חבר רק קצת. [וע"ע בספרי "גם אני אודך" על עניינים שונים, ח"ב סימן י"ח, מה שהארכתי עוד בענין זה בס"ד ע"ש].

המתעטש בתפלתו

(ד) שאלה: במשנה במס' ברכות (דף ל"ד ע"ב) איתא דהמתפלל וטעה סימן רע לו, ואמרינן בגמרא שם, דהני מילי בתחילת הברכות היינו באבות, אבל אח"כ לא. ע"ש.

ושאלתי דהנה בשו"ע או"ח (סימן ק"ג סעיף ג') איתא, המתעטש בתפלתו, מלמטה סימן רע לו, מלמעלה סימן יפה לו. ע"כ, האם ג"כ הכוונה רק בברכת אבות, או בכל השמו"ע?

תשובה: בכל התפילה.

חשיבות מלמדי תינוקות

(ה) שאלה: בגמרא פסחים (דף מ"ט ע"ב) איתא, לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם, לא מצא וכו', לא מצא וכו', לא מצא בת גבאי צדקה ישא בת מלמדי תינוקות ולא ישא בת עמי הארץ, ע"כ. ומבואר מכאן שמלמדי תינוקות הדרגה הכי פחותה, שאחרי זה הולך עם הארץ...

וקשה לי מבבא בתרא (דף ח' ע"ב) שאיתא שם, ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד אלו מלמדי תינוקות, ע"כ. רואין שחשובין מלמדי תינוקות מאד, ולמה בפסחים מבואר שהם דרגה הכי פחותה?

תשובה: חשובים מאד אבל יש חשובים מהם.

וכמי ששואלים אותו בכל מקום בש"ס או בשולחן ערוך ונושא כליו, והוא כבר יענה, ינחה, יוסיף כהנה וכהנה פילפולים וקושיות, עד כי ישאיר את השואלים נדהמים ופעורי פה. שלא תטעו, שמץ משמץ של גאווה לא נדבק בו. גם כשאמר חבורה עוצרת נשימה, היו עיניו מושפלות וגוו שפוף, מחפש מפעם לפעם את עיניו של ראש הכולל שיהנהן בהסכמה למהלכים שהוא שוּזר.

עכשיו נעשה פסק-זמן ונעסוק בעניות, בדלות ובדוחק. ובכן בבית משפחת תמים, הללו, העניות הדלות והדוחק היו בני בית ממש. לא שהיו רעבים אבל לא היה בדיוק מה שרצו, וגם לא בכמות הנדרשת. איך אומרים במקומותינו "חיים מהיד אל הפה", רהיטים? מאן ד'כר שמיה, ספה רעועה, ארונות תשושים ושולחן פינת אוכל רועד.

נוות ביתו חנה שתחי' אף פעם לא התלוננה. כמו אשת חיל הבונה בחכמה את ביתה, היא ניווטה את הדוחק והעניות מעלה מטה, האכילה ממה שהיה, וממה שנתרם, משאריות לחם עשתה קציצות נפלאות ועם שארית המילגה של ר' אהרון השתדלה לעמוד מול צרכי השבת הברוכים.

לעת ערב פוזרו המזרונים בין המטבח לסלון, והמיית הבטנים הקצת מקרקרות, נבלעה לה ברחש מנועיו של המקרר המקרטע. אבל העיקר, באמת העיקר, בבית הזה חייכו ושמחו, ולא התלוננו, כל זאת למרות שעפרון אחד שימש לפעמים שלושה או ארבעה ילדים, וזוג אופניים חלוד עם שלושה גלגלים שימש את כולם, כי זה מה שיש.

באמת, אם יש אקדמיה להסתפקות במועט, מומלץ לעבור את הקורס בבית משפחת תמים, אגב יש מי שזוכר מקרה שבו דפק גבאי צדקה על הדלת, "הכנסת כלה" ביקש. צ'ק המילגה שהיה תחוב בכיס חולצתו של ר' אהרון ניתן כולו לגבאי, ומה עם אוכל לבית? מסתדרים, אל תשאלו איך.

בואו נסכם. הרב אהרון תמים נע על ציר הקדושה שבין הבית והכולל, מחנך את משפחתו להסתפק במועט עם מילגה רזה, ועם המון אמונה שעדיף פת חרבה ושלווה בה, מכל דבר אחר בעולם.

הוריו הקשישים של הרב תמים גרו בחו"ל והצליחו לתפקד יפה, עד שכוחם לא עמד להם. כשהם הפכו סיעודיים ונזקקו לטיפול יומיומי על כל המשתמע מכך, בית אבות? בית חולים? מטפל תאילנדי ? לא אצל הרב תמים. מיד עם נחיתתם ארצה על כסאות גלגלים, הוא הודיע להם בצורה שאינה משתמעת לשני פנים שהם באים לגור אצלו. תשאלו איך מכניסים שני הורים סיעודיים לדירה בת שניים וחצי חדרים עם תשעה ילדים? ובכן ר' אהרון היה זריז נבון וחרוץ כדי להשכיר את דירתו הקטנה לאברך צעיר, לשכור דירה בת 4 חדרים עם תוספת מחיר משמעותית, מי ישלם את ההפרש? מי ששילם עד כה, מי שהזין עד כה, הוא ישלם גם את שכר הדירה.

הנה כי כן, מטלה חדשה וקדושה קונה שביתה בבית התמימים, טיפול מסיבי בסבא ובסבתא.

הרב תמים החליט להקל מעל רעיתו את הנטל הכללי, וימים רבים נשאר בבית לטפל בהוריו. הנוכחות שלו בכולל היתה מועטת, שעות הלימוד התדלדלו להן, אך מה גדולה המצווה לשמח את הוריו ולפנקם עד כמה שידו משגת. מאור פניהם של הוריו, והנחת - שהתמימים הרוו אותם, היו נעלים ומשובבי נפש, "אל תשליכני". ממש כך.

* * *

לילה קייצי אחד, נקישות. הרב אהרון תמים תשוש לאחר יום של טיפול בהוריו ובילדיו, ולאחר כמה שעות לימוד קרעים קרעים פותח את הדלת.

בפתח איש גבה -קומה נשוא פנים וכובע ברט צרפתי לראשו, "שלום שמי ריצ'רד טוויטו אני בא ממרסיי שבצרפת" נוכל להחליף כמה מילים".

ר' אהרון מגיש לו כוס מים קרים ושלושה בيسקויטים ואוזנו כרויה.

"תראה הרב תמים, אני שמעתי עליך רבות" פתח האורח באקצנט צרפתי בולט "סיפרו לי על כבודו שהוא שקדן נפלא, תלמיד חכם עצום, המצוי בכל הש"ס והפוסקים, והחבורות שלך לשם ולתפארה, ואני לא מרחיב את הדיבור, בבחינת מקצת שבחו בפניו".

ר' אהרון שותק, ודי נבדך.

"ובכן הרב תמים, אני יודע שכבודו מטופל בתשעה ילדים קטנים, כן ירבו, והפרנסה קצת קשה, באתי להציע לכבודו הצעה פשוטה, יששכר וזבולון. אני מוכן לתת לך כל חודש 3.000 דולרים למחייתכם, ובחגים אפילו להוסיף יותר, ואנחנו שותפים. זה כבוד גדול בשבילי להיות שותף שלך, והאמן לי הרב תמים שהפרוטה מצויה בכיסי, בשבילי זה לא מאמץ, ואני שנים רבות מחפש שותף כמוך".

ר' אהרן ניגש לפתוח את תריסי המרפסת, הסיט את הוילון ואיפשר למשב רוח צונן לחדר לסלון.

"אם אני מבין נכון ר' טוויטו, אתה מבקש שותף שיהיה עסוק בלימוד במסירות נפש, ללא ביטול תורה ושאר עניינים.

"אכן כן" השיב האורח.

"צר לי אדון טוויטו, אני לא הכתובת, טעית בכתובת. באמת לא נורא ר'

תליית אוכלין בסל

(ו) שאלה: בפסקי התוספות על מס' פסחים (אות רח"צ) כתב וז"ל, אין דרך לתלות אוכלין בסל. עכ"ל. וצ"ב דבריו, דהרי בגמרא פסחים (קיא:) איתא רק על פת שאין לתלות, ולא על כל האוכלין?

תשובה: ס"ל דכולן בכלל.

(ז) שוב שאלתי: והאם למעשה יש לחוש לתליית כל האוכלין?

תשובה: אולי.

ביאור בגמרא ר"ה (י:)

(ח) שאלה: בראש השנה (דף י' ע"ב) איתא, בראש השנה נפקדה שרה רחל וחסה, ופרש"י שם (בדף י"א ע"א בד"ה נפקדה שרה) "בא זכרונם לטובה ונגזר עליהם הריון".

עכ"ל. וצריך ביאור מהו הרבותא, וכי מי לא נפקד ביום זה?

תשובה: יש מפרשים שנתעברו בראש השנה.

אוצר היסודות והחקירות

מרבותינו מעתיקי השמועה

בכל חלקי התורה

הפרת נדרים – נתרוקנה רשות לאב

מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל, מת הבעל - נתרוקנה רשות לאב, בזה יפה כח האב מכח הבעל (משנה נדרים ע, א).

האם הכוונה שירש כח הבעל, ומיפר מכח הבעל, או שירש ממנו רק זכותו בנדר, אבל מיפר מכח עצמו [שחוזר לדין שהיה לו קודם שנתארסה].

משנת רבי אהרן (נדרים ס' כג אות א), שיעורי הגר"ד שוורלמן (נדרים ס' כג-כד), זככת אברהם (נדרים סח, ז אות א). וראה עוד להלן בסמוך.

דין זה נצרך דווקא בנדרים שנדרה בפני הארוס, אבל בנדרים שנדרה לאחר מיתת הארוס, אין צורך בדין 'נתרוקנה', אלא האב מיפר משום שחזרה לרשותו.

שיעורי הגר"ד פוזרסקי (נדרים סו, ז אות מז), על פי הרמז"ס (פי"א מהל' נדרים ה"י והט"ז).

הפרת נדרים – שאלה

בעי רבא: יש שאלה בהקם או אין שאלה בהקם. את"ל יש שאלה בהקם, יש שאלה בהפר או אין שאלה בהפר. ת"ש, דא"ר יוחנן: נשאלין על ההקם, ואין נשאלין על ההפר (נדרים סט, א).

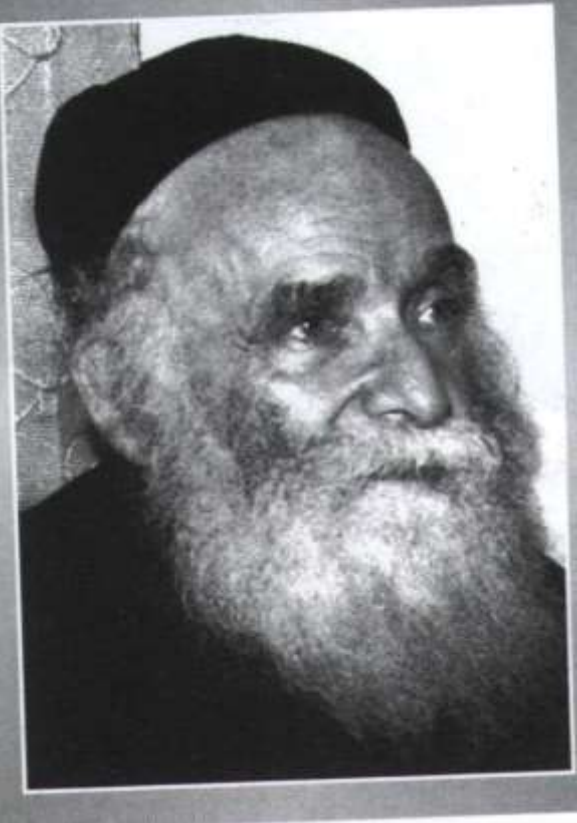
מה שאין נשאלים על ההפר, יש לבאר בשני אופנים: א. משום שאחר שהופר הנדר, ואינו עוד בעולם, אין מקום לדון עליו עוד. ב. הוא דין בעצם ההפרה, ואין כאן גריעותא במה שהנדר כבר הופר, שהרי אם היה בהפר דין שאלה, היה הנדר קם וחוזר לקדמותו.

חזון יחזקאל (נדרים פ"ז ה"ו, חידוקים ד"ה ויש).

הפרת נדרים – שנויעה

בעי רמי בר חמא: בעל מהו שיפר בלא שמיעה, 'ושמע אישה' דוקא הוא, או לאו דוקא הוא (נדרים עב, ב).

הבעל (או האב), יכול להפר בלא שמיעה אם הוא פקח, אבל אם אינו שומע והוא מדבר, אינו יכול להפר. הגה: ויש חולקין דאף פקח אינו יכול להפר, עד שישמע. ומיהו אם הפר ואח"כ שמע, הוי הפרה (שו"ע יו"ד

טוויטו, תמצא אברך יותר מוצלח ממני, לצערי שני הורי החולים נמצאים בביתי כבר למעלה משנה, ושעות רבות מדי יום, אני עסוק בטיפול בהם, כך שההספק שלי בלימוד הוא לא רציני, עם כל הכבוד מאד מחמיאה לי ההצעה שלך, אבל יהודי חייב לדעת שבכל מעשה קניין צריך שתהיה גמירות דעת של שני הצדדים, ושחלילה לא יהיה כאן מקח טעות. אתה מחפש אברך מתמיד שתורתו אומנותו כפשוטו, אבל אני כרגע עד שהורי יבריא... תורתי לא אומנותי, שתה ר' טוויטו... תטעם מהביסקויט, ואשריך שזכית להיות מתומכי התורה. יהי חלקי עמך".

ריצ'רד טוויטו ברך ולגם את המים, עיניו הנדהמות הביטו ברב אהרון תמים, ובמבט של הערצה מהול בהערכה הוא עטף את מארחו.

"אולי בכל זאת הרב אהרון, אני שמעתי עליך דברים מסולאים מפז... אנא, אני אז מוכן להיות זבולון שלך כבר מעכשיו למרות המצב..."

"לא ולא ידידי היקר, לא נעשה מן התורה פלסתר. אתה רוצה לקנות תורה בטרתה ולא טיפול בשני הורי הסיעודיים, נכון?"

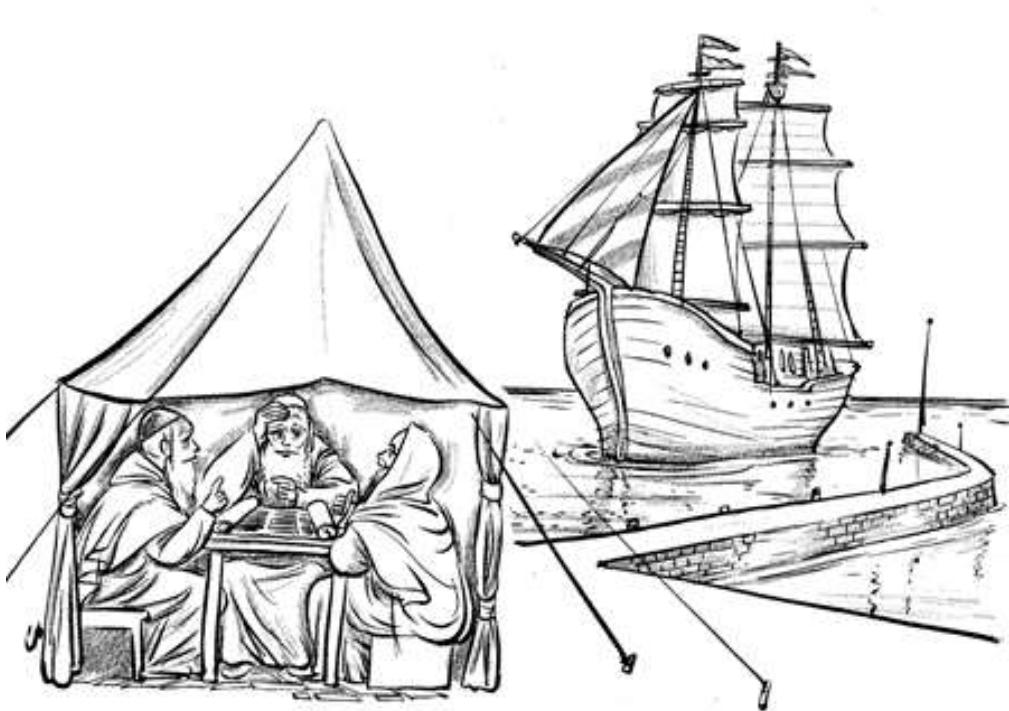
ריצ'רד טוויטו יצא לרחוב הלוהט, ומן הרחוב הביט למרפסת הקומה השניה, ובזווית העין קלט את צלליתו, של אחד האנשים המופלאים שהוא זכה להכיר מעודו.

* * *

"מה עשית הרב אהרון? מה עשית? 10 שנים שאני שוקד לשכנע את מר טוויטו הנכבד לעשות הסכם יששכר וזבולון, והנה הוא השתכנע, וסיפרתי לו עליך, על מידותיך התרומיות, והדגשתי בפניו שיעשה הסכם רק איתך כי אין אברך בעל מידות כמוד".

כך בכה לתוך השפורפרת חנוך פישמן ידידו מנוער של הרב תמים, "איך שילחת אותו מבלי החתימה על ההסכם? אני פשוט לא מאמין!!!"

"תודה חנוך, תגיד לי תודה שהצלתי אותך ממקח טעות, אני מאמין שר' טוויטו ימצא בקרוב יששכר הרבה יותר מוצלח ממני".

פרי קטן מאחורי הסיפור – קברניט של ספינת הדחקות

"הרב לוי, עמדתי כילד קטן בן 11 מאחורי קיר המטבח והקשבתי, כולי סקרנות, לשיחה בין אבא לריצ'רד טוויטו. שומע ולא מאמין, המקרר ריק לחלוטין, אבא רץ מגמ"ח לגמ"ח לשלם שכירויות ותרופות להוריו, אין מיטות לילדים, אין מחברות, אין ואין, והוא בקור רוח מודיע לטוויטו: "מצטער, זה מקח טעות". אין לי מושג מאין אבא שאב את תעצומות - הנפש הללו. הסיפור הזה התרחש לפני 25 שנה, אבל הקב"ה משלם לבניו התמימים בצורה מושלמת. אבא חיתן כבר 10 ילדים מתוך 14 ילדיו, לכולם יש דירות, כולם מסודרים עם פרנסה מכובדת, גם אם הם אברכים מן השורה. החתונות היו כולן מכובדות, אבא בתמימותו הנהיג ומנהיג את ספינת הדחקות שכולה אומרת כבוד".

רלד, כה).

לפי הצד שצריך שמיעה כדי להפר, האם הוא משום שכח ההפרה מתחדש על ידי השמיעה, שעל ידו זוכה להפר את נדרה. או שאין השמיעה מחדשת את זכות ההפרה, ומה שצריך שמיעה, הוא תנאי בעלמא, שרק נדר ששמע יכול להפר.

חידושי הגר"ש רוזנצקי (נדרים עב, ב אות קעה).

שמחת התורה

שו"ת בעיני הפרשה והמועד

מתוך כתבי הגרי"ש סטורץ שליט"א

כיצד יתכן שהדרגה הגבוהה ביותר של יעקב

היתה דווקא בנוצרים?

'יוחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה'. (מז כח). בעל הטורים (מז כח) ביאר, וז"ל: 'לומר שלא חיה ימים טובים בלא צער אלא כמנין יוחי. י"ז שנה משנולד יוסף עד שנמכר, וי"ז שנה במצרים'. עכ"ל⁵.

והכי איתא בזוהר (בראשית רטז): 'דהא כל יומי לא אקרי יוחי, בגין דכל יומי בצערא הוו, בצערא אשתכחן. עליה כתיב (איוב ג כו) 'לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רגז'. בתר דנחת למצרים אקרי יוחי'.

וביותר איתא בזוהר (בראשית ריא): 'יוחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה וגו', אמר רבי יוסי לבא חמא בנבואה במצרים דיהון בנוהי בכמה גלוון עד הכא, ועד עדנא דקץ משיחא. ולא מטא לנבואה דיוחי אלא במצרים, והיא נבואתה מעלייתא מדאתנביאו דכוותה. ולא מטא להו שום איניש מן בני נביאה אלא הוא ומשה. במשה כתיב (שמות לג כ) 'כי לא יראני האדם וחי'. ביעקב כתיב 'יוחי יעקב', ויחי נבואתה דנחתא מאספקלריא [מאירתא] דנהרא'.

ומבואר שאת מעלת הנבואה העליונה בדרגת משה רבינו זכה יעקב אבינו דוקא בארץ מצרים, שהוא מקור הטומאה. והדברים מצריכים ביאור. ועיין עוד בזוהר שם (ריב. הובא לשונו לקמן) שאף הכח לברך את בניו לא קיבל יעקב אבינו אלא בארץ מצרים.

ובתנא דבי אליהו (רבה פרשה ו) איתא שלא שלט בו יצר הרע, וחי שלא בשום צער.

והקשה השם משמואל (יוחי תרע"ב ד"ה יוחי), וז"ל: 'ויש להבין דמאחר שהיו שנים אלו בתכלית השלימות, איך היה בחוצה לארץ, שאיננה ראויה לשלימות. ובזוהר הקדוש (קנח: קסה.) דיעקב ברח מלבן בגין דדחיל יעקב דלא ישבוק ליה, וישתלימו תריסר שבילין בארעא אחרא. ועל דא כיון דחמא דמטא שעתא דבנימין, ברח וכו', עד ולא עוד אלא בארעא דא לא אתחזי לאשלמא ביתא'. עכ"ל⁶.

ועוד קשה שהרי רש"י (לז ב) פירש, וז"ל: 'וישב, ביקש יעקב לישב בשלוה. קפץ עליו רוגזו של יוסף. צדיקים מבקשים לישב בשלוה, אומר הקב"ה, לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה'. עכ"ל. ואם כן כיצד ישב בשלוה בארץ מצרים.

ועוד יש להעיר שלכאורה עד שקיבל יעקב את הברכות מיצחק אביו ונשטם ע"י עשיו, לא מצינו שהיה לו שום צרה, ומדוע לא נחשבו לו ס"ג שנים אלו, שישב יעקב בשלוה ועסק בתורה בבית אביו יצחק, לשנות חיים. ומאי אולמיה שנות יעקב אבינו במצרים משנים אלו.

במצרים היה לב נדכאים ולכן זכה לנבואה בדרגה גבוהה יותר

א. הנה בזוהר (בראשית ריב.) איתא עוד: 'רבי שמעון פתח ואמר (ישעיה נז טו) 'ואת דכא ושפל רוח, להחיות רוח שפלים, ולהחיות לב נדכאים'. 'לב נדכאים' דא יעקב, כמה דאת אמר תחות מן דרגא נחיתת עלוהי נביאן ברכאן במצרים'. תנא אמר רבי אבא לבא חמא דיעקב דהוה במצרים,

⁵ והנה מצינו ג' שיטות בראשונים במנין השנים הטובות:

י"ז שנה: החזקוני (מז כח) ביאר, וז"ל: 'יוחי יעקב בארץ מצרים, אבל כל שאר שנותיו וחיו לא היו חיים, שכל ימיו היה שרוי בצער, ומשבא למצרים נחה רוחו וחיה בנחת'. עכ"ל.

ל"ד שנה: רבינו חיים פלטיאל (מז כח) ביאר, וז"ל: 'יוחי. תימה למה לא כתב ויהיו ימי יעקב כמו גבי שרה, וי"ל מלמד שלא חי יעקב שנים טובות אלא כמניין יוחי דהיינו ל"ד שנים, כלומר כי כל ימיו היה בצער לבד אותם שנים משנולד יוסף עד שנמכר היינו י"ז שנים וי"ז שנים שהיה במצרים עד שנפטר'. עכ"ל. וכן ביארו הדר זקנים (מז כח) ובעל הטורים שהובא כאן.

ל"א שנה: הריב"א (מז כח) ביאר, וז"ל: 'אומר רבינו תם מאורלייניש, שלכך לא כתוב 'ויהיו' כמו שנאמר באברהם ויצחק, לפי שלא חי יעקב בחיים טובים אלא כמנין 'ויהי', והן הי"ד שלמד תורה בבית עבר והי"ז שנה שהיה עם יוסף בנו במצרים'. עכ"ל.

⁶ והנה השם משמואל הרחיב שם, שיעקב אבינו הגיע לדרגה דאין חוץ לארץ יכול להשפיע עליו, ורק על השבטים היה בכוחו להשפיע. ורוב דבריו שם ע"פ הסוד, ולא זכיתי לבא בסוד ה', והבאתי רק תורף דבריו.

כך סיפר לי ידידי הטוב י.ג. אחרי 25 שנים מן השיחה המופלאה ששמע. ובינינו לבין עצמנו מי מאיתנו מסוגל בדור הזה, לדחות הצעה כזו בשתי ידיים? יחידי סגולה. נפלא לדעת שיש בדורנו צדיקים כאלה, מורמים מעם (קובי לוי, העיתונאי 5).

בין לבין במוהלך השיחה ביננו הבעתי דאגה עמוקה מן הניתוח הצפוי לשמחה נתן, ושאלתי את בעלי האם זה נכון להסתיר את המידע מן ההורים... לפתע שמענו את הדלת נטרקת.

צלצול טלפון.

"שלום לך הרב לוי, אני מקווה שיש לך זמן להאזין בכמה דקות לסיפור... שאיננו כל כך סיפור".

צר לי גבירתי אבל קוראים מצפים ממני לסיפור שבועי עם מסר, עם לקחים, עם מטען מוסרי, אני תמיד מוכן להקשיב, אך קחי בחשבון שאם אין סיפור בסיפור שלך, ספק אם הוא יזכה לראות אור.

"לדעתי יש מסר נפלא בסיפור הפשוט שאספר לך, סיפור שמתרחשים כמוהו לדאבון הלב - מאות ואולי אלפים... הם מתרחשים אבל אנחנו לעיתים מתוך צוק העיתים, מתוך שיגרה מעייפת, סוחפת, לא שמים לב לעוצמה העצומה המצויה תחת ידינו. מדובר באנרגיה אדירה המשולחת מכאן, היישר לנקודה הנכונה בשחקים ופועלת גדולות ונצורות... אם נדע כיצד לנווט את העוצמה הזו, נביא במהרה בקרוב, גאולה שלמה..."

ובכן הסקרנות מפעמת בי, אני רושם.

"ובכן הרב לוי, ההודעה הלא נעימה ריחפה לה באויר. היא עוד לא נאמרה באופן רשמי היא היתה אומנם נושא לדינוני סופשבוע מרומזים, כדי לא להעיב על אוירת השבת, אך כולנו ניסינו להדחיק אותה, להעלים אותה מן התודעה, כמו חלום רע של בוקר, שמנסים לפוגג עם שיגרת היום.

"אנחנו משפחה מורחבת אך מאוד מאוחדת, כל האחים והאחיות נשואים וגרים בקרבת מקום. ההורים שלנו אנשים מבוגרים אך חיוניים להפליא שתענוג

לית נבואתיה מעליותא [ס"א דארעא סניאה] ארעא סגיאה. תא חזי לא זכי לברך לחד מבנוהי, ולא הוה בידיה רוחא לברך, אלא במצרים. כד בריך יתהון כל חד וחד ברזא ורזא. (בראשית מב א) 'וירא יעקב כי יש שבר במצרים, ויאמר יעקב לבניו למה תתראו'. תא חזי דלא אתייהבת נבואתא אלא לתבירי לבא, כמה דאת אמר (שם) 'רדו שמה, ושברו לנו משם, ונחיה ולא נמות'.

ומבואר מדברי הזוהר שדוקא בארץ מצרים שהיה בחינה של לב נדכאים, דוקא שם זכה לדרגת נבואה עליונה. ודוקא שם זכה לנבואה וכח לברך את כל אחד ואחד מבניו.⁷

במצרים היו כל בניו כאחד

ב. בזוהר (רטז): איתא עוד: 'חמא לבריה מלכא, חמא לכל בניו זכאין צדיקין, וכלהו בתענוגי ותפנוקי עלמא, והוא יתיב ביניהו כחמר טב דיתב על דורדייתא. כדן אקרי 'ויחי יעקב'. ולא פריש בין ויפרו וירבו מאד לויחי יעקב, והכי אתחזי, שבע עשרה שנה'.

ומבואר שעצם מה שישבו כל בניו יחד עימו באהבה ואחוה, היה נחשב חיים. ונראה שתכלית חייו של יעקב היה להעמיד י"ב שבטים שיחיו באחדות יחדיו, ויהיו גוי אחד לעבוד את ה'. ולכן מסר לו הקב"ה סימן שאם לא ימות אחד מבניו לא יראה פני גיהנום, לפי שזה תכליתו בעולמו, ובה תלוי אם ימלא ויגיע לתכליתו בעולמו. וכיון שהיו בניו גוי אחד במצרים, רק שנים אלו נחשבו לחיים.⁸

ונראה שזה כוונת התנא דבי אליהו (רבה פרשה ו) שהובא לשונו במלואו לקמן: 'מפני מה זכה יעקב אבינו לחיים שלא בצער ושלא ביצר הרע בעולם הזה, ממה שעתיד ליתן לצדיקים לעתיד לבא. מפני שהיה בבית המדרש מקטנותו ועד זקנותו וכו'. וכשיצא מבית אביו ללכת אל בית לבן באת שכינה ועמדה למעלה הימניו, משיבה ואמרה לו ליעקב, בני שא נא עיניך וראה השמימה, וראה שנים עשר כוכבים ומזלות ברקיע, שנים עשרה שעות היום, שנים עשרה שעות הלילה, כנגד שנים עשר שבטים שאני נותן לך. שכיון שבא יעקב ונמכר יוסף היה בוכה ומתאבל עליו עשרים ושתים שנה, וכו'. מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה, ונתן לו הקב"ה שבע עשרה שנה סמוך לזקנותו טובה. וכו'".

ולקמן נבאר את כל מהלך התנא דבי אליהו, וכיצד ג' הטעמים שכתב משתלבים יחדיו. אמנם הא מיהא איתא, שאחד הטעמים שזכה במצרים לחיים שלא בצער ושלא ביצר הרע ממה שעתיד ליתן לצדיקים לעתיד לבא, משום שהשלים יעודו בחייו, והעמיד י"ב שבטים העובדים את ה' יחדיו, כנגד י"ב מזלות, י"ב שעות, וי"ב חודשים.

כשהיה יחד עם יוסף נחשב כאילו היה עם רחל זוגתו

ג. בזוהר (רטז): איתא עוד: 'מאי טעמא שבע עשרה שנה. אלא אמר רבי שמעון, כל יומי דיעקב בצערא הוו, בצערא אעבר לון בקדמיתא. כיון דחמא ליוסף, והוה קאים קמיה, כד יעקב מסתכל ביוסף הוה אשתלים בנפשיה כאילו חמא לאמיה דיוסף, דשפירו דיוסף דמי לשפירו דרחל, והוה דמי בגרמיה כמה דלא אעבר עליה צערא ביומיו'.

וביאור הדבר נראה ע"פ מה שאמרו חז"ל (ויבמות סב: זוהר חקת פג:): 'אמר רבי תנחום א"ר חנילאי, כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא שמחה בלא ברכה בלא טובה. וכו'. במערבא אמרי בלא תורה בלא חומה'. והיינו שאין האדם יכול להגיע לשלמות חייו בלי אשתו, וכל זמן שהיה יעקב בלי בת זוגו רחל לא היו חייו חיים. ובשנים שזכה להיות עם רחל היה בצער של בית לבן. וכשבא לארץ ישראל מתה. וכל נחמתו היה ע"י יוסף שהיה דומה לרחל. ולכן נמנו רק שנים

⁷ והנה האור החיים (מז כח) ביאר אימתי נקרא יעקב ואימתי נקרא ישראל, וז"ל: 'ומעת התבשרו ביוסף 'ותחי רוח יעקב' (מה כז) ונחה עליו רוח ה', ותיכף אמר הכתוב 'ויאמר ישראל, 'ויסע ישראל', 'ויאמר אלהים לישראל'. עד שנתבשר בגלות וקבל עליו השבר, חזר ליקרא יעקב. זולת בעת אשר נגלה אליו יוסף לרוב השמחה הגדולה כינה ה' אותו בשם ישראל, דכתיב (שם כט) 'ועל לקראת ישראל אביו', 'ויאמר ישראל אמותה הפעם', (שם ל). ומשם ואילך לא נקרא עוד שם ישראל כל ימי היותו בארץ מצרים עד יום שהגיע עת לכתו לעולמו. ומה שאמר (מז) 'וישב ישראל בארץ מצרים', יכוין אל כללות בניו שיתיחס אליהם שם ישראל כשיהיו בדרך יושר. וגדול כח הבנים מכח אביהם, כי הבנים כל אשר יטיבו דרכם יקרא להם שם ישראל להיותם רבים מה שאין כן יעקב, ידקדק בקריאת שמו לרמוז בקריאתו זמן מצבו. ולא נקרא בשם ישראל כל זמן היותו בארץ מצרים עד עת שקרבו ימיו למות, אז נקרא שמו ישראל לצד תוסף רוחם. והוא סוד הגדלת נפש אדם בעת מיתתו, (זהר בראשית ריח:). לזה אמר 'ויקרבו ימי ישראל', 'וישתחו ישראל'. וכלך לדרך זה להשכיל בכל מקום אשר יקרא לו שם הוא שמו לסיבה אשר תשכיל שמה. ועיין בדברי הזוהר (שם ריא:) ותמצא סעד לדברינו. וכל זה הוא דרך פשט, ויש דברים בגו כפי רוחניות הדברים והמשכיל יבין. עכ"ל.

⁸ וכן איתא בפסיקתא זוטרתא (מז כח): 'ויחי יעקב. כתוב 'טוב מלא כף נחת ממלא חפנים עמל ורעות רוח' (קהלת ד ו). טוב היה לאבינו יעקב, אלו שבע עשרה שנה במצרים, שנאמר 'ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה', שחיה אותם בנחת, והשבטים סביבותיו, ובני בניו פרים ורבים, ועיניו רואות ולבו שמח, אין שטן ואין פגע רע. ויוסף בנו מלך על הארץ, ומביא ונותן לתוך פיו, שנאמר 'ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו ואת כל בית אביו לחם לפי הטף' (מז יב). 'ממלא חפנים עמל ורעות רוח', ממאה ושלשים שנה שלא היה אלא כולם בעמל, וכו'. כל אותם השנים היה עמל ורעות רוח, לכך נאמר 'ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה', אלו השבע עשרה חיה בהם חיים טובים'. ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה. חזר הכתוב והכליל הי"ז עם הק"ל. היינו דאמרי אינשי סופך טוב כולך טוב. אשריהן לצדיקים שהקב"ה מייסרן בייסורין בתחלתן, ובסוף מרחם עליהם, ומביאם אל קבר בשיבה טובה, וע"ז נאמר טוב אחרית דבר מראשיתו (קהלת ז ח).

ובדומה לזה במדרש שכל טוב (מז כח) איתא: 'ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה. מה שהתחיל הכתוב לומר בלשון חיים, בא ללמד שאותן י"ז שנה שחיה יעקב במצרים, הם היו חיים נעימים, חיי נחת, חיי שלום, שהיו בניו ובני בניו סביב לשלחנו, ורואה אותם כולן פריין ורביין ומצליחין, ומתברכין בכל מיני ברכות, אבל כל אותן השנים שהיה בארץ כנען ובפדן ארם, כולן עברו בצרה ויגון, מפני שטימת עשו, ושיעבוד לבן, ודליקתו אחריו, וזנותה של דינה, ומכירתו של יוסף, ושני רעבון, אבל משבא למצרים אין שטן ואין פגע רע'.

ונראה שנקרא חיים כיון שהיו כל השבטים סביב לשולחנו באחוה בלי שטן ובלי פגע והצליחו בעבודת ה'.

תפילתו של יעקב נענתה

ד. בזוהר (רטז): איתא עוד: 'וכד יוסף אתפרש מניה, כדן אתקיים 'לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רגז', דדא קשיא ליה ליעקב מכל מה דעבר. ובזמנא דאתפרש יוסף מניה מה כתיב (בראשית לז ב) 'יוסף בן שבע עשרה שנה היה רועה' וגו'. וכל יומין דיעקב לא הוה ליה צערא כהאי. והוה בכי כל יומא לאינון שבע עשרה שנה דיוסף. מאי קאתיבו ליה (שם מו ד) 'יוסף ישית ידו על עיניו', הא לך שבע עשרה שנה אחרנין בענוגין ותפנוקין והנאות וכסופין. הדא הוא דכתיב 'ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה' וגו'.

ובדומה לזה בתנא דבי אליהו (רבה פרשה ו) איתא: 'מפני מה זכה יעקב אבינו לחיים שלא בצער ושלא ביצר הרע בעולם הזה, ממה שעתידי ליתן לצדיקים לעתיד לבא. מפני שהיה בבית המדרש וכו'. וכשיצא מבית אביו ללכת אל בית לבן באת שכינה ועמדה למעלה הימניו, משיבה ואמרה לו ליעקב, בני שא נא עיניך וראה השמימה, וראה שנים עשר כוכבים ומזלות ברקיע, שתים עשרה שעות היום, שתים עשרה שעות הלילה, כנגד שנים עשר שבטים שאני נותן לך. שכיון שבא יעקב ונמכר יוסף היה בוכה ומתאבל עליו עשרים ושתים שנה, שנאמר 'ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו' וגו' (לז לה), וכי על יוסף בכה. אלא אמר שמא נתחייבתי שנשאתי שתי אחיות, או שמא נהניתי מממונו של לבן, או שמא נהניתי מממונה של שכס, ובטלה ברית שכרת לי הקדוש ברוך הוא. מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה, ונתן לו הקב"ה שבע עשרה שנה סמוך לזקנותו טובה. מיכן אמרו כל שהשיגתו שנה אחת טובה סמוך לזקנותו סימן יפה לו. וכל שהשיגתו שנה אחת רעה סמוך לזקנותו סימן רע לו. יעקב אבינו היה בטובה לשבע עשרה שנה והעלה עליו הקב"ה כאילו כל ימיו בטובה, שנאמר 'ויחי יעקב בארץ מצרים' וגו' (מז כח).

ונראה שיעקב ביקש לישב בשלוה, ולכן קפץ עליו רוגזו של יוסף. והיינו שההנהגה בעולם הזה הוא שלא יראה צדיק עולמו בחייו. וכיון שתכליתו היה להעמיד י"ב שבטים וכמה נתייגע עד שהעמידם, כל שבט כנגד מזל אחר, כנגד שעה אחרת, כנגד חודש אחר. ובפרט ביוסף שהוא עצמו היה ראוי להעמיד י"ב שבטים. ולכן נמסר לו הסימן שאם לא ימות אחד מבניו בחייו לא יראה פני גיהנום. והיינו שאם יעמיד י"ב שבטים עובדים את ה' כאחד, ישלים יעודו בעולם ואינו צריך מירוק של גיהנום. וביקש להשלים חייו כשהוא בשלוה, לאחר שמילא את יעודו בעולמו. וכיון שגזירת מרום שהעולם הזה אין בו שלוה לצדיקים, קפץ עליו רוגזו של יוסף. ובזה נראה שכוונת הזוהר והתנא דבי אליהו, כיון שנצטער בכ"ב שנה שמא חטא באיזה דבר, ונתבטל הברית, וכן הצטער שאינו זוכה להעמיד יעודו בחייו, ובכה והתפלל שישב לו הקב"ה את אותם י"ז שנה שהיה עם יוסף. ולכן הקב"ה הראה לו שכרו בעולם הבא בעולם הזה, והראה לו שהברית והסימן קיים, וכן כיון שבכ"ב שנה שפירש ממנו יוסף ביקש יעקב רחמים בכל ליבו שישב לו הקב"ה י"ז שנה שהיה עם יוסף, השיבו לו הקב"ה, ושנים אלו נקראו חיים.

היה הבטחה שלא תירא וגו' אנכי ארד עמך וגו' ויוסף

ישית ידו וגו'

ה. ועוד אפשר לומר ע"פ הנ"ל בנוסח אחר, שעיקר הכוונה על מה שהיה בלי יצר הרע, וממילא כל מעשיו הצליחו ולא היה בכח טומאת מצרים להשפיע עליו, ולא היה לסטרא אחרא כח להיות לו שטן או פגע. משום שהצטער על הענין, והבטיחו הקב"ה (מו ג ד-): 'אנכי הקל אלקי אביך, אל תירא מרדה מצרימה, כי לגוי גדול אשימך שם. אנכי ארד עמך מצרימה, ואנכי אעלך, גם עלה ויוסף ישית ידו על עיניו'. ובכלל ההבטחה זו שאף שיורד למקום הקליפות, ובדרך הטבע אמורים לשלוט בו ולו משהו, ולכן הקב"ה ביטל ממנו לגמרי כח היצר, וכל המבואר בתנא דבי אליהו לקיים הבטחתו.

כיון שהיו שנים אלו בשמחה הואיל אף שירד בדרגה והיה

במצרים

ו. בזוהר (רטז): איתא עוד: 'תנא כל אינון שנין שכינתא יקרא דקודשא בריך הוא עמיה אשתכחא, ובגין כך חיים אקרון. תא חמי, כתיב 'ותחי רוח יעקב אביהם', אתחזי דהא בקדמיתא מית הוה ההוא'. ונראה הכוונה שבאמת רק בשנים שהיה שרוי בשמחה נחה עליו רוח השכינה, ורק שנים אלו נקראו חיים⁹.

לבקדם... תמיד אמצא שם אחות, או גיסה, או כמה אחיינים קטנים שהושארו שם למשמרת קצרה בין הכולל לבין מנוחת הצהריים, שלפני סדר שני. ההורים שלנו הם אנשים חמים ואדיבים, אבל המנהיג המדביק של העץ המשפחתי שלנו, הוא לא פחות ולא יותר, אחי הבכור, שמחה נתן שמו. מה אומר לך, אחי זה כשמו כן הוא, קיבל שמחת חיים בכמויות שלא היו מביישות אוקיאנוס, ה' חנן אותו בחיוד כובש, בלשון לימודים, ובחביבות מדביקה, ומעל לכל ברגישות לזולת שספק אם יש שני בעולם כמותו ו... כך לפחות מעידים עליו החתנים, שהם תלמידי חכמים בפני עצמם. אתן לך דוגמא קטנה לרגישות רוויית בינה של שמחה נתן. מאחר והקן המשפחתי הסתעף לו, והעומס על ההורים הלך והכבד, שמחה נתן אסף את כולנו חצות לילה אחד, כשהוא ממתיק סוד "יש לי סוד לספר לכם" אמר. הגענו כולנו, כל הזוגות סקרניים לשמוע מה הסוד.

"סמוך ונראה לפרשת נח", פתח את דבריו שמחה נתן "רציתי לשבח בפניכם את נח הצדיק התמים, שהצליח להכניס לתוך תיבה אחת כמות אדירה, בלתי נספרת של חיות עופות שקצים ורמשים, אך בינינו לבין עצמינו, זה נס אלוקי של מעט המחזיק את המרווה. ואני שואל את עצמי, ריבוננו של עולם מאיפה נח עצמו שאב כוחות להאכיל ולהשקות כל כך הרבה חיות. לדעת בדיוק מה אוהב לאכול הפיל, ומה תלעס הג'ירפה, ומה יבלע הברווז. מהיכן היו בו תעצומות אינסופיות לדעת בדיוק את התזמון לרעבון של כל קיבה מקרקרת ושל ארי נוהם מתוך קיבתו וקצב העבודה שלו? הפלא ופלא, מאין זה בא? ואז הקב"ה נתן לי מתנה, והתרוץ הונח על לשוני היום לפנות בוקר. ובכן, מה שהניע את נח זו האהבה לכל יציר נברא של בורא העולם, מי שאוהב את בריותיו של הקב"ה, מי שמתפעם מנשגבות יצירתם, מי שרואה בכל בריה את אביו שבשמים, מתמלא אהבה ותעצומות נפש עד אין תכלית, הוא לא נס, הוא לא נח, כדי למלא את רצונם".

"הבטנו כולנו נדהמים, מה רוצה מאיתנו שמחה נתן אחרי יום עבודה או יום לימודים מפרד, לחדש לנו חידושי תורה? ואז הוא סיכם "אחיי ואחיותיי גיסי וגיסותיי, ההורים שלנו לא עשויים מהחומרים של נח. כן, הם צדיקים ותמימים, יראים ושלמים, אך לא הגון ולא ראוי שנצפה מהם לפעול עבורנו ועבור ילדינו יומם ולילה. ברוך ה' יצאנו מן התיבה, המבול פסק ויש לכל אחד מאיתנו תיבה משלו... אני מבקש מכם לעשות סדר בביקורים אצל ההורים בחוכמה, בתבונה, לא לעייף לא להכביד, באופן כזה שכולנו נרגיש שמחים בשמחתם".

"כך שמחה נתן. ואז במשך שעה ארוכה הוא התווה תוכנית גאונית מושלמת, מי מגיע מתי מגיע, עם ילדים, בלי ילדים, כמה זמן להישאר ואם באים לשבת קודש מה מביאים, לא באים בידיים ריקניות. כשהוא סיים את דבריו, שתיקה מביכה ריחפה באויר אבל כולם הנהנו בהסכמה.

"למחרת אחה"צ הוא זימן את כל הנכדים בגיל חינוך הצחיק אותם בבדיחות וחדות שעה ארוכה, חילק להם ממתקים ופרסים, והסביר להם את הוורט על נח התיבה והחיות בחינניות ובפשטות שילדים מבינים. ואלה, הרבה יותר מאיתנו, התנדבו לקנות להורינו במכולת, לנקות את הבית, לבשל, לרחוץ, לגהץ, מה אומר לך, הוא הכניס את הנכדים והנכדות למסע של הטבה מופלא כלפי הסבא והסבתא, פשוט להתפעם.

"שמחה נתן הוא אמנם אברך כולל חשוב, אבל אל תשאל אותי איך וכיצד, הוא מכיר כל אחיין ואחיינית, וזוכר לשלוח מתנה קטנה לימי הולדת, וכרטיס ברכה, ובלון וציור, והוא מפרגן להם בחמימות על כל עזרה לסבא ולסבתא, עם תעודות הוקרה צבעוניות, העשויות מתמונות ענק של תיבת נח בוואריאציות שונות עליהם רשום "מושיק המתוק עשה קניה חשובה לסבא ולסבתא".

"בקיזור שמחה נתן הוא אהוב, נערץ, על כולנו... על גדולים וקטנים כאחד. כן כמובן, אסור לשכוח, הוא שינן באוזני הנכדים השכם והערב: "אתם תינוקות של בית רבן הבל פיהם טהור, תתפללו שסבא וסבתא יהיו בריאים בתוך שאר חולי עמו ישראל". הוא חזר והדגיש זאת באוזניהם ובאוזנינו בכל הזדמנות, אפילו בפגישה אקראית ברחוב.

"בתי בת החמש אלישבע, שהצטרפה לא מכבר לקבוצת המסייעים לסבא ולסבתא, טוענת במתיקות, שאם לא היו קוראים לדוד שלה שמחה נתן, אז הוא

⁹ חזקוני (מז כח) ביאר, וז"ל: 'ויחי יעקב בארץ מצרים, אבל כל שאר שנותיו וחייו לא היו חיים, שכל ימיו היה שרוי בצער, ומשבא למצרים נחה רוחו וחיה בנחת'. עכ"ל.

בטוח היה אליהו הנביא, למה? אנחנו שואלים והיא משיבה כי "אליהו הנביא מגיע רק בשמחות של ברית מילה, ודוד שמחה נתן כל הזמן עושה לנו שמח... אפילו לכל העולם הוא עושה שמח".

"אחרי האישפוז המפתיע הראשון קיוונו שזה יחלוף. אח"כ הגיע אישפוז שני! העמיקו את הבדיקות, וענן קודר ושחרורי ריחף מעל ראשינו. שמחה נתן בעצמו אב לשמונה ילדים, הרוח החיה של המשפחה, ניסה לשדר אופטימיות, אבל עמוק באישונו ניבטה דאגה. היה מימצא בצילומים, אבל הרופאים לא ידעו כיצד להגדירו... היו כאלה שאמרו שלא כדאי לנתח, היו שאמרו ננתח ואז נעשה שוב חושבים. אחרי קונסיליום רציני של רופאים מן הארץ והעולם, הוחלט לנתחו ביום שלישי פעמיים כי טוב. בעצה אחת החלטנו להסתיר מהורינו הקשישים כי יש בעיה רפואית עם שמחה נתן, גם עבורם הוא בבת-עין.

"השבת האחרונה עברה עלינו קשה. במוצאי שבת ישבנו בעלי ואני אחרי שהילדים הושכבו לישון ושוחחנו. בין לבין במהלך השיחה ביננו הבעתי דאגה עמוקה מן הניתוח הצפוי לשמחה נתן, ושאלתי את בעלי האם זה נכון להסתיר את המידע מן ההורים... לפתע שמענו את הדלת נטרקת. אנחנו גרים בקומת קרקע, הצצתי מחלון המטבח והנה אני רואה את אלישבע הקטנה שלי רצה על המדרכה ונעה לכיוון בית הכנסת הצמוד לביתנו, נעמדת לה באיזו פינה חשוכה... שתיים שלוש דקות, וחוזרת בשקט, פותחת את הדלת ומהלכת חרישית לחדרה.

"אלישבע, מה עשית בחוץ?"

"התפללתי אמא, התפללתי".

"במוצאי שבת? בחוץ? בחושך? על מה התפללת?"

"אלישבע ניצבת מולי עם עינים לחות ואומרת "אמא, התפללתי לקב"ה על דודי שמחה נתן. אמרתי לקב"ה אבא'לה, דוד שמחה נתן אמר לנו פעם שתפילות של תינוקות של בית רבן תמיד מתקבלות לפניך... ואתה יודע, אני תינוקת של בית רבן, אני אפילו לא יודעת לקרוא, רק לצייר. אז אני מבקשת ממך אבא שבשמים, שלא

ינתחו את דוד שמחה נתן, ושהוא יהיה בריא בזכות התפילה הקטנה שלי... ככה אמרתי לקב"ה, והכנסתי שלוש מטבעות של שקל לקופת צדקה של "חסדי נעמי". ואני מאמינה אמא, שכמו שדוד שמחה נתן אמר, שה' ישמע לתפילתי" "חיבקתי אותה חזק חזק, מרגשת, מודה לה' שנתן לי פרח ענוג שכזה... הרב לוי, אינני חולמת חלומות, ביום שלישי, שעתיים לפני הניתוח עשו לשמחה נתן צילום נוסף לאחר יום של צום... לא היה שריד ולא זכר לגידול... לאף רופא לא היה הסבר מניח את הדעת... אבל אני, אני בטוחה שהתינוקת של בית רבן שלי, פעלה גדולות ונצורות... זה הכל הרב לוי... תעשה את שיקול הדעת המקצועי שלך... אם זה סיפור או לא...".

פרי קטן מאחורי הסיפור – ללא ציניות

"כן, זה בהחלט סיפור" סיכמתי את השיחה "אשרינו שאנו יודעים לאמץ ולגדל ולרומם את תפילותיהם הזכות של בנינו ובנותינו הקטנים, ובעיקר לחזק את אמונתנו, שאכן כן, העולם קיים בזכותם. ללמדנו, ללא ציניות מטופשת, ללא מבט של זילזול בעיניים, שאף אויב מבית או מחוץ ואף אורב וליסטים לא יוכל לנו, לעמנו בארץ ובגולה, אם נשתמש ב"נשק" הזה הבל פיהם של תשב"ר - בטוהר הנכון".

בזכות שקיבל עליו עול תורה

ז. והנה הבאנו לעיל חלקים מהתנא דבי אליהו (רבה פרשה ו) לבאר את דברי הזוהר, וכאן נביא את לשונו המלא, ונבאר את דבריו, וז"ל: 'מפני מה זכה יעקב אבינו לחיים שלא בצער ושלא ביצר הרע בעולם הזה, ממה שעתיד ליתן לצדיקים לעתיד לבא. מפני שהיה בבית המדרש מקטנותו ועד זקנותו בקי במקרא ובמשנה במדרש ובהלכות ובאגדות, וכו'. וכשיצא מבית אביו ללכת אל בית לבן באת שכינה ועמדה למעלה הימניו, משיבה ואמרה לו ליעקב, בני שא נא עניך וראה השמימה, וראה שנים עשר כוכבים ומזלות ברקיע, שתיים עשרה שעות היום, שתיים עשרה שעות הלילה, כנגד שנים עשר שבטים שאני נותן לך. שכיון שבא יעקב ונמכר יוסף היה בוכה ומתאבל עליו עשרים ושתים שנה, שנאמר 'ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו' וגו' (לז לה), וכי על יוסף בכה. אלא אמר שמא נתחייבתי שנשאתי שתי אחיות, או שמא נהניתי מממונו של לבן, או שמא נהניתי מממונה של שכס, ובטלה ברית שכרת לי הקדוש ברוך הוא. מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה, ונתן לו הקב"ה שבע עשרה שנה סמוך לזקנותו טובה. מיכן אמרו כל שהשיגתו שנה אחת טובה סמוך לזקנותו סימן יפה לו. וכל שהשיגתו שנה אחת רעה סמוך לזקנותו סימן רע לו. יעקב אבינו היה בטובה לשבע עשרה שנה והעלה עליו הקב"ה כאילו כל ימיו בטובה, שנאמר 'ויחי יעקב בארץ מצרים' וגו' (מז כח).

ומשמע שיש כאן ג' חלקים הנצרכים למה שזכה יעקב: א. שקיבל על עצמו עול תורה. ב. שהיה לו ברית עם הקב"ה שיעמיד י"ב שבטים. ג. שנצטער יעקב כשנמכר יוסף שמא אירע מחמת חטאיו. וביאור הדבר נראה כפי שביארנו לעיל שהיה לו הבטחה שיעודו בחייו להעמיד י"ב שבטים העובדים את ה' יחדיו, וכשראה קיום הדבר זהו שראה עולמו בחייו. וכיון שנגזר על הצדיקים בעולם הזה שיש עליהם עול מלכות, ואינם יושבים בשלוח בעולם הזה, קפץ רוגזו של יוסף, שיראה לו שלא השלים יעודו בחייו. וכל שכן על יעקב שנגזר עליו עול מלכות של גלות מצרים. אמנם כיון שנצטער בכ"ב שנה שמא חטא באיזה דבר, ונתבטל הברית, והתפלל ובכה להקב"ה שישלים לו הדבר, הקב"ה הראה לו שכרו בעולם הבא בעולם הזה. ומשמע שהוא שכר על שנצטער ודקדק בעצמו שמא יש בו איזה פגם ונצטער על כך, לכן זכה למה שאי הקב"ה נותן לצדיקים בעולם הזה. ונראה שלכן פתח התנא דבי אליהו שיעקב אבינו קיבל עליו עול תורה, ולכן העבירו ממנו עול מלכות, וזכה בסוף ימיו למה שלא נעשה לשום צדיק.

השלמת שנותיו של יעקב אבינו בטובה הפכה כל חייו לטובה

ח. ועוד נתבאר בתנא דבי אליהו שכיון שהשלים הקב"ה שנותיו של יעקב בטובה, נהפך כך חייו לטובה. וראה בהערה מה שכתבו האחרונים בביאור הדבר¹⁰.
ט. ואגב הכא נבאר אף מה שהביא בעל הטורים פירוש נוסף (מז כח), וז"ל: 'דבר אחר, ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה. שהראשונים לא היו חיים, שהרי אמר 'כי ארד אל בני אבא שאולה' (לעיל לז לה). עכ"ל. ונראה שכוונתו ע"פ מה שכתבו המדרשים והמפרשים שהכל הולך אחר הסוף, ולכן כיון שסוף חייב היה באבל על יוסף, ובצער נחשב שכל חייו לא היו חיים. אמנם בי"ז שנה אחרונות הפך הכל לטובה.

התועלת היה משנות העמל

י. ולהשלמת הענין ראוי להביא מה שכתב רבי שמשון רפאל הירש (מז

¹⁰ האלשיך (מז כח) ביאר, וז"ל: 'ועל זה באה התורה פה והעידה, כי הנה יחי יעקב כלומר שיקראו שנות חיים, לא היו רק בארץ מצרים שבע עשרה שנה. וזהו יחי כו' ובזה יהי ימי יעקב כו'. והוא כי זה דרכן של בני אדם כי אם אלף שנים יחיה בשובה ונחת, ואחריתו מרה בקצת שנים עד ירד ביגון שאולה, הלא כל הימים הראשונים יפלו ויהיה בעיניו כאילו כל ימיו מכאובים וצרה וחשכה. וההפך, כאשר כל ימי חייו חיי צער יחיה, וייטב לו באחרונה וימות בשיבה טובה, כי במספר שני טובתו ינשה את כל עמלו, ויהי כל ימיו בעיניו כימים אחדים כלן שוין לטובה. וזה מאמר הכתוב כי אם היות כי כל מאה ושלישים שנותיו קראן שני מגורים ולא שנות חיים, וגם מעט ימיו של טובה היו בטלים ברוב. הנה עתה נהפך, כי אחר שבסוף יחי יעקב שבע עשרה שנה של שנות חיים וטובה, נעשה כאילו ויהי כל ימי יעקב - שני חייו, ולא ימי מגורים. כי עתה קנו הויה חדשה ונעשו כולם שנות חיים. וזהו ויהי ימי יעקב שני חייו. ועל כן אמר ויהי לשון יחיד לומר כי כאחדים נחשבו כלם שנות חיים וכו'. עכ"ל.

האור החיים (מז כח) ביאר, וז"ל: 'ואולי כי לצד שכל ימי יעקב לא נח ולא שקט כי משנולד נולד שטנו ועדיין לא שקעה שמשו עמד לבן ואלה מוסיף לרע לו, ואחריו הוקם על צערה של דינה, ועוד לו יבא רוגז אבידת יוסף, הוא שאמר הכתוב ויחי יעקב בארץ מצרים י"ז שנה אלו היו חייו ולא קודם, וסמך לזה אומרו ויהי ימי יעקב שני חייו לרמז שהן הנה היו ימיו שהיה לו בהם חיות, והוא אומרו ויהי ימי יעקב פירוש אותם י"ז שנה שני חייו פי' שהי' לו בהם חיים. ונמשכת ימי יעקב עם מה שלמטה ממנה ימי יעקב וגו' שבע וגו'.

עוד ירצה על דרך אומרם ז"ל (תנא דבי אליהו הנ"ל) 'כל מי שסוף ימיו בטובה כאלו כל ימיו בטובה', והוא טעם (איוב ח) 'והיה ראשיתך וגו' ואחריתך ישגה מאוד', גם אומרו (קהלת ז) 'טוב אחרית דבר וגו'. והוא אומרו 'ויחי יעקב' חיים של שלוח בארץ מצרים בזה היה בעיניו שהיו ימי יעקב שני חייו פי' שנים של חיים כל ימיו שהם ז' שנים וגו'. וטעם אומרו ויהי לשון צער יכוין לומר שהגם שהיו ימיו בצער אף על פי כן חזרו בעיניו להיות כולם של חיים. עכ"ל.

מלבי"ם (מז כח) ביאר, וז"ל: 'אחרית ימי האדם ימדדו את כל ימי חייו, שגם מי שחי כל ימיו בצער וייטב לו באחריתו, ישכח כל עמלו ויחשב לו כאלו חי כל ימיו בטובה. וזהו שאמר ע"י שחי בארץ מצרים שבע עשרה שנה בטובה, ע"י כן ויהי ימי יעקב שני חייו', כאלו כל ימיו היו שנות חיים והצלחה. וכן איתא בתנא דבי אליהו מובא בילקוט ויצא, יעקב היה בטובה כל אותן השנים שהיה במצרים, העלה עליו הכתוב כאלו היה בטובה כל ימי חייו. וכן למ"ש למעלה (פסוק ט) שרק שנים שעובד בהם את ה' נקראים שנות חיים, ויעקב חסרו לו ימי אבלו של יוסף, שלא חל עליו רוח"ק כמ"ש חז"ל, והשלים שלמותו בי"ז שנים אלו עד שכל ימי יעקב היו שני חייו. עכ"ל.

הנה כי כן, מעבר לשימוש בתפילות הנשגבות של תלמידינו בתתי"ם, טוב מפעם לפעם משבת לשבת, לעשות "עסק" בתוך הבית מהבל הפה הזה שאין בו חטא... נזכה לשפע ברכות ונחסוך המון צרות, ללא ספק (קובי לוי, העיתונאי 5).

ושננתם לבניך

טיפ שבועי בנושאי חינוך ולמידה מהרב אברהם יעקב זובין שליט"א

המושמועת בכיתה

קשיי משמעת בכיתה, משקפים לך את מצב הלמידה בכיתה: הם אומרים לך לשים לב ל;

- ❖ מראה הכיתה
- ❖ סדר היושבים
- ❖ הריכוז של המורה
- ❖ בהירות חומר הלימודים אצל המורה
- ❖ אהבת המורה לתלמיד
- ❖ אמון התלמידים בך
- ❖ הגשת החומר

דוגמאות:

מראה הכיתה: ישנם תלמידים שאינם יכולים ללמוד כאשר הכיתה אינה מסודרת.
סדר היושבים: לעיתים קיים מתח בין חברים והם אינם מסוגלים להתרכז עד שיפרדו.
הריכוז של המורה: ישנם תלמידים המרגישים שהמורה אינו מרוכז. לדוגמה כאשר הוא מרבה לטעות ומתקן את עצמו.

בהירות חומר

הלימודים אצל המורה: במידה והנך עוצר כל כמה מילים בכדי לחשב את המשך דבריך, זהו גורם משמעותי מאוד לבעיות משמעת בכיתה. השיעור לא מוכן והתלמידים מאבדים עניין בהקשבה. [מצוי מאוד במקרים של מילוי מקום].

אמון התלמידים בך, תלוי באמון שלך בהם. כאשר הם חשים שאתה מאמין להם ובהם, הם יסמכו עליך ויקשיבו לדבריך.

צורת הגשת החומר: חומר לימודי חשוב ככל שיהא, אשר אינו מוגש בצורה מעניינת, מייצר בעיות משמעת בכיתה. זכור כי כל תלמיד רואה ומבין דברים אחרת ולכן חשוב לגוון בצורות ההגשה.

גם אצל ההורים. קשיי משמעת הם אחד הדברים הקשים בחינוך.

כל דור מתמודד עם קושי אחר. כיום אחד הדברים שאני רואה הוא החשש של ההורים להיות הורים.

דעו לכם הורים יקרים: אם הקב"ה עשה אתכם הורים לילדים, ברור שאתם המחנכים שלהם ולא אחרים. נכון שמולכם מתמודדים על השקפת הילד גם כל אמצעי הפרסום והמסכים בכל מקום וספרי-חול ועיתונות, אבל אתם היחידים שמופקדים באמת עליהם ואתם היחידים שהילדים באמת סומכים עליהם. לכן יש להשתמש באינטואיציות שיש לכם על כל ילד בנפרד ולחנך אותו ללא חת.

בדיקת גבולות: לידיעתכם רוב הפעולות השליליות שילד/ה עושה זה בכדי לבדוק את הגבולות שהצבת לו. אם המעשה עובר בשקט הוא מבין שעוד לו הגיע לגבול! ככל שתשתקו יותר אתם מפסידים לעצמכם כי זה יעבור מחינוך למלחמה.

ודרך אגב ילד צריך גבולות ומשמעת כמו אור לנשימה וכשהוא יגדל בלעדיהם הוא יהיה כמו עץ עקום חלילה.

בברכת רוב נחת, להשתמע בטיפ הבא

כח), וז"ל: 'פרשת ויחי סמוכה לשלפניה, ללא הפסקת - הפרשה הרגילה. אם נזכור כי שבע עשרה שנה, האמורות כאן, היו שנות השלוחה היחידות של יעקב, והן יכולות אפוא להיחשב כפרי כל חייו שעברו, ודאי אפשר היה לצפות שהן תובלטנה על - ידי פרשה מיוחדת. היעדרה של פרשה זו באה ללמדנו, כי שבע עשרה שנה אלה כלולות אמנם בחשבון הפרטי, אך מבחינה לאומית היו הן החשובות פחות. דוקא שנות חייו הקשים והמדוכאים, בהן עמד בנסיון לזכות בשם ישראל ולהיות ראוי לו בתוך תוכן של גורל יעקב, הן הן שהקנו ליעקב את חשיבותו הלאומית הנצחית. ושבע עשרה שנה האחרונות היו רק הסיום, ימי השמחה והשכר הטוב.' עכ"ל.

שלום לאוהבי תורתך

שו"ת בעניני הפרשה והמועד מתוך כתבי הגר"ש חזקיה שליט"א

האם נוברכים דווקא על פירות גינוסר שבחלקו של נפתלי?

"נפתלי אילה שלחה הנתן אמרי שפר" (מט, כא)

אילה שלחה זו בקעת גינוסר, שהיא קלה לבשל פירותיה כאילה זו שהיא קלה לרוץ, אילה שלחה, אילה משולחת לרוץ. הנותן אמרי שפר, (כתרגומו (רש"י)

ובתרגום איתא: ואחסנתיה תהי מעבדא פירין, יהון מודן ומברכין עליהון.

צ"ב, אמאי נאמר כן דוקא בפירות גינוסר, הלא האוכל מכל מיני הפירות מברך ברכת הנהנין, שהרי 'אסור לאדם שיהנה מהעולם הזה בלא ברכה' (ברכות לה, א). וביותר צ"ע, דהא אנן קי"ל (שם טו, א) שברכות הנהנין דרבנן, ולמבואר כן בתרגום נמצא שברכת פירות גינוסר דאורייתא היא, וזה צ"ב.

הקדמה

יש להקדים דהנה השדי חמד (כללים מערכת תי"ו כלל נ"ג) כתב דאין להקשות מבריייתא על

תרגום, דהתרגום עיקר. וא"כ לכאורה הקושיא צריכה להיות הפוכה מהתרגום על הבריייתא שהרי התרגום עיקר. דלכאורה כתוב בתרגום דברכות הנהנין מדאורייתא.

תירוץ א. מברך על הפירות ופותר את הפת

בתולדות יצחק (להר"י קארו) כותב לבאר שפירותיה יהיו כל כך שמינים שאם יאכלו עמהם פת לא יברכו על הפת אלא על הפירות, לפי שכל שהוא עיקר ועמו טפלה, מברך על העיקר ופותר את הטפלה (ברכות לה:), ולכן המוציא פותר כל הפירות שאוכלים אותם עם הפת, ובארץ נפתלי האוכל פת עם הפירות יברך על הפירות ופותר את הפת, כיצד שאוכל פירות ומצד שומן הפירות לא יוכלו לאכול אותה בלא פת, שהפירות עיקר והפת טפל לו, וזהו שאמר הנותן אמרי שפר, שיברכו על הפירות, וזה הוא שתרגם אונקלוס אחסנתיה יהא מעבדא פירין יהון מודן ומברכין עליהון.

וכן פירש בשיטה מקובצת (ברכות מד.) פירוש משום דפירות גינוסר הם שמינים ומתוקים הרבה ואין נאכלין אלא עם מלח הרבה ולהחליש חריפותו של מלח אוכל הפת ונמצא שהפת טפלה לפירות לפיכך מברך על הפירות ופותר את הפת. וים כנרת בחלקו של נפתלי היתה וזהו שתרגם אונקלוס ואחסנתיה תהא עבדא פירין

סיפור ושאלה בצידו

לעורר את בני המשפחה

ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י

מיהר צבי לחדרו, וכשנכנס חשכו עיניו,

הנועטפה עם הכסף נעלמה, בתוך כל הבלאגן

הספיק נואן דהוא ליכנס לחדר ולגנוב את

הנועטפה...

בכל הארץ יצא שמעו של בית החולים "שערי הישועה", כבית החולים הטוב ביותר, המקפיד על קלה כבחמורה, בשמירת שבת כהלכתה, בדקדוקי הלכות שמירת הגוף והנפש, בכשרות מהודרת, ובהקפדה יתירה על אורחות והנהגות הצוותות הרפואיים, הכל על הצד הטוב ביותר.

הצלחתו הרבה של בית החולים, נבעה מהסייעתא דשמיא המיוחדת לה זכה, בזכות ההקפדה על דיני התורה הקדושה, בלא פשרות והנחות, גם במקרים שהדבר היה כרוך בדמים יקרים מאוד.

בברכה מיוחדת נתברך בית החולים, במינויו של פרופ' צבי שפיטולגרוס למנהל בית החולים, אשר מיום התמנותו, פעל בכל כוחו ומרצו, לעזור ולסייע לחולים, לייעל ולשכלל את בית החולים, לפתחו ולהגדילו, לטובתם ולמענם של החולים ובני משפחותיהם.

לאחרונה ר"ל, התרבו חולי הכליות, ועמם העומס במחלקת נפרולוגיה, בטיפול ה"דיאליזה", ועקב כך נאלצו בבית החולים להשיב ריקם חולים רבים, ולשלחם לבתי חולים אחרים, לקבל שם את הטיפול החיוני שזקקו לו.

מפניות רבות של חולים ובני משפחותיהם, למנהל בית החולים, פרופ' צבי, התוודע לצערם הרב של החולים במחלת כליות חשוכת המרפא, שכידוע, החולים נזקקים לכל ימי חייהם, מספר פעמים בשבוע, לטיפול דיאליזה קשים, במשך שעות ארוכות, בהם מכשיר הדיאליזה שואב את דמם, מנקה מסנן ומוציא מדמם את כל הנוזלים המיותרים והרעים, ומחזירם לגוף נקיים וזכים, ובסיומו של הטיפול, החולים שבים לביתם, מותשים לחלוטין.

מלבד הקושי הגופני והנפשי שעוברים החולים, שכל חייהם נאלצים למעט בשתיית נוזלים, ולהמנע ממאכלים רבים, וצריכים להתחזק הרבה בבטחון בה', מהמשך חייהם, מהסיבוכים שיכולים להתעורר מהמחלה, ומההמתנה הארוכה להשתלת כליה, וכל זאת מלבד הסבל הקשה והנורא הכרוך בטיפולם, כעת התווסף לחולים השומרים תורה ומצוות, קושי נוסף ועצום, וזאת משהותם בבית חולים שאינו חרדי, הרחוק מאוירת הקדושה והטהרה, יותר ממרחק מזרח ממערב.

הרהר צבי בדבר, וחשב, האם כעת הזמן להשקיע בהגדלת מחלקת הנפרולוגיה, בקניית עשרה מכשירי דיאליזה נוספים, או להגדיל את מחלקת האונקולוגיה, שגם בה זקוקים בדחיפות לקניית מכשירים מצילי חיים חדשים, שיעזרו רבות לחולים, וככל שאר הספיקות, הציע צבי את שאלותיו, בפני הרבנים הגאונים, חברי ועד ההלכה שע"י בית החולים.

הרבנים שמעו את הצדדים בעד מחלקת נפרולוגיה, ואת הצדדים בעד מחלקת אונקולוגיה, לבסוף הכריעו בדבר, שבראשונה ינסה להשתדל, בענין קניית מכשירי דיאליזה נוספים.

צבי החל לטפל בענין, למצוא תורמים עבור המכשירים, ובד בבד, לברר על המכשירים הטובים והמתקדמים בעולם, ולרכוש מהם עבור בית החולים.

בסייעתא דשמיא נודע לצבי, שממש בימים אלו, מתקיימת באנטוורפן שבבלגיה, תערוכה מיוחדת של יצרני מכשירי דיאליזה, המיועדת למנהלי בתי חולים ורכש, שבה כל חברה מראה במקום את דגמיה על שלל מעלותיהם, וניתן להזמין במקום מכשירים במחיר מיוחד.

כבר למחרת מיהר צבי לטוס לבלגיה, בכדי לראות ולהזמין עשרה מכשירים המשובחים ביותר בעולם. ועד שיגמר ייצורם, סמך על הנס שיצליח להשיג את הסכומים האדירים שזקקו לכך.

בתערוכה, חתם צבי על הזמנה, עבור רכישת עשרה מכשירי דיאליזה מחברת פרסניוט, מדגם H2008, החברה והדגם הטובים והמשוכללים בעולם, במחיר מאה ושבעים אלף דולאר להזמנה, שבע עשרה אלף דולאר ליחידה, לא כולל דמי משלוח והרכבה.

לאחר החתימה חשב צבי בליבו, כי מאחר והוא כבר נמצא באנטוורפן, ינצל הזדמנות זו, לבקר אצל זליג רויגבנצ'ער, ידיד בית החולים, ואולי אף יצליח

יהון מודן ומברכין עליהן מפני דלעולם הן עיקר ומברכין עליהם ופוסר את השאר שהוא טפלה כנגדן. וכ"כ הריטב"א.

ועי' עוד בתורה תמימה (כאן אות ל"ו) שגם הביא ביאור זה, וכן בספר ברית שלום להג"ר פינחס אב"ד וולאדו, וכן הביא בקובץ אהל יצחק (שנה י' חודש טבת שערי תשובה) שאמר כן בפני ר' מרדכי עמרם הירש שקילס מאוד את התירוץ זה. וכן תירץ בספר פני מבין, וכ"כ בשם משמואל.

תירוץ ב. חביב קודם

עוד כתבו לבאר (פאר יעקב) דהכא קאי לענין הקדמה בברכות דאיתא בברכות (לה:): היו לפניו מינים הרבה מברך על מהם שירצה, ומבואר שם דחביב קודם, וא"כ זה הביאור בדברי התרגום דאם היו לפניו מיני פירות הרבה, אזי יברכו ויודו על פירות של נפתלי המשובחים שהם יהיו חביבים לעומת פירות אחרים.

תירוץ ג. באתריה

דר"ש הלכה כוותיה

בשו"ת ארץ צבי (קוז'גלוב, ח"א ס' כ"ז) כתב שחידש

בהיותו במירון (בל"ג בעומר תרצ"ה) ליישב דברי התרגום אונקלוס דקשה הא ברכת הנהנין דרבנן, ועוד מה רבנותא דנפתלי והרי כל הפירות מברכים עליהם. ומיישב דחדא קושיא מתרצא בחברתה דבכל דוכתא ברכות הנהנין דרבנן, אך מירון מקומו של רשב"י בעל הזוהר הקדוש והזוהר (פ' עקב) ס"ל דברכות הנהנין מן התורה, וידוע כי במקומו הלכה כיחיד במקום רבים, וכמו דאיתא בשבת (קל). במקומו של ר"א היו כורתין עצים וכו' וכמ"ש הר"ן בפרק מקום שנהגו. ומירון הוא חלק נפתלי כידוע, וע"כ כתב התרגום על נפתלי דאחסנתניה תהא עבדא פירין יהון מודן ומברכין עליהן.

תירוץ ד. קאי על מאה ברכות

הנה מצינו בפרשת וזאת הברכה שמשה בירך את נפתלי (דברים לג, כג) "נפתלי שבע רצון", ואיתא בילקוט שמעוני (רמז תתקסב) "נפתלי שבע רצון מלמד שהיה נפתלי שמח בחלקו בימים ובדגים ובפרגיות, ומלא ברכת ה' זו בקעת גינוסר", ומבאר בספר נפתלי שבע רצון (כאן) דקאי על מאה ברכות שמשה בירך את נפתלי שיהיה לו שפע של מאכלים ופירות גינוסר ועי"ז הוא מלא ברכת ה' היינו למנין מאה ברכות.

ועפ"ז הוסיף בספר ברוך מרדכי לבאר את דברי התרגום אונקלוס הכא, "דאחסנתניה תהא עבדא פירין יהון מודן ומברכין עליהן", והיינו שברכת יעקב ומשה היינו הך, שיהיה להם ברכה מרובה, ועי"י הפירות המרובים יהיה אפשר להשלים מאה ברכות.

תירוץ ה. קאי על שהחיינו

עוד כתבו לבאר (אז ישיר) ע"פ מה שכתב רש"י אילה שלוחה זו בקעת גינוסר שהיא קלה לבשל פירותיה כאילה זו שהיא קלה לרוץ. וא"כ יש לומר דהפירות שבחלקו של נפתלי מברכים עליהם שהחיינו, ואילו בשאר המקומות כבר לא מברכים שהחיינו כיון שברכו כבר על הפירות של גינוסר. ולכן שפיר כותב התרגום דאחסנתניה תהא עבדא פירין יהון מודן ומברכין עליהן.

תירוץ ו. קאי על ברכת המזון

עוד יש שכתבו ליישב (ספר פרשת השבוע) ע"פ מה שכתב הרש"ש בפסחים (ט). להוכיח דחיטים בכלל פירות, וכמו שמצינו במס' חלה (פ"ב מ"א) פירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ חייבים בחלה, וודאי דקאי על חמשת המינים שחייבים בחלה, וכן מהא דפסחים (נג). ולא מפירות שבעמקים ופירש רש"י תבואת דגן שבעמקים. וכן מוכיח שם מעוד כמה מקומות.

ולפי"ז יש לומר דמה שכותב התרגום שהקרקע תביא פירות שיברכו ויודו עליהם,

אפשר לומר שקאי על חטים שברכתם היא ברכת המזון שהיא מדאורייתא כדכתיב ואכלת ושבעת וברכת, וא"כ לא קשה מידי.

תירוץ ז. ברכת הודאה ולא ברכות הנהנין

יש שכתבו לבאר (בשבילי הפרשה) ע"פ מה שכתב רבינו ניסים גאון ז"ל (בהקדמתו לספר המפתח), וזה לשונו, המצות שהם תלויים בסברא ובאובנתא דלבא הרי הכל מתחייבין בהן מן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ ועל זרעו אחריו לדור דורים כל אשר נברא בצלם האדם, עכ"ל. והיינו שכל דבר שהשכל מחייב גם קודם שנתחייבו בו היו מקיימים אותו וכמו שכתב הרמב"ן לגבי איסור גזל בדור המבול. וא"כ יש לבאר דאף שעדין לא חייבו חכמים לברך ברכות הנהנין, מ"מ כיון ששבת נפתלי קיבלו בחלקם פירות משובחים לכן הם הודו ושבחו לקב"ה, והיינו ברכת ההודאה ולא ברכות הנהנין כיון שעדין לא נתקן ברכות הנהנין, ומשום שהשכל מחייב להודות על חלק טוב כזה שנפל להם, וז"ש התרגום "דאחסתנתיא תהא עבדא פירין יהון מודן ומברכין עליהון".

וכעין זה הוסיפו לבאר עוד (מנחת דוד) ע"פ מה דאיתא במשנה מס' מעשר שני (פ"ה מ"א) גבי וידי מעשרות "ולא שכחתי לא שכחתי מלברכך ומלהזכיר שמך עליו", וצ"ב והרי ברכות הם מדרבנן. וכתב רש"י בפרשת כי תבוא (דברים כו, יג) ולא שכחתי מלברך על הפרשת מעשרות. וביאר הרא"ם פירוש מלשבחך ומלברכך בעת הפרשת המעשרות, לא מלברך ברכת הפרשת המעשרות, שהוא נוסח הברכה, שתקנו אנשי כנסת הגדולה לומר על הפרשת המעשרות, שברכת כל המצות אינן אלא מדבריהם. וא"כ נותן שבח לקב"ה על מה שזכה להפריש תרומות ומעשרות, אך לא את נוסח הברכה. וא"כ הכא נמי יש לבאר מה שברכו נפתלי היינו ברכת ההודאה אבל לא ברכות הנהנין.

ויש להוכיח כתירוץ זה ממה שכתב רש"י (כאן) ותרגומו יתרמי עדביה יפול חבלו, והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושבח. מבואר דהוי שבח על חלקו שנפל לו ומברך ברכת הודאה ולא ברכות הנהנין. [אמנם עי' בנחלת יעקב שפירש דדברי רש"י הם פירוש עצמו, אך לתרגום ודאי כל אחד מברך ברכות הנהנין].

תירוץ ח. שיטת התרגומים שהוא מדאורייתא

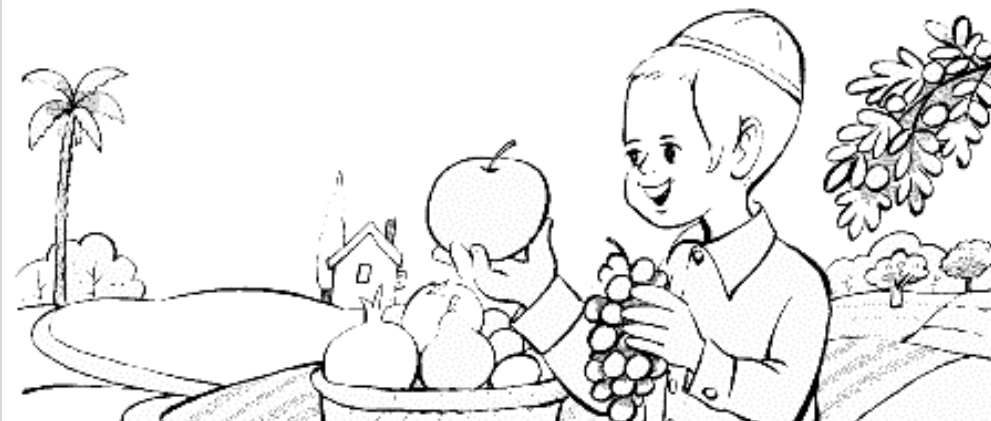
האור שמח (פ"ה מהל" ברכות ה"ג) כותב להוכיח מכאן כשיטת הראב"ד דמעין שלוש הוי ברכה דאורייתא. וכמו שמצינו ששיטת התרגומים שברכת מעין שלוש מדאורייתא, שהרי כבר מצינו שכתב התרגום יונתן בפרשת עקב (דברים ח, י) אקרא "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטבה אשר נתן לך" שכתב "מודין ומברכין קדם ה' אלהכון על כל פירי ארעא משבחא דיהב לכוין", והיינו שמברך מן התורה על פירות שנשתבחה בהם ארץ ישראל, והיינו ברכת מעין שלוש, וזה גם מה שכותב התרגום אונקלוס הכא שהיו מברכים ברכות הנהנין מדאורייתא.

תירוץ ט. אף שאין חיוב קיים מצוה מה"ת

ברנת יצחק (עה"ת כאן) כותב לבאר לשיטת הרמב"ם שכל הברכות מדרבנן ואפי' ברכת מעין שלוש, דיתכן דאע"ג דליכא חיוב לברך על שבעת המינין מן התורה, מ"מ אם בירך אחרי אכילת שבעת המינין או אף כל ברכות הנהנין, מקיים מצוה מן התורה, אף שאין חיוב לברך.

ולסיום:

יש להביא כאן מה שכתב בספר ליקוטי שושנים (מערכת ב' אות ל"א) שהביא בשם ספר אברהם אזכור (על מדרש תנחומא) שכתב דאנשים שיושבים בסעודה וחייבים בזימון אם יש ביניהם אחד ששמו נפתלי טוב לתת לו את הכוס. וביארו דהוא משום שכתב התרגום הכא "יהון מודן ומברכין עליהון".

לעניין אותו אודות השתתפות ברכישת המכשירים היקרים.

זליג שמח על ביקורו של צבי, והזמינו לארוחת ערב בביתו, בה ישמח לשמוע ממנו על התקדמותו והצלחתו של בית החולים, היקר והחשוב לו עד מאוד, שכמייסד וידיד בית החולים, התעניין רבות במצבו, וניסה לעזור ולסייע בכל שלבי התפתחותו וגדילתו.

בארוחת הערב, סיפר צבי לזליג, ממאורעות וחדשות בית החולים, על התינוק ה"מאה אלף" שנולד בשעה טובה ומוצלחת, על לידת הרביעיה לפני כחודשים, על ניתוח מיוחד שהצליח, על פרופסורים ורופאים מומחים נוספים שהתווספו לעובדי בית החולים, עוד כהנה וכהנה, בשורות רפואיות טובות.

עם סיומה של ארוחת הערב, לאחר שזליג נטל את ידיו, נעמד לברך ברכת "אשר יצר", מתוך ברכון קטן, מילה במילה, במתינות ובכוונה יתירה. בסיום הברכה, פנה לצבי ואמר לו, ודאי אתה מופתע מהקפדתי בברכה מיוחדת זו, אם כן, לאחר ברכת המזון, אספר לך מדוע.

למרות הסקרנות העזה, בדבר הסיבה שזליג מברך "אשר יצר" בכזו כוונה שלא כהרגלו, עמל צבי קשות בשעת ברכת המזון, שלא להעלות במחשבתו ענין זה, ולחשוב רק על הברכות שבידך.

לאחר ברכת המזון, החל זליג לספר לצבי, שלפני זמן מה, החל לחוש בכאבים עזים בחלל הבטן התחתונה, ולאחר בדיקות רבות הודיעו לו, שחלה במחלת כליות, וכליותיו כמעט אינן מתפקדות, ובקרוב ממש יאלץ להתחיל בטיפול דיאליזה.

כששמעתי את דברי הרופאים, חשכו עיני, אמי ע"ה שסבלה מסכרת, התפשט לה הסוכר גם לכליות, ועקב כך נזקקה בכל יומיים לטיפול דיאליזה, פעמים רבות נסעתי עמה לטיפולים, ליויתי אותה בשלבי המחלה עד פטירתה, ז"ל.

מיהרתי לאחד מגדולי ישראל שליט"א, וסיפרתי לו בבכי רב את אשר אומרים הרופאים, והוא הרגיעני בהבטחה נאמנה, שאם אברך ברכת "אשר יצר" בכוונה, יעזור ה' וישלח בריאות איתנה ורפואה שלימה לכליות.

ואכן, החל מאותו היום, התחלתי להקפיד לברך ברכה נפלאה זו בכוונה, ונס ופלא אירע, הכאבים נעלמו, ואפילו הבדיקות והצילום הראו, שהכליות חזרו לתפקודן המלא.

עוד הרווחתי ריוח עצום, שמאחר והתחלתי לברך במתינות ובכוונה, התגלו בפני מילות הברכה המיוחדות, עם משמעותן הנפלאה, וחיזוק גורר חיזוק, גם בתפילה שאמרתי בכל יום במרוצה, התחלתי להתפלל מעט יותר בנחת, ועולם חדש התגלה בפני, קיבלתי טעם בתפילה, כל תפילותי השתנו, ועמם אורח חיי והנהגותי, למרות שכפי הידוע לך, קרוב אני לגבורה, יותר מאשר לשיבה, ובגילאים אלו, לא כ"כ מצוי שאנשים משנים עצמם, אחרי הרגל של למעלה משבעים שנה, אך מתיקות ונועם התפילה, עם סייעתא דשמיא מיוחדת, נתנו לי את הכח למהפך.

כששמע צבי את הדברים, הבין כי סייעתא דשמיא ממשיכה ללוותו, וכעת זה הזמן הטוב ביותר לספר לזליג על הצורך במכשירי דיאליזה נוספים, כי ודאי לאחר שהרגיש בצערם ובקשים של החולים, וכמעט אף הוא נזקק לטיפולים אלו, יבין היטב את הצורך בדבר, וודאי ינדב בעין יפה למטרה חשובה זו.

כששמע זליג את בקשת צבי, הבין את חשיבותה והתחייב ברורות, שישתתף בתרומה הגונה בקניית המכונות החדשות, ובעוד שבועיים, כשיבוא לארץ הקודש לנישואי נכדתו, יביא עמו את תרומתו הנדיבה והמכובדת.

צבי הודה לו בחום על הבטחתו, ובירכו בברכה מיוחדת, שבזכות מצוה חשובה זו, לא יזדקק לרופאים ולמכשירים, ויזכה לאריכות ימים ושנים, בבריות גופא ונהורא מעליא, ורוב נחת מכל יוצאי חלציו.

למחרת חזר צבי לארץ הקודש, בהרגשת הצלחה מיוחדת, הוא גם הצליח להזמין עבור בית החולים את המכשירים הטובים ביותר בעולם, וגם השיג התחייבות ברורה למימון חלק גדול מהם.

השבועיים הבאים עברו מהר מאוד, בצהרי יום שלישי, הגיע זליג מיודענו לביקור בבית החולים, ונתקבל ע"י צוות ההנהלה של בית החולים, בכבוד גדול, כיאה לידיד בית החולים, המשקיע רבות מזמנו ומממונו, לטובת ולמען בית החולים.

בסיומו של הביקור המיוחד, הפתיע זליג את ההנהלה, בהודעתו, שבסייעתא דשמיא מיוחדת, הצליח לגייס אצל חבריו וידידיו, התחייבויות ברורות עבור כל הסכום העתק, הנצרך לרכישת עשרת המכשירים.

זליג הגיש לצבי מעטפה גדולה, ואמר, שבתוכה מונחים חמשים אלף דולר מזומן, דמי קדימה לרכישת המכשירים, כאשר את היתרה יעביר לבית החולים בעוד כחודש, בהעברה בנקאית, ובנוסף הגיש בפניהם בקבוק יין ישן נושן מיוחד ומשובח, ואמר, שכאשר יגיעו מכשירי הדיאליזה לבית החולים, תשתו "לחיים" מיין משובח זה.

כאשר יצא זליג בליווי של צבי מחדרו, התרגש זליג מאוד מהזכות שנפלה בחלקו, ולפתע חש ברע והתמוטט, מיד נזעקו טובי הרופאים, וטיפלו בו מיידית, בכל האפשרויות והמכשירים העומדים לרשותם, אשר חלקם אף נתרמו

מרגליות שאול

חידושים ומכתבים מגדולי הדור מתוך כתבי הגר"ש מרגליות זצ"ל

עניני נישואין

הגה"צ רבי שאול מרגליות זצ"ל, י"ב חודש לפטירתו.

ביאור המחלוקת בקידושין שלא נמסרו לביאה

בנידון אי קידושין שאינם מסורים לביאה הוה קידושין שנתבאר בקידושין דף נא' נראה לומר דמ"ד דס"ל דלא הוה קידושין ס"ל שכיון שכל הקידושין ומטרתם זהו המתיר של האישות וכמו שמוטבע בנוסח ברכת האירוסין והנישואין "והתיר לנו את הנשואות לנו ע"י חופה וקידושין" א"כ הרי זה שיהא אישות הוי חלק מהתנאי החלות של הקידושין. ואידך מ"ד ס"ל דבי פרשיות אלו הוה פרשיות חלוקות ופרשת קידושין הוי פרשת קנין. והסכים לזה הגר"ז"נ גולדברג שליט"א.

הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג שליט"א

בגדר עידי קידושין, וקידושי יוסף לאסנת במצרים

בפרשת ויחי פרק מ"ח פסוק ט' כתוב שיוסף אמר לאביו יעקב אבינו "בני הם אשר נתן לי אלקים בזה". ופרש"י הראה לי שטר אירוסין ושטר כתיבה. בקובץ עיון הפרשה במדור אישחה בחוקיך הקי' הא קי"ל דאין דבר שבערוה פחות משנים. וקי"ל שקיימו האבות כל התורה כולה, וא"כ איך קידש יוסף לאשתו הא לא היו לו עדי קיום במצרים, ואף אי הודתה לו שמקודשת הא אין קידושין קידושין. וי"ל דהנה איתא בקידושין ס"ה א' דבקידושין לא מועיל הודאת בע"ד כיון שהוא חב לאחרני פרש"י שהוא נאסר בקרובתה והיא נאסרת בקרוביו. ולכן צריך עדים ולפ"ז י"ל שכאן במצרים לא היה להם לא ליוסף ולא לאסנת קרובים. וא"כ כאן לא הוי חב לאחרני. ועפ"ז י"ל דה"ה בקידושי אדם וחיה דלא היו צריכים לעדים מטעם הנ"ל שכיון שלא היו עוד אנשים בעולם לא הוה חוב לאחרני, ואף שהיו ליוסף קרובים בא"י מיהו כיון שלא דנו עליהם כאן לא חשיב כלפיהם חב לאחרני, ודוגמא לסברא זו מצינו ברמב"ן גיטין ס"ד ב' דמקשה על הא דקי"ל האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה אסור בכל הנשים שבעולם דא"כ כל הנשים יאסרו לבעליהם שמא השליח קידש אותם וא"כ הוי אשת איש ותירץ דלהם יש חזקת פנויות שהרי מעיקרא פנויות היו משא"כ הוא ששלח איתרעי ליה. ויש לעיין דגם כלפיו יש לדון להתיר דיש לו חזקה דמעיקרא דאשה זו הבאה לפנינו לא הוי אחות אשתו, ומ"ט אסור. וי"ל ע"פ מש"כ התוס' בנדה ב' ב' ד"ה דאיכא דבשביל לאוקמי על חזקה צריך שיהיה הדבר מבורר בשעתה. וביאור דבריהם הוי דחזקה אין בזה שכל, דעכשיו צריך להיות המצב כמו קודם אלא שזהו דין הנהגה דהמצב הקודם ממשיך, ולזה צריך שיהא מבורר בשעתו. ולפ"ז א"ש דאצל כל הנשים בעולם שכי"א עומדת לינשא. והיתה אתמול מותר להינשא, א"כ חשיב שדנו בזה, והוי חזקה מבוררת משא"כ אצלו אתמול לא היה נפ"מ לו באיסור אחות אשתו, וא"כ לא דנו בזה

על ידי זליג, שנתקיים בו הפסוק בקהלת (י"א א'), "שלח לחמך... כי ברב הימים תמצאנו".

לאחר רגעים ספורים, כשזליג כבר טופל בידי טובי הרופאים, נזכר לפתע צבי, כי בחדרו הפתוח כעת לרווחה, מונח על השולחן, סכום הגון וענק ללא שמירה. מיהר צבי לחדרו, וכשנכנס חשכו עיניו, המעטפה עם הכסף נעלמה, בתוך כל הבלאגן הספיק מאן דהוא ליכנס לחדר ולגנוב את המעטפה.

מזכירו של צבי סיפר לו, שבזמן הבלאגן הבחין במאן דהוא עם חלוק לבן, הנכנס בגפו לחדר ויצא לאחר כדקה, הבעיה היא שלא הבחין מי הוא.

צבי לא ידע לשית עצות בנפשו, בבית החולים יש כשבע מאות עובדים בחלוק לבן, מה אעשה. תוך כדי ההתלבטות נודע לו, שהגאון הגדול ר' שמריהו צוקומפטקוק שליט"א, נמצא באולם שע"י בית החולים, ומשמש שם כסנדק, הזדרז צבי עלה לאולם, ועם סיומה של הברית, מיד פנה צבי לגר"ש, בכדי לשאול ממנו עצה ותושיה.

הגר"ש קיבל את צבי בסבר פנים יפות, וכששמע את אשר אירע, שאל, האם נגנב עוד משהו מלבד המעטפה. לאחר בדיקה קצרה השיב צבי לגר"ש, אכן נגנב עוד דבר, היין המיוחד שקיבל יחד עם המעטפה ושהיה בחדרו, נגנב, בקבוק היין נמצא ריק.

כששמע זאת הגר"ש, אמר, גנב זה, הנהגתו שונה ומוזרה, הוא נהג הפוך מממנהג הגנבים המובא ברמ"א (ויר"ד קכ"ט י"א), שגנב הבא לגנוב, אינו מתעסק ביינות הנמצאים במקום, אלא רק בגניבה, ואילו גנב זה, אף שלח את ידו ביין.

חשב הגר"ש כמה רגעים, ולפתע אמר לצבי, בס"ד עלה בליבי רעיון אשר מחמתו נוכל לידע מיהו הגנב, אך בשביל זה אני זקוק לראות את כל עובדי בית החולים, על כל מחלקותיהם ואגפיהם.

חשב צבי בליבו, איך אוכל להראות לגר"ש את כל העובדים, אך לאחר רגע עלה בס"ד רעיון במחשבתו, הוא יעבור עם הגר"ש בכל המחלקות ויצג בפניו את אנשי הצוות, וכך יוכל הגר"ש לראות את כל העובדים.

הגר"ש הסכים לתרום זמן רב מזמנו היקר, בכדי לעזור ולסייע לבית החולים, וזאת עקב הקפדתם על כל דיני התורה הקדושה, ללא קולות ופשרות, גם כאשר הדבר עולה להם בדמים מרובים.

מיד יצאו הגר"ש וצבי לסיור בבית החולים, בו עברו בכל מחלקה ומחלקה, כאשר צבי מציג בפני הגר"ש את הרופאים, האחיים, המנהלים והעובדים. מדי פעם שאל הגר"ש את אחד העובדים לשמו, וברכו בברכה ובהצלחה.

כאשר סיים הגר"ש את סיורו בבית החולים, אמר לצבי, דע, ש"כידור" מהמחלקה הנוירולוגית, הוא הגנב, הוא גנב את המעטפה עם הכסף, והוא גם שתה את היין המשובח. אם הוא לא יודה לך, אל תפחד אלא תכה בו עד שיודה, הוא הגנב !

צבי ליווה את הגר"ש לכיון מכוניתו, והודה לו נרגשות, על עזרתו הרבה בגילוי הגנב, וזאת מלבד העידוד והתמיכה שנותן להם כל השנה, כשבאים לשאלו בדבר ה' זו הלכה, בשאלות קשות המתעוררות, חדשים לבקרים בבית החולים, תמיד מקבלם מיד, גם בשעות קשות ועמוסות.

עם יציאתו של הגר"ש, הזמין את חברי הנהלת בית החולים, וסיפר להם את דבריו הברורים של הגר"ש בדבר זהותו של הגנב, ובפניהם קרא לכידור, והטיח בפניו את האשמה, אשר בלא בוש וחרפה, בכפיות טובה קשה על המקום שמעסיקו שנים רבות, גנב את כספי התרומה, המיועדת לקניית מכשירים מצילי חיים.

כשכידור שמע את דבר האשמה, החויר קשות והכחיש נמרצות שידי במעל, "בקושי נודע לי דבר הגניבה, ובי אתם חושדים", עוד מחה בהם, "איך אתם חושדים בי בכזה מעשה נפשע, לגנוב מבית החולים?".

חברי ההנהלה כמעט שוכנעו מדבריו, אך צבי, אשר אמונת חכמים בערה בו, ידע נאמנה, כי דברי הגר"ש מדויקים בתכלית הדיוק, ואם לא היה ברור לגר"ש ידו של מי במעל, לא היה קובע נחרצות כ"כ, שכידור הגנב, עד שהוסיף שיש להכותו עד שיודה.

רמז צבי לאחד מעוזריו, שהחל להכותו, אך המכות לא הועילו, כידור התחיל לזעוק ולהריע כי יתלונן עליו אצל הרשויות, שבלא עוול בכפו הכוהו, אך לאחר שהמשיכו והמשיכו להכות בו "כמו שכתוב", הודה בגניבת המעטפה ושתיית היין.

לאחר שהודה בדבר הגניבה, והחזיר את המעטפה בשלימותה לידי צבי, הודיע לו צבי, שאין באפשרות בית החולים להמשיך להעסיקו מסיבות ברורות, ולכך החל מרגע זה, הנך מפוטר מעבודתך.

הוסיף צבי ואמר, אם תלך כעת לביתך בשקט, בלא בעיות, לא נודיע ברבים את דבר גניבתך, ואולי תוכל למצוא מקום עבודה חלופי, אך אם תתלונן על המכות שהכו בך, אנו נגיש תלונה במשטרה על הגניבה, ונפרסמה בכל האמצעים העומדים לרשותינו, כך שלא תוכל למצוא עבודה חלופית, ותצטרך להמשיך בגניבותיך.

כידור יצא בבושת פנים מבית החולים, וצוות הנהלת בית החולים קיימו את דבריהם, ולמרות שסיפרו ברבים את דבר הגניבה, וחכמתו ותושייתו של הגר"ש במציאת ותפיסת הגנב, לא סיפרו את זהות הגנב.

כאשר נכדו של הגר"ש, אליעזר, שמע את סיפור הדברים, הוא פנה לסבו הגדול, וסיפר לו מה שמע, ולאחר שהסבא לא הכחיש את הדברים, בקשו, "סבא, למד אותי את הדרך להגיע לרוח הקודש".

אמר לו הגר"ש, אליעזר חביבי, אם אתה רוצה להגיע לרוח הקודש, תלמוד בספר הקדוש "מסילת ישרים", שם תמצא את המסילה אשר תעלה אותך אף לדרגות גבוהות יותר מרוח הקודש, אך אין זה קשור כלל לסיפור גילוי של הגנב, מה שהצלחתי לגלות את הגנב, אין זה מרוח הקודש, אלא מלימוד הפרשה עם פירוש רש"י.

השאלה היא: מה מצא הגר"ש בפרשה עפרש"י, שמחמת זה הגיע למסקנתו ?

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" נושבו שער:

בתשובה לשאלה מה הכריע הרב לראש הקהל מרש"י בפרשתינו, על ספקו איזה מהיהודים הניצולים יש לצרף למשלחת ההודיה למלך על ההצלה, האם את החלשים והחולים, או את החזקים והבריאים. הרב הכריע לראש הקהל, שיצרף למשלחת את החלשים והחולים, וזאת מדברי רש"י מ"ז ב', עה"פ, "ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים ויצגם לפני פרעה", וביאר רש"י, מי היו אותם חמשה אחים, "ומקצה אחיו. מן הפחותים שבהם לגבורה שאין נראים גבורים, שאם יראה אותם גבורים יעשה אותם אנשי מלחמתו. ואלה הם ראובן שמעון לוי יששכר ובנימין...". מבואר בדברי רש"י, שבשעה ששולחים משלחת למלך, יש לשלוח את החלשים והחולים שבין היהודים, שאם ישלח את החזקים, יש לחוש שיחפוץ במ לעבודתו.

ומה שהרב אמר, שראיתו היא מרש"י ברור ומוכרע, בלא מחלוקת וב' דעות, ואילו ברש"י זה מצאנו ב' דעות, שבראשונה כותב רש"י, שאלו שכפל שמותם הם הגיבורים, ואילו אלו שלא כפל שמותם, הם החלשים, וזה דעת הב"ר, ואח"כ מביא רש"י את דעת הבבלי, שאותם שכפל שמותם היו החלשים, והגיבורים לא כפל שמותם.

אך המתבונן מעט יראה ויבחין במהרה, שהאמת היא, שכל המחלוקת היא לגבי דבר אחד, מי כפל שמם, הגיבורים או החלשים, אבל לכו"ע אלו שנשלחו לבא לפני פרעה, היו החלשים. וזה היה כוונת הרב, שיש לו הכרעה ברורה מרש"י.

באר צבי

דברי תורה וחיזוק בעניני דיומא

מאת הגר"צ קריזר שליט"א

התורה היא העיקר

וַיְבָרֶכֶם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמְךָ אֱלֹקִים כְּאַפְרִים וְכַמְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁם אֶת אֶפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה (מח, כ)

כבר עמדו כאן המפרשים על מספר שאלות:

א', לעיל (מ"ח ה') אמר יעקב ליוסף "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי", הרי שכבר הקדים את אפרים למנשה, ומדוע לא העיר יוסף לאביו דבר שיש להקדים את מנשה הבכור, ורק כשביקש לברכם העיר לו.

ב', לאחר שברכם יעקב ואמר "בך יברך ישראל" וגו', כתוב שוב "וישם את אפרים לפני מנשה", ומקשים שזה לכאורה מיותר, כי זה כבר מובן מהפסוקים דלעיל. מלבד אם נסביר שזהו המשך הברכה, שאפרים תמיד יוקדם למנשה גם בעתיד, [עיין רש"י], אך מה הטעם וההבנה בזה.

ג', מה הסיבה והטעם שהיה כ"כ חשוב ליעקב אבינו להקדים את אפרים לפני מנשה, הרי מי כמוהו יודע שלעורר כזו קנאה בין האחים עלול להביא לתוצאות הרות אסון. [ואמנם לגבי הנחת יד ימינו על ראש אפרים ענה יעקב אבינו "גם הוא יהיה לעם" וגו', אולם עדיין צ"ב מדוע מקדימו בברכה לדורות "בך יברך ישראל ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה", מדוע יוקדם אפרים תמיד].

ד', עוד הקשו המפרשים על הפסוק דלעיל (מ"ח ט"ז) "המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי שם אברהם ויצחק", איך מתאים שיעקב יקדים את שם עצמו לפני שם

והכריעו דמותר, דלימא דיש חזקה. וא"כ לא הובררה החזקה בשעתה. דכעייז אמרינן כאן שכיון שלא דנו לא הוי חב לאחרני.¹¹

ויש ליישב בזה עוד דבחי' הגר"ח על הר"מ בפ"ד מהלכות יבום וחליצה וכן בשו"ת עונג יו"ט פירשו דהא דבעינן עדים לקיומי היינו היכא שזה תלוי ברצון כמו בקידושין שזה מרצון המקדש, אבל בחליצה שאין זה תלוי ברצון של אח המת אף בכונה שלו על המעשה חליצה אי"צ עדות לקיומי. ולפי"ז אי"ש דכאן עדיפא טפי מחליצה שאין צריך אפי' כונה אלא יש כאן מציאות של בעילת בעל בבן נח שאין בה קנין, [ולכן פוסק הר"מ שאין פרשת נערה המאורסה שייך בה]. ראייה לד' התוס' בעיז' ל"ו ב' ד"ה משום הביאו ירושלמי י' באו על הזונה ראשון קנאה ואחרים חייבים עלה משום אשת איש, ובזה פשוט שא"צ עדים לקיומי. ודוגמא פשוטה לזה הוי באדם שמת דאשתו מותרת לינשא אף שאין עדי קיום כיון דמיתה הוי מציאות כשאין בעל נפקע האישות וא"צ אפי' כונת הבעל לזה. מיהו קשה לפרש כן לפי שרש"י מביא מחז"ל שהראה לו שטר קידושין ושטר כתובה, ואי הוי כבן נח הא אי"צ קידושין כלל.

קנין אישות ע"י הינומא

בפרשת וישב פרק כ"ד פסוק ס"ה כתוב ותקח הצעיר ותתכס וגו'. בט"ז יו"ד סימן שמ"ב ס"ק א' מבואר שיי"א שבכיסוי ההינומא על הכלה הוי חופה. ובדגול מרבבה שם כותב שזה רק במדינת רוסיא שהחתן בעצמו הולך לכסות ראש הכלה הוי חופה אבל במדינות הללו שאין החתן הולך לכסות ראש הכלה אלא הרב מכסה פשוט שאין זה חופה, דאין חופה בלתי החתן, ובהמשך כותב דבשלמא אם החתן היה מכבד לרב העיר אי"ש שהוי שלוחו אבל המנהג שצד הכלה מכבד זאת לרב העיר, ומשמע שאם החתן מכסה הוי חופה ואפי' לפני קידושין כמש"כ בט"ז, ויש להעיר כיון שהחופה הוי לפני קידושין מה מהני בזה. וי"ל בזה שהרי חופה אין לזה גדר של קנין כמו קידושין אלא זהו מצב של אישות. ואמרינן שכיון שהיה בה מצב של אישות הרי זה ממשיך גם אח"כ שיקדשה דחשיב שיש כאן קידושין ונישואים ביחד ובע"כ צריך לומר כן דהרי במרדכי בקידושין פ"ב אות תקמ"ו כותב שאם עשו קידושים בדבר שאין שוה פרוטה, דצריך לחזור ולקדש אבל אי"צ לעשות חופה עוד הפעם. וקשה שנמצא שהחופה הוי קודם לקידושין אלא חזינן כמשנ"ת כאן

גדר קידושי חציה שפחה וחציה בת חורין

בפרשת קדושים פרק יט פסוק כ' כתוב ואיש כי ישכב את אשה וגו' והביא את אשמו. ומבוי דחצי שפחה וחצי ב"ח שנתקדשו לא' ובא עליה איש אחר אינו חייב מיתה אלא צריך להביא קרבן אשם. וילי"ע מ"ט אין כאן איסור גמור שיחייבו מיתה ובשו"ת רעק"א סימן ק"ע בשולי המכתב מביא מבנו הגר"ש ז"ל שכיון שלא קידש כולה אין כאן קידושין גמורים והיינו שחסר בקידושין בחצי ב"ח. מיהו הגרעק"א בתשו' קע"א חולק עליו וכותב שיש כאן קידושין גמורים בחציה ב"ח והא דליכא חיוב מיתה לפי שלא בא על אשה גמורה והיינו שיש כאן רק חצי עבירה.

ובאבני מילואים סימן מ"ד סק"ג מביא הגמ' שלא שייך שתהא אשת ב' מתים, פ"י דמחמת זיקות ב' אחין תיפול ליבום. והפנ"י מק' דלכאוי שייך אשת ב' מתים בכה"ג דא' קידש חצי שפחה וחצי ב"ח ולפני שנשחררה בא אחיו וקידשה דקידושי השני ג"כ תופסין כיון שאין כאן חיוב מיתה וא"כ לא הוה אפילו חייבי לאוין. ותירץ דהא דקידושין לא תופסין באש"א אינו מחמת העבירה אלא מחמת הקנין דמעכבן וא"כ ה"נ זה שקנויה לראשון מעכב השני מלתפוס. אך האבנ"מ חולק עליו וס"ל דהא דקידושין לא

¹¹ יעוין בשו"ת דבר יציב יו"ד ח"ג סימן נב.

אבותיו, והלא אמרו חז"ל (קידושין לא:): מכבדו בחייו מכבדו במותו, וא"כ היה לו לומר "ויקרא בהם שם אבותי ושמי".

אפרים קודם כי התורה היא העיקר

והנה כבר כתבו המפרשים, כי אפרים ישב אצל יעקב אבינו ולמד תורה, וכמש"כ רש"י לעיל (מ"ח א') מהתנחומא, שאפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד. ואילו מנשה, לעומתו, עזר ליוסף בניהול המדינה במצרים, וכדאיתא בב"ר (פ"ו ד') ד"ל אשר על ביתו" זה מנשה בנו, "שכל תשמישי אביו נעשים על ידו ונעשה שליט ומושל על כל הבית".

ע"כ. ומבואר שאפרים היה עמוד התורה, ואילו מנשה היה עמוד החדש.

לפי זה שואל הכת"ס, מדוע סדר הברכה לדורות הוא אפרים לפני מנשה, הלא הסדר צריך להיות מלמטה למעלה, דכיון שכבר אמר 'כאפרים' איך יברך אח"כ 'כמנשה'. וביאר, כי אף שבאמת שניהם נצרכים, גם תורה וגם חסד, שזה כבחנינת יששכר וזבולון, מ"מ גם מי שלא הצליח בלימודו להיות אפרים, תמיד יוכל להיות מנשה, אבל מי שכבר נהיה כמנשה, שוב לא יוכל להיות כאפרים אח"כ, וע"כ מברכים תחילה שהבן יזכה להיות כאפרים, ורק אם לא יזכה לתורה אז לכה"פ יהיה כמנשה, עכ"ד. [ועיי"ש מה שהוסיף לבאר עפ"י את דברי התרגום יב"ע ד"ב יברך ישראל" קאי על יום המילה].

מהתורה מגיעים גם לחסד

ויש להוסיף בנוסח אחר קצת, שבאמת אנו מברכים את הבנים שיהיו גדולים גם בתורה וגם בחסד, אולם הסדר הוא ראשית לגדול בתורה, ורק אח"כ בחסד. כי מהתורה אפשר להגיע לחסד, [וכן אחז"ל (ברכות סד. ועוד) תלמידי חכמים מרבים שלום וכו'], אבל מחסד א"א להגיע לעסק התורה, וכדלהלן.

לא שייך חסד בלי תורה

זאת ועוד, דלעולם יש להקדים את התורה לחסד, כי לולי תורה אז גם החסד אינו חסד והדין לא דין, וכמו שכתב ב"רוח חיים" באבות (פ"א ב') בדברי המשנה על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, דלכאורה צ"ב הסדר, דהרי עבודה וגמילות חסדים היו כבר קודם מתן תורה, דאדם הראשון הקריב שור פר (שבת כח:). ע"ז ח. חולין ס. וכן קין והבל ונח, וכן גמ"ח עשה נח עם כל הבריות. [ובפשוטו י"ל דכוונת התנא שהקדים תורה, כי היא קודמת להכל, וכדאיתא בפאה (א' א') ות"ת כנגד כולם]. ותירץ וז"ל: אולם לאחר מתן תורה אין העבודה והגמ"ח של קודם מ"ת כלום, הקרבנות יהיו שחוטי חוץ ויתחייב עליהם כרת, וכן גמ"ח שקודם מ"ת, הנה להלוות בריבית ג"כ טובה היא, וכמש"כ הט"ז ביו"ד (סי' ק"ס ס"ק א'), כי סוף סוף ממונו מסייע לחבירו להתפרנס, ולפני מתן תורה היה זה בכלל גמ"ח, אולם לאחר מתן תורה לא רק שאי"ז חסד, אלא שהמלוה בריבית אינו קם לתחיה"מ (תוס' סוטה ה. ד"ה כל). וכן מציעו גבי גזל, שבלי תורה לגזול ע"מ להשביח את נכס הנגזל זהו חסד, [וכמו שמציעו גבי איוב (בב"ב טז). שהיה גזל שדה מיתומים ומשביחה ומחזירה להם]. אולם ע"פ תורה אפי' גזל ע"מ להשיב יותר זהו ג"כ גזל (ב"מ סא:).

וכן הוא בכל הפרטים, יכול אדם לעסוק כל ימיו בעבודה וגמ"ח ואם זה לא יהיה ע"פ התורה לא רק שאין בידו מצוה אלא אף עבירה, וכמו דאיתא על ר"ע (מס' שמחות פ"ד י"ט, ומס' דרך ארץ פ"ז י'), והובא בתוס' מגילה כט. ד"ה מבטלין, ובתוס' כתובות יז. ד"ה מבטלין) שבתחילת הליכתו ללמוד מצא מת מצוה ונשא אותו כמה מילין, ולא ידע כי מת מצוה קונה מקומו, וחשב שעשה מצוה גדולה, ובהודעו ידע כי אשם וכאלו שופך דמים, כי כן דרך כל המתחסד ולא ידע דין תורה, וכמש"כ (אבות ב' ה') ולא עם הארץ חסיד וכו', עיי"ש עוד ברוח חיים.

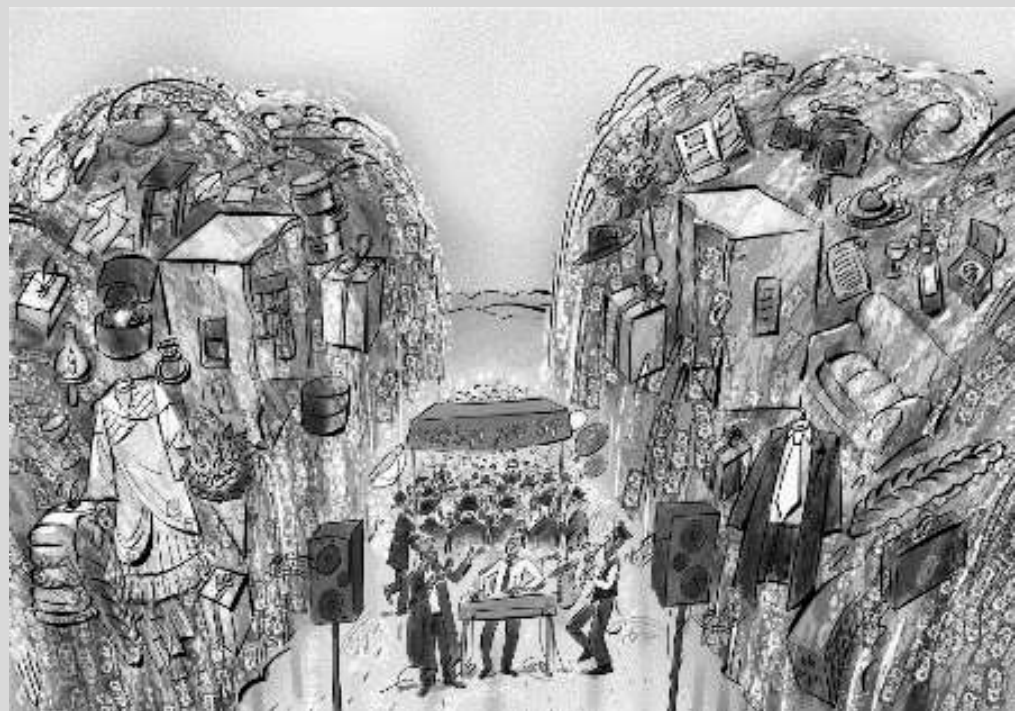
ומבואר שרק התורה קובעת מה נקרא עבודה ומה נקרא חסד, כי ללא תורה אפשר לחשוב ש"המתת חסד" זה גם חסד, וכן לקרבן במקום כבש קטן יחשוב שעדיף להביא פיל גדול... וזה הביאור גם במה שאנו מתפללים בתפילת שמו"ע, "כי באור פניך נתת לנו תורת חיים ואהבת חסד" וכו', קודם לכל זה "תורת חיים" ורק לאחר מכן אפשר להגיע ל'אהבת חסד וצדקה' וכו'.

עוד מציעו בעירובין (ק:): א"ר יוחנן אילמלא לא ניתנה תורה היינו למדין צניעות מחתול וגזל מנמלה ועריות מיונה וכו', אומר הגר"ש שבדרון זצ"ל (לב שלום פ' ת

תופסים באש"א הוי מחמת איסור ערוה שמונע מהם. ועל קו' הפנ"י דשייך אשת ב' מתים בחצי שפחה וחצי ב"ח כ' לתרץ דהא דלית בה חיוב מיתה הוי חידוש התורה באיסור אש"א אבל לא בשאר איסורים כגון באשת אח, וא"כ אם בא עליה השני יתחייב בכרת עלה ואין תופס קידושין.

ובב"י מחלקותם י"ל דהאבנ"מ הבין כר' שלמה איגר ז"ל שבחצי שפחה וחצי ב"ח חסר בקידושין וא"כ י"ל שרק באיסור אש"א בעינן אישות גמורה משא"כ באיסור אשת אח סגי באישות קלושה להתחייב מיתה, דאילו לרעק"א שהפירוש חצי עבירה מהנ"מ אם זה איסור אש"א או איסור אשת אח.

עוד העיר דהנה בבא על שפחה חרופה, דהוא מביא אשם והיא לוקה. וצ"ב בשינוי העונשים ומ"ט ענשה חמור. ולפי הרע"א א"ש כיון שהוא עבר רק על חצי עבירה והיא חצי ממנה דהיינו החצי ב"ח עברה עבירה שלימה דהא הקידושין חלולגמרי בחצי ב"ח שלה והחצי השני לא עבר כלום. משא"כ לר' שלמה איגר גם היא עברה עבירה שלימה דהא חיסר בקידושין שלה.

קידושין ע"י שליח עבד דאינו בתורת גיטין וקידושין

יל"ע האידך נעשה אליעזר שליח לקידושין ליצחק הא איתא בגיטין כ"ג ע"ב דאין העבד נעשה שליח לקבל גט לאשה מיד בעלה לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין. וי"ל דהנה בר"י מיגאש מובא בר"ן שם פירש שרק בשליח לקבלה אמרינן שכשאינו בתורת אינו נעשה שליח שא"כ בשליח להולכה. ולכאוי הביאור הוא דבשליח לקבלה שנהיה כמותה וחל הגירושין אמרינן שצריך שיהא בתורת, משא"כ בשליח להולכה שזהו רק פעולה בעלמא. ולפ"ז י"ל דאליעזר לא היה שליח לקבלת קידושין של יצחק ורבקה אלא היה שליח ליתן הקידושין ליצחק ובכה"ג מהני. מיהו יל"ע דבאבני מילואים סימן ל"ה סק"ט פירש דברי הר"י מיגאש דרק בגט אמרינן דמהני בעבד שליח להולכה כיון שמה שמגרש זה הגט שכתוב בה הר"ז גיטך אלא שיש דין שיהא נתינה ממנו ואילו אמר טלי גיטך מע"ג קרקע לא הוה גט ובה אמרינן שעבד נעשה שליח על הנתינה דחשיב בא לאשה מידי הבעל משא"כ בקידושין שיש דין אמירה וזה מעכב אפילו להולכה אין העבד יכול להיות שליח כיון שאינו בתורת. ולפ"ז הדרא קו' לדוכתיה. ובעיקר הקו' תירץ המהריל"ד שאיירי ששחרר עבדו ואף שיש בזה איסור מיהו למצוה רבה דפו"ר שרי כמש"כ בגיטין דף מ"א. אך כתב שצ"ל ששחררו על תנאי שאלי"כ אולי לא תאבה הקידושין ואין ספק מוציא מידי ודאי.

בגדר קידושי שניות לעריות

בפרשת אחרי פרק יח פסוק כט כתוב כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה וכו' וביבמות כ"א איתא דשניות אסורים מדרבנן, ורמז לשניות מן התורה מנין שנאמר כי את כל התועבות האלה עשו אנשי הארץ האל, קשות מכלל דאיכא רכות. ובטור אה"ע סימן טו' סעיף ב' כותב דבשניות לעריות דהוי איסור דרבנן לא תופסין קידושין. ופירש בדרכי משה שם כוונתו שאין תופס קידושין של המקדשה כלפי אחר שקדשה שתצטרך לקבל גט מהשני. ומקשה ע"ז הדרכי משה דהא אפילו בגרושה לכהן שהוי איסור תורה תופס הקידושין כיון שהוי חיוב לאוין וכ"ש בשניות דרבנן. וי"ל בזה דס"ל להטור דרבנן אסרו שניות לעריות והחשיבו הענין כערוה מדרבנן, ואשר על כן אחר שקדשה צריכה לקבל גט משא"כ חייבי לאוין אף שאסורין מדאורייתא מיהו אינו נחשה לדבר ערוה.

ולפ"ז אפשר ליישב נמי קו' החלקת מחוקק שם שמקשה על הדרכי משה דאיתא ביבמות דף כ ע"ב שאם א' נשא ב' נשים ואחת מהן הוי שניות

לעריות ובא עליה או חלצה, נפטרה צרתה עי"ז. ולכאורה כיון שאם יקדשנה אין קונין לגמרי הקידושין והראיה דהרי תצטרך גט מזה שיקדשנה אח"כ א"כ אין כאן זיקה ביחס עליה ואיך זה פוטר את צרתה. אך להנ"ל אתי שפיר דזה פוטר ממנ"פ דהרי מדאורייתא השניה מותרת ואיכא שפיר זיקה, ומדרבנן כיון שיש לה שם של ערוה וכמו שביארנו א"כ א"צ כלל חליצה. והשניה הוי צרת ערוה שקי"ל שפטורה מן היבום ומן החליצה.

המעיר לארץ

הערות והארות מרבנן ותלמידיהון

הגאון רבי אברהם שמואל פפנהיים שליט"א

נודוע יעקב קרא למקום 'לוז' לאחר שנשתנה

שנוה?

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל יוֹסֵף א' ש' נראה אלי בלוז'

יל"ע, דהא כתיב (לעיל כח יט) ויקרא את שם המקום ההוא בית אל ואולם לוז שם העיר לראשונה, א"כ למא כתוב כאן רק לוז, והרי יעקב שינה שמו, וכן שם (לה ו) כתיב ויבא יעקב לזזה אשר בארץ כנען הוא בית אל כו' [ויבן שם מזבח ויקרא למקום אל בית אל כי שם נגלו אליו האלקים בברחו מפני אחיו], ג"כ קשה, מדוע מוזכר לוז אחרי שכבר נשתנתה שמה. וביותר דהרי כתיב (לה א) וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים אֶל יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵּית אֵל וְשָׁב שָׁם וַעֲשֵׂה שָׁם מִזְבֵּחַ, א"כ הקב"ה קראו בית אל. [ועי' שו"ת ר"א גורדון סי"ב להלכה בענין שמות שנשתנו מה שהביא מלוז].

והנה בעיקר ענין קריאת שם זו עי' ברמב"ן (ל"ה ט"ו) ויקרא יעקב את שם המקום בית אל, יקראנו כן פעם אחר פעם להודיע כי הדבר אמת ונכון כי הוא בית אלקים, ושם השכינה תמיד. גם מצאתי בס"ד שכתב הרמב"ם בספר מיוחד ושמו "ביאור שמות קדש וחול", וכתב, "בית אל" הוא קודש, ויעקב אבינו קראו "בית אלקים" ופעם אחר "ויקרא למקום בית אל" וכו'. ואמנם שם המקום הוא "לוז" ויעקב קרא שמו בית אל כי שם נגלה עליו השם, והוא מקום קדוש יקרא שם השם עליו, כי בית אל הוא נקרא בית אלקים והוא מקום נבואה לנביאים כמו שאמר וזה שער השמים, וכן כתוב ושם ידבר עמנו, וכן מפורש בספר שמואל ומצאוך שם שלשה אנשים עולים אל האלקים בית אל ותרגם יונתן דסלקין למסגד קדם ה' בית אל, ר"ל כי אותו המקום קדוש מוכן לעובדי ה' והיה כל מבקש ה' פונה שם וכו'. ונתיחס להקב"ה כי שם נמצא השגחתו יותר משאר המקומות. ע"כ בקצרה מתוך לשונו. נמצא א) מוכח דנשאר שם העיר לוז, וכאן יעקב קראו רק לוז, ב) הקב"ה קראו רק בית אל, ג) קריאת השם באה להודיע ששם השכינה וכו'.

ולפי"ז י"ל, דהכא בפ' יוחי שדיבר יעקב על מתנת החלק יותר שנתנו השי"ת שנותנה כעת ליוסף, ברכת הזרע והארץ, וגם הרי רק אומר מה הי' מקודם, לא שייטא שם בית אל, אבל כשהקב"ה אמר לו ועשה שם מזבח, וכן בהא דכתיב ויבא יעקב לזזה אשר בארץ כנען הוא בית אל כו' ויבן שם מזבח ויקרא למקום אל בית אל כי שם נגלו אליו האלקים בברחו מפני אחיו, כתיב בית אל. ופשוט. והנה כתיב בשופטים פרק א ויעלו בית יוסף גם הם בית אל וה' עמם, ויתירו בית יוסף בבית אל ושם העיר לפנים לוז. ונראה דשם כתיב בתחילה בית אל משום דכתיב מיד "וה' עמם".

*

הרמב"ם שם הוסיף וז"ל, ומה שדרשו רז"ל בענין בית אל, דבריהם צריך פירוש והוא סוד מופלא ואין רשות לגלותו עכ"ל. י"ל דכוונתו לגמ' בפסחים דף פ"ח, לא כאברהם שכתוב בו הר שנאמר אשר יאמר היום בהר ה' יראה ולא כיצחק שכתוב בו שדה שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה אלא **כיעקב שקראו בית שנ'** (כח יז) ויקרא את שם המקום ההוא בית אל. והיינו הר המורי', כמש"כ שם ברש"י במוסגר (בשם רש"י מדוייק): בית אל, לא זה הסמוך לעי אלא לירושלים – וע"ש שהיתה עיר האלקים קראה בית אל, והוא הר המוריה שהתפלל בו אברהם והוא השדה שהתפלל בו יצחק וכן אמרו בסוטה לכו ונעלה וגו' לא כאברהם שקראו הר ולא כיצחק שקראו שדה אלא כיעקב שקראו בית אל ע"כ. [ומש"כ הרמב"ם שהוא סוד מופלא, אולי רומז למש"כ אא"ז המהר"ל בנצח ישראל פרק נ"ב עיי"ש בארוכה בבאור מאמר זה].

נח עמ' צ"ד), שאע"פ שכתוב שהיה אפשר ללמוד, אבל מאחר וזה בלי תורה זה כמובן סוג אחר לגמרי של צניעות וגזל וכדו', כי אם נתבונן נראה שהכל זה זהירות מזוייפת, ולדוגמה הוא מביא לגבי הצניעות מחתול, שאמנם שכשעושה צרכיה היא צנועה, אולם מאידך גיסא היא לא בושה להיכנס לך מתחת למטתך ויכולה לעשות צרכיה אף בתוך מנעלך, וה"ה לגבי גזל מנמלה, אמנם מחברותיה אינה לוקחת, אולם מבנ"א אין לה בעיה לגזול, ואם נשאיר על השולחן איזה פת או עוגה מיד יתמלא נמלים. והרי זה כמו שמבארים (בשם הרבי מקוצק) בטעם שהחסידה היא עוף טמא אע"פ שעושה חסד, משום שעושה חסד רק עם חברותיה (וחולין סג.), ורק התורה היא הקובעת מהו בכלל גזל וצניעות וכו'. וא"כ למדנו שכדי להיות בגדר אדם חייבים את התורה.

בסוטה (יד.) דרש ר' שמלאי תורה תחילתה גמ"ח וסופה גמ"ח וכו'. אומר הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שיש הבדל גדול בין חסד שהתורה מתחילה ופותחת בו, לבין חסד שאין לו כל קשר עם התורה. דהנה במד"ר (בראשית ח' ה') בשעה שבא הקב"ה לברא את אדה"ר נעשו מלאכי השרת כיתים כיתים וחבורות חבורות, מהם אומרים אל יברא, ומהם אומרים יברא, הה"ד (תהילים פ"ה י"א) חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו, חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים, ואמת אומר אל יברא שכולו שקרים. ולכאורה צ"ב טענת האמת, כי אם מידת החסד כדאית שהעולם יברא ויתקיים עבודה וכמש"כ (תהילים ס"ט ג') עולם חסד יבנה, מה בכך שכולו שקרים, מ"מ הרי החסד ישנו. אלא ללמדנו, שאם החסד לא קשור לאמת, הרי שהחסד הוא מזוייף מעיקרו, וכמש"כ (משלי י"ד ל"ד) חסד לאומים חטאת, פעם הוא מתאכזר על רחמנים ופעם מרחם על אכזרים, וזו היתה טענת האמת אל יברא שכולו שקרים, גם החסד שלו הוא שקר, ואי"ז חסד שעל ידו נבנה העולם. רק כאשר חסד ואמת נפגשו, יחד עם תורה, זהו חסד שעליו עומד העולם.

יעקב הוא עמוד התורה

ובזה מבארים (בס' בית ישראל השלם, וכן הביא רבי יהודה צדקה זצ"ל בספרו "קול יהודה") את הפסוק בפרשה, "המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק" (מ"ח ט"ז). דהקשו המפרשים, כיצד יעקב אבינו הקדים את שמו לשם אבותיו. אלא ידוע כי שלושת האבות מסמלים את שלושת העמודים שעליהם עומד העולם, אברהם רומז לחסד, "חסד לאברהם", יצחק לעבודה (שמסר נפשו בעקידה), ויעקב הוא עמוד התורה, כמו שנאמר "ויעקב איש תם יושב אוהלים" (כ"ה כ"ז) באוהלו של שם ועבר. וכמש"כ (מיכה ז' כ') "תתן אמת ליעקב, חסד לאברהם", דאמת היינו תורה [וכדאמרינן בברכות ה:; וע"ז ד:; מדכתיב (משלי כ"ג כ"ג) אמת קנה ואל תמכור], ולכן גם שרו של עשו לא בא להלחם אלא עם יעקב, משום שהיה עמוד התורה, וכמבואר בזה"ק (ח"א קמו:; על ג' דברים העולם עומד, התורה זה יעקב, העבודה זה יצחק וגמ"ח זה אברהם. כי התורה הוא התבלין החזק ביותר שפועל כנגד הס"ם שהוא שרו של עשו. [וע"ע בסו"ס קובץ הערות להגרא"ו זצ"ל בביאורי אגדות סי' ו' אות ו' בזה]. ומעתה מובן שיעקב בירך את הנערים "ויקרא בהם שמי", שתחילה יזכו לתורה שאני מכונה בה, ורק אח"כ "שם אבותי", היינו חסד ועבודה, כי כמו שנתבאר שמהתורה אפשר להגיע לחסד, אבל מחסד א"א להגיע לעסק התורה כידוע. וכן"ל¹².

ועד"ז יש ליישב גם מה שיש לשאול על הפסוק במיכה הנ"ל (ז' כ') "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם", דלכאורה לא מובן הסדר מדוע הקדים את יעקב לאברהם. אמנם להנ"ל ניחא מאוד, כי אברהם הוא עמוד החסד ואילו יעקב הוא עמוד התורה, וכן"ל.

יישוב השאלות

ועכ"פ לפי המבואר, שהתורה היא היסוד והבסיס לכל שאר המעלות. ממילא מובן היטב מדוע יעקב אבינו הקדים את אפרים למנשה, וכמש"כ "וישם את אפרים לפני מנשה", כי בעוד שמנשה היה עמוד החסד, הרי שאפרים היה עמוד התורה, וכמש"כ המפרשים, והרי לא שייד חסד ללא תורה, וכן"ל.

ומעתה לפי"ז נראה לבאר גם מדוע בתחילה כשיעקב אמר ליוסף "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי" לא העיר יוסף לאביו דבר שיש להקדים את מנשה הבכור, ורק כאן העיר לו. ולהנ"ל אפ"ל שאת היסוד הבסיסי הזה גם יוסף עצמו ידע, שאפרים חשוב ממנשה מפאת שיש בו עמל התורה יותר ממנשה, אולם כעת כשיעקב מברכם לדורות, סבר יוסף שלענין זה כבר אין צריך להיות נפ"מ מה שאפרים חשוב יותר, כי כלפי דורות הבאים יש לדאוג לכל הדורות בשוה, וע"כ יש להקדים את הבכור כנהוג וכמקובל, וע"ז ענהו יעקב שבכ"ז גם לדורות תמיד "בך יברך ישראל וגו' כאפרים וכמנשה", שזה יהיה היסוד והבסיס, שהברכה לעולם צריכה להיות קודם על תורה, כאפרים, ורק אח"כ על חסד כמנשה.

^[12] ובזה יתכן לבאר ע"ד צחות גם את נוסח הברכה בברית מילה "כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים", שלכאורה לא מובן מדוע מזכירים את המעשים טובים לבסוף, והרי שייך שיזכה לזה עוד לפני שיזכה לתורה. אולם להנ"ל מובן, כי גם למעשים טובים אין ערך כשאינם ע"פ תורה

מדוע לא ציוה יעקב במוצות כיבוד אב לקברו

בארץ ישראל?

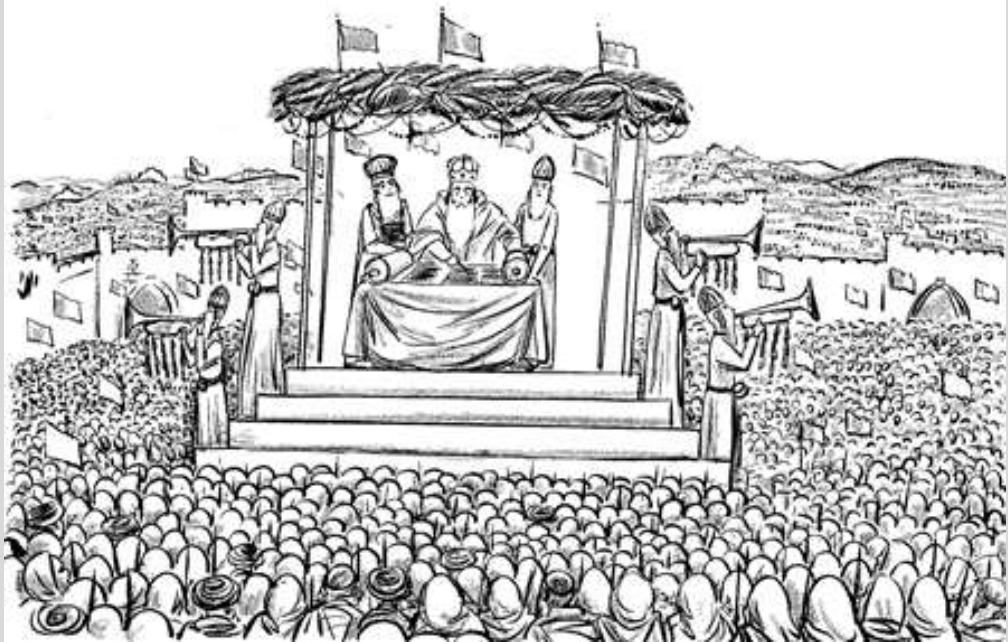
הרה"ג רבי יחזקאל שניידר שליט"א

הערה בפר' ויחי (מ"ז, ל') המהרי"ל דיסקין זיע"א בריש הפרשה ביאר הטעם שלא ציוה יעקב ליוסף במצוות כיבוד אב לקוברו בא"י, כי אם היה לו ציווי לא היה מהני השבועה לאחמ"כ, כי הוא מושבע ועומד מהר סיני. וצ"ע דבריו הק' (וכבר ראיתי בפנים יפות שבת"ד עמד ע"כ, וב"ש), אף אי נימא שהאבות והשבטים קיימו את כה"ת כולה קודם שניתנה, זה לגבי קיום המצוות, אך לענין השבועה, זה ודאי שכל זמן שעדיין לא נשבעו מערבות מואב או בהר סיני, עדיין לא קבלו עליהם התורה באלה ושבועה, וא"כ מדוע חשש יעקב משבועה על שבועה והא אינו מושבע מהר סיני לקיים כיבוד או"א. וד' יאיר עיני.

שם (מ"ח, ט"ז) "המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים". חשבתי לצרף את דברי רש"י בשבת נג: בד"ה "אדם דאית ליה מזלא", "מלאך שלו ומליץ עליו". **ושמא** המלאך שיש על כל אדם נובע מברכתו של יעקב לבני יוסף ולכל הדורות הבאים, שיהיה מלאך **אישי** שיברך כל אחד ואחד מבניו.

שם (מ"ט, ד') **"פחז כמים אל תותר"**. הרבה זימנין קורא לאדם שבגלל פזיזותו הגדולה הוא מפסיד דברים גדולים כעין מלכות וכהונה. שהרי רוב החטאים שהיו בדור המדבר ובפרט "חטא העגל", באה לישראל בגלל פזיזות שהייתה בערב רב. וידוע המעשה של הח"ח עם הרב שוואב זצ"ל שאמר לו הטעם שאני כהן ואילו הרב שוואב היה ישראל, משום שאחרי חטא העגל כשמשה אמר "מי לד' אלי סבא שלי רץ ולא סבא שלך. (כמובן בדורות של דור דעה), ולכאו' א"כ היה שוב פזיזות ומהירות, אלא הא גופא הפזיזות והמהירות לעשות קיום דברי משה רבנו הוא התשובת המשקל נגד פזיזות לעשות דבר רע. ועיין נמי כנ"ל בברכות ו: לרוץ לביהכנ"ס או לרוץ מביהכנ"ס).

שם וברד"ה והיה צריך לקבל גם את הכהונה וגם את המלכות ובגלל שהיה לו ענין הפחז כמים, הפסיד ב' קנינים אלו. וצ"ב מה המכ"מ שמי שיש לו תכונת פחז כמים אינו יכול להיות מלך או כהן. **והנראה בס"ד** הכהנים מצינו מחד גיסא שהם זריזים בעבודתם, ומאידך זה רק בכלל המעשה אבל במחשבה הם צריכים להיות מאוד זהירים שלא לבוא לידי מחשבת פגול וכד', שאם הם יחשבו ולו לרגע אחד מחשבה פסולה הם יכולים לפסול את הקרבן. וכן במלכות עיקר המלוכה הוא הרוגע והשלוח ולא הבהילות, הגע בעצמך שאול שהיה לו פחז כמים במעשה של מלחמת עמלק ולא חיכה לשמואל ואף השאיר את אגג חי, הפסיד את המלוכה כמבואר בחז"ל, ולכן אי"ז עונש לראובן אלא זה מציאות שמי שיש לו זריזות פסולה במציאות אינו בר הכא להיות מלך או כהן.

הערה שם (מ"ט, ט'). ברד"ה מטर्फ בני עלית.... סילקת עצמך ואמרת מה בצע, וכו'". משמע מהכא שהיה כאן שבח על יהודה מהאי פסוקא בזה שסילק ידיו מהריגת יוסף. וצ"ע לי טובא שרש"י עצמו בסנהדרין ו: בד"ה כנגד יהודה, שהיה לו לומר נחזירנו לאביו". וכן פירש רש"י לעיל בפר' וישב (ל"ח, א') שהורידוהו מגדולתו ע"ז שאמר מה בצע, ולא אמר שיחזירו אותו לאביו. והד' יאיר עיני להבין דבריו המתוקים.

ומעתה יש לפרש דזהו מה שמסיים "וישם את אפרים לפני מנשה", היינו כי לאחר שביארנו שהברכה של ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה, אפרים היינו תורה, ומנשה היינו חסד, יש אח"כ להוסיף ולהדגיש את עיקר החידוש כאן, שהתורה צריכה להיות תמיד לפני החסד, ממילא זה המשך הברכה שה"אפרים" יהיה לפני ה"מנשה".

אודות הקובץ

קובץ זה יוצא לאור בס"ד מדי שבוע, ומופץ באמצעות דוא"ל, ובו ארבעה עשר מדורים:

מדורי הפרשה:

א. **מדור 'שבועים פנים לתורה'**, ובו שאלה בעניני פרשת השבוע [או המועד], שנשאלה בקובץ 'עיון הפרשה' בשנים קודמות, עם תשובות מגדולי הדורות, שהובאו במסגרת 'קונטרס התשובות בעיון הפרשה', שהקב"ה זיכני בעריכתו. **ישר כח גדול לראשי מפעל 'עיון הפרשה' שליט"א, על הסכמתם האדיבה לשימוש בקונטרס זה [וכל הזכויות שמורות להם], והוא הדין לכל הרבנים המוזכרים להלן.**

ב. **מדור 'שמחת התורה'**, ובו שו"ת נוסף בעניני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי יהודה שמחה סטורץ שליט"א.

ג. **מדור 'שלום לאוהבי תורתך'**, ובו שו"ת נוסף בעניני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי שלום חזקיה שליט"א.

ד. **מדור 'ליקוטים וסיפורים נפלאים'**, בעריכת הרה"ג רבי ברוך רובין שליט"א.

ה. **מדור 'סיפור ושאלה בצידו'**, לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י, מתוך העלון 'האיחוד בחידוד' [וכל הזכויות שמורות להם]. פתרון החידה יובא בשבוע שלאחר מכן.

ו. **מדור 'מרגליות שאול'**, ובו חידושים והתכתבויות מגדולי הדור, מכתבי הרה"ג רבי שאול מרגליות זצ"ל. ישר כח לבני משפחתו שיבדלחט"א, ולרה"ג רבי **מרדכי שמחה ברנט** שליט"א.

מדורי ההלכה והעיון:

ז. **מדור 'מתיקות התורה'**, ובו חידודי הלכה ועובדות הלכתיות, משולחנו של הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א [מלוקטים מתוך סדרת הספרים 'חשוקי חמד' בהסכמתו].

ח. **מדור 'אוצר היסודות והחקירות'**, ובו חקירות ויסודות מרבתינו ראשי הישיבות, ושאר מעתיקי השמועה, מסודרים לפי סדר הא-ב. מתוך הספר 'דרישה וחקירה', שנמצא בשלבי עריכה והגהה.

ט. **מדור 'תשובות רבינו חיים'**, ובו תשובות שהשיב מרן שר התורה **רבינו חיים קניבסקי** שליט"א, לרה"ג רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א, מחבר סדרת הספרים 'גם אני אודך'.

י. **מדור 'באר צבי'**, ובו מאמרים מהרה"ג רבי **צבי קרייזר** שליט"א, ראש כולל 'נזר אברהם', מגיד שיעור בבית הכנסת איצקוביץ, ומחבר ספר 'באר צבי'.

יא. **מדור 'המעיר לארץ'**, ובו הערות והארות מרבנן ותלמידיהון [נא לכתוב בשפה ברורה ונעימה. המעונין בעילום שם לא יחתום שמו בסוף ההערה].

מדורים שונים:

יב. **מדור 'מתיקות המוסר'**, בעריכת הרה"ג רבי **אלעזר שליט** שליט"א.

יג. **מדור 'ושננתם לבניך'**, ובו טיפ שבועי בנושאי קריאה ולמידה, מהרה"ג רבי **אברהם יעקב זובין** שליט"א [ניתן לשלוח שאלות למדור].

יד. **מדור 'נפלאים מעשיך'**, ובו עובדות נפלאות ומחזקות, בתורה ויראת שמים.

הקובץ מעוטר באיורי המאייר התורני הנודע הרב יוני גרשטין שליט"א, תשואות חן לו.

כל הזכויות שמורות לעורך, ולשאר המחברים לפי הענין. אסור להעתיק חלקים מקובץ זה ללא רשות מפורשת בכתב [ניתן להעתיק הקובץ בשלימותו].

לעילוי נשמות

מן רשכבה"ג רבי **אהרן יהודה ליב שטינמן** זצ"ל ב"ר נח צבי זצ"ל

מן פוסק הדור רבי **שמריהו יוסף ניסים קרליץ** זצ"ל

ב"ר נחום מאיר זצ"ל

הגאון רבי **יואל סטניצקי** ב"ר פרץ זצ"ל

הרה"ג ר' **חיים ישראל רוטמן** ב"ר יואל יעקב זצ"ל

הרה"ג ר' **שאול חיים דב מרגליות** ב"ר ישראל שלמה פייבל זצ"ל

סבי הרה"ג ר' **דב יצחק הכהן לינטופ** ב"ר שמואל פרץ זצ"ל

וזוגתו **מרת יוכבד** ע"ה ב"ר אריה זצ"ל

סבי הרה"ג ר' **אהרן דוד הכהן מלאכי** ב"ר חיים יצחק זצ"ל

וזוגתו **מרת רבקה** ע"ה ב"ר אברהם יששכר זצ"ל

הרה"ג ר' **יעקב אריה הלוי הורן** ב"ר שלום זצ"ל

וזוגתו **מרת מרים** ע"ה ב"ר משה זצ"ל

מרת **מלכה פילץ** ע"ה ב"ר אברהם זצ"ל

הרבנית **רחל גנס** ע"ה בת הר"ר יוסף זצ"ל

הרה"ג רבי **משה מונק** ב"ר אליקים ישראל זצ"ל